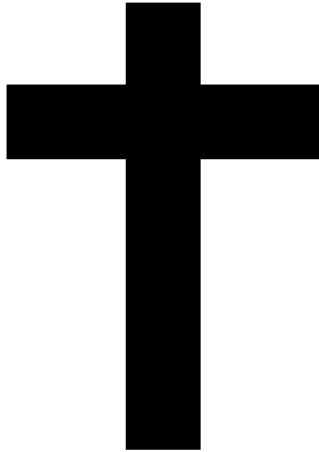

Him Yaaim Me God

The New Testament in the Au language of Papua New Guinea

Him Yaaim Me God
The New Testament in the Au language of Papua New Guinea
Nupela Testamen long tokples Au long Niugini

copyright © 1992 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Au

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-12-03

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files dated 9 Oct 2020
4e85f348-3df4-5add-b32a-49bcafe3752a

Contents

MATYU	1
MAK	49
LUK	75
JON	121
APOSEL	153
ROM	196
1 KORIN	219
2 KORIN	243
GALASIA	258
EFESAS	267
FILIPAI	274
KOLOSI	279
1 TESALONAIKA	285
2 TESALONAIKA	289
1 TIMOTI	292
2 TIMOTI	299
TAITAS	303
FAILIMON	306
HIBRU	308
JEMS	327
1 PITA	333
2 PITA	339
1 JON	343
2 JON	348
3 JON	349
JUT	350
REVELESEN	352
XXA	377
Read the New Testament . .	379
List	385

Him Yaaim Me Kraiss Matyu Kewisim Mau Tiwei Menmen mekre tiwei ik

Hir mit ne weiwik miutip ne Jisas 1:1-17

Him me Maria wine Jisas 1:18-2:23

Him me Jon Baptais 3:1-12

Jon Baptais kikir Jisas 3:13-17

Seten kakri han ke Jisas 4:1-11

Jisas katip him yaaim keit Galili 4:12-18:35

Jisas ken Jerusalem katip him yaaim 19:1-25:46

Mit nenep Jisas kaa 26:1-27:66

Jisas pike kekrit maain mit nirek 28:1-20

*Niuk me maamrer ne weiwik me Jisas
(Lu 3:23-38)*

¹* Menmen im hi hewisim hiram niuk me maamrer yapirwe ne weiwik miutip me Jisas Kraiss, kerek hirak nepenyek ke mitik iuwe Devit, hirak nepenyek hak ke maam nipu kiau Ebrahim.

² Ebrahim kine Aisak.

Aisak kine Jepok.

Jepok kine Juda ketike heiyuwerer narak, kikrek tirak.

³* Juda kiwaai ketike Tema hire wine Peres ketike Sara.

Peres kine Hesron.

Hesron kine Ram.

⁴ Ram kine Aminadap.

Aminadap kine Nason.

Nason kine Salmon.

⁵* Salmon keit Rehap hire wine nikan kire Boas.

Boas hirak keit Rut hire wine nikan kire Obet.

Obet kine Jesi.

⁶* Jesi kine Devit hirak mitik iuwe king.

Devit kine Solomon. Nipaa Solomon miye pirak hire mite pe mitik Yuraia. Yuraia epei kaa, Devit ketiwe hire mite pirak.

⁷* Solomon kine Riaboam.

Riaboam kine Abaisa.

Abaisa kine Esa.

⁸ Esa kine Jihosafat.

Jihosafat kine Joram.

Joram kine Usaia.

⁹ Usaia kine Jotam.

Jotam kine Ehas.

Ehas kine Hesekaia.

¹⁰ Hesekaia kine Manasa.

Manasa kine Emos.

Emos kine Josaia.

¹¹* Josaia kine Jekonaia ketike kikrek narak. Me wi im, mit ne Babilon netike mit ne Isrel nenapan, hir neriyei mit ne Isrel neri nen wit kir.

¹²* Hir nari mit ne Isrel nen wit kir eik, Jekonaia kine Siatliel.

Siatliel kine Serababel.

¹³ Serababel kine Abaiat.

Abaiat kine Elaiakim.

Elaiakim kine Eso.

¹⁴ Eso kine Sedok.

Sedok kine Ekim.

Ekim kine Elaiat.

¹⁵ Elaiat kine Eliesa.

Eliesa kine Matan.

Matan kine Jepok.

¹⁶ Jepok kine Josep, mitik kerek keit mite Maria kerek wine mitik Jisas, kerek mit nenewek Mitik Iuwe ek Kraiss.

¹⁷ Nipaa wi Ebrahim kepu ere mite wine Devit, haiu mewenhis maamrer hir nar hiswiyen tekyait (14). Me wi Devit kepu ere mite wine Jekonaia, wi kerek mit ne Babilon neriyei mit ne Isrel neri nen wit kir, haiu mewenhis maamrer hir nar hiswiyen tekyait (14). Me wi im ere Maria wine Jisas kerek God kehimitanek hirak kikaap haiu mit kaktaihis, haiu mewenhis maamrer hir nar hiswiyen tekyait (14).

*Him me Maria hire wine Jisas
(Lu 2:1-7)*

¹⁸* Menmen im hiram him me Jisas Kraiss miye pirak winaak ek. Jisas miye pirak Maria ap wetike Josep neitan wen au. Hir nehimiteni weinim te hire wertei hire nepei wepitu wentar God Himin Yaaik kau kekrepew kewis nikan kekru tu kire te hire wawinaak. ¹⁹ Hire wawine nikan te mitik kire Josep han kitet hirak ap kiwaai ketikerep te hire wepitu. Hirak mitik yaaik ap hanhan kakwepiyapir hirak han kitet hire wiriak enum kaknapiye yink enuk te hirak kare kakipakinep kaksuwerep wauno. ²⁰ Josep han kitet mite pirak Maria kerek epei wetu, te hirak kiwaai kityak te mitik ensel ke Mitik Iuwe God kan ketpwek, "Ti nepenyek hak ke maam nipu kit Devit ti ap enaain ti etikerep eiyitan eiyintan nikan kekru tu ke mite pit God Himin Yaaik kewisik kekrepew hire wepitu.

²¹* Hire sip newenep wawine nikan te ti ewis niuk mirak Jisas entar hirak kakikaap mit narak ne Isrel, hirak kakisak menmen mir enum."

²² Menmen im mamnen mamises him kerek nipaa Mitik Iuwe God katip mit

* 1:1 Jen 22:18; 1Kro 17:11 * 1:3 Jen 38:29-30; Rut 4:18-22 * 1:5 Rut 4:13-17 * 1:6 2Sml 12:24 * 1:7 1Kro 3:10-16 * 1:11 2Kin 24:12-16; 2Kro 36:10; Jer 27:20 * 1:12 Esr 3:2 * 1:18 Lu 1:27, 35 * 1:21 Lu 1:31, 2:21; Ap 4:12 * 1:23 Ais 7:14

profet em. Hiram matip mar im: ²³ **“Yi mit miyapir eiyimtau im em. Maain mite nihan wawitu wawine nikan te mit naninewek niuk mirak Emanyuel.”* Haiu meweikn niuk mirak men him maiu haiu matip, ‘God kau ketikewai.’

²⁴ Wanewik epei au, Josep kekrit hirak kises menmen kerek mitik ensel nepei ketpiwek hirak kiwaai kityak kirem, te hirak keit Maria hir neitan. ²⁵ **Hir neitan te hirak ketikerep niran au ere hire sip newenep hire wine nikan. Hire winaak epei au, Josep hirak kewis niuk mirak Jisas.*

2

Mitikit wikak te wit hak tertei iuwe hirakit tan tatir Jisas

¹ Jisas miye pirak winaak keit wit Betlehem keit provins Judia. Maain kike mitikit hakit tir saur metike hir, wit kirakit keit yanimn kerek wepni kokai kan, hirakit tinaaiwir wit kirakit ten tiun wit Jerusalem, hirakit titehi mit tar ik:

² **“Nikan kike kerek miye winaak maain hirak kakre Mitik Iuwe King kakin nanaampre mit ne Isrel, hirak keik? Haiu mir saur kirak kerek keteiknai miye wine mitik maain hirak kakre Iuwe. Hiram mir meke wepni kokai kan, te haiu man mamwenipi niuk mirak.”* ³ *Mitik iuwe King Herot hirak kemtau him kerek mite wine nikan, hirak han enuk kentar hirak han kitet maain hirak kakikrehir kirak. Mit yapirwe ne wit Jerusalem hir nepirpir napan nentar Herot hirak han enuk.* ⁴ *Mitik Herot ken ne mit iuwe ne pris netike mit ne Skraip kerek nertei him me Moses natip mit em, hirak kitorhi, “Mit profet natip mite wawine Mitik Krais kerek God kehimitanek kaknen hire wawinaak wawit nein?”* ⁵ *Hir mit newenhi netpiwek, “Hire wawinaak kakit wit Betlehem ke provins Judia kentar im em nipa mitik profet Maika kewis him me God mau tiwei mar im:*

⁶ **“Yi mit ne wit Betlehem yeit provins Judia. Yi iuwe yar ke mit nin nanaampre mit ne Isrel. Yi yire iuwe yentar maain mitik hak kekrenimn ke yi mit, hirak kakre mitik iuwe kakin nanaampre mit nai ne Isrel.”*

⁷ *Hir netpiwek epei au, te mitik Herot ken ne mitikit kerek tir saur hirak kisawin kitikewikti me wi marmenum te hirakit tir saur kerekek kir keteikn mite wine nikan kerek maain hirak mitik iuwe.* ⁸ *Epei au, hirak keriuwetet ten Betlehem hirak ketpiwekit kar ik, “Yi eino*

eiyin eiyineitnwek ere yi einapinek, te yi pike einen eiyitpo te hi anen awen ninip ewenipi niuk mirak.”

⁹ *Hirakit temtau him me Herot epei werek, te hirakit ten. Te saur kerek nipa hirakit terek hirak kir kepu kentar wit kerek Jisas miye winaak kiwaairi en.* ¹⁰ *Hirakit tir saur (o hir) kau kentar wit te hirakit han yaaik iuwe.* ¹¹ **Hirakit tinik ten winak nimn ein tir nikan Jisas ketike miye pirak Maria. Epei au, hirakit tewen ninip tine han kirakit yaaik teri-uwerek tatip hirak nikan yaaik. Epei au, hirakit tewep tanik mirakit tewetiwek menmen weinm. Hirakit tewetiwek menmen yaaim gol, metike frankinsens (hiram menmen mre smok smel), hiram metike mir (hiram menmen minn yaaim mre yeirep, semi o kipa).* ¹² *Maain hirakit tityak tir God Haai hirak ketpiwekit, “Yi ap pike eino eitip Herot menmen yi epei yirem.” Te maain hirakit tinaaiwir wit Betlehem hirakit pike titet yayiwe hak hirakit pike ten wit kirakit eik.*

Josep ketike mite nikan nirir nen Isip

¹³ *Mitikit wikak epei ten, Josep kityak kir ensel hak ke God ke witaan kan ketpiwek, “Ti ekrit ehit nikan ketike miye pirak eri erir enaaiwir in ek ti eno Isip. Yi eiyu en ek ere hi etpi te yi einaaiwir wit ik e. Herot kinkatin nikan kakikip kaki.”* ¹⁴ *Josep kiwaai kir ensel epei au, hirak kekrit ke witaan ketike miye nikan hir ninaaiwir wit ik nen Isip.* ¹⁵ **Hir nepu Isip ere maain Herot kaa. Menmen im epei man mar ke Mitik Iuwe God ketpim te mitik profet Hosia kewisim mau tiwei. Hiram matip, “Hi epei enine Nikan kai kan kinaaiwir Isip.”*

Herot katip mit narak hir naninep nikerek hirakit teit wit Betlehem

¹⁶ *Maain Herot kertei mitikit wikak te wit wepni kokai kan en hirakit epei temitiwekpin, hirakit ap pike tan au, hirak han enuk wisenuk. Hirak nipa ketpiwekit te hirakit pike tatnen tatpiwek, te hirakit ap pike tan au. Te hirak kesiuwe mit nanino wit Betlehem naninep nikerek hirakit wen kike tar tito mar wiketerem mar ke nipa mitikit kerek tises saur tan tetpiwekem me wi saur hirak kin kir keteiknor mite wine nikan ik.* ¹⁷ *Mar im him nipa profet Jeremaia kewisim mau tiwei hiram epei man. Hiram matip mar im:*

¹⁸ **“Hir mit nemtau him me miyapir nikit neit wit Rama. Hir nemtau hir nikit him iuwe him iuwe. Nepenyerer*

* 1:25 Lu 2:21 * 2:2 Nam 24:17 * 2:6 Mai 5:2; Jo 7:42 * 2:11 Sam 72:10-15; Ais 60:6 * 2:15 Hos 11:1

* 2:18 Jen 35:19; Jer 31:15

ne Resel nikit nikerek n̄r. H̄r m̄t miyap̄r nanrekyi nanweni han yaaik taau nentar n̄kerek n̄r ap nau en au. H̄r naa.”

Josep ketike m̄te nikan n̄naaiw̄r Isip nan Isrel

¹⁹ Herot epei kaa, Josep keit Isip. W̄taan ham Josep k̄iwaai k̄ityak k̄r m̄tik ensel hak kiut̄p ke God kan k̄irek kewep̄yap̄r h̄rekes. ²⁰ *H̄rak kewep̄yap̄r h̄rekes ketp̄iw̄ek kar ik: “Ti ekrit p̄ike eh̄t n̄kan ketike miye p̄ike eri eno wit ke Isrel. M̄tik Herot nep̄ei kaa te m̄t n̄rak ap te nan̄nep n̄kan ik au.” ²¹ Ensel ketp̄iw̄ek epei au, h̄rak kekrit keit n̄kan ketike miye p̄irak ker̄i ken Isrel. ²² H̄rak ker̄i ken Isrel, h̄rak kemtau Herot n̄kan k̄irak Akeleas kekreh̄r ke haai k̄irak k̄irak menmen m̄rak naanm̄pre m̄t ne Judia, te h̄rak k̄napen p̄ike kaknen kaku wit Betlehem. H̄rak k̄iwaai k̄ityak ke w̄taan k̄r ensel ke God ketp̄iw̄ek h̄rak kakno wit hak kaku en. Te Josep k̄naaiw̄r Judia ken provins Galili. ²³ *H̄rak ken provins Galili ken kau wit hak kike m̄t nenewek Nasaret. Mar im h̄m n̄paa m̄t profet newisim mau t̄wei me M̄tik Krai h̄ram epei man. H̄m mat̄p, “H̄r m̄t nan̄newek m̄tik ke wit Nasaret.”

3

Jon Baptais kerek k̄ik̄r m̄t nekre t̄par h̄rak kat̄p m̄t h̄m me God

(Mk 1:2-8; Lu 3:1-18; Jo 1:19-28)

¹⁻⁴ ***Tito yap̄rwe epei men, h̄r wen nepu wit Nasaret. Me w̄ im m̄tik John kerek k̄ik̄r m̄t nekre t̄par h̄rak kan kau wit wein̄k ke Isrel kerek m̄t ap newi en. H̄rak ker̄uwet kamel tepnek m̄rak mau ȳnk k̄irak, h̄rak keit ȳnk m̄ram kam̄r m̄re waai keiȳm ketepenem mau mam̄n k̄irak. H̄rak kaam weise metike manu n̄kim m̄ram me yaank wein̄m. Menmen meiyam au. H̄rak k̄ire m̄tik enuk kerp wein̄m. H̄rak kat̄p m̄t h̄m me God. H̄rak ketpor kar ik: “Yi eiweik̄n sip eiwet menmen enum, hi ak̄iri eikre t̄par yi eiyses h̄m yaam me God eiȳntar menep te haiu mam̄r God kak̄rkeik h̄rak kakin̄nai naanmam̄rai.” John h̄rak m̄tik ik kerek n̄paa profet Aisaia kat̄p maain h̄rak kaknen. H̄rak kat̄p kar ik: “Ti ik ek ap m̄t nei newik, m̄tik hak k̄nap kat̄p kar ik: ‘Yi einet̄t yayiwe me M̄tik Iuwe, yi eir̄akek yaaik ak̄irek te h̄rak kakisesim werek.’”

⁵ Me w̄ im h̄r m̄t ne Jerusalem netike m̄t han nau nerer wit wit me provins Judia netike m̄t wit k̄r menep mani Jordan, h̄r nan nan̄r Jon. ⁶ H̄r newep̄yap̄r menmen enum n̄paa h̄r n̄rakem epei au, te Jon ken k̄ik̄ri nekre mani Jordan.

⁷ *John k̄r m̄t iuwe yap̄rwe nises h̄m me Farisi netike h̄m me Sadyusi. M̄t in h̄r m̄t iuwe nat̄p m̄t han h̄r enises h̄m me Moses markeik. H̄r nan te John kak̄iri te h̄rak kin̄n ketpor, “Yi enun ȳre nikerek ne manpen o yenmik. Yenmak te yi han kitet yi yaain hi ak̄iri te yi yair̄r yainop̄n yaikeip̄n menmen enum God maain kak̄rakem skelim m̄t enun kak̄waanki kakriuw̄erem a? ⁸ Yi eiȳin̄n eiweik̄n sip eiwet menmen enum yi eir̄ak menmen yaaim eiteiknaiyem, haiu mam̄rtei yi yaain te maain hi ak̄iri eiȳriuwe t̄par. ⁹ *Yi ap han ekitet yi ap eiweik̄n sip eiwet menmen enum eiȳntar yi nepenyerer ne Ebrahim, te God kakt̄p yi n̄kerek n̄rak au! Hi hetpi God yaaik te kakweik̄nhis nan im mam̄r m̄t h̄ram mam̄kreh̄r ke yi nepenyerer ne Ebrahim. ¹⁰ *In ek God kewis h̄ne me yerep̄i m̄iwaai nu nun m̄ram, te nu ap mam̄ne n̄kim yaaim h̄rak kakman kakw̄rem mam̄kre si. ¹¹ *Hi h̄k̄ir m̄t neriuwe t̄par hentar h̄r neweik̄n sip newet menmen enum. M̄tik hak kiut̄p kak̄karu kaknen h̄rak k̄re M̄tik Iuwe kin̄na hi au wein̄k. Maain h̄rak kaknen h̄rak kakweti yi m̄t menmen wik. H̄rak kakweti God H̄m̄n Yaaik kaktike si. H̄rak kewet m̄t menmen im h̄ram mar ke ¹² *h̄rak keses rais mekre sar. H̄rak kesesim epei au, h̄rak kaktenwewim h̄ram haas m̄ram mamno p̄n, h̄rak kak̄t̄ rais kakwis̄m mam̄kre w̄nak. Te h̄rak kakripep haas wein̄m kakw̄rem kak̄siyem.”

Jon k̄ik̄r Jisas kek̄re mani

(Mk 1:9-11; Lu 3:21-22)

¹³ Maain w̄ ham, Jisas k̄naaiw̄r provins Galili ken mani Jordan kewep̄yap̄r h̄rekes kitehi Jon te h̄rak kak̄k̄rek. ¹⁴ Te Jon hanhan kewenek h̄rak ketp̄iw̄ek kar ik: “Ti henmak te ti han hitauhi te hi ak̄irit? Ti iuwe hi au wein̄k. H̄ram yaaim te ti ek̄ira.” ¹⁵ Jisas keremir̄iw̄ekem ketp̄iw̄ek, “Me in ek ti h̄r̄rakem em̄r ke hi hituthiyem hentar haw̄r ewises menmen h̄m me God mau t̄wei h̄ram mat̄p menmen.” H̄rak kat̄p epei au, Jon kewenhi k̄ik̄rek. ¹⁶ *H̄rak k̄ik̄rek epei au, Jisas k̄naairw̄r t̄par keh̄n k̄niu ken p̄n eik, te nepni

* 2:20 Eks 4:19 * 2:23 Ais 11:1, 53:2; Lu 2:39; Jo 1:45-46

2Kin 1:8 * 3:7 Mt 12:34, 23:33; Ro 2:5; Rev 6:16-17

13:6-9; Jo 15:6 * 3:11 Jo 1:26-27, 33; Ap 1:5, 13:24-25

42:1; Mt 12:18, 17:5; Lu 9:35

* 3:1-4 Mt 4:17; Mk 1:15 * 3:1-4 Ais 40:3 * 3:1-4

* 3:9 Jo 8:33, 39; Ro 2:28-29, 4:12 * 3:10 Mt 7:19; Lu

* 3:12 Mt 13:30 * 3:16 Jo 1:32 * 3:17 Sam 2:7; Ais

hīremes mewep mire weip̄r hīrak k̄r God Hīm̄n Yaai kekiuwe kan main main k̄re hore tap̄ hīrak kenterik. ¹⁷ *Epei au, God kat̄p hīm hīram meke nepni man mat̄p mar im: “Ik ek hīrak Nīkan kai hi hanhan heriuwerek. Hīrak kenipa hi han yaaik.”

4

Seten kari han ke Jisas te hīrak kises hīm mīrak au

(Mk 1:12-13; Lu 4:1-13)

¹ *Jon k̄k̄r Jisas epei au, God Hīm̄n Yaai keriyaak ken yaank weinik m̄t ap newi, te Seten kari han k̄rak. ² *Hīrak kau en 40 wītaan ere 40 wanewik, hīrak ap kaam menmen au. Hīrak ap kaam menmen au, te n̄np̄i maak. ³ *Hīrak n̄np̄i maak te Seten enuk kewisesik kan kakri han k̄rak. Hīrak kan ket̄p̄wek kar ik: “Ti Nīkan ke God ti et̄p nan im emweik̄n emre bret te ti eh̄m.” ⁴ *Jisas ap kises hīm mīrak au, hīrak ket̄p̄wek kar ik: “Hi ap ariakem antar hīm me God mau t̄wei hīram mat̄p, ‘M̄t miyap̄r ap te nankaap hīras nanu nanriuwe menmen wein̄m h̄r nan̄m au. H̄r enises hīm me God te h̄r nanu werek.’”

⁵ Hīrak kat̄p epei au, Seten keriyaak keiyik ken wit Jerusalem kerek m̄t nehīm̄tanek wit ke God. Hīrak keiyik ken kewisik kerp kent̄r w̄nak siup ke w̄nak ke God. ⁶ *Hīrak kerp kent̄r w̄nak siup ke w̄nak ke God, Seten ket̄p̄wek kar ik: “Ti Nīkan ke God ti eh̄t̄k̄r ehiun ti. Ti ap te hahi au eh̄ntar hīm me God n̄paa m̄t newis̄m mau t̄wei mat̄p, ‘God kakt̄p m̄t hīrak ensel me ti. H̄r hismanrut te ti ap enamu h̄t mit ewenem mamniu nan taau.’” ⁷ *Jisas ket̄p̄wek, “Hi ap ariakem antar hīm me God mau t̄wei mat̄p mar im: ‘Yi m̄t miyap̄r ap eiri han ke M̄t̄k̄ luwe God ki te hīrak kak̄kepi au em̄t!’”

⁸ Hīrak kat̄p epei au, Seten keriyaak keiyik ken m̄niū (o neiȳp) kau niu keteik̄n̄wek wit yap̄rwe me m̄t newi metike menmen mīram yaaim. ⁹ Hīrak keteik̄n̄wekem, hīrak ket̄p̄wek, “Ti ewen n̄n̄p̄i ewen̄pi niuk mai hi iuwe te hi ewetit menmen yap̄rwe im te ti eh̄n̄n naan-mamprewem.” ¹⁰ *Jisas p̄ke ket̄p̄wek, “Ti enop̄n ekeip̄no. Hi ap ariakem au antar hīm me God au t̄wei mat̄p mar im: ‘Yi m̄t miyap̄r eiwen̄pi niuk me M̄t̄k̄ luwe ki God kerek, eir̄ak menmen mīrak. Menmen ham em au em̄t.’” ¹¹ *Jisas kat̄p

epei au, Seten k̄r̄r kinaiw̄rek. Te Ensel h̄r nan nekepi.

Jisas kin̄n k̄riak menmen keit provins Galili

(Mk 1:14-15; Lu 4:14-15)

¹² *Maain Jisas kemtau m̄t nat̄p m̄t han nari Jon neiȳk nen newis̄k kekere w̄nak enuk kent̄r hīrak kene m̄t̄k̄ iuwe King Herot. Hīrak kemtewek nepei au, hīrak k̄naaiw̄r wit ik p̄ke ken provins Galili.

¹³ *Hīrak ap kau wit Nasaret au. Hīrak k̄n̄aiw̄rek ken kau wit Kapaneam kerek k̄rap̄t̄ menep wan ke Galili, n̄paa m̄t ne weiw̄k me Sebyulan ketike Naftalai h̄r newi. ¹⁴ Hīrak kau in te hīm me God n̄paa profet Aisai kewis̄m mau t̄wei hīram mamnen. N̄paa hīrak kewis̄ hīm im:

¹⁵ * “Wit ke Sebyulan ketike wit ke Naftalai menep wan iuwe keit p̄nak ke mani Jodan, t̄ mau provins Galili m̄t ap ne weiw̄k me Isrel newi.

¹⁶ M̄t miyap̄r kerek newi en h̄r n̄re m̄t kerek nau ne w̄taan toto, te in ek h̄r n̄r si iuwe merh̄he. M̄t kerek nau enum n̄naain h̄r nani h̄r nar ke m̄t kerek nau wit toto enum im. Te in ek wanewik epei kan.”

¹⁷ *Me w̄ im Jisas kat̄p m̄t hīm mīrak, hīrak kat̄p, “Yi m̄t miyap̄r eiweik̄n sip eiwet menmen enum eīȳntar menep haiu mam̄r mam̄rkeik te God kak̄n̄n naan-mamprai haiu m̄t.”

Jisas ken̄ne m̄t̄k̄t̄ tekyaāt (4) tatisesik

(Mk 1:16-20; Lu 5:1-11)

¹⁸ Jisas kitet tenhaan menep wan eik ke Galili, hīrak k̄r m̄t̄k̄t̄ wik tariyak̄t ten tew̄r hepin iuwe tekin saauk. Niuk m̄rak̄t̄ Saimon (niuk ham Pita) ketike n̄k̄k̄ k̄rak Endru. ¹⁹ *Jisas k̄ret te hīrak ket̄p̄wek̄t̄, “Yi wiketeret yi eīȳs̄sa. N̄paa yi yari saauk. Te in ek hi ateikni yi yarkeik te yi eiri han ke m̄t h̄r nanises God.”

²⁰ *Hīrak ket̄p̄wek̄t̄ epei au, in ek hīrak̄t̄ t̄naaiw̄r menmen m̄rak̄t̄ te hīrak̄t̄ t̄sesik. ²¹ Hīrak kepno kike k̄r m̄t̄k̄t̄ wiketeret hak̄t̄ Jems ketike n̄k̄k̄ k̄rak Jon, hīrak̄t̄ n̄kerek hīrak̄t̄ te m̄t̄k̄t̄ niuk m̄rak̄t̄ Sebedi. Hīrak̄t̄ tetike haai tau bot k̄rak̄t̄ tekerwo hepin. Jisas ken̄newek̄t̄, ²² te hīrak̄t̄ wasenum t̄naaiw̄r haai k̄rak̄t̄ ketike menmen m̄rak̄t̄ hīrak̄t̄ t̄sesik.

Jisas kepno kewep̄yap̄r hīm mīrak k̄kaap m̄t miyap̄r yap̄rwe n̄nap te h̄r n̄re yaain

(Lu 6:17-19)

* 4:1 Hi 2:18, 4:15 * 4:2 Eks 34:28 * 4:3 Jen 3:1-7

* 4:4 Diu 8:3 * 4:6 Sam 91:11-12 * 4:7 Diu 6:16

* 4:10 Diu 6:13 * 4:11 Hi 1:6, 14 * 4:12 Mt 14:3; Mk 6:17; Lu 3:19-20 * 4:13 Jo 2:12 * 4:15 Ais 9:1-2

* 4:17 Mt 3:2 * 4:19 Mt 13:47 * 4:20 Mt 19:27 * 4:23 Mt 9:35; Mk 1:39; Ap 10:38

23 *Hirak keninewekit epei au, hirak ken kerer wit wit me provins Galili kewepyapir him mirak kekere winak mit nererik nekine him me Moses hirak katip him yaaim me God kinin naanmipre mit, hirak kikaap mit miyapir kerek nnap o yink kir enuk, hir nire yaain. 24 *Hirak kikaap mit miyapir hir nire yaain te him me menmen Jisas kiriakem men merer wit wit me provins Siria. Te hir yapirwe newi nari mit miyapir nnap o yink kir enuk hir neriyei neri nen Jisas. Mit miyapir han hir nnap his hit enum, han en hir neperper nani, han en herwe mersisi te Jisas kekepi hir nire yaain. 25 *Hir mit yapirwe nisesik. Mit in hir ne wit Jerusalem provins Judia, Galili, wit Dikapolis ketike ti me mani Jordan pinak ein.

5

Jisas kerp miniu (o neiyip) katip mit miyapir him mirak

1 Jisas kir mit miyapir nisesik, hirak kinu miniu (o neiyip) ken kau ke nimin. Mit narak disaipel hir nan nau netikerek. 2 Hir nau netikerek, hirak kewep him ketpor him im:

Jisas katip nenmak te mit hir han yaaik nanu

(Lu 6:20-23)

3 *Eiyimtau. Mit miyapir kerek hir nertei hir ap nises God wererek wererek hir han yaaik nanu nanintar God kaknen kakinini naanmampror. 4 *God kenip mit miyapir kerek in ek hir nikit hir nanu wererek nentar God kakikepi. 5 *Mit miyapir kerek hir newenin han kir ke menmen, hir han yaaik nanu nanintar hir nanit menmen God nipa ketpor hirak kakwetirem.

6 *Mit miyapir kerek hir hanhan iuwe nises menmen God han yaaik hir nanisesim, hir han yaaik nanu. God kakikepi hir nanu wererek nanisesik.

7 *Mit miyapir kerek hir hanhan neriuwe mit nekepi hir han yaaik nanu nanintar maain God hanhan kakriuweri kakikepi.

8 *Mit miyapir kerek hir han kir yaaik ap narak menmen enum, hir han yaaik nanu nanintar maain hir nantike God nanu nanit.

9 *Mit miyapir kerek hir newen mit han kir te hir nankiyan nanu nanit hir

han yaaik nanu nanintar God kaktip hir nikerek narak.

10 *Mit miyapir kerek mit han nanip nentar hir nises menmen God ketpor hir enisesim, hir han yaaik nanu. Maain hir nantike God naanmampre menmen yapirwe.

11 *Mit hir netpi enum nerekyi enum naniwep newenini him menmen nanintar yi yises him mai, yi han yaaik yayu. 12 *Yi han yaaik yayu yayintar maain God kakweti menmen yaaim iuwe kakit wit kirak. Yi yayit menmen im yayintar nipa mit narak enum nenep mit profet nipa newepyapir him me God, te hirak kakwetir menmen yaaim iuwe mamit wit kirak.

Mit nises God hir nire sol metike si (Mk 9:50; Lu 14:34-35)

13 *Yi mit yi yikaap mit ne ti ap nises menmen enum mire sol mikaap sak naan hirak ap mamnin waswas. Te sol meweikin mire tpar ap mamtin him yi eirak mekam te hiram pike tokim? Taauye! Yi eiwirem mamno witeik te mit miyapir nanintar, hiram enum.

14 *Yi yikaap mit ne ti nises God yire si mekepi me witaan yitet yayiwe. Yi yire wit kerek mit nau niu. Hirak ap te kisawin taau, kau yaain mit miyapir nirek yanimin. 15 *Mit miyapir ap neksiu si nstawinek kinik tikenu o newisik kinik yeno au. Hir newisik kentar yeno te hirak kiriyor kekere winak te hir kerek nau nekererek nir menmen. 16 *Mar im menmen yi iriakem hiram mire si. Mit nirem hiram yaaim te hir nanwenipi niuk me Haai kau God kerek kau keit wit kirak.

Jisas katip me him lo me God

17 *Yi ap han ekitet hi han ehwaank him me God Moses ketike mit profet nipa newisim mau twei. Hi ap han ehwaankem au. Hi han iriak menmen nipa hir netpim hiram mamnen. 18 *Hi etpi wererek. Him mei kike me Moses o me mit profet hiram ap te mamwaank mamit ere ti mamtike nepni hiram mamwep mamwaank mamit. Me wi im menmen yapirwe hiram epei au mamisi mamit. 19 *Mit kerek neweikin sip newet him mei kike me him me Moses metike him me mit profet, hir nanri han ke mit te hir nanisesi, mit in niuk mir meit wit ke God hiram weinim. Te mit kerek hir nises him me God wererek neteikin mit han hir

* 4:24 Mk 6:55 * 4:25 Mk 3:7-8 * 5:3 Ais 57:15

Ais 55:1-2 * 5:7 Je 2:13 * 5:8 Sam 24:3-4, 51:10, 73:1; Jo 3:2-3 * 5:9 Hi 12:14; Je 3:18 * 5:10 1Pi 3:14

* 5:11 1Pi 4:14; Je 1:2 * 5:12 2Kro 36:16; Ap 7:52; Hi 11:32-38; Je 5:10 * 5:14 Jo 8:12, 9:5; Fl 2:15 * 5:15 Mk

4:21; Lu 8:16, 11:33 * 5:16 Ef 5:8-9; 1Pi 2:12 * 5:17 Mt 3:15; Ro 3:31, 10:4 * 5:18 Lu 16:17, 21:33 * 5:19

Je 2:10

enisesim, maain niuk m̄r meit wit ke God h̄ram iuwe. ²⁰ Hi hetpi werek. God kat̄p menmen yaaim yi yisesim ȳr̄iakem ap te mamin̄n menmen m̄t ne Farisi netike m̄t iuwe ne Skraip kerek nin̄n nertei h̄m me Moses nat̄p m̄t em h̄r n̄riakem, yi ap eitike God eiyu h̄rak naanmamri. Hi hetpi menmen im hentar m̄t ne Farisi netike m̄t ne Skraip h̄r ap te nanu nantike God taau!

Jisas kat̄p menmen me m̄t h̄r han enuk (Lu 12:57-59)

²¹ *²¹“N̄ipaa ere in yi yemtau h̄m me God Moses kewis̄m mau t̄wei h̄ram mat̄p, ‘Yi m̄t ap einep m̄t han te h̄r nani au em̄t! M̄t̄k kerek kenep m̄t̄k hak kaki, m̄t neiyik nan̄no m̄t̄k iuwe gavman.’ ²² *²²“Te hi hetpi. M̄t̄k kerek han enuk keriuwe k̄rak yinak, m̄t neiyik nan̄no nan̄r m̄t iuwe. M̄t̄k kerek kat̄p k̄rak yinak enum ketaw̄nek, h̄r neiyik nan̄no nan̄r m̄t̄k iuwe gavman. Keim̄n kat̄p k̄rak yinak enum kat̄p h̄rak m̄t̄k enuk keweik̄n sip kewet God, te h̄rak naanempre h̄rekes te God ap kakw̄rek kakno si.

²³⁻²⁴ *²³⁻²⁴“W̄i ham ti eno w̄nak iuwe ke God ewen̄pi niuk m̄rak ewet̄wek menmen m̄t enwis̄m em̄ntar k̄naan me nan (alta), te ti eket han menmen enum ti h̄riak kit yinak em, ti ewis menmen mit emwaai en, ti ehin̄n eno etike kit yinak yi yewepnak yat̄p ere yi yekiyakit yau. Epei au, ti p̄ike enen eh̄t menmen mit ewepwarem ewet God em ewen̄pi niuk m̄rak heriuwerem.

²⁵ *²⁵“M̄t̄k hak han enuk keriuwit hanhan keryit kakno m̄t̄k iuwe gavman kak̄t̄p̄wek kak̄swut h̄m, ti etikerek eit̄pak̄t̄ menmen ere yi han yaaik eiyu, o au en, yi ȳnap̄n m̄t̄k iuwe, h̄rak kak̄swut h̄m te m̄t̄k iuwe gavman kak̄riuwet̄it ti eno his me m̄t h̄r naan̄m̄pre w̄nak enuk, te h̄r nanwisit ek̄krerek. ²⁶ Ti ehu en ere ti p̄ike ewet̄wek pewek emrer m̄rak ere werek, o au en, ti ehu eh̄t.

Jisas kat̄p menmen me m̄t miyap̄r nariyan his newen̄nem

²⁷ *²⁷“N̄ipaa ere in yi yemtau h̄m me God Moses kewis̄m mau t̄wei h̄ram mat̄p, ‘Yi ap eiriyan his eiwen̄nem au em̄t!’ ²⁸ *²⁸“Te hi hetpi. M̄t̄k kerek k̄r m̄te naan̄m̄rewe h̄rak henkre menepam hanhanep, h̄rak epei k̄mwaai ketikerep kekhe han k̄rak. ²⁹ *²⁹“Menmen ti h̄rem heriuwe nanam̄r kit ke his yaaim mari han kit ti h̄riak menmen enum, ti eketim ew̄rem. Ti eket nanam̄r

kit te ti ehu werek eno wit ke God h̄ram yaaim. H̄ram enum te ti nanam̄r kit h̄rak kepu werek te kakri han kit te God kakw̄rit ti eno si. ³⁰ His mit yaaim em h̄ram mises han kit m̄riak menmen enum, ti eh̄t h̄ne eremir ew̄rem. Ti eremir his ew̄rem te ti ehu werek eno wit ke God h̄ram yaaim. His mit yaaim mepu werek te ti h̄riak menmen enum ti eno si h̄ram enum.

Jisas kat̄p menmen me m̄t̄k kesiuwe m̄te piut̄p wauno h̄rak kak̄t̄ peiyap (Mt 19:9; Mk 10:11-12; Lu 16:18)

³¹ *³¹“N̄ipaa ere in yi nepei yemtau h̄m me God Moses kewis̄m mau t̄wei mat̄p, ‘M̄t̄k kerek kesiuwe m̄te p̄rak wauno waunaiw̄rek, h̄rak kakwet̄iwe t̄wei h̄ram mat̄p n̄ipaa h̄re m̄te p̄rak te in ek au h̄rak kep̄rep wen.’ ³² *³²“Te in ek hi etpi. M̄t̄k kerek kep̄r m̄te p̄rak w̄n̄aiw̄rek, te h̄re ap w̄riak menmen enum wetike m̄t̄k hak au, h̄rak kenipep weweik̄n sip wewet h̄m me God, me w̄i h̄re p̄ike waw̄t m̄t̄k keiyak. M̄t̄k kerek ketikerep h̄r nan̄tan, h̄rak keweik̄n sip kewet h̄m me God ketikerep.

Jisas kat̄p menmen me m̄t h̄r nat̄p God h̄r nanises menmen

³³ *³³“N̄ipaa ere in yi yemtau h̄m me God Moses kewis̄m mau t̄wei mat̄p, ‘Yi ap eiweik̄n sip eiwet h̄m n̄ipaa yi yat̄p God. Au, yi eiysesim.’ ³⁴⁻³⁵ *³⁴⁻³⁵“Te hi hetpi. Yi ap eit̄p h̄m ham me menmen me God mamkaap h̄m mi yi yat̄p m̄t em te yi eiysesim au em̄t! Yi ap eit̄p ‘Tru antap’ au em̄t eiȳntar h̄rak wit ke God. Yi ap eit̄p menmen me t̄ mamkaap h̄m mi yi yat̄p m̄t em au em̄t eiȳntar t̄ h̄ram m̄re yeno me God h̄rak kewis h̄t ment̄ram. Yi ap eit̄p menmen me wit Jerusalem mamkaap h̄m mi yi yat̄p m̄t em au em̄t eiȳntar h̄rak wit kerek M̄t̄k Iuwe God kau ketike m̄t. Yi yat̄p mar im yi yat̄p niuk me God. H̄ram enum em̄t! ³⁶ Yi ap eit̄p menmen me paan ki mamkaap h̄m yi yat̄p m̄t em au em̄t eiȳntar yi ap te eir̄ak paan kei kiut̄p o yap̄rwe mau hesnu ki mamre hike o n̄p̄iak taau. God kerekek kak̄riakem te h̄ram m̄re ti at̄p niuk me God. ³⁷ *³⁷“Yi yat̄p m̄t yi eir̄ak menmen yi eit̄p, ‘O, hi ariakem,’ o ‘Au, hi h̄napen.’ Yi eit̄p h̄m meiyam mamkaap h̄m mi te h̄r nertei yi eiysesim, h̄ram menmen enum meke Seten man. Menmen im enum em̄t!

* 5:21 Eks 20:13, 21:12; Lev 24:17; Diu 5:17 * 5:22 1Jo 3:15 * 5:23-24 Mk 11:25 * 5:25 Mt 6:14-15, 18:34-35
 * 5:27 Eks 20:14; Diu 5:18 * 5:28 2Pi 2:14 * 5:29 Mt 18:8-9; Mk 9:43-47; Kl 3:5 * 5:31 Diu 24:1-4; Mt 19:7;
 Mk 10:4 * 5:32 1Ko 7:10-11 * 5:33 Eks 20:7; Lev 19:12; Nam 30:2; Diu 23:21 * 5:34-35 Ais 66:1; Mt 23:22; Ap
 7:49; Je 5:12 * 5:34-35 Sam 48:2 * 5:37 Je 5:12

Jisas katip menmen me mit hir nanip nerer mir

(Lu 6:29-30)

³⁸*“Nipaa ere in yi yemtau him me God Moses kewisim mau twei hiram matip, ‘Mitik keketut nanamir kit ti eketiwek kirak. Mitik kenektinut yehes kit, ti enektin+wek kirak.’ ³⁹*Te in ek hi hetpi yi ap te einep mit mamrer me menmen mi enum nipaa hir nerekiyiem au emit! Mitik kitep ken tekep pinam, ti eteikn+wek pinam hirak ekitep ekwim. ⁴⁰*Mitik kerek keryit kakno mitik iuwe gavman kakmitetpin kakit+wek enum me menmen yaaim ti hirakem, te hirak kakit pewek mei mit ti ewetiwekem emriuwe tanik. ⁴¹Mit iuwe ne gavman nananitihi yi einenor menmen mir eiyim eino menep in, yi ap han enuk eikepi eiyim eino menep in au emit. Yi eiyim eino yanimn. ⁴²Mitik kerek kituthi me menmen mit, ti ewetiwekem. Mitik kerek hanhan kakri menmen mit me wi im te maain hirak pike kakwetut mei mirak mamrerim, ti ewen+wekhi ewetiwekem.

Jisas katip me mit hir hanhan neriuwe mit enun nepan nir

(Lu 6:27-28, 32-36)

⁴³*“Nipaa ere in yi yemtau him me God Moses kewisim mau twei hiram matip, ‘Yi hanhan yeriuwe ni yinan, te yi han enuk yeriuwe mit enun nepan ni.’ ⁴⁴*Te hi hetpi yi hanhan yeriuwe mit enun nepan ni, yi eyitehi God hirak ap skelin mit kerek nerekyi enum, hirak ekrekyor menmen yaaim. ⁴⁵*Yi yirak menmen mar im te yi eirak menmen eiyir ke haai ki God keit wit kirak hirak kirakem. Hirak kenip wepni kir kikaap mit yaain netike mit enun nriak enum. Hirak kirak hawi kan kikaap mit yaain, mit au enun. ⁴⁶Yi mit hanhan yeriuwe mit kerek hanhan neriuwe te mit han au, yi han kitet God kakweti menmen yaaim a? Taauye! Mit enun nari pewek me takis hir nriak menmen mar im. Hiram menmen weinim. ⁴⁷Yi mit yenine mit han ni yinan hir yaain te mit han au yi han kitet God kakweti menmen yaaim a? Taauye! Mit ap ne weiwik me Isrel ap nises God hir nriak menmen im. Hiram menmen weinim. ⁴⁸*Yi yirak mit ni enun nepan yaain, te yi yaain eiyir ke Haai ki God keit wit kirak hirak yaaik.

6

Jisas katip menmen me mit nikaap mit han ap netenen menmen au

¹*“Yi naanempre hirase te yi ap eirak menmen yaaim te mit nanri nanwenipi niuk mi nantip yi yaain au emit. Yi yirak menmen mar im te Haai ki God keit wit kirak kau niu hirak ap kakweti menmen yaaim menterim taau. ²Wi yi eiwet mit kerek hir netenen menmen auri eiwetir menmen, yi ap eiwepyapir menmen yi yirakem au emit! Mit enun newisesik hir newet mit menmen, hir newepyapirem neit yayiwe o nekre winak kerek mit nekine him me Moses nekrerek, te mit nanri menmen hir nriakem nanwenipi niuk mir nanriuerem. Hi hetpi werek, maain God ap kakwetir menmen mamrerim kakit wit kirak kakintar mit nepei netp+wek him yaaim me menmen hirak kirakem. ³*Yi eiyises menmen mir au emit! Yi eirak menmen eikaap mit, te yi eirakem eisawin+em te mit ni yinan o mit han ap te nanrem taau. ⁴Yi eirakem eisawin+em te Haai ki God kerek kir menmen yi yisawin yirakem, hirak kakweti menmen yaaim mamrerim.

Jisas katip menmen me mit nitehi God

(Lu 11:2-4)

⁵*“Wi kerek yi yitehi God menmen yi ap eirakem eiyir ke mit enun newisesik hir nriakem. Hir hanhan nerp nekre winak kerek mit nekine him me Moses nekrerek, o hir nerp yayiwe nitehi God menmen te mit nanri han kitet hir yaain nanwenipi niuk mir. Hi hetpi werek, maain God kakwetir menmen mamrerim kakit wit kirak taau. ⁶*Wi kerek yi yitehi God menmen, yi eino haau ke winak iyepet wepir eyitehi God kerek mit ap nrek, yi eit+wekhi menmen. Te maain Haai ki God kerek kir menmen yi yisawin yirakem hirak kakweti menmen yaaim mamrerim.

⁷*“Yi yitehi God menmen, yi ap eitip him weinim yapirwe eiyir ke mit ap nertei God nerer wit wit ap ne Isrel hir nriakem au emit. Hir han kitet God kakimtau menmen mir kakintar hir netp+wek neriuwe him yapirwe nokim nokim. ⁸*Yi ap eiyises menmen hir nriakem eiyintar Haai ki God nepei kertei menmen yi yaitwem te maain yi yau werek.

⁹*“Yi eit+wekhi menmen yi eitip yayir ik: ‘Haai kaiu God, ti kerek heit wit kit heven, ti niuk mit

* 5:38 Eks 21:24; Lev 24:20; Diu 19:21 * 5:39 Lev 19:18; Jo 18:22-23 * 5:40 1Ko 6:7 * 5:43 Lev 19:18
 * 5:44 Eks 23:4-5; Lu 23:34; Ap 7:60; Ro 12:14, 20; 1Ko 4:12 * 5:45 Ef 5:1 * 5:48 Lev 19:2; Diu 18:13 * 6:1 Mt 23:5
 * 6:3 Mt 25:37-40 * 6:5 Mt 23:5; Lu 18:10-14 * 6:6 2Kin 4:33 * 6:7 1Kin 18:26-29; Ais 1:15 * 6:8 Mt 6:32 * 6:9 Jo 17:6 * 6:10 Mt 7:21; 26:39; Lu 22:42

iuwe te ti enip m̄it h̄r nanwen̄ipi niuk mit.

10 *Haiu mituthi te ti enen ehin̄n naan-mamprai haiu m̄it, te haiu m̄it yap̄rwe emises han kit mam̄r ke m̄it ensel neit wit kit heven h̄r nises han kit.

11 Petepin ti ewetai menmen mei te haiu mam̄m.

12 *Ti esak menmen enum haiu m̄riakem mam̄r ke haiu mesak menmen enum me m̄it nerekyeyem haiu mat̄ip, H̄ram menmen wein̄m.

13 *Ti ap ewis menmen enum mam̄ri han k̄aiu haiu mam̄riak enum au em̄it! Ti naanemprai me menmen enum.'

14 **“Eiȳmtau. Yi eiȳsak menmen enum m̄it nerekyeyem yi ap han ekitetim, yi eit̄ip h̄ram menmen wein̄m, te Haai ki God h̄rak kak̄sak menmen enum mi. 15 Yi ap eisk menmen enum me m̄it nerekyeyem au, te Haai ki God ap kak̄sak menmen enum mi.*

Jisas kat̄ip menmen me m̄it h̄r n̄np̄i maan nanu

16 **“W̄i kerek yi ȳnaain menmen n̄np̄i mamiwei te yi eiȳitehi God menmen, yi ap eiwen toni emu ninaan mi eiȳr ke m̄it enun newisesik n̄riakem au em̄it! H̄r newen toni mau ninaan m̄r te m̄it yap̄rwe nan̄ri h̄r han kitet h̄r yaain h̄r newen̄ipi niuk m̄r menterim. Hi hetpi werék, maain God ap te kakwen̄ipi niuk m̄r taau. 17-18 W̄i kerek yi ȳnaain menmen yi n̄np̄i miwei te yi eiȳitehi God menmen, yi ap eiwen toni waniu (o wein) au em̄it! Yi eik̄r eiwepep paan te m̄it han ap nertei yi n̄np̄i miwei yitehi God. Te God Haai ki kerek m̄it ap n̄rek au, h̄rak kertei menmen yi ȳsaw̄n ȳriakem, te maain h̄rak kakweti menmen yaaim menterim.*

Jisas kat̄ip menmen me m̄it nan̄it pewek yap̄rwe

(Lu 12:33-34)

19 **“Yi ap eiri menmen mei yap̄rwe me t̄i im naanmprewem meit w̄nak ki au em̄it! Mesik, metike wesiu mererm̄ir̄ laplap, n̄i o heiniu mamwim te menmen mamwepep, o m̄it enun nan̄nen nanwep w̄nak nankint̄ip menmen im. 20 *Au, yi ȳriak menmen yaaim te God kakweti menmen m̄rak yaaim meit wit k̄rak. Menmen h̄rak kakwetayem, mesik, wesiu o heiniu mam̄nterim ap te mam̄waank menmen im au, m̄it enun ap te nan̄nen nant̄iwem taau. 21 Menmen m̄it han kitet h̄ram mamkepi nanu werék, han k̄r*

kakisesim. Te yi han ekitet menmen me t̄i au em̄it! Menmen me God keremem.

Jisas kat̄ip menmen me nanam̄r h̄rak k̄re si

(Lu 11:34-36)

22 **“Nanam̄r ki h̄rak k̄re si kak̄kaap ȳnk ki. Nanam̄r ki yaaik te yi yaȳr menmen werék werék. Han ki h̄rak k̄re nanam̄r. Yi han kitet menmen yaaim, yi eiȳises God werék werék. 23 Te nanam̄r ki h̄rak enuk toto te yi ap eiȳr menmen werék werék au. Han ki kek̄re ȳnk ki h̄rak kises menmen enum, h̄ram m̄re toto, te menmen im mekrerek h̄ram mam̄riwaank.*

Jisas kat̄ip menmen me m̄it han ekitet God-menmen me t̄i au em̄it

(Lu 16:13)

24 **“M̄it̄k ap kakises menmen wik werék werék au. H̄rak hanhan m̄it̄k kiut̄ip, h̄rak kaknapan keiyak. H̄rak kak̄kaap m̄it̄k kiut̄ip, h̄rak kakweik̄n sip kakwet keiyak. Yi han ki kak̄nke kak̄ntar pewek ap te yi eiȳises God werék werék au.*

Jisas kat̄ip menmen me m̄it han kitet menmen mamkepi nanu werék

(Lu 12:22-31)

25 **“Te hi hetpi. Yi ap han kakitet yap̄rwe me menmen yi yaȳm te yi yayu werék, o menmen yi eim̄r emu ȳnk ki au em̄it! Han ki kin̄n menmen yi yaȳm, ȳnk ki kin̄n klos yi yaim̄r. God keweti ȳnk ki ketike han ki kek̄rerek te yi eiȳisesik. H̄rak naanmampri me menmen te yi eiyu werék werék. 26 *Yi eiȳr hore h̄ram me-niwe men in men ein. H̄ram ap mam̄r ni mei o meket teket mei men mewis̄m mekre weisaak au. Te Haai ki God h̄rak naanm̄iprewem. Yi yin̄n hore yap̄rwe te God naanmampri. 27 M̄it̄k kei kiut̄ip kek̄re n̄m̄n ke yi m̄it han kitet yap̄rwe te kak̄rak menmen mamkepi h̄rak kaku w̄i meiyam o tito yap̄rwe a? Taauye!*

28 **“Yi ap hanhan yeriuwe menmen yi eim̄r au em̄it. Yi yaȳr timen h̄ram mewe meit yayiwe. H̄ram ap mekerwo laplap o mesikek ȳwaap au. 29 *Te hi hetpi. N̄paa m̄it̄k iuwe King Solomon h̄rak kam̄r klos m̄rak yaaim, te klos m̄rak ap yaaim mar ke timen im au. 30 God kerekek h̄rak kenip yenkis timen wein̄m h̄ram m̄re yaaim. Te h̄ram mepu petepin, teipmen h̄ram mami te m̄it nan̄siyem. Yi yin̄n timen te God naanm̄iprewem werék werék h̄rak naanmampri. Yi ap yises h̄m me God werék werék au. 31 Te yi ap han ekitet*

* 6:12 Mt 18:21-35 * 6:13 1Kro 29:11-13; Mt 26:41; Lu 22:40; Jo 17:15; 2Te 3:3; 2Ti 4:18; Je 1:13 * 6:14 Mk 11:25-26 * 6:16 Ais 58:5-9 * 6:19 Je 5:1-3 * 6:20 Mt 19:21; Lu 18:22; Kl 3:1-2 * 6:25 Fl 4:6; 1Ti 6:6-8; Hi 13:5; 1Pi 5:7 * 6:26 Mt 10:29-31; Lu 12:6-7 * 6:29 1Kin 10:4-7; 2Kro 9:3-6

emir im: 'Maain hi ehit menmen mamtike tipar mamit nein te hi hahim o hi ehit klos mamit nein te hi emir? Menmen mar im au emit.' ³²*Yi ap han kitet menmen im au eiyintar mit ap ne weiwik mi Isrel kerek ap nises God hir hanhan neriuwe menmen im wisenum. Yi ap han ekitet menmen eiyir ke hir han kitetim eiyintar God hirak Haai ki nepei kertei menmen yapirwe yi eitiwem te yi eiyu werek werek. ³³*Te yi mit miyapir yinin hanhan eiyises God hirak kinin naanmampri te hirak kakrekuyi yi yaain. Yi yirak menmen im te God naanmampri me menmen meiyam te yi eiyu werek. ³⁴*God naanmampri me menmen meiyam yi eiyu werek, te yi ap hanhan eiriuwe menmen teip hekrit hiram mamnen. Menmen teiyip hekrit hiram mamnen, yi ap yayiwem taau. Hiram mamnen. Te yi han ekitet me menmen enum petepin epei man naanempre hiras me menmen im.

7

Jisas katip menmen me mit skelim mit han

(Lu 6:37-38, 41-42)

¹*"Yi ap skelim mit me menmen hir nriakem te God ap skelim yi mit me menmen me yi yirakem taau. ²*Yi ap skelim mit eiyintar God skelim yi mit kakriuwe menmen yi yirak mit han em. Menmen yi yirak mit han em, God kakrekuyiem kakinterim. ³Ti henmak te ti hir kit yinak menmen kike mire yenkis yehes mekre nanamir kirak te ti hanhan ekiniwekem mamnopin mamkeipniwek nanamir kirak, te ti ap hanhan ekin menmen wisenum mire nu heneik mekre nanamir kit a? ⁴Hiram enum te ti atip kit yinak, "Ti ewisa hi ekinut menmen mekre nanamir kit emnopin emkeipin nanamir kit," te ti menmen wisenum mamsonut nanamir kit te ti ap ehir ein ein werek werek taau. ⁵Ti mitik enuk ewenin him. Ti ehinin naanempre nanamir kit te maain ti ekaap kit yinak eriuwe nanamir kirak. Hiram mar im: Ti ehinin eweikin sip ewet menmen enum mekre han kit te ti ehu werek. Maain ti ehu werek te ti ekaap kit yinak ekweikin sip ekwet menmen enum mirak kike.

⁶*"Yi ap eitip mit enun han kir enuk kire samiyak him yaaim me God au emit! Yi eirakem hiram mamir ke mitik kewir hore haam metike pitau (o yini) o menmen yaaim mwaai ti, sak mamnen

mamintirerim mamawaankem. Hiram mamintirerim mamawaankem nepei au, hiram mamweikin mamwir nikin mamiwep.

Jisas katip menmen me mit hir nanitehi God menmen werek werek

(Lu 11:9-13)

⁷*"Yi eiyitehi God menmen te hirak kakwetiyem. Yi eiyineitin menmen me God te yi eiyirem. Yi eiyirp weipir eiket teruk te God kakikeiswiyek. ⁸*Hi hetpi werek. Mit kerek nitehi God menmen hirak kakwetirem. Mit kerek naninantin menmen me God hir nanirem. Mit kerek nerp weipir neket teruk, te God kakikeisworek.

⁹"Mitik hak kekrenimin ke yi mit, nikan kirak kakitiwekhi me niu o bret, hirak ap kakwetiwek nan te hirak kakim au. ¹⁰O nikan kirak kakitehi haai me saauk, hirak ap kakwetiwek miniu han enuk (o neiyip han) o manpen siurp (o yennik siurp) enuk te kakim taau. ¹¹*Yi mit kerek yi enun yi yertei yewet nikerek ni menmen yaaim. Te Haai ki God kerek keit wit kirak Heven hirak yaaik wisenuk kakikaap mit kerek nanitiwekhi me menmen yaaim hirak kakwetirem hiram mamkepi.

¹²*"Te hi hetpi. Yi eiyinin eirak mit miyapir menmen yaaim yi hanhan te hir pike nanrekuyiem. Menmen im hi hetpi yi eirakem hiram mises menmen yapirwe mitik Moses ketike mit profet hir newisim mau tiwei hiram matip yi eiyisesim.

Jisas katip him me weipir kike mit nanitetik te hir nanu werek werek

(Lu 13:24)

¹³"Yi eiyitet weipir kike eiyintar ya weipir ke wit si enum hirak kahi iuwe, yayiwe kipirak, mit miyapir yapirwe nitetik. ¹⁴*Te weipir kerek mit miyapir nanitetik te hir himin kir kaku werek, hirak au kahi kike, ya enuk kike, mit miyapir niutip niutip keriyen nanitetik.

Jisas katip him me mit profet enun nemipin

(Lu 6:43-44, 13:25-27)

¹⁵*"Yi mit miyapir yi naanempre hiras me mit profet enun nemipin. Hir naninen nanmitipin nanriuwe him mir te yi han kitet hir mit yaain God keriuweti nan netpi menmen. Te han kir enuk hir nemipin nanriwaank me menmen me God yi yisesim. ¹⁶*Yi eiyirtei hir yaain o enun nanriuwe menmen hir nanrakem. Nu teketuk

* 6:32 Mt 6:8 * 6:33 1Kin 3:10-14; Sam 37:4, 25; Ro 14:17 * 6:34 Eks 16:4, 19; Mt 6:11 * 7:1 Ro 2:1; 1Ko 4:5; Je 4:11-12 * 7:2 Mk 4:24 * 7:6 Mt 10:11 * 7:7 Jer 29:13-14; Mk 11:24; Jo 14:13-14, 15:7, 16:23-24 * 7:8 Je 1:5; 1Jo 3:22, 5:14-15 * 7:11 Je 1:17 * 7:12 Mt 22:39-40; Lu 6:31; Ro 13:8-10 * 7:14 Jo 10:7, 9; Ap 14:22 * 7:15 Mt 24:4, 24; Ap 20:29; 2Pi 2:1 * 7:16 Ga 5:19-22; Je 3:12

8

ap te mamri mamri ke hanaan n'kim au. Waai wak'in ap te mamri mamri ke tuwaan au. ¹⁷ Nu yaaim h'ram mamri n'kim yaaim. Nu enum ap m're yaaim te mamri n'kim yaaim au. Enum keremem. ¹⁸ Nu yaaim ap te mamri n'kim enum au. Nu enum ap te mamri n'kim yaaim taau. ¹⁹ *Nu mei enum ap mine n'kim yaaim, mit nanman nanw'irem mamno si. ²⁰ *Te hi hetpi werek. Yi eiy'rtai mit kerek profet enum nemip'in neriuwe menmen h'ir n'riakem.

²¹ *Yi ap han kitet mit yap'rwe kerek nenewa hi Mit'ik Iuwe yaaik, h'ir nanre n'kerek ne God. Au, h'ir mit miyap'r kerek nises menmen Haai kai God h'arak hanhan h'ir nanisesim, h'ir keriyen h'ir n'kerek n'arak. ²² *W'i maain God kakinke mit, h'ir yap'rwe nan'inen nan'itpo, 'Mit'ik Iuwe Yaaik. Haiu epei mekreh'ir kit haiu matip mit h'im me God, haiu mep'ir herwe enum men mekeip'in mit, haiu m'irak menmen yaaim yap'rwe n'paa mit ap n'rem, haiu m'ikaap mit n'nap o his h'it enum ere h'ir n're yaain.' ²³ *H'ir nan'itpo menmen im te hi tewen eh'itpor, 'Hi hep'tari yi neim'in. Yi ap ne God au. Yi mit enum y'riak enum yi einopin eikeipno!'

Jisas katip h'im me mit'ik'it wik time winak wik.

(Lu 6:47-49)

²⁴ *'Mit miyap'r kerek nemtau h'im mai h'ir nanisesim h'ir nan'r ke mit'ik yaaik kime winak k'arak kau kent'r nan. ²⁵ Maain haw'i kan mani k'iniu n'ime yuwerep m'iniu wisenum te winak kewen au. H'arak mit'ik kimaak kent'r nan. ²⁶ Mit kerek nemtau h'im hi hetpin h'ir ap nanisesim h'ir nan'r ke mit'ik kime winak k'waai ti k're tenhaan. ²⁷ Maain haw'i kaknen, mani k'iniu, n'ime yuwerep m'iniu, te winak kewen. Winak kewen mani kak'ip keiy'k ken."

Mit han k'ir kekrit keriuwe menmen Jisas ketporem

²⁸ *Jisas katip h'im m'arak epei au, mit miyap'r yap'rwe kerek nemtau menmen h'arak ketpin, h'ir han kekrit neriuwerem. ²⁹ H'ir han kekrit neriuwerem nentar h'arak ap ketpor kar ke mit iuwe ne skraip kerek nin'in nertei h'im me Moses natip mit em. Au, h'ir nises h'im me mit iuwe ne n'paa ein netporem. Te Jisas ketpor kar ik au. H'arak ketpor kar ke Mit'ik Iuwe God keriuwetek kan ketpor h'im m'arak.

Jisas k'ikaap mit'ik enuk lepro mau y'ink k'arak h'arak k're yaaik

(Mk 1:40-44; Lu 5:12-14)

¹ Jisas k'inaaiw'ir m'iniu (o neiy'ip) kekiuwe kan kesiyen, te mit yap'rwe nisesik. ² H'arak kekiuwe ken kesiyen, mit'ik kerek enuk lepro mau y'ink k'arak ek kan k'rek kewen nin'ip kau menep h'it m'arak, h'arak han kitet h'arak iuwe, h'arak ketp'iwek kar ik: "Kai Iuwe, ti han kit ti ekepa hi are yaaik." ³ H'arak katip epei au, Jisas kesiuwe his metenenik h'arak katip, "Hi han kai ekepit ti ere yaaik." H'arak katip epei au, wasenum mit'ik enuk lepro mewik h'arak k're yaaik. ⁴ *H'arak k're yaaik, Jisas ketp'iwek, "Ti ap eno etip mit han menmen hi herekyutem au em! Ti eno winak ke God eteik'n mit pris y'ink kit ewepwar menmen mar ke h'im me Moses mau t'wei metput ti h'arakem. Ti h'riak menmen im te h'ir nan'rtai God kekepit ti h're yaaik."

Jisas k'ikaap wok mit'ik ke mit'ik iuwe ke ami

(Lu 7:1-10)

⁵ *Maain Jisas ken kiun wit Kapaneam, mit'ik iuwe ke ami ke wit Rom kewenyip'rek kit'iwekhi h'im iuwe kar ik: ⁶ "Kai Iuwe, mit'ik k'riak menmen mai h'arak k'nap k'waai winak eik. His h'it m'arak epei au maa meit, y'ink k'arak kekek wisenum." ⁷ Jisas kewenhi ketp'iwek, "Hi tewen anen akepit te h'arak kakre yaaik."

⁸ Te mit'ik iuwe ke ami ketp'iwek, "Mit'ik Iuwe, hi ap yaaik te ti enen en'ik winak kai. Ti atip h'im wein'ik kerekek te menmen enum mamnop'in mamkeip'in mit'ik kerek k'riak menmen mai h'arak ekre yaaik. ⁹ Hi hises h'im me mit'ik hak h'arak kin'ina h'arak iuwe naanm'prau. Te hi h'rekes naanm'pre mit nai hi hin'ni. Te hi hatip mit'ik keiyak kiutip: 'Ti eno,' h'arak kakno. Hi hatip keiyak: 'Ti enen,' h'arak kaknen. Te hi atip mit'ik kerek k'riak menmen mai em: 'Ti eriak menmen em,' te h'arak k'riakem. Hi hertei ti atip h'im mit eh'irp in, h'arak kakre yaaik." ¹⁰ *Jisas kemtau h'im kerek mit'ik ik ek ketpin, h'arak han kekrit kekrit keriuwerem. Te h'arak katip mit miyap'r kerek nisesik, "Hi ap n'paa h'ir mit'ik kei ke Isrel katip h'im mar im kises God werek werek kar h'arak kisesik au. H'arak kiutip kerekek."

¹¹ *Jisas wen katip: "Hi hetpi werek. Mit miyap'r yap'rwe nan'inen nanrer wit wit nanises h'im mai werek te h'ir nanu

* 7:19 Mt 3:10; Lu 3:9; Jo 15:6 * 7:20 Mt 12:33 * 7:21 Mt 21:31; Lu 6:46; Ro 2:13; Je 1:22, 25 * 7:22 Jer

14:14 * 7:23 Sam 6:8; Mt 10:33, 13:41-42; 2Ti 2:19 * 7:24 Je 1:22 * 7:28 Mk 1:22; Lu 4:32; Jo 7:46 * 8:4

Lev 14:1-32; Mt 9:30; Mk 7:36; Lu 17:14 * 8:5 Jo 4:46-47 * 8:10 Mt 15:28 * 8:11 Sam 107:3; Lu 13:28-29

* 8:12 Mt 22:13, 25:30; Lu 13:28

yeno nanim menmen nantike Ebrahim, Aisak, tetike Jekop nanu nanit wit kerek God kewiyen. ¹² *Te mit miyapir kerek nipa miyerer nir ninen hir ne Isrel hir ap nanisisa au, te maain God kakipiri nanino wit enuk toto te hir nankit nanine han enuk nanineknen yehes mir nanu en.”

¹³ Jisas ketpor epei au, hirak katip mitik iuwe ke ami ke Rom kerek kinin naanmipre mit han en, “Ti eno. Menmen mamnen mamir ke ti han kitet hiram mamnen.” Hirak katip epei au, waswas wok mitik kirak hirak kire yaaik.

Jisas kikaap Pita mite pirak miye pire
(Mk 1:29-31; Lu 4:38-39)

¹⁴ *Maain Jisas kan winak ke Pita eik, hirak kir Pita maam pirak kerek wine mite pirak hire wawaai yeno winap yink sisi. ¹⁵ Jisas ken ketenen his mire, te hire winap yink sisi epei au, hire wire yaaip. Te hire wekrit wiriak menmen me Jisas kakim.

Jisas kikaap mit miyapir yapirwe
(Mk 1:32-34; Lu 4:40-41)

¹⁶ Maain hinkewi, hir mit han neithis mit miyapir yapirwe kerek herwe enum mau mekre han kir, hir neriyei nan nir Jisas. Hirak kepír herwe enum im kriuwe him hirak ketpim, hirak kikaap mit miyapir kerek nnap te hir nire yaain hir nanu werék. ¹⁷ *Hirak kiriak menmen im te him nipa God katip Aisaia kewisim mau twei hram nepei man. Him im matip mar im: “Hirak kepír menmen enum merekeyei haiu minap en te haiu mire yaain.”

Him me mitik hanhan kakises Jisas
(Lu 9:57-60)

¹⁸ In ek Jisas kir mit miyapir yapirwe nisesik neweiknawek te hirak katip mit narak, “Haiu mit han emno wan pinak ein emnaaiwir mit in.” ¹⁹ Hirak ketpor epei au, mitik hak ke skraip kerek ninin nertei him me Moses natip mit em, hirak katip Jisas, “Hi apino wit kerek ti eponiyen.” ²⁰ *Jisas ketpíwek, “Miyak ke niu hram miwaaai mekre nu herkip. Hore hram mime yaank mau niu. Te hi Mitik ke wit ke Mitik Iuwe ap winak kei kepu te hi eno ewaai ekrerek. Hi ap ewetut menmen au. Ti henmak te ti hanhan ehisisa?” ²¹ *Mitik disaipel hak katip Jisas, “Mitik Iuwe, ti ewisa hi ehinin ano ewis haai kai kerek kaki kakikre hei, te hi pike anen eisesit.” ²² *Te Jisas ketpíwek, “Au ti ehisisa. Mit kerek ap nises him mai hir enwisik kakikre hei.”

Jisas katip te nime iuwe kerek miniu hram maa (o matin) meit
(Mk 4:36-41; Lu 8:22-25)

²³ Hirak katip epei au, Jisas kehín kinu ken kekre bot. Mit disaipel narak hir nisesik. ²⁴ *Hir nau nekre bot epei au, hir nerekir wan. Te yuwerep miniu miriak wan sir miniu misawin bot, te Jisas hirak kiwaaai. ²⁵ Hirak kiwaaai hir nan nekotitek netpíwek, “Mitik Iuwe ekepei! Bot epei kaknatin kakikre tpar kakno ti eik te haiu mami.” ²⁶ *Jisas ketpor, “Yenmak te yi yinapen? Yi mit ap han kitet menmen yaaim mai iuwe au a?” Hirak ketpor epei au te hirak kekrit katip kewen yuwerep te wasenum nime metike wan tpar mehíhe miwaaai meit. ²⁷ Te mit neperper natipan, “Hirak mitik ik ek hirak kire keimin te nime metike wan memtau him mirak te hirak katip yuwerep metike nime te hram mewire miwaaai meit?”

Jisas kikaap mitikit wik kepír herwe enum mekre han kirakit
(Mk 5:1-17; Lu 8:26-37)

²⁸ Jisas ken kiun wan pinak ein, hirak ti ke mit ne wit Gadara. Hirak kiun ein, mitikit wik herwe enum mau mekret kenipet hirakit tau tekre herwe hei te hirakit tan tewenyipir Jisas. Hirakit enukit tetaritani han ken sip tirak enum te mit miyapir ninaain hirakit tatnip te hir ap nanitet yayiwe kerek hirakit tewi en taau. Hirakit tewenyipírek hirakit ²⁹ *tinap tenine tar ik: “Nikan ke God, kenmak te ti han heraiwaank. Wi ap epei man wen au te ti han arekeyi menmen enum hepírei mamno wit enuk kerek menmen mamwep!” ³⁰ Sak ham yapirwe maam menmen meit yanimin kike eik, ³¹ te herwe enum mitehi Jisas, “Ti ehíprei, te eriuwetei emno emikre sak yapirwe eim e.” ³² Jisas ketpor, “Yi eino.” Te hram menke mirir men mekre sak, te sak yapirwe keremem metaritani mirir men menke matin miniu (o neiyip) kerekere ere men mekre wan iuwe eik, tpar mekiuwe him yipir wíram hram maam tpar maa meit.

³³ Epei au, mit kerek naanmipre sak em nirir nen wit iuwe nen natip mit han netpor menmen epei man metike menmen me mitikit wiketeret nipa herwe mersiset. ³⁴ Hir netpor epei au, mit miyapir ne wit iuwe nan nanwen yipir Jisas. Hir nirek hir nineinik te hir nitíwekhi him iuwe eknaaiwir wit kir, te hirak ekno wit hak.

* 8:14 1Ko 9:5 * 8:17 Ais 53:4 * 8:20 2Ko 8:9 * 8:21 1Kin 19:20 * 8:22 Jo 5:25 * 8:24 Sam 4:8
* 8:26 Sam 89:9; Mt 14:31, 16:8 * 8:29 Mk 1:24; Lu 4:34, 41 * 9:1 Mt 4:13

9

Jisas kikaap m̄tik hak his h̄t enum
(Mk 2:1-12; Lu 5:17-26)

¹ *M̄t nat̄p epei au, Jisas keh̄n k̄niu ken kek̄re bot kerekir wan ken wit k̄rak eik. ² H̄r m̄t han neit m̄tik hak his h̄t m̄rak epei maa meit, h̄r neiȳk nan h̄rak k̄waai yeno. Jisas k̄ri h̄r han kitet h̄rak iuwe kak̄kaap m̄tik ik kak̄re yaaik, te h̄rak kat̄p m̄tik kerek his h̄t maa meit em, “Kai yinak, ti enak̄n tokim. In ek hi esak menmen enum mit ti h̄riakem.” ³ Jisas kat̄p menmen im epei au, m̄t han ne Skraip, kerek nin̄n nertei h̄m me Moses nat̄p m̄t em, h̄r nat̄pan nar ik: “M̄tik ik e h̄rak kat̄p enum kek̄reh̄r ke God kat̄p hi esak menmen mit enum.” ⁴ *Jisas kertei menmen h̄r han kitetim net̄pim te h̄rak ket̄por, “Kenmak te yi han kitet yekre han ki hi nepei hat̄p enum a? ⁵ Hi hat̄p m̄tik k̄waai kentar k̄naan, ‘Hi esak menmen enum n̄paa ti h̄riakem, h̄ram mamno,’ yi yep̄tari hi hat̄p werek auye. Te hi hat̄p m̄tik, ‘Ti hek̄rit etenen yeno eiȳm eno,’ h̄rak kak̄krit yeno, yi eiȳrtei hi hat̄p werek te hi esak menmen enum me yi m̄t. Hi het̄pi mekam te yi han ekiteta? ⁶ *Hi at̄p m̄tik ik har ik, ‘Ti ek̄rit eno,’ te yi eiȳrtei hi M̄tik ke wit ke M̄tik Iuwe han t̄ ik e God kewisa hi ah̄sak menmen enum m̄t n̄riakem?” H̄rak ket̄por epei au, h̄rak kat̄p m̄tik kerek his h̄t m̄rak maa meit em, “Ti ek̄rit ekin yeno mit eiȳm eno w̄nak kit eik.” ⁷ H̄rak kat̄p epei au, m̄tik ik h̄rak kek̄rit ken w̄nak k̄rak eik. ⁸ M̄t miyap̄r yap̄rwe h̄r n̄r menmen im h̄r neperper han kek̄rit neriuwerem. H̄r nertei God kewis Jisas kikaap m̄t neriuwe menmen m̄rak iuwe, te h̄r newen̄pi niuk me God.

Jisas ken̄ne Matyu
(Mk 2:13-17; Lu 5:27-32)

⁹ Jisas k̄naaiw̄r wit ik kerek̄ek, h̄rak kak̄no, h̄rak k̄r m̄tik hak niuk m̄rak Matyu kau w̄nak kerek m̄t nari pewek me takis neitai en. Te Jisas ket̄p̄w̄ek, “Ti eh̄sisa eriak menmen mai.” H̄rak kat̄p epei au, Matyu kek̄rit k̄naaiw̄r menmen m̄rak kisesik.

¹⁰ Maain Jisas kau yeno me w̄nak k̄rak eik ek kak̄im menmen, te m̄t enun kerek nari pewek me takis em h̄r netike m̄t han enun nises menmen enum nau w̄nak nan̄m menmen netike Jisas ketike m̄t n̄rak disaipel. ¹¹ *H̄r m̄t han ne Farisi, kerek han kitet h̄r nin̄n m̄t han nises h̄m me Moses, h̄r n̄r menmen im h̄r nitehi

disaipel nar ik: “Kenmak te M̄tik Iuwe ki kaam menmen ketike m̄t enun kerek nari pewek me takis netike m̄t enun nises menmen enum em?”

¹² Jisas kemtau h̄m im te h̄rak kat̄p h̄m tok piksa mar im: “M̄tik h̄nap h̄rak dokta kaku kaktikerek. M̄tik hak han kitet h̄rak yaaik auye! ¹³ *Yi eino han ekitet h̄m hi eh̄t̄piyem h̄ram mau t̄wei me God. H̄ram nat̄p, ‘Hi ap hanhan yi yaiwepwar samiyak menmen yaiwetewem au. Hi hanhan yi eir̄ak m̄t miyap̄r yaaim.’ Hi ap han hen̄ne m̄t kerek han kitet h̄r m̄t yaain te h̄r enweik̄n sip enwet menmen enum enis̄isa au. Hi han hari han ke m̄t kerek h̄r nertei h̄r enun. Te h̄r enis̄isa.”

Jisas kat̄p h̄m ham yaaim mam̄kreh̄r ke h̄m me n̄paa ein

(Mk 2:18-22; Lu 5:33-39)

¹⁴ *Maain m̄tik Jon disaipel n̄rak nan n̄rek nit̄w̄ekhi, “Haiu metike m̄t ne Farisi me w̄ ham haiu m̄naain menmen te haiu n̄np̄ m̄wei haiu mitehi God. Te m̄t disaipel nit̄ au. H̄r nenmak?” ¹⁵ *Jisas ket̄por h̄m tok piksa mar im: “M̄tik hak kerek kak̄t̄ m̄te ep h̄rak eku ek̄tike n̄rak yinan te h̄r han yaaik. Maain w̄ mamnen te m̄tik kerek keit̄ m̄te ep h̄rak kak̄naaiw̄r m̄t n̄rak, te h̄r han enuk n̄np̄ mam̄n nan̄t.

¹⁶ “Ap m̄tik keiyak keremir laplap kerek yaaim n̄mnam em kekerwewim mam̄u enum tokim kerek mewep em. H̄rak kak̄riakem mam̄r em te maain h̄rak kak̄ikemyet̄t, yaaim n̄mnam em mam̄uwep enum tokim em te mam̄uwep w̄senum. ¹⁷ Ap m̄tik keiyak keit̄ t̄par wain yaaim m̄riam keiyak kewenem mekre meme ȳnk m̄ram kerek epei enum tokim em au. H̄rak kak̄riakem mam̄r keremem te nap mam̄niu mam̄nan ȳnk m̄ram te meme ȳnk mamwep mam̄riuwe nap m̄rak o t̄werpek m̄rak te t̄par mamno t̄. Au, m̄t nanwenem mam̄kre yaaim wen petep h̄ram mam̄u werek werek.”

Jisas kikaap n̄ki pe m̄tik iuwe; h̄rak kikaap m̄te wetenen laplap m̄rak

(Mk 5:22-43; Lu 8:41-56)

¹⁸ Jisas wen ket̄por h̄m im keremem, m̄tik hak iuwe kerek kin̄n naanm̄pre m̄t han ne Isrel, h̄rak kan kewen n̄np̄ menep h̄t me Jisas kit̄w̄ekhi kar ik: “Hi n̄ki pai in ek epei waa w̄waai weit, te ti enen ewis his m̄t emu ȳnk k̄re te h̄re waw̄krit wawu.” ¹⁹ H̄rak kat̄p epei au, Jisas ketike m̄t disaipel n̄rak nek̄rit nisesik nen.

* 9:4 Mt 12:25; Lu 9:47; Jo 2:25 * 9:6 Jo 17:2, 5:8 * 9:11 Lu 15:2, 19:7 * 9:13 Hos 6:6; Mt 12:7 * 9:14 Lu 18:12 * 9:15 Jo 3:29 * 9:20-21 Mt 14:36

20-21 *Míte hap piutíp winen hemkre hekrit hekrit ere tito hiswiyen wik (12) híre wisesik. Mekre han kire híre watíp, “Hi hewis his emántar laplap mírak, te hi are yaaip.” Míte kerepep weke sip ke Jisas wan wewis his wetenen laplap hír mírak kerek Jisas kamír em. 22 *Jisas keweikín kíwaai nan kírep. Te hírak ketpíwe, “Pai yina yaaip ti enakín tokim. Ti han kitet hi iuwe te hi akepit ti híre yaaip.” Jisas katíp epei au, waswas híre wíre yaaip. 23 Jisas kan ere kiun wínak ke mítík iuwe kerek kinín naanmípre mít. Hírak kípiun ein, hírak kírá mít neremím heurek em netike hírá mít miyapír yapírwe nesikeyaanmi níkit níki pírak nepei waa. 24 *Jisas kíri hírak ketpor kar ik: “Yi einépín eikeipn+we ap eikítap au emít! Híre ap waa au. Híre wíwaai kerepep.” Hírak ketpor kar ek, te hírá yapírwe nenwesisek enum wísenum. 25 Hír nan nepír mít miyapír netpaan nen epei au, te Jisas kírák ken haau níki wíwaairiyen ketenen his híre te híre wekrit. 26 Hím me menmen im em kerek Jisas kíkaap níki ip e men merer wit wit.

Jisas kíkaap mítíkít wiketeret nanamír toto tetike mítík han aurek katíp hírá werek werek au

27 *Jisas kínaaiwír wit kerek ek ken. Hírak kitet yayiwe te mítíkít wiketeret kerek nanamír toto tisesik ten+newek tatíp, “Ti nepenyek ke Devit, ti hanhan heri-uwawír.” 28 Jisas ken kírák ken wínak, te mítíkít wiketeret nanamír toto ten tírek. Jisas ketpíwekít, “Yi wiketeret yekre han kí yatíp hi te werek arekyi yi eire yaaikít?” Hírákít tatíp, “Ti Mítík Iuwe te ti werek.” 29 *Te Jisas kewis his menterewékít nanamír kírákít hírák katíp: “Hi erekyi yi yaaikít hentar yi han kiteta.” 30 *Te nanamír kírákít kírá. Jisas ketpíwekít hírá manp kar ik: “Yi wiketeret naanmípre hírekse te mítík keiyak kakírte menmen im em au.” 31 Hírákít ten wit eik tises menmen hírák ketpíwekít em au. Hírákít ten terer wit wit tatíp mít menmen Jisas kerekíwekít em.

32 *Hírákít tepno te mít han neit mítík enuk han aurek, herwe kau kekrekek neiyík nan Jisas. 33 *Kewaai meruri Jisas kepír herwe enum, mítík enuk han aurek kewepnak katíp, te mít nerp en hírá han kekrit neriuwerek, hírá natíp, “Ap nípaá mítík ap kírák menmen kar ik keit wit kái Isrel.” 34 *Te mít han ne Farisi natíp, “Mítík iuwe Seten kerek kinín naanmípre

herwe yapírwe, hírák kíkaap Jisas kepír herwe im e.”

Jisas hanhan keriuwe mít miyapír yapírwe ne Isrel

35 *Epei au, Jisas ken kerer wit iuwe wit kike ken kekre wínak kerek mít hírá nererik nekine hírá me Moses mau tíwei. Hírák ken en katíp hírá yaaim me God kaknen naanmípre mít. Hírák kíkaap mít miyapír yapírwe hírá nínap his hírá enum, nanamír toto, menmen ham te hírá níre yaain. 36 *Hírák kírá mít miyapír nererik nau en, te hírák han tewenáni kentár hírá nepu enum han kekrit nínapen menmen ham níre sipsip mítík ap naanmíprewem. 37 *Hírák kíri epei au, hírák katíp mít disaipel nírák kar ik: “Mít in hírá níre menmen mau ní epei yaaim te ap mít nei nepu te hírá nan+no nantíwem. 38 Yi eiyitehi haai ke ní im te hírák kakriuwet mít nan+krerem te hírá nan+thís mít miyapír nanri han kírá te hírá enisesik.”

10

Niuk me mít aposel nar hiswiyen wik (12)

(Mk 3:13-19; Lu 6:12-16)

1 *Jisas ken+ne mít nírák disaipel nar hiswiyen wik (12), hírá nan nererik. Hír nan nererik, hírák kewetír menmen mírak iuwe hírá nekrehír kírák nan+no nan+pir herwe enum nankaap mít miyapír hírá nínap his hírá enum nanamír toto, menmen ham te hírá nan+re yaain.

2-4 Im em hírák niuk me aposel nar hiswiyen wik (12) nírák. Saimon kerek niuk mírak ham Pita, hírák kírák ketike nírák kírák Endru. Hírákít tetike Jems ketike nírák kírák Jon hírákít nírák kírák hírákít te Sebedi. Hírákít tetike Filip, Batolomyu, Tomas, Matyu kerek keitít pewek me takis. Hír netike Jems itai kírák, hírák níran ke Alfias, Tadias, Saimon kerek kises hírá me mít Selot. Hír netike Judas ke wit Keriot, mítík kerek kewepyapír Jisas te hírá mít enun neiyík nen nakíp. Mít in keriyen hírá mít nírák aposel.

Jisas keriuwet mít nírák aposel nar hiswiyen wik (12), hírá nírák menmen

(Mk 6:7-13; Lu 9:1-6)

5 *Jisas keriuwet mít in nar hiswiyen wik (12) nen, hírák kírák ketpor hírá im: “Yi ap eino eiyu eitike mít ap ne weiwík me Isrel o mít nau nerer wit wit ke Sameria. 6 *Au, yi eino mít ne Isrel keriyen. Hír

* 9:22 Mk 10:52; Lu 17:19 * 9:24 Jo 11:11 * 9:27 Mt 20:29-34 * 9:29 Mt 8:13 * 9:30 Mt 8:4 * 9:32 Mt 12:22 * 9:33 Mk 2:12 * 9:34 Mt 12:24; Mk 3:22; Lu 11:15 * 9:35 Mt 4:23; Mk 1:39 * 9:36 Nam 27:17; 1Kin 22:17; Esi 34:5; Sek 10:2; Mt 14:14; Mk 6:34 * 9:37 Lu 10:2 * 10:1 Mk 6:7; Lu 9:1 * 10:5 Ap 13:46 * 10:6 Jer 50:6; Mt 15:24 * 10:7 Mt 3:2, 4:17; Lu 10:9, 11

mít miyapír han hír nire sipsip mítik ap naanmípror te híram mírír mísawín meit yaank. ⁷*Yi wen eino ein yi eiwepyapír hím im: ‘God menep hírak kakteiknai kakírkeik te hírak kakín n naanmamrai haiu mít.’ ⁸*Yi eikaap mít miyapír nínáp hír enre yaain, yi eikán mít miyapír naa te hír píke naníkrit. Yi eikaap mít miyapír lepro mewi hír enre yaain. Hi eweti menmen mai iuwe im híram weiním te yi eiyím eikaap mít han eiriwerem, yi ap te eiyít pewek mamrerim au emít.

⁹⁻¹⁰**Yi ap eitenen pewek mei mamíkretaník mi au emít! Yi ap eitenen taník iuwe yi eiwis menmen mekrerem au. Yi ap eiyít teipe o samiyak o híne yipo henmik au. Yi eiyíhis eino eiyántar yi mít kerek yírak menmen me mít han, hír enkepi naanempri me menmen.

¹¹“Ewaai meruri yi eino wit iuwe o kike, yi eino eiyíneitín mítik hak yaaik hanhan naanempri me menmen. Yi eiyu eitikerek ere yi píke einaaiwír wit. ¹²*Ewaai meruri yi eino wínak ke mítik hak, yi eitíp mít en eiyír ik: ‘God kaku kaktíkewi naanmampri.’ ¹³Mít miyapír in hír yaain te hím mi mamú mamtíkewi God kakíkewi, o au en, hím nípaau yi yetporem híram píke mamú mamtíkewi te God ap kakíkewi.

¹⁴*Yi eino te mít han ap naanmampri me menmen o nínápen nanímtau hím mi yaaim yi yetpim, te yi einopin eikeipín wínak o wít kír, yi einepep toni wanú (o win) mau hít mi eiteiknor God han enuk keriuweri. ¹⁵*Hi hetpi werek. Maain wí God skelim mít, hírak God kaknep mít miyapír enun nípaau nau Sodom ketike wít Gomora kakníp kike. Te mít miyapír kerek nanweikín sip nanwet hím mi, maain God kakníp iuwe kaknepi.

Menmen enum yapírwe maain mamnen

¹⁶*“Yi eiyímtau. Hi ariuweti yi eino eiyíkret nímín ke mít enun eiyír ke mítik hak kaksuwe sipsip hak kakno kakír nímín ke nepere enum me yaank. Híram hanhan mamkíp mamík. Yi naanempre híras me menmen yi eirákem eiyír wíníní naanmípre híremes me wí mít nanmíp híram mírír. Yi eirák menmen yaaim eikaap mít eiyír ke típar nemnok mamkaap mít. ¹⁷*Te yi naanempre híras me mít enun. Hír nantíhis naníswi yi eino eiyír kaunsil kír, te hír nanít nípin neiyík naniwep nanít wínak kerek mít

nekine hím me Moses nekrerek. ¹⁸*Hír nantíhis nanri naníno ninaan me mít iuwe o mít ne gavman naníntar yi yisísa. Te yi eiwepyapír hím mai yaaim eitíp mít iuwe nantike mít ap ne weiwík me Isrel eitpor hím mai. ¹⁹*Maain hír nantíhis nanri yi eino eiyír ninaan me mít, yi p einápen han ekítet menmen yi eiyítipim maamkaap yink ki au emít! Wí im mamnen God kakweti hím mírak yaaim. ²⁰*Te God Hímín Yaaik kakweti hím mírak yaaim te hírak kakíkewi yi eitíp hím mírak. Hím mi au.

²¹*“Heiyiuwerer nanwepyapír kíkerek hír nansiuweri te mít naníníp nani. Haai kakwepyapír níkan kírak kaksuwererek te mít nankíp kaki. Níkerek nanwepyapír miye haai nír, te mít naníníp nani. ²²*Mít yapírwe hír naníneini naníntar yi yisísa, te neimín hír nanisísa ere hír mít naníníp hír nani, maain hi etorhis hír nanu nantikewa. ²³*Maain hír mít nerekyi enum neit wit hak, yi eirír eino wit hak yaaik eiwi. Hír mít en nanrekyi enum neit wit hak yaaik yi yewi, te yi píke eirír eino wit hak. Hi hetpi werek yi ap eino eirer wit mít ne Isrel newi en ere hi Mítik ke wít ke Mítik luwe hi píke enen.

²⁴*“Sumatin hak ap te kakírte menmen kakín hírak kírak au. Wok mítik ap te kakín mítik kerek hírak kerekíwewek menmen mírak. ²⁵*Au, mít sumatin o wok mítik hír han yaaik menmen enum naníwaaanki nanír ke menmen enum naníwaaank tisa kír o mítik iuwe kír. Mít epei nenewa hi Bielsebul híram niuk mei enum me Seten, te hi híre Haai. Maain yi mít kerek yisísa yi yíre níkerek nai, hír nanewi hím enum enum.

Mít hír ap nínápen mít han au- hír nanínápen God (Lu 12:2-7)

²⁶⁻²⁷*“Te yi ap einápen mít au. Menmen yapírwe in ek híram mísawín meit, maain mít nanírteiyem híram mamnen mamú yaain. Menmen hi híswín hetpiyem yi maain eiyír wit iuwe eiwepyapír em eitíp mít em. ²⁸*Yi ap einápen mít kerek naniwep yi yayi eiyíntar hír ap te nanínepi hímín ki au. Yi einápen hírak God kerek kakiwep epei au, hírak kakwír hímín ki kakno si tatíkneni.

* **10:8** Ap 20:33 * **10:9-10** Lu 10:4 * **10:9-10** Nam 18:31; Lu 10:7; 1Ko 9:14; 1Ti 5:18 * **10:12** Lu 10:5-6
 * **10:14** Lu 10:10-12; Ap 13:51, 18:6 * **10:15** Jen 18:20-19:28; Mt 11:24; 2Pi 2:6; Ju 7 * **10:16** Lu 10:3; Jo 10:12; Ap 20:29; Ro 16:19 * **10:17** Mt 24:9 * **10:18** Ap 25:23, 27:24 * **10:19** Lu 12:11-12 * **10:20** Jo 14:26; 1Ko 2:4
 * **10:21** Mai 7:6; Mt 10:35 * **10:22** Mt 24:9, 13; Jo 15:18-21 * **10:23** Mt 16:28 * **10:24** Lu 6:40; Jo 13:16, 15:20
 * **10:25** Mt 9:34, 12:24; Mk 3:22; Lu 11:15 * **10:26-27** Mk 4:22; Lu 8:17 * **10:28** Je 4:12

29 “Yi mıt han ki yi eiwir pewek kiutıp yi eyıt hore wiketeri. Hıre hore peiyap ap te wawi waunatin wawaai tı, te Haai kiau ap kerteiyek au. Hırak kertei ye! 30 God epei kertei paan marmenum mıwapın paan hesnu ki. 31 *Te yi ap einapen menmen au. Yi yinın hore yapırwe, te God Haai kiau hırak naanempri werek werek.

Hım me mıt newepyapır hır nises hım me Jisas

(Lu 12:8-9)

32 *Mıt miyapır kerek nerp ninaan me mıt han nanwepyapır hır nises hım mai, te maain hır nanırp ninaan me Haai kiau, hi etpor hır yaain nises hım mai, hır mıt nai. 33 *Neimın au, te hi au.

Jisas kan kakınke mıt

(Lu 12:51-53, 14:26-27)

34 “Yi ap han kitet hi han enip mıt te hır enkiyan enu enıt. Au, hi han ehınkeri. 35 *Hi han enip nıkan ketike haai hırakit enukıt tepan, o nıki wetike miye pıre, o yani wetike miye pıre hır enun nepan. 36 Mıt miyapır ne weiwık me mıtık hak hır netikerek nanır ke mıt enun nepan.

37 *Mıt miyapır kerek hır ninın hanhan miye haai o nıkerek nır te hır ap hanhan werek neriuwa au, hır ap yaain te nanısısa nanımtau hım mai au. 38 *Mıt miyapır kerek hır nınapen menmen enum mamnen mamnıp nanıntar hır nises hım mai, hır ap yaain te hır nanısısa au. 39 Mıt miyapır kerek neweikın sip newet hım mai nanıntar mıt nanınıp, maain hır ap te nanu nantike God au. Neimın mıt hır nanınıp nanıntar hır nisısa, maain hır nantike God nanu nanıt.

Mıtık kakırak menmen yaaim, maain God kakwetırek menmen yaaim

(Mk 9:41)

40 *Mıt miyapır kerek hır nantihis naanmamprı hıram mamır ke hır nantauhis naanmamprau. Hır kerek nantauhis naanmamprau, hıram mamır ke hır naanmampre hırak God kerek kerıuweta hi han in. 41 Mıt miyapır kerek naanmıpre mıtık profet nanıntar hırak profet kerekkek, maain God kakwetır menmen yaaim miutıp nantike mıtık profet. Neimın naanmampre mıtık yaaik kises hım me God nanıntar hırak mıtık yaaik kerekkek, maain God kakwetır menmen yaaim miutıp nantike mıtık yaaik. 42 *Mıt miyapır kerek hır nankaap mıt miyapır weinın kerek nisısa

nanrekıor menmen kike yaaim miutıp, maain God kakwetır menmen yaaim.”

11

Jon Baptais kerıuwet mıt disaipel han nen nır Jisas

(Lu 7:18-35)

1 Jisas katıp mıt nırak disaipel nar hiswiyan wik (12) epei au, hır nınaiwirrek nen nerer wit wit. Hır nınaiwirrek te Jisas kınaaiwir wit kerek hırak kewi, hırak ken katıp mıt kerek nau nırıpıt wit kırak ik hırak ketpor hım mırak. 2 *Me wı im Jon Baptais kepu kekrek winak enuk. Hırak kau kekrekrek, hırak kemtau menmen Jisas kırıkem, te hırak kerıuwet mıt disaipel nırak nen nır Jisas. 3 *Hır nen nepıtır niun Jisas hır nitıwekhi nar ik: “Ti hırekrek mıtık kerek Jon katıp ti enen o haiu mamımerır mıtık keiyak?” 4 Jisas kewenhi ketpor, “Menmen yi epei yan yırem, o yi yemtehem, yi eino eitıp Jon em. 5 *Mıt miyapır nanamır enum toto, hi enipi hır pıke nır ein ein. Mıt miyapır his hıt enum, hır nıre yaain nen ein nen ein. Mıt miyapır hır lepro mewi, hır yınk kır yaaik. Mıt miyapır hır nıkıp toto, hır nıre yaain nemtau menmen werek werek. Mıt miyapır epei naa, hi hıkın hır pıke nekrit nau. Hi atıp mıt miyapır kerek netenen menmen au, hi hetpor menmen im hıram menmen God katıp mıtık hırak kaknen kakırıkem. 6 *Mıt han kerek hır han kiteta hi mıtık kerek God kerıuweta hi han, maain hır han yaaik nanu.”

7 *Hırak ketpor epei au, mıt ne Jon pıke nen. Hır epei nanıno, Jisas katıp mıt menmen me Jon. Hırak ketpor, “Nıpaayı yen yır Jon yi han kitet yi yayır mıtık kire mekak? Hırak mıtık keweikın han yapırwe kire niyan (o tapupe) nıme metıtıwem hıram mırırır a? Taauye! 8 Te yi yen yayır mekam? Yi yır mıtık kerıuwet klos yaaim a? Au, mıt kerek nerıuwet klos yaaim hır nau winak ke mıt iuwe gavman. 9 Im em au, te yi yen yayır mekam? Yi yen yır mıtık profet a! Hıram werek, te hi hetpi, yi yır mıtık hırak kının profet. 10 *Hırak mıtık kerek nıpaayı tıwei me God mıtık kewısım matıp hırak kaknen. Hım matıp mar im:

“Hi arıuwet mıtık kai kakının kaknen kaktıp hım mai. Hırak kakımani han ke mıt yapırwe te hır nanımtau

* **10:31** Mt 6:26, 12:12 * **10:32** Rev 3:5 * **10:33** Mk 8:38; Lu 9:26; 2Ti 2:12 * **10:35** Mai 7:6 * **10:37** Diu 33:9 * **10:38** Mt 16:24-25; Mk 8:34-35; Lu 9:23-24, 17:33; Jo 12:25 * **10:40** Mk 9:37; Lu 10:16; Jo 13:20; Ga 4:14 * **10:42** Mt 25:40 * **11:2** Mt 14:3 * **11:3** Mal 3:1; Mt 3:11; Jo 1:15 * **11:5** Ais 35:5-6, 61:1 * **11:6** Mt 13:57, 26:31 * **11:7** Mt 3:5 * **11:10** Mal 3:1; Mk 1:2; Jo 3:28

häm mit.' ¹¹ Hi hetpi werek. Jon Baptais hîrak kinîn mît miyapîr yapîrwe kerek nîpaa ere in miyerer nîr nînen. Te neimîn hîr mît weinîn hîr nanises hîm me God maain hîr nanu nantike God nanî en te hîr naninîn Jon kerek wî hîrak kau tî ik e.

¹² *Nîpaa wî Jon kinîn kewepyapîr hîrekes katîp mît menmen, nîpaa ein ere in God kewepyapîr hîrak kakinîn naanmampre mît miyapîr. Te mît kerek nenehan nenepan nîriakan enum hîr neweikîn sip newet menmen enum hîr nises hîm im. ¹³ Menmen im epei ma mentar hîm nîpaa Moses kewisim mau tîwei metike hîm mît profet newisim mau tîwei hîram matîp me Jon kaknen kaktîp mît hîm im. ¹⁴ *Te yi han kitet hi hatîp werek, hi etpi Jon hîrak mîtîk ik Ilaija nîpaa yi yekinaak kau tîwei hîrak epi kaknen. ¹⁵ Neimîn hîr netau hîm mai hîr han ekitetim werek werek. ¹⁶ Hi ewis mît miyapîr nau tî in ek hîr nîre mekam? Hîr nîre nîkerek nenînehan neit maket nemitetpîn hîr natîp, ¹⁷ *Haiu mîriak tukîn menep wekînp, te yi ap yîrîre au.

Haiu menep tukîn mîtîk hîrak kaa te yi ap yan yîkîtek au.' ¹⁸ *Hi hatîp menmen im hentar Jon kewepyapîr hîrekes wî ham hîrak nînpîr maak, hîrak ap kaam tîpar si enum au. Mît iuwe nîrek te hîr natîp, 'Herwe kersîsek hîrak han enuk.' Hîr ap han yaaik neriuwerek nisesik au. ¹⁹ *Hi Mîtîk ke wit ke God hi han hewepyapîr hîrekes hi etike mît haiu maam menmen maam tîpar. Mît iuwe nîra hîr natîp, 'Eiyîrek! Hîrak kaam menmen iuwe yeunîm, hîrak kaam tîpar si enum ere ketaritari. Hîrak etike mît enun nari pewek me takis netike mît han enun hîr neryeyan nen.' Menmen God ketpawîr hi etike Jon hawîr wisemis te yi ap han yaaik yeriuwawîr yisesawîr au. Menmen hawîr wîriakem hîram meteikîn mît God kertei menmen werek werek."

Jisas han tewenîn mît ne wit ham hîr ap nises hîm mîrak

(Lu 10:13-15)

²⁰ Hîrak ketpor epei au, te Jisas kene mît nau nerer wit wit kerek hîrak nîpaa kîriak menmen yapîrwe kîkaap mît keriuwerem. Hîrak keneri kentar hîr ap neweikîn sip newet menmen enum hîr nises hîm mîrak au. ²¹ *Hîrak katîp kar ik: "Yi mît miyapîr

yau wit Korasin yetike mît miyapîr ne wit Betsaida! Maain God kakriwaank! Menmen yi yîra hi hîriakem heit wit ki, nîpaa mît profet nîriakem neit wit Taia ketike wit Saidon, te hîr waswas nanweikîn sip nanwet menmen enum nanwen toni mamîntar yînk kîr nanteikîn God hîr yînk enuk. Te yi mît yi ap yîriakem au. ²² *Hi hetpi werek. Maain wî kerek God skelim mît, hîrak kaknep mît ne Taia netike mît ne Saidon kaknîp kike, te yi mît au hîrak kakiwep iuwe. ²³ *Yi mît ne wit Kapaneam. Yi han kitet God kaktîp yi yaain a? Au, God kaktîp yi mît enun kakwîri yi eino si. Hi hîriak menmen yaaim heit wit Sodom kerek nîpaa hîrak kepu kar ke hi epei hîriakem heit wit ki, te hîr neweikîn sip newet menmen enum te God ap kanîp kaknepi wit weinîk au. Hîr wen nepu. ²⁴ *Hi hetpi werek. Maain wî kerek God skelim mît, hîrak kaknep mît ne Sodom kaknîp kike, te yi mît miyapîr au, hîrak kakiwep iuwe."

Mît kerek nises hîm me Jisas hîr nanu werek

(Lu 10:21-22)

²⁵ *Me wî im Jisas katîp kar ik: "Haai ti kerek Mîtîk Iuwe ke nepni metike tî, hi han yaaik heriuwit hentar ti hîsawîn menmen mit yaaim te mît iuwe nepîtariyem. Ti epei ewepyapîrem heteikîn mît weinîn em. ²⁶ Hi han yaaik heriuwit hentar ti hanhan hîses han kit te ti hîriakem mar im. ²⁷ *Haai kai ti epei eweto menmen mit yapîrwe te hi naanmîpewem. Mît ap nertei han ke hi Nîkan kit. Ti Haai kai kerekek. Mît ap nertei han kit au. Hi Nîkan kit hetike mît kerek hi ewepyapîr han kit eteiknorek.

²⁸ *"Yi mît miyapîr kerek yi yîriak menmen iuwe yises God, te yi han ki enuk yentar yi yisesik werek werek au. Yi einen eiyises hîm mai te hi akepi yi eiyisesik werek werek. ²⁹ *Yi einen eiyises hîm mai te hi eteikni menmen. Yi eiyisîsa eiyîntar hi ap hîre mîtîk atîp hîm tokik au. Hi ewenîn han kai atîp mît hîm yaaim. Yi eiyisîsa te yi han yaaik, yi yayu werek werek. ³⁰ *Menmen hi ahitîhi yi eiyisesim eiriakem, hîram yaaim. Te yi ap han enuk yayisesim au. Yi han yaaik eiyu."

12

Mît ne Farisi nitehi Jisas me menmen

* **11:12** Lu 16:16 * **11:14** Mal 4:5; Mt 17:10-13; Mk 9:11-13 * **11:18** Mt 3:4 * **11:19** Mt 9:14; Lu 15:1-2
* **11:21** Jna 3:6 * **11:22** Ais 23; Esi 26:1-28:26; Joe 3:4-8; Emo 1:9-10; Sek 9:2-4 * **11:23** Jen 19:24-28; Ais 14:13-15; Ju 7 * **11:24** Mt 10:15; Lu 10:12 * **11:25** 1Ko 1:26-29 * **11:27** Mt 28:18; Jo 1:18, 3:35, 10:15, 17:2; Fl 2:9 * **11:28** Jer 31:25 * **11:29** Jer 6:16 * **11:30** 1Jo 5:3

mít nírak níríakem me wí Sabat

(Mk 2:23-28; Lu 6:1-5)

1 *Maain wí ham Sabat Jisas ketike mít nírak disaipel neremir (o nitet nímín ke) ní kerek wit yehes mírám mewim. Mít nírak hír nínpi maan te hír nerpesis yehes mírám newenwohisem naam. 2 *Mít han ne Farisi nírí níríak menmen im te hír natíp Jisas, “Ei ti emtewem! Mít nit disaipel hír níríak menmen me wí Sabat kerek hím me Moses meriuwesisem.” 3 *Jisas ketpor kar ik: “Yenmak te yi ap yertei menmen werek werek nípaa Devit kíríakem me wí hírak ketike mít nírak hír nínpi maan. 4 *Hírak ken kekere wínak kerek mít newepwar God menmen, hírak keit bret mítik hetpris kewetiwekem. Mít epei newet God em te hírak ketike mít nírak hír naam. Hím me God Moses kewisím mau tíwei matíp mít pris keriyen hír naním. Mít han au. 5 *Te yi yenmak te yi ap yertei menmen werek werek mekre hím me Moses yi yekinaam a? Wí Sabat yapírwe miutip miutip mít pris hír níríak wok nenep samiyak nesiyem newet God em. Hír ap nau yain yain nar ke hím me Moses matíp mít enisesim te God katíp mít pris hír yaain. Menmen im me God minín hím me Moses me wí Sabat. 6 *Hi hetpi werek. Menmen kau in hírak kinín wínak iuwe ke God. 7 *Yi yertei hím werek werek God kewisím mau tíwei, te yi ap yatíp enum yene mít kerek níríak menmen enum au. Hím me God matíp mar im: ‘Hi hanhan te yi hanhan yeriuwe mít. Menmen im minín samiyak yi yamíp yesiyem yewetewem.’ 8 Hi hetpi hi Mítik ke wit ke God hi luwe naanímpre menmen mít ne wí Sabat hír níríakem.”

Me wí Sabat Jisas kíríakap mítík his enum hírak kóre yaaik

(Mk 3:1-6; Lu 6:6-11)

9 Jisas ketpor epei au, hírak kínaaiwír wit ik, hírak ken wínak hak kír kerek hír nererik nekine hím me Moses metike hím me mít profet newiyen. Hírak ken en, 10 *mítík kiutip kau wínak ek hírak his mírak miutip enum maa. Mít han en hír hanhan nesiuwe Jisas me menmen hím me Moses metpim, te hír nitíwekhi nar ik: “Hím me Moses haiu misesim me wí Sabat meriuwesis mítík kakíkaap mítík kínap o au?” 11 *Te Jisas ketpor, “Me wí Sabat mítík keiyak ke yi mít hírak sipsip kírak kiutípen kerek kakínke kakíkre hei, hírak kakno kakíkiník kakwisík kakít

wit eik a? 12 *Haiu mít minín sipsip hírám au menmen weiním. Te haiu me wí Sabat mamkaap mít te hír naníre yaain.” 13 Hírak katíp epei au, hírak katíp mítík his enum, “Ti esiuwe his mít.” Hírak kesiuwe his miutip mírak te his móre yaaim mar ke his mírak pínám. 14 *Hírak kíríakem, te mít en ne Farisi hír nen witeik hír nísawín natípan nimenípínek narkeik te hír nanínep Jisas kaki.

Jisas kíríak menmen me God kises menmen mau tíwei kerek nípaa mít profet netpim

15 *Jisas kertei menmen hír hanhan nanrekyiwekem te hírak kínaaiwír wit eik e. Mít yapírwe hír nínap hír nisesik te hírak kekepi hír nóre yaain. 16 *Te hírak ketpor hím iuwe hír ap entíp mít han menmen hírak kerekoyorem au emít. 17 Hírak ketporem te menmen nípaa mítík profet Aisaia ketpim kewisím mau tíwei mamnen. Hím im hírám matíp,

18 **Mítík ik hi hehimitanek hírak kíríak menmen mai. Hi hanhan heriuwerek, hírak kenipa hi han yaaik. Hi tewen ariuwet Hímín kai Yaaik kaku kakíkre han kírak te hírak kakíkepi kakno kaktíp mít nerer wit wit menmen yaaim hi arekyorem ahísak menmen enum mír.

19 Hírak kaktike mít han ap nanítpepan, hírak ap te kakníp hím iuwe o kakírp yayiwe kaktíp mít hím mírak au.

20 Hírak ap kakíwaank mít miyapír hír nises God yaaik kike nóre niyen me mani hírám maa níme máníu mamwenínem. Mít miyapír hír nóre si metnen kike maain hírám mami, hírak kakíkepi hír nanu werek. Hírak kakíkepi ere wí hírak kakínín menmen enum te hím hírak kaktíp mít em, hírám mamnen.

21 Te mít miyapír nerer wit wit ap ne weiwík me Isrel, hír enises hím mírak nanu nanínkíkwek ere maain hírak kakne kaktorhis.”

Mít natíp Bielsebul kíríakap Jisas kepír herwe nam

(Mk 3:20-30; Lu 11:14-23; 12:10)

22 *Maain hír mít han neit mítík enuk herwe kenipek nanamír toto, hírak kemesisíwek hím ap katíp au. Hír neiyík nan Jisas te hírak kepír herwe enuk ken, hírak kóre yaaik kír ein ein, katíp werek

* 12:1 Diu 23:25 * 12:2 Eks 20:10 * 12:3 1Sm 21:1-6 * 12:4 Lev 24:5-9 * 12:5 Nam 28:9-10 * 12:6 Mt 12:41-42; Lu 11:31-32 * 12:7 Hos 6:6; Mt 9:13 * 12:10 Lu 14:3 * 12:11 Lu 14:5 * 12:12 Mt 10:31 * 12:14 Jo 5:16 * 12:15 Mk 3:7-10 * 12:16 Mt 8:4; Mk 3:12 * 12:18 Mt 3:17 * 12:18 Ais 42:1-4 * 12:22 Mt 9:32-33

werek. ²³ Mít miyapír yapírwe hír n'rek, hír han kekrít natíp nar ik: "Yi han kitet mítík ik hírak Kraís ik Nepenyek ke Devit kerek n'paa God katíp hírak kakriuwetek kaknen?" ²⁴ *Te mít han ne Farisi hír nemtau mít natíp menmen mar im hír nemnorem natíp nar ik: "Hírak ap Nepenyek ke Devit au. Hírak kepír herwe enum kentar mítík iuwe ke herwe hírak Bielsebul hírak kekepek kepírem."

²⁵ Jisas kertei menmen hír han kitetim te hírak ketpor kar ik: "Mít nau wit iuwe hír newep nau ke nímín nentar menmen, te mít in ap nepu werek werek au. Mít ne weiwík miutíp o n'kerek ne mítík kiutíp hír newep nau ke nímín nentar menmen te hír ap nepu werek werek naanm'pre wit kír au. Hír nanínke hasini naníwaank híras. ²⁶ Seten hírak kekepa hi epír herwe m'arak te hírak kewep kau nímín. Karkeik te hírak kaku werek werek a? Taaui! ²⁷ Yi yatíp hi hepír herwe hentar Bielsebul kekepa. Hírak kekepa hi hepír herwe te mít han ne yi mít, neimín nekepi te hír nepír herwe mekre han ke mít? Seten a? Au! Hír ap nepír herwe nentar Seten kekepi au. God kerek. Te menmen hír n'riakem meteikín yi yetpo enum me Seten kekepa. Au, God kerek kekepa. ²⁸ *God Hímín Yaaik kerek kekepa hi hepír herwe mamnopín mamkeipín. Menmen im meteikni God epei kan kau menep kakiníni naanmamprí."

²⁹ *"Hi wen etpi hím ham. Mítík hak kakno kakikintíp menmen me mítík iuwe hírak kakinín kakriak mekam? Hírak kakinín kaksenek his h'it me mítík iuwe. Hírak kaksenk'kwék his h'it m'arak, hírak kakikintíp menmen m'arak keiyim kakno. ³⁰ *Neimín hír ap nisísa hír nar ke mít enun nepan nai. Neimín hír ap nekepa haiu mamri han ke mít nanises God hír nar ke mít enun nepír mít nanises menmen enum heriyai heriyai."

³¹ *"Te hi hetpi, menmen yapírwe mít n'riakem o menmen enum hír netpim hír newepypárem neweikín sip newetwem maain God kakísakem. Te mít miyapír kerek hír natíp enum me God Hímín Yaaik, God ap te kakísak menmen im au. ³² Mít miyapír kerek hír natíp enum me hi kerek Mítík Iuwe keriuweta hi han, maain God kakísak menmen enum hír netpim. Te neimín hír natíp enum me God Hímín Yaaik, God ap kakísak menmen enum hír

natíp in o maain. Hír nanít wit k'arak yaaik au.

Hím me nu enum mari mine níkim m'ram enum
(Lu 6:43-45)

³³ *"Nu mei híram yaaím te híram mamri mamine níkim m'ram yaaím. Nu mei enum te híram mamri mamine níkim m'ram enum. Mít nír nu níkim m'ram hír natíp, 'Nu im híram yaaím', o au en, hír natíp, 'Nu im híram enum mesine'. ³⁴ *Yi mít enum n'kerek ne manpen Seten. Yi ap eitíp hím ham yaaím eiyántar yi mít enun. Mít natíp hím nises menmen mekre han kír. ³⁵ Mítík yaaik katíp menmen yaaím kentar han k'arak yaaik. Mítík enuk katíp menmen enum kentar han k'arak enuk. ³⁶ Hi hetpi menmen im hentar maain wí kerek God skelim yi mít, hírak kakitíhi me menmen enum miutíp miutíp n'paa yi yetpim. ³⁷ Maain God kakitíhi me menmen miutíp miutíp yi n'paa yetpim. Te hím mi híremes maain mamteikín God yi yíre mít yaaím o au enun."

Mít han nitíwekhi hírak k'riak menmen kakteiknor God keriuwetek kan kekepek k'riak menmen yaaím n'paa mít n'rem au
(Mk 8:11-12; Lu 11:29-32)

³⁸ *Hírak katíp epei au, mít han ne Skraip, kerek ninín nertei hím me Moses natíp mít em, hír netike mít ne Farisi, kerek han kitet hír ninín mít han nises hím me Moses, hír natíp nar ik: "Mítík iuwe, haiu hanhan ti hírekes eriak menmen yaaím n'paa mít ap n'riakem au."

³⁹ *Te Jisas ketpor kar ik: "Yi mít miyapír kerek yitauhi hi ariak menmen yaaím n'paa mít ap n'riakem, yi mít miyapír enun ap yises God au. Hi ap ateikni menmen yi yitauhiyem au. Hi ateikni menmen híram mei me mítík profet Jona n'paa kau tí keremem. ⁴⁰ *N'paa saauk wísenuk ke wan eik kekes Jona hírak kekere tu k'arak ere wí wikak. Te hi Mítík kerek Mítík Iuwe keriuweta hi han in, hi hahu akre hei ehít nímín ere wí wikak. ⁴¹ *Maain wí God skelim yi mít, mít n'paa nau neit Nineva nanírp nantike mít nau tí in. Hír nanírp nantike mít in hír nantíp, 'Yi mít enun.' Hír nantíp nanír ik nanántar n'paa Jona katíp mít en hím me God te hír neweikín sip newet menmen enum nises hím me God. Mítík Iuwe kinín Jona hírak kau in te yi ap yeweikín sip yewet menmen enum au. ⁴² *Maain wí God skelim yi mít,

* 12:24 Mt 9:34, 10:25 * 12:28 Ap 10:38; 1Jo 3:8

* 12:31 1Ti 1:13; Hi 6:4-6, 10:26 * 12:33 Mt 7:16-20 * 12:34 Mt 3:7, 15:18, 23:33; Lu 3:7 * 12:38 Mt 16:1; Lu

11:16; Jo 6:30; 1Ko 1:22 * 12:39 Mt 16:4 * 12:40 Jna 1:17 * 12:41 Jna 3:5 * 12:42 1Kin 10:1-10; Mt 12:6

māte iuwe kwīn hāre nīpaa naanmīpre mīt nau wīt Siba, hāre wawīrp wautike mīt miyapīr nau tī in. Hāre wawīrp wautike mīt miyapīr nau tī in ek hāre wautīp, ‘Yi mīt miyapīr enun.’ Hāre wautīp menmen im wawīntar nīpaa hāre wīnaaiwīr wīt kīre wen hīt nokim (o yanīmīn) te wemtau hām yaaim mītīk iuwe King Solomon ketpim. Mītīk Iuwe kinīn King Solomon hīrak kau in te yi ap yeweikīn sip yewet menmen enun yemtau hām mīrak au.

Him me herwe enuk nīpaa kīnaaiwīr mītīk hīrak pīke kan

(Lu 11:24-26)

⁴³ “Wī kerek herwe enuk kenke kīnaaiwīr mītīk, hīrak kepno ein ein kerekir wīt tīpar aurek, hīrak kīnkātīn wīt hak te hīrak kakwi. Hīrak kīnketnīwek kīnketnīwek hīrak ap kīnapīnek au. ⁴⁴ Te hīrak han kītet kar ik: ‘Hi ap hīnapīn wīt yaaik au, te hi pīke eno wīt kai kerek nīpaa hi hewik.’ Hīrak pīke kepno wīt kīrak, hīrak kīr wīnak herwe keiyak kewik au. Hīrak yaaik kīre mītīk keripep waniu yaaim. ⁴⁵ *Hīrak kīrek epei au, hīrak ken kīnkātīn herwe enun mar hīspīnak wīk (7) minīnek. Epei au, hīrak ketikeri nanīno wīnak eik e nanu nanīt. Nīpaa mītīk hīrak herwe kewik han enuk kīke, te in ek hīram herwe mamīwaank han kīrak enuk. Menmen mamīr im mamnen mamnep mīt nau tī im.”

Jīsas mīye pīrak wetike kīkrek nīrak nanīno nanīrek

(Mk 3:31-35; Lu 2:19-21)

⁴⁶ *Jīsas wen katīp mīt menmen mīrak, te mīye pīrak wetike kīkrek nīrak nan nanīrek. Hīr nerp wīteik hanhan netpīwek menmen. ⁴⁷ Hīr nerp en, mīt han nerp en netpīwek nar ik: “Emtewek. Mīye wetike kīkrek nit nan nanrit nanītput menmen.” ⁴⁸ Jīsas kewenīwekhi katīp, “Peimīn hāre mīye pai. Neimīn hīr nīre kīkrek nai?” ⁴⁹ Hīrak kesīuwe mīt nīrak disaipel hīs hīrak katīp, “Eiyīri. Mīt miyapīr in hīr nīre mīyerer nai netike kīkrek nai. ⁵⁰ *Neimīn hīr nīsēs menmen Haai kai keit wīt kīrak hīrak hanhan hīr nanīsēsīm, hīr nīre kīkrek nai, yenterer nai o mīye pai.”

13

Him me mītīk kamīr nīkim mekre nī
(Mk 4:1-9; Lu 8:4-8)

¹ Me wī im keremem, Jīsas kīnaaiwīr wīnak ketpaan ken wīt eik ken kau menep wan eik. ² *Hīrak kau en, mīt miyapīr yapīrwe nererik menep menep nersīs

Jīsas. Te hīrak kīniu ken kekere bot kau en, hīr mīt miyapīr nerp tenhaan nau pīn eik. ³ Jīsas ketpor menmen yapīrwe me tok pīksa mar im. Hīrak katīp: “Mītīk hak ken kamīr nu nīkim mekre ni mīrak. ⁴ Te mītīk kewīrem mau ni, nīkim ham menke mīwaai yayīwe kerek wīt yaain te hore man maam. ⁵ Yehes ham menke mentar nan kerek ap tī mei iuwe menterim em, te hīram mewo wasenup mentar tī kīke kentartan. ⁶ Wepni kan kīr kenterim te hīram ap mewīr nekenik men tī eik au. Hīram me weiwei te maa meit. ⁷ Nīkim ham menke mīwaai waaī kerek tīktīk mewim em, te waaī keremem tīktīk mewim em mīniu mīwapīn em. Te hīram mewo werēk werēk ap mari au. ⁸ Nīkim ham menke mīwaai tī yaaik nīpaa mītīk kewenek te hīram mewo mari yaaim. Ham mari 100, ham mari 60, ham mari 30. ⁹ Mīt miyapīr kerek nemtau hām mai hīr han ekītetim werēk werēk!”

Jīsas kewepyapīr kenmak te hīrak katīp mīt miyapīr menmen kerīuwe tok pīksa

(Mk 4:10-12; Lu 8:9-10)

¹⁰ Hīrak ketpor epei au, mīt disaipel nan nītehi Jīsas, “Ti henmak ti hetpor hīm tok pīksa?” ¹¹ *Jīsas ketpor, “God epei ketēikni menmen hīrak kakrīakem te kakīnīn naanmīpre yi mīt. Hīrak ketēikni yarkeik te yi eire nīkerek nīrak yi eiyīsēsik. Te mīt in en au. ¹² *Mīt han kerek netenen menmen ham me God, hīrak kakwetīr meiyam yapīrwe te hīr nantīwem yapīrwe. Te mīt han kerek ap netenen menmen iuwe nīnapen hām mīrak, menmen kīke hīr epei netenenim mamīwaank mamīt. ¹³ *Hi hetpor menmen merīuwe tok pīksa hentar hīr nīr menmen te hīr ap nertei menmen. Hīr nīkīp memtau, te hīr ap nertei menmen hi hetpim werēk werēk au. ¹⁴ *Hīm ham nīpaa mītīk profet Aīsaia ketpim hīrak kewīsīm mau tīwei hīram epei man mentar menmen mīt miyapīr in hīr nīrīakem. Hīram matīp: ‘Yi yayīmtau hīm yetēipim yetēipim te yi yayīrteī menmen werēk werēk au. Yi yayīr menmen yaiteipim yaiteipim te yi yayīr menmen werēk werēk au.

¹⁵ Hīr nanīrem werēk werēk au nentar han ke mīt miyapīr in en epei au ketaritari, hīr nemesīs nīkīp mīr epei au nīnapen nanīmtau hīm. Te hīr nīnapīpī nanamīr kīr ap nīr menmen hi hīrīakem. Hīr ap nīrīak menmen im te hīr nanīr menmen

* 12:45 2Pi 2:20 * 12:46 Mt 13:55 * 12:50 Jo 15:14; Ro 8:29 * 13:2 Lu 5:1-3 * 13:11 1Ko 4:1 * 13:12 Mt 25:29; Mk 4:25; Lu 8:18, 19:29 * 13:13 Diu 29:4 * 13:14 Ais 6:9-10; Jo 12:40; Ap 28:26-27

hi hiriakem nemtau menmen mai werek werek, han kir enisisa te hi akepi hir enire yaain.’

16 *Te yi han yaaik eiyu. Nanamir ki epei kir menmen werek werek. Nikip mi epei nemtau menmen werek werek. 17 Hi hetpi menmen werek werek. Mit profet yapirwe netike mit yaain nipaa hanhan nanir menmen yi epei yira hi hiriakem, te hir ap nirem au. Hir hanhan nanimtau menmen yi epei yemtau hi hetpim te hir ap nemtewem. Au, hir epei naa.

Jisas kewepyapir him mirak me mitik kamir rais nikim

(Mk 4:13-20; Lu 8:11-15)

18 “Yi eiyimtau hir o as me tok piksa me mitik kewir rais nikim miram mau ni. 19 Mit yapirwe nemtau him me God kakinin naanmipre mit te hir ap nerteiyem werek werek au, hir nire nikim mawaai yayiwe. Maain Seten kaknen kakikre han kir kikipir him kerek epei God kewisim mekrerek. 20 Nikim ham minatin mawaai ti kike mentar nan, im em hiram mire mit han wasenum nemtewem han yaaik neriuwerem. 21 Te hir nire nikim kere-mem ap mine nekenik men ti eik au te mamu kike. Maain hiram pike mami. Mar im em te mit neijan nemtau him me God nisesim. Maain kike mit han neneri nerekyor enum nentar hir nisesim, te hir wasenum neweikin sip newetiwem. 22 *Nikim ham menke mekre waai kerek enum tikik mewim em, hiram mire mit nemtau him im te menmen enum me ti ik ek metike pewek hir hanhanem hiram minin him me God. Mit nar ik ek ap te nanriak menmen yaain nanises God werek werek au. 23 Nikim menke mekre ti yaaik hiram mar ke mit nertei him me God nemi mekre han kir. Te hiram mine wit mari yehes yapirwe, ham mar 100, ham mar 60, ham mar 30, te hir niriak menmen yaain yapirwe.”

Jisas katip him tok piksa me yenkis enum mente mau ni

24 Jisas ketpor him tok piksa ham. Hirak katip: “Menmen God kiriakem hiram mire mitik hak kewir wit nikim mitet ni mirak. 25 Maain witaan mit miyapir nawaai, mitik enuk kirak kepan kan kewir yenkis yehes miram enum mitet ni kerek hirak epei kewir wit nikim mewim en, te hirak ken. 26 Maain wit kerek hir epei newirem em mau ni eim mire iuwe mamine nikim, te hir nir yenkis enum keremem metikerem. 27 Mit niriak menmen me mitik iuwe hir nen netpikew nar ik: ‘Mitik iuwe

ti nepei hamir wit yehes mekre ni mit im e. Ti hamir menmen yaaim te menmen im enum meke nein man te hiram mewo in?’

28 Hirak keweni ketpor; ‘Mitik hak enuk kepan kan kamir menmen enum mekre minin me menmen yaaim.’ Hir nitikewhi, ‘Ti hanhan haiu emno emketetim?’ 29 Te hirak keweni ketpor; ‘Hi hinaain yi eiketim emnopin. Yi yaiket menmen yaaim mantikerem. Au emit! 30 *Yi eiwisim emu ere maain hiram emi. Te hi etip mit kerek nanremir nanir ik: ‘Yi eiyinin eiremire menmen enum eisenkekim emriuwe waai. Maain haiu mamisiyem. Yi eiremire menmen enum epei au, te yi eino eiremire nikim yaaim eiwisim emikre winak kai.’”

Jisas katip him me nu mastet nikim miram metike yis

(Mk 4:30-32; Lu 13:18-21)

31 Jisas ketpor him tok piksa hirak katip, “Menmen God kiriakem hiram mire nu mastet nikim miram. Mitik hak ketiwem kamir mau ni mirak. 32 Nu mastet nikim hiram ap iuwe mar ke nikim me menmen ham em. Au, hiram kike enum. Te maain hiram mau ni mamniu mamre iuwe maminin menmen kerek mau ni em, hiram mamre nu te hore mamnen mamwis yaank mamu heneik miram. Mar im mit in kerek nises him mai hir nire niutip niutip. Te maain hir nanire yapirwe.”

33 Jisas pike ketpor him ham. Hirak katip, “Menmen God kiriakem hiram mire yis mite weiyim wen wenipem metike flaua weweiknenim mekre sar mau him ere hiram nap minanem miniu wisenum.”

Jisas katip mit keriuwe him tok piksa keremem

(Mk 4:33-34)

34 Jisas katip mit miyapir menmen yapirwe keriuwe him mire tok piksa. Hirak ap ketpor him meiyam au. Hirak ketpor tok piksa keremem. 35 *Hirak katip kar ik te menmen nipaa mitik profet ketpim kewisim mau tiwei, hiram mamnen mamir ke nipaa hirak ketpim. Him im hiram matip,

“Hi awep him atip mit tok piksa. Hi atip menmen nipaa hi God hiriak ti ere in mit ap nerteiyem au.”

Jisas kewepyapir tok piksa me yenkis enum katip mit disaipel narak em

36 Jisas katip mit miyapir menmen epei au, hirak kinaawir mit miyapir hirak kinik ken winak. Hirak kinik ken winak, mit narak disaipel nan nitikewhi, “Ti etpei werek menmen me yehes enum mekre ni.”

³⁷ Jisas kewenhi ketpor, “Mítik kerek kamír yehes yaaím mekre ni hírak hi kerekek. Mítik Iuwe God keriuweta hi han tí ik. ³⁸ *Ni eím híram tí ik ek. Yehes yaaím híram míre mít miyapír nises híim me God. Yehes enúm híram míre mít miyapír nises híim me Seten. ³⁹ Mítik enuk kepan kerek kamír yehes enúm hírak Seten. Wí mít hír nan newen yehes híram míre wí God skelim mít. Mít kerek nen newen yehes hír ensel. ⁴⁰ *Mamír ke mít neit yehes enúm nesenkekím neiyím nan newírem mekre si, te maain wí menmen mamír im God skelim yi mít. ⁴¹ *Te hi Mítik ke wit ke Mítik Iuwe hi asiuwe mít ensel nai naníno nanrer wit wit me tí kerek hi naanmampre mít miyapír hír nanínke menmen enúm mari han ke mít en. Hír nanínke menmen enúm metike mít han kerek níriak menmen enúm. Te hi enkerem emnopín emkeipín wit kerek Mítik Iuwe naanmírewem. ⁴² *Te hír nanwír mít miyapír enúm naníno naníkre si kerek hír nanínepíp naníneknen yehes mír. ⁴³ *Me wí im mít miyapír kerek yaaím en nanu wít yaaik God kakwetír menmen mírak iuwe kakíkepi te hír nanír nanre wepni nanít wít kírak. Mít neimín nemtau híim mai hír han ekitetim!

Hím tok piksa me mítik kinkatín bokis pewek mekrerem misawín mekre tí

⁴⁴ *Menmen me God híram yaaím míre okis pewek mekrerem mít nípaá hír mít níawínem mekre ni ham. Maain mítik hak kíutíp kínapínem, hírak píke kíawínem mekre hei, hírak han yaaik, te hírak ken keit menmen mírak yapírwe keiyím ken kesiuwerem men mít, hírak keit nan mererim, hírak keiyím ken kewírem keiyím katín ni keremem.

Hím tok piksa me mítik kír pewek wínak yaaik

⁴⁵ “Menmen me God híram yaaím míre mítik hak kerek kíkatín pewek wínak hírak kíkatín kerek yaaím yaaím em, keiyím ken kesiuwerem men mít te kakít moni mamrerim. ⁴⁶ Hírak kír pewek wínak kerek yaaik ek, te hírak ken kesiuwe menmen mírak keiyím ken kesiuwerem men mít, hírak keit moni mererim, hírak keiyím ken kewírem keit wínak yaaik kerekek.

Hím tok piksa me hepin

⁴⁷ *Menmen God kíriakem híram míre hepin mít hír newírem mekre wan neiyím

nanri saauk metike menmen ham yapírwe. ⁴⁸ Hépín kenempet keriuwerem, te hír neríyaam man míwaai pín eik. Te hír nau nekorírem newis saauk yaaím em mekre tíkenup ham, enúm em hír newírem men. ⁴⁹ Me wí kerek maain God skelim mít ne tí ik ek, híram mampar ik. Mít ensel ne God nanínen nanínke mít enúm kerek nises menmen enúm me níimín me mít yaaím nises menmen yaaím. ⁵⁰ *Te hír nanwír naníno naníkre si iuwe. Me si im em hír nanínepíp nankít naníneknen yehes mír naneitaiyen.”

Hím me mítik keit menmen yaaím wen petep, metike menmen enúm tokím.

⁵¹ Te Jisas kitorhi, “Yi yertei híim yapírwe hi epei hetpiyem?” Hír newenhi natíp Jisas, “Kai Iuwe, haiu merteiyem.” ⁵² Te Jisas ketpor, “Mar keremem te mít skraíp kerek nertei híim me Moses natíp mít em, hír epei nertei híim hi hewepyárem, hír níre mítik haai ke wínak iuwe. Hírak ken kínik wínak kírak kekin menmen yaaím petep metike menmen enúm tokím keiyím kan kíkaap mít kewetírem. Hír newepyapír híim me God nípaá hírak katíp mít profet em metike híim mai yaaím.”

Hír mít ne Nasaret neweikín sip newet Jisas

(Mk 6:1-6; Lu 4:16-30)

⁵³ *Jisas katíp híim tok piksa im epei au, hírak kínaaiwír wit ik ken. ⁵⁴ *Hírak píke ken wít kírak eik ken katíp mít híim me God kekere wínak kerek hír nererik nekine híim me Moses neitai en. Hírak ketpor werek te hír nekrit nehínín natíp, “Keimín ketpíwek híim yaaím hírak ketpeiyem? Keimín kekepik te hírak kíriak menmen yaaím kíkaap mít keriuwerem kepír herwe kíriak mít kerek nínap hír níre yaaín? Hírak mítik weiník kar ke haiu mít in. ⁵⁵ *Mítik ik ek níkan ke mítik kerek kime wínak kerekek. Maria híre miye pírak kerep. Jems ketike Josep, Saimon Judas hír kíkre nírak keriyen. ⁵⁶ Yenterer nírak hír nau netikewai. Menmen yapírwe im em hírak ketíwem meke nein man?” ⁵⁷ *Hír natíp narik te han kír enuk neriuwerek hír neweikín sip newetíwek nentar hír ap nertei karkeik te hírak kíriak menmen im yaaím. (Hír han kitet hírak mítik kerekek. Mítik Iuwe au.) Te Jisas ketpor, “Mít profet níuk mír iuwe mau merer wít wít, te mít neit wít kírak netike mít ne weiwík mírak, hír ap han kitet hírak iuwe au.” ⁵⁸ Hírak ap kíriak menmen yapírwe

* 13:38 1Ko 3:9; 1Jo 3:10

* 13:40 Mt 7:19; Jo 15:6

* 13:43 Dan 12:3

* 13:44 Mt 19:29; Lu 14:33; Fl 3:7

Mt 7:28 * 13:54 Jo 7:15 * 13:55 Lu 3:23; Jo 6:42

* 13:41 Mt 24:31, 25:31-46; Mk 13:27 * 13:42 Mt 8:12

* 13:47 Mt 22:9-10 * 13:50 Mt 13:42; Lu 13:28 * 13:53

* 13:57 Jo 4:44

kikaap mıt his hıt enum metike menmen ham keit wit eik ek kentar hır ap han kitet hırak mıtık kerek God keriuwetek kan au.

14

Jon kerek kıkır mıt neriuwe tıpar epei kaa

(Mk 6:14-29; Lu 3:19-20, 9:7-9)

¹ Me wı im, mıtık iuwe gavman Herot ke provins Galili kemtau menmen Jisas kırıkakem. ² Te mıtık Herot katıp mıt kerek nırıkak menmen mırak, “Hi han kitet ik hırak mıtık Jon kerek kıkır mıt neriuwe tıpar em. Hırak kaa te in ek hırak pıke kekrit te menmen wisenum manpenum mau his mırak, te hırak kırıkak menmen yaaim im. ³⁻⁴ *Nıpa Jon katıp Herot, “Ti heit mıtte ip ep. Menmen im e hıram ap yaaim au.” Te Herot han enuk ketenen Jon kesenekik keriuwe sen ain kewisık kekre wınak enuk kentar Herot epei keit Herodias, mıtte pe Filip, Herot nıkık kırak. ⁵ *Herot hanhan kaktıp Jon kaki, te hırak kınaain mıt miyapır. Hır han kitet Jon hırak mıtık profet ke God.

⁶ Maaın wı ham miutıp, mıt han nen nau netike Herot han kitet wı kerek nıpa miye wınaak ek. Me wı im nıki pe Herodias wırıre wen werp nımın ke hır mıt. Te herot hanhanep wisenum. ⁷ Hırak hanhanep wisenum te hırak katıp mıt kerep kar ik: “Hi hetput werék. Menmen ti hanhan ehitauiyem, hi ewetitem.” ⁸ Miye pe nıki ip ep watıp nıki pıre weriuwe hım, te hıre watıp, “Ti erekir terug ke Jon kerek kıkır mıt en ewisık ekıkre tıkenup eiyık enen ewetewek in ek, te hi hertei hırak kaa.”

⁹ Hıre watıp war ik, te mıtık iuwe eik ek hırak han enuk. Hırak kınapen kakreyıwekem te hırak yınk enuk kentar mıt nau naam menmen netikerek nemtau menmen hırak ketpıwerem. Te hırak katıp mıt nırak enwetıwe menmen im emnen. ¹⁰ *Herot keriuwet mıtık ken wınak enuk te hır mıt en nerekir terug ke Jon neit ein te tımır kewen keket. ¹¹ Epei au, hır neit paan kırak kekre tıkenup neiyık nan newet nıki ep ek. Hıre wetıwek epei au, hıre weiyık wen wewet miye pıre rek. ¹² Mıt disaipel ne Jon nerteiyek, hır nan neit herwe yınk kırak neiyık nen newisık kekre hei. Hır newisık epei au, hır nen natıp Jisas menmen enum mıt nırıkak Jon em.

Jisas kewet mıt nar 5,000 menmen hır naam

(Mk 6:30-44; Lu 9:10-17; Jo 6:1-13)

¹³ Jisas kemtau hım me mır hır nenep Jon keremem, hırak kehın kınıu ken kekre bot kerekir wan ken wit weinık kerek mıt ap newi au. Te mıt yapırwe nemtau Jisas ken, hır neke tı nınaaiwır wit kır nisesik nen. ¹⁴ *Jisas epei kau bot keiyık ken ere epei kiun wit kerek hırak hanhan kakno. Hırak kınaaiwır bot kenke ken tı, hırak kır mıt miyapır yapırwe nisesik nan. Te hırak han tewenını kikaap mıt han kerek nınap, his hıt enum em.

¹⁵ Hınkewı epei man, te mıt disaipel nırak nan natıp Jisas, “Wit ik ek enuk weinık ap mıt newik. Te wı epei men wıtaan kaknen. Ti eriuwet mıt miyapır yapırwe nanıno enrer wit wit kerek menep ek te hır hıras enwır pewek enıt menmen mır nanım.” ¹⁶ Jisas ketpor, “Hau ap te mamriuweti enıno au emıt. Yi eiwetır menmen enım me yi hıras.” ¹⁷ Hır newenıwekhi netpıwek, “Hau ap metenen menmen me yapırwe au. Hau meit bret hispınak (5), saauk wiketerem im em keremem.” ¹⁸ Jisas katıp, “Eikınım eiyım einen in.”

¹⁹ *Hırak katıp mıt miyapır yapırwe nau yenkis nau tı. Epei au, hırak kekin bret hispınak (5) keremem metike saauk wiketerem hırak kıkıam naan men niu nepni eim, hırak kitehi God katıp hırak han yaaik keriuwe menmen im. Epei au, hırak kewep bret keremem hırak kewet mıt disaipel nırak em, te hır neweiknım newet mıt miyapır yapırwe rem. ²⁰ *Hır naam nen nen ere tu iuwe. Te hır disaipel neit yınam kerek epei naam em nemi mekre wapnake ere wapnake hiswiyen wik (12) menempetıt meriuwerem. ²¹ Hır mıt kerek naam menmen hır yapırwe nar 5,000 mıt. Hır ap newenhis miyapır netike nıkerek nau netikeri au.

Jisas kitet wan keke niu ken

(Mk 6:45-52; Jo 6:15-21)

²² Jisas kewtır menmen epei au, hırak katıp mıt nırak disaipel nehın nınıu nen nekre bot nanının nanıno wan pınak ein te hırak kaku kakriuwet mıt miyapır yapırwe nanıno. Epei au, hırak kakisesi. ²³ *Jisas keriuweti nen te hırak hırekas kınıu mınıu (o neiyıp) ken kakitehi God menmen. Nepei hınkewı kakre wıtaan hırak kiutıp kerekkek kepu. ²⁴ Bot hırak epei ken wan nımınıuwe eik, te nıme mınıu meke bot paan kırak te wan sır mınıu mamuwer bot. ²⁵ Epei menep wanewik hıram wen toto, Jisas keriuwe hıt mırak keke niu kitet wan ken kakır mıt nırak disaipel. ²⁶ *Hır nırak keriuwe hıt mırak keke

* 14:3-4 Mt 11:2 * 14:3-4 Lev 18:16, 20:21 * 14:5 Mt 21:26 * 14:10 Mt 17:12 * 14:14 Mt 9:36 * 14:19 Mt 15:35-39; Mk 8:6-10 * 14:20 2Kin 4:44 * 14:23 Lu 6:12, 9:28 * 14:26 Lu 24:37

niu kitet wan te h̄r neperper, h̄r nat̄p, “H̄rak herwe.” Te h̄r nenep̄p nen̄ne h̄m iuwe. ²⁷ Wasenum Jisas ken̄ne ketpor, “Yi ap einapen. Yi einak̄n tokim. Hi kerekek han. Hi ap herwe auye!”

²⁸ Pita kewenhi ketp̄wek kar ik: “Kaiu Iuwe, ti h̄rekes te ti etpo hi eriuwe h̄t mai eitet wan anen arit.” ²⁹ *Jisas kat̄p, “Ti enen.” Te Pita k̄naaiw̄r bot keriuwe h̄t m̄rak kitet wan ken kak̄r Jisas. ³⁰ Pita k̄r n̄me m̄niu te h̄rak k̄napen, h̄rak kaknat̄n kakno kak̄m t̄par kak̄kre wan. Te h̄rak ken̄ne, “Kaiu Iuwe ekepal!” ³¹ *Wasenum Jisas kewis his ketenen Pita, h̄rak ketp̄wek, “Ti ap han kiteta hi Iuwe au? Ti henmak te ti heit han wik wik?” ³² *Nepei au, h̄rak̄it wiketeret t̄niu tau bot te n̄me maa meit. ³³ *H̄r m̄t kerek nau bot en n̄r menmen im, h̄r newen̄pi Jisas nat̄p, “Haiu mertei werek ti N̄kan ke God.”

Jisas k̄kaap m̄t miyap̄r n̄nap neit Genesaret

(Mk 6:53-56)

³⁴ H̄r epei nerekir wan nen p̄nak ein niun t̄i ke Genesaret. ³⁵ H̄r m̄t ne wit ik ek h̄r nertei h̄rak Jisas te h̄r nesiuwe h̄m men merer wit wit kerek menep ek, h̄r neithis m̄t kerek n̄nap ek neri nan. ³⁶ *H̄r neri nen epei au, h̄r n̄nap nat̄p h̄m iuwe nit̄wekhi h̄rak ekwisi h̄r h̄ras enwis his entenen ȳnk k̄rak o laplap h̄r m̄rak. H̄r m̄t miyap̄r kerek newis his netenen laplap h̄r m̄ram netike m̄t netenen ȳnk k̄rak, h̄r yap̄rwe n̄re yaain.

15

H̄m lo me God h̄ram min̄n h̄m me maamrer

(Mk 7:1-13)

¹ H̄rak Jisas wen kepu wit Genesaret, m̄t han ne farisi netike m̄t skraip kerek nin̄n nertei h̄m me Moses nat̄p m̄t em, h̄r n̄naaiw̄r Jerusalem nan n̄r Jisas nit̄wekhi menmen. ² *H̄r nat̄p, “Nenmak te h̄r m̄t disaipel nit̄ n̄rak menmen ap nises menmen kerek n̄paa maamrer naiu n̄rakem? H̄r nan̄m menmen h̄r nin̄n nekemyet his. Te m̄t disaipel nit̄ au.”

³ Jisas kewenhi ketpor, “Yenmak te yi ap yises menmen me God te yi yises h̄m n̄paa m̄t kerek yi yisesi h̄r newetiyem netpiyem a? ⁴ *N̄paa God kat̄p, ‘Yi eiȳmtau h̄m me miye haai ni te maain yi naanmampri. M̄tik kerek kat̄p enum ke menmen miye haai n̄rak, yi m̄t eik̄p k̄kl.’ ⁵ Te yi

yises h̄m im au. Yi yat̄p, ‘M̄tik keiyak ketenen pewek o menmen kak̄kaap miye haai n̄rak, te h̄rak kat̄p miye haai, ‘Hi epei hehim̄tan im em te hi ewet God em. Hi ap naanempri eriuwerem au.’ ⁶ Yi yat̄p h̄ram werek h̄rak ap ek̄kaap miye haai n̄rak neriuwerem au.’ Me menmen mar im yi yerekir h̄m me God yeriuwe h̄m ham me maamrer ni yi yisesim. ⁷ Yi m̄t enun yemip̄n. M̄tik profet Aisaia n̄paa kehimīteni werek me w̄i h̄rak kat̄p h̄m me God kar ik. H̄rak kat̄p,

⁸ *M̄t in en h̄r hanhan newen̄pi niuk mai neriuwe h̄m m̄r, te han k̄r au nis̄sa werek werek au.

⁹ Menmen h̄r netpim newen̄pi niuk mai neriuwerem h̄ram au enum menmen wein̄m. Menmen h̄r nat̄p m̄t h̄r enisesim h̄ram ap h̄m mai au. H̄m m̄r wein̄m.’”

Menmen enum m̄rak han ke m̄tik enuk

(Mk 7:14-23)

¹⁰ Jisas ketpor epei au, h̄rak ken̄ne m̄t miyap̄r nan n̄rek, h̄rak ketpor, “Yi eiȳrteiyem han ekitetim werek werek!

¹¹ *Menmen kerek m̄t h̄r nan̄m menip God kat̄p h̄r m̄t enun au. Menmen m̄t netpim h̄ram menip God kat̄p h̄r m̄t enun.”

¹² H̄rak ketpor nepei au, m̄t n̄rak disaipel nan nat̄p Jisas, “Ti hertei m̄t ne Farisi nemtau h̄m ti hetpim em te h̄r han enuk neperper?”

¹³ *Jisas kewenhi kat̄p, “Haai kai kau wit k̄rak Heven h̄rak menmen m̄rak mau ni. Menmen kerek h̄rak ap kam̄r au, h̄ram mewo wein̄m, maain h̄rak kak̄ketim mamriuwe nekenik m̄ram mamno. ¹⁴ *Yi eiwisi enu en. H̄r n̄re m̄t nanam̄r enuk toto, te h̄r nanteik̄n m̄t han kerek nanam̄r toto en yayiwe h̄r enisesim te h̄r nan̄r God. Te nanam̄r toto kak̄teik̄n m̄tik hak nanam̄r toto yayiwe, h̄rak̄it wiketeret tat̄nkew̄n tat̄kre wi.”

¹⁵ Pita kewenhi kat̄p Jisas, “Ti ewepyap̄r h̄m me tok piksa, te haiu em̄tewem.” ¹⁶⁻¹⁷ Jisas kat̄p, “Yi ap han kewi au a? Yi ȳre m̄t han en a? Yi ap yertei menmen kerek m̄tik h̄rak kewisim mekre h̄m h̄ram men mekre n̄np̄t̄t̄waak te maain h̄rak kakno kaknerem mam̄kre hei? ¹⁸ *Te menmen mekre han ke m̄t, maain h̄r netpim, im h̄ram menip God kat̄p m̄t h̄r enun. ¹⁹ *Menmen kerek metpaan meke han ke m̄tik h̄ram mar im:

* **14:29** Jo 21:7 * **14:31** Mt 8:26 * **14:32** Mk 4:39 * **14:33** Mt 27:54; Jo 1:49 * **14:36** Mt 9:20-21; Mk 5:27-28; Lu 8:44 * **15:2** Lu 11:38 * **15:4** Eks 20:12, 21:17; Diu 5:16 * **15:8** Ais 29:13 * **15:11** Mt 12:34 * **15:13** Jo 15:2 * **15:14** Mt 23:16, 24; Lu 6:39; Ro 2:19 * **15:18** Mt 12:34 * **15:19** Jen 8:21; Ga 5:19-21

han kitet menmen enum, kenep mıt naa, kari miyapır his kewenem, kekintıp menmen, kewenın hım, katıp kenip mıtık hak yınk enuk. ²⁰ Menmen im em hıram menip God katıp mıtık ik hırak enuk. Mıtık ap kekemyet his wen au, te hırak kakım menmen, hıram ap te mamnip God kaktıp mıtık kar ik hırak enuk au.”

Mıte pe Kenan hıre wises hım me Jisas werek werek

(Mk 7:24-30)

²¹ Jisas kınaaiwır wit Genesaret te hırak ken tı ke wit Taia ketike Saidon. ²² Mıte hap pe Kenan kerek wau wit eik kerekek, hıre wan wenınıwek hım iuwe wetpıwek, “Mıtık Iuwe ti Nepenyek ke Devit, ti han etwenına. Herwe enum mewaank nıki pai.” ²³ Te Jisas ap kewenhi ketpıwe menmei au. Hır mıt disaipel nan nırek netpıwek, “Mıte ip ep hıre wenıne wenıne wisesai wan. Ti ekepiye te hıre wauno.”

²⁴ *Jisas ketpor, “Au, God keriuweta te hi han hıkaap mıt kerek ne weiwik miutıp me Isrel, hır nıre sipsip nısawın neit yaank. Mıt han au.” ²⁵ Hırak katıp epei au, mıte kerepew wan wewen ninıp werp hıt me Jisas watıp, “Kai Iuwe, ti ekepa.” ²⁶ Jisas ketpıwe tok piksa kar ik: “Hıram enum te haiu mamkin menmen me nıkerek mamwırem mamno mamwet nepere rem, hıram mamım.” ²⁷ Mıte watıp, “Kai Iuwe, ti hatıp werek. Haiu enun mıre nepere. Te nepere hıram mekorır menmen kerek miye haai nır naam hıram mınatın mıwaai yeno kerek hır naam menmen menterim.” ²⁸ *Hıre watıp war ik te Jisas ketpıwe, “Mıte ti eises hım me God werek werek. Menmen ti hanhan em hıram mamnen.” Hırak katıp epei au, waswas mıte nıki pıre hıre wıre yaaip.

Jisas kıkaap mıt yapırwe nıre yaain

²⁹ *In ek Jisas kınaaiwır Taia ketike Saidon te hırak ken kitet menep wan ke Galili. Hırak ken kınıu mınıu (o neiyıp) ken kau nu ein. ³⁰ Mıt miyapır yapırwe nan nererik nırek, hır neithıs mıt kerek hıt enum o han kır enuk, hemik meweikın, han auri netike menmen ham yapırwe hır neri nan nırek. Hır newisi nıwaai menep hıt me Jisas te hırak kerekyorem hır nıre yaain. ³¹ *Hır mıt miyapır nır menmen im te hır han kekrit hır han kitem nentar hır nır mıt kerek han auri en natıp, hemik mın em mıre yaaim. Mıt nanamır toto en hır nır ein ein werek werek. Mıt kerek hıt enum hır nitet ein ein. Hır nır menmen

im te hır newenıpi God ke mıt ne Isrel neriuwerem.

Jisas kewet mıt 4,000 menmen hır naam (Mk 8:1-10)

³² *Jisas kekepi epei au, hırak kenıne mıt disaipel nırak nan, hırak katıp, “Hi hanhan heriuwe hır mıt miyapır ein en. Wı wikak epei men hır nau netikewa te hır menmen me nanım em au. Hi hınapen esiuweri nınpı mamın nanıno te hır nani nanıtın yayiwe.” ³³ Te hır mıt disaipel natıp Jisas, “In en ap mıt nei newi. Te haiu mamıt menmen mamoke nein te mamwet mıt yapırwe rem te hır nanım?” ³⁴ Jisas kitorhi, “Yi yetenen bret marmenum?” Hır natıp, “Haiu metenen bret hispınak wik (7), saauk kike kiutıp kiutıp.” ³⁵ Hır netpıwek epei au, Jisas katıp mıt miyapır hır nanu ti.

³⁶ Jisas kekin saauk metike bret hispınak wik (7), hırak kitehi God em kewepim kewet mıt nırak disaipel em, hır newet mıt yapırwe rem. ³⁷ Hır yapırwe naam ere tu iuwe, te hır neit yinam kerek mıt ap naam te hır nemi mekre wapnake mar hispınak wik (7). ³⁸ Hır mıt naam menmen hır nar 4,000, te hır ap newenhis nıkerek miyapır nau netikeri au. ³⁹ Jisas keriuwet mıt miyapır nen. Hırak keriuweti nen, hırak kehın kınıu kekrek bot ketike mıt nırak disaipel, hır nerekir wan nen tı ke mıt nau neit Magadan.

16

Mıt nitehi Jisas kırıak menmen keteiknor God keriuwetek kan

(Mk 8:11-13; Lu 12:54-56)

¹ *Hır mıt ne Farisi netike mıt ne Sadyusi kerek han kitet mıt epei naa ap pıke nanıkrit nanu au, hır nan nır Jisas. Hır nanmitıwekpın nanrı han kırak me ekırıak menmen yaaim ekıkaap mıt ekriuerem te hır nertei God keriuwetek kan. ² Te Jisas ketpor, “Hınkewı epei man yi yatıp nepni mıre ninım te teipmen hıram wepni yaaik. ³ Yi yekrit yatıp, ‘Napı mıre nıpiak wepni kıre ninık, hauwı kaknen.’ Yi yır menmen mau nepni te yi yertei werek werek mekam mamnen. Te yi ap yertei werek werek han kitet menmen God kırıakem me wı im a? ⁴ *Yi mıt miyapır yapırwe enun, yi ap yises God werek werek au! Yi yitauhi hi hırıak menmen yaaim te yi eiyırtei God keriuweta hi han te hi ap arıak menmen te yi yayırem au. Hi eteikni menmen me Jona kerek nıpa kaa kekrek saauk tu mırak. Wı wikak epei au, hırak pıke kekrit kau.” Hırak keptor epei au, hırak kınaaiwırı ken.

* 15:24 Mt 10:6 * 15:28 Mt 8:10, 13 * 15:29 Mk 7:31 * 15:31 Mk 7:37 * 15:32 Mt 14:14-15 * 16:1

Mt 12:38; Lu 11:16; Jo 6:30 * 16:4 Mt 12:39; Lu 11:29

Him tok piksa me yis me Farisi netike Sadyusi

(Mk 8:14-21)

⁵ Hir mit disaipel nau bot nerekir wan nanino, te hir han kaa ap neit niu metikeri neiyim nen. ⁶ *Jisas ketpor tok piksa kar ik: “Yi naanempre hiras yi einopin yis me Sadyusi netike mit ne Farisi.” ⁷ Te hir hiras han kitet natipan nar ik: “Hirak ketpim kentar haiu ap meit bret mei meiyim man metikewai.” ⁸ Jisas kertei menmen hir netpim te hirak katip, “Yi mit in en ap han kiteta hi luwe naanempri au. Yenmak te yi yatip haiu ap meit bret mei au? ⁹ *Yi ap yertei menmen werek wen au a? Te yi ap han ekitet bret mar hispinak (5) mit nar 5,000 hir naam, te wapnake mar hiswiyen wik (12) yi yemi mekrerem? ¹⁰ *Te yi ap han ekitet bret hispinak wik (7) kerek mit nar 4,000 hir naam, te wapnake mar hispinak wik (7) yi yemi mekrerem a? ¹¹ Yenmak te yi ap yertei hi ap hetpi menmen me bret. Yi naanmamre hiras me him me mit ne Farisi netike mit ne Sadyusi.” ¹² Hirak ketpor epei au, hir nertei hirak ap ketpor naanmpre hiras me yis me bret au. Hirak ketpor hir naanmpre hiras hir ap nises him me Farisi netike him me mit ne Sadyusi, kerek hir natip mit enisesim.

Pita kewepyapir Jisas hirak Mitik God keriuwetek hirak Krai

(Mk 8:27-30; Lu 9:18-21)

¹³ Maain me wi Jisas ken ti menep wit Sisaria Filipai hirak kitehi mit disaipel narak, “Hir mit miyapir hir natip hi Mitik ke wit ke Mitik luwe, hi keimin?” ¹⁴ *Hir natip, “Mit han natip ti Jon kerek kikir mit neriuwe tipar. Mit han natip ti profet Ilaija kerek nipaa kau ti. Mit han natip ti Jeremaia o mitik profet hak nipaa nepu ti.” ¹⁵ Te Jisas ketpor, “Yi han kitet hi keimin?”

¹⁶ *Saimon niuk mirak ham Pita hirak kewenhi ketpwek, “Ti Nikan ke God kerek kaku kakit tipmain tipmain enum eik. Ti Mitik Krai kerek hirak keriuwetit ti anen ti ekaap haiu mit etaihis.”

¹⁷ *Jisas ketpwek, “Saimon nikan ke Jona, God han yaaik keriuwit. Ap mitik kei ke ti ik ek keteiknut him im em au. Haai kai God kau wit kirak hirak keteiknut menmen im. ¹⁸ *Hi hetput, ti Pita ti hire teinik. Ti ekaap mit miyapir yapirwe nanises him mai. Te menmen ham meke Seten mamnen hiram ap te maminni au.

¹⁹ *Te maain hi ewisit ti ekrehir kai. Ti atip menmen mit miyapir kerek nanises him mai hir nanirakem. Menmen ti hetpor hiram werek hir nisesim. God keit wit kirak kaktip hiram yaaim. Menmen ti hetpor hiram enum hir ap te nanisesim nanu ti im, God kakit wit kirak kaktip, ti hetpor werek werek.” ²⁰ *Jisas katip mit disaipel kewirnak kekteni ap te enwepyapirek entip mit han hirak Krai, Mitik kerek God keriuwetek kan kikaap mit ne ti.

Jisas katip hirekes kaki te pike kakikrit
(Mk 8:31-9:1; Lu 9:22-27)

²¹ Me wi im ere maain Jisas katip mit disaipel narak hirak kakno wit Jerusalem, te mit iuwe ninin naanmpre mit netike mit iuwe ne pris, mit nertei him me Moses nanrekyiwek enum yink kirak kakikek hir nankip kaki. Hirak kaki kakwaai ere wi wikak, te hirak pike kakikrit.

²² Hirak ketpor epei au, Pita keithis Jisas keyiyik ken pin eik te hirak kenerek kentar hirak katip hirak kaki. Hirak ketpwek, “Ti kiau luwe kerekek taau. Menmen ti hetpim hi hanhan God ap te kakwisim mamnen taau.” ²³ Jisas keweikin katip Pita, “Seten ti eno sip kai enopin. Ti hanhan hari han kai enuk. Ti ap han kitet menmen mar ke God han kitetim au. Ti han kitet menmen mar kerek mit keriyen han kitetim.”

²⁴ *Hirak ketpwek epei au, Jisas katip mit disaipel narak, “Mit kerek hanhan nisisa, hir enwenin han kir me menmen hir hanhanen, te hir ap ninapen te nani nanir maain hi hahi entar nu tentarakit. ²⁵ *Mit kerek hanhan nani au, nanu werek, maain mit in himin kir kakwaank. Te mit kerek nisisa ap ninaain mit naninip nani naninterik, te maain himin kir kaku werek. ²⁶ *Mitik hak ketenen menmen yapirwe kerek aku ti ik ek te hirak ap kises God au, maain hirak kaki te himin kirak kakwaank. Te menmen yapirwe kerek nipaa hirak ketenenim mau ti ik mamkepik te God kaktip hirak yaaik mamirkeik a? Taau! Te hirak kakit mekam keyim kakikaap himin kirak kaku werek kakit wit ke God a? Taauye! ²⁷ *Maain hi Mitik luwe ke wit ke Mitik luwe, hi pike anen ariuwe menmen iuwe me Haai kai merhihe mire si. Te mit ensel narak naninen nantikewa me wi hi pike anen. Me wi im hi arak mit miyapir ne ti ik ek menmen yaaim o menmen enum mampar kerek nipaa nau ti ik ek hir nirakem. ²⁸ Hi

* 16:6 Lu 12:1 * 16:9 Mt 14:17-21 * 16:10 Mt 15:34-38 * 16:14 Mt 14:1-2; Mk 6:14-15; Lu 9:7-8 * 16:16 Jo 6:69 * 16:17 Mt 17:5; Ga 1:15-16 * 16:18 Jo 1:42; Ef 2:20 * 16:19 Mt 18:18; Jo 20:23 * 16:20 Mt 17:9; Mk 9:9 * 16:24 Mt 10:38; Lu 14:27 * 16:25 Mt 10:39; Lu 17:33; Jo 12:25 * 16:26 Mt 4:8-9 * 16:27 Sam 62:12; Pro 24:12; Mt 25:31; Ro 2:6; Rev 22:12

hetpi werek. Mít han kerek neperp in en ap epei naa te hír ninín nanír hi Mítík ke wit ke Mítík Iuwe, hi anen ariuwe menmen mai Iuwe te hi ehinín naanmamre mít.”

17

Yínk ke Jisas keweikínhis kire menmen keit wit ke God

(Mk 9:2-13; Lu 9:28-36)

¹ Wí hispínak kiutíp (6) epei men, Jisas keithis Pita ketike mítíkít wik Jems ketike níkim kírak Jon. Hírak keryei kerí men máníu (o neiyíp) hak enuk kau niu ein. Hírakít keriyen tepu. ² *Hírakít tepu en, yínk ke Jisas keweikínhis kire hak, hírakít t'rek teriuwe nanamír. Te ninaan mírak mír m're wepni kír, laplap mírak mír m're si merhíhe. ³ Moses ketike Ilaija wiketeret t'inaaiwír wit ke God tan te hírakít disaipel wikak tír mítíkít wiketeret tatíp tetike Jisas. ⁴ Pita kír menmen im te hírak katíp Jisas, “Háiú mau in hírám yaaim. Te tí hanhana, hi aime weisaak meí mamríri mamwaai in. Ham hírám mít, ham me Moses, ham me Ilaija.”

⁵ *Hírak wen ketpim, napí kire hike kewen kan k'wapíni. Te mítík hak katíp kekere napí kewen kan katíp kar ik: “Mítík ik hírak Níkan kai yaaik. Hi hanhan heriuwerek. Yi eiyímtau hím mírak eiyisesim!”

⁶ Te hírakít mítíkít disaipel temtau hím im keremem, hírakít tewen niníp tewis ninaan m'waai tí, te hírakít tepíríp wísenum. ⁷ Jisas kan menep k'íret kete-neníkít ketpíwekít, “Yi eiyík'rit. Yi ap einapen!” ⁸ Te hírakít tekrit terenaan ap tír mítík keiyak. Au, hírakít tír Jisas kerekek. ⁹ *Hír n'inaaiwír máníu (o neiyíp) te hír wen nekiuwe nepno, Jisas ketpíwekít hím manp, “Menmen im yi epei yírem ap te yi píke eitíp mít han em. Hírám mamíkre (o mamríau) han ki ere maain hi Mítík ke wit ke Mítík Iuwe hi hahi, hi píke ekrit ahu.” ¹⁰ *Hírak ketpíwekít epei au, hírakít mítíkít disaipel t'írak titíwekhi, “Nenmak te mít nertei hím me Moses natíp Ilaija kakínin kaknen, te maain mítík kerek God keriuwetek kakíkaap haiu mít kaktaihis hírak kakisesik?” ¹¹ Jisas ketpíwekít, “O, hírám werek. Ilaija hírak kakínin kaknen kakríak menmen yapírwe mamre yaaim. ¹² *Te hi hetpi, Ilaija epei kan, te hír mít ap nerteiyek au. Hír nises han kír te hír nerekyíwek enum. Mar im te hír nan-rekya hi Mítík ke wit ke Mítík Iuwe, hír nanrekya unmen enum nanrewaank.”

¹³ *Jisas katíp kar ik, te hírakít mítíkít disaipel tereti hírak katíp ke Jon kerek kíkír mít nekre típar keremem.

Jisas k'kaap níkan hak herwe enum mekrerek hírak k'ire yaaik

(Mk 9:14-29; Lu 9:37-42)

¹⁴ Hír nen ere niun mít miyapír yapírwe en, mítík hak ken kír Jisas kewen niníp kerp hit mírak. ¹⁵ Hírak katíp, “Mítík Iuwe, tí hanhan heriuwe níkan kai. Hírak enuk ketaritari te yínk kírak au enuk. Wí yapírwe hírak kaa kenke kekere sí, kekere típar. ¹⁶ Hi epei etíwekhis heiyík han mít disaipel nit, te hír ap n'írakek k'ire yaaik.”

¹⁷ *Jisas katpor, “Yi mít miyapír yau tí in en ap yises hím me God werek werek au. Te han ki ap yaaik. Wí marmenum te hi ehú ektikewi te yi yises God werek werek? Yi eitíwek his eiyík einen in.” Hír neiyík nan newisik keit Jisas. ¹⁸ Epei au, Jisas kene herwe enum keremem, te hírám m'inaaiwír níkan kerekek men, te wasenum hírak k'ire yaaik.

¹⁹ *Maain mít disaipel n'írak neit wínak hír nitehi Jisas netpíwek, “Háiú menmak te haiu ap mamkaap níkan kike kerekek mamípr herwe enum mamno?”

²⁰ *Jisas ketpor, “Yi ap yises God werek werek au, te yi ap yepír herwe ik au. Hi hetpi werek, yi yises hím me God werek im e m're nu mastet níkim mírak, te yi eitíp máníu (o neiyíp) ik ek, ‘Ekrit eno pínak ein en,’ te hírak kakík'rit kakno. Yi yises God werek te menmen yi yírakem hírám mampar keremem mamnen.” ²¹ [Te ap menmeyam me yeiyím yayípr herwe im em taau. Yi nínpr miwei eiyu eiyít me yi eiyítehi God menmen, te yi eiyípr herwe im keremem.”]

Jisas píke katíp keteipim me hírak kaki te maain kakík'rit

(Mk 9:30-32; Lu 9:43-45)

²² Maain Hír nariyan nitet Galili te Jisas katíp mít disaipel n'írak: “Maain hír mít nanriuweta hi Mítík ke wit ke Mítík Iuwe hi ano his me mít enun. ²³ *Te hír naniyep hahi. Me wí wikak hírak God píke kakíkoya hi píke ahík'rit ahu are mítík.” Hír nemtau menmen hírak kepíwekítem, te hír han enuk.

Mít nitehi Pita pewek me takis

²⁴ *Jisas ketike mít n'írak disaipel epei nen niun wit Kapaneam. Mít kerek neit pewek me takis me wínak ke God hír nan nitehi Pita, “Mítík Iuwe kit hírak kewír

* 17:2 2Pí 1:16-18 * 17:5 Diu 18:15; Sam 2:7; Ais 42:1; Mt 3:17; Mk 1:11; Lu 3:22 * 17:9 Mt 16:20 * 17:10 Mal 4:5 * 17:12 Mt 11:14, 14:10 * 17:13 Lu 1:17 * 17:17 Diu 32:5, 20; Jo 14:9 * 17:19 Mt 10:1 * 17:20 Mt 21:21; Mk 11:23; Lu 17:6; 1Ko 13:2 * 17:23 Mt 16:21 * 17:24 Eks 30:13, 38:26

pewek me takis me wɪnak ke God a?" ²⁵ Pita hɪrak ketpor, "O hɪrak Mɪtɪk Iuwe kaiu kepwɪrem." Hɪrak katɪp epei au, hɪr nen nɪnɪk wɪnak eik ek te Jisas kitehi Pita, "Pita ti han kitet mekam? Mɪt iuwe naanmɪpre mɪt ne tɪ hɪr nari pewek me takis me nɪkerek nɪr o me mɪt han?" ²⁶ Pita ketpɪwek, "Mɪt nɪrak au. Mɪt han keriyen." Jisas ketpɪwek, "Te mɪt ne mɪtɪk Iuwe ap nanwɪr pewek a? Te hi ap te hewɪr pewek a! Haiu nɪkerek ne God te haiu ap mamwɪr pewek naanmampre wɪnak kɪrak au. ²⁷ Hɪram yaaim te hi ap hewɪr pewek hɪrɪak mɪt han enuk neriuwerem. Te ti eno wan ewɪr strin huk mewik ere ti eri saauk eknen tenhaan ik. Te saauk hak kerek epei ti heriyaak kinɪn kan tenhaan ik ek, te ti etenenik ewep hɪm kɪrak te ti ehɪr pewek mau mekrerek. Ti eiyɪm eno ewɪrem ewet mɪt pewek me takis mawɪr."

18

Mɪt miyapɪr kerek God katɪp hɪr iuwe nɪmɪn ke mɪt miyapɪr han kerek hɪr nisesik (Mk 9:33-37; Lu 9:46-48)

¹ *Me wɪ im mɪt disaipel nan nɪr Jisas netpɪwek, "Keimɪn hɪrak kinɪn mɪt han te hɪrak kɪre iuwe ke mɪt miyapɪr kerek nises hɪm me God?"

² Hɪr netpɪwek, te Jisas kenɪne nɪkan hak kan te hɪrak kewisɪk kerp nɪmɪn ke mɪt yapɪrwe. ³ *Epei au, hɪrak katɪp, "Hi hetpi hɪm werek. Yi ap eiweikɪn sip eiwet menmen yi yisesim yi eiyises God eiyɪr ke nɪkerek kike hanhan nises hɪm me miye haai nɪr, te yi ap eiyu eiyɪr ke mɪt ne weiwɪk me God. Taau! ⁴ *Mɪtɪk kerek kewenɪn han kɪrak ke menmen yapɪrwe hɪrak hanhanem, te hɪrak kises menmen miutɪp kar nɪkan ik ek kisesim, hɪrak kinɪn mɪt han ne weiwɪk miutɪp me God, hɪrak kakises God werek werek. ⁵ *Te mɪt kerek naanempre mɪtɪk kiutɪp kɪre nɪkan ik nentar hɪr nises hɪm mai, hɪram mar ke hɪr nekepa.

Menmen enum mɪt nɪrɪakem nari han ke mɪt neriuwerem

(Mk 9:42-48; Lu 17:1-2)

⁶ "Te mɪtɪk hak kiutɪp kakri han ke mɪt weinɪn hɪr nɪre nɪkerek kike in te hɪr nises menmen enum ap nises hɪm mai au, hɪram yaaim te hɪr mɪt han enwenkek nan iuwe kiutɪp eku tɪmɪr kɪrak te hɪr enwɪrek ekno ekikre wan nɪmɪn iuwe ein kaki te maain God ap kakikɪp kakɪwaankek wɪsenuk ke menmen im. ⁷ Menmen enum mamwɪwaankek mɪt miyapɪr nau tɪ nanri han kɪr te hɪr nanises menmen enum.

Hekrit hekrit menmen enum mari han ke mɪt miyapɪr yapɪrwe, te maain God kakɪwaankek mɪt o miyapɪr kerek nɪrɪakem nari han ke mɪt miyapɪr han neriuwerem.

⁸ *Yi yɪrɪak menmen enum eiriuwe his o hɪt mi, yi eiremir eiwɪrem emno. Hɪram yaaim yi his hɪt miutɪp te yi eitike God eiyu werek. Hɪram enum te his hɪt wik mamu te hɪr nanri yi eino eikre si enum kerek mamu mamɪt tipmain tipmain enum eik ap te mami au. ⁹ Nanamɪr ki kɪr menmen kakri han ki me menmen enum, te yi eiketɪk eiwɪrek ekno. Hɪram yaaim yi nanamɪr kiutɪp kaku te yi eiyu werek eitike God. Hɪram enum yi nanamɪr wik te hɪr nanwɪri yi eino eikre si enum me hel, wit kerek God kakɪwaankek mɪt keriuwerem.

Hɪm tok piksa me sipsip kɪrɪr kɪsawɪn keit yaank

(Lu 15:3-7)

¹⁰ *Yi naanempre hɪras werek werek te yi ap han ekitet mɪtɪk kei weinɪk kerek kises hɪm mai. Hi hetpi werek. Mɪt ensel kerek naanmɪpre mɪt miyapɪr nisɪsa hɪr nanɪno nanɪr Haai kai God kakɪt wit kɪrak, hɪr nanɪswi hɪm me menmen enum yi yɪrɪakem. ¹¹ *[Yi ap yerekyor enum yentar hi Mɪtɪk ke wit ke Mɪtɪk Iuwe hi han hɪnhatɪn akepi ahɪthis mɪt miyapɪr nises menmen enum te hɪr nanises hɪm mai.]

¹² "Yi han kitet mekam? Mɪtɪk hak kewis 100 sipsip te sipsip hak kiutɪp kɪrɪr kɪsawɪn keit yaank, te hɪrak ap te kakɪnkakɪtɪnwɪk pɪke kaknanek o au? Hɪrak kakwis 99 sipsip mamɪrp mɪniu eik hɪrak kakno kakɪnkakɪtɪn hak kiutɪp epei keit nein eik. ¹³ Hi hetpi werek. Maain hɪrak kɪnapɪnek epei au, hɪrak han yaaik wɪsenuk kenterik, te hɪrak han yaaik kike keriuwe 99 sipsip ap meit nein ek kentar hɪram mepu werek. ¹⁴ Mar im Haai ki God kau wit kɪrak Heven kɪnapen mɪtɪk keiyak kiutɪp ke yi nɪkerek kike nɪrak kakweikɪn sip kakwetiwɪk kakɪwaankek hɪrekes.

Yi mɪt eikaap mɪtɪk hak kerek keweikɪn sip kewet hɪm yaaim kises menmen enum.

¹⁵ *Te mɪtɪk kit hɪrekes kerekuyot menmen enum ti eno ehɪrek te ti eteikɪnwɪk menmen enum hɪrak kɪrɪakem. Hɪrak kemtau hɪm mit kisesim keweikɪn sip kewetiwem, te ti epei hetɪwɪk his kɪnaaipɪs menmen enum. ¹⁶ *Te hɪrak ap kemtau hɪm mit, ti ehɪt his mɪtɪk keiyak kiutɪp o wiketeret, te yi eiriyaakɪt eino. Mar im te yi wikak eiweypapɪr menmen hɪrak kɪrɪakem kesiuwek hɪm. ¹⁷ *Te hɪrak ap

* **18:1** Lu 22:24 * **18:3** Mt 19:14; Mk 10:15; Lu 18:17 * **18:4** Mk 10:43-44 * **18:5** Mt 10:40; Lu 10:16; Jo 13:20
* **18:8** Mt 5:29-30 * **18:10** Hi 1:14 * **18:11** Lu 19:10 * **18:15** Lev 19:17; Lu 17:3; Ga 6:1 * **18:16** Diu 19:15; Jo 8:17 * **18:17** 1Ko 5:13

kemtau h̄im mi, te yi eit̄ip m̄it han ne weiw̄ik me God. Te h̄irak ap kemtau h̄im m̄ir te yi einerek m̄it̄ik enuk hanhan kises menmen enum. Yi eiȳip̄irek ap eit̄ikerek ȳir̄iak menmen ham au.”

18 * Jisas kat̄ip, “Hi hetpi werek menmen yap̄irwe enum yi ap yesakem meit̄ t̄i ik ek, keremem te God ap kak̄isakem kak̄it wit k̄irak. Menmen yi yesakem yaȳit̄ t̄i ik ek, te God kak̄isakem kak̄it wit k̄irak.

19 * “Te hi hetpi werek. M̄it̄ik̄it̄ wiketeret te t̄i ik yi han k̄ip̄irak̄it̄ me menmen miut̄ip te yi yitehi God em, Haai kai God kau wit k̄irak kak̄rekyiyem. 20 * H̄irak kak̄rekyiyem yi eit̄iwem eiȳint̄ar yi m̄it̄ik̄it̄ wik o wikak yi yererik yent̄ar yi yis̄isa yi eiȳir̄tei God te hi ahu atikewi ekre n̄im̄in hi akepi.”

H̄im tok piksa me m̄it̄ik̄ h̄irak ap hanhan keriuwe m̄it̄ik̄ hak n̄ipaa kari menmen m̄irak

21 Jisas kat̄ip epei au, Pita kan k̄ir Jisas ket̄p̄iwew, “M̄it̄ik̄ luwe, kai yinak h̄irak kak̄rekyo menmen enum te hi akepi anke menmen enum m̄irak emno emkeip̄n̄wew mam̄r̄menum? Ti arekyewem mar ke hisp̄in̄ak wik (7) h̄iram werek?” 22 * Jisas ket̄p̄iwew, “Hi ap hetput are mam̄r̄ hisp̄in̄ak wik (7) au. Hi hat̄ip̄ ti ekepik enke menmen enum kerek h̄irak k̄ir̄iakemem ere yap̄irwe mar ke 490. 23 Menmen haiu m̄it̄ kerek mises God haiu m̄ir̄iakem h̄iram m̄ire menmen m̄it̄ik̄ iuwe ke gavman h̄irak k̄ir̄iakem. H̄irak kat̄ip h̄irak kak̄it̄ pewek yap̄irwe n̄ipaa m̄it̄ kerek n̄ir̄iak menmen m̄irak h̄ir net̄iwem wein̄m te h̄ir ap p̄ike newet̄iwew mererim wen au. 24 H̄irak k̄ir̄iak menmen me m̄it̄ net̄iwem wein̄m ap epei newet̄iwew pewek mererim wen au, h̄ir neithis m̄it̄ik̄ hak neiȳik nan. N̄ipaa h̄irak ketenen pewek me m̄it̄ik̄ ik mar 10 milion kina te h̄irak ap kewet̄iwew mererim wen au. 25 Te h̄irak ap ketenen pewek iuwe mar im te kakwet̄iwew mererim au. Te m̄it̄ik̄ iuwe kat̄ip h̄ir an̄ithis m̄it̄ik̄ ketike m̄it̄ n̄ikerek netike menmen m̄ir ham yap̄irwe h̄ir nesiuwerem nan̄it̄ nan mam̄r̄im me menmen n̄ipaa h̄irak ket̄iwem wein̄m me m̄it̄ik̄ iuwe ik. 26 H̄irak kat̄ip epei au, te m̄it̄ik̄ kerek k̄ir̄iak menmen me m̄it̄ik̄ iuwe kewen nin̄p̄ kitehi kat̄ip m̄it̄ik̄ iuwe kar ik: “Ti hanhan heriuwa, wen ewisa pewek hi hewetut menmen yap̄irwe mit̄ n̄ipaa hi heriyaam.” 27 Te m̄it̄ik̄ iuwe hanhan keriuwerek kerek n̄ipaa h̄irak ket̄iwem wein̄m em meit̄, h̄irak ket̄p̄iwew h̄iram menmen wein̄m te h̄irak k̄in̄aiw̄irek ken.

28 “Maain m̄it̄ik̄ kerek k̄ir̄iak menmen me m̄it̄ik̄ iuwe ket̄paan ken wit eik, te h̄irak k̄ir̄ m̄it̄ik̄ wariyak̄it̄ k̄irak kerek n̄ipaa h̄irak kewet̄iwew pewek mar 100 kina, te h̄irak kewet̄iwew mererim au. Te h̄irak ketenenik k̄ir̄ enum kau teruk k̄irak ket̄p̄iwew, “Ti eweto pewek emrer mai kerek n̄ipaa ti het̄iwem.” 29 H̄irak ket̄pim nepei au, te wariyak̄it̄ k̄irak kewen nin̄p̄ kau kit̄iwekhi ket̄p̄iwew h̄im iuwe kar ik: “Ti hanhan heriuwa te ti hewisa ere maain te hi p̄ike ewet̄item.” 30 Te h̄irak k̄in̄apen. H̄irak ken kew̄irek kek̄re w̄in̄ak enuk kaku kak̄it̄ ere maain h̄irak kak̄rer pewek n̄ipaa h̄irak ket̄iwem.

31 “Te h̄ir m̄it̄ wariyan n̄irak n̄ir menmen h̄irak kerek̄iwewem h̄ir han enuk neriuwerek. Te h̄ir nen newep̄yap̄ir menmen enum h̄irak k̄ir̄iakem nat̄ip m̄it̄ik̄ iuwe k̄ir em. 32 H̄ir net̄p̄iwew epei au, te m̄it̄ik̄ iuwe ken̄ine m̄it̄ik̄ kerek n̄ipaa k̄ir̄iak menmen en ket̄p̄iwew kar ik: “Ti m̄it̄ik̄ h̄ir̄iak menmen mai, ti enuk! N̄ipaa ti h̄ik̄it̄ hetpo te hi han tewen̄it̄ me menmen n̄ipaa ti het̄iwem em. 33 Hi n̄ipaa han tewen̄it̄. Henmak te ti ap han tewen̄in wariyak̄it̄ kit̄ a?” 34 * Te m̄it̄ik̄ iuwe k̄irak han enuk keriuwerek te h̄irak kesiuwerek ken m̄it̄ kerek n̄ir̄iakem menmen enum nan̄iwaankek te h̄irak kaku kak̄it̄ ere mam̄r̄ menmen kerek n̄ipaa h̄irak ket̄iwem. 35 * Te han ki, yi eikaap ni yinan me menmen enum h̄ir nepei n̄ir̄iakem. Te Haai kai kau wit k̄irak Heven kak̄riakem mampar keremem me yi. Haai kai kau wit k̄irak Heven kak̄rekyi menmen mam̄r̄ im. Te yi eikaap ni yinan me menmen enum h̄ir nerek̄iyem yi eiȳit̄por h̄iram menmen wein̄m. Yi han kit̄et̄ menmen werek!”

19

Jisas kat̄ip h̄im me m̄it̄ik̄ m̄ite epei neitan h̄ir n̄inaaiw̄iran

(Mk 10:1-12; Lu 16:18)

1 Jisas kat̄ip h̄im me menmen epei au, h̄irak k̄inaaiw̄ir Galili ken t̄i ke provins Judia keit̄ p̄in̄ak ke mani Jodan ein. 2 H̄irak ken en, m̄it̄ miyap̄ir yap̄irwe nisesik. Te h̄irak k̄ikaap m̄it̄ miyap̄ir kerek n̄inap h̄ir n̄ire yaain.

3 * H̄irak keit̄ ein, h̄ir m̄it̄ ne Farisi nan nanmit̄iwewk̄p̄in̄ nanri han k̄irak nat̄ip, “H̄im me Moses haiu misesim mat̄ip h̄iram yaaim te m̄it̄ik̄ ak̄ip̄ir m̄ite p̄irak h̄ire wauno waunaiw̄irek me menmen miut̄ip o yap̄irwe h̄ire w̄ir̄iakem h̄irak k̄inein̄m o au?”

* 18:18 Mt 16:19; Jo 20:23

* 18:19 Mk 11:24; Jo 15:7; Je 1:5

* 18:20 Mt 28:20; Jo 14:23

* 18:22 Lu 17:4

* 18:34 Mt 5:25-26

* 18:35 Mt 6:15; Mk 11:25; Ef 4:32; Kl 3:13

* 19:3 Mt 16:1

* 19:4 Jen 1:27, 5:2

4 *Te h̄rak kewenhi ketpor, “Yi yenmak te n̄paa yi ap yertei werek h̄m im em mau t̄wei yi ȳrem a? H̄ram mat̄ip God n̄paa k̄riak menmen yap̄rwe, n̄paa enum eik h̄rak kime m̄tik ketike m̄te. 5 *God k̄riak m̄te keriuwe h̄repit ke m̄tik te h̄rak kat̄ip, ‘M̄tik kaknaaiw̄r miye hai n̄rak h̄rak kaku kaktike m̄te p̄rak, te h̄r wik nankiyan nanu nan̄t.’ 6 Te h̄r ap p̄ke n̄re h̄re o h̄rak wik wik au. H̄r n̄re ȳnk kiut̄ip kerekek. Menmen kerek God epei keh̄m̄tanem miut̄ip, yi m̄t ap te yaȳnkerem.”

7 *Te h̄r m̄t ne Farisi net̄p̄wek, “Te kenmak Moses kewis h̄m h̄ram mat̄ip, ‘M̄tik kakwis t̄wei kakt̄ip kak̄n̄mak te h̄rak kak̄n̄ke m̄te h̄rak kakwet̄werek te kak̄n̄kerep wauno?’”

8 Jisas ketpor, “Moses kewisi yi yaȳp̄r miyap̄r ni kent̄ar yi han ki enuk ap ȳses h̄m me God werek werek au. N̄paa enum eik God ap hanhan keriuwe m̄t h̄r nises miyap̄r n̄r n̄naaiw̄ri nan̄no au. 9 *Hi hetpi h̄m mar im em. M̄te pe m̄tik hak ap n̄paa w̄riak menmen enum w̄waai wetike m̄t han, te h̄rak kak̄p̄rep wauno kak̄t̄ m̄te hap, m̄tik kar ik h̄rak kewaank h̄rekes k̄re m̄tik enuk kari miyap̄r his kewenem.”

10 *Te h̄r m̄t disaipel n̄rak h̄r net̄p̄wek, “Menmen n̄m̄n̄ ke m̄tik ketike m̄te p̄rak h̄ram mar im, te m̄tik kak̄t̄ m̄te au em̄t. H̄rak eku wein̄k kerekek.”

11 Te Jisas ketpor kar ik: “Ap te m̄t miyap̄r yap̄rwe nantenen h̄m im em taau. H̄r keriyen kerek God kak̄ikepi h̄r nantenenim hanhan nanisesim. 12 M̄t han ap te nan̄t miyap̄r nent̄ar miyerer n̄r n̄paa ninen te h̄r ap yaain te h̄r nanwaai nantike miyap̄r. Nep̄r kerekek m̄t han n̄paa nekin menmen me m̄t han te h̄r ap te nan̄t miyap̄r nanwaai nantikeri au. Te han en han kitet nanises menmen me h̄m me God nanriak menmen m̄rak keremem te h̄r n̄napen nan̄t miyap̄r. M̄t kerek h̄r han kitet h̄m im h̄ram yaaim h̄r nanisesim.”

Jisas han yaaik kewis his mentar n̄kerek kike

(Mk 10:13-16; Lu 18:15-17)

13 H̄rak kat̄ip epei au, h̄r m̄t han neit his n̄kerek han kike neri nan, h̄r hanhan nat̄ip Jisas te h̄rak ekwis his em̄nteri te ekitehi God kakrekyor menmen yaaim. Te h̄r m̄t disaipel neneri. 14 *H̄r neneri, Jisas kat̄ip, “Yi eiwis n̄kerek kike en h̄r nan̄nan in. Yi ap eiweni au em̄t! M̄t

miyap̄r kerek nises God h̄r han yaaik nanu nan̄r n̄kerek in e.” 15 H̄rak kewis his menteri. H̄rak k̄riak menmen im epei au, h̄rak k̄naaiw̄r wit ik ken wit hak.

H̄m me m̄tik pipiak ketenen menmen yap̄rwe

(Mk 10:17-31; Lu 18:18-30)

16 W̄ ham m̄tik hak yaaik kan k̄r Jisas ket̄p̄wek kar ik: “M̄tik Iuwe Yaaik hi ar̄iak mekam yaaim eiysesim te hi hah̄t h̄m̄n yaaik te hi hahu hah̄t tipmain tipmain enum eik?”

17 *Jisas ket̄p̄wek, “Kenmak te ti hitauhi me menmen mekam yaaim? God kiut̄ip kerekek h̄rak Yaaik. Te ti hanhan hah̄t h̄m̄n yaaik ehu etike God, te ti ehises h̄m kerek God kewet Moses em m̄t enisesim.”

18 *Te m̄tik kit̄wekhi, “Hi ehises h̄m lo me Moses mekam?”

Jisas ket̄p̄wek, “Ti ehises h̄m mar im: ‘Ti ap enep m̄t h̄r nani. Ti ap hetike m̄te pe m̄tik hak yi eir̄ran au em̄t! Ti ap ekint̄ip menmen me m̄t han. Ti ap ewen h̄m et̄ip m̄t han. 19 Ti emtau h̄m me miye haai nit eisesim naanmamror me menmen, ti hanhan eriuwe m̄t miyap̄r han eh̄r ke ti hanhan h̄rekes.’”

20 Te m̄tik pipiak ket̄p̄wek, “H̄m im em hi epei hisesim. Te hi ehises mekam ham?”

21 *Jisas ket̄p̄wek, “Ti hanhan are yaaik te ti eno esiuwe menmen mit yap̄rwe eh̄t pewek emrerim te ti ewet m̄t enun ap netenen menmen mei em. Ti er̄iak menmen im, ti hetenen menmen yap̄rwe hahu wit ke God. Ti h̄riak menmen im epei au, ti enen ehisisa.”

22 M̄tik pipiak kemtau h̄m im, h̄rak k̄naaiw̄r Jisas han enuk ken kent̄ar Jisas ket̄p̄wek h̄rak kesiuwe menmen m̄rak mamno. H̄rak ketenen menmen yap̄rwe.

23 H̄rak epei ken, Jisas kat̄ip m̄t disaipel n̄rak, “Hi hetpi werek. Menmen yap̄rwe m̄t netenenim h̄ram mewen (o mesenkek) han k̄r te h̄r ap nises h̄m me God waswas au. 24 Hi p̄ke hetpi heteipim. Kamel h̄ram ap te mam̄k hei ke nil ke nekerwo laplap neriuwerek ek taau. H̄ram hei kike. M̄tik ketenen pewek yap̄rwe h̄rak ap te kakises God taau k̄re kamel ap te kakises hei. H̄rak k̄riak menmen au kent̄ar pewek h̄rak ketenenim h̄rak han k̄rak kenke kenterim te kakisesik werek werek taau.”

25 M̄t disaipel n̄rak nemtau h̄m im em h̄r neh̄n̄n̄n te h̄r han kekrit nit̄wekhi, “God ap kak̄this m̄tik kar ik au, te neim̄n ne haiu m̄t mamu mamtikerek? Taauye!”

* 19:5 Jen 2:24; Ef 5:31 * 19:7 Diu 24:1-4; Mt 5:31

* 19:14 Mt 18:2-3 * 19:17 Lev 18:5; Lu 10:28 * 19:18 Eks 20:12-16; Lev 19:18; Diu 5:16-20; Ro 13:9 * 19:21

Mt 6:20; Lu 12:33; Ap 2:45, 4:34-37 * 19:26 Jen 18:14; Jop 42:2

* 19:9 Mt 5:32; 1Ko 7:10-11 * 19:10 1Ko 7:1-2, 7-9

26 *Hír natíp epei au, Jisas kíraptor ketpor, “Mít ap nankaap híras nanu nantike God au. Menmen mít netenenim mamkepi au. God kerekek kakíkepi.”

27 Hírak katíp epei au, Pita ketpíwek, “Hái epei mínaaiwír menmen mai yapírwe te haiu misesit. Maain haiu mamít mekam?”

28 *Jisas kewenhi ketpor, “Hi hetpi menmen im! Hi Mítík ke wit ke Mítík luwe maain hi hahu yeno mai iuwe naanmampre mít me wí yaaim maain mamnen, te yi mít kerek yisísa yi yayu yeno yaipar ke hi ik ek. Yi skelim mít ne weiwik yapírwe me Isrel. 29 *Hír mít miyapír niutíp niutíp kerek nínaaiwír wínak o menmen mír, kikrek nír, yenterer, miye haai o níkerek nír o tí kí, hír nínaaiwírrem nentar hír nises menmen nípaá hír netenenim, maain hír nanít yapírwe mamír ke 100. Te hír nantike God nanu nanít típmain típmain enum eik. 30 *Mít miyapír kerek in ek hír niuk mír iuwe, hír maain naníre mít weinín. Mít miyapír yapírwe in ek hír níre mít weinín, maain hír naníre mít iuwe.

20

Hím me mít níriak menmen naanmípre ni me típar wain.

1 *Menmen God kíríakem me haiu mít híram mar ke mítík ketenen tí iuwe. Hekrit enum eik hírak ken kakíthis mít nanríak menmen naanmípre ni me waai wain mírak. 2 Hírak katíp ketike mít han nanríak menmen naanmípre ni me típar wain mírak. Te hírak han yaaik keriuweri te hír nanít pewek iuwe miutíp me wí im em. Epei au, hírak keriuweti nen ni me waai wain mírak eim. 3 Maain wepni epei kehín kíniu kan, hírak ken kí mít han nerp weinín neit wit maket. 4 Hírak katíp mít han in en, ‘Yi eino eiríak menmen eipeit ni wain eim, te hi eweti pewek iuwe miutíp mampíreri keriyen.’ 5 Te hír nen. Wepni kau nímín iuwe kewen ken, hírak ken kari mít han keprer kerekek nípaá hírak kíríakem.

6 “Hínkewí hírak ken kí mít han au nerp neit ap níriak menmen. Te hírak ketpor, ‘Yenmak te yi yerp weiním petepin in ere hínkewí ik ek?’

7 Hír netpíwek, ‘Ap mítík kei kewetei menmen haiu mamríakem.’ Hírak ketpor, ‘Yi eino ni me típar wain mai em eiríak menmen.’

8 *Epei hínkewí, te haai ke ni wain katíp mítík iuwe naanmírpe mít níriak menmen hírak ketpíwek, ‘Ti eníne mít níriak menmen nanínen te ti ewetír pewek. Ti ewet mít kerek nan ne hínkewí pewek eninín. Maain ti ewet mít kerek nepei ninín nekriteik nan ek níkaru. Te ti ewetír pewek mípíram.’

9 “Hír mít kerek nan níriak menmen neit ni wain em ne hínkewí hír neit pewek kiutíp. 10 Epei au, mít kerek ninín níriak menmen meit ni wain em, hír nan te hír han kitet hír nanít pewek yapírwe maminíni, te au, hír netíwem mípíram keremem. Pewek kiutíp. 11 Hír netíwem, te hír nene mítík kerek ke ni keremem. 12 Hír natíp nar ik: ‘Mít in en hír nan níkaru. Hír níriak menmen kike keremem, te ti ewetír pewek mípíram mepír ke haiu metíwem. Haiu epei míríak menmen iuwe me hekrit eik ere wepni kíman si kewai meriuwerem.’

13 “Hír natíp nar ik te hírak katíp mítík hak kiutíp ke hír mít en. Hírak katíp, ‘Kai yinak hi ap herekyut enum. Nípaá ti ewenhi híram werek te ti híriak menmen ehít pewek kiutíp a? 14 Ti ehít pewek kit kiutíp te ti eno. Pewek kiutíp hi epei ewetitem, mar keremem te hi hanhan ewet mít pewek kerek níkaru en em. 15 Mekam! Yi han kitet hi híriak menmen hises han kai mamriuwe pewek mai im em o au a? Hi ehisesim ye! Hi híriak menmen yaaim me menmen im em yi au han enuk yeriuwa a?’ Haai ke ni ik hírak katíp kar ik. 16 *Te hi Jisas hetpi. Hír mít kerek in ek hír mít weinín, maain hír iuwe. Mít kerek in ek hír iuwe, maain hír naníre mít weinín.”

Jisas katíp keteipim ere wikak me hírak kaki te píke kakíkrit

(Mk 10:32-34; Lu 18:31-33)

17 Jisas kakniu kakno Jerusalem, te hírak keit his mít disaipel nar hiswiyen wik (12) hír netikerek nen. Hír nitet yayiwe nen, te Jisas ketpor kar ik: 18 *Eiyímtau. In ek haiu mamno Jerusalem. Te hírak mítík kerek kakriuweta hi Mítík ke wit ke Mítík luwe hi eno his me mít iuwe pris netike mít ninín nertei hím me Moses. Te hír nanmitépín nantíp hi enuk te hi ahi. 19 *Te hír nansiuwa hi ano his me mít ap ne weiwik me Isrel, hír nanítpo enum me nanrekyaú yínk enuk, hír nanwaai nípín menmen naniyep te nanwenkeka ehu nu tentarakít. Me wí wikak, hi píke ekrit hahu.”

* 19:28 Dan 7:9-10; Mt 25:31; Lu 22:30; Rev 3:21 * 19:29 Hi 10:34 * 19:30 Mt 20:16; Lu 13:30 * 20:1 Mt 21:33 * 20:8 Lev 19:13; Diu 24:15 * 20:16 Mt 19:30; Mk 10:31; Lu 13:30 * 20:18 Mt 16:21, 17:22-23 * 20:19 1Ko 15:4

Jems ketike Jon miye p̄rakit witehi Jisas te h̄rakit tatre iuwe

(Mk 10:35-45)

²⁰ Me w̄i im Sebedi m̄ite p̄rak weithis n̄ikerek t̄ire Jems ketike Jon h̄ire weri wan Jisas. H̄ire wewen nin̄ip wit̄iwekhi h̄irak kakrekyiwe menmen yaaim. ²¹ *Jisas ketp̄iwe, “Ti hanhan mekam?” H̄ire wat̄ip, “Maain ti are M̄it̄ik Iuwe King naanmamprai haiu m̄it. Me w̄i im hi hanhan ti at̄ip n̄ikerek taw̄ir wiketeret it tatu menep tat̄it̄ikewit naanmampre m̄it tat̄ikewit. Hak kakno his henkik, hak kakno his yaaim tat̄it̄it wit kerek m̄it iuwe newi. H̄iram werek o au?” ²² *H̄ire wat̄ip warik, te Jisas ketp̄iwe, “Auye! Yi ap yertei menmen werek werek yi yitauhiyem. H̄iram werek te yi yayises menmen enum yaȳir ke hi ehisesim eiwis menmen enum mamnen mamiwep a?” H̄irak̄it tat̄ip, “Haw̄ir te wawisesim.”

²³ Te Jisas ketp̄iwek̄it, “H̄iram werek te yi wiketeret yayises menmen hi ehisesim te mamrewaank. Te keim̄in h̄irak kaku kak̄inke kakno his henkik mai, keim̄in kakno his yaaim mai, h̄im im em h̄irak ap h̄im mai te hi etpiyem au. Yeno keremem h̄iram me m̄it han kerek Haai kai God k̄ir̄iakem te m̄it han nanwim.”

²⁴ H̄ir m̄it disaipel han nar hiswiyen (10) nemtau menmen h̄irak̄it titehi Jisas em keremem, h̄ir han enuk neneret. ²⁵ *Te Jisas ken̄inor h̄ir nan nan̄irek, te h̄irak kat̄ip, “Yi yertei h̄ir m̄it iuwe ne weiw̄ik ham h̄ir nat̄ip m̄it h̄ir wein̄in te h̄ir iuwe nin̄ini. Te h̄ir m̄it iuwe keriyen nat̄ip h̄im manp enuk te h̄ir m̄it miyap̄ir nises h̄im k̄ir me menmen h̄ir net̄ipim. ²⁶ *Te menmen enum mar im ap em̄irp n̄im̄in me yi m̄it au. M̄it̄ik keim̄in kakre iuwe n̄im̄in ke yi m̄it, te h̄irak ekpar m̄it̄ik k̄ir̄iak menmen yaaim me kak̄ikepi. ²⁷ M̄it̄ik kerek hanhan kakre iuwe ke yi m̄it, te h̄irak ekpar m̄it̄ik wein̄ik k̄ir̄iak menmen mi. ²⁸ *H̄irak k̄ir̄iak menmen ekpar hi M̄it̄ik ke wit ke M̄it̄ik Iuwe kerek hi ar̄iakem. Hi ap han te m̄it nanrekyo menmen mai nankepa au. Hi han ar̄iak menmen me mamkaap m̄it, te hi enaaiw̄ir ȳink kai hahi akaap m̄it miyap̄ir yap̄irwe ah̄isak menmen enum h̄ir n̄ir̄iakem.”

Jisas k̄ikaap m̄it̄ik̄it wiketeret kerek nanam̄ir toto

(Mk 10:46-52; Lu 18:35-43)

²⁹ H̄ir nat̄ip epei au, h̄ir n̄inaaiw̄ir wit Jeriko nen, te m̄it miyap̄ir yap̄irwe nises Jisas. ³⁰ *H̄ir nepno te m̄it̄ik̄it wiketeret

kerek nanam̄ir toto tau yayiwe. H̄irak̄it temtau h̄im m̄it nat̄ip me Jisas kitet yayiwe kakno, te h̄irak̄it t̄inap tat̄ip ten̄ine h̄im iuwe, “M̄it̄ik Iuwe ti Nepenyek ke Devit kerek God kewetit menmen m̄irak iuwe. Ti han etwen̄inaw̄ir.” ³¹ M̄it miyap̄ir h̄ir nat̄ip h̄im iuwe te h̄irak̄it tekint̄ip w̄ire w̄ire. Au, h̄irak̄it t̄inap tat̄ip iuwe tar ik: “M̄it̄ik Iuwe ti Nepenyek ke Devit, ti han etwen̄inaw̄ir.”

³² Jisas kerp ken̄inewek̄it kat̄ip, “Yi wiketeret yi hanhan hi arekyi mekam?”

³³ Te h̄irak̄it tat̄ip Jisas, “M̄it̄ik kai Iuwe haw̄ir hanhan ti erekyaw̄ir nanam̄ir maw̄ir mamre yaaim te haw̄ir waw̄ir ein ein.”

³⁴ Te Jisas han tewen̄inet kewis his mau nanam̄ir m̄irak̄it, te wasenum h̄irak̄it t̄ir ein ein werek werek. Te h̄irak̄it tisesik ten.

21

Jisas ken Jerusalem k̄ire m̄it̄ik iuwe king kinin (naanm̄ipre m̄it

(Mk 11:1-11; Lu 19:28-40; Jo 12:12-19)

¹ H̄ir epei nen menep wit Jerusalem, h̄ir niun wit Betfasi kerek menep m̄in̄iu (o neiȳip) niuk m̄irak wit Oliv. H̄ir neit ein te Jisas kakriuwet m̄it̄ik̄it disaipel wiketeret.

² Te h̄irak ketp̄iwek̄it kin̄in: “Yi einu wit kike eik ek te yi yaȳir menep in en. Te wasenum yi yaȳir donki (h̄ire w̄ire hos) h̄ir m̄it nesenkekiye weriwe waai werp nu, n̄ikan k̄ire ketikerep. Yi eisiupani eiȳiriyei eiȳin einen eiwetori. ³ *Te m̄it̄ik hak kak̄itpi menmen me yi wiketeret, te yi eit̄ip eiȳir ik: ‘M̄it̄ik kaw̄ir iuwe kakriak menmen ham kakriuwere.’ Maain h̄irak kakriak menmen kakriuwere epei au, h̄irak kaksuiwurem p̄ike mamnen.”

⁴ Menmen im man te h̄iram mises menmen kerek n̄ipaa profet net̄ipim em. H̄iram mat̄ip mar im:

⁵ * “Yi eit̄ip m̄it miyap̄ir nau wit Saion em̄ir ik:

‘Eiȳir m̄it̄ik Iuwe ki kaknen kakri. H̄irak ap m̄it̄ik kat̄ip h̄im tokim au.

H̄irak kau donki keteik̄in m̄it h̄irak naanm̄ipri werek werek. H̄irak keyik kan.

H̄irak kau donki kike, n̄ikan kerek miye p̄rak h̄ire winaak.’”

⁶ Te m̄it̄ik̄it disaipel wiketeret ten tises menmen kerek Jisas epei ketp̄iwek̄it em. ⁷ H̄irak̄it teithis donki miye wetike n̄ikan k̄ire, te h̄irak̄it tewis laplap saket m̄irak̄it menterik, te Jisas kau sip k̄irak. ⁸ *Te h̄ir m̄it miyap̄ir yap̄irwe newis laplap saket menmen m̄iwaai yayiwe. M̄it

* 20:21 Mt 19:28; Lu 22:30 * 20:22 Mt 26:39; Jo 18:11

9:48 * 20:28 Lu 22:27; Fl 2:7; 1Ti 2:6 * 20:30 Mt 9:27; 15:22 * 21:3 Mt 26:18 * 21:5 Ais 62:11; Sek 9:9

* 21:8 2Kin 9:13 * 21:9 Sam 118:25-26

han neremir nu heneik newisim m̄iwaai yayiwe nesis̄iwek neriuwerem. ⁹ *Te h̄r m̄t miyap̄r nin̄nek, h̄rak ketike han nis-esik h̄r n̄karu nan n̄nap nen̄ne,

“Kai yaaik ik h̄rak Nepenyek ke Devit. Haiu hanhan God kak̄rak menmen yaaime ke m̄tik ik kan kak̄kreh̄r k̄rak. H̄rak yaaik te haiu emwen̄pi niuk me God.”

¹⁰ Jisas ken Jerusalem, te m̄t miyap̄r neit wit iuwe eik, h̄r neh̄nh̄n neriuwerek te h̄r nat̄p, “M̄tik ik ek h̄rak keim̄n?”

¹¹ *Te m̄t miyap̄r kerek nen ek nat̄p, “H̄rak profet Jisas, m̄tik ke Nasaret keit provins Galili.”

Jisas kep̄r m̄t kerek nesiuwe menmen neiyim nan̄t pewek neit w̄nak iuwe ke God nat̄p h̄m m̄rak newiyen

(Mk 11:15-19; Lu 19:45-48; Jo 2:13-22)

¹² Te Jisas kin̄k ken w̄nak iuwe ke God tempel kerek m̄t nat̄p m̄t han h̄m me God nekrerek ek. Te h̄rak kep̄r m̄t kerek nesiuwe menmen nan̄t pewek mamriuw-erem em. H̄rak kew̄r yeno m̄r kerek h̄r newis pewek menterim metike yeno me m̄t kerek h̄r nesiuwe hore newet m̄t em h̄r newi. ¹³ *H̄rak k̄rakem epei au, h̄rak kat̄p, “Tiwei me God mat̄p mar ik: ‘M̄t nanrer wit wit nankine w̄nak kai nenewek w̄nak kerek m̄t nanitehi God menmen nan̄krerek.’ Te yi ȳrakek k̄re w̄nak ke m̄t enun nekint̄p menmen newik.”

¹⁴ Jisas kepeit w̄nak tempel kerek m̄t nat̄p m̄t han h̄m me God nekrerek, te m̄t han nanam̄r toto netike m̄t n̄nap enun nan n̄rek, te h̄rak kerek̄y ȳre yaain. ¹⁵ Te h̄r m̄t iuwe ne pris netike m̄t iuwe nertei h̄m me Moses nat̄p m̄t em, h̄r n̄r menmen yaaime Jisas k̄rakem k̄kaap m̄t, te h̄r nemtau n̄kerek nen̄ne neit ein nat̄p nar ik: “Haiu emwen̄pi niuk me nepenyek ke Devit,” te h̄r han enuk. ¹⁶ *H̄r han enuknet̄pwek, “Ti hemtau h̄m kerek h̄r net̄pim em a?”

Te Jisas ketpor, “O, hi hemtewem. Yenmak te yi ap han kitet menmen yi epei yekinaam me menmen im a? H̄rak kat̄p, “Ti God hewep han ke n̄kerek kike netike han kerek nau s̄nipau naam n̄m te h̄r nat̄p newen̄pi niuk mit h̄ram iuwe.” ¹⁷ H̄rak kat̄p nepei au, h̄rak k̄naw̄ri keit wit iuwe ik, h̄rak ken kau Betani me w̄taan ik ek.

Jisas kat̄p nu fik keweivei kaki

(Mk 11:12-14, 20-24)

¹⁸ Hekrit enun eik, Jisas p̄ike ken wit iuwe eik te h̄rak n̄n̄p̄i maak. ¹⁹ *Te h̄rak

k̄r nu fik hak kiut̄p keit yayiwe, te h̄rak ken k̄rek. Te h̄rak ap k̄r n̄kim mei mewik au. H̄rak keperp wein̄m. Te h̄rak kat̄p nu fik, “Ti ap hari eine n̄kim meiyam au.” Te wasenun nu fik keweivei kaa.

²⁰ H̄r disaipel n̄rek te h̄r neh̄nh̄n. H̄r nat̄p, “Kenmak te nu fik keweivei kaa waswas?”

²¹ *Jisas ketpor, “Hi hetpi werek. Yi yises h̄m me God werek werek, yi ap han kitet God kak̄kepi o au, te maain yi yair̄ak menmen mam̄r ke epei yi ȳra hi h̄rakem me nu fik ik ek. Te menmen im keremem au. Yi yait̄p m̄niu (o neiȳp) ik, ‘Ti eket eno ekre wan’, te h̄rak kakises h̄m kerek yi epei yet̄p̄wek ek h̄rak kakno kak̄kre wan. ²² *Yi yises God werek werek yi eiyit̄wekhi me menmen, maain h̄rak kakrek̄iyem.”

M̄t iuwe nitehi Jisas keim̄n ket̄p̄wek h̄rak kat̄p m̄t h̄m me God

(Mk 11:27-33; Lu 20:1-8)

²³ *Jisas p̄ike kan w̄nak iuwe ke God kat̄p m̄t h̄m m̄rak. H̄rak wen ket̄pim, m̄t iuwe pris netike m̄t iuwe kerek nin̄n naanm̄pre m̄t ne Isrel nan nit̄wekhi narik: “Keim̄n kehimit̄anun te ti hat̄p m̄t h̄m im?”

²⁴ Jisas ketpor, “Hi hitihi menmen miut̄p. Yi eiyit̄pewem werek, te hi hetpi keim̄n kehimit̄ena hi hat̄p m̄t h̄m im. ²⁵ Keim̄n kehimit̄an Jon h̄rak k̄k̄r m̄t neriuwe t̄par? God kehimit̄anek o h̄rak kises han k̄rak?”

H̄r h̄ras nat̄pan nar ik: “Haiu em̄t̄p̄wek mekam werek? Haiu mam̄t̄p̄wek God kehimit̄anek h̄rak k̄rakem, te h̄rak kak̄t̄pei, ‘Yenmak te yi ap yises h̄m me Jon a?’ ²⁶ *Haiu mat̄p Jon kises han k̄rak k̄rakem, haiu m̄napen m̄t nanrekyei enun nan̄ntar h̄r han kitet John h̄rak m̄tik iuwe profet. ²⁷ H̄r n̄naain m̄t te h̄r ap nat̄p Jon h̄rak m̄tik wein̄k. Te h̄r nat̄p Jisas, “Haiu au mept̄ari keim̄n kehimit̄enek k̄rakem.”

H̄r nat̄p epei au, Jisas ketpor, “Yi ap yet̄p̄o werek menmen me Jon, te hi ap et̄pi keim̄n kehimit̄ena hi h̄rak menmen im.”

H̄m tok piksa me n̄kerek wiketeret te m̄tik hak

²⁸ *Jisas kat̄p, “Yi han kitet mekam? N̄paa m̄tik hak kine n̄kerek h̄rak̄it wik. H̄rak̄it epei t̄re iuwe, w̄ ham haai ken n̄kan iuwe m̄tik ket̄p̄wek kar ik, ‘Petepin hi hanhan ti eno er̄ak menmen naanm̄pre ni me waai wain mai.’ ²⁹ H̄rak kat̄p haai k̄rak kar ik: ‘Hi au h̄napen.’ Maain h̄rak keweik̄n han k̄rak ken ni me haai k̄rak

* 21:11 Mt 21:46 * 21:13 Ais 56:7; Jer 7:11 * 21:16 Sam 8:2 * 21:19 Lu 13:6 * 21:21 Mt 17:20; Lu 17:6; 1Ko 13:2; Jo 14:12 * 21:22 Mt 7:7-11; 18:19; Jo 14:13-14 * 21:23 Jo 2:18 * 21:26 Mt 14:5; 21:46 * 21:28 Lu 15:11

kiriak menmen. ³⁰ Haai ken kitehi nikan kike ek, 'Ti tewen eno ni mai eriak menmen naanemprewem.' Nikan nikik ek kewenhi katip, 'Hi eno', te hrak ap ken ni eim au. ³¹ Yi han kitet keimn ke nikerek wiketeret kises him me haai?"

Hir netpiwek, "Nikan iuwe mitik kerekek."

Jisas ketpor, "Hi hetpi werék. Mit enun newen in his mit hir ninin neweikin sip newet menmen enum nises him me God. Te yi mit iuwe au! ³² *Hir nenmak? Yi yises him me God werék werék au yentar Jon kan keteikni menmen yi yayisesim te yi ap yises him mirak au. Te mit enun neitit pewek me takis netike miyapir kewenek nari mit his newenem, hir keriyen nises him mirak. Yi epei yiri hir nises him mirak te yi ap yeweikin han yisesik. Au, yi yeweikin sip yewetwek yau weinin."

Him tok piksa me mit kerek naanmire ni me waai wain me mitik hak (Mk 12:1-12; Lu 20:9-13)

³³ *Jisas wen ketpor kar ik: "Yi eiyimtau him tok piksa ham im. Mitik iuwe ketenen ti mei kamir waai wain nikim mirak epei au. Hrak kime nwa keweikniwem kekin hei kewis yemti wisenuk kekrerem te ketepen waai wain nikim tpar miram mekrerek. Epei au, hrak kime kinaan kau niu naanmpre ni mirak. Epei au, hrak kehimitan mit hir naanmirewem. Te hrak kinaaiwir wit ik ken wit hak keit yanimn. ³⁴ Maain waai wain nikim epei maa, hrak keriuwet mit narak kerek nriak menmen mirak em hir nen neit nikim pinam mirak neiyim naninen. ³⁵ *Mit naanmpre ni em nerekyor enum. Hak ek hir nakip, hak ek hir nakip kaa, hak ek hir newir nan nakip hemkre maain mekiuwe ynk kirak. ³⁶ Maain kike, mitik iuwe kesiuwe mit han narak yapirwe nan ninin kerek nipaa hrak keriuweti nan. Hrak keriuweti nan te mit kerek naanmpre ni nerekyor enum mar ke nipaa hir nriak mit han em. ³⁷ Epei au, mitik iuwe kesiuwe nikan kirak kkaru kan hrak han kitet kar ik: 'Hir nanimtau him me nikan kai.' ³⁸ *Mit kerek naanmpre ni me mitik iuwe, hir nri nikan kirak kan hir hras netpepan natip nar ik: 'Ik ek hrak nikan ke mitik iuwe. Haiu emkip te haiu emit ti kirak ik ek.' ³⁹ *Te hir natip epei werék, hir netiwekhis neiyik nen nnaaiwir ni nakip kaa. ⁴⁰ Maain mitik iuwe ke ni im hrak kaknen kakrekyor mekam?"

⁴¹ Hir newenhi netpiwek, "Hrak kaknen kaknep mit enun en epei au, hrak kakwis

mit han naninen naanmamre ni mirak mit in hir yaain nanwetwek menmen yinam mirak kerek hram epei mekiute."

⁴² *Jisas ketpor, "Yi yenmak te yi ap yertei werék werék him me God mau twei nipaa profet newisim? Hram matip,

'Teinik yaaik kerek mit nime winak hir nnapen newisim miwaai, God kehimitanek hrak kinin teinik ham mit epei namir.

Mitik Iuwe God kerekek kiriak menmen im haiu han kitet hram yaaim.'

⁴³ Te hi hetpi menmen yaaim me God nipaa hrak kewetiyem yi ap yisesim werék werék, te hrak keriyaaam mamnopin hrak kakwet mit han em hir yaain nanises menmen God hanhan hir nriakem neriuwerem. ⁴⁴ *Neimin hir neweikin sip neweto hir nanawaank nanir ke min kaknatin kakintar teinik hram merepir. Maain hi arekyor enum hir nanawaank nanir ke teinik kaknatin kakintar menmen hrak kaksesi tikip tikip mamre niutip."

⁴⁵ Hrak katip epei au, mit iuwe ne pris netike mit han ne Farisi nemtau him me Jisas hir nertei hrak katip him tok piksa im keneri keriuwerem. ⁴⁶ *Hir nerteiyem epei au, hir hanhan netwek his nanriyaak neiyik nanino nanwisik kakikre winak enuk, te hir nriakem au. Hir nnaain mit yapirwe kerek nererik nemtau him me Jisas hir naninip nanintar hir han kitet Jisas hrak mitik iuwe profet.

22

Jisas katip mit tok piksa me mitik ketike mite nanitan haai kemani menmen kakwet mit nanrerik em

(Lu 14:16-24)

¹ Jisas pike katip mit miyapir him keriuwe tok piksa.

² Hrak ketpor, "Menmen God kiriakem kenine mit ne ti hir nanises him mirak hram mar ke mitik iuwe kinin naanmpre mit hrak kemani menmen keiyim kinkik mit kakintar nikan kirak ketike mite nanitan. ³ Nipaa hrak kehimitan mit han naninen namim menmen nantikerek. In ek hrak keriuwet mit narak han hir nanino nanininor nantip mit hir naninen namim menmen nantikeri. Te hir ap nnapen.

⁴ *Hir au nnapen, te hrak kenine mit narak han ketpor, 'Yi eitip mit kerek nipaa hi etpor naninen namim menmen eiytpor hi epei hemani menmen nepei au, te hir

* 21:32 Lu 3:12, 7:29-30 * 21:33 Ais 5:1-2; Mt 25:14 * 21:35 Mt 22:6 * 21:38 Mt 27:18 * 21:39 Hi 13:12 * 21:42 Sam 118:22-23; Ap 4:11; Ro 9:33; 1Pi 2:6-8 * 21:44 Dan 2:44-45 * 21:46 Mt 21:26 * 22:4 Mt 21:36

eninen enim. Hi epei enep bulmakau neium yapirwe metike samiyak ham yaaim.’
 5 Mit en nen netpor menmen epei au, te hir neweikin sip newetirem nises menmen mir. Mitik hak ken ni mirak, mitik hak ken stua kirak. 6 *Mit han en nepu hir netenen mit kerek mitik keriuweti nan, hir nerekyor enum nanip naa. 7 Hir nerekyor enum nanip naa, mitik iuwe han enuk wisenuk keriuweti te hirak keriuwet mit mirak ne ami hir nen nenep mit in enun kerek nenep mit mirak, hir nanip nenepi nesi wit kir. 8 Hir nanip nenepi epei au, mitik iuwe kenine mit mirak menmen mirak, hirak ketpor, ‘Hi epei hemani menmen epei au, te mit kerek hi nipaah ehimitenor hir naninen hir au enun. 9 Te yi eino eirer yayiwe yi eiyir mit yapirwe nan nitet yayiwe yi eiyipor hir eninen enim menmen hi emaniyem.’ 10 Hirak ketpor epei au, mit mirak hir nen nerer yayiwe nari mit kerek hir niri nitet yayiwe en. Mit han yaain, mit han au enun, te hir neri nen winak kerek mitik ketike mite hir nanitan neitai en, ere hir nau neneises winak nenepik.

11 ‘Hir nau neneises winak nenepik, mitik iuwe kan kakir mit kerek nau nererik nipaam menmen mirak. Hirak kan kiri, hirak kir mitik kiutip ap hanhan keriuwe mitik iuwe hirak keriuwet klos yaaim me mit hir nanitan au. Hirak kan ketpiwek, 12 ‘Kai yinak. Harkeik te ti hitit naan mit nai naanmirau weipir te ti hink han nimin in a?’ Mitik hirak ap ketpiwek menmen au. Hirak yink enuk kau en kenesin paan. 13 *Te mitik iuwe naanmirpre mit hirak kenine mit mirak menmen mirak ketpor: ‘Yi eiyit mitik ik eisenkikiwek his hit eiwrek ekno wit eik toto enuk. Hirak kakikit kaknakin yehes mirak kakine han enuk kaku kakit.’”
 14 Jisas ketpor him in epei au, hirak ketpor: “Hirak kikit kinakin yehes kentar God kenine mit yapirwe nanisesik, te hirak kehimitan mit niutip niutip keriyen hir naninen nanu nantikerek.”

Mit hanhan nari han ke Jisas newisisik nitiwekhi me pewek me takis
 (Mk 12:13-17; Lu 20:20-26)

15 *Jisas ketpor him epei au, wi im mit ne Farisi nainaiwrek hir nimenipinek newisewekek neriuwe him ham. 16 Hir nimenipinek newisewekek epei au, hir neriuwet mit hir han nises him mir, hir netike mit kerek nises him me Herot hir nan nanri han kirak nitiwekhi, “Mitik luwe tisa, haiu mertei ti mitik yaaik hatip

menmen yaaim me God werek werek. Ti han kitet mit yapirwe hir nipiran te ti ap ewis kiutip kakri han kit me menmen. 17 Te haiu hanhan ti etpai han kit. Hiram yaaim te haiu mamwir pewek me takis mamwet mitik iuwe ke Rom naanmirprai mamwetiwekem o au?”

18 Te Jisas kertei han kir enuk te hirak ketpor, “Yi mit enun yewisisik. Yi yenmak te yi hanhan yewisisewek a? 19 Yi eiyit pewek yi yewirem yewet mit ne gavman em me takis eiyim einen.” Hirak ketpor, te hir nen neit pewek miutip neiyim nan neteikniwekem. 20 Hir neiyim nan neteikniwekem, te hirak kitorhi ketpor, “Ninaan me keimn metike niuk mirak mewik?”

21 *Hir natip, “Me mitik iuwe Sisa kere-mem.”

Te hirak ketpor, “Te yi eiwet mitik iuwe Sisa menmen mirak, yi eiwet God menmen mirak.”

22 Hirak ketpor epei au, hir han kekrit neriuwe menmen hirak epei ketpor nentar hir ap te nanwisesik au. Te hir nainaiwrek hir nen.

Mit nitehi Jisas me mit hir naa hir pike nanikrit

(Mk 12:18-27; Lu 20:27-40)

23 *Me wi im keremem, mit han ne Sadyusi hir nan nri Jisas. Mit in hir ap han kitet mit epei naa hir pike nanikrit taau. 24 *Hir nan nitiwekhi nar ik: “Mitik luwe Tisa, him nipaah Moses kewisim mau tiwei matip, ‘Mitik kaki kaknaaipis mite pirak, te hire ap wine nikerek nei au, maain nikik kirak kaktiwe te hire wawine nikerek nei nanikrehir ke haai kir.’” 25 Nipaah mit ne haai kiutip hir nar hispinak wik (7), hir nepu in. Nikan iuwe mitik keit mite te hirak kaa ap kine nikerek wen au. Hirak nikik kirak naminnek hirak ketiwe. 26 Hirak ketiwe hirak kaa, te hirak ap kine nikerek au. Hir nepir kerekek ere hirakit tipaa ap tine nikerek nei au. 27 Hirakit tipaa ere tepnepik, mite pirakit wipaa wipkaru. 28 Maain wi kerek mit pike nanikrit nanu, hire waure mite pe keimn? Hire nipaah wau wetike mikan tre tar hispinak wik (7).”

29 Hir natip epei au, Jisas ketpor kar ik: “Yi mit yatip enum yentar yi yepitari him me God, yi ap yertei God hirak manp enuk wisenuk te hirak kakises han kirak kirak menmen yapirwe. 30 Me wi God kakikian mit hir nanu, hir ap nanit miyapir au. Hir nanu wein nanir ke mit ensel neit wit ke God.

* 22:6 Mt 21:35 * 22:13 Mt 8:12, 25:30; Lu 13:28

* 22:24 Diu 25:5

* 22:15 Mk 3:6 * 22:21 Ro 13:7 * 22:23 Ap 23:8

³¹ “Te menmen yi nepei yetpim me mıt pıke nanıkrit yentar yi ap han kitet hır pıke nanıkrit. Hi hetpi menmen im. Yi yemak te yi ap yertei menmen yi yekinaam mau tıwei me Moses God ketpiyem a? ³² *Hırak katıp, ‘Hi God ke Ebrahim, Aisak ketike Jekop.’ Hırak God ke mıt hır hımın kır kepu keriyen.” ³³ Mıt yapırwe nerp menep nemtau menmen hırak ketporem, hır han kekrit hır han yaaik neriuwe hım mırak.

Jisas katıp mıt ne Farisi hım lo me God hıram iuwe minın

(Mk 12:28-31; Lu 10:25-28)

³⁴ Maain kike, mıt ne Farisi nemtau Jisas katıp werek kinın hım kerek mıt ne Sadyusi nitıwekhiyem, teır yınk enuk, hır nekintıp nınaiwırek. Te hır nan nekıyan nau niutıp nimenıpınan natıp. ³⁵ Epei au, mıtık kiutıp kekre nımın ke hır mıt, hırak ke mıt ne Skraip, hırak kan katıp Jisas kınınek ketıpwek, ³⁶ “Mıtık Iuwe Tisa, hım mekam hıram minın hım ham nıpaas Moses ketike profet newisaiyem mau tıwei matıp?”

³⁷ *Jisas kewenıwekhi ketıpwek, “Yi hanhan Mıtık Iuwe ki God yeriuwe han ki ketike me menmen yapırwe mekre yınk ki. ³⁸ Hım im hıram iuwe minın hım ham mau tıwei nıpaas Moses ketike Profet newisaiyem. ³⁹ *Hım ham iuwe misisim hıram mepır ke hım minın em, hıram mıpıram. Hıram matıp, ‘Yi hanhan mıt han o ni yinan yar ke yi hanhan yeriuwe hıras.’ ⁴⁰ Mıt nanises menmen wik im te hıram mamkepi hır nanises hım yapırwe werek werek nıpaas Moses ketike mıt profet hır newisım mau tıwei.”

Jisas kitehi mıt ne Farisi hım me Mıtık Kraıs kerek God kakriuwetek kaknen

(Mk 12:35-37; Lu 20:41-44)

⁴¹ Mıt ne Farisi wen nekıyan nau niutıp, Jisas kitorhi kar ik. ⁴² *Hırak katıp, “Yi han kitet mekam me Mıtık Kraıs kerek God kakriuwetek kaknen kakıkaap mıt ne tı? Hırak Nepenyek ke keımın?”

Hır netıpwek, “Hırak kakre Nepenyek ke Devıt.”

⁴³ Jisas kitorhi keteipim, “Hırak kakre nepenyek ke Devıt kerek, kenmak te God Hımın Yaaik kıkıak han ke Devıt kene Kraıs hırak Mıtık Iuwe kırak? Devıt ketpim kewisım mau tıwei mar im:

⁴⁴ *Mıtık Iuwe God katıp Mıtık Iuwe kai Kraıs kar ik: “Ti ehu yeno im menep his yaaim kerek mıt iuwe newi. Ti ehu in ere hi anep mıt enun nepan

ni anıp anepi.” ⁴⁵ Devıt kene Kraıs hırak Mıtık Iuwe kırak, karkeik te hırak kenewek nepenyek kırak kerek? Taau. Hırak Nepenyek ke Devıt te hırak kenewek hırak Nıkan ke God!”

⁴⁶ Hırak katıp epei au, mıtık hak kekre nımın ke hır mıt yapırwe ap te newenhi au. Me wı im ere maain hırak mıtık hak kekre nımın ke hır mıt hırak kaknen kakıtıwekhi hım meiyam kike au. Hır yınk enuk nınapan.

23

Jisas katıp mıt hır ap enises menmen mıt ne Skraip netike mıt ne Farisi hır nırıakem

(Mk 12:38-39; Lu 11:43, 46, 20:45-46)

¹ Maain Jisas katıp mıt miyapır kerek nererik nau netike mıt nırak disaipel hırak ketpor kar ik: ² Mıt ne Skraip kerek ninın nertei hım me Moses natıp mıt em, hır netike mıt ne Farisi, mıt iuwe hır nehımıteni hır natıp mıt hım me Moses ır enisesim. ³ *Te yi eimtau menmen hır netpiyem yi eyisesim. Te yi ap eyises menmen hır nırıakem au emıt! Hır natıp hım ham te hır ap nisesim au. Hır nises hım ham. ⁴ Hır neriuwe hım mır kerek hır netpiyem yi eyisesim hıram mar ke hır neit menmen nımenum neneipetıtem newisım mau yapır ki yi yeremıme. Te hır ap nankepi nanıt menmen nımenum yl yerermıme au. Hır ap te nanises hım enum nıpaas hır netpiyem yi eisesim taau.

⁵ *Hır nırıak menmen yapırwe te mıt kerek nırem hır natıp hır mıt yaain. Hır nıme ni newisım me prea mekre tanık mıram mau maat metike his mır; te mıt nırem hır natıp hır yaain. Hır nıme ni nokim newisım neselap kerek hır newisım mau yınk mır me wı hır nıtehi God menmen, te mıt nırem hır natıp hır yaain.

⁶ *Hır hanhan nanu yeno mıt nehımıtanem me mıt iuwe nanwım neit wınak kerek mıt nererik nekine hım me Moses neıtai en nekre wınak ke mıt me wı hır nererik naam menmen. ⁷ Hır hanhan mıt miyapır hır nırı neit maket, hır nanwenıpi niuk mır natıp hır mıt iuwe, hır nenewor, ‘Mıt nau iuwe tisa.’

⁸ Yi ap eiweis mıt hır nenewi yi mıt iuwe Tisa au emıt! Yi yapırwe yire ni yinan keriyen, mıtık kiutıp hırak Mıtık Iuwe God hırak Tisa ki. ⁹ Yi ap eine mıtık hak kiutıp kau tı ik enewek ‘Mıtık Haai Iuwe’ au ekıt! Yi ap enewek Mıtık Haai Iuwe ki

* 22:32 Eks 3:6; Mt 8:11 * 22:37 Diu 6:5 * 22:39 Lev 19:18; Mt 7:12; Ro 13:9-10; Ga 5:14 * 22:42 Jo 7:42

* 22:44 Sam 110:1; Mt 26:64; Ap 2:34-35 * 23:3 Mal 2:7-8 * 23:5 Eks 13:9; Nam 15:38-39; Diu 6:8; Mt 6:1

* 23:6 Mt 6:5; Lu 14:7

eyintar Mítik Haai Iuwe kiutíp kerekek kepu. Hírak God kekerekek kerek kepu wit kírak Heven. ¹⁰ Yi ap eiwis mít hír nenewi yi Mít Iuwe au emít eyintar Mítik Iuwe kiutíp ki hi Mítik kerek God kehimitena hi han akepi yi mít atihis. ¹¹ *Keimín hanhan niuk mírak iuwe kekere nímín ke yi mít hírak kakwenín han kírak kakisesi kakíkepi kakírak menmen. ¹² *Mít kerek han kitet hír yaain ninín mít han, maain God kakíwaank niuk mír hírak menmen weiním. Mít kerek hír newenín han kír han kitet hír weinín, maain God kaknip niuk mír híram iuwe.

Jisas kene mít Farisi netike mít ne Skraip hír newisesik

(Mk 12:40; Lu 11:39-42, 44, 52, 20:47)

¹³ “Yi mít ne Farisi yetike yi mít kerek yinín yertei hím lo me Moses yatíp mít em. Maain God kakiwep kakriwaank kakíntar yi enun yewisesik. Yi yar ke mít enun neiyepet weipír ke mít hír nanínno nímín. Yi ap hanhan yises hím me God werek werek au, te yi yewen mít miyapír kerek hanhan nanises God werek werek. ¹⁴ [Yi mít ne Farisi yetike yi mít kerek yatíp mít hím me Moses. Maain God kakiwep kakriwaank kakíntar yi enun yewisesik. Yi yemitorpín miyapír kerek mít epei naa, yi yemitorpín yeit menmen mír mekre wínak kír te maain yi yitehi God yerp ninaan me mít, yi yisawín menmen enun yi yírakem yeriuwe prea im te yi yenip mít hír han kitet yi yaain.]

¹⁵ “Yi mít ne Farisi yetike yi mít kerek yi yinín yertei hím lo me Moses yatíp mít em. Maain God kakiwep kakriwaank kakíntar yi mít enun yewisesik. Yi yírak menmen ham yapírwe te yi yari han ke mítik kiutíp kakises hím mi. Maain hírak kises hím mi, yi yenipek hírak kakre nínkan ke Seten kakno si tatíknenik, kinín yi mít enun hírak ap kises God kakír ke yi mít.

¹⁶ * “Maain God kakiwep kakriwaank yi mít enun yar ke mít nanamír toto eyintar yi ap yeteikín mít han yayiwe kírak werek werek au. Yi yemitorpín. Yi yatíp, ‘Mítik hak kerek katíp,’ ‘Hi tewen aríak menmen. Hi ap te ewisiyek au hi atíp werek. Hi ekine wínak iuwe ke God kakíhimítenu hím mai.’” Yi yatíp, ‘Hírak kaktíp kakír ik, hírak ap te kakises hím mírak au menmen weiním.’ Yi yatíp, ‘Mítik hak katíp,’ ‘Hi tewen aríak menmen. Hi ap te ewisesik au. Hi atíp werek. Hi ekine gol mekre wínak iuwe ke God te hi hatíp werek.’” Yi yatíp, ‘Hírak katíp hím im, hírak ekises menmen hírak ketpim em.’ ¹⁷ Yi mít enun han auri.

Mekam híram iuwe minín? Mekam au híram kike míraru? Gol mívaaí mekre wínak ke God o wínak ke God kerek kírak gol híram yaaim me God. Wínak ke God kerekek kinín! ¹⁸ Yi wen yatíp, ‘Mítik kerek kekine kínaan keit wínak ke God híram mehimítan hím mírak hírak katíp hírak kakisesim. Maain hírak ap kakisesim te híram menmen weiním. Te mítik kerek kekine menmen mít hír newisím mentar kínaan, hír natíp ‘Tru antap’, híram mamíhimítan menmen hírak ketpim hírak kakisesim, te hírak kakisesim, o au en, hírak mítik enuk.’ ¹⁹ Yi mít nanamír toto! Mekam híram iuwe minín a? Menmen mít newisím mívaaí mentar kínaan newepwarem newet God, o kínaan hírek kerek kírak menmen im mít newet God em híram yaaim? Kínaan kerek mem híram minín. ²⁰ Mítik kerek kekine kínaan híram mehimítan menmen hírak ketpim, hírak kekine kínaan metike menmen mewim híram mehimítan hím mírak. ²¹ Mítik kerek kekine wínak iuwe ke God kakíhimítan menmen hírak ketpim hírak kakisesim, hírak kekine wínak ketike God kerek Hímín kírak kewik hírakít tehímítan hím hírak ketpim. ²² *Mítik kerek kekine wit ke God kakíhimítan menmen hírak ketpim, hírak kekine wit ke God kerekek au. Hírak kekine God kerek kau wit kírak hírak kakíhimítan menmen hírak katíp hírak kakisesim.

²³ * “Yi mít ne Farisi yetike yi mít kerek yinín yertei hím lo me Moses yatíp mít em. Maain God kakriwaank kakíntar yi mít enun yewisik. Yi yewep menmen mi yapírwe mar hiswiyen (10) te maain yi yewet God menmen mi miutíp me menmen hiswiyen (10). Yi yises menmen kike im te yi yeweikín sip yewet hím iuwe me God ham im. Yi ap yises menmen yaaim, yi ap hanhan mít miyapír han au, yi ap yises menmen yi yetpim au. Yi yírak menmen iuwe im metike menmen kike me yewet God menmen te yi yaain. Te au, yi yínapen! ²⁴ Yi mít enun yíre mít nanamír toto yeteikín mít han yayiwe ke God. Yi hanhan yayises menmen kike me hím me God te yi han kaa yayises menmen mírak iuwe.

²⁵ * “Yi mít ne Farisi yetike yi mít kerek yinín yertei hím lo me Moses yatíp mít em. Maain God kakriwaank kakíntar yi mít enun yewisesik. Han ki hírak kóre wenkepýe metike kap kerek mít nekemýetít neke wit te híram menmen enun mewim meke nímín hír ap nekemyetít au. Han ki enuk keit nímín kentar menmen

* 23:11 Mt 20:26; Mk 9:35; Lu 22:26

* 23:12 Jop 22:29; Pro 29:23; Esi 21:26; Lu 14:11, 18:14

* 23:16 Mt 15:14

* 23:22 Ais 66:1; Mt 5:34; Ap 7:49

* 23:23 Lev 27:30; Mai 6:8

* 23:25 Mk 7:4

yi yisesim yi yetiwem yeriuwe menmen enum yi yirakem yeriyaam yises han ki. ²⁶ Yi mit ne Farisi yi han auri. Yi yar ke mit enun nanamir toto. Yi eiynin eiyses menmen yaaim mekre han ki te maain menmen yi yairakem hram mamre yaaim. Menmen im hram mamre mit nekemyet wenkepye metike kap neke namin, neke wit.

²⁷ *Yi mit ne Farisi yetike yi mit yatip mit han him me Moses. Maain God kakriwaank kakintar yi mit enun yewisesik. Yi han ki yar ke hei herwe maa mit newisim mekretek. Hir namir timen meweiknwek te mit naninen nanirem hir han kitet hei hrak yaaik. Te menmen enum mire herwe hemik paan min mekretek. ²⁸ *Mar im mit miyapir nri hir han kitet yi mit yaain yises him yaaim. Te yi mit enun. Menmen enum misawin mekre han ki. Menmen me yi yewisesik ek, metike menmen ham enum enum.

Jisas katip God kakriwaank mit ne Farisi netike mit natip mit han him me Moses (Lu 11:47-51)

²⁹ *Yi mit ne Farisi yetike yi mit kerek yi yin yertei him lo me Moses yatip mit em. Maain God kakriwaank kakintar yi mit enun yewisesik. Yi yeses hei kerek mit profet nipa nau ti hir naa hemik mir mwaai mekretek. Hram metike hei mei me mit yaain nipa naa hemik mir mwaai mekretek. ³⁰ Yi yatip yar ik: 'Nipa haiu mepu ti wi mit profet hir nepu netike maamrer naitu, haiu ap te manip mar ke maamrer naitu nriakem taau.' ³¹ *Te yi yeriuwe him im yi yetpim yewepyapir yi nepenyerer ne mit kerek nipa nenep mit profet hir naa. ³² Hi hetpi. Yi yayises menmen enum nipa maamrer ni hir nriakem ere yi enun yapir ke hir enun. ³³ *Yi mit enun yar ke manpen (o yennik). Yi mit enun nepenyerer ne mit enun nre manpen. Yi yarkeik yi han kitet yi ap eino si tatikneni a? Taauye!

³⁴ *Te hi hetpi. Maain hi ariuwet mit profet nantike mit naiti him me God werek werek netike mit nanwepyapir him mai yaaim. Mit han ne mit in yi yainip yeiwenkeki nanu nu tentarakit. Mit han yi yainip yairiuwe npin yayit winak kerek yi yekine him me Moses yekrerem. Yi yaipiri naninaaiwir wit ik yi yayinyei hir nanri nanino nanrer wit wit. ³⁵ *Yi eirak menmen im te God kakreki enum kakiwep kakrer paan ki. Hrak kakiwep kakintar

kakrer paan ki me mit yapirwe yaain naa, me wi hemkre me mitik yaaik Ebel mewen ere me mitik profet Sekaraia, nikan ke Berekaia, kerek maamrer ni hir nakip kaa kerek namin ke kinaan metike winak iuwe ke God. ³⁶ Hi hetpi werek. Menmen im enum yapirwe mamnen yi mit miyapir kerek yi en ek yau ti yayintar menmen hi nepei hetpiyem yi yairakem.

Jisas kikit mit miyapir ne wit Jerusalem (Lu 13:34-35)

³⁷ *Yi mit miyapir ne Jerusalem, wit kerek mit newi hir nenep mit profet. Hir nenep mit kerek God keruweti nan nri. Wi yapirwe hi hanhan naanmpri me menmen enum har ke suware naanmpri nkim mire minik yapir mire. Te yi au yinapen. ³⁸ *Yi eiymtewem. Maain wit ki hrak kaku weinik mit miyapir ap nanwi au. ³⁹ *In ere maain yi mit miyapir ne Jerusalem ap pike nanira meiyam au ere yi eitip, 'God naanmamre kakikaap Mitik ik Krai kerek kekrehir kirk hrak keriuwetek kan in.'

24

Jisas katip mit nanwep winak iuwe ke God nanwerek (Mk 13:1-2; Lu 21:5-6)

¹ Jisas kinaaiwir winak iuwe ke God ken witeik, mit narak disaipel newenyiprek te hir nanteiknwek winak yaaim yapirwe me winak iuwe ke God. ² *Hir neteiknwekem, te hrak ketpor, 'Hi hetpi werek. Yi yr menmen yapirwe im a? Maain wi mamnen te nan kerek mit nime winak meriwerem, hrak ap te mamwai mamintereram au. Mit naninen nanwepim te hram yapirwe maminke mamwai ti.'

Jisas katip menmen enum mamnen (Mk 13:3-13; Lu 21:7-19)

³ Jisas wen kau miniu (o neiyip) mit nenewek wit Oliv, mit narak disaipel keriyen nan nitwekhi natip, 'Ti etpai wi kerek menmen im enum mamnen, metike mekam mamnen mamteiknei wi im epei man te ti enen ewepyapir hrekes te menmen God kakriakem hram epei au.' ⁴ Jisas kewenhi ketpor, 'Yi naanmamre hras ap eiwis mit han hir nanwisesiyek. ⁵ *Ap eiwis mit han hir nanwisesiyek nanntar hir yapirwe naninen nanmitipin nanikrehir kai nantip, 'Hi kerek hi Krai kerek God

* 23:27 Ap 23:3 * 23:28 Lu 16:15 * 23:31 Ap 7:52

2:15; Mt 10:23 * 23:35 Jen 4:8; 2Kro 24:20-21; Hi 11:4

22:5 * 23:39 Sam 118:26; Mt 21:9 * 24:2 Lu 19:44

* 23:33 Mt 3:7, 12:34; Lu 3:7 * 23:34 Ap 7:52; 1Te

* 23:37 Ap 7:59; 1Te 2:15 * 23:38 1Kin 9:7-8; Jer 12:7,

* 24:5 Mt 24:23-24; Jo 5:43; Ap 5:36-37; 1Jo 2:18

kehim+tena hi anen akaap m+it.' H+ir nanwis m+it miyap+ir yap+irwe nanriuwe h+im m+ir.
 6 Maain yi eiy+imtau m+it neit menep h+ir nenepan, yi eiy+imtau h+im me m+it h+ir neit yan+m+n h+ir nenepan, te yi ap einapen au em+it! Menmen im h+iram emnen te w+ hi anen awepyap+ir h+irekes nepei man wen au.
 7 *M+it ne weiw+ik miut+p h+ir netike m+it ne weiw+ik ham h+ir nan+nepan. M+it kerek nau t+ menep in nantike m+it neit yan+m+n h+ir nan+nepan. M+it nerer wit wit n+np+ mam+n nan+ntar h+ir menmen mau ni au. T+ mamrer wit wit mamtan+ik.
 8 Menmen im kerek mamnen h+iram mamre m+ite h+ire tu h+im+ir ketn+n+we iuwe te h+ire wawine n+kan. M+it miyap+ir nau t+ menmen im mamnen mam+ikrit mamriwaank.

9 *Me w+ im m+it nant+his yi yaino w+nak enuk te m+it naniwep yayi o y+nk ki h+ir nan+waankem. M+it nanrer wit wit han enuk nanriuiwi nan+neini nan+ntar yi yises h+im mai.
 10 W+ im mamnen, m+it yap+irwe nanwei+in sip nanwet h+im mai. H+ir nanwepyap+iran, han enuk nan+riuwehan.
 11 *Me w+ im, m+it profet enun newisesik h+ir yap+irwe nan+n+en nanri han ke m+it miyap+ir yap+irwe nanwis+isorek nanriuwe h+im mai.
 12 Me w+ im m+it miyap+ir nanises han k+ir nanri+ak menmen enun yap+irwe te m+it miyap+ir yap+irwe h+ir ap hanhan nanriuwehan w+senun au, kike keremem.
 13 *Te m+it miyap+ir kerek nanis+isa werek werek ere h+ir nani, maain hi atorhis h+ir nanu nantikewa.
 14 *M+it miyap+ir h+ir nanwepyap+ir h+im yaaim me God kak+n+n naanmamre m+it, h+ir nan+tpim nanrer wit wit te m+it nan+rtei menmen yaaim God k+ir+akem. H+ir nanwepyap+irem epei au, maain w+ mamnen te hi anen awepyap+ir h+irekes te menmen God kakri+akem h+iram epei au.

*Maain menmen enum mamnen t+ ik
 (Mk 13:14-23; Lu 21:20-24)*

15 *Maain yi yay+ir menmen enum mam+waank w+nak iuwe ke God mam+rp mam+kre n+m+n kerek h+iram ap te mamno n+m+n au kerek n+paap profet Daniel kat+p h+iram mamnen (yi m+it kerek yekine menmen im, yi han kitetim werek werek).
 16 Te yi m+it yap+irwe kerek yi yepu provins Judia, yi yair+r yaino m+n+iu o neiy+p eisaw+n eiy+it ein.
 17 *M+it miyap+ir kerek nau wepni neit witeik, h+ir ap p+ike nan+no n+m+n w+nak nan+it menmen m+ir mekrerek au em+it! H+ir nanr+r waswas nan+no.

18 M+it miyap+ir kerek neit ni m+ir, h+ir ap p+ike nan+no witeik nan+it menmen klos au em+it! H+ir nanr+r waswas nan+no.
 19 Maain w+ menmen im mamnen, miyap+ir nan+n+n n+ikerek kike wen nau s+nipau h+ir nan+waank nan+ntar h+ir ap te nanr+r waswas au.
 20 Yi eiy+itehi God te yi ap eir+ir me haw+ hitan o w+ Sabat au em+it eiy+ntar yi ap te eir+ir waswas au.
 21 *Me w+ im menmen enum mamnen mam+waank m+it miyap+ir nau t+. Menmen mar im ap man n+paap God kin+n kewis t+ ere in. Maain menmen enum mar im ap p+ike mamnen taau.
 22 God ap te kakremir w+ menmen enum im mamu t+ te m+it miyap+ir yap+irwe nani. Au, God han kitet m+it miyap+ir kerek h+irak kehim+teni h+ir nises h+im m+irak te h+irak kakremir w+ menmen im mamu t+.

23 *Maain me w+ im m+itik hak kak+tpi, 'Yi eiy+irek. M+itik Iuwe Kraiss h+irak kepu in!' O 'H+irak kau keit p+nak ein!' H+irak kak+tpi h+im mam+r im yi ap yayisesim au em+it!
 24 *Hi hetpi. Maain m+it enun newisesik nan+no nant+p h+ir Kraiss o h+ir m+it profet h+ir nanwepyap+ir h+iras. H+ir nanri+ak menmen iuwe n+paap m+it n+ri+akem au, te h+ir nanri han ke m+it miyap+ir kerek nises h+im me God. Te h+ir ap nanisesim taau.
 25 Yi eiy+imtau. Hi hin+n etpi menmen im. Maain menmen im mamnen yi eiy+rteiyem.

26 *Maain m+it h+ir nan+tpi nan+r ik: 'Yi einen eiy+irek! H+irak kau wit wein+ik m+it ap newi au!' Te yi ap eino au em+it!
 27 *Yi y+ir nepni mewen+n meke wepni kokai kan ere kewen ken. Kak+r eik te maain yi eiy+r hi m+itik ke wit ke M+itik Iuwe hi p+ike anen. M+it miyap+ir yap+irwe nanra.

28 *Wit kerek m+itik herwe ki+waairi, hore tepre mamnen mam+k+p mamkinenik mam+ik. [Marim im maain m+it yap+irwe nau t+ h+ir enun enun, hi p+ike anen etike m+it ensel hi skelim h+ir m+it hi ah+waanki.]

*Maain M+itik Iuwe Kraiss kaknen
 (Mk 13:24-27; Lu 21:25-28)*

29 *Maain w+ menmen enum epei man mau t+, wepni kakwei+in kakre w+taan, wenke ap te kak+r au, h+ir mau nepni mam+n+k+ike, menmen iuwe mau nepni h+iram mamtan+ik.
 30 *Menmen im epei au, te menmen mamu nepni mamteik+n m+it hi m+itik ke wit ke M+itik Iuwe hi awepyap+ir h+irekes, te m+it miyap+ir ne weiw+ik yap+irwe nerer wit wit nank+it

* 24:7 2Kro 15:6; Ais 19:2 * 24:9 Mt 10:22; Jo 15:18, 16:2 * 24:11 Mt 24:5, 24; 1Jo 4:1 * 24:13 Mt 10:22
 * 24:14 Mt 10:18, 28:19 * 24:15 Dan 9:27, 11:31, 12:11 * 24:17 Lu 17:31 * 24:21 Dan 12:1; Joe 2:2; Rev 7:14
 * 24:23 Mt 24:5, 11 * 24:24 Diu 13:1-3; 2Te 12:9; Rev 13:13-14 * 24:26 Lu 17:23-24 * 24:27 Mt 24:37-39
 * 24:28 Lu 17:37 * 24:29 Ais 13:10, 34:4; Esi 32:7; Joe 2:10, 31; 2Pi 3:10; Rev 6:12-13 * 24:30 Dan 7:13; Sek 12:10; Mt 26:64; Rev 1:7

nanra hi hau hentir napi heriuwe menmen mai iuwe metike menmen mai yaaim merhhe hi anen. ³¹ *Hi anen, te God kaktenwo taur. Kaktenwo taur, hi heriuwet mit ensel nai hir nanino nanrer wit wit kerek mit miyapir hi hehimteni hir nises him mai hir nanwiyen, hir nanri naninen nantikewa mamu niutip.

Nu hinaan kikaap mit nanhimtan wi Kraiss pike kaknen

(Mk 13:28-31; Lu 21:29-33)

³² *Hi eteikni menmen heriuwe nu fik. Maain wi kerek heneik mirak hiram maminsiunen, te yi eiyirtei menep te wepni yaaik. ³³ Mar im, maain yi eiyir menmen hi etpiyem hiram epei man, te yi eiyirtei hi menep te hi pike anen. ³⁴ *Hi hetpi werek. Mit miyapir kerek nepu ti in ek, hir ap te nani ere menmen yapirwe im mamnen. ³⁵ *Nepni mamtike ti mamawaank mamit te him mai ap te mamawaank au emit! Hiram mamu mamit tipmain tipmain enum eik, te menmen hi nepi hetpim hiram mamnen.

Mit ap nertei wi kerek Kraiss pike kaknen ti ik au

(Mk 13:32-37; Lu 17:26-30, 34-36)

³⁶ *Mit miyapir nau ti o ensel neit wit ke God o hi mitik iuwe ke wit ke mitik iuwe, hau yapirwe ap mertei wi kerek God kakriuweta hi pike anen ti. God kiutip kerek kertei. ³⁷ *Wi kerek hi Mitik ke wit ke Mitik Iuwe hi pike anen ti, hiram menmen mamnen mamir ke nipaaw wi mitik Noa kau ti ik. ³⁸ Me wi hawi ap epei man miwapin ti wen au, mit miyapir nises menmen mar ke nipaaw hir niriakem. Hir naam menmen, neitan, nesiuwe yenterer nantike mit han hir nanitan ere wi Noa ken kau kekrep. ³⁹ *Hir mit miyapir hir ap nertei menmen enum mamnen ere tipar miniu manip meri men hir naa. Mar im maain hi Mitik ke wit ke Mitik Iuwe hi pike anen, te mit miyapir ap nanmeriyau hi anen au. ⁴⁰ Maain wi hi pike enen, mitikit wiketeret tatu ni mirakit. Hi ehit his mitik kiutip kaknen, kiutip au hi ewisik kaku kakit ni eim. ⁴¹ Maain miyapir wik hir nenepit tiu, hi ehit his piutip, peiyap hi au ewisiye wawu wawit yaank eik. ⁴² *Yi naanmipre hiras te yi yises God werek werek yayintar yi yepitari wi kerek hi Mitik Iuwe ki hi pike anen. ⁴³ *Yi han kitet menmen im. Mitik kerek kau winak kertei witaan kerek mitik enuk kekintip menmen kaknen, te hirak naanmamre winak kirak ap kakwis mitik

enuk kaknen kekintip menmen mirak. Te hirak au kepitari. Mar im wi kerek mit nepitariem, hi pike anen ti ik. ⁴⁴ Te yi mit eiyises God werek werek eiyintar hi Mitik ke wit ke Mitik Iuwe hi pike anen me wi yi ap yerteiyem.

Jisas katip him tok piksa ke mitik yaaik ketike mitik enuk

(Lu 12:42-46)

⁴⁵ *Yi mit keriyen yi yire mitik yaaik kertei menmen werek werek te mitik iuwe kirak kewistik hirak kire mitik iuwe naanmamre mit miyapir kerek niriak menmen me mitik iuwe, hirak kakwetir menmen me wi hirak kehimitanem hir nantiwem. ⁴⁶ Maain mitik iuwe kirak nipaaw kinaaiwir wit, hirak pike kaknen kakir ke mitik kirak menmen nipaaw hirak kehimiteniwekem, hirak han yaaik kakriuwerek te hirak wok mitik kirak kaku werek werek. ⁴⁷ *Hi hetpi werek werek. Maain hirak kaknen kakrek kises menmen yaaim, hirak kakihimitanek hirak naanmamre menmen mirak yapirwe. ⁴⁸ Mitik ik au, hirak enuk kinapen kises menmen me mitik iuwe, hirak kaktip hirekes, 'Mitik iuwe kai ken yanimin ap pike kaknen waswas au.' ⁴⁹ Hirak kaktip kakir ik, te hirak kaknenp mit miyapir kerek niriak menmen me mitik iuwe kirak, hirak kakno kaktike mit enun netaritari naam tipar si enum, hirak kaktikeri nanim. ⁵⁰ Maain mitik iuwe kirak kaknen me wi hirak ap han kitet hirak kaknen, te hirak kemeriyyewek au. ⁵¹ *Mitik iuwe kaknen hirak kaknep mitik ik wisenuk kakawaanke kaksuwerek kakno wit kerek mit enun newisesik newi en. Mit neit in hir nine han enuk nikit ninakin yehes.

25

Jisas katip him tok piksa me miyapar nihan nar hiswiyen

¹ *Maain wi kerek hi mitik ke wit ke Mitik Iuwe pike anen, God kakwis mit miyapir nanino wit kirak kakir ke miyapir nihan nar hiswiyen (10) kerek neit lam mir nen nemerir mitik piprak kaknen kakit his mte pirak. ² Miyapir hispinak (5) hir nertei menmen werek werek miyapir hispinak (5) au hir netari netari menmen. ³ Miyapir netaritari hir neit lam neiyim nan te hir ap neit tipar mei te nanwenem mamikre lam au. ⁴ Miyapir hir nertei menmen werek werek te hir neit lam metike tipar mei te nanwenem mamikre lam mir.

* 24:31 Ais 27:13; 1Ko 15:52; 1Te 4:16 * 24:34 Mt 16:28 * 24:35 Mt 5:18 * 24:36 Ap 1:7; 1Te 5:1-2 * 24:37 Jen 6:5-8 * 24:39 Jen 6:13-7:24; 2Pi 3:6 * 24:42 Mt 25:13 * 24:43 Lu 12:39-40; Rev 3:3, 16:15 * 24:47 Mt 25:21, 23 * 24:51 Mt 8:12 * 25:1 Lu 12:35; Rev 19:7

⁵ Hír epei nan nemerír mítík ik kaknen te hírak ap kan waswas au. Hírak ap kan waswas au te hír nanamír menen hír níwaai.

⁶ “Hír níwaai nínatín, wí nímin hír nemtau mítík hak kenine katíp, ‘Mítík pipiák kaknen kakíthis míte pírak, yi eino eiwenyipírek eiwisík yayiwe yi eitíwekhis eiyík einen.’ ⁷ Miyapír nemtau menmen im, te hír nekrit newen típar mekre lam hír neweikním merhíhe mír te hír neiyím nen. ⁸ Te miyapír enun netaritari natíp miyapír han yaain en nar ik: ‘Yi eiwetei típar mei mí te haiu emwenem emíkre lam maiu, te haiu emtikewi emno. Lam maiu típar epei au mesi te híram mami.’ ⁹ Te miyapír han en netpor, ‘Haiu ap metenen típar yapírwe te haiu mamweti mei au emít! Au kike. Haiu mamweti típar mei kike, te maain haiu lam maiu yapírwe mami. Yi eino eiyít mei eiyít wínak kerek mít nansiuwerem nanwet mít em hír enweti mei.’ ¹⁰ Hír netpor epei au, miyapír netaritari nen nanít típar mei. Hír neit ein, mítík pipiák kan kiun wínak eik kan kiun wínak eik, hír miyapír kerek nemeriyíwek hír netikerek nen nímin en, hír neiyepet weipír.

¹¹ *Maain miyapír han en píke nan nenine natíp, ‘Mítík iuwe, mítík iuwe, ti ekeisiuwai weipír.’ ¹² *Hír nenínewek te hírak ketpor, ‘Hi hetpi werek. Hi ap hertei yi neimín. Yi ap nai yinan au.’ ¹³ *Te Jísas ketpor kar ik: “Yi naanempre híras te yi eiyísis God werek werek eiyíntar yi yepírari wí hi Mítík ke wit ke Mítík Iuwe hi anen.

Hím tok piksa me mítíkít wikak teit pewek me mítík iuwe kírakít
(Lu 19:11-27)

¹⁴ *Maain menmen God kakriák mít miyapír em te hír nantikerek nanu nanít wit kírak híram mamír ke mítík iuwe kakno yanímín. Hírak kakno yanímín te hírak kenine mítíkít tírak wikak hírak kehímítanét hírakít naanmamre menmen mírak. ¹⁵ *Hírak han kítet tarkeik te hírakít tírak menmen te hírak kewetíwekít menmen mar im. Mítík kiutíp kertei werek, hírak kewetíwek 5,000 pewek. Mítík hak hírak kewetíwek 2,000 pewek. Mítík hak au kertei kike, hírak kewetíwek 1.000 pewek. Hírak kírak menmen mar im epei au, hírak ken. ¹⁶ Hírak ken yanímín, mítík kerek ketenen 5,000 pewek ken waswas kewír pewek mírak te hírak keiyím kari pewek 5,000 meiyam man metikerem (míre kas mani). ¹⁷ Hírak mítík hak kerek ketenen 2,000 pewek, hírak

ken kewírem keiyím kari pewek 2,000 ham man metikerem kar ke mítík hak epei kírakem. ¹⁸ Mítík hak au. Hírak ken witeik kekin hei keit 1,000 pewek nípaá mítík iuwe kewetíwekem, hírak kísawínem mekrerek kíwapínem níwaai meit.

¹⁹ “Maain wenke yapírwe epei men, mítík iuwe píke kan kítíwekíthi me pewek kerek hírak nípaá kewetíwekíttem. ²⁰ Mítík kerek nípaá keit 5,000 pewek, hírak kan kewetíwek pewek ham metikerem ketpíwek kar ik: ‘Mítík iuwe, ti nípaá eweto 5,000 pewek im, te hi hírak menmen heriuwerem hi hari 5,000 pewek ham man metikerem.’ ²¹ *Mítík iuwe kewenhi ketpíwek, ‘Ti hírak menmen yaaim, ti kai yaaik. Ti naanempre werek werek menmen kike im te hi ewetit menmen yapírwe te ti naanmamprewem. Ti enen ehu etikewa han yaaik.’ ²² Hírak ketpíwek epei au, mítík hak kerek ketenen 2,000 pewek hírak kises kerek kerek ketenen 5,000 pewek kinín kan kír mítík iuwe, hírak kisesik kan katíp, ‘Mítík iuwe, nípaá ti eweto 2,000 pewek, te hi hírak menmen heriuwerem, hi hari 2,000 pewek ham man metikerem.’ ²³ Mítík iuwe kewenhi katíp, ‘Ti hírak menmen yaaim ti kai yaaik. Ti naanmpre werek werek menmen kike im te hi ewetit menmen yapírwe te ti naanmamprewem. Ti enen ehu etikewa han yaaik.’ ²⁴ Hírak katíp epei au, mítík kerek ketenen 1,000 pewek hírak kíkaru kan katíp kar ik: ‘Mítík iuwe, hi hertei ti mítík enuk hatíp híram tokim tokim. Ti atíp mít hír namír ni mit, te maain ti ehít menmen yeuním. Ti atíp mít hír newen rais hír newis haas mírám níwaai han, hír newis níkim níwaai han. Ti au hetíwem yeuním ewisím meit wínak kit. Hír au. ²⁵ Hi hertei ti mítík enuk har ke hi hetpim te hi hínapen hewír pewek mit ewaankem. Hi hetíwem heiyím hen hewisím mekre hei. Ehírem. Hi epei heit menmen mit ewetit im em.’ ²⁶ Mítík iuwe ketpíwek kar ik: ‘Ti mítík enuk hau yain yain. Ti epei hertei hi hatíp mít hír namír ni mai te hi ahít menmen yeuním. Ti hertei hi hatíp mít nanwen rais hír nanít níkim mírám mamwaai, te hi atíwem yeuním ewisím emíkre wínak kai a? ²⁷ Te henmak te ti ap hewis pewek mai mekre his me mít hír naanmpre benk te maain hi han hi píke ahít pewek mai mamtike pewek meiyam kike mamtikerem? ²⁸ Yi mít nai yerp menep, yi eiyít pewek me mítík ik, yi eiwet mítík kerek ketenen 5,000 pewek

* 25:11 Lu 13:25, 27 * 25:12 Mt 7:23 * 25:13 Mt 24:42; Lu 12:40 * 25:14 Mk 13:34 * 25:15 Ro 12:6

* 25:21 Mt 24:45-47; Lu 16:10 * 25:29 Mt 13:12; Mk 4:25; Lu 8:18

em. 29 *Yi eiwetiwek pewek eiyıntar mıtık kerek kırık menmen keriuwe menmen hırak ketenenim hırak kakıt meiyam mamtikerem. Te hırak ketenen menmen yapırwe. Mıtık kerek ap kırık menmen keriuwe menmen kike hırak ketenenim, maain hi ariyaam etiwem hırak kaku weinım. 30 *Yi eiyıthıs mıtık enuk ik eiyık eiwırek ekno wit enuk toto kerek mıt nau en hır han enuk nıkıt nınakın yehes.’

Maain hi Mıtık ke wit ke Mıtık Iuwe skelim mıt miyapır ne tı

31 *Maain wı hi Mıtık ke wit ke Mıtık Iuwe hi pıke anen ariuwe menmen mai iuwe merhıthe mantıke mıt ensel, hi ehu yeno mai yaaim me Mıtık Iuwe. 32 *Mıt ensel ne God hır nanıthıs mıt miyapır nanrer wit wit ne tı hır nanrerik nanu nantıkewa menep nınaan mai. Hır nanu, te hi ahınkeri han nanıno in, han nanıno ein nanıre mıt hır nenke sipsip metıke meme. 33 *Hi awıs mıt miyapır yaain nıre sipsip hır nanıno his yaaim mai, hi awıs mıt miyapır enun nıre meme hır nanıno his henkık mai. 34 Epei au, hi Mıtık Iuwe atıp mıt miyapır kerek nerp his yaaim mai etpor har ik: ‘Yi mıt miyapır kerek Haai kai God hırak kerekı yaaim, yi einen eiyıt menmen yaaim mi kerek God nıpa kime tı metıke nepni wen au, hırak kehımıteni yi eitwem. 35 *Hi nınpı meıyo te yi yeweto menmen mi hi haam. Hi hım niu enuk (o mar kewen kıkau hım) te yi yeweto tıpar hi haam. Hi hıre mıtık ke wit hak yi yeratayı yi epei yetauhis yerya yen wınak kı. 36 Hi klos au te yi epei yewetewem. Hi hınap te yi naanmırau ere hi hıre yaaık. Hi hen hekre wınak enuk te yi yan yıra yekepa yeriuwe menmen.’

37 *Hi atıp menmen im epei au, hır mıt miyapır yaain hır nanıtauhı, ‘Mıtık Iuwe, nıpa hıau ap mırıt tı nınpı mito, te hıau mewetıtı menmen meı au. Nıpa hıau ap mırıt tı hım niu enuk (o mar kewen kıkut hım) te hıau mewetıt tıpar meı au. 38 Nıpa hıau ap mırıt tı hıre mıtık ke wit hak au te hıau metuthıs merıt men nımın wınak kıau au, o hıau ap mewetıt klos meı au. 39 Nıpa hıau ap mırıt tı hınap te hıau ap mekepit ere tı yaaık au, o tı hekre wınak enuk hıau men mırıt au.’

40 *Te hi Mıtık Iuwe ewenhi etpor, ‘Hi hetpi werek. Wı kerek yi epei yıkaap mıt nai yinan in kerek nıses hım mai, hıram mar ke yi yerekyewem.’

41 *‘Hi etpor epei au, hi eweıkın atıp mıt miyapır nau his henkık mai etpor; ‘Yi mıt miyapır enun kerek God kerekı enun yi einopın eıkeıpno, yi eino sı kerek ap te mami au. Hıram mamı mamı tipmain tipmain enum eık. God epei kemanı sı im me Seten ketıke mıt ensel nırak. 42 Yi eino sı enun eiyıntar nıpa hı nınpı meıyo yi ap yeweto menmen meı au. Hi hım niu enuk (o mar kewen kıkau hım) te yi ap yeweto tıpar meı hi hahım au. 43 Nıpa hı hıre mıtık ke wit hak te yi ap yekepa yerya yan wınak kı au, o hi klos au te yi ap yeweto meı au. Hi hınap te yi ap yekepa hi hıre yaaık au. Hi hen hekre wınak enuk te yi ap yan yıra yekepa yeriuwe menmen mi au.’

44 *‘Hi etpor epei au, te hır nanıtauhı nanıtıpo, Nıpa hıau ap mırıt tı nınpı mito o tı hım niu enuk (o mar kewen kıkut hım), o tı hıre mıtık ke wit hak, o tı klos au, o tı hınap, o tı hen hekre wınak enuk te hıau ap mekepit au.’

45 *Te hi Mıtık Iuwe etpor, ‘Hi hetpi werek. Nıpa yi ap yıkaap mıt nai yinan weının kerek nıses hım mai, yi yar ke yi ap yekepa au.’ 46 *Hi etpor epei au, mıt miyapır enun hi ariuwetı hır nanıno wit enuk kerek hır nanıwaank nanıtı tipmain enum eık.”

26

Mıt iuwe nının naanmıpre mıt nımenıpınan nanınep jısas kıkı
(Mk 14:1-2; Lu 22:1-2; Jo 11:45-53)

¹ Jısas katıp ketıke mıt kerıyen epei au, hırak katıp mıt dısaıpel nırak. ² Hırak katıp, “Yi yerteı wı wıketereı mepeıt te wı me hıau mamım menmen me Pasowa hıram mamnen. Te mıtık hak kakwepayapır te mıt enun nantauhıs hi Mıtık ke wit ke Mıtık Iuwe nanwenkıke ehu nu tentarakıt.”

³ Me wı im hır mıt iuwe ne prıs netıke mıt iuwe ne kausıl nen nererık nau wınak ke mıtık iuwe Prıs niuk mırak Kaıafas. ⁴ Te hır nımenıpınan menmen newen hım jısas te hır nısaın nantenenık nanırak (nanırıyaak neıyık) nanıno nansıuwe hım enum te hır nankıp kıkı. ⁵ Te hır natıp, “Hıau ap emrıak im em wı kerek mıt miyapır nererık naam menmen em, te hır han kekıt nanınepıp nansıkeyaanmı nanıntar hır han kıtet jısas hırak Mıtık Iuwe profet, hır nınapen hırak kıkı.”

* 25:30 Mt 8:12 * 25:31 Mt 16:27, 19:28; Rev 20:11-13
Aıs 5:8 * 25:40 Pro 19:17; Mt 10:42, 18:5; Mk 9:41 *
* 26:2 Eks 12:1-27; Mt 20:18; Lu 24:7

* 25:32 Esi 34:17; Ro 14:10 * 25:33 Lu 12:32 * 25:35
25:41 Mt 7:23; Ju 7; Rev 20:10 * 25:46 Dan 12:2; Jo 5:29

Mite niuk mire Maria wewen tıpar sanda minın yaaim mire semi yeirep mentar paan ke Jisas

(Mk 14:3-9; Jo 12:1-8)

⁶ Jisas kau keit wit Betani keit winak ke mitik kerek nıpaai his hit minwo niuk mirak Saimon. ⁷ *Hırak kau winak ek, mite hap piutıp wan wirek. Hıre wetenen min tıpar me nu nad nekenpı mirak minın yaaim mekretek. Hıre wewır pewek iuwe mererim. Te hıre wan wewen tıpar im minın yaaim mentar paan ke Jisas kerek hırak wen kaam menmen kau yeno kerek mit naam menmen menterim. ⁸ Hır mit disaipel nır menmen im, te hır han enuk. Hır natıpan, “Wenmak te mite ip wewen tıpar minın yaaim em mentar Jisas men weinım? ⁹ Te haiu emsiuwe tıpar minın yaaim im enno mit han enwır pewek emrim emtıwem te haiu emıt pewek yapırwe emwet mit enun ap netenen menmen em.”

¹⁰ Jisas kertei hım hır netpim, te hırak ketpor, “Yi yenmak te yi yene mite ip einıpiye yınk enuk. Hıre epei werekyo menmen yaaim. ¹¹ *Wı yapırwe mit enun netenen menmen au hır nanu nantikewi te yi eikepi. Te hi au, hi ap ehı atikewi wı yapırwe. ¹² Mite ip hıre wewen tıpar minın yaaim em mentar yınk kai, hıre wırak menmen im weses yınk mai me hi eno ekre herwe hei. ¹³ Hi hetpi hım werek. Nerer wit wit kerek mit nanwepyapır hım mai nantıp mitem, hır nantıp menmen mite ip werekyewem te hır han kitetim han tewenınep.”

Judas kewenhi katıp kaksıuwe Jisas kano his me mit iuwe ne pris

(Mk 14:10-11; Lu 22:3-6)

¹⁴ *Me wı im keremem, mitik hak ke hır mit 12 disaipel niuk mirak Judas ke wit Iskeriot, hırak ken kır mit iuwe ne pris. ¹⁵ *Te hırak katıp, “Yi eiweto mekam te hi awepyapır Jisas asiuwerek aknen his mı?” Hırak ketpor epei au, hır newetıwek 30 kına. ¹⁶ Me wı im, hırak han kitet wı meiyam te hırak kakwepyapır Jisas kakno his mır.

Jisas kaam menmen me wı Pasova ketike mit disaipel nırak

(Mk 14:12-21; Lu 22:7-14, 21-23; Jo 13:21-30)

¹⁷ *Me wı im mekrit minın te mit nererik nanım bret me wı Pasova me yis ap mekremerem au (mentar hır han tewenın nıpaai God kenep mit ne Isip), hır mit disaipel nan nır Jisas netpıwek, “Ti hanhan neinan te

haiu mamımani menmen te haiu mamım me Pasova?” ¹⁸ *Jisas katıp, “Yi einı wit iuwe Jerusalem te yi einı mitik hak kiutıp te yi eiyıtpıwek, Mitik Iuwe kaiu katıp: Wı mai hi hahi epei man menep. Hi hahım menmen me pasova atike mit disaipel nai mamı winak kit.” ¹⁹ Hırak katıp epei au, mit disaipel nırakem nar ke Jisas epei ketpıwekitem, te hırakit temani menmen me Pasova.

²⁰ Hınkewı Jisas kan kau yeno ketike mit disaipel nırak nar hiswiyen wik (12). ²¹ Hır naam menmen nau, hırak katıp, “Hi hetpi hım werek, mitik hak kiutıp ke yi mit in en, hırak kakwepyapır kakriuweta hi ano his me mit enun.” ²² Hırak katıp epei au, hır han enuk te mitik kiutıp mitik kiutıp hır nitıwekhi, “Kai Iuwe hi a?” ²³ *Jisas katıp, “Mitik ik ek kerek ketikewa waam menmen mekre tıkenup im hırak kakwepyapır. ²⁴ Hi mitik ke wit ke Mitik Iuwe, hi ano hahi apar ke nıpaai tıwei me God epei matıp ek. Te mitik ik kerek kakwepyapır hi mitik ke wit ke Mitik Iuwe hırak kakine han enuk kakıwaank. Te miye pırak ap wınaak au, hırak yaaik. Te hırak ap kakıwaank hırekes kakriuwe menmen im.” ²⁵ Hırak katıp epei au, Judas mitik kerek kakwepyapırek, hırak kitehi Jisas, “Mitik Iuwe kai, hi a?” Jisas ketpıwek, “Ti hırekes kerek ek.”

Jisas kewet mit disaipel nırak niu bret metike wain hır naam me han etwenınek

(Mk 14:22-26; Lu 22:15-20; 1Ko 11:23-25)

²⁶ *Hır wen naam menmen nanu en, Jisas kekin bret kitehi God katıp hırak yaaik. Epei au, hırak kewepik kewet mit disaipel nırak em hır nanım, te hırak katıp, “Yi yetıwem yayım hıram mamır ke yınk kai.” ²⁷ Hırak katıp epei au, hırak kekin tıpar wain mekre hesnu hak, te hırak kitehi God kerıuwerem, te hırak kewetırem katıp, “Yi yapırwe eiyım im em. ²⁸ *Im em hıram hemkre mai mamwen te God kakisas hım mirak te kakisak menmen enum me mit miyapır yapırwe. ²⁹ Hi hetpi werek. In ek ere maain hi ap te hahım tıpar wain taau ere maain hi ektikewi mamım wain petep mamıt wit ke Haai kai God.”

³⁰ *Hır naam menmen epei au, hır nine henye ham. Epei au, hır nen witeik nen ere niu niun mınıu (o neiyıp) niuk mirak wit Oliv.

* 26:7 Lu 7:37-38 * 26:11 Diu 15:11 * 26:14 Jo 11:57 * 26:15 Sek 11:12 * 26:17 Eks 12:14-20 * 26:18 Mt 21:3 * 26:23 Sam 41:9 * 26:26 Mt 14:19 * 26:28 Eks 24:8; Jer 31:31-34; Sek 9:11; 1Ko 10:16; Hi 9:20 * 26:30 Lu 22:39; Jo 18:1 * 26:31 Sek 13:7; Jo 16:32

Jisas katip Pita h̄irak kakweik̄in sip kak-wet̄iwek

(Mk 14:27-31; Lu 22:31-34, Jo 13:36-38)

³¹ *H̄ir n̄ipiun m̄niu (o neiȳip niuk m̄irak) wit Oliv, Jisas ketpor, “Yi kerek yises h̄im mai yi yainaiw̄ira me w̄itaan im em. T̄wei me God mat̄ip, ‘Hi anep m̄it̄ik kerek naanm̄ipre sipsip em te h̄iram emr̄ir em̄inke asin asin o heriyai heriyai. ³² *Hi hahi, te maain hi p̄ike akrit hi ahin̄i ano provins Galili.” ³³ Pita ketp̄iwek, “H̄ir yap̄irwe nan̄inaiw̄irit nanr̄ir nan̄itar m̄it han nantuthis nanitep, te hi taauye! Hi ahu atikewit!” ³⁴ *Jisas ketp̄iwek, “Hi hetput h̄im im werek. Me w̄itaan im em Suware ap mat̄ip wen au, ti eraupak̄in wikak et̄ip m̄it ti epratari hises h̄im mai au.” ³⁵ *Pita ketp̄iwek, “Hi hahi atikewit, te hi ap arit-pak̄in taau!” H̄irak katip te m̄it disaipel yap̄irwe nat̄ip nep̄ir kerek.

Jisas kitehi God menmen keit Getsemani
(Mk 14:32-42; Lu 22:39-46)

³⁶ *H̄ir nat̄ip epei au, Jisas ken ketikeri nen t̄i hak m̄it nenewek wit Getsemani. H̄ir niun en, h̄irak ketpor, “Yi eiyu in en, hi ano p̄inak ein ehitehi God menmen.” ³⁷ H̄irak keithis Pita ketike n̄ikerek wiketeret te Sebedi, Jems ketike Jon tariyak̄it ten. In ek, h̄irak han k̄irak enuk kekrit kekrit. ³⁸ *Jisas ketpor, “Han kai enuk ere hi hahi. Yi eitikewa eiyu in han tewen̄ina.” ³⁹ *Te h̄irak ken kike kenke k̄iwaai t̄i kitehi God, “Haai kai, h̄iram werek ti eh̄it menmen enum mamnen h̄iram emnop̄in emkeipno. Hi ap ehises han kai au, em̄it! Hi ehises han kit.”

⁴⁰ H̄irak kitehi God epei au, Jisas kan k̄ir m̄it̄ik̄it disaipel. H̄irak k̄iret t̄iwaai. H̄irak kekot̄it̄it katip Pita, “Yenmak te yi ap yayu yeitikewa mei kike han tewen̄ina a? ⁴¹ *Yi naanmamre h̄iras eiyitehi God kak̄ikepi te menmen enum me mamri han ki mamnen mamriwaank. Yi han ki hanhan kises menmen me God te ȳnk ki au k̄inapen menmen enum.”

⁴² H̄irak ketp̄iwek̄it epei au, Jisas p̄ike ken keteipim kitehi God menmen katip, “Haai kai, te menmen enum im ap te mamnop̄in mamkeipno te hi ehises menmen im. Te ti ehises han ki kerek.”

⁴³ Jisas p̄ike kan k̄iret t̄iwaai teit. H̄irak̄it nanam̄ir mekses te h̄irak̄it t̄iwaai. ⁴⁴ *Jisas p̄ike k̄inaiw̄iret, h̄irak ken kitehi God wikak. H̄irak kitehi God me menmen h̄irak epei kit̄iwekhiyem.

⁴⁵ Maain h̄irak p̄ike kan k̄ir m̄it̄ik̄it disaipel h̄irak h̄irak kekot̄it̄it kit̄iwek̄ithi, “Yi wen ȳiwaai a? Eiȳimtau! W̄i epei man te m̄it̄ik kakwepyap̄ir hi M̄it̄ik ke wit ke M̄it̄ik luwe hi ano his me m̄it enun nises menmen enum. ⁴⁶ *Yi eiȳikrit. Haiu emno. Yi eiȳir m̄it̄ik kerek kewepyayap̄ir epei kan.”

Judas kewis Jisas ken his me m̄it enun nepan n̄irak

(Mk 14:43-50; Lu 22:47-53; Jo 18:3-12)

⁴⁷ Jisas wen katip kerp, Judas m̄it̄ik hak ke m̄it 12 disaipel n̄irak, h̄irak kan. M̄it yap̄irwe netikerek nan netenen nu m̄ir paap yoki metike h̄ine me his. H̄ir m̄it iuwe ne pris netike m̄it iuwe ne kaunsil ne Isrel h̄ir neriuweti nan. ⁴⁸ M̄it̄ik Judas kerek kakwepyap̄ir ek nepei katip m̄it enun h̄im im: “Yi yaira hi heiyewewik em̄iwek tekep m̄irak em, h̄irak kerek m̄it̄ik yi hanhan eitenenik. Yi eitiwekhis.” ⁴⁹ H̄irak kiun en, h̄irak kan Jisas wasenum katip, “Hi epei han M̄it̄ik luwe.” Te h̄irak kem̄iwek tekep. ⁵⁰ Jisas ketp̄iwek, “Kai yinak, menmen ti erekyewem em, ti erekyewem wasenum.” Te h̄ir nan menep h̄ir newis his netenenik.

⁵¹ *H̄ir neten̄inek, te m̄it̄ik hak kiutip kerp ketike Jisas h̄irak keiȳim kari h̄ine ke his k̄irak, keiȳik kenep m̄it̄ik k̄irak menmen me m̄it̄ik iuwe ke pris kerem̄iwek n̄ik̄ip m̄irak m̄inat̄in. ⁵² *Te Jisas ketp̄iwek, “Ti p̄ike ewis h̄ine ke his ek̄ikre n̄irak keriyen ek̄it! M̄it yap̄irwe nenepan neriuwe h̄ine me his te m̄it han nan̄in̄ip nanriuwe h̄ine me his m̄ir h̄ir nani. ⁵³ Ti ap hertei hi te en̄ine haai kai God, Te wasenum h̄irak kakweto m̄it ensel yap̄irwe nanin̄in 70,000 m̄it ne ami a? ⁵⁴ Te hi eriakem mam̄ir im keremem, te h̄im me God mamnen mam̄irkeim a? Taauye! T̄wei ke God katip menmen mamnen te h̄iram mamnen mampar keremem.”

⁵⁵ *H̄irak katip Pita epei au, Jisas katip m̄it yap̄irwe keriyen, “Yi yan yaitauhis, yi yetenen h̄ine metike nu mar ke yi yaitenen m̄it̄ik enuk kekint̄ip menmen enum yaisenkekik a? W̄i yap̄irwe hi hau hekre w̄inak iuwe ke God hi hatip m̄it miyap̄ir h̄im me God te yi ap yeten̄ina au. ⁵⁶ *Menmen im epei man te h̄im me n̄ipaa m̄it profet newis̄im mau t̄iwei, h̄iram mamnen.” H̄irak katip epei au, te m̄it disaipel n̄irak n̄inaaiw̄ir Jisas n̄ir̄ir nen.

* 26:32 Mt 28:7, 16 * 26:34 Mt 26:69-75 * 26:35 Mt 26:56; Jo 11:16 * 26:36 Jo 18:1 * 26:38 Jo 12:27

* 26:39 Mt 6:10; Hi 5:7-8 * 26:41 Mt 6:13; Hi 2:14, 4:15 * 26:44 2Ko 12:8 * 26:46 Jo 14:31 * 26:51 Jo

18:26 * 26:52 Jen 9:6; Rev 13:10 * 26:55 Lu 19:47, 21:37 * 26:56 Mt 26:31; Jo 16:32

Hir nenke Jisas kerp ninaan me mit ne kaunsil

(Mk 14:53-65; Lu 22:54-55, 63-71; Jo 18:13-14, 19-24)

⁵⁷ Hir mit netenen Jisas, te hir netiwek his neiyik nen winak ke mitik hak hetpris Kaiafas. Mit han ninin nertei him lo me Moses hir netike mit iuwe ne kausil hir nererik nau neit en. ⁵⁸ Pita kisesik ken, te hirak au keit yanmin. Hirak epei ken kekere nawa keweikin ti ke mitik hetpris winak hirak kiwaariyen. Hirak kinik ken kau ketike mit naanmpre wit. Hirak hanhan kakir menmen mei mamnen.

⁵⁹ Hir mit iuwe ne pris netike mit iuwe ne kaunsil natin mitik keiyak te kakmitipin Jisas me menmen enum hirak kirakem te hir nankip kaki. ⁶⁰ Mit yapirwe nan neweniwek him netpwek enum. Te hir ap epei nnapin mekam enum hirak kirakem te hir nankip kaki. Maain mitikit wiketeret tan, ⁶¹ *te hirakit tatip, "Mitik ik nipaa katip hirak kakwet winak iuwe ke God te pike kakimaak me wi wikak keremem."

⁶² Mitik iuwe ke pris kerp katip Jisas, "Ti ap ewenhi hatip him mei au a? Tenmak te hirakit tewenut him me menmen enum a?" ⁶³ *Te Jisas ap katip him mei au. Te mitik iuwe hetpris ketpwek, "Hi hituthi hekrehir ke Mitik Iuwe God kerek kaku kakit tipmain tipmain enum eik, ti etpeiyem. Ti Mitik Iuwe Krai Nikan ke God o au?"

⁶⁴ *Jisas ketpwek, "Ti hirekes kerekek epei hetpim. Te hi hetpi. In ek ere maain yi eiyir hi Mitik ke wit ke Mitik Iuwe hi ahu his yaaim me God Iuwe kerek mit iuwe newiyen. Maain hi ahu nepni pike anen in."

⁶⁵ *Jisas katip kar ik te mitik iuwe hetpris kewep laplap mirak keteikin mit God han enuk te hirak katip, "Hirak katip enum ketawin God kerekpwek yink enuk. Haiu ap te emnine mit neiyen naninen nanwepyapir him ham nipaa hirak ketpim au emit! Hirak epei katip enum ketawin God. Yi epei yemtewem. ⁶⁶ *Te yi han kitet mekam?" Hir newenhi netpwek, "Hirak kirak menmen enum te hirak eki."

⁶⁷ *Hir natip epei au hir nenikin timank men ninaan me Jisas hir nakip. Mit han newis laplap nisawin nanamir kirak nakip nesiuwek tekep, ⁶⁸ hir nitiwekhi natip, "Ti Mitik Iuwe, ti atip him me profet in ek. Ti ewepyapir keimin kitep."

Pita kepakin Jisas kiune katip hi au hepitariyek

(Mk 14:66-72; Lu 22:56-62; Jo 18:15-18, 25-27)

⁶⁹ Pita kau wit eik kekere nawa ke winak. Te mite hap kerek wirak menmen em wan wirek watip, "Ti ik ek nipaa hau hetike Jisas ke provins Galili." ⁷⁰ Te Pita kiune katip kerp menep ninaan me mit yapirwe en, "Ti henmak te ti etpo menmen im? Hi hepitariyek." ⁷¹ Hirak ketpaan ken witeik kau winak hinp ek. Te mite hap wirek hire watip mit miyapir yapirwe en kerek nerp menep en war ik: "Mitik ik ek nipaa kau ketike Jisas ke Nasaret." ⁷² Te Pita kiune katip him manp, "Hi hetpi hitehi God kehimitan him mai mitik ik ek hi au hepitariyek." ⁷³ Maain kike, mit han nerp en nan natip Pita, "Hire watip werek. Ti mitik kiutip ke mit kerek nises Jisas. Teruk kit kewepuyapir merp yaain ti mitik ke Galili." ⁷⁴ Te in ek Pita katip him iuwe, "God kaknen kakiyep te hi ap hetpi werek. Hiram werek te hi ap hertei mitik ek ek au." Hirak katip epei au, suware katip. ⁷⁵ *Suware katip epei au, Pita han kitet him kerek nipaa Jisas ketpim em kar ik: "Suware ap katip wen au, te ti hatip wikak ti ap herteiya." Te Pita ken witeik hirak kikit wisenum kentar hirak yink enuk hirak katip hirak kepitari Jisas.

27

Hir neithis Jisas neiyik nen mitik iuwe ke gavman Pailat

(Mk 15:1; Lu 23:1-2; Jo 18:28-32)

¹ Epei wanewik, mit iuwe ne pris netike mit iuwe ne kaunsil ne mit miyapir ne Isrel hir nimenipin natip te naninep Jisas kaki. ² Te hir nesenekik keriuwe waai neiyik nan nanwet mitik iuwe gavman ke Rom Pailat ek.

Mitik Judas kikiap hirekes kaa

(Ap 1:18-19)

³ *Maain Judas kerek kewepyapirek, hirak kertei mit iuwe neiyik nen newet Gavman ek, hirak yink enuk keriuwe menmen hirak kirakem te hirak pike ken kewet mit iuwe pris netike mit iuwe ne kaunsil 30 pewek me silva im. ⁴ Hirak kewetrem, hirak katip, "Hi epei hises menmen enum hi hewepyapir mitik ap kirak enum au yaaik, te hirak kaki." Te hir natip, "Hiram ap menmen maiu au. Hiram menmen mit ti hirakem." ⁵ Te mitik Judas kewir 30 pewek silva im men miwaai winak iuwe ke God eik, te hirak kinaiwiri

* 26:61 Jo 2:19-21 * 26:63 Ais 53:7; Mt 27:12 * 26:64 Sam 110:1; Dan 7:13; Mt 24:30 * 26:65 Mt 9:3; Jo 10:33; Ap 14:14 * 26:66 Lev 24:16; Jo 19:7 * 26:67 Ais 50:6, 53:5 * 26:75 Mt 26:34 * 27:3 Mt 26:14-15

ken keit waai keiyik kikiaip hirekes kau teruk hirak kaa.

⁶ Hir mit iuwe ne pris nekin pewek im keremem, hir natip, "Im em hiram pewek me mannep mitik kaki. Haiu ap emwisim emtike pewek me winak iuwe ke God au emiti!" ⁷ Te hir natip nitet han kiutip me pewek keremem. Hir neiyim natin ti ke mitik kerek kime man kewiyen. Hir neit ti keremem nehimitanek me hir nanwis herwe mawaairi en me mit ne yanin kerek nan nanir Jerusalem. ⁸ Mar keremem te in hir newep niuk me ti kerek nenewek 'Ti hemkre kerek.' ⁹ *Mar im him ham nipa God ketpim mitik profet Jeremaia kewisim mau twei epei man. Hiram matip, "Hir neit 30 pewek me silva, hir Isrel nipa nehimitanem natip pewek me nanthis mitik ik ek. ¹⁰ Mit pris nesiuwe pewek me silva im hir neiyim natin ti ke mit newi nime man mar ke nipa kai iuwe God ketpowem."

Hir newis Jisas kerp ninaan me mitik iuwe gavman ke Rom niuk mirak Pailat (Mk 15:2-5; Lu 23:3-5; Jo 18:33-38)

¹¹ Hir newis Jisas kerp ninaan me mitik iuwe gavman ke Rom. Te mitik iuwe gavman kitiwekhi, "Ti Mitik Iuwe King kir ke Isrel?" Te Jisas katip, "Ti hirekes hatip har kerek." ¹² *Hir mit iuwe ne pris netike mit iuwe ne kaunsil ne Isrel neweniwewek him natip hirak kirak menmen enum. Hirak ap kirak menmen im enum au te hirak ap pike katip him mei kike au. Hirak kekintip wire wire kau keit. ¹³ Mar keremem te Pailat ketpawek, "Ti ap hertei him yapirwe kerek hir netputem em a?" ¹⁴ *Te Jisas ap kewenhi katip him mei miutip men pailat au. Mar keremem te mitik iuwe gavman ke Rom han kitetim.

Pailat kewenhi katip mit narak enwenek Jisas eku nu tentarakit

(Mk 15:6-15; Lu 23:13-25; Jo 18:39-19:16)

¹⁵ Wi yapirwe me titi miutip miutip mitik iuwe gavman kesipuan mitik kekere winak enuk ken. Mitik kerek kaksuwarek kakno witeik. ¹⁶ Me wi im mitik hak enuk kau en keit winak enuk niuk mirak Barabas. ¹⁷ Hir mit miyapir nererik nau in ek, te Pailat kitorhi ketpor, "Yi hanhan hi asiupan keimn ekno his mi? Hi eswi Barabas o Jisas hir nenewek Krai a?" ¹⁸ *Hirak Pailat kertei hir mit iuwe ne pris netike mit iuwe ne kaunsil hir hemkre menepam han enuk neriuwe Jisas nentar mit miyapir hanhanek, te hir

newep yapirwe nar kerek kerp ninaan mirak kakip kaki.

¹⁹ Pailat kau yeno me mitik masistret kerek hirak skelim mit nerp ninaan mirak em, te mite pirak wesiuwek him mau twei watip, "Ti ap eriak menmeyam me mitik eik kerek. Hirak ap kirak menmei enum au. Witaan hi htyak hirek te hi hwaai enum henterik."

²⁰ Hir mit iuwe ne pris netike mit iuwe ne Isrel nari han ke mit miyapir te hir eninap entip Pailat kaksipuan Barabas, te hir eninap Jisas kaki. ²¹ *Te mitik iuwe gavman pike kitorhi ketpor ketepim, "Mitik it et yi hanhan hi enaairwir keimn ekno yi mit?" Hir natip, "Barabas." ²² Pailat kitorhi kar ik: "Te hi hirak Jisas mekam, kerek mit nenewek Krai?" Te hir yapirwe natip, "Yi ewenkekik eku nu tentarakit." ²³ Pailat kitorhi katip, "Hirak kenmak? Hirak kirak mekam enum a?" Te hir au nnap nenine him iuwe, "Ewenkekik eku nu tentarakit."

²⁴ *Mitik Pailat kertei in ek hirak kakipim au, te mit en nesikeyaanmi naninapan nanriuwerek. Te hirak kekin tipar keiyim kekemeyet his mirak keit ninaan me mit miyapir yapirwe keteiknor hirak kinapen kakip. Te hirak katip, "Hi ap hertei mekam enum hirak kirakem, te hi anep mitik ik kaki. Hiram menmen mi keremem." ²⁵ *Te mit miyapir newenhi netpawek, "Ti akip kaki. Hiram ap menmen mit te God han enuk kakriuwit. Maain hirak han enuk kakriuwai haiu mite metike nikerek nau." ²⁶ Hir natip menmen im nepei au, te Pailat kesipuan Barabas ken his mir. Te hirak katip mit narak nawaai nipin nenep Jisas te hirak kesiuwerek ken his me mit ne ami te hir enwenkekik eku nu tentarakit.

Mit ne ami hir natip enum nitetnaan Jisas

(Mk 15:16-20; Jo 19:2-3)

²⁷ Pailat kesiuwe Jisas ken his me mit ne ami ne gavman, hir neithis Jisas neiyik nen winak ke gavman, te hir mit soldia keriyen nan nererik hir yapirwe neweiknawek en. ²⁸ *Te hir nenemtin laplap mirak, te hir nemrwek laplap ham mire ninim. ²⁹ Hir nime waai wiwir tiktik mewik ek kire teperiyte, te hir nankiunawek kaku paan. Te hir newetiwewek niyen nun kirak ketenenik ken his yaaim mirak nemitetpin natip hirak mitik iuwe. Te hir newen nipin menep hit mirak netpawek enum nititaweknaan natip, "Ti yaaik Mitik Iuwe King ke mit ne Isrel." ³⁰ *Te hir nenikin

* 27:9 Sek 11:12-13; Jer 32:6-9 * 27:12 Ais 53:7; Mt 26:63 * 27:14 Jo 19:9 * 27:18 Jo 11:47-48, 12:19 * 27:21 Ap 3:14 * 27:24 Diu 21:6-9; Mt 27:4 * 27:25 Mt 23:35; Ap 5:28 * 27:28 Lu 23:11 * 27:30 Ais 50:6

tɪmank menterik, hɪr nekin niyɪn kerekek neiyɪk nenep paan kɪrak yapɪrwe. ³¹ Hɪr netpɪwek nitetɪweknaan enum epei werek, te hɪr nenke laplap mekeipnɪwek. Te hɪr pɪke nemirɪwek laplap mɪrak hɪrekes, te hɪr netɪwek his neiyɪk nen nanwenkekik kaku nu tentarakɪt.

Hɪr newenkek Jisas kau nu tentarakɪt
(Mk 15:21-32; Lu 23:26-43; Jo 19:17-27)

³² Hɪr nitet yayiwe nen, te hɪr nɪr mɪtik ke Sairini niuk mɪrak Saimon. Te hɪr natɪp hɪm iuwe hɪrak nenipek kaknan nu tentarakɪt ke Jisas kakɪkepek.

³³ Hɪr nan niun wit hak niuk mɪrak Golgota kerek haiu wekɪwɪn hɪm haiu menewek 'Wit Paan Hesnu.' ³⁴ Hɪr nɪpiun ein hɪr newet Jisas tɪpar wain epei neweiknɪm metike marasin enum me wekwai te hɪrak kakɪm. Hɪrak kɪnɪnem, te ap kaam au kɪnapen. ³⁵ Hɪr epei newenkekik kau nu tentarakɪt, hɪr neretɪt satu me nein nanɪt saket mɪrak me hɪr hɪras. ³⁶ Hɪr neretɪt satu epei au, hɪr nau tɪ naanmɪprewek. ³⁷ Mau niu merp paan kɪrak hɪr newis hɪm im em kerek nɪpaa hɪr nenkerek kerp ninaan me mɪtik iuwe em. Hɪr newisɪm mar im: IK EK HIRAK JISAS MɪTIK IUWE KING KE MIT MIYAPɪR NE ISREL.

³⁸ *Menep Jisas hɪr newenkek mɪtikɪt wiketeret enukɪt raskel tekintɪp menmen. Hɪr newenkek hak kau his yaaim, hak kau ken his henkik. ³⁹ *Hɪr nepu en, hɪr mɪt miyapɪr nan nen hɪr netpɪwek enum neweiknɪwek nenwesɪsek, hɪr netpɪwek nar ik: ⁴⁰ *"Ti mɪtik kerek ewep wɪnak tempel iuwe ke God ek te ti pɪke eimaak me wɪ wikak keremem, ti ekaap hɪrekes! Ti atɪp ti Nɪkan ke God te ti enaaiwɪr nu tentarakɪt te ti enatɪn enen ti." ⁴¹ Mar im hɪr mɪt iuwe ne pris netike mɪt ninɪn nertei hɪm lo me Moses netike mɪt iuwe ne Isrel hɪr netpɪwek enum nitetɪweknaan. Hɪr natɪp, ⁴² *"Hɪrak nɪpaa kɪkaap mɪt han, te hɪrak ap kɪkaap hɪrekes. Hɪrak mɪtik iuwe ke Isrel a? Hɪrak eknaaiwɪr nu tentarakɪt te haiu emises hɪm mɪrak. ⁴³ *Hɪrak katɪp, 'Hi hises hɪm me God hi Nɪkan ke God.' Te God hanhan keriuwerek te ekɪkepek in ek." ⁴⁴ Mar im mɪtikɪt wiketeret kerek enukɪt raskel kerek tekintɪp menmen em newenkekikɪt tau nu tentarakɪt tetike Jisas tau menep hɪrakɪt tatɪp Jisas enum.

Jisas epei kaa keit
(Mk 15:33-41; Lu 23:44-49; Jo 19:28-30)

⁴⁵ *Wepni kau nɪmɪn, wɪtaan toto man mɪwapɪn tɪ eik ek ere hɪnkewi. ⁴⁶ *Menep hɪnkewi, Jisas kɪnap kenɪne hɪm iuwe kar ik: "Eli, Eli, lema Sabaktani?" Hɪram hɪm Hɪbru mar im em: "Haai kai, Haai kai God, henmak te ti nepi heweikɪn sip eweto hɪnairwɪra?" ⁴⁷ Te mɪt han nerp menep hɪr nemtewek te hɪr ap nerteyek werek au, te hɪr natɪp, "Mɪtik ik ek hɪrak kenɪne Ilaija." ⁴⁸ *Wasenum mɪtik hak kesiukɪn ken keit mosong o nɪk me wan eik, te hɪrak kewisɪm mekre wain epei mesine, hɪrak kewisɪm mau niyen nun kesiuwe Jisas em ekɪm. ⁴⁹ Te mɪt han natɪp, "Ti ewetiwekem wen au emɪt! Haiu mamɪr te hɪrak Ilaija kaknen kakɪkepek o au!" ⁵⁰ Jisas pɪke kɪnap kenɪne hisiuwe te hɪrak keriuwet hɪmɪn kɪrak ken kekeipnɪwek, hɪrak kaa.

⁵¹ *Hɪrak kaa, te laplap iuwe mau wɪnak iuwe ke God (tempel) ek mewep pɪnam pɪnam mau niu ein en ere miun tɪ eik, mɪre wiketerem. Te God keteikɪn mɪt Jisas kewep yayiwe keriuwe yɪnk kɪrak te mɪt nanitɪwekhi menmen. Tɪ kɪtanɪk nan iuwe mewep, ⁵² te herwe hei mɪkaiisu te mɪt miyapɪr yapɪrwe kerek nises God nɪpaa epei naa, in ek hɪr pɪke nekrit. ⁵³ Hɪr nɪnaaiwɪr herwe hei maain, Jisas pɪke kekrit epei au, te hɪr nen wit yaaik iuwe Jerusalem. Te mɪt yapɪrwe hɪr nɪri. ⁵⁴ Mɪtik iuwe ke ami ketike mɪt nɪrak nau netikerek nau naanmɪpre Jisas hɪr nɪr tɪ kɪtanɪk, te hɪr nɪr menmen yapɪrwe man, hɪr nɪnapen wisenum hɪr natɪp, "Hɪram werek. Mɪtik ik ek hɪrak Nɪkan ke God."

⁵⁵ *Miyapɪr yapɪrwe nepu, hɪr nɪpaa nises Jisas nɪnaaiwɪr provins Galili nan nankepek neriuwe menmen. Hɪr miyapɪr keriyen nerp yanɪmɪn kike hɪr nɪrek. ⁵⁶ *Mɪte hap pe hɪr miyapɪr en hɪre Maria pe Magdala. Hap ep hɪre Maria, miye pe Jems wetike Josep. Hɪre wetike Miye pe nɪkerek wiketeret te Sebedi, Jems ketike Jon.

Mɪt newis Jisas herwe yɪnk kɪrak kekrek hei ke nan

(Mk 15:42-47; Lu 23:50-55; Jo 19:38-42)

⁵⁷ Maain hɪnkewi, mɪtik hak kiutɪp ketenen nan yapɪrwe ke wit Arimatia, kerek niuk mɪrak Josep, hɪrak kan wit kerek Jisas kaa. Hɪrak nɪpaa kɪre mɪtik disaipel ke Jisas kises hɪm mɪrak. ⁵⁸ *Hɪrak ken kɪr pailat te hɪrak kitɪwekhi hɪrak kakɪt herwe yɪnk ke Jisas. Te Pailat katɪp mɪt nɪrak hɪr newetɪwek Jisas yɪnk kɪrak. ⁵⁹ Josep

* 27:34 Sam 69:21 * 27:35 Sam 22:18 * 27:38 Ais 53:12 * 27:39 Sam 22:7, 109:25 * 27:40 Mt 26:61; Jo 2:19 * 27:42 Jo 11:50 * 27:43 Sam 22:8; Jo 5:18 * 27:45 Emo 8:9 * 27:46 Sam 22:1 * 27:48 Sam 69:21 * 27:51 Eks 26:31-33; Hi 10:19-20 * 27:55 Lu 8:2-3 * 27:56 Mt 20:20 * 27:58 Diu 21:22-23 * 27:60 Ais 53:9

h̄rak keit Jisas ȳnk k̄rak kesenekik keriuwe laplap yaaim me h̄ike. ⁶⁰ *H̄rak kesenekik keriuwe laplap me h̄ike, h̄rak kewis̄ik kekre han kerek m̄it epei nekup̄in hei m̄in̄ik nan me Josep. H̄rak kewis̄ik kekre han nepei au, h̄rak kat̄ip m̄it h̄r neweiknen nan wisenuk k̄wap̄in h̄m k̄rak. H̄r newis̄ik k̄wap̄in h̄m ke hei epei au, h̄r nen. ⁶¹ M̄it n̄r̄iak menmen im, Maria pe Magdala wetike Maria hap, h̄r nau t̄i neit en menep hei.

M̄it ne ami nan naanm̄ipre hei kerek Jisas ȳnk k̄rak k̄waaai kekrerek.

⁶² Teipmen, w̄i kerek mises w̄i m̄it neman̄i menmen me Pasova, m̄it iuwe ne pris netike m̄it ne Farisi h̄r nen nan̄r Pailat. ⁶³ *H̄r nen nan̄r Pailat h̄r nit̄iwekhi netp̄iwek nar ik: “M̄it̄ik iuwe, haiu m̄it han kitet h̄m ham im n̄paa m̄it̄ik enuk kewen̄in h̄m h̄rak ketpim. H̄rak kat̄ip, ‘W̄i wikak epei au, hi p̄ike ekrit ehu.’ ⁶⁴ Te haiu hanhan t̄i at̄ip m̄it han nit h̄r naanmamre h̄m ke hei kerek Jisas ȳnk m̄rak m̄waaai mekrerek, me w̄i wikak. Te m̄it n̄rak disaipel h̄r ap nan̄nen nanri ȳnk k̄rak nant̄ip m̄it h̄rak epei kekrit. H̄r nan̄r̄iak menmen im, te h̄ram min̄in h̄m enum n̄paa h̄rak ketpim me h̄rak M̄it̄ik kerek God keh̄im̄tanek kaknen kak̄kaap m̄it.” ⁶⁵ Pailat kewenhi ketpor kar ik, “Yi eiȳt̄ his m̄it han ne ami eino naanmamre hei ik werek werek kerek yi yerteiyem.” ⁶⁶ *H̄rak kat̄ip epei au, h̄r nen newis̄ waai neriuwes̄is hei. Nepei au, h̄r newis̄ m̄it han ne ami h̄r nerp en naanm̄ire herwe hei im.

28

Jisas kekrit k̄naaiw̄ir herwe hei (Mk 16:1-10; Lu 24:1-10; Jo 20:1-18)

¹ Maain w̄i Sabat epei au, menep kakre wanewik me w̄i Sande, Maria pe wit Magdala wetike Maria hap h̄r nen nan̄r hei kerek m̄it newis̄ Jisas kekrerek. ² H̄r nen nan̄r hei waswas t̄i k̄tan̄ik kentar ensel ke M̄it̄ik Iuwe God k̄naaiw̄ir wit k̄rak kekiuwe kan t̄i keweik̄n nan kenkerek kerek k̄wap̄in h̄m ke hei. H̄rak keweik̄n nan kenkerek epei au, h̄rak kau kenterik. ³ *Ninaan m̄rak merh̄he m̄ire nepni mewen̄in, klos m̄rak h̄ram m̄ire h̄ike mar ke surp wepni yaaik h̄rak kewep. ⁴ Ens̄el h̄rak kau kenterik, m̄it han ne ami kerek naanm̄ipre hei ke herwe kekrerek, h̄r n̄rek h̄r nep̄r̄p̄r̄ wisenum nenkew̄in n̄waaai t̄i nar ke herwe epei maa.

⁵ Te ensel kat̄ip miyap̄ir wik kar ik: “Yi ap einapen au em̄t̄! Hi her̄tei yi ȳnyat̄in Jisas kerek m̄it newen̄kekik kau nu tentarak̄t̄ h̄rak kaa. ⁶ *H̄rak ap kaa k̄waaai in au. H̄rak epei kekrit kar ke n̄paa h̄rak ketpim. Yi einen in eiȳr wit kerek n̄paa h̄r newis̄ik h̄rak k̄waaari. ⁷ *In ek yi eino waswas eit̄ip m̄it n̄rak disaipel h̄rak nepei kekrit kin̄ini kakno provins Galili. Yi eino en te yi eiȳrek ek̄t̄ en. In ek hi nepei hetpi h̄m mai.”

⁸ H̄rak ketpor epei au, miyap̄ir in n̄naaiw̄ir hei ik nep̄r̄p̄r̄ h̄r han yaaik nesiuken nen nant̄ip m̄it n̄rak disaipel. ⁹ H̄r wen nesiuken nitet yayiwe, Jisas kewenyip̄ri kewis̄ik yayiwe h̄rak ketpor, “Yi nepei yan?” H̄rak ketpor nepei au, h̄r nan menep neiyewo h̄t m̄rak newen̄piyek. ¹⁰ *H̄r neiyewewik epei au, h̄rak ketpor kar ik: “Yi ap einapen au em̄t̄! Yi eino eit̄ip nai yinan h̄r en̄no provins Galili, te h̄r nan̄ra nan̄t̄ en.”

M̄it ne ami nen nat̄ip menmen h̄r n̄rem

¹¹ Miyap̄ir wen nitet yayiwe nepno, m̄it han ne ami kerek naanm̄ipre herwe hei, h̄r nen wit Jerusalem nat̄ip m̄it iuwe ne pris menmen epei man. ¹²⁻¹³ *H̄r netpor epei au, m̄it iuwe ne pris netike m̄it iuwe ne kaunsil h̄r nimen̄p̄in nat̄ip. Epei au, h̄r newet m̄it ne ami pewek nari han k̄r neriuwerem netpor nar ik: “M̄it han nan̄nen nan̄it̄ihi me Jisas herwe ȳnk k̄rak yi eimitorp̄in eiȳt̄por w̄i n̄m̄in yi ȳwaaai, m̄it disaipel nan nekin ȳnk k̄rak neiȳk nen. ¹⁴ Maain h̄m im mamno m̄it̄ik iuwe gavman te h̄rak kerteiyem, haiu mamno mam̄t̄iw̄ek te h̄rak ap han enuk au, te h̄rak ap kakrekyi enum kak̄nterim.” ¹⁵ H̄r netpor epei au, m̄it ne ami nen nises h̄m m̄r nat̄ip m̄it yap̄r̄we h̄m im. Te n̄paa ein ere in m̄it yap̄r̄we ne Isrel h̄r han kitet h̄m im.

Jisas kat̄ip m̄it disaipel n̄rak menmen h̄rak hanhan h̄r enisesim

(Mk 16:14-18; Lu 24:36-49; Jo 20:19-23)

¹⁶ *Miyap̄ir wik nen nat̄ip disaipel nar hiswiyen kiut̄ip (11) menmen Jisas ketpor epei au, h̄r nitet yayiwe ke Galili kerek Jisas ketpor h̄r en̄no en̄rek. ¹⁷ H̄r nen ein n̄r Jisas, h̄r newen̄piyek. Te m̄it han ap han kitet h̄rak Jisas h̄rekes au. H̄r han kitet h̄rak herwe kerek. ¹⁸ *H̄r newen̄piyek, h̄rak kan menep ketpor menmen. H̄rak kat̄ip kar ik: “God epei keweto menmen m̄rak iuwe te hi hin̄in naanmamre menmen yap̄r̄we meit wit

* 27:63 Mt 12:40, 16:21; Jo 2:19-20 * 27:66 Dan 6:17 * 28:3 Mt 17:2; Ap 1:10 * 28:6 Mt 12:40, 16:21 * 28:7 Mt 26:32 * 28:10 Hi 2:11 * 28:12-13 Mt 27:64 * 28:16 Mt 26:32, 28:7, 10 * 28:18 Dan 7:14; Mt 11:27; Jo 13:3; Ef 1:20-22 * 28:19 Ap 1:8

kirak ketike menmen yapirwe me t̄ metike nepni. ¹⁹ *Te yi einō eirer wit wit eiri han ke m̄t miyapir yapirwe h̄r enises h̄m mai. Yi eik̄r̄i enriuwe t̄par me niuk me God Haai, hi God N̄kan wetike God H̄m̄n Yaaik. ²⁰ *Yi eiteiknor h̄r enises h̄m yapirwe hi nepei hetpiyem. Yi eiȳmtau. W̄ im ere w̄ maain God kak̄waank t̄ im mam̄t, hekrit hekrit hi ahu atikewi.”

Mep̄r keremem

* 28:20 Jo 14:23; Ap 18:10

Him Yaaim Me Jisas Krais Mak Kewisim Mau Tiwei Menmen mekre tiwei ik

Him me Jon Baptais 1:1-8

Jon kikir Jisas keriuwe tipar 1:9-11

Seten kakri han ke Jisas 1:12-13

Jisas katip him yaaim keit Galili 1:14-9:50

Jisas ken Jerusalem katip him yaaim 10:1-13:37

Mit newenkek Jisas kaa 14:1-15:47

Jisas pike kekrit mit nirek 16:1-18

Jisas pike ken wit Heven 16:19-20

Jon kerek kikir mit neriuwe tipar hirak katip mit him me God

(Mt 3:1-12; Lu 3:1-18; Jo 1:19-28)

1 Him im hiram him yaaim me Jisas Krais God Nikan kirak. 2 *Nipaa Aisaia kewepyapir him me God hirak kewisim mau tiwei hiram matip mar im:

“God katip mitik hirak kehimitanek kar ik: ‘Hi ariuwet mitik kai kaktip him mai kakininit kakno kaknetit yayiwe.’

3 *Mitik hak keit wit weinik mit ap newik hirak kinap katip hisiuwe kar ik: ‘Yi eirak yayiwe yaaim me Mitik Iuwe te hirak kakisesim werek.’

4 *Hirak mitik niuk mirak Jon. Hirak kikir mit neriuwe tipar. Hirak kan kepu yaank weinik kewepyapir him me God katip kar ik: “Yi kerek yi eiweikin sip eiwet menmen enum, yi enin in hi akiri te God kakisak menmen enum yi yriakem.”

5 Hir mit nerer wit wit ne provins Judia, hir netike mit yapirwe ne wit Jerusalem hir nan nirek. Hir newepyapir menmen enum hir nriakem, te Jon kiki nekre mani Jordan.

6 *Jon kamir tepnek me kamel mit nriakem mar ke laplap, hirak kamir yink ke kamel kire henpen kau tu. Hirak kaam wise metike manu nikim meit yaank.

7 *Hirak katip mit miyapir him kar ik: “Maain mitik hak kakikrehir kai. Hirak Mitik Iuwe kinina. Hi ap Mitik Iuwe har ke hirak au. 8 Hi epei hikiri yekre tipar, te maain hirak kakwis God Himin Yaaik kakikre han ki.”

Jon kikir Jisas

(Mt 3:13-17; Lu 3:21-22)

9 Me wi im Jisas kinaiwir wit Nasaret keit provins Galili hirak kan kiun mani

Jodan. Hirak kan kiun mani Jodan, Jon kikirrek keriuwe tipar. 10 Hirak kinaiwir tipar kehin kinu ken tenhaan eik, Jon kir nepni hiremes mewep mire weipir, God Himin Yaaik kire hore tap kekiuwe kan kewik. 11 *Te Mitik Iuwe keit God katip him hiram meke nepni man matip mar im: “Ti Nikan kai hi hanhanit. Hi han yaaik heriuwit.”

Seten kari han ke Jisas

(Mt 4:1-11; Lu 4:1-13)

12 *Wasenum, God Himin Yaaik keriuwet Jisas hirak ken yaank weinik. 13 *Hirak kepu ein me wi 40, te Seten kari han kirak. Jisas ketike miyak me yaank nepu ein. Mit ensel ne wit ke God hir nan nekepek.

Jisas katip mit miyapir him me God keit Galili

(Mt 4:12-17; Lu 4:14-15)

14 **Maain mit han newis Jon kekrek winak enuk ke gavman. Me wi im Jisas kan provins Galili katip mit miyapir him me God. 15 *Hirak katip kar ik: “Wi epei man menep te God kakinin naanmampri yi mit miyapir ne ti. Yi eiweikin sip eiwet menmen enum yi eiymtau him me God eiysesim.”

Jisas kenine mitikit tekyait (4) hirakit tatisesik

(Mt 4:18-22)

16 Jisas keke ti kesuir wan ken pin, hirak kir Saimon ketike nikik kirak Andru. Hirakit tewir hepin iuwe men mekre wan. Hekrit hekrit hirakit tari saauk. 17 *Jisas ketipwekit kar ik: “Yi eitikewa haiu mamno, hi eteigni menmen te yi eiri han ke mit hir nanises him mai.” 18 Wasenum hirakit tinaaiwir hepin mirakit, hirakit tisesik.

19 Jisas ken kike, hirak kir Jems ketike nikik kirak Jon, hirakit nikerek hirakit wik te mitik niuk mirak Sebedi. Hirakit tau bot kirakit tekerwo hepin mirakit. 20 Hirak keninewekit, te hirakit tinaaiwir haai kirakit hirak kau kekrek bot ketike mit han kerek hir nekepek nekerwo hepin, hirakit ten tises Jisas.

Jisas kepir herwe enuk kenepin kekeipin mitik hak

(Lu 4:31-37)

21 *Hirakit tisesik, te hir nen niun wit Kapaneam. Hir nepu wit Kapaneam, maain wi Sabat epei man, hirak Jisas ken winak kerek mit nererik nekine him me Moses neitai, hirak katip mit miyapir him mirak.

* 1:2 Mal 3:1; Mt 11:10 * 1:3 Ais 40:3 * 1:4 Ap 13:24, 19:4 * 1:6 2Kin 1:8; Mt 11:8 * 1:7 Ap 13:25

* 1:11 Sam 2:7; Ais 42:1; Mt 12:18; Mk 9:7 * 1:12 Mt 9:13 * 1:13 Sam 9:11-13 * 1:14 Mk 6:17 * 1:14

Jo 1:43 * 1:15 Mt 3:2; Ga 4:4 * 1:17 Mt 13:47 * 1:21 Mt 4:13 * 1:22 Mt 7:28-29

22 *Hir nemtau him mirak, te hir han kekrit neriuwe menmen hirak ketpim. Hirak ap ketpor kar ke mit kerek ninin nertei him me Moses netpim. Au, hirak katip kar ke Mitik Iuwe Kraisk kerek God keriuwetek kan kekepi kerekek.

23 Me wi im, mitik enuk herwe kau kekreerek hirak kepu winak ik. 24 *Hirak kinap katip kar ik: "Jisas ke wit Nasaret, ti han herekeyi mekam a? Ti han te hewep a? Hi herteiyit. Ti Mitik Yaaik Iuwe ke God." 25 Te Jisas kenerek ketpivek kar ik: "Herwe enuk ti ekintip wire wire ti enepin ekeipin mitik ik etpaan eno." 26 *Jisas katip kar ik, herwe enuk ketenenik te hirak keperper kenepip him iuwe, herwe ketpaan kenpin kekeipinwek. 27 Mit miyapir nir menmen im hir nepirpir nitehiyan nar ik: "Mekak ik. Hirak ketpai him ham yaaim. Hirak kire Mitik Iuwe hirak katip herwe enun hir nemtau him mirak hir nisesim." 28 *Te waswas hir mit miyapir natipan menmen Jisas kiriakem te mit nerer wit wit neit provins Galili hir nertei Jisas.

Jisas kikaap pita maam pirak hire yaaip
(Mt 8:14-15; Lu 4:38-39)

29 Jisas kinaaiwir winak eik e, hirak ketike mit narak nen winak ke Saimon ketike Andru. Jems ketike Jon hirakit ten tetikeri. 30 Saimon maam pirak (miye pe mite pirak) hire winap wawaai yeno hire yink sisi. Hir natip Jisas hire winap. 31 Te Jisas ken kirep ketenen his mire kika hire wekrit werp, hirak ketpive kar ik: "Ti hinap epei au." Te yink sisi epei au, hire yaaip. Hire yaaip te hire wemani menmen hir nanim.

Jisas kikaap mit miyapir yapirwe hir nire yaain
(Mt 8:16-17; Lu 4:40-41)

32 *Maain wepni kewen ken, hir mit nerer wit wit neriyei mit miyapir hir ninap, hir netike mit miyapir han kerek herwe mekreri, hir neriyei nen nir Jisas. 33 Mit miyapir yapirwe ne wit iuwe ik nen nererik nau menep weipir ke winak. 34 *Jisas kikaap mit miyapir kerek hir ninap te hir pike yaain. Mit han hirak kepir herwe enun menpin mekeipnor. Hirak katip herwe hir ap enwepyapirek hirak keimin au emit! Hir nerteiyek hirak Nikan ke God.

Jisas kiriak menmen kerer wit wit ke provins Galili
(Lu 4:42-44)

35 *Hekrit enum eik hirak kekrit ketpaan ken yaank weinik kitehi God, te hirak ketikerek tewepnak. 36 Maain, Saimon ketike mit han nepu netikerek, hir nen nisesik. 37 Hir nen ninapinek hir netpivek nar ik: "Mit miyapir yapirwe hir nan ninetnut." 38 Hirak ketpor kar ik: "Emit! Haiu wen emno wit ham menep te hi hatip mit miyapir him mai heitai en." 39 *Te hirak ken heriyai heriyai me provins Galili, hirak katip mit miyapir him mirak keit winak kerek mit nererik nekine him me Moses neitei. Hirak kepir herwe enum mau mekre mit miyapir hiram menpin mekeipnor.

Jisas kikaap mitik enuk lepro mewik hirak kire yaaik

(Mt 8:1-4; Lu 5:12-16)

40 Mitik enuk lepro mewik hirak kan kewen ninip kitehi Jisas kar ik: "Mitik Iuwe, ti hanhan eriuwa te ti ekepa hi are yaaik." 41 Jisas hirak hanhanek te hirak kewis his menterik ketpivek kar ik: "Hi hanhan ti are yaaik." 42 Hirak katip epei au, in ek lepro menke menpin mekeipnivek hirak kire yaaik. 43 Jisas ketpivek him manp te hirak keriuwetek ken wasenum. 44 *Jisas ketpivek kar ik: "Ti emtewem. Ti ap etip mitik hak menmen im. Au, ti eno eteikin mitik pris yink kit. Te ti ewetivek menmen nipa Moses ketpai haiu mamwet God em, te mit hir nanartei ti pike ere yaaik." 45 Te mitik ik kemtau him me Jisas au. Hirak kewepyapirem heriyai heriyai, te maain Jisas ap kakno kakitet witeik au. Hirak kiriakem te mit nanirek hir han yaaik nanir nanweiknivek. Te hirak kerp pin eik, mit nerer wit wit hir nan nanirek.

2

Jisas kikaap mitik his hit enum hirak kire yaaik

(Mt 9:1-8; Lu 5:17-26)

1 Maain wi ham, hirak pike kan wit Kapaneam. Mit en nertei hirak pike kan kepu winak kirak. 2 Hir nertei hirak kepu, te hir yapirwe nen nererik ere winak kenempet keriuweri. Mit han nerp ya weipir menep hir nemtau Jisas ketpor him me God. 3 Hirak wen ketpor him, mitikit tekyaaait ten tekerir mitik kiwaaai kentar kinaan. Hirak his hit maa tupe tupe meit. Hirakit tan tatir Jisas tewep mit yapirwe nerp neiyepet weipir, te hirakit ap tatno ninin taau. Te hirakit tehin tniu leta me winak pinak ein. 4 Hirakit tehin tniu winak ten niu ein, hirakit tenke toni kiwapin winak siup kerek Jisas hirak kerp ketin ni

* 1:24 Mk 5:7 * 1:26 Mk 9:26 * 1:28 Mt 4:24 * 1:32 Mt 4:24 * 1:34 Mk 3:11-12 * 1:35 Mt 14:23;
Mk 6:46 * 1:39 Mt 4:23, 9:35 * 1:44 Mk 3:12, 7:36; Lev 14:1-32

en. (Mít ne Juda h́r newis toni ḱwapín ẃnak siup. Ńpín au. Wit h́rak tenhaan weinák, h́r niu auri.) H́rakít tenke toni ere ḱhi ẃsenuk kepeit, h́rakít t́naaiẃr ḱnaan kerek ḿtík ḱwaaí kekrerem men tí. ⁵ *J́sas kertei h́rakít tetike ḿtík ḱwaaí ḱnaan han kitet h́rak kaḱkepek, h́rak ketṕwek kar ik: “Ḿtík, hi esak menmen enum mit h́ram mamno.”

⁶ H́rak katíp kar ik, te mít han kerek nińn nertei h́m me Moses natíp mít miyaṕr em, h́r nau neit en h́r han kitet nar ik: ⁷ * “Ko! Kenmak h́rak katíp kar ik? H́rak katíp enum kekreh́r ke God. H́rak ḱre God te h́rak ketpim a? God kerekkek kaḱsak menmen enum mamno. Mít taauye!” ⁸ J́sas kertei kekre han ḱrak h́r han kitet nar ik, te h́rak ketpor kar ik: “Yi ap han ekitet menmen mekre han ki mar im au emít! ⁹ Hi atíp ḿtík ḱwaaí kentar ḱnaan, ‘Hi esak menmen enum ńpaa tí h́rakem h́ram mamno,’ yi yepítari hi atíp werek auye. Te hi atíp ḿtík, ‘Ti ekrit etenen yeno eiým eno, h́rak kaḱkrit kakno, yi eiýrtei hi atíp werek te hi esak menmen enum me yi mít. Hi etpí mekam te yi han ekiteta?’ ¹⁰ Hi tewen etpíwek har ik: ‘Ekrit eno,’ te yi eiýrtei hi Ḿtík ke wit ke Ḿtík luwe hi esak menmen enum yi mít ne tí yi ýrakem.” ¹¹ H́rak ketpor epei au, h́rak katíp mítík ḱwaaí kekre ḱnaan kar ik: “Ti ekrit etenen ḱnaan mit eiým eno witeik.” ¹² H́rak katíp epei au, te mítík keh́n kekrit ketenen ḱnaan ḿrak kewepi ken witeik. Mít ńrek, te h́r neṕrpir neweńpi God H́rak luwe, h́r natíp nar ik: “H́aiu ḿr menmen yaaim mar im ńpaa ein auye.”

J́sas keńne Livai h́rak kisesik
(Mt 9:9-13; Lu 5:27-32)

¹³ Maain J́sas ṕke kitet tenhaan ken wan ke Galili, mít nen nererik te h́rak ketpor h́m me God. ¹⁴ * H́rak wen kitet tenhaan h́rak ḱr Livai, h́rak ńkan ke mítík Alfias, h́rak naanḿpre ẃnak ke mít h́r neẃr pewek me takis. J́sas ḱrek ketṕwek kar ik: “Ti etikewa haẃr wariyakít wauno te tí ehises h́m mai.” Livai kekrit kisesik ketikerek ten.

¹⁵ Maain J́sas kau ẃnak ke Livai. Mít yaṕrwe enun kerek h́r neit takis nekintíp pewek ham ńsaẃnem, h́r nen netike mít kerek ńrak menmen enum h́r naam menmen netike J́sas ketike mít ńrak disaipel kerek nises h́m ḿrak. ¹⁶ * In ek mít han nepu, niuk ḿr Farisi, h́r nińn nises h́m me Moses. Mít han nepu niuk ḿr Skraip. H́r nińn nertei h́m me

Moses natíp mít em. H́r ńr J́sas ketike mít naanḿpre pewek me takis netike mít kerek h́r ńrak enum, h́r yaṕrwe newepnak nekiyan naam menmen. H́r mít Skraip natíp J́sas disaipel ńrak nar ik: “Kenmak h́rak ḱpaam menmen ketike mít nari pewek me takis netike mít ńrak menmen enum a?” ¹⁷ J́sas kemtau h́m ḿr, te h́rak ketpor kar ik: “Mít ńnap nańno nańr mítík dokta. Mít h́r manpenun neit taau. Hi epei han tí hari han ke mít h́r ńrak enum. Mít kerek h́r han kitet h́r yaain au.”

J́sas katíp me h́m ham yaaim
(Mt 9:14-17; Lu 5:33-39)

¹⁸ Maain ẃ ham mít nises h́m me Jon netike mít ne Farisi h́r han teweńn menmen me God yaaim, te h́r nanít ńnpí nanu. Mít han ńri te h́r nan ńr J́sas nit́wekhi nar ik: “Mít ne Jon netike mít ne Farisi h́r nanít ńnpí nanu. Nenmak te mít nises h́m mit ńrakem au?” ¹⁹ J́sas ketpor tok piksa kar ik: “Mít nanít ńnpí nanu nantike mítík epei keite míte a? Taauye! H́r han yaaik nańm menmen nantikerek. ²⁰ Maain ẃ ham h́r mít han h́r nant́wekhis neiýk nańno, te h́r mít ńrak nanít ńnpí rek nanu.”

²¹ H́rak wen ketpor tok piksa kar ik: “Mít h́r ap nekerwo laplap ham kike yaaim ment́r ham enum tokim au. H́r nekerwewim, maain h́r nankemyet laplap h́ram mamno mamre kike mamri laplap tokik mamwepim. ²² Mít h́r ap newen típar wain wen petep mekre meme hiyei tokim auye! H́r nanwenem te wain tíwerpek mamniu, hiyei tokim mamwep te wain mamwen mamno tí, hiyei enum mamwep mamít. Au, mít newen wain wen petep mekre meme hiyei wen yaaim ńmmam.”

H́m me ẃ Sabat
(Mt 12:1-8; Lu 6:1-5)

²³ * Maain ẃ sabat ham, J́sas h́rak ketike mít disaipel ńrak h́r nen nitet ni ham. Mít ńrak newen wit yehes ḿram nehís newenem h́r naam. ²⁴ Mít ne Farisi kerek nińn nises h́m me Moses h́r natíp J́sas nar ik: “Ko! Nenmak te mít nit ńrak menmen im enum a? Ńpaa God kewet Moses h́m lo me ẃ Sabat, te h́aiu metput me mít nit h́r newen wit yehes au emít.”

²⁵ * J́sas h́rak ketpor kar ik: “Yi ap han kitet werek menmen yi yekinaam me h́m me maam káui Devit a? Ńpaa God ketike mít ńrak ńnpí maan te h́r naam menmen nar ke h́aiu mít in ek epei maam. Te yi wen yepítari h́r ńrak enum au,

* 2:5 Lu 7:48 * 2:7 Ais 43:25; 1Jo 1:9 * 2:14 Jo 1:43
1Sml 21:1-6 * 2:26 Lev 24:5-9

* 2:16 Mt 11:19; Lu 15:1-2 * 2:23 Diu 23:25 * 2:25

yaaim ye! ²⁶ *Abaiata h̄irak wen mit̄ik hetpris naan̄ipre w̄inak ke God, h̄irak Devit ketike mit̄ n̄irak nen w̄inak eik n̄im̄in ein naam bret tokim mit̄ newis̄im me God m̄iwaai mensiu k̄inaan menep. Mit̄ naan̄ipre menmen me God, h̄ir keriyen naam bret tokim m̄irak. Mit̄ han au. H̄im me Moses mat̄ip em̄it, te h̄irak Abaiata kewet Devit ketike mit̄ n̄irak em h̄ir naam. ²⁷ *God kin̄in k̄ir̄ak ken. H̄irak hanhani, h̄irak kehimit̄an w̄i sabbat h̄iram mamkaap mit̄ keriyen. ²⁸ Hi Mit̄ik ke wit ke Mit̄ik luwe hi Mit̄ik luwe, hi hin̄in menmen me w̄i sabbat.”

3

Me w̄i Sabbat Jisas k̄ikaap mit̄ his enum
(Mt 12:9-14; Lu 6:6-11)

¹ Maain Jisas p̄ike ken w̄inak kerek mit̄ nererik nekine h̄im me Moses neitai en. Mit̄ik enuk his miut̄ip meweik̄in h̄irak kau ein. ² *Mit̄ han h̄ir n̄ip̄irek h̄irak kak̄ikepik me w̄i Sabbat te h̄ir nenerek nansiuwek h̄im nanriyaak kakno w̄inak enuk. ³ Jisas kat̄ip mit̄ik his enuk kar ik: “Ti enen in.” ⁴ *H̄irak epei kan, Jisas kat̄ip mit̄ kar ik: “Me w̄i Sabbat h̄im me God kerek Moses kewis̄im mau t̄wei h̄iram mewisai haiu m̄ir̄ak menmen yaaim o enum? Haiu emkaap mit̄ o haiu em̄n̄ip?” H̄ir au nekint̄ip neit. ⁵ *H̄irak k̄iwaanaan k̄iri kemtaant̄iwo han enuk kentar h̄ir mit̄ han toenuk. H̄irak kat̄ip mit̄ik his enum kar ik: “Ti esiuwe his emnen.” H̄irak k̄esiuwehis m̄irak te his p̄ike m̄ire yaaim. ⁶ *His m̄ire yaaim te mit̄ ne Farisi h̄ir nen witeik nen nererik netike mit̄ kerek nises h̄im me mit̄ik luwe King Herot, h̄ir nimen̄ip̄in Jisas nank̄ip.

Mit̄ yap̄irwe nises Jisas

⁷ Jisas ketike mit̄ disaipel n̄irak h̄ir nen wan eik. Mit̄ yap̄irwe ne provins Galili h̄ir nisesik nen nererik netike mit̄ ne Provins Judia, ⁸ *Idumia, wit yap̄irwe ke mani Jodan p̄inak ein, wit Taia, wit Jerusalem ketike wit Saidon. H̄ir yap̄irwe nentmau menmen Jisas epei k̄ir̄akem, te h̄ir nan nan̄irek. ⁹ *H̄ir epei nan, Jisas kat̄ip mit̄ n̄irak kar ik: “Ȳi yayit bot eiȳik einen eiten̄nek te mit̄ ap nan̄ip̄ira hi ankw̄in h̄ir nan̄int̄ir̄a.” ¹⁰ *N̄ip̄aa Jisas k̄ikaap mit̄ miyap̄ir yap̄irwe n̄inap h̄ir n̄ire yaain, te in ek mit̄ yap̄irwe n̄inap newep mit̄ h̄ir nan nerp menep newis his mentar Jisas, te h̄ir n̄ire yaain. ¹¹ *H̄irak ken kitet ein ein, herwe enun n̄irek niteh̄ir nau t̄i nenep̄ip nar ik: “Ti N̄ikan ke God.” ¹² *Te Jisas

ketpor h̄im manp h̄ir ap nanwep̄yap̄irek au em̄it!

Jisas h̄irak kehis mit̄ disaipel nar hiswiyen wik

(Mt 10:1-4; Lu 6:12-16)

¹³ Maain Jisas kehis mit̄ kerek h̄irak hanhani ken̄nor h̄ir nan nisesik netikerek nen nau m̄iniu (o neiȳip) kent̄ir ein. ¹⁴ H̄ir nau ein, h̄irak kehis mit̄ hiswiyen wik (12) h̄irak kewep niuk kenewor niuk m̄ir “Aposel.” Hekrit hekrit h̄ir netikerek nanriyan nanisesik nan̄im̄tau h̄im m̄irak. Maain h̄irak kakriuweti nan̄ino nant̄ip mit̄ miyap̄ir h̄im m̄irak. ¹⁵ Maain h̄irak kakriuweti kakwisi h̄ir nep̄ir herwe enun nan̄ino nankeip̄in mit̄. ¹⁶ *Im em h̄iram niuk me mit̄ h̄irak ketorhis keriyen netikerek: Saimon (h̄irak kewis niuk m̄irak ham Pita), ¹⁷ *Jems, ketike n̄ik̄ik k̄irak Jon, h̄irak̄it n̄ikerek te Sebedi (H̄irak kewis niuk m̄irak̄it wik Boanesis kentar h̄irak̄it tat̄ip h̄im luwe m̄ire nepni mewen̄in). ¹⁸ H̄irak wen kehimit̄an Andru, Filip, Batolomyu, Matyu, Tomas, Jems h̄irak n̄ikan ke mit̄ik Alfias, Tadius, Saimon Selot, ¹⁹ h̄ir netike Judas ke wit Iskeriot kerek kewep̄yap̄ir Jisas te mit̄ enun nepan n̄irak neiȳik nen nak̄ip.

Mit̄ nat̄ip Bielsebul k̄ikaap Jisas kep̄ir herwe enun nekeip̄in mit̄

(Mt 12:24-32; Lu 11:14-23, 12:10)

²⁰ *Jisas kehis mit̄ hiswiyen wik (12) epei au, h̄irak ken w̄inak k̄irak eik. H̄irak ken w̄inak, mit̄ yap̄irwe nererik w̄inak k̄irak te h̄irak ketike mit̄ disaipel n̄irak ap te nan̄im menmen taau. ²¹ *Maain miye p̄irak wetike kikrek t̄irak h̄ir nerteiyek, h̄ir nen nare nant̄iwekhis nanriyaak neiȳik nan̄ino n̄ir ein nentar h̄ir han kitet h̄irak han ken sip h̄irak ketaritari. ²² *Mit̄ kerek nin̄in nertei h̄im lo me Moses nat̄ip mit̄ miyap̄ir em, h̄ir n̄inaaiw̄ir wit Jerusalem nekiuwe nan nat̄ip nar ik: “Herwe enuk niuk m̄irak Bielsebul h̄irak kers̄is Jisas te h̄irak Seten kewis Jisas h̄irak kin̄in herwe enun kep̄iri nan̄ino nankeip̄in mit̄.” ²³ Jisas kertei menmen h̄ir netpim te h̄irak ken̄ne mit̄ ein h̄ir nan nerp menep in, h̄irak ketpor tok piksa kar ik: “Seten kenmak te h̄irak kep̄ir herwe n̄irak nekeip̄in mit̄ a? Taauye! ²⁴ Mit̄ ne wit hak h̄iras nan̄inapan, te h̄ir nankiyan nantike mit̄ han ne wit hak nan̄inapan taauye! ²⁵ Mit̄ ne weiw̄ik miut̄ip h̄iras nan̄inapan te h̄ir nan̄irkeik te h̄ir nankiyan nanu nan̄it? Au, h̄ir nan̄iwaank h̄iras. ²⁶ Seten h̄irekes kep̄ir

* 2:27 Diu 5:14 * 3:2 Lu 13:14 * 3:4 Lu 14:3 * 3:5 Jo 11:33, 12:40 * 3:6 Mt 22:15-16 * 3:8 Mt 4:25

* 3:9 Mk 4:1; Lu 5:1-3 * 3:10 Mt 14:36 * 3:11 Lu 4:41 * 3:12 Mk 1:34 * 3:16 Jo 1:42 * 3:17 Lu 9:54

* 3:20 Mk 6:31 * 3:21 Jo 10:20 * 3:22 Mt 9:34, 10:25

herwe n̄irak nankeip̄n m̄t, h̄r nan̄nke hasini nan̄waank h̄ras. ²⁷ Hi hin̄n Seten hi ep̄r herwe n̄irak nekeip̄n m̄t, h̄ram mar ke m̄t̄k hak kin̄n kakno kakwep weip̄r kaksenek m̄t̄k enuk yehes enum o m̄t̄k iuwe, te h̄rak kak̄t menmen m̄rak meit winak eik keiȳm kakno.

²⁸ “Hi etpi werek. Menmen enum m̄t n̄riakem metike h̄m enum h̄r netpim h̄rak God kak̄sakem han ekitetim au. ²⁹ Te m̄t nat̄p enum me menmen God H̄m̄n Yaaik k̄riakem, h̄rak ap te kak̄sakem taau! H̄ram mamu mam̄t tipmain tipmain enum eik.” ³⁰ * (Jisas kat̄p h̄m im kentar m̄t han ne Jerusalem h̄r nat̄p nar ik: “Herwe enuk kersisek kekepik te h̄rak kep̄r herwe enun nekeip̄n m̄t.”)

Neim̄n h̄r ne weiw̄k me Jisas
(Mt 12:46-50; Lu 8:19-21)

³¹ * H̄rak kat̄p epei au, Jisas miye p̄rak wetike kikrek t̄rak nan nerp witeik nen̄newek. ³² M̄t nau neit n̄m̄n nemtau h̄r nen̄newek, h̄r netp̄wek nar ik: “Miye pit wetike kikrek nit h̄r nerp witeik nen̄n̄t.” ³³ Jisas ketpor kar ik: “Neiȳn h̄r n̄re miye wetike kikrek nai?” ³⁴ H̄rak k̄waainaan k̄r m̄t nau menep te h̄rak kat̄p: “M̄t in h̄r n̄re miye wetike kikrek nai. ³⁵ M̄t kerek nemtau h̄m me God nisesim, h̄r keriyen n̄re miye wetike kikrek o yenterer nai.”

4

Jisas kat̄p tok piksa me m̄t̄k kam̄r wit yehes mau ni
(Mt 13:1-9; Lu 8:4-8)

¹ * Jisas pike ken wan ke Galili kerp tenhaan eik kat̄p m̄t h̄m me God. H̄rak kepu ein, m̄t yap̄rwe nan nererik nan̄mtau h̄m m̄rak. H̄r nerp menep menep ners̄s Jisas, te h̄rak ken kau bot k̄waai kentar wan menep tenhaan. M̄t yap̄rwe nau tenhaan nemtau h̄m m̄rak.

² * H̄rak ketpor tok piksa kar ik:

³ “Yi eiȳmtewem! H̄rak m̄t̄k hak ken kew̄r yehes meit ni m̄rak. ⁴ H̄rak wen kew̄rem, ham menke m̄waai yayiwe, hore meniuwe man maam. ⁵ Yehes ham h̄ram menke m̄waai t̄ kentar nan mewo waswas mekre t̄ kike. ⁶ Maain, wepni iuwe kan kam̄p, h̄ram meweiwei maa kere-mem. ⁷ Yehes ham menke m̄waai t̄ kerek n̄paa waai enum t̄k t̄k mewiyen. Maain, waai enum t̄k t̄k p̄ke mewo m̄wap̄nem, te h̄ram ap mari au. ⁸ Yehes ham menke m̄waai t̄ yaaik n̄paa m̄t̄k kewenek. H̄ram mewo iuwe mari yap̄rwe. Ham

mari 30, ham mari 60, ham mari 100.” ⁹ Jisas kat̄p h̄m m̄rak m̄karu mar ik: “Neim̄n yi yertei h̄m mai werek werek yi han ekitetim werek werek.”

Kenmak Jisas kat̄p tok piksa
(Mt 13:10-17; Lu 8:9-10)

¹⁰ Maain, m̄t yap̄rwe epei nen, Jisas h̄rak kepu wein̄m ketike m̄t hiswiyen wik n̄rak (12) netike m̄t han disaipel kerek nemtau h̄m m̄rak keriyen. H̄r nepu nit̄wekhi h̄m me n̄paa h̄rak ketpim. ¹¹ Te h̄rak ketpor kar ik: “God kewisi yi yertei menmen me h̄rak kin̄n naan̄mpre menmen karkeik. N̄paa God ap kewepyap̄r, te m̄t h̄r nerteiyem au. Hi etpim h̄saw̄nem te yi m̄t keriyen yertei menmen me God. ¹² * M̄t han toenuk au. Hi etpim h̄saw̄nem hetpor te h̄r en̄r menmen te h̄r ap nerteiyem, h̄r nemtewem te h̄r nerteiyem au. H̄r nertei te h̄r neweik̄n han newet God em, God kak̄sak menmen enum h̄r n̄riakem. H̄r nep̄tari menmen te h̄rak kak̄sak menmen enum m̄r au.”

Jisas kewepyap̄r h̄m me tok piksa
(Mt 13:18-23; Lu 8:11-15)

¹³ “In ek yi yep̄tari menmen im hi etpiyem h̄saw̄nem, te maain yi eiȳrtei menmen ham hi etpiyem h̄saw̄nem mam̄rkeik? Taauye! Hi are ewepyap̄r im em, te maain yi eiȳrtei h̄m me God werek werek. ¹⁴⁻¹⁵ Yehes m̄waai yayiwe h̄ram mar ke m̄t h̄r nemtau h̄m me God, te Seten kan keweiknor han k̄r h̄r han kaa h̄m m̄rak. ¹⁶ Yehes menke m̄waai t̄ kike kentar nan h̄ram mar ke m̄t nemtau h̄m me God h̄r han yaaik. ¹⁷ * Yehes nekenik kike mewo mepu, maain wepni kam̄p h̄ram meweiwei maa h̄ram m̄re m̄t. Mar im h̄r nepu han yaaik, te maain m̄t h̄r han neneri newepnaki, h̄r han enuk nan̄naaiw̄r h̄m me God mam̄t. ¹⁸ Yehes m̄waai t̄ n̄paa waai t̄kt̄k mewi m̄wap̄n yehes h̄ram mar ke m̄t h̄r nemtau h̄m me God. ¹⁹ * Te h̄r han kitet menmen yap̄rwe. H̄r han yaaik nan̄t pewek yap̄rwe, h̄r hemkre menepam neriuwe menmen heriyai heriyai ere han k̄r kenke kenterim. H̄m me God mepu mekre han k̄r au, h̄r han kaa rem meit. ²⁰ Yehes m̄waai t̄ yaaim mari yap̄rwe, h̄ram mar ke m̄t nemtau h̄m me God h̄r nisesim n̄riak menmen yaaim. M̄t han kike, m̄t han iuwe, m̄t han w̄senum.”

H̄m me si m̄t n̄saw̄mek kekre sar
(Lu 8:16-18)

* 3:30 Jo 10:20 * 3:31 Mk 6:3; Jo 2:12; Ap 1:14 * 4:1 Mk 3:7-9; Lu 5:1-3 * 4:2 Mt 13:34; Mk 4:33-34 * 4:12 Ais 6:9-10; Jo 12:40; Ap 2:26-27 * 4:17 Mt 26:31 * 4:19 Mt 19:23-24 * 4:21 Mt 5:15

21 *Jisas h̄irak p̄ike ketpor kar ik: “Yi yayit si te yi eisaw̄nek ek̄ikre sar o ekn̄ik yeno a? Taauye! Yi eiwis̄ik ek̄intar yeno eku niu ek̄ir. 22 *Menmen yap̄irwe m̄isaw̄n meit, maain h̄iram p̄ike mamu yaain m̄it nan̄rteiyem. Menmen ham yap̄irwe m̄it h̄ir nehanem, maain h̄iram mamu yaain m̄it nan̄rteiyem. 23 Keiȳn kak̄irtei, h̄irak kak̄im̄tewem.”

24 *H̄irak wen ketpor kar ik: “Menmen yi eiym̄tewem yi han ek̄itetim werek werek. Mar ke yi han kitet m̄it netike menmen h̄ir n̄ir̄akem, maain mar im God han kak̄iteti yi m̄it kak̄rekyiyem, te h̄irak kak̄riyaam wisenum. 25 *M̄it̄ik hak ketenen menmen, te God kak̄wet̄iw̄ek menmen ham mamtik̄-erem h̄iram yap̄irwe. M̄it̄ik hak au ketenen menmen kike, menmen m̄irak kike God kak̄riyaam mamno mamkeip̄n̄iw̄ek mam̄iwaank mam̄it.”

Tok piksa me yehes mewo

26 Jisas wen kat̄ip: “Menmen God k̄ir̄iakem kak̄ri han ke m̄it te h̄ir nan̄isesik, h̄iram mar ke m̄it̄ik kam̄ir yehes mau ni. 27 *W̄itaan o wanewik h̄irak k̄iwaai o k̄ir̄iak menmen, yehes mewo. H̄irak k̄irem mewo, te h̄irak kep̄itari karkeik te h̄iram mewo. 28 T̄i h̄ir̄ekes kenip yehes mewo men mine t̄iwei, maain heneik mewim h̄iram mamri mamine n̄ikim m̄iram. M̄it̄ik au, t̄i erekek kenip menmen mewo. 29 *Maain yehes me nenhep maa, m̄it̄ik kak̄nen kak̄wenem.”

Tok piksa me nu mastet

(Mt 13:31-32; Lu 13:18-19)

30 Jisas wen ketpor kar ik: “Hi etpi menmen God k̄ir̄iakem kak̄ri han ke m̄it kak̄ri-uw̄erem h̄iram m̄ire mekam? Hi etpi h̄im im. 31 Yehes me nu mastet men t̄i mewo h̄iram kike kike. (H̄iram mar ke God kin̄n naanm̄ipre m̄it, te maain h̄ir yap̄irwe nan̄rtei menmen m̄irak.) 32 Maain, h̄irak mastet n̄ikik kak̄wo kak̄re iuwe, h̄irak kin̄n menmen m̄it nam̄ir mau ni eim, h̄irak ken niu kak̄w̄ir̄ir heneik mewik, te hore mamnen mamwik mamwis yaank mentar heneik m̄irak.”

Jisas kat̄ip m̄it h̄im tok piksa keremem

(Mt 13:34-35)

33 Jisas kat̄ip m̄it yap̄irwe tok piksa mar im ere h̄irak keremir yinam au meit mentar h̄ir ap nerteiyem wen au. 34 H̄irak kat̄ip tok piksa mar im kat̄ip m̄it yap̄irwe rem keriyen. Te h̄irak ketike m̄it n̄irak nepu wein̄im, h̄irak kawep̄yap̄ir menmen n̄ipaa h̄irak ket̄ipim k̄isaw̄in̄em.

Jisas kat̄ip te yuw̄erep kat̄in kike kike keit

(Mt 8:23-27; Lu 8:22-25)

35 Maain h̄inkew̄i menep kak̄re w̄itaan, Jisas kat̄ip m̄it n̄irak kar ik: “Haiu emno emrek̄ir wan emno p̄inak ein.” 36 H̄irak ketpor, te h̄ir netikerek wen nau bot n̄inaaiw̄ir m̄it yap̄irwe nerp tenhaan. M̄it nau bot ham netikeri nen. 37 H̄ir wen nepno ein, yuw̄erep k̄iniu kan keriuwet wan te t̄ipar keh̄inh̄n kek̄re bot. 38 Jisas k̄iwaai k̄inat̄in kek̄re bot sip k̄irak kewis paan kentar yeno tap m̄irak. M̄it n̄irak nan nekot̄itek net̄p̄iw̄ek nar ik: “Haai, ti ap han kitetai au a? Haiu wan k̄iniu kak̄wep te haiu mami.” 39 Te Jisas kek̄rit kat̄ip wan yuw̄erep kewenek kar ik: “H̄ihe enuk ewaai eh̄it!” H̄irak kat̄ip epei au, yuw̄erep kat̄in kike kike, wan h̄ihe enuk k̄iwaai keit. 40 Te Jisas kat̄ip m̄it n̄irak kar ik: “Yi yenmak te yi ȳinaain a? Yi ap han kiteta wen au a?” 41 H̄ir nemtau h̄im m̄irak, h̄ir n̄inaain nat̄ipan main main nar ik: “M̄it̄ik ik h̄irak keim̄n? H̄irak m̄it̄ik kerek̄ek? H̄irak kertei kewen yuw̄erep wan h̄ihe enuk k̄iwaai keit.”

5

Jisas kep̄ir herwe enuk ken̄pin kekeip̄n̄ m̄it̄ik

(Mt 8:28-34; Lu 8:26-29)

1 H̄ir nau bot nerekir wan nen p̄inak ein, h̄ir niun t̄i ke wit ke m̄it ne Gerasa. 2 *Jisas h̄irak kenke k̄inaaiw̄ir bot kiun tenhaan ken p̄in eik, m̄it̄ik hak kerek herwe enuk kers̄isek h̄irak k̄inaaiw̄ir herwe hei k̄in̄ik m̄iniu (o neiȳip), h̄irak kan Jisas. 3 M̄it̄ik ik hek̄rit hek̄rit kepu kek̄re herwe hei k̄in̄ik m̄iniu (o neiȳip). M̄it̄ han h̄ir ap nenke sen nesenkekik neriuwerem in ek au. 4 H̄ir n̄ipaa nesenkekik neriuwe sen mau his h̄it m̄irak, te h̄irak au kari me his ketnim, h̄irak kew̄ir nan kenem̄in me h̄it. M̄it han h̄ir nep̄itari n̄ir̄iak menmen te h̄irak k̄ire yaaik kau keit, taau. 5 Hek̄rit hek̄rit w̄itaan wepni, h̄irak kepu kepeit kep̄ikre herwe hei k̄in̄ik m̄iniu (o neiȳip), h̄irak kenep̄ip kenep h̄ir̄ekes keriuwe nan kerekir ȳink k̄irak.

6 H̄irak k̄ir Jisas keperp ein, h̄irak kesuik̄n ken kewen nin̄ip kiteh̄ir kewen̄ip̄yek kerp menep, 7 *h̄irak kenep̄ip kat̄ip kar ik: “Ti N̄ikan ke M̄it̄ik Iuwe ti henmak te!” 8 Herwe k̄inapen kent̄ar Jisas n̄ipaa ket̄p̄iw̄ek kar ik: “Ti herwe enuk enke enep̄in ekeip̄n̄iw̄ek.” 9 Jisas kit̄iw̄ekhi kar ik: “Ti ekine h̄ir̄ekes.” Herwe kat̄ip, “Hi niuk mai m̄it yap̄irwe hentar haiu herwe yap̄irwe mers̄isek.” 10 H̄irak kitehi

* 4:22 Mt 10:26; Lu 12:2 * 4:24 Mt 7:2 * 4:25 Mt 13:12 * 4:27 Je 5:7 * 4:29 Joe 3:13; Rev 14:15 * 5:2

Jisas h̄im iuwe te h̄irak ap kakriuweti nan̄naaiw̄ir wit ik au ek̄it!

¹¹ Sak yap̄rwe meit m̄niu (o neiȳp) eik maam menmen.

¹² Herwe nit̄wekhi nar ik: “Ti eriuwetai haiu mamno mam̄kre sak.” ¹³ Jisas h̄irak kewenhi te h̄ir netpaan n̄rir nekeip̄n m̄tik ik, h̄ir nen nekre sak. Sak yap̄rwe mar 2,000 h̄iram m̄rir mekiuwe m̄niu (o neiȳp) men mam̄n wan t̄par mekiuwe h̄im yip̄ir h̄iram maa meit.

¹⁴ M̄t kerek naan̄pre sak h̄ir n̄rir nen nat̄p m̄t ne wit iuwe, m̄t ne wit kike me menmen im epei man. H̄ir nemtau menmen im, h̄ir nan nan̄r menmen m̄t h̄ir epei netporem. ¹⁵ H̄ir nan n̄r Jisas ketike m̄tik n̄paa herwe ners̄isek. M̄tik ik h̄irak kau ti han yaaik, h̄irak epei keriuwet klos, te h̄ir m̄t n̄napen. ¹⁶ M̄t naan̄pre sak wen netpor menmen h̄ir epei n̄rem me m̄tik enuk ketaritari ketike sak. ¹⁷ H̄ir nemtau menmen im, h̄ir nit̄hi Jisas h̄im iuwe h̄irak kaknaaiw̄ir wit k̄r.

¹⁸ H̄ir nit̄wekhi nar ek, te h̄irak ken kau bot. H̄irak m̄tik n̄paa herwe ners̄isek kitehi Jisas, te h̄irak ketikerek tatno. ¹⁹ Te Jisas ketp̄wek kar ik: “Au, ti ehu in eno wit me m̄t nit̄ eteiknor etpor menmen M̄tik Iuwe h̄irak kerekyutem han tewen̄nit kekepit.” ²⁰ *Te h̄irak ken wit mar hiswiyen (10) niuk m̄ram Dikapolis, h̄irak kat̄p kewepyp̄ir menmen Jisas kerekȳwekem. M̄t en nemtewem h̄ir nep̄r̄p̄ir han yaaik han kitetim.

Jisas k̄kaap m̄tik iuwe n̄ki p̄irak wetike m̄te h̄ire winen hemkre (Mt 9:18-26; Lu 8:40-56)

²¹ Jisas p̄ike ken kau bot ketike m̄t n̄rak, h̄ir nerekir wan nen p̄inak ein. Jisas kenke k̄naaiw̄ir bot p̄ike ken kiun تنهاان eik, m̄t yap̄rwe nerp nererik neweikn̄wek kerp en. ²² H̄ir nerp nererik neweikn̄wek kerp en, m̄tik hak kerek naan̄pre w̄inak kerek m̄t nererik nekine h̄im me Moses neitai, niuk m̄rak Jairas, h̄irak kan kenke kiteh̄ir k̄waai h̄t me Jisas, ²³ *h̄irak kat̄p h̄im iuwe kar ik: “N̄ki pai nepei menep wawi waunat̄n wauno. Ti enen etikewa euno ti ewis his menteriyete te h̄ire aure yaaip h̄ire p̄ike waw̄ikrit wawu.” ²⁴ H̄irak ketp̄wek, te Jisas ketikerek ten ein.

H̄irak tetike m̄t disaipel n̄rak nen en, m̄t yap̄rwe nisesi nen nerp neweik̄n Jisas. ²⁵ M̄te piut̄p wises Jisas wetikeri, h̄ire w̄inap hekrit hekrit winen hemkre me tit̄o mar hiswiyen wik (12). ²⁶ H̄ire n̄paa wen w̄ir m̄t dokta yap̄rwe, h̄ire wew̄ir pewek wewetorem weȳim wat̄n

h̄irehes ere h̄iram epei au mesi. Te h̄ir nertei nekepye au. H̄ire wen w̄inap winen hemkre. ²⁷ *H̄ire wemtau m̄t nat̄p menmen Jisas h̄irak k̄riakem, te h̄ire wiselik. ²⁸ H̄ire han kitet war ik: “Hi awis his mentar laplap m̄rak kerekek, te hi p̄ike are yaaip.” ²⁹ H̄ire wesiuwe his wewis̄im mentar laplap m̄rak, hemkre k̄ire kat̄n keit, h̄ire w̄ire yaaip. Te h̄ire wertei h̄ire winen hemkre epei au keit.

³⁰ *Jisas h̄irak kertei menmen m̄rak yaaim iuwe m̄naiw̄irek men m̄kaap neim̄n, te h̄irak keweik̄n k̄waainaan kitehi m̄t kar ik: “Keim̄n keten̄no laplap mai?” ³¹ M̄t n̄rak disaipel netp̄wek: “Ko! M̄t yap̄rwe neweikn̄nit. Kenmak te ti hitorhi me laplap mit a?” ³² Au, Jisas wen k̄waainaan kak̄ir keim̄n keten̄n̄wek laplap. ³³ M̄te ip̄ wertei h̄ire epei w̄ire yaaip, te h̄ire wep̄r̄p̄ir wan wenke witeh̄ir w̄iwaai h̄t me Jisas wewepyp̄ir menmen h̄ire w̄riakem. ³⁴ *Te Jisas ketp̄wek kar ik, “M̄te, ti han kiteta hi ekepit, te ti ere yaaip. N̄paa ti h̄inap te in ek ti epei ere yaaip.”

³⁵ H̄irak wen ketp̄wek, m̄tik Jairas m̄t n̄rak nan netp̄wek nar ik: “N̄ki pit epei waa, henmak te ti eriyaam ektan Jisas? Ti ewis̄ik kakno?” ³⁶ Te Jisas kemtewem h̄irak kat̄p m̄tik Jairas kar ik: “Ti ap enaain au. Ti han ek̄iteta kerekek.” ³⁷ H̄irak kewis Pita, Jems ketike n̄kik k̄rak Jon tetike m̄tik ik keretet, h̄irak̄it ten ein. H̄irak kewen m̄t han au, h̄ir nerp in. ³⁸ H̄irak̄it ten t̄piun w̄inak ke m̄tik ek, h̄irak Jisas k̄r m̄t h̄ir n̄k̄it̄ep nesikeyaanmi. ³⁹ *H̄irak ken w̄inak ke n̄m̄n ein, h̄irak ketpor kar ik: “Yenmak te yi yik̄it̄ep? H̄ire ap waa au, h̄ire w̄iwaai kerep̄ep.” ⁴⁰ H̄ir nemtewek kat̄p kar ik te h̄ir nenwes̄isek enum enum nen. Te h̄irak keriuweti nen wit eik. H̄irak ketike miye haai n̄re nen netike Pita, Jems, Jon neit haau me n̄ki w̄iwaai weitai en.

⁴¹ *H̄irak ketenen̄we his kiut̄p ketp̄wek h̄im me m̄t ne Isrel kar ik: “Talita kumi.” Haiu meweik̄n h̄im haiu mat̄p mar ik: “N̄ki kike hi hetput ti ekrit.” ⁴² H̄ire wekrit wasenum witet ein ein. (N̄paa ein h̄ire wepu tit̄o mar hiswiyen wik (12).) H̄ir m̄t n̄rep h̄ire witet ein ein h̄ir nenemȳwe naan nat̄p: “Ko!” ⁴³ *Jisas ketpor h̄im iuwe te h̄ir ap nanwepyp̄ir̄ek au em̄t. Epei au, h̄irak ketpor h̄ir nanwet̄we menmen te h̄ire waw̄im.

6

M̄t ne wit Nasaret neweik̄n sip newet

* 5:20 Mt 4:25; Mk 7:31 * 5:23 Mt 8:3; Mk 7:32 * 5:27 Mk 6:56; Mt 14:36 * 5:30 Lu 6:19 * 5:34 Mk 10:52; Lu 7:50, 17:19 * 5:39 Jo 11:11 * 5:41 Lu 7:14 * 5:43 Mk 1:44, 7:36

*Jisas**(Mt 13:53-58; Lu 4:16-30)*

¹ Jisas kinaaiwir wit ik ek ken kiun wit kirak eik. Mit narak hir nisesik. ² *Hirak ken kiun witeik, maain wi sabbat ham, hirak ken kekere winak kerek mit nekine him me Moses neitai en, hirak katip mit miyapir him me God. Hir nemtewek, hir nehinhin natip nar ik: “Keimhin ketpiwewek him im te hirak ketpaiyem? Karkeik te hirak kertei menmen im? Hirak kirak menmen yaaim nipaa haiu ap mirem au. ³ *Mitik ik ek hirak kime winak kerekek. Hirak nikan ke Maria. Hirak heiyiuwe ke Jems, Josep, Judas tetike Saimon. Yenterer narak nau in netikewai. Hirak Mitik Iuwe au. Hirak mitik weinik kepik ke haiu mit keriyen.” Te hir han toenuk neriuwerek naneinik. ⁴ *Jisas ketpor kar ik: “Mitik hak katip mit menmen God keteikniwewek, niuk mirak iuwe men heriyai heriyai merer wit wit. Te niuk mirak ap iuwe keit wit kirak, o weiwik miutip mirak o miye haai kirek o yenterer narak au.” ⁵ *Hirak ap kirak menmen yaaim yapirwe nipaa mit ap nrem au, te hirak kewis his mentar mit nnap kekepki hir nre yaain manpenuk neit. ⁶ Hirak kenke kekreri kentar mit in ap han kitetik.

Jisas keriuwet mit aposel narak nar hiswiyen wik (12)

(Mt 10:5-15; Lu 9:1-6)

⁷ *Hirak kari mit hiswiyen wik narak (12) nau hirak ketpor menmen. Hirak ketpor menmen, hirak kenkeri keriuweti nre wik wik nen nerer wit wit. Hirak kewisi hir nekrehir kirak nepir herwe enun nanino nankeipin mit. ⁸ *Hirak ketpor him iuwe te hir ap nanit menmen yapirwe neiyim nanino au emit! Pewek o wapnake o menmen au. Paap kerekek te hir neke ti neriuwerek. ⁹ Hir neriuwet su, te saket wik au emit, miutip keremem. Hirak ketpor kar ik: ¹⁰ “Me wi yi yaino yayu yayikre winak hak, yi ap yayim menmen eirer winak ham au emit. Winak kiutip kerekek ere yi yainaiwir wit yaino wit hak. ¹¹ *Mit ne wit hak ap neriyi mit naanmampi yayit winak kir nanimtau him mi au, yi einaaiwir mit in einepep toni waniu (o win) mau hit mit, te yi yeteiknor hir nriak enum.” ¹² Hirak ketpor epei au, hir mit narak nen natip mit miyapir han him me God me hirak katip mit hir nanweik in sip nanwet menmen enum. ¹³ *Hir nepir herwe enun yapirwe

nekeipin mit, hir newen wel mentar mit nnap, te hir nre yaain.

Mit nenep Jon kerek kirkir mit, hirak kaa

(Mt 14:1-12; Lu 3:19-20, 9:7-9)

¹⁴ *Mitik iuwe King Herot kinin naanmpre mit ne Isrel, hirak kertei menmen Jisas kirakem kentar Jisas niuk mirak iuwe te mit hir nertei menmen hirak kirakem hir netipim nerer wit wit. Te Herot kemtewek. Mit han natip nar ik: “Jon kerek kikir mit neriuwe tipar hirak nepei kaa, te hirak pike kekrit kepu. Mar im te hirak kirak menmen yaaim nipaa haiu mit ap mirem au.” ¹⁵ Te mit han natip nar ik: “Hirak Jisas ik hirak llaisa kerekek.” Mit han natip: “Au, hirak kire mit profet nipaa natip him me God newepyapirem natip mit em.” ¹⁶ Herot kemtewem, hirak han kitet kar ik: “Hirak Jon nipaa hi eriuwet mitik hak ken kerekir teruk kirak paan kewen keket, hirak pike kekrit kau keit.”

¹⁷⁻¹⁸ *Nipaa Jon hirak epei katip Herot kar ik: “Ti hewaank Herodias mite pe nikik kit ti hetuwe. Menmen im hram ap yaaim au, hram enum!” Herot han enuk keriuwet mit narak hir netenen Jon nesenkekik newisik kekere winak enuk kentar mite pe Herot nikik kirak niuk mirak Filip, hirak herot ketuwe. ¹⁹ Herodias hire han enuk ware waunep Jon, te hire taau. ²⁰ Herot kinaain Jon. Hirak kertei Jon mitik yaaik kises him me God. Te Herot naanmprewek. Wi kerek herot kemtau him mirak hirak kinaain. Te hirak wen pike hanhan kakimtau him mirak kakteipim kerekek.

²¹ Maain wi ham Herodias hanhan wemirir Herot mitik kire hirak kaknep Jon. Wi im Herot han kitet wi nipaa miye pirak winaak, te hirak kemani menmen kakwet mit narak ne gavman netike mit kerek naanmpre mit ne ami netike mit niuk mir iuwe neit provins Galili hirak kakwetir menmen hir nanim. ²² Hir naam epei au, Herodias niki pire wan wirire winor henye. Hir mit han yaaik iuwe neriuwerek, te Herot ketpiwe kar ik: “Ti itauhi me menmen ti hanhanem, te hi tewen ewetitem. ²³ *Menmen mekam ti itauhiem hi ewetitem. Ti itauhi me menmen hi naanmprewem te hi enke pinam ewetitem hi wen hetenen pinam.”

²⁴ Hirak katip epei au, hire wen witeik witehi miye pire war ik: “Hi ehitiwekhi mekam?” Hire miye wetpiwe war ik: “Ti ehitiwekhi me mitik kakno kaknep mitik

* 6:2 Jo 7:15 * 6:3 Jo 6:42 * 6:4 Jo 4:44 * 6:5 Lu 4:40 * 6:7 Lu 10:1 * 6:8 Lu 10:4-11 * 6:11 Ap 13:51 * 6:13 Je 5:14 * 6:14 Mt 16:14; Mk 8:28 * 6:17-18 Lev 18:16 * 6:17-18 Lev 18:16 * 6:23 Est 5:3, 6, 7:2

Jon Baptais kerek kikir mit neriuwe tipar hirak kakweto paan kirak.”²⁵ Hire pike wan waswas wetp>wek him iuwe war ik: “In ek ti eweto paan ke Jon ekikre tikenup.”²⁶ Herot kemtau him im, hirak han enuk. Te nipaai hirak ketp>wek him iuwe, mit yapirwe nemtewek. Te hirak kinapen kaknep Jon, te hirak yink enuk katip mite auye.²⁷ Te hirak kesiuwe mitik ken kerekir Jon teruk kirak kekre winak enuk.²⁸ Hirak kewis paan kirak kekre tikenup hirak pike keyik kan kewet mite rek. Hire wen witeik wewet miye pire paan ke Jon.

²⁹ Maain mit ne Jon nertei hirak epei kaa, hir nen winak enuk neit yink kirak neiyik nan newisik kekre hei.

Jisas kewet mit nar 5,000 menmen hir naam

(Mt 14:13-21; Lu 9:10-17; Jo 6:1-13)

³⁰ *Mit aposel ne Jisas pike nan netp>wek menmen hir nriakem natip mit miyapir em. ³¹ *Hirak ketpor kar ik: “Yi eitikewa haiu mamno wit weinik mamu mamit ein.” Hirak katip kar ik kentar mit yapirwe nan netpor wanewik ere witaan, te hir ap nau naam menmen taau. ³² Hir hirras nau bot nepno wit weinik.

³³ Te mit yapirwe ne wit yapirwe niri hir nen, hir nerteiri hir neimn, te hir mit miyapir nesiuknen ninan nen wit weinik eik ek neneriyor hir nananen.

³⁴ *Jisas kenke kinaaiwir bot ken kiun tenhaan kerp ti eik, hirak kir mit yapirwe nererik in, hirak hanhani kentar hir nre sipsip mit naanmiprewem au, hiram mamno heriyai heriyai menmen mamimip mamawaankem. Hirak katip keteiknor menmen me God yapirwe. ³⁵ *Maain menep kakre witaan hirak wen ketpor him, mit disaipel hirak nan netp>wek nar ik: “Wit weinik ik ek, nepi au kakre witaan. ³⁶ Ti eriuweti enino enrer wit wit enit menmen enim.” ³⁷ Hirak Jisas ketpor, “Yi hirras eiwetir menmen hir nanim.” Te hir pike netp>wek, “Haiu emno emwir pewek nar 200 kina mamit menmen a? Taauye! Haiu ap meit pewek mei yapirwe au!” ³⁸ Jisas kitorhi kar ik: “Menmen marmenum mepeit in? Yi eino eiwenhisem.” Hir epei nen newenhisem, hir pike nan netp>wek nar ik: “Bret hispinak (5) metike sauk wik me wan mepeit in keremem.”

³⁹ Hirak epei kertei, hirak katip mit disaipel hirak: “Yi eitip mit hir eninke hasini enu yenkis eim.” ⁴⁰ Hirak ketpor kar ek, te hir nenkeri hasini hasini nau nitet yenkis, mit han nar 100, mit han nar 50. ⁴¹ Te hirak ketenen bret metike sauk mau

his mirak, hirak kikiamnaan men nepni eim kitehi God katip hirak yaaik. Epei au, hirak kewep bret kewet mit disaipel hirak em. Te hir net>wem neiyim nen newet mit miyapir em. Epei au, hirak pike keit sauk kewetrem hir neiyim nen newet mit miyapir em hir naam. ⁴²⁻⁴³ Mit miyapir yapirw naam ere tu iuwe, ham au mepeit. Te mit disaipel neit menmen yinam mawaai em kerek mit hir naam au, hir nemi mekre wapnake mar hiswiyen wik (12) ere mau him. ⁴⁴ Hir mit yapirwe nar 5,000 mit keriyen hir nererik naam menmen.

Jisas ken kitet tipar keke niu

(Mt 14:22-23; Jo 6:15-21)

⁴⁵ In ek Jisas katip mit disaipel hirak him manp te hir eninan enu bot eno enrekir wan eniun pinak ein enmeriy>wek enit wit Betsaida. Hirak kakriuwet mit hir nanino heriyai heriyai nanrer wit mir eim.

⁴⁶ *Hirak Jisas keriuweti hir nen, te hirak ken miniu (o neiyip) kitehi God, hirakit tewepnak. ⁴⁷ Maain witaan man, bot ke mit wen kerekir wan ke niman, hirak Jisas kerp ti kepu weinik. Hirak kir mit hirak hir neiyik newen tipar iuwe neriuwet bot ken, te nime miniu meriuwet bot ap ken kiun pinak ein au. ⁴⁸ Menep wanewik, Jisas hirak kitet wan keke niu ken. Hirak kakno kaksipaap mit nau bot, ⁴⁹ *te hir nirek kitet wan keke niu ken, hir han kitet hirak herwe. ⁵⁰ Te hir ninaain nenepip. Hir nenepip te hirak ketpor kar ik: “Yi han tokik eiyu. Hi Jisas kerekik hi han. Te yi ap eineina au.” ⁵¹ *Hirak ketpor epei au, hirak kehin kinu ketikeri nau bot. Te nime matin meit. Hir nirek, te hir nepirpir iuwe. ⁵² *Hir ap han kitet menmen me bret kerek hirak kirakem kewet mit em hiram meteiknor hirak Mitik Iuwe. Au, han kir wen toenuk. Mar im te hir nepirpir.

Jisas kikaap mit miyapir hir ninaap neit Genesaret

(Mt 14:34-36)

⁵³⁻⁵⁴ Hir nerekir wan ere hir niun tenhaan ken pin eik. Hir ninaaiwir bot nerp tenhaan mit yapirwe hir nir ninaan me Jisas hir nerteiyek hirak keimn. Te hir nen heriyai heriyai ⁵⁵ nerer wit wit hir nenerir mit ninaap neri nen newisi nawaai nentar yeno, hir nani neri nen wit kerek hir nemtau Jisas kewiyen. ⁵⁶ Jisas ken kerer wit kike o wit iuwe, hir mit newis mit ninaap hir nau yaain menep yayiwe, hir nit>wekhi te hir newir his netenen klos mirak. Mit

* 6:30 Lu 10:17 * 6:31 Mk 3:20 * 6:34 Mt 9:36

* 6:49 Lu 24:37 * 6:51 Mk 4:39 * 6:52 Mk 8:17

* 6:35 Mk 8:1-9 * 6:46 Mk 1:35; Lu 5:16, 6:12, 9:28

kerek newir his netenen klos m̄rak, h̄r p̄ke n̄re yaaik.

7

Jisas kene m̄t kerek h̄r nises h̄m me maamrer, ap nises h̄m me God au (Mt 15:1-9)

¹ M̄t han ne Farisi kerek nin̄n nises h̄m me Moses, h̄r netike m̄t han kerek nin̄n nertei h̄m me Moses nat̄p m̄t miyap̄r em, h̄r n̄naaiw̄r wit Jerusalem nen nererik neit wit eik nan̄r Jisas. ² *H̄r n̄r m̄t disaipel han kerek nises h̄m me Jisas h̄r n̄paam menmen te h̄r nin̄n nekemyet his m̄r au. ³ (M̄t miyap̄r ne Isrel h̄r niut̄p niut̄p nises h̄m me maamrer te m̄t ne Farisi h̄r nisesim iuwe. H̄r nekemyet his au, te h̄r nan̄m menmen au. ⁴ *H̄r nan̄no wit nan̄t menmen m̄t nesiuwerem meit maket, h̄r nant̄wem p̄ke nan̄nen wit eik h̄r nin̄n nanm̄r au, te h̄r nan̄m menmen au. H̄r nises h̄m meiyam me maamrer mar im. H̄r nekemyet wa hesnu, m̄n me toni, wenkepye, sar metike m̄n me ain. Au, h̄r ap te nan̄m menmen tau!)

⁵ H̄r m̄t ne Farisi netike m̄t kerek nin̄n nertei h̄m me Moses nat̄p m̄t miyap̄r em, h̄r nitehi Jisas nar ik: “Nenmak m̄t h̄r nises h̄m m̄t, te h̄r ap nises h̄m me maamrer? H̄r naam menmen neriuwe his enum hap̄k mewim.” ⁶ *Jisas ketpor kar ik: “N̄paa Aisaia h̄rak kat̄p h̄m me yi m̄t kerek yewen̄n h̄m. H̄rak kewis h̄m mau t̄wei mar im:

‘M̄t in newenan̄pi neriuwe h̄m m̄r, te han k̄r kis̄sa au.

⁷ H̄r niteh̄r newen nin̄p nine henye newen̄pi niuk mai wein̄m. H̄r nat̄p m̄t miyap̄r h̄m m̄r h̄ram mar ke h̄m me God.’ ⁸ “Yi yeweik̄n sip yewet h̄m me God, te yi yises h̄m wein̄m m̄t keriyen h̄r netpiyem.”

⁹ H̄rak wen ketpor, “Yi yertei werek werek eiweik̄n sip eiwet h̄m me God te yi eiyses h̄m mi. ¹⁰ *N̄paa Moses kewis h̄m mau t̄wei kat̄p kar ik: ‘Yi naanmampre miye haai ni eiwen̄pi niuk m̄r eikepi, maain yi naanmampri. Neim̄n h̄r nene miye haai n̄r nanr̄ newirpaan newepik, h̄r m̄t han nan̄n̄p nani nan̄t.’ ¹¹ Te yi m̄t yat̄p m̄tik hak kakt̄p miye haai n̄rak menmen h̄rak maain kakwet̄rem kak̄kepi, te h̄rak kehimit̄anem kakwet̄ God em, ¹² te maain yi yeriuwes̄sek h̄rak ap kakwet̄ miye haai em kak̄kepi kakriuw̄rem au. ¹³ Mar im yi yewen̄n h̄m me

God yeriuwe menmen maamrer netpiyem yi yisesim yat̄p m̄t em. Yi m̄t ȳrak menmen yap̄rwe enum mar im.”

Menmen m̄t n̄rakem menip God h̄rak kat̄p h̄r enun (Mt 15:10-20)

¹⁴ Jisas p̄ke ken̄ne m̄t miyap̄r yap̄rwe h̄rak ketpor kar ik: “Yi m̄t miyap̄r yap̄rwe, yi n̄k̄p emnep eiȳmtau h̄m mai, yi han ekitetim! ¹⁵ *Menmen m̄t nan̄m mamno tu k̄r h̄ram ap menip God kakt̄p m̄t h̄r enun au. Menmen mekre han ke m̄t h̄ram mewek̄n han k̄r h̄ram menip God h̄rak kakt̄p m̄t h̄r enun. ¹⁶ Neim̄n h̄r en̄rtei h̄r nan̄mtewem.”

¹⁷ Maain h̄rak epei k̄naaiw̄r m̄t h̄rak ken w̄nak ken n̄m̄n ein, m̄t n̄rak nises h̄m m̄rak h̄r nit̄wekhi me h̄m n̄paa h̄rak ketpim. ¹⁸ H̄rak kenemyor naan ketpor kar ik: “Yi wen yep̄tariyem yar ke m̄t ein a? Yi yep̄tari menmen h̄ram mamno h̄m ke m̄t h̄ram menip God h̄rak kakt̄p m̄t h̄r enun taauye! ¹⁹ Menmen h̄ram mamno mam̄ke tu kerekek maain m̄t h̄r nan̄no nan̄nerem mamno mune ne heim.” (Me h̄m im Jisas kat̄p h̄rak keteiknai menmen yap̄rwe me t̄i h̄ram yaaime te haiu mam̄m.) ²⁰ H̄rak wen kat̄p, “Menmen enum mekre han ke m̄t h̄ram menip God kakt̄p h̄r enun.

²¹ *Menmen mekre han ke m̄t meit n̄m̄n h̄ram menipi h̄r han kitet enun, h̄r nisesan n̄r̄ran, h̄r nekint̄p menmen o h̄r nenep m̄t nani. ²² H̄r nari miyap̄r ne m̄t han his newenem n̄waai net̄keri, h̄r hemkre menepam enum nan̄t menmen, h̄r n̄rak menmen enum meit wit wit heriyai heriyai, h̄r newen̄n h̄m, h̄r nenke perke enum o paan tokik nekitet naan, h̄r han enuk neriuwe m̄t h̄r nin̄ni neit menmen yap̄rwe, h̄r netpi nisesi, h̄r han kitet h̄r iuwe nin̄n m̄t han. Menmen im metike menmen ham enum. ²³ Menmen im yap̄rwe meit n̄m̄n mekre han man h̄ram menip God h̄rak kakt̄p m̄t h̄r enun.”

M̄te pe Finisia witehi Jisas h̄rak kakepiye

(Mt 15:21-28)

²⁴ Maain Jisas h̄rak kekrit k̄naaiw̄r wit ik, h̄rak kepno ken h̄n me wit Taia. H̄rak ken kiun ein, h̄rak ken kepu w̄nak hak k̄napen h̄r m̄t en nertei h̄rak kepu w̄nak eik, te h̄r nemtewek. ²⁵ In ek, m̄te hap̄ n̄ki p̄re herwe enuk kers̄sep, h̄re wemtau m̄t nat̄pan me Jisas. Te h̄re wen wenke w̄waai t̄i menep h̄t me Jisas. ²⁶ M̄te ip h̄re pe Isrel au. H̄re miye

* 7:2 Lu 11:38 * 7:4 Mt 23:25 * 7:6 Ais 29:13

* 7:21 Ga 5:19-21

* 7:10 Eks 20:12, 21:17; Diu 5:16 * 7:15 Ap 10:14-15

püre wina (o winiye) weit provins Sairo Finisia. Hîre witehi Jisas hîrak kakîpîr herwe kaknopîn kakîkeipîn nîki pîre.

²⁷ Te Jisas katîp hîrak kakînîn kakîkaap mîit ne Isrel, te hîrak ketpîwe tok piksa kar ik: "Nîkerek hîr eninîn enîm menmen. Hîram enum te haiu mîit mamkin menmen me nîkerek mamwîrem mamno mamwet nepere rem."

²⁸ Te hîre wetpîwek, "Ti atîp werek Mîitîk Iuwe, te nepere mekorîr menmen me nîkerek mînatîn mîwaai tî."

²⁹ Hîrak ketpîwe, "Ti atîp werek ik, te ti pike eno witeik. Hîrak herwe epei kenke kenpîn kînaaiwîr nîki pit." ³⁰ Hîre pîke wen witeik, hîre wîr nîki pîre wîwaai yeno, hîre wertei herwe epei kenke kenpîn kekeipîwe.

Jisas kîkaap mîitîk enuk ap katîp au, nîkîp toto

³¹ *Maain Jisas kînaaiwîr wit ke Taia keit ein, hîrak ken kewep nîmîn ke wit Saidon hîrak ken menep hîm me wit hiswiyen (10) hîrak ken ere kiun wan ke provins Galili. ³² *Mîit han neit mîitîk hak neiyîk nen neteikîn Jisas ek. Mîitîk ik hîrak nîkîp toenum katîp werek au. Teruk enuk kemerhin (o kemarkîk). Hîr natîp Jisas hîm iuwe, te hîrak kakwis his mamînterik kakîkepik. ³³ *Hîrak Jisas ketîwekhis keriyaaq keiyîk ken ketikerek tekisyakî tînaaiwîr mîit yapîrwe nererik neit ein. Te hîrak kewis histuwak mîrak mekre nîkîp mîrak, hîrak kenikîn tîmank men nin kîrak. ³⁴ *Te hîrak kîkîam naan men niu kekin han ketpîwek kar ik: "Efata." Haiu meweikîn hîm haiu matîp, "Ti nîkîp mit emnep emtau menmen."

³⁵ Hîrak nîkîp mîrak menep, teruk kerek kemerhin (o kemarkîk) epei au, hîrak katîp werek werek. ³⁶ *Hîrak Jisas ketpor hîm iuwe te hîr enwepyapîr menmen im emî! Hîrak kehîmîtenorem katîp hîr ap enîtpim au emî! Te hîr newepyapîrem iuwe nerer wit wit heriyai heriyai. ³⁷ *Mîit in han kekrit wîsenum hîr natîp nar ik: "Hîrak epei kîriak menmen yapîrwe yaaim. Hîrak wen kîriak mîitîk ik nîpaa nîkîp to enum, hîrak nîkîp menep kemtau hîm."

8

Jisas kewet mîit nar 4,000 menmen hîr naam

(Mt 15:32-39)

¹ In ek mîit yapîrwe nererik nan, hîr ap neit menmen mei te nanîm au. Te Jisas hîrak kenîne mîit disaipel nîrak ketpor

kar ik: ² *"Hi hanhan heriuwe mîit in. Hîr nau netikewa me wî wikak, te in ek menmen hîram epei au mesi hîr nînpî maan. ³ Hi eriuweti nanît nînpî nanîno nîr ein te hîr nînpî mamîn nanînkewîn nanwaai yayiwe. Mîit han hîr neke yanîmîn nan." ⁴ Mîit nîrak netpîwek nar ik: "Haiu mamwetîr menmen hîr nanîm mamîrkeik? Wit ik ek hîrak weinîk." ⁵ Jisas hîrak kitorhi kar ik: "Menmen marmenum mepeit?" Hîr natîp, "Menmen hispînak wik(7)."

⁶ Hîrak katîp hîm iuwe te mîit miyapîr yapîrwe hîr nanu tî. Te hîrak ketenen bret hispînak wik (7), hîrak kitehi God em katîp hîrak yaaiik. Te hîrak kewenîn bret kewet mîit disaipel nîrak em hîr nenkerem newet mîit yapîrwe rem. ⁷ Hîr mîit disaipel nîrak wen netenen saauk ham kike. Te Jisas kitehi God em, hîrak kewet mîit nîrak em ketpor hîr enwet mîit han em. Hîr newetîrem. ⁸ Hîr mîit yapîrwe naam menmen ere tu iuwe. Mîit disaipel nîrak nen neit menmen yinam wen mepeit, hîr neiyîm nen nemi mekre wapnake hispînak wik (7) mau hîm. ⁹ Mîit miyapîr nar 4,000 hîr epei naam menmen im. Hîr epei naam, hîrak keriuweti nen. ¹⁰ Hîrak keriuweti nen, hîrak ketike mîit disaipel nîrak hîr nehîn nîniu nau bot, hîrak kerekir wan ken kiun hîn me distrik Dalmanuta.

Mîit Farisi nitehi Jisas hîrak kakriak menmen hîr nanîrem

(Mt 16:1-4; Lu 12:54-56)

¹¹ *In ek mîit han ne Farisi kerek hîr ninîn nises hîm me Moses hîr nan netike Jisas newepnak. Hîr nenerek nitîwekhi hîrak kakriak menmen kakteiknor hîrak God keriuwetek kan tî ik. Hîr hanhan nanri han kîrak. ¹² *Jisas kekin han ketpor kar ik: "Yenmak yi mîit yitauhi te hi arîak menmen hi eteikni God keriuweta hi han a? Hi hetpi werek. Hi ap te eteikni yi mîit ne ti menmen mar im tau." ¹³ Hîrak katîp epei au, hîrak kînaiwîri kehîn kîniu kau bot ketike mîit nîrak, hîrak kerekir wan kakno pînak ein.

Tok piksa me hîm me mîit ne Farisi netike hîm me mîitîk iuwe King Herot

(Mt 16:5-12)

¹⁴ Hîr mîit disaipel nîrak neit bret au, hîr han kaa rem. Kiutîp kîwaai kekre bot kepeit kerekek. ¹⁵ *Bot hîrak wen kerekir wan, hîrak Jisas katîp hîm iuwe ke hîm enum mîit newepyapîrem natîp hîram yaaim metike menmen mîit ne mîitîk iuwe King Herot nîriakem. Hîrak ketpor,

* 7:31 Mt 15:29-31 * 7:32 Mk 5:23; Lu 4:40, 13:13 * 7:33 Mk 8:33 * 7:34 Mk 6:41; Jo 11:41 * 7:36 Mk 1:43-45 * 7:37 Ais 35:5 * 8:2 Mk 6:34-44 * 8:11 Mt 12:38 * 8:12 Lu 11:29 * 8:15 Lu 12:1

“Naanempre h̄ras. Yi einop̄n eikeip̄n yis me m̄t ne Farisi metike yis me m̄t ne Herot.”¹⁶ Te h̄r nat̄pan nar ik: “Haiu han kaa bret te h̄rak kenai ketpaiyem.”¹⁷ *Jisas kemtau h̄r nat̄pan, te h̄rak ketpor kar ik: “Yenmak te yi yat̄p̄n yi han kaa bret a? Yi ap han kitet menmen werek werek wen au a? Han ki au to enuk a?”

¹⁸ *Yi nanam̄r kewi te yi ȳr menmen au. Yi n̄k̄p̄ mewi, te yi yemtau menmen au. Yi han kaa menmen im a?¹⁹ *N̄paa ein hi ewep̄ep̄ bret mar hisp̄nak (5) me m̄t nar 5,000, yi yeit yinam mekre wapnake mau h̄m marmenun a?” H̄r netp̄w̄ek, “Haiu memi mar hiswiyen wik (12).”²⁰ *H̄rak ketpor kar ik: “Me bret hisp̄nak wik (7) me m̄t nar 4,000 yi yeit yinam yemi mekre wapnake mau h̄m marmenun a?” H̄r netp̄w̄ek, “Haiu meit hisp̄nak wik (7).”²¹ H̄rak ketpor, “Yi wen yep̄tari a? Hi ap heni me bret au. Hi hetp̄l yi einop̄n ap eiyises h̄m enum m̄t ne Farisi nat̄p̄ m̄t h̄r enisesim.”

Jisas k̄kaap̄ m̄t̄k ke Betsaida h̄rak nanam̄r toto

²² Maain h̄r nen niun wit Betsaida. H̄r m̄t han nari m̄t̄k nanam̄r toto h̄r neiȳk nan n̄r Jisas, h̄r nit̄w̄ekhi h̄m iuwe te h̄rak kakwis his mam̄nterik.²³ *Jisas keten̄w̄ek his kariyaak ken k̄naaiw̄r wit ken kerp̄ p̄n eik. H̄rak kenik̄n t̄mank men nanam̄r k̄rak, h̄rak kewis his menterik. Te h̄rak kit̄w̄ekhi kar ik: “Ti h̄r menmen o au?”²⁴ H̄rak m̄t̄k k̄iwaainan k̄r ein ein kat̄p̄, “Hi h̄r m̄t neke t̄ o hi h̄r nu waai?”²⁵ H̄rak Jisas p̄ke kewis his mentar nanam̄r k̄rak. In ek h̄rak m̄t̄k k̄r h̄m̄n naan menmen h̄rak k̄rem werek werek yaaim.²⁶ *H̄rak nanam̄r yaaik te Jisas kare kaksuwerek kakno, h̄rak ketp̄w̄ek kar ik: “Ti ap eno wit Betsaida eik, au em̄t! Ti eno nit en kerek̄ek.”

Pita kewep̄yap̄r Jisas h̄rak m̄t̄k Kraisi God kesuwerek kan t̄

(Mt 16:13-20; Lu 9:18-21)

²⁷ Maain Jisas ketike m̄t̄ disaipel n̄rak nen nerer wit wit me Sisaria Filipai. H̄r wen nepno h̄rak kitehi m̄t̄ n̄rak kar ik: “M̄t̄ h̄r nenewa hi keim̄n?”²⁸ *M̄t̄ n̄rak h̄r netp̄w̄ek nar ik: “M̄t̄ han nat̄p̄ ti Jon kerek k̄k̄r m̄t̄ nek̄e t̄par ti p̄ke hekrit heke herwe hei han. M̄t̄ han nat̄p̄ ti profet Ilaija ti h̄naaiw̄r wit ke God hekiuwe han t̄ ik e. M̄t̄ han nat̄p̄ ti m̄t̄k profet hak n̄paa nat̄p̄ h̄m me God newep̄yap̄rem

nat̄p̄ m̄t̄ em, ti p̄ke hekrit heke herwe hei han.”²⁹ *H̄rak Jisas kitorhi, “Te yi han kitet hi keim̄n?” H̄rak Pita ketp̄w̄ek, “Ti M̄t̄k Kraisi kerek God kehimītanit kerek ti ekepai haiu m̄t̄ keriyen.”³⁰ *Jisas ketpor h̄m iuwe, “Yi ap eiwep̄yap̄r hi keim̄n au em̄t!”

Jisas kat̄p̄ maain h̄rak kaki h̄rak p̄ke kak̄krit

(Mt 16:21-28; Lu 9:22-27)

³¹ In ek, h̄rak kin̄ ketpor kar ik: “Maain hi M̄t̄k ke wit ke M̄t̄k Iuwe hi ȳnk kai kakiyewo iuwe. Haairer netike m̄t̄ iuwe pris kerek newet God menmen me m̄t̄, h̄r netike m̄t̄ nin̄n nertei h̄m lo me Moses, h̄r nan̄neina te h̄r naniyep̄ hi hahi. Te maain w̄ wikak, hi p̄ke ekrit ehu.”³² Jisas kat̄p̄ h̄m kepak̄n menmen au, h̄rak kewep̄yap̄rem. Te Pita ketp̄w̄ek keriyaaq keiȳnk ken p̄n eik h̄rak kenerek ketp̄w̄ek kar ik: “Ti han kitet menmen mar im au em̄t.”³³ Jisas keweik̄n k̄r m̄t̄ disaipel n̄rak han te h̄rak kene Pita ketp̄w̄ek kar ik: “Seten ti enop̄n ekeipno. Ti ap han kitet menmen har ke God han kitetim au. Ti han kitet menmen har ke m̄t̄ keriyen.”

³⁴ *Maain Jisas ken̄ne m̄t̄ yap̄rwe netike m̄t̄ disaipel n̄rak. H̄r nan nererik nau, te h̄rak ketpor kar ik: “Neim̄n h̄r hanhan nanis̄sa nan̄mtau h̄m mai, h̄r hanhan h̄ras au. H̄r ap neh̄nh̄n en̄naain menmen enum mamnen mamriwaank nentar h̄r nises h̄m mai.³⁵ *Neim̄n n̄rak ek au, te h̄r nare nanu nan̄t menmen yap̄rwe, maain h̄r maain nani. Te neim̄n nani nan̄ntar h̄m mai h̄r nisesim, h̄r nantikewa nanu nan̄t.³⁶ M̄t̄k hak keit menmen yap̄rwe me t̄ te h̄m̄n k̄rak h̄rak kakiwaank, mam̄rkeik te h̄ram mamkepik h̄rak kaktike God tatu werek a? Taauye!³⁷ M̄t̄k kakwet God mekam te h̄rak kakwet̄w̄ek h̄m̄n hak yaaik k̄rak a? Taauye!³⁸ *Neim̄n ne yi m̄t̄ yi ȳnk enuk ap eit̄p̄ m̄t̄ enun ne t̄ ik yi yises h̄m mai, maain me w̄ hi M̄t̄k ke wit ke M̄t̄k Iuwe hi heit menmen me Haai merhihe mewepna, hi anen eh̄r̄p̄ t̄ hetike m̄t̄ ensel nai, hi eweik̄n sip ewet yi m̄t̄.”

9

¹ *Jisas ketpor kar ik: “Hi etp̄l werek. M̄t̄ han nepu nep̄eit in h̄r nani wen au, te h̄r nan̄r menmen iuwe God k̄rakem mamnen h̄rak keiȳm naanmampre m̄t̄ kakriuw̄erem.”

* 8:17 Mk 6:52 * 8:18 Jer 5:21; Esi 12:2; Mk 4:12; Ap 28:26 * 8:19 Mk 6:41-44 * 8:20 Mk 8:6-9 * 8:23 Jo 9:6 * 8:26 Mk 7:36 * 8:28 Mk 6:15 * 8:29 Jo 6:68-69 * 8:30 Mk 9:9 * 8:34 Mt 10:38-39 * 8:35 Lu 17:33; Jo 12:25 * 8:38 Mt 10:33 * 9:1 Mk 13:30

*Mit disaipel n̄r ȳnk ke Jisas h̄rak
keweik̄n k̄re menmen ham
(Mt 17:1-13; Lu 9:28-36)*

²Maain wi hisp̄nak kiut̄p (6) epei men, h̄rak Jisas keithis Pita, Jems, Jon tetikere ten m̄niu (o neiȳp) kau niu ein. H̄rakit tepu wein̄m. M̄t han au. H̄rakit t̄rek keweik̄n his keit in. ³Laplap m̄rak merh̄he m̄re hike, te h̄r m̄t ne t̄i h̄r ap te n̄r̄akem mar im taauye. ⁴H̄rakit t̄r Ilaija ketike Moses, h̄rakit maam n̄pu te n̄paa ein, h̄rakit wik tetike Jisas tewepnak. ⁵H̄rak Pita k̄r menmen im te h̄rak kat̄ip Jisas kar ik: “Haai, haiu mau in h̄ram yaaim. Haiu mamwep weisak wikak. Kiut̄p kit, kiut̄p ke Moses, kiut̄p ke Ilaija.” ⁶H̄rak Pita kat̄ip h̄m im kentar h̄rakit t̄naain te Pita kep̄tari h̄m mekak h̄rak ketpiyem, te h̄rak ketpi h̄m im o h̄m eim. ⁷*H̄rak kat̄ip epei au, nap̄i k̄wap̄ni, h̄rakit temtau h̄m me God meke nap̄i man mat̄ip mar im: “H̄rak N̄kan kai ik hi hanhanek. N̄k̄ip emnep yi eȳmtau h̄m m̄rak.” ⁸H̄ram mat̄ip epei au, nap̄i kewep ken h̄rakit terenaan waswas t̄r m̄tik̄it wik au. H̄rakit tenep teit p̄ke ten wit ke God. Jisas kerekek h̄rak kepu.

⁹*H̄rakit tekiuwe m̄niu (o neiȳp) Jisas kwenet ketp̄wek̄it h̄rakit ap tewepyap̄r menmen h̄rakit epei t̄rem au em̄it ere maain h̄rak M̄tik̄ ke wit ke M̄tik̄ Iuwe h̄rak kaki p̄ke kak̄krit kaku. ¹⁰H̄rakit temtau h̄m m̄rak h̄rakit tepak̄nek. Te h̄rakit titehiȳk̄it menmen Jisas ketp̄wek̄item me maain h̄rak kaki p̄ke kak̄krit kaku. ¹¹Te h̄rakit tit̄wekhi tat̄ip tar ik: “Nenmak m̄t nin̄n nertei h̄m lo me Moses h̄r nat̄ip Ilaija kak̄in̄n kaknen, te maain M̄tik̄ Kraiis k̄karu kaknen?” ¹²*Jisas ketp̄wek̄it, “H̄rak Ilaija kak̄in̄n kaknen p̄ke kak̄riak menmen ere werek. Te nenmak h̄r m̄t ne n̄paa ein newis h̄m mau t̄wei me hi M̄tik̄ ke wit ke M̄tik̄ Iuwe hi ȳnk kakyewo iuwe, m̄t h̄r nanitetaunaan a? ¹³*Te hi hetpi werek. H̄rak Ilaija epei kan, te m̄t h̄r nerekȳwek nises han k̄r mar ke n̄paa m̄t newis̄im mau t̄wei. H̄rak Jon kerekek.”

*Jisas k̄kaap n̄kan h̄rak kep̄r herwe
enuk kenp̄n kekeip̄n̄wek
(Mt 17:14-21; Lu 9:37-43)*

¹⁴H̄rak ketp̄wek̄it epei au, h̄rakit tan t̄r m̄t disaipel n̄rak han. H̄rakit t̄r m̄t yap̄rwe nan nererik neweiknor. M̄t disaipel h̄r netike m̄t h̄r nin̄n nertei

h̄m lo me Moses h̄r nenehan me menmen. ¹⁵In ek h̄r m̄t n̄r Jisas kan te h̄r han kekrit han yaaik nen nat̄ip nar ik: “Ti epei han.” ¹⁶H̄rak ketpor, “O hi epei han.” Te h̄rak kitorhi, “Yi yenehan yektaan mekam?” ¹⁷M̄tik̄ kiut̄p ke h̄r yap̄rwe h̄rak ketp̄wek kar ik: “Haai, hi epei hari n̄kan kai heiȳk han. H̄rak herwe enuk kers̄isek kewek teruk. ¹⁸Me w̄i h̄rak kers̄isek, h̄rak kew̄rek k̄waai t̄i, h̄rak n̄kan kenik̄n mar t̄werpek, h̄rak kenip yehes m̄rak k̄kir k̄kir, ȳnk kererwo. Hi hitehi m̄t disaipel nit h̄r nan̄p̄r herwe kakno, te h̄r taauye!”

¹⁹Jisas h̄rak kemtau h̄m im te h̄rak keneri kar ik: “Yi m̄t miyap̄r kerek yi ap han ekit̄ta? W̄i marmenum hi ehu emeryi te yi han ekit̄ta? Eh̄t n̄kan eiȳk enen.” ²⁰H̄r neiȳk nan h̄rak herwe enuk k̄r Jisas. Herwe enuk k̄r Jisas, h̄rak han enuk kers̄is n̄kan kenipek kenke k̄waai t̄i. N̄kan keweik̄n heriyai heriyai, h̄rak kenik̄n mar t̄werpek.

²¹Jisas kitehi haai k̄rak kar ik: “W̄i marmenum h̄rak k̄riak kar ik e?” Haai k̄rak ketp̄wek, “N̄paa h̄rak n̄kan kike ere in. ²²Hekrit hekrit h̄rak herwe kers̄isek te h̄rak kew̄rek kekere si o kekere wan t̄par te h̄rak kaknep h̄rekes kaki. Ti iuwe ti hertei ep̄r herwe eik, te ti hanhanai ekepik.” ²³*Jisas h̄rak kenerek kar ik: “Ti henmak ti at̄ip te hi hertei a? Keiȳn han kit̄ta h̄rak kak̄riak menmen yap̄rwe.” ²⁴*Waswas haai kitehi Jisas h̄m iuwe, “Hi han kitetit iuwe au, kike keremem. Ti ekepa te hi han eketitit iuwe.” ²⁵Jisas k̄r m̄t yap̄rwe nesiuken nan nererik neweik̄n̄wek nan̄rek, h̄rak kene herwe enuk ketp̄wek kar ik: “Ti herwe enuk hers̄isek hewek teruk hemesis̄iwek n̄k̄ip paaan toto, hi hetput h̄m iuwe ti etpaan eno ekeip̄n̄wek ap p̄ke eno ekrekek au ek̄it. Ti enop̄n.” ²⁶*H̄rak herwe kekere n̄kan h̄rak kenep̄p̄ p̄ke kenep̄ n̄kan, h̄rak kaa keperper, h̄rak herwe kenp̄n kekeip̄n̄wek ken. H̄rak n̄kan k̄waai k̄re m̄tik̄ epei kaa, te m̄t yap̄rwe nat̄ip, “H̄rak epei au kaa.” ²⁷Te Jisas keriȳwek his men niu kari n̄kan h̄rak k̄krit.

²⁸Maain h̄rak ken winak n̄m̄in ein, h̄r m̄t disaipel n̄rak nit̄wekhi nar ik: “Menmak te haiu ap mep̄rek ken au a?” ²⁹Jisas h̄rak ketpor, “Yi yep̄r herwe enuk kar ik yeriuwe menmen ham au. Prea keremem.”

Jisas kat̄ip keteip̄im h̄rak kaki, maain

* 9:7 Mt 3:17; 2Pi 1:17-18; Diu 18:15; Ap 3:22 * 9:9 Mt 12:16; Mk 8:30 * 9:12 Mal 4:5; Sam 22:1-18; Ais 53:3
* 9:13 Mt 11:14 * 9:23 Mt 21:21; Mk 11:23 * 9:24 Lu 17:5 * 9:26 Mk 1:26 * 9:30 Jo 7:1

*hirak pike kakikrit**(Mt 17:22-23; Lu 9:43-45)*

³⁰ *Maain h̄ir n̄inaaiw̄ir wit ik, h̄ir nen nitet yayiwe neke n̄im̄in ke provins Galili, te h̄irak k̄napen m̄it yap̄rwe h̄ir nan̄irteiyek. ³¹ *H̄irak k̄napen kentar h̄irak hanhan kat̄ip m̄it disaipel n̄irak h̄im m̄irak. H̄irak ketpor kar ik: “Hi M̄it̄ik ke wit ke M̄it̄ik Iuwe m̄it han h̄ir nan̄riuweta hi eno his me m̄it enum h̄ir naniyep hi hahi. Maain, w̄i wikak, hi p̄ike ah̄ikrit hahu.” ³² *H̄ir han kitet h̄im m̄irak h̄ir nep̄tiriyem. Te h̄ir n̄inaain nan̄it̄iwekhi me menmen h̄irak ketporem.

*Keim̄in h̄irak k̄ire m̄it̄ik iuwe**(Mt 18:1-5; Lu 9:46-48)*

³³ H̄ir newepnak epei au, h̄ir nen niun wit Kapaneam. H̄ir epei nen w̄inak n̄im̄in ein, h̄irak kitorhi kar ik: “N̄ipaa haiu wen m̄ipitet yayiwe, yi yat̄ipan mekam?” ³⁴ *H̄ir au nekint̄ip nentar n̄ipaa h̄ir nat̄ipan me h̄ir h̄iras keim̄in ke h̄ir h̄irak kin̄ni iuwe. ³⁵ *Jisas kau yeno kari m̄it hiswiyen wik n̄irak (12), h̄irak ketpor kar ik: “M̄it̄ik hak kak̄in̄in m̄it han, h̄irak ek̄ikaru ek̄ikriak menmen m̄ir wein̄im.” ³⁶ H̄irak kari n̄ikan kewis̄ik kerp keit n̄im̄in. H̄irak keyewewik ketpor, ³⁷ *M̄it neim̄in kerek h̄ir n̄ikaap m̄it̄ik kiut̄ip kar ke n̄ikan ik nentar h̄ir nises h̄im mai, h̄irak kar ke h̄ir n̄ikaap m̄it̄ik kerekek au. H̄ir nekepik ketikewa. M̄it kerek nekepa, h̄ir nekepa kerekek au. H̄irak kar ke h̄ir nekepa hetike M̄it̄ik Iuwe kerek ker̄iuweta hi han t̄i ik.”

*Neim̄in h̄ir n̄ir̄iak menmen mar ke haiu m̄ir̄iakem, h̄ir nau yinan**(Lu 9:49-50)*

³⁸ *H̄irak Jon ketp̄iwek kar ik: “M̄it̄ik Iuwe, haiu m̄ir m̄it̄ik hak kep̄ir herwe enum kekine niuk mit, te haiu meri-uwes̄isek kentar h̄irak kises h̄im mit ketikewai au. Haiu m̄it keriyen.” ³⁹ *Jisas ketpor kar ik: “Yi yer̄iuwes̄isek au ek̄it! M̄it̄ik kerek k̄riak menmen yaaim iuwe kekine niuk mai, h̄irak ap te kakt̄ip enum me hi waswas taau. ⁴⁰ *Neim̄in h̄ir n̄ir̄iak menmen mar ke haiu m̄ir̄iakem, h̄ir nau yinan. ⁴¹ *Hi hetpi werek. M̄it han nekepi, h̄ir neweti t̄ipar mei yi yaȳim yentar yi yises h̄im me hi Kraiss, God h̄irak ap han kaa menmen im au. Maain h̄irak kakwet̄ir menmen yaaim.

*Menmen enum m̄it̄ik hak k̄ir̄iakem mam̄iwaank h̄im m̄it̄ik hak kisesim**(Mt 18:6-9; Lu 17:1-2)*

⁴² “M̄it̄ik hak kak̄riak n̄ikan hak ke n̄ikerek yap̄rwe in h̄ir han kit̄ita kar ik, te h̄irak keweik̄in han k̄irak te h̄irak kak̄riak enum, h̄irak yaaik te m̄it han h̄ir nan̄kaaip nan kariȳiwek teruk h̄ir nanw̄irek kakno kak̄ikre wan kaki te maain h̄irak ap kak̄riak menmen ham enum te God han enuk wisenuk kak̄iwaankek kak̄ikre si. ⁴³ *Ti h̄ir̄iak menmen enum heriuwe his mit te ti eremir meiyam p̄inam ew̄irem. Ti eremir meiyam p̄inam ew̄irem h̄iram enum kike mentar ti ap eriak menmen enum ti etike God yi eiyu eiȳit tipmain tipmain enum eik. Te ti his mit wik mepwit ti eriak menmen enum ere ti eno si tat̄iknenit te ti ehu en tipmain tipmain enum eik, h̄iram menmen enum iuwe. ⁴⁴ [Ti eno wit enuk ik, henek h̄iram mam̄ik ȳink ki h̄irak kaki au, si mami au mamu tipmain tipmain enum eik.] ⁴⁵ Ti h̄ir̄iak menmen enum heriuwe h̄it mit, te ti eremir meiyam p̄inam ew̄irem. Ti h̄it miut̄ip keremem mepwit h̄irak enum kike. Ti etike God yi eiyu eiȳit tipmain tipmain enum eik. Te ti h̄it mit wik mepwit ti eriak menmen enum ere ti eno si tat̄iknenit ti ehu tipmain tipmain enum eik, h̄iram enum wisenuk. ⁴⁶ [Ti eno wit enuk ik, henek h̄iram mam̄ik ȳink ki h̄irak kaki au, si mami au mamu tipmain tipmain enum eik.] ⁴⁷ *Ti h̄ir̄iak menmen enum heriuwe nanam̄ir kit, te ti eket keiyak ew̄irek. Ti nanam̄ir keiyak kiut̄ip kepwit h̄irak enuk kike. Ti hetike God yi eiyu eiȳit tipmain tipmain enum eik. Te ti nanam̄ir wik kepwit te ti h̄ir̄iak menmen enum ere ti eno si tat̄iknenit ti ehu tipmain tipmain enum eik, h̄iram enum iuwe. ⁴⁸ *Ti eno wit enuk ik, ‘henek h̄iram mam̄ik ȳink ki h̄irak kaki au kaku, si mami au mamu tipmain tipmain enum eik.’ ⁴⁹ Sol (o siyak) mamno mam̄ikre menmen mam̄ipem h̄iram yaaim mam̄tin h̄im. Mar im menmen enum kerek mewaaank m̄it, h̄iram mam̄kepi yi yaȳir ke m̄it yaain. ⁵⁰ *Sol h̄iram menmen yaaim. H̄irak merok̄ nin au, h̄iram enum m̄ire t̄ipar har̄ik, te yi yarkeik eir̄iakem te h̄iram p̄ike mam̄rekir nin a? Taauye! Yi ȳire sol (o siyak) yi han kitet menmen yaaim te yi eitike m̄it han yi eikiyan eiyu eiȳit.”

10*Jisas kat̄ip h̄im me m̄it h̄ir nep̄ir miyap̄ir*

* 9:31 Mk 8:31, 10:32-34 * 9:32 Lu 18:34 * 9:34 Lu 22:24 * 9:35 Mt 20:25-27; Mk 10:43-44 * 9:37 Mt 10:40 * 9:38 Nam 11:27-29 * 9:39 1Ko 12:3 * 9:40 Mt 12:30; Lu 11:23 * 9:41 Mt 10:42 * 9:43 Mt 5:30 * 9:47 Mt 5:29 * 9:48 Ais 66:24 * 9:50 Mt 5:13; Lu 14:34; Kl 4:6; Ro 12:18; 1Te 5:13

nir

(Mt 19:1-12; Lu 16:18)

¹ Maain Jisas kinaaiwir wit Kapaneam hirak ken kiun hin me provins Judia. Te hirak ken kerekir mani Jodan ken pinak kerek wepni kekai kan. Hir mit yapirwe ne wit yapirwe pike nan nererik nanirek. Hirak pike ketpor kar kerek nipaa ein hirak kiriakem. ² Hir mit han ne Farisi kerek ninin nises him me Moses, hir nan niun Jisas newisesik, hir nitiwekhi nar ik: "Him lo me maamrer hiram mewis mitik hak kepir mite pirak hire wauno waunaiwir ek o au?" ³ Jisas hirak kinin kitorhi him ham kar ik: "Him me Moses hiram matip mekam?" ⁴ *Hir natip, "Him me Moses mewis mitik hirak kewis tiwei kakwet mite pirak ek, te hirak kakpirep wauno." ⁵ *Jisas ketpor kar ik: "Hirak Moses kewis him im mentar yi mit enun han to enuk. ⁶ Nipaa enum eik God kiriak ti ketike menmen yapirwe, hirak kewis mitik ketike mite pirak. ⁷ *Mar ik te mitik hak kaknawir miye haai narak, hirak kakitike mite nanu nanit, ⁸ hir nankiyan nanu nanir ke yink kiutip. Hir wik au, hir nire niutip. ⁹ Te mitik mite God kerekyor hir neitan, hir mit han ap te nanriuwetep wauno waunaiwir ek taau."

¹⁰ Maain hir mit narak netikerek nau winak neit nimin ein, hir nitiwekhi me menmen im. ¹¹ *Te Jisas ketpor kar ik: "Mitik hak kepir mite pirak kakit mite hap, hirak kiriak enum me mite winin nipaa hirak ketiwe. ¹² Mar keremem, mite piutip waunaiwir mitik kire wawit mitik hak, hire wiriak enum me mitik kinin nipaa hire wetiwek."

Mit neit nikerek kike neri nan nir Jisas
(Mt 19:13-15; Lu 18:15-17)

¹³ Mit han neriuwet nikerek nir nanir Jisas te hirak kakwis his maminteri kakitpor him yaim. Te mit disaipel narak hir neneri. ¹⁴ Jisas kir menmen im, hirak han enuk katip mit disaipel narak kar ik: "Yi eiwis nikerek hir nanin in. Yi ap eiweni au emit! Hir mit kerek God hirak naanmprior hir nar ke nikerek in. Hir hanhana. ¹⁵ *Hi hetpi werék. Mit kerek hir hanhan God hirak naanmpri, hir nanises him mirak nanir ke nikerek in hir nises him me miye haai nir; o au en, hir ap te nanu nantike God taau!" ¹⁶ Hirak katip epei au, hirak kewis his mirak menteri hirak ketpor him mirak yaaim.

Him me mitik kerek keit menmen yapirwe

(Mt 19:16-30; Lu 18:18-30)

¹⁷ Menep te Jisas kaknawir wit ik kakno, mitik hak kesiuknen kan kir Jisas kewen ninip kitiwekhi kar ik: "Mitik Iuwe Yaaik. Hi ariak mekam te hi ehit himin yaaik hi etike God hawir ewu tipmain tipmain enum eik?" ¹⁸ Jisas ketiwekhi kar ik: "Ti henmak te ti atip hi Mitik Iuwe yaaik a? Hirak God kiutip kerekék hirak Mitik Iuwe Yaaik. ¹⁹ *Ti hertei him God ketpaiyem. "Ti ap enep mit nani au, ti ewaai etike miyapir ne mit han au. Ti ap ekintip menmen me mitik hak au. Ti ap ewises mit han ek au. Ti naanempre miye haai nit ekepi." ²⁰ Hirak katip Jisas kar ik: "Mitik Iuwe, hi hisesim, hi kike ere in." ²¹ *Jisas kipirek hirak hanhanek ketpiwek kar ik: "Menmen miutip wen wenenit ti hises him me God werék werék. Ti eno esiuwe menmen yapirwe mit ti ewet mit em weinim, te maain menmen mit yaaim mamu wit ke God. Ti esiuwerem epei au, ti enen ehisisa." ²² Mitik hirak kemtau him im, hirak han kekrit pike ken hirak kine han enuk kentar hirak ketenen menmen yapirwe kinapen kakwet mit em weinim.

²³ *Jisas kiwaanaan katip mit disaipel narak kar ik: "Hiram hat tru te mit kerek netenen menmen yapirwe te hir nanwis God naanmpri." ²⁴ Hir mit disaipel narak nemtau him mirak, hir nehinhin neriuwerem, te hirak wen ketpor, "Pipep nai, hi hetpi. Hiram hat tru te mit hir nanino wit ke God nanu nantikerek. ²⁵ Hirak miyak kamel (hirak iuwe kire hos) kakno kakitet hei me tik mit nekerwo menmen neriuwerem hirak ap hat wok iuwe mar ke mit netenen menmen yapirwe hir hanhan nanises him me God te hirak naanmpri." ²⁶ Mit disaipel narak nemtau him im, te hir han kekrit nitehiyan nar ik: "Hiram him mar im, te neimin hir nantike God nanu nanit hirak naanmpri a? Taauye!" ²⁷ *Jisas kipiri ketpor, "Hir mit ne ti ap te nanriak menmen miutip hir nankaap hiras, te hir nanit himin yaaik hir nantike God nanu. God kerekék. Hirak God kertei menmen yapirwe hirak kakriakem kakikaap mit kakriuwere." ²⁸ Pita hirak ketpiwek kar ik: "Haiu mnaaiwir menmen yapirwe misesit." ²⁹ Jisas hirak katip, "Hi hetpi werék. Mit miyapir kerek nnaaiwir witeik, o heiyiuwe o kikrek o yenten o miye haai o nikerek nir nentar hir nisisa hetike him

* 10:4 Diu 24:1-4; Mt 5:31 * 10:5 Jen 1:27, 5:2 * 10:7 Jen 2:24; Ef 5:31 * 10:11 Mt 5:32; 1Ko 7:10-11 * 10:15 Mt 18:3 * 10:19 Eks 20:12-17; Diu 5:16-20, 24:14; Je 5:4 * 10:21 Mt 10:38, 6:20; Mk 8:34 * 10:23 Mk 4:19; 1Ti 6:17 * 10:27 Jop 42:2; Mk 14:36

mai yaaim, h̄r nanu t̄ nan̄t 100 witeik,³⁰ hejiyuwerer, kikrek, yenterer miyerer haairer, n̄kerek n̄r netike t̄ meiyam. Te h̄r m̄t nanrekyor enum enum nan̄antar h̄r nises h̄m mai. Maain, h̄r nan̄t h̄m̄n yaaik h̄r nantike God nanu nan̄t tipmain tipmain enum eik.³¹ *In ek m̄t kerek h̄r nin̄n, maain h̄r nankaru. In ek h̄r m̄t kerek h̄r n̄karu o h̄r m̄t wein̄n, maain h̄r iuwe nanin̄n m̄t han.”

Jisas katip wikak h̄rak kaki, te maain h̄rak p̄ke kak̄krit

(Mt 20:17-19; Lu 18:31-34)

³² H̄r wen nitet yayiwe nepno wit Jerusalem, Jisas kin̄ni ken. M̄t disaipel n̄rak h̄r nertei m̄t iuwe neit Jerusalem h̄r hanhan nankip kaki, te h̄r han kekrit. M̄t miyap̄r han kerek nisesik, h̄r n̄naain. Jisas h̄rak p̄ke kerp kemer̄r m̄t disaipel n̄rak nar hiswiyen wik (12), h̄rak ketpor menmen maain m̄t neit Jerusalem h̄r nanrekȳwekem.³³ *H̄rak ketpor kar ik: “N̄kip emnep yi eiȳmtau! Haiu mamno Jerusalem. Hi M̄tik ke wit ke M̄tik Iuwe, m̄t iuwe pris kerek newet God menmen me m̄t, h̄r nantike m̄t nin̄n nertei h̄m lo me Moses, h̄r nantauh̄s h̄r neh̄m̄tina hi hahi, h̄r nanriuweta hi eno his me m̄t han h̄r ap ne Isrel, te h̄r naniyep hi hahi.³⁴ H̄r nanit̄taunaan h̄r nan̄nik̄n t̄mank mam̄ntera, h̄r nanwaai n̄p̄n naniyep. H̄r naniyep hi hahi, te maain w̄ wikak epei men, hi p̄ke hah̄krit hahu.”

Jems ketike Jon h̄rak̄t hanhan tatre m̄tik̄t iuwe

(Mt 20:20-28)

³⁵ Jems ketike Jon h̄rak̄t n̄kerek h̄rak̄t te m̄tik̄t niuk m̄rak Sebedi h̄rak̄t ten t̄rap̄t Jisas tetp̄wek tar ik: “M̄tik̄t Iuwe, haw̄r hanhan (o weik̄kit) menmen haw̄r wituthiyem.”³⁶ H̄rak ketp̄wek̄t, “Hi herek̄ȳ mekam?”

³⁷ H̄rak̄t tetp̄wek tar ik: “Ti ewisaw̄r maain ti naanmampre m̄t, haw̄r wau-tikewit haw̄r waukep̄t naanmampre m̄t haw̄r wawu menep his yaaim metike his henkik mit.”³⁸ *H̄rak ketp̄wek̄t kar ik: “Yi yep̄tari yi yitauhi menmen w̄senum. Yi te ewis menmen enum mamnen mamiwep mam̄r ke menmen enum h̄ram mamnen mamiyep o au?”³⁹ *H̄rak̄t tewenhi tar ik: “O, haw̄r werteyem.” Jisas ketp̄wek̄t, “Maain menmen enum mamiwep mam̄r ke h̄ram mamiyep.⁴⁰ Te hi ewisi yi eitikewa naanmampre m̄t te yi yau menep his yaaim o his henkik mai au. Hi taau. M̄t han kerek God Haai

keh̄m̄teni, maain h̄r keriyen nanu ein nantikewa naanmampre m̄t.”

⁴¹ H̄r m̄t disaipel han nar hiswiyen (10) nemtewem, h̄r han enuk neriuwe Jems ketike Jon.⁴² *Te Jisas h̄rak kari m̄t disaipel n̄rak ketpor kar ik: “Yi yertei m̄t kerek nin̄n m̄t naanm̄pror h̄r nenipi h̄r enises han k̄r.⁴³ *Te yi ap eir̄ak menmen em̄r im au em̄t. Keim̄n ke yi h̄ras kakre iuwe kakin̄ni, te h̄rak kakr̄ak menmen mi.⁴⁴ Keim̄n ke yi h̄ras hanhan kakin̄ni kakre m̄tik iuwe, te h̄rak ekriak menmen mi wein̄m.⁴⁵ *Hi M̄tik̄t ke wit ke M̄tik̄t Iuwe hi ap han te h̄r m̄t nanriak menmen mai au, taauye! Hi han te hi ar̄ak menmen me m̄t hi akepi. Hi hahi te hi akepi yi m̄t ne t̄ yap̄rwe. Hi akepi atihis te God kakiwep au. H̄rak kaktip̄ yi yaain.”

Jisas k̄kaap m̄tik̄t hak nanam̄r toto

(Mt 20:29-34; Lu 18:35-43)

⁴⁶ H̄r nen niun wit Jeriko. Maain Jisas epei kaknaaiw̄r wit ik kaktike m̄t n̄rak, h̄r nitet yayiwe netike m̄t yap̄rwe. H̄rak m̄tik̄t Batimias nanam̄r toto h̄rak n̄kan ke Timias, h̄rak kau yayiwe kitehi m̄t nanwet̄wek pewek me menmen h̄rak kak̄m.

⁴⁷ *H̄r m̄t netp̄wek Jisas ke wit Nasaret epei kan, te h̄rak k̄nap ken̄newek kar ik: “Jisas ti Nepenyek ke maam n̄pu iuwe Devit, ti han etwen̄na ekepa.”⁴⁸ H̄r m̄t yap̄rwe nenerek netp̄wek h̄rak kekint̄p, te h̄rak au. H̄rak k̄nap ken̄newek h̄m iuwe ham kar ik: “Nepenyek ke Devit, ti han etwen̄na ekepa.”⁴⁹ Jisas h̄rak kerp ketpor kar ik: “En̄newek eiȳk einen.” Te h̄r nen̄ne m̄tik̄t ik nanam̄r toto h̄r netp̄wek nar ik: “Ti han yaaik ehu. Ekrit. H̄rak epei ken̄nut.”⁵⁰ H̄r netp̄wek te h̄rak kenke saket kew̄rem m̄waai t̄, h̄rak k̄n kekrit kerp ken kiun Jisas.⁵¹ Jisas kit̄wekhi kar ik: “Ti hanhan hi erekyut mekam?” M̄tik̄t enuk nanam̄r toto ketp̄wek kar ik: “M̄tik̄t Iuwe, ti ekepa hi ah̄r ein ein.”⁵² *Jisas ketp̄wek, “Ti eno we. Ti epei han kiteta hi ekepit, te ti ehu werek.” In ek kerek h̄rak k̄r ein ein kisesik ken yayiwe eik.

11

Jisas ken wit Jerusalem k̄re m̄tik̄t iuwe k̄ng

(Mt 21:1-11; Lu 19:28-40; Jo 12:12-19)

¹ Maain h̄r epei nen menep wit Jerusalem, h̄r nerp wit Betfasi menep m̄nīu (o neiȳp) m̄t nenewek neiȳp ke nu Oliv. Te Jisas h̄rak keriuwet m̄tik̄t disaipel t̄rak wik,² h̄rak ketp̄wek̄t kar

* 10:31 Mt 20:16; Lu 13:30 * 10:33 Mk 8:31; 9:31

* 10:42 Lu 22:25-26 * 10:43 Mt 23:11; Mk 9:35 *

* 10:38 Mk 14:6; Lu 12:50 * 10:39 Ap 12:2; Rev 1:9

* 10:45 1Ti 2:5-6 * 10:47 Mt 9:27; 15:22 * 10:52 Mk

ik: “Yi eino wit kike p̄nak eik e. Yi eirekir wit kau n̄m̄n kike, te yi eiȳr donki n̄kik (h̄rak k̄re hos) m̄t h̄r nekaaip waai kau teruk k̄rak kiyau nu. M̄t h̄r nau sip k̄rak wen au. Yi eisiupanek eiȳk einen. ³ M̄t han h̄r nanit̄hi, ‘Yi ȳr̄iak menmen im yenmak?’ te yi eiȳt̄por eiȳr ik: ‘H̄rak M̄t̄k Iuwe kiau kare hanhanek kakt̄wek.’ Yi eiȳt̄por eiȳr ek, te h̄r nan̄siuwerek kaknen waswas.” ⁴ Te h̄rak̄it ten t̄r hos n̄kik keit weip̄r ke w̄nak, te h̄rak̄it tesiupanek. ⁵ M̄t han nerp menep nit̄iwek̄t̄hi nar ik: “Yi yenmak te yi yesiupan donki ik ek?” ⁶ H̄rak̄it tetpor menmen n̄paa Jisas ketp̄wek̄it, te h̄r newis̄ik̄it h̄rak̄it teiȳk ten. ⁷ H̄rak̄it teit donki teriyaak teiȳk ten Jisas. H̄r m̄t disaipel n̄rak newis saket m̄r (h̄ram m̄re laplap) m̄waai menterik. Te Jisas kewik. ⁸ H̄r m̄t yap̄rwe newis saket m̄waai t̄ neseyaiwe neriwerem. M̄t han h̄r neremir nu heneik neiȳm nen newis̄im m̄waai yayiwe kerek h̄r net̄wem me ni me yayiwe p̄nak p̄nak. ⁹ *H̄r m̄t han nin̄n nen netike m̄t han nisesik h̄r n̄nap nat̄ip nar ik:

“Hau emwen̄pi God. M̄t̄k ik h̄rak kekreh̄r ke God te hau hanhan God h̄rak kakrek̄ȳwek yaaim naanmam̄prewek.

¹⁰ God kak̄kaap m̄t̄k ik h̄rak menep kakin̄n naanmam̄prai hau m̄t kar ke n̄paa maam n̄pu kiau Devit kin̄n naanm̄re maamrer nau. God h̄rak yaaik iuwe!”

¹¹ Jisas h̄rak ken kiun wit Jerusalem h̄rak ken k̄n̄k w̄nak iuwe ke God ein. Epei h̄nkew̄i, te Jisas keranaan k̄r menmen, h̄rak p̄ke ken wit eik, h̄rak ketike m̄t disaipel n̄rak nar hiswiyen wik (12) h̄r p̄ke nen wit Betani.

Jisas kat̄ip nu fik h̄rak ap kakine nu n̄kim meiyam au
(Mt 21:18-19)

¹² Teip hekrit, h̄rak k̄naaiw̄ir wit Betani, Jisas n̄n̄p̄i maak kepno. ¹³ *H̄rak k̄r nu fik kerp yan̄m̄n ein, te h̄rak ken kak̄r nu n̄kim mari mewik o au. T̄wei wein̄m keremem. H̄rak ap wepni yaaik wen au. ¹⁴ *Te h̄rak ketp̄wek kar ik: “Maain ti ap ari eine nu n̄kim meiyam au.” M̄t disaipel n̄rak nemtewek h̄rak kat̄ip.

Jisas ken w̄nak iuwe ke God kep̄r m̄t kerek nesiuwe menmen
(Mt 21:12-17; Lu 19:45-48; Jo 2:13-22)

¹⁵ H̄r nen niun wit Jerusalem, Jisas h̄rak ken kek̄re w̄nak iuwe ke God. Te

h̄rak kep̄r m̄t kerek nesiuwe menmen neit pewek mererim. Epei au, h̄rak kep̄r m̄t kerek neit menmen newet God em nekre w̄nak iuwe ke God. H̄rak keweik̄n k̄naan me m̄t enun h̄r nekreh̄r pewek me m̄t ne wit ham. H̄rak keweik̄n yeno me m̄t enun h̄r nesiuwe hore tap̄i men m̄t pris kerek newet God em. ¹⁶ H̄rak ap kewis m̄t h̄r n̄nan menmen meit w̄nak iuwe ke God n̄m̄n ein, au! ¹⁷ *Epei au, h̄rak ketpor h̄m kar ik: “Yi ap yertei h̄m mau t̄wei me God mat̄ip mar ik: ‘Yi yertei w̄nak kai h̄rak k̄re w̄nak ke m̄t ne wit yap̄rwe h̄r nan̄nen nanwenan̄pi nanitauhi menmen nan̄t n̄m̄n a?’ Te yi m̄t ȳr̄iakek kar ke w̄nak ke m̄t enun nekint̄ip menmen.”

¹⁸ *H̄r m̄t iuwe Pris kerek nin̄n naanm̄pre pris han, h̄r netike m̄t h̄r nin̄n nertei h̄m me Moses, h̄r nemtewek te h̄r nimen̄p̄n Jisas nank̄ip nan̄rkeik. H̄r n̄nein̄k nentar m̄t yap̄rwe h̄r han yaaik nan̄mtau h̄m me Jisas. ¹⁹ Maain menep w̄taan, Jisas h̄rak ketike m̄t disaipel n̄rak h̄r n̄naaiw̄ir wit nen.

M̄t kerek h̄r han kitet God nit̄iwek̄hi menmen, h̄r nant̄iwem
(Mt 21:20-22)

²⁰ *Wanewik h̄r p̄ke nan̄no wit Jerusalem, h̄r nesipaat nu Fik. H̄rak keweiewei kaa. ²¹ H̄rak k̄rek te Pita han kitet menmen Jisas nep̄ip ketpim. Te h̄rak ketp̄wek kar ik: “M̄t̄k Iuwe, nep̄ip ti hat̄ip nu fik ik enum, te h̄rak epei kaa.”

²² H̄rak Jisas kat̄ip m̄t disaipel n̄rak kar ik: “Yi han kitet God. ²³ *Hi etpi werek. M̄t han nant̄ip m̄niu (o neiȳp) ik, ‘Ekrit eno em̄n wan eik,’ h̄r ap han kitet wik au, h̄r han kitet menmen h̄ram mamnen mam̄r ke n̄paa h̄r nat̄ip, menmen mamnen mam̄r im e. ²⁴ *Te hi hetpi werek. Menmen yi yitehi God em, yi han kitet yi eit̄iwem, maain yi eiȳt̄ menmen mam̄r im. ²⁵ *Me w̄ yi eiȳr̄p w̄nak ke God, yi eiȳtehi God me menmen, yi eiȳr̄tei m̄t̄k hak yi han enuk eiriuwerek, yi ap han ekitetim em̄t, te Haai kit God keit wit k̄rak h̄rak kak̄sak menmen enum yi ȳr̄iakem h̄rak ap han ekitetim au. ²⁶ Yi wen han ekitetim, te God ap kak̄sak menmen enum yi ȳr̄iakem, au em̄t!”

M̄t iuwe nitehi Jisas keim̄n keriuwetek h̄rak k̄r̄iak menmen im
(Mt 21:23-27; Lu 20:1-8)

²⁷ H̄rak kat̄ip epei au, h̄r p̄ke nan Jerusalem. H̄rak keke t̄ kitet w̄nak ke God keit n̄m̄n ein, m̄t iuwe kerek nin̄n

* 11:9 Sam 118:25-26 * 11:13 Lu 13:6 * 11:14 Mk 11:20 * 11:17 Ais 56:7; Jer 7:11 * 11:18 Mk 14:1; Lu 22:2 * 11:20 Mk 11:14 * 11:23 Mt 17:20; Lu 17:6 * 11:24 Mt 7:7 * 11:25 Mt 5:23, 6:14-15

mít pris kerek newet God menmen, hîr netike mít ninîn nertei hîm lo me Moses, hîr netike mít kerek hîr niuk mîr iuwe, hîr nen nîr Jisas. ²⁸ Hîr nitîwekhi nar ik: “Keimîn keriuwetit ti hîrîak menmen heit in?”

²⁹ Jisas hîrak ketpor kar ik: “Hi itihî menmen ham. Yi yayîtpo te hi etpi keimîn keriuweta hi han hîrîak menmen im. ³⁰ Hîrak keimîn keriuwet Jon hîrak kîkîr mít neriuwe tîpar? Hîrak God o Jon hîrekes han kitetim?”

³¹ Hîr natîpan nar ik: “Hau mamtîp God hîrak keriuwetek han in, te hîrak kakîtpai, ‘Yenmak te yi yemtau hîm mîrak au?’ ³² Hau mamtîp hîrekes han kitetim keremem, te hîr mít in nanweikîn sip nanwetai.” (Hîr mít iuwe nînaain mít nererik nan nentar hîr mít yapîrwe han kitet God keriuwet Jon te hîrak katîp mít hîm mîrak.) ³³ Hîr natîpan epei au, hîr natîp Jisas nar ik: “Hau ap merteyek au.” Te Jisas hîrak ketpor, “Yi eiyîtpo keimînek au, te hi ap te etpi keimîn keriuweta hi han hîrîak menmen im. Taauye!”

12

Hîm me mít enun naanmîpre ni me waai wain nîkim

(Mt 21:33-46; Lu 20:9-19)

¹ *Jisas wen kepu wînak iuwe ke God, hîrak katîp mít miyapîr en hîm mîre tok piksa kar ik: “Nîpaa mítîk hak kamîr ni me waai wain nîkim. Hîrak kime nîwa me nan keseniuwem, hîrak kekin hei kewis yemtî iuwe, te hîrak kakîntîrer wain tîpar, hîram mamîkiuwe hei mîram. Epei au, hîrak kime kînaain iuwe nokim, te mít hîr nanwim nanîr mít enun nanînen nankintîp menmen. Hîrak kewis mít han hîr naanmîprewem. Hîr naanmîprewem, hîrak ken wit hak yanîmîn. ² Maain wain nîkim mîram mewînkî, hîrak haai ke ni im e hîrak keriuwet mítîk kîrak ken kakîr mít nîpaa naanmîpre ni mîrak, hîrak kakît nîkim me waai im. ³ Te hîr mít netenenik nakîp pîke nesiuwerek kehîs ken. ⁴ Maain haai ke ni im hîrak pîke keriuwet mítîk hak, te hîr nenep paan kîrak nerekyîwek enum. ⁵ Maain hîrak keriuwet mítîk hak, te hîr nakîp kaa. Te hîrak keriuwet han, hîr nîrîakem narek parek. Mít han hîr naa, mít han au. ⁶ Hîrak wen ketenen kiutîp, hîrak nîkan kîrak. Maain hîrak kesiuwerek kîkaru ken. Hîrak han kitet kar ik: “Hîr nanîmtau hîm mîrak.” ⁷ Hîr mít nîrek te hîr natîpan nar ik: “Ik ek kakît menmen me haai kîrak. Hau emkîp

kaki te hau mamît menmen me haai kîrak. ⁸ *Hîr natîp nar ek, hîr netenenik nakîp kaa, hîr newîr yînk kîrak keit witeik.

⁹ “Hîrak mítîk kerek kamîr ni hîrak kakîrak mekam? Hîrak kaknen kaknep mít enun in nani, hîrak kakwis mít han naanmampre ni mîrak. ¹⁰ *Yi ap yertei werek werek hîm me God mít nisesîm mau tîwei hîram matîp mar im:

‘Nu teinîk kerek mít nime wînak hîr nîneinîk, hîrak kerekek kaku kakre teinîk mítîk.

¹¹ God hîrekes kîrîakem, te hau mít han kitet hîram yaaim.’”

¹² Hîr mít iuwe ne Isrel neit wînak iuwe ke God nansiuwe mít nantenen Jisas te hîr nînaain mít yapîrwe nererik neit ein. Hîr nertei hîrak kesiuwor hîm keriuwe hîm tok piksa im em. Te hîr nînaiwîrek nen.

Mít nitehi Jisas me mít hîr nanwîr pewek me takis

(Mt 22:15-22; Lu 20:20-26)

¹³ *Maain mít iuwe neriuwet mít han ne Farisi kekek ninîn nises hîm me Moses netike mít kerek nises hîm me Herot te hîr nan nanri han ke Jisas. ¹⁴ Hîr nan niun Jisas hîr nitîwekhi nar ik: “Mítîk iuwe, hau mertei ti mítîk yaaik. Ti atîp werek, ti han kitet hau mít yapîrwe mîpîran. Ti ewepyapîr hîm me God hatîp hau mít miyapîr em keremem. Te ti etpai. Hîm me Moses kewisai hau mamwîr pewek me takis mamno mítîk iuwe ke Rom niuk mîrak Sisa o au? Hau emwîrem o au?”

¹⁵ Jisas hîrak kertei hîr newenîn hîm nanri han kîrak neriuwerem, te hîrak ketpor kar ik: “Yi yenmak te yi yaiwisîsewek yairi han kai a? Yi yayît pewek kei kiutîp eiyîk einen hi ehîrek.” ¹⁶ Hîr newetîwek neiyîk nan newetîwekem, hîrak kîrem. Te hîrak ketpor kar ik: “Ninaan me keimîn im e? Keimîn niuk mîrak mewîk?” Hîr natîp nar ik: “Mítîk Iuwe Sisa kerekek.” ¹⁷ *Te Jisas hîrak ketpor, “Yi eiwet Sisa pewek me takis mîrak, te eiwet God menmen mîrak.” Hîr nemtewek, hîr han kekrit neriuwerek.

Mít nitehi Jisas me mítîk kaa maain kakîkrit

(Mt 22:23-33; Lu 20:27-40)

¹⁸ *Maain kike mít han nises hîm me Sadyusi hîr nan. Hîr han kitet mít hîr naa maain hîr pîke nanîkrit au. Hîr nen niun Jisas nitîwekhi nar ik: ¹⁹ *‘Mítîk Iuwe, Moses hîrak kewis hîm mar im: ‘Mítîk hak kaki, te mîte pîrak wepu, hîre wine nîkerek wen au, mítîk heiyiwe o nîkik kaktîwe, hîr naniyewan hîre wawine nîkerek ne

* 12:1 Ais 5:1-2 * 12:6 Mt 3:17 * 12:8 Hi 13:12 * 12:10 Sam 118:22-23; Ap 4:11 * 12:13 Mk 3:6 * 12:17 Ro 13:7 * 12:18 Ap 23:8 * 12:19 Diu 25:5

mítik epei kaa.’ ²⁰ Nípaá mít hispínak wik (7) ne haai kiutíp hír nepu. Hírak iuwe mítik keit míte, te hírak kaa ap kine níkerek nei au. ²¹ Maain nímínek ketíwe hírak kaa ap kine níkerek nei au. ²² Hír narek narek kike yiu ketíwe kaa. Maain míte ip híre waa. ²³ Maain hír mít yapírwe píke naníkrit nanu, híre waure míte pe keimín? Hír mít hispínak wik (7) nípaá epei netíwe ye!”

²⁴ Jisas ketpor kar ik: “Yi yetari menmen yentar yi yepítari hím me God metike menmen mírak iuwe. ²⁵ Maain, hír mít píke naníkrit, hír nanít miyapír au. Miyapír nanít mít au. Hír nanu nanre mít ensel ne wit ke God.

²⁶ *Ne mít hír píke naníkrit, yi ap yekine hím Moses kewisím me nu tíwei hírak si taak ap kaa a? Hírak God katíp Moses kar ik: ‘Hi God ke Ebrahim, Aisak tetike Jekop.’ ²⁷ Hírak God ke mít epei naa neit au. Hírak God ke mít hír nepu. Hír naa neit au, hír nepu. Yi yepítari a?”

Hím me God mít nanín nanisesim
(Mt 22:34-40; Lu 10:25-28)

²⁸ Mítik kiutíp ke mít kerek hír ninín nertei hím me Moses natíp mít em, hírak kan kemtau mít hír natípan nenehan, hírak kertei Jisas ketpor werek werek. Te hírak kitíwekhi kar ik: “Hím mekam híram iuwe mínín hím yapírwe nípaá God kewet Moses em hírak kewisím te haiu emisesim?” ²⁹ *Jisas ketpíwek kar ik: “Hím híram iuwe mínín hím ham híram im: ‘Yi mít ne Isrel níkip emnep eiyímtau! Mítik Iuwe God hírak kiutíp kerekek. ³⁰ Yi hanhan Mítik Iuwe God eiriuwe han ki ketike hímín ki.’ ³¹ *Hím mises hím ham mínín híram im: ‘Yi hanhan eiriuwe mít han nar ke yi hanhan híras.’ Hím wik im mínín, hím ham yapírwe híram míkaru.”

³² *Mítik ik kerek kertei hím lo me Moses, hírak katíp kar ik: “Mítik Iuwe ti atíp werek. Ti atíp hírak God hírak kiutíp. Hírak kerekek kepu. Han au. ³³ *Haiu hanhan Mítik Iuwe God keriuwe han kai mamír ke haiu hanhan híras, te im mínín menmen haiu si tatím mamwet God em o menmen haiu mewepwarem mewet God em.”

³⁴ Hírak katíp epei au, Jisas hírak kertei hírak mítik katíp werek, te hírak ketpíwek kar ik: “Ti han kít yaaik te ti hises hím me God werek werek.”

Hírak katíp epei au, mít han hír nínaain nanítíwekhi menmen ham.

Jisas kitehi mít hír han kitet Kraís hírak keimín

(Mt 22:41-46; Lu 20:41-44)

³⁵ Jisas wen katíp keit wínak iuwe ke God, hírak kitehi mít kar ik: “Nenmak mít kerek hír ninín nertei hím lo me Moses hír natíp Mítik Kraís kerek God kehimitanek hírak Nepenyek ke Devít kerekek? ³⁶ *Nípaá God Hímín Yaaik kíkíak han ke Devít te hírak kewis hím mau tíwei kar ik: ‘Mítik Iuwe God katíp Mítik Iuwe kai Kraís kar ik: “Ti hau menep his yaaim mai ere hi enep mít enun nepan nit hi ehíníni.”’ ³⁷ *Devít hírak hírekes kenewek Mítik Iuwe hírak. Te hírak karkeik hírak híre Nepenyek ke maam nípu kírak Devít kerekek a?” Te mít miyapír yapírwe hír han yaaik nemtau hím mírak.

Jisas kene mít kerek ninín nertei hím lo me Moses

(Mt 23:1-36; Lu 11:37-54, 20:45-47)

³⁸ Jisas hírak wen katíp mít miyapír hím mírak hírak ketpor kar ik: “Yi naanmampre híras me mít kerek hír ninín nertei hím me God. Hír nare naníno ein ein, hír neriuwet saket yaaim nokim me mít kerek hír netenen pewek yapírwe netike mít hír nertei menmen iuwe. Hír han yaaik te mít miyapír nanítpor, ‘Haai, ti epei han?’ neit wit maket kerek mít nesiuwe menmen. ³⁹ Hír nanu yeno ne mít níuk mír iuwe neit wínak ke God, hír nanu yeno ne mít níuk mír iuwe neit wínak ke mít hír naním menmen. ⁴⁰ Hír newises miyapír kerek mít níre epei naa. Hír nari wínak mír metike menmen mír yapírwe. Hír prea yapírwe hír newises mít ek te mít yapírwe natíp hír yaain. Maain God hírak kakníp wísenum!”

Míte enu menmen aurep híre wewet God menmen

(Lu 21:1-4)

⁴¹ *Jisas katíp epei au, hírak ken kírtíkenup míre bokis me mít hír newír pewek mekrerem newet God em. Tíkenup míre bokis míwaai ein, hírak Jisas kau kereptím keit in. Hírak kírtíwek mít yapírwe newír pewek mekrerem. Mít han netenen pewek yapírwe newír pewek yapírwe. ⁴² Míte piutíp menmen aurep híre wetenen pewek kike, te híre wewír pewek wik míre toea miutíp. ⁴³ *Jisas hírak keníne mít disaipel nírak hírak ketpor kar ik: “Hi etpi werek. Míte ip híre wewír pewek híram mínín pewek me mít kerek hír newír pewek yapírwe mekrerem. ⁴⁴ Hír newír pewek ham mekre tíkenup míre bokis, te meiyam wen mepeit wínak mír.

* 12:26 Eks 3:2, 6 * 12:29 Diu 6:4-5 * 12:31 Lev 19:18; Ga 5:14; Ro 13:9; Je 2:8 * 12:32 Diu 4:35; Ais 45:21

* 12:33 Diu 6:5; 1Sml 15:22; Hos 6:6 * 12:36 Sam 110:1 * 12:37 Lu 19:48 * 12:41 1Kin 12:9 * 12:43

Hîr newîrem nanî menmen. Te hîre au. Hîre wetenen pewek wik wewîrem epei au, hîre wawu weinîm. Hîre wawît menmen wawîm taauye! Meiyam meit wînak kîre au.”

13

Jisas katîp mît nanîwaank wînak iuwe ke God

(Mt 24:1-2; Lu 21:5-6)

¹ Jisas hîrak kînaaiwîr wînak iuwe ke God kakno witeik, hîrak mîtîk hak disaipel kîrak ketpîwek kar ik: “Mîtîk Iuwe ehîrem. Nan im yaaim. Wînak im yaaim.” ² *Jisas ketpîwek kar ik: “Ti ehîr wînak yapîrwe im e? Maain nan im mît han nanînen hîr nanwenem mamwaai tî weinîm.”

Jisas katîp maain menmen enum mamnen

(Mt 24:3-14; Lu 21:7-19)

³ Hîr nen nau mîniû (o neiyîp) mît newem neiyîp me nu Oliv hîram menep wînak iuwe ke God pînak ein. Te Pita, Jems, Jon, tetike Andru hîrakît tan menep tîtwekhi hîm tar ik: ⁴ “Ti etpai me wî God kehîmîtan menmen im hîram mamnen. Mekam maminîn mamnen te haiu mamîrtei God kakrîakem?” ⁵ Jisas ketpor hîm mîrak mar im: “Yi naanmampre hîras te hîr mît nanwisiyek au. ⁶ *Mît yapîrwe hîr nanînen nanîkrehîr kai nantîp mît miyapîr ne tî nanîr ik: ‘Hi Mîtîk Iuwe Krais kerek God kehîmîtena hi han kerekek.’ Hîr nanwisorek hîr nanisesi. ⁷ Maain yi eiyîmtau hîm me mît hîr nantîp mît hîr nanînepan menep o mît nanînepan yanîmîn, yi ap han ekîkrit ein ein au emît. Menmen im maminîn mamnen te wî epei mamnen wen au. ⁸ *Mît ne weiwîk ham hîr netike mît ne weiwîk ham hîr nanînepan. Mît ne wit hak nantike mît ne wit hak hîr nanînepan. Tî kaktanîk heriyai heriyai. Hawî au te ni meiyam mami mamît menmen au. Menmen enum im maminîn mamnen te maain God skelim mît me menmen enum hîr nîrakem. Hîram mar ke mîte weteiknen. Maain hîre wawine nîkan.

⁹ *Yi naanmampre hîras me menmen im e. Maain hîr mît nantîhis nanîryi yi yaino wînak ke kaunsil. Hîr nanî nîpîn naniwep yayît wînak ke God. Yi yayîrp yayît wînak ke kaunsil me gavman nantike mît han nînin naanmîpre wit heriyai heriyai yayîntar yi yises hîm mai. Te yi eiyîtpor menmen mai. ¹⁰ Yi eiyîtpor hîm mai maminîn, te mît nerer wît wît hîr nanîmtewem. Te maain wî

enum mamnen. ¹¹ **Maain yi eiyîrp wînak ke kaunsil yi han ekitet yapîrwe hîm mekam yi eiyîtpor au emît! Menmen God Hîmîn Yaai kakîtpiyem kakwetiye, yi eiyîtpim. Menmen me han ki au. Taauye! ¹² Heiyiwerer nanwet mît enun kîkrek nîr hîr nanînîp nani. Haairer nanwet mît enun nîkerek nîr; nîkerek han nanwet mît enun haairer o miyerer hîr mît nanînîp nani. ¹³ *Maain mît yapîrwe hîr han enuk nîneini nanîntar yi yises hîm mai. Te neimîn nanu nanît nanîsîsa ere hîr nani, maain hi etorhis hîr nanu nantikewa haiu mamu mamît wit ke God.

Maain menmen enum enum mamnen
(Mt 24:15-28; Lu 21:20-24)

¹⁴ *Maain yi yayîr menmen enum mamîwaank wit mamtike mîtîk hîrak kakîrp wit kerek God keriuwesîsek. (Mît kerek nekine tîwei ik nîkîp emnep yi han ekitet menmen im werek werek.) Yi mît miyapîr yayu provins Judia me wî im yi eirîr eino einiû mîniû o neiyîp. ¹⁵ *Mîtîk kerek kau kentar wînak siup, hîrak ekîkiuwe eknen ekîrp tî, hîrak ap kakno wînak nîmîn ein kakît menmen au emît! Hîrak ekîrîr ekno waswas kerekek. ¹⁶ Mîtîk hak keit ni hîrak pîke kakweikîn kakît saket mîrak au, emît! Hîrak kakrîr waswas kerekek. ¹⁷ *Miyapîr kerek hîr nepîtu o miyapîr hîr newet nîkerek nîm hîr naam, menmen im enum mamnen mamîwaanki. ¹⁸ Yi eiyitehi God te menmen im mamnen wî me hawî hitan au emît! ¹⁹ *Maain me wî eim, hîr mît menmen mamîwaanki iuwe. Nîpaa wî God kewis tî ketike nepni ere in, menmen ap mewaank mît nanîr ke menmen im mamîwaanki au. Wî eim epei man, maain menmen mamîwaank mît nanîr im taauye! ²⁰ God hîrak keremîr wî im au, te mît yapîrwe hîr nani nanînektîn te wit weinîk. Te hîrak keremîr wî yinam me mît nîpaa hîrak kehîmîteni hîr nîrak, hîr nises hîm mîrak hîrak kakîkepi.

²¹ “Maain wî eim e, te mîtîk hak kakîtpi kakîr ik: ‘Eiyîrek, hîrak Mîtîk Krais hîrak keit in.’ O mîtîk hak kakîtpi, ‘Hîrak kerp ein.’ Yi ap eiyîmtau hîm im au emît! ²² *Mît enun tawewai (o newenîn hîm) nanînen nanîtpi, ‘Hi Mîtîk Krais’ o hîr nantîp, ‘Hi mîtîk profet hi ewepypîr menmen me God.’ Hîr nanrîak mît menmen yaaim nîpaa hîr nîrem au mamît nepni o nanît tî. Hîr nanrîakem te hîr nare nanri han

* 13:2 Lu 19:44 * 13:6 Jo 5:43 * 13:8 Ais 19:2; 2Kro 15:6 * 13:9 Mt 10:17-20 * 13:11 Lu 12:11-12
* 13:11 Mt 10:19-22 * 13:13 Jo 15:18-21 * 13:14 Dan 9:27, 11:31, 12:11 * 13:15 Lu 17:31 * 13:17 Lu 23:29 * 13:19 Dan 12:1; Joe 2:2; Rev 7:14 * 13:22 Diu 13:1-3; Rev 13:13

ke mıt God kehımtıni hır nırak, hır nan-wisorek nanıses hım mır; te hır au taau. ²³ Yi naanmamre hıras. Maain menmen mamnır ke hi epei etpiyem.

Maain hi Mıtık ke wit ke Mıtık Iuwe hi pıke anen

(Mt 24:29-31; Lu 21:25-28)

²⁴ *Maain wı im, menmen enum mamıwaank mıt epei au, wepni kakır iuwe au, hırak kakweıkın kakre wıtaan, wenke ap te kakır taau. ²⁵ Hır hıram mau nepni hıram mamınke, menmen eım meıt nepni hıram mamtanık. ²⁶ *Menmen im epei man, te hır mıt nanıra hi Mıtık ke wit ke Mıtık Iuwe hi anen ewepıyapır hırekes akre napı ke nepni. Menmen me haai merhıhe mewepna, hi anen ehının naanmampre mıt. ²⁷ *Hi esiuwe mıt ensel ne wit ke God hır nanıno nanrer wit wit nanıthis mıt miyapır hi ehımtıni hır nıses hım mai.

Nu fıik meteıknai menmen me wı maain menmen mamnen

(Mt 24:32-35; Lu 21:29-33)

²⁸ *Nu fıik hıram meteıknı menmen me wı maain menmen mamnen. Maain wı kerek heneık mıram hıram mamsıunen, yi eıyırtei menep te wepni yaaik. ²⁹ Mar nu im, maain yi yayır menmen im hi hetpiyem hıram mamnen, yi eıyırtei hi Mıtık ke wit ke Mıtık Iuwe menep te hi pıke anen. ³⁰ Hi hatıp werek. Mıt miyapır in ek nepu nepeıt, hır ap te nani ere menmen im hi hetpiyem hıram mamnen. ³¹ Nepni metıke tı mamwep mamweıkın mamre nıme mamıwaank mamıt te hım mai au mamu mamnen mamır ke hi hetpım.

Mıt hır ap nerteı me wı menmen im mamnen au

(Mt 24:36-44; Lu 17:26-30, 34-36)

³² *Me wı menmen im mamnen, mıt hır nepıtariyem, mıt ensel ne wit ke God hır nepıtariyem, hi Mıtık ke wit ke Mıtık Iuwe hi epıtariyem. God Haai kerekeke hırak kerteıyem. ³³ *Yi naanmampre hıras. Yi yepıtari wı menmen im mamnen. ³⁴ Menmen mamnen mamır ke mıtık iuwe hak kakno yanımın. Te mıt nırak nepıtari wı mekam hırak pıke kaknen. Hırak kehımtan mıt hır naanmıpre wınak kırak, hırak katıp mıtık hırak naanmıpre weıpır ke nıwa ke wit kırak. Hırak ketpıwek hım iuwe hırak naanmıprewek werek werek. ³⁵ *Te yi mıt naanmamre hıras werek werek. Yi yepıtari wı me Haai ke wınak hırak pıke kaknen. Hırak kaknen wıtaan o wı nımın o wanewik

toto o wepni o hınkewı, yi yepıtariyek. ³⁶ Yi naanmıpre hıras te hırak kaknen wasenum kakrı yi yaiwaai yi ap yayıses hım mırak au. ³⁷ Menmen hi hetpiyem, hi hetpiyem mamno mıt miyapır yapırwe. Yi yapırwe naanemre hıras! Yi yepıtari wı mekam hi Mıtık ke wit ke Mıtık Iuwe hi pıke anen.”

14

Mıt nıme nıpın natıp hır nanınep Jısas
(Mt 26:1-5; Lu 22:1-2; Jo 11:45-53)

¹ *Wı wik mepeıt ere wı mıt hır han tewenın wı Pasova kerek nıpaa God kenep mıt ne Isip hır naa te mıt ne Isrel au. Mıt hır newıs yıs mekre bret mır me wı im au. In ek hır mıt pris iuwe kerek ninın mıt pris han kerek newet God menmen me mıt, hır netıke mıt hır ninın nerteı hım lo me Moses hır nererık nıme nıpın Jısas nııawın nemitıwekpin nantıwekhis nankıp kaki. ² Hır natıp nar ik: “Wı haiu wen han tewenın menmen me wı Pasova, haiu ap te mamıwekhis mamkıp au. Haiu mamırakem te mıt yapırwe hır nantıkwai haiu mamnıpan.”

Maria wewen sanda mekiuwe paan ke Jısas

(Mt 26:6-13; Jo 12:1-8)

³ *Me wı im Jısas hırak keıt wit Betani hırak kepu wınak ke Saimon nıpaa lepro mewik. Hırak wen kepu yeno kaam menmen, mıtıe piutıp hıre wan wetenen mın tıpar me nu nad nekenpı mırak mının yaaim mekrerek. Mıt hır newır pewek yapırwe me menmen im. Hıre weket hım mırak wewen tıpar mentar paan kırak. ⁴ Hır mıt han nepu en hır natıpan main main han enuk nar ik: “Wenmak te hıre wewen tıpar im wewenem weınım? ⁵ Hıre wewen tıpar im au, te mıtık hak kaksı-uwerem kakıt 300 kına kakwet mıt enum menmen auri, hır nantıwem.” Hır han enuk te hır nenerep. ⁶ Te Jısas kenerı katıp kar ik: “Yi eıwıııııııı ewıt! Yi yenmak te yi yerekyıwe enum. Hıre werekyo menmen yaaim. ⁷ *Hır mıt enun netenen menmen auri, hekrit hekrit hır nau netıkwı. Wı ham yi han ki yi eıkepi. Te hi ap ehı etıkwı me wı yapırwe, te yi yaıreyko menmen yaaim au. ⁸ *Mıtıe ip hıre hanhan wırıakem hıre epei werekyewem. Hıre weremani maain mıt hır nanwıııııııı hi awaai ehıkre hei. ⁹ Hi hetpi werek. Wit herıııııııı herıııııııı kerek mıt hır nanımtau hım yaaim mai, mıt hır nanırtei menmen mıtıe ip

* 13:24 Ais 13:10; Rev 6:12-14, 8:12 * 13:26 Rev 1:7 * 13:27 Mt 13:41 * 13:32 Ap 1:7 * 13:33 Mt 25:13-14
* 13:35 Lu 12:36-38 * 14:1 Mk 11:18; Hi 11:28 * 14:3 Lu 7:37-38 * 14:7 Dıu 15:11 * 14:8 Jo 19:40

hire werekyewem, h̄r han kitetim h̄r han tewen̄nep.”

Judas katip m̄t iuwe ne Isrel h̄rak kak̄kepi h̄r nan̄this Jisas

(Mt 26:14-16; Lu 22:3-6)

¹⁰ Jisas katip epei au, Judas ke wit Iskeriot h̄rak m̄tik kiutip ke m̄t disaipel hiswiyen wik (12) kerek nises h̄m me Jisas, h̄rak ken witeik. H̄rak ken kiun m̄t iuwe ne pris kerek newet God menmen me m̄t, h̄rak kewepyap̄r Jisas kakwet̄rek. ¹¹ H̄r m̄t en nerteiyek, h̄r han yaaik, h̄r natip Judas h̄r nanwet̄wek pewek mamrerim. H̄rak k̄nain̄w̄ri ken han kitet h̄rak kakwet̄rek kak̄rkeik.

Jisas ketike m̄t disaipel n̄rak naam menmen me Pasova

(Mt 26:17-25; Lu 22:7-14, 21-23; Jo 13:21-30)

¹² *Maain w̄ miutip me w̄ m̄t h̄r ap newis yis mekre bret au, w̄ me Pasova kerek h̄r nenep sipsip mar ke n̄paa m̄t h̄r nenep sipsip te God kenep maamer au, Jisas m̄t n̄rak nit̄iwekhi nar ik: “Ti are eriuwet̄ai haiu mamno nein te haiu emrutmani menmen me w̄ Pasova?” (W̄ Pasova h̄ram w̄ m̄t h̄r han tewen̄n God h̄rak kenep m̄t ne Isip te maamer ne Isrel au.) ¹³ Te Jisas h̄rak keriuwet̄ m̄tik̄it wik te m̄t disaipel n̄rak h̄rak ket̄p̄wek̄it kar ik: “Yi yaino wit Jerusalem yi eiȳr m̄tik̄ hak kerem̄me m̄n t̄par mekrerem, h̄rak kaksipeti. Te yi eiȳsesik. ¹⁴ Yi eiȳsesik eino w̄nak kerek h̄rak kakno kak̄krerek, yi eiȳtehi m̄tik̄ ke w̄nak ik eiȳr ik: “M̄tik̄ luwe kaw̄r h̄rak kituthi haau meiyam miutip meit n̄m̄n wein̄m te haiu m̄t disaipel n̄rak mamtikerek emu mam̄m menmen kerek me w̄ Pasova mamwi?” ¹⁵ Te h̄rak kakteikni haau miutip wein̄m kau niu kerek yeno metike k̄naan mekrerek. Ein e yi eiraimani menmen te haiu mam̄m.” ¹⁶ H̄rak ket̄p̄wek̄it menmen te h̄rak̄it ten wit Jerusalem, h̄rak̄it t̄r menmen mar ke n̄paa Jisas ket̄p̄wek̄item. Te h̄rak̄it temani menmen me Pasova w̄ h̄r han tewen̄n n̄paa God kenep maamer n̄r au.

¹⁷ Maain h̄nkew̄, h̄rak Jisas ketike m̄t disaipel nar hiswiyen wik (12) h̄r nen w̄nak. ¹⁸ *H̄r wen naam menmen nau yeno em, Jisas h̄rak ketpor kar ik: “Hi hetpi werék. M̄tik̄ hak kiutip (o m̄tik̄ keiyak) ke yi m̄t yi yaam menmen yetikewa h̄rak kakwepayap̄r hi eno his me m̄t enun.” ¹⁹ H̄r nemtewek, h̄r han kekrit nine han enuk, h̄r niutip niutip

nenepepan nit̄iwekhi ere h̄r nepnepik h̄r nit̄iwekhi nar ik: “Hi ewepityap̄r o au?”

²⁰ H̄rak ketpor kar ik: “H̄rak m̄tik̄ kiutip ke yi m̄t hiswiyen wik (12), h̄rak kiutip kaam menmen mekre sak kerepta. ²¹ Hi M̄tik̄ ke wit ke God hi ano hahi h̄r ke h̄m me God mau t̄wei h̄ram metpim. Te h̄rak m̄tik̄ kerek kakwepayap̄r h̄rak kak̄waank h̄rekes. N̄paa miye p̄rak ap winaak te h̄ram yaaim. Te h̄re epei winaak te in ek h̄rak kak̄waank h̄rekes.”

Jisas kewet m̄t disaipel n̄rak komunion h̄r naam

(Mt 26:26-30; Lu 22:15-20; 1Ko 11:23-25)

²² H̄r wen naam menmen, Jisas keit bret kitehi God katip h̄rak yaaik. Te h̄rak kewepik kewet m̄t ek ketpor kar ik: “Yi eit̄iwek eiȳk. Ik h̄rak ȳnk kai.” ²³ H̄r naak, mar keremem te h̄rak keit wa hesnu t̄par wain mekrerek, h̄rak kitehi God katip h̄rak yaaik. Te h̄rak kewet̄rek h̄r naam t̄par wain mekre wa hesnu. ²⁴ *Te h̄rak ketpor kar ik: “Im em h̄ram hemkre mai. Hi enip h̄m ham yaaim kontrak mam̄ke wit ke God mammen. Hemkre mai mamwen te hi akaap m̄t miyap̄r ariuw-erem. ²⁵ Hi hetpi werék. Hi ap p̄ke eh̄m t̄par wain ere w̄ maain hi eh̄m t̄par wain yaaim n̄mnam mam̄t wit ke God.” ²⁶ H̄rak katip epei au, h̄r nine henye. H̄r nine henye, te h̄r nen witeik n̄naaiw̄r wit Jerusalem, h̄r n̄niu nen m̄niu (o neiȳp) ke nu Oliv.

Jisas katip Pita maain h̄rak kakweik̄n sip kakwet̄iwek

(Mt 26:31-35; Lu 22:31-34; Jo 13:36-38)

²⁷ *In ek Jisas ketpor kar ik: “Maain kike yi yainap̄sa. H̄m me God h̄ram matip mar im: ‘Hi God hi enep m̄tik̄ naanm̄p̄re sipsip, h̄ram mamr̄r mamno heriyai heriyai.’ ²⁸ *Maain, God h̄rak kak̄koya hi p̄ke ekrit, hi eh̄n̄ni hi ano provins Galili.” ²⁹ Pita ket̄p̄wek̄ h̄m iuwe kar ik: “H̄r m̄t in nan̄nap̄sit nanr̄r te hi au. Taauye!” ³⁰ Jisas ket̄p̄wek̄ kar ik: “Hi hetput werék. W̄taan ik ek, suware kaktip wik wen au, ti erupak̄n wikak̄ atip m̄t hi ep̄itari h̄rak keim̄n.” ³¹ *Te Pita katip h̄m iuwe, “Hi hahi etikewit hi hahi, te hi aritpak̄n au. Taauye!” H̄r m̄t n̄rak yap̄rwe natip narek.

Jisas kitehi God menmen keit ni Getsemani

(Mt 26:36-46; Lu 22:39-46)

³² *H̄r natip epei au, h̄r nen wit ni meitai niuk m̄rak Getsemani. Jisas h̄rak

* 14:12 Eks 12:6, 14-20 * 14:18 Sam 41:9 * 14:24 Eks 24:8; Sek 9:11; Jer 31:31-34; 1Ko 10:16; Hi 9:20 * 14:27 Mk 14:50; Sek 13:7 * 14:28 Mt 28:16; Mk 16:7 * 14:31 Jo 11:16 * 14:32 Jo 18:1

katip m̄it n̄rak kar ik: “Yi eiyu in hi eno ehitehi God.”³³ H̄rak keit Pita, Jems tetike Jon, h̄rakit tetikerek ten wit hak. In ek Jisas h̄rak menmen menep̄wek hemkre, h̄rak kine han enuk.³⁴ *Te h̄rak ketp̄wek̄it kar ik: “Hi h̄ne han enuk ere hi hahi. Hi hanhan h̄rekes wisenum.”³⁵ H̄rak ken kike k̄waai t̄i kitehi God te menmen enum im mamsiur̄rek mamno.³⁶ *H̄rak kitehi God kar ik: “Haai kai ti hertei h̄rak menmen yap̄rwe. Ti esiuwe menmen enum im mamno emnop̄in emkeipo. Te hi hises han kai au, han kit.”

³⁷ H̄rak katip epei au, h̄rak ken k̄r m̄it̄k̄it t̄rak t̄pwaai. Te h̄rak kene Pita kar ik: “Saimon ti h̄waai a? Ti ap epu naanm̄pre m̄it nan̄nen me w̄i kike au a? ³⁸ *Yi naanm̄pre m̄it nan̄nen. Yi eyitehi God te h̄rak Seten ap te kakin̄ni yi eiweik̄in sip eiweto. Yi han ki yaaik, te ȳnk ki au k̄napen kaki kaktikewa.”³⁹ H̄rak katip epei au, Jisas p̄ke ken ein kitehi God menmen kerek n̄paa h̄rak kit̄wekhiyem.⁴⁰ H̄rak p̄ke ken kiun m̄it̄k̄it t̄rak, te h̄rakit̄ au p̄ke t̄waai nanam̄r mekses. H̄rakit̄ tekrit tep̄tari tetp̄wek mekam taauye.⁴¹ H̄rakit̄ ȳnk enuk h̄rak p̄ke ken kan h̄rak ketp̄wek̄it kar ik: “Yi wen ȳwaai ȳnat̄in a? Epei werek em̄it! Eiȳrek! W̄i epei man te hi M̄it̄k ke wit ke M̄it̄k Iuwe h̄rak m̄it̄k hak kakwepayap̄r hi eno his me m̄it han nanrekyo enum h̄r nanten̄na.⁴² Eiȳkrit haiu emno. Yi eiȳrek! M̄it̄k kewepayap̄r epei kan keit in.”

M̄it enun nan neithis Jisas

(Mt 26:47-56; Lu 22:47-53; Jo 18:3-12)

⁴³ In ek h̄rak wen katip, Judas h̄rak kan. H̄rak m̄it̄k kiutip ke m̄it disaipel nar hiswiyen wik (12). H̄rak ketike m̄it yap̄rwe h̄r netenen h̄ne metike paap yoki. H̄r m̄it iuwe ne Pris kerek newet God menmen me m̄it, h̄r netike m̄it nin̄in nertei h̄m lo me Moses, h̄r netike m̄it iuwe ne Isrel, h̄r nesiuwe m̄it in nan.⁴⁴ N̄paa h̄rak m̄it̄k Judas kerek kewepayap̄rek h̄rak ketpor kar ik: “H̄rak m̄it̄k kerek hi eiyewewik em̄wek tekep m̄rak, yi eit̄wekhis eitenenik eiriyaak eiȳk ein.”

⁴⁵ Judas kan kiun Jisas h̄rak katip kar ik: “M̄it̄k Iuwe.” Te h̄rak keiyewewik.⁴⁶ Te h̄r m̄it han nan neithis Jisas netenenik.

⁴⁷ Te m̄it̄k kiutip h̄rak kerek kerp menep̄ h̄rak ketenen h̄ne ke his nokik, te h̄rak k̄waai h̄ne kesipe n̄k̄ip me m̄it̄k hak enuk eik. M̄it̄k iuwe ke m̄it pris kerek newet God menmen me m̄it, m̄it̄k k̄rak k̄riak wok m̄rak wein̄im, h̄rak m̄it̄k ik

ke Jisas h̄rak kesipe n̄k̄ip m̄rak.⁴⁸ H̄rak Jisas kene m̄it han enun ein ketpor kar ik: “Yi epei yan yetauh̄is eiriuwe h̄ne metike paap yoki yar ke yi yeithis m̄it̄k enuk kekintip menmen a? ⁴⁹ *Hekrit hekrit hi etikewi haiu mepu w̄nak iuwe ke God hi ewepayap̄r h̄m mai. Te yi yetauh̄is auye! Yi ȳriak menmen im te h̄m me God m̄it newis̄m mau t̄wei h̄ram mamnen mamir em.”⁵⁰ *H̄rak katip epei au, h̄r m̄it disaipel n̄rak h̄r n̄n̄aiw̄rek n̄r̄r nen.

M̄it̄k pipiak hak kiutip h̄rak k̄r̄r ken

⁵¹ M̄it̄k pipiak hak kiutip kerek kises Jisas, h̄rak kam̄r laplap m̄re hike m̄isanu traup m̄rak. H̄r m̄it han nant̄wekhis,⁵² te h̄rak keh̄resiuri kenem̄in laplap m̄rak h̄rak ke puk wein̄ik k̄r̄r ken.

Jisas kewepayap̄r h̄rekes keit kaunsil

(Mt 26:57-68; Lu 22:54-55, 63-71; Jo 18:13-14, 19-24)

⁵³ H̄r m̄it nari Jisas nen niun m̄it̄k iuwe hetpris kin̄in naanm̄pre m̄it pris kerek newet God menmen me m̄it. M̄it iuwe pris yap̄rwe newet God menmen me m̄it, h̄r netike m̄it niuk m̄r iuwe, h̄r netike m̄it h̄r nin̄in nertei h̄m lo me Moses, h̄r nererik nau ein nemeriȳwek.⁵⁴ H̄rak Pita ketepik yan̄m̄in, h̄rak ken kekere n̄wa ke w̄nak ke m̄it̄k iuwe kin̄in m̄it pris han. H̄rak ketike m̄it kerek naanm̄pre w̄nak enuk h̄r nau si nemin̄in his h̄t men si.

⁵⁵ H̄r m̄it pris iuwe kerek newet God menmen me m̄it, h̄r netike m̄it han ne kaunsil h̄r n̄nat̄in m̄it nesiuwe h̄m Jisas, te h̄r nank̄ip kaki, te h̄r n̄nap̄in menmen enum h̄rak ketpim au.⁵⁶ M̄it yap̄rwe nesiuwe h̄m Jisas newen̄wek h̄m te h̄m m̄r ap m̄p̄ram au.⁵⁷ M̄it han nerp newen̄in h̄m nat̄ip nar ik: ⁵⁸ * “Haiu memtewek h̄rak katip, ‘Hi ewep w̄nak iuwe ke God m̄it nimaak, te maain w̄i wikak hi p̄ke eimaak m̄it ap te nanimaak taau.’”⁵⁹ H̄m me m̄it in h̄ram ap m̄p̄ram au.

⁶⁰ H̄rak m̄it̄k iuwe hetpris kerek kin̄in naanm̄pre m̄it kerek newet God menmen me m̄it, h̄rak kerp kek̄reri kitehi Jisas kar ik: “Ti p̄ke etpai au a? Nenmak te h̄r m̄it in neswut h̄m a?”⁶¹ *Jisas h̄rak kekintip ketpor au. M̄it̄k iuwe hetpris h̄rak p̄ke kit̄wekhi kar ik: “Ti m̄it̄k Krās kerek God keh̄m̄itenit, ti N̄kan ke M̄it̄k Iuwe kerek haiu mewen̄piyek o au a? Ti etpai!”⁶² *Jisas h̄rak ketp̄wek kar ik: “Hi h̄rekes kerekek. Maain yi eiȳr hi M̄it̄k ke wit ke M̄it̄k Iuwe hahu menep̄ his yaaim me God kerek h̄rak Iuwe tokik keit, hi anen

* 14:34 Jo 12:27 * 14:36 Ro 8:15; Ga 4:6; Mk 10:38; Jo 6:38 * 14:38 Lu 11:4; Mt 6:13 * 14:49 Lu 19:47, 21:37; Jo 18:20 * 14:50 Mt 26:31 * 14:58 Jo 2:19-21 * 14:61 Mk 15:5; Lu 23:9 * 14:62 Sam 110:1; Rev 1:7

ekre napî me nepni.”⁶³ Mîttik iuwe hetpris hîrak kepîrîr kari saket mîrak kewepim katîp hisiuwe kar ik: “Menmak te hau mamri mît han nansiuwek hîm a?”⁶⁴ *yi epei yemtau hîrak katîp enum kekrehîr ke God. Yi han kitet mekam a?” Hîr yapîrwe natîpan nar ik: “Hîrak kîrîak enum hîrak eki.”

⁶⁵ In ek mît han nenikîn tîmank menterik, hîr newepnîwek ninaan meriuewê laplap, te hîr nakîp neriuwe his mîr nitîttîweknaan natîp nar ik: “Keimîn kitep a? Ti profet te ti etpai.” Mît han hîr naanmîpre weipîr nen nîwaaîhis nenepîwek tekep.

Pita kepakîn Jisas katîp hi hepîtariyek
(Mt 26:69-75; Lu 22:56-62; Jo 18:15-18, 25-27)

⁶⁶ Hîrak Pita wen kepu witeik keit nîwa ke wînak, mîte piutîp wîrîak menmen me mîttik iuwe hetpris,⁶⁷ hîre wan wîr pita kau si keminîn his hît men si. Hîre werp menep wetpîwek war ik: “Ti hîrekes hetike Jisas ke wit Nasaret yi epei yariyakit.”⁶⁸ Te Pita kiune hîm katîp, “Henmak te ti hitauhi menmen im? Hi hepîtariyek.” Hîrak katîp epei au, hîrak ken kerp ya weipîr. Te suware katîp.⁶⁹ Mîte wen wîpîrek pîke watîp mît han nerp menep war ik: “Hîrak mîttik kîses hîm me Jisas kerekek.”⁷⁰ Pita pîke kiune hîm katîp, “Hi hepîtariyek.” Maain kike, mît hîr nerp menep natîp nar ik: “Ti hises hîm mîrak kerekek. Ti hîrekes mîttik ke provins Galili.”⁷¹ Pita katîp hîm iuwe ketpor kar ik: “Hi epîtari mîttik hak yi yitauhiyek au. Hi atîp werek au, te God hîrak kaknen kakiyep.”⁷² *Hîrak katîp epei au, hîrak suware pîke katîp. Te Pita hîrak han kitet menmen Jisas nîpaa ketpîwek kar ik: “Maain suware katîp wik wen au, ti tewen eraupakîn wikak.” Hîrak han kitetim te hîrak kîne han enuk kîkîtt.

15

Hîr nesiuwe hîm Jisas kerp ninaan me mîttik iuwe gavman Pailat

(Mt 27:1-2, 11-14; Lu 23:1-5; Jo 18:28-38)

¹ *Wanewik toto, mît iuwe pris kerek newet God menmen me mît, hîr netike mît iuwe hîr netike mît ninîn nertei hîm lo me Moses, hîr netike mît han yapîrwe ne kaunsil hîr han kitetim natîpan. Epei au, hîr nesenek Jisas his mîrak neriyaaik neiyîk nen newet mîttik iuwe gavman Pailat ek.² Pailat hîrak kitîwekhi kar ik: “Ti Mîttik Iuwe King ke mît ne Isrel o au?” Jisas ketpîwek kar ik: “Hîrak hîm mît.”³ Mît iuwe pris kerek newet God menmen me

mît, hîr nesiuwe hîm Jisas yapîrwe.⁴ Te Pailat kitehi Jisas kar ik: “Ti pîke etpor au a? Hîr neswut hîm yapîrwe.”⁵ *Jisas kekintîp, te Pailat han kekrit keriuwerek.

Mîttik Pailat katîp mît hîr nanwis nil emu his me Jisas

(Mt 27:15-26; Lu 23:13-25; Jo 18:39-19:16)

⁶ Tito yapîrwe nîpaa ein me wî im mît hîr nehîs nempep menmen me Pasova hîr nitehi Pailat hîrak kakîkaiisu weipîr ke mîttik hak nîpaa hîrak ken kekere wînak enuk.⁷ Mîttik hak niuk mîrak Barabas hîrak kepu wînak enuk ketike mît enun yapîrwe nîpaa hîr netike mît ne gavman hîr nenepan, hîr nenep mîttik kiutîp kaa.⁸ Hîr mît yapîrwe nen niun Pailat nitîwekhi hîrak kakîrak menmen nîpaa ein hîrak kîpîrakem.⁹ Hîrak ketpor kar ik: “Yi han yaaik te hi eweti Jisas Mîttik Iuwe ke Isrel hîrak kaknen?”¹⁰ Hîrak kertei mît iuwe pris kerek newet God menmen me mît hîr epei newetîwek Jisas nentar hîr hemkre menepan han enuk neriuwerek.

¹¹ *Hîr mît pris nîkîak han ke mît yapîrwe te hîr nitehi Pailat ke Barabas. Jisas au.¹² Pailat pîke kitorhi kar ik: “Hi eweti Barabas, te hi arîak mekam heriuewê mîttik yi eiwis niuk mîrak Mîttik Iuwe King ke Isrel a?”¹³ Hîr pîke natîp nar ik: “Ti ewenkek Jisas ekîntar nu tentarakîtt.”¹⁴ Pailat ketpor kar ik: “Hi henmak? Hîrak kîrîak mekam enum?” Te hîr wen nînap nenîne his iuwe natîp nar ik: “Ti ewenkekik ekîntar nu tentarakîtt.”¹⁵ Pailat hanhan kakîrak mît hîr han yaaik. Te hîrak kewetîr mîttik Barabas. Hîrak katîp mît nîrak hîr nanînep Jisas nanriuwe nîpîn. Hîr nakîp neriuwe nîpîn, Pailat hîrak keriuwetek ken mît soldia nîrak te hîr nanîno nanwenkek Jisas kakîntar nu tentarakîtt.

Mît soldia hîr nitetnaan Jisas

(Mt 27:27-31; Jo 19:2-3)

¹⁶ Mît soldia ne ami hîr neit nîmîn wînak ke mîttik iuwe, hîr nari Jisas neiyîk nen haau hak. Hîr nenîne mît han,¹⁷ *te hîr neriuwet Jisas saket mîre yîwir, hîr nime wiwîr tîktîk enuk newisîk keweikîn paan kîrak.¹⁸ Hîr nerp netpîwek nar ik: “Haai, Mîttik Iuwe King ke Isrel, ti epei han.”¹⁹ Epei au, hîr nenep paan kîrak neriuwe niuk, hîr nenikîn tîmank menterik, nitehîr nemipîn newenpîyek.²⁰ Hîr nitîttîweknaan nenwesîsek ere werek, hîr neriuwetek (o neresîwek) saket mîre yîwir, hîr pîke newis saket mîrak menterik, hîr neiyîk nanîno nanwenkekik kakîntar nu tentarakîtt.

* 14:64 Jo 19:7 * 14:72 Mk 14:30 * 15:1 Lu 22:66

* 15:17 Lu 23:11

* 15:5 Ais 53:7; Mk 14:61 * 15:11 Ap 3:13-14, 13:38

*Mit newenkek Jisas kau nu tentarakit
(Mt 27:32-44; Lu 23:26-43; Jo 19:17-27)*

²¹ *Mitik hak niuk mirak Saimon hirak haai ke Rufas ketike Aleksanda, hirak ke wit Sairini, hirak kepnen ni menep. Hir mit soldia hir neit nu tentarakit neiyik nimaasik hirak ekikerir nu ik ke Jisas.

²² Hir nari Jisas neiyik nen niun wit niuk mirak Golgota. Haiu meweikn him haiu matip "Wit Paan Hesnu". ²³ Hir newet Jisas tipar wain marasin mekrerem, te hirak yink kirak kekek au. Hirak kinapen te hirak kaam au. ²⁴ *Hir mit newenkekik kentar nu tentarakit, hir neit menmen mirak neretit satu neiyik nir menmen hir nantiwem.

²⁵ Wen hekrit iuwe wepni kehin kinu kan, hir newenkekik. ²⁶ Hir newis him mentar nu nenmak hir newenkekik nesuwerek. Hir neiyim nen newisim mau men paan kirak. Him im matip mar ik: "IK EK HIRAK MITIK IUWE KING KE ISREL." ²⁷ Hir newenkek mitikit enukit raskel wik tirak enum tetikerek. Hirak mitik kau ken ke his yaa'im, mitik hak kau ken ke his henkik. ²⁸ * (Mar im him me God nipaa mit newisim mau tiwei hiram epei man. Hiram matip mar im: "Hir han kitet hirak kire mitik enuk raskel kirak menmen enum.")

²⁹ *Mit kerek hir nan nen ein hir nititiweknaan netpwek nar ik: "Ko! Ti mitik kerek ti ewep winak iuwe ke God ti pike eimaak me wi wikak? ³⁰ Ti ekaap hirekes ekiuwe nu tentarakit ehirp ti." ³¹ Mar im mit iuwe pris kerek newet God menmen me mit, hir netike mit ninin nertei him lo me Moses, hir nititiweknaan natipan nar ik: "Hirak kikaap mit han, te hirak kikaap hirekes taauye!" ³² Ti Mitik God kehimitenit ti Mitik iuwe ke Isrel, ti ekiuwe ehirp ti, te haiu mamrit han kitetit." Mitikit hir newenkekikit tau niu tetikerek, hirakit tetpwek enuk tetikeri.

Jisas nepei kaa

(Mt 27:45-56; Lu 23:44-49; Jo 19:28-30)

³³ *Wepni kan kau nimin iuwe ere hinkewi, witaan toto miwapin wit yapirwe. ³⁴ *Nepei hinkewi Jisas kenepip him iuwe katip kar ik: "Eloi Eloi Lama Sabaktani?" Haiu meweikn him haiu matip mar im: "God kai God kai. Kenmak te ti hinaiwira eweikn sip eweto?" ³⁵ Mit han nerp menep hir nemtewek hir natip nar ik: "Eiyimtewek. Hirak kenine Ilaija." ³⁶ *Mitik kiutip kesiuken ken ein keit mosong o nik me wan eik (hiram mire

wum nikik), hirak kewis tipar wain mesine mekrerek, hirak kewisik kentar niyen pike kan kewetiwekek kakimisek katip kar ik: "Haiu mamir te Ilaija kaknen kaknektin Jisas kakwisik kakirp ti o au."

³⁷⁻³⁸ *Jisas kenepip miutip him iuwe, hirak kaa. Hirak kaa, laplap iuwe miwapin ya wepir me mit nehimitan em me God meit winak iuwe ke God meit nimin ein hiram mewep pinam pinam mau nimin mau niu ein ere men miun ti im. ³⁹ Hirak mitik iuwe kerek naanmipre mit soldia han, hirak kerp menep kir Jisas hirak kaa, hirak katip kar ik: "Mitik ik hirak Nikan ke God."

⁴⁰ *Miyapir han netikerek nerp ein, te hir nerp yanimin. Maria pe wit Magdala wetike Salomi, hir netike Maria miye pe Joses ketike nikik kirak Jems hir nerp ein. ⁴¹ Hir miyapir in nises Jisas me wi hirak kau keit provins Galili, hir newetwek menmen hirak kaam. Miyapir han yapirwe nipaa netikerek nan nen wit Jerusalem nerp ein.

Mit newis Jisas kekere hei iuwe kewen kinik keit miniu (o neiyip)

(Mt 27:57-61; Lu 23:50-55; Jo 19:38-42)

⁴²⁻⁴³ Maain petko matip, Josep ke wit Arimatia kan kir Pailat kentar hirak mitik iuwe hak ke kaunsil. Hirak kemerir God kaknen naanmipre mit. Hirak ap kinaain au, te hirak ken kir Pailat kitiwekhi ke herwe yink ke Jisas. ⁴⁴ Pailat han kitet kar ik: "Jisas epei kaa? Kol!" Te hirak kenine mitik iuwe soldia kerek naanmipre mit soldia han, hirak kitiwekhi me Jisas epei kaa o au. ⁴⁵ Mitik eik ketpwek Jisas epei kaa, te Pailat kewis Josep kakithis herwe yink kirak. ⁴⁶ Josep hirak kewir pewek keit laplap yaaim mire hike, hirak kenke Jisas yink kirak kewir laplap keweiknenik kewapinek kewisik kekere hei ke nan iuwe. Epei au, hirak keriuwet nan iuwe keiyepet hei him kirak. ⁴⁷ Maria pe wit Magdala wetike Maria miye pe Joses, hir nir wit Josep kewis Jisas kiwaairi.

16

Jisas pike kekrit

(Mt 28:1-8; Lu 24:1-12; Jo 20:1-10)

¹ Maain wi Sabat hiram epei men, Maria pe wit Magdala wetike Salomi, hir netike Maria miye pe Jems, hir neit menmen yaaim minin neiyim nen nanir Jisas nanwen yink kirak. ² Wepni kewep kan hekrit iuwe me wi Sande te hir nen hei kirak. ³ Hir nepnen hir natipan nar ik:

* 15:21 Ro 16:13 * 15:24 Sam 22:18 * 15:28 Ais 53:12 * 15:29 Sam 22:7, 109:25; Mk 14:58; Jo 2:19 * 15:33 Emo 8:9 * 15:34 Sam 22:1 * 15:36 Sam 69:21 * 15:37-38 Hi 10:19-20 * 15:40 Lu 8:2-3

“Keim+n kak+nkaw+r nan ki+wap+n weip+r kihi kentar nan h+rak n+menuk?”⁴ H+r nen menep ein h+r n+kaamna+n n+r nan keit p+nak ein. N+paa m+it+ik hak keweik+n+k keriuwetek ken p+n ein.⁵ H+r nen n+piun hei eik, h+r nen nitetik nen n+m+n ein. Te h+r n+r m+it+ik pip+ak kau yeno me p+nak me his yaaim. H+rak kam+r laplap nokim yaaim h+ram m+re hike. Te h+r neh+nh+n han kekrit neriuwerek.

⁶ H+rak ketpor kar ik: “Yi ap einaa+n au. Yi y+nyat+n Jisas ke wit Nasaret kerek h+r m+it newenekik kau nu tentarak+it. H+rak epei kekrit kau. H+rak kepu in au. Yi eiy+r yeno n+paa h+r newis+ik ki+waairi.”⁷ *In ek yi eino eit+p Pita ketike m+it disaipel han Jisas ketpor kar ik: ‘Hi ehin+ni ano provins Galili.’ Maain yi eiy+rek eiy+it ein eiy+r ke n+paa h+rak epei ketpi.”

⁸ H+r miyap+r nen witeik n+r+r nen ein, h+r nep+r+p+r iuwe han kekrit neriuwerek. H+r nat+p+m+it h+m au. H+r n+naain nekint+p nen.

*Maria pe wit Magdala h+re w+r Jisas
(Mt 28:9-10; Jo 20:11-18)*

⁹ * [Me w+ Sande hekrit enum eik, Jisas kekrit k+naiw+r hei. H+rak kekrit kau wanewik, h+rak kin+n kewepyap+r h+rekes me ninaan me Maria pe wit Magdala. N+paa h+rak kep+r herwe enum mar hisp+nak wik (7) mekrerep h+ram metpaan men m+naiw+rep.¹⁰ H+re epei w+r Jisas, te h+re wen wat+p m+it n+paa netikerek h+r nariyan. H+r wen han tewen+nek n+ki+tek.¹¹ H+re wen wetpor h+re w+rek h+rak kepu, te h+r nemtau h+m m+re au.

*M+it+it disaipel wik t+r Jisas keit yayiwe
(Lu 24:13-35)*

¹² Maain m+it+it wik t+rak ten wit hak t+rek, te h+rak keweik+nhis h+rekes k+re m+it+ik hak.¹³ H+rak+it nepei terteyek, h+rak+it p+ke ten tat+p m+it disaipel han n+rak, te h+r nemtau h+m m+rak+it au.

*Jisas kat+p m+it disaipel n+rak menmen
h+r enisesim*

(Mt 28:16-20; Lu 24:36-49; Jo 20:19-23)

¹⁴ * Maain, h+r m+it disaipel n+rak hiswiyen kiut+p (11) nau naam menmen, Jisas kan keneri kentar h+r han to enuk nepu, h+r ap nemtau h+m me m+it n+paa nepei n+r Jisas.¹⁵ * H+rak ketpor kar ik: “Yi eino heriyai heriyai eirer wit wit kerek m+it miyap+r newi, yi eiwepyap+r h+m yaaim mai, m+it yap+rwe nan+mtewem.¹⁶ * Neim+n nan+mtau h+m mai nanisesim, yi eik+ri. Maain God kaktorhis, h+r m+it

miyap+r n+rak. Neim+n nemtau h+m nanisesim au, God han kitet menmen enum h+r n+r+akem skelim m+it kak+interim.¹⁷ * M+it kerek h+r nises h+m mai, h+r nan+rak menmen im nankinau niuk mai. H+r nan+p+r herwe enum h+ram mamno, h+r nat+p h+m ham n+paa h+r nerteyem au.¹⁸ * H+r nantenen manpen o yenmik o h+r nan+m menmen enum menep m+it, h+r ap te nani au, h+r nanu werek. H+r nanwis his mam+tar m+it h+r n+n+p, te maain h+r nanre yaain.”

*God keithis Jisas ken wit k+rak Heven
(Lu 24:50-53; Ap 1:9-11)*

¹⁹ * M+it+ik Iuwe Jisas ketpor epei au, God ket+wekhis ken wit k+rak. H+rak ken kau menep his yaaim me God.²⁰ * Maain m+it disaipel n+rak h+r nen heriyai heriyai nerer wit wit m+it miyap+r newi, h+r newepyap+r h+m me Jisas. M+it+ik Iuwe Jisas h+rak kekepi h+r n+r+ak menmen yaaim kerek n+paa kerek m+it n+rem au. Te m+it h+r nertei h+m im m+it netporem h+ram yaaim.]

Mep+r keremem

* 16:7 Mt 26:32; Mk 14:28 * 16:9 Lu 8:2 * 16:14 1Ko 15:5 * 16:15 Ap 1:8 * 16:16 Ap 2:38, 16:31, 33
* 16:17 Ap 2:4, 10:46, 8:7 * 16:18 Lu 10:19; Ap 28:3-6, 4:30, 5:16 * 16:19 Ap 2:33-34, 7:55-56; Ef 1:20; 1Pi 3:22
* 16:20 Ap 14:3; Hi 2:3-4

Him Yaaim Me Kraisk Luk Kewisim Mau Tiwei Menmen mekre tiwei ik

Him me n̄kerek Jon ketike Jisas 1:5-2:52

Jon Baptais katip mit him me God 3:1-20

Jon kikir Jisas keriuwe tipar 3:21-38

Seten kakri han ke Jisas 4:1-13

Jisas katip him yaaim keit Galili 4:14-9:50

Jisas ken Jerusalem katip him yaaim 9:51-21:38

Mit newenkek Jisas kaa 22:1-23:56

Jisas p̄ike kekrit mit n̄rek 24:1-49

Jisas p̄ike ken wit Heven 24:50-53

Luk kewis him im men mitik Tiofilas

¹ *Kai yinak Tiofilas. Mit yapirwe hir nepi newis menmen kerek epei man metin ke n̄min ke haiu mit, kerek haiu nisesim. ² *Hir newis menmen kerek mit n̄paa ninin epei n̄r menmen im newepyapirem hir netpaiyem. ³ Mitik iuwe, hi Luk hi hertei werek menmen yapirwe epei mekrit man ere in. Te hi han kitet h̄ram yaaim hi hewisut tiwei ik ek hetput menmen werek werek epei man. ⁴ Hi h̄r̄akem te ti ertei menmen werek werek kerek n̄paa hir mit epei netpiyem.

Ensel ke God katip Sekaraia hirak kakine n̄kan niuk mirak Jon

⁵ *N̄paa me w̄ mitik King Herot hirak k̄re mitik iuwe naanm̄pre mit ne provins Judia, mitik pris niuk mirak Sekaraia kepu. Hirak ke weiwik me pris niuk mir Abaisa. Hirak m̄te pirak niuk m̄re Ilisabet, h̄re pe weiwik ham me pris han. Hir nepenyerer ne maam n̄pu kiutip Eron. ⁶ Hirak ketikerep nau werek werek nises God. Hir nises him me Mitik Iuwe God werek werek n̄paa hirak kewet Moses em. ⁷ Hir ap nine n̄kerek nei au nentar Ilisabet h̄re enu tenm̄n (o rumaa). H̄re wetike Sekaraia epei enun ne mit. ⁸ W̄ ham Sekaraia wen k̄r̄ak menmen k̄re mitik pris keit winak ke God. Hirak weiwik mirak h̄ram w̄ mir te hir nanwensi kuri nanwet God em. ⁹ *Hirak k̄r̄akem kent̄r hir nises menmen n̄paa mit pris netpim hir neretit satu God kehimitanek hirak kakno kakikre winak iuwe ke God hirak kaktenen si keyim kakisi kuri tiwei mam̄ntar k̄naaan newen̄pi God neriuwerem. Hirak ken en kesi kuri tiwei. ¹⁰ Hirak kesi kuri tiwei, mit yapirwe ne Isrel nererik nau wit eik nitehi God menmen. ¹¹ Hirak keit

n̄min en, mitik ensel keke wit ke Mitik Iuwe God kan kerp kenke ken his yaaim me k̄naaan kerek Sekaraia kewis menmen min̄n m̄re kuri tiwei h̄ram m̄waai menterim. Hirak kewepyapir h̄rekes te Sekaraia k̄rek. ¹² Mitik Sekaraia k̄rek, hirak han kep̄pir hirak k̄naaan, ¹³ te mitik ensel ketp̄wek kar ik: “Sekaraia, ti ap h̄napen au em̄t! God kemtau menmen ti epei hit̄wekhiyem, te m̄te pit Ilisabet tewen wawine n̄kan hirak kei. Yi yayiw̄wek niuk mirak Jon. ¹⁴ Ti etike m̄te pit han yaaik eiyu. Mit yapirwe nan̄rek hir han yaaik nan̄ntar miye h̄re winaak. ¹⁵ *Hirak maain God han kitet hirak kakre mitik iuwe kakinin mit han nisesik. Hirak ap te kakim tipar wain o tipar si enum au em̄t! Me w̄ miye winaak wen au, God Him̄n Yaaik kaku kakikre han k̄rak kaknisesik. ¹⁶ Hirak te kakikaap mit yapirwe ne Isrel nanweikin sip nanwet menmen enum hir p̄ike nanises him me God k̄r. ¹⁷ *Hirak kakinin mitik iuwe kakno kakrer wit wit kaktip him me God kakriuwe menmen iuwe kakri han ke mit kakir n̄paa mitik Ilaija ketpim. Hirak kakikaap haairer nantike n̄kerek n̄r nanu han kiutip. Hirak kakweikin mit enun nises menmen enum te hir p̄ike nanises menmen mit yaain nisesim. Hirak kakikaap mit nanises mitik iuwe, hir nanu naanmeriȳwek hirak kaknen kaktorhis.”

¹⁸ *Mitik ensel katip epei au, mitik Sekaraia kit̄wekhi kar ik: “Harkeik te hi ertei menmen im ti hetpewem h̄ram werek? Hi epei enu ke mitik te m̄te pai h̄re epei enu we m̄te.” ¹⁹ *Hirak ensel kewenhi ketp̄wek, “Hi ensel Gebriel hi herp ninaan me God h̄r̄ak menmen mirak. Hirak keriuweta hi han hetput him yaaim im e. ²⁰ *In ek ti ap atip him mei tauu ere w̄ menmen mamnen hi epei hetputem hentar ti ap han kitet him mai. Ti ap atip him mei ere w̄ me menmen im God kehimitanem h̄ram mamnen.”

²¹ Ensel ketp̄wek menmen, mit wen nemerir Sekaraia keit n̄min en hir nan̄rtei kenmak te hirak kepeit winak iuwe ke God. ²² Sekaraia ketpaan kan, hirak ap ketpor, te hir nertei hirak epei kepu k̄tyak k̄r menmen keit winak n̄min en. Hirak ap kaktip him mei miutip te hirak kewir his ketpor keriuwerem. ²³ W̄ hirak k̄r̄ak menmen mekre winak ke God epei au, mitik Sekaraia p̄ike ken winak k̄rak.

²⁴ Maain w̄ ham m̄te pirak Ilisabet wetu, te h̄re ap w̄naaiwir winak wenke

* 1:1 Ap 1:1 * 1:2 Jo 15:27 * 1:5 1Kro 24:10 * 1:9 Eks 30:7 * 1:15 Nam 6:3 * 1:17 Mt 17:11-13;
Mal 3:1, 4:5-6 * 1:18 Jen 18:11 * 1:19 Dan 8:16, 9:21; Hi 1:14 * 1:20 Lu 1:45 * 1:25 Jen 30:23

hispinak (5) ere hire tu iuwe miyapir nertei hire wetu. Hire watip, ²⁵ * “In ek Mitik Iuwe God kekepa mar im. Hirak epei kepir menmen kenipa yink enuk me ninaan me mit miyapir hentar nipaa hi hine nikerek au.”

Ensel ke God katip mite Maria maain hire wawine Jisas

²⁶ Me wenke kar hispinak kiutip (6) mite Ilisabet wepitu, God keriuwet ensel Gebriel ken wit niuk mirak Nasaret keit provins Galili. ²⁷ * Hirak kaktip mite nihan niuk mire Maria. Haai kire kehimitenep wautike mitik niuk mirak Josep, hirak nepenyek ke maam nipu kir Devit. ²⁸ Ensel ke God kan kirep ketpiwe kar ik: “Ti han yaaik ehu. Han yaaik ke God kau ketikewit. Hirak God ketikewit kakrekuyut yaaim.” ²⁹ Mite Maria wemtau him im kerek ensel ketipim te hire han kekrit han kitet war ik: “Kenmak hirak ketpo kar ik?” ³⁰ Te ensel ketpiwe, “Ti ap enapan Maria. God han yaaik keriuwit kakrekuyut yaaim im e. ³¹ * Maain ti ehitu te ti eine nikan, ti ewis niuk mirak Jisas.

³² * “Hirak kakre Mitik Iuwe mit naninewek Nikan ke God hirak Mitik Iuwe. God kakriakek kakre Mitik Iuwe naanmamre mit kakre nipaa maam kirak Devit. ³³ Hirak naanmamre mit ne Isrel kerek hir nepenyer ne mitik Jekop kerek nipaa enum eik hirak kepu. Hirak naanmamre mit hirak kaku kakit tipmain tipmain enum eik. Menmen mirak ap te mamesi taau.”

³⁴ Mite Maria watip ensel ke God war ik: “Hi ap hiwaaai hetike mitik hak au. Mamirkeik te hi ahitu?”

³⁵ * Ensel ke God kewenep ketpiwe, “God Himin Yaaik kaknen kaku kakinterit kakriuwe menmen iuwe me God. Mit nankinaak hirak Nikan yaaik ke God nanintar God Himin Yaaik kewis nikan yaaik ik kekere tu kit maain ti einaak.

³⁶ “Ti han kitet menmen God kiriak wekeni pit Ilisabet em. Mit nipaa natip hire enu tenin (o rumaa) ap te wawine nikerek au. Te hire hirehes weriuwet wenke hispinak kiutip (6) hire nikan kewiye. Te hire epei we mite. ³⁷ * Ap te menmen mei miutip te God ap kakriakem taau.”

³⁸ Maria watip, “Hi hire mite hanhan hises menmen God hanhan kakriakem, te menmen mamnen mamir ke ti epei hetipim.” Hire watip epei au, Ensel ke God kinaiwirep ken.

Maria wen wir Ilisabet wetikerep nau en

³⁹ Ensel ke God kinaiwirep, wi ham kike Maria wemani menmen kekrit waswas wen wit menep miniu (o neiyip) yapirwe me provins Judia. ⁴⁰ Hire wen winak ke mitik Sekaraia, hire watip Ilisabet, “Ti yaaip.” ⁴¹ * Ilisabet wemtau Maria watip hire yaaip te nikan kekere tu kehin kekerep. God Himin Yaaik kau kekere han ke Ilisabet keneisesye, ⁴² * te hire watip weriuwe him iuwe, “God kakrekuyut ti han yaaik ehinin miyapir han. God kakriak yaaim ke nikan ti ehinaak. ⁴³ Hi mite weiniye te hi han yaaik menmen iuwe im man hi, te Mitik Iuwe God miye pirak wan wira. ⁴⁴ Hi hemtau him mit epei au, te nikan kekere tu kai han yaaik kehin. ⁴⁵ * Ti han yaaik iuwe hentar ti hises him kerek God ketipim. Maain God kakriak menmen hirak nipaa ketputem.”

Maria wine henye wentar hire han yaaik weriuwe God

⁴⁶ * Maria watip, “Hi han kai yaaik ewenipi niuk me Mitik Iuwe God. ⁴⁷ Hi han yaaik hentar maain God kakikepa kaktauhish. Hi mite hirak menmen mirak hi enu weiniye, ⁴⁸ * te hirak hanhan keriuwa. Te in ek ere maain mit yapirwe nantip God kerekya hi han yaaik iuwe, ⁴⁹ hentar menmen iuwe hirak kerekewem. Niuk mirak yaaim iuwe. ⁵⁰ * Hirak hanhan keriuwe mit kerek hir nisesik newenipiyek, me mit nipaa ein nepu ere in. ⁵¹ * Hirak kiriak menmen keriuwe menmen mirak iuwe, hirak keyim kepir mit kerek enun hanhan hirak nirak menmen mir enum hir nen. ⁵² * Hirak kepir mit iuwe naanmipre mit, hirak kewisi hir nau weinim, te hirak kewis mit weinin hir nire iuwe. ⁵³ * Hirak epei kewet mit enun nau weinim nipi maan kewetir menmen wisenum ere tu iuwe, te hirak keriuwet mit netenen menmen yapirwe ne his nen. ⁵⁴ * Hirak kises him kerek nipaa katip maamer nau yem. Hirak kan kakikaap

* 1:27 Mt 1:16, 18; Lu 2:5 * 1:31 Ais 7:14; Mt 1:21-23 * 1:32 Ais 9:7; 2Sml 7:12, 13, 16; Dan 7:14; Mai 4:7
 * 1:35 Mt 1:20 * 1:37 Jen 18:14 * 1:41 Lu 1:15 * 1:42 Diu 28:4 * 1:45 Lu 1:20 * 1:46 1Sml 2:1-10
 * 1:48 Lu 1:25, 11:27 * 1:50 Sam 103:13, 17 * 1:51 2Sml 22:28 * 1:52 Jop 12:19, 5:11; Sam 147:6 * 1:53
 1Sml 2:5; Sam 34:10, 107:9 * 1:54 Ais 41:8; Sam 98:3 * 1:55 Mai 7:20; Jen 17:7, 18:18, 22:17

mít n̄rak ne wit Isrel. ⁵⁵ *H̄irak han kitet keriuwe Ebrahim n̄paa kau t̄i ketike nepenyerer in ek nepu t̄i. H̄irak kerekyor yaa'im t̄ipmain t̄ipmain enum eik, kar ke n̄paa h̄irak ketpim.”

⁵⁶ H̄ire wat̄ip menmen im epei au, mítē Maria wau wetike Ilisabet ere wenke wikak. Maain wenke wikak epei man men, h̄ire p̄ike wen wit k̄ire eik.

Ilisabet wine n̄kan Jon

⁵⁷ W̄i epei man te mítē Ilisabet weteiknen, h̄ire wine n̄kan. ⁵⁸ M̄it n̄re nau menep netikerep h̄ir netike paapr̄er n̄re nemtau God kerek̄ȳwe yaa'im h̄ire wine n̄kan te h̄ir nan n̄rep han yaaik netikerep. ⁵⁹ *Maain n̄kan k̄ire kepu w̄i hisp̄inak wikak (8), h̄ir nerekir ȳink k̄irak, h̄ir nanwis niuk m̄rak Sekaraia kakrer̄r haai k̄irak. ⁶⁰ *Te miye p̄irak wat̄ip, “Au, hi ewis niuk m̄rak Jon.” ⁶¹ Te h̄ir netp̄iwe, “Ap te paap o tete o keim̄n niuk m̄rak mar em te ti ewis̄ik kakrerim tauu!” ⁶² Te h̄ir nat̄ip nitehi haai k̄irak neriuwe his main main, “Ti ewis niuk me n̄kan ik ek kakrar keim̄n?” ⁶³ H̄irak Sekaraia kitorhi nanwet̄iw̄ek t̄iwei te kakwis niuk mamwik. H̄ir newet̄iw̄ekem te h̄irak kewis menmen im mewim: “Niuk m̄rak Jon.” ⁶⁴ H̄ir wen han kekrit nat̄ip me menmen im, Sekaraia han kewep kat̄ip kewen̄ipi niuk me God. ⁶⁵ Te mít netikerek nau menep h̄ir nep̄ir̄p̄ir te h̄im me menmen im men merer wit wit meit m̄nīu (o neiȳp) me Judia. ⁶⁶ Te neim̄n kerek nemtewem h̄ir han kitetim nitehiyan, “Te n̄kan ik e maain kakriak mekam?” M̄it nertei God kau ketikerek kewet̄iw̄ek menmen m̄rak iuwe.

H̄im Sekaraia kat̄ip ke menmen maain mamnen

⁶⁷ Jon haai k̄irak Sekaraia God kewis H̄im̄n k̄irak yaaik kekre han k̄irak te h̄irak kat̄ip menmen maain mamnen. ⁶⁸ *H̄irak kat̄ip kar ik:

“H̄iau em̄rak menmen emwen̄ipi niuk me M̄it̄ik Iuwe God ke Isrel. H̄irak epei kan kak̄ikepai h̄iau mít n̄rak h̄iau mamnaaiw̄ir menmen enum h̄irak kaktaihis. ⁶⁹ *H̄irak God kewetei M̄it̄ik Iuwe manpenuk kak̄ikepai te kaktaihis, h̄irak ke weiw̄ik me Devit h̄irak mít̄ik k̄ir̄ak menmen me God. ⁷⁰ H̄irak keweteiyek kar ke n̄paa enum eik h̄irak kat̄ip mít n̄rak profet menmen h̄ir newis̄im mau t̄iwei newep̄yap̄ir

maamrer nai yem. H̄iram mat̄ip menmen im. ⁷¹ *God kat̄ip h̄irak kak̄ikepai kaktaihis mamkeip̄in mít enun nepan h̄ir han enuk n̄naain h̄iau mít. ⁷² *N̄paa h̄irak kat̄ip maamrer nai h̄irak maain kakrekyei yaa'im kakises h̄im n̄paa h̄irak ketpim. ⁷³⁻⁷⁴ *N̄paa h̄irak ketike maam kau Ebrahim h̄irak̄it tekiyak̄it tau teit, God ketp̄iw̄ek h̄irak kak̄ikaap nepenyerer n̄rak. In ek h̄irak kakises menmen n̄paa h̄irak ketpim, h̄irak kenipai h̄iau mít in e mamkeip̄in mít nepan nau te h̄iau ap m̄naain au. H̄iau emisesik mam̄rak menmen m̄rak. ⁷⁵ *Me w̄i yap̄irwe h̄iau mau t̄i ik, h̄irak kehimitenei h̄iau yaa'in prar prar.” ⁷⁶ *Sekaraia epei ketpor, h̄irak kemunaan kat̄ip n̄kan k̄irak kar ik:

“Maain mít nant̄ip ti mít̄ik profet kerek ewep̄yap̄ir h̄im me God iuwe kin̄n menmen yap̄irwe. Ti kerek̄ek ehin̄n eno et̄ip mít en̄naaiw̄ir menmen enum em̄it emner̄r M̄it̄ik Iuwe kaknen. ⁷⁷ *Ti tewen at̄ip h̄iau mít n̄rak ne Isrel h̄irak kak̄isak menmen enum h̄iau m̄r̄iakem h̄irak kaktaihis. ⁷⁸ *God k̄irak menmen im kent̄ar h̄irak yaaik hanhan keriuwai h̄iau mít. ⁷⁹ *M̄it̄ik Iuwe k̄irak h̄irak k̄ire w̄epni kewep kan k̄ir krusai h̄iau mít ne t̄i ik te h̄irak kaknaaiw̄ir wit ke God kaknen kakt̄ip h̄iau mít han kau enuk toto metari h̄im me God kak̄itpai h̄im m̄rak yaa'im. H̄iau mau enum m̄naain mami te h̄irak kaknen kakteiknai yayiwe k̄irak yaaik te h̄iau mamu werek werek.”

⁸⁰ *Maain n̄kan Jon k̄inīu k̄ire iuwe, han k̄irak tokik ap te k̄inapen mít au. H̄irak kepu wit wein̄ik mít newi au ere maain w̄i h̄irak kewep̄yap̄ir h̄irekes kat̄ip mít ne wit Isrel h̄im me God.

2

Maria wine Jisak (Mt 1:18-25)

¹ Me w̄i keremem Ilisabet wine Jon, mít̄ik iuwe Sisa Ogastas kesiuwe h̄im men kat̄ip mít miyap̄ir nerer wit wit gavman ne Rom naan̄m̄pror h̄ir en̄nen enwis niuk m̄r emu t̄iwei. ² Me w̄i im mít newisor niuk m̄r mau t̄iwei, mít̄ik iuwe Sairinias h̄irak k̄ire mít̄ik iuwe gavman naan̄m̄pre

* 1:59 Jen 17:12; Lev 12:3; Lu 2:21 * 1:60 Lu 1:13 * 1:68 Sam 41:13, 72:18, 106:48; Lu 7:16 * 1:69 Sam 18:2 * 1:71 Sam 106:10 * 1:72 Jen 17:7; Lev 26:42; Sam 105:8-9, 106:45 * 1:73-74 Jen 22:16-17; Mai 7:20 * 1:75 Ta 2:12-14 * 1:76 Ais 40:3; Mal 3:1; Mt 3:3 * 1:77 Jer 31:34 * 1:78 Ais 60:1-2 * 1:79 Ais 9:2, 58:8; Mt 4:16 * 1:80 Lu 2:40; Mt 3:1

mít ne provins Siria. ³ Hír mít yapírwe niutíp niutíp píke nen wit kír kerek nípaá maamrer nír ninín newiyen te hír enwis niuk mír mau tíwei emít. ⁴ Mítík Josep kínaaiwír wit Nasaret keit provins Galili hírak ken provins Judia keit wír niuk mírak Betlehem kerek nípaá mítík iuwe Devit miye pírak winaak keitai en. Josep ken en kentar hírak hírekes nepenyek kei ke Devit. ⁵ *Hírak ken kakwis niuk mírak mantike niuk me míte pírak Maria kerek nípaá hír epei nehimítan te hír nanítan. Híre epei níkan kekrerep. ⁶⁻⁷ Hír neit wit Betlehem, wí epei man te híre weteiknen wawine níkan. Híre wine níkan kíre iuwe mítík, híre weit laplap weiyím weweiknenik wewisík kekre tíkenup iuwe kerek hír newet bulmakau menmen mekrerek. Hír newisík kekrerek nentar wínak pasenda kerek mít nererik níwaaari en nípaá mít yapírwe nípwaaari nererim te yeno meiyam ap weiním meit au. Mít níwaaari rem nererim nenemtín te hír nen níwaaari weisaak ke bulmakau, híre wine níkan weitai.

Ensel hír natíp mít naanmípre sipsip me míte wine níkan

⁸ Menep wit ik kerek míte Maria wine níkan, mít han neit ní naanmípre sipsip ne wítaan. ⁹ Hír naanmípre sipsip ne wítaan, ensel kiutíp ke Mítík Iuwe kewepyapír hírekas menmen iuwe me God merhíhe mírriusor te hír nínaain nepírpir iuwe. ¹⁰ Hír nepírpir iuwe, ensel ketpor kar ik: “Yi ap einaain au emít! Hi epei han etpi hím yaaim mamníp mít nerer wit wit han yaaik nanu. ¹¹ Me wítaan ik ek míte wine níkan weit wit ke Devit niuk mírak Betlehem. Hírak mítík God kehimitanek hírak Mítík Iuwe kakíkaap mít kaktorhis. ¹² Menmen im hi hetpiyem mamteikni hi hemitipín au. Yi yayír níkan miye wenke laplap weweiknenik keriuw-erem kíwaaari wewisík kekre tíkenup ke bulmakau naam menmen mekrerek, hírak kíwaaari.” ¹³ Wasenum ensel níre yapírwe ne wit ke God hír newepyapír híras nerp netike ensel, hír nine henye newenípi niuk me God natíp hím im:

¹⁴ **“Haiu hanhan yi mít eiwenípi niuk me God. Yi mít miyapír yau tí yi eikiyan eiyu eiyít eiyíntar God han yaaik keriuwi.”*

Mít naanmípre sipsip nen nír Jisas

¹⁵ Ensel nine henye epei au, hír nen nekeipnor píke nen wit ke God, te mít kerek naanmípre sipsip en natípan, “Sís,

haiu emno wit Betlehem emír menmen epei man, kerek Mítík Iuwe God ketp-aiyem.” ¹⁶ Te hír nesiukín nen nínapín Maria wetike Josep, hír nír níkan kíwaaari kekre tíkenup. ¹⁷ *Mít kerek naanmípre sipsip hír nírek epei au, hír netpor menmen ensel epei nan netporem me níkan ik e. ¹⁸ Mít yapírwe kerek nemtau hím mít naanmípre sipsip netporem, hír han kitet menmen im epei man. ¹⁹ *Maria han kaa menmen au. Híre wewisím mekre han kíre, hekrit hekrit híre han kitetim. ²⁰ Mít naanmípre sipsip píke nen nír ein newenípi God natíp hírak yaaik iuwe nentar menmen ensel netporem metike menmen hír nírem híram mar ke ensel epei netporem.

Hír newis niuk me Jisas

²¹ *Wí hispínak wikak (8) epei man te Maria wine níkan, te hír neiyík nen nerekir yínk kírak. Hír newis niuk mírak Jisas. Niuk im Ensel katíp Maria em nípaá híre ap wepítu wen au.

Simion ketike Ana nír Jisas keit wínak iuwe ke God

²² *Maain wí epei man te hím me Moses Mau tíwei matíp míte waukír te God kaktíp híre yaaip. Me wí im Maria wetike Josep nínan Jisas neiyík nen wit Jerusalem newet God ek. ²³ *Hír nen Jerusalem newet God ek nentar hím nípaá God kewet Moses hírak kewisím mau tíwei matíp mar im: “Níkerek hírakít iuwe mítíkít miyapír ní- nakít hír mít nehimitanet hírakít te God.” ²⁴ *Hír nen newet mítík pris menmen kakwet God em nises hím God kewet Moses em kewisím mau tíwei matíp mít enwet God hore nímanp wik o tapi wik wen típni. ²⁵ *Mítík kiutíp kau Jerusalem niuk mírak Simion. Hírak mítík yaaik kises God werek werek. Hírak kemerír Mítík God kehimitanek kaknen kakíkaap mít ne Isrel. God Hímín Yaaik kau ketikerek. ²⁶ Hírak keteiknówek ap te kaki ere hírak kakír Mítík Iuwe Kraís kerek God kehimitanek kaknen kakíkaap mít. ²⁷ God Hímín Yaaik kíkiak han kírak te hírak ken wínak iuwe kerek mít nererik newenípi niuk me God. Maain miye haai ne níkan Jisas neiyík nen wínak iuwe ke God eik e nanwet God menmen hím me Moses mau tíwei metpim. ²⁸ Simion kír níkan kír hírak kínanek kewenípi God katíp kar ik:

²⁹ **“In ek Mítík Iuwe God tí epei hises hím nípaá tí epei hetpewem, te tí ewisa hi mítík hi hírak menmen mít, hi han yaaik hahi. ³⁰ *Hi han*

* 2:5 Lu 1:27 * 2:14 Lu 19:38 * 2:17 Lu 2:10-12 * 2:19 Lu 2:51 * 2:21 Lu 1:31, 59 * 2:22 Lev 12:1-8
* 2:23 Eks 13:2, 12, 15 * 2:24 Lev 12:8 * 2:25 Ais 40:1, 49:13 * 2:30 Ais 52:10; Lu 3:6; Ta 2:11

yaaik hahi ehintar hi epei h̄r M̄tik ti hehimitanek h̄rak kak̄kaap haiu m̄t ne Isrel. ³¹ Ti epei h̄r̄rak menmen im merp n̄m̄n me m̄t miyap̄r yap̄rwe nerer wit wit. ³² *H̄rak kakre wepni (o yanm) k̄r kakteik̄n m̄t yayiwe, h̄rakkakteik̄n m̄t miyap̄r ap ne weiw̄k me Isrel am̄rkeim te h̄r enises h̄m me God. H̄rak M̄tik Iuwe kakin̄n naanmampre haiu m̄t ne Isrel, te m̄t miyap̄r nerer wit wit h̄r nant̄p nan̄r ik: ‘God epei k̄r̄rak menmen yaaim.’”

³³ Josep ketike Jisas miye p̄rak h̄r nemtau menmen Simion kat̄p me n̄kan te h̄r nep̄r̄p̄r han kitetim. ³⁴ *H̄r nep̄r̄p̄r, Simion kitehi God kakrek̄yor yaaim kat̄p Maria miye pe Jisas kar ik:

“God kehimitan N̄kan ik e kakn̄p m̄t han yap̄rwe ne Isrel nan̄waank nan̄t. M̄t han yap̄rwe au, God kaktorhis nanu werek. H̄rak k̄re M̄tik God kakteik̄n m̄t han k̄rak keriuwerek te m̄t yap̄rwe h̄r nantikerek nan̄nehan nanweik̄n sip nanwet̄wek. ³⁵ Te h̄rak kakwepyap̄r menmen m̄t han kitetim. Maain menmen enum mam̄r ke m̄t new̄r wipo nenep m̄tik, m̄t nanrekȳwek enum mamrekir han kit te mamwetit han enuk.”

³⁶ M̄te piut̄p niuk m̄re Ana h̄re wepu en. H̄re m̄te profet h̄re wewepyap̄r h̄m me God. H̄re n̄ki pe m̄tik Fanyuel, h̄rak ke weiw̄k me maam n̄pu k̄rak Asa. H̄re we m̄te enu, h̄re wepu wetike m̄tik k̄re tito mar hisp̄nak wik (7). ³⁷ *Maain tito mar hisp̄nak wik (7) epei au, h̄rak kaa te n̄paa ere in 84 tito epei men, h̄re wepu weiniye. W̄taan wanewik h̄re wewen̄pi niuk me God, h̄re wepu menep w̄nak iuwe ke God w̄nain̄w̄rek au. Me w̄ ham h̄re n̄np̄i maau wepu, h̄re wat̄p God menmen. ³⁸ *Josep ketike Jisas miye Maria h̄r wen nepu w̄nak iuwe ke God newet God menmen, m̄te ip e wan wewen̄pi niuk me God wep̄r ke Simion kewen̄piyek. H̄re wat̄p m̄t neit Jerusalem kerek h̄r nemeriȳwek kaknen kak̄kaap m̄t ne Isrel h̄re wetpor me n̄kan ik e.

Josep ketike Maria neithis Jisas p̄ike nen wit Nasaret

³⁹ *H̄r n̄riak menmen h̄m me Moses mat̄p h̄r nanisesim epei au, h̄r p̄ike nen

provins Galili h̄r nau wit k̄r Nasaret. ⁴⁰ *N̄kan k̄nīu k̄re iuwe h̄rak manpenuk kepu h̄rak kertei menmen werek werek w̄senum God kerek̄ȳwek yaaim.

N̄kan Jisas kepu w̄nak iuwe ke God keit wit Jerusalem kitehi m̄t iuwe menmen.

⁴¹ *Tito miut̄p miut̄p miye haai ne Jisas nen wit Jerusalem me w̄ Pasova kerek m̄t ne Isrel nererik naam menmen han tewen̄n w̄ God kenep m̄t ne Isip te h̄r au, h̄rak keriyei n̄naaiw̄r Isip. ⁴² Maain Jisas h̄rak 12 tito epei au, h̄rak ketike miye haai nen Jerusalem nises menmen me w̄ Pasova mar ke n̄paa h̄r n̄riakem. ⁴³ *W̄ me Pasova epei au, h̄r p̄ike nan̄no, te Jisas wen kepeit wit Jerusalem. Te Josep ketike Jisas miye p̄rak au netariyek. ⁴⁴ H̄r han kitet h̄rak epei kin̄n ken ketike m̄t n̄r han te h̄r nen ere w̄taan. W̄taan, h̄r n̄net̄n̄wek nitet m̄t n̄r ne wit eik o paaprer n̄rak te h̄r ap n̄nap̄nek au. ⁴⁵ Te h̄r p̄ike nen Jerusalem nen n̄net̄n̄wek neit en. ⁴⁶ Jisas h̄rak kepeit wit Jerusalem ere w̄ wikak, h̄r n̄nap̄nek keit w̄nak iuwe ke God kau ketike m̄t iuwe nertei h̄m me Moses nat̄p m̄t miyap̄r em. H̄rak kemtau h̄m m̄r h̄rak kitorhi menmen. ⁴⁷ H̄r m̄t kerek nemtau menmen h̄rak kewenhiyem kerteiyem h̄r han kekrit nat̄p h̄rak n̄kan kertei iuwe. ⁴⁸ Miye haai n̄rak n̄rek, h̄r han kekrit. Te miye p̄rak w̄t̄wekhi war ik: “N̄kan kai, ti henmak te ti herekyaw̄r menmen mar im: Haai kit ketikewa haw̄r w̄n̄wet̄n̄ wik̄t. Haw̄r wik̄t ere haw̄r w̄nepnit.” ⁴⁹ *H̄rak kewenhi ketpor kar ik: “Yi yemmak te yi ȳnet̄no? Yi yep̄tari hi ehises menmen me Haai kai heit w̄nak k̄rak au a?” ⁵⁰ H̄r ap nertei mekam h̄rak kat̄p h̄ram me Haai k̄rak God. ⁵¹ *H̄rak ketpor epei au, h̄rak ketikeri nen wit Nasaret, h̄rak kises h̄m m̄r. Te miye p̄rak wemi han h̄m m̄rak mekre han k̄re. ⁵² *Maain Jisas k̄re iuwe h̄rak manpenuk enuk keit h̄rak kertei w̄senum. God ketike m̄t nau t̄ h̄r han yaaik neriuwerek.

3

M̄tik Jon Baptais kerek k̄k̄r m̄t h̄rak kat̄p m̄t miyap̄r h̄m me God

(Mt 3:1-12; Mk 1:2-8; Jo 1:19-28)

¹ Tito hiswiyen hisp̄nak (15) epei men me Taibirias Sisa h̄rak kerek̄ek naanm̄pre m̄t nau t̄ ik. Me w̄ im m̄tik iuwe Pontias Pailat naanm̄pre m̄t ne provins Judia, m̄tik iuwe King Herot naanm̄pre m̄t nau

* 2:32 Ais 42:6, 49:6 * 2:34 Ais 8:14; Mt 21:42-44; 1Ko 1:23; 1Pi 2:8 * 2:37 1Ti 5:5 * 2:38 Ais 52:9 * 2:39 Mt 2:23 * 2:40 Lu 1:80, 2:52 * 2:41 Eks 12:24-27, 23:14-17; Diu 16:1-8 * 2:43 Eks 12:18 * 2:49 Jo 2:16 * 2:51 Lu 2:19 * 2:52 1Sml 2:26; Pro 3:4; Lu 1:80

provins Galili. Nɔkik kɔrak Filip naanmɔpre mɔt nau provins wik niuk mɔrakɔt Ituria ketike Trakonaitas. Mɔtik iuwe Laisenias naanmɔpre Abilini. ² *Mɔtik Anas ketike Kaiapas hɔrakɔt wik naanmɔpre mɔt pris han neit wɔnak iuwe ke God keit Jerusalem. Me wɔ im em Sekaraia nɔkan kɔrak Jon keit wit weinik mɔt ap newi. Me wɔ im God ketpɔwek kewetɔwek hɔm mɔrak. ³ *Epei au Jon ken kerer wit wit menep mani Jordan. Hɔrak kewepyapɔr hɔm katɔp mɔt enweikɔn sip enwet menmen enum te hɔrak kakɔkɔri nanriuwe tɔpar te God kakɔsak menmen enum mɔr mamno. ⁴ *Menmen im epei man mar nɔpaa mɔtik Aisaia hɔrak kewepyapɔr hɔm me God hɔrak kewisɔm mau tɔwei hɔram matɔp mɔt neweikɔn sip newet menmen enum hɔram mɔre mɔt newep yayiwe. Hɔram matɔp mar ik:

“Mɔtik keit wit weinik mɔt ap newik hɔrak kɔnap katɔp, ‘Yi einetɔt yayiwe ke Mɔtik luwe yi eirɔakek yaaik akɔrak te hɔrak kakɔsesim werek.

⁵ Yi eiwep tɔ mɔtik eiwɔr meri emwapɔn kerek kɔnatɔn keit ek ere ekɔrak. Yayiwe kerek keweikɔn yi eirɔakem ere ekɔrak te yayiwe kerek keweikɔn o hei mekrerek, yi eirɔakem ere emɔram.

⁶ *Mɔt miyapɔr nerer wit wit nanɔr mɔtik kerek God kehimitanek hɔrak kakɔkaap haiu mɔt kaktaihis.’”

⁷ *Hɔr mɔt miyapɔr yapɔrwe nan nɔr Jon te hɔrak kakɔkɔri. Hɔrak keneri ketpor, “Yi mɔt enun yɔre manpen o yennik yi yewis-esik. Keimɔn ketpi yi einen hi akɔri te yi eirɔr einopɔn eikeipɔn menmen enum God kakɔrakem maain mamnen a?” ⁸ *Yi eiyinɔn eirɔak menmen te hɔram mamteikɔn mɔt yi epei yeweikɔn sip yewet menmen enum nɔpaa yi yɔrɔakem. Te yi ap yaitɔpan yayɔr ik: ‘Haiu mɔt in hɔrak Ebrahim hɔrak maam nɔpu kaiu, te haiu ap mamweikɔn sip mamwet menmen enum au. Haiu mɔre mɔt nɔrak, te maain God kaktaihis.’ Menmen im taau! Hi hetpi. God hɔrak kakweikɔn nan im kakɔrakem mamɔr ke nepenyerer ne Ebrahim mamɔkrehɔri yi mɔt enun.

⁹ *In ek hɔne ke yerepɔ epei kiwaai menep nu nekenpɔ te God kakremɔr nu ham kerek ap mine nɔkim yaaim, nɔman mamwen te mɔt nɔrak hɔr nanwɔrem mamɔkre si. Yi mɔt in yi yɔre nu ap mine nɔkim au!” ¹⁰ Hɔrak ketpor kar ik, mɔt yapɔrwe nitɔwekhi, “Te haiu mamɔrak mekam te mamteikɔn haiu meweikɔn sip mewet menmen enum?” ¹¹ Jon hɔrak ketpor, “Keimɔn

kerek naanmɔpre sak wik, hɔrak ektike keimɔn kerekkek au, hɔrakɔt etwepim etwetakit. O keimɔn hɔrak ketenen menmen yapɔrwe ekwet keimɔn hɔrak menmen au rek.” ¹² *Mɔt han kerek nari pewek me mɔt nanwet gavman em hɔr nan nɔr Jon te hɔrak kakɔri te hɔr nitɔwekhi, “Mɔtik tisa, haiu mamɔrak mekam?” ¹³ Hɔrak ketpor, “Yi eiyɔt pewek empar kerek mɔt ne gavman epei netpim. Yi ap eiyinɔnem eiri meiyam au emɔt!” ¹⁴ Mɔt ne Ami nitɔwekhi, “Haiu mamɔrak mekam?” Hɔrak ketpor, “Yi ap einep mɔt eiri menmen mɔr au emɔt! Yi ap eisiuwe hɔm weinɔm au emɔt! Yi han yaaik eiyu eiriuwe menmen mɔt iuwe newetiye.”

¹⁵ Mɔt miyapɔr yapɔrwe han kekrit, te hɔr mɔt nitehi nekre han kɔr nar ik: “Jon hɔrak Mɔtik luwe krais kerek God kehimitanek kaknen kakɔkaap mɔt o au?” ¹⁶ *Te mɔtik Jon ketpor yapɔrwe, “Hi hɔkri heriuwe tɔpar kerem em. Te hɔrak mɔtik kerek wisenuk kinɔna maain kakɔkaru kaknen hɔrak yaaik kɔre Mɔtik luwe, hi au hɔre mɔtik weinik. Hi ap werek hɔrak menmen mɔrak kiutɔp taau. Maain hɔrak kaknen hɔrak kakwis God Hɔmɔn Yaaik kaku han ki kakre si hɔrak si tatɔm menmen enum mi ere yi yaain. ¹⁷ Hɔrak kɔre mɔtik keses rais mekre sar. Hɔrak kesesim epei au, hɔrak kaktenwewim hɔram haas mɔram mamnopɔn hɔrak kakɔt rais kakwisɔm mamɔkre wɔnak. Hɔrak kakwisɔm mamɔkre wɔnak, hɔrak kakripep haas kakwɔrem mamɔkre si hɔram mamɔrhɔhe ap te mami au.”

¹⁸ Jon katɔp hɔm ham me kakɔkiakyor han kɔr me wɔ hɔrak kewepyapɔr hɔm yaaim me God.

Mɔtik iuwe King Herot kewis Jon kekre winak enuk

¹⁹ *Maain Jon katɔp kene mɔtik ke gavman King Herot kentar hɔrak keit Herodia, mɔte pe nɔkik kɔrak. Hɔrak kenerek kenterik ketike menmen ham enum hɔrak kɔrɔakem. ²⁰ Te Herot pɔke kɔrɔak menmen enum. Hɔrak kewis Jon kekre wɔnak enuk.

Jon kɔkɔr Jisas keriuwe tɔpar (Mt 3:13-17; Mk 1:9-11)

²¹ Herot kewis Jon kekre wɔnak enuk wen au, Jon kɔkɔr mɔt miyapɔr yapɔrwe. Hɔrak kɔkɔr mɔt miyapɔr yapɔrwe epei au, Jisas kan te Jon kɔkɔre ketikeri. Hɔrak Jisas wen kitehi God menmen, te nepni hɔremes mewep mɔre weipɔr. ²² *Nepni hɔremes mewep mɔre weipɔr, God Hɔmɔn Yaaik keke nepni kan keweikɔnhis kɔre hore tapɔ hɔrak

* 3:2 Lu 1:80 * 3:3 Ap 13:24; 19:4 * 3:4 Ais 40:3-5 * 3:6 Lu 2:30-31; Ta 2:11 * 3:7 Mt 12:34, 23:33
 * 3:8 Jo 8:33, 39 * 3:9 Mt 7:19; Jo 15:6 * 3:12 Lu 7:29 * 3:16 Ap 13:25 * 3:19 Mt 14:3-4; Mk 6:17-18
 * 3:22 Mt 17:5; Lu 9:35; Jo 1:32; 2Pi 1:17

kenterik. God katip h̄im iuwe mekiuwe man matip mar im: “Ti N̄kan kai yaaik. Hi han yaaik w̄isenuk heriuwit.”

*Niuk me maamrer ne weiw̄ik me Jisas
(Mt 1:1-17)*

²³ *Me w̄i Jisas kekrit k̄riak menmen m̄irak, h̄irak kepu tito mar 30. M̄it miyap̄ir han kitet Josep kine Jisas, te h̄irak au. God kerekek. Im em h̄iram niuk me maamrer ne weiw̄ik m̄irak:

Hilai n̄ipaa kine Josep.

²⁴ Matat kine Hilai.

Livai kine Matat.

Melkai kine Livai.

Janai kine Melkai.

Josep kine Janai.

²⁵ Matataias kine Josep.

Emos kine Matataias.

Neam kine Emos.

Eslai kine Neam.

Nagai kine Eslai.

Meat kine Nagai.

²⁶ Matataias kine Meat.

Semen kine Matataias.

Josek kine Semen.

Joda kine Josek.

²⁷ *Joan kine Joda.

Resa kine Joan.

Serababel kine Resa.

Sialtiel kine Serababel.

Nerai kine Sialtiel.

²⁸ Melkai kine Nerai.

Edai kine Melkai.

Kosam kine Edai.

Elmadam kine Kosam.

Ea kine Elmadam.

²⁹ Josua kine Ea.

Jorim kine Josua.

Eliesa kine Josua.

Jorim kine Eliesa.

Matat kine Jorim.

Livai kine Matat.

³⁰ Simion kine Livai.

Juda kine Simion.

Josep kine Juda.

Jonam kine Josep.

Elaiakim kine Jonam.

³¹ *Melia kine Elaiakim.

Mena kine Melia.

Matata kine Mena.

Netan kine Matata.

Devit kine Netan.

³² *Jesi kine Devit.

Obet kine Jesi.

Boas kine Obet.

Salmon kine Boas.

Nason kine Salmon.

³³ *Aminadap kine Nason.

Admin kine Aminadap.

Anai kine Admin.

Hesron kine Anai.

Peres kine Hesron.

Juda kine Peres.

³⁴ *Jekop kine Juda.

Aisak kine Jekop.

Ebrahim kine Aisak.

Tera kine Ebrahim.

Neho kine Tera.

³⁵ Serak kine Neho.

Riyu kine Serak.

Pelek kine Riyu.

Iba kine Pelek.

Sila kine Iba.

³⁶ *Kenan kine Sila.

Afaksat kine Kenan.

Sem kine Afaksat.

Noa kine Sem.

Lemek kine Noa.

Metusala kine Lemek.

³⁷ Inok kine Metusala.

Jeret kine Inok.

Mahalalil kine Jeret.

Kenan kine Mahalalil.

³⁸ *Inos kine Kenan.

Set kine Inos.

Adam kine Set.

God kerekek kime Adam.

4

Seten kari han ke Jisas

(Mt 4:1-11; Mk 1:12-13)

¹ God H̄im̄in Yaaik h̄irak k̄ik̄iak Jisas han k̄irak te keneisesik h̄irak k̄inaaiw̄ir mani Joda. H̄irak keriyaaik ken yaank wein̄ik m̄it ap newi. ² *H̄irak kepu en w̄i mar 40, Seten kari han k̄irak. H̄irak ap kaam menmen mei kises w̄i kerek h̄irak kepu wit wein̄ik ek au. Me w̄i yap̄irwe em, h̄irak n̄np̄i maak. ³ H̄irak n̄np̄i maak kepu en w̄i mar 40, te Seten ketp̄iw̄ek kar ik: “Ti N̄kan ke God te ti etip nan ik ekweik̄n ekre bret.”

⁴ *Jisas ketp̄iw̄ek, “H̄im me God mau t̄iwei matip, ‘M̄it̄ik kaku werek te h̄irak ap kakim menmen metike t̄ipar wein̄im keremem au.’”

⁵ Epei au Seten keriyaaik keiȳik ken m̄niu (o neiȳip) iuwe kau niu ein, waswas h̄irak keteik̄n̄iw̄ek t̄i kerer wit wit m̄it newiyen. ⁶ *H̄irak ketp̄iw̄ek kar ik: “Hi awetut wit im yap̄irwe metike menmen m̄ir iuwe ti naanmamrewem te ti eh̄it niuk mit iuwe. N̄ipaa God kewetewem te hi han kai hi ewet m̄it̄ik kerek hi hanhanek

* 3:23 Lu 4:22; Jo 6:42 * 3:27 1Kro 3:17, 19; Esr 3:2 * 3:31 2Sml 5:14 * 3:32 1Sml 16:1, 13; Rut 4:17-22

* 3:33 Jen 29:35 * 3:34 Jen 21:3, 25:26 * 3:36 Jen 11:10-26 * 3:38 Jen 4:25-5:32 * 4:2 Hi 4:15 * 4:4

Diu 8:3 * 4:6 Mt 28:18 * 4:8 Diu 6:13-14

ewetiwekem. ⁷ Ti ewen ninip hitehir ewe-naunipi hi iuwe te hi ewetutem.” ⁸ *Jisas pike ketp+wek kar ik: “Him me God mau t+wei matip haiu mit emwenipi God kaiu, hirak iuwe kerek ek, haiu emises menmen m+rak. Han en au.”

⁹ Hirak ketp+wek kar ek, Seten keriyaaq keiyik ken wit Jerusalem kewisik kentir winak siup ke winak iuwe ke God ketp+wek kar ik: “Ti N+kan ke God te ti eh+tkir eh+n eno ti eik. ¹⁰ *Ti ap hahi au antar him me God mau t+wei matip, ‘God katip mit ensel n+rak hir maain his mamprut.

¹¹ Hir nan+nani nanriuwe his m+r te ti ap enkewin antar nan enamu hit mit ewenem mamniu nan taau.’”

¹² *Jisas ketp+wek kar ik: “Him me God mau t+wei matip: ‘Yi mit ap eiri han ke M+tik Iuwe ki God te kak+kepi au ek!’”

¹³ *Seten kari han ke Jisas keriuwe menmen ham ham epei au, hirak kisesim au, hirak kinaiw+rek ere maain wi ham.

Jisas kin+n kir+ak menmen m+rak keit provins Galili

(Mt 4:12-17; Mk 1:14-15)

¹⁴ God Him+n Yaaik kekere han kirak keneisestik kekepik te hirak p+ke ken provins Galili. Him me menmen Jisas kir+akem men merer wit wit in. ¹⁵ Hirak katip mit miyap+ir him kekere winak kerek mit nau nererik nekine him me Moses, te hir newenipi niuk m+rak natip hirak yaaik.

Mit neit wit Nasaret neweik+n sip newet Jisas

(Mt 13:53-58; Mk 6:1-6)

¹⁶ Maain Jisas kip+iun wit Nasaret kerek nipaa hirak kewik ere iuwe. Me wi Sabat hirak ken kekere winak kir kerek hir nekine him me Moses en, hirak ken kar nipaa hirak kir+akem, hirak kekrit kekine him me God. ¹⁷ M+tik kewet+wek t+wei nipaa m+tik Aisaia hirak profet kewisim, hirak kenke t+wei kinap+n him h+ram matip mar im:

¹⁸ *Him+n Yaaik ke M+tik Iuwe God kekere han kai kentar hirak kehim+tena hi ewepyap+ir him yaaim mamno mit enun nau wein+im. Hirak keriuweta hi atip mit har ik: ‘Menmen meteneni te hi asiupeni.’ Hi akaap mit kerek nanam+r toto te hir en+r ein ein. Mit hir han enuk neriuwe menmen enum te hi arekyor han kir yaaik kakrihis me menmen im.

¹⁹ Hirak keriuweta te hi awepyap+ir him me tito im God kakri+ak mit menmen yaaim kak+kepi.”

²⁰ Hirak kekinaam epei au, hirak keiyepet t+wei, hirak p+ke kewet m+tik kerek naanm+prewem hirak p+ke kau yeno. Epei au, mit yap+irwe nekre winak eik e hir nip+rek.

²¹ Hir nip+rek, hirak ketpor kar ik: “Pepin him mau t+wei yi yemtau hi ekinaam h+ram epei mamnen.” ²² *Hir yap+irwe netp+wek nar ik: “Him im yaaim?” Te hir han kitet him yaaim hirak ketpim hir natipan nar ik: “Hirak n+kan ke Josep kerek ek.”

²³ *Hirak ketpor kar ik: “Hi hertei maain yi hanhan eiy+tpo him im kerek nipaa mit netpim nar ik: ‘M+tik ti ah+kaap mit hir n+nap te ti i+kaap h+rek. Menmen haiu memtau ti epei hir+akem meit wit Kapaneam ti er+akem in meit wit kit haiu mam+rem.’” ²⁴ *Hirak wen ketpor, “Hi hetpi werek. Mit ne wit ke m+tik profet hir ap nemtau him m+rak nanisesim au. ²⁵ *Hi hetp werek. Nipaa enum eik miyap+ir yap+irwe neit Isrel m+kan n+r naa hir nepu wein+im. Me wi im Ilaija kitehi God keiyepet hawi keit menep ere tito wikak wenke hisp+nak kiutip (6) te menmen ap mewe mau ni au. ²⁶ *God ap keriuwet Ilaija ken k+kaap miyap+ir ne Isrel kerek m+kan n+r naa ek au. Hirak keriuwetek ken k+kaap m+te kereperek m+tik k+re kaa ek, h+re weit wit Sarefat ke wit iuwe Saidon. H+re ap pe weiwik me Isrel au. ²⁷ *Nipaa enum eik me wi m+tik profet hak niuk m+rak Ilaisa kau ti, mit yap+irwe ne Isrel lepro mewi, te hirak ap kekepi hir n+re yaain au. Hirak k+kaap m+tik Neman ke wit Siria kerekek, ap ke weiwik me Isrel. Yi y+re mit nipaa nepu en, neweik+n sip newet m+tik kir Ilaija. In ek yi yeweik+n sip yeweto, te hi anaiw+ri.”

²⁸ Mit yap+irwe hir neit winak eik e nemtau him im hir han enuk neriuwerek wisenuk nentar hir nertei hirak keneri keriuwe him im. ²⁹ Hir nekrit neiy+ik nen nep+rek kenp+n me wit. Hir neriyaaq neiy+ik nen m+niu kerek wit kir ki+waairi, te hir nanw+rek kak+nkew+n kaki. ³⁰ Au, God kenipi han kir toenuk te hirak keke ti kewepi n+im+n ken kinaiw+ri ken.

Jisas kep+ir herwe enuk kekere han ke m+tik

(Mk 1:21-28)

* 4:10 Sam 91:11-12 * 4:12 Diu 6:16; 1Ko 10:9 * 4:13 Hi 2:18, 4:15 * 4:18 Ais 61:1-2, 58:6 * 4:22 Lu 3:23; Jo 6:42 * 4:23 Mt 4:13; Jo 2:12 * 4:24 Jo 4:44 * 4:25 1Kin 17:1, 7, 18:1; Je 5:17 * 4:26 1Kin 17:8-16 * 4:27 2Kin 5:1-14 * 4:31 Mt 4:13; Lu 4:23 * 4:32 Mt 7:28-29; Jo 7:46

³¹ *Jisas kinaaiwír wit Nasaret ken, hírak kekiuwe ken kiun Kepeneam, wit hak ke provins Galili. Me wí Sabat hírak katíp mít miyapír hím me God, ³² *Te hír han kekrit han yaaik neriuwe hím hírak ketporem nentar hírak ketpor kar ke Mítík Iuwe God keriuwetek kan ketpor hím mírak iuwe. ³³ *Mítík hak kau wínak kerek mít nererik nemtau hím me Moses mít nekinaam, herwe enuk ke Seten kekrerek. Te hírak kínap katíp hím iuwe kar ik: ³⁴ **“Ti henmak te ti han herekiye enum Jisas ke Nasaret? Ti han awep eraiwaank mamít. Haiu mertei ti keimín. Ti Mítík Iuwe God kehímíténit enen akaap mít.”*

³⁵ Jisas kenerek katíp, *“Ti ekintíp enke enopin ekeipnówek.”* Herwe enuk kewír mítík kerekek kan kíwaai tí kekre nímín ne mít yapírwe. Hírak ketpówek kar ik, te hírak herwe enuk kinaaiwírek, te hírak ap kewanek au. ³⁶ Mít yapírwe nírek hír han kekrit natípan nar ik: *“Hím im mekam? Hírak ketpor keriuwe hím mírak híram iuwe te herwe mekrerek híram mánapen mírír mekeipnówek.”* ³⁷ Te hím me menmen Jisas kírákem men mít nerer wit wit nírapít Kapaneam.

Jisas kikaap Pita maam pírak
(Mt 8:14-15; Mk 1:29-31)

³⁸ Jisas kikaap mítík enuk típir kekrerek, hírak kekrit kinaaiwír wínak kerek mít nau nererik nekine hím me Moses mekrerem, hírak kíník ken wínak ke Saimon. Saimon maam pírak (miye pe míte pírak) híre wínap wísenum yínk sisi te hír nen netpówek netówekhis kan kakírep. ³⁹ Hírak ken kerp menep yeno míre kerek míte híre wínap wíwaaiyem em, hírak katíp menmen enum, te híram menke mekeipnówe. Wasenum híre wekrit te híre wewetír menmen wekepi.

Jisas kikaap mít miyapír yapírwe hír níre yaain
(Mt 8:16-17; Mk 1:32-34)

⁴⁰ In ek wepni kewen ken te mít píke nepno ein ein nentar wí Sabat híram epei au, te hír neimín ní yinan nínap neriuwe menmen enum enum hír netorhís neri nan, hírak Jisas kewis his mentar hír mít miyapír yapírwe kekepi hír níre yaain. ⁴¹ *Herwe enum híram menke mekeipín mít han menepíp mar ik: *“Ti Níkan ke God kerekek.”* Au, hírak keneri ketpor te hír ap píke nekrit natíp nentar hír nertei hírak Mítík Kraís kerek God kehímítanékan kakíkaap mít.

Jisas ken kíriak menmen keit wit yapírwe

(Mk 1:35-39)

⁴² Maain teip hekrit, Jisas kinaaiwír wit ik ken wit weiník katíp God menmen. Hírak ken wit weiník kitehi God menmen, mít nínetnówek ere hír nínapínek, hír newenek natíp te hírak ektikeri enu enít. ⁴³ *Au, hírak ketpor, *“Hi are ano herer wit wit awepyapír hím mei yaaim me mít enwis God naanmamror. God keriuweta te hi awepyapírem.”* ⁴⁴ *Te hírak ken kinaaiwíri kewepyapír hím me God kekre wínak kerek mít nau nererik nekine hím me Moses nerer wit wit neit provins Judia.

5

Pita kises hím Jisas ketpim te hírak keit saauk yapírwe

(Mt 4:18-22; Mk 1:16-20)

¹ *Wí ham mít miyapír yapírwe nises Jisas neriuwetan nerp menep nanímtau hím me God hírak kakítporem kerp wan ke Genesaret. ² Hírak wen katíp hím, hírak kí sip wíketerem míwaai تنهاان. Mít kerek newír hepin nankin saauk, hír nínaaiwír sip nen nekemyet hepin mír. ³ Hírak ken kau kekre sip me Saimon. Hírak keníne Saimon kítówekhi hírak kakriuwet sip mamno típar kike. Te hírak kau kekre sip wen ketpor menmen mírak.

⁴ *Hírak katíp epei au, hírak katíp Saimon kar ik: *“Ti ehu sip eno wan kerek kesikekre, ti etike mít nekepi yi eiwír hepin emíkiuwe wan kerekek te yi eiyyt saauk.”* ⁵ Saimon ketpówek kar ik: *“Mítík Iuwe, haiu mewír hepin me wítaan ere wanewik te haiu ap mari saauk mei au. Ti hetpo te hi ewírem emno nímín ein.”* ⁶ Hírak ketpor, hír newírem men nímín ein epei au, hír nari saauk yapírwe ere hepin mamwep, ⁷ te hír neníne ní yinan neit sip ham nanínen nankepi. Hír nan nekepi neriyaam newisím mekre sip ere mau hím te sip wík menep te mamnatín mamíkre wan. ⁸ Saimon Pita kí menmen im epei au, hírak kewen nínp kerp nínaan me Jisas ketpówek kar ik: *“Ti Mítík Iuwe enaiwíra. Hi mítík enuk ap hises hím me God werék au.”* ⁹ Hírak ketike mít kerek netikerek hír han kekrit nentar saauk yapírwe hír netíwem. ¹⁰ *Saimon Pita ketike wariyakít tírak Jems ketike Jon níkerek te mítík Sebedi hírakít tetikerek han kekrit. Jisas katíp Saimon, *“Ti ap enaain au. In ere maain ti eri mít enínen enisísa.”* ¹¹ *Jisas ketpówekít epei au, hír

* 4:33 Mt 8:29; Mk 5:7; Lu 8:28

* 4:34 Jo 6:69

* 4:41 Mt 8:29; Mk 3:11-12

* 4:43 Lu 8:1

* 4:44 Mt 4:23

* 5:1 Mt 13:1-2; Mk 3:9-10, 4:1

* 5:4 Jo 21:3-8

* 5:10 Mt 13:47

* 5:11 Mt 19:27

mít han nekepikít nari sip neiyám nen tenhaan, hírakít tinaiwírem tisesik.

*Jisas kíkkaap mítík enuk lepro mewik
(Mt 8:1-4; Mk 1:40-45)*

¹² Wí ham Jisas keit wit hak kerek mítík enuk lepro mewik hírak keitai en. Hírak kí Jisas hírak kan kenke kíwaai tí kitehi Jisas kar ik: “Tí han kit tí erekyo te hí yaaik.” ¹³ Jisas kewis his menterik katíp kar ik: “Hí hanhan tí are yaaik.” Wasenum lepro epei menke mekeipníwek hírak kíre yaaik. ¹⁴ *Jisas ketpíwek hímanp kar ik: “Tí ap atíp mít menmen im au emít. Tí eno eteikín pris yínk kit, tí ewetiwek menmen hírak kakwet God em mamír ke híman me Moses mekre tíwei metpim. Menmen im mamteikín mít tí yaaik.” ¹⁵ Hírak katíp mít hírap nanwepýapír menmen hírak kerekýorem, te menmen hírak kírákem, mít nerer wit wít nemtewem te hírap yapírwe nan nanímtau híman hírak o hírap nan te hírak kakíkepi te hírap yaain manpenun enu. ¹⁶ *Wí yapírwe hírak kípnaiwír mít hírak ken wít weinín mít ap newi, hírak prea kitehi God menmen.

*Jisas kíkkaap mítík hak his hit enum
(Mt 9:1-8; Mk 2:1-12)*

¹⁷ Wí ham, hírak kewepýapír mít menmen, mít han ne Farisi kerek ninín nises híman me Moses, hírap netike mít han ne Skraip kerek newis menmen me híman me Moses mau tíwei natíp mít em, hírap nau en. Hírap nínaiwír wít Jerusaleman, han nínaiwír wít yapírwe me provins Galilí ketike provins Judia, hírap nan nanímtau híman hírak. Menmen iuwe me Mítík Luwe God metikerek mekepik te hírak kakíkaap mít nínap o his hírap enum te hírap nanre yaain. ¹⁸ Mít han nan nínán mítík hak his hírap tupe mekiuwerem epei maa meit, hírap nínanek kekere kínaan kíwaai yeno neiyík nan. Hírap neiyík nanoke neín te hírap nanínó nímín nanwisík kíwaai hit me Jisas. ¹⁹ Hírap nínatín au nentar mít yapírwe nerp neiyepet ya weipír ke wínak te hírap níníu wínak siup nen níu ein, hírap nenke toni kíwapín wínak siup, hírap nesíuwe mítík neríuwe waai kau yeno ken kíwaai tí kekerei nímín ke mít netike Jisas. ²⁰ *Jisas hírak kertei hírap nan kítet hírak kakíkaap mítík ik, hírak ketpíwek kar ik: “Hí esak menmen enum tí hírákem híram mamno.”

²¹ *Mít ne Skraip netike mít ne Farisi hírap nitehiyan natípan nar ik: “Mítík ik hírak keimín te hírap katíp enum, hírak kekrehír ke God? Keimín kakísak menmen enum

hái mít hírákem? Mít au, God kerekék.”

²² Jisas kertei hírap natípan menmen te hírak ketpor, “Yí yenmak yí han kítet menmen mekre han kí mar em?” ²³ Hírap atíp mítík kíwaai yeno kar ik: “Hí esak menmen enum tí hírákem mamno,” te yí yepítari hírap werek o au. Te hírap etpíwek: “Tí hekrite tenen yeno eiyám eno,” te yí eiyítei hírap werek te hírak kakíkrite kakno. Au en, hírap wen kakwaai yeno. ²⁴ *Hírap hemipín ap hesak menmen enum hírap au, hírap te akaap mítík ik kakere yaaik taau. Hírap tewen atíp mítík ik har ik: “Tí ekrite eno,” te yí yayítei hírap Mítík ke wít ke Mítík Luwe hírap yaaik te hírap herp tí, hírap esak menmen enum mít hírákem mamno.” Hírap ketpor epei au, hírap katíp mítík enuk his hírap tupe mekiuwerem epei maa meit, hírap ketpíwek kar ik: “Tí ekrite tenen yeno mít eiyám eno nit ein.” ²⁵ Hírap katíp epei au, mítík enuk kekrite waswas te hírap mít yapírwe níprék hírap keit yeno kerek nípa kíwaaiyem, hírap keiyám ken hírap ein kewenípi níu me God. ²⁶ Hírap mít miyapír yapírwe han kekrite newenípi níu me God nenterik, hírap natíp nar ik: “Petepin hái rap hírap menmen nípa mít ap hírap mar im au.”

*Jisas kenine Livai hírap kakisesik
(Mt 9:9-13; Mk 2:13-17)*

²⁷ Hírap kíkaap mítík epei au, maain hírap ketpaan ken wíteik ken kírap mítík kerek keit pewek me takis me mít hírap kewet gavman em. Níu me mítík ik hírap Livai. Hírap kau wínak kerek kari pewek me mít keitaak. Jisas ketpíwek, “Tí ehísá enen.” ²⁸ Mítík Livai kerek kari pewek me mít hírap kínaaiwír menmen hírap yapírwe kekrite kises Jisas.

²⁹ Maain Livai kíam Jisas menmen iuwe keit wínak hírap. Hírap kari mít han enun ne mít kerek nari pewek me mít newet gavman em, hírap netike mít han hírap nererik nau nekere wínak kírap naam menmen netikere. ³⁰ *Mít ne Farisi netike mít Skraip kerek nertei híman me Moses natíp mít miyapír em, hírap nises menmen me Farisi, hírap nan natíp nene mít disaipel kerek nises Jisas. Hírap natíp nar ik: “Yenmak te yí yetike mít enun nari pewek me mít, hírap netike mít han hírap enum, yí yetikeri yaam menmen metike tírap? Menmen im au enum emít!” ³¹ Jisas kewenípi ketpor kar ik: “Neimín kerek yaain hírap ap nari mítík dokta kakíkepi au. Neimín kerek nínap hírap keriyen nari mítík dokta kakíkepi. ³² Hírap ap han eníne mít kerek han kítet hírap hírap yaain te hírap enweikín sip enwet menmen enum au. Hírap han eníne mít kerek nertei hírap enun hírap enum keriyen.”

* 5:14 Mk 7:36; Lu 8:56; Lev 14:1-32 * 5:16 Mk 1:35

* 5:20 Lu 7:48 * 5:21 Lu 7:49; Ais 43:25 * 5:24 Jo

Jisas katip mit him yaa'im mamikrehir me him nipa'a mit nisesim (Mt 9:14-17; Mk 2:18-22)

³³ Hir wen nit>wekhi nar ik: "Mit disaipel ne mitik Jon ap naam menmen me wi yapirwe te hir nitehi God menmen. Mit nises him me Farisi hir netikeri ap naam menmen au. Te mit nit hekrit hekrit hir naam menmen. Hir nenmak?" ³⁴ *Jisas kewenhi ketpor, "Mit nau netike mitik ketike mite epei neitan te hir ap naam menmen a? Taauye! Hir nanim ye!" ³⁵ Te maain wi mamnen mit han nant>wek his kaknaawir mit narak yinan. Me wi im mit narak nanein>wek menmen ap te nanim au. Hir han tewen>nek."

³⁶ Jisas ketpor him tok piska mar im. Hirak katip, "Mitik hak ap kakwep laplap mirak yaa'im kekerwewim mamu enum tokim au. Keimin kakriak menmen im, hirak kakawaank mirak yaa'im em. Te laplap yaa'im kerek epei kewepim kekerwewim mau tokim em ap te mamram au mentar ti ekemyet, hiram mamweikin his mamre kike." ³⁷ Mitik keiyak ap te kakwen tipar wain wen petep mamikre yink me meme epei enum tokim au. Hirak kakriakem te maain t>werpek me wain mamniu mamwep yink me meme enum tokim te hiram mamwen, tipar mamno t. ³⁸ Au, wain tipar wen yaa'im emwenem emikre yink me meme wen yaa'im weiwei. Tokim au emit! ³⁹ Mitik keiyak kaam wain enum tokim hirak katip hiram yaa'im. Hirak kinapen tipar wain wen petep. Hirak kaktip enum tokim em hiram minin."

6

Mit ne Farisi nene Jisas nentar mit narak ap nises menmen me wi Sabat

(Mt 12:1-8; Mk 2:23-28)

¹ *Me wi Sabat, Jisas ken keremir ni ham wit nikim mewim ketike mit narak hiswiyen wik (12). Me wi Sabat, mit narak menmen au, hir nau weinin. Mit disaipel narak neit nikim me wit (hiram mire rais), hir nehisenewenem nekinenim naam. ² *Te mit han ne Farisi hir natip neneri nar ik: "Yenmak te yi yirak menmen kerek him me Moses meriuwessem te yi ap eirakem me wi Sabat a?" ³ *Jisas kewenhi ketpor, "Yi epei yekine menmen nipa'a maam nipu kaui Devit ketike mit narak hir narakem me wi kerek hir nini maan. Te yi ap han kitetim yerteyem werek werek au a? ⁴ *Hirak ken kinik winak ke God kerek mit newenipi God neit ninim en. Mitik iuwe pris kewit>wekem

kekin bret kerek newisim nehimitanem me God, hirak kaam kewet mit kerek netikerek kewtir meiyam hir naam. Him me Moses matip mit pris keriyen nanim bret im e. Mit han au. Mitik hetpris kewis maam nipu kaui Devit kirak menmen im ap kenerek au, te yi yenmak yena yatip hi hirak enum a?" ⁵ Hi Mitik ke wit ke Mitik luwe hi yaaik te hi atip mit menmen hir enriakem me wi Sabat. Hi hin menmen maamrer netipim te yi eiysesim me wi Sabat.

Me wi Sabat Jisas kikaap mitik his enuk hirak kire yaaik

(Mt 12:9-14; Mk 3:1-7)

⁶ Me wi Sabat ham, Jisas ken kekrewinak kerek mit nererik nekine him me Moses, hirak kewepyapir him me God. Mitik hak kau en, hirak his yaa'im mirak enum mewekin, hemik weinik. ⁷ *Mit han ne Skraip newepyapir him me Moses netike mit han ne Farisi naanmipre Jisas te hir nanirek kakriak menmen kakikaap mitik ik his enum kaki wi Sabat kerek hir neriuwessem, te hir nantip nansiuwek him nankip kaki. ⁸ *Hirak kertei han kir, hirak katip mitik kerek his mirak mewekin ketip>wek kar ik: "Enen ehrip in." Hirak kekrit kan kerp in. ⁹ Jisas ketpor kitorhi, "Him me Moses matip haiu mamriak yaa'im o enum mam wi Sabat? Haiu mamriak mitik kinap kaku o kaki me wi Sabat a?" ¹⁰ Hirak naanmenteri mit yapirwe. Hirak naanmenteri, hirak katip mitik ik kar ik: "Ti esiuwe his mit." Hirak kirakem te his mirak mire yaa'im mipram. ¹¹ Jisas kekepik, te mit hir neperper nine han enuk wisenum natipan nime nip>nek menmen hir nanriak Jisas em enum.

Jisas kehimitan mit aposel nar hiswiyen wik (12)

(Mt 10:1-4; Mk 3:13-19)

¹² Me wi im, Jisas kinu ken miniu (o neiyip) kitehi God menmen. Witaan ere wanewik hirak kit>wekhi menmen. ¹³ *Wanewik, hirak ken kenine mit yapirwe kerek nises him mirak, hirak kehimitan mit hiswiyen wik (12) hirak kewepor niuk mir kenewor kare "Aposel" narak, maain hir enriak menmen mirak. ¹⁴ Hirak kehimitan Saimon kerek hirak kewis niuk mirak ham Pita. Hirak ketike nikik kirak Endru. Hirak kehimitan Jems, Jon, Filip, Batolomyu, ¹⁵ Matyu, Tomas, Jems hirak nikan ke mitik Alfias, Saimon kerek niuk mirak ham Selot, hir netike ¹⁶ Judas, nikan ke mitik hak Jems,

* 5:34 Jo 3:29 * 6:1 Diu 23:25 * 6:2 Jo 5:10 * 6:3 1Sm 21:1-6 * 6:4 Lev 24:5-9 * 6:7 Lu 13:14, 14:1 * 6:8 Lu 5:22, 9:47 * 6:13 Jo 6:70

h̄rak ketike Judas Iskeriot kerek maain kakwepyap̄r Jisas te m̄t enun nepan n̄rak neiȳk nen nak̄p.

Jisas kewepyap̄r h̄m me God h̄rak k̄kaap m̄t n̄nap
(Mt 4:23-25)

¹⁷ Epei au, Jisas ketike m̄t n̄rak nekiuwe m̄niu (o neiȳp), h̄r nen wit k̄p̄rak netike m̄t yap̄rwe nises h̄m m̄rak. H̄r netike m̄t yap̄rwe nerer wit wit me provins Judia netike m̄t ne Jerusalem netike m̄t ne wan menep wit iuwe Taia ketike Saidon, ¹⁸ h̄r nan nan̄mtau h̄m me Jisas, h̄r nan te h̄rak kak̄kepi. M̄t han kerek h̄ram herwe mekreri h̄r nan, te Jisas h̄rak kekepi kep̄rem. ¹⁹ M̄t yap̄rwe hanhan nanwis his mamwik nan̄ntar menmen m̄rak iuwe meit n̄m̄n mamno mamkaap m̄t te h̄r nan̄re yaain.

Jisas kat̄p h̄m me m̄t h̄r han yaaik, h̄m me m̄t h̄r han enuk
(Mt 5:1-12)

²⁰ Jisas kerenaan k̄r m̄t n̄rak nisesik h̄rak ketpor kar ik:

“Yi m̄t enun menmen auri. Yi han yaaik eiyu eiȳntar God naanmamri.

²¹ *Yi m̄t miyap̄r kerek hanhan eiyises h̄m me God luwe, yi han yaaik eiyu eiȳntar maain yi eiyisesik werek eiyu werek eiȳr ke m̄t kerek h̄r n̄npi maan h̄r naam menmen ere tu iuwe.

²² *Yi han yaaik eiyu te h̄r m̄t han enuk neriuweri h̄r nan̄mtaant̄wo h̄r neweīk̄n sip newetiyem h̄r netpi nisesi nentar yi yis̄sa hi M̄t̄k ke wit ke M̄t̄k luwe. ²³ N̄paa enum eik maamrer n̄r n̄rak m̄t profet enum te God kakwet̄r menmen yaaim iuwe kak̄it wit k̄rak. Maain m̄t nanrekyi enum nan̄r ke n̄paa maamrer n̄r n̄rak profet em. Maain w̄ menmen enum im mamnen, yi einak̄n tokim han yaaik eiyu eiȳntar maain God kakwet̄i menmen yaaim m̄rak kak̄it wit k̄rak.

²⁴ *Yi m̄t in ek yi yetenen menmen yap̄rwe te maain yi han enuk eiyu eiȳntar yi ap yaȳt menmen yaaim meit wit ke God au.

²⁵ *Yi m̄t in ek yi tu iuwe han enuk eiyu eiȳntar maain yi n̄n̄p̄ mamiwei. Yi m̄t in ek yenwesis, maain yi han enuk eiyu eiȳntar maain yi yaik̄t.

²⁶ *Newaai meruri m̄t netpi yi yaain yi naanmamre h̄ras eiȳntar menmen im ap meteik̄n yi yat̄p yaaim au. N̄paa maamrer ne m̄t in enun h̄r nat̄p m̄t profet

enun nemip̄n h̄r yaain. Te h̄r yaain au. H̄r enun ye!

Yi hanhan m̄t enun nepan
(Mt 5:38-48)

²⁷ *Yi m̄t kerek yemtau h̄m mai hi hetpi har ik: ‘Yi hanhan m̄t nepan, yi yair̄ak yaaim me m̄t h̄r han enuk neriuwi. ²⁸ *M̄t kerek newen henye netpi enum te yi yetpor h̄m yaaim. H̄r m̄t kerek nerekyi enum, yi eiyitehi God ekrekyor yaaim. ²⁹ M̄t̄k kerek kakitep kaknem̄nut n̄k̄p, ti ewis̄k p̄ke ekitep ekno n̄k̄p p̄nam. M̄t̄k hak kaknen kakri sak̄t kit, ti ap etenen siot au. Ti ewis̄k h̄rak ekt̄wek ekt̄kerek. ³⁰ Neim̄n nitili menmen yi eiwet̄rem, te yi ap p̄ke yetpor h̄r enwetiyem au em̄t! ³¹ *Yi eiyin̄ eir̄ak m̄t menmen yi hanhan maain te m̄t nanrekyiyem.

³² “Yi hanhan m̄t keriyen kerek h̄r hanh̄n, yi han kitet God kakt̄p yi yaain? Taau. H̄ram menmen wein̄m. M̄t enun nises God au, h̄r n̄rak menmen mar im. ³³ Yi eir̄ak yaaim m̄t keriyen kerek nerekyi yaaim, yi han kitet menmen im h̄ram iuwe te God kakt̄p yi yaain? Taau. H̄ram menmen wein̄m. M̄t enun nises God au h̄r n̄rak menmen mar im. ³⁴ Yi eiwet̄ m̄t menmen kerek yi han kitet maain h̄r p̄ke enwetiyem, yi han kitet menmen im h̄ram iuwe te God kakt̄p yi yaain a? Taau! H̄ram menmen wein̄m. M̄t enun newet̄ m̄t han menmen te h̄r p̄ke nant̄wem. ³⁵ *Yi hanhan m̄t nepan eirekyor yaaim, eiwet̄r menmen te ti ap han kitet p̄ke eiȳt menmen au em̄t! Yi eir̄ak menmen im te God kakwet̄i menmen yaaim. Yi yeteik̄n m̄t yi yaire n̄kerek ne God yentar God k̄rak yaaim k̄kaap m̄t enun nises han k̄r hanhan h̄ras, h̄r netike m̄t yaain. ³⁶ Yi eikaap m̄t eirekyor yaaim eire Haai ki God k̄rakem.

Yi ap skelim m̄t han eit̄p yi yaain te h̄r m̄t enun au em̄t
(Mt 7:1-5)

³⁷ *Yi ap skelim m̄t me menmen h̄r n̄rakem te God ap skelim yi m̄t me menmen yi yir̄akem taau. Menmen enum m̄t nerekyiyem, yi eit̄p h̄ram menmen wein̄m. Te God han yaaik keriuwi kak̄sak menmen enum mi mamno. ³⁸ *Yi eiwet̄ m̄t menmen te God kakwet̄i menmen ere mau h̄m te mam̄h̄nh̄n. Mam̄rkeim yi eiwet̄ m̄t menmen, h̄ram mam̄r ke God maain kakwetiyem.”

* 6:21 Rev 7:16-17; Sam 126:5-6; Ais 61:3 * 6:22 Jo 15:19, 16:2; 1Pi 4:14 * 6:24 Je 5:1 * 6:27 Pro 25:21; Ro 12:20 * 6:28 Ro 12:14 * 6:31 Mt 7:12 * 6:35 Lev 25:35-36 * 6:37 Mt 6:14 * 6:38 Mk 4:24 * 6:39 Mt 15:14

³⁹ *Jisas ketpor h̄m tok piksa im e. H̄rak kat̄ip, “M̄t̄ik nanam̄r toto ap te kakteik̄n m̄t̄ik hak kerek nanam̄r toto tatriyak̄t tatit̄et yayiwe. H̄rak kak̄rak menmen mar̄ im te h̄rak̄t̄ tat̄nkew̄n tat̄kre wi. ⁴⁰ *N̄kan sumatin̄ kau skul ap kak̄rtei menmen kakin̄n m̄t̄ik tisa k̄rak. Te maain̄ h̄rak kak̄rtei menmen epei werek te h̄rak kakre tisa k̄rak kerek ek. ⁴¹⁻⁴² Ti henmak te ti h̄p̄r menmen m̄re yenkis yehes mekre nanam̄r ke kit yinak te ti ap hertei nu m̄re heneik̄ mau mekre nanam̄r kit a? Ti ehin̄n eweik̄n sip ewet menmen enum te maain̄ ti yaaik te ti at̄ip kit yinak menmen enum h̄rak k̄rakem.

*Nu enum ap mine n̄kim yaaim au
(Mt 7:17-20, 12:33-35)*

⁴³ *Nu yaaim ap mine n̄kim enum au, nu enum ap te mine n̄kim yaaim au. ⁴⁴ M̄t̄ n̄r n̄kim me nu ham, h̄r nertei h̄ram tuwaan o h̄naaan. M̄t̄ ap nenep tap̄r mau nu miyak herpe au. H̄r ap newen h̄naaan n̄kim mari mau s̄rp̄t̄ au. ⁴⁵ M̄t̄ h̄r nar nu im. M̄t̄ik yaaik k̄rak menmen yaaim kentar menmen yaaim mau han k̄rak. H̄m me m̄t̄ mewepyap̄r menmen mekre han k̄r.

*H̄m me m̄t̄ nime w̄nak
(Mt 7:24-27)*

⁴⁶ *Yi yemak yi yat̄ip hi M̄t̄ik Iuwe te yi ap yises h̄m mai au a? ⁴⁷⁻⁴⁸ M̄t̄ik kerek kaknen kak̄mtau h̄m mai kakisesim, h̄rak kakre m̄t̄ik kime w̄nak. M̄t̄ik ik kekin̄n hi kime w̄nak kentar nan keit m̄niu (o neiȳp̄). Maain̄ mani kakniu kaknep w̄nak te ap keket w̄nak au kentar m̄t̄ik kimaak yaaik kime w̄nak kentar nan keit m̄niu (o neiȳp̄). ⁴⁹ M̄t̄ik kerek kaknen kak̄mtau h̄m mai kakisesim au, h̄rak kakre m̄t̄ik kime w̄nak kekin̄n hei kau tenhaan menep mani. H̄rak kimaak kau tenhaan, maain̄ mani kakniu kaknep w̄nak kakwenek, h̄rak keyīk kano kak̄waankek.”

7

*Jisas k̄kaap m̄t̄ik h̄rak k̄rak menmen me m̄t̄ik iuwe ke ami
(Mt 8:5-13)*

¹ Jisas kat̄ip menmen im epei au, h̄rak ken wit Kapaneam. ² H̄rak ken wit Kapaneam, m̄t̄ik iuwe ke ami ke wit Rom kepu Kapaneam, h̄rak han tewen̄n m̄t̄ik kerek k̄rak menmen m̄rak, h̄rak k̄nap menep te kaki. ³ Me w̄ im h̄rak kemtau Jisas k̄kaap m̄t̄, h̄rak keruiwet m̄t̄ iuwe ne juda nau wit eik te h̄r nanit̄wekhi kaknen kak̄kaap m̄t̄ik ik. ⁴ H̄r nan

n̄r Jisas nit̄wekhi h̄m iuwe netp̄wek, “M̄t̄ik ik h̄rak yaaik te ti enen ekepik. ⁵ H̄rak han tewen̄n h̄m m̄t̄ ne Isrel h̄rak kime w̄nak kau kerek h̄m mau mererik mekre h̄m me Moses.”

⁶ H̄r nat̄ip epei au, Jisas ketikeri nen. H̄r menep te h̄r n̄piun w̄nak k̄rak eik, m̄t̄ik iuwe ke ami keruiwet n̄rak yinan newenyip̄ri netp̄wek, “M̄t̄ik Iuwe ti ap enen au em̄t̄! Hi ap yaaik te ti enen en̄k w̄nak kai au. Ti M̄t̄ik Iuwe hi au wein̄k. ⁷ Hi han kitet hi ap yaaik te hi enen erit au. Hi hertei ti at̄ip h̄m keremem te m̄t̄ik kai p̄ke kaku werek kentar ⁸ hi har ke ti. Hi ehises h̄m me m̄t̄ nau ne ami nin̄na. Hi hin̄n naan̄m̄pre m̄t̄ ne ami han. Hi at̄ip m̄t̄ik ik, ‘Ti eno,’ te h̄rak kakno. Hi at̄ip m̄t̄ik eik, ‘Ti enen,’ te h̄rak kaknen. Hi hat̄ip m̄t̄ik kerek k̄rak menmen mai, ‘Ti er̄ak menmen im,’ te h̄rak kak̄rakem. Ti at̄ip enen menmen enum mekre ȳnk ke m̄t̄ik kai te h̄ram em̄nke em̄r̄ em̄kep̄n̄wek.”

⁹ Jisas kemtewek kat̄ip karik, h̄rak han kekrit han yaaik, h̄rak keweik̄n kat̄ip kar ik: “Hi etpi hi ap hertei m̄t̄ik kiut̄ip ke m̄t̄ ne weiw̄k me Isrel h̄rak han kitet h̄m me God kar ke m̄t̄ik ik kisesim au.”

¹⁰ Jisas kat̄ip epei au, h̄rak keruiwet m̄t̄ kerek m̄t̄ik iuwe ke ami keruiweti nan n̄rek, te h̄r p̄ke nen w̄nak k̄rak, h̄r n̄r m̄t̄ik k̄rak menmen m̄rak h̄rak p̄ke kire yaaik.

*Jisas k̄kiak m̄t̄ik pip̄iak kaa keit wit
Nen*

¹¹ Maain̄ w̄ ham Jisas ken wit niuk m̄rak Nen. M̄t̄ n̄rak nises h̄m m̄rak netike m̄t̄ han yap̄rwe nen netikerek. ¹² H̄rak ken kiun ya weip̄r ke n̄wa ke wit eik epei au, h̄rak k̄r m̄t̄ n̄nan herwe kentar k̄naaan nanwis̄k kak̄kre hei. Herwe kaa, h̄rak n̄kan ke m̄te kerek n̄paa m̄t̄ik k̄re kaa. M̄t̄ yap̄rwe ne wit n̄k̄tek nen. ¹³ *M̄t̄ik Iuwe Jisas k̄r miye p̄rak w̄k̄tek, h̄rak han tewen̄nep ketp̄we kar ik: “Ti ap ek̄tek au em̄t̄! Ekint̄ip!” ¹⁴ *H̄rak kan kewis his mentar yeno te h̄r m̄t̄ n̄nanek neiȳk nerp neit. Te h̄rak kat̄ip m̄t̄ik pip̄iak kar ik: “Hi hetput ti ekrit.” ¹⁵ *H̄rak kat̄ip epei au, herwe kerek kaa h̄rak kekrit kau, h̄rak kat̄ip. Te Jisas keruiwetek p̄ke ketike miye p̄rak nen. ¹⁶ *H̄r nep̄r̄p̄r newen̄pi niuk me God nat̄ip nar ik: “M̄t̄ik profet iuwe epei kan kau n̄m̄n ke h̄m m̄t̄. God epei kan kak̄kaap h̄m m̄t̄ miyap̄r n̄rak.” ¹⁷ M̄t̄ newepyap̄r menmen Jisas k̄rakem men merer wit wit me provins Judia ketike wit menep.

* 6:40 Mt 10:24-25 * 6:46 Mal 1:6; Mt 7:21 * 7:13 Lu 8:52 * 7:14 Lu 8:54 * 7:15 1Kin 17:23; 2Kin 4:36 * 7:16 Lu 1:68, 19:44

Jon keriuwet mitik it disaipel wiketeret ten tir Jisas

(Mt 11:2-19)

18 Mit disaipel ne Jon netpiwek menmen yapirwe Jisas kirakem. Te hirak kari mitik it wik tirak, 19 *keriuwetet ten Mitik Iuwe Jisas te titiwekhi, "Ti Mitik Iuwe kerek God katip kaknen ek o haiu mamamerir mitik keiyak?" 20 Mitik it te Jon epei ten tir Jisas hirakit titiwekhi tarik: "Jon kerek kikir mit keriuwetawir te hawir wituthi, 'Ti Mitik Iuwe Kraisk kerek God keriuwetit o haiu mamamerir keiyak maain kaknen?'"

21 Me wi im Jisas kikaap mit hir ninaap hir nire yaain. Hirak kikaap mit han kepir herwe mekre han kir hir nire yaain. Hirak kikaap mit nanamir toto te hir nir ein ein. 22 *Hirak kewen Jon mitik it tirak ketpiwekit, "Yi pike eino eitip Jon menmen yi yirem, menmen yi yemtehem. Mit nanamir toto hi ekepi te hir nir ein ein. Mit kerek perku enum hir neke ti nen werek werek. Mit lepro mawi, yink kir kire yaaik. Mit nikip toto enum hir nemtau. Mit epei naa hi hikian nekrit nepu. Hi atip mit enun menmen au, hi eweporyapir him yaaim me God. 23 Mit kerek hir han yaaik neriuwe menmen hi hirakem han kiteta, hi Mitik God keriuweta hikaap mit, hir han yaaik enu."

24 Hirak ketpiwekitem, mitik it Jon keriuwetet epei ten, Jisas katip mit yapirwe in me Jon. Hirak ketpor kar ik: "Yi yen yayir mekam yayit wit weinim a? Yi yir menmen weinim mire niyen (o keneiken) nime metitwem, 25 o au en, yi yen yayir mekam a? Mitik keriuwet klos yaaim? Au, mit narik hir nau werek werek hir nepu winak ke mit iuwe gavman keriyen. 26 *Im au, te yi yen yayir mekam a? Mitik profet? Yi epei yir mitik profet, te hi etpi werek. Hirak Jon kinin mit profet. 27 *Jon hirak mitik kerek him me God mau twei matip mar im:

'Eiyimtwem! Hi ariuwet mitik kai kaktip him kakinin nit kakno kaktip mit, ti Mitik hi God hehimatenut ti enen, te hir enweikin sip enwet menmen enum nanmeriyut.' 28 Hi hetpi me wi Jon kirak menmen, hirak mitik iuwe epei kinin mit yapirwe kerek miyapir nipaa ninen. Te in ek hir mit kerek niuk mir kike hir nises God hirak naanmipror, maain hir nanu nantike God nanit en hir nanin Jon kerek wi hirak kau ti ik e."

29 *Hir mit weinin netike mit kerek hir nari pewek me takis newet mit iuwe ne gavman em, hir yapirwe nemtau him Jisas ketpim me Jon, hir natip, "Him me God hiram yaaim." (Hir keriyen nises him me God kehimitanorem, hir newis Jon kikir neriuwe tipar. 30 *Hir mit ne Farisi kerek naanmipre him me Moses netike mit ne Skraip kerek newepyapir him me Moses, hir au. Hir neweikin sip newet menmen God hanhan hir nanisesim mamkepi te hir ap newis Jon kikir neriuwe tipar au.)

31 Jisas wen ketpor kar ik: "Hi atip mekam te hi eteikni mit nau ti ik ek hir neweikin sip newet God hir nire mekam? Hi hetpi. 32 Hir nire nikerek netike miye haai nen maket nesiuwe menmen mir, nikerek han nenine nikerek han netpor,

'Haiu miriam tukin mine henye te yi yiprire au. Haiu memipin menep tukin han tewenin herwe kaa, te yi yikitek au. (Haiu miriak menmen ham ham te yi ap han yaaik yeriuwerem au.) Yi mit han yi yire nikerek in.' 33 Hirak Jon kerek kikir mit neriuwe tipar kan nnp maak kepu, hirak ap kaam wain tipar si enum, te yi yatip herwe kekrerek. 34 *Hi Mitik ke wit ke Mitik Iuwe epei han haam menmen metike wain tipar si enum te yi yatip, 'Eiyirek! Hirak kaam menmen yapirwe kaam tipar yapirwe. Hirak ketike mit nari pewek me takis netike mit nriak enum, hirak ketikeri nariyan nriak menmen.' 35 Menmen God kirakem mit kerek nis-esim nertei hiram yaaim."

Jisas keit winak ke Saimon ke Farisi

36 *Mitik kiutip ke mit Farisi kitehi Jisas kaktikerek tatim menmen tatit winak kirak, te hirak ketikerek ten taam menmen teit winak kirak eik. 37 *Mite hap weit wit ik ek, hire enu wiriak enum. Hire wertei Jisas kaam menmen keit winak ke mitik ke Farisi, te hire weit min tipar minin yaaim mekrerem weiyim wan. 38 Hire wen werp sip ke Jisas menep hit mirak, witehir wikit wan ketnen kentar hit mirak te hire weit paan kire nokik weiyik we-siunen hit mirak. Hire weiyewek hit te hire wewen tipar sanda kerek yaaim minin em menterim.

39 Mitik hak ke Farisi ik ek nipaa kenine Jisas ken kaam menmen ketikerek hirak kir menmen im, hirak katip kekere han kirak, "Mitik ik hirak kire profet, te hirak epei kertei mite ip ep hire peimin hire wire mekap te hire wetenenik, hire wire mite enu wiriak menmen enum."

* 7:19 Sam 40:7; Mal 3:1; Rev 1:8 * 7:22 Ais 35:5-6, 61:1; Lu 4:18 * 7:26 Lu 1:76 * 7:27 Mal 3:1 * 7:29 Lu 3:12 * 7:30 Mt 21:32 * 7:34 Lu 15:2 * 7:36 Lu 11:37 * 7:37 Mt 26:7; Mk 14:3; Jo 12:3

⁴⁰ Jisas kertei han k̄rak te h̄rak ketp̄wek kar ik: “Saimon, hi am̄i hetput menmen.” Saimon kewenhi kar ik: “M̄t̄ik Iuwe, ti etpo.” ⁴¹ Jisas kat̄p, “N̄paa m̄t̄ik̄t̄ wik tari pewek me m̄t̄ik h̄rak kewet̄wek̄tem, te p̄ke tatwet̄wek̄tem kiut̄p̄ h̄rak kari 500 kina. Hak au 50 kina kerem em. ⁴² Maain h̄rak̄t̄ ap tetenen pewek te h̄rak̄t̄ p̄ke tatwet̄wek̄tem, h̄rak kat̄p h̄ram menmen wein̄m. Te ti han kitet keim̄n ke m̄t̄ik̄t̄ wik h̄rak han tewen̄nek w̄senuk a?”

⁴³ Saimon kat̄p, “M̄t̄ik̄t̄ n̄paa kari pewek iuwe, h̄rak han tewen̄nek w̄senuk.” Jisas ketp̄wek, “Ti at̄p werek.”

⁴⁴ *Jisas k̄waai naan k̄r m̄te ip e, h̄rak kat̄p Saimon, “Ti epei h̄r m̄te ip a? Ti hen̄nau te hi han w̄nak kit. Ti ap eweto t̄par te hi ekemyet h̄t̄ mai ehises menmen me maamrre nau au. Te h̄re wekem̄yēt h̄t̄ mai weriuwe wan ke nanam̄r̄ k̄re, h̄re wesiunenim weriuwe paan k̄re. ⁴⁵ N̄paa hi han w̄nak kit ti ap heiyewowa au, te h̄re weiyewo h̄t̄ mai kerek n̄paa hi h̄waai yeno ere in. ⁴⁶ *Ti ap hewis t̄par m̄n̄n̄n yaaim kike mau paan kai au. Te h̄re wewen t̄par m̄n̄n̄n yaaim w̄senum mau h̄t̄ mai. ⁴⁷ Hi hetput, h̄re han tewen̄na. Menmen im meteik̄n m̄t̄ h̄re han yaaik wentar hi epei hesak menmen enum m̄re yap̄rwe, h̄ram epei men. M̄t̄ik̄ kerek ap kertei werek God kesak menmen m̄rak h̄ram iuwe, maain h̄rak han tewen̄n God kike.” ⁴⁸ *Jisas kat̄p m̄te ip kar ik: “Menmen enum mit, ti n̄paa h̄r̄akem, hi epei esakem.” ⁴⁹ M̄t̄ han nau yeno eim naam menmen netikerek h̄r han kitet̄m mekre han k̄r, “H̄rak han kitet h̄rak keim̄n te h̄rak kesak menmen enum m̄t̄ n̄r̄akem a? H̄rak God a?” ⁵⁰ *Au, Jisas wen ketp̄wek kar ik: “God kekepit kentar ti han kiteta. Ti han yaaik eno.”

8

Miyap̄r han nises h̄m me Jisas

¹ *Maain w̄ ham Jisas ken wit iuwe, wit kike kewep̄yap̄r h̄m yaaim me God naamre m̄t̄. M̄t̄ n̄rak nar hiswiyen wik (12) netikerek nen. ² *Miyap̄r han kerek n̄paa Jisas kekepi n̄nap o kep̄r herwe mew̄i menp̄n, niuk m̄r im: Maria kerek niuk ham Magdala kerek n̄paa Jisas kep̄r herwe hisp̄nak wik (7). ³ H̄re wetike Joana kerek m̄te pe m̄t̄ik̄ Susa, m̄t̄ik̄ iuwe naanm̄pre menmen meit w̄nak ke m̄t̄ik̄ iuwe gavman King Herot. H̄re wetike Susana, miyap̄r han yap̄rwe

naanm̄pre Jisas ketike m̄t̄ n̄rak nisesik h̄r naanm̄prewek neriuwe menmen m̄r.

Jisas kat̄p h̄m tok piska ke m̄t̄ik̄ kam̄r menmen

(Mt 13:1-9; Mk 4:1-9)

⁴ M̄t̄ nerer wit wit nan n̄r Jisas. Jisas k̄r m̄t̄ yap̄rwe nererik nerp menep, h̄rak ketpor h̄m tok piska mar im: ⁵ “M̄t̄ik̄ hak ken kew̄r rais yehes meit ni m̄rak. H̄rak wen kew̄rem, ham menke m̄waai yayiwe, m̄t̄ nan nent̄iraam, hore meniuwe man maam. ⁶ Yehes ham menke m̄waai t̄ kike kentar nan. H̄ram mewo te h̄ram maa mentar t̄par au. ⁷ Yehes ham menke m̄waai t̄ waai enum t̄kt̄ik̄ enum mewiyen. Yehes metike waai enum mewo m̄p̄ram te waai enum m̄wap̄nem te h̄ram ap mari au. ⁸ Yehes ham menke mekre t̄ yaaik n̄paa m̄t̄ik̄ kewenek h̄ram mewo yap̄rwe mine n̄kim mar 100.” H̄rak Jisas wen kat̄p k̄nap h̄m iuwe, “Keim̄n ek̄mt̄au h̄m mai n̄k̄ip emnep h̄rak han ek̄itet menmen hi epei hetp̄im.”

Jisas kewep̄yap̄r kenmak te h̄rak kat̄p m̄t̄ h̄m tok piska

(Mt 13:10-17; Mk 4:10-12)

⁹ H̄rak kat̄p epei au, m̄t̄ n̄rak kerek nises h̄m m̄rak nit̄wek̄hi nar ik: “Ti ewep̄yap̄r h̄m n̄paa ti hetp̄im.” ¹⁰ *Jisas ketpor kar ik: “God kewisi yi yertei han k̄rak te h̄rak naanmamre m̄t̄. Te m̄t̄ han en hi hetpor heriuwe tok piska te h̄r n̄r menmen h̄r nep̄t̄ariyem, h̄r nemtau h̄m te h̄r ap nisesim werek au.

Jisas kewep̄yap̄r menmen me tok piska

(Mt 13:18-23; Mk 4:13-20)

¹¹ *H̄m me tok piksa h̄ram im: Rais yehes h̄ram h̄m me God keremem. ¹² Yehes m̄waai yayiwe h̄ram m̄re m̄t̄ nemtau h̄m me God te Seten kan kari h̄m yaaim mau han k̄r mamno te h̄r ap nises h̄m m̄rak, te h̄rak God ap kak̄ikepi kaktorhis au. ¹³ Yehes m̄waai t̄ kike kentar nan h̄ram m̄re m̄t̄ nemtau h̄m me God h̄r han yaaik h̄r n̄re nekenik kike mau p̄n. H̄r han kitet h̄m me God kike keremem, te h̄m mamno han k̄r au m̄re yehes nekenik kike mau p̄n. Maain wep̄ni kak̄m̄p̄ h̄ram mam̄weiw̄i. Maain Seten kak̄nen kak̄ri han k̄r te h̄r nanweik̄in sip nanwet̄ h̄m me God. H̄m m̄rak mekre han k̄r mami. ¹⁴ Yehes menke m̄waai t̄ enuk kerek waai t̄kt̄ik̄ mewiyen, h̄ram m̄re m̄t̄ nemtau h̄m me God te h̄r hemkre menepam neriuwe pewek o menmen m̄r, h̄r hanhan nises menmen han k̄r kat̄p h̄ram yaaim, te

* 7:44 Jen 18:4 * 7:46 Sam 23:5 * 7:48 Lu 5:20-21 * 7:50 Lu 8:48, 17:19, 18:42 * 8:1 Lu 4:43 * 8:2 Mt 27:55-56; Mk 15:40-41; Lu 23:49 * 8:10 Ais 6:9-10 * 8:11 1P̄i 1:23

haram meiyepet han kîr te hîr ap nises God werek werek au. ¹⁵ Yehes menke mîwaaî tî yaaim ham mîre mît nemtau hîm yaaim me God. Hîr nemi mekre han kîr yaaik, hîr nisesim ere hîr nises God werek werek nîrak menmen yaaim mîre rais mari yapîrwe.

Mit hîr ap nisawîn si kînik sar au
(Mk 4:21-25)

¹⁶ *Mîtik ap keksiu si kîsawînek kekre sar o kewisîk kînik yeno au. Hîrak kewisîk kau yaain te mît nanînen nîmîn in nanîrek. ¹⁷ *Menmen yapîrwe mîsawîn meit te maain hîram mamu yaain mît nanîrem. Menmen yapîrwe mîsawîn meit te maain God kakwepyapîrem kakteikîn mît em. ¹⁸ *Menmen yi yemtewem yi naanempre hîras te yi yemtewem werek, yi han ekitetim werek werek. Keimîn ketenen hîm yaaim kisesim, maain God kakwetîwek hîm ham yaaim. Keimîn han kitet kerekek hîrak ketenen hîm ham hîrak kisesim, menmen hîrak han kitet hîrak kerteiyem, God kakriyaam mamno mamkeipîwek mamîwaaîk mamît.”

Jisas miye pîrak wetike kikrek nîrak nanînen nanîrek

(Mt 12:46-50; Mk 3:31-35)

¹⁹ Miye pe Jisas wetike kikrek nîrak nanînek te hîr ap nanwep mît yapîrwe nanîrek. ²⁰ Mît han netpîwek, “Miye pit wetike kikrek nit nerp wit eik nanrit.” ²¹ Te Jisas kewenhi ketpor, “O, hi hemtau. Te hi hetpi, mît kerek nemtau hîm me God nisesim, hîr nîre miye wetike kikrek nai.”

Jisas katîp kewen yuwerep pîke matîn meit

(Mt 8:23-27; Mk 4:35-41)

²² Wî ham Jisas ketike mît nises hîm mîrak hîr nen nau nekre sip. Te hîrak ketpor, “Haiu mamno wan pînak ein.” Hîrak ketpor, te hîr nepno. ²³ Hîr nepno, Jisas kîwaaî kînatîn keit, yuwerep kîniu kekiuwe mîniu (o neiyîp) kan. Yuwerep kekiuwe mîniu (o neiyîp) kan te wan tîpar kehîn kekre sip, sip menep mamîwer mamriuweri nanîkre wan te hîr nani. ²⁴ Mît nîrak nen nekotîtek netpîwek nar ek: “Mîtik iuwe, Mîtik iuwe, haiu menep te mami.” Jisas kekrit katîp kewen yuwerep ketike wan, hîram mewîre meit. ²⁵ Te hîrak ketpor, “Yenmak yi yînaain te yi ap han kiteta werek werek au a?” Te hîr han kekrit hîr nînaain natîpan nar ik: “Mîtik ik hîrak iuwe, menmen iuwe mewik te hîrak katîp yuwerep wan hîram mewîre mîwaaî meit.”

Jisas kîkaap mîtik herwe enum mekre-erek

(Mt 8:28-34; Mk 5:1-20)

²⁶ Sip merekir wan ere mîpiun tî ke wit Gegesa. Gegesa kîwaaî wan keit pînak ein te Galili kîwaaî keit pînak in. ²⁷ Jisas kenke ken kiun tenhaan eik, mîtik ke wit iuwe kewenyipîrek. Mîtik ik herwe mekreerek me wî yapîrwe hîrak ap kamîr laplap au. Hîrak kau winak au, hîrak kepu han kînik mîniu (o neiyîp) han kerek mît newis herwe maa mekrerem. ²⁸⁻²⁹ Wî yapîrwe herwe merekyîwek han ken sip, mît naanmîprewek hîr newenkekik neriuwe sen ain mau his hît mîrak te hîrak keremir te herwe meriyaak meiyîk men wit weinîm mît ap newi. Jisas katîp herwe enum hîm manp te hîrak kepîrem mamno. Jisas wen ketpîwek hîrak kenepîp kenkewîn kîwaaî ninaan mîrak hîrak katîp hîm iuwe mar im: “Jisas ti Nîkan ke God Wîsenuk. Ti henmak herekyo menmen im? Hi hituthi ti ap herekyo menmen im au emî!”

³⁰ Jisas kitehi herwe kar ik: “Ti ekine niuk mit.” Hîram matîp mar im: “Niuk maiu mît yapîrwe mentar haiu yapîrwe mekreerek.” ³¹ Herwe mitîwekhi te hîrak ap kakriuwetem mamno hei enuk.

³² Sak yapîrwe merp mîniu (o neiyîp) menep maam menmen te herwe nitîwekhi hîrak ekwisîm mamno mamîkre sak im. Jisas kewenhi herwe hîram mamno. ³³ Jisas kewenhi herwe te hîram metpaan mekeipîn mîtik, hîram men mekre sak. Te sak mesiuikîn mekiuwe tînpî (o neiyî) me mîniu (o neiyîp) men mamîn wan te tîpar mekiuwe hîm yipîr, hîram maa meit.

³⁴ Hîr mît naanmîpre sak nîr menmen im, hîr nîrîr nen natîp mît ne wit iuwe, mît ne wit kike netporem. ³⁵ Hîr netporem, hîr mît ne wit nesiukîn nen nanîr menmen hîr nepei netporem me sak. Te hîr nan nîr Jisas ketike mîtik kerek Jisas kepîr herwe mekeipîwek hîrak kau menep hît me Jisas. Hîrak han yaaik epei kamîr laplap te hîr nînaain. ³⁶ Mît kerek epei nîr Jisas kekepik hîr natîp mît ne wit karkeik Jisas kîkaap mîtik nîpaa herwe mekreerek. ³⁷ Te mît nerer wit wit me Gegesa hîr nan nitehi Jisas kaknawîri kakîntar hîr nîneinîk wîsenum, te Jisas ken kau sip kakno pînak ein. ³⁸ Hîrak kau sip kakno, mîtik kerek Jisas kepîr herwe menke menpîn mekeipîwek kitehi Jisas hîm iuwe kaktikerek tatno, te Jisas keriuwetek ketpîwek, ³⁹ “Ti pîke eno nit en ewepyapîr atîp mît menmen yaaim iuwe God kerekuytem.” Hîrak ketpîwek, te hîrak pîke ken nîrak en kewepyapîr katîp

* 8:16 Mt 5:15; Lu 11:33

* 8:17 Mt 10:26; Lu 12:2

* 8:18 Mt 25:29; Lu 19:26

mít yapírwe neit nírak en menmen Jisas kerekýiwekem.

Jisas kíkkaap Jaires níki píarak wetike míte kerek wetenen klos mírak
(Mt 9:18-26; Mk 5:21-43)

⁴⁰ Jisas pike ken kerekir wan ken pínak ein, te mít yapírwe hír han yaaik neriuwerek nentar hír nemeriyíwek pike kerekir wan kaknen en. ⁴¹ Hírak kiun ein, mítík niuk mírak Jairas ken menep. Hírak mítík iuwe ke wínak kerek mít nau nererik nekine hír me Moses ein. Hírak kan kenke kíkwaai hír me Jisas kitíwekhi hír iuwe kar ik: “Ti enen wínak kai.” ⁴² Hírak kitíwekhi kentar hírak kine níki piutípen, híre tito hiswiyen wik (12). Híre wínap menep te wawi. Jisas kepno ketikerek, mít yapírwe nisesik neweikníwek.

⁴³ Míte hap kerek winen hemkre tito hiswiyen wik (12) híre wiselik. Híre wewír pewek míre epei mesi, te mít nekepye werek werek au. ⁴⁴ Hírak kepno, híre wiselik weke sip kírak wan wetenen hír me saket mírak, te wasenum híre hemkre katín keit. ⁴⁵ Jisas kitehi katíp, “Peimín wetenína?” Te hír yapírwe níne natíp nar ik: “Hi au. Hi au.” Pita katíp, “Haiu mít yapírwe meweiknút merp menep menep. Ti henmak te ti hatíp hír mar im?” ⁴⁶ Au, Jisas katíp, “Míte hap híre wetenína. Hi hertei menmen mai iuwe epei múnaiwíra míkkaap míte peiyap.” ⁴⁷ Míte wertei Jisas kertei menmen híre wírakem, te híre weperper wan wewen nínp wíwaai menep hír me Jisas, híre wewepyapír hírehes me nínaan me mít yapírwe markeim te wasenum hírak kekepiye híre wepu werek werek. ⁴⁸ Híre wepu werek werek, te Jisas ketípwe kar ik: “Míte ti han kiteta te God kekepit ti híre yaaip. Ti han yaaik eno.”

⁴⁹ Jisas wen katíp hír im, mítík hak ke wínak ke mítík iuwe Jaires kan ketípwek kar ik: “Níki pit epei waa. Ti henmak ti eriyaam ektan Jisas? Ti ewisik kakno.” ⁵⁰ Jisas kemtewek hírak katíp Jaires kar ik: “Ti ap enaain au. Ti han ekíteta te híre wawu werek.” ⁵¹ Hírak kípíun wínak, te hírak kewis mít han netikerek naníno nímpín wínak au. Pita, Jems, Jon netike miye haai hír keriyen nen nímpín. ⁵² Mít yapírwe ein níkitép hír han tewenínep, te Jisas ketpor, “Yi ap eikítép au emít! Híre ap waa, híre wíwaai kerep ep.” (Hírak ketpim kentar hírak hanhan kakíkíá.) ⁵³ Hír nemtewek hír nenwesísek nentar hír nertei híre epei waa weit. ⁵⁴ Hír nenwesísek te Jisas

keteníniwe his míre kenínewe hír iuwe kar ik: “Níki ti ekrit.” ⁵⁵ Hímín kóre pike kan kekrerep te wasenum híre wekrit. Jisas katíp miye haai hír enwetíwe menmen híre wawím. ⁵⁶ *Miye haai níre, hír han kekrit, te hírak ketpor hír manp te hír ap nantíp mít menmen hírak kíríakem au emít!

9

Jisas keríuwet mít nírak hiswiyen wik (12) nírak menmen mírak
(Mt 10:5-15; Mk 6:7-13)

¹ Jisas keníne mít nírak disaipel hiswiyen wik nírak (12) kewisi hír nekrehír kírak nínpín herwe hír nankaap mít nínap te hír níre yaain. ² Hírak keríuweti hír nen nanwepyapír God kínpín naanmamre mít. Hírak keríuweti nankaap mít miyapír nínap. ³ Hírak kínpín ketpor, “Yi ap eiyít menmen kerek yi yeiyím yaino au. Menmen au, pewek au, laplap meiyam au, taník metike paap au. Yi yewi yíríak menmen mi, ⁴ *maain yi yaino wit mít hír newisi yewi, yi yau wínak kiutíp kerekerep ere yi einaaiwír wit. ⁵ *Yi eipiun wit mít ap nanímtau hír mi, yi einaaiwír wit eik, yi eínepep toni waniu mamu hír mi te eít-eíknor God han enuk kakriuweri.” ⁶ Hírak ketpor epei au, mít nírak nínaíwírek nen nerer wit wit newepyapír natíp hír yaaim me God, hír níkaap mít ein hír nínap.

Herot kemtau hír mít hír netpim me Jisas
(Mt 14:1-12; Mk 6:14-29)

⁷ *In ek mítík iuwe gavman King Herot hírak naanmpre mít ne provins Galili, hírak kemtau menmen epei man, hírak han kitetim kentar mít han natíp Jon kerek kíkír mít neriuwe típar nípaá kaa te in ek hírak pike kekrit kepu. ⁸ Mít han natíp, “Íláiá profet ke nípaá hírak pike kan.” Mít han natíp, “Mítík profet hak ke profet yapírwe nípaá ein te God kíkíak hírak epei kan.” ⁹ *Herot kekre han kírak han kitet, “Nípaá hi herekir terug ke Jon hírak kaa. Hírak keimín hi hemtau hírak kíríak menmen im e?” Hírak hanhan kakírek.

Jisas kewet mít nar 5,000 menmen hír naam

(Mt 14:13-21; Mk 6:30-44; Jo 6:1-13)

¹⁰ Maain mít nírak aposel nípaá keríuweti nen, híre epei nan netpíwek menmen hír nírákém. Te hírak kínaaiwír mít yapírwe hírak keithis mít nírak hiswiyen wik (12) ketikeri keriyen hír nen wit Betsaida. ¹¹ Hír nen en, mít yapírwe

* 8:48 Lu 7:50 * 8:52 Lu 7:13 * 8:54 Lu 7:14 * 8:56 Mk 7:36; Lu 5:14 * 9:4 Lu 10:4-11 * 9:5 Lu 10:11; Ap 13:51 * 9:7 Mt 16:14; Mk 8:28; Lu 9:19 * 9:9 Lu 23:8

nerteiyek, h̄r nisesik nen ein te h̄rak han yaaik keriuweri ketpor God kakin̄n naanmamre m̄t, h̄rak k̄kaap m̄t n̄nap te h̄r n̄re yaain. ¹² H̄nkew̄, m̄t n̄rak nar hiswiyen wik (12) nan netp̄wek, “Ti esiuwe m̄t en̄no te h̄r nan̄no wit metike ni m̄t newi h̄r en̄t menmen h̄r enwaai en. Wit ik ek h̄rak wit wein̄ik ap menmen mewi au.” ¹³ Te Jisas ketpor kar ik: “Yi h̄ras eiwet̄r menmen h̄r nan̄m.” H̄r newenek netp̄wek, “Haiu metenen bret hisp̄nak (5), saauk wiketeret m̄t epei n̄am kerem em. Ti hanhan te haiu mamno mam̄t menmen mamwet m̄t em? Taauye! H̄r m̄t enun yap̄rwe!” ¹⁴ H̄r nat̄p menmen im nentar m̄t keriyen yap̄rwe h̄r 5,000 m̄t neit ein keriyen. H̄r ap newenhis miyap̄r n̄kerek au.

Jisas kat̄p m̄t n̄rak, “Yi eir̄ak m̄t nererik nau n̄re 50 in 50 ein n̄ran ere h̄r enu t̄i werek.” ¹⁵ M̄t n̄rak n̄r̄akem nar h̄rak ketpim, h̄r newen m̄t nau t̄i. ¹⁶ Te Jisas keit bret hisp̄nak (5), saauk wiketeret k̄k̄ammaan kat̄p God h̄rak yaaik, te h̄rak kewepim kewet m̄t n̄rak em te h̄r nanwet̄rem. ¹⁷ M̄t yap̄rwe naam ere tu iuwe. M̄t n̄rak neit menmen m̄t naam au, h̄r neit hause (o wanpnake) mar hiswiyen wik (12) neiȳk nemi yinam kerek m̄waai em.

Pita kewepyap̄r Jisas h̄rak M̄tik God kehim̄tanek

(Mt 16:13-19; Mk 8:27-29)

¹⁸ W̄i ham Jisas h̄rak kitehi God menmen, m̄t n̄rak nau netikerek neit wit wein̄ik. H̄r nau en, h̄rak kitorhi kar ik: “M̄t nat̄p hi keim̄n?” ¹⁹ *H̄r newenhi nat̄p, “M̄t han nat̄p ti Jon Baptais kerek n̄paa k̄k̄iri neriuwe t̄ipar, p̄ke kekrit kepu. M̄t han nat̄p ti profet Ilaija ke n̄paa. M̄t han nat̄p ti m̄tik profet hak ke n̄paa ein m̄t profet yap̄rwe nepu te God k̄k̄iak kat̄p h̄rak kaknen.” ²⁰ *Te Jisas h̄rak kitorhi kar ik: “Yi han kitet hi keim̄n?” Pita ketp̄wek, “Ti M̄tik Krai n̄paa God kehim̄tenit ti enen ekepai haiu m̄t.”

Jisas kat̄p maain h̄rak kaki te p̄ke kak̄krit

(Mt 16:20-28; Mk 8:30-9:1)

²¹ Jisas kat̄p h̄m manp te h̄r ap newepyap̄r h̄rak M̄tik God kehim̄tanek kerek au em̄t! ²² *H̄rak wen kat̄p, “Hi M̄tik ke wit ke M̄tik Iuwe, m̄t iuwe ne Isrel nantike m̄t ne Skraip nantike m̄t iuwe naanm̄pre w̄nak iuwe ke God h̄r nanweik̄n sip nanweto, h̄r naniyep hi

hahi. Maain w̄i wikak God kak̄koya hi p̄ke akrit hahu.”

²³ *H̄rak kat̄p epei au, Jisas kat̄p m̄t n̄rak yap̄rwe kar ik: “M̄tik kerek kak̄sisa h̄rak ekwen̄in han k̄rak me menmen h̄rak hanhan kak̄rakem, h̄rak hekrit hekrit han kitet, ‘Hi hahi entar hi hisesik h̄ram menmen wein̄m te hi ehisesik.’” ²⁴ *Keim̄n ap kis̄isa kentar h̄rak wen hanhan kises han k̄rak, maain h̄rak kaki h̄rak ap kaku werek kaktike God au. Te keim̄n kat̄p kar ik: ‘Hi ap hepu hises han kai h̄ram menmen wein̄m, te hi hises h̄m me God,’ m̄tik ik kaku werek kak̄t tipmain tipmain enum eik. ²⁵ M̄tik hak kak̄t menmen yap̄rwe me t̄i im te h̄rak kewaank menmen me kaku werek. Menmen me t̄i ik mamkepik kaku kaktike God mam̄rkeik a? Taauye! ²⁶ *Keim̄n h̄rak ȳnk enuk k̄napen kak̄sisa hetike h̄m mai yaaim, hi anapen h̄rak kaku kaktikewa. Maain me w̄i hi M̄tik ke wit ke M̄tik luwe hi p̄ke anen ariuwe menmen yaaim God Haai kakwetewem, hi etike m̄t yaain n̄rak ensel, hi h̄napen m̄tik kar ik kaku kaktikewa au. ²⁷ Hi hetpi werek. M̄t han neit in h̄r nani au ere h̄r epei n̄r menmen iuwe God kak̄rakem naanmamre m̄t kakriuerem.”

Jisas keweik̄nhis kar ke M̄tik ke wit ke Go

(Mt 17:1-13; Mk 9:2-8)

²⁸ Maain w̄i hisp̄nak wikak (7) epei au, Jisas ken k̄niu m̄niu (o neiȳp) ken kakt̄p kaktike God. H̄rak keithis Pita, Jems, Jon tetikerek ten. ²⁹ H̄rak wen kitehi God menmen, ninaan m̄rak mewek̄nhis merh̄he, klos m̄rak merh̄he m̄re nepni mewen̄n. ³⁰ Waswas m̄tik̄t wiketeret tan tetikerek tewepnak. H̄rak̄t Moses ketike Ilaija. ³¹ *H̄rak̄t tetike menmen iuwe me God merh̄he yaaim man, h̄rak̄t tetike Jisas tat̄p me menmen Jisas kak̄rakem, kises han ke God Haai, kaki kak̄t wit Jerusalem. ³² *In ek Pita ketike m̄tik̄t tau tetikerek h̄rak̄t t̄waai t̄nat̄n te h̄rak̄t tekrit t̄r Jisas kerh̄he yaaim, h̄rak ketike m̄tik̄t wik terp en. ³³ H̄rak̄t m̄tik̄t wiketeret tatnaaiw̄r Jisas tatno, Pita kat̄p Jisas, “Kaiu luwe, h̄ram yaaim te haiu mau in ek. Haiu emime weisaak em̄r wikak: Hak kit, hak ke Moses, hak ke Ilaija.” ³⁴ H̄rak wen kat̄p h̄m im e, nap̄i k̄wap̄ni te h̄rak̄t wikak t̄napen nap̄i k̄wap̄net. ³⁵ *H̄rak̄t temtau God kat̄p keke nap̄i kar ik: “Ik ek h̄rak n̄kan kai, n̄paa hi hehim̄tanek. Yi eiȳmtau h̄m m̄rak!” ³⁶ H̄rak̄t temtau

* 9:19 Lu 9:7-8 * 9:20 Jo 6:68-69 * 9:22 Lu 9:44, 18:32-33 * 9:23 Mt 10:38; Lu 14:27 * 9:24 Mt 10:39; Lu 17:33; Jo 12:25 * 9:26 Mt 10:33; Lu 12:9; 2Ti 2:12 * 9:31 Lu 9:22, 13:33 * 9:32 Jo 1:14; 2Pi 1:16-18 * 9:35 Lu 3:22

h̄m mat̄ip epei au, h̄rakit̄ t̄r Jisas kiut̄ipen kerek kepu. H̄rakit̄ tekint̄ip w̄re w̄re. H̄rakit̄ ap tat̄ip m̄t̄ neiyam me w̄ im Jisas ken ketikeri menmen h̄rakit̄ epei t̄rem au.

Jisas kep̄r herwe mekeip̄n n̄kan kike
(Mt 17:14-21; Mk 9:14-29)

³⁷ Maain teipmen h̄r nepei nekiuwe m̄niu (o neiȳp) nan, h̄r m̄t̄ yap̄rwe nan n̄r Jisas. ³⁸ M̄t̄ik hak ken̄ne kekre m̄t̄ yap̄rwe h̄rak kat̄ip kar ik: “M̄t̄ik Iuwe, hi hituthi iuwe te t̄i enen eh̄r n̄kan kai. H̄rak n̄kan kai kiut̄ip kerek ek. ³⁹ Herwe keweik̄n han k̄rak te waswas h̄rak kenep̄p h̄rak keperper kaa, h̄rak teknek mar t̄werpek kekes̄s h̄m, herwe merekȳwek enum ere hemkre menses ȳnk k̄rak, h̄rak kinapen k̄naw̄rek au. ⁴⁰ Hi hitehi m̄t̄ nit te h̄r nep̄rek taau.”

⁴¹ Jisas kewenhi kat̄ip, “Yi m̄t̄ han ki enuk yi han kitet menmen iuwe me God werek werek au. Hi h̄napen hepu hetikewi w̄ yap̄rwe.” H̄rak kat̄ip m̄t̄ik eik kar ik: “T̄i eh̄t̄ n̄kan ik eiȳk enen.” H̄rak kat̄ip, te m̄t̄ik ik keiȳk kepnen. ⁴² N̄kan kepnen, herwe kew̄rek ken t̄, h̄rak keperper. Jisas kene herwe enuk kep̄rek kekeip̄n̄wek, n̄kan k̄re yaaik, te h̄rak keriuwet n̄kan ken haai k̄rak. ⁴³ M̄t̄ yap̄rwe han kekrit nentar menmen iuwe yaaim me God h̄r epei n̄rem.

Jisas kat̄ip keteip̄m maain h̄rak kaki
(Mt 17:22-23; Mk 9:30-32)

H̄r wen han kekrit neriuwe menmen im, h̄rak Jisas kat̄ip m̄t̄ n̄rak kar ik: ⁴⁴ “Yi han ekitet menmen werek werek hi in ek etpiyem. Hi M̄t̄ik ke wit ke M̄t̄ik Iuwe God, maain m̄t̄ik hak kak-wisa hi eno h̄s me m̄t̄ enun h̄r nanten̄na.” ⁴⁵ *Te h̄r ap nertei werek menmen h̄rak ketporem nentar h̄rak ap kekepi werek te h̄r nerteiyem. H̄r n̄naain p̄ke nanit̄wekhiyem.

M̄t̄ ne Jisas nat̄ipan m̄t̄ik keim̄n ke h̄r m̄t̄ h̄rak kin̄n m̄t̄ han
(Mt 18:1-5; Mk 9:33-37)

⁴⁶ *Jisas m̄t̄ n̄rak h̄r nat̄ipan nenehan keim̄n ke h̄r m̄t̄ h̄rak kin̄n. ⁴⁷ Jisas kertei menmen h̄r han kitetim, te h̄rak keit n̄kan kewis̄k kerp̄ menep h̄rekes h̄rak ketpor kar ik: ⁴⁸ *Keim̄n k̄kaap m̄t̄ik kiut̄ip kar ke n̄kan kike ik e kentar h̄rak kis̄sa, h̄rak kekepa. Keim̄n kekepa h̄rak kar ke h̄rak k̄kaap h̄rak M̄t̄ik Iuwe kerek keriuweta hi han. Keim̄n h̄rak han kitet h̄rak wein̄i ke yi m̄t̄, h̄rak k̄re iuwe kin̄ni.”

Keim̄n h̄rak k̄re m̄t̄ik kepan ke yi m̄t̄, h̄rak ki yinak yaaik
(Mk 9:38-40)

⁴⁹ M̄t̄ik Jon kat̄ip Jisas kar ik: “M̄t̄ik Iuwe, haiu m̄r m̄t̄ik hak kep̄r herwe kekreh̄r kit te haiu metp̄wek h̄rak kak̄rakem au kentar h̄rak ke haiu m̄t̄ au.” ⁵⁰ *Jisas ketp̄wek, “Yi ap yeremir̄wek menmen m̄rak h̄rak k̄rakem au em̄t̄! Keim̄n h̄rak ap m̄t̄ik kepan ke yi m̄t̄, h̄rak ki yinak yaaik ȳrak menmen miut̄ip.”

M̄t̄ ne wit kike ne Sameria n̄napen nankaap Jisas

⁵¹ *Maain w̄ menep mamnen te Jisas kakno wit ke God, h̄rak han ekitet h̄rak kakno wit Jerusalem. ⁵² H̄rak keriuwet m̄t̄ han nin̄n nen niun wit kike ke provins Sameria h̄r nen n̄nat̄in winak newis menmen neiȳm nemeriȳwek. ⁵³ *Au, m̄t̄ in ap nekepik nentar h̄r nertei h̄rak kakno Jerusalem kakwen̄pi God, te h̄r n̄nein̄k. ⁵⁴ *Jems ketike Jon terteyek, h̄rakit̄ tat̄ip tar ik: “M̄t̄ik Iuwe, ti hanhan haw̄r wari si emoke wit ke God emnen si et̄in m̄t̄ o au?” ⁵⁵ Te Jisas h̄rak keweik̄n keneret. ⁵⁶ H̄rak keneret, te h̄r epei nen wit hak.

M̄t̄ han nanises Jisas
(Mt 8:19-22)

⁵⁷ H̄r wen nitet yayiwe nan̄no Jerusalem, m̄t̄ik hak kat̄ip Jisas kar ik: “Hi tewen aisedit̄ epno nein kerek me ti epnori en.” ⁵⁸ Jisas ketp̄wek, “Miyak m̄waai mekre nu herkip, hore m̄waai mekre yaank m̄r, te hi M̄t̄ik ke wit ke M̄t̄ik Iuwe hi wit aure te hi ewaari au. Ti eh̄s̄sa te ti ewaai nein?” ⁵⁹ Jisas kat̄ip m̄t̄ik hak, “Ti eh̄s̄sa.” Te h̄rak ketp̄wek, “M̄t̄ik Iuwe, ti ewisa hi eh̄n̄n eno ewis haai kai kerek menep kaki kak̄kre hei, te maain hi eh̄sesit̄.” ⁶⁰ Jisas ketp̄wek, “Ti ewis m̄t̄ kerek nis̄sa au h̄r enwis m̄t̄ kerek naa, te ti eno ewepyp̄r h̄m me God naanmamre m̄t̄.”

⁶¹ *M̄t̄ik hak kat̄ip, “M̄t̄ik Iuwe, hi tewen eh̄sesit̄ te hi eh̄n̄n eno at̄ip miye haai kil̄rek nai hi enaiw̄ri.” ⁶² Jisas ketp̄wek, “M̄t̄ik kerek h̄rak kises h̄m me God te h̄rak hanhan menmen enum n̄paa h̄rak kisesim, h̄rak ap te kakises menmen me God werek werek au. M̄t̄ik ik k̄re m̄t̄ik kam̄r rais keriuwe paap h̄he, h̄rak k̄waainan mentar sip k̄rak h̄rak kam̄r kewaankem.”

* 9:44 Lu 9:22 * 9:45 Lu 18:34 * 9:46 Lu 22:24
Lu 11:23 * 9:51 Mk 10:32 * 9:53 Jo 4:9 * 9:54

* 9:48 Mt 10:40; Lu 10:16; Jo 13:20 * 9:50 Mt 12:30;
2Kin 1:9-16 * 9:61 1Kin 19:20 * 10:1 Mk 6:7

10

Jisas keriuwet 70 mıt han nen nırıak menmen mırak

1 *Jisas katıp mıt epei au, hırak kehımtan 70 mıt han, hırak keriuweti ninınek nen hırak kenkeri wik wik nerer wit wit kerek hırak menep te kaknen.

2 *Hırak ketpor kar ik: “Han ke mıt hırak kire menmen mau ni epei mewınki te mıt ap yapırwe nantıwem mamısi. Yi eiyitehi Haai ke ni te hırak kakriuwet mıt yapırwe te hır nanınno nanri han ke mıt hır nanisesik. Menmen im hıram mıre mıt nanınno ni nanıt menmen mewınki ere mamısi. 3 *Yi eino hi eriuweti yıre sak nıkim mamno yaank nepere kimaam kakmıp. Te hi heriuweti yi yaino eitıp mıt hım mai te God naanmamri. 4 *Yi ap eiyıt tanık yınak o tanık me nemi niu mekrerem, hıram metike su mei au emıt! Yi eisipat mıt yayıt yayiwe eitikeri eiwepnak au emıt. Yi yayıtpor hım kike te yi yaino keriyen. 5 Wınak kerek yi yınık ek, yi eitıp mıt neımın nau wınak ik ek, ‘Hawır hanhan God kakrekyi yaain eiyu werek werek.’ 6 Mıtık yaaik kepu in te hım yaaim mi mamri han ke God kakıkepek, o au en, God kakıkepek kaku werek werek au. 7 *Yi eipau wınak kiutıp kerekek, eipaam menmen eipaam tıpar kerek hır newisiyem. Yi ap eiwir nan eiwetırem eiyıntar yi yıřak menmen mamkep te hır naanmamri menmen. Yi ap eiyu eirer wınak wınak au.

8 *Yi eino wit hak te hır nantıhis, yi yaino yayım menmen yaitikeri yaipaam menmen hır nanınkiyem. 9 Yi eikaap mıt nınap neıtai en, te yi eiyıtpor, ‘God kerek wısenuk menep naanmamre haiu mıt ne tı.’ 10 Te neımın yi yaino wit kır hır ap nantıhis au, yi yaino eiyırp yayiwe kır eiyıtpor, 11 *Waniu me tı me wit ki ik mau hıt maiu te haiu pıke mesiunenim men yi hıras meteikni God han enuk kerıuwi. Te hawır wetpi te yi yertei menmen im. Wi epei man menep te God naanmamre haiu mıt.’ 12 *Hi hetpi wı maain mamnen God skelim mıt ne menmen enum, mıt ne Sodom God kakıwaanki kike, te God kakıwaank mıt in au wısenum.

Mıt ne wit hır ap nıses hım yaaim au, hır nanıwaank hıras (Mt 11:20-24)

* 10:2 Mt 9:37-38; Jo 4:35 * 10:3 Mt 10:16 * 10:4 Mt 10:7-14; Mk 6:8-11; Lu 9:3-5 * 10:7 1Ko 9:6-14; 1Ti 5:18 * 10:8 1Ko 10:27 * 10:11 Ap 13:51, 18:6 * 10:12 Mt 10:15, 11:24; Jen 19:24-25 * 10:13 Mt 11:21-23 * 10:16 Mt 10:40; Lu 9:48; Jo 5:23 * 10:18 Jo 12:31; Rev 12:8-9 * 10:19 Jen 3:15; Sam 91:13; Mk 16:18 * 10:20 Mt 7:22; Eks 32:32; Fl 4:3; Rev 3:5 * 10:21 1Ko 1:26-28 * 10:22 Jo 3:35, 10:15 * 10:23 Mt 13:16-17

13 *Yi mıt ne Korasin God kakriwaank. Yi mıt ne wit Betsaida God kakriwaank eiyıntar menmen yaaim God kerekıyiem, te yi ap yeweikın sip yewet menmen enum. Yi epei yıpırem yıřısa au. Te nıpaau God kırıak menmen mar im meıt wit ke Taia ketike Saidon mıt nırem, te hır waswas namır laplap enum newen toni te hır neteikın God hır neweikın sip newet menmen enum. Te yi au. 14 Maain God skelim mıt, hırak kakrıak mıt ne wit Taia ketike Saidon kakrekyor menmen enum kike, te yi mıt yeıt Korasin ketike Betsaida au iuwe. 15 Yi mıt ne Kapaneam, yi han kitet God katıp yi yaain a? Au, maain God kaktıp yi enun yıre menmen weının.”

16 *Hırak katıp mıt nırak, “Keımın kemtau hım mi, kemtau hım mai. Keımın keweikın sip kewetiyeım, hırak kar ke hırak keweikın sip kewetewem. Keımın keweikın sip keweto, hırak kar ke hırak keweikın sip kewet God kerek kerıuweta hi han tı ik.”

Hır mıt 70 hır han yaaik pıke nan

17 Maain mıt 70 han yaaik pıke nan natıp Mıtık Iuwe, “Nıpaau haiu matıp mekrehir ke ti herwe metike menmen ham yapırwe hır nemtau hım maiu, haiu minıni.” 18 *Jisas kewenhi ketpor, “Hi epei hır Seten hırak kire nepni mewenın hırak keke nepni ken tı kentar menmen yi yıřıakem. 19 *Hi epei heweti menmen mai iuwe te yi yının Seten. Yi yayıtırer manpen siurp (o yenmik) yehes enum mamtike mispenepnam (o nıkınpınepnam) te hıram mamiwep, yi ap yayi au. 20 *Yi ap han yaaik wısenuk eiyıntar herwe nemtau hım mi au. Yi han yaaik wısenuk eiyu eiyıntar niuk mi God kewıřım mau weıwık miutıp mırak te yi yıre mıt nırak.”

Jisas han yaaik katıp God hırak yaaik (Mt 11:25-27, 13:16-17)

21 *Me wı miutıp keremem God Hımın Yaaik kırıak Jisas han yaaik. Jisas katıp kar ik: “Haai kai ti Mıtık Iuwe ke wit kit ketike tı ik. Hi hetput ti yaaik hentar ti epei hıřawın menmen mıt me hır mıt iuwe kerek han kitet hır nertei menmen werek werek, ti epei heteikın mıt weının em. Ti epei hırıak menmen im hıses han kit kerekek. 22 *Ti Haai kai Iuwe God epei heweto menmen mıt yapırwe. Mıtık keiyak ap kertei hi Nıkın kit hi han kai hırak kar ke kit au. Ti God Haai kerekek

herteiyek. Mítik keiyak ap kertei ti Haai kai h́rak ḱre han kai han kit au. Hi Ńkan kit kiut́p kerekkek, hetike ḿt in en hi eweputyaṕri.” 23 *H́rak kat́p epei au, h́rak keweiḱn ḱr ḿt ńrak disaipel ketpor main main kar ik: “Yi han yaaik eiye eiyántar menmen hi h́riakem yi ýrem. 24 *Hi etpi ńpaa enum eik ḿt profet yaṕrwe kerek newepyaṕr h́m me God, h́r netike ḿt kerek naanḿpre ḿt ne wit Isrel, h́r hanhan nańr menmen yi epei ýr hi h́riakem, te h́r au. H́r hanhan nańmtau menmen yi epei yemtwem hi hetpim te h́r au. H́r epei naa.”

Jisas kat́p h́m me mítik ke Sameria han tewńn kaḱkaap mítik kerek ḿt nepan naḱp

25 *Ẃ ham mítik kerek kińn kertei h́m me Moses kewepyaṕrem h́rak kekrit kan kat́p kewises Jisas keriuwe h́m me Moses. H́rak kan kat́p Jisas kar ik: “Mítik Iuwe. Hi eŕak mekam te hi ehu etike God tipmain tipmain enum eik?” 26 Jisas ketṕwek, “H́m me God Moses kewiśm mau t́wei mat́p mekam? Ti etpo mekam ti han kitetim.” 27 *H́rak kewenhi ketṕwek, “Ti hanhan Mítik Iuwe God kit ẃsenuk heriuwe han kit, han ekitetik herkit hekrit. Ti hanhan ḿt han o nit yinan har ke ti hanhan h́rekes.” 28 *Jisas ketṕwek, “H́ram werek. Ti eŕak menmen im te ti etike God yaikiyaḱt yayu tipmain tipmain enum eik.”

29 Mítik ýnk enuk kentar Jisas kenerek te h́rak kewen taṕn te h́rak kitehi Jisas kar ik: “Keiḿn ti hat́p hi han kitet h́rak kai yinak?” 30 Jisas kewenhi ketṕwek, “Ńpaa mítik kiut́p ḱnaaiẃr wit Jerusalem kek-iuwe ken wit Jeriko. Ḿt enun ńsaẃn naḱp nari menmen ḿrak, ńnaiẃrek ḱwaaai yayiwe maain h́rak kaki, h́r ńŕr. 31 Me ẃ im mítik pris kerek kewet God menmen me ḿt, h́rak kekiuwe yayiwe eik, h́rak ḱrek te kesipatek ken yayiwe ṕnak ein kepno. 32 Maain kike, mítik ke weiẃk me Livai kerek naanḿpre ẃnak iuwe ke God, h́rak kan ḱr mítik ḱwaaai keriyen, te h́rak kesipatek ken yayiwe ṕnak ein kepno.

33 “Maain mítik kiut́p ke ḿt yaṕrwe ne Sameria kerek ńnapen ḿt ne Isrel, h́rak kerekkek kekiuwe yayiwe ken. H́rak ḱr mítik ḱwaaai, h́rak hanhan keriuwerek. 34 H́rak ken ḱrek kewen t́par me nu oliv metike wain h́ram ḿpre marasin menterik. Te h́rak kemśwek his h́t. Epei au, h́rak ḱnaneke ere

kewiśk kentar hos ṕrak, h́rak keiyák ken ẃnak kerek ḿt nererik ńwaaai ek, h́rak naanḿprewek. 35 Teipmen, h́rak keit pewek wik kewet mítik ke ẃnak em, h́rak ketṕwek, “Ti naanemprewek ere h́rak ṕke yaaik. Maain hi ṕke enen hi ewetan nan emrer mit kerek ti eẃrem eiým ekepik heriuwerem.”

36 “Keiḿn ke mítiḱt wikak h́rak ḱre ḱrak yinak ke mítik ik kerek ḿt enun naḱp?” 37 Mítik Skraip kerek kewepyaṕr h́m me Moses h́rak kat́p, “H́rak mítik kerek kekepik kerekkek.” Jisas ketṕwek, “Ti eno eŕak menmen yaaam maḿr im.”

Jisas ketike ḿt ńrak disaipel nen ńr Mata wetike Maria

38 Jisas ketike ḿt ńrak disaipel nepno, h́r ńpiun wit hak ḿte piut́p niuk ḿre Mata wau en, te h́re weriyei nen ẃnak ḱre, nańt menmen nańm. 39 *Mata kiḱr ṕre Maria, h́re wau menep h́t me Jisas waẃmtau menmen h́rak ketpim. H́re ap ẃkaap Mata wemani menmen. 40 Mata han enuk wentar menmen yaṕrwe h́re wauriakem me naanmamre ḿt te h́re wan wat́p Jisas war ik: “Mítik Iuwe ti han kitet h́ram menmen weińm kiḱr pai ẃnaiẃra wemtau h́m mit te hi h́rehes h́riak menmen iuwe im e? Ti etṕwe h́re eunen eukepa.” 41 Jisas ketṕwe, “Mata, tewisiye ewít! Ti hanhan menmen yaṕrwe ti h́riakem. 42 *Menmen miut́p te ti ap et́wem, Maria epei weit menmen im yaaam, te ti ap eriye te h́re waunaiẃrem au. H́re ewu eẃmtau h́m hi hetpim.”

11

Jisas keteiḱn ḿt nises menmen ḿrak h́r enitehi God menmen eḿrkeik (Mt 6:9-15, 7:7-11)

1 *Ẃ ham Jisas kitehi God menmen keit wit hak. H́rak kitehi God menmen epei au, mítik hak ke ḿt disaipel kerek nises h́m ḿrak nitwékhi, “Mítik Iuwe, eteiknai menmen me prea te haiu mamitehi God menmen maḿr ke Jon epei keteiḱn ḿt kerek nises h́m ḿrak.” 2 Jisas ketpor kar ik: “Yi eiyitehi God menmen eḿr im. Yi eit́p,

‘Haai, haiu hanhan niuk mit ḿre iuwe te ti enip ḿt h́r nanwenṕi nuik mit. Ẃ mamnen te ti naanmamre haiu ḿt.

3 Ti petepin ewetei menmen eḿm har ke ńpaa ti eweteiyem hekrit hekrit.

4 Ti esak menmen enum haiu ḿrakem ap han ekitetim eḿr ke haiu h́ras mat́p menmen ḿt nerekeyiem

* 10:24 1Pi 1:10 * 10:25 Mt 22:35-40; Mk 10:17; Lu 18:18 * 10:27 Diu 6:5; Lev 19:18 * 10:28 Lev 18:5; Ro 10:5; Ga 3:12 * 10:39 Jo 11:1, 12:2-3 * 10:42 Mt 6:33 * 11:1 Lu 5:33

hiram menmen weinim, haiu han ekitetim au emit!

Ti ap ewis menmen enum mamri han kiau.’”

⁵ Jisas katip mit narak, “Mitik kiutip ke yi mit ke nimin hirak kakno winak ke kirak yinak, hirak kakitpewek, ‘Ti eweto niu mei wikak. ⁶ Kai yinak hak keke yanimin kan kira, te hi ap etenen menmen mei au, te hi ewetiwekem.’ ⁷ Hirak keit nimin kakwenuthi kakitput, ‘Hi epei heiyepet weipir, nikerek nai niwaai netikewa, hi ap te akrit awetut menmen taau.’ ⁸ *Hi etpi hirak ap kakikrit kakwetut menmen kentar mitik hirak kit yinak au, te hirak kakikrit kakwetit menmen kentar ti hitiwekhi yapirwe me menmen. ⁹ Hi hetpi, yi eyitehi God menmen te hirak kakwetiyem. Yi yinyatin menmen te yi yainapinem. Yi yeretit weipir te hirak kikeiswi weipir kirak. ¹⁰ Hi hetpi menmen im hentar keimin kitehi God menmen, hirak kakwetiwekem. Keimin kinkatin menmen kaknapinem. Keimin keretit God kekeiswewek weipir.

¹¹ *Keimin ke yi mit hirak kire haai te nikan kit kitiwekhi saauk te ti ewetiwek manpen siurp o mniuhan (neiyip han) te hirak kakim a? Taau! ¹² O hirak kituthi suware yinu, te ti ewetiwek mispenepnam (o nikinpenepnam) a? Taau! ¹³ Te yi mit enun yi yertei yewet nikerek ni menmen yaaim, te God Haai ki keit wit kirak kakinin menmen yi yewet nikerek em. Hirak kakwet Himin kirak Yaaik kakno mit kerek hir nitiwekhi me hirak.”

Mit natip Seten Bielsebul kikaap Jisas kepir herwe

(Mt 12:22-30; Mk 3:20-27)

¹⁴ Maain Jisas kepir herwe kekere mitik kerek han enuk him kitapu. Te hirak kenip mitik hirak kau kekrerek hirak him kitapu. Herwe kinaiwerek, mitik enuk hirak katip, te mit yapirwe han kekrit neriuwe menmen im. ¹⁵ *Au, mit han natip, “Hirak kepir herwe kentar Bielsebul hirak wisenuk kinin herwe hirak kekepek kepirek.” ¹⁶ *Mit han hanhan Jisas kakriak menmen nipaa hir nriakem taau, kakteknor hirak mitik kerek God kehimitanek kaknen kakikaap mit. ¹⁷ Au, Jisas kertei menmen hir han kitetim, te hirak ketpor kar ik: “Wit kiutipen mit newi hir hirras nenapan te mit ne wit hak naninip nani naninipi. Iuwe mitik ketike kike tenepakit te hirakit tatwaank weiwik mirakit. ¹⁸ Yi yatip Seten Bielsebul kekepa hi hepír herwe mirak te yi yatip hirak ketike herwe mirak nenapan. Seten kirak menmen im,

karkeik te hirak kaku werek naanmipre menmen mirak werek werek a? Taauye! ¹⁹ Hi hepír herwe hentar Bielsebul kekepa, te keimin kikaap mit kerek nises him mi hir nepir herwe a? Mit nises him mi nanteikin yi ap yatip werek werek nentar hi hepír herwe neriuwe niuk me God. ²⁰ *Te hi hepír herwe heriuwe menmen iuwe me God. Menmen im hi hirakem meteikni God epei kan menep kakinin naanmamri yi mit. ²¹ Mitik iuwe keit yipo henmik naanmipre wit kirak, menmen mirak mepu werek. ²² *Te mitik hak hirak manpenuk kinin mitik ik, hirak ketikerek tenepakit, hirak kinaiwerek hirak kakri yipo henmik mirak kerek mitik nipaa han kitet hiram mamkepek, hirak kakriyaam mamtike menmen mirak yaaim mamno, hirak kakinkerem kakwet mirak yinan em. ²³ *Keimin hirak ap kekepa kari mit nanisisa, hirak kar ke mitik kepan kakwaank mit nai nisisa, hir nanwep nanrir ein ein.

Herwe enuk pike kaknen kaku mitik han kirak

(Mt 12:43-45)

²⁴ *Wi kerek herwe enuk kaknaaiwir mitik, hirak kakno wit tenhaan weinik kakinkatin nein te hirak kakwi, o au en, hirak kaktip, ‘Hi pike enen nai kerek nipaa hi hewiyen.’ ²⁵ Hirak kaknen, hirak kakir han ke mitik kipe winak miyapir nripep menmen nikin nakirke mekre winak. ²⁶ *Hirak kipirek, te hirak kakno kakithis herwe ham hispinak wik (7) hiram enum mininek, te hiram mantikerek mamnen mamu mitik kerek ek. Nipaa hirak mitik kire enuk te in ek au mamwaankek.”

Menmen mit enisesim te hir han yaaik enu

²⁷ *Jisas katip menmen im epei au, mite piutip pe mit yapirwe hire watip him iuwe war ik: “Peimin hire winit wewetut nim hire han yaaik wepu.” ²⁸ *Te Jisas kewenhi katip, “O, hire han yaaik. Te neimin nemtau him me God nisesik, hir han yaaik kir kakinin miye pai.”

Mit han hanhan nanir menmen yaaim Jisas kakriakem

(Mt 12:38-42; Mk 8:11-12)

²⁹ *Mit yapirwe nan neweikin Jisas, hirak wen katip kar ik: “Mit miyapir nau ti in e, hir enun hir nitauhi hi arak menmen yaaim eteiknor God han yaaik keriuwa. Te hi eteiknor menmen yaaim yapirwe au. Menmen miutip me mitik Jona kerek nipaa God kekepek kepu kekere

* 11:8 Lu 18:5 * 11:15 Mt 9:34, 10:25 * 11:16 Mt 12:38 * 11:20 Eks 8:19 * 11:22 Kl 2:15 * 11:23 Lu 9:50 * 11:26 Jo 5:14 * 11:27 Lu 1:28, 42, 48 * 11:28 Lu 8:15, 21 * 11:29 Mt 16:4

tu ke saauk me wɪ wikak. ³⁰ Nɪpaa Jona hɪrak kɪwaai kekere saauk tu kɪrak me wɪ wikak, te God keteikɪn mɪt ne Nineva menmen mɪrak iuwe keriuwerem. Mar im hi Mɪtɪk ke wit ke Mɪtɪk Iuwe hi eteikɪn mɪt in menmen mar im eteikɪn menmen iuwe me God. ³¹ *Me wɪ God skelim mɪt, mɪte iuwe naanmɪpre mɪt ne wit Siba, hɪre wautɪp yi enun wentar nɪpaa hɪre weke yanɪmɪn wan wentau hɪm yaaim mɪtɪk iuwe King Solomon ketpim. Hi hinɪn mɪtɪk iuwe Solomon te yi ap yemtau hɪm mai au. ³² *Maain wɪ God skelim mɪt, mɪt enun ne Nineva nantɪp yi enun yinɪni nentar nɪpaa hɪr nentau Jona kewepyapɪr hɪm me God, hɪr neweikɪn sip newet menmen enum. Hi hinɪn profet Jona, te yi ap yeweikɪn sip yewet menmen enum, te yi yises hɪm mai au.

Nanamɪr hɪrak kɪre si keteikni menmen (Mt 5:15; 6:22-23)

³³ *Mɪtɪk hak ap keksiu si te kaksawɪnek kaknɪk wɪnak, o kaknɪk tikenup. Au, hɪrak ekɪrp yaain te mɪt neimɪn nanɪnen nɪmɪn hɪr enɪr si mamɪr. ³⁴ Nanamɪr kit hɪrak kɪre weipɪr. Nanamɪr kit naanmɪpre menmen yaaim te ti han kitet menmen yaaim, o au en, ti nanamɪr kit naanmɪpre menmen enum ti han ekitet menmen enum hemkre menepam heriuwerem. ³⁵ Te yi naanempre hɪras te nanamɪr ki hɪrak kɪre weipɪr hɪrak ap ekwis menmen enum mamɪkre han ki. ³⁶ Mɪtɪk han kɪrak werek, hɪrak han kitet menmen werek werek. Te hɪrak kertei werek werek menmen God kɪrɪakem keteikɪwewek. Hɪrak kɪre mɪtɪk han kɪrak kɪre si kɪr keteikɪwewek menmen.”

Jisas kene mɪt Farisi netike mɪt ne Skraip (Mt 23:1-36; Mk 12:38-40; Lu 20:45-47)

³⁷ *Jisas katɪp hɪm mɪrak epei au, te mɪtɪk hak ke Farisi kitɪweweki, “Ti enen wɪnak etikewa ewɪm menmen.” Hɪrak ketpɪwewek, hɪrak ketikerek tariyakɪt ten. ³⁸ *Hɪrakɪt tariyakɪt ten, mɪtɪk ke Farisi kehɪnhɪn kentar Jisas hɪrak ap kises hɪm me maamer nɪr, hɪrak ap kekemyet his mɪrak te kakɪm menmen taau. ³⁹ Mɪtɪk Iuwe Jisas ketpɪwewek, “Yi mɪt ne Farisi yekemyet sar wenkepɪe mi au werek, te yi ap yɪrɪak han ki keit nɪmɪn yaaik au. Hɪrak enuk kises menmen enum mɪre hemkre menepam me menmen o yi yetike miyapɪr yɪrɪan. ⁴⁰ Yi yetaritari mɪt! Hɪrak God kerek kerekɪyɪ yɪnk ki hɪrak kɪrɪak han ki ketikerek. ⁴¹ Yi eiwet mɪt menmen mi yapɪrwe mekre sar o wenkepɪe hɪram mamkepɪe te menmen

mekre han ki hɪram yaaim. ⁴² *Yi mɪt ne Farisi menmen enum mamnen mamiwep mamɪntar yi yewet God menmen meiyam kike me menmen yapɪrwe yi yetɪwem yaaim te yi ap yɪrɪak mɪt yapɪrwe menmen mɪpɪram au. Yi ap han tewenɪn God werek werek au. Yi eiɪyɪnɪn eirɪak mɪt yaaim mɪpɪram, yi hanhan God, menmen im metike menmen me yi eiwet God menmen kike me menmen yapɪrwe, hɪram yaaim iuwe. Te yi au yɪnapen.

⁴³ *Yi mɪt ne Farisi menmen enum mamiwep mamɪntar yi hanhan yayu yeno yaaim me mɪt iuwe yayɪt wɪnak kerek mɪt nererik nekine hɪm me Moses. Yi hanhan mɪt nanɪtpi nanwenɪpi niuk mi nanɪt maket, wit kerek mɪt nererik nesiuwe menmen mɪr.

⁴⁴ *Yi mɪt ne Farisi menmen enum mamiwep mamɪntar yi enun yɪre hei ke herwe kekerek mɪt ap neriuwesisek au. Menmen yaaim mɪt hɪr nɪri yi yɪrɪakem, hɪram mɪsawɪn menmen enum mekre han ki mɪre meri mɪwapɪn hei enuk keriuwe herwe enuk kɪnɪn kekerek. Maain mɪt han nises menmen yi yetporem hɪr enɪrakem te hɪr nepɪtari hɪr nises menmen enum mar ke yi mɪt yɪrɪakem.”

⁴⁵ Mɪtɪk ke mɪt Skraip katɪp Jisas kitɪweweki, “Mɪtɪk Iuwe, ti atɪp menmen im ti enai metikeri.” ⁴⁶ Jisas kewenhi ketpɪwewek, “Yi mɪt ne Skraip menmen enum mamiwep mamɪntar yi yewis hɪm ham weinɪm mamtike hɪm yaaim me God, te mɪt ap nanisesim werek werek taau. Yi yenip mɪt hɪr nanisesim te yi ap eiɪysesim au.”

⁴⁷ *Menmen enum mamiwep mamɪntar yi yeses herwe hei mɪkaap mɪt han tewenɪn mɪt profet kerek nɪpaa maamer keriyen hɪr nanɪp. ⁴⁸ Yi hɪras yeteikɪn yi yertei menmen enum maamer ni nɪpaa nɪrɪakem, yi han yaaik yeriuwerem yentar yi naanmɪpre herwe hei im e.

⁴⁹ *God kertei menmen im te nɪpaa hɪrak katɪp hɪm mar im: ‘Hi tewen ariuwet mɪt profet nantike mɪt aposel nanɪno mɪt ne Isrel. Han hɪr nanrekɪyɪ enum, mɪt han hɪr nanɪnɪp.’ ⁵⁰ Te God kaknep yi mɪt ne Isrel yau tɪ ik kar ke hɪrak kaknep maamer ni kerek nɪpaa hɪr nenep profet yapɪrwe naa me nɪpaa enum eik ere in. ⁵¹ *Nɪpaa Ebel hɪrak profet kɪnɪn kaa hemkre mɪrak mewen ere mɪtɪk profet kɪkaru Sekaraia kaa kerp nɪmɪn kɪnaan kerek mɪt newis menmen me God mewik metike wɪnak iuwe ke God. God kakrɪak mɪt ne Isrel nau in enum enum kakɪnterim.

* 11:31 1Kin 10:1-10 * 11:32 Jna 3:5-10 * 11:33 Mk 4:21; Lu 8:16 * 11:37 Lu 7:36, 14:1 * 11:38 Mt 15:2
* 11:42 Lev 27:30 * 11:51 Jen 4:8; 2Kro 24:20-21

⁵² “Yi mıt̄ ne Skraip menmen enum mamiwep. Yi yertei hım me God te yi yeweikın hım mırak mıre menmen ham. Yi yınapen yises hım mırak werek werek eyıntar yi hanhan mıt̄ nanınen nanitihı markeik te hır enises God werek werek. Yi enun yar ke mıt̄ yeiyepet weipır menmen mau meit nımın. Maain mıt̄ nanınen nanım menmen yi ap eiwisi nanıno nımın nanım menmen au. Hır nanu nanıt̄.”

⁵³ Maain Jisas kınaaiwir winak ik ken witeik, mıt̄ ne Farisi hır han enuk nitıwekhi menmen yapırwe
⁵⁴ *nemeriyıwek hırak kaktıp menmen enum te hır nansiuwek hım nankıp.

12

Yi naanempre hıras me hım mıt̄ enun nemipın hır netpım
(Mt 10:26-27)

¹ *Mıt̄ miyapır yapırwe nerp menep menep te hır nentıreran, Jisas katıp mıt̄ disaipel nırak kinın kar ik: “Yi naanempre hıras te yi ap eyises hım me mıt̄ ne Farisi. Hıram enum mıre sak haak. Hi atıp hır mıt̄ enun nemipın, hır newırnak nekteni te hır nises han kır. ² *Menmen yapırwe kerek mısawın, maain God kakwepyapırem te mıt̄ nanırem nanırteiyem. ³ Maain hım kerek yi epei yetpım me wıtaan te God ke wepni kakwepyapırem mıt̄ nanımtewem. Menmen kerek yi yatıp mıt̄ han em yi yısawın yekre winak, maain God kakwepyapırem kakıt̄ wit eik te mıt̄ neit wit nanımtewem.

Jisas katıp keimın kerek mıt̄ nanıneinik
(Mt 10:28-31)

⁴ “Hi hetpi nai yınan, yi ap einapen mıt̄ au emıt̄! Hır nenep mıt̄ik yınk kerekek, te maain hır ap te nanırak menmen meiyam taau. ⁵ Hi hetpi eteikni keimın kerek yi eineinik. Yi einapen God. Hırak kakiwep epei au, hırak enuk manpenuk te kakwırı yaino si enum. Hi hetpi, yi eineinik.

⁶ Hore kike hispınak (5) mıt̄ newır pewek wik nantıwem. Hore kike mıt̄ namıp hıram menmen weinım te God epei kertei hıram maa. ⁷ *God epei kertei menmen iuwe, hırak kewenhis kertei paan marmenum mıwapın paan hesnu ki. Te yi ap einaain menmen au. God katıp yi hımın ki hırak menmen iuwe kinın hore. Hore hıram menmen weinım ap hımın kewim au. God hanhan hore, te hırak hanhani mıt̄ wisenum naanmamrı.”

Hım me mıt̄ hır natıp hır nises Jisas
(Mt 10:19-20, 32-33, 12:32)

⁸ Jisas wen katıp, “Hi etpi nai yınan, mıt̄ niutıp niutıp neimın newepyapır hıras nisısa nerp ninaan me mıt̄ miyapır yapırwe, te hi Mıt̄ik ke wit ke Mıt̄ik luwe maain hi ewepyapır mıt̄ in me ninaan me mıt̄ ensel ne God, hi atpor hır nıkerek ne God keriyen. ⁹ *Te neimın hır nepakın hır nisısa me ninaan me mıt̄, maain hi Mıt̄ik ke wit ke Mıt̄ik luwe apakını hır ne God nerp ninaan me mıt̄ ensel ne God.

¹⁰ *Mıt̄ neimın niutıp niutıp natıp netawın hi Mıt̄ik ke wit ke Mıt̄ik luwe, hi asak menmen enum mır. Neimın kerek natıp neratawın God Hımın Yaaik, God Haai ap te kakısak menmen mır taau. Hıram mamı mamıt̄.

¹¹ *Mıt̄ maain nansiuwe hım nanıntar yi yises hım mai, hır nantorhis nanrı nanıno winak kerek mıt̄ nererik nekine hım me Moses neitai, o yi yayırp ninaan me mıt̄ iuwe gavman netike kaunsil, te yi ap hanhan menmen te yi yayıtpım te yi eikaap hıras au. ¹² Yi hanhan em au eyıntar me wı eim God Hımın Yaaik kakwis menmen mamıkre han ki te yi eyıtporem.”

Jisas katıp tok piksa me mıt̄ik iuwe ap kises God au

¹³ Mıt̄ik kiutıp ke mıt̄ yapırwe nerp en katıp Jisas kar ik: “Mıt̄ik luwe ti atıp heiyiuwe kai te hırak ekweto menmen mei me menmen haai kawır kaa kewisım mıwaairi, maain hawır ewınkerem ewetakıt̄.” ¹⁴ Jisas ketpıwek, “Mıt̄ik keimın kehımıt̄ena te hi ehınke menmen mi a?” ¹⁵ *Hırak keweikın katıp mıt̄ yapırwe, “Naanempre hıras te yi ap hemkre menepepam me menmen yapırwe. Menmen yapırwe mıt̄ik kentenenim ap te mamkepik kaku au.”

¹⁶ Jisas ketpor hım tok piksa mar im: “Mıt̄ik hak iuwe kamır ni hıram matın yapırwe. ¹⁷ Te hırak han kitet kar ik: ‘Hi ariak mekam? Hi menmen yapırwe te hi ewisım emwaai nein? Wınak au.’ ¹⁸ Hırak katıp, ‘Hi are ariak menmen im. Hi ewep winak ketike weisaak me teket te hi ehime ham wisenum minın im te hi ewis menmen mamwaai weisaak mamtike menmen mewo meit ni eim, hıram mamno mamwaai mamıkre weisaak kerem em. Hi ariak menmen im, te ¹⁹ hi atıp hırekas, Ti epu werek werek menmen meiyam yapırwe mepeit me tito yapırwe. Ti ehı ehım menmen ehım tıpar si enum ehı han yaaik.’ ²⁰ Au, God ketpıwek kar ik: ‘Ti etaritari mıt̄ik! Wıtaan ik ek ti hahi, hımın

* 11:54 Lu 20:20 * 12:1 Mt 16:6 * 12:2 Mt 10:26; Lu 8:17 * 12:7 Lu 12:24, 21:8; Ap 27:34 * 12:9 Lu 9:26
* 12:10 Mk 3:28-29 * 12:11 Mk 13:11; Lu 21:12-15 * 12:15 1Ti 6:9-10 * 12:21 Mt 6:19-20

kit kakno, te menmen mi yapirwe ti epei hetiwem hewisim mawaai meit, maain keimin kaktiwem a? Ti au! ²¹ *Keimin keit menmen yapirwe kakikaap hirekes, te hirak ap kises menmen God hanhan hirak kakisesim, hirak enuk kar ke mitik eik e.”

*Yi han kitet God kakikepi kerekek
(Mt 6:25-34)*

²² Jisas katip mit narak disaipel kar ik: “Yi eiyises menmen God hanhan yi eiyisesim, te hi hetpi menmen im: yi ap han ekitet karkeik eiyit pewek eiwirem eiyit menmen yi yayim o menmen yi eimir emu yink ki au emit! ²³ Himin ki kepu werek, hirak kinin menmen yi eiyim. Yink ki kaku werek werek kakinin menmen yi yamir. ²⁴ *Yi yayir hore tepre. Hiram ap mamir ni meket teket au. Hiram mime winak te mewis menmen mekrerem au, te God kewetir menmen. God han kitet yi iuwe yinin hore, hiram au menmen weinim. ²⁵ Mitik keyyak hirak han kitet kakriak menmen te hirak kaku wi meiyam o tito yapirwe au. ²⁶ Yi ap eirak menmen kike mar im au, te yi yenmak han kitet menmen ham te yi yayu werek werek a? Au emit!

²⁷ *Yi yayir timen mawaai yayiwe. Hiram mowo, hiram ap mesikek yawaap mekerwo menmen au. Te hiram yaaim mir minin mitik iuwe King Solomon hirak ketenen menmen yapirwe. Hirak nipa ap kamir menmen mau yink kirak yaaim minin timen im au. Te timen hiram menmen weinim. ²⁸ God kerekek kirak menmen im hiram yaaim te hiram petepin mepu teipmen mami, te mit nantiwem neiyim nanwrem mamikre si. Timen im hiram menmen weinim, te God kakweti menmen yi yaimir mamu yink. Yi ap han kitet God werek werek au. ²⁹ Yi ap han kitet yapirwe yi yayit menmen o tipar te yi yayim ere tu iuwe au emit! ³⁰ Mit nerer wit wit ap nises God hir han kitet menmen mar im. God hirak Haai ki kertei yi yayit menmen im te yi eiyu. ³¹ Te yi yinin eiyises menmen God hanhan yi eiyisesim, te hirak kakweti menmen mamkepi yi yayu werek werek.”

*Yi hanhan yayiwis menmen yaaim mamu wit ke God
(Mt 6:19-21)*

³² *Yi mit nai yire sipsip, yi ap einaain menmen au eiyintar God Haai ki kakwisi yi eiyinin naanmamre mit me menmen mirak. ³³ *Yi yesiwe menmen yapirwe kerek yi yetenenim yayit pewek mererim eiwet mit weinin m. Mar im yi yayiwis menmen yaaim mamkepi mamwaai wit ke God.

Hiram mamu mamit te mit enun nekintip menmen o wesiuk mamnen mamawaank menmen mi mamit en au emit! ³⁴ Menmen ti hanhanem, han kit ekitetim.

Mit naanempre menmen me mitik iuwe hir enmeriyiwek

³⁵ *Yi eimir laplap tokim keremem, yi eiyit waa eiyik eitepenem eiyiksiu si, yi eiyu eimerir menmen mamnen. ³⁶ *Yi yayre mit nemerir mitik iuwe kir kaknen kakike wit kerek mite wetike mitik neitan neitai ein ek, hirak kaknen wit kirak te hir naninkiwek weipir wasenum kerek hirak kan keretitek. ³⁷ *Te mitik iuwe kaknen kakri mit nriak menmen mirak ap niwaai au, te mit keriyen hir han yaaik. Hi etpi te hirak kakmir laplap tokim mirak hirak kakipor nanu yeno kerek naam menmen menterim, te hirak kaknen kakwetir menmen hir nanim kakir ke wok mitik kir. ³⁸ Te hirak kaknen kakir wi ninin suware kenep enum, hirak kir mit nriak menmen mirak hir nepu, hir han yaaik nanu.

³⁹ *Yi eiyirtei menmen im e. Mitik ke winak epei kertei wi kerek mitik enuk kekintip menmen kaknen, te hirak ap kakwisik kakwep weipir kakno ninin kekin menmen mirak au. ⁴⁰ Yi yire mitik eik e. Yi eimeriyo hi Mitik ke wit ke Mitik Iuwe hi pike anen me wi yi yepitari hi anen.”

Jisas katip him tok piska me mitik yaaik mitik enuk

(Mt 24:45-51)

⁴¹ Jisas katip epei au, Pita kitehi Jisas, “Ti hetpei keriyen him im o haiu mit yapirwe?” ⁴² Te Jisas kewenhi katip, “Hi hetpi yi yapirwe. Yi han kitet keimin kirak menmen me mitik iuwe, hirak yaaik kemtau him kisesim? Hirak mitik kerek mitik iuwe kirak kakwisik kakinin naanmamre mit han kerek nriak menmen me mitik kiutip kerek ek, hirak kakinin kakwetir menmen yaaim nanim me wi hirak kewetirem. ⁴³ Maain mitik iuwe kaknen kakir mitik kirak menmen mirak hirak wen kirakem, te hirak han yaaik keriuwerek, te mitik kerekek han yaaik.

⁴⁴ *Hi hetpi werek. Hirak kakwisik naanmamre menmen mirak yapirwe. ⁴⁵ Mitik hak kirak menmen me mitik iuwe kirak kaktip, ‘Mitik iuwe kai ap te kaknen waswas,’ te hirak kaknep mit han kerek nriak menmen me mitik iuwe kerek ek, kaknep miyapir kerek nriak menmen me mitik iuwe kerekek, neiyewewan, kaam menmen metike tipar si enum. ⁴⁶ Te mitik iuwe kerekek maain hirak kaknen me wi

* 12:24 Sam 147:9; Lu 12:7

* 12:32 Lu 22:29; Rev 1:6

* 12:33 Lu 18:22

* 12:35 Eks 12:11; Mt 25:1-13; 1Pi

1:13 * 12:36 Mk 13:33-36

* 12:37 Jo 13:4

* 12:39 Mt 24:43-44; 1Te 5:2

* 12:44 Mt 25:21, 23

h̄irak ap kermeriȳwek au. H̄irak han kaa p̄ike kaknen keremem. H̄irak au ketari, te h̄irak kakrek̄iȳwek enum kakiwaankek kaks̄iuwerek kakno kaktike m̄it han kerek n̄ir̄iak menmen m̄irak ap nises h̄im m̄irak werek werek au.

47* “M̄it̄ik kerekek kemtau h̄im me m̄it̄ik iuwe k̄irak, te h̄irak ap kises h̄im m̄irak, h̄irak m̄it̄ik iuwe k̄irak kak̄ik̄ip w̄isenum kakriuwe n̄ip̄in. 48 Te h̄irak keim̄in ap kertei werek werek menmen m̄it̄ik iuwe k̄irak hanhan h̄irak kak̄ir̄akem, h̄irak k̄ir̄iak menmen enum, te m̄it̄ik k̄irak kak̄ip kakriuwe n̄ip̄in au kike. M̄it̄ kerek God kewet̄ir menmen yap̄irwe, maain h̄ir p̄ike enwet God em. M̄it̄ neim̄in kerek neit menmen yap̄irwe me m̄it̄, maain h̄ir p̄ike enwet̄rem yap̄irwe.”

Jisas kan kak̄inke m̄it̄ miyap̄ir nanwep p̄inan nan̄ino in, nanwep p̄inan nan̄ino ein (Mt 10:34-36)

49 Jisas wen kat̄ip, “Hi han hew̄ir si meit̄ t̄i ik, te hi hanhan si em̄rh̄ihe waswas, 50* te hi ahin̄in ah̄iwaan̄ w̄isenum hahi. Han kai enuk heriuwe menmen mamre-waank ere h̄iram epei au. 51 Yi han kitet hi epei han te h̄ir̄iak m̄it̄ nankiyan nanu nan̄it̄ a? Au, hi epei han te hi ewep m̄it̄ miyap̄ir han nan̄inepan nan̄int̄ar h̄im mai. 52 In ek ere maain m̄it̄ ne w̄inak kiut̄ip nar m̄it̄ hisp̄inak (5) h̄ir nan̄inke. M̄it̄ik̄it̄ wikak tat̄kite m̄it̄ik̄it̄ wiketeret nan̄inehan nan̄inepan nan̄int̄ar h̄im mai. 53* M̄it̄ nan̄inkehan. Haai kaktike n̄ikan k̄irak tat̄nehak̄it̄ tat̄nepak̄it̄. Miye wautike n̄iki p̄ire nan̄inehan nan̄inepan. M̄ite wautike yani p̄ire nan̄inehan nan̄inepan nan̄int̄ar h̄im mai.”

M̄it̄ nertei menmen me t̄i o nepni te h̄ir nep̄it̄ari menmen me God

(Mt 6:2-3; Mk 8:11-13)

54 H̄irak kat̄ip disaipel n̄irak epei au, h̄irak kat̄ip m̄it̄ miyap̄ir yap̄irwe kar ik: “Yi epei yi nap̄i meke wit kerek wepni kewen ken keremem, waswas yi yat̄ip, ‘Haw̄i kaknen.’ Maain h̄irak kaknen. 55 Yi yemtau n̄ime wentuk meke wepni kokai kan te yi yat̄ip, ‘Wepni sisi iuwe kaknen.’ Maain h̄irak kaknen. 56 Yi m̄it̄ enun yemip̄in. Yi yertei menmen me t̄i o nepni. Yi yenmak te yi yetari menmen God in ek k̄ir̄iakem a?”

Yi eitike m̄it̄ kerek nansiuwi h̄im yi eikiyan eiyu

(Mt 5:25-26)

57 “Yi yenmak te yi ap han kitet menmen yaaim te yi ȳir̄iakem a? 58 M̄it̄ik hak kesiuwe h̄im kerwit (o kerwetit) te ti eno eh̄ir m̄it̄ik iuwe ke gavman. Ti eno kot

hitet yayiwe, ti etp̄iwek te yi eikiyak̄it̄ eiyu, o au en, h̄irak kak̄irit eno kot, maain m̄it̄ nanw̄irit eno w̄inak enuk. 59 Hi etput, ti ehu ere ti ew̄ir pewek eiȳm etnik.”

13

M̄it̄ik ap keweik̄in sip kewet̄ menmen enum h̄irak kaki

1 Me w̄i im, m̄it̄ han nepu en h̄ir nat̄ip Jisas nar ik: “M̄it̄ han ne Galili nen w̄inak ke God nenep samiyak m̄ir newepwarem nanwet God em, te m̄it̄ik iuwe gavman Pailat kesiuwe m̄it̄ n̄irak ne ami nen nan̄ip, hemkre m̄ir meweik̄nenim metike miyak m̄iwaai k̄inaan.” 2* Jisas kewenhi ketpor kar ik: “Yi han kitet m̄it̄ h̄ir naa nar ik, menmen im meteiknai m̄it̄ in ne Galili h̄ir n̄ir̄iak menmen enum min̄in m̄it̄ han ne provins Galili a? Taauye! 3* Hi etpi werek. Yi ap eiweik̄in sip eiwet menmen enum yi yayi yayir ke m̄it̄ ein ne provins Galili epei naa. 4 Yi yertei m̄it̄ hiswiyen hisp̄inak (15) naa neit t̄ipar me wit Siloam nentar w̄inak nokik kewen kan̄ip? Yi han kitet menmen enum h̄ir n̄ir̄iakem h̄iram min̄in menmen enum m̄it̄ han ne wit Jerusalem n̄ir̄iakem a? Taauye! 5 Hi etpi werek. Yi ap eiweik̄in sip eiwet menmen enum yi yayi yayir ke m̄it̄ in.”

Jisas kat̄ip h̄im tok piksa me nu ap kine n̄ikim̄ au

6* H̄irak wen ketpor h̄im tok piksa h̄irak kat̄ip kar ik: “Nu h̄inaan kewo keit ni me m̄it̄ik hak. H̄irak ketpaan ken kak̄ir̄ n̄ikim̄ au, h̄irak kuwaau (o kiwaau). 7* H̄irak kuwaau (o kiwaau) au, h̄irak kat̄ip m̄it̄ik kerek naanm̄ip̄iwek ni m̄irak kar ik: ‘Ah̄irem! Tito wikak hi han hen h̄ir nu h̄irak ap kine n̄ikim̄ au. Ti ekan nu eik ek eknep̄in. Hi h̄inapen h̄irak kaku t̄i ik e kari nan t̄i.’ 8* Te m̄it̄ik naanm̄ip̄re t̄i kerekek kat̄ip m̄it̄ik iuwe, ‘Ewis̄ik ak̄irek me t̄ito im e, hi awep wi aweik̄n̄iwek aw̄ir waniu (o win) mamwet̄iwek. 9 Maain h̄iram mamine n̄ikim̄ h̄iram yaaim, o au en, ti ekan eketik eknep̄in ek̄īkeip̄in.’”

Me w̄i Sabat Jisas k̄ikaap m̄ite w̄inap h̄ire sip k̄ire k̄in

10 Me w̄i Sabat, Jisas keit w̄inak kerek m̄it̄ nererik nekine h̄im me Moses, h̄irak kewepyap̄ir h̄im me God. 11 Me w̄i im, m̄ite hap wepu. T̄ipir kaaup te h̄ire w̄inap t̄ito hiswiyen hisp̄inak wikak (18). H̄ire sip k̄ire k̄in te h̄ire ap wekrit wen werek werek au. 12 Jisas k̄irep, te h̄irak ken̄n̄we ketp̄iwe kar ik: “M̄ite hi hep̄ir menmen enum mewit mamno mamnop̄in

* 12:47 Je 4:17 * 12:50 Mk 10:38-39; Mt 26:38; Jo 12:27

* 13:6 Mt 21:19 * 13:7 Lu 3:9 * 13:8 2Pi 3:9, 15

* 12:53 Mai 7:6 * 13:2 Jo 9:2 * 13:3 Sam 7:12

mamkeipnut, te ti ere yaaip.”¹³ H̄irak kewis his m̄irak menteriye, h̄ire wekrit wenh̄i h̄irehes wekrit werp, h̄ire wewen̄ipi niuk me God.¹⁴ *M̄it̄ik kin̄n naanm̄ipre w̄inak ik e, h̄irak han enuk kentar Jisas k̄ikaap m̄ite me w̄i Sabat, te h̄irak kat̄ip kar ik: “W̄i hisp̄inak kiut̄ip (6) haiu mam̄riak menmen. Yi einen in me w̄i eim te God kak̄ikepi te yi yayu werek. Me w̄i Sabat em̄it̄!”¹⁵ *Jisas p̄ike ketp̄iwew, “Yi m̄it enun yewisesik. Yi m̄it niut̄ip niut̄ip me w̄i Sabat yaino yaisiupan bulmakau o hos yairiyaam mamno mam̄m t̄ipar.¹⁶ *M̄ite ip e kerek h̄ire nepenyē pe Ebrahim kerek Seten kerekȳwe enum te h̄ire w̄inap tito hiswiyen hisp̄inak wikak (18). H̄ire win̄in sak mi te hi ekepye herekȳwe yaaam me w̄i Sabat.”¹⁷ M̄it han kerek n̄ipaa nat̄ip menmen enum, h̄ir ȳnk enuk nekint̄ip nentar h̄irak kat̄ip h̄im im. Te m̄it yap̄rwe han yaaik neriuwe menmen iuwe yaim h̄irak k̄ir̄iakem.

Him me nu mastet n̄ikim m̄iram
(Mt 13:31-33; Mk 4:30-32)

¹⁸ Jisas p̄ike kat̄ip, “Menmen God k̄ir̄iakem h̄iram m̄ire mekam? Te hi en̄inem mantike mekam mam̄iram?¹⁹ H̄iram m̄ire nu mastet n̄ikim m̄irak kike enum. M̄it̄ik hak ket̄iwem kam̄ir mau ni m̄irak. Maain h̄irak ken niu k̄ire nu iuwe, hore h̄iram meniuwe meke niu mewis yaank mewik.”²⁰ Jisas p̄ike kat̄ip, “Hi en̄in menmen God k̄ir̄iakem mekre han k̄iau h̄iram mantike mekam mam̄iram?²¹ H̄iram m̄ire yis m̄ite hap wewis̄m metike plaua, h̄ire weweiknenim ere werek. Maain plaua m̄iniu w̄isenum.”

Jisas kat̄ip ke weip̄ir kike
(Mt 7:13-14, 21-23)

²² Jisas kat̄ip epei au, h̄irak ken wit iuwe wit kike kewep̄yap̄ir h̄im me God te h̄irak k̄akp̄ino Jerusalem.²³ M̄it̄ik hak ketp̄iwew, “M̄it̄ik luwe, maain God kak̄ithis m̄it niut̄ip niut̄ip keriyen nanu nantikerek o au?” Jisas kat̄ip m̄it̄ik ik ketike m̄it yap̄rwe kar ik: ²⁴ * “Yi naanmamre h̄iras te yi einō eitēt weip̄ir kike ek. Hi h̄ire weip̄ir. M̄it yap̄rwe h̄ir hanhan nan̄ino nantikerek nan̄ino n̄im̄in ein te h̄ir au.²⁵ *Maain m̄it̄ik ke w̄inak kerek kak̄ikrit k̄ak̄iyepet weip̄ir, te yi yaȳirp wit eik yairet̄it weip̄ir yaȳitp, ‘M̄it̄ik luwe, ekaisiu weip̄ir.’ H̄irak kak̄it̄pi, ‘Hi ap ertei yi neim̄in.’²⁶ Te yi yaȳit̄p̄iwew, ‘Haiu n̄ipaa maam menmen maam t̄ipar metikewit, te ti herp yaȳiwe k̄iau eik ek ewepēi h̄im.’²⁷ *Te h̄irak

kakt̄ip, ‘Hi hetpi, hi ap hertei yi neim̄in. Yi eiȳnka eikeipno yi m̄it enun ȳriak menmen enum.’²⁸ *Te maain yi eiȳr Ebrahim, Aisak, Jekop netike m̄it profet nanu nantike God te yi au eiȳt wit eik yaȳk̄it yainak̄in yehes.²⁹ *M̄it nan̄inen nanke wepni kokai kan, han nan̄inen nanke wepni kewen ken o nanoke p̄inak nanoke p̄inak nan̄inen nanu yeno nan̄it wit ke God nan̄im menmen iuwe.³⁰ *M̄it han kerek in ek h̄ir m̄it wein̄in ek maain h̄ir nan̄in̄in m̄it iuwe han. In ek h̄ir m̄it iuwe te maain h̄ir nanre m̄it wein̄in.”

Jisas k̄ik̄it Jerusalem kentar m̄it nises h̄im m̄irak au
(Mt 23:37-39)

³¹ H̄irak wen ketpim, m̄it han ne Farisi h̄ir nan netp̄iwew, “Yi einō eikeip̄in! In ek m̄it̄ik Herot hanhan kak̄it̄ep!”³² Jisas ketpor, “Yi einō eit̄ip manpen mawenek̄in Herot petepin, teipmen, tep̄in hi ep̄ir herwe enum, h̄ikaap m̄it n̄inaap h̄ir p̄ike n̄ire yaain. Me w̄i wikak menmen mai epei au. Menmen mai epei au, hi eh̄u eh̄it. Herot k̄ak̄iyep au ere hi h̄ir̄iak menmen epei au.³³ Te hi wen ano eh̄itēt yaȳiwe petepin, teipmen, tep̄in. Hi profet ke God ap ahi eh̄it wit hak au. Wit Jerusalem kerek̄ek.

³⁴ “O m̄it miyap̄ir ne Jerusalem! N̄ipaa God keriuwet m̄it profet h̄ir newep̄yap̄ir h̄im m̄irak te yi yan̄ip naa. W̄i yap̄rwe hi hanhan hari yi m̄it yererik hi naanm̄ipri har ke suware wari n̄ikim m̄in̄ik yap̄ir m̄ire, te yi au ȳnapen.³⁵ In ek God keweik̄in sip kewet wit ki, yi h̄iras naanm̄iprewem. Hi etpi werek, yi eira au ere yi yaȳit̄ip, ‘God k̄ir̄iak yaaim kak̄ikaap m̄it̄ik h̄irak keriuwet̄ek kak̄in kak̄ikreh̄ir ke God.’ ”

14

Jisas k̄ikaap m̄it̄ik k̄inap ȳnk k̄inwo h̄irak k̄ire yaaik

¹ *Me w̄i Sabat, Jisas ken kaam menmen keit w̄inak ke m̄it̄ik iuwe ke Farisi. H̄ir m̄it nau en naanm̄iprewew te h̄irak k̄ir̄iak menmen.² M̄it̄ik hak his h̄it m̄irak m̄inwo h̄irak kerp menep k̄irap̄it Jisas.³ *Jisas kat̄ip m̄it n̄in̄in nertei h̄im me Moses nat̄ip m̄it em h̄ir netike m̄it ne Farisi kerek n̄in̄in nises h̄im me Moses, h̄irak kitorhi kar ik: “H̄im me Moses mam̄wisai haiu m̄it mamkaap m̄it n̄inap me w̄i Sabat o au?”⁴ H̄ir ap newenhi au, w̄ire w̄ire neit, te Jisas keit m̄it̄ik kekepik ere werek, h̄irak

* 13:14 Lu 6:7; Jo 5:16; Eks 20:9-10; Diu 5:13-14 * 13:15 Lu 14:5 * 13:16 Lu 19:9 * 13:24 Fl 3:12 * 13:25 Mt 25:10-12 * 13:27 Sam 6:8 * 13:28 Mt 8:11-12 * 13:29 Sam 107:3; Lu 14:15 * 13:30 Mt 19:30 * 14:1 Lu 11:37 * 14:3 Lu 6:9 * 14:5 Mt 12:11; Lu 13:15

kesiuwerek ken. ⁵ *Hirak kesiuwerek ken, hirak keweik'in kitorhi kar ik: "Hos mi o bulmakau mi mam'inke mam'kre hei me w'i Sabat, yi eiriyaak eiketik me w'i Sabat o au?" ⁶ *Hir ap newen'iwekhi netp'iwek menmen au. Hir y'ink enuk.

Mitik ap han ekitet hirekes mitik iuwe au em'it

⁷ *Jisas epei kir mit yap'irwe kerek nan'inen nan'im menmen, hir nau yeno yaaim me mit iuwe te hirak ketpor tok piksa mar im. ⁸ *Hirak katip, "W'i kerek mitik hak hirak ken'in einen eyim menmen me n'ikan kirak kak'it m'ite, yi ap eyu yeno yaaim me mit iuwe, te mitik iuwe akin'init eknen. ⁹ Hirak eknen te mitik kerek n'ikan kirak kak'it m'ite, hirak kaknen kak'tpi, 'Yi ey'inke eino ein, eiwis mitik iuwe ik hirak ekwim.' Hirak kir'ak menmen im te yi y'ink enuk eyi'antar yi eyu yeno wein'im. ¹⁰ Im em em'it! Mitik ketpi yi eienen eyim menmen yi eyu yeno wein'im me mit, te maain mitik n'ipaa ketput yi eienen eyim, hirak kaktihs kak'tpi kak'ir ik: 'Nai yinan, yi eienen eyu yeno me mit iuwe newim,' te mit en n'ipaa hirak netikewi yayim menmen hir han kitet yi iuwe. ¹¹ *Mitik kerek han kitet hirekes mitik iuwe, God kak'riakek hirak mitik wein'ik."

Jisas katip mit nan'ine neim'in nan'inen nan'im menmen

¹² Nepei au, Jisas katip mitik kerek n'ipaa ketp'iwek kaknen kak'im, hirak ketp'iwek kar ik: "Maain ti en'ine mit nan'inen nan'im menmen iuwe, ti ap en'ine paaprer o haairer o n'ikerek o kikrek o nit yinan netenen menmen iuwe au em'it! Ti ap eriakem ehisesim eh'antar maain hir p'ike nanwetut menmen mit mamrerim. ¹³ *Maain ti hemani menmen, ti en'ine mit enun menmen auri o mit his h'it nanam'ir enum. ¹⁴ *Ti eriak menmen mar im te God maain kakrekuyut yaaim kak'antar mit in enun te hir ap p'ike nanwetutem mamrerim. Maain God kakwetutem me w'i kerek maain hirak kak'ikian mit kerek n're yaain hir p'ike nan'ikrit nanu nantikerek."

Jisas katip h'im tok piksa me mit naam menmen iuwe

(Mt 22:1-10)

¹⁵ *Mitik kiutip kau k'inaan kaam menmen kemtau menmen Jisas katip, hirak ketp'iwek kar ik: "Mit nau k'inaan neit wit ke God nan'im menmen hir han yaaik nanu." ¹⁶ Jisas ketp'iwek, "N'ipaa

ein mitik kemani menmen ken'ine mit yap'irwe nan'inen. ¹⁷ W'i epei man te hirak kakwet mit menmen. Hirak keriuwet mitik kirak kak'n'or kak'tpor kar ik: 'Hi epei emani menmen te yi eienen eyim eitikewa.' ¹⁸ Hirak kitorhi, te hir yap'irwe natip, 'Haiu ap te mamno au.' Mitik hak katip, 'Hi epei hew'ir pewek hei'yim hatin ti, te hi eno ah'rek te hi hanhan ti ap han enuk heriuwe hi ap enen taau.' ¹⁹ Mitik hak katip, 'Hi epei hew'ir pewek et'in bulmakau hiswiyen (10) me mamwen ti te hi ano ah'rem en'inem te hi hanhan ti ewisa hi ehu in eh'im menmen mit au.' ²⁰ *Mitik hak katip, 'Hi epei heit m'ite te hi ap anen au.'

²¹ "Te mitik kerek kir'ak menmen m'irak, hirak ken ketp'iwek. Epei ketp'iwek, hirak han enuk ketp'iwek kar ik: 'Ti eno waswas erer yayiwe me wit eh'this mit kerek his h'it nanam'ir m're enum, kerek nau yayiwe ek e.' ²² Maain mitik hirak epei kan ketp'iwek, 'Mitik luwe, menmen ti et-pewem hi epei hir'akem, te yeno ham wen mepeit wein'im.' ²³ Mitik iuwe katip mitik kerek kir'ak menmen m'irak kar ik: 'Ti eno ehitet yayiwe iuwe, ehitet ya ke yaank, ya meke n'im'in te w'nak kai eknempet ekriuwe mit miyap'ir. ²⁴ Hi etput werek. Ap nei kerek n'ipaa hi hen'or nan'inen nan'im menmen nantikewa au.'"

Mitik ekin'in han ekitet werek werek te hirak ekises Jisas
(Mt 10:37-38)

²⁵ Mit miyap'ir yap'irwe nen nises Jisas te hirak keweik'in ketpor kar ik: ²⁶ *Mitik kerek kaknen kak'is'a hirak hanhan kin'in kemtau h'im me miye haai n'irak, m'ite o n'ikerek n'irak, hirak ap kakises h'im mai taau. ²⁷ *Mitik kerek kis'isa te k'inaan menmen enum mamnen mamk'ip, hirak ap te kakises h'im mai werek werek au.

²⁸ "Keim'in ke yi mit hanhan kakime w'nak iuwe nokik, hirak wen eku han ekitet hirak ketenen teket mei o niu mei kakwet mit kerek nanpekik nanime w'nak kirak ere nan'inepek. ²⁹ Hirak epei kekin hei kam'ir tein'ik kewis tap'in, te hirak ap kime w'nak kenterim wen au kentar hirak pewek kike hiram epei au mesi, te mit kerek nan'inen nan'irek nanitet'iweknaan nan'niuwes'isek. ³⁰ Hir nantip nar ik: 'Mitik ik kakime w'nak te hirak ap kaki-maak ere werek au.'

³¹ "Mitik iuwe kerek naanm'ipre mit yap'irwe en kakno kaktike mit yap'irwe n'irak 10,000 nan'ino nan'inepan nantike mitik iuwe hak ketike mit n'irak yap'irwe nar 20,000. Hirak wen eku han ekitet hirak

* 14:6 Mt 22:46 * 14:7 Mt 23:6 * 14:8 Pro 25:6-7 * 14:11 Mt 23:12; Lu 18:14 * 14:13 Diu 14:29 * 14:14 Jo 5:29 * 14:15 Lu 13:29 * 14:20 1Ko 7:33 * 14:26 Lu 18:29 * 14:27 Lu 9:23

manpenuk te kakirp kakinin mitik hak ik kaktike mit narak o taau. ³² Au en, mitik hak ek wen kepeit yanimn, hirak kakriuwet mit narak nanino nanwenyiperek nanitwekhi me mekam hir enriakem te hir enkiyan enu enit. ³³ Te keimin hirak ap ekinin han kitet werek werek ekweikin sip ekwet menmen mirak, hirak ap te kakises him mai taau.

Sol tokim ap matin him au, mit nanwirem

(Mt 5:13; Mk 9:50)

³⁴ “Sol hiram menmen yaaim, te hiram tokim ap matin him mamirmeim te hiram pike emtin him? Taauye! ³⁵ Mit ap newirem te mamkaap ti au. Hiram mamwaank ti. Hir nanwirem mamno mune me bulmakau mamkaap menmen meit ni eim mamwo taau. Mit nanwirem mamitet yayiwe weinik. Nikip emnep eiyimtewem!”

15

Jisas katip him tok piksa me sipsip kirir keit pin

(Mt 18:12-14)

¹ W ham, mit enun kerek nari pewek me takis, hir netike mit han enun nises menmen enum, hir nan menep nanimtau him me Jisas. ² *Mit han ne Farisi netike mit nertei menmen me Moses newepyapir mit em, natipan nene Jisas nar ik: “Hirak hanhan kari mit enun kaam menmen ketikeri.” ³ Te Jisas kewenhi ketpor tok piksa im e:

⁴ * “Mitik kiutip ke yi mit kewis sipsip yapirwe, hak kinaaiwir mitik ik kirir keit yaank te hirak kaknawirem mamu weinim, hirak kakinkakitnwek ere kerek epei kirir ek hirak kaknapinek. ⁵ Hirak kaknapinek, hirak kektin hipi han yaaik kakriuwerek. ⁶ Hirak kektin hipi kaknan ek kakir ik kakiun wit, hirak kaknine narak yinan netike mit ne wit kirak kakitpor, ‘Yi han yaaik eitikewa. Hi epei hnapin sipsip kerek npaa kirir keit yaank eik.’ ⁷ Hi hetpi mit ensel neit wit ke God hir han yaaik kike keriyen neriuwe mit yaain hir nau werek werek. Te hir han yaaik wisenuk neriuwe mitik enuk kiutip keweikin sip kewet menmen enum. Hir han ehitet yayiwe iuwe, ehitet ya keyaai iuwe nar ke mitik hirak han yaaik kentar sipsip kirak hirak knapinek.”

Jisas katip tok piksa me pewek minatin

⁸ “Mite peimin wenenen pewek hiswiyen (10), te kiutip knatin keit, hire weksiu si wripep winak ere hire winapinek. ⁹ Hire

epei winapinek, hire wenine nire yinan netike miyapir ne wit kire eik, hire wetpor war ik: ‘Yi han yaaik eiyu eitikewa eiyintar hi hnapin pewek kerek npaa knatin.’ ¹⁰ Hi hetpi mar im. Mit ensel ne God hir han yaaik iuwe neriuwe mitik hak kiutip keweikin sip kewet menmen enum.”

Him me nikan pipiak kinaaiwir haai kirak

¹¹ Jisas wen ketpor kar ik: “Mitik hak kine nikerek hirakit wikereret. ¹² Kike katip haai kirak, ‘Haai enkaau menmen mei in ek maain ti hahi ti ewetewem.’ Nepei au, haai kirak kenke menmen mirak kewet nikerek tirak em. ¹³ *Maain wi ham, kike kesiuwe ti keit pewek mererik keyim kakno wit iuwe yanimn ein. Hirak kenke menmen mirak kewirem keyim katn menmen enum. ¹⁴ Hirak kewir pewek keyim katn menmen enum ere pewek nan epei au mesi hirak kau weinim. Hirak kau weinim, hawi au te ni merer wit wit mewo au, maa meit te mit menmen auri, hir nnp maan. ¹⁵ Hirak nnp maak te hirak ken kirak menmen me mitik ke wit ik e, hirak kesiuwerek kakno naanamre sak mirak. ¹⁶ *Hirak hanhan kakim nu weki nikim mit newet sak em kentar hirak menmen au ap mei mau te hirak kakim au.

¹⁷ “Hirak epei kertei hirak kau enum enum hirak han kitet hirekes katip kar ik: ‘Mit yapirwe nriak menmen me haai kai, hir neit menmen werek te hi au nnp meiyu, hi hau in hahi hentar hi menmen au. ¹⁸ *Hi pike eno ahir haai kai hi etpwek, ‘Haai, hi epei eweikin sip ewet God hi herekyut enum. ¹⁹ Hi ap yaaik te hi hire nikan kit au. Ti ewisa hi are mit nriak menmen mit.’ ²⁰ Hirak han kitet kar ik, te hirak kekrit kakno kakir haai.

“Hirak kan kitet yanimn, haai kirak kirek, hirak hanhanek kesiuken ken keyewewek, kemwek tekep kises menmen me maamer hirak keteiknwek hirak han yaaik keriuwerek. ²¹ Nikan katip haai kar ik: ‘Haai ye! Hi epei eweikin sip ewet God hi herekyut menmen enum. Hi ap yaaik te ti enewa hi nikan kit au.’ ²² Te haai keremirwek him katip mit nriak menmen mirak ketpor kar ik: ‘Yi einu waswas eiyit laplap yaaim emriyiwekem eiyit pitau eiyinwikem eiriuwetwek su emu hit. ²³ Eiyit bulmakau kerek wa kewik eikp eiyik te haiu emn han yaaik emu. (Haai kirak menmen im keteikin nikan kirak hirak wen hanhan hirak kire nikan kirak.) ²⁴ *Haiu mamrakem mamntar

* 15:2 Lu 5:30 * 15:4 Esi 34:11, 16; Lu 19:10 * 15:13 Pro 29:3 * 15:16 Pro 23:21 * 15:18 Sam 51:4; Jer 3:12-13 * 15:24 Ef 2:1, 5, 14

nĭkan kai hĭrak kar ke mĭtik kaa. Te in ek haiu mĭnapĭnek epei kekrit kau.’ Hĭr nĭrak menmen han yaaik neriuwerem naam.

²⁵ “In ek heiyiwe kĭrak keit ni eim. Hĭrak pĭke kaknen wĭnak eik hĭrak kemtau mĭt nĭre nine henye. ²⁶ Hĭrak kenĭne mĭtik ke mĭt nĭrak menmen me haai kĭrak, hĭrak kitĭwekhi kar ik: ‘Yi mĭt ein yi yĭrak mekam?’ ²⁷ Hĭrak kewenhi kar ik: ‘Nĭkik kit epei kan te haai kit kenep bulmakau wa kewik nĭak naak neiyik nĭre nenar nĭkik kit pĭke kan kepu werek, haai hĭrak han yaaik.’ ²⁸ *Hĭrak kemtewek epei au, hĭrak kine han enuk. Haai kĭrak kĕpaan kan, hĭrak ketpĭwek kari han kĭrak te hĭrak kĭnapen kakno wĭnak nĭmĭn ein. ²⁹ Hĭrak katĭp haai kĭrak, ‘Hi epei hĭrak menmen mĭt tito yapĭrwe, ap wĭ miutĭp te hi eweikĭn sip ewet hĭm mĭt au. Te ti ap eweto sak meme kiutĭpen te hi etike nai yinan mamkĭp mamĭk meiyĭk mamĭre au. ³⁰ Te nĭkan kit enuk kerek nĭpaa kewĭr pewek kerek nĭpaa ti ewetĭwekem, hĭrak ketike miyapĭr enun nari mĭt his newenĭnem neiyewewan, hĭrak epei kan in, te ti enep bulmakau yaaik wa kewik ekĭp ewetĭwekek.’

³¹ “Haai ketpĭwek, ‘Nĭkan kai, ti hekrit hekrit epu etikewa. Menmen yapĭrwe mai hĭram menmen mĭt. ³² Te haiu han yaaik emu emĭm menmen emĭre emĭntar nĭkik kit hĭrak kar ke mĭtik epei kaa. Te in ek hĭrak pĭke kekrit kepu. Hĭrak kĭre sĭsip kepĭr keit yaank, te in ek haiu mĭnapĭnek.’”

16

Mĭtik enuk naanmĭpre menmen me mĭtik hak kertei kĭrak menmen mamkaap hĭrekes

¹ Jĭsas katĭp mĭt disaipel nĭrak kar ik: ‘Mĭtik hak ketenen pewek menmen ham yapĭrwe, hĭrak kewis mĭtik hak naanmĭpre menmen mĭrak. Mĭt han nan netpĭwek, ‘Mĭtik kerek naanmĭpre menmen mĭt hĭrak kewĭr pewek mĭt menep epei mamesi.’ ² Hĭrak kemtewek, hĭrak ketpĭwek kar ik: ‘Hi epei hemtau ti hĭrak enum. Ti ewiso tĭwei eteikno menmen ti epei hĭrakem entar ti ap wen naanmĭpre menmen mai au.’ ³ Te mĭtik kemtau menmen me mĭtik iuwe kerekek hĭrak han kitet hĭrekes katĭp kar ik: ‘Mĭtik iuwe kai kakĭnka kakriuweta hi ano entar hi hĭrak enum heriuwe menmen mĭrak. Hi arĭak mekam? Hi ap manpenu te hi ewep wi au. Hi yĭnk enuk yayiwe ehitahi

mĭt nanweto pewek au. ⁴ Hi epei han kitet arĭak menmen ham te mĭt hĭr anĭra entauhis ano wĭnak kĭr hĭr naanemprou. Te maain hi epei henke ekeipĭn menmen nĭpaa ein hi naanmĭprewem hi ehu werek.’ ⁵ Te hĭrak kenĭne mĭt yapĭrwe miutĭp niutĭp nan kerek nĭpaa neit menmen me mĭtik iuwe kĭrak weinĭm. Hĭr ap newetĭwek nan mererim wen au, te hĭrak katĭp mĭtik kerek kĭnĭn kan kar ik: ‘Ti nĭpaa heit menmen marmenum me mĭtik iuwe kai?’ ⁶ Hĭrak ketpĭwek kar ik: ‘Hi nĭpaa heit dram me tĭpar mar 100.’ Mĭtik naanmĭpre menmen ketpĭwek, ‘Ehu in ehĭt tĭwei ik ti ewis nĭpaa ti heit 50 dram kerem em.’ ⁷ Mĭtik hak kan hĭrak kitĭwekhi kar ik: ‘Nĭpaa ti heit mekam?’ Hĭrak ketpĭwek, ‘Nĭpaa hi heit 100 bek rais kerem em.’ Hĭrak ketpĭwek, ‘Ti ehu in ehĭt tĭwei ik ewis menmen mĭre 80 bek rais kerem em.’

⁸ *‘Maain mĭtik iuwe kĭrak kan katĭp mĭtik enuk kĭrak kerek naanmĭpre menmen, hĭrak ketpĭwek hĭrak mĭtik enuk weise tĭpar kertei menmen werek werek kari han ke mĭt te maain mĭt ein naanmamĭwek.’ Jĭsas wen katĭp, ‘Mĭt ne tĭ ap nĭses God hĭr nĭnĭn mĭt nĭses hĭm me God me naanmĭpre menmen mĭr yapĭrwe.

⁹ *‘Hi wen hetpi werek. Yi han kitet yayĭt menmen mi eikaap mĭt eiriuerem te maain yi yayĭ yaino wit ke God hĭrak kakĭtpi yi yayu yaitikerek yayĭntar yi yĭrak menmen yaaim a? Taauye!

¹⁰ *‘Mĭtik keimĭn hĭrak naanmĭpre menmen kike werek werek, te maain hĭrak naanmamre menmen wĭsenum werek werek. Te hĭrak mĭtik kerek kemipĭn me menmen kike, maain hĭrak kakmĭpĭn me menmen iuwe. ¹¹ Yi ap naanmĭpre pewek werek werek me tĭ ik e, te keimĭn kakwisi yi naanmamre hĭm yaaim me God? Taauye! ¹² Te yi ap naanmĭpre menmen me mĭt han werek werek, te God ap te kakweti menmen kerek yi yaitenenim taau!

¹³ *‘Mĭtik kĭrak menmen me mĭtik hak ap te kakriak menmen me mĭtikĭt wiketeres taau. Te hĭrak han tatwenĭn hak, hak au kakneinĭk. O hĭrak han kekrit keriuwe hak, han ap kekrit keriuwe hak. Yi han ki kakĭnke kakĭntar pewek ap te yi eiyĭses God werek werek taau.’”

Hĭm me Moses metike menmen me God (Mt 11:12-13)

¹⁴ *Mĭt ne Farisi hanhan pewek, hĭr nemtau menmen Jĭsas ketpim, te hĭr netpĭwek enum nanwesĭsek. ¹⁵ *Te Jĭsas ketpor, ‘Yi keriyen yĭrak menmen yari han ke mĭt yeriuwerem te hĭr han kitet yi yĭre yaain

* 15:28 Lu 15:2 * 16:8 Ef 5:8; 1Te 5:5 * 16:9 Mt 6:20; Lu 14:14 * 16:10 Lu 19:17-26 * 16:13 Mt 6:24

* 16:14 Mt 23:14 * 16:15 Mt 23:28; Lu 18:9-14; Pro 21:2

yin+n mit han. Te God kertei han ki. Menmen mit han kitet h̄ram yaaim, God han kitet h̄ram enum wein̄im.

16 **H̄im me Moses metike h̄im me mit profet, h̄ram mepu naanm̄pri ere w̄i Jon kerek k̄ik̄ir mit neriuwe t̄par h̄rak kan kewepyap̄ir h̄im ham yaaim me God. Me w̄i eim ere in haiu mewepyap̄ir h̄im im yaaim me God naanmamre mit.*

17 **Maain nepni mamtike t̄i ik mamno mam̄iwaank mam̄it. Te h̄im ham kike me h̄im yaaim yap̄irwe Moses n̄ipaa kewis̄im ap te mam̄it taau! Mam̄ir keremem mamu mam̄it.*

Jisas kat̄ip h̄im me mit̄ik k̄inaaiw̄ir m̄ite kak̄it m̄ite hap

(Mt 5:31-32; 19:9; Mk 10:11-12)

18 **Mit̄ik kerek kep̄ir m̄ite p̄irak kak̄it hap, h̄rak k̄ire mit̄ik enuk kari m̄ite his kewenem. Keim̄in keit m̄ite n̄ipaa w̄inaaiw̄ir mit̄ik k̄ire, h̄rak k̄ire mit̄ik enuk kari miyap̄ir his kewenem.*

H̄im me mit̄ik ketenen pewek yap̄irwe ketike Lasaras

19 *“N̄ipaa mit̄ik ketenen pewek yap̄irwe kepu. H̄rak kew̄ir pewek yap̄irwe keit klos yaaim iuwe. Hekrit hekrit h̄rak kau werek, keriuwet klos yaaim, kaam menmen yaaim. 20 Mit̄ik enuk wein̄ik niuk m̄irak Lasaras kepu. H̄rak mit̄ik n̄irak neriyaak neiȳik nan newis̄ik k̄iwaai ya weip̄ir ke n̄iwa ke w̄inak eik. 21 *H̄rak kemer̄ir mit̄ik nan̄it menmen mit̄ik newirem n̄ipaa mau k̄inaan ke mit̄ik iuwe h̄ram menke. H̄rak kau en nepere mepnen mesw̄iw̄ek (o mesiuwewik) wikes meriuwe nin m̄iram.*

22 *“Maain mit̄ik wein̄ik ek kaa, mit̄ik newis̄ik kek̄re hei te ensel ne God n̄inan h̄im̄in k̄irak ken kau ketike mit̄ik Ebrahim teit wit k̄irak kewik. Mit̄ik ketenen menmen yap̄irwe kaa, te mit̄ik newis̄ik kek̄re hei. 23 Mit̄ik ketenen menmen yap̄irwe h̄rak kek̄re si enum, menmen merekȳiw̄ek han enuk ȳink m̄irak mekek. Te h̄rak k̄ik̄iamnaan k̄ir Ebrahim keit yan̄im̄in kau niu ein ketike mit̄ik Lasaras tekiȳak̄it tau. 24 Te h̄rak k̄inap ken̄ine, ‘Maam Ebrahim, ti han ekiteta esiuwe Lasaras ekwis t̄par em̄int̄irau nin kai te n̄ime wen̄ina. Hi au si tekn̄ina heit wit enuk ik e.’*

25 *“Te Ebrahim kat̄ip, ‘N̄ikan, ti han ekitet n̄ipaa ti etenen menmen yap̄irwe kerek n̄ipaa ti hau t̄i eik, Lasaras h̄rak kau enuk te wikes mak̄ip, h̄rak kaam menmen enum. In ek h̄rak kau werek werek te ti au enuk ȳink kitewo. 26 Hi hanhan akep̄it te menmen mewen̄ina. Wi iuwe kau n̄im̄in*

n̄ipaa God kewis̄im kerekirai. Te neim̄in in nan̄ino ein taau. Mit̄ik ein ap te nanrekir wi kerek nan̄inen nan̄irei taau.’

27 *“Mit̄ik ketenen pewek yap̄irwe kat̄ip, ‘Hi hituthi ti eriuwet Lasaras kakno w̄inak kerek haai kai n̄ipaa kewik. 28 Ti at̄ip Lasaras h̄rak kakno kakt̄ip kikrek nai hisp̄inak (5) h̄rak kakwepyap̄ir ek̄it̄por h̄ir enweik̄in sip enwet menmen enum te h̄ir ap an̄inen entikewa enu wit ik kerek hi ȳink keiyewo heitai.’*

29 *“Te Ebrahim kat̄ip, ‘H̄ir netenen h̄im me Moses mau t̄iwei metike h̄im mit̄ik profet newis̄im mau t̄iwei. Ewisi h̄ir enises h̄im m̄ir.’ 30 Mit̄ik ketenen pewek yap̄irwe kat̄ip, ‘Au, h̄ir ap nanisesim au. Haai Ebrahim mit̄ik hak kerek n̄ipaa kaa ti eriuwetek ekno ek̄it̄por, te h̄ir enweik̄in sip enwet menmen enum.’ 31 *Ebrahim ket̄p̄iw̄ek, ‘H̄ir ap nan̄im̄tau h̄im me Moses ketike profet au, te h̄ir ap te nan̄im̄tau h̄im me keim̄in kerek n̄ipaa kaa h̄rak p̄ike kekrit kakno kakt̄ipor taau.’”*

17

Menmen enum mari han ke mit̄ik kises h̄im me God

(Mt 18:6-7, 21-22; Mk 9:42)

1 *Jisas kat̄ip mit̄ik n̄irak disaipel, “Menmen enum me mamri han ke mit̄ik h̄ir nisesim mamriwaank, h̄ram mamnen. Te keim̄in kakriak menmen enum kakri han ke mit̄ik, maain h̄rak God k̄ik̄iwaankek kak̄ir ke h̄rak k̄ir̄iakem. 2 H̄ram yaaim te mit̄ik nankaaip nan keriȳiw̄ek teruk, h̄ir nanw̄irek h̄rak kakno kak̄ikre wan kaki kak̄it, te h̄rak kakriak mit̄ik kerek kises h̄im mai h̄rak kakweik̄in sip kakises menmen enum. H̄rak kaku kakriak enum, maain h̄rak kaknen kak̄ir God h̄rak enuk wis̄enuk.*

3 **“Yi naanempre h̄iras hekrit hekrit yi eiyises menmen yaaim keremem. Kit yinak kerek̄yut enum ti enerek. H̄rak ȳink enuk keriuwe menmen enum h̄rak kerek̄yutem, h̄rak ket̄put, ‘Ti yaai hi herekyut enum,’ te ti het̄p̄iw̄ek h̄im yaaim mar im: ‘H̄ram menmen wein̄im.’ 4 H̄rak ke w̄i miut̄ip h̄rak kerek̄yut enum me hisp̄inak wik (7), te h̄rak ȳink enuk keriuwerem, h̄rak p̄ike kaknen kak̄it̄put, ‘Ti yaai hi herekyut enum,’ te ti et̄p̄iw̄ek, ‘H̄ram menmen wein̄im.’ H̄rak k̄ir̄iak kerek kerek ere hisp̄inak wik (7), ti et̄p̄iw̄ek, ‘H̄ram menmen wein̄im,’ ti er̄iw̄eksak menmen enum.”*

Jisas kat̄ip menmen me mit̄ik enises h̄im me God

* 16:16 Mt 11:12-13 * 16:17 Mt 5:18 * 16:18 Mk 10:11-12; 1Ko 7:10-11 * 16:21 Mt 15:27 * 16:31 Jo 11:44-48 * 17:3 Mt 18:15 * 17:5 Mk 9:24 * 17:6 Mt 17:20, 21:21

⁵ *Mít aposel natíp Jisas, “Ti ekepai te haisu emisesit emárp han tokik.” ⁶ *Jisas katíp, “Yi eiyises God werék werék kike yi yáre nu mastet níkim híram kike te maain híram mamwo ere wásenum. Yi eiyisesik eiyár ek te yi yaitíp niuwaine ik e, hírekes kakíket kakriuwe puk mírak, te hírak kakímtau híim mit kakno kakíkir hírekes kakíkre wan eik kakírp kakít.

Menmen mítik kíriak menmen me mítik hak kakisesim

⁷ “Te keimán ke yi mít hírak ketenen mítik kerek kíriak menmen mírak kóre kewen tí me ní o naanmápre sipsip mírak. Maain hírak kaknaaiwír ní kaknen wának tí etpáwek, “Ti enen ehu yeno wasenum ehím menmen?” Hírak taau! ⁸ Au, tí etpáwek har ik: ‘Ti emár laplap tokim erekyo menmen mai máwaai eiyám emeriyo ere hi ehím menmen, ehím típar. Te maain tí ehím menmen, ehím típar mit.’ ⁹ Hírak katíp mítik kerekyáwek menmen mírak, hírak yaaik kentar hírak kemtau híim mírak kerek hírak ketpáwek em? Au, híram menmen weinám. ¹⁰ Yi yar ke mítik eik kíriak menmen keremem. Yi epei yáriak menmen God ketpiyem yáriakem, yi han ekítim emár im: ‘Haisu mít weinán keriyen, haisu epei mírak menmen keremem God ketpiyem.’”

Jisas kikaap mít hiswiyen (10) kerek lepro mewí

¹¹ *Jisas kepno Jerusalem kitet yayiwe kewep provins Galili ketike provins Sameria. ¹² *Hírak kare kakno wit kike, mít hiswiyen (10) lepro mewí hír newenyipárek newisik yayiwe eik, hír nepár nenpín nekeipnáwek. ¹³ Hír nepár nenpín nekeipnáwek, hír nánap nenéne Jisas netpáwek, “Jisas Mítik Iuwe, tí han etwenénei.” ¹⁴ *Jisas kíri ketpor, “Yi eino eiteikín mítik pris kerek kewet God menmen keit wának kírak, yi eiteiknáwek yánk kíri.” Hírak ketpor, hír nepno, wasenum lepro epei mekeipnor men te yánk kíri kóre yaaik. ¹⁵ Hír nertei hír níre yaain, mítik kiutíp ke mít en píke kan katíp híim iuwe kewenípi níuk me God. ¹⁶ Hírak kan kenke káwaai híit me Jisas ketpáwek, “Ti yaaik.” Hírak mítik ke wit Sameria. ¹⁷ Epei au, Jisas katíp, “Hi epei híkaap mít hiswiyen (10) lepro mewí. Mít hispínak tekyaaít (9) neit nein a? ¹⁸ Kenmak te mítik ik ke wit hak hírak kerekek píke kan kewenípi níuk me God? Mít ne Isrel au nánapan a?” ¹⁹ *Jisas ketpáwek kar ik: “Ti

ekrit eno. Ti epei híre yaaik hentar tí han kiteta.”

Jisas katíp ke wí maain hírak píke kaknen

(Mt 24:23-28, 37-41)

²⁰ *Mít han ne Farisi nitehi Jisas mewaaí meruri wí mamnen te God kakínán naanmamre mít. Hírak kewenhi ketpor kar ik: “Mít ap nanár menmen im me God mamnen au. ²¹ *Ap te mítik keiyak kaktíp, ‘Eiyár menmen God kíriakem keit in ek o meit ein e.’ Au, híram mau ke nímán ke yi mít, te yi ap eiyárem eiyár ke yi eiyár nu o menmen taau.”

²² Hírak katíp mít ne Farisi epei au, hírak keweikín katíp mít nírak disaipel keriyen kar ik: “Wí mamnen te yi hanhan hi hahu etikewi wí miutíp kerekek mar ke in ek hi Mítik ke wit ke Mítik Iuwe hau hetikewi, te maain hi ehu etikewi au. ²³ *Mít han maain nanátpi nanár ik: ‘Eiyárek! Kraís píke kan.’ o ‘Eiyárek in.’ Te yi ap eiyápaan eino eiyárek au emít! Hír nemipán. ²⁴ Mípre nepni mewenín iuwe mír merer wit wit mau yaain, mamár im e te hi mítik ke wit ke Mítik Iuwe me wí hi píke enen, mít yapáwe nanára hi hahu yaain. ²⁵ *Te hi ehínán hahi, mít ne tí in ek enweikín sip enweto.

²⁶ *Maain wí hi Mítik ke wit ke Mítik Iuwe píke anen, menmen mamu mamár ke wí nípaá Noa kau tí. ²⁷ *Mít yapáwe nípaam menmen nípaam típar si enum, haairer nesiuwe níkerek híram (o híran) nár te mít netike miyapár neitan, netenenan his ere wí Noa ken kekere sip mírak, wan típar kíniu kenep mít hír naa ere nenepik o nesi. ²⁸ *Wí hi píke enen híram mamár ke wí nípaá Lot kau tí. Mít ein naam menmen metike típar si enum, hír newár pewek neiyám neit menmen o nesiuwe menmen mír neit nan mererim, hír namár ní me wának, hír nime menmen. ²⁹ Me wí Lot kínaaiwír wit Sodom, God keriuwet si metike nan sisi mánán enum menep mít menepi neit ein. ³⁰ Me wí hi Mítik ke wit ke Mítik Iuwe maain hi píke enen ewepapár hírekes, mít nanriak menmen hi epei hetpiyem.

³¹ *Me wí eim, keimán kentír wának siup ap te kakíkiuwe kaknen kakínán kakít menmen mírak yaaim mekre wának kírak au. Hírak kakrír kerek ek. Mítik kerek keit ní mírak, hírak kírem, hírak ap te kaknen wának kakít menmen ekít. Hírak kakrír kerek ek. ³² *Yi han ekítet Lot míte pírak.

* 17:11 Lu 9:51-52, 13:22 * 17:12 Lev 13:45-46 * 17:14 Lev 14:2-3; Lu 5:14 * 17:19 Lu 7:50 * 17:20 Jo 3:3, 18:36 * 17:21 Mk 13:21 * 17:23 Lu 21:8 * 17:25 Lu 9:22 * 17:26 Jen 6:5-12 * 17:27 Jen 7:6-23 * 17:28 Jen 18:20, 19:25 * 17:31 Mt 24:17-18 * 17:32 Jen 19:17, 26

Hîre weweikîn werp wîr wit Sodom te God kaap keweikniye hîre weweikîn wîre nan. ³³ *Mîtik keimîn hanhan naanmamre hîrekes, hîrak ap kises hîm me God, maain hîrak kaku kaktike God au. Keimîn kerek ap hanhan naanmîpre hîrekes te maain hîrak kaki kakîntar hîrak kises hîm mai, God kaktîwekhis kaku kaktikerek.

³⁴ *Hi hetpi. Me wîtaan keremem hi pîke enen, mîtikîkî wiketeret tatwaai yeno miutîp, kiutîp hi etîwekhis kaknen kaktikewa, au kiutîp kakwaai yeno kakwaai kakîkî. ³⁵ Mîyapîr wiketeri nehîs newen niu. Hap piutîp hi etîwehîs wawu wau-tikewa. Hap ep au, wawu wawît en. [³⁶ Mîtikîkî wiketeret tatît ni eim. Mîtikîkî hak hi etîwekhis heiyîk kaknen, hak au kaku.]

³⁷ *Mîtî nîrak disaipel nemtau menmen im hîrak ketpor, hîr nitîwekhi, “Mîtikîkî luwe, menmen im mamîtî nein?” Jîsas ketpor tok piksa ik: “Herwe kaa kîwaaîri te hore tepre mamno mamwik mamkinenik mamîk.”

18

Jîsas katîp hîm tok piksa me mîte weiniye wetike mîtikîkî masistret

¹ *Jîsas katîp mîtî nîrak hîm tok piksa kakîkepi hîr enîrteî te hîr enitehi God hekrit hekrit, hîr ap enînapen. ² Hîrak katîp kar ik: “Nîpaa mîtikîkî masistret kau wit hak kiutîp, hîrak ap kises God, ap hanhan mîtî au. ³ Mîte hap weiniye nîpaa mîtikîkî kîre kaa hîre wau wit kiutîp wetike masistret, hîre wen wan wîr masistret ik wetpîwek war ik: ‘Mîtikîkî hak enuk kan kerekyo enum. Ti ekepa.’ ⁴ Nîpaa enum eik masistret ap kekepye ere maain hîrak han kitet menmen im hîrak katîp, ‘Hi ap hînapen God au, hi ap hanhan mîtî. ⁵ *Hi akaap mîte weiniye hentar hîm hîre wet-pewem te hîre ewu werek o au en, hîre waunen hekrit hekrit te waurekya han enuk eriuwep.’”

⁶ Jîsas wen katîp, “Yi eiyîmtau hîm me mîtikîkî masistret enuk ketpîm, yi han ekite-tim. ⁷ In ek yi han ekitet God kakîkaap mîtî nîrak kakîmtor hîm mîr kerek hîr nînap nanitîwekhi ekîkepi wîtaan wanewik o au? Te hîrakkakîkepi waswas o au? ⁸ Hi etpi, God kakîkepi kakîmtau hîm mî kakrîakem wasenum. Te maain hi Mîtikîkî ke wit ke Mîtikîkî luwe hi pîke enen tî, mîtî hîr han ekiteta nanitehi God menmen nanmeriyo o au?”

Hîm tok piksa me mîtikîkî ke Farisi ketike mîtikîkî enuk kari pewek me mîtî ne takîs

⁹ Jîsas hîrak wen katîp hîm tok piksa im e me mîtî kerek han kitet hîras hîr nîrak menmen yaaim, te nînaain han en nîrak menmen enum. ¹⁰ Hîrak katîp kar ik: “Mîtikîkî wiketeret tîniu ten wînak iuwe ke God hîrakîkî titehi God menmen. Hak ke mîtî ne Farisi, hak ke mîtî nari pewek me takîs me mîtî. ¹¹ *Mîtikîkî ke Farisi kerp hîrekes kitehi God kar ik: ‘God, hi han yaaik heri-uwit hentar hi ap enuk har ke mîtî han au. Hi ap enuk o sampeine hari pewek me mîtî, hises menmen enum o etike mîte wîrîran au. Hi ap har mîtikîkî ik enuk kerek kari pewek me takîs me mîtî au. ¹² *Me wî wik me wik miutîp kiutîp, hi au hît nînpî hau te hi hituthi menmen. Hi pewek meî man hi ewepim ewetut pînam kike, hi ehît pînam kerek mepet en.’ ¹³ *Hîrak katîp kar ik, te mîtikîkî enuk kari pewek me mîtî me takîs, hîrak keitî wînak ke God kerp yanîmîn, hîrak ap kîkîamnaan men niu wit ke God au. Hîrak yînk enuk kîwaaî his kewen han pank kîrak katîp God, ‘Ti hanhan heriuwa. Hi mîtikîkî enuk hîrak menmen enum.’

¹⁴ *Jîsas katîp, “Hi hetpi, mîtikîkî ik ek enuk kari pewek me mîtî, hîrak kînaaiwîr wînak ke God hîrak God katîp hîrak yaaik. Te mîtikîkî hak eik au. Mîtikîkî kerek han kitet hîrak yaaik kînîn mîtî han, God kaktîp hîrak weinîk. Te mîtikîkî kerek hîrak han kitet hîrak weinîk, God kakrekîyîwek kaktîp hîrak yaaik iuwe.”

Jîsas kewîs his mentar nîkerek kitehi God naanmamror
(Mt 19:13-15; Mk 10:13-16)

¹⁵ Mîtî han neitî nîkerek kike nîr neri nan Jîsas te hîrak ekwis his emînteri ekitehi God naanmamror. Te mîtî disaipel nîr miye haai nîr hîr natîp neneri nar ik: “Jîsas epei kîkaap mîtî yapîrwe hîr nînap. Nîkerek kike hîr weinî. Yi einopîn!” ¹⁶ Te Jîsas kenîne nîkerek kike enînen enîrek, hîrak katîp mîtî disaipel nîrak, “Yi eiwîsi hîr enînen. Yi ap eiwîni eiyîntar mîtî hîr nanîses hîm me God hîr han ekitet God nanîr ke nîkerek han kitet hîm me miye haai netpîm. ¹⁷ *Hi hetpi werek. Neimîn ap nîses hîm me God nanwîsîk naanmamprî nanîr ke nîkerek hîr nîses hîm me miye haai nîr, hîr ap nanîtî menmen God kak-wetîrem tauu.”

Hîm me mîtikîkî iuwe kînîn mîtî ketenen menmen yapîrwe
(Mt 19:16-30; Mk 10:17-31)

* 17:33 Lu 9:24 * 17:37 Jop 39:30 * 18:1 Ro 12:12; Kl 4:2; 1Te 5:17 * 18:5 Lu 11:7-8 * 18:11 Lu 16:15
* 18:12 Jen 14:20; Mt 23:23 * 18:13 Sam 51:1 * 18:14 Mt 23:12; Lu 14:11 * 18:17 Mt 18:3 * 18:18 Lu 10:25

18 *Mítik kiutíp ke mít iuwe ne Isrel kan kitíwekhi kar ik: “Mítik Yaaik kerek ti hertei menmen ewepýapírem, hi eríak mekam te hi ehít hím+n yaaik hi ehú etiké God tipmain tipmain enum eik?” 19 Jisas ketpíwek kar ik: “Henmak te ti tpo hi yaaik? Ti hertei ti atíp hi híre keimín te ti atíp hi yaaik a? Mítik kiutíp kekre ním+n ne yi mít miyapír hírak yaaik au. God kiutíp kerekék. 20 *Ti hertei hím lo Moses nípaá kewisím. ‘Yi ap eitike miyapír kerek epei neit mít yi ap eiríran au emít! Yi ap einép mít nani. Yi ap eisawín eyít menmen me mít han. Yi ap eimipín eiwenín hím mítik hak. Yi eyíses miye haai ni eyímtau hím mír.’”

21 Mítik kerek ketenen menmen yapírwe ketpíwek, “Nípaá kerek hi híre níkan kike ere in ek hi epei híses hím me God Moses kewisím mau tíwei.” 22 *Jisas kemtau menmen im, hírak ketpíwek, “Ti wen eríak menmen ham miutíp ti ap hísesim. Ti etenen menmen yapírwe. Ti eno esiuwe menmen mít ehít pewek mamrerim ti ewet mít enun weinín em. Epei au, ti enen eisisa. Ti eríakem te God kakwetut menmen yaaim mírak kakít wit kírak.” 23 Mítik ketenen menmen yapírwe kemtau hím im, hírak han enuk kentár hírak ketenen menmen yapírwe. Hírak kínapen kakwet mít em. 24 Jisas kírak, hírak han enuk te hírak katíp, “Amírkeik te mít netenen menmen yapírwe hír enwis God kíni naanmamri hír nises hím mírak. Taauye! 25 Miyak kamel (hírak kóre hos) kakno kakítet pewek kíhi taau. Mítik kerek wen ketenen menmen yapírwe kakno kakises hím me God kakwis God kakinín naanmamríwek taauye!” 26 Te mít nentau hím im, hír nitíwekhi, “Te keimín God kaktíwekhis kaku kaktikerek kaku kakít? Taauye!” 27 *Jisas kewenhi ketpor, “Menmen mít ap nanríakem, híram menmen weiním God hírak kakríakem.”

28 Te Pita katíp, “Haiu epei mínaaiwír wit kaiu, menmen maiu misesit.” 29 Jisas ketpor kar ik: “Hi hetpi im e. Neimín nínaaiwír wit kíró o nínaaiwír miyapír nír o kíkrek nír o miye haairer o níkerék nír nentár hír nises hím me God, 30 hír nanít menmen yaaim yapírwe me wí hír nau tí ik e. Maain God skelim mít, hír nanu nanít nantikerek tipmain tipmain enum eik.”

Jisas katíp keteipim hírak kaki maain píke kakíkrit

(Mt 20:17-19; Mk 10:32-34)

31 *Jisas keithis mít disaipel nírak hiswiyen wík (12) kerí ken ketpor,

“Eiyímtau! Haiu mamno wit Jerusalem menmen yapírwe mít profet nípaá newisím mau tíwei me hi Mítik ke wit ke Mítik Iuwe híram mamnen. 32 *Te hír nanriuweta hi ano his me mít enun ap ne Isrel hír nanrekýo enum, naníttonaan, nanítpo enum, nanínikín tímank mamnewa. 33 Hír naniyep nanriuwe nípín, hi ano te mít nanwenkeka hahu nu tentarakít hi hahi. Me wí wíwak hi píke akrit ehú.” 34 *Mít disaipel ap nertei menmen werék werék au. Te menmen kerek hírak ketpim au mísawín ap meke yaain au. Te hír ap nertei menmen werék werék Jisas ketpim au.

Jisas kíkapa mítik nanamír toto (Mt 20:29-34; Mk 10:46-52)

35 Jisas kan menep wit Jeriko, mítik kerekék nanamír toto kau menep yayiwe keníne mít miyapír nanwetíwek nan te kakít menmen kakím. 36 Mítik nanamír toto kemtau mít yapírwe nan naníno, hírak kitehi mít han kar ik: “Mít nírák mekam?” 37 Hír netpíwek, “Jisas ke wit Nasaret kan kesipetit ken.” 38 *Hír netpíwek te mítik nanamír toto kínap katíp, “Jisas Nepenyek ke Devit. Ti han etwenína.” 39 Te mít kerek nínin ek nenerek netpíwek, “Ekintíp wíre wíre!” Te hírak píke kínap yapírwe keníne hisiuwe, “Nepenyek ke Devit, ti han ekepái naanmíprai, te ti han etwenína.” 40 Jisas kemtewék hírak kerp ketpor, “Eiyíthis mítik nanamír toto eyík eimen.” Hír neiyík nan, hírak kan menep, Jisas kitíwekhi kar ik: 41 “Ti hanhan hi erekyut mekam?” Mítik nanamír toto katíp, “Mítik Iuwe, hi hanhan nanamír kai píke eksipuan te hi ahír menmen werék werék.” 42 *Hírak katíp epei au, Jisas ketpíwek, “Ti esipuan nanamír ehír menmen. Ti han ekiteta te hi hekepit tí híre yaaik.” 43 Wasenum hírak kíró menmen werék werék kises Jisas kewenípi God. Mít yapírwe nírek, hír newenípi God nentár hír han yaaik neríuwerek.

19

Hím me Sakias

1-2 Jisas kepno kitet wit Jeriko kesipatek kepno. Mítik iuwe níuk mírak Sakias hírak kepu wit ik. Hírak kíró naanmípre mít kerek hír nari pewek me mít ne takis newet gavman em. Hírak ketenen menmen yapírwe. 3 Mítik ik hírak kare kakír Jisas hírak keimín. Hírak mítik kike yinak te ap kakír Jisas kentár mít yapírwe nerp

* 18:20 Eks 20:12-16; Diu 5:16-20 * 18:22 Mt 6:20 * 18:27 Mk 14:36 * 18:31 Lu 24:44 * 18:32 Lu 9:22,

44 * 18:34 Mk 9:32 * 18:38 Mt 15:22 * 18:42 Lu 7:50

menep menep neson+wek. ⁴ Te h̄rak kesiuken kinin m̄it yap̄rwe ken kinu nu fik kau niu (h̄rak kire tap̄r kup) h̄rak kak̄r Jisas kent̄r h̄rak kakno kaksipaap nu ik e.

⁵ Jisas kan kerp nu ik e k̄ik̄ammaan k̄ir Sakias ketp̄wek kar ik: “Sakias, ekiuwe wasenum enen. Hi etput, hi petepin atike-wit wauno w̄inak kit ek.” ⁶ Sakias kekiuwe wasenum kan t̄i, h̄rak han yaaik keriuwe Jisas kekre han k̄irak, h̄rak keriyaak ken w̄inak k̄irak. ⁷ *H̄r m̄it yap̄rwe n̄rek, h̄r nat̄pan n̄nan yip̄r new̄irek h̄r nat̄p nar ik: “Jisas kakno w̄inak ke m̄it̄ik enuk k̄ir̄iak menmen enum.” ⁸ *Maain keit w̄inak eik, Sakias kekrit kerp kat̄p Jisas, “M̄it̄ik Iuwe emtau! Hi ewet pewek o menmen mai p̄nam mamno m̄it̄ enun winen menmen auri. Te hi n̄paa emip̄in m̄it̄ han ekinort̄p pewek m̄ir, hi p̄ike ewet̄rem mamr̄ m̄ir kerek n̄paa hi etiwem miut̄p, hi ewet̄rem tekyaaait.” ⁹ *Jisas kat̄p te m̄it̄ nau en nemtewek. H̄rak kat̄p kar ik: “Petepin m̄it̄ik ik epei keweik̄in sip̄ kewet menmen enum. H̄rak h̄irekes nepenyek ke Ebraham kent̄r in ek h̄rak kises God werək werək. H̄rak kises God werək werək kent̄r ¹⁰ *hi M̄it̄ik ke wit ke M̄it̄ik Iuwe, hi han te hi h̄nhat̄in m̄it̄ h̄r newaank h̄ras nar m̄it̄ik ik, te hi ekepi etorhis.”

Jisas kat̄p h̄m tok piksa ke m̄it̄ naanm̄pre pewek me m̄it̄ik hak (Mt 25:14-30)

¹¹ Jisas kat̄p h̄m tok piksa men m̄it̄ kerek nemtewek kat̄p Sakias menmen. H̄rak kat̄p h̄m im kent̄r in ek h̄rak epei menep kakiun wit Jerusalem kaki. Te h̄r m̄it̄ han kitet nat̄p epei menep te God kaknen kakriuwe menmen m̄irak iuwe yaaim kakin̄in naanmamre m̄it̄. ¹² *Te Jisas kat̄p kar ik: “N̄paa m̄it̄ik hak iuwe kepu. H̄rak kakno wit hak keit yan̄m̄in te m̄it̄ han nanwis̄ik kakre iuwe naanmamre m̄it̄ neit ein. Maain h̄rak p̄ike kaknen wit k̄irak ik. ¹³ Menep h̄rak kakno, h̄rak ken̄ne m̄it̄ hiswiyen (10) nekepek n̄riak menmen m̄irak, h̄r nan. H̄r nan, h̄rak kewt̄r pewek mar 20 kina miut̄p miut̄p. Epei au, h̄rak ketpor, ‘Eiȳmtau menmen. Yi yaȳt̄ pewek im em, h̄ram mamri meiyam mamkiterem mamwaai ere iuwe, te hi p̄ike anen.’

¹⁴ * “In ek, m̄it̄ han ne wit k̄irak, h̄r n̄nein̄ik te h̄r nesiuwe m̄it̄ han n̄karu nen nat̄p nar ik: ‘Haiu m̄inapen m̄it̄ik ik kakre iuwe naanmamrai.’

¹⁵ * “Maain m̄it̄ik iuwe epei naanm̄pre m̄it̄ p̄ike kan, wasenum h̄rak ken̄ne m̄it̄

kerek n̄riak menmen m̄irak em kerek n̄paa neit pewek, h̄rak keriyeyiri h̄r nan nerp ninaan m̄irak, h̄rak kitorhi me pewek n̄paa h̄rak kewet̄rem, te h̄r neit pewek meiyam mamtikerem o au. ¹⁶ M̄it̄ik hak kiut̄p kinin kan kat̄p, ‘M̄it̄ik iuwe, me pewek n̄paa ti ewetewem mar 20 kina, h̄ram mari ham m̄ire 200 kina.’ ¹⁷ *M̄it̄ik iuwe ketp̄wek kar ik: ‘Ti yaaik, ti m̄it̄ik erekyau menmen mai yaaim. Ti yaaik naanm̄prau menmen kike mar im werək, te hi ewisit naanmamre wit iuwe mar hiswiyen (10) im e.’

¹⁸ * “H̄rak epei ken, m̄it̄ik hak kerek k̄ir̄iak menmen m̄irak ek kan kat̄p, ‘M̄it̄ik iuwe, me pewek n̄paa ti ewetewem mar 20 kina, h̄ram mari ham m̄ire 100 kina.’ ¹⁹ H̄rak kat̄p epei au, m̄it̄ik iuwe king kat̄p me m̄it̄ik ik kar ik: ‘Ti naanmamre wit mar hisp̄nak (5).’

²⁰ * “H̄rak epei ken, m̄it̄ik hak k̄ir̄iak menmen m̄irak kan kat̄p, ‘M̄it̄ik iuwe, im em h̄ram pewek m̄it̄ n̄paa ti ewetewem. Hi hisaw̄nem mekre wa hit̄in. ²¹ Hi h̄neinit hentar ti menmen kerek m̄it̄ han nimaam. Ti ewenkek menmen kerek n̄paa ti ap em̄ir em au, m̄it̄ han nam̄r.’

²² * “M̄it̄ik iuwe king ketp̄wek, ‘Ti m̄it̄ik er̄iak menmen mai, ti enuk! Hi p̄ike eh̄t h̄m mit̄ ti etp̄im me hi, hi p̄ike enit eriuwerem. Ti hertei hi m̄it̄ik enuk at̄p h̄m tokik tokik ari menmen ap mai ewenkek menmen kerek hi ap epei ham̄r au m̄it̄ han. ²³ Henmak te ti ap ewisa pewek mei mekre benk? Te hi eh̄t meiyam kike wein̄m mamtikerem w̄i kerek hi p̄ike han in a?’ ²⁴ Te m̄it̄ik iuwe king kat̄p m̄it̄ kerek nerp ein en, ‘Eiȳt̄ pewek emkeip̄n̄wek eiw̄rem te yi eiwet m̄it̄ik hak kerek ketenen 200 kina eiwet̄wekem.’

²⁵ * “H̄r netp̄wek, ‘M̄it̄ik iuwe m̄it̄ik eik epei ketenen 200 kina, ek̄it.’

²⁶ * “M̄it̄ik iuwe kat̄p kar ik: ‘Hi etpi m̄it̄ kerek netenen menmen h̄ram yap̄rwe, te maain h̄rak m̄it̄ik iuwe kakwet̄r meiyaam. Te m̄it̄ kerek ap netenen menmen yap̄rwe au, menmen kike kerek h̄r netenenim, m̄it̄ik iuwe kakt̄wem mamkeip̄nor. ²⁷ In ek m̄it̄ nai nepan n̄naain hi h̄re m̄it̄ik iuwe naanmamr̄, yi eitorhis einen in yi ein̄p te hi ah̄ri.’”

Jisas ken Jerusalem kakre m̄it̄ik iuwe naanmamre m̄it̄

(Mt 21:1-11; Mk 11:1-11; Jo 12:12-19)

²⁸ Jisas kat̄p h̄m im epei au, h̄rak kinin k̄niu kakno wit Jerusalem. ²⁹ H̄rak kan menep ke wit Betfasi ketike wit Betani keit m̄n̄niu (o neiȳp̄) niuk m̄irak oliv. Epei

* 19:7 Lu 5:30, 15:2 * 19:8 Eks 22:1; Nam 5:6-7 * 19:9 Ap 16:31-34; Lu 13:16 * 19:10 Lu 15:4; Jo 3:17; 1Ti 1:15 * 19:12 Mk 13:34 * 19:14 Jo 1:11 * 19:17 Lu 16:10 * 19:26 Mt 13:12; Lu 8:18

au, Jisas keriuwet m̄t̄k̄it̄ disaipel wik t̄niu ten. ³⁰ H̄rak ketp̄wek̄it̄ kar ik: “Yi eino wit eik yi eiȳr donki n̄k̄ik (h̄rak k̄ire hos) m̄t̄ nekeip̄ik kerp kerek m̄t̄ niut̄p̄ niut̄p̄ ap n̄paa newik wen au. Yi eisiupanek eiriyaak eiȳk̄ einen in e. ³¹ Te m̄t̄ han nanitihi, ‘Yi yenmak te yi yesiupan ek,’ te yi eiȳtp̄or, ‘M̄t̄k̄ iuwe hanhan kakt̄wek.’”

³² *H̄rak̄it̄ ten ten ere t̄nap̄in menmen mar ke Jisas n̄paa ketp̄wek̄item. ³³ T̄nap̄inek o, h̄rak̄it̄ wen tesiapan hos, m̄t̄ kerek naanm̄pre hos netp̄wek̄it̄, “Yi yenmak te yi yesiupanek?” ³⁴ H̄rak̄it̄ tat̄p̄, “M̄t̄k̄ iuwe kaw̄r kakwik.”

³⁵ H̄r newenhi te h̄rak̄it̄ tari hos eik teiȳk̄ ten Jisas, h̄r yap̄rwe new̄r saket (h̄ram m̄re laplap) mentar hos sip k̄rak, te h̄r nekin Jisas newis̄k̄ kewik. ³⁶ *Jisas kewik kepno, h̄r m̄t̄ nepno netikerek nenepep saket newis̄m̄ min̄n m̄waai yayiwe neteik̄in h̄r newen̄piyek̄ han yaaik neriuwerek. ³⁷ Jisas kan menep wit Jerusalem kerek yayiwe kiun wank kek̄i-uwe ken m̄niu Oliv ek, m̄t̄ disaipel n̄rak yap̄rwe nererik menep menep h̄r han yaaik newen̄pi God nine henyewep h̄m iuwe nentar menmen yaaim h̄r epei n̄r Jisas k̄riakem. ³⁸ *H̄r nat̄p̄ nar ik:

“God naanmamre M̄t̄k̄ Iuwe kerek naanmamre haiu m̄t̄, h̄rak kak̄kreher God. God hanhan keriuwai haiu m̄t̄. God h̄rak kak̄it̄ niuk iuwe.”

³⁹ Te m̄t̄ han ne Farisi kerek naanm̄pre h̄m me Moses nekre m̄t̄ yap̄rwe en nat̄p̄ Jisas, “M̄t̄k̄ Iuwe, ti at̄p̄ m̄t̄ disaipel nit̄ w̄re w̄re nentar h̄r nat̄p̄ God keriuwetit̄ te ti han ti ik. H̄ram enum.” ⁴⁰ Jisas kewenhi ketpor, “Hi etpi, h̄r nekint̄p̄ w̄re w̄re, nan h̄remes kerek m̄waai yayiwe mamnap mamt̄p̄ mamwen̄pi niuk mai.”

Jisas k̄ik̄it̄ Jerusalem kentar m̄t̄ neweik̄in sip newet̄iwek

⁴¹ *Jisas epei kan menep wit Jerusalem, h̄rak k̄irek, h̄rak k̄ik̄it̄ m̄t̄ nau wit eik.

⁴² *H̄rak̄ kat̄p̄, “Hi hanhan te yi m̄t̄ petepin yertei menmen eit̄wem me yi eiȳwerek werek, te in ek yi ap yerteiyem taau. ⁴³ Maain w̄ mamnen te m̄t̄ ni enun nepan nan̄nen nanweik̄in h̄r naniyepeti m̄t̄ nan̄nke yinan hesini nan̄nke yinan hasini. ⁴⁴ *Te h̄r nan̄nen naniwep yi m̄t̄ miyap̄ir naniwaank wit ki. Ap te nan mei miut̄p̄ mamu kerek n̄paa mepu ek taau. Menmen im mamnen mam̄ntar yi ap yertei w̄ God kan te kak̄ikepi.”

Jisas ken w̄nak iuwe ke God kep̄r m̄t̄ nesiuwe menmen neit̄ ein

(Mt 21:12-17; Mk 11:15-19; Jo 2:13-22)

⁴⁵ Maain w̄ ham Jisas ken w̄nak iuwe kerek m̄t̄ nererik nat̄p̄ h̄m me God neitai en, h̄rak kene m̄t̄ kerek nesiuwe menmen m̄re sipsip o hore menmen ham m̄t̄ nam̄p̄ nanwet God em, h̄rak kep̄ri nen. ⁴⁶ *H̄rak ketpor kar ik: “H̄m n̄paa God ketpim m̄t̄ newis̄m̄ mau t̄wei mar im: ‘W̄nak kai m̄t̄ netpim h̄rak ke h̄r nan̄no nanitehi God menmen naneitak.’ Te yi yeweik̄nik k̄ire w̄nak ke m̄t̄ enun nekint̄p̄ menmen newik.”

⁴⁷ *Epei au, hekrit hekrit Jisas kat̄p̄ m̄t̄ miyap̄ir h̄m m̄rak keit̄ w̄nak iuwe ke God kerek ek. Te m̄t̄ iuwe pris newet God menmen me m̄t̄, h̄r netike m̄t̄ ne Skraip kerek nat̄p̄ m̄t̄ miyap̄ir h̄m me Moses, h̄r netike m̄t̄ iuwe nin̄n m̄t̄, h̄r nimen̄p̄in Jisas hanhan nank̄p̄ kaki. ⁴⁸ *Te h̄r ap n̄riakem au nentar h̄r m̄t̄ yap̄rwe nemtau h̄m m̄rak ap te nan̄naaiw̄r h̄m meiyam miut̄p̄ au. H̄r hanhan netikerek neit̄ w̄nak iuwe ke God eik.

20

M̄t̄ iuwe nitehi Jisas: Keim̄n kewisit ti ewep̄yap̄ir h̄m me God?

(Mt 21:23-27; Mk 11:27-33)

¹ W̄ ham, kerek Jisas kepeit̄ w̄nak iuwe ke God keit̄ Jerusalem kerek, h̄rak kat̄p̄ m̄t̄ miyap̄ir h̄m yaaim me God, m̄t̄ han pris iuwe kerek newet God menmen me m̄t̄, h̄r netike m̄t̄ ne Skraip kerek nat̄p̄ m̄t̄ miyap̄ir h̄m me Moses, h̄r netike m̄t̄ iuwe h̄r naanm̄pre m̄t̄ ne Isrel h̄r nan. ² H̄r nan h̄r nit̄wekhi, “Ti etpai, keim̄n keh̄m̄tenit̄ te ti han h̄riak menmen im? Keim̄n ketput̄ h̄ram yaaim te ti h̄riakem?” ³ Jisas kewenhi ketpor, “In ek hi hitihi yi eiȳtpewem. ⁴ *M̄t̄k̄ Jon, God keriuwetek kan h̄rak k̄ik̄ir m̄t̄ neriuwe t̄par ketpor h̄r enweik̄in sip enwet menmen enum o Jon h̄rekes han kitetim k̄riakem?” ⁵ *H̄r nat̄p̄in han kitetim mar im: “Haiu mamt̄p̄ me God, te h̄rak kakt̄p̄, ‘H̄ram meke God man te yi yenmak ap yises h̄m me Jon?’ ⁶ Te haiu mamt̄p̄ Jon h̄rekes han kitetim k̄riakem, m̄t̄ yap̄rwe in en nanw̄r nan nanwep nan̄ntar h̄r han kitet Jon h̄rak profet, God keriuwetek kan kewep̄yap̄ir h̄m m̄rak.” ⁷ Te h̄r newenhi nat̄p̄ Jisas nar ik: “Haiu ap mertei menmen Jon ketpim meke nein man?” ⁸ Te Jisas ketpor, “Mar keremem te hi ap hetpi keim̄n keriuweta hi h̄riak menmen.”

* 19:32 Lu 22:13 * 19:36 2Kin 9:13 * 19:38 Sam 118:26; Lu 2:14 * 19:41 Jo 11:35 * 19:42 Ais 6:9-10; Mt 13:14; Ro 11:8 * 19:44 Lu 1:68, 21:6 * 19:46 Ais 56:7; Jer 7:11 * 19:47 Lu 21:37, 22:53; Jo 18:20 * 19:48 Mt 21:46; Mk 14:1-2; Lu 20:19 * 20:4 Mk 4:1-5 * 20:5 Mt 21:32

Jisas katip him tok piksa me mit enun naanmpre ni me waai nikim wain (Mt 21:33-46; Mk 12:1-12)

9 *Hirak ketpor epei au, Jisas katip mit him tok piksa im: "Mitik kiutip kamir wain nikim mau ni kewis mit han naanmprewem. Maain hir nanit ham, hirak kakit ham. Epei au, hirak kinaaiwir wit kirak ken kakit wit hak ere maain tito yapirwe. 10 *Me wi kerek hir nanit waai nikim mewinki kerem em, hirak keriuwet mitik kerek kirak menmen mirak kakno kakir mit kerek naanmprewem, hir enwetiwek ham pinam. Te mit kerek naanmpre ni keremem nakip nenipek yink enuk nesiuwerek kan ap ketenen menmen mei au. 11 Maain hirak pike keriuwet mitik hak ken te mit naanmpre ni keremem hir nakip nenipek yink enuk nesiuwerek pike kan ap ketenen menmen mei au. 12 Hirak pike kan ap ketenen menmen au, hirak keriuwet wok mitik hak kepno, te mit naanmpre ni hir nakip kaa hir newirek kenpin. 13 Hir newirek kenpin, mitik ke ni hirekes katip, 'Hi ariak mekam te hi ehit menmen mai pinam? Hi hertei. Hi esiuwe nikan kai nipaa hi hinaak kiutip kerek ek. Hirak ekno te hir han ekitetik enwetiwek menmen.' 14 Hirak keriuwetek ken ni eim, te mit kerek naanmprewem nirek hir natipan, 'Ik ek hirak nikan kirak hirekes kerek ek. Haiu emkip te haiu mamit ni me waai wain hiram maiu.' 15 Te hir nepirek kaknopin ni me waai nikim kerem em, hir nakip. Mitik hirekes ke ni keremem ekriak mekam me mit naanmpre ni mirak? 16 Hi hetpi hirak eknen eknep mit kerek naanmpre ni eim, hirak pike ekwet han em naanmpre ni me waai keremem." Mit hir nemtau him im hir natip, "Taau! Emat! Mit kerek naanmpre ni ap te nanriak enum marim auye!"

17 *Jisas kiri ketpor kitorhi kar ik: "Menmen im ap te mamnen taau, kenmak him me God mau twei matip mar im:

'Teinik kerek nipaa mit kerek nime winak ek nneinik nenkerek newisik kiwaai?' 18 *Mit neimin niutip niutip kerek neweikin sip neweto hir nar ke mit hir nerewo teinik ek hirak kakrenirir kike kike nanriwaank. Teinik kakinke kakintar neimin hirak kaksesi tikip tikip mamre niutip. (Hi kerekek hire teinik ik. Keimin ap kises him mai kakawaank hirekes.)" 19 *Mit hir natip mit miyapir him me Moses

netike mit iuwe pris kerek ninin mit han, hir hanhan in ek nanithis Jisas nankip nentar hirak katip mit him weinim tok piksa me hir mit iuwe keriyen. Te hir nnapen mit miyapir yapirwe nererik menep, te hir netiwekhis nanip au.

Mit nan nitehi Jisas menmen me nanwet gavman pewek me takis (Mt 22:15-22; Mk 12:13-17)

20 *Te hir nemerir wi te nantiwekhis. Hir nehimtan mit enun nemipin hir nire yaain te hir naninen nanmipin Jisas nanitwewekhi menmen te hir nanwisik kakno his me mitik iuwe Gavman ke Rom. 21 Hir nan natip Jisas, "Kaiu Iuwe, haiu mertei menmen ti etpim ewepyapirem hiram yaaim. Haiu mertei ti ap hinaain mit iuwe o mit neimin weinin. Hiram menmen weinim ti etpor him yaaim me God keremem. 22 *Ti etpei hiram yaaim werek te haiu emwet mitik iuwe naanmpre mit ne Rom netikewei pewek me takis o au?" 23 Te Jisas kertei kekere han kirak hir nemipin te hirak ketpor, "Yi yenmak te yi yitauhiyem a? 24 Yi eiteikno pewek kei kiutip. Himin metike niuk me keimin im em?" Hir newenhi, "Mitik iuwe Sisa kerek naanmpre mit ne Rom ek." 25 Te Jisas katip, "Yi eiwet mitik iuwe naanmpre mit ne Rom menmen lo metpim. Te yi eiwet God menmen him me Moses keremem metpim." 26 Hir ap nemtau him mei enum hirak ketpim te hir nanriyaak me nanamir me mit neiyik nanino au. Te hir nekintip wire wate neit, hir han kekrit neriuwe him mirak.

Mit nitehi Jisas menmen me mit nani pike nanikrit (Mt 22:23-33; Mk 12:18-27)

27 Mit han pris hir nises him me Sadyusi, hir nan Jisas. Hir keriyen han kitet mit epei naa ap te pike nanikrit taau. Hir nitwewekhi nar ik: 28 *"Mitik Iuwe, mitik Moses kewisak him lo im em: 'Mitik kaa kinaaiwir mite pirak te nikerek au, mitik kerekek nikik o heiyiuwe kirak ekit mite pirak weiniye kerep te hire pike ewine nikerek enikrehir ke mitik nipaa kaa ek e.' 29 Nipaa mitik ketike kirek narak hispinak kiutip (6) ne haai kiutip hir nepu. Heiyiuwe kir keit mite. Maain hirak kaa, te hirak ap epei kine nikerek nei wen au. 30 Te nikik kirak kerek nimek ek ketiwe te hirak kaa ap epei kine nikerek au. 31 Nimek ketiwe te menmen mar im me hirakit hispinak wik (7), hir naa te ap hir nine nikerek nei au. 32-33 Hir naa, maain

* 20:9 Ais 5:1 * 20:10 2Kro 36:15-16 * 20:17 Sam 118:22 * 20:18 Ais 8:14-15 * 20:19 Lu 19:47-48
* 20:20 Lu 11:54 * 20:22 Ro 13:6-7 * 20:28 Diu 25:5

míte hire waa. Maain wí God kakikían mít naníkrit, míté ip e pe mítík keimín ke mít hispínak wik (7)?”

³⁴ Hír nitíwekhi epei au, Jisas kewenhi ketpor, “Mít miyapír in ek hír neitan. Haairer ne miyapír níhan híram, hír nesiuwe níkerek níri naníno nanít pewek nanmeryei. ³⁵ Te mít netike miyapír kerek hír yaain en nentar hír newis God naanmípri, hír nani te maain God kakikían hír naníkrit nanu te maain hír ap píke nanítan taau. ³⁶ *Hír naníre mít ensel nentar hír ap te nani au. Hír nanu nanre níkerek ne God naníntar hír naa hír píke naníkrit. ³⁷ *Mítík Moses katíp keteiknai werek werek kerek mít naa maain naníkrit nanu. Hím me God mau tíwei Moses kewisím matíp menmen me wí hírak kíri si taak nu ap kaa au, hírak katíp ke Mítík luwe, *Hírak God ke Ebrahim, God ke mítík Aisak, mítík Jepok kerek nípaa enum eik nepu.’ ³⁸ *Menmen im meteiknai hírak God ke mít hír naa au. Hír nepu. Haiu mít in han kitet mít epei naa, te God katíp au hír hírin kíri kepu. Hír nínaaiwir yínk kíri kaa kerek te nanít yínk hak yaaik.”

³⁹ Mít han ne Skraip kerek newepyapír híme me Moses newenhi natíp, “Mítík luwe, tí epei atíp werek.” ⁴⁰ Hír yínk enuk nínaain nanítehi Jisas menmen meiyam au.

Jisas kitehi Sadyusi híme me mítík God kehímitanek kakíkaap haiu mít
(Mt 22:41-46; Mk 12:35-37)

⁴¹ Jisas ketpor, “Nenmak mít kerek natíp mít miyapír híme me Moses natíp Mítík Kraís kerek God kehímitanek hírak nepenyek ke Devít kerek a? ⁴² *Hírak nepenyek kírak kerek au kentar Devít hírekes katíp mau tíwei Sam kar ik: ‘God hírak katíp Mítík luwe kai:

Tí ehu etikewa har ke mít iuwe, ⁴³ ere maain hí enep mít nit enun nepan epei au nesi.’ ⁴⁴ Devít kene nepenyek kírak “Mítík luwe kai.” Markeik te Mítík luwe God kehímitanek kakíkaap mít hírak kakre nepenyek ke Devít kerek a?” Jisas katíp menmen im keteikín mít hírak kíre God.

Jisas katíp mít naanmamre híras me menmen mít kerek newepyapír híme me Moses híri nísesim

(Mt 23:1-36; Mk 12:38-40; Lu 11:37-54)

⁴⁵ Mít yapírwe nererik nemtewek, Jisas katíp mít nírak disapel menmen im: ⁴⁶ “Yi naanmamre híras me mít iuwe newepyapír híme me Moses. Hír naníno

ein ein neweikín laplap saket nokik kerek meteikín mít híri níses God, híri han yaaik nanítan neiyewowan nanírip wít maket kerek mít nererik nesiuwe menmen. Hír hanhan nanu yeno mít nehímitanem me mít iuwe neit wínak kerek mít nererik nekine híme me Moses, o wínak mít nererik naam menmen neriuwe mít han. ⁴⁷ Hír hanhan nísaín nanri menmen, wínak o tí me miyapír mít níri epei naa nesiupani. Hír epei nari menmen, te híri naníno wínak ke God híri nemipín nítehi God menmen neteikín mít yapírwe híri yaain. Maain God kakíwaanki wísenum naníntar híri nemipín níriak enum.”

21

Míte weiniye nípaa mítík kíre kaa, híre wewet God menmen

(Mk 12:41-44)

¹ Jisas kerenaan kíri mít netenen menmen yapírwe híri newír pewek yapírwe mekre tíkenup míwaai wínak iuwe ke God. ² Hír newírem, Jisas kau kíri míté weiniye nípaa mítík kíre kaa híre wewír pewek kike wik meppo mekre tíkenup kerek. ³ *Híre wewírem epei au, Jisas katíp, “Hí hetpi, míté weiniye ip e nípaa mítík kíre kaa, híre wewír pewek mekre tíkenup híram minín mít han. ⁴ Mít han en híri newis ham kerek epei nenkerem men, pínan au meit, te híri newet God em. Te híre wetenen pewek me yapírwe au, te híre wewisím wenepim kerek híre wetenenim me weiyím wawím menmen.”

Jisas katíp wínak iuwe ke God maain mít naníwaankek kakí

(Mt 24:1-2; Mk 13:1-2)

⁵ Mít han híri natíp menmen me wínak iuwe ke God hírak yaaik nan yaaim míre teiník mít newen nínaan mewik, menmen ham yaaim mít newisím neiyím neses wínak neriwerem. Te Jisas ketpor, ⁶ * “Híram menmen im yí yírem, maain wí mamnen te ap nan kei kiutíp kaku taau, te menmen meiyam miutíp miutíp mamú mamíntereram taau. Mít nanwírem mamno tí heriyai heriyai.”

Jisas katíp menmen maain mamnen mamíwaankek mít

(Mt 24:3-14; Mk 13:3-13)

⁷ Hír mít en nitíwekhi nar ik: “Mítík luwe, me wí mekam te menmen im mamnen? Menmen mekam mamnen mamteiknei wí epei menep te menmen im mamnen?” ⁸ Jisas ketpor, “Yi naanmamre híras te mít ap nanmitipín. Mít yapírwe nanínen naníkrehér kai, hí Mítík

God kehimitana hi akaap m̄t. H̄r niut̄ip niut̄ip nan̄inen nant̄ip, ‘Hi epei han,’ o ‘W̄i epei man menep te t̄i kak̄iwaank kak̄it.’ Yi eiȳimtau h̄m im eiyisesim au em̄it! ⁹ Maain yi eiȳimtau m̄t nan̄inepan wisenum yi ap einapen eip̄r̄p̄r̄ au em̄it! Menmen ham yap̄rwe mamin̄in mamnen keremem te w̄i eik enum epei man menep wen au.”

¹⁰ Jisas wen kat̄ip, “M̄t ne wit hak iuwe kiut̄ip nantike m̄t han ne wit hak iuwe nan̄inepan, gavman han nantike gavman han nan̄inepan. ¹¹ Menmen enum mamnen t̄i. T̄i kaktan̄ik kakrer wit wit, haw̄i au, te menmen mamwo au. M̄t miyap̄r n̄n̄p̄i mam̄in. Menmen enum mam̄ikrit mamnen te yi yainap. Menmen enum mamtike menmen ham iuwe me nepni mam̄r te yi yaȳrem.

¹² * “Menmen im maain mamnen te im min̄in mamnen. M̄t h̄r nanwepiyap̄r me menmen yi ȳr̄iakem, nanrekyi enum te nan̄iswi yi yaino m̄t kerek naan̄ipre w̄inak kerek m̄t nekine h̄m me Moses, o m̄t iuwe, o gavman te h̄r nanriwaank yaino w̄inak enuk yaȳimtar yi yises h̄m mai. ¹³ Im em h̄ram w̄i yaaim te yi eiwep̄yap̄r h̄m yaaim me God. ¹⁴ Yi ap eiyin̄in han ekitet menmen yi eit̄ip m̄t iuwe em naanmampre h̄ras au em̄it! Yi ap eir̄iakem eiȳimtar ¹⁵ * hi eweti h̄m mai yaaim yi yaȳirtei menmen werek werek te m̄t kerek h̄r nepan ni en ap te nanwepiyap̄r nanweni h̄m me ninaan me gavman ke menmen yi yetpim.

¹⁶ * “M̄t enun nantike miye haai ni, o kikrek ni, yenterer ni, o ni yinan, h̄r nanriuweti yaino m̄t enun nepan, h̄r naniwep yi m̄t neiyān. ¹⁷ M̄t yap̄rwe nan̄ineini nan̄imtar yi yises h̄m mai. ¹⁸ * Te God naanmamre h̄m̄n ki yi eiyu werek werek. ¹⁹ * Yi han tokik eiyu eiyises h̄m mai te m̄t naniwep yi yayi, maain h̄m̄n ki kaku werek werek yi yayu yaitikewa.

Jisas kat̄ip maain m̄t nan̄iwaank wit Jerusalem

(Mt 24:15-21; Mk 13:14-19)

²⁰ “Maain w̄i kerek yi eiȳr m̄t ne ami enun nepan nan̄inen nanweik̄in wit Jerusalem, te yi eiȳrtei w̄i epei man menep te m̄t nan̄iwaankek. ²¹ Te neim̄n nau provins Judia enr̄r en̄no m̄niu (o neiȳp) enu en̄it en. Neim̄n kerek nau wit Jerusalem h̄r en̄no en̄inop̄in. Neim̄n kerek nerer wit wit k̄rap̄t̄ menep Jerusalem ap pike en̄inen wit k̄r iuwe ek

enu en̄it en au em̄it! ²² * W̄i im h̄ram w̄i God kak̄riak m̄t enum kak̄imtar menmen enum h̄r n̄riakem mar ke n̄paa h̄m me God mau t̄iwei metpim mamnen. ²³ * Maain me w̄i im h̄r miyap̄r nanine n̄kerek h̄r han enuk, h̄r nantike miyap̄r n̄nan n̄kerek kike newet̄r n̄m nan̄imtar h̄r ap nan̄r̄r waswas au. Menmen im enum mamnen mam̄iwaanki. Menmen enum mamnen m̄t nanu t̄i ik e, God kak̄riak m̄t ne Isrel enum enum. ²⁴ * M̄t han h̄r m̄t enun nan̄in̄ip nanriuwe h̄ne me his, h̄r nantorhis nanriyei nan̄no nanrer wit wit nan̄riak menmen me m̄t han. Te m̄t kerek h̄r ap ne weiwik me Isrel au, nanu wit Jerusalem naanmam̄r̄wek ere w̄i kerek God kewis m̄t nanweik̄in sip nanwet menmen enum h̄ram epei au.

Maain M̄tik ke wit ke M̄tik Iuwe h̄rak pike kaknen

(Mt 24:29-31; Mk 13:24-27)

²⁵ * “Maain menmen yap̄rwe mamu nepni mam̄r im: H̄ram wepni, h̄r, wenke mamweik̄inhis mamre menmen ham, m̄t nanrer wit wit han toenuk nan̄inapen nan̄imtau wan s̄r mewen̄in wan kakniu. ²⁶ M̄t yap̄rwe nan̄r̄r menmen im han kakitet menmen meiyam enum mamnen t̄i ik te h̄r han toenuk nan̄p̄r̄p̄r̄ nan̄inkew̄in nanwaaai nan̄inat̄in. Menmen iuwe mau nepni mam̄inke mamnaaiw̄r wit m̄r mamnen in, mamno ein. ²⁷ * Te in ek yi eiȳr hi M̄tik ke wit ke M̄tik Iuwe hi anen akre nap̄ etike menmen mai iuwe mamtike menmen mai yaaim mamreh̄e. ²⁸ * Menmen im enum mam̄ikrit mamnen, yi han ekitet hi M̄tik Iuwe menep hi anen akepi etihis, te yi ap einaain au em̄it! Yi han yaaik eiyu eiȳt̄.”

Menmen mamu nepni mamteik̄in Jisas menep te pike kaknen mam̄r ke nu fik keteik̄nai menmen

(Mt 24:32-35; Mk 13:28-31)

²⁹ H̄rak ketpor epei au, Jisas ketpor h̄m tok piksa ham im: “Yi han ekitet nu fik kerek h̄rak k̄re nu hamis ketike nu ham. ³⁰ W̄i yi eiȳr nu heneik m̄ram mam̄nsiunen, yi eit̄ip, ‘Wepni yaaik epei te kaknen.’ ³¹ Mar im yi yaȳr menmen im me nepni o wan h̄ram mamnen mam̄r ke hi epei hetpiyem, te yi eiȳrtei God menep te kaknen naanmamre m̄t miyap̄r ne t̄i.

³² “Hi hetpi werek. M̄t nau t̄i in ek ap nani ere w̄i mamnen te menmen yap̄rwe hi hetpim mar im h̄ram mam̄ikrit

* **21:12** Mt 10:18-20; Lu 12:11-12 * **21:15** Ap 6:10 * **21:16** Mt 10:21-22 * **21:18** 1Sm 14:45; Lu 12:7 * **21:19** Hi 10:36 * **21:22** Diu 32:35; Jer 5:29, 46:10; Hos 9:7 * **21:23** 1Ko 7:26 * **21:24** Esr 9:7; Sam 79:1; Ais 63:18; Ro 11:25; Rev 11:2 * **21:25** Sam 46:2-3, 65:7-8; Rev 6:12-13 * **21:27** Dan 7:13; Mt 26:64; Rev 1:7 * **21:28** Ro 13:11 * **21:33** Lu 16:17

manmen. ³³ *Maain nepni mamtike ti ik mamawaank mamit te him mai taau, mamu mamit tipmain tipmain enum eik.

Jisas katip mit disaipel narak hir naanmamre hiras me wi God kaknen naanmamre mit

³⁴⁻³⁵ **“Yi naanmamre hiras ap han ekite yayim menmen yapirwe, tipar si enum, o menmen me ti, ni mi o sak o menmen im au emit! Hekrit hekrit yi han ekite eirak menmen im keremem te wi hi Krais pike enen, yi ap yemeriya werek werek au. Wi im mamnen mamweyapir mit yapirwe nau ti nerer wit wit hir ap nises God nanir ke miyak ketari tirpe kakikip. ³⁶ *Naanmamre hiras eiyitehi God hekrit hekrit te yi eiyirp han tokik me menmen enum me wi enum mamnen te maain yi wen eiyises him mai yi yaain te yi eiyu eitikewa hi Mitik ke wit ke Mitik Iuwe.”*

³⁷ **Me wepni, Jisas ken winak iuwe ke God hirak kewepyapir him mirak katip mit em. Me witaan, hirak kinu mniu (o neiyip) Oliv ken kiwaai ein. ³⁸ Wanewik hekrit, hir mit miyapir nanpino winak iuwe ke God nanimtau him mirak.*

22

Mitik Judas katip kakwet Mitik Iuwe Jisas kakwisik kakno his mir
(Mt 26:1-5, 14-16; Mk 14:1-2, 10-11; Jo 11:45-53)

¹ **Wi epei man menep kerek mit ne Isrel han tewenin wi kerek nipaa God kari maamer nir ninaaiwir wit Isip, hirak ken kenep mit newiyen. Wi im hir nekinaam Pasova, hir ap newis yis mekre bret au. ² *Mit iuwe pris netike mit ne Skraip kerek natip mit miyapir him me God kerek Moses kewisim mau tiwei, hir han kitet mamirkeik te hir naninep Jisas nanantar hir nnapen nanriyak kakit wit yaain te mit kerek nises him mirak hir naninip.*

³ **Te Seten kan kari han ke Judas kerek mit nenewek “Mitik ke wit Keriot,” kerek hak kiutip ke mit disaipel hiswiyen wik (12). ⁴ Seten kari han kirak te Judas ken katip mit iuwe pris netike mit iuwe naanmipre polis ne winak iuwe ke God, hirak ketpor ekirkeik te hirak ekwetir Jisas kakno his mir. ⁵ Hir nemtewem, te hir han yaaik natip nanwetiwewek pewek. ⁶ Judas kewenhi pewek te hirak han kitet ekirkeik te hirak kakweyapir Jisas kakwet mit iuwe rek, te mit yapirwe nepu au hir nanitariyek.*

Mitikit wiketeret te mit disaipel temani menmen tirakem me wi Pasova
(Mt 26:17-25; Mk 14:12-21; Jo 13:21-30)

⁷ **Wi epei man te mit ne Isrel nanim bret yis mekremer au. Me wi ik hir mit eninep sipsip enir ke him me Moses mau tiwei metpim, hir nanim me wi Pasova han tewenin God kikaap maamer nir nipaa ninaaiwir Isip. ⁸ Me wi im Jisas keriuwet Pita ketike Jon ten ketpivekit, “Yi eino eiraimani menmen eirakem me wi Pasova te haiu mamim.” ⁹ Hirakit titiwekhi, “Ti hanhan hawir waumani menmen wawit nein?” ¹⁰ Jisas ketpivekit, “Eiyimtau. Yi eino wit iuwe ek yi yayir mitik kerememe min tipar mekremer. Yi eisesik einik eino winak kerek hirak kaknik kakno kakikrerek. ¹¹ Te yi eitip mitik hureske ke winak kar ik: ‘Mitik iuwe kawir ketput, Ti eweto haau meiyam em te hi etike mit disaipel nai mamim menmen me Pasova mamwi.’ ¹² Hirak kakteikni haau yaaim mau niu ein epei newis menmen mekremer. Yi eiyit menmen eiwisim emwaai haau im e.” ¹³ *Hirak katip epei au, hirakit ten tnapin menmen kerek epei Jisas ketpivekit em, te hirakit tirak menmen miwaai werek werek te hir nanim menmen me Pasova.*

Jisas kewet mit narak disaipel Komunion hir naam, te hir han teweninek
(Mt 26:26-30; Mk 14:22-26; 1Ko 11:23-25)

¹⁴ *Hirakit temani menmen epei werek, Jisas ketike mit aposel narak nar hiswiyen wik (12), hir nan nau neweikinan nanim menmen. ¹⁵ Hir nau en, Jisas ketpor, “Hi hanhan iuwe me hi hahim menmen im me Pasova etikewi maminin te maain hi hahi. ¹⁶ *Hi hanhan ehim menmen im entar hi etpi, hi ap te ehim menmen meiyam mar im ere maain God kaknen naanmamri yi mit nai.”*

¹⁷ *Jisas ketpor epei au, hirak kekin wa hesnu keriuwe tipar wain, hirak kitehi God ketpivek kar ik: “Ti yaaik.” Epei au, hirak katip, “Yi eiyit tipar mekre wa hesnu ik ek, eiwenem emrer yi mit. ¹⁸ Hi hetpi ap te hi pike ehim tipar wain im me wi im ere maain God kakinin kaknen naanmamri yi mit.” ¹⁹ *Epei au, hirak kekin bret kerek ek, hirak kitehi God ketpivek, “Ti yaaik,” te hirak kewepik kewetirek katip, “Ik ek hirak kire yink kai. [Hi hahi te akepi. Yi yaitwem yayim han etwenin menmen hi arakem.” ²⁰ Hir naam epei au, mar keremem hirak kewetir wa*

* 21:34-35 Mt 24:48-50; Mk 4:19; Lu 17:27; 1Te 5:3 * 21:36 Mk 13:33; Rev 6:17 * 21:37 Lu 19:47 * 22:1 Eks 12:1-27 * 22:2 Lu 20:19 * 22:3 Jo 13:2, 27 * 22:7 Eks 12:1-27 * 22:13 Lu 19:32 * 22:16 Lu 13:29 * 22:19 Lu 24:30

hesnu tɪpar wain mekrerem, hɪrak ketpor, “Mar im tɪpar wain hi ewenem mekre wa hesnu ik e, hɪram hemkre mai mamwen mamkepi yi mɪt te God kakweti hɪm kontrak ham mɪrak yaaim me yi eitikerek eikiyan eiyu han kiutɪp.] 21 *Yi eiyɪmtaul Hɪrak mɪtik kerek maain kakwepayapɪr epei kau ketikewai kaam menmen. 22 Hi Mɪtik ke wit ke Mɪtik Iuwe hi hahi ahɪr ke nɪpaa God epei katɪp, te mɪtik kerek kakwepayapɪrek, hɪrak kakiwaank hɪrekes.” 23 Hɪr nemtewek epei au, hɪr nekrit nitehiyan ne hɪr hɪras keimɪnak maain kakɪrak menmen im e.

Hɪr mɪt disaipel natɪp nenehan nare keimɪn hɪrak mɪtik iuwe kinɪn

24 *Maain mɪt disaipel natɪp nenehan me hɪr keimɪn hɪrak kakinɪn ne hɪr hɪras. 25 *Hɪr nenehan menmen im te Jisas ketpor, “Mɪt iuwe ne mɪt ap ne weiwik me Isrel, hɪr naanmɪpre mɪt en, hanhan mɪt nenewor nɪr yinan. 26 *Te yi au. Keimɪn ke yi mɪt hɪrak kakinɪn, hɪrak han ekitet hɪrak kɪre mɪtik weinɪk, hɪrak han ekitet hɪrak kɪre mɪt nitet yayiwe hɪrak kɪkaru. 27 *Yi han kitet keimɪn wɪsenuk kinɪn. Mɪtik kau yeno kaam menmen o mɪtik kerek kemani menmen kekinem kewet mɪtik kau yeno em? Mɪtik kau yeno kerek ek.

28 “Yi keriyen epei yetikewa me menmen enum epei man merewaank. 29 *Te hi eweti menmen yi naanmamrewem yayɪr ke haai kai epei kewetewem hi naanmɪprewem. 30 *Te yi yayɪm menmen mamtike tɪpar yayu yeno mai yaitikewa. Yi yayu yeno me mɪt iuwe yi skelim mɪt ne weiwik hiswiyen wik (12) me Isrel.”

Jisas katɪp Pita maain hɪrak kakweikɪn sip kakwetɪwek

(Mt 26:31-35; Mk 14:27-31; Jo 13:36-38)

31 Jisas ketpor epei au, hɪrak katɪp Pita, “Saimon, Saimon, emtewek! Mɪtik enuk Seten, God epei ketpɪwek te hɪrak kakmitɪpɪn me menmen kakri han ke yi mɪt. Hɪrak kakɪrakem kakɪr ke mɪtik kerek keit rais nɪkim keses haas kewis nɪkim yaaim mamwaai in, kewɪr haas men ein. 32 Te hi epei hitehi God kakɪkepit ti Saimon te ti ehises hɪm yaaim ap te menmen mamɪwaankem. Maain te ti pɪke eweikɪn ehisɪsa, ti ekaap nit yinan in.”

33 Pita katɪp keremirɪwek hɪm kar ik: “Mɪtik Iuwe, hi ap hɪnaain te hawɪr wauno wɪnak enuk hi hahi etikewit.” 34 Jisas ketpɪwek, “Pita, hi hetput. Suware ap te

kaknep enum wen au ere ti epei atɪp wikak te ti ap erteiya au.”

Jisas katɪp disaipel hɪr naanmamre hɪras enɪtar wɪ enum epei man

35 *Jisas katɪp Pita epei au, hɪrak katɪp disaipel nɪrak yapɪrwe kar ik: “Nɪpaa me wɪ hi heriuweti yi yen ap yeit tanɪk kike o tanɪk iuwe me nɪkɪn nakɪrke metike su, mɪt neweti menmen mei o au? Yi nɪnpɪ miwei o au?” Hɪr newenhi natɪp, “Haiu meit menmen werek.” 36 *Jisas katɪp, “Te in ek, yi neimɪn yeit tanɪk kike o tanɪk iuwe au, yi eitɪwem. Yi neimɪn ap yeit hɪne me his au en, yi eisiuwe saket te yi eiyɪt kei ki. 37 *Hi hetpiyem entar yi han tokik eiyu me menmen enum mamnen eiyɪr ke mɪtik ketenen hɪne keiyɪk kaknep mɪt enun nepan. Hɪm me God mau tɪwei nɪpaa mɪt newisɪm hɪram matɪp me hi mar ik: ‘Mɪt iuwe nanwisɪk kaki kaktike mɪt enun nɪrak enum.’ Menmen mekre tɪwei nɪpaa mɪt newisɪm me hi, hɪram mamnen mamɪrek.” 38 Hɪrak katɪp epei au, mɪt disaipel natɪp, “Mɪtik Iuwe, ehɪr im em. Haiu metenen hɪne me his wik.” Hɪrak kewenhi katɪp, “Hɪram werek. Emɪt. Yi yepɪtari hɪm mai.”

Jisas prea kitehi God menmen keit mɪniu o neiyɪp niuk mɪrak wit Oliv

(Mt 26:36-46; Mk 14:32-42)

39 *Hɪr natɪp epei au, Jisas ken witeik kɪnaaiwɪr wit Jerusalem, hɪrak ken mɪniu (o neiyɪp) Oliv kepɪr ke nɪpaa hɪrak kɪrakem. Mɪt disaipel nɪrak nisesik nen. 40 Hɪrak kan wit ik epei au, hɪrak ketpor, “Yi eiyitehi God te menmen enum Seten kakrekryorem hɪram ap te mamnen mamɪwep taau.” 41 Hɪrak ketpor epei au, hɪrak kɪnaiwɪri ken ere yanɪmɪn ein kɪre mɪt newɪr nan, hɪrak kewen ninɪp kau tɪ kitehi God menmen. 42 *Hɪrak katɪp, “Haai, ti han kit te ti ehɪt menmen im enum emkeipno. Ap han kai, au. Ti han kit ti erɪakem.” 43 [Mɪtik ensel keke wit ke God kan kɪrek kekepik han tokik kepu.] 44 Jisas han toenuk keriuwe menmen te hɪrak kitehi God hisiuwe, siwan mɪrak meweikɪnhis mɪre hemkre metnen men tɪ.

45 Hɪrak kitehi God epei au, hɪrak kekrit pɪke kakno kakɪr mɪt disaipel tɪrak. Au, hɪrakɪt tɪwaai tentar hɪrakɪt han enuk teri-uwe menmen enum mamnen. 46 Hɪrak kitorhi ketpor, “Yenmak te yi yɪwaai a? Yi eiyɪkrit eiyitehi God ekɪkepi te Seten ap kakrekrye enum taau.”

* 22:21 Sam 41:9; Jo 13:21-22 * 22:24 Lu 9:46 * 22:25 Mt 20:25-27; Mk 10:42-45 * 22:26 Mt 23:11; Mk 9:35

* 22:27 Jo 13:12-15 * 22:29 Lu 12:32 * 22:30 Mt 19:28 * 22:35 Lu 9:3, 10:4 * 22:36 Lu 22:49 * 22:37

Ais 53:12; Lu 22:52 * 22:39 Lu 21:37; Jo 18:1 * 22:42 Mt 6:10

*Mit nan neithis Jisas**(Mt 26:47-56; Mk 14:43-50; Jo 18:3-12)*

⁴⁷ Jisas wen ketpor menmen im, mitik niuk mirak Judas kerek mitik kiutip ke mit disaipel hiswiyen wik (12), hirak kinin mit yapirwe kan kerp ninaan me Jisas te keiyewewik kemiwek tekep (kises menmen me maamer nir.) ⁴⁸ Te Jisas ketpiwew, "Ti eriuwe menmen im me hawir weiyewewakit hiram mire hawir hirekses te ti ewisa hi Mitik ke wit ke Mitik Iuwe hi eno his me mit enun neapan a?"

⁴⁹ *Mit disaipel kerek nerp en netikerek nertei menmen mamnen hir nitiwekhi, "Mitik Iuwe, haiu emnep mit mamriuwe hane me his maiu o au?" ⁵⁰ Mitik disaipel kiutip kiwaai hane ke his kenep mitik kirak menmen me mitik iuwe pris, hirak keremir nikip me his yaaim mewen meket. ⁵¹ Au, Jisas katip keremiror him kar ik: "Epei au werek. Eiwisik." Hirak keit nikip pike kemtin mau paan kirak epei werek te mitik kire yaaik.

⁵² *Jisas kerekyiwewem mire yaaim, hirak kitehi mit iuwe pris netike mit naanmipre polis kerek naanmire winak iuwe ke God, hir netike mit iuwe ne kaunsil, hir nan nantiwekhis, hirak ketpor, "Yi yenmak te yi yan yetike hane me his o paap yoki te yi yan yetauhis yaire yi yayithis mitik enuk kerek kekintip menmen a? ⁵³ *Hekrit hekrit hi epeu etikewi hi heit winak ke God eik ek, te yi ap eitauihis eiwisa ekre winak enuk ke gavman au. Te in ek hiram wi mi te yi yairiak menmen enum. Seten in ek kare kakina."

*Pita kepakin Jisas katip kisesik au**(Mt 26:57-58, 69-75; Mk 14:53-54, 66-72; Jo 18:12-18, 25-27)*

⁵⁴ *Hirak katip epei au, hir netiwekhis neriyaak neiyik nen nekere winak ke mitik iuwe hetpris. Pita kisesi wen keit yanimin. ⁵⁵ Hir mit ne polis niman si nau menep ke winak iuwe eik ek. Epei au, mit nererik nau si, Pita kan kau ketikeri. ⁵⁶ *Hirak kau ketikeri, mite piutip wirek kau si em, hire wenemiyiwew naan watip, "Hirak mitik ik ek ketike Jisas." ⁵⁷ Hirak keremir iwe him kepakinek katip, "Mite hi epitariyek." ⁵⁸ Maain kike, mitik hak kerek te hirak ketpiwew, "Ti kiutip ke mit yi yisesik." Te Pita keremir iwek him katip, "Mitik hi ap hisesik taau." ⁵⁹ Maain kike, mitik hak katip him manp, "Hi atip werek! Mitik ik nipaau ketikerek kentar hirak katip kire

mitik ke provins Galili, kar ke Jisas ketpim." ⁶⁰ Au, Pita keremir iwek him katip, "Mitik, hi epitari mekam ti etpewem." Pita wen ketpim, suware kenep enum. ⁶¹ *Suware kenep enum, Jisas kerenaan kir Pita. Pita hirak keket han nipaau Jisas ketpiwew me him im, "Suware ap kaknep enum wen au, ti eraupakin wikak." ⁶² Hirak han kitet menmen im te hirak ken wit eik kikit wisenum.

*Mit nitetnaan Jisas nakip**(Mt 26:67-68; Mk 14:65)*

⁶³⁻⁶⁴ Mit kerek naanmire Jisas hir nitiweknaaan nakip. Hir newenkiwewek nanamir neriuwe laplap nitiwekhi, "Keimin kitep a? Ti profet ti ewepyapirek." ⁶⁵ Hir netpiwewek him enum me niraakek yink enuk.

*Jisas kewepyapir hirekes keit kaunsil**(Mt 26:59-66; Mk 14:55-64; Jo 18:19-24)*

⁶⁶ Wanewik epei kan, mit iuwe naanmipre mit ne Isrel, hir netike mit iuwe naanmipre mit pris, hir netike mit ninin nertei him me Moses natip mit miyapir em, hir nererik nau winak ke kaunsil te hir nari Jisas kan kerp nimin. ⁶⁷ *Hirak kan kerp nimin, hir nitiwekhi, "Ti hetpei ti Mitik kerek God kehimitenut kakirwetit ti enen ti ik o au?" Hirak ketpor, "Hi hetpei te yi ap yisisa him mai taau. ⁶⁸ Hi ehithi menmen te yi ap yayitpowem taau. ⁶⁹ *In ek ere maain hi Mitik ke wit ke Mitik Iuwe ehu etike God iuwe wawin naanmamre mit." ⁷⁰ *Hir yapirwe nitiwekhi, "Ti atip ti Nikan ke God a?" Hirak kewenhi katip, "Hi Nikan ke God hep ir yi yetpim." ⁷¹ Hir natipan, "Haiu ap mamri mit han te nanwepyapir him enum nipaau hirak ketpim taau. Haiu epei memtau menmen enum hirak in ek ketpim."

23*Hir nesiuwe him Jisas kerp ninaan me mitik iuwe Pailat**(Mt 27:1-2, 11-14; Mk 15:1-5; Jo 18:28-38)*

¹ Mit ne kaunsil nemtau him me Jisas epei au, mit yapirwe nekrit nari Jisas neiyik nen mitik iuwe gavman Pailat. ² *In ek hir newepyapirek natip, "Haiu minapen mitik ik ek hirak kariyeinaan mit nau ne Isrel, hirak ketpor ap emwetir pewek me takis emno mit ne gavman ke Rom, hirak katip hirak hirekes Kraiss, hirak Mitik Iuwe kinin mit." ³ *Pailat kitiwekhi, "Ti Mitik

* 22:49 Lu 22:36 * 22:52 Lu 22:37 * 22:53 Jo 7:30, 8:20; Kl 1:13 * 22:54 Sam 31:11; Lu 22:33 * 22:56 Ap 4:13 * 22:61 Lu 22:34 * 22:67 Jo 10:24, 3:12, 8:45 * 22:69 Ap 7:56 * 22:70 Lu 4:3, 9 * 23:2 Lu 20:25 * 23:3 1Ti 6:13

Iuwe king hinin naanmipre mit ne Isrel a?" Jisas kewenhi katip, "Ti hirekes hetpim me hi kerekek." ⁴ Epei au, Pailat keweikin katip mit iuwe pris netike mit yapirwe, "Hi ap hertei menmen enum hirak kiriakem te hi atip hirak enuk. Au, hirak yaaik." ⁵ Te hir newep him natip him iuwe, "Hirak hirekes kiriak mit han kekrit kekrit ner-iuwe him hirak ketporem. Hirak kinin kiriakem keit provins Galili, ken kerer wit wit ke provins Judia te in ek hirak epei kan Jerusalem."

Hir newepyapir Jisas nerp ninaan me mitik iuwe gavman Herot

⁶ Mitik Pailat kemtau him mir im hirak kitorhi, "Hirak mitik ik ek ke Galili a?" Hir netpwek, "O, hirak hirekes ke Galili." ⁷ *Hirak kertei Jisas hirak ke mit kerek Herot naanmipror neit provins Galili, hirak keriuwetek ken kirek. Me w im, Herot kan kau wit Jerusalem me w kike keremem.

⁸ *Mitik Herot hirak han yaaik kakir Jisas kentar hirak epei kemtau menmen me Jisas. Te hirak nipaa kemeriypwek kaktip kakirek. Hirak hanhan kakir Jisas kakriak menmen mit nipaa nirem au kakikaap mit kakriuwere. ⁹ Te Herot kitehi Jisas yapirwe, te Jisas ap kewenhi katip him mei miutip au. ¹⁰ Te mit iuwe ne pris netike mit newepyapir him me Moses nekrit nerp natip him manp nesiuwe him Jisas. ¹¹ Hir nerp nesiuwe him Jisas, mitik Herot ketike mit narak ne ami natip Jisas enum, nitetiweknaan nerekyiwerek enum. Hir nemriwek laplap yaaim kerek mit iuwe namir te hir pike neriuwetek ken kakir mitik Pailat. ¹² Me w im keremem Herot ketike Pailat tekiyakit tau tentar Pailat keriuwet Jisas ken kirek. Hirakit nipaa t're mitikit enukit tepan.

Mitik Pailat katip mit nanwis nil emu his me Jisas

(Mt 27:15-26; Mk 15:6-15; Jo 18:39-19:16)

¹³ Mitik Pailat kenine mit iuwe ne pris, mit iuwe ne kaunsil netike mit yapirwe, ¹⁴ te hirak ketpor, "Yi epei yari mitik ik ek yeiyik yan, yi yatip hirak kari han ke mit In ek, hi epei hitiwekhi me ninaan me yi mit yapirwe, te hi ap hinapin hirak kiriak menmen enum kerek yi yetpewem em au. ¹⁵ Herot kinapineke te hirak kiriak enum au. Te hirak kesiuwerek kan in. Mitik ik ap kiriak menmei enum te hirak kaki au. ¹⁶ Hi atip mit nai nantenenik nanwaai nipin nankip te hi esiuwerek kakno." ¹⁷ (Me w Pasova mitik Pailat kinaaiwir mitik kiutip

kerek nipaa kau kekere winak enuk ek, hirak kakno mit neitei en.)

¹⁸ Mit yapirwe nererik en natip, "Ei nep Jisas. Enaaiwir mitik Barabas eknen ektike haiu mit, har ke nipaa me w Pasova ti hinaaiwir mit han." ¹⁹ (Barabas nipaa hir newisik kekere winak enuk me menmen enum hirak kiriakem. Hirak ketike mit iuwe ne gavman nenapan te hirak kenep mitik kaa.) ²⁰ Mitik Pailat hanhan kannaaiwir Jisas kakno, te hirak pike kenine mit yapirwe ketpor kar nipaa hirak ketpim. ²¹ Te hir hinap natip, "Ewisik eku nu tentarakit! Ewisik eku nu tentarakit!" ²² Mitik Pailat pike ketpor ere wikak kar ik: "Te hirak kiriak mekam enum te hi akip a? Hi ap hinapin menmen enum hirak kiriakem te hi akip hirak eki! Hi hanhan mit nai nantenenik nanwaai nipin nankip te hi esiuwerek kakno!" ²³ Te hir hinap nenke natip him iuwe te hirak akwenkek Jisas ekintar nu tentarakit! Hir hinap narek ere Pailat kises him mir. ²⁴ Te Pailat katip Jisas kaki kakre mit hanhanek. ²⁵ Hirak kinaaiwir mitik kerek hir hanhanek, kerek nipaa kekere winak enuk kentar hirak ketike mit ne gavman nenapan, hirak kenep mitik kaa. Te hirak kesiuwe Jisas ken kaki kar ke mit hanhanek.

Mit newenkek Jisas kau nu tentarakit
(Mt 27:32-44; Mk 15:21-32; Jo 19:17-27)

²⁶ Mit ne ami ne Rom hir neithis Jisas neiyik nen. Hir nepno, hir newenyipir mitik niuk mirak Saimon, hirak ke wit Sairini, kerek kan keke wit kirak yanimin. Hir netiwekhis newis nu kenterik hirak kekerir nu keiyik kises Jisas. ²⁷ Mit yapirwe nisesik netike miyapir nei kerek nikitek netikeri nen. ²⁸ Hir nikitek te Jisas keweikin ketpor, "Miyapir ne Jerusalem. Yi ap eiyikta au emit! Yi eikit hiras eitike nikerek ni eiyintar mit nanriwaank. ²⁹ *Hi hatip him im te w maain mamnen te mit nantip,

'Hiram yaaim me miyapir tenmin, o miyapir kerek ap nine nikerek en, o miyapir ap newet nikerek n'm, hir han yaaik enu.' ³⁰ *Me w eim mit nantip hir hanhan miniu (o neiyip) o wank kakwen kakinteri. ³¹ *Hir mit ne Rom neiyep te hi hirak menmen enum au, te maain hir nanrekyi mekam me menmen enum mit in narakem? Hir nanriwaank yayit."

³² Hir neithis mitikit hakit wik, hirakit enukit tiriak menmen enum tenep mit, naniksip tatkite Jisas. ³³ Hir epei nan menep wit kerek mit newewek "Paan Hesu," hir newenkekik kau nu tentarakit,

te m̄it̄ik̄it̄ enuk̄it̄ raskel, hak kau kenke ken his yaaim, hak kau kenke ken his henkik. ³⁴* Jisas kau kentar nu tentarak̄it̄, h̄irak kat̄ip, “Haai, ti han ek̄itet menmen im au em̄it̄! Eh̄isak menmen enum h̄ir nerek̄yewem. H̄ir ap nertei hi keim̄in te h̄ir nerek̄yewem.” H̄ir m̄it̄ ne ami nenke laplap newetan nentar h̄ir neret̄it̄ satu o sak hemik. ³⁵* M̄it̄ yap̄irwe nerp en n̄ip̄irek, te m̄it̄ iuwe ne kaunsil ne Isrel nat̄ip Jisas enum h̄ir nat̄ip, “H̄irak k̄ikaap m̄it̄ miyap̄ir han te h̄irak M̄it̄ik God n̄ipaa keh̄im̄itanek kak̄ikaap haiu m̄it̄, em̄wis̄ik h̄irak ek̄ikaap h̄irekes kak̄inke kak̄ir̄p t̄i te h̄irak kaki au.” ³⁶* Te m̄it̄ ne ami nan n̄irek net̄ip̄wek enum, te h̄ir newen t̄ipar wain enum m̄in̄in h̄ir newet̄iwekem. ³⁷ H̄ir newet̄iwekem h̄ir net̄ip̄wek, “Ti m̄it̄ik̄ iuwe naan̄ip̄re m̄it̄ ne Isrel te ti ah̄ikaap h̄irekes enke nu ik eh̄ir̄p t̄i.” ³⁸ H̄ir net̄ip̄im nentar m̄it̄ik̄ iuwe ke gavman kewis h̄im im mau nu tentarak̄it̄ mau niu mentar paan ke Jisas. H̄iram mat̄ip mar im: “HIRAK M̄IT̄IK IUWE KING NAAN̄IP̄RE M̄IT̄ NE ISREL.”

³⁹ M̄it̄ik̄ ke m̄it̄ik̄it̄ hak̄it̄ kerek epei newenkekik̄it̄ tau nu tentarak̄it̄ tetike Jisas Tat̄ip enum kar ik: “Ti M̄it̄ik̄ Iuwe Krai, te ti ekepaw̄ir wautikewit̄.” ⁴⁰ Te m̄it̄ik̄ hak̄ ek kemtewek, h̄irak kat̄ip kenerek, “Haw̄ir menmen enum wet̄ikerek m̄ip̄iram, te ti enapen at̄ip enum te maain haiu mami God kakwep w̄isenum a? ⁴¹ Menmen im enum m̄it̄ nerek̄yaw̄irem me menmen enum haw̄ir w̄ir̄iakem te haw̄ir wawi waw̄interim, h̄iram werek. M̄it̄ik̄ ik ek au, kaki wein̄im kak̄intar h̄irak ap k̄ir̄iak menmen enum au, menmen yaaim.” ⁴²* Te h̄irak kat̄ip Jisas, “Ti han etwen̄ina Jisas, maain me w̄i ti naan̄mamre m̄it̄.” ⁴³ Jisas ket̄ip̄wek, “Hi het̄put im e. Petepin ti etikewa ehu wit̄ yaaik kerek m̄it̄ yaain epei naa, h̄im̄in k̄ir kewi.”

Jisas epei kaa

(Mt 27:45-56; Mk 15:33-41; Jo 19:28-30)

⁴⁴* In ek h̄irak wepni kau n̄im̄in iuwe, te God kenip wepni kaa ap te k̄ir au, te w̄itaan m̄iwap̄in̄ t̄i ik merer wit̄ wit̄ ere wepni kewen ken h̄inkew̄i ik e. ⁴⁵* Wepni wen ap k̄ir te wit̄ toto, laplap kerek n̄ipaa m̄it̄ n̄im̄ian mekre w̄inak iuwe ke God ek m̄iwap̄in̄ haau hak holi tru m̄it̄ neh̄im̄itanek ke God, h̄iram mewep wiketerem. Mar im God keteik̄in m̄it̄ Jisas kaa kak̄inke weip̄ir te m̄it̄ hekrit hekrit nanitehi God nan̄it̄ ninaan m̄irak.

⁴⁶* Menmen im man epei au, Jisas k̄inap ken̄ine h̄im iuwe, “Haai, hi esiuwe h̄im̄in kai kak̄naw̄ir ȳink kai te hi hahi.” H̄irak kat̄ip epei au, h̄irak kaa.

⁴⁷ Te m̄it̄ik̄ iuwe naan̄ip̄re m̄it̄ han nar 100 ne ami, h̄irak k̄ir menmen im Jisas k̄ir̄iakem, h̄irak kewen̄ipi God kat̄ip, “Hi hertei h̄irak m̄it̄ik̄ yaaik k̄ir̄iak menmen enum au.”

⁴⁸* M̄it̄ yap̄irwe kerek nererik nerp ein e n̄ir menmen im, h̄ir p̄ike nen n̄ir ein newen toni n̄ik̄itek.

⁴⁹* H̄ir neim̄in kerek nertei Jisas werek werek net̄ike miyap̄ir kerek nises Jisas neit Galili, h̄ir nerp yan̄im̄in n̄ir menmen me Jisas kaa.

M̄it̄ newis Jisas kek̄re hei iuwe kewen k̄in̄ik̄ keit̄ m̄iniu (o neiȳip)

(Mt 27:57-61; Mk 15:42-47; Jo 19:38-42)

⁵⁰⁻⁵¹* M̄it̄ik̄ hak̄ niuk m̄irak Josep, h̄irak ke wit̄ Arimatia kerek wit̄ kiut̄ip ke Isrel. H̄irak m̄it̄ik̄ yaaik kat̄ip menmen yaaim werek werek, kemer̄ir God kak̄nen naan̄mamre m̄it̄. H̄irak m̄it̄ik̄ kiut̄ip ke m̄it̄ ne kaunsil te h̄irak ap han yaaik keriuweri me menmen enum h̄ir nat̄ip nan̄ir̄iak Jisas em. ⁵² H̄irak ken w̄inak ke m̄it̄ik̄ iuwe Pailat kit̄iwek̄hi ekwet̄iwek ȳink ke Jisas kerek epei kaa. H̄irak kewen̄hi epei au, ⁵³ te Josep kesiupan herwe ȳink ke Jisas kau nu tentarak̄it̄ ken t̄i. H̄irak kewenkekik̄ keriuwe laplap yaaim meweiwei, te h̄irak k̄inaneke keiȳik ken kewis̄ik̄ k̄in̄ik̄ han n̄ipaa m̄it̄ nekin̄ik̄ kek̄re nan ke m̄iniu (o neiȳip) kerek n̄ipaa ap m̄it̄ newis nei nek̄rerek wen au. ⁵⁴ H̄iram me w̄i Fraide kerek m̄it̄ h̄ir neman̄i nek̄re menmen, te w̄i Sabat epei mam̄ikrit. ⁵⁵* Te miyap̄ir kerek n̄ipaa nises Jisas neke Galili nan, h̄ir net̄ike Josep nen n̄ir h̄irak kewis̄ Jisas ȳink k̄irak kek̄re hei ke m̄iniu (o neiȳip) markeik̄. ⁵⁶* Epei au, h̄ir p̄ike nen wit̄ eik n̄ir̄iak menmen m̄in̄in yaaim te neiȳim nan̄inen nanwis̄im mamu ȳink k̄irak te h̄irak ap kak̄n̄in waswas au. Epei au, h̄ir nau neit nar ke h̄im me Moses mau t̄wei met̄pim ere w̄i Sabat h̄iram epei au.

24

Jisas p̄ike kek̄rit

(Mt 28:1-10; Mk 16:1-8; Jo 20:1-10)

¹ W̄i Sande, wanewik̄ kesiupan toto eik, miyap̄ir nen hei kerek han kewen k̄in̄ik̄ n̄ipaa m̄it̄ newis Jisas kek̄rerek, h̄ir neit menmen yaaim m̄in̄in te nanwis̄im mamu Jisas ȳink k̄irak kerek n̄ipaa h̄ir n̄ir̄iakem.

* 23:34 Ais 53:12; Mt 5:44; Ap 7:60; Sam 22:18 * 23:35 Sam 22:7-8 * 23:36 Sam 69:21 * 23:42 Mt 16:28
* 23:44 Emo 8:9 * 23:45 Eks 26:31-33, 36:35 * 23:46 Sam 31:5; Ap 7:59 * 23:48 Lu 18:13 * 23:49 Sam 38:11, 88:8; Lu 8:2-3 * 23:50-51 Lu 2:25, 38 * 23:55 Lu 23:49 * 23:56 Eks 12:16, 20:10; Diu 5:14

2 H̄r nen n̄r nan kerek keiyepet h̄m ke hei ek m̄t nepei nenkerek kenp̄n kekeip̄n h̄m ke weip̄r ke hei. 3 H̄r n̄n̄k nen n̄m̄n, te h̄r n̄netn̄wek ap n̄nap̄n ȳnk ke J̄sas kekere hei k̄iwaai au. 4 *H̄r nerp en han kitet me menmen im, te wasenum m̄t̄k̄it wik teriuwet lapl̄ap m̄re hike terp menep tetikeri. 5 *H̄r miyap̄r n̄napen w̄senum te h̄r niteh̄r newen nin̄p̄ nau t̄i te m̄t̄k̄it h̄rak̄it tetpor, “Yenmak te yi yan ȳnyat̄n m̄t̄k̄ p̄ike kekrit kepu yeit wit ke m̄t̄ h̄r epei naa newisi neitai a? 6 H̄rak ap keit in au. H̄rak epei kekrit. Yi han ekitet menmen n̄paa h̄rak ketpiyem me w̄ h̄rak wen kepu provins Galili. H̄rak kat̄p kar ik: 7 *Hi M̄t̄k̄ ke wit ke M̄t̄k̄ Iuwe, m̄t̄ han nanwisa hi eno his me m̄t̄ enun nises menmen enum te h̄r nanwenk̄ka hahu nu tentarak̄it hi hahi. Te maain hi p̄ike ah̄krit ehu are m̄t̄k̄ me w̄ wikak.’”

8 H̄rak̄it tat̄p epei au, miyap̄r han kitet menmen me h̄m n̄paa h̄rak ketpim, 9-10 *te h̄r n̄naaiw̄r herwe hei p̄ike nen. M̄te kerep ep niuk m̄re Maria pe Magdala, Joana wetike Maria miye pe Jems, h̄r netike miyap̄r han nat̄p h̄m im men m̄t̄ aposel nar hiswiyen kiut̄p (11) netike m̄t̄ han, h̄r netpor menmen h̄r epei n̄rem. 11 Te m̄t̄ aposel nat̄p nekre han k̄r menmen miyap̄r netpim h̄r nemip̄n, te h̄r ap nemtewem nisesim au. 12 Te m̄t̄k̄ Pita kekrit kesiūk̄n ken hei kerek n̄paa m̄t̄ newis J̄sas keitai. H̄rak ken en, h̄rak kiteh̄r k̄r lapl̄ap wein̄m. H̄rak ap k̄r menmeyiam au, te h̄rak p̄ike ken wit eik han kitet menmen epei man.

M̄t̄k̄it wiketeret t̄ir J̄sas teit yayiwe ken Emeas

(Mk 16:12-13)

13 Me w̄ kerek Pita k̄r hei wein̄k keremem, m̄t̄k̄it wiketeret ten wit hak kiut̄p m̄t̄ nenewek Emeas. H̄rak yan̄m̄n kike k̄re 11 kilomita ke Jerusalem. 14 Te h̄rak̄it teke t̄i tat̄pak̄it me menmen epei man keremem. 15 *H̄rak̄it wen tetpim han kitetim, J̄sas h̄rekes kisesik̄it kan kewenyip̄ret. 16 H̄rak̄it t̄irek te h̄rak̄it ap terteyek h̄rak keim̄n kentar h̄rak kenip̄wek̄it han k̄rak̄it ap terteyek au.

17 J̄sas ketp̄wek̄it, “Yi yewepnak yat̄p mekam yi yeke t̄i yepno?” Te h̄rak̄it terp teit tenep naan mekiuwe. 18 M̄t̄k̄ hak niuk m̄rak Kliopas kit̄wekhi, “M̄t̄ miyap̄r yap̄rwe nerer wit wit han nererik neit Jerusalem me w̄ im. Te ti kiut̄p

kerek ap hertei menmen im n̄paaaseik epei man a?” 19 J̄sas kit̄wekhi, “Mekam epei man?”

H̄rak̄it tetp̄wek tar ik: “Menmen epei man mewaank J̄sas ke wit Nasaret. M̄t̄k̄ ik h̄rak profet, h̄rak k̄rak̄ak menmen n̄paa m̄t̄ ap te n̄rakem. H̄rak m̄t̄k̄ yaaik kewepyap̄r h̄m yaaim, te God ketike m̄t̄ han kitet h̄rak yaaik iuwe. 20 M̄t̄ nau iuwe ne pris netike m̄t̄ iuwe ne kaunsil newisik ken gavman te h̄r newenkek̄ik kentar nu tentarak̄it h̄rak kaa. 21 *Te h̄aiu hanhan h̄rak kiut̄p kerekak kak̄ikepai h̄aiu m̄t̄ miyap̄r ne Isrel kaktaihis keriyen. In ek h̄ram w̄ wikak menmen im nepei man. Menmen im epei man metike menmen ham im. 22 *Miyap̄r han nau nerekeye h̄aiu han kekrit. Wanewik h̄r nen nan̄r hei kerek m̄t̄ newisik k̄iwaairi en. 23 Te h̄r ap n̄nap̄n ȳnk k̄rak au. H̄r p̄ike nan nat̄p h̄r nau n̄tyak n̄r m̄t̄k̄it ensel tetpor, ‘H̄rak epei kekrit k̄re m̄t̄k̄.’ 24 *H̄r nat̄p epei au, m̄t̄ han ne h̄aiu m̄t̄ nen n̄r hei kerek m̄t̄ newisik kekerek mep̄r ke miyap̄r netpim te h̄r ap n̄nap̄nek au.”

25 *Te J̄sas keneret ketp̄wek̄it, “Yi han auri. Yenmak te yi ap yises menmen yap̄rwe profet netpim a? 26 *Mekam? Yi ap yertei Krais kerek God kehimit̄anek kak̄n̄n kak̄kaap m̄t̄, h̄rak ekin̄n eki p̄ike kak̄krit te maain h̄rak kak̄it niuk iuwe me God a?” 27 *Te J̄sas ketp̄wek̄item werek werek menmen t̄wei me God metpim me h̄rekes. H̄rak kekrit keit t̄wei Moses kewis̄m, h̄rak kewepwek̄ityap̄r h̄m ere h̄rak ketpor h̄m m̄t̄ profet netpim newis̄m mau t̄wei me h̄rekes.

28 H̄rak̄it tan menep ke wit kerek h̄rak̄it tat̄nori, te J̄sas kemip̄n kare kak̄no yan̄m̄n. 29 Te h̄rak̄it tewenek kerp tetp̄wek, “Ehu etikewaw̄r (o etikaw̄r). Wepni epei kakwen kakno w̄taan.” Te h̄rak ken kau ketikeret. 30 *J̄sas kau ketikeret tat̄im menmen. H̄rak kekin bret kat̄p God h̄rak yaaik, te h̄rak kewepik kewetiwek̄itek. 31 H̄rak k̄rak̄ak han k̄rak̄it h̄rak̄it terteyek, te h̄rak keweīk̄n his k̄re n̄me keit, h̄rak̄it ap t̄irek au. 32 H̄rak̄it tat̄pak̄it, “Han kaw̄r kekrit kerek h̄rak ketpaw̄r witet yayiwe ketpaw̄r werek werek h̄m me God mau t̄wei.”

33 H̄rak̄it tat̄pak̄it epei au, h̄rak̄it tekrit wasenum p̄ike ten Jerusalem. H̄rak̄it t̄ir m̄t̄ disaipel hiswiyen kiut̄p (11) nererik netike m̄t̄ han. 34 *Te h̄r netp̄wek̄it nar

* 24:4 Ap 1:10 * 24:5 Lu 2:9 * 24:7 Lu 9:22, 17:25 * 24:9-10 Lu 8:2-3 * 24:15 Mt 18:20, 24:19; Mt 21:11
 * 24:21 Lu 1:68, 2:38, 19:11; Ap 1:6 * 24:22 Lu 24:1-11 * 24:24 Jo 20:3-10 * 24:25 Lu 24:44 * 24:26 Lu 9:22; Ap 3:13, 17:3; Jo 13:31 * 24:27 Diu 18:15; Sam 22:1-21; Ais 53 * 24:30 Lu 22:19 * 24:34 1Ko 15:4-5

ik: "Haiu metpi werek. Mítik Iuwe pike kekrit kepu. Saimon epei kirek kepu." ³⁵ Te mítikít wiketeret tetpor menmen werek werek kerek epei man meit yayiwe eik. Hírakít tetpor markeik hírakít tertei Jisas kewep bret kewetíwekíttek.

Hír mit disaipel nír Jisas

(Mt 28:16-20; Mk 16:14-18; Jo 20:19-23;

Ap 1:6-8)

³⁶ *Hírakít wen tetpor híim im, wasenum Jisas hírekes kerp ketikeri ketpor, "Yi eiyu werek werek." ³⁷ *Te híir nínápen nepírpir nentar híir han kitet híir nír herwe. ³⁸ Te híirak ketpor, "Yenmak te yi han toenuk a? Yenmak te yi han kiteta hi herwe a? ³⁹ Eiyír pap me hei mau his híit mai. Hi hírekes kerek ek. Eírírauhs, te yi eiyírtei hi hírekes. Herwe ap te naan o hemik kewik kar ke epei yi yíra auye!" ⁴⁰ Jisas ketpor híim im epei au, híirak keteiknor his híit mírak. ⁴¹ *Hír ap te nanisesim nentar híir han yaaik wísenuk te híirak kitorhi, "Yi yeit menmen mei te yi yeweto mei ehím o au?" ⁴² Hír newetíwek saauk hak kiutíp kerek epei si taak. ⁴³⁻⁴⁴ *Hírak kekiník kaak, híir nírak. Hírak kaak epei au, híirak ketpor, "Menmen im nípaa hí epei hetpiyem kerek hí wen hepu hetikewi híram im: 'Menmen yapírwe kerek nípaa Moses ketike mít profet híir newisím mau tíwei metike híim mau tíwei Sam híram mamnen.'" ⁴⁵ Epei au, híirak kerekyor han kíir kewep te híir nanírtei híim me God mau tíwei werek werek. ⁴⁶ *Te híirak ketpor, "Im em híram híim nípaa mít newisím mau tíwei: 'Mítik God kehímítanek Mítik Iuwe Kraís eki te pike kakíkrit me wí wikak.'" ⁴⁷ *Yi mít nai yeit wit Jerusalem yi yaino yairer wit wit yaitíp mít miyapír híim yaaim te híir nanweikín sip nanwet menmen enum God kakísak menmen enum mír kakíntar menmen hí híirákem. ⁴⁸⁻⁴⁹ **Yi epei yír menmen im te yi yaiwepyapírem. Hí hírekes eriuweti menmen nípaa Haai kai katíp híirak kaksuwerek kaknen, te yi wen eiyu wit iuwe ik ek eimerír menmen iuwe me wit ke God mamíkiuwe mamnen mamwi."

God kari Jisas kíniu ken wit híirak

(Mk 16:19-20; Ap 1:9-12)

⁵⁰ Jisas katíp epei au, híirak keriyei nen nínáaiwír wit Jerusalem, híir nen wit Betani. In ek híirak kíikám his mírak kitehi God naanmamror. ⁵¹ Jisas wen kitehi God naanmamror, híirak ken kíinaiwírí kíniu ken wit ke God. ⁵² *Epei au, híir newenípíyek. Hír wen newenípíyek híir pike nepno wit Jerusalem han yaaik iuwe.

⁵³ Hekrit hekrit híir nen wínak iuwe ke God newenípíyek.

Mepír keremem

* 24:36 1Ko 15:5 * 24:37 Mt 14:26 * 24:41 Jo 21:5 * 24:43-44 Lu 18:31, 24:27 * 24:46 Ais 53; Hos 6:2
* 24:47 1Ti 3:16 * 24:48-49 Jo 15:27; Ap 1:8 * 24:48-49 Jo 14:16, 15:26, 16:7; Ap 1:4 * 24:52 Jo 14:28, 16:22

**Him Yaaim Me Kraiss Jon
Kewisim Mau Tíwei
Menmen mekre tíwei ik**

Jon Baptais katip mit him me God 1:19-34
Jisas kehimitan mit disaipel narak 1:35-51

Jisas katip mit him me God 2:1-12:50
Jisas katip mit disaipel him mirak 13:1-17:26

Mit newenkek Jisas kaa 18:1-19:42
Jisas pike kekrit mit nirek 20:1-31
Jisas ketike mit disaipel neit Galili 21:1-25

Nipaa enum eik mitik kiutip kepu kakwetai him yaaim

1 *Nipaa enum eik, God kiriak ti wen au, mitik kiutip kepu kerek kakwetai him yaaim. Hirak kau ketike God, hirakit tau niutip tipirakit. 2 Menmen mepu wen au, hirak kau ketike God. 3 *God katip mitik ik, te hirak kewis menmen yapirwe kerek mepu, hirak kiriakem. Menmen meiyam miutip ap te hremes mekrit au. Hirak Haai ke himn hak yaaik kikaap mit hir nanu nanit tipmain tipmain enum eik.

4 *Hirak kikaap mit nertei God, hir nanu werek nanir ke si mir te mit hir nanir yayiwe. 5 *Him me mitik ik hram mire si mirius ein ein. Menmen enum mire witaan toto mekre han ke haiu mit ap te mamimnem mamawaankem taau.

6 *God keruwet mitik kakwepyapir menmen im, hirak itai kai niuk mirak Jon. 7 Hirak kan katip mit me mitik ik. Hirak yaaik kire si mir, te mit yapirwe nemtau him me Jon, hir nanises mitik ik. 8 *Hirak hirekes ap mitik ik au. Hirak kan katip mit him me mitik ik yaaik kire si mir.

9 *Mitik ik hirak kire si, hirak kan ti. Hirak kikaap mit miyapir kerek nepu te hir nertei God. 10 *Nipaa God kiriak ti keruwerek, te mitik ik kan kau ti. Mit nau ti nepitari mitik ik hirak Mitik luwe kiriak menmen im au. 11 Hirak kan ti kerek nipaa hirak kiriakek, te mit narak en ne weiwik me Isrel neweikin sip newetiwek. 12 *Te mit han kerek nemtewek nisesik, hirak katip hram werek te hir nire nikerek ne God. 13 *Hir ap nire nikerek ne God nentar miye haai ninen au. Hir nikerek ne God nentar God kehimiteni hir narak.

14 *Mitik ik kan ti keit yink kar ke haiu mit. Haiu mirek hirak Mitik Yaaik kire God, hirak kerekeyi haiu mit menmen yaaim, hirak katip him kempin au. Hirak kiriak menmen im yaaim kentar hirak Nikan kiutip kerekek God kiriakek, te hirak mitik kar ek. 15 *Jon kewepyapirek katip mit kar ik: "Mitik ik hirak mitik nipaa hi hetpiyek har ik: 'Hirak kikaru kakwepyapir him te hirak iuwe kinina kentar nipaa miye wina wen au, hirak kepu ketike God.'"

16 *Haiu mit meit menmen yaaim me God mentar mitik ik ketenen menmen mirak yapirwe kewetaiyem keteipim keteipim.

17 *Nipaa God kewet Moses him lo mirak hirak kewetaiyem haiu emisesim o au en, haiu mami. Te Jisas Kraiss kerekek kerekeyi yaaim kewetai him mirak ham yaaim.

18 *Mitik kiutip keyiak ap kir God au. Mitik kiutip kerekek hirak hirekes kire God kau ketikerek menep, hirak epei kewepyapirek keteiknaiyek te haiu mertei God hirak kire mekak.

Jon Baptais

(Mt 3:1-12; Mk 1:2-8; Lu 3:2-18)

19 Wi han miut iuwe naanmipre mit ne Isrel hir neruwet mit pris netike mit han ne weiwik miutip me Livai kerek hir nikaap pris nriak menmen, hir nan nitehi Jon nar ik: "Ti hatip ti keimn?" 20 *Hirak kepakin au hirak kewepyapirem ketpor kar ik: "Hi ap Mitik God kehimitena hi akaap mit ne Isrel au." 21 *Hir pike nitiwekhi, "Ti ap Mitik God kehimitenut ti ekepai haiu mit ne Isrel au, te ti keimn? Ti mitik profet ilaija o au?" Hirak ketpor: "Hi ap ilaija au." Hir nitiwekhi neteipim: "Ti mitik profet haiu memeryut ti enen o au?" Hirak katip: "Hi mitik profet ik au." 22 Hir netpiwek: "Te ti keimn? Mit kerek neruwetai haiu man in hanhan nanirtei ti atip mit ti keimn. Te ti etpai." 23 *Jon ketpor kar ik: "Hi mitik ik ek. Hi mitik herp wit tenhaan weinik mit ap newi hi hinap hatip, 'Yi mit einetit yayiwe eiriakem yaaim te Mitik luwe kakitetik kaknen.'" Nipaa profet Aisaia hirak kewis him im mau tíwei.

24 Mit ne Farisi kerek ninin nertei him me Moses hir nisesim, hir keriyen neruwet mit in nan nitehi Jon menmen im.

25 *Te mit in hir nitehi Jon, "Ti ap Mitik God kehimitenut ti ekaap haiu mit ne Isrel,

* 1:1 Jo 17:5; 1Jo 1:1-2; Rev 19:13 * 1:3 1Ko 8:6; Kl 1:16-17; Hi 1:2 * 1:4 Jo 5:26 * 1:5 Jo 3:19 * 1:6 Mt 3:1; Lu 1:13-17, 76, 3:2 * 1:8 Jo 1:20 * 1:9 Jo 8:12; 1Jo 2:8 * 1:10 Jo 1:3, 17:25; Kl 1:16 * 1:12 Ga 3:26 * 1:13 Jo 3:3-6; Je 1:18; 1Pi 1:23 * 1:14 Ga 4:4; Fl 2:7; Hi 2:14; Ais 60:1-2; Lu 9:32; Jo 2:11 * 1:15 Jo 1:27, 30; Mt 3:11 * 1:16 Kl 2:10 * 1:17 Eks 34:28; Ro 6:14, 10:4 * 1:18 Eks 33:20; Jo 6:46; 1Ti 6:16; 1Jo 4:12; Mt 11:27 * 1:20 Jo 3:28 * 1:21 Mt 11:14; Diu 18:15, 18; Jo 6:14, 7:40; Ap 3:22 * 1:23 Ais 40:3 * 1:25 Mt 21:25; Jo 1:33

ti Ilaija au, ti m̄t̄t̄k haiu memeriuyt au, ti henmak te ti h̄k̄r m̄t̄ miyap̄r neriuwe t̄par a?”²⁶ Itai kai Jon ketpor, “Hi h̄k̄r m̄t̄ neriuwe t̄par wein̄m, te m̄t̄t̄k kiut̄p kerp n̄m̄n ke yi m̄t̄ yi yep̄t̄ariyek.”²⁷ *H̄rak kisisa, te h̄rak M̄t̄t̄k Iuwe kin̄na, hi h̄re m̄t̄t̄k enuk wein̄k.”²⁸ *Menmen im man meit wit Betani meit menke men p̄nak ein ke mani Jodan kerek Jon k̄k̄ri keitai en.

Jisas N̄kan k̄re Sipsip ke God kaki kak̄s̄ak menmen enum maiu

²⁹ *Maain w̄ ham itai kai Jon k̄r Jisas kaknen kak̄rek h̄rak kat̄p, “Eiȳrek! M̄t̄t̄k ik ek h̄rak k̄re Sipsip ke God. H̄rak keriuwetek kan in kaki kak̄kreh̄r ke haiu m̄t̄ te h̄rak kak̄s̄ak menmen enum haiu m̄riakem.”³⁰ *H̄rak m̄t̄t̄k kerek kerek n̄paa hi etpiyek kerek maain k̄karu kak̄s̄isa kaknen, h̄rak M̄t̄t̄k Iuwe kin̄na kentar n̄paa h̄rak kin̄na kepu ketike God me w̄ miye ap wina wen au.³¹ N̄paa hi ap hertei h̄rak kakre keim̄n, te hi h̄k̄r m̄t̄ har ik ek te hi eteik̄n yi m̄t̄ ne Isrel yi eiȳrtei h̄rak keim̄n.”

³² *Jon kat̄p h̄m im em me menmen h̄rak k̄rem. H̄rak kat̄p, “Hi h̄r God H̄m̄n Yaik kenke keke nepni kan k̄re hore tap̄ kan kenterik.”³³ *Hi n̄paa hep̄tari God kehimitanek h̄rak m̄t̄t̄k kerek kak̄k̄epai, te God keriuweta hi ak̄ri eiriuwe t̄par em, h̄rak ketpo, “Ti ah̄r God H̄m̄n Yaik kak̄nke kaknen kak̄kre m̄t̄t̄k, m̄t̄t̄k ik kerek kakwet m̄t̄ God H̄m̄n Yaik kaku kakri.”³⁴ *Hi epei h̄rek, te hi etpi h̄rak N̄kan ke God.”

Jisas keithis m̄t̄t̄k it disaipel tekyaaait (4)

³⁵ Teipmen, itai kai Jon wen kepeit mani Jodan ketike m̄t̄t̄k it disaipel wiketeret.³⁶ *H̄rak k̄r Jisas kan ken te h̄rak kat̄p, “M̄t̄t̄k ik h̄rak Sipsip ke God. H̄rak keriuwetek kan kaki kak̄kaap haiu m̄t̄.”³⁷ M̄t̄t̄k it wik temtau Jon kat̄p kar ik, te h̄rak it tises Jisas ten tetikerek.³⁸ Jisas keweik̄n k̄ret tisesik, te h̄rak kit̄wew̄thi, “Yi yaȳr mekam?” H̄rak it tet̄p̄w̄ek, “Rabai, ti hau heit nein?” (Haiu meweik̄n h̄m Rabai h̄ram mat̄p M̄t̄t̄k Iuwe tisa.)³⁹ H̄rak kat̄p, “Einen eiȳrem.” Te h̄rak it tetikerek tariyak̄it ten t̄r wit kerek h̄rak kewiyen, te h̄rak it ten en tetikerek ere w̄taan (H̄ram epei h̄nkew̄ te h̄rak it tet̄p̄w̄ek menmen im.)

⁴⁰ *M̄t̄t̄k hak niuk m̄rak Endru h̄rak n̄k̄ik ke Saimon Pita h̄rak m̄t̄t̄k kiut̄p ke

m̄t̄t̄k it wiketeret h̄rak kemtau h̄m me Jon te h̄rak kises Jisas.⁴¹ *Wasenum, m̄t̄t̄k Endru k̄naaiw̄r Jisas ken k̄nap̄n heiyyi-uwe k̄rak Saimon, h̄rak ket̄p̄w̄ek, “Haw̄r epei w̄nap̄n M̄t̄t̄k Iuwe Mesaia.” (Haiu meweik̄n h̄m Mesaia haiu mat̄p Krai, M̄t̄t̄k kerek God kehimitanek kak̄kaap haiu m̄t̄.)⁴² *H̄rak ket̄p̄w̄ek epei au, Endru keithis Saimon keiȳk ken k̄r Jisas. Jisas k̄rek, h̄rak ket̄p̄w̄ek, “Ti Saimon n̄kan ke Jon. In ek hi eweik̄n niuk mit mamre Sifas.” (Haiu meweik̄n h̄m h̄ram mat̄p, “Pita” o “Nan”.)

Jisas ken̄ne Filip ketike Nataniel h̄rak it tisesik

⁴³ *W̄ ham Jisas kekrit kakno provins Galili. H̄rak han kitet kakno en te h̄rak k̄nap̄n m̄t̄t̄k Filip ket̄p̄w̄ek kar ik: “Ti enen eisisa!”⁴⁴ Filip h̄rak ke wit Betsaida, wit ke Endru ketike Pita.⁴⁵ *Te Filip k̄nap̄n Nataniel h̄rak ket̄p̄w̄ek, “Haiu epei m̄nap̄n m̄t̄t̄k kerek n̄paa Moses kewis̄im mau t̄wei m̄rak, h̄rak ketike m̄t̄ profet newis̄im mau t̄wei. Haiu epei m̄nap̄nek, h̄rak Jisas, n̄kan ke Josep ke Nasaret.”

⁴⁶ *Nataniel ket̄p̄w̄ek, “Menmen mei miut̄p yaaim ap te mam̄ke Nasaret mamnen auye!” Filip kewenhi ket̄p̄w̄ek kar ik: “Ti eno eh̄rek.”

⁴⁷ *Jisas k̄r Nataniel kan kak̄rek, h̄rak kat̄p, “Eiȳrek. H̄rak m̄t̄t̄k ke Isrel ap kemp̄n au.”

⁴⁸ Nataniel ket̄p̄w̄ek, “Ti harkeik te ti herteiya?” Jisas ket̄p̄w̄ek, “Filip ken̄nut wen au, hi h̄rit kerek ti hau h̄n̄k nu fik ek.”

⁴⁹ *Nataniel ket̄p̄w̄ek kar ik: “Ti M̄t̄t̄k Iuwe, ti N̄kan ke God kerek. Ti M̄t̄t̄k Iuwe eh̄n̄n naanmamrai haiu m̄t̄ ne Isrel.”

⁵⁰ Jisas ket̄p̄w̄ek, “Hi hetput hi h̄rit hau h̄n̄k nu fik te me menmen in ti han kiteta hi M̄t̄t̄k Iuwe a? Hi hetput maain ti eh̄r menmen iuwe min̄n menmen im em.”⁵¹ *Te Jisas ketpor, “Hi hetpi werek. Yi maain yaȳr wit ke God kakwep te yi eiȳr m̄t̄ ensel ne God nan̄niun nan̄kiuwe nan̄ntar hi M̄t̄t̄k ke wit ke M̄t̄t̄k Iuwe.”

2

M̄t̄t̄k hak keit m̄te te Jisas keweik̄n t̄par wein̄m h̄ram m̄re wain

¹ *W̄ wikak epei men, m̄t̄t̄k ketike m̄te nan̄tan nan̄t wit Kena keit provins Galili.

* 1:27 Jo 1:15; Ap 13:25 * 1:28 Mt 3:6; Jo 10:40 * 1:29 Jo 1:36; Ais 53:6-7; 1Pi 1:18-19 * 1:30 Jo 1:15 * 1:32 Mt 3:16 * 1:33 Lu 3:2-3 * 1:34 Mt 3:17, 17:5, 27:54 * 1:36 Jo 1:29 * 1:40 Mt 4:18-20 * 1:41 1Sm 2:10; Sam 2:2; Jo 4:25 * 1:42 Mt 16:18; Mk 3:16 * 1:43 Mt 8:22; Mk 2:14 * 1:45 Diu 18:18; Ais 7:14, 9:6; Jer 23:5; Esi 34:23 * 1:46 Jo 7:41, 52 * 1:47 Sam 32:2 * 1:49 Mt 14:33, 16:16, 27:42; Mk 3:11; Jo 12:13 * 1:51 Jen 28:12 * 2:1 Jo 1:43

Jisas miye p̄irak h̄ire wepeit en. ² Te Jisas ketike m̄it disaipel n̄irak nat̄ip nan̄ino nan̄iri nan̄itan. ³ *Maain h̄ir naam t̄ipar wain m̄ir epei au, Jisas miye wetp̄iwek war ik: “H̄ir naam t̄ipar wain epei au mesi.”

⁴ *Jisas ketp̄iwe, “Ti ap etpo menmen hi ehisesim. H̄iram ap menmen mit. Au, h̄iram menmen mai. W̄i ap man wen au te hi hewepyap̄ir h̄irekes hi keim̄in.”

⁵ Te Jisas miye p̄irak wat̄ip m̄it kerek n̄ir̄iak menmen me m̄it en, “Yi eir̄iak menmen eiyises h̄im m̄irak kerek h̄irak ketpi ek.”

⁶ *M̄it ne Isrel newis h̄im lo mau t̄iwei mat̄ip h̄ir nanin̄in nankemyet his te h̄ir nan̄im menmen. Me menmen im h̄ir newis m̄in iuwe mar hisp̄inak kiut̄ip (6) (h̄iram m̄ire heurek nun) h̄iram mepu. H̄iram iuwe te mahtenen t̄ipar yap̄irwe (Mar ke heurek hiswiyen hiswiyen hiswiyen (30).

⁷ Te Jisas kat̄ip m̄it en, “Yi eiwen t̄ipar em̄ikre m̄in.” Te h̄ir newen t̄ipar mekremer ere mau h̄im. ⁸ Epei au, h̄irak ketpor, “Yi eiwen t̄ipar mei eiyim eino eiwet m̄it̄ik naanm̄ipre menmen me neitan em.” H̄irak kat̄ip epei au, h̄ir neiyim nen newet m̄it̄ik ek em. ⁹ H̄ir neiyim nen newet̄iwekem, h̄irak kaam t̄ipar mei kike kerek Jisas keweik̄inhis em m̄ire t̄ipar wain, h̄irak kept̄itari m̄it neit t̄ipar wain im neit nein. (Te m̄it kerek n̄im̄ian (o n̄imin) t̄ipar im em h̄ir nerteiyem.) Te h̄irak ken̄ine m̄it̄ik kerek keit m̄ite ep h̄irak ketp̄iwek kar ik: ¹⁰ “M̄it yap̄irwe newet m̄it t̄ipar wain yaaim, h̄ir nin̄in nan̄im, te maain h̄ir netarit̄ari, h̄ir newet̄ir t̄ipar yaaim kike. Te ti au! Ti etenen t̄ipar wain yaaim ti ewet m̄it em emakaru.”

¹¹ *Menmen im h̄iram menmen iuwe Jisas kin̄in k̄ir̄iakem. H̄irak k̄ir̄iakem keit Kena h̄irak wit kike ke provins Galili. Ik ek keteik̄in haiu m̄it disaipel n̄irak menmen iuwe God kewet̄iwekem, te haiu han kitet h̄irak M̄it̄ik God keruiwetek han kak̄ikapai haiu m̄it.

¹² *Epei au, Jisas ketike miye p̄irak kikrek t̄irak netike m̄it disaipel n̄irak nen wit Kapaneam nau en w̄i ham.

Jisas kep̄ir m̄it nesiuwe menmen neit pewek neit w̄inak iuwe ke God keit Jerusalem

(Mt 21:12-13; Mk 11:15-19; Lu 19:45-46)

¹³ *W̄i Pasova menep mamnen te m̄it ne Isrel han tewen̄in n̄ipaa God kenep m̄it ne Isip, te maamr̄ n̄ir au. Me w̄i im Jisas ken wit iuwe Jerusalem. ¹⁴ H̄irak

ken kekre w̄inak iuwe ke God, h̄irak k̄ir m̄it kerek nesiuwe bulmakau metike sipsip, hore n̄imanp nan̄it pewek mamr̄erim. H̄irak k̄ir m̄it in netike m̄it han nau yeno h̄ir neit pewek me m̄it nerer wit wit newet̄ir pewek ham yaaim me Isrel. ¹⁵ H̄irak k̄ir menmen im, Jisas keit waai k̄ir̄iakek k̄ire n̄ip̄in k̄iwaaiyek kenep sipsip bulmakau. M̄it nau yeno netenen pewek h̄irak kep̄iri nen witeik. H̄irak kep̄iri nen wit eik, h̄irak kenke k̄inaan keit pewek m̄ir kew̄irem mesiken̄ik m̄iwaai ti. ¹⁶ *H̄irak kat̄ip m̄it kerek nesiuwe hore kar ik: “Yi eikin̄im eiyim eino wit eik. Hi h̄inapen yi ȳir̄iak w̄inak ke Haai kai enuk k̄ire w̄inak maket m̄it neiyik nesiuwe menmen neitak.” ¹⁷ *Haiu m̄it disaipel n̄irak han kitet h̄im n̄ipaa haiu mekinaam mau t̄iwei me God h̄iram mat̄ip mar im: “Hi hanhan iuwe me naanmamprut w̄inak kit kaku werek werek.”

¹⁸ *H̄irak k̄ir̄iak menmen im epei au, h̄ir m̄it iuwe ne kaunsil ke Isrel nan netp̄iwek, “Ti eriak menmen iuwe manmen emteik̄in God kewisit te ti han hep̄ir menmen im meit w̄inak iuwe k̄irak ik ek.”

¹⁹ *Jisas ketpor kar ik: “Yi yaiwen w̄inak ke God ik ek, te wi wikak hi p̄ike eimaak.”

²⁰ H̄ir p̄ike netp̄iwek, “Me 46 tito m̄it nime w̄inak iuwe ke God ik ek. Te ti hat̄ip ti p̄ike eimaak me w̄i wikak keremem a? Taauye!”

²¹ *Jisas ap kat̄ip me w̄inak ke God. Au, h̄irak kat̄ip me ȳink k̄irak. ²² *Te maain m̄it nenep Jisas kaki, God k̄ik̄iak h̄irak kekrit kepu, haiu m̄it disaipel n̄irak meket han h̄im n̄ipaa h̄irak ketpim, te haiu mises h̄im n̄ipaa God kewisim mau t̄iwei. H̄iram metike h̄im me Jisas.

Jisas kertei han ke mit yap̄irwe

²³ *Jisas wen kepu Jerusalem me w̄i Pasova, w̄i kerek m̄it han tewen̄in God kenep m̄it ne Isrel au, m̄it ne Isip keriyen. Me w̄i im m̄it yap̄irwe nisesik nentar menmen yaaim iuwe h̄ir n̄irek h̄irak k̄ir̄iakem.

²⁴ Te Jisas ap kemtau h̄im h̄ir netp̄iwekem kisesim au. H̄irak ap kewisi h̄ir neh̄im̄itanek m̄it̄ik iuwe king k̄ir naanm̄ipri au, kentar h̄irak kertei menmen m̄it ne t̄i h̄ir hanhanem. ²⁵ *H̄irak epei kertei werek werek menmen mekre han ke m̄it ne t̄i ap m̄it̄ik hak te kak̄in̄inek kertei han ke m̄it te h̄irak ketp̄iwekem au.

* 2:3 Jo 19:26 * 2:4 Jo 7:30, 8:20 * 2:6 Mk 7:3-4 * 2:11 Jo 1:14, 4:54, 11:40; Lu 9:32 * 2:12 Mt 4:13

* 2:13 Eks 12:1-17; Jo 6:4, 11:55 * 2:16 Lu 2:49 * 2:17 Sam 69:9 * 2:18 Mt 21:23 * 2:19 Mt 26:61, 27:40;

Ap 6:14 * 2:21 1Ko 6:19 * 2:22 Jo 12:16, 14:26 * 2:23 Jo 7:31 * 2:25 Mk 2:8 * 3:1 Jo 7:50, 19:39

3

Jisas ketike Nikodimas tewepnak

1 *Mítik niuk mîrak Nikodimas kepu. Hîrak mítik hak ke mit ne Farisi kerek hîr ninîn nises hîm me Moses. Hîrak mítik iuwe hak ke mít kerek ninîn naanmîpre mít ne Isrel. 2 *Wîtaan ham hîrak kan kîr Jisas ketpîwek kar ik: “Mítik luwe, haiu mertei God keruwetit ti han tí heteiknai menmen. Mit neiyap ap te nanriak menmen iuwe mamîr ke tí hîriakem taau!” 3 *Jisas ketpîwek kar ik: “Hi hetput hîm im em hîram yaaim. Mítik ap kakweikîn yaaik kakîr ke nîkan miye wînaak ek, hîrak ap te kaku kaktike God taau!”

4 Nikodimas kitîwekhi kar ik: “Markeik te mítik nepei enuk ke mítik hîrak pîke kakre mítik pîpîak. Hîrak pîke kaku kakîkre tu ke miye pîrak te hîre pîke wawînaak?”

5 *Jisas kewenhi ketpîwek kar ik: “God ap te kakînîn naanmampre mít ere mít han nankîri nanriuwe típar, God Hîmîn Yaaik kakîrak hîmîn kîr hîrak yaaik. 6 *Mítik kerek miye wînaak, hîrak kîre mítik kerekek. Mítik God Hîmîn Yaaik kakîrakek hîmîn kîrak hîrak yaaik, hîrak kîre God. 7 Ti ap han kekrit epîpîr entar hîm im hi hetputem me yi yapîrwe God Hîmîn Yaaik ekrekem hîmîn kî hîrak kakre yaaik. 8 *Nîme mîniyu mepno in mepno ein. Yi yemtau hîram matîp, te yi ap yertei hîram meke nein man, te mamno nein. God Hîmîn Yaaik hîrak kîre nîme. Haiu mepîtari karkeik hîrak kîriak menmen kîkaap mít au.”

9 Nikodimas kitîwekhi kar ik: “Mamîrkeik te menmen im em nanmen?”

10 Jisas ketpîwek, “Ti mítik iuwe tisa ti hertei menmen yapîrwe hinîn mít ne Isrel, te ti ap hertei menmen im au a? Menmen mit! 11 *Hi hetput werek. Haiu matîp menmen haiu epei merteyem, haiu matîp menmen haiu epei mîrem. Te yi yeweikîn sip yewet menmen haiu metpiyem. 12 *Hi nepei hetpi menmen me tí im e te yi ap han kikitim yisesim au. Te hi hetpi me menmen me wit ke God, mamîrkeik te yi yayîmtau menmen hi etpiyem me wit ke God yi yayisesim a? Taauye! 13 *Mítik keyiak ap nîpaa ken wit ke God heven au. Hi Mítik ke wit ke Mítik luwe kerekek, hi hînaaiwir wit kîrak hekiuwe han tí ik

e. 14 *Nîpaa Moses kîkiak manpen kau niu keit wit weinîk mít ap newi. Mar im, mít nanwenkîka hi Mítik ke wit ke Mítik luwe nanwisa antar nu tentarakî. 15 *Te mít yapîrwe kerek nises God, hîr nanu nantikerek tipmain tipmain enum eik.

16 *God hanhan mít ne tí ik iuwe te hîrak keruwet nîkan kîrak kiutîp kerekek kan tí ik. Te neimîn kerek nanisesik, hîr ap nani au. Hîr nanu nanî nantike God tipmain tipmain enum eik. 17 *God ap kesiuwe hi Nîkan kîrak hi han tí ik skelim mít au. Hi han hahi akaap mít ne tí ik. 18 *Neimîn nisisa hi Nîkan ke God ap te God skelim hîr nanîno si au. Te neimîn kerek ap nisisa hi Nîkan ke God eh, hîrak God epei skelim mít in nentar hîr ap han kitet he Nîkan kiutîp kerekek kîrak ahîsak menmen enum hîr nirîakem. 19 *God skelim mít kakîr ik. Hîm mai yaaim mîre wepni kîr, hi han tí ik heteikîn mít menmen me God. Te hîr hanhan menmen enum me tí hîram mîre wîtaan toto. Menmen yaaim em me God au. Hir hanhan menmen enum me tí nentar hîr nîriak menmen enum enum. 20 *Neimîn hîr nîriak menmen enum hîr nîre mít enun nepan ne menmen yaaim me God. Te hîr ap nanînen nanises hi Nîkan ke God nanîtar hîr nînapen hi ewepypîr menmen enum hîr nîriakem. 21 Te neimîn hîr hanhan nanriak menmen yaaim, hîr nanînen hi Nîkan ke God kerek hîm mai yaaim hîram mîre wepni te hîr nanteikîn mít yapîrwe hîr nîriak menmen yaaim God katîp hîr enrîakem.”

Jon kewepypîr Jisas hîrak keimîn

22 *Jisas katîp Nikodimas epei au, Jisas ketike mít disaipel nîrak nînaaiwir Jerusalem nen wit hak kike ke Judia. Hîrak kau en ketikeri wî ham, hîr nîkîr mít miyapîr neriuwe típar. 23 Jon hîrak kîkîr mít neriuwe típar menep tí niuk mîrak Inon, hîrak menep wit Selim. Hîrak kîkîr mít in kentar típar yapîrwe meitai. Mít nen nanîrek te hîrak kîkîri. 24 *(Mítik iuwe King Herot ap kewis Jon kekere wînak enuk ke gavman wen au.)

25 Mít disaipel han ne Jon netike mítik hak ke Isrel hîr nenehan nentar menmen me nîkîr mít neriuwe típar nises hîm mít ne Isrel nîpaa nisesim. 26 *Te hîr nen Jon nitîwekhi nar ik: “Mítik luwe, ti han kitet mítik kerek nîpaa ketikewit yeit mani Jodan yeit pînak eik, kerek ti hatîp hîm

* 3:2 Mt 22:16; Jo 9:16 * 3:3 Mt 18:3; 1Pi 1:23 * 3:5 Esi 36:25, 27; Ta 3:5 * 3:6 Sam 51:5; Jo 1:13 * 3:8 Ekl 11:5 * 3:11 Jo 3:32, 8:26 * 3:12 Lu 22:67 * 3:13 Pro 30:4; Ro 10:6 * 3:14 Nam 21:9; Jo 8:28, 12:32 * 3:15 Jo 20:31 * 3:16 Ro 5:8, 8:32; 1Jo 4:9-10; Jo 3:36, 10:28 * 3:17 Lu 19:10; Jo 5:22, 12:47; Ap 17:31 * 3:18 Jo 3:36, 5:24 * 3:19 Jo 1:5, 9:8, 12 * 3:20 Ef 5:11-13 * 3:22 Jo 4:1-2 * 3:24 Mt 4:12 * 3:26 Jo 1:26-34

mîrak em? Hîrak epei kîkîr in ek, te mît yapîrwe nanîno nanîrek.”

27 *Jon ketpor, “God keit wit kîrak Heven ap keruwet mîtik kiutîp menmen hîrak ap kaktîwem au. 28 *Yi hîras yertei hîm mai kerek nîpaa hi hetpim. Hi hatîp har ik: ‘Hi ap Krais au. God keruweta te hi hînin han hewepyapîrek.’ 29 *Mîtik kerek kakît mîte hîre mîte pîrak. Jîsas hîrak kîre mîtik ik. Mît nises hîm mîrak hîr nîre mîte pîrak. Mîtik kerek wariyakî kîrak kemtewek hîrak kaknen ketîwek menmen, hîrak han yaaik kar ke in ek hi han yaaik iuwe. Te hi ap yînk enuk hentar mît yapîrwe nisesik au. In ek hi han yaaik iuwe. 30 Hîrak kakre Mîtik luwe keit niuk iuwe, te hi au hi hîre mîte wewîk.”

31 *Jîsas kerek keke wit ke God kan tî ik hîrak kinîn mît. Keimîn hîrak ke tî ik hîrak mîtik kerekek, hîrak han kitet menmen me tî ik. Hîrak kerek ke wit ke God hîrak hîrak kinîn menmen yapîrwe.

32 *Hîrak kewepyapîr hîm me menmen hîrak epei kîrem, menmen hîrak apeî kemtewem. Hîrak kewepyapîrem katîp mît em te mîtik keiyak ap kemtewem kisesim au. 33 Mîtik kerek hîrak kemtau kises hîm mîrak hîrak keteikîn mît han God hîrak katîp hîm yaaim. 34 *Mîtik kerek God keruwetek hîrak kakwepyapîr hîm me God kentar hîrak kewetîwek Hîmîn kîrak Yaaik keneises han kîrak kekepik kîrakem. 35 *God Haai hanhan Nîkan kîrak, te hîrak kewetîwek menmen yapîrwe meit his mîrak. 36 *Neimîn nises nîkan ke God nanît hîmîn yaaik kaku kakît tipmain tipmain enum eik. Neimîn neweikîn sip newet hîm me nîkan ke God, hîr ap te nanu nanît au. God han enuk kakriuweri.

4

Jîsas ketike mîte pe Sameria hîr newep-nak

1 *Me wî im mît ne Farisi kerek ninîn nises hîm me Moses nemtau hîm ham mar im: “Jîsas keithis mît yapîrwe te hîrak kîkîri ninîn Jon.” 2 Te Jîsas hîrekes ap kîkîr mît au. Hîr mît disaipel nîrak keriyen nîkîri. 3 Jîsas kertei menmen mît ne Farisi hîr nemtewem, te hîrak kînaaiwîr provins Judia hîrak pîke kepno provins Galili. 4 *Te yayiwe hîrak kitetik ek ken kerekir provins Sameria.

5 *Te hîrak ken wit hak iuwe ke Sameria niuk mîrak Saika. Wit ik hîrak menep tî me ni kerek nîpaa enum eik Jekop epei kewet nîkan kîrak Josep em. 6 Hei ke mît hîr nanmîan tîpar keit in kerek nîpaa maam ke Isrel hîrak kekinîk. Jîsas hît mekek te hîrak kau menep hei kerekek. Wepni nepei kan kau nîmîniuwe. 7 Jîsas kau en, mîte hap pe Sameria wan waumîan tîpar. Te Jîsas kitîwehi, “Ti eweto tîpar mei ehîm.” 8 (Hîr mît disaipel ne Jîsas epei nen wit eik nanwîr pewek nanît menmen me hîr nanîm.) 9 *Mîte pe Sameria wewenhi watîp, “Ti mîtik ke Isrel, hi mîte pe Sameria. Kenmak te ti hitauhi tîpar te ti ehîm a?” (Mît ne Isrel ap te nanît menmen me Sameria mîre tîkenup wenkepye kerek naam menmen nekrerem em au. Hîr han kitet God kaktîp hîr enun nanînterim.)

10 *Jîsas ketîwe, “Ti ertei werek menmen God kakweti yi mît em, ti hertei hi keimîn hi hituthi, ‘Ti eweto tîpar mei ehîm’, te ti etpo, ‘Ti eweto tîpar mei yaaim mamu mamît tipmain tipmain enum eik.’” 11 Mîte watîp war ik, “Mîtik luwe, ti ap heit menmen me tîpar. Hei ke tîpar ik hîrak kesikekre. Te ti ehît tîpar yaaim mamkaap haiu mît mamu werek tipmain tipmain enum eik ehît nein? 12 *Nîpaa maam nîpu kiau Jekop kewetei hei ik. Hîrak nîpaa ketike nîkerek, sipsip, bulmakau mîrak, hîr naam tîpar im em. Ti are iuwe hîmîn maam kiau Jekop?” 13 Jîsas kewenhi katîp, “Mît yapîrwe nanîm tîpar im em maain hîr pîke hîm niu enuk (o mar kakwenkîkor hîm) nanîm tîpar meiyam. 14 *Te neimîn nanîm tîpar kerek hi ewetîrem, maain hîr ap te hîr pîke hîm niu enuk (o mar kakwenkîkor hîm) au. Tîpar kerek hi ewetîrem hîram mamre tîpar mamîkre han kîr mamu mamît mamkaap mît nanu werek werek tipmain tipmain enum eik.”

15 Hîre pîke witîwekhi war ik: “Mîtik luwe, ti eweto tîpar mei im em. Te hi ap pîke hîm niu enuk (o mar kakwenkîkor hîm) au. Te maain hi ap pîke anen in amîan tîpar mei au.”

16 Jîsas ketîwe, “Ti eno enîne mîtik kit te ti pîke enen in.”

17 Mîte watîp, “Hi ap heit mîtik au.” Jîsas ketîwe, “Ti hatîp ti mîtik au. Ti atîp werek. 18 Nîpaa tî heit mîkaan nar hispînak (5). In ek mîtik tî hau hetikerek hîrak ap mîtik kit. Ti epei hatîp werek.”

* 3:27 Jo 19:11, 1Ko 4:7, Hi 5:4 * 3:28 Jo 1:20, 23; Mt 11:10 * 3:29 Mt 9:15 * 3:31 Jo 8:23; 1Jo 4:5 * 3:32 Jo 3:11 * 3:34 Jo 1:32; Ap 10:38 * 3:35 Mt 11:27; Jo 5:20, 10:17 * 3:36 Jo 3:16-18; 1Jo 5:12; Lu 3:7 * 4:1 Jo 3:22, 26 * 4:4 Lu 9:52 * 4:5 Jen 33:19; Jos 24:32 * 4:9 Esr 4:1-5, 9:1-10:44; Lu 9:52-53 * 4:10 Jo 4:26, 7:37-38; Rev 21:6 * 4:12 Jo 8:53 * 4:14 Jo 6:35 * 4:19 Jo 7:40, 9:17; 1Ko 14:24-25 * 4:20 Diu 12:5-14; Sam 122:1-5

19 *Hîre wetpîwek, “Mîtk luwe, hi hertei ti hîre mîtk profet. 20 *Maamrer nai ne Sameria nises God newenîpiyek neit mîniu (o neiyîp) ik ek. Te haiu emwenîpi God emeitak. Te yi mît ne Isrel yatîp wit iuwe Jerusalem hîrak yaaik kerekek. Wit hak au.”

21 Jisas ketpîwe, “Mîte, ti ehises hîm mai. Maain wî ham mamnen te yi mît ne ti yaiwenîpi niuk me Haai kai yayît mîniu (o neiyîp) ik au, o yayît wit iuwe Jerusalem au.”

22 *Jisas ketpîwe, “Yi mît ne Sameria ap yertei werek keimîn yi yisesik yewenîpiyek. Haiu mît ne Isrel meritei werek keimîn haiu misesik mewenîpiyek. Menmen God hîrak kîrakem keithis mît miyapîr hîr nisesik, hîrak kewetaiyem. 23 Wî epei mamnen menep te mît kerek hîr yaain nises God Haai, hîr nanwenîpiyek neriuwe han kîr. Te mît nar ik God Haai hanhan hîr enisesik enwenîpiyek. 24 *God hîrak Hîmîn Yaaik kerekek. Hîr mît hîr newenîpi niuk mîrak, hîr enises menmen yaain enwenîpiyek enriuwe hîmîn kîr yaaik.”

25 *Te mîte wetpîwek, “Hi hertei maain mîtk Mesaia kerek God kehîmîtanek kaknen, hîr mît nenewek Kraiss, maain hîrak kaknen hîrak kakîtpai menmen yapîrwe.”

26 *Jisas ketpîwe kar ik: “Hi kerekek hi atîp etikewit hi Kraiss.”

27 Hîrak katîp kar ek, hîr mît disaipel nîrak hîr nîrek katîp ketike mîte hap, hîr han kitet yapîrwe. Te in ek mîtk keiyak ap kitîwehi kar ik: “Ti ehî mekam?” O hîr nîtiwekhi, “Kenmak te ti hatîp hetikerep?”

28 Hîre wînaaiwîr heurek ke tîpar mîre, hîre pîke wen wit iuwe eik, te hîre wen watîp mît yapîrwe. 29 Hîre wetpor, “Yi einen eiyîr mîtk ik. Hîrak ketpo menmen yapîrwe kerek hi nîpaa hîrakem. Hîrak mîtk Mesaia kerek God kehîmîtanek kakîkaap haiu mît?” 30 Hîre wetpor, te hîr nînaaiwîr wit ek nen nanîr Jisas.

31 Mîte wen wit kîre eik, mît disaipel natîp Jisas, “Mîtk luwe, ti ehîm menmen.”

32 Te Jisas ketpor, “Hi menmen mai yi ap yerteiyem hi hahîm.”

33 Mît disaipel nîrak hîras natîp nar ik: “Mîtk keiyak ketîwek menmen keiyîm kan o?”

34 *Jisas ketpor, “Menmen mai mar im: Hi hises hîm me Haai hîrak nîpaa keriuweta te hi han. Hi arîak wok mîrak enemtîn hîram mar ke menmen hi ahîm.”

35 *Yi mît yatîp yar ik: “Wenke tekyaaait (4) ere wî mamnen te haiu mamket menmen mau ni. Hi hetpi. Yi eiwaanaan heriyai heriyai eiyîr ni werek werek. Teket epei me yaaim te yi eiketim mamnen. 36 Mîtk hîrak kerek epei keit menmen, hîrak keit pewek hîram mamu werek. Hîram mar ke hîrak kari han ke mît hîr enises hîm me God te hîr enu enî tipmain tipmain enuk eik. Mîtk kerek kamîr ni hîrak ketike mîtk kerek keit menmen me ni hîrakît han yaaik tekiyakît. Mît han natîp mît hîm me God netike mît hîr nari han ke mît hîr nises hîm me God hîr nîre mîtkîk wik it. 37 Mar ek te hîm im hîram yaaim. ‘Mîtk kiutîp kamîr menmen, maain mîtk hak kakîketim.’ 38 Nîpaa hi eriuwetai yi yen yari han ke mît hîr nises hîm me God yar ke mîtk kakît menmen epei me yaaim meit ni eim. Nîpaa yi ap yen yetpor menmen, te yi yîkîak han kîr te hîr nanises hîm me God. Mît han keriyen nîrak menmen im. Te in ek yi yîkaap mît hîr nanises hîm me God.”

39 Maain mît yapîrwe ne wit kike Saika ke provins Sameria nises Jisas nentar hîr nemtau hîm me mîte hîre epei wetpor, “Hîrak ketpo menmen yapîrwe nîpaa ein hi hîrakem.” 40 Te mît ne Sameria nan nîr Jisas hîr netpîwek eku ektikeri. Te hîrak kau ketikeri neit wit eik wî wik.

41 Mît han yapîrwe hîr nemtau hîm mîrak te hîr nisesik.

42 *Te hîr natîp mîte, “In ek haiu memtau hîm mîrak te haiu misesim. Haiu ap misesim mentar menmen nîpaa ti etpaiyem au. Haiu hîras memtewem te haiu han kitet hîrak Mîtk Kraiss kerek God keriuwetek kakîkaap haiu mît miyapîr ne ti.”

Jisas kîkaap nîkan ke mîtk iuwe ke gavman

43 *Wî wik epei au, Jisas kînaaiwîr wit ik hîrak ken Galili.

44 *Jisas hîrekes epei katîp, “Mîtk profet niuk mîrak iuwe meit wit kîrak au.” 45 *Te wî Jisas epei ken kiun provins Galili, mît nau en netpîwek, “Ti yaaik ti han.” Hîr netpîwekem nentar hîr hîras nîpaa nen nîr menmen me wî Pasova neit Jerusalem me wî mît nererik han tewenîn God nîpaa kenep mît ne Isip hîr naa. Te hîr epei nîr menmen yaaim hîrak kîrakem keit ein. 46 *Epei au, Jisas pîke ken wit Kena ke provins Galili, wit kerek nîpaa hîrak keweikîn tîpar weinîm mîre tîpar wain. Mîtk iuwe ke gavman keit Kapaneam kau

* 4:22 2Kin 17:29-41; Ais 2:3; Ro 9:4-5 * 4:24 2Ko 3:17; Ro 12:1; Fl 3:3 * 4:25 Jo 1:41 * 4:26 Mk 14:61-62; Jo 9:37 * 4:34 Jo 6:38, 17:4 * 4:35 Lu 10:2 * 4:42 1Jo 4:14 * 4:43 Jo 4:40 * 4:44 Mt 13:57 * 4:45 Jo 2:23 * 4:46 Jo 2:1-11 * 4:47 Mt 8:5-6

in. Níkan kírak hírak kínáp. ⁴⁷ *Hírak kemtau Jisas epei kínaaiwír provins Judia kan Galili, te hírak ken kírek kitíwekhi eknen ekíkaap níkan kírak kínáp. Níkan kírak epei menep kaki. ⁴⁸ *Jisas ketpíwek, “Yi ap yír menmen iuwe hi aríakem, te yi ap eiyímtau híim mai eiyisesim au.”

⁴⁹ Mítík iuwe ke gavman ketpíwek, “Mítík Iuwe, ti esiuukín, o au en, níkan kai kaki.”

⁵⁰ *Jisas ketpíwek, “Ti eno! Níkan kit kaku werek.” Mítík ik kemtau híim me Jisas kisesim te hírak kínaaiwírek ken. ⁵¹ Hírak kepno wínak kírak, mít kerek nerekyíwek menmen hír nan newenek yayiwe hír netpíwek, “Níkan kit epei kóre yaaik.”

⁵² Hírak kitorhi, “Kewaaí meruri níkan kai hírak kóre yaaik?” Hír netpíwek, “Nepíp wepni kau nímíníuwe hírak yínk sisi epei au meit.” ⁵³ *Te haai kertei me nepíp wepni kau nímíníuwe, Jisas ketpíwek níkan kaku werek. Te hírak ketíke mít kerek hírak hír nises híim me Jisas.

⁵⁴ *Menmen im híram menmen yaaim wik hírak kíríakem me wí hírak kínaaiwír Provins Judia ken kiun provins Galili.

5

Jisas kíkíkaap mítík hak kínáp hírak kóre yaaik keit wan werweik ke Betesda

¹ Jisas kíkíkaap níkan ke mítík iuwe epei au, wí ham kerek mít ne Isrel nererik naam menmen epei man. Te Jisas píke ken Jerusalem. ² Meit Jerusalem menep weipír iuwe ke sipsip, wanwerweik iuwe kíwaaíri. Mít natíp híim Hibru hír newek Betesda. Menep wan werweik kerek mít newep weisaak hispínak (⁵) te mít nínápen wepni o hawí te hír nísawín newim. ³ Mít miyapír yapírwe kerek hír nínáp hír níwaaíri. Hír mít han nanamír toto, mít han his hít mín enum, mít han his hít epei maa. ⁴ Wí ham mítík ensel ke Mítík Iuwe God kenke kan wan kerek te híram típar mítáník. Típar mítáník nepi au, mítík kínín kakíkwe kakókíre típar, hírak kakre yaaik. ⁵ Mítík kiutíp kau weisaak nípaá hírak kínáp ere 38 tito. ⁶ Jisas kír mítík ik kíppwaaí en, hírak kertei hírak kínáp kíwaaí wí yapírwe, te Jisas ketpíwek kar ik: “Ti hanhan ti píke are yaaik a?”

⁷ Mítík ik kerek kínáp hírak ketpíwek, “Mítík Iuwe, kerek típar mírírír; hi ap mít nei nekina newisa hekre típar au.

Hi hírekes eno, mít han hír nínatín nan nínína.”

⁸ *Jisas ketpíwek, “Ti ekrit ehír ehit yeno mit eiyím eno.” ⁹ *Wasenum hírak mítík kínáp ek hírak kóre yaaik. Hírak keit yeno mírak keiyím ken.

Wí im híram wí Sabat. ¹⁰ *Mít iuwe ne Isrel nír mítík ik kemerír yeno mírak te hír nenerek netpíwek, “Petepin híram wí Sabat. Wí im em ti ap emerír yeno mit emít!” ¹¹ Hírak kewenhi ketpor, “Hírak mítík kerekya hi híre yaaik ketpo, ‘Ekin yeno mit eiyím ekrit eno.’”

¹² Hír nitíwekhi, “Keimín hírak ketput ti ekin yeno mit eiyím ekrit eno a?” ¹³ Mítík kerek Jisas kekepik ap kertei hírak keimín kentar Jisas kínaaiwírek ken ek, mít yapírwe nererik neit wit eik e.

¹⁴ *Maain Jisas kínápínek keit wínak iuwe ke God hírak ketpíwek, “Ti epei híre yaaik. Ti ap píke hanhan ehises menmen enum te menmen ham iuwe enum mamnen mamwit.” ¹⁵ Hírak ketpíwek epei au, mítík ik ken katíp mít iuwe ne Isrel kar ik: “Mítík kerek kerekya hi yaaik hírak Jisas.”

¹⁶ *Hírak ketpor Jisas kekepik te mít iuwe ne Isrel hír nínín níríak Jisas enum nentar hírak kíkíkaap mítík enuk kínáp iuwe hírak kóre yaaik me wí Sabat (kerek mít níríak menmen au. Hír nau weiním.) ¹⁷ *Hír natíp Jisas enum nenerek, te hírak ketpor, “Hekrit hekrit Haai kai kíríak menmen, te hi aríakem har ke hírak kíríakem.”

¹⁸ *Hím im kerek Jisas ketpím míríak mít iuwe ne Isrel han enuk iuwe te hír hanhan nanínep Jisas kaki. Hír hanhan nankíp kentar hírak kíkíkaap mítík ke wí Sabat kerek au. Hír han enuk nankíp naníntar hírak katíp God hírekes Haai kírak, te hírak kíríak hírekes iuwe kóre God Haai.

God kehímítan níkan kírak hírak iuwe kíríak menmen mírak

¹⁹ *Mít iuwe ne Isrel nenerek, te Jisas ketpor, “Hi etpi híim yaaim! Hi Níkan ap te hi hírekes aríak menmen mei weiním me han kai au. Hi hírák menmen mamír ke hi hír Haai kai kíríakem. Haai kai kíríak menmen, hi herteiyem te hi hírákem.”

²⁰ *Haai hírak hanhan keríuwa hi Níkan kírak, hírak keteikno menmen iuwe hírak kíríakem. Maain hírak kakteikno menmen iuwe minín menmen hi epei hírákem te yi yapírwe han kakíkrit kakríuwerem.

²¹ *Híram mar ke Haai kíkían mít kerek

* 4:48 Jo 2:18; 1Ko 1:22 * 4:50 Mt 8:13; Mk 7:29 * 4:53 Ap 16:14-15, 31 * 4:54 Jo 2:11, 23 * 5:8 Mt 9:6 * 5:9 Jo 9:14 * 5:10 Nía 13:19; Jer 17:21; Lu 13:14 * 5:14 Jo 8:11 * 5:16 Mt 12:14 * 5:17 Jo 9:4 * 5:18 Mt 26:4; Jo 7:1, 30, 10:30, 33 * 5:19 Jo 5:30, 8:28 * 5:20 Jo 3:35 * 5:21 Ro 4:17; Ef 2:5; Jo 11:25

epei naa ek te h̄r p̄ke nekrit nau, te hi n̄kan k̄rak ehises han kai awis h̄m̄n yaaik kaku kak̄kre han ke m̄t kerek hi hanhan hewis̄k kak̄kre han k̄r. ²² *Haai kai h̄rakes ap skelim m̄t au. H̄rak kewisa hi N̄kan k̄rak hi ekreh̄r k̄rak hi skelim m̄t. ²³ *Te m̄t yap̄rwe nanwen̄pi niuk me hi N̄kan mam̄r ke h̄r newen̄pi niuk me Haai kai. M̄t kerek ap newen̄pi niuk me hi N̄kan, h̄r ap nanwen̄pi niuk me Haai kai kerek keriuweta hi han in.

²⁴ *⁴“Hi hetpi h̄m̄n yaaim. Neim̄n nemtau h̄m̄n mai h̄r nisesim, te h̄r nanises h̄m̄n me h̄rak kerek keriuweta hi han in, te h̄r nan̄t h̄m̄n yaaik kaku kak̄t tipmain tipmain enum eik. Hi ap te skelim m̄t au. H̄r nepei n̄naawīr menmen enum, h̄r neit h̄m̄n yaaik nanu werek. ²⁵ *Hi hetpi h̄m̄n yaaim. W̄i kerek n̄paa God keh̄m̄tanem h̄ram epei man, te m̄t n̄paa naa h̄r nan̄mtau h̄m̄n me hi N̄kan ke M̄t̄k̄ luwe God. Te neim̄n nan̄mtewem, h̄r nan̄t h̄m̄n yaaik nanu werek. ²⁶ *God Haai h̄rak kaku au. H̄rak Haai ke menmen mamkaap menmen yap̄rwe mam̄m̄t. Te h̄rak keweto hi N̄kan k̄rak menmen te hi ap hahi au. Hi hetenen menmen im te hi akaap m̄t miyap̄r te h̄r nanu nan̄t tipmain tipmain enum eik. ²⁷ *H̄rak kewisa hi luwe hi skelim m̄t hentar hi M̄t̄k̄ ke wit k̄rak. ²⁸ Yi ap han kekrit ke menmen im epei au em̄t. W̄i mamnen te m̄t kerek n̄paa naa m̄t newisi nekre hei nan̄mtau h̄m̄n me hi N̄kan ke M̄t̄k̄ luwe. ²⁹ *Te h̄r nan̄naawīr hei, h̄r nan̄tpaan nan̄nen witik. Neim̄n kerek n̄paa n̄r̄iak menmen yaaim e, h̄r nan̄k̄rit nanu nan̄t. Te m̄t n̄paa n̄r̄iak enum, h̄r nan̄k̄rit nan̄no si enum.

Menmen mewep̄yap̄r Jisas h̄rak m̄t̄k̄ God keriuwetek kan

³⁰ *⁴“Hi ap h̄r̄iak menmen hises han kai au. Menmen hi hemtau God ketpewem te hi hisesim skelim m̄t ariuwere. Hi skelim m̄t werek werek hentar hi ap hises han kai. Hi hises han ke God kerek keriuweta te hi han t̄i ik e. ³¹ *Te hi kerekek etpi menmen me hi h̄rakes yi han kitet hi hem̄p̄n. ³² *M̄t̄k̄ kiut̄p̄ kepu kewep̄yap̄r h̄m̄n mai. Hi hertei h̄m̄n im h̄ram mat̄p̄ m̄t me hi h̄ram h̄m̄n yaaim. ³³ Yi n̄paa yesiuwe m̄t h̄r nen n̄r̄ Jon nit̄wexhi menmen, te h̄rak ketpi h̄m̄n im me hi h̄ram yaaim. ³⁴ *Hi ap han kitet

yap̄rwe me m̄t̄k̄ h̄rak kewep̄yap̄r niuk mai au. Hi hetpiem te yi eiȳrteiyem eiyises h̄m̄n mai te God kak̄kepi yi eiyu eit̄kerek eiyu werek werek. ³⁵ Jon h̄rak k̄re si keteikni yayiwe, h̄rak keteikni menmen me God. Me w̄i h̄rak kepu yi hanhan yisesik. ³⁶ *Menmen ham min̄n h̄m̄n n̄paa Jon ketpim me hi. H̄ram im. Menmen yaaim haai kai ketpo hi h̄r̄iakem. Menmen ham n̄paa hi h̄r̄iakem, h̄ram m̄t̄k̄ m̄t̄ miyap̄r te h̄r̄nertei Haai kai God keriuweta te hi han in. ³⁷ *Haai kerek keriuweta hi han in, h̄rak kewep̄yap̄r ketpi hi keim̄n. Te yi ap yemtau h̄m̄n m̄rak au. Yi ap n̄paa ȳr̄ ninaan m̄rak au. ³⁸ *H̄m̄n m̄rak ap mau mekre han ki. Yi ap yemtau h̄m̄n me h̄rak M̄t̄k̄ luwe kerek keriuweta hi han t̄i ik. ³⁹ *Yi han kitet h̄m̄n me God mau t̄wei, yi yekinaam te yi han kitet h̄ram mamkepi yi eiyu eit̄ke God, God kakweti h̄m̄n yaaik te yi eiyu tipmain tipmain enum eik. Te h̄m̄n im yi yekinaam h̄ram mat̄p̄ me hi! ⁴⁰ Te yi ȳnapen eiȳmtau h̄m̄n mai te hi akepi yi eiȳt̄ h̄m̄n yaaik te yi eiyu eiȳt̄ tipmain tipmain enum eik. ⁴¹ Hi ap hanhan m̄t̄ nanwen̄pi niuk mai nan̄t̄p̄ hi yaaik. H̄ram menmen wein̄m. ⁴² Te hi hertei yi m̄t̄ yi ȳre mekak. Yi ap hanhan God yekre han ki au. ⁴³ *Hi han hekreh̄r ke Haai kai, te yi ap yises h̄m̄n mai au. M̄t̄ han ne t̄i h̄r nan̄nen netpi h̄r̄ m̄t̄ luwe, yi yemtau h̄m̄n m̄r̄ yisesim. Te yi ap yemtau h̄m̄n mai au! ⁴⁴ *Yi m̄t̄ hanhan yayiwen̄piyan niuk mi, te yi ȳnapen M̄t̄k̄ luwe kiut̄p̄ h̄rak God h̄rak kakwen̄pi niuk mi kak̄t̄p̄ yi yaaim. Yi han kitet menmen im h̄ram wein̄m. Yi ap hanhan h̄rak kakt̄p̄ yi yaaim, te yaȳrkeik te yi hanhan eiyises h̄m̄n mai? ⁴⁵ *Yi ap han ekitet hi esiuwi h̄m̄n hat̄p̄ Haai kai me menmen yi ȳr̄iakem. Au, h̄m̄n kerek Moses kewis̄im mau t̄wei kerek yi yekinaam han kitet h̄ram mamkepi te God kakt̄p̄ yi yaaim, h̄ram mamsiuwi h̄m̄n. ⁴⁶ *Yi yises h̄m̄n me Moses werek werek, te yi eiyises h̄m̄n mai yentar h̄rak kewis̄ h̄m̄n me hi. ⁴⁷ *Te yi ap yises h̄m̄n Moses kewis̄im mau t̄wei, te yi ap eiyises menmen hi hetpiem au!”

6

* 5:22 Jo 3:17; 5:27; 9:39; Ap 10:42 * 5:23 Fl 2:10-11; 1Jo 2:23 * 5:24 Jo 3:15-18, 8:51; 1Jo 3:14 * 5:25 Mt 8:22; Ef 2:5-6 * 5:26 Jo 1:4 * 5:27 Jo 5:22 * 5:29 Dan 12:2; Mt 16:27; Jo 6:40; Ap 24:15 * 5:30 Jo 5:19, 6:38 * 5:31 Jo 8:13-14 * 5:32 Jo 5:36-37; 1Jo 5:9 * 5:34 Jo 1:19-34, 3:27-30 * 5:36 Jo 3:2, 10:25, 38; 14:11 * 5:37 Mt 3:17; Jo 5:32, 8:18 * 5:38 Jo 6:29 * 5:39 Lu 24:27, 44; Ap 13:27; 2Ti 3:15-17; 1Pi 1:10-11 * 5:43 Mt 24:5 * 5:44 Jo 12:43 * 5:45 Diu 31:26-27 * 5:46 Diu 18:15; Ap 3:22 * 5:47 Lu 16:31

Jisas kewet mıt yapırwe nar 5,000 menmen hır naam
(Mt 14:13-21; Mk 6:30-44; Lu 9:10-17)

¹ Jisas ketpor menmen im epei au, hırak ken kerekir wan iuwe ke Galili (kerek mıt nenewek niuk ham Wan ke Taibirias). ² Mıt yapırwe nises Jisas nentar hır nıpaau nır menmen iuwe hırak kırıakem kıkıkaap mıt nınaap. Mar ik te hır nisesik. ³ Jisas ken kınıu mınıu wank ken kau ketike mıt disaipal nırak. ⁴ *Wı Pasova man menep. Hıram wı kerek mıt ne Isrel nererik naam menmen han tewenın wı nıpaau God kenep mıt ne Isip, kıkıkaap mıt ne Isrel. ⁵ Jisas kerenaan kır mıt miyapır yapırwe nan nırek. Te hırak katıp Filip, "Hau mamıt niu o bret mamıt nein te hau mamwet mıt miyapır em hır nanım?" ⁶ (Jisas katıp mıtık Filip hım im em te hırak kakri han kırak kakises mekam. Jisas epei kertei menmen hırekas kakrıakem.)

⁷ Filip kewenhi ketpıwek kar ik: "Hau mewır 200 kına mamıt niu o bret meri-uwerem hıram ap werek te mıt in nanım kike kike au." ⁸ Disaipal ke Jisas niuk mırak Endru, hırak nıkik ke Saimon Pita hırak katıp Jisas kar ik: ⁹ "Mıtık pipıak ik e keit bret bali mar hispınak (5) metike saauk wik. Te hıram ap iuwe me mıt yapırwe nar ik."

¹⁰ Jisas ketpor, "Yi eiwen mıt miyapır enu ti. Yenkis yapırwe meit in." Te mıt 5,000 hır yapırwe keriyen nererik nau yenkis keremem nau ti.

¹¹ Hır nau ti epei au, te Jisas keit bret keiyım kitehi God, te hırak kewenem keketim kewet mıt nırak em hır newet mıt miyapır em. Epei au, hırak keit saauk kewepim kewetrem kar ke nepei ein hırak kewetır bret bali, te hırak kewet mıt menmen mar ke hır hanhanem. ¹² Hır epei naam tu iuwe, Jisas katıp mıt disaipal nırak kar ik: "Eikinen yınam yınam mıt ap naam. Hi hınapen hır nanwısım mamu ti. Yi ap eiwis mei kike mamu au." ¹³ Hırak katıp epei au, hır nekorırım (o nekurerim) ere epei au mesi, te hır nemi mekre tanık mar hiswiyen wik (12) meke bret hispınak (5) nıpaau Jisas ketıwem kewet mıt em hır naam. ¹⁴ *Mıt miyapır nır menmen yaaim Jisas kırıakem te hır natıp, "Hıram hım yaaim. Mıtık ik hırak profet ik ek kaknen ti." ¹⁵ *Jisas kertei hır hanhan nantenenik nanıhimıtanek hırak mıtık iuwe king kır hırak kaku kakının naanmıpror. Te hırak kınaiwırı hırak kerekek pıke ken mınıu (o neiyıp) eik.

Jisas ken kitet wan keke niu
(Mt 14:22-23; Mk 6:45-52)

¹⁶ Me hınkewı disaipal ne Jisas hır neki-iuwe nen wan eik.

¹⁷ Hır nehın nınıu nekre bot newik nerekir wan nanıno pınak ein. Hır nen Kapaneam. Nepei au wıtaan, te Jisas ap kan kiunor wen au. ¹⁸ In ek nıme iuwe mınıu te wan kewenın iuwe.

¹⁹ Hır neit niu mırak neiyık nari wan ere 5 o 6 kilomita nau nımın, hır nır Jisas kitet wan kitet tıpar keke niu ken menep bot. Hır nırek te hır nınaain. ²⁰ Te Jisas ketpor, "Hi kerekek han. Yi ap einaain." ²¹ Hırak ketpor te hır han yaaik netıwekhis kınıu ketikeri nekre bot. Te wasenum bot kepno menep wit hır hanhan nanınori.

Hır mıt miyapır nınatın Jisas

²² Hekrit eik, mıt miyapır hır wen nepeit wan pınak eik, hır nereti nepıp bot ap keiyak kepu au. Kiutıp kerekek kepu, Jisas ap kau ketike disaipal au. Hır disaipal keriyen nekre bot ik ek te hır nen. ²³ *Te bot ham me Taibirias man menep wit kerek Jisas kewetır bret hır naam newi. ²⁴ Mıt yapırwe nır Jisas hırak ap ketike mıt disaipal ap nau, te hır nehın nekre bot hak, hır nen Kapaneam nınetıwek.

Jisas hırak kire bret yaaik kıkıkaap mıt hır nanu werek

²⁵ Maain mıt nınapın Jisas keit wan pınak ein epei au, hır netpıwek, "Mıtık iuwe, hewaaı meruri te ti han in a?"

²⁶ *Jisas kewenhi ketpor, "Hi hetpi werek. Yi yinyetno yentar yi epei yaik bret ere tu iuwe. Yi ap han kitet menmen yaaim iuwe hi hırıakem au. ²⁷ *Yi ap hanhan yayıt menmen me yayım keremem hıram mamıwaank au ekıt! Yi hanhan eiyıt menmen yaaim hıram mıre menmen me yi eiyım, hıram mamkepi te yi yayıt hımın yaaik ke kaku kakıt tıpmain tıpmain enum eik. Menmen im hi Mıtık ke wit ke Mıtık Iuwe awetiyem hentar God Haai kırıak menmen keteikın mıt hırak kerıuweta hi hırıak menmen mırak."

²⁸ Hırak ketpor hım im, te hır nitıwekhi natıp nar ik: "Hau emrıak mekam te hau emrıak menmen God han yaaik kerıuwerem?"

²⁹ *Jisas kewenhi ketpor, "Menmen yi yırıakem God han yaaik kerıuwerem hıram im. Yi eiyises hım me hi Mıtık kerek God kerıuweta hi han ti ik."

³⁰ *Hır newenhi natıp, "Ti erıak mekam iuwe te hau emırem te hau emises hım mit a? ³¹ *Maamrer nau naam menmen

* 6:4 Jo 2:13 * 6:14 Dıu 18:15; Jo 5:46 * 6:15 Jo 18:36; Mt 14:23 * 6:23 Jo 6:11 * 6:26 Jo 6:11-12 * 6:27 Jo 4:14; 6:48-58 * 6:29 1Jo 3:23 * 6:30 Mt 16:1; Jo 2:18 * 6:31 Eks 16:14-15; Nam 11:7-9; Sam 78:24

niuk m̄ram mana neit wit wein̄k m̄t ap newi en. H̄m me God mat̄p Moses kewet̄r menmen meke wit ke God h̄r naam.”

³² Jisas ketpor, “Hi hetpi werek. Moses kewet̄r menmen au. Haai kai kewet̄rem. Menmen me n̄paa h̄ram ap bret yaaim mamkaap h̄m̄n ki au. In ek Haai kai kerekek keweti menmen yaaim me wit k̄rak, h̄ram yaaim m̄re bret mamkaap h̄m̄n ki kaku werek. ³³ Bret God kewetiyek ek, hi Jisas kerek heke wit ke M̄t̄ik luwe han hi bret ik. Hi aweti h̄m̄n yaaik kaku kak̄kri tipmain tipmain enuk eik.” ³⁴ *H̄r nit̄wewkhi nar ik: “M̄t̄ik luwe, ti ewetai bret kit eknen in ere tipmain tipmain enum eik.”

³⁵ *Jisas ketpor, “Hi h̄rekes h̄re bret h̄kaap m̄t nanu nan̄t h̄m̄n yaaik. H̄r neim̄n nanis̄sa te h̄r ap n̄np̄i mam̄n. Neim̄n h̄r nanis̄sa ap te h̄m̄n niu enuk (o mar kakwenk̄kor h̄m̄) hanhan nan̄m t̄par mei au. Neim̄n h̄r nanis̄sa ap te h̄m̄n niu enuk (o mar kakwenk̄kor h̄m̄) hanhan nan̄m t̄par mei au.

³⁶ * “Hi hetpi yi epei ȳra te yi ap yises menmen hi etpiyem.

³⁷ *M̄t̄ neim̄n kerek Haai kai God kewetauri, h̄r nan̄nen nanis̄sa. Hi ap te aweik̄n sip ewet neim̄n kerek nan̄nen nanis̄sa au. ³⁸ *Hi h̄naaiw̄r wit ke God te hi hises han kai au. Hi hises han ke h̄rak M̄t̄ik luwe kerek keriuweta hi han t̄ ik e. ³⁹ *H̄rak kerek keriuweta hi han t̄ ik h̄rak hanhan menmen im. H̄rak hanhan hi ap h̄naaiw̄r m̄t̄ik kiut̄p ke m̄t yap̄rwe h̄rak epei keriuwetai au. Hi ak̄ian m̄t miyap̄r yap̄rwe nan̄krit nanu me w̄ maain God skelim m̄t. ⁴⁰ *Menmen im Haai kai God hanhanem h̄ram im: Neim̄n n̄ra hi N̄kan k̄rak, h̄r nis̄sa nan̄mtau h̄m̄ mai, h̄r nan̄t h̄m̄n yaaik kaku kak̄t tipmain tipmain enum eik, te hi ak̄ian nanu nan̄t me w̄ maain God skelim m̄t.”

⁴¹ H̄rak kat̄p epei au, m̄t ne Isrel nat̄ipan nen Jisas nentar h̄rak kat̄p h̄m̄ im: “Hi bret kerek heke wit ke God hi han in.” ⁴² *Te h̄r nat̄p, “M̄t̄ik ik h̄rak kerekek n̄kan ke Josep. Haiu mertei miye haai n̄rak. Kenmak te h̄rak kat̄p h̄rak keke wit ke God kan a?”

⁴³ Jisas kewenhi ketpor, “Yi ap eit̄p einahan me yi h̄ras em̄t! ⁴⁴ *M̄t̄ik kiut̄p ap te kakis̄sa ere God Haai kerek keriuweta hi han h̄rak kak̄ri han k̄rak. Hi ak̄iak h̄rak kak̄t h̄m̄n yaaik ke kaku kak̄t me w̄ maain God skelim m̄t. ⁴⁵ *M̄t̄ profet

newis h̄m̄ im mau t̄wei h̄ram mat̄p mar im: ‘M̄t yap̄rwe te God kak̄tpor menmen kak̄kepi werek werek.’ M̄t̄ neim̄n niut̄p niut̄p kerek epei nemtau h̄m̄ me Haai kai God te h̄r nanis̄sa. ⁴⁶ *M̄t̄ik kiut̄p ke m̄t yap̄rwe ap te k̄r God Haai ek au. Hi M̄t̄ik kerek God keriuweta hi han t̄ ik ek, hi kerekek epei h̄rek. ⁴⁷ *Hi hetpi werek. H̄rak keim̄n kises h̄m̄ mai kak̄t h̄m̄n yaaik ke kaku kak̄t tipmain tipmain enum eik. ⁴⁸ *Hi h̄rekes kerekek h̄re bret, hi akaap m̄t nanu nan̄t tipmain tipmain enum eik. ⁴⁹ Maamrer ni n̄paa naam menmen mana God kewet̄rem neit wit wein̄k m̄t ap newi, te h̄r ap nepu au. H̄r epei naa. ⁵⁰ Hi M̄t̄ik kerek h̄naaiw̄r wit ke God han t̄ ik ek hi h̄re bret m̄kaap m̄t nanu. Neim̄n nis̄sa h̄r nani au. H̄r nanu tipmain tipmain enum eik. ⁵¹ Hi h̄re bret akaap m̄t nanu nan̄t tipmain tipmain enum eik. Hi heke wit ke God han. M̄t̄ kerek nan̄m bret im h̄r nanu nan̄t tipmain tipmain enum eik. Bret im h̄ram ȳnk kai kerek hi hewet m̄t ne t̄ h̄r nan̄m te hi akepi h̄r nan̄t h̄m̄n yaaik.”

⁵² Menmen im h̄rak ketpor menip m̄t ne Isrel nenehan nat̄ipan h̄m̄ me h̄r h̄ras, h̄r nat̄p nar ik: “M̄t̄ik ik kak̄rkeik te h̄rak kakwetai naan me ȳnk k̄rak haiu mam̄k a? Taauye!”

⁵³ Jisas ketpor, “Hi hetpi werek. Yi ap yaȳk ȳnk kai ke hi M̄t̄ik ke wit ke M̄t̄ik luwe, o yi ap yaȳm hemkre mai, te yi ap yaȳt h̄m̄n yaaik kak̄kri. ⁵⁴ Neim̄n nan̄k ȳnk kai o nan̄m hemkre mai, h̄r nan̄t h̄m̄n yaaik. Te hi ak̄ian h̄r m̄t kerek n̄paa naa, h̄r p̄ke nan̄krit nanu nanre m̄t me w̄ maain God skelim m̄t. ⁵⁵ Ȳnk kai h̄rak menmen yaaik k̄re samiyak kak̄kepi. Hemkre mai h̄ram m̄re t̄par yaaim mamkepi. ⁵⁶ *Neim̄n naak ȳnk kai ketike hemkre mai, h̄r nau netikewa nises h̄m̄ mai, te hi hau hekre han k̄r ⁵⁷ God kerek h̄rak Haai ke menmen yap̄rwe mepu, h̄rak keriuweta hi han, h̄rak kenipa hi ahu tipmain tipmain enum eik. Neim̄n nan̄k ȳnk kai h̄r nanu nan̄t nanriuwerek. ⁵⁸ Hi h̄rekes hi h̄re bret keke wit ke God kan. Bret ik h̄rak ap k̄re menmen n̄paa maamrer ni n̄paa naam au. H̄r naam ere h̄r ne m̄t te h̄r naa. Neim̄n nan̄k bret ik h̄rak yaaik kak̄kepi te h̄r nanu nan̄t tipmain tipmain enum eik.” ⁵⁹ Jisas kat̄p m̄t menmen im keit w̄nak kerek m̄t nererik nekine h̄m̄ me Moses neitai en neit wit Kapaneam.

* 6:34 Jo 4:15 * 6:35 Jo 4:14, 6:48-58 * 6:36 Jo 20:29 * 6:37 Jo 17:6-8; Mt 11:28 * 6:38 Mt 26:39; Jo 4:34

* 6:39 Jo 10:28-29, 17:12 * 6:40 Jo 11:24 * 6:42 Mt 13:55 * 6:44 Jo 6:65 * 6:45 Ais 54:13 * 6:46 Jo

1:18 * 6:47 Jo 3:15-16 * 6:48 Jo 6:35, 58 * 6:56 Jo 15:4-5; 1Jo 3:24

Jisas katip hım yaaim mamkaap mit nanu tipmain tipmain enum eik

⁶⁰ Mıt yapırwe kerek nıpaan nises hım mırak nemtau menmen im epei au, hır natıp, “Hım im hıram enum merekyei han enuk. Neimın nanu nanımtau hım mamır im a? Taauye!” ⁶¹ Jisas epei kertei kekere han kırak hır mıt disaipel nırak natıpan menmen im hırak ketpor kar ik: “Hım mai merekyi te yi han enuk a? ⁶² *Maain yi eyır hi Mıtık ke wit ke Mıtık Iuwe hi pıke hınıu eno wit kerek nıpaan hi hewik, te yi han enuk yeriüwa wısenum a! ⁶³ *Yi mıt hıras ap te eikaap hıras te yi yau tipmain tipmain enum eik taau. God Hımın Yaaik kerekek kakıkepl. Hım im hi epei hetpım em, hıram mamkepi hımın ki te yi yau tipmain tipmain enum eik. ⁶⁴ *Te mıt han ne yi mıt ap yısısa au.” (Jisas epei kertei wı kerek hırak kehımıtan mıt disaipel nırak, keımın ap kakısesik kakwepyapırek kakwet mıt enun nepan ek hır neiyık nanıno nankıp.) ⁶⁵ *Jisas wen katıp, “Nıpaan hi hetpi ap mıtık keımın kısısa ere God Haai kakrı han kırak hırak kakısısa.” ⁶⁶ Hırak katıp epei au, mıt yapırwe nıpaan nisesik neweikın sip newetıwek. ⁶⁷ Hır neweikın sip newetıwek, hırak katıp mıt disaipel nırak nar hiswiyen wik (12) kitorhi kar ik: “Yi eiweikın sip eitikeri einaiwıra a?”

⁶⁸ Saimon Pita kewenıwekhi ketpıwek kar ik: “Mıtık Iuwe, haiu mamno keımın? Ti kerekek hetpei hım mamkepi te haiu mamu tipmain tipmain enum eik. ⁶⁹ *In ek haiu hıras keriyen merteyit ti keımın haiu misesit. Ti Mıtık kerek God kehımıtenit ti akaap haiu mıt.”

⁷⁰ Jisas ketpor kar ik: “Hi hırekes hehımıtan yi mıt yar hiswiyen wik (12), te mıtık hak kiutıp ke yi mıt hırak enuk kıre Seten.” ⁷¹ Hırak katıp ke Judas nıkan ke Saimon ke wit Iskeriot. Hırak mıtık kiutıp ke mıt hiswiyen wik (12), maain hırak kakwepyapır Jisas kakwet mıt enun ek.

7

Jisas kikrek nırak ap han kitet hırak Kraıs

¹ *Menmen im epei au, Jisas ken kerer wit wit me provıns Galılı hırak kınapan kakno kakrer wit wit me provıns Judia kentar mıt iuwe nare nankıp. ² *Wı epei man menep te mıt ne Isrel nanrerik nanım menmen nau nekre weisaak mır, hır newet God menmen mei me ni mır. ³ Jisas kikrek

nırak nemıpın netpıwek, “Ti enaaiwır wit ik e eno Judia, te mıt kerek nises hım mit enınen enır menmen yaaim ti eriakem. ⁴ Mıtık kerek hanhan mıt nanırteiyek ap te kakrıak menmen kaksawınem au. Hırak kakrıakem kakrer wit wit te mıt yapırwe enırem. Ti arıak menmen im yaaim, ti eno wit Jerusalem eteikın mıt iuwe rem.” ⁵ *(Kikrek nırak natıp menmen im nentar hır ap han kitet hırak Kraıs kerek God kakriuwtekek kaknen kakıkaap mıt au.)

⁶ *Te Jisas ketpor kar ik: “Wı mai ap epei man te hi awepyapır hırekes hi Mıtık Iuwe kerek God kerıuweta hi han tı ik. Wı yi han kitetim yi yaino, te yi eino wit Jerusalem eitike mıt eyım menmen. ⁷ *Mıt ne tı ik ek hır ap han enuk nerıuwi au. Te hır han enuk nerıuwa nentar hi hewepyapır menmen enum hır nırıakem. ⁸ Yi eino eitikeri eyım menmen. Hi au, hi ehı in me wı ham hentar hi ap ewepyapır hi Mıtık God kehımıtana wen au.” ⁹ Hırak ketpor epei au, hırak wen kepu provıns Galılı.

Jisas ken kau ketike mıt kerek nererik naam menmen nekre weisaak

¹⁰ Jisas kikrek nırak nen netike mıt han nererik naam menmen epei au, Jisas kepno. Hırak ap ketike mıt yapırwe nen au. Hırak kerekek ken kau kıre mıtık kısıawın. ¹¹ *Mıt iuwe ne Isrel nınatın Jisas neit wit kerek hır nererik naam menmen neıtai ein. Hır nitehiyan, “Hırak keit nein?” ¹² Neit ein ek, mıt yapırwe newepnak natıpan me Jisas. Mıt han natıp hırak yaaik, mıt han au natıp hırak enuk kari han ke mıt yapırwe hır nises hım mırak. ¹³ *Ap mıt nei natıp nerp yaain menmen me Jisas nentar hır nınapan mıt iuwe nının naanıpıre mıt ne Isrel hır nanımtewem te hır neneri.

¹⁴ Wı wikak epei men kerek mıt nererik naam menmen, te Jisas ken wınapan iuwe ke God keit Jerusalem, hırak katıp mıt hım mırak kerp yaain ketpor menmen. ¹⁵ *Mıt iuwe ne Isrel nehınhın natıp, “Mıtık ik weinık kertei menmen mau tıwei karkeik? Nıpaan hırak ap ken skul te mıt iuwe tisa neteiknıwek menmen au.”

¹⁶ *Jisas kewenhi ketpor, “Menmen hi etpiyem hıram ap mai au. Hıram hım me hırak kerek kerıuweta te hi han tı ik. ¹⁷ Neımın hır nises menmen God hanhan hır nisesim, hır nanırteı hım hi hetpiyem hıram me God o hım hi hırekes han kitetim etpiyem. ¹⁸ *Keımın hırak katıp mıt menmen hırak han kitetim hırak hanhan mıt

* 6:62 Jo 3:13; Ap 1:9-11 * 6:63 2Ko 3:6 * 6:64 Jo 13:11 * 6:65 Jo 6:44 * 6:69 Mt 14:33, 16:16; Mk 1:24; Jo 1:49 * 7:1 Jo 5:18 * 7:2 Lev 23:34 * 7:5 Mt 13:55; Ap 1:14 * 7:6 Jo 2:4, 7:30 * 7:7 Jo 15:18 * 7:11 Jo 11:56 * 7:13 Jo 9:22, 12:42, 19:38, 20:19 * 7:15 Mt 13:54; Lu 2:47 * 7:16 Jo 12:49, 14:10 * 7:18 Jo 5:41, 8:50

nanwenipi niuk m̄rak keremem. Keim̄n hanhan kakwenipi niuk me m̄tik kerek keriuwetek, h̄rak kakises menmen yaaim kempin au. ¹⁹ *Moses n̄paa keweti h̄m m̄rak mau t̄wei te keim̄n ke yi m̄tik h̄rak kisesim werek werek? Taauye! Te yi yenmak yi yayep hi hahi yentar yi yatip hi ap hises h̄m me Moses werek werek au a?”

²⁰ *M̄t en h̄r nit̄wekhi nar ik: “Neim̄n h̄r hanhan nanitep te ti hahi a? Herwe enuk kers̄sit te ti han ken sip te ti hatip menmen mar im!”

²¹ *Jisas ketpor, “Hi h̄r̄rak menmen miut̄p yaaim me w̄ Sabat te yi han kekrit han enuk yeriwa. ²² *N̄paa Moses ketpi yi yerekir ȳnk ke n̄kerek h̄rak̄it ti. (N̄paa maaamrer nin̄n n̄r̄iak menmen im. Moses au.) Yi yerekir ȳnk ke n̄kerek h̄rak̄it ti me w̄ Sabat te yi yises h̄m me Moses. ²³ *Yi ȳr̄iak menmen im me w̄ Sabat, te yi yises h̄m me Moses werek werek. Te yi yenmak yi han enuk yeriwa yentar hi h̄kaap m̄tik k̄nap h̄rak k̄re yaaik me w̄ Sabat a? ²⁴ *Yi ap han ekitet menmen hi etpiyem eȳntar yi han kitet hi heremir h̄m yi yisesim. Yi han ekitet menmen werek werek te yi eȳr̄tei menmen hi hetpiyem h̄ram yaaim.”

M̄t han natip Jisas h̄rak m̄tik Kraiss

²⁵ *M̄t han nau Jerusalem natip, “M̄t iuwe nin̄n naanm̄prai h̄r hanhan nan̄nep m̄tik ik kaki. ²⁶ Te yi eȳr̄ek. H̄rak katip m̄t menmen m̄rak keit wit yaaik me ninaan m̄r, te m̄tik hak ap kesiuwek h̄m au. M̄t iuwe han kitet m̄tik ik h̄rak M̄tik Kraiss kerek God keriuwetek kaknen kakīkaap haiu m̄t o au a? ²⁷ *Karkeik te h̄rak M̄tik God kehimit̄anek kaknen kakīkepai a? Haiu mertei m̄tik ik ek wit k̄rak. Maain w̄ M̄tik Kraiss kerek God kehimit̄anek kaknen in, haiu m̄t ap te nan̄r̄tei h̄rak keke nein kan au!”

²⁸ *Jisas keit winak ke God katip h̄m iuwe kar ik: “Yi han kitet yi yertei hi keim̄n, yi yertei wit hi hewik. Te yi yep̄tari hi ap han wein̄m au. M̄tik kerek h̄rak keriuweta hi han ik, h̄rak kerekek kepu, te yi au yep̄tariyek. ²⁹ Hi hertei ek werek werek entar hi n̄paa hau hetikerek h̄rak keriuweta hi han t̄ ik e.”

³⁰ *H̄rak katip menmen im epei au, m̄t iuwe hanhan nant̄wek his nanwis̄k kakīkre winak enuk ke gavman. H̄r ap

net̄wek his nentar w̄ kerek maain h̄rak kaki h̄ram ap epei man wen au. ³¹ *M̄t yap̄rwe ne m̄t kerek nemtau h̄m m̄rak h̄r nisesik. H̄r natip nar ik: “Maain M̄tik Kraiss kerek God kehimit̄anek h̄rak kaknen ap te kakin̄n menmen yaaim iuwe m̄tik ik k̄r̄iakem taauye! M̄tik ik h̄rak Kraiss!”

M̄t iuwe neriuwet m̄t polis nan nan̄this Jisas nanwis̄k kakīkre winak enuk

³² M̄t ne Farisi kerek nin̄n nertei h̄m me Moses h̄r nisesim, h̄r nemtau m̄t natipan nar ik me Jisas, te h̄r netike m̄t iuwe pris neriuwet m̄t naanm̄pre winak ke God en h̄r nan nan̄t his Jisas. ³³ *H̄r epei nan, Jisas katip, “Hi wen hahu hatikewi w̄ ham, te maain hi p̄ke ano hahu atike h̄rak kerek n̄paa keriuweta hi han t̄ ik e. ³⁴ *Maain yi yayinyaȳitno te yi ap yainepya au. Hi ano wit kerek yi ap te yayis̄sa yainen taau.”

³⁵ H̄rak katip epei au, m̄t iuwe ne Isrel natipan nar ik: “H̄rak kakno nein te haiu ap mamnap̄nek a? H̄rak kakno kakrer wit wit me m̄t ap ne weiw̄k me Isrel kerek m̄t han nai ne Isrel newiyen te h̄rak kaktip m̄t ne weiw̄k me Grik h̄m me God a? ³⁶ Kenmak te h̄rak katip menmen im: ‘Maain yi yayinyaȳitno te yi ap yainepya au. Hi ano wit kerek yi ap te yais̄sa yainen taau?’”

Jisas h̄rak k̄re t̄par yaaim mamkaap m̄t nanu werek

³⁷ *Me w̄ m̄karu me m̄t h̄r nererik naam menmen, h̄ram w̄ iuwe epei man, Jisas kekrit kerp katip keriuwe h̄m iuwe kar ik: “Keim̄n h̄m niu enuk (o mar kewenk̄ik̄wek h̄m) kaknen kakīra te kakīm t̄par mei.” ³⁸ *Menmen im h̄ram mar ke h̄m me God metpim. H̄ram matip, “Keim̄n kis̄sa, te menmen yaaim mamu mam̄t maain m̄re h̄tik meke han k̄rak mamnen witeik.” ³⁹ *Jisas katip h̄m im me God H̄m̄n Yaaik kerek neim̄n nisesik, te h̄r nant̄wek kaku kakīkre han k̄r. Me w̄ im God H̄m̄n Yaaik ap kan wen au kentar Jisas ap kaa p̄ke kekrit ken wit ke God keit menmen iuwe wen au.

M̄t newep hasini p̄nan p̄nan nentar h̄m me Jisas

⁴⁰ *M̄t yap̄rwe nererik menep menep nemtau Jisas, h̄r natip h̄m mar im: “M̄tik ik ek h̄rak k̄re m̄tik profet h̄rekes kin̄n kaknen me w̄ menep M̄tik Kraiss kaknen.”

* 7:19 Ap 7:53; Ro 2:21-24 * 7:20 Jo 8:48, 52, 10:20

Jo 5:8-10, 16 * 7:24 Lev 19:15; Ais 11:3-4; Jo 8:15

* 7:25 Jo 5:18 * 7:27 Jo 7:41, 9:29 * 7:28 Mt 11:27; Jo

8:55 * 7:30 Jo 7:44, 8:20, 13:1 * 7:31 Jo 2:23, 8:30, 10:42, 11:45, 12:11, 42

* 7:33 Jo 13:33 * 7:34 Jo 8:21, 13:36, 17:24 * 7:37 Lev 23:36; Ais 55:1; Jo 4:10, 14

* 7:38 Ais 58:11; Sek 14:8 * 7:39 Jo 16:7, 20:22; Ap 2:4

* 7:40 Diu 18:15; Jo 6:14; Ap 3:22 * 7:41 Jo 4:29, 1:46, 7:52

* 7:21 Jo 5:16 * 7:22 Lev 12:3; Jen 17:9-13 * 7:23

* 7:25 Jo 5:18 * 7:27 Jo 7:41, 9:29 * 7:28 Mt 11:27; Jo

8:55 * 7:30 Jo 7:44, 8:20, 13:1 * 7:31 Jo 2:23, 8:30, 10:42, 11:45, 12:11, 42

* 7:33 Jo 13:33 * 7:34 Jo 8:21, 13:36, 17:24

* 7:37 Lev 23:36; Ais 55:1; Jo 4:10, 14

* 7:38 Ais 58:11; Sek 14:8 * 7:39 Jo 16:7, 20:22; Ap 2:4

* 7:40 Diu 18:15; Jo 6:14; Ap 3:22 * 7:41 Jo 4:29, 1:46, 7:52

41 *Mít han natip h́rak kerek Mítik God kehimitaneke keriuwetek kaknen ek. Te mít han natip, “Mítik kerek God keriuwetek kaknen ap te mítik kei ke provins Galili taau!” 42 *Tíwei me God matip, “Mítik God keriuwetek kaknen h́rak nepenyek ke mítik Devit. Te míte wawinaak kakit Betlehem kerek wit nípa Devit kewi en.” 43 *Te h́r mít yapírwe nererik newep nau nímín ṕnan en han kitet h́m ham, ṕnan natip han kitet h́m ham me Jisas. 44 *H́rak katip menmen im epei au, mít han hanhan nantíwekhis nanwisík kakikre ẃnak enuk ke gavman. Te h́r ap netíwekhis nentar ẃ kerek maain kaki ap man wen au.

Mít iuwe ninin naanmípre mít ne Isrel ap nises Jisas au

45 Menmen im epei au, mít in naanmípre ẃnak ke God nínaaiwír Jisas píke nen natip mít iuwe pris ninin naanmípor; netike mít ne Farisi. Te h́r netpor, “Yenmak te yi ap yetíwekhis yeiyik yan in a?” 46 Te mít in ne ẃnak iuwe ke God netpor, “Mít nei ap nípa natip nar ke mítik ik ek h́rak katip.”

47 Te mít ne Farisi neneri netpor nar ik: “H́rak kari han ki ketike mít miyapír en a? 48 Yi ap yír mítik kei kerek kinin naanmípri ek o haiu mít ne Farisi mises h́m ḿrak au!” 49 Mít yapírwe in en ap nertei h́m lo me Moses nisesim werek nar ke haiu mít au. Te God kakriwaank kakit ninaan ḿrak me ẃ maain h́rak skelim haiu mít ne tí.” 50 Níkodimas kerek nípa ke wítaan ken kír Jisas h́rak mítik kiutip ke h́r mít ne Farisi h́rak ketpor, 51 “H́m lo maiu h́ram matip haiu mít iuwe emínin mamántau h́m mítik h́rak ketpim, mamír menmen h́rak kírakem, te maain haiu matip h́rak yaaik o enuk. Haiu emántau h́m ḿrak werek, te haiu emántei menmen h́rak kírakem werek werek.”

52-53 Te h́r nenerek netpíwek, “Tí enuk ke Galili har ke mít en a? Ehír tíwei me God werek werek te ti ertei mítik profet kei ap te kaknen in h́rak ke provins Galili auye!”

8

Hím me míte wari mítik his wewenem

1 [H́r natip epei au, h́r mít yapírwe kerek nererik h́r nen wit kír, te Jisas ken ḿniu (o neiyip) mít nenewek wit Oliv. 2 Teipmen wen hekrit enum eik, Jisas ken ẃnak iuwe ke God. Te mít yapírwe nenerik neweikníwek nau tí te h́rak ketpor h́m. 3 Mít iuwe ninin nertei h́m lo me Moses natip mít em, h́r netike mít ne Farisi neit his míte kerek epei wetike

mítik hak h́r níriran h́r neiyip nan. H́r netpíwe werp nímin ke ninaan me mít. 4 H́r natip Jisas nar ik: “Mítik luwe, míte ip ep epei wari mítik hak his wewenem te mít han níri. 5 H́m lo Moses keweteyem matip míte ẃrak menmen enum mar im haiu emwír nan mamip wawi. Te in ek tí atíp mekam?”

6 H́r natip h́m mar im me nanri han ke Jisas te h́r nesiuwek h́m nantíwek his káno ẃnak enuk. Te h́r ap nanmitíwekpín au. H́rak kertei, te h́rak kitehír kenke his tíwak kírak kewis h́m míwaai tí.

7 Te h́r au nerp níwekhi menmen. Jisas kekrit kari hírekes werek te h́rak ketpor, “Mítik keimín kiutip ke yi mít kerek ap kises menmen enum kírakem au, h́rak ekinín ekwír nan ekip.” 8 H́rak katip epei au, h́rak kitehír kewis h́m meriuwe histuwak kírak mau tí. 9 Te h́r nemtau h́m Jisas ketpor kar ik, h́r nenepep níre ne kiutip kiutip nen witeik. Mít iuwe niutip niutip ninin netpaan, h́r mít han weinín níkaru ere h́r nínaaiwír Jisas kiutip kepeit nímin ein ketike míte kerepew weperp. 10 Jisas kekrit kerp kari hírekes te h́rak ketpíwe, “H́r mít neit nein? Ap kei kiutip kerp in te h́rak kaksíwut h́m me menmen enum tí híriakem?”

11 Míte wewenhi watip, “Mítik luwe h́r epei nen. Ap kei kiutip kerp in au.”

Jisas ketpíwe, “Hi ap te heswut h́m me menmen im enum tí híriakem taau. Tí enaaiwír in eno, te ti ap píke eríak menmen enum au emánti!”

Jisas kírak ḱre wepni kír ke tí ik ek

12 Jisas píke katip mít nisesik kar ik: “Hi h́r híre wepni ke tí ik ek. Keimín kisésa kemtau h́m mai, h́rak ap kakises menmen enum míre wítaan toto taau. H́rak kakises menmen mai yaaim mír míre wepni te h́rak kakit h́mín yaaik kaku kakit.”

13 Mít ne Farisi natip Jisas, “In ek tí etpim me tí hírekes. Menmen im tí etpim h́ram menmen weiním meteiknai tí keimín au.”

14 Jisas ketpor kar ik: “Au, menmen hí hírekes eríakem hatip me hí hírekes híram yaaim werek hentar hí hertei hí eke nein han te hí ano nein. Te yi ap yertei hí heke nein han o hí píke ano nein. 15 Yi skelim hí te yises menmen enum me tí. Yi ap yertei werek menmen me hí híriakem te yi wen yeswo h́m. Te hí ap skelim mítik kiutip kerekkek kar ik au. 16 Te hí kitet mít nanír ninaan mai me menmen h́r níriakem híram te yaaim werek mentar hí ap hírekes kiutip skelim hí mít me menmen im. Haai kai God kerek keriuweta hí han in h́rak kau ketikewa kekepa hawír

* 7:42 2Sml 7:12; Sam 89:3-4; Mai 5:2; Mt 2:5-6

* 7:43 Jo 9:16

* 7:44 Jo 7:30

wirak menmen im. ¹⁷ Hiram him lo mi matip mitik wikeret tatip menmen miutip hrap yaa im werek mentar hirak tatip him miutip mipiram. ¹⁸ Hi hetpi me hi hirekes hi Mitik ke wit ke Mitik luwe. Haai kai kerek keruweta hi han in hirak ketikewa hawir wewepyapir hi keimn.

¹⁹ Hir mit en nitwexhi, "Haai kit keik?"

Jisas ketpor, "Yi ap yertei hi keimn te yi yepitari Haai kai. Yi yerteiya te yi yayirtei Haai kai." ²⁰ Jisas ketpor him im keit winak iuwe ke God, keit haau kerek mit newis pewek mekre bokis newet God em mwaai en. Te mit nei ap newirek kekere winak enuk nentar w mirak hirak kaki ap epei man wen au.

Yi ap te etikewa yaino wit kerek hi anori en taau

²¹ Jisas pike ketpor keteipim, "Hi ano ehit en ehit (o ano auwesi ehit). Te yi maain yayinyaitno te yi yayi yeriuwe menmen enum yi yirakem. Te yi ap eino nein kerek hi ano en taau."

²² Te mit iuwe ne Isrel natip, "Hirak katip kar ik, 'Yi ap yaino wit kerek hi ano taau.' Him im hirak ketpim mre hirak kaknep hirekes kakit nein te haiu ap mamno mamtikerek?"

²³ Jisas kwenhi ketpor, "Yi mit yi ne ti ik ek keriyen. Te hi au hi ke ti ik au. Hi ke wit kau niu. ²⁴ Mar keremem te hi etpi yi yayi yeriuwe menmen enum mau mekre han ki. Yi ap yerteiya hi Mitik God keruweta hi han ti ik e. Te yi yaino si yayintar menmen enum yi yirakem."

²⁵ Hir nitwexhi, "Ti keimn?"

Jisas kwenhi ketpor, "Hi epei hetpi him menmen nipa ein ek, w kerek hi hin hewepiyapir him God ketpewem. ²⁶ Menmen yaprwe yi yirakem te hi etpiyem skelim yi mit ariwerem ahir ke mitik masistret hirak kirakem. Te hi ap arakem in ek au. In ek hi etip yi mit ne ti him me Mitik luwe kerek hirak keruweta hi han in hirak yaaik hirak ketpewem te hi epei hemtewem. Hi arak menmen im keremem. Menmen ham au."

²⁷ Hir ap mertei menmen hirak ketporem me Haai hirak God ek au. ²⁸ Te hirak ketpor, "Maain te yi eirak hi Mitik ke wit ke Mitik luwe yewerikika hahu nu tentarakit, te yi yayirtei hi keimn hi hirekes. Te maain yi eyirtei hi ap hirak menmen me hi hirekes au. Hi hetpi menmen miutip kerek epei Haai kai ketpewem. ²⁹ Hirak kerek keruweta hi han ti ik hirak kepu ketikewa. Hirak ap kinaiwira hi kiutipen hepu. Au, hekrit hi hemtau menmen mirak hisesim te hirak han yaaik keriuwa." ³⁰ Mit yaprwe nemtau him me menmen Jisas ketpim, te hir nisesik.

Jisas katip him me mit nau werek, mit au nau enum

³¹ Jisas katip mit ne Isrel kerek nemtau him mirak nisesik kar ik: "Yi yises him mai hi epei hetpiyem yi yire mit disaipel nai. ³² Yi yayirtei him yaa im werek, te him yaa im im mamkepi yainepim yaikeipin menmen enum, yar ke mitik epei ketpaan kinaiwir winak enuk."

³³ Mit han en natip, "Haiu nepenyerer ne mitik Ebrahim. Haiu ap nipa mre mit nirak menmen weinim me mitik hak kerek naanmiprai au. Ti henmak te ti atip him im em, 'Yi yau yaa im werek yainopin yaikeipin menmen enum yar ke mitik epei ketpaan kinaiwir winak enuk a?'"

³⁴ Jisas ketpor, "Hi hetpi werek. Yi mit yaprwe kerek yi yirak menmen enum yi yar ke mit nekere winak enuk ke menmen enum yi yisesim hirak mewenkeki mari han ki yi ap te einaiwirem au. ³⁵ Mit kerek nepu nekere winak enuk ap te nanises han kir nanrak menmen au. Te mitik kerek kepu witeik hirak kepu kepeit en kises han kirak kirak menmen. ³⁶ Te hi Nkan ke God hi herekyi yi eire yaain einopin ekeipin menmen enum, te yi eyiu werek werek. ³⁷ Hi hertei yi nepenyerer ne Ebrahim. Te yi yayiyep yayintar yi ap yemtau him mai yisesi. ³⁸ Hi hetpi menmen nipa Haai kai epei keteiknewem, te yi yirak menmen kerek nipa haai ki hirak ketpiyem."

Jisas katip mit haai kir hirak Seten

³⁹ Hir newehi netpewek, "Haai kaiu hirak Ebrahim." Jisas ketpor, "Yi nirek ne Ebrahim hirak, te yi yairak menmen yaa im mamir ke hirak kirakem. ⁴⁰ Te menmen hi epei hetpiyem hiram him yaa im werek hi hemtewem meke God man. Te yi wen hanhan yaitip yayiyep. Ebrahim hirak kinapen menmen im. ⁴¹ Yi yirak menmen kerek haai ki kirakem."

Hir nenerek natip, "Miyerer nau ap nipaai netike mit han te hir ninaiu nar ke ti au. Haiu Haai kaiu kiutip God hirekes."

⁴² Jisas ketpor, "God hirak Haai ki hirekes, te yi han tewenina. Hirak keruweta hi heke wit kirak han te hi hau in ek. Hi ap hises han kai hnaaiwir wit te hi han ti ik auye! Haai kai keruweta. ⁴³ Yi yenmak te yi ap yertei menmen hi epei hetpiyem a? Yi yepitariyem yentar yi ap yau werek werek yemtau him mai. ⁴⁴ Yi nirek ne haai ki Seten, te yi hanhan yayises menmen enum mirak. Nipa enum eik w kerek hirak kinin kau ek, hirak enuk kenepep mit naa. Hirak ap pike kire yaaik mei kike au, kentar hirak ap katip him yaa im mamkaap mit au. Hirak enuk kemipin mit kari han kir mekrerek.

Hekrit hekrit h̄rak enuk kemitetp̄n, h̄rak haai ke m̄t h̄r nemitetp̄n. ⁴⁵ Hi hetpi h̄m yaaim ap hemip̄n au, te yi ap yis̄sa yentar menmen hi nepei hetpim me Seten. ⁴⁶ Keim̄n kiut̄p ke yi ekt̄p menmen hi epei h̄riakem h̄ram enum? Hi hetpi h̄m yaaim te yi yenmak yi ap han kiteta? ⁴⁷ M̄t kerek h̄r n̄kerek ne God h̄r en̄mtau h̄m me God. Te yi ap n̄kerek ne God au yentar yi ap yemtau h̄m m̄rak.”

Ebrahim miye p̄rak winaak wen au, hi hin̄nek hepu

⁴⁸ M̄t iuwe nin̄n naanm̄pre m̄t han ne Isrel h̄r netp̄wek, “N̄paa haiu mat̄p werek. Ti h̄rekes m̄tik enuk ke wit Same-ria herwe kewit te ti han ken sip.”

⁴⁹ Jisas kewenhi ketpor kar ik: “Hi herwe ap mekra au. Hi hewen̄pi niuk me Haai kai keremem, te yi au yetpo enum ap yewen̄pi niuk mai au. ⁵⁰ Hi ap h̄riak menmen te m̄t nant̄p hi yaaik iuwe au. Maain God kakteik̄n m̄t hi yaaik iuwe, h̄rak han ekitet menmen hi h̄riakem. ⁵¹ Hi hetpi werek. Neim̄n nises h̄m mai, h̄r ap te nani au. H̄r nanu nan̄t tipmain tipmain enum eik.”

⁵² M̄t iuwe ne Isrel netp̄wek, “In ek haiu mertei herwe enum mers̄s han kit te ti han ken sip. ⁵³ M̄tik Ebrahim ketike m̄t profet kerek newepyap̄r h̄m me God nat̄p m̄t em, h̄r epei naa. Te ti hat̄p neim̄n nises h̄m mit te h̄r nanu nan̄t tipmain tipmain enum eik. Ti iuwe hin̄n Ebrahim ketike m̄t profet a? Ti han kitet ti keim̄n a? Ti han kitet ti h̄re God a?”

⁵⁴ Jisas kat̄p kar ik: “Hi h̄rekes hewen̄pi niuk mai h̄ram menmen wein̄m. Hi au Haai kai kerek yi yat̄p yi yisesik yewen̄piyek h̄rak kewen̄pi niuk mai. ⁵⁵ Yi yat̄p yi yerteiyek, te ti yisesik au. Hi herteiyek hisesik. Hi hat̄p hi hep̄tariyek, te hi m̄tik enuk hemip̄n har ke yi m̄t. Au, hi herteiyek, hi hises h̄m m̄rak. ⁵⁶ Maam ki Ebrahim hanhan kak̄r w̄ kerek hi anaaiw̄r wit ke M̄tik luwe eweik̄n h̄re m̄tik anen hahu t̄ ik atike yi m̄t. H̄rak epei k̄rek te h̄rak han yaaik.”

⁵⁷ M̄t iuwe ne Isrel netp̄wek, “Ti ap epei enuk he m̄tik wen au, ti epei h̄r Ebrahim a? Taauye!”

⁵⁸ Jisas ketpor, “Hi hetpi werek Ebrahim miye p̄rak winaak wen au, hi kerekek hepu.”

⁵⁹ H̄rak kat̄p epei au, m̄t neit nan nanw̄rem nank̄p. Au, Jisas kiune h̄rekes h̄rak k̄naaiw̄r w̄nak iuwe ke God ketpaan ken witeik.

9

H̄m me m̄tik nanam̄r toto Jisas kekepek k̄re yaaik

¹ Jisas keke t̄ kepno, h̄rak k̄r m̄tik hak kerek miye winaak h̄rak enuk nanam̄r toto. ² M̄t disaipel n̄rak nit̄wekhi nar ik: “M̄tik luwe, nein̄n n̄rak enum te miye p̄rak winaak te h̄rak nanam̄r toto? H̄rekes o miye haai n̄rak?”

³ Jisas ketpor kar ik: “M̄tik ketike miye haai ap n̄riak enum au. H̄rak nanam̄r toto kentar God k̄riak menmen yaaim kakriuwerek kakteik̄n m̄t em. ⁴ Haiu emriak menmen me God kerek keriuweta hi han. Haiu emriakem me w̄ h̄rak k̄mat haiu mamriakem. Haiu emriakem em̄ntar maain w̄ mamnen te m̄t ap te nanriak menmen mar im au. ⁵ Hi wen hepu t̄ ik ek, hi h̄re si m̄r meteik̄n m̄t yap̄rwe yayiwe, hi heteiknor menmen me God.”

⁶ H̄rak kat̄p menmen im epei au, h̄rak kenik̄n t̄mank men t̄ keweik̄n̄m m̄re toni, h̄rak kewis̄m mau nanam̄r ke m̄tik eik. ⁷ H̄rak kewis̄m epei au, h̄rak ketp̄wek, “Ti eno ek̄r ekre wan niuk m̄rak Siloam.” (Haiu meweik̄n h̄m im haiu mat̄p ‘M̄t neriuwetem men.’) Jisas ketp̄wek epei au, h̄rak ken kekemyet ninaan te h̄rak p̄ke kan k̄r ein ein werek werek.

⁸ H̄rak epei kan, te m̄t nau menep n̄rapitek netike m̄t han n̄rek n̄paa kau t̄ ek kitehi m̄t me pewek, h̄r nat̄pan nar ik: “M̄tik ik n̄paa kau t̄ kitehi m̄t nanwet̄wek pewek. M̄tik ik o au a?” M̄t han en, h̄r nat̄p, “M̄tik ik ninaan m̄rak mar ke m̄tik hak eik kau t̄.” ⁹ M̄t han nat̄p, “M̄tik ik kerekek n̄paa kau t̄ kitehi m̄t pewek.” Au, m̄t han nat̄p, “H̄rekes au. H̄rak ninaan m̄rak m̄re m̄tik kerek n̄paa nanam̄r toto ek.” H̄rak ketpor, “Au, hi m̄tik h̄rekes kerek n̄paa nanam̄r toto.”

¹⁰ H̄rak ketpor, te h̄r nit̄wekhi, “Ti harkeik te nanam̄r kit yaaik te ti h̄r ein ein a?”

¹¹ H̄rak ketpor kar ik, “M̄tik ik h̄r newek Jisas kenik̄n t̄mank mau t̄ keweik̄nenim ere m̄re toni, te h̄rak kewis̄m mau nanam̄r kai te h̄rak ketpo kar ik: ‘Ti eno ekemyet ninaan em̄kre wan niuk m̄rak Siloam.’ Epei au, hi hen hekemyet ninaan mai te nanam̄r kai k̄re yaaik hi h̄r ein ein werek werek.” ¹² H̄rak kat̄p epei au, h̄r nit̄wekhi, “H̄rak keit nein?” H̄rak kat̄p, “Hi hep̄tariyek.”

M̄t ne Farisi nitehi m̄tik me menmen Jisas k̄riakem

¹³ H̄r m̄t neithis m̄tik ik kerek n̄paa nanam̄r enuk toto ek h̄r neriyaak ketikeri nen n̄r m̄t ne Farisi kerek nin̄n nises h̄m me Moses. ¹⁴ W̄ kerek Jisas kewis̄m toni kau m̄tik nanam̄r toto te h̄rak nanam̄r yaaik

kesiupan kír ein ein werek werek, h́rak kírak menmen im me ẃ Sabat kerek ḿt ap ńriak menmen au. ¹⁵ H́rak ketikeri nen ńr ḿt ne Farisi, h́r nitíwekhi ṕke kakítpor karkeik te h́rak in ek kír ein ein. H́rak kewenhi katíp, “Mítík h́rak kewen toni kau nanamír kai, hi hekekyet te hi h́r ein ein.” ¹⁶ Ḿt han ne Farisi natíp, “God keruwet mítík ik au kentar h́rak kírak menmen me ẃ Sabat ap kises h́m me Moses au.” Ḿt han natíp, “Mamírkeik te mítík enuk kakríak menmen yaaim mamír im?” H́r ḿt newep nau ńmín. Ṕnan natíp Jisas enuk, han ṕnan natíp h́rak yaaik.

¹⁷ Ḿt ne Farisi nitehi mítík neteipim nar ik: “Ti han kitet mekam me mítík kerekyyut nanamír? H́rak yaaik?”

H́rak ketpor, “H́rak mítík profet kerekek.”

¹⁸ Ḿt iuwe ne Isrel nertei mítík ik au, te h́r ap han kitet ńpaa h́rak nanamír enuk toto, te in ek h́rak kír ein ein. H́r nemtau h́m ḿrak au ere h́r nítehi miye haai ńrak. ¹⁹ H́r nitorhi nar ik: “Ik ek h́rak ńkan kit kerek ńpaa yi yinaak ek, h́rak nanamír toto? Karkeik te h́rak kír ein ein?”

²⁰ Miye haai ńrak netpor, “Haiu mertei ik ek ńkan kawír kerek hawír winaak h́rak nanamír toto, hawír werteyek. ²¹ Hawír wepitari h́rak karkeik te h́rak kípír ein ein. Yi eyitíwekhi. H́rak epei ḱre iuwe. H́rak ḱrekes kakítpiyem.” ²² Miye haai ńrak natíp nar ik nentar h́r ńnaain mít iuwe ne Isrel. Mít iuwe ńpaa natíp keimín katíp Jisas h́rak Mítík Kraiskerek kaknen kakíkaap haiu ḿt, h́r ap nanweníwekhi kaknen ẃnak kerek mít nererik nekine h́m me Moses neitai au. ²³ Miye haai ńrak nertei menmen im te h́r netpor, “H́rak epei iuwe, te yi eyitíwekhi em.”

²⁴ Mít iuwe ṕke nari mítík kerek ńpaa nanamír toto ek h́rak kan te h́r netpíwek nar ik: “Ti ewenípi niuk me God, te ti atíp werek. Haiu mertei mítík ik ap kises God werek werek o au. Ti ewepyapírek h́rak enuk.”

²⁵ H́rak ketpor kar ik: “Hi hepítari mítík ik h́rak yaaik o enuk. Menmen miutíp hi hertei. Ńpaa hi nanamír toto, te in ek hi h́r ein ein werek werek.”

²⁶ H́r ṕke nitíwekhi, “H́rak kerekyyut mekam? H́rak karkeik te h́rak keniput nanamír kít ḱre yaaik?”

²⁷ H́rak ketpor kar ik: “Hi epei hetpiyem, te yi ap yisesim werek werek au. Yi yemak te yi hanhan yayímtewem yaiteipim a? Yi hanhan yayisesik yi yayír disaipel ńrak a?”

²⁸ H́rak katíp epei au, h́r han enuk netpíwek enum nar ik: “Ti kerekkek hises h́m ḿrak. Haiu auye! Haiu mises h́m me Moses! ²⁹ Haiu mertei God katíp Moses h́m ḿrak, te mítík ik weiník haiu mepítari keimín keruwetek kan.”

³⁰ Mítík keneri ketpor kar ik: “Menmen im yaaim menípa hi heniuwesís. Yi yepítari keimín keruwetek h́rak kan, te h́rak kekepa kírak nanamír kai ḱre yaaik. ³¹ Haiu mertei God h́rak kemtau h́m me mít enun h́r nitíwekhi menmen au. H́rak kemtau h́m keremem me mít yaain h́r ńriak menmen God hanhan h́r nisesi. ³² Ńpaa God kewis tí ere in haiu ap memtau mítík hak ḱkaap mít nanamír enum toto, te h́r ńr ein ein werek werek au. ³³ God ap keruwet mítík ik te h́rak ap kakríak menmen werek werek taauye!”

³⁴ H́r mít nemtaantíwo nenerek nar ik: “Ńpaa miye pit winit tí enuk mítík weiník, te ti han kitet tí mítík iuwe hetpai menmen me God a?” H́r netpíwek epei au, h́r nepírek ken witeik.

Mít ap nises h́m me Jisas h́r ńre mítík nanamír toto

³⁵ Jisas kemtau h́r epei nepírek ken witeik, te h́rak ḱnketníwek. H́rak ḱnapínek epei au, h́rak kitíwekhi kar ik: “Ti kerekkek hises h́m me mítík ke wit ke Mítík luwe o au?”

³⁶ Mítík ik kitíwekhi kar ik: “Mítík luwe, tí etpo h́rak keimín te hi hises h́m ḿrak.”

³⁷ Jisas ketpíwek, “Ti epei h́rek h́rak kerek in ek h́rak ketput menmen.”

³⁸ H́rak ṕke katíp Jisas kar ik: “Mítík luwe, hi han kitet tí Mítík ke wit ke Mítík luwe.” Te h́rak kewen niníp kewenípi niuk ḿrak.

³⁹ Te Jisas katíp, “Hi han tí ik te hi hewepyapír neimín nises God, neimín h́r au. Hi han akaap mít netari h́m me God te h́rak kakrekoyor han kitet h́r nanamír toto te h́r nanisesik nanírteiyek werek werek. Hi han te neimín h́r han kitet h́r epei nertei h́m me Moses werek werek, hi heteiknor h́r ap nises God werek werek au. H́r ńre mít enun nanamír toto.” ⁴⁰ Mít han ne Farisi nerp netikerek nemtau menmen h́rak ketpim, h́r netpíwek nar ik: “Ti ap han kitet haiu nanamír toto metike mít yapírwe weinín au a?”

⁴¹ Jisas ketpor, “Yi yepítari hi keimín te God ap han kitet menmen yi yerekyewem h́ram enum iuwe au. Kike. Te in ek yi yatíp yi yertei menmen me God werek werek, te menmen enum mekre han kí h́ram emu emít!”

10

H́m me Jisas naanmípre sipsip

¹ “Hi hetpi werek werek. Mitik kerek ap kitet ya weipir kakno niwa ke sipsip au, hirak kinu niwa keke han kerekir ken nimin ein, hirak mitik enuk kekintip menmen. ² Te mitik kerek kitet ya weipir hirak mitik ke naanmpre sipsip. ³ Mitik kerek kekiwo niwa kau ya weipir kire mitik ik, hirak kewisik ken nimin hirak kakno nimin te sipsip mammtau him mirak, hirak kekine niuk me sipsip miutip, hirak keriyaam keyim kakno wit eik. ⁴ Hirak kari sipsip mirak hirak kinin kakno. Sipsip hram misesik mentar hirak kennewem (o keninorem), hram memtau tonik mekre nikip te hram misesik. ⁵ Te mitik hak taau. Hram mineinik mirir mentar hram ap memtau tonik mekre nikip kire mitik kerek naanmprewem (o naanmporem) au.”

⁶ Jisas katip mit ne Farisi him im, te hir ap nertei menmen werek werek hirak ketporem me hirekes au.

Jisas katip hirekes kire mitik naanmpre sipsip

⁷ Mit netari menmen hirak ketpim te Jisas pike katip kar ik: “Hi hetpi werek werek hi hirekes hire weipir ke sipsip. Hi hikaap mit hir nre sipsip hir nanises him me God. ⁸ Mit yapirwe nipa ninan naanmpre mit ne Isrel hir mit enun nre mit nekintip menmen. Mit hir nre sipsip ne God ap nises mit in au. ⁹ Hi hire ya weipir. Neimin nisisa hir nre sipsip naninen nimin niwa, te hir nanu werek maain nanino witeik naninantin yenkis yaaim nanim. ¹⁰ Mitik enuk kekintip menmen kaknen te kakit menmen kaknep sipsip kakawaank menmen. Hi au hi han te hir nani au. Hir nanu werek werek nanir ke God hanhan hir nanwin.

¹¹ “Hi hire mitik yaaik naanmpre sipsip hi hahi akaap sipsip nai te hir nanu werek werek. ¹² Mitik kerek naanmpre sipsip kakit pewek mamrerim, hram ap sipsip mirak. Hirak kir nepere iuwe ke yaank kaknen, hirak kinaain kirir te nepere iuwe ke yaank kemiyei sipsip ken kiyaa kiutip kakip, te hram ham mirir mewep ein mewep ein. ¹³ Mitik kar ik kirir kentar hirak ap hanhan sipsip au. Hirak naanmprewem kakit pewek mamrerim keremem. ¹⁴ Hi hire mitik yaaik naanmpre sipsip. Hi hertei werek werek mit neimin hir nre sipsip nai, hir nerteiya nisisa. ¹⁵ Hi hetike Haai kai werteiyakit mar im. Hi hertei mit nre sipsip nai, hir nerteiya. Hi hetike sipsip nai hanhan meriuwehan te hi hahi akepi. ¹⁶ Mit han nre sipsip nai, hir nepu, te hir ap ne weiwik me mit nai ne Isrel au. Hi tewen haryei nantike mit han in te hir nemtau

him mai nanisisa. Maain hir nanre weiwik miutip te hi kiutip naanmampror.

¹⁷ “Haai hirak hanhan keriuwa hentar hi hanhan hahi akaap mit te hi pike akrit. ¹⁸ Mitik hak ap te kakiyep te hi hahi au. Hi han kai kerek. God ketpo menmen im te hi ariakem. Hirak katip werek te hi hahi, maain hirak kakwisa hi pike akrit hahu.”

¹⁹ Mit iuwe ne Isrel en hir newepan nau nimin pinan, han kitet menmen im, pinan au han kitet menmen ham nentar him mirak. ²⁰ Mit yapirwe natip, “Herwe kau kekrerek, te hirak han ken sip hirak ketaritari katip menmen im em. Yi yenmak te yi yerp in yemtau him mirak a?”

²¹ Mit han natip him mirak ap him me mitik kerek herwe kau kekere han kirak au. Herwe ap te kirak mitik nanamir toto enuk ek te hirak kire yaaik kir ein ein werek werek au.

Mit iuwe ne Isrel neweikin sip newet Jisas

²² Jisas katip menmen im meit wit Jerusalem me wi mit nererik han tewenin nipa mit nepir menmen enum mekre winak ke God, hir pike nikaisiu weipir, te hir pike nanino nimin newenipi niuk me God. Me wi im hram mire hawi hitan. ²³ Jisas ken kitet winak iuwe ke God keit haau mit nenewem ‘Hirp ke mitik iuwe King Solomon.’ ²⁴ Hirak wen kepu en, mit iuwe ne Isrel neweiknewek nitiwekhi, “Wi marmenum te ti heteiknai haisu mamrteiyek. Ti etpai werek werek. Ti Mitik God kehimtanit ti akepai haisu mit o au?”

²⁵ Jisas ketpor, “Hi epei hetpi te yi ap han kitet him mai werek werek au. Menmen yaaim hi hirakem heriuwe menmen iuwe me Haai kai hram mewepayapir hi keimin. ²⁶ Yi ap yises him mai yentar yi ap yire sipsip nai au. Nipa hi hetpiyem! ²⁷ Sipsip nai hir nanimtau him mai hi herteiri niutip niutip hir nisisa. ²⁸ Te hi ekepi te hir nanu nantikewa tipmain tipmain enum eik, hir nani au. Mitik hirak ap te kakri mit sipsip nai te hir ap nanises him mai nanawaank taau. ²⁹ Haai kai kerek kewetau mit in hirak kinin menmen yapirwe. Mitik hak ap kakri mit nisesik te hir nanweikin sip nanwetiwew nanawaank taau. ³⁰ Hi etike Haai kai hawir wekiyakit wepu niutip.”

³¹ Hirak katip menmen in epei au, mit iuwe ne Isrel pike neit nan te hir nankip. ³² Jisas kitorhi, “Hi epei hirak menmen yapirwe me ninaan mi hises menmen Haai kai kehimtina hi hirakem. Me mekam miutip te yi eiwir nan yayiyep a?”

³³ Mit iuwe ne Isrel netpiwek, “Haisu mamitep me menmen yaaim ti hirakem

au. Haiu mamitep mamɨntar ti atɨp enum, ti hɨre mɨtɨk kerekek, te ti hatɨp ti hɨrekes hɨre God.”

³⁴ Jisas katɨp, “Hɨm me God mau tɨwei hɨram matɨp mar im: ³⁵ ‘Hi atɨp yi yɨre God.’ Haiu mertei hɨm me God mau tɨwei hɨram yaaim ap mamweikɨn matɨp hɨm ham taau. God katɨp mɨt kerek hɨrak kewetɨr hɨm mɨrak hɨr nɨre God. ³⁶ God Haai kehimitena hɨrak keriuweta te hi han hau tɨ ik ek te yi yenmak yatɨp hi hatɨp enum hentar hi etpi hi Nɨkan ke God a?”

³⁷ “Hi ap hɨrak menmen Haai kai kehimitena, te yi ap eiyises hɨm mai au emɨt!

³⁸ Te hi hɨrak menmen me Haai kai. Yi yɨnapen han ekitet hɨm hi hetpiyem me Haai kai keriuweta hi han tɨ ik yentar hi mɨtɨk kerekek. Te yi han ekitet menmen hi hɨrakem te yi yayɨrtei werek werek han ekitet Haai kai God ketikewa hawɨr wekiyakɨt wepu han kiutɨp.”

³⁹ Hɨrak katɨp menmen im epei au, hɨr pɨke nantɨwekhis nanwisik kakɨkre winaik enuk, te hɨrak kɨnawɨri ken.

⁴⁰ Hɨrak kɨnawɨri pɨke ken kerekir mani Jodan ken kiun wit kerek nɨpaa Jon kɨkɨr mɨt, hɨrak kewiyen. ⁴¹ Mɨt yapɨrwe hɨr nan natɨp, “Jon ap kɨrak menmen yaaim kɨkaap mɨt enun hɨr nɨre yaain kar ke mɨtɨk ik kɨrakem. Te menmen hɨrak ketpei me mɨtɨk ik ek hɨram yaaim werek.” ⁴² Mɨt yapɨrwe nau en, hɨr han kitet hɨrak Mɨtɨk Kraises kerek God kehimitaneke kaknen kakɨkaap haiu mɨt.

11

Mɨtɨk Lasaras epei kaa

¹ Mɨtɨk hak kiutɨp niuk mɨrak Lasaras, hɨrak kau wit Betani. Betani hɨrak wit kerek Maria wetike heiyiwe pɨre Mata newi en. ² (Nɨpaa mɨte Maria ip ep wewen tɨpar yaaim mɨnɨn yaaim mɨre natɨn kɨpna em mentar hɨt me Mɨtɨk luwe Jisas. Epei au hɨre pɨke wenke paan kɨre pɨke weiyik wesiumɨnɨwekem. Mɨte ip e hɨre yenten kɨre Lasaras. Hɨrak kɨnap.) ³ Hɨrak Lasaras kɨnap te Maria wetike Mata hɨr nesiuwe hɨm men Jisas netpɨwek, “Kit yinak Lasaras nepei kɨnap wɨsenum. Ti enen ekepik te hɨrak kakre yaaik.” ⁴ Jisas kemtewem, hɨrak katɨp, “Lasaras kɨnap keremem ap te kaki herwe enuk kakno kakisine kakɨt au. Menmen im man te mɨt nanwenɨpi niuk me God, mɨt nanwenɨpi niuk mai hi Nɨkan ke God.”

⁵ Jisas han tewenɨn Mata wetike kɨkɨre pɨre, netike yenten kɨr Lasaras. ⁶ Jisas kemtau hɨm me Lasaras kɨnap, te hɨrak wen kepu wit kerek hɨrak kepwi en ere wɨ wiketerem. ⁷ Epei au, hɨrak katɨp mɨt

disaipel nɨrak, “Haiu pɨke emno provins Judia.”

⁸ Te mɨt disaipel newenek natɨp, “Mɨtɨk luwe, ti hanhan pɨke eno wit kerek nɨpaa ein mɨt nau en nanwɨr nan nanitep a? Ekɨt haiu emu in!”

⁹ Jisas katɨp kar ik: “Ap 12 aua me hekrit ere hɨnkewɨ a? Te mɨtɨk kakno kakitet yayiwe ap te kakrewo menmen kakɨnkewɨn kentar hɨrak wepni kɨr kan tɨ ik ek, hɨrak kɨr yayiwe hɨrak kitetik. ¹⁰ Te hɨrak kakno kakɨ wɨtaan, hɨrak kakrewo menmen te kakɨnkewɨn kentar ap wepni kɨr keteikɨwek menmen werek werek.”

¹¹ Jisas katɨp hɨm im em epei au, hɨrak pɨke ketpor keteipim kar ik: “In ek Lasaras epei kɨwaaɨ keit, te hi pɨke eno akotɨtek kakɨkrit kaku.”

¹² Mɨt disaipel netpɨwek nar ik: “Mɨtɨk luwe, hɨrak kɨwaaɨ, te hɨrak maain pɨke kakre yaaik. Te haiu emu in a?”

¹³ Jisas ketpor me Lasaras hɨrak epei kaa, te hɨr han kitet hɨrak keptor hɨrak kɨwaaɨ kerekek.

¹⁴ Mar keremem te Jisas ketpor werek werek kar ik: “Lasaras epei kaa. ¹⁵ Te hi han yaaik hi ap hau hetikerek kerek wɨ hɨrak kaa kentar maain hi hekepik yi eiyɨrtei God keriuweta hi han. In ek haiu emno emɨrek.”

¹⁶ Mɨtɨk Tomas hɨr nekine niuk mɨrak ham nenewek Didimas, hɨrak katɨp mɨt disaipel han ne Jisas kar ik: “Tɨs, haiu emno emtike Mɨtɨk luwe te haiu mami mantikerek.”

Jisas kan kɨr Lasaras yentenrer nɨrak hɨr newepnak

¹⁷ Maain Jisas kan, mɨt netpɨwek nar ik: “Wɨ tekyaaɨt Lasaras kaa, hɨr newisik kɨwaaɨ kekre han kewen kɨnɨk.” ¹⁸ Wit Betani ap yanɨmɨn ke wit luwe Jerusalem. Au menep kɨre 3 kilomita. ¹⁹ Te mɨt miyapɨr yapɨrwe ne Isrel epei nan Betani nanɨr Mata wetike Maria, hɨr enwenor han kɨr yaaik nentar yenten kɨr Lasaras epei kaa. ²⁰ Mata wemtau Jisas kaknen, hɨre wen te wawɨwenyɨpɨrek wawɨt yayiwe eik. Te Maria au wepu wɨnak eik.

²¹ Mata wan watɨp Jisas, “Mɨtɨk luwe, nɨpaa ti epei enen ehu in te yenten kai ap te kaki taau. ²² Te hi hertei God in ek kakwetit menmen kerek ti hitɨwekhiyem heriuwerem em.”

²³ Jisas jetpɨwe, “Yenten kit tewen kakɨkrit kaku kakre mɨtɨk.”

²⁴ Mata wewenhi watɨp, “Hi hertei maain hɨrak kakɨkrit me wɨ kerek God kehimitenem skelim mɨt.”

²⁵ Jisas ketpɨwe, “Hi Haai ke mɨt pɨke nanɨkrit nanu. Hi Haai ke mɨt nanɨt hɨmɨn yaaik. Neimɨn nises hɨm mai, hɨr nani, te

maain hi pike akian nanu nanit. ²⁶ Neim'in kerek nau nisisa hir keriyen nanit him'in yaaik nanu nanit tipmain tipmain enum eik. Ti han kitet him mai hisesim o au?"

²⁷ Mata wewenhi war ik: "O Mitik luwe, hi hises him mit. Hi hisesit hentar hi hertei ti Nikan ke God, ti Mitik kerek God kehimitenit ti han ti ik e."

Jisas kikit kerwe kaa

²⁸ Mata watip him im epei au, hire pike wen wenine kikir pire Maria. Hir wik hasini hire wetpawe main main war ik: "Mitik luwe epei kan kitauhi hi hetput ti eno ehrek." Hire wetpawe epei au, hire wen wirak menmen. ²⁹ Maria wemtau him im em, hire wesiuk'in wasenum wen wawir Jisas. ³⁰ Jisas ap epei kan kiun wit ik wen au. Hirak wen kepeit wit kerek Mata epei wen wirek kewiyen. ³¹ Mit miyapir ne Isrel neit winak kir enwenin han kire hir nir Maria hire wesiuknen wasenum wen, te hir nisesiye. Hir natip, "Hire waunine herwe hei te hire waukitek."

³² Te Maria epei wan wiun wit kerek Jisas kewiyen, hire wirek wenke wawaai hit mirak wewenpiyek. Hire watip, "Mitik luwe, npaa ti epei enen in ne, te yenten kai ap te kaki au."

³³ Jisas kirep wikit, te mit miyapir ne Isrel kerek epei netikerep hanhan ek hir nipkitek, hirak han enuk te hirak han kirak kekrit. ³⁴ Te hirak kitiwehi kar ik: 'Yi yewisik kiwaaai nein?'

Hir natip, "Mitik luwe enen ehrek."

³⁵ Jisas han teweninek kikitik. ³⁶ Mit han en ne Isrel natip, "Eiyirek, hirak hanhanek wisenuk."

³⁷ Te mit han natip, "Hirak npaa kirak mitik kerek nanamir toto hirak kir ein ein ek a? Hirak ap te kakikaap Lasaras kaa au a?"

Jisas kikiak Lasaras kekrit kepu

³⁸ Jisas han enuk han kekrit, te hirak ken han kerek mit epei newisik kiwaaari en. Han ik kerekek npaa hir nekinik kekren han hir newis nan keiyepet him kirak. ³⁹ Jisas katip, "Yi eiyinke nan ik eknepin."

Mata yenten kire kerek kaa ek, hire watip, "Mitik luwe, hirak epei kaa ere wi tekyaaait epei men, te hirak epei kinin enuk. Ti ap ekeisiuwek ekit!"

⁴⁰ Jisas ketpawe, "Hi hetput ti ehises him mai te ti tewen hahir menmen iuwe me God mamnen." ⁴¹ Hirak katip epei au, hir nenkre nan ken pin, Jisas kikiamnaan katip, "Haai ti yaaik ti epei emtau menmen hi hituthiyem. ⁴² Hi hertei me wi yapirwe ti hemtau him mai, te hi hatip him im em hentar mit in en, te hir nanirtei ti heriuweta hi han ti ik ek."

⁴³ Hirak kitehi God menmen im epei au, hirak kenine him iuwe kar ik: "Lasaras, ti etpaan enen witeik." ⁴⁴ Te mitik kerek kaa ek hirak ketpaan kan witeik. His hit mirak hir newenkekim meriuwe laplap kerek npaa hir neiyim newisik ek, te laplap ham mewenkikiwek ninaan mirak. Jisas ketpor, "Yi eisiupenwek laplap einaiwirak ekno."

Mit iuwe ne Isrel nimenipinan natipan naninep Jisas kaki

(Mt 26:1-5; Mk 14:1-2; Lu 22:1-2)

⁴⁵ Mit miyapir yapirwe ne Isrel kerek epei nan nir Maria, hir nir menmen Jisas kirakem, te hir han kitet hirak Mitik kerek God keriuwetek kan ti ik. ⁴⁶ Au, mit han pike nen natip mit ne Farisi me menmen Jisas epei kirakem.

⁴⁷ Te mit ne Farisi netike mit iuwe ne pris netike mit ne kaunsil hir nererik natip nar ik: "Hau emris mekam? Hirak epei kirak menmen iuwe mar im! ⁴⁸ Te hau mamwisik kakriak menmen mampar im, te mit yapirwe nanisesik. Mit nanisesik, te mit iuwe ne wit Rom nansiuwe ami naninen nanwen winak iuwe ke God hir nanawaankai hau mit ne Isrel!"

⁴⁹ Mitik hak niuk mirak Kaiafas, kerek me titi im hirak hetpris kinin pris yapirwe, hirak ketpor, "Yi hiras ap yertei menmen mei kike taau! ⁵⁰ Yi ap yertei werek hiram yaaim te mitik kiutip ik kaki, hau mit yapirwe ne weiwik me Isrel au."

⁵¹ Hirak ap katip im em me han kirak. Au, hirak mitik het pris kerek kinin naanmpre mit en me titi im em, te hirak katip him kire profet kar ik ek: Jisas kaki kakikaap mit ne Isrel keriyen. ⁵² Hir keriyen au, hirak kaki te kakri mit miyapir nire nikerek yapirwe ne God nau nerer wit wit naninen nanire mit ne weiwik miutip. ⁵³ Me wi in ere maain, mit iuwe ne Isrel nimenipin naninep Jisas. ⁵⁴ Mar keremem te Jisas ap ken kitet yayiwe yaaik ke mit ne Judia. Hirak kinaiwiri hirak ken yaank weinik mit ap newi en, ken wit hak niuk mirak Efraim. In ek hirak kau ketike mit disaipel nirak.

⁵⁵ Wi me mit ne Isrel nererik nanin menmen han tewenin npaa God kenep mit ne Isip, hiram epei man menep. Wi me mit nererik nanin menmen wen au, hir mit miyapir ninaaiwiri wit kir niuinen wit Jerusalem me nanwet pris menmen te God kaktip hir yaain, nanir ke him me Moses ketpin. ⁵⁶ Hir yapirwe nipiun wit Jerusalem, hir natin Jisas. Hir neit winak iuwe ke God nimin ein, hir nitehiyan natipan, "Yi han kitet mekam? Hawir han kitet hirak ap te kaknen in kakim menmen kaktike mit miyapir in

taau.”⁵⁷ Mít iuwe pris netike mít ne Farisi epei natíp mít neimín nertei Jisas keit nein, te hír enénen nanítpor te mít iuwe nanínno nantíwek his nankíp.

12

Maria wewen típar mánin yaaim mentar hít me Jisas

(Mt 26:6-13; Mk 14:3-9)

¹Maain wí ham Jisas píke kan wit Betani, wit kerek Lasaras kewiyen. Hírak mítík kerek Jisas kíkíak te píke kekrit. Me wí im, wí hispínak kiutíp (6) wen mepu ere mít nererik naním menmen me Pasova. Me wí im mít hír han tewenín nípaa God kenep mít ne Isip, te hír Isrel au. ²Mít en hír epei nemani menmen me Jisas kakím neit wit kír eik. Mata wíkaap mít kerek newetír menmen. Mítík Lasaras kau ketike Jisas tekiyakít taam menmen. ³Te míte niuk míre Maria, híre yenten pe Lasaras wekín mán típar me nu nad mánín mekrerem me mít hír newír pewek iuwe nantíwem, híre wewenem mentar Jisas hít mírak. Epei au, híre wesiunenim meriuwe paan kóre. Típar yaaim mánín mekre wínak au han iuwe kewen. ⁴Mítík disaipel hak kiutíp ke Jisas niuk mírak Judas ke Iskeriot, kerek maain kakwepyapír Jisas kakno his me mít iuwe ne Isrel, hírak katíp, ⁵“Nenmak te mít ap neit típar yaaim mánín im em nesiuwerem nanít pewek mererim mar 300 kina te hír enwet mít enun ap netenen menmen enwetírem?” ⁶Hírak ap han tewenín mít enun ap netenen menmen au. Hírak enuk kekintíp menmen. Hírak naanmípre tíkenup kerek Jisas ketike disaipel nírak newis pewek mekrerek ek te hírak kekinenim kísawínem.

⁷Hírak katíp kenerep, te Jisas ketpíwek, “Ewisiye ewír! Híre wetenen menmen im wíríakem me maain hi hahi hír mít nanwisa akre hei. ⁸Mít enun netenen menmen au hír nanu nantikewi hekrit, te hi au. Wí ham hi anaiwíri.”

Hír mít iuwe pris natíp nanínep Lasaras kaki

⁹Mít yapírwe ne Isrel nemtau Jisas keit wit Betani, te hír nen en nanírek. Hír ap nanír Jisas kiutíp kerekau. Hír nanír Lasaras kerek Jisas kíkíak kaa ek píke kekrit kau. ¹⁰Te mít iuwe pris nimenípin nanínep Lasaras ketike Jisas. ¹¹Mít yapírwe neweikín sip newet hím me mít iuwe ne Isrel hír nises Jisas, nentar menmen Jisas kírákem.

Jisas ken wit Jerusalem kóre mítík iuwe king

(Mt 21:1-11; Mk 11:1-11; Lu 19:28-40)

¹²Maain wí ham hekrit, mít yapírwe kerek epei nan nererik naním menmen me wí Pasova kerek hír han tewenín God kenep mít ne Isip, hír nemtau Jisas kaknen wit Jerusalem. ¹³Te hír neit wapnake neiyím nen newenyipírek neit yayiwe eik. Te hír nínap natíp,

“God ti yaaik. Haiu emwenípi niuk me mítík ik kan kakíkrehér ke ti Mítík luwe God.

Ti akaap mítík ik naanmamre haiu mít ne Isrel.”¹⁴ Jisas kínapi donki (hírak kóre hos), te hírak kewik kar ke hím me God mau tíwei metpim mar im:

¹⁵“Yi mít yau wit Saion, yi ap einapen!

In ek Mítík luwe ki kaknen kakri kau donki wen yaaik kípnú.”

¹⁶Mít disaipel nírak ap nertei nenmak hír nírák menmen im ere maain Jisas kaa píke kekrit ken wit ke God kakít niuk iuwe. Maain hír han kitet menmen nípaa tíwei me God metpim, hír nertei nenmak hír nerekyíwek im em.

¹⁷Mít yapírwe kerek nípaa nau netike Jisas me wí kerek hírak kenéne Lasaras nípaa hírak kaa te hírak kekrit kekre herwe hei kan. Mít in nír menmen im, te hír nen newepyapír menmen hírak kírákem. ¹⁸Mar keremem te hír mít yapírwe nen newenyipír Jisas. Hír nemtau Jisas kírák menmen iuwe mar im. ¹⁹Te hír mít ne Farisi nesiuwehan hím natípan nar ik: “Yi eiyíri! Menmen haiu míríakem ap te mamwenek taau! Mít yapírwe ne tí ik nisesik.”

Mít han ne Grik hanhan nanír Jisas

²⁰Mít han ne weiwík me Grik nan Jerusalem netike mít han ne Isrel, te hír nererik naam menmen han tewenín wí nípaa God hírak kenep mít ne Isip. ²¹Hír nan nír mítík Filip (hírak ke wit Bet-saida keit provins Galili), te hír natíp, “Mítík iuwe haiu hanhan mamír Jisas mamítíwek menmen.” ²²Filip ken katíp Endru, te hírakít wiketeret ten tatíp Jisas.

²³Jisas ketpíwekít, “Wí apei menep man te hi Mítík ke wit ke Mítík luwe, God kakweto niuk mírak yaaim iuwe hi etíwem.

²⁴Hi hetpi hím werek. Yehes kei kiutíp ke rais kínatin kíwaai tí au, te yehes kiutíp kerekau kakpau. Yi eikír ekíkire tí, te kakine níkim yapírwe. Mar im hi hír mít nanwisa akre hei. Maain hi akrit hi akaap mít yapírwe nanises hím me God. ²⁵Neimín hanhan nanises han kí naníwaank híras. Neimín ap nises han kí nau tí ik ek, hír nises han ke God, te maain han kí kaku werek werek tipmain tipmain enum eik. ²⁶Mít neimín naníak menmen mai hi hírákem, te hír enisisa hír nani nanír ke hi hahi. Wit kerek hi hewiyen te

mít nírak menmen mai hír nanwiyen. Te Haai kai kakwis niuk mír iuwe kentar hír nisísa.

Hír mít enwenípi niuk me hi Mítík ke wit ke God

²⁷ In ek han kai kekrit kehínhín te hi atíp mekam? Te hi atíp Haai hi anaaiwír menmen im mamnen mamiyep? Au, mar keremem te hi han hau tí ik e. ²⁸ Haai, ti eníp niuk me mít emre iuwe!” Jisas katíp kar ik te hím meke nepni man matíp mar ik: “Hi heníp niuk mai móre iuwe, te hi píce aríakem mamre iuwe.”

²⁹ Te mít yapírwe nerp menep nemtau hím kerekek, te hír natíp, “Nepni mewenín.” Mít han au, natíp, “Mítíp ensel ke God ketpíwek.” ³⁰ Jisas ketpor, “Hím em ap man me menmen mai mamkepa au. Híram man te mamíkepi yi eiyírtei God keriuweta hi han tí ik e. ³¹ In ek, wí epei man, te God skelim hír mít nau tí ik ek me menmen enum nípaá hír nírakem. In ek hírak kakinín Seten kerek naanmípre menmen enum me tí. ³² Te maain mít nanwenkíka hi ahu nu tentarakít, te hi ari han ke mít yapírwe nanisísa.” ³³ (Jisas katíp hím im keteikín mít karkeik te hírak kaki.)

³⁴ Te mít yapírwe píce newenhi natíp nar ik: “Hír haiu mísesim nípaá mít newisím mau tíwei híram matíp mítík kerek God kehímítanek kakíkaap mít en te hírak kaku kakít tipmain tipmain enum eik. Ti henmak te ti hatíp mítík ke wit ke Mítík luwe mít han hír nanwenkekik hírak kaki? Keimín hírak Mítík ke wit ke Mítík luwe God a?”

³⁵ Jisas kewenhi ketpor hím tok piksa kar ik: “Wepni kakír kike kau nímín ke yi mít. Yi eiyitet yayiwe me wí wepni (o yanm) kír, te yi eiyu werek, te wítaan ap mamsawín yayiwe. Maain hi anaíwírí ano, yi eiyír mítík kerek ke wítaan kakno kepítari yayiwe hírak ken nein. ³⁶ Yi eiyisísa hi híre wepni (o yanm) wí hi hepu in, te maain yi yíre mít yi eiyises menmen yaain.”

Mít yapírwe ne Isrel ap nises hím me Jisas

Jisas katíp menmen im epei au, hírak ken kísawín hírekes kenpín kekeipnor. ³⁷ Hír mít nípaá nírek hírak menmen iuwe kíkaap mít nínap hír nóre yaain, te hír ap han kitet hírak Mesaia, mítík kerek God keriuwetek kan tí au. ³⁸ Hír ap nisesik, te hím nípaá mítík profet Aisaia ketpim kewisím mau tíwei mamnen mar im: “Mítík luwe, neimín nises hím maiu? Mít auye! Mítík luwe keteikín menmen mírak iuwe men neimín? Mít yapírwe!”

³⁹ Te mít ap nisesik nentar hím nípaá Aisaia píce kewisím mau tíwei mar im:

⁴⁰ “God hírak kesor nanamír (o naan) kír te hírak tokik kepu, hírak kenipi te hír han toenuk.

Te hír ap nír menmen werek werek au, hír ap nertei menmen werek werek.

Hír nertei menmen werek werek, te hír nanisesik te hírak kakíkepi hír nóre yaain, te hír au.”

⁴¹ Mítík profet Aisaia katíp menmen im kentar hírak kír Jisas keit niuk mírak iuwe te hírak kewepyapírek.

⁴² Me wí im, mít iuwe ne Isrel yapírwe hír nises Jisas. Hír nínapen mít ne Farisi, te hír ap newepyapír hír nises Jisas. Hír natíp te mít ne Farisi nanípiri nanínepín nankeipín wínak kerek mít nererik nekine hím me Moses neitai. ⁴³ Hír hanhan iuwe mít nantíp hír yaain, te hír hanhan kike God hírak kakítpor hír yaain. Híram menmen weimín.

Maain Jisas skelim mít nanit wit ke God kakriuwe hím nípaá hírak katíp mít em

⁴⁴ Jisas katíp hím iuwe kar ik: “Neimín nisísap ap nisísa hi kiutíp kerekek au. Hírak kises Mítík luwe kerek keriuweta hi han tí ik e. ⁴⁵ Neimín nóra, te híram mamír ke hír nír Mítík luwe kerek keriuweta hi han tí ik e. ⁴⁶ Hi han tí ik ek, hi híre wepni kír. Mít neimín niutíp niutíp kerek nisísa, hír ap nanu enum nanír ke mítík ke wítaan kau auye! ⁴⁷ Neimín nemtau hím mai te ap nisesim, hi ap skelim hír mít au. Hi ap han tí skelim mít nau tí ik ek au. Hi han te hi akepi. ⁴⁸ Mítík keimín ke yi mít keweikín sip keweto ap kemtau hím mai, maain menmen mekam skelim mítík ik a? Me hím kerek nípaá hi hetpiyem, híram skelim mítík ik me wí kerek God skelim mít. ⁴⁹ Menmen im híram werek mentar hi ap hises han kai hetpim au. Haai kerek keriuweta hi han ketpo hím te hi ewepyapírem. ⁵⁰ Hi hertei hím hírak ketpim mamírak mít nanu werek tipmain tipmain enum eik. Menmen hi hetpiyem híram menmen Haai kai ketpewem.”

13

Jisas kekemyetít hit me mít disaipel nírak

¹ Wí me mít nererik naním menmen me Pasova kerek hír han tewenín God kenep mít ne Isip teipmen mamnen. Jisas kertei wí mírak epei man te hírak kaki kaknaaiwír tí ik, te hírak píce kakno kakír God Haai. Hekrit hekrit hírak han tewenín mít nírak yaain nau tí ik ek. (Hírak han tewenín ere maain hírak kaki.) Te in ek hírak kakteiknor hírak han tewenín wísenum. ² Jisas ketike mít disaipel nírak

naam menmen. Seten epei kakri han ke Judas, nikan ke Saimon ke wit Iskeriot, te hīrak kakwepypār Jisas kakwet mīt enun ek. ³ Jisas kertei Haai kīrak God epei kewetiwēk menmen iuwe werek, hīrak kertei hīrak kan keke wit ke God, te hīrak pīke kakno kakīrek. ⁴ Te Jisas kekrit kekeipin yeno kerek hīr naam menmen menterim em, kenemtin laplap saket men, te hīrak kakīr laplap taul nokik mau mamn mīrak. ⁵ Epei au, hīrak kewen tīpar mekre tīkenup kekemyetīt mīt disaipel nīrak hīt hiyap mīr. Hīrak kesunenim keriuwe taul kerek kakīr kau mamn mīrak em, kīre mītīk enuk weinīk kīrīak menmen me mīt iuwe nīrak.

⁶ Jisas ken kakīr Saimon Pita, te hīrak Pita ketpīwek, “Mītīk luwe, ti henmak te ti hekemyetīt hīt mai?”

⁷ Jisas kewenhi ketpīwek kar ik: “In ek ti ap hertei menmen in ek hi hīrakem. Te maain ti tewen erteiyem.”

⁸ Pita katīp Jisas, “Ti ap te ekemyetau hīt mai taauye!”

Te Jisas pīke ketpīwek, “Hi ap akemyetut hīt, te ti ap har ke mītīk disaipel kai taau!”

⁹ Saimon Pita kewenhi katīp kar ik: “Mītīk luwe, ti ap ekemyet hīt mai kere-mem au. Ti akemyetīt his metike paan.”

¹⁰ Jisas katīp, “Keimn kisīsa hīrak kīre mītīk kerek epei kīkīr, hīrak yaaik prar prar, te hīrak ap pīke kakīkīr hīrekes. Au, me hīt miutīp keremem, hīrak ekīkīrem. Yi yapīrwe yi yaain yīre mīt epei nīkīr prar prar neit. Kiutīp kerekau au. Hīrak kīre mītīk hapīk mewik.” ¹¹ Jisas epei kertei keimn kerek maain kakwepypārēk kakno his me mīt enun, te hīrak katīp mīt nīrak, “Yi mīt han ki kīre mīt epei nīkīr prar prar. Te kiutīp au han kīrak enuk kīre mītīk ap kīkīr hapīk mewik.”

¹² Jisas epei kekemyetīt hīt mīr epei au, te hīrak pīke keriuwet saket mīrak mīre laplap, te hīrak pīke kau yeno. Hīrak kau yeno, hīrak kītorhi, “Yi yertei hi henmak te hi epei herekiyem o au? Hi hetpi. ¹³ Yi yenewa hi Mītīk luwe enuk hi ewepiyapīr hīm. Hīram werek te yi yenewa mar im yentar hi hīrekes luwe kerek. ¹⁴ Hi Mītīk luwe ki hewepiyapīr hīm, te hi hekemyeti hīt. Yi yises menmen hi herekiyem, yi ekemyetīt hīt me ni yinan, yar ke mītīk enuk weinīk kīrak menmen me mītīk iuwe kīrak. ¹⁵ Hi epei ateikniyem te yi eiysesim empar kerek hi epei herekiyem. ¹⁶ Hi hetpi werek. Mītīk kīrīak menmen me mītīk hak, hīrak ap te kakinnek me menmen taau! Mītīk kerek keriuwet mītīk hak katīp mīt hīm mīrak, hīrak iuwe kinnek. ¹⁷ In ek yi yertei menmen ti hetpiyem werek yi eiysesim

eiriakem. Hīram mamkepi te yi han yaaik eiyeu.

¹⁸ “Hi ap hatīp me yi yapīrwe. Hi hertei neimn kerek hi nīpaa hehimteni en. Te hīm mau tīwe me God em matīp menmen mamn mamn im:

‘Mītīk kere hi hewetiwēk menmen hīrak kaam, hīrak kerekyo enun.’

¹⁹ In ek hi hetpi menmen in. Maain menmen im mamn mamiyep, te yi eiyrtei hi Mītīk ik kerek God keriuweta hi han akaap mīt ne tī. ²⁰ Hi hetpi hīm werek! Keimn hīrak kakīthis mīt naanmampror kerek hi heriuweti nanno ek, hīrak kakīr hīrak kaktauhī. Keimn kaktauhī naanmīprau, hīrak kakīr ke hīrak kakīthis Mītīk luwe kerek keriuweta hi han in.”

Jisas katīp Judas maain kakwepypārēk te mīt enun nankīp

(Mt 26:20-25; Mk 14:17-21; Lu 22:21-23)

²¹ Jisas katīp hīm im epei au, hīrak han enuk kekre han kīrak, te hīrak kewepypār ketpor hīm im. “Hi hetpi werek, Mītīk kiutīp ke yi mīt hīrak maain kakwepypārēk kakime yīpīr mīt enun hīr naniyep.”

²² Te mīt disaipel niutīp niutīp nīwaainan nīran. Hīr nepitari hīrak katīp mītīk keimn. ²³ Mītīk disaipel kiutīp hi John hīrekes kerekēk Jisas hanhana, hi hau hīrapīt Jisas menep. ²⁴ Saimon Pita kitauhi keriuwe his katīp, “Ti hitīwekhi hīrak katīp ke keimn.”

²⁵ Pita kitauhi epei au, hi mītīk disaipel ik ek henke hau hīrapīt Jisas hitīwekhi, “Mītīk luwe, keimn kakīrīak menmen im?”

²⁶ Jisas ketpo kar ik: “Hi hatīp bret ik ek kerek hi awisīk ekre mīn tīpar mekreerek, te hi ewet mītīk kere kakīrīak menmen im em.” Hīrak katīp epei au, hīrak kewet Judas nikan ke Saimon ke wit Iskeriot bret ik hīrak kaak. ²⁷ Judas keit bret ik kaak epei au, Seten kan kari han kīrak, te Jisas ketpīwek kar ik: “Ti eno waswas erīak menmen ti hanhan erīakem.” ²⁸ Haiu mīt kerek mekiyan maam menmen em ap mertei mekam Jisas ketpīwekem. ²⁹ Haiu mīt disaipel mertei Judas ketenen pewek maiu mekre tanīk, te haiu mīt han kaiu han kitet Jisas ketpīwek kakno kakwīr pewek keiyīm kakīt menmen me haiu mamīm, o hīrak ketpīwek hīrak kakno kakwet mīt kerek ap netenen menmen kakwetīr pewek mei. ³⁰ Te Judas keit bret wasenum, hīrak ketpaan ken witeik. In ek hīrak wītaan toto.

Jisas katīp mīt nīrak hīm ham yaaim hīrenisesim

³¹ Judas epei ken witeik, Jisas katīp, “In ek hi Mītīk ke wit ke Mītīk luwe ahīt niuk iuwe me menmen hi arīakem akaap mīt. Te in ek God kakīt niuk iuwe kentar

menmen hi ariakem. ³² God kakit niuk iuwe, te h̄rak kakteik+n m̄t hi M̄tik ke wit k̄rak kakteiknor hi niuk mai iuwe. H̄rak kakriakem waswas. ³³ N̄kerek nai hi ap te hahu t̄ ik ek atikewi w̄ yap̄rwe. Maain yi yaȳn yaȳitno te hi hetpi h̄m im em. Hi epei hept̄ip m̄t iuwe ne Isrel em mar im: ‘Yi ap te yaino wit kerek hi anori en.’ ³⁴ Hi etpi h̄m ham yaaim yi eiyisesim. Yi han etwen̄nan eiȳr ke han tewen̄ni, te yi han etwen̄nan em̄t ek keremem. ³⁵ Yi han tewen̄nan, te h̄r m̄t nerer wit wit nanri nant̄ip yi disaipel ne hi Jisas.

Jisas kat̄ip Pita kakweik̄n sip kakwek̄wek

(Mt 26:31-35; Mk 14:27-31; Lu 22:31-34)

³⁶ Saimon Pita kit̄wekhi kar ik: “M̄tik luwe ti eno nein?”

Jisas ketp̄wek, “Ti ap ehisisa eno wit kerek hi anori en. Te maain ti ehisisa.”

³⁷ Pita kit̄wekhi, “M̄tik luwe ti henmak te hi ap ehisesit in ek a? Hi epei hanhan hahi akepit.”

³⁸ Jisas kewenhi kat̄ip, “Ti werek te ti hanhan hahi akepa a? Hi etput h̄m werek. Suware ap te kaknep enum wen au, te ti ehione at̄ip wikak ti herteiya au.”

14

Jisas h̄rak k̄re yayiwe te m̄t nanisesik h̄r nan̄ino God Haai

¹ Jisas wen kat̄ip kar ik: “Yi ap han enuk te yi han ekitet menmen au em̄t! Yi yises God, te in ek yi eiyisisa. ² W̄nak ke Haai kai haau yap̄rwe mekrerek. Hi ehin̄n ano etn̄ni wit kakmer̄ri. Hi etpiyem mentar menmen im mepu. Au hi ap te etpiyem. ³ Maain hi epei hetn̄ni wit epei au, te hi p̄ke anen at̄ihis yainen, te yi eiyu wit kerek hi hewiyen. ⁴ Yi yertei eiyises menmen te yi eino wit kerek hi anori en.”

⁵ M̄tik Tomas kat̄ip Jisas, “M̄tik luwe, haiu ap mertei nein ti enori en. Em̄rkeik te haiu em̄rkeik te haiu em̄rteit yayiwe kakno keriyen a?”

⁶ Jisas ketp̄wek, “Hi h̄re yayiwe, te m̄t nan̄r God. Hi Haai ke h̄m yaaim, hi Haai ke menmen mamkaap m̄t nan̄t h̄m̄n yaaik kaku kak̄t̄ tipmain tipmain enum eik. Neim̄n nan̄ino Haai kai God ek, te h̄r nanisisa nanre h̄r nitet yayiwe. ⁷ In ek yi epei yerteiya. Te yi yaȳrteit Haai kai God. Te in ek ere maain yi yerteiyek, yi nepei ȳrek.”

⁸ M̄tik Filip kat̄ip Jisas, “M̄tik luwe, te eteiknai God Haai, te haiu han yaaik emu.”

⁹ Jisas ketp̄wek, “N̄paa enum eik hi epei hau hetikewi w̄ yap̄rwe, te in ek Filip, yi wen au yep̄tari menmen? Neim̄n epei n̄ra, te h̄r epei n̄r Haai kai. Ti henmak te ti hitauhi, ‘Eteiknai God Haai h̄rak k̄re

mekak a?’ ¹⁰ Filip ti ap hertei Haai kai God ketikewa haw̄r wekiyak̄t̄ wau niut̄ip? Menmen hi hetpiyem h̄rak ap h̄m mai au. Haai kerek kau kekne han kai h̄rak kerek kises han k̄rak k̄riak menmen m̄rak. ¹¹ Yi eiyises h̄m hi etpiyem kerek hi etpi hi hetike Haai kai God haw̄r wekiyak̄t̄ wau niut̄ip. Te h̄m im au yi eiȳr menmen kerek hi h̄riakem h̄kaap m̄t n̄nap his h̄t enum n̄re yaain, te yi eiȳrteit hi etike Haai kai haw̄r wekiyak̄t̄ wau niut̄ip. ¹² Hi hetpi h̄m werek. M̄t neim̄n nanisisa, h̄r nan̄rak menmen iuwe mam̄r ke hi h̄riakem. Menmen h̄r nan̄rakem h̄ram mamin̄n menmen mai mam̄ntar hi ano ah̄r Haai kai ehu etikerek esiuwe God H̄m̄n Yaaik kaknen kak̄kaap yi m̄t. ¹³ Te hi eweti menmen kerek yi eiyitehi God em meriuwe niuk mai iuwe. Hi ewetiyem, te m̄t nanwen̄pi niuk me God Haai nan̄ntar menmen hi arekiyiem. ¹⁴ Yi eiyitauhi menmen heriyai heriyai eiriuwe niuk mai iuwe, te hi ariakem ewetiyem.

Jisas kat̄ip h̄rak kaksuwe H̄m̄n Yaaik ke God kaknen

¹⁵ “Yi hanhana, te yi eiyises h̄m hi hetpiyem. ¹⁶ Hi tewen ehitehi Haai kai kakweti keiyak kaknen kak̄kepi kaku kaktikewi tipmain tipmain enum eik. ¹⁷ H̄rak God H̄m̄n Yaaik kakt̄ip m̄t h̄m yaaim kak̄kre han k̄r. H̄rak ap kaku han ke m̄t ne t̄i kentar h̄r ap n̄rek nerteiyek. Te yi eiȳrteiyek eiȳntar h̄rak kaku kaktikewi kaku kak̄kre han ki. ¹⁸ Maain w̄ hi ano wit ke Haai kai, hi ap enaiw̄ri te yi yayu wein̄m eiȳr ke n̄kan miye haai aurek. Au, hi p̄ke anen. ¹⁹ W̄ epei menep te m̄t ne t̄i ik ek ap te p̄ke nan̄ra au. Te yi eiȳra. Maain yi yayi yi p̄ke yayīkrit yayu eiȳntar hi hahi hi p̄ke akrit ehu. ²⁰ Maain hi p̄ke ekrit ehu, yi eiȳrteit hi etike Haai kai God haw̄r wekiyak̄t̄ wau niut̄ip. Yi eiȳrteit hi hetikewi haiu mekiyan mau niut̄ip.

²¹ M̄t neim̄n nertei h̄m mai nisesim, h̄r keriyen hanhana. Te Haai kai hanhani kentar h̄r hanhana. Te hi hanhani heteiknor hekre han k̄r hi hau hetikeri.”

²² M̄tik Judas hau (ap m̄tik Judas ke wit Iskeriot au) h̄rak kat̄ip, “M̄tik luwe, ah̄rkeik te ti anen eteiknai h̄rekes, te m̄t yap̄rwe ne t̄i ik ek au a?”

²³ Jisas ketp̄wek, “M̄t neim̄n hanhan nanises h̄m mai, te Haai kai hanhani. Te Haai kai ketikewa haw̄r wawu waw̄kre han k̄r. ²⁴ M̄t neim̄n ap hanhana ap nanises h̄m mai au. H̄m kerek hi epei etpiyem em ap mekre han kai man au. H̄ram menmen me Haai kai kerek keriuweta te hi han t̄i ik ek, h̄ram man. ²⁵ “Hi hepu hetikewi te hi epei hetpi h̄m im em.

²⁶ God H̄m̄n̄n̄ Yaaik kak̄kepi, God Haai kaks̄iuwerek kak̄n̄ kak̄ntera kakteik̄ni menmen yap̄rwe te kak̄kepi han tewen̄n̄ h̄m̄ kerek n̄paa hi epei hetpiyem.

²⁷ “Hi are aneiw̄ri te hi han yaaik kai kaku kak̄kri. Hi han yaaik kai hi ewetiyeḡ, h̄ram mamre han yaaik ke m̄t ne t̄ ik ek net̄iwem au. Yi ap han kekrit einaain menmen mamnen au em̄t! ²⁸ Yi epei yemtau hi hetpi hi epei eneiw̄ri ano. Te hi p̄ke anen ari. Yi hanhana, te yi han yaaik hi p̄ke ano ah̄r Haai kai kent̄ar h̄rak iuwe kin̄na kak̄kepi iuwe te yi eir̄iak menmen yap̄rwe. ²⁹ Hi epei hin̄n̄ hetpi menmen im em̄ in ek me w̄i menmen ap mamnen wen au. Te maain h̄ram mamnen, yi eiȳrteḡ hi M̄t̄ik kerek n̄paa God h̄rak ker̄iuweta hi han t̄ ik ek. ³⁰ Hi ap hat̄ip̄ hetikwei yap̄rwe hentar m̄t̄ik enuk Seten h̄rak iuwe kin̄n̄ naanm̄pre m̄t̄ miyap̄r ne t̄ ik e kak̄n̄ kakt̄auh̄s. H̄rak ap kin̄na au. ³¹ Te hi ewisik h̄rak kakt̄auh̄s, te m̄t̄ yap̄rwe ne t̄ ik ek, h̄r en̄rteḡ hi hanhan Haai kai God, hi h̄r̄iak menmen yap̄rwe h̄rak ketpo hi h̄r̄iakem. Eiȳk̄rit, emnaaiw̄r wit ik haiu emno.”

15

Hi h̄re waai yaaim h̄kaap m̄t̄

¹ Jisas kat̄ip̄, “Hi h̄re waai yaaim. Haai kai God h̄rak k̄re m̄t̄ik naanm̄pre waai mekre ni. ² M̄t̄ nis̄sa h̄r n̄re nu heneik mari. Neim̄n̄ h̄r ap nis̄sa werek werek, h̄r n̄re nu heneik ap mari, te Haai kai kakremir. Nu heneik mari mine n̄kim, Haai kai keremir yinam ere h̄ram yaaim te tito ham h̄ram mamri mamu menep. ³ Yi epei yaain yentar h̄m̄ mai hi hetpiyem h̄ram mau mekre han ki. ⁴ Yi eiȳs̄sa, te hi eh̄u ekre han ki. Nu heneik ap mau waai, h̄ram mamri mamine n̄kim au. Yi m̄t̄ ap yis̄sa, te yi ap ȳr̄iak menmen yaaim au.

⁵ “Hi h̄re waai, yi ȳre heneik mai. Neim̄n̄ h̄r nis̄sa, hi hahu akre han k̄r, h̄r nanr̄iak menmen yaaim. Yi ap yis̄sa, te yi ȳr̄iak menmen yaaim au. ⁶ Neim̄n̄ ap nis̄sa, God ker̄iuweti nen n̄re m̄t̄ neket heneik enum new̄rem m̄waai t̄ meweiwei meit. Maain h̄r nan̄t̄ heneik mar im nanw̄rem mamno si, si tat̄im. ⁷ Yi yis̄sa, h̄m̄ mai mau mekre han ki merekyi yi yisesim, maain yi eiȳtehi God menmen yi hanhanem, te h̄ram mamnen mam̄r ke yi yit̄wekhiyem. ⁸ Yi ȳr̄iak menmen yaaim, te m̄t̄ nanwen̄pi niuk me Haai kai, te yi yeteik̄n̄ m̄t̄ yi m̄t̄ disaipel nai yi yis̄sa. ⁹ Hi hanhan er̄iuwi har ke Haai hanhan ker̄iuwa. Yi yewisa hi wen naanempri hanhan her̄iuwi. ¹⁰ Yi yises h̄m̄ mai, te yi yewisa hi wen naanm̄pri hanhan her̄iuwi

har ke hi hises h̄m̄ me Haai kai, te h̄rak naanm̄prau hanhan ker̄iuwa.

¹¹ “Hi epei etpi menmen im te menmen menipa hi han yaaik mamu mākre han ki, te yi han yaaik iuwe. ¹² Hi hetpi h̄m̄ im yi eiȳsesim. Yi hanhan yer̄iuwehan eiȳr ke hi hanhan her̄iuwi. ¹³ M̄t̄ik hak ap k̄r̄iak menmen han kakin̄n̄ kakteik̄n̄ m̄t̄ h̄rak hanhan ker̄iuwi w̄senum, te h̄rak kaki te kak̄kepi. ¹⁴ Yi yises menmen hi epei etpiyem, yi ȳre nai yinan. ¹⁵ In ek, hi ap at̄ip̄ yi ȳre m̄t̄ n̄r̄iak menmen mai wein̄m̄ au, hentar m̄t̄ n̄rak nar ik h̄r netari menmen m̄t̄ik k̄r̄ k̄r̄iakem. Au, hi at̄ip̄ yi nai yinan yentar hi epei etpi menmen yap̄rwe Haai kai ketpewem. ¹⁶ Yi ap yehim̄tena yi yis̄sa au. Hi hehim̄teni yi yis̄sa, yi eir̄iak menmen yaaim, te menmen im mamu mam̄t̄. Yi ȳr̄iak menmen im, te Haai kakweti menmen menmeiyam yi yit̄wekhiyem kak̄ntar yi yis̄sa. ¹⁷ Te hi etpi h̄m̄ mai im: Yi hanhan m̄t̄ han.

M̄t̄ ne t̄ maain nanre m̄t̄ enun nepan netike m̄t̄ nises h̄m̄ me Krais

¹⁸ “M̄t̄ ne t̄ h̄r n̄neini, te yi han ek̄itet n̄paa h̄r n̄neina. ¹⁹ Yi m̄t̄ yi yises menmen me t̄ im e te m̄t̄ ne t̄ hanhan ner̄iuwi nar ke h̄r hanhan h̄ras. Au, hi hehim̄teni yi yis̄sa, te yi ap ne t̄ au, h̄r m̄t̄ ne t̄ n̄neini. ²⁰ Yi han ek̄itet menmen hi hetpiyem. M̄t̄ik k̄r̄iak menmen me m̄t̄ik iuwe k̄rak ap kin̄nek au. N̄paa h̄r m̄t̄ nerekiyo menmen enum, te h̄r nanrekyi menmen enum. N̄paa h̄r m̄t̄ han nises h̄m̄ mai, te maain h̄r nanises h̄m̄ mai. ²¹ H̄r nanrekyi menmen im enum nan̄ntar yi yis̄sa. H̄r ap nerteḡ God kerek ker̄iuweta hi han, te h̄r nisesik au. ²² Hi ap han hetpor menmen, h̄r̄iak menmen yaaim te m̄t̄ nanweik̄n̄ sip nanwet God h̄ram menmen enum kike. Au, hi epei etpor menmen h̄r̄iak menmen yaaim, te in ek h̄r neweik̄n̄ sip newet God te h̄rak kakt̄ip̄ h̄r n̄r̄iak menmen enum iuwe h̄rak kak̄waanki. ²³ Neim̄n̄ n̄neina ap nis̄sa, h̄r n̄naain Haai kai ap nisesik au. ²⁴ Hi ap h̄r̄iak menmen menmeiyam kerek n̄paa m̄t̄ n̄r̄iakem au, te h̄r neweik̄n̄ sip newet God, h̄r n̄r̄iak menmen enum kike. Te h̄r epei n̄r̄ menmen iuwe hi h̄r̄iakem, h̄r neweik̄n̄ sip newet God h̄r n̄neina hetike Haai kai. ²⁵ Menmen im h̄r n̄r̄iakem epei man, te h̄m̄ mau t̄wei h̄r nisesim h̄ram mamnen mam̄r ke h̄m̄ n̄paa m̄t̄ netpim h̄ram mamnen. H̄m̄ im mat̄ip̄ mar im: ‘H̄r n̄neina nentar menmen au wein̄m̄ keremem.’

²⁶ “Maain, h̄rak kerek kak̄kaap m̄t̄, h̄rak kak̄n̄. H̄rak God H̄m̄n̄n̄ Yaaik kat̄ip̄ h̄m̄ yaaim, h̄rak keke wit ke God

kaknen. H̄rak kaknaaiw̄r Haai, hi eriuwetek kaknen yi m̄t, h̄rak kakwep̄yap̄r menmen mai kak̄tpiyem. ²⁷ Yi yetikerek yi yaīt̄p̄ m̄t me menmen mai yentar n̄paa w̄r kerek hi hin̄n ewep̄yap̄r h̄m mai, yi yetikewa haiu mariyan.”

16

¹ Jisas kat̄p, “Hi epei het̄pi h̄m im em te yi ap einaaiw̄r h̄m mai yayises menmen ham enum. ² Te h̄r m̄t nan̄p̄ri yi yainep̄n w̄n̄ak ke God kerek h̄r nererik nekine h̄m me Moses nekrem. Maain w̄r mamnen te m̄t han kit̄e h̄r naniwep te h̄r nankaap God. ³ H̄r nanrekyi menmen enum mar im nentar h̄r ap nertei hi het̄ike Haai kai God, h̄r ap nis̄saw̄r au. ⁴ Hi epei het̄pi h̄m im te maain w̄n̄ mamnen me h̄r nanrekyi menmen mar im, yi han ek̄it̄ n̄paa hi epei het̄piyem.

Menmen God H̄m̄n Yaaik kak̄riakem

“N̄paa hi ap het̄pi menmen in ek hi are et̄piyem hentar hi wen hepu het̄ikewi. ⁵ Te in ek hi han hah̄r Haai kai kerek keriuweta hi han in. Te ap keim̄n ke yi m̄t hanhan yitauhi, ‘Ti eno nein.’ ⁶ Te in ek hi epei het̄pi, te yi epei han enuk kek̄re han ki. ⁷ Te hi het̄pi werek. H̄rak yaaik kak̄kepi te hi ano hah̄ntar hi ap ano, te H̄m̄n Yaaik kerek kak̄kepi ek ap te kaknen kaku kakt̄ikewi taau. Hi ano, te hi eriuwetek kaknen kaku kakt̄ikewi. ⁸ Te maain h̄rak kaknen h̄rak kak̄teik̄n kakt̄p̄ m̄t ne t̄i ik ek ap nan̄r̄tei h̄r nises menmen enum, ap nertei mekam yaaim, te God skelim. ⁹ H̄rak kak̄teik̄n m̄t h̄r n̄riak enum nentar h̄r ap nis̄sa. ¹⁰ H̄rak kak̄teik̄nor mekam yaaim iuwe kak̄ntar hi ano ah̄r Haai kai h̄rak H̄m̄n yaaik kak̄krehi kai. Te yi ap p̄ke eiȳra au. ¹¹ H̄rak kak̄teik̄n m̄t God skelim m̄t ne t̄i nises menmen enum kak̄ntar God epei skelim m̄t̄ik Seten kerek kin̄n naan̄p̄re t̄i.

¹² “Hi h̄m yap̄rwe mepu te hi ap et̄piyem hentar in ek yi ap yaȳr̄teiyem werek au. ¹³ Maain God H̄m̄n Yaaik kerek kat̄p̄ h̄m yaaim kaknen, h̄rak kak̄teik̄ni menmen yap̄rwe yaaim. H̄rak ap te kakt̄p̄ menmen me han k̄rak au. N̄paa h̄rak kemtewem, te h̄rak kak̄tpiyem te maain h̄ram mamnen. ¹⁴ H̄rak kakwen̄pi niuk mai kentar menmen kerek hi het̄pim, h̄rak kakt̄wem kak̄tpiyem kek̄re han ki. ¹⁵ Menmen yap̄rwe me Haai kai God h̄ram mai. Mar keremem, te hi hat̄p̄ God H̄m̄n Yaaik kak̄t̄ h̄m mai te h̄rak kak̄tpiyem kak̄kre han ki.

In ek yi han enuk eiyu, te maain yi han yaaik

¹⁶ “Maain kike yi ap yaȳra au. Maain w̄r ham yi p̄ke eiȳra.”

¹⁷ M̄t han ne m̄t disaipel n̄rak nitehiyan nar ik: “Mekam im h̄rak ket̄paiyem kat̄p, ‘Maain yi ap yaȳra au, maain w̄r ham yi p̄ke eiȳra.’ H̄m im met̄ike h̄m ham im e: ‘Hi hentar hi eno ah̄r Haai.’ Kenmak te h̄rak ket̄pim?” ¹⁸ H̄r nat̄pan nar ik: “Mekam h̄m h̄rak kat̄p: ‘Me w̄r kike?’ Haiu mep̄tari h̄m im!”

¹⁹ Jisas kertei h̄r hanhan nit̄w̄ekhi me menmen in te h̄rak ket̄por, “Yi yitehiyan menmen hi et̄pim me maain kike yi ap yaȳra, maain w̄r ham yi p̄ke eiȳra a? ²⁰ Hi et̄pi werek. Maain yi yaȳk̄ta w̄senum han tatwen̄na, te m̄t ne t̄i h̄r han yaaik iuwe. Yi han enuk eiyu te maain yi han yaaik iuwe. ²¹ M̄te sip newenep weteik̄nen weriuwe n̄kerek h̄re han enuk wenterim. Maain h̄re wine n̄kerek h̄re ap han kit̄e menmen im mewo au. H̄re han yaaik wentar h̄re wine n̄kerek. ²² In ek yi han enuk yentar hi hahi, te maain hi p̄ke ek̄rit ari, te yi han yaaik eiyu. M̄tik keiyak ap te kakri menmen im yaaim mau mekre han ki au.

²³ “Maain w̄r eim mamnen, te yi ap eiȳtauhi me menmen. Hi et̄pi werek, yi eiȳtehi Haai me menmen in ek, te h̄rak kak̄w̄teiyem yeriuwe niuk mai iuwe. ²⁴ N̄paa ere in yi ap yitehi God me menmen yentar yi yeriuwe niuk mai iuwe. Yi yit̄w̄ekhi menmen yi yaīt̄wem, te h̄rak kak̄rekyi han yaaik iuwe.

Jisas epei kin̄n menmen enum me t̄i

²⁵ “Hi epei het̄pi h̄m mei m̄re tok piksa, te maain w̄r mamnen te hi et̄pi eriuwe menmen im au. Hi et̄pi eriuwe h̄m yaaim me God Haai, te yi eiȳr̄teiyem werek werek. ²⁶ Maain w̄r eim mamnen yi yitehi God yeriuwe niuk mai iuwe. Hi ap hit̄w̄ekhi menmen me yi m̄t au ²⁷ hentar Haai kai God h̄rekes hanhani kak̄mtau menmen mi yi yit̄w̄ekhiyem. H̄rak hanhani kentar yi hanhana, yi yertei hi h̄naaiw̄r Haai hi han t̄i ik. ²⁸ N̄paa hi h̄naaiw̄r Haai hi han t̄i ik e. In ek, hi h̄naaiw̄r t̄i ik p̄ke ano ah̄r Haai.”

²⁹ M̄t disaipel n̄rak net̄p̄wek nar ik: “In ek ti at̄p̄ werek. Ti ap at̄p̄ h̄m tok piksa au. ³⁰ In ek haiu mertei ti hertei menmen yap̄rwe, te haiu mituthi menmen ti het̄pim h̄ram yaaim au. Haiu mertei ti h̄naaiw̄r God ti han t̄i eik mentar menmen im ti et̄paiyem.”

³¹ Jisas ket̄por, “In ek yi han kit̄e yi yertei hi h̄naaiw̄r God han in. ³² Te w̄r epei man te m̄t nanrip̄r yi eir̄r eino ein ein, te hi kiut̄ipen kerek̄e ehu. Hi kerek̄e ehu au. God kau ket̄ikewa. ³³ Hi epei et̄pi menmen im te yi yetikewa emkiyan han kiut̄ip̄ emu, te yi han yaaik eiyu. M̄t ne t̄i nanrekyi menmen enum, te yi han tokik eiyu. Hi

epei hin+in menmen enum m+it ne t+ h+ir nisesim.”

17

Jisas kitehi God kak+ikaap m+it n+irak nisesik

¹ Jisas kat+ip menmen im epei au, h+irak kik+iamnaan kat+ip kar ik: “Haai, w+ epei man. Ti ewen+ipi niuk mai, hi N+ikan kit heriuwe menmen ti herekyewem, te hi ewen+ipi niuk mit. ² Ti epei heweto h+im mit ti at+ip h+iram yaaim werek, te hi ewet m+it miyap+ir ne t+ hewet+ir h+im+n yaaik te h+ir nanu werek tipmain tipmain enum eik. ³ M+it nertei ti, ti God kiut+ip kerekek, ti etikewa hi Jisas Krais, M+it+ik kerek ti heriuweta hi han, h+ir en+irteiyaw+ir enisisaw+ir. Neriuwe menmen im h+ir nisesim, h+iram mamkepi h+ir nanu werek tipmain tipmain enum eik. ⁴ Hi heteik+n m+it miyap+ir niuk mit iuwe heit t+ ik e. Hi epei h+ir+iak menmen ti ehim+itanem hi h+ir+iakem. ⁵ Haai, ti p+ike eweto niuk mai iuwe kerek n+ipaa t+ kepu wen au, hi hetenenim hau hetikewit.

⁶ “Hi epei hewepyap+ir hat+ip m+it kerek ti ewetori ne t+ ik e, hetpor ti hire mekam. H+ir m+it nit te ti ewetori h+ir epei nises h+im mi. ⁷ In ek h+ir nertei menmen yap+irwe hi h+ir+iakem, n+ipaa ti ewetewem hi h+ir+iakem. ⁸ Hi epei hetpor h+im n+ipaa ti etpewem, te h+ir nisesim. H+ir nertei ti heriuweta hi heke wit kit hekuwe han in.

⁹ “Hi hituthi ti ekaap m+it in. Hi ap hituthi ti ekaap m+it nises menmen me t+ au. Hi hituthi ti ekaap m+it kerek ti ewetori hentar h+ir m+it nit. ¹⁰ Menmen yap+irwe hi hetenenim h+iram mit. Menmen yap+irwe ti hetenenim h+iram mai. M+it nan+irtei niuk mai iuwe nentar menmen m+it nai in n+ir+iakem. ¹¹ In ek, hi anen arit. Maain hi ap hahu t+ ik, te h+ir nanu t+ ik e. Haai Kai Yaaik, ti naan+mampror eriuwe niuk mit iuwe, niuk im kerek n+ipaa ti ewetewem, te m+it in nantikewit nankiyan han kiut+ip nar ke ti etikewa haw+ir wekiyak+it han kiut+ip. ¹² W+ kerek hi hau hetikeri hi naanempror heriuwe menmen iuwe mit. H+ir yap+irwe nepu werek te kiut+ipen au kerek h+irak kak+iwaank h+irakes, te h+im mit kerek m+it h+ir newis+im mau t+wei mamnen mam+ir ke n+ipaa m+it newis+im. ¹³ In ek hi enen arit. In ek hi hat+ip h+im im hi hau t+ te h+ir nemtau h+im hi hetputem h+ir nan+it han yaaik kai iuwe kaku kak+ikri. ¹⁴ Hi epei hetpor h+im ti etpewem. M+it miyap+ir nau t+ h+ir n+ineini nentar m+it in h+ir ap nises menmen me t+ nar ke hi ap hisesim. ¹⁵ Hi ap hituthi ti etorhis h+ir n+inaaiw+ir t+ ik ek au. Hi hituthi te ti naanempror, te m+it+ik enuk Seten ap kak+iwaanki. ¹⁶ H+ir ap nises menmen me t+ m+it nisesim nar ke hi ap hisesim au. ¹⁷ Ti ehim+itani h+ir m+it nit

neriuwe h+im yaaim mit hi etporem. H+im mit h+iram yaaim. ¹⁸ Hi heriuweti nen m+it miyap+ir ne t+ n+ir+iak menmen mai n+ire n+ipaa ti heriuweta hi hen m+it miyap+ir ne t+ h+ir+iak menmen mit. ¹⁹ Hi ehim+itan h+irakes hi ewetw+ir y+ink kai hi hahi, te h+ir m+it ti ehim+itani h+ir nisesit werek werek neriuwe h+im yaaim mit hi etporem.

²⁰ “Hi hituthi me m+it in keriyen au. Hi hituthi ti akaap m+it miyap+ir nanises h+im mit nan+intar h+im h+ir m+it in nan+itporem te h+ir nan+imtwem. ²¹ Haai, hi hanhan h+ir yap+irwe nankiyan nanu han kiut+ip, nar ke ti etikewa haw+ir wekiyak+it wau han kiut+ip. Hi hanhan h+ir han kiut+ip nanisisaw+ir te m+it miyap+ir nau t+ nan+irtei ti heriuweta hi han in. ²² Hi epei ewet+ir niuk mai iuwe kerek n+ipaa ti ewetewem, te h+ir enu han kiut+ip nan+ir ke ti etikewa haw+ir wekiyak+it wau han kiut+ip. ²³ Hi hahu ekre han k+ir har ke ti hau ekre han kai, te h+ir nekiyan nanu han kiut+ip te m+it miyap+ir ne t+ nan+irtei ti heriuweta hi han t+ ik. Ti hanhan heriuw+eri har ke ti hanhan heriuwa.

²⁴ “Haai, ti epei heweto m+it in h+ir nai. Hi hanhan h+ir nan+inen nanu nantikewa nanu wit kerek maain hi hahu en, te h+ir nan+irtei niuk mai iuwe. Niuk mai iuwe im me w+ ti h+ir+iak t+ wen au, ti hanhan heriuwa ti ewetewem. ²⁵ Haai Kai Yaaik. M+it ne t+ ap nerteiyit nisesit werek werek au. Hi kerekek. M+it in h+ir nertei ti heriuweta hi han. ²⁶ Hi epei hetpor me ti, hi wen etporem te ti hanhani har ke ti hanhana, hi eh+u ekre han k+ir.”

18

M+it nan neithis Jisas neiy+ik nen

(Mt 26:47-56; Mk 14:43-50; Lu 22:47-53)

¹ Jisas kitehi God menmen epei au, h+irak k+inaaiw+ir wit ketike m+it disaipel n+irak h+ir nerekir h+it+ik Kidron. Ni miut+ipen mepu in te Jisas ketikeri nen nau en. ² M+it+ik Judas h+irak enuk kewepyap+ir Jisas kertei ni ik ek kentar n+ipaa me w+ yap+irwe Jisas ketike m+it disaipel n+irak nererik nau en. ³ Judas keit m+it ne ami han netike m+it kerek naan+m+ipre w+inak iuwe ke God kerek m+it iuwe pris netike m+it han ne Farisi h+ir neriuweti nan+no, h+ir yap+irwe netike Judas nen ni im em. H+ir netenen yipo henmik, h+ir nemsiu si nen. ⁴ Jisas kertei menmen yap+irwe m+it nanreky+iw+ekem, te h+irak kin+n ken kat+ip, “Yi y+inyat+n keim+n?”

⁵ H+ir netp+iw+ek, “Hau nau man m+nmat+n Jisas ke wit Nasaret mamt+w+ekhis.”

H+irak ketpor, “Hi h+irakes Jisas.”

⁶ Judas m+it+ik enuk kewepyap+ir Jisas kerp ketikeri. ⁷ Jisas ketpor, “Hi h+irakes Jisas,” te m+it en h+ir p+ike neriuwet nen nenke n+iwaai t+.

Hîr nen nenke nîwaaî tî, Jisas kitorhi ketepim, “Yi yînyatîn keimîn?”

Hîr netpîwek netepim, “Haiu man mînmâtîn Jisas ke wit Nasaret mamtîwekhis.”

⁸ Jisas pîke ketpor, “Hi epei hetpi hi hîrekes Jisas. Yi epei yan yetauhîs te yi ewîs mît nai in nanîno.” ⁹ Hîrak katîp menmen im, te hîm nîpaa hîrak ketpim mamnen mamîr em. Nîpaa hîrak katîp, “Haai, mît kerek tî ewetauri, hi ap hînaaiwîr keyiak au.”

¹⁰ Saimon Pita ketenen hîne ke his, hîrak keketik kekre paus kîrak kîwaaîyek keremîr nîkîp me mîtîk niuk mîrak Malkas, kerek kîrîak menmen me mîtîk pris iuwe. ¹¹ Jisas katîp Pita kar ik: “Tî pîke ewîs hîne ke his kakno paus kîrak. Hi are ewîs mît nanrekiyo menmen Haai kai kehîmîtan hîr nanrekiyewem naniyep nanrewaank.”

Mît nari Jisas nen nîr mîtîk iuwe Anas

¹² Mît ne ami netike mîtîk iuwe kîr, hîr netike mît kerek naanmîpre wînak iuwe ke God, hîr neithîs Jisas nesenek his mîrak, ¹³ hîr neiyîk nînîn nen nîr mîtîk Anas. Hîrak kenîne Kaiafas yenik kîrak. Kaiafas me tito im hîrak kîre mîtîk iuwe kînin pris han yapîrwe. ¹⁴ Hîrak Kaiafas kerekek nîpaa katîp mît ne Isrel hîram yaaim te mîtîk kiutîp kaki kakîkrehîr ke haiu mît yapîrwe.

Pita kepakîn Jisas katîp hi epîtariyek

¹⁵ *Hîr neit Jisas neiyîk nen ein, Saimon Pita ketike hi disaipel hak wîses Jisas. Mîtîk pris iuwe kînin pris han yapîrwe hîrak kertei mîtîk disaipel hak, te hîrak ken kerp ke nîmîn ke nîwa keweikîn wînak. ¹⁶ Pita au hîrak kerp menep ya weipîr ke nîwa keit witeik. Hi mîtîk disaipel kerek mîtîk iuwe pris kerteiyek, hi pîke hen witeik hatîp mîte werp naanmîpre ya weipîr te hîre weithîs Pita weiyîk wen nîmîn. ¹⁷ Mîte kerek naanmîpre weipîr eik watîp Pita, “Tî ik e mîtîk hises hîm me Jisas o au?” Pita ketpîwe, “Hi au.” ¹⁸ Nîme menep mît nîrîak menmen me mîtîk iuwe pris, hîr netike mît kerek naanmîpre wînak iuwe ke God te hîr nîman si nerp neweikînwem nekinîn yînk kîr. Pita ken kerp ketikeri kekinîn yînk kîrak.

Mîtîk iuwe hetpris kitehi Jisas menmen

(Mt 26:59-66; Mk 14:55-64; Lu 22:66-71)

¹⁹ Mîtîk nîpaa hîrak hetpris kitehi Jisas ke mît hîr nîsesik, kîtwekhi me hîm hîrak katîp mît em. ²⁰ *Jisas ketpîwek kar ik: “Hekrit hekrit hi hepu wit mît nererik, hi

hatîp mît miyapîr menmen. Hi heit wînak kerek mît nererik nekine hîm me Moses o hepu wînak tempel ke God wit kerek mît ne Isrel nererik, hi hewepyapîr hîm mai. Hi ap hîsawîn hatîp menmen meiyam au. ²¹ Te henmak te tî hitauhi menmen? Tî hitehi mît kerek nemtau hîm mai. Tî hitorhi hi atîp mekam. Hîr nertei hîm mai.”

²² *Jisas katîp menmen im epei au, mîtîk ke polis kerp menep kîwaaî his kakîp kesinîwek kar ik: “Tî ap atîp mîtîk pris iuwe enum mar im au emît.”

²³ Jisas ketpîwek kar ik: “Hi atîp enum tî atîp mît in hîram mekam, o au en, hi atîp werek tî henmak te tî eiyep a?”

²⁴ Hîr nitehi Jisas epei au, hîr nîpaa nesenkîkîwek his neriuwe waaî hîram wen mepu, mît neriuwetek keriuwerem ken kîr mîtîk hak hîrak pris iuwe niuk mîrak Kaiafas.

Pita pîke kepakîn Jisas katîp hi hepîtariyek

(Mt 26:71-75; Mk 14:69-72; Lu 22:58-62)

²⁵ Pita wen keperp si kekinîn yînk kîrak, te mît han netpîwek nar ik: “Tî etike mît han yîses hîm me Jisas o au?”

Pita kepakînek ketpor kar ik, “Hi au.”

²⁶ *Mîtîk kiutîp kîrîak menmen me mîtîk pris iuwe, hîrak ke weiwîk me mîtîk kerek Pita keremîr nîkîp mîrak, hîrak kîtwekhi kar ik: “Nîpaa hi herp ni eim, hi hîrit tî herp hetikerek yeit ein o au?” ²⁷ *Pita au kiune ketepim katîp kar ik: “Tî hîra au.” Hîrak katîp epei au, suwara katîp.

Mît nesiuwe Jisas ken kîr mîtîk ke gavman Pailat

(Mt 27:1-2, 11-14; Mk 15:1-5; Lu 23:1-5)

²⁸ Hîr mît neithîs Jisas nînaaiwîr wînak ke Kaiafas, hîr nesiuwerek ken wînak ke mîtîk iuwe gavman. Hîrak wanewik. Mît iuwe ne Isrel hîr nînapen nanîno wînak ke gavman nentar hîr nanîno nanîkre wînak ke mîtîk ap ke weiwîk me Isrel, hîm me Moses matîp hîr enun ne nînaan me God nar ke mîtîk hapîk mewik. Te hîr ap nanîm menmen me wî Pasova kerek mît nererik han tewenîn God kenep mît ne Isip. ²⁹ Hîr nînapen nanîno nîmîn, te mîtîk gavman Pailat ken witeik kitorhi kar ik: “Yi yesiuwe hîm mîtîk ik yentar mekam a?”

³⁰ Hîr netpîwek nar ik: “Mîtîk ik ap kîrîak menmen enum au, haiu ap te meriyaak man in au.”

³¹ *Pailat ketpor kar ik: “Yi hîras yetîwekhis yesiuwerek kakno kaunsil ni te yi yesiuwek hîm yîses menmen mi nîpaa

* 18:15 Jo 20:3, 21:20; Mt 26:58 * 18:20 Mt 26:55; Jo 7:26 * 18:22 Ap 23:2; Jo 19:3 * 18:26 Jo 18:1, 10

* 18:27 Jo 13:38 * 18:31 Jo 19:6-7; Ap 18:15

maamrer netpim yi yirakem me mitik kirak enum.”

Hir netpwek nar ik: “Mit iuwe ne Rom ap newisai haiu mamnep mit hir nani.”

³² * (Menmen im epei man te hram mises hm kerek nipa Jisas katip kakirkei te hirak kaki.)

³³ Pailat katip epei au, hirak pike ken namin winak. Hirak kenine mit nanit Jisas neiyik naninen menep. Epei au, hirak kitwekhi kar ik: “Ti Mitik Iuwe King hinin naanmampre mit ne Isrel o au?”

³⁴ Jisas kitwekhi kar ik: “Ti hirekes han kitetim o ti hemtau mit han netputem?”

³⁵ * Pailat ketpwek kar ik: “Ti han kitet hi mitik ke weiwik me Isrel a? Hi au. Mit ne weiwik me Isrel netike mit iuwe pris nir netuthis neriuwetit ti han in. Ti hirak mekam?”

³⁶ Jisas ketpwek, “Hi ap ehinin naanempre mit ne ti in ek au. Hi naanempre mit in, te mit kerek nisisa hir nankepa nantikeri naninepan, te hir ap nantauhisi. Au, hi ehui ehinin naanmampre mit au.”

³⁷ * Hirak katip epei au, Pailat kitwekhi kar ik: “Ti mitik iuwe ehinin mit a?”

Jisas ketpwek, “Ti atip hi Mitik Iuwe. Miye pai wina hi herp ti te hi hirak menmen im miutip. Hi hatip mit hm yaaim. Neimin nises hm yaaim hir nanimtau hm mai.”

³⁸ Pailat kitwekhi, “Hm yaaim hram mekam?”

Pailat katip kewis mit nanwenkek Jisas kau nu tentakait

(Mt 27:15-31; Mk 15:6-20; Lu 23:13-25)

Hirakit tatip epei au, Pailat pike ken witeik katip mit ne Isrel kar ik: “Hi ap hertei menmen enum hirak kirakem, te hi akip kaki au. ³⁹ Me tito miutip tito miutip hi hises menmen nipa yi yirakem. Me wi Pasova hi esiupan mitik enuk kiutip kau kekere winak enuk kaknen yi mit. Yi hanhan hi esiupan Mitik Iuwe ke Isrel ik e o au?”

⁴⁰ Hir nnap netpwek nar ik: “Hirak au. Haiu hanhan ti esiupan Barabas.” (Mitik Barabas hirak mitik enuk kenep mit naa hirak kekintip menmen.)

19

¹ Hir mit en nnap natip menmen epei au, mitik Pailat keit Jisas ken namin katip mit nrak ne ami hir nanwaai npin nankip. ² * Hir nakip epei au, hir neit waai nekepen nimaak kire teperiye nek-iun kau paan kirak. Epei au, hir neit

laplap mire yiwir neriuwetiwekem nar ke mit iuwe ne gavman neriuwetem, te hir nan nititweknaan natip, ³ * “Haiu hanhan mitik iuwe king kinin naanmampre mit ne Isrel kaku tipmain tipmain enum eik.” Epei au, hir nwaai his nakip.

⁴ * Epei au, hirak Pailat pike ken witeik katip mit en kar ik: “Yi eiyimtau. Hi etiwekhis eiyik enen witeik te yi yertei hi epitari menmen miutip hirak kirakem te hirak kaki kakinterim.” ⁵ Hirak katip epei au, Jisas ketpaan kan witeik keriuwe waai nekepen kau paan kirak laplap mire yiwir mau ynk kirak. Jisas kan witeik, Pailat katip, “Yi eiyirek. Hirak mitik ik e.”

⁶ * Mit iuwe pris netike mit kerek naanmampre winak iuwe ke God nrek, hir nnap natip nar ik: “Yi eiwenkekik eku nu tentarakit. Yi eiwenkekik eku nu tentarakit.” Hir nnap natip, te Pailat ketpor, “Yi yaitiwekhis eiwenkekik eku nu tentakakit. Hi epitari menmen enum hirak kirakem, te hirak kaki kakinterim.”

⁷ * Mit iuwe ne Isrel natip nar ik: “Hm lo mekre twei haiu misesim hram matip hirak eki ekintar hirak katip hirak Nkan ke God.”

⁸ Pailat hirak kemtau hm im, te hirak kinaain wisenum kentar Jisas katip hirak Nkan ke God. ⁹ * Hirak kari Jisas keyik kan winak iuwe eik kentar hirak han kitet Jisas hirak Nkan ke God. Te hirak kitwekhi kar ik: “Ti ekine wit kit keik.” Jisas au, kekintip keit. ¹⁰ Pailat ketpwek, “Ti henmak te ti etpo au? Ti epitari hi iuwe te hi esiupenit o hi ewenkekik ehu nu tentarakit a?”

¹¹ * Jisas ketpwek, “Ti iuwe hinina hentar God kewisit ti hirakem. Mitik kerek keriuweta hi han hau his mit hirak kirak menmen enum wisenum. Ti au hirak enum kike.”

¹² * Pailat kemtau hm im hirak han kitet karkeik te hirak kaksipuan Jisas. Au, mit ne Isrel netpwek nar ik: “Ti esiupanek ti ap ekaap mitik iuwe Sisa keit Rom. Keimin katip hirak mitik iuwe kinin mit, hirak mitik enuk kepan ke Sisa.”

¹³ Pailat kemtau hm im, hirak keithis Jisas keyik ken witeik kau yeno ke mitik iuwe masistret keit wit niuk mirak “Yan” (Mit ne Isrel nekine wit ik “Gabata”) ¹⁴ W i im hram wi mit ne Isrel neman menmen me wi Pasova kerek hir hantewenin nipa God kenep mit ne Isip te hir mit ne Isrel au. Wepni kau namin iuwe, te Pailat ketpor kar ik: “Yi eiyir mitik iuwe king ki ik e.”

* 18:32 Mt 20:19; Jo 3:14, 12:33 * 18:35 Jo 1:11 * 18:37 1Ti 6:13; Jo 3:32-33, 8:47 * 19:2 Lu 23:11 * 19:3 Jo 18:22 * 19:4 Jo 18:38 * 19:6 Jo 18:31 * 19:7 Lev 24:16; Jo 5:18, 18:31 * 19:9 Mt 26:62-63, 27:12; Lu 23:9 * 19:11 Jo 10:18; Ap 2:23; Ro 13:1 * 19:12 Lu 23:2; Ap 17:7

¹⁵ Hîr pîke nînap netpîwek, “Akîp! Akîp! Ti ewenkekik eku nu tentarakît.”

Pailat kitorhi, “Mekam? Yi hanhan hi ewenkek mîtik iuwe king ki eku nu tentarakît a?”

Mît iuwe pris pîke netpîwek nar ik: “Sisa kerek hîrak mîtik iuwe kaiu. Mît han au.” ¹⁶ Hîr natîp menmen im epei au, Pailat kewet mît nîrak ek te hîr netîwekhis ner-yaak nen newenkekik kaku nu tentarakît.

Mît hîr newenkek Jisas kentar nu tentarakît

(Mt 27:32-44; Mk 15:21-32; Lu 23:26-43)

¹⁷ Mît ne ami nîrak hîr netîwekhis, hîrak kekerîr nu kîrak hîrak keiyîk ken wit niuk mîrak “Wit Herwe Paan” kerek mît ne Isrel nenewek “Wit Golgota.” ¹⁸ Hîr newenkekik keit ein. Hîr newenkek mîtikîk wiketeret tentar nu tentarakît tetikerek. Kiutîp kau ken his yaaim kiutîp kau ken his henkik, Jisas kekere nîmîn. ¹⁹ Pailat kewis hîm mau menmen katîp mît nîrak hîr newisîk kentar nu tentarakît. Hîm mîrak matîp mar im: “IK JISAS KE NASARET, MÎTÎK IUWE KE ISREL.” ²⁰ Mît yapîrwe ne Isrel nekine menmen im nentar wit kerek Jisas mît newenkekik kau nu tentarakît hîrak menep wit iuwe Jerusalem. Hîm hîr newisîm mekre hîm me mît ne Isrel, hîm me mît Grik metike hîm me mît ne Rom. ²¹ Mît iuwe pris ne Isrel nen natîp pailat nar ik: “Ti ap ewis mîtik iuwe king ke Isrel au. Ti ewis mîtik ik katîp hîrekes mîtik iuwe king ke Isrel.”

²² Pailat pîke ketpor kar ik: “Menmen hi nepei ewisîm emîrem emu!”

²³ Mîtikîk te ami tewenkekik epei au, hîrakîk tekyaaît teit Jisas klos mîrak tenkerem tewetakîtem. Hîr neit laplap saket nokim mîrak kerek mîre miutîp hîr mewim au. ²⁴ *Te mîtikîk te ami tatîp tar ik: “Haiu ap mamwepim au. Haiu emretîk satu eiyîk emwîrem te haiu emîrem emîrtei keimîn kaktîwem, ti o hi.” Hîrakîk tîriak menmen im, te hîm me God mau tîwei nîpaa mît profet newisîm hîrak mamnen. Hîm im matîp mar ik:

“Hîr mît nenke klos mai newetan. Hîr neretîk Satu me laplap nokim mai.”

Te mîtikîk te ami tîriak menmen im.

²⁵ *Jisas miye pîrak werp wetikewa hi Jon kerek Jisas hanhan keriuwa. ²⁶ *Te hîrak katîp miye pîrak, “Mîte, nîkan kit kerp in kereptit.” ²⁷ Nepei au, hîrak katîp hi mîtik disaipel kîrak har ik: “Ip e hîre miye pit.” Me wî ik Jisas ketpim ere maain, hîre wen wau wetikewa wau weit wînak kai.

Jisas kaa

(Mt 27:45-56; Mk 15:33-41; Lu 23:44-49)

²⁸ *Jisas katîp epei au, hîrak kertei hîrak kîriak menmen yapîrwe epei au kerek nîpaa mît profet newisîm mau tîwei. Menmen miutîp keremem mau tîwei. Hîrak hanhan hîram mamnen mamîr nîpaa mît newisîm, te hîrak katîp, “Hi hîm niu enuk (o mar kewenkîka hîm) ehîm tîpar mei.”

²⁹ *Mîn kiutîp kepu tîpar si enum mekre-erek. Mît en neit mosong nîkîam newenen mekre tîpar nesenkekim mentar nu heneik ke nu hisop (hîram mîre mapîk) hîr ner-iuwetem men hîm mîrak. ³⁰ Jisas kaam tîpar si enum. Epei au, hîrak katîp kar ik: “Menmen God katîp hi hîriakem hîram epei au.” Hîrak katîp epei au, hîrak kitehîr kaa keriuwet hîmîn kîrak ken.

Mîtik ke ami kan kewîr yipo keneper hîrepi me Jisas

³¹ *Mît iuwe ne Isrel nen nitehi Pailat hîrak kaksuwe mît nîrak nanwen hît nîan ne mît nau nu tentarakît hîr nani waswas nentar ik ek wî kerek mît nemani menmen me wî Sabat. Hîr nînapen mît en wen nanu nanît nanîntar nu tentarakît ne wî Sabat nentar Sabat im hîram wî Pasova mekrit, hîram wî yaaim holi iuwe. ³² Hîr nitehi Pailat epei au, hîrak keriuwet mît hîr nen newen hît me mîtik ke his yaaim, mîtik ke his henkik kerek hîr newenkekikîk tau nu tentarakît tetike Jisas. ³³ Hîr nan nîr Jisas hîrak epei kaa, te hîr ap newen hît mîrak. ³⁴ Mîtikîk kiutîp ke mît ne ami hîrak kewîr yipo kîrak kakîp keneper hîrepi me Jisas te tîpar metike hemkre mewen.

³⁵ * (Hi mîtik kerek hi hîr menmen im hi hewisîm mau tîwei te yi eiyîrtei Jisas hîrak Nîkan ke God. Menmen hi hewisîm hîram yaaim. Hi ap hemipîn au. Hi atîp werek.)

³⁶ *Menmen epei man mîre hîm me God mau tîwei nîpaa mît profet newisîm hîram matîp. Hîm im matîp mar im:

“Mît ap nanwen hemik mei mîrak miutîp au.” ³⁷ *Hîm ham mau tîwei matîp mar im:

“Mît nanîr mîtik kerek nîpaa hîrnewîr yipo nankîp neneper hîrepi.”

Mîtikîk tewis Jisas herwe yînk mîrak mekre han kewen kînik

(Mt 27:57-61; Mk 15:42-47; Lu 23:50-56)

³⁸ *Mît nîriak menmen im epei au, mîtik Josep ke wit Arimatia kitehi Pailat hîrak kakînke Jisas herwe yînk kîrak keit nu tentarakît. Josep hîrak kises hîm me Jisas, te hîrak kepakînem kentar hîrak kînaain mît

* 19:24 Sam 22:18 * 19:25 Mt 27:55-56 * 19:26 Jo 13:23 * 19:28 Sam 22:15 * 19:29 Sam 69:21 * 19:31 Diu 21:22-23 * 19:35 Jo 21:24 * 19:36 Eks 12:46; Nam 9:12; Sam 34:20 * 19:37 Sek 12:10; Rev 1:7 * 19:38 Jo 7:13, 12:42

iuwe ne Isrel. Pailat kewenhi, te h̄rak ken keit ȳnk k̄rak keiȳk ken. ³⁹* M̄tik Nikodimas kerek n̄paa ken k̄r Jisas ke w̄itaan ken ketike Josep, h̄rak keit 50 kilo me t̄par me nu wik m̄n̄n yaaim. ⁴⁰ H̄rak̄it teit Jisas herwe ȳnk k̄rak, h̄r nesenekik mekre laplap yaaim metike nu t̄par. Mar im m̄t ne Isrel nemani herwe ȳnk ke m̄t, h̄r newis̄k kekere han. ⁴¹ Wit kerek m̄t newenkek Jisas kau nu tentarak̄it, ni mepu menep han kewen k̄n̄k kepu kerek herwe ap mei m̄waai mekrerek ap n̄paa ein au. ⁴² Te h̄rak̄it tewis Jisas herwe ȳnk k̄rak kekrerek tentar w̄ im h̄ram w̄ kerek m̄t nemani menmen me w̄ Sabat. W̄ ham mepeit te h̄rak̄it t̄ntat̄n wit hak tewis̄k kekrerek au.

20

Jisas p̄ke kekrit kepu

(Mt 28:1-8; Mk 16:1-8; Lu 24:1-12)

¹ W̄ Sande hekrit enum h̄rkiwo, Maria pe Magdala h̄re wan han kerek m̄tik̄it tewis Jisas kekrerek. H̄re wan w̄rek, h̄re w̄r nan kerek n̄paa keiyepet h̄m ke han eik, m̄t nenkerek kenp̄n kekeip̄n hei eik. ²* H̄re w̄rek epei au, h̄re w̄r̄r wen w̄r Saimon Pita ketike hi m̄tik̄it disaipel hak kerek Jisas hanhana. H̄re wetpaw̄r war ik: “H̄r m̄t epei neit ȳnk ke M̄tik̄it Kaiu Iuwe kekere han eik, h̄r neiȳk nen newis̄k k̄waai nein te haw̄r miyap̄r ap w̄nap̄nek au.”

³ H̄re wat̄p epei au, Pita ketikewa haw̄r w̄naw̄ri wen han eik e. ⁴ Haw̄r wesiuknen te hi m̄tik̄it hak eik hin̄n Pita hen h̄r han eik. ⁵ Hi hiteh̄r herenaan h̄r laplap m̄waai te hi ap hen n̄m̄n en au. ⁶ Saimon Pita k̄karu kan kewenayip̄r. H̄rak ken kekere han eik k̄r laplap yaaim m̄waai en. ⁷* H̄rak k̄r laplap n̄paa h̄rak̄it m̄tik̄it wik tewis̄m̄ teiȳm̄ teweīn paan ke Jisas keriuwerem. H̄ram ap m̄waai metike laplap ham au. H̄ram miut̄pen m̄waai ham, h̄rak Jisas keweiknenim m̄waai meit. ⁸ Pita ken n̄m̄n en epei au, hi m̄tik̄it disaipel hak kerek hi hin̄n han hiun han kewen k̄n̄k eik, hi hisesik h̄r menmen te hi hertei Jisas p̄ke kekrit. ⁹* N̄paa ere w̄ im em, m̄t wen nep̄tari h̄m me God mekre t̄wei h̄ram wat̄p mar im: “H̄rak p̄ke kak̄krit kaku kak̄it.” ¹⁰ Haw̄r w̄rek epei au, haw̄r p̄ke wen naw̄r en.

Jisas h̄rak kewepyap̄r Maria pe Magdala h̄rekes

(Mk 16:9-11)

¹¹ Maria wan werp han werp witeik witeh̄r w̄waainaan wik̄itek. H̄re wik̄itek, h̄re witeh̄r werenaan. ¹² Te h̄re w̄r m̄tik̄it ensel wik teriuwet laplap me hike tau eno kerek n̄paa Jisas herwe ȳnk k̄rak k̄waairi, kiut̄p kau yeno paan, kiut̄p kau yeno me h̄t. ¹³ H̄rak̄it tit̄iwehi tar ik: “M̄te, ti henmak te ti h̄k̄it?”

H̄re wetp̄wek̄it, “M̄t epei neit herwe ȳnk ke M̄tik̄it Iuwe kai neiȳk nen wit hak, te hi hep̄tari h̄r newis̄k keit nein.” ¹⁴* H̄re wat̄p epei au, h̄re weweik̄n w̄r Jisas kerp menep te h̄re wep̄tari h̄rak Jisas.

¹⁵ Jisas kit̄iwehi kar ik: “M̄te ti henmak te ti h̄k̄it? Ti hin̄hat̄n keim̄n?”

H̄re han kitet h̄rak m̄tik̄it kerek naanm̄pre ni, te h̄re wetp̄wek, “M̄tik̄it, ti heit ȳnk k̄rak hewis̄k k̄waai wit hak ti etpau te hi ano et̄iwek.”

¹⁶ Jisas ketp̄we, “Maria.”

H̄re weweik̄n wik̄iamnaan w̄rek, te h̄re wenke h̄m me Isrel wetp̄wek war ik: “Rabonai.” H̄ram wat̄p tisa.

¹⁷* Jisas ketp̄we kar ik: “Ti ap eten̄na au em̄t. Hi ap han h̄r Haai kai wen au. Ti eno at̄p nai yinan m̄t disaipel har ik: ‘Hi ano ah̄rek kerek h̄rak Haai kai, Haai ki, God kai, God ki.’ ”

¹⁸ H̄rak kat̄p epei au, Maria pe Magdala p̄ke wen wat̄p m̄t disaipel me menmen h̄re wat̄p, “Hi epei h̄r M̄tik̄it Iuwe.” Te h̄re wetpor h̄m kerek h̄rak nepei ketp̄werem.

Jisas kewepyap̄r haiu m̄t disaipel n̄rak h̄rekes

(Mt 28:16-20; Mk 16:14-18; Lu 24:36-49)

¹⁹* W̄itaan me w̄ Sande, haiu m̄t disaipel haiu mererik meiyepet weip̄r, te m̄t ap n̄rai mentar haiu m̄naain m̄t iuwe ne Isrel nantaihis naniwer. Haiu wen mepeit en, Jisas kan kok̄n̄nai kerp n̄m̄n ketpai, “Yi han yaaik eiyu.” ²⁰* H̄rak ketpai epei au, h̄rak keteiknai his m̄rak n̄paa m̄t nekenpet nil mekre his m̄rak, keteiknai h̄repit kerek m̄tik̄it ke ami kak̄p kenep̄r keriuwe yipo. Haiu m̄t disaipel m̄rem, haiu han yaaik iuwe mentar haiu mertei M̄tik̄it kaiu Iuwe p̄ke kekrit. ²¹* Jisas p̄ke ketpai, “Yi han yaaik eiyu. Hi heriuweti yi yepno ȳr̄iak menmen mai yar ke Haai kai keriuweta hi han t̄ ik e.” ²² H̄rak ketpai epei au, h̄rak ketenw̄wai ketpai kar ik: “Yi eiȳt God H̄m̄n̄n Yaaik. ²³* Yi yesiuwe menmen enum mau mekre han ke m̄t ap han kitetim, h̄ram mamno, o au en, h̄ram mamu han k̄r mamu mam̄t.”

* 19:39 Jo 3:1-2 * 20:2 Jo 13:23 * 20:7 Jo 11:44 * 20:9 Ap 2:24-32; 1Ko 15:4 * 20:14 Lu 24:16; Jo 21:4

* 20:17 Ro 8:29; Hi 2:11-12 * 20:19 Jo 19:38 * 20:20 Jo 19:34, 16:22; 1Jo 1:1 * 20:21 Jo 17:18 * 20:23

Jisas kewepyapir Tomas hirekes

24 *Wi kerek Jisas kan kewepyapir haiu mit disaipel narak hirekes, mitik kiutip Tomas kepu ketikewai au. Niuk marak ham Didimas. 25 Maain, haiu mit disaipel haiu mreke haiu metpwek mar ik: "Haiu epei mair Mitik Iuwe Jisas." Au, Tomas ketpai, "Hi ap hir pap mekre his o heriuwet his mai mamno mitet pap me hirepit marak, hi ap han kitet hirak kepu au."

26 *Maain wi hispinak wikak (8) epei au, haiu mererik meit namin hir neiyepet weipir, Tomas kau ketikewai. Haiu meiyepet weipir te Jisas hirak kan kokninau kerp namin ke haiu mit miyapir ketpai kar ik: "Yi han yaaik eiyu." 27 Epei au, hirak katip Tomas kar ik: "Ti ewis histuwak kit eknen in ehir his mai. Epei au ti eriuwet his mamnen mitet hirepit mai. Ti ap eweikin sip eweto au. Ti eisisal!"

28 Tomas ketpwek kar ik: "Ti Mitik Iuwe kai, ti God kai!"

29 *Jisas ketpwek, "Ti han kitet hi pike hekrit hentar ti hira a? Neimin ap nira te hir han kitet hi pike hekrit, hir nininit."

Jon katip kenmak hirak kewis twei ik.

30 *Jisas kirak menmen yapirwe yaaim ham kikaap mit han. Haiu mit disaipel epei mirem te hi ap hewisim mekre twei ik. 31 *Menmen hi hewisim im hi hewisim, te yi mit kerek yekine twei ik, yi yertei Jisas hirak mitik Krais kerek God keriuwetek kan ti ik kikaap haiu mit ne ti. Hirak nikan ke God yi eiyisesik yi yayit hamin yaaik eiyu eitikerek eiyantar hirak Mitik Iuwe ik kerek nipa God ketpaiyem.

21

Jisas kewepyapir haiu mit disaipel mar hispinak wik hirekes

1 *Maain wi ham Jisas kewepyapir haiu mit disaipel narak hirekes keit wan Taibirias. Hirak kirakem kar ik. 2 *Saimon Pita, Tomas (kerek niuk marak ham Didimas), Nataniel ke wit Kena ke provins Galili, hawir nikerek hirakit wik te mitik Sebedi, haiu metike disaipel wik hakit te Jisas. Haiu mererik mau meit. 3 Haiu mererik mau meit, Saimon ketpai kar ik: "Hi are ano hahu bot ewir hepin ehit saauk mei." Hirak katip, te haiu metpwek, "Haiu mamno mantikewit." Haiu men mau bot men mewir hepin witaan ere wanewik, te haiu meit saauk mei miutip au.

4 *Wepni kewep kan, Jisas kerp tenhaan menep tipar, te haiu mit disaipel ap mertei hirak Jisas au. Haiu han kitet hirak mitik hak. 5 *Hirak ketpai kar ik: "Yi pipep, yi yeit menmen o au?" Haiu matip, "Ap saauk mei au." 6 *Hirak katip kar ik: "Yi eiwir hepin mi emno his yaaim mekre tipar te yi eiyit saauk mei." Hirak katip epei au, haiu mewir hepin mekre tipar, te haiu ap pike meriyaam meriwe saauk yapirwe miwaai mekremer.

7 *Hi mitik disaipel kerek Jisas hanhana hi hatip Pita, "Mitik Iuwe Jisas eik e." Pita kemtewek, te hirak keriuwet saket iwe miwapin yink kirak. (Hirak keriuwet saket kentar hirak kenke klos marak te kakit saauk.) Hirak keriuwetem epei au, hirak kehin kamnin tipar kari wan ken kiun Jisas. 8 Haiu mit disaipel han nau bot man tenhaan mari hepin saauk mekremer mau niu. Haiu meit yanamin au. Haiu menep tenhaan mire 90 mita keriyen.

9 Haiu man merp tenhaan, haiu mair si miwaai meit ein, saauk mekre si metike bret mei. 10 Haiu epei man merp ein, te Jisas ketpai, "Yi eiyit saauk mei mekre hepin yi epei yetiwem eiyim einen." 11 *Hirak katip, te Saimon Pita ken kerp kekre bot kari hepin keiyim kan tenhaan. Saauk iuwe mar 153 miwaai mekre hepin, te hiram mewep saauk mirir au.

12 Epei au, Jisas ketpai kar ik: "Yi einen eiyim." Keiyak ke haiu mit en ap kitwexhi hirak keimin kentar haiu yapirwe mertei hirak Mitik Iuwe Jisas. 13 *Haiu merp, te Jisas kan keit bret keiyim kan kewetaiyem.

14 *In ek haiu mit haiu mir Jisas meteipim wikak me wi nipa Jisas kaa pike kekrit kepu ere in.

Jisas kitehi Pita menmen

15 *Haiu mit maam menmen epei au, Jisas katip Saimon Pita, "Saimon ti nikan ke Jon, ti hinin mit in hanhana hi o au?" Pita ketpwek kar ik: "O Mitik Iuwe, ti hertei hi hanhan ti." Jisas ketpwek, "Te ti naanmampre mit nanisisa ti har ke mitik naanmpre sipsip mai."

16 *Jisas kitwexhi keteipim, "Saimon ti nikan ke Jon, ti hanhana hi o au?" Pita ketpwek keteipim, "O Mitik Iuwe, ti hertei hi hanhan ti." Jisas ketpwek, "Ti naanmamre mit nanisisa ti har ke mitik naanmpre sipsip mai."

17 *Jisas pike kitwexhi keteipim, "Pita, nikan ke Jon, ti hanhan hi o au?" Pita

* 20:24 Jo 11:16, 14:5, 21:2 * 20:26 Jo 20:19-20 * 20:29 1Pi 1:8 * 20:30 Jo 21:25 * 20:31 Jo 3:15; Ro 1:17; 1Jo 5:13 * 21:1 Jo 6:1 * 21:2 Jo 1:45-51, 20:24 * 21:4 Jo 20:14 * 21:5 Lu 24:41 * 21:6 Lu 5:4-7 * 21:7 Jo 13:23; Mt 14:29 * 21:11 Lu 5:6 * 21:13 Jo 6:11 * 21:14 Jo 20:19, 26 * 21:15 Jo 1:42; Mt 26:33 * 21:16 Ap 20:28; 1Pi 5:2 * 21:17 Jo 13:38, 16:30

yink enuk kentar Jisas pike kit>wekhiyem wikak, te hirak pike ketp>wek kar ik: “Mitik Iuwe ti hertei menmen yap>rwe. Ti hertei hi hanhan ti.” Jisas ketp>wek keteipim kar ik: “Ti naanmamre mit nani^sa ti har ke mitik naanm

```
sipsip mai.
```

¹⁸ * “Hi hetput werek. Nipaa ti pipiak ti heit tanik kit ti hises han kit hen in hen ein. Maain ti he mitik, ti eriuwet his mit, mitik hak kaksenkekim kakriuwe waai keiyik kakryit ti eno wit kerek ti hinapen enori.” ¹⁹ (Jisas katip menmen im kewepyapir karkeik te maain Pita kaki kakwenipi niuk me God.) Epei au, Jisas ketp>wek kar ik. “Ti ehisisa.”

Jisas katip ke hi mitik disaipel kerek hirak hanhana iuwe

²⁰ * Pita keweikin kerenaan kira hi mitik disaipel kiutip herp sip kirak kerek Jisas hanhana. Hi mitik disaipel kerek nipaa hepu yeno hetike Jisas w^rapitakit hi hit>wekhi har ik: ‘Mitik Iuwe, keimin kewepityapir ti eno mit enun?’ ²¹ Pita kira hirak kitehi Jisas kar ik: “Mitik Iuwe, mekam mamnen mitik ik?”

²² * Jisas ketp>wek, “Hi hanhan hirak kaku ere hi pike anen, hiram menmen mit au. Ti ehisisa.”

²³ Te him epei mekrit te mit nises him me Krai^s natip hi mitik disaipel ik ek hahi au. Te Jisas ap katip hi ap hahi au. Hirak katip, “Hi hanhan mitik ik kaku ere hi pike anen, hiram menmen mit au.”

²⁴ * Hi kerekek hi disaipel hi atip me menmen im, hi ewisim mau t^wei. Yi yertei menmen hi hetpim, hiram him yaaim, hi ap emipin au. ²⁵ * Jisas kirak menmen yap>rwe ham. Mit hir nanwisim mamu t^wei ham, hi han kitet t^w im haiu mit mewim ap ketenen t^wei yap>rwe mar im taau.

Mepir keremem

* 21:18 2Pi 1:14; Mt 16:24-25; Mk 1:17; Jo 13:36

* 21:20 Jo 13:23-25

* 21:22 Mt 16:28

* 21:24 Jo 19:35

* 21:25 Jo 20:30

Menmen Mít Aposel Hír Niriakem Menmen me tiwei ik

Mít hír nau nemerir wí hír nantip mít hím me Jisas 1:1-26

1. Jisas katip mít disaipel menmen 1:1-14

2. Mítik kekrehir ke Judas 1:15-26

Mít newepyapir hím me Jisas neit Jerusalem 2:1-8:3

Mít newepyapir hím me Jisas neit Judea ketike Sameria 8:4-12:25

Mítik Pol katip mít hím me Jisas 13:1-28:31

1. Namba wan taim Pol ken kerer wit 13:1-14:28

2. Mít nererik natip neit Jerusalem 15:1-35

3. Namba tu taim Pol ken kerer wit 15:36-18:22

4. Namba tri taim Pol ken kerer wit 18:23-21:16

5. Pol kekere winak enuk keit wit Jerusalem, Sisaria ketike wit 21:17-28:31

Jisas katip kaksuwe God Hímín Yaaik kaknenaap mít

1 *Kai yinak Tiofilas, nípaa hi Luk hewiswut tiwei hak me menmen Jisas hírak kiriakem metike hím hírak ketpim kewepyapir mít em, 2 *ere wí God ketiwekhis keiyik ken wit kírak. God ketiwekhis wen au, Jisas hírak wen kepu tí, hírak katip mít hírak kerek nípaa hírak kehímítini hírap aposel hírap nanwep yapir hím hírak. Hírak ketpor hím nípaa God Hímín kírak Yaaik ketpíwekem. 3 *Jisas hírak kaa píke kekrit nepei au, me wí 40 hírak keteiknor hírak hírekkes kepu keriuwe menmen yapirwe hírak kírakem. Hírak kewepyapir hírekkes ketpor menmen me God kakinín mít naanempror. 4 *Hírak wen kepu ketikeri, hírak ketpor hím manp te hírap ap nanánaaiwir wit Jerusalem au. Hírak katip kar ik: “Yi eiyit in ere God Hímín kírak Yaaik kerek nípaa God Haai kai katip kakriuweték hírak kaknen. Nípaa hi hetpiyem. 5 *Nípaa Jon kíkír mít neriuwe tírap keremem. Te maain wí ham God kakweti yi mít Hímín kírak Yaaik kaknen kaku kakíkre han ki,

hírak kakíkepi yi einaaiwir wit Jerusalem eiwepyapir hím me God.”

6 *Mít aposel wen nererik nepu, hírap nitíwekhi nar ik: “Mítik luwe me wí im te ti ehu wit Isrel ehinín naanmamprai haiu mít ne Isrel a?” 7 *Hírak kewenhi ketpor kar ik: “Hírap ap menmen mi te yi eiyítei wí te menmen im mamnen au. God Haai hírekkes kímát wí im kises han kírak. Te menmen im hi hetpiyem te yi eiyíteiyem.

8 *Maain God Hímín Yaaik kaknen kakwi yi yayit menmen hírak iuwe mamkepi, yi yaino wit Jerusalem eiwepyapir hím mai. Im em epei au, yi yaino provins Judia. Im em epei au, yi yaino wit iuwe Sameria metike wit yapirwe, yi eiwepyapir hím mai.”

*Jisas kínaaiwir tí ken wit ke God
(Mk 16:19-20; Lu 24:50-53)*

9 *Hírak ketpor hím im epei au, hírap wen hírak, hírak God keriyaaak kínaaiwir tí ken niu, napí kíwapínek hírap hírak nepei au. 10 *Hírap wen nereweknaan keit nepni, mítikít wik terp tekiteri klos hírakít hírap hírak híke. 11 *Hírakít tetpor tar ik: “Yi mít ne Galili yi yemak yi yereweknaan keit nepni? Mítik eik Jisas hírekkes yi hírak hírak kínaaiwirí ken wit ke God, maain hírak píke kaknen kakir ke in ek yi hírak hírak ken nepni.”

Mít aposel nehímítan mítik hak kekrehir ke mítik Judas nípaa kaa

12 *Hírakít tatip epei au, hírap aposel nínaaiwir máníu (o neiyíp) niuk hírak wit Oliv, hírap nen wit Jerusalem. Hírap ap yanímín au. Hírap menep kar ke mít ne Juda me wí Sabat hírap neke tí naníno. Hírak hírak 1 kilomita. 13-14 **Hírap nípiun Jerusalem, hírap nan wínak kerek nípaa hírap newik. Hírap hírak nen haau hírap ein mekre wínak kau niu. Hírap mít in: Pita, Jon, Jems, Andru, Filip, Tomas, Batolomyu, Matyu, Jems hírak mítik hak hírak me mítik Alfias, Saimon kerek kises hím me mít Selot, hírap netike Judas hírak ke Jems, Maria, miye pe Jisas wetike kíkrek hírak, hírap netike miyapir han. Hírap yapirwe nau haau ik e. Wí yapirwe hírap nererik neit in, hírap nitíhi God menmen. 15 Maain wí ham mít 120 hírap nises hím me Krai, hírap nererik nau haau iuwe, Pita kekrit ketpor kar ik: 16 *Nai yinan, nípaa God Hímín Yaaik kenip mítik iuwe King Devit hírak kewis hím mau tíwei me mítik Judas

* 1:1 Lu 1:1-4 * 1:2 Mk 16:19; Lu 24:49-51 * 1:3 Lu 24:36-49; Ap 10:41 * 1:4 Lu 24:49; Jo 14:16-17; Ap

2:33 * 1:5 Mt 3:11 * 1:6 Lu 24:21 * 1:7 Mk 13:32 * 1:8 Mt 28:19; Lu 24:48; Ap 2:32, 3:15, 5:32; Ef 3:16

* 1:9 Jo 6:62 * 1:10 Lu 24:4 * 1:11 Mt 26:64; Lu 21:27; Rev 1:7 * 1:12 Lu 24:50-53 * 1:13-14 Mt 10:2-4

* 1:13-14 Jo 7:5 * 1:16 Sam 41:9

kerek nġpaa kewepypār Jisas kerp nein te hġr mġt enun netġwekhis. Hġm im nepei man mar ke nġpaa Devit kewisġm hġram mamnen. ¹⁷ Nġpaa Judas hġrak ketikewai. Jisas kehġmitanek kġrġak menmen ketikewai. ¹⁸ * (Mġtik ik keit tġ mei kerġuwe pewek hġrak nġpaa ketġwem me menmen enum hġrak kġrġak Jisas em. Hġrak keit tġ, hġrak kerp kau niu kenkewġn ken tġ tu kewep nġnpġ meket men witeik hġrak kaa.” ¹⁹ Mġt yapġrwe neit Jerusalem nemtau Judas kaa karkeik te hġr nekine tġ ik mekre hġm mġr hġr natġp Akeldama. Hġm im hġram matġp mar im: “Hemkre mekiuwe ti.”

²⁰ * “Hġm mau tġwei nġpaa Devit kewisġm hġram Sam. Hġm im matġp mar im, ‘Wġnak kġrak kaku weinġk, mġtik hak ap kakwik ekġt. Mġtik hak kakġkrehġr kġrak kakġrġak menmen nġpaa hġrak kġrġakem.’

²¹⁻²² * “Sġs, haiu mamġhimġtan mġtik hak kaktikewai mamwepypār Mġtik Iuwe Jisas hġrak pġke kekrit. Haiu mamġhimġtan mġtik kerek kekitewai men ein nġpaa Mġtik Iuwe Jisas kekitewai haiu men me wġ Jon kewepypār hġm me God hġrak kġkġr mġt ere God keithis Jisas keiyġk ken wit kġrak.” ²³ Pita katġp epei au, hġr nehġmġtan mġtikġt wik. Josep kerek mġt hġr nekġnaak Banabas o Jastas, hġrak kekġte Mataias. Hġrakġt wik keret. ²⁴ * Hġr nehġmġtan wik et, hġr nitehi Mġtik Iuwe God nar ik: “Mġtik Iuwe ti epei hertei han ke mġt yapġrwe te ti eteġknaġ keimġn ke mġtikġt wik it ti ehġmġtanek ²⁵ hġrak kakġkrehġr ke Judas. Judas hġrak keweġkġn sip kewet menmen im me God hġrak kaa epei ken wit kerek nġpaa ti God ehġmġtanek hġrak kaknori. Hġrak kakġkrehġr kġrak te hġrak kakġrġak menmen kakġr ke haiu mġt aposel.” ²⁶ Hġr nitehi Mġtik Iuwe God menmen nepei au, hġr nen vot keimġn kakġkrehġr ke Judas. Hġr nen vot nepei au, hġr nehġmġtan Mataias hġrak kakġkrehġr ke Judas, hġrak kaku kaktike mġt aposel nar ke hiswiyen kiutġp (11).

2

God Hġmġn Yaaik kekiuwe kan kau kekre mġt

¹ * Mewaai meruri wġ Pentikos epei man, kerek mġt nererik newet God menmen ham me ni mġt; mġt kerek nises hġm me Kraġs hġr nererik nau wġnak kiutġp. ² Hġr nererik nau wġnak, wasenum menmen mesġkeyaanmi meke nepni man mġre yuwerep mġniu ma mekre wġnak, hġram mesġkeyaanmi (o mesġkewari)

wġsenum meit wġnak mġt newik. ³ * Hġram mesġkeyaanmi wġsenum meit wġnak eik, hġr mġt en nġr menmen mġre si mekinen nin kġke kġke mau merer mġt hġras yapġrwe nau wġnak. ⁴ * Hġr yapġrwe God Hġmġn Yaaik kewi kinġni naanmġpror; hġr natġp hġm ham hġm ham hġr netariyem, kerek God Hġmġn Yaaik kenġpi niutġp niutġp hġr netpim.

⁵ Me wġ im mġt ne weiwġk miutġp ne Isrel hġr nises hġm me God nitġwekhi menmen, hġr nau nerer wit wit, hġr nan nau wit Jerusalem nanises menmen me wġ Pentikos. ⁶ Mġt yapġrwe in hġr nemtau menmen mesġkeyaanmi (o mesġkewari) meit wġnak ke aposel newik, te hġr nesġuknen nan nererik, hġr han kġr kekrit kekrit kentar hġr nemtau mġt nises hġm me Kraġs natġp hġm mġr. ⁷ * Hġr nehġnhġn nemtau menmen im te hġr natġpan nar ik: “Mġt in hġr natġp hġm maiu te hġr ne Galili keriyen, ⁸ te haiu markeik haiu niutġp niutġp memtau hġm maiu me nġpaa ein miye haai haiu netpim neit wit kau eik? ⁹ * Haiu mġt yapġrwe merer provins mar im em. Haiu ne wit Patia, Midia, Ilam, Mesopotemia, Judia, Kapadosia, Pontas, Esia, ¹⁰ Frisia, Pamfilia, wit iuwe Isip, wit me Libia menep Sairini. Haiu mġt han ne wit iuwe Rom haiu mau in, ¹¹ haiu mġt han ne weiwġk miutġp me Isrel, haiu mġt han au weiwġk miutġp ham. Haiu mġt han ne wit Krit o Arebia, te haiu mġt yapġrwe memtau menmen iuwe God kġrġakem kerek mġt in hġr netpaiyem nerġuwe hġm maiu.” ¹² Han kġr katġp te hġr nitehiyan natġp nar ik: “Mekam im hġram epei man?” ¹³ Au, mġt han hġr nitetnaan natġp, “Mġt in naam tġpar si enum wain keremem, te hġr netaritari.”

Pita kewepypār hġm me God

¹⁴ Te Pita kekrit ketike mġt aposel hiswiyen kiutġp (11) hġrak katġp hġm iuwe katġp kar ik: “Yi mġt ne Judia yetike mġt yi yau wit Jerusalem, yi nġkġp emnep eiyġmtau menmen im hi etpiyem me menmen im epei man. ¹⁵ Yi han kitet mġt in hġr naam tġpar si enum hġr netaritari. Hġr au, hġrak weni hekrit wepni kewep kan kerek. Wġtaan te mġt hġr naam tġpar si enum netaritari. ¹⁶ Menmen im yi yemtewem hġram menmen nġpaa profet Joel hġrak ketpim kar ik:

¹⁷ * “Hi God me wġ kerek Mġtik Iuwe Kraġs epei kaknen kaku tġ, hi hġrekes arġuwet Hġmġn kai Yaaik kaknen mġt yapġrwe. Nġkerek hġrakġt tetike

* 1:18 Mt 27:3-10 * 1:20 Sam 69:25, 109:8 * 1:21-22 Jo 15:27 * 1:24 Jo 2:25 * 2:1 Lev 23:15-21; Diu 16:9-11 * 2:3 Mt 3:11 * 2:4 Ap 4:31, 10:44-46, 19:6; Mk 16:17 * 2:7 Ap 1:11 * 2:9 2Ti 1:15 * 2:17 Joe 2:28-32

nĭkerek hĭram (o hĭran) ni hĭr nanwepyapĭr hĭm mai, yi mĭt pipep yi wen yepu yĭtyaak, yi enun ye mĭt yi eiwaai eiyyĭtyak eiyyĭr menmen mai.
 18 Me wĭ ham im mĭt han nai o miyapĭr han nai hĭr nĭriak menmen mai hi eriuwet Hĭmĭn kai Yaaik kaknen te hĭr nanwepyapĭr hĭm mai.

19 Me wĭ eim, hi ariak menmen nĭpaa yi yĭrem mau nepni o mau tĭ mar im au. Hi ariak si metike si tĭwekre hemkre hĭram mamnen.

20 Wepni kakĭr au, wenke hĭrak kakweikĭnhis kakre yĭwir menep wĭ yaaim Mĭtĭk Iuwe Kraiſ pĭke kaknen tĭ ik.

21 *Te mĭt miyapĭr niutĭp niutĭp kerek nenĭne Mĭtĭk Iuwe nanitehi Kraiſ kakĭkepi, hĭrak kakĭkepi kaktorhis.’ Profet Joel katĭp hĭm im.

22 *‘Yi mĭt ne Isrel yi eiymtau hĭm im me Jiſas ke Nasaret. Yi yertei Jiſas kĭriak menmen yaaim yapĭrwe, hĭrak kĭkaap mĭt his hĭt enun keriuwe menmen iuwe God kewetĭwekem. God keteikni hĭrak keriuwet Jiſas kan keriuwe menmen hĭrak kewis Jiſas kĭriakem, yi mĭt epei yĭrem.

23 *Nĭpaa God kertei mekam mamnen te hĭrak han kitet te kaksiuwe Jiſas kakno his me yi mĭt. Yi yeriyaak yeiyĭk yen yewis mĭt enun newenkekik kau nu tentarakĭt hĭrak kaa. 24 *Hĭrak kaa, te God kĭkiak hĭrak kepu kesupaneſ kĭnaaiwĭr wit mĭt epei naa hĭmĭn kĭr kewi. Hĭrak God kinĭn menmen meniſ mĭt nani hĭr han enuk nentar Jiſas kaki kaku kakĭt taau. Au, God nĭpaa katĭp kakĭkiak Jiſas kekre hei yĭnk kĭrak ap te kakĭsine au. 25 *Hĭm me God nĭpaa Devit kewisĭm mau tĭwei matĭp menmen im:

‘Hekrit hekrit hi hĭpĭr Mĭtĭk Iuwe menep. Hĭrak kau ketikewa te hi ap han kĭriira keriuwe menmen au.

26 Hi han yaaik hentar menmen im. Menmen hi hetpim meteikĭn mĭt hi han yaaik. Hi hĭre mĭtĭk kerekek te hi han tokik ehu ehĭntar

27 *ti God ap ewis hĭmĭn kai kaku wit ke mĭt naa hĭmĭn kĭr kewi au. Ti ap ewisa hi Mĭtĭk kerek nĭpaa ti ehimĭtena hi hĭriak menmen mit, ti ap ewisa hi hahi awaai akre herwe hei te yĭnk kai kaknĭn taau.

28 Ti epei heteikno menmen hi tewen ariakem te hi ehu ehĭt. Ti ehu

etikewa te hi han yaaik wiſenuk.’ Devit epei katĭp hĭm im:

29 *‘Nai yinan hi hetpi menmen te yi eiyyĭrteiyem me maam nĭpu kiau Devit. Hĭrak kaa mĭt newisĭk kekre hei kĭwaai keit. Haiu mertei hei kĭrak wen kĭwaai ketike haiu mĭt, te hĭm nĭpaa Devit kewisĭm hĭrak katĭp ke hĭrekes au, mĭtĭk hak. 30 *Nĭpaa Devit wen kepu, hĭrak kĭre profet hĭrak kertei menmen maain God kakriakem kentar God ketĭwekem. God katĭp hĭrak kaknĭp nepenyek kĭrak hak hĭrak mĭtĭk iuwe king kĭre Devit, hĭrak kakĭnĭn haiu mĭt naanmamprai. 31 *Devit hĭrak kertei menmen God kakriakem te hĭrak kewis hĭm mau tĭwei me Mĭtĭk God kehĭmĭtanek hĭrak Kraiſ maain hĭrak kaki pĭke kakĭkrit. Hĭrak kewis hĭm hĭram matĭp:

‘Hĭrak God ap kĭnaiwĭrek keit wit ke mĭt hĭr naa hĭmĭn kĭr kewi, hĭrak yĭnk kĭrak kakĭsine au.’ 32 *God epei kĭkiak Mĭtĭk ik Jiſas pĭke kekrit kepu. Haiu mĭt in epei mĭrek. 33 *God kĭkiak Jiſas pĭke kekrit kau, hĭrak kau ketike God kinĭn naanmĭpre menmen yapĭrwe. God kewetĭwek Hĭmĭn Yaaik kar ke nĭpaa hĭrak ketpim, te in ek menmen yi yĭrem yemteiwem hĭram God Hĭmĭn Yaaik hĭrak keriuwetek kan haiu mĭt, hĭrak kĭriakem. 34-35 *Devit hĭrekes ap ken wit ke God au, mĭtĭk hak. Devit kewis hĭm mau tĭwei hĭram matĭp:

‘Mĭtĭk Iuwe God katĭp Mĭtĭk Iuwe kai Kraiſ ‘Ti ehu menep etikewa ehinĭn naanmĭpre menmen ere hi enip mĭt enun nepan nanisĕs hĭm mit.’

36 *Pita wen katĭp kar ik: ‘Yi mĭt ne Isrel, yi eiyyĭrteiyem menmen im werek werek. Mĭtĭk ik Jiſas kerek yi yewenkekik kau nu tentarakĭt, God hĭrak kenipek hĭrak Mĭtĭk Iuwe hĭrak kehĭmĭtanek hĭrak Kraiſ.’

Mĭt miyapĭr hĭr neweikĭn han niſes hĭm me Kraiſ, hĭr Aposel nĭkĭri

37 *Mĭt epei nemtau menmen Pita ketpim, hĭm merekir han kĭr han enuk natĭp Pita kekite mĭt aposel han netpor nar ik: ‘Naiu yinan, te in ek haiu emriak mekam?’

38 *Pita kewenhi katĭp kar ik: ‘Yi yapĭrwe niutĭp niutĭp eiweikĭn ſip eiwet menmen enun haiu mamĭkri yayĭkre tĭpar mamkine niuk me Jiſas Kraiſ te hĭrak

* 2:21 Ro 10:13 * 2:22 Jo 3:2 * 2:23 Ap 4:28; 1Pĭ 1:20 * 2:24 Ap 3:15 * 2:25 Sam 16:8-11 * 2:27 Ap 13:35 * 2:29 1Kin 2:10; Ap 13:36 * 2:30 2Sml 7:12; Sam 89:3-4, 132:11 * 2:31 Sam 16:10 * 2:32 Ap 13:36 * 2:33 Mk 16:19; Ap 1:4, 7:55-56; 1Pĭ 3:22 * 2:34-35 Sam 110:1 * 2:36 Ap 5:30-31 * 2:37 Lu 3:10, 12; Ap 16:30 * 2:38 Lu 24:47; Ap 3:19 * 2:39 Ais 57:19

kakisak menmen enum yi yiriakem te hirak kakweti God Hımın Yaaik. ³⁹*Nıpa God katıp kaksuwe God Hımın Yaaik kak-nen yi mıt yaitike nıkerek ni, mıt yapırwe hır nau neit nerer wit kerek God kaknır hır nanisesik.”

⁴⁰*Pita ketpor hım ham yapırwe kari han kır keriuwerem, hirak katıp kar ik: “Yi eikaap hıras einepın eikeipın menmen enum mamnep mıt enun in nıpa enep Jisas.” ⁴¹*Mıt yapırwe hır nemtau hım Pita ketporem te hır newisi nıkiri. Me wı im e God kari 3,000 mıt hır netike mıt aposel hır nises hım me Kraıs.

Menmen yaaim mıt ne weiwık miutip me God nıriakem

⁴²*Mıt in han kır kekrit hır hanhan nemtau hım me mıt aposel, hır netike mıt nau han kiutip nıkaapan, hır nekiyan naam menmen han tewenın menmen Jisas kırıakem, hır nekiyan nitehi God me menmen. ⁴³*Mıt aposel hır nıriak menmen yaaim yapırwe nıkaap mıt nınap hır nıre yaaim te mıt yapırwe hır han kekrit neriuwe menmen. ⁴⁴*Mıt kerek hır nises hım me Kraıs hır nekiyan nau neit, hır han kitet menmen yapırwe hır netenenim, hıram me mıt, hıras au. ⁴⁵Hır nesiuwe ti mır o menmen mır nanıt nan mererim. Hır neit pewek im hır nenkerem newet mıt neımın netenen pewek au, hır neiyım nen nanıt menmen. ⁴⁶*Hekrit hekrit hır nen nekiyan nau niutip neit wınak iuwe ke God keit Jerusalem, hır nekiyan nau naam menmen nerer wınak mır han tewenın menmen Jisas kırıakem. Hır han yaaik naam menmen mır. ⁴⁷*Hır newenıpi niuk me God, hır mıt han yaaik neriuweri. Hekrit hekrit Mıtık Iuwe God kari han ke mıt hır nisesik, te hır nererik nekiyan nau neit neriuwe mıt kerek hır ninın nises God.

3

Mıtık hak hit enum Pita kekite Jon tekepik hirak kire yaaik

¹*Wı ham hınkewı Pita ketike Jon tariyakit ten wınak iuwe ke God. Hınkewı in ek mıt nererik nitehi God menmen. ²*Mıtık hak kerek hit enum nıpa miye winaak ere in, hekrit hekrit mıt nınanek newisık kau menep ya weipır niuk mırak “Yaaim” hıram ya weipır ham me wınak iuwe ke God, hirak kau en kitehi mıt miyapır kerek nanıno nımın hirak ketpor hır nanwetıwek pewek mei me menmen.

³Hirak kır Pita ketike Jon epei tatno wınak nımın ein, hirak kitıwekıtıhi ke pewek mei ke menmen. ⁴*Hırakit tirapırıwek, Pita ketpıwek kar ik: “Ti erawıt.” ⁵Hırak mıtık kıkıamnaan kiret hirak han kitet kar ik: “Hırakit tatweto menmen.” ⁶*Pita ketpıwek kar ik: “Hi hetenen pewek mei au, te menmen hi hetenınem hi ewetutem. Hi hetput ekrehır ke Jisas Kraıs nıpa ke wit Nasaret, ti ekrit eke ti eno.” ⁷Hırak katıp epei au, hirak ketenen his yaaim mırak kerıyaak kekrit kerp. Wasenum hit metike hitpar mırak mire yaaim. ⁸*Hırak kehın kekrit kerp hirak keke ti ketikeret ten wınak ke God. Hirak keke ti, kehın kınıu ketıkır kewenıpi niuk me God. ⁹Mıt yapırwe en nırek keke ti kewenıpi niuk me God. ¹⁰Hır nertei hirak mıtık hit enum kerek nıpa kau ya weipır niuk mırak “Yaaim” ke wınak iuwe ke God, hirak hekrit hekrit kitehi mıt me menmen. Hır nerteiyek te hır nehınhın han kitetim nar ik: “Mekam epei man mekepik te hirak kire yaaik?”

Pita keit wınak iuwe ke God kewepyapır menmen God kırıakem

¹¹Mıtık ik nıpa hit enum kewen Pita ketike Jon, mıt yapırwe nitehiyan menmen im nehınhın nepırpır nesuılon nen wınak hınp niuk mırak “Hınp ke Solomon.” ¹²Pita kır menmen ik hirak kewenhi mıt ketpor kar ik: “Yi mıt ne Isrel. Yenmak yi yehıhın yentar menmen im? Yi yenmak te yi yırapırwır han kitet hawır yaaikıt wırak menmen im meriuwe menmen iuwe mawır te mıtık ik nıpa hit enum hirak kire yaaik? ¹³*Hırak God ke maam nıpu kawi Ebrahim, Aısak, Jekop, hır netike maamrer nau nıpa hır nıkaru nepu, hirak kenip Mıtık Jisas kerek kırıak menmen mırak, kenipek hirak Mıtık Iuwe. Yi epei yerıuwetek ken mıtık iuwe gavman Pailat, hirak kının naanmıprai hıau mıt mau wit Isrel, hirak hanhan kare kaksıupan Jisas te yi yeweikın sip yewetıwek yatıp Jisas hirak mıtık enuk. ¹⁴*Yi epei yeweikın sip yewet Mıtık Yaaik kerek God kehımıntanek hirak kises hım mırak. Yi au hanhan mıtık iuwe Pailat kaksıupan mıtık enuk nıpa kenep mıtık kaa, hirak ken yi mıt, ¹⁵*te yi yenep mıtık hirak keteikın mıt menmen mamkepi te hır nanu nantike God. Au, yi yakıp kaa te God kıkıak Jisas pıke kekrit kepu. Hawır epei wırek. ¹⁶Hawır wises hım me Jisas te

* 2:40 Dıu 32:5; Fl 2:15 * 2:41 Ap 2:47, 4:4, 5:14 * 2:42 Ap 20:7 * 2:43 Ap 5:11-12, 6:8 * 2:44 Ap 4:32-35 * 2:46 Lu 24:53 * 2:47 Ap 2:41, 6:7, 11:21, 24 * 3:1 Ap 10:3, 9, 30 * 3:2 Jo 9:1; Ap 14:8 * 3:4 Ap 14:9 * 3:6 Ap 3:16, 4:10, 16:18 * 3:8 Ap 14:10; Jo 5:14 * 3:13 Eks 3:6, 15; Mt 22:32; Ap 2:23, 7:32; Lu 23:13-25 * 3:14 Mk 15:6-15 * 3:15 Ap 1:8, 2:32, 4:10, 5:30

menmen iuwe me Jisas kenip m̄t̄ik ik, kerek yi yerteiyek, h̄rak yaaik. Jisas h̄rak kenip m̄t̄ik ik yaaik kentar h̄rak kekepai haiu misesik te menmen iuwe m̄rak man m̄kaap m̄t̄ik ik te yi epei ȳp̄rek, h̄t̄ m̄rak tokim meit.

17**“In ek naw̄r yinan, hi hertei yi yetike m̄t̄ iuwe nin̄ni naanm̄pri ȳriak menmen im enum yenep Jisas yentar yi yetari h̄rak keim̄n. Yi han kitet h̄rak m̄t̄ik kerekek.* 18**God n̄paa enum eik kenip m̄t̄ profet h̄r newis h̄m mau t̄wei, h̄r newepyap̄r M̄t̄ik God kehimitaneh h̄r m̄t̄ han m̄t̄ nan̄waankek. God k̄riak menmen im epei man meriuwe menmen enum yi nepei ȳriak Jisas em.*

19**“Yi eiweik̄n sip eiwet menmen enum, yi eiyses God h̄rak kak̄s̄ak menmen enum yi ȳriakem.* 20*Te M̄t̄ik Iuwe kakwet̄i menmen kakn̄p han ki kaku werek werek, h̄rak kakriuwet M̄t̄ik h̄rak kehimitaneh h̄rak kaku kaktikewi. M̄t̄ik ik h̄rak Jisas.* 21*H̄rak eku ek̄it wit ke God ere w̄ mamnen God kakn̄p menmen p̄ke mamre yaaim. N̄paa God kat̄p m̄t̄ profet me menmen im te h̄r newis̄m mau t̄wei newepyap̄rem.*

22**“N̄paa Moses h̄rak kat̄p kar ik: ‘God h̄rak M̄t̄ik Iuwe kak̄t̄ m̄t̄ik kiut̄p ke weiw̄k mi, h̄rak kakwis̄ik kakre m̄t̄ik profet kaks̄iuwerek kakwepyap̄r menmen me God kak̄r ke h̄rak keriuweta hi han. Yi n̄k̄ip emnep eiym̄tau h̄m h̄rak ketpiyem.* 23*M̄t̄ kerek nemtau h̄m m̄rak nisesim au, h̄rak God kakp̄ri ne weiw̄k me Isrel kakn̄p nani.’* 24*N̄paa m̄t̄ profet yap̄rwe h̄r newepyap̄r h̄m me God. Samyuel kekite profet h̄r n̄karu nekreh̄r ke Moses, h̄r nat̄p me w̄ im e.* 25**H̄m God ketpim kewet m̄t̄ profet em, h̄r newepyap̄rem h̄ram me yi m̄t̄ in. Yi eiym̄t̄ menmen n̄paa God kat̄p kakwet̄i maamrer ni em. N̄paa h̄rak kat̄p Ebrahim kar ik: ‘Hi eriak yaaim me m̄t̄ yap̄rwe nau t̄ heriuwe nepenyek kit.’* 26**Te God kehimitan m̄t̄ik k̄riak menmen m̄rak h̄rak kin̄n ken yi m̄t̄ ne weiw̄k me Isrel kerek̄yi yaaim kenip yi m̄t̄ niut̄p niut̄p yeweik̄n sip yewet menmen enum.”*

4

M̄t̄ iuwe newis Pita kekite Jon tekre w̄nak enuk

1**Pita kekite Jon wen terp en h̄rak Pita wen kat̄p m̄t̄ menmen, te m̄t̄ pris kerek newet God menmen me m̄t̄, h̄r*

netike m̄t̄ik iuwe kepten ke polis kerek naanm̄pre w̄nak ke God, h̄r netike m̄t̄ ne Sadyusi kerek han kitet m̄t̄ naa h̄r p̄ke nankrit nanu au, h̄r nan nan̄this Pita ketike Jon. 2**H̄r nine han enuk neriweret nentar h̄rak̄it wewepyap̄r h̄m tat̄p m̄t̄ em, h̄rak̄it tat̄p Jisas kaa h̄rak p̄ke kekrit kepu te m̄t̄ h̄r nisesik h̄r nani, maain h̄r p̄ke nankrit nanu.* 3**H̄r net̄wek̄this ne h̄nkew̄ newis̄k̄it tekre w̄nak enuk teit in ere wanewik.* 4**Te m̄t̄ yap̄rwe nemtau h̄m me God Pita ketpim, h̄r nisesim. In ek, m̄t̄ neit Jerusalem h̄r nises h̄m me God, h̄r nar ke 5,000.*

M̄t̄ iuwe kotim Pita kekite Jon teit w̄nak ke kaunsil

5*Wanewik, m̄t̄ iuwe pris netike m̄t̄ iuwe ne kaunsil netike m̄t̄ nin̄n nertei h̄m lo me Moses, h̄r nererik neit Jerusalem.* 6*H̄r netike Anas, kerek kin̄n naanm̄pre m̄t̄ pris, h̄rak ketike Kaiafas, Jon, Aleksanda tekite m̄t̄ yap̄rwe ne weiw̄k me m̄t̄ik iuwe Anas, h̄r nan nererik nau w̄nak iuwe eik.* 7**H̄r nari Pita ketike Jon neiȳt̄ nan newis̄k̄it terp n̄m̄n, h̄r nit̄wek̄ithi nar ik: ‘Keim̄n kekepi te yi epei yenip m̄t̄ik h̄t̄ enum h̄rak k̄re yaaik? Yi yekine niuk me keim̄n te yi yekepi?’*

8**God H̄m̄n Yaaik kan kau kekre han ke Pita te h̄rak ketpor kar ik: ‘Yi m̄t̄ iuwe yin̄n naanm̄pre haiu m̄t̄ ne Isrel yetike yi m̄t̄ iuwe ne Kaunsil,* 9*yi yare yitaw̄rhi me menmen yaaim haw̄r wenip m̄t̄ik ik h̄t̄ m̄rak enum. Yi hanhan yaȳrtei markeik te haw̄r wenipm̄t̄ik ik k̄re yaaik.* 10**Hi hat̄p te yi m̄t̄ in yetike m̄t̄ yap̄rwe ne wit kau Isrel yi eiym̄rtei te m̄t̄ik ik kerp ninaan mi h̄rak k̄re yaaik keriuwe menmen iuwe me Jisas Krai n̄paa ke wit Nasaret kerek yi yewenekik kau nu tentarak̄it h̄rak kaa, te God k̄kiak p̄ke kekrit kepu.* 11**H̄m me God mau t̄wei mat̄p tok piksa me Jisas mar im.*

‘H̄rak k̄re tein̄k̄ yaaik, te yi m̄t̄ yime w̄nak yi ȳnein̄k̄ yi han kitet h̄rak enuk yi yep̄rek. Yi yep̄rek te God hanhanek kenipek h̄rak k̄re tein̄k̄ m̄t̄ik h̄rak ketenen w̄nak siup.’ 12**H̄rak kerekek kak̄kaap m̄t̄ ne ti. Neiyau taau. Haiu m̄t̄ ne t̄ merer wit wit God ap kewetai niuk ham te haiu emisesik te h̄rak kaktaihis taau. Jisas Krai kerekek.”*

13*H̄r epei nemtau Pita ketike Jon h̄rak̄it tat̄p h̄m iuwe h̄rak̄it t̄naain au, h̄r*

* 3:17 Lu 23:34; 1Ti 1:13 * 3:18 Lu 24:27, 44, 46 * 3:19 Ap 2:38 * 3:22 Diu 18:15, 18-19; Ap 7:37 * 3:25 Jen 22:18; Ga 3:8 * 3:26 Ap 13:46 * 4:1 Lu 22:4, 52 * 4:2 Ap 23:8 * 4:3 Ap 5:18 * 4:4 Ap 2:41, 5:14 * 4:7 Mt 21:23 * 4:8 Mt 10:19-20; Ap 7:55 * 4:10 Ap 3:6, 13-16 * 4:11 Sam 118:22; Mt 21:42; 1Pi 2:4, 7 * 4:12 Mt 1:21

nerite h̄rakit ten skul au, h̄r han kekrit kekrit me menmen im. H̄r nerite n̄paa h̄rakit tau tekite Jisas. ¹⁴ H̄r hanhan netp̄wek̄it menmen enum neneret te h̄r n̄r m̄tik kerp ketikeret h̄rak k̄re yaaik te h̄r nekint̄p nerp neit. ¹⁵ H̄r nekint̄p nerp neit o, h̄r netp̄wek̄it tatno witeik t̄naaiw̄r haau h̄r newim. H̄rakit tatno. Nepei au, h̄r m̄it ne kaunsil h̄r nat̄pan nat̄p nar ik: ¹⁶ *Haiu mamriak m̄tik̄it it mekam? M̄t yap̄rwe nau wit Jerusalem epei nerite m̄tik̄it wik h̄rakit t̄riak menmen ik yaaik te haiu ap mepak̄inet taau. ¹⁷ *Haiu em̄tp̄wek̄it emneret h̄rakit ap tatwepyap̄r h̄m me Jisas tat̄p m̄t em te menmen im me Jisas mamno m̄t han au em̄t! ¹⁸ H̄r nat̄pan epei au, h̄r nen̄n̄wek̄it neriyaak̄it tan, h̄r netp̄wek̄it h̄m manp te h̄rakit ap tatwepyap̄r tat̄p m̄t h̄m me Jisas.

¹⁹ Au, Pita ketike Jon tewenhi tetpor tar ik: “Yi han ekitet God h̄rak han kitet mekam yaaim haw̄r ewisesim. H̄m mi o h̄m m̄rak. ²⁰ Te haw̄r ewepyap̄r menmen haw̄r w̄rem, menmen haw̄r wemtau h̄rak ketpin. Haw̄r wekint̄p au.”

²¹ M̄t ne kaunsil wen netp̄wek̄it h̄m manp neneret. Nepei au, h̄r neriuwetet ten wit eik. H̄r ap n̄nap̄n menmen enum te h̄r naksip nentar m̄t yap̄rwe newen̄pi niuk me God me menmen h̄rakit t̄riakem. ²² M̄tik kerek h̄rakit tekepik h̄rak k̄re yaaik, h̄rak kin̄n 40 tito kau ti.

M̄t nises h̄m me Krai nitehi God kak̄ik̄epi ap n̄naain newepyap̄r h̄m m̄rak

²³ H̄r neriuwetet ten epei au, Pita ketike Jon p̄ke ten n̄rakit yinan tetpor menmen m̄t iuwe pris netike m̄t iuwe ne kaunsil netpin. ²⁴ *H̄r nemtewek epei au, m̄t h̄r nitehi God nat̄p nar ik: “M̄tik iuwe God ti epei hewis nepni mek̄ite t̄i, wan eik, menmen yap̄rwe mewim. ²⁵ *N̄paa H̄m̄n kit Yaaik h̄rak kenip maam kaiu Devit kewis h̄m mau t̄wei h̄ram mat̄p mar im:

‘Nenmak m̄t ap ne weiw̄k me Isrel h̄r han enuk w̄senuk? Nenmak h̄r nimen̄p̄n nat̄p wein̄m me nan̄nep M̄tik Iuwe God.

²⁶ M̄tik Iuwe kin̄n naanm̄pre m̄t nerer wit wit h̄r neit yipo henmik nopen menmen m̄r h̄r nan nererik nan̄nep M̄tik Iuwe God ketike M̄tik h̄rak kehimitanek h̄rak Krai.’

²⁷ *Menmen epei man. M̄tik iuwe gavman King Herot ketike m̄tik iuwe gavman

Pailat h̄rakit tetike m̄t ne weiw̄k me Isrel m̄t han au, ne weiw̄k ham, h̄r yap̄rwe nimoryip̄r neit wit Jerusalem nenep m̄tik yaaik k̄riak menmen mit kerek n̄paa ti ehimitanek h̄rak Krai. ²⁸ *H̄r nererik n̄riak menmen mar ke n̄paa ti hanhan heriuwe menmen mit iuwe enipem h̄ram mamnen. ²⁹ *Te in ek M̄tik Iuwe God ti emtau menmen enum h̄r netpaiyem me h̄r nanwep. Ti ekepai haiu ap m̄naain te haiu mamt̄p m̄t miyap̄r h̄m yaaim me Jisas. ³⁰ Ti eteikin̄ m̄t iuwe enun ti enip m̄t h̄r n̄nap o his h̄t enum ti enipi h̄r en̄re yaain, ti ekepai haiu emnip menmen yaaim em̄kreh̄r ke m̄tik Jisas h̄rak k̄riak menmen mit.”

³¹ *H̄r nitehi God menmen epei au, haau ke w̄nak h̄r nererik nau neit n̄m̄n ein, h̄rak k̄tanik, God H̄m̄n Yaaik kan kau kekre han k̄r kekepi te h̄r newepyap̄r h̄m yaaim me God h̄r ap n̄naain au.

M̄t nises h̄m me God h̄r nekiyan nau han kiut̄p

³² *M̄t yap̄rwe h̄r nises h̄m me God nekiyan nau han kiut̄p. M̄tik kiut̄p kari pewek menmen au. H̄r m̄t yap̄rwe han kitet nare menmen me m̄t niut̄p niut̄p h̄ram menmen me haiu m̄t yap̄rwe.

³³ *God k̄kaap m̄t aposel keriuwe menmen m̄rak iuwe te h̄r nat̄p werek werek newepyap̄r h̄m me Jisas h̄rak kaa God k̄kiak p̄ke kekrit kepu. M̄t yap̄rwe han kitet h̄r yaain iuwe. ³⁴ *M̄tik kiut̄p ke m̄t in yap̄rwe h̄rak ap m̄tik ketenen menmen auri me menmen yap̄rwe au. Neim̄n h̄r netenen t̄i o w̄nak h̄r nesiuerem nan̄t pewek mererim te h̄r neit pewek neiȳm nan ³⁵ newet m̄t aposel em te h̄r nenkerem newet m̄t miyap̄r netenen menmen au h̄r newet̄r em te h̄r nau werek werek. ³⁶ *Me w̄ im, m̄tik kiut̄p niuk m̄rak Josep h̄rak ke weiw̄k me Lival, h̄rak n̄paa miye p̄rak winaak keit wit Saipras kerek wan kimaak keketik, h̄rak kepu ketike m̄t en. Aposel nekine niuk m̄rak ham me h̄m Grik Banabas. Niuk im h̄ram mat̄p mar im: “M̄tik k̄kaap m̄t nises h̄m me God.” ³⁷ H̄rak kerekek kesiuwe t̄i m̄rak ham keit pewek mererim keiȳm kan kewet m̄t aposel em.

5

H̄m me Ananias ketike m̄te p̄rak Sapaira

¹ Banabas h̄rak kewet m̄t aposel kewet̄r pewek kenem̄n me t̄i m̄rak

* 4:16 Jo 11:47 * 4:17 Ap 5:28-29, 40 * 4:24 Eks 20:11; Nia 9:6; Sam 146:6 * 4:25 Sam 2:1-2 * 4:27 Mt 27:1-2; Lu 23:7-11; Ap 3:13 * 4:28 Ap 2:23 * 4:29 Ef 6:19 * 4:31 Ap 2:4 * 4:32 Ap 2:44 * 4:33 Ap 2:47 * 4:34 Ap 2:45 * 4:36 Ap 11:22-26, 13:2-3

te mitik hak au. Niuk mirak Ananias. Hirak mite pirak Sapaira. Hirak kesiuwe ti mirak ham keit pewek mererim. ² *Te hirak kenke meiyaam pinam kisawinem, hirak kewet mit aposel pinam hirak ketpor kar ik: "Pewek im hi ewetiyem hram keremem. Hi ap etenen meiyam au." Mite pirak epei wertei han kirak hire watip: "Hiram werek." ³ *Pita kitiwekhi kar ik: "Ti henmak te ti hewis Seten kari han kit te ti hewis God Himin Yaaik ti epei henke ham pinam hisawinem? ⁴ Nipaa ti etenen ti hram mit. Ti epei hesiuwerem heit pewek mererim, hram mit. Ti henmak te ti han kitet hriak menmen enum mar im hisawin pewek pinam. Ti ap hewisai haiu mit keriyen meriuwerem au. Ti hewis God ek." ⁵ *Ananias kemtau him im epei au, hirak kenkewin kaa. Hirak kenkewin kaa, mit kerek nemtau menmen im hir nepirpir iuwe. ⁶ Hir nepirpir iuwe, hir mit pipep neit laplap neiyim nan nesenekik keriuwerem hir neiyik nen newisik kekre hei.

⁷ Maain, mite pirak wetari menmen im epei man, te hire wan in. ⁸ Pita kitiwehi kar ik: "Ti hetike mitik kit yi epei yeit nan im keremem me ti yi yesiuwerem o?" Hire wewenhi watip war ik: "Keremem." ⁹ *Pita ketpwe kar ik: "Ti hetike mitik kit yi yemak te yi han kitetan yi yewenin him God Himin Yaaik te hirak kakiyewep au? Mit kerek epei newis mitik kit kekre hei, hir pike naninen nantuthis nanrit nanino." ¹⁰ Hirak katip epei au, mite ip e hire wewenhi waa. Wewenhi waa, pipep nan himin in nirep hire waa, te hir nnanep neiyip nen newisiye wawaai menep hei ke mitik kire. ¹¹ Mit ne weiwik miutip me God kerek nises him me Kraiss neit Jerusalem netike mit han kerek nemtau menmen im, hir nepirpir wisenum.

Mit aposel nriak menmei menmei yaaim mirakel nikaap mit enun ninap o his hit enum

¹² *Mit aposel nriak menmen yaaim mirakel mekre himin ke mit neiyim nikaap mit neriuwerem. Mit yapirwe kerek nises him yaaim me Kraiss hir nererik nau han kiutip neit winak iuwe ke God neit pinak niuk mirak "Hinp ke mitik Solomon." ¹³ Mit kerek ap nises him me Kraiss hir nnapen netikeri nau nererik, te hir han kiteti hir mit yaain. ¹⁴ *Mit miyapir yapirwe neweikin sip newet menmen enum nises God, hir nererik netike mit miyapir nipaa nises God. ¹⁵ Mit neit

ein nri menmen yaaim aposel nriakem, te hir neit mit ninap neri nen newisi nwaai wit eik nentar yeno te Pita keke ti kakno in o ein kakwis his mamntar mit ninap o au en wepni kir kenep himin kirak kentar mit ninap te hir nanre yaain. ¹⁶ *Mit yapirwe nerer wit wit menep Jerusalem hir nnan mit ninap netike mit herwe enum manip mekrehan kir ken sip te hir neri nan te Pita kekepi hir yapirwe niutip niutip nre yaain.

Ensel kikaap mit aposel ninaaiwir winak enuk

¹⁷ *Mitik iuwe hetpris ketike mit han kerek nriak menmen netikerek, hir netike mit ne Sadyusi kerek han kitet mit nani pike nanikrit au. Hir yapirwe han mekpep neriuwe mit aposel nentar menmen hir nriakem ¹⁸ te hir nen netorhis newisi nekre winak enuk me nanamir ke mit yapirwe. ¹⁹ *Hir newisi nekre winak enuk nepu nepeit, te Ensel ke God ke witaan kan kikaisiu weipir ke winak enuk keriyei nen wit eik ketpor kar ik: ²⁰ "Yi eino eyirp winak iuwe ke God eitip mit miyapir him me hir enises menmen ham yaaim hir nanu werek." ²¹ Hir nemtau him mirak epei au, wanewik mit aposel nen nekre winak iuwe ke God natip mit miyapir him yaaim. Me wi im, mitik iuwe hetpris ketike mit kerek nriak menmen netikerek hir nenine mit iuwe ne Isrel netike mit han ne Kaunsil hir nererik nau winak nemtau him. Hir nau en, hir nesiuwe mit nanino winak enuk te nantihis naninen. ²² Hir nen ein te hir ap nri nekre winak enuk au, te hir pike nan natip nar ik: ²³ "Haiu men miun winak enuk epei au, haiu mir weipir nepei au nekepetek kik (o pes enum keit), mit nerp weipir naanmprewek te haiu mikaisiu weipir minmatn mit hir nepu au."

²⁴ Kerek mitik kinin naanmpre mit plisman ke winak iuwe ke God hirak ketike mit iuwe pris nemtau menmen im, hir han kitet karkeik te hir netpaan nen wit eik. ²⁵ Hir wen han kitet menmen im mitik hak kan katip kar ik: "Nikip emnep eyimtau menmen im. Mit kerek nipaa yi yewisi nekre winak enuk hir nau neit winak iuwe ke God newepyapir menmen natip mit miyapir em." ²⁶ *Hirak katip epei au, mitik kinin naanmpre plisman ketike mit plisman nriak epei nen ein netorhis neri nan. Hir nanip au nentar hir nnaain mit yapirwe en nanwir nan naninip.

* 5:2 Ap 4:34-35 * 5:3 Jo 13:2 * 5:5 Ap 2:43 * 5:9 1Ko 10:9 * 5:12 Ap 2:43, 14:3 * 5:14 Ap 2:41, 21:20 * 5:16 Ap 19:11-12 * 5:17 Ap 4:1-3, 6 * 5:19 Ap 12:7-10 * 5:26 Mt 14:5

Mit aposel hir ap ninaain newepyapir him me God neit winak ke kaunsil

²⁷ Hir netorhis neri nan newisi nerp nekre niman, mit ne kaunsil neweiknor, mitik iuwe pris kinin pris han, hirak ki-torhi kar ik: ²⁸ *Nipaa haiu metpi him manp yi ap newepyapir him me Jisas nepei ketpm te yi epei yatip him im merer wit wit ere mit yapirwe ne Jerusalem epei nemtewem nenepim. Yi hanhan yaitip haiu mit in menep Jisas hirak kaa.”

²⁹ *Pita ketike aposel han newenhi natip, “Haiu emises him mi au, him me God keremem. ³⁰ *Yi epei yenep Jisas hirak kaa kentar nu tentarakit te God ke maamrer naitu nipaa ein naa, hirak kikiak Jisas hirak pike kekrit kepu. ³¹ *God kikiak keriyak kan ketikerek tau. Hirak kau menep his yaaim kerek mit iuwe newiyen. Hirak kire mitik iuwe kinin mit hirak kakikaap mit ne Isrel te hir enweikin sip enwet menmen enum te hirak kakisak menmen enum hir nriakem. ³² *Haiu mewepyapir menmen im. Himin Yaaik kerek God kewet mit ek te hir nisesik, hirak kewepyapir menmen im.”

Mitik Gameliel katip kaunsil te hir ap naninap mit aposel nani au emit

³³ *Mit ne kaunsil nemtau him im nepei au, hir nine han enuk wisenuk hir han kitet naninap aposel naninap naninapi. ³⁴ *Au, mitik kiutip ke kaunsil niuk mirak Gameliel hirak mitik ke Farisi kerek hir ninin nises him lo me Moses, hir mit han kitet hirak iuwe, hirak kerp ninaan me kaunsil katip mit hir nansiuwe aposel nanino wit eik nanino nanikre haau ham. ³⁵ Hir epei nen wit eik, hirak katip mit ne kaunsil kar ik: “Yi mit ne weiwik me Isrel. Yi han ekitet werek werek menmen yi hanhan yairak mit in em. ³⁶ *Nipaa mitik Tiudas kekrit katip hirak mitik iuwe, te mit 400 nererik nisesik. Au, mit nakip kaa te mit nipaa nisesik noknin nanino. ³⁷ *Me wi nipaa mit newis niuk me mit yapirwe mekre twei me gavman, mitik Judas ke wit iuwe Galili kari han ke mit hir nisesik te hir mit han nakip kaa, mit kerek nisesik hir noknin nanino. ³⁸ Te in ek hi hetpi me menmen me mit in. Yi ap eirak enum me mit in au, eiwisi enit. Menmen im hir nisesim hiram han ke mit keremem te hiram mami mamit. ³⁹ Au en, menmen im God hrekes kirakem, te yi ap eyinin mit in me menmen au, eyirte yi eyirte

yi yetike God yenapan hirak kakikepi.” Hirak katip epei au, mit ne kaunsil nises him mirak.

Mit aposel hir han yaaik mit nerekyor enum nentar hir ne Kraiss

⁴⁰ *Hir nesiuwe mit nen neithis aposel neri nan, hir natip plisman nanip neri- uwe nipin. Hir nanip neriuwe nipin, hir neriuweti nen netpor him manp te hir ap pike nantip mit him kerek nipaa Jisas epei ketpm, au meit. ⁴¹ *Aposel ninaaiwir winak ke kaunsil han yaaik nentar hir nertei God han kitet hir yaain te hir mit han nanip nentar hir nises him me Jisas. ⁴² *Hekrit hekrit neit winak iuwe ke God kekite winak ke mit hir wen natip mit miyapir him yaaim me Jisas kerek hirak Mitik God kehimitanek kakikaap mit nantike God nanu.

6

Hir nehimitan mit hispinak wik (7) nikaap mit aposel

¹ *Maain wi ham, mit nises him me Kraiss hir nre yapirwe. Mit nises him me Kraiss kerek natip him Grik, hir nemtaantwo neriuwe mit nises him me Kraiss hir natip him Hibru. Mit natip him Grik hir natip nar ik: “Mit ap newet miyapir han kerek mikaan nir naa epei ninaiwiri, mit han ap nekepi newetir menmen nripin werek au.” ² Te mit aposel hiswiyen wik (12) nenine mit yapirwe nises him me Kraiss netpor nar ik: “Haiu mit aposel emwet mit miyapir pewek me nripin menmen meiyam te haiu ap mewepyapir him me God au emit. ³ *Te naitu yinan yi yinyatin mit hispinak wik (7) hir mit yaain God Himin Yaaik kau han kir hir nertei menmen werek werek haiu mehimteni hir naanmpre menmen im. ⁴ Hir enrak menmen im te haiu mehimitan hras haiu hekrit hekrit mitehi God menmen, haiu natip mewepyapir him me Kraiss.”

⁵ *Mit miyapir yapirwe hir han yaaik neriuwe him me mit aposel te hir nehimitan mit hispinak wik (7). Hir nehimitan Stiven, hirak mitik kises him me God iuwe, God Himin Yaaik kau kekra han kirak iuwe. Hir nehimitanek kekite Filip, Prokoras, Naikena, Taimon, Pamenas, hir netike Nikolas, kerek nipaa ke wit Antiok. Hirak ap ke weiwik me Isrel te hirak nipaa keweikin sip kewet menmen enum kises him me Moses. ⁶ *Hir neit mit in neriyei

* 5:28 Ap 4:18; Mt 27:25 * 5:29 Ap 4:19 * 5:30 Ap 3:15 * 5:31 Ap 2:33-34; Ef 1:20; Hi 2:10, 12:2 * 5:32 Ap 1:8 * 5:33 Ap 7:54 * 5:34 Ap 22:3 * 5:36 Ap 21:38 * 5:37 Lu 2:1-2 * 5:40 Ap 4:18 * 5:41 Mt 5:10-12; 1Pi 4:13 * 5:42 Ap 9:22, 17:3 * 6:1 Ap 4:35 * 6:3 1Ti 3:7 * 6:5 Ap 8:5 * 6:6 Ap 13:3, 14:23

neri nen mıt aposel. Hır nitehi God ke mıt in, hır ner neit mıt in neriyei neri nen mıt aposel. Hır nitehi God ke mıt in, hır newis his mau paan kır niutıp niutıp nehimıtteni nırıak menmen hır nıpaa netpim. ⁷ *Mıt miyapır neıyan yapırwe neit Jerusalem nemtau hım me Krais, hır nisesim. Mıt pris hır newet God menmen me mıt, hır yapırwe nises hım yaaim me Krais.

Mıt han ne Isrel neithis Stiven neriyaak neiyık nen kaunsil

⁸ *Hırak Stiven kerek kises hım me Krais, God kerekıwek yaaim, kewetıwek menmen iuwe mırak te hırak kırıak menmen yaaim mirakel kıkıap mıt kerek hır nınap o menmen yapırwe manıp te hır nıre yaain. ⁹ Te mıt han netikerek nenehan. Mıt in hır ne wınak kerek mıt nenerik nekine hım me Moses nekrerek. Niuk me wınak ik hırım Frıman kentar mıt nıpaa nepu enum nırak menmen nanıt pewek mererim au, te in ek hır nınaaiwır menmen im. Mıt in hır ne wit Sairini, wit Aleksandria, Silisia ketike provins Esia, hır netike Stiven nenehan. ¹⁰ *Hır nenehan te God Hımın Yaaik kıkıap Stiven hırak kertei menmen wısenum te mıt en ap natıp menmen ninınek tauu. ¹¹ *Hır han enuk newet mıt han pewek te hır nan newepyapır Stiven natıp nar ik: “Hıu memtewek hırak katıp enum me Moses ketike God.” ¹² Mar im hır nari han ke mıt yapırwe hır han enuk hır netike mıt iuwe ne kaunsil netike mıt ninın nertei hım lo me Moses hır nan netıwekhis neriyaak neiyık nen wınak ke kaunsil. ¹³ *Hır neithis mıt han nan nemıtıwekpin natıp nar ik: “Hekrit hekrit nemıtık ik hırak katıp enum me wınak iuwe ke God ik ketike hım lo me Moses. ¹⁴ Hıu memtau hırak katıp Mıtık Jisas ke Nasaret kakwen wınak iuwe ke God ik e kaknip hıu mıt emises hım ham me hım nıpaa Moses kewisım kewetıyem.” ¹⁵ Mıt yapırwe neit wınak ke kaunsil nırıpıre Stiven hır nınaan mırak hırım mıre nınaan ke mıtık ensel ke wit ke God, hırım merhıhe.

7

Stiven katıp mıt ne kaunsil hım mırak

¹ Mıtık iuwe hetpris kinın mıt pris han, hırak kitehi Stiven kar ik: “Menmen mıt in netpıyem nıpaa ti hetpim o au?”

² *Stiven kewenhi ketpor kar ik: “Nai yinan yetike haairer, yi eiyımtau hım mai. Nıpaa enum eik Ebrahim hırak

maam nıpu kiau ken wit Heran wen au, hırak kepu wit Kaldia, God hırak yaaik kerhıhe kewepyapır hırekes ³ katıp Ebrahim kar ik: “Ti enaaiwır wit kit ik e, haairer, paaprer nit, ti eno ti hak hi tewen ateknutek.” ⁴ Hırak katıp epei au, Ebrahim kınaaiwır wit ke mıt ne Kaldia ken kau wit Heran. Hırak kau en ere haai kırak epei kaa te maain God kesıuwerek ken wit kerek yi mıt in yewi. ⁵ *Hırak kau en me wı eım, te God ap kewetıwek ti kei kike kiutıp au. God katıp Ebrahim hırak kakwetıwek ti kaktike nepenyerer nırak hır nantıwek. Wı God katıp Ebrahim hım im, Ebrahim ap kine nıkerek wen au. ⁶ *God katıp Ebrahim hım im, hırak katıp kar ik: “Nıkerek ni nanu ti hak ere 400 tito. Hır nanu enum mıt nanrekyor enum, hır nanre mıt enun nekre wınak enuk hır nanrıak menmen nanıt pewek mererim au. ⁷ *Maain hi anep mıt kerek nanrıak nepenyerer ni enum, hi anıp erekyor enum te hi erıyei nepenyerer ni nanınaaiwır wit enuk ek nanınen ti ik nanises hım mai nanwenanıpi.” ⁸ *Hırak katıp epei au, God kewet Ebrahim hım hırak kakisesim me hırak kerekir yınk kırak keteikın mıt hırak kises God hırakıt tekiyakıt tau teit. Maain hırak kine nıkan kırak Aisak. Hırak kepu me wı hispınak wikak (8), haai kırak kerekir yınk kırak. Maain hırak Aisak kıre iuwe, hırak kine Jekop, te hırak kerekir yınk kırak. Maain Jekop kıre iuwe hırak kerekir yınk ke nıkerek hiswiyen wik nırak (12). Hır maamrer nıpu nıu.

⁹ *Maain hır nıre iuwe hır han menepem nıkık kır Josep te hır nesıuwerek ken his me mıt nanınno Isip hır neit pewek mererik. Josep kırak menmen keit pewek mererim au, te God kau ketikerek naanmıprewek. ¹⁰ *God kekepek keriıuwe menmen enum yapırwe epei man mıt nerekyıwekem. Wı kerek Fero mıtık iuwe ke wit iuwe Isip kari Josep kan kırek, God kekepek hırak katıp hım yaaim kertei menmen werek werek. Fero epei kırek hırak kehımıtaneke hırak kinın naanmıpre wit iuwe Isip ketike wınak yapırwe me mıtık iuwe Fero.

¹¹ *Maain wı man ti hawı au te ni mır mewo au maa meit wit Isip kekite wit Kenan. Menmen im mewaank mıt yapırwe, maamrer nıpu nıu nınatın menmen au. ¹² *Maain Jekop kemtau menmen meit wit Isip, hırak keriıuwet nıkerek, hır maamrer nıpu nıu, hır ninın nen Isip nanıt menmen. ¹³ *Maain hır pıke

* 6:7 Ap 2:41, 16:5 * 6:8 Ap 2:43 * 6:10 Lu 21:15

* 6:11 Mt 26:59-61

* 6:13 Jer 26:11

* 7:2 Jen

11:31-12:7 * 7:5 Jen 15:18 * 7:6 Jen 15:13-14; Eks 12:40

* 7:7 Eks 3:12

* 7:8 Jen 17:9-14

* 7:9 Jen

37:11, 28, 39:1-3, 21-23 * 7:10 Jen 41:37-44; Sam 105:21

* 7:11 Jen 41:54

* 7:12 Jen 42:1-5

* 7:13 Jen

45:1-4, 16

nen neteipim te Josep kewepyapir härekes ke heiyiuwerer narak kerek hir han kitet nipaa ein hirak kaa. Marik Fero kertei Josep heiyiuwerer narak, haai kirak hir nepu. ¹⁴ *Josep katip heiyiuwerer narak kar ik: 'Yi eitip haai kai hirak ketikewi, miyapir ni nikerek ni yi einen eiyu wit Isip.' Mit miyapir hir yapirwe nar ke 75 mit. ¹⁵ *Epei au, Jekop ketike nikerek narak nepenyerer narak nekiuwe nen Isip nau en ere hirak ketike nikerek narak, kerek maamrer nupu nai, hir ne mit hir naa. ¹⁶ *Nepenyerer neit herwe yink neiyik nen wit Sikem hir newisim mekre han kerek nipaa Abraham kewir pewek ketnik ke mit ne weiwik miutip me mitik Hemo.

¹⁷ *Wä epei man menep kerek God kakises him nipaa hirak katip Abraham em me kakwetiwek ti me wit Kenan, mit haairer ne weiwik maiu hir nire yapirwe neit wit Isip. ¹⁸ Hir nire yapirwe ere mitik Fero hak kinin naanipre Isip. Hirak ap kises menmen nipaa Josep kiriakem au kineinim kentar nipaa enum eik Josep kaa. ¹⁹ *Hirak kewises maamrer naiu, hirak kewaanki. Hirak kenipor hir newir nikerek hemkre tu nen wit eik te hir au nani. ²⁰ *Me wit im e, Moses miye pirak hire winaak hirak yaaik wetpen. Miye haai naaniprewek neit wnak ere wenke wikak. ²¹ *Wenke wikak o, miye haai narak newisik keit wit eik nises him me mit iuwe ninin naanipre Isip. Hirak kaa au. Niki pe mitik iuwe Fero hire wirek weriyaak wetiwekhis naaniprewek hirak kire nikan kire. ²² Mit ne Isip neteikn>wek menmen yapirwe hir nerteiyem te hirak kire mitik iuwe katip him yaaim kiriak menmen yaaim kertei menmen yapirwe.

²³ *Maain Moses kepu 40 titu epei au, hirak kare kakno kakir narak yinan ne weiwik miutip mirak me Isrel. ²⁴ *Hirak ken en kir mitik ke Isip kiriak mitik ke Isrel menmen enum te hirak Moses kekepik kenep ke Isip kakip kaa. ²⁵ Hirak han kitet mit ne weiwik miutip mirak nanirtei God kehimitanek te hirak kakikepi hir naninaaiwir Isip te hir au netari. ²⁶ Wä ham hirak kir mitikik wik te weiwik miutip mirak tenepakit te hirak kereksir ketp>wekit kar ik: 'Emit! Yi mitikit yi te maam kiutip. Yi ap te yi yirakakit enum emit!' ²⁷ Au, hirak kerek kiriak keyiak enum keriuwet Moses ken ketp>wek kar ik: 'Ti enopin. Keimin kehimitenut

ti mitik iuwe naanmamprai erehirawir hawir wenepakit me menmen? ²⁸ Ti han kitet ti eiyep har ke nepip ti enep kei ke Isip a?' ²⁹ *Moses kemtau menmen mitik ketp>wekem, hirak han kitet mitik iuwe kakimtau hirak kenep mitik ke Isip kaa te hirak kinaain kinaaiwir Isip kirir ken yanim+n kipiuun wit Midian kau en. Hirak kau en o, hirak kine nikerek hirakit wik.

³⁰ *Hirak kepu wit Midian kau en ere 40 titu. Wä ham, ensel ke God kisawin kekere nu, hirak kenip si metnen mau nu keit wit تنهاان weinik menep miniu (o neiyip) Sainai. Hirak kewepyapir härekes kekere nu kerek Moses kirek si metnen mewik. ³¹ Moses kirek si metnen mewik, te hirak kehinhin ken menep kakirek. Hirak ken menep kakirek, hirak kemtau God ketp>wek. ³² Hirak ketp>wek kar ik: 'Hi God ke maamrer nupu nit. Hi God ke Abraham, Aisak, Jekop.' Moses hirak kepipir kinapen kikiammaan kirek au. ³³ Mitik iuwe God ketp>wek kar ik: 'Ti eket su mit. Ti ik ti herp en, hirak ti holi hi hehimitanek hirak kai hentar hi hewik. Hi hanhan ti han ekitita. ³⁴ Hi epei hir menmen enum mit nriak mit ne weiwik miutip mai neit Isip. Hi hemtau him mir hir natip nepenip te hi han akepi. Ti enen in ewisa hi heriuwetit ti eno Isip.'

³⁵ *Moses hirak mitik kerek mit ne Isrel nipaa netp>wek nar ik: 'Keimin kehimitenut ti naanmamprai erehirai haiu mit menehan menapan me menmen? Taau!' Hirak kerekek God keriuwetek ken naanipri, ensel ke God kekere nu sitaak hirak kekepik. ³⁶ *Hirak kekepik, hirak Moses keriyei mit ninaaiwir Isip, hirak kirak menmen yaaim iuwe mirakel nipaa mit nirem au keit wit Isip ketike Wan kire Yiwir, ketike wit تنهاان weinim ere 40 titu. ³⁷ *Moses kerekek hirak katip mit ne Isrel kar ik: 'God hirak kakweti mitik hirak profet kakir ke hi hirak keriuweta, hirak ke yi mit te yi yayimtau him mirak.' ³⁸ *Moses nipaa kepu ketike mit ne Isrel nererik nau wit تنهاان weinim, kerek mit newi au. Hirak kepu ketike maamrer naiu netike ensel kerek ketp>wek keit miniu (o neiyip) niuk mirak Sainai. Hirak keit him me God hram mamkaap mit nanu nanit tipmain tipmain enum eik hirak kewetiyem.

³⁹ *Au, maamrer nai nneinik nises him mirak au. Hir neweikin sip newetiwek, nekere han kir hir hanhan pike nanino Isip,

* 7:14 Jen 45:9-11 * 7:15 Jen 46:1-7, 49:33 * 7:16 Jen 23:2-20, 33:19; Jos 24:32 * 7:17 Eks 1:7-8 * 7:19 Eks 1:10-22 * 7:20 Hi 11:23; Eks 2:2 * 7:21 Eks 2:3-10 * 7:24 Eks 2:11-15, 21-22 * 7:29 Eks 18:3-4 * 7:30 Eks 3:10 * 7:36 Eks 7:3, 14:21; Nam 14:33 * 7:37 Ap 3:22 * 7:38 Eks 19:3; Diu 5:5, 9:10; Ap 7:53 * 7:39 Nam 14:3 * 7:40 Eks 32:1-6, 23

40 *te h̄r nat̄ip Eron nar ik: ‘Ti eime menmen m̄re bulmakau h̄ram mam̄r ke God kau h̄ram mam̄n̄n mamno naanmamprai. Haiu mep̄tari Moses h̄rak kerek keriyai meit Isip kerai kan, h̄rak kepeit m̄nīu (o neiȳp) o h̄rak keit neiȳn o mekam mak̄ip. Ek̄it en ek̄it!’ 41 Me w̄i im h̄r nime nu m̄re bulmakau, h̄r nenep samiyak neit hemkre neiȳm neh̄nek, nemaniyek naam teipe menmei minewek neiȳm n̄r̄re. 42 *H̄r nemaniyek n̄r̄re o, God keweik̄n sip kewet̄r kewisi h̄r newen̄ipi h̄r mau nepni. H̄m God h̄rak kewet m̄t profet em h̄r newis̄m mau t̄wei mat̄ip mar im:

‘Yi m̄t ne Isrel. Me 40 tito yi ap yenep samiyak yeit hemkre yeiȳm yeh̄nem au. Yi yewet t̄pir ham em.

43 Yi ȳnan weisaak me ȳnk me meme me t̄pir Molok kerekkek. Hi au. Yi ȳnan menmen m̄re me t̄pir Refan yi ȳrakem. Im em h̄ram m̄re ninaan mau tein̄ik mi yi yimaam yewen̄ipi niuk m̄r. Hi au. Te maain hi tewen eriuwet m̄t nepan ne wit Babilon h̄r nan̄nen nantihis nanri nan̄no yi eissap wit k̄r yi eino ein.’

44 *‘Maamrer n̄ai nerem̄me weisaak k̄r neit wit tenhaan wein̄m m̄t ap newi. Weisaak ik keteiknor h̄rak God kau ketikeri. H̄r epei nimaak kar ke n̄paa God kat̄ip Moses keteikn̄wek han k̄rak h̄rak kimaak. 45 *Maain n̄kerek̄n̄r neit weisaak k̄r ke haairer te h̄r netike Josua neiȳk nen, h̄r nari t̄ ke m̄t ap ne weiw̄k me m̄t ne Isrel. God kep̄r m̄t in nen naa te m̄t ne Isrel nekreh̄r k̄r. Weisaak k̄r kepu keit wit Isrel ere w̄i Devit naanm̄pre m̄t en. 46 *God hanhan Devit te Devit kit̄wekhi kakime w̄nak ke God kerek maam n̄pu kau Jekop kewen̄ipiyek. 47 *Au, Solomon, Devit n̄kan k̄rak h̄rak kime w̄nak eik e.

48 ‘God h̄rak m̄t̄ik iuwe ap kepu w̄nak m̄t nimaak. Au, m̄t̄ik profet Aisaia kewis menmen im:

49 *‘M̄t̄ik Iuwe God h̄rak kat̄ip kar ik: ‘Nepni h̄ram m̄re yeno kai hi hau en, hi hin̄n naanm̄pre menmen, t̄i h̄ram m̄re tap̄n hi hewis h̄t menterim. Te yi yayime w̄nak karkeik te hi ehu en? 50 Hi ehu wit karkeik? Hi h̄rekes epei hewis menmen yap̄rwe.’’

51 *‘Yi m̄t̄ enun n̄k̄ip paan tokini. Yi ȳre m̄t̄ enun ap yises h̄m God ketpiyem.

Yi yar ke maamrer ni. Yi yetikeri ap yises h̄m me God H̄m̄n̄n Yaaik au. 52 *Yi eikine niuk me mit̄k profet kiut̄ipen ke m̄t̄ profet yap̄rwe kerek n̄paa ein nepu te maamrer ni ap nerekyor enum. Taauye! H̄r nenep m̄t̄ en kerek n̄paa newepyap̄r h̄m nat̄ip M̄t̄ik Yaaik Kraiss God keh̄m̄tanek h̄rak kaknen kak̄ikepai. Yi h̄ras epei yenep m̄t̄ik ik. 53 *Yi keriyen yeit h̄m me God ensel kewetiyem te yi ap yisesim au.’

M̄t new̄r nan nenep Stiven h̄rak kaa

54 *M̄t̄ ne kaunsil nemtau h̄m Stiven epei ketp̄r, h̄ram merekiror han h̄r han enuk neriuwerek yehes mat̄in mekeipepam. 55 *Stiven kerek God H̄m̄n̄n Yaaik kau kek̄re han k̄rak iuwe h̄rak k̄k̄amnaan k̄r menmen iuwe me God, h̄rak k̄r Jisas kerp God his yaaim m̄rak kerek m̄t̄ iuwe nerpai. 56 *Stiven k̄rek, h̄rak kat̄ip kar ik: ‘Yi eiȳmtau. Hi h̄r nepni mewep hi h̄r wit ke God kau yaain. M̄t̄ik Jisas, h̄rak M̄t̄ik ke wit ke God h̄rak kerp his yaaim m̄rak.’

57 H̄rak kat̄ip menmen im epei au, h̄r m̄t̄ yap̄rwe n̄nap nenep̄r nemes̄s n̄k̄ip n̄napen nemtau h̄m im, h̄r nes̄iuknen nererik neweik̄n̄wek netenenik 58 *neriyaak ken wit eik ere n̄naaiw̄r n̄wa ke wit Jerusalem, h̄r new̄r nan nak̄ip. M̄t̄ n̄paa newepyap̄reke nenke saket m̄r nokim newis̄m m̄waai h̄t me m̄t̄ik pip̄ak hak niuk m̄rak Sol, h̄rak naanm̄pre saket m̄r te h̄r nenep Stiven. 59 *H̄r wen new̄r nan nak̄ip, h̄rak Stiven kitehi God kat̄ip kar ik: ‘M̄t̄ik Iuwe Jisas ti eh̄t h̄m̄n̄n kai.’ 60 *H̄rak kiteh̄r kewen nin̄p k̄nap h̄m iuwe, ‘M̄t̄ik Iuwe ti ap han ekitet menmen enum h̄r nerekyewem.’ H̄rak kat̄ip menmen im epei au, h̄rak kaa. M̄t̄ik Sol h̄rak han yaaik h̄r nak̄ip kaa.

8

Sol kare kak̄iwaank m̄t miyap̄r nises h̄m me Kraiss

1 *Me w̄i im m̄t̄ neit Jerusalem newaank m̄t̄ miyap̄r kerek nises h̄m me Kraiss. M̄t̄ yap̄rwe h̄r nises h̄m me Kraiss n̄naaiw̄r Jerusalem n̄r̄r nen nau nerer wit wit neit provins Judia kekite provins Sameria. H̄r m̄t̄ aposel au, h̄r wen nau neit Jerusalem. 2 M̄t̄ han nises h̄m me God werék, h̄r neit Stiven herwe ȳnk k̄rak nen newep hei newis̄ik, h̄r n̄k̄itek h̄m iuwe. 3 *H̄r

* 7:42 Jer 19:13; Emo 5:25-27 * 7:44 Eks 25:40 * 7:45 Jos 3:14-17, 18:1, 23:9 * 7:46 2Sml 7:1-16; Sam 132:1-5 * 7:47 1Kin 6:1, 14 * 7:49 Ais 66:1-2 * 7:51 Eks 32:9; Jer 9:26; Ais 63:10 * 7:52 2Kro 36:16; Mt 23:31 * 7:53 Ap 7:38; Ga 3:19; Hi 2:2 * 7:54 Ap 5:33 * 7:55 Mt 22:44; Ap 2:33-34, 5:31 * 7:56 Kl 3:1 * 7:58 Ap 22:20 * 7:59 Sam 31:5; Lu 23:46 * 7:60 Lu 23:34 * 8:1 Ap 7:58, 8:4, 11:19 * 8:3 Ap 9:1, 13, 22:4, 26:9-11

nɪkɪtek te Sol kare kakɪwaank mɪt miyapɪr nises hɪm me Krai. Hɪrak ken kerer wɪnak wɪnak kari mɪt miyapɪr ken kewisi nen nekre wɪnak enuk.

Mɪt newepyapɪr natɪp hɪm yaaim me Krai neit provins Sameria

4 Mɪt nises hɪm me Krai kerek nɪpaa nɪrɪr nɪnaaiwɪr Jerusalem nen ein ein natɪp mɪt miyapɪr hɪm me Krai. 5 *Mɪtik niuk mɪrak Filip ken wit Sameria katɪp mɪt ne mɪtik Krai kerek God kehɪmɪtanek kan kɪkaap mɪt. 6 Mɪt miyapɪr yapɪrwe hɪr han kiutɪp newis nɪkɪp nises menmen hɪrak ketpɪm nentar hɪr nɪr menmen yaaim hɪrak kɪrɪakem keiyɪn kɪkaap mɪt. 7 *Hɪrak kepɪr herwe enum hɪram menepɪp menpɪn mekeipɪn mɪt, hɪrak kɪkaap mɪt hɪt maa o mɪt hɪt enum hɪr nɪre yaain, 8 te mɪt neit ein han yaaik nepu.

9 Mɪtik hak niuk mɪrak Saimon hɪrak kau wit Sameria. Nɪpaa ere wɪ Filip kan hɪrak ketenwo henpɪn, kewen hawɪ menmei menmei marim te mɪt miyapɪr neit Sameria hɪr han kɪr kekrit. Hɪrak kewenɪpi hɪrekes hɪrak iuwe. 10 Mɪt yapɪrwe neit Sameria, mɪt iuwe, mɪt weinɪn, hɪr nemtau hɪm mɪrak nisesik. Hɪr natɪp nar ik: "Mɪtik ik hɪrak ketenen menmen me God iuwe hɪrak kɪre God." 11 Mɪt en hɪr nisesik iuwe nentar me wɪ yapɪrwe hɪrak kenipi hɪr han kɪr kekrit keriuwe menmen hɪrak kɪrɪakem. 12 Te maain Filip kan katɪp mɪt miyapɪr hɪm me God kakɪnɪn naanmampre mɪt, ketpor hɪm me Jisas Krai, mɪt miyapɪr yapɪrwe hɪr neweikɪn sip newet Saimon, hɪr nises hɪm im te Filip kɪkɪri. 13 Saimon hɪrkes kises hɪm me Krai, Filip kɪkɪrek. Epei au, hɪrak kises Filip menep menep kɪre wariyakɪt kɪrak, hɪrak kɪr menmen yaaim iuwe hɪrak kɪrɪakem kɪkaap mɪt keriuwerem te hɪrak han kɪrak kekrit.

14 Mɪt aposel neit Jerusalem nemtau mɪt ne Sameria nises hɪm me God, hɪr neriuwet Pita kekite Jon hɪrakɪt ten Sameria. 15 Hɪrakɪt ten tiun Sameria, hɪrakɪt titehi God te God Hɪmɪn Yaaik kaku han ke mɪt in, 16 tentar God Hɪmɪn Yaaik ap kan kewi wen au. Filip kɪkɪri kekine niuk me Jisas kerekek. 17 *Pita ketike Jon tewis his mɪrakɪt mewi te God Hɪmɪn Yaaik kan kau han kɪr.

18 Saimon kɪr aposel tewis his mɪrakɪt mau mɪt God Hɪmɪn Yaaik kan kewi, te hɪrak katɪp kakwet Pita kekite Jon pewek 19 ketpɪwekɪt kar ik: "Yi yenipa hi hertei menmen im te hi ewis his mamu mɪt, God Hɪmɪn Yaaik kakwi."

20 Pita kewenhi kar ik: "Hi hanhan ti hetike pewek mit yaain si tatɪkneni yentar ti han kitet ewɪr pewek ehɪt menmen yaaim me God hɪrak kewet mɪt en em weinɪm. 21 *Menmen im hɪram menmen mit au, mentar God kɪr han kit hɪrak yaaik au. 22 Ti eweikɪn sip ewet menmen im me ti han kitetim, ehitehi God kakɪsak menmen enum ti han kitetim. 23 *Hi hertei ti han enuk hemkre menepam heriuwe menmen haisu mɪrɪakem. Menmen im enum mau mekre han kit metenɪnit mar ke wai mesenek mɪtik hak his mɪrak keit wɪnak enuk."

24 Saimon katɪp Pita kekite Jon: "Yi eiyitehi God ke hi te menmen ti hetpim ap mamnen mamrewaank."

25 Pita ketike Jon tatɪp menmen hɪrakɪt terteyem me Jisas Krai, hɪrakɪt tepor hɪm me God. Epei au, hɪrakɪt pɪke tepno Jerusalem, hɪrakɪt ten tatɪp mɪt miyapɪr hɪm me God terer wit wit me provins Sameria ere hɪrakɪt tɪpiun wit Jerusalem.

Filip katɪp mɪtik ke Itiopia hɪm yaaim me Krai

26 Pita ketike Jon epei ten, ensel ke Mɪtik Iuwe God kan katɪp Filip kar ik: "Ti hekrit ekiuwe eno ere ti epiun yayiwe kepno Jerusalem ere wit Gesa." Nɪpaa mɪt nises yayiwe ik te in ek au. 27-28 ** Filip kemtewek epei au, hɪrak kekrit ken. Me wi im mɪtik hak hɪrak mɪtik iuwe ke wit Itiopia pɪke kakno wit kɪrak kitet yayiwe ik kepno. Mɪtik ik mɪtik iuwe naanmɪpre pewek me mɪte iuwe mɪt nekine niuk mɪre nenewe Kwin Kandes, hɪre pe kantri Itiopia. Hɪrak ken wit Jerusalem kewenɪpi God te hɪrak pɪke kau karis kɪrak kepnen. Hɪrak kepnen hɪrak kekine tɪwei nɪpaa profet Aisaia kewisɪm. 29 God Hɪmɪn Yaaik katɪp Filip kar ik: "Ti eno menep karis im ti etikerek eino." 30 Hɪrak katɪp epei au, Filip kesiuken ken menep kemtau mɪtik ek kekine hɪm mau tɪwei nɪpaa profet Aisaia kewisɪm. Filip kitɪwekhi kar ik: "Ti hertei hɪr o as me menmen ti ekinam o au?"

31 *Mɪtik iuwe eik kewenhi kar ik: "Markeik te hi erteiyem? Mɪtik ketpo menmen te hi erteiyem. Ti enen etikewa ewu in ti ewepyapɪr menmen te hi erteiyem."

32 *Hɪm mɪtik hɪrak kekinaam hɪram mar im:

"Hɪrak kɪre sipsip mɪt neriyaak nakɪp hɪrak ketikeri nenepan au. Hɪrak kɪre sipsip mɪt nime tepnek mɪrak hɪrak katɪp hɪm enum au, hɪrak kekintɪp.

* 8:5 Ap 6:5 * 8:7 Mt 10:1 * 8:17 Ap 19:6 * 8:21 Sam 78:37 * 8:23 Hi 12:15 * 8:27-28 Ais 56:3-7

* 8:27-28 Ap 9:22, 17:3 * 8:31 Jo 16:13 * 8:32 Ais 53:7-8

³³ H̄ir nenipek ȳnk enuk, h̄ir nanriyaak kakno kot m̄it nankepik au. Keim̄n kakwis niuk me n̄kerek n̄rak mamu t̄wei? H̄irak m̄it̄k hak ap kakwis̄m kak̄ntar h̄ir nank̄p kaki, h̄irak ap kaku t̄i kakine n̄kerek au.”

³⁴ M̄it̄k iuwe kitehi Filip kar ik: “Ti etpo profet kat̄p keim̄n? H̄irak h̄irekes o m̄it̄k hak?”

³⁵ Filip ketp̄wek menmen, h̄irak kat̄p me h̄im ek h̄irak kekinam te h̄irak ketp̄wek h̄im yaaim me Jisas. ³⁶ *H̄irak̄it tepno yayiwe t̄piun wit heipun m̄iwaairi te m̄it̄k iuwe kat̄p, “Ah̄irek! T̄ipar mei m̄iwaai in. Ap menmen mei meiyepeta te ti ek̄ira au.”

³⁷ [Filip kewenhi, “Hi ekrit te ti hises Jisas Krāis heriuwe han kit.” H̄irak kar ik: “Hi han kitet Jisas h̄irak N̄kan ke God kerekek.”]

³⁸ H̄irak̄it tat̄p epei au, m̄it̄k iuwe kat̄p m̄it̄k naanm̄pre karis h̄iram merp, te h̄irak ketike Filip tenke ten t̄ipar, Filip k̄k̄irek. ³⁹ *H̄irak̄it t̄inaaiw̄ir t̄ipar t̄iniu ten, God H̄im̄n Yaaik keithis Filip keriyaak ken te m̄it̄k iuwe kerenaan k̄nketn̄wek k̄irek au. H̄irak p̄ike kau karis kitet yayiwe han yaaik ken n̄rak en. ⁴⁰ *Te God H̄im̄n Yaaik h̄irak kari Filip ken. H̄irak keriyaak ken, te h̄irak kerenaan k̄ir h̄irekes h̄irak keit wit Asdot. H̄irak keke t̄i ken kerer wit wit kewepyap̄r h̄im yaaim me God ere h̄irak k̄piun wit Sisaria.

9

Sol keweik̄n sip kewet menmen enum kises h̄im me Jisas

¹ *Filip wen k̄riak menmen, m̄it̄k Sol wen kat̄p enum kaknep m̄it̄ miyap̄r nises h̄im me God. H̄irak ken k̄ir m̄it̄k iuwe pris kerek kin̄n naanm̄pre pris yap̄rwe, ² h̄irak kit̄iwekhi kak̄it t̄wei keiȳm kakno w̄inak me m̄it̄ ne weiw̄ik me Isrel h̄ir nau nererik nekine h̄im me Moses neit wit Damaskas. T̄iwei ik kat̄p h̄iram yaaim te Sol k̄ir m̄it̄ miyap̄r kerek nises h̄im n̄paa Jisas ketpim, h̄irak kaktorhis kakriyei kakri kaknen wit Jerusalem. ³ H̄irak keit t̄wei epei au, h̄irak ken wit Damaskas. H̄irak kepno menep, si mewen̄n waswas moke nepni man m̄ir meweik̄n̄wek. ⁴ H̄irak kenkew̄n kiwaai t̄i kemtau m̄it̄k keit ein kat̄p kar ik: “Sol Sol ti henmak te ti erekyo enum?” ⁵ *Sol kit̄iwekhi kar ik: “M̄it̄k Iuwe ti keim̄n?” H̄irak ketp̄wek kar ik: “Hi Jisas kerek ti herkyo enum. ⁶ Ti ekrit

eno wit Damaskas. Maain ti heit en, m̄it̄k hak kaknen kak̄itput menmen ti ehisesim.”

⁷ H̄ir m̄it̄ kerek netike Sol nitet yayiwe nen, h̄ir nerp neit. H̄ir nemtau h̄im te h̄ir ap n̄ir m̄it̄k keim̄n kat̄p. ⁸ Jisas ketp̄wek nepei au, Sol kekrit kesiusupan nanam̄ir te h̄irak ap k̄ir menmen au. h̄irak nanam̄ir toto, te m̄it̄ netikerek net̄iwekhis neriyaak neiȳk nen Damaskas. ⁹ H̄ir n̄piun Damaskas, me w̄i wikak Sol epei k̄ir menmen au, h̄irak ap kaam t̄ipar o menmen au.

¹⁰ M̄it̄k kiut̄p kises h̄im me Jisas kau wit Damaskas niuk m̄irak Ananiais. H̄irak kepu k̄tyak k̄ir M̄it̄k Iuwe Jisas kan ketp̄wek menmen kar ik: “Ananiais.” H̄irak kek̄ike kar ik: “M̄it̄k Iuwe hi hepu.”

¹¹ *M̄it̄k Iuwe ketp̄wek, “Ti ekrit eno wit niuk m̄irak “Ya wit k̄ip̄rak,” ti eno w̄inak ke Judas ti eit̄iwekhi ke m̄it̄k ke wit Tasas niuk m̄irak Sol. H̄irak prea kitauih menmen kepu ek. ¹² H̄irak epei k̄tyak k̄ir m̄it̄k niuk m̄irak Ananiais kan kewis his menterik te h̄irak p̄ike kak̄ir ein ein.”

¹³ *Ananiais p̄ike ketpim, “M̄it̄k Iuwe, m̄it̄ yap̄rwe netpo me m̄it̄k ik e menmen enum yap̄rwe h̄irak k̄ir̄akem me m̄it̄ nises h̄im mi neit Jerusalem. ¹⁴ *H̄irak epei kan in ketenen t̄wei ke m̄it̄ iuwe pris, h̄ir nat̄p h̄iram yaaim te h̄irak kak̄ithis m̄it̄ miyap̄r neim̄n newen̄pi niuk mit.”

¹⁵ *H̄irak M̄it̄k Iuwe Krāis ketp̄wek kar ik: “Ti eno kerekek hentar hi epei ehim̄tanek kakwepyap̄r h̄im mai kakt̄p m̄it̄ ap ne weiw̄ik me Isrel em, h̄ir netike m̄it̄ iuwe n̄ir netike m̄it̄ han ne weiw̄ik me Isrel. ¹⁶ *Hi h̄irekes tewen eteik̄n̄wek mekam mamnen mam̄k̄ip kak̄ntar h̄irak kakt̄p m̄it̄ miyap̄r h̄im mai.”

¹⁷ M̄it̄k Iuwe kat̄p epei au, Ananiais ken w̄inak ke Sol kewik, h̄irak kewis his menterik ketp̄wek kar ik: “Kai yinak Sol, M̄it̄k Iuwe Jisas kerek kewepuyap̄r h̄irekes keit yayiwe te ti h̄irek, h̄irak h̄irekes keriuweta hi han. H̄irak keriuweta te hi ekepit ti p̄ike eh̄ir ein ein, God H̄im̄n Yaaik kaku kak̄kre han kit.” ¹⁸ H̄irak kat̄p epei au, menmen m̄ire sauk h̄irak mekre nanam̄ir k̄irak m̄inat̄n, te Sol p̄ike k̄ir ein ein. H̄irak kekrit ken, Ananiais k̄k̄irek. ¹⁹ Epei au, h̄irak kaam menmen h̄irak p̄ike manpenuk keit.

Sol kat̄p m̄it̄ h̄im yaaim me Krāis keit Damaskas

²⁰ Sol h̄irak kepu ketike m̄it̄ han nises h̄im me God neit Damaskas me w̄i ham. Waswas h̄irak ken w̄inak ke m̄it̄ ne weiw̄ik

* 8:36 Ap 10:47 * 8:39 1Kin 18:12 * 8:40 Ap 21:8 * 9:1 Ap 8:3 * 9:5 Ap 5:39 * 9:11 Ap 21:39

* 9:13 Ap 8:3 * 9:14 Ap 9:1-2, 21; 1Ko 1:2 * 9:15 Ap 25:13, 23, 27;24; Ro 1:5 * 9:16 2Ko 11:23-28 * 9:21

me Isrel h̄ir nau nererik nekine h̄im me Moses, h̄irak kewepyap̄ir h̄im me Jisas kat̄ip m̄it h̄irak N̄ikan ke God. ²¹ *M̄it nemtau h̄im m̄irak h̄ir han kekrit nat̄ipan nar ik: “M̄it̄ik ik kerekek h̄irak keit Jerusalem kenep m̄it kerek nises h̄im me Jisas a? H̄irak kan in te kak̄ithis m̄it kerek newen̄ipi niuk m̄irak kakriyei kakri kakno kakwet m̄it iuwe pris en?” ²² *Sol keriuwe h̄im iuwe h̄irak ket̄ipim kari han ke m̄it yap̄irwe keteiknor Jisas h̄irak M̄it̄ik Iuwe Kraiis kerek God n̄ipaa keh̄im̄itanek te h̄ir m̄it ne weiw̄ik me Isrel nau Damaskas h̄ir ap nem̄ip̄ h̄im m̄irak.

²³ *W̄i yap̄irwe epei men, m̄it han ne weiw̄ik me Isrel nau en nererik nat̄ipan nimen̄ip̄in Sol nank̄ip te ²⁴ m̄it han net̄ip̄wek menmen h̄ir nan̄iakem. W̄itaan wanewik hekrit hekrit h̄ir nerp ya weip̄ir ke wit Damaskas nekiw̄iw̄ek h̄ir nank̄ip. ²⁵ *Au, w̄itaan hak m̄it kerek nises h̄im m̄irak me Jisas h̄ir net̄ip̄wekhis newis̄ik kek̄re w̄ipo wis̄enuk h̄ir n̄ikaaip w̄aai n̄inaiw̄irek ken kek̄re hei ke han iuwe keit wit eik keweik̄in wit Damaskas kekiuwe kerp t̄i h̄irak k̄ir̄ir.

Sol keit wit Jerusalem

²⁶ *Sol k̄inaaiw̄ir Damaskas epei ken wit Jerusalem, h̄irak kare kaku kaktike m̄it en nises h̄im me Kraiis. Au, h̄ir ap nemtau h̄im m̄irak. H̄ir n̄inein̄ik nentar h̄ir han kitet h̄irak ap kises h̄im me Kraiis. H̄ir han kitet h̄irak kan kem̄ip̄in kakwenaani kak̄ir neim̄in h̄ir nises Kraiis h̄irak kakwisi nan̄ino w̄inak enuk. ²⁷ *H̄ir n̄inein̄ik te m̄it̄ik Banabas ket̄ip̄wekhis keriyaaik keiȳik ken m̄it aposel ket̄ip̄or Sol kitet yayiwe h̄irak k̄ir M̄it̄ik Iuwe Jisas, h̄irak ket̄ip̄wek menmen. H̄irak wen ket̄ip̄or Sol kat̄ip m̄it h̄im me Kraiis ket̄ip̄or h̄im manp keit wit Damaskas. ²⁸ H̄irak ket̄ip̄or epei au, h̄ir newis Sol kau ketikeri te h̄irak ken k̄ir ein ein keit Jerusalem kat̄ip h̄im iuwe ket̄ip̄or h̄im me Jisas. H̄irak ap k̄inapen au. ²⁹ H̄irak ketike m̄it ne weiw̄ik me Isrel kerek h̄ir nertei h̄im Grik, h̄ir nat̄ipan nenehan me Jisas te h̄ir nererik nimen̄ip̄inek nank̄ip. ³⁰ *W̄i kerek m̄it nises h̄im me Jisas ein nemtewek, h̄ir neithis Sol neriuwetek kekiuwe ken wit Sisaria newis̄ik kau sip neriuwetek ken n̄irak en wit Tasas. ³¹ Me w̄i im m̄it ap nenep m̄it nises h̄im yaaim me Jisas te h̄ir m̄it yap̄irwe nau neit provins Judia, Galili ketike Sameria h̄ir nau werek werek. God H̄im̄in Yaaik kekepi h̄ir n̄inak̄in tokim h̄ir nari m̄it han nises h̄im me Jisas Kraiis h̄ir han kitet h̄irak yaaik.

Pita k̄ikaaip Inias h̄irak k̄ire yaaik

³² Pita keke t̄i ken kerer wit wit. W̄i ham h̄irak ken k̄ir m̄it nises h̄im me God neit wit Lida. ³³ H̄irak ken k̄ir m̄it neit wit Lida, h̄irak k̄ir m̄it̄ik niuk m̄irak Inias. M̄it̄ik ik k̄iwaai yeno me tito hisp̄inak wikak (8) kent̄ar his h̄it maa te h̄irak ap kekrit au. ³⁴ Pita ket̄ip̄wek kar ik: “Inias, Jisas kenipit ti h̄ire yaaik. Ekrit ewen laplap ewis̄im em̄antar yeno.” H̄irak kat̄ip epei au, m̄it̄ik kekrit waswas. ³⁵ M̄it yap̄irwe nau wit Lida kekite wit iuwe Seron n̄irek h̄irak k̄ire yaaik te h̄ir neweik̄in sip newet menmen enun nises M̄it̄ik Iuwe Jisas.

M̄ite Dokas waa Pita p̄ike k̄ik̄ia (o kek̄ip) wekrit wepu

³⁶ M̄ite piut̄ip niuk m̄ire Tabita wepu wit Jopa. Me h̄im Grik h̄ir m̄it nenewe Dokas. Hekrit hekrit h̄ire w̄irak menmen yaaim h̄ire w̄ikaaip m̄it enun menmen auri, h̄ire wis̄es h̄im me God. ³⁷ Me w̄i Pita kepu wit Lida, m̄ite ip w̄inap h̄ire waa. M̄it miyap̄ir han en nises menmen me maam̄er n̄ir h̄ir n̄ik̄ir ȳink k̄ire newisiye w̄iwaai wekre haau mau w̄inak kau niu. ³⁸ Wit Lida h̄irak menep k̄irap̄it wit Jopa te m̄it nises h̄im me God neit ein nemtau m̄it nat̄ip Pita kepu Lida, te h̄ir nesiuwe m̄it̄ik̄it wik ten tet̄ip̄wek tar ik: “Ti etikaw̄ir euno wit kaw̄ir waswas.” ³⁹ H̄irak̄it tat̄ip epei au, Pita kekrit ketikeret ten. H̄irak̄it ten tiun w̄inak eik, h̄ir neriyaaik ken haau kau niu ein. Miyap̄ir yap̄irwe kerek m̄ikaaan n̄ir epei naa, h̄ir nerp en n̄ik̄it̄ep. H̄ir n̄ir Pita epei kan, te h̄ir nan neweik̄niwek neteik̄niwek menmen n̄ipaa me w̄i h̄ire wepu Dokas wekerwo laplap wewet m̄it miyap̄ir em neriuwetem. ⁴⁰ *Pita keriuweti nen witeik, h̄irak kiteh̄ir kewen nin̄ip kitehi God me h̄ire. Epei au, h̄irak kerenaan kat̄ip herwe ȳink k̄ire kar ik: “Tabita ti ekrit.” H̄irak kat̄ip epei au, h̄ire wesiuapan naan. H̄ire wesiuapan naan w̄ir Pita, te h̄ire wekrit wau yeno. ⁴¹ H̄ire wekrit wau yeno, Pita k̄ik̄ia h̄ire wekrit werp, h̄irak ken̄ine miyap̄ir m̄it n̄ir epei naa n̄ipaa ein, h̄ir netike m̄it han en nises h̄im me God kewet̄ir m̄ite ip p̄ike wan. ⁴² M̄it yap̄irwe neit Jopa nemtau h̄im im te h̄ir nises h̄im yaaim me M̄it̄ik Iuwe Kraiis. ⁴³ *Pita kepu w̄i yap̄irwe kau w̄inak ke M̄it̄ik itai k̄irak Saimon kerek kenip ȳink me samiyak yaaim me yerkesi.

10

Ensel ke God ken k̄ir m̄it̄ik Konilias ket̄ip̄wek menmen

* 9:22 Ap 17:3, 18:5, 28 * 9:23 Ap 23:12 * 9:25 2Ko 11:32-33 * 9:26 Ga 1:17-19 * 9:27 Ap 9:4, 20; 1Ko 9:1, 15:8 * 9:30 Ap 11:25; Ga 1:21 * 9:40 Mk 5:40-41 * 9:43 Ap 10:6 * 10:1 Mt 8:5; Ap 27:1, 3

1 *Mítik hak niuk m̄rak Konilias kepu wit Sisaria. H̄rak mítik iuwe ke Ami, h̄rak kin̄n naanm̄pre 100 m̄t soldia ne ami ne wit iuwe Itali keit yan̄m̄n. 2 H̄rak mítik ik ketike m̄t nau w̄nak k̄rak h̄r han kitet God h̄rak iuwe te h̄r newen̄piyek. Hekrit hekrit h̄rak kitehi God menmen, h̄rak keit pewek kewet m̄t ne Isrel kerek enun menmen auri kewet̄rem. 3 *W̄i ham menep h̄nkew̄i h̄rak kepu k̄tyak k̄r en̄sel kerek ke God kan ketp̄w̄ek kar ik: “Konilias.”

4 H̄rak Konilias k̄rap̄rwek kep̄r̄p̄r̄ kit̄w̄ekhi, “Mekam mítik iuwe?”

Ensel ketp̄w̄ek kar ik: “God han kitetit ti hit̄w̄ekhi hekrit hekrit ti ewet m̄t enun si enuni pewek herekyor yaaim. 5 Te in ek ti esiuwe m̄t han nan̄no wit Jopa h̄r nan̄nant̄n mítik kerek niuk m̄rak Saimon. Niuk m̄rak ham h̄rak Pita. 6 *H̄rak kau w̄nak ke itai k̄rak Saimon, kerek kenip ȳnk me samiyak, h̄rak w̄nak k̄rak k̄w̄aai tenhaan menep wan eik. H̄rak kak̄t̄put menmen te yi eiyisesim.”

7 Ensel ketp̄w̄ek epei au, h̄rak ken. H̄rak ken, Konilias ken̄ne mítik̄it wik t̄rak menmen m̄rak tekite mítik ke ami kiut̄pen. Mítik ke ami kewen̄pi niuk me God, h̄rak hekrit hekrit kau ketike Konilias naanm̄pre menmen m̄rak me ami. 8 H̄rak ketp̄w̄ek̄it menmen h̄rak epei k̄rem. H̄rak ketp̄w̄ek̄item epei au, h̄rak kesiuweret ten wit Jopa.

Pita kepu k̄tyak k̄r menmen

9 H̄rak kesiuweret ten, w̄taan h̄rak̄it t̄w̄aai ya ke n̄m̄n. Wanewik h̄rak̄it tekrit tepno menep wit Jopa. Menep me wepni n̄m̄n iuwe Pita k̄niuu ken kau w̄nak siup kerek k̄p̄rak ken kitehi God menmen. 10 H̄rak Pita kitehi God menmen, h̄rak n̄np̄i maak h̄rak han kitet kak̄m̄ menmen, h̄rak wen kemeryor h̄r wen n̄am m̄w̄aai si. H̄rak kepu en h̄rak kepu k̄tyak, 11 *k̄r nepni mewep menmen m̄re laplap m̄t n̄kaaip w̄aai mewim men p̄nak men p̄nak, men yinak, men yinak, h̄ram mekiuwe man menep t̄i. 12 Menmen yap̄rwe mau mekrerem. Samiyak, manpen, pewen, k̄rin metike hore yap̄rwe. 13 H̄rak k̄rem, h̄rak k̄rem m̄t mítik ketp̄w̄ek kar ik: “Pita ekrit em̄p eh̄m.” 14 *Au, Pita ketp̄w̄ek kar ik: “Auye! Hi n̄paa ere in ap haam menmen im h̄m me Moses mau t̄w̄ei meriuwes̄sem mar ik: ‘Yi m̄t ne Isrel ap eȳim samiyak im au em̄t.’” 15 *H̄rak mítik ketp̄w̄ek kar ik: “Menmen God kat̄p̄ h̄ram yaaim ti ap et̄p̄

h̄ram enum au em̄t.” 16 Menmen im man mar wikak. Epei au, menmen m̄re laplap p̄ke m̄niuu men nepni eim.

17 H̄ram m̄niuu men nepni eim, Pita han kitet kar ik: “Menmen im meteikno mekam?” Pita han kitetim, mítik̄it kerek Konilias n̄paa keruwetet t̄piun Jopa titehi m̄t ere t̄nap̄n w̄nak ke mítik Saimon, h̄rak̄it terp ya weip̄r ke n̄wa meweik̄n w̄nak eik e. 18 H̄rak̄it ten̄ne titehi tar ik: “Mítik kiut̄p̄ niuk m̄rak Saimon Pita kau in o au?” 19 *Pita han kitet menmen h̄rak epei k̄rem, God H̄im̄n Yaaik ketp̄w̄ek kar ik: “N̄k̄ip̄ emnep emtewek! Mítik̄it wikak epei tan t̄ntetnut, 20 te ti ekrit ekiuwe eno etikeret eino. Ti ap enapen han ekitet menmen au em̄t. Hi epei heriuwetet tan.”

21 H̄rak kat̄p̄ epei au, Pita k̄kiuwe ken k̄r mítik̄it kerek Konilias keruwetet tan in, h̄rak ketp̄w̄ek̄it kar ik: “Hi mítik yi ȳnyetno. Yenmak te yi yan?” 22 *H̄rak̄it tetp̄w̄ek tar ik: “Mítik iuwe kin̄n naanm̄pre 100 m̄t ne ami keruwetet haiu man in. H̄rak mítik yaaik han kitet God iuwe h̄rak kisesik, m̄t ne weiw̄ik me Isrel h̄r nat̄p̄: ‘H̄rak yaaik,’ mítik ik God kesiuwe en̄sel k̄rak ketp̄w̄ek h̄rak kak̄riuwet m̄t han nan̄no nantuthis ti enen w̄nak k̄rak ti et̄p̄w̄ek menmen.” 23 *H̄rak̄it tat̄p̄ epei au, Pita keriyei keri kan w̄nak n̄m̄n en, h̄rak̄it t̄w̄aai en me w̄taan. Wanewik h̄rak kekrit ketike m̄t han ne wit Jopa h̄r nises h̄m me God, h̄r netikeret nen.

Pita ken w̄nak ke Konilias

24 H̄r netikeret nen ere w̄taan, h̄r n̄w̄aai. Wanewik h̄r nekrit nen. Me w̄i im h̄r n̄piun Sisaria kerek Konilias kemer̄r Pita. H̄rak epei kari nei ne weiw̄ik miut̄p̄ m̄rak, netike n̄rak yinan han h̄r nau w̄nak. 25 Pita ketikeri nare nan̄no n̄m̄n en, Konilias kewenyip̄rek keit ya weip̄r ke w̄nak kenke kewen nin̄p̄ kiteh̄r menep h̄t m̄rak. 26 *Au, Pita kenipek h̄rak kekrit, ketp̄w̄ek kar ik: “Ti ekrit hentar hi ap God au. Hi mítik har ke ti kerek.” 27 Pita ketike Konilias tewepnak ten n̄m̄n en, Pita k̄r m̄t yap̄rwe nererik nau en.

28 H̄rak k̄r m̄t nau en, h̄rak ketpor kar ik: “Yi m̄t h̄ras yi yertei werek h̄m haiu m̄t ne Isrel misesim h̄ram meriuwes̄isai mamu w̄nak ke m̄t ap ne weiw̄ik me Isrel mam̄m menmen mantikeri au em̄t. Te God epei keteikno hi ap han ekitet mítik hak enuk kentar h̄rak ap ke weiw̄ik me Isrel au. 29 W̄i kerek yi yeriuwet mítik̄it tan tetauh̄s, hi ap hat̄p̄ au. Hi han kerek. In

* 10:3 Ap 3:1 * 10:6 Ap 9:43 * 10:11 Ap 11:5-17 * 10:14 Lev 11:1-47; Esi 4:14 * 10:15 Mk 7:15, 19
* 10:19 Ap 11:12, 13:2 * 10:22 Ap 10:1-2 * 10:23 Ap 10:45, 11:12 * 10:26 Ap 14:13-15; Rev 19:10

ek hi hitihi te yi yenmak yi yeriuwet mitikik tan tetauhis te hi han in?"

³⁰ *Konilias katip kar ik: "Mar ke tepin ti han in, nipaseik wi tekyaaait (4) hi heit winak kai hi hitehi God menmen ere menep hinkewi. Hi wen hepu in, hi hir mitik kiutip keriuwet klos merhhe kerp ninaan mai. ³¹ Hirak ketpo kar ik: 'Konilias, God kemtau him mit ti hitiwekhi menmen. Hirak han kitet menmen yaaim ti hirak mit enun si enuni em. ³² Ti eriuwet mit han nanino wit Jopa naninantin mitik niuk mirak Saimon Pita. Hirak kau winak ke mitik Saimon kerek kenip yink me samiyak yaaim meyerkesi, hirak winak kirak kiwaai تنهاان menep wan eik.' ³³ Hi epei hemtewek, waswas hi heriuwet mitikik wik ten tintetnut tetuthis terit tan. Ti mitik yaaik te ti etikeret epei yan in. Tis, God kau ketikewai hiau mererik te hiau mammtau menmen God ketput ti ewepyapirem etpaiyem."

Pita katip him me Krai keit winak ke Konilias

³⁴ *Konilias katip Pita epei au, Pita ketpor kar ik: "Hi hetpi werek. In ek hi hertei God hirak han kitet mit miyapir yapirwe nipiran kerekyor menmen miutip. ³⁵ *Weiwik miutip keremem au. God han yaaik keriuwe mit nerer wit wit kerek newenipiyek nriak menmen yaaim nisesik. ³⁶ *Yi yertei him God kewet hiau mit hiau nepenyerer ne Isrel kewetiyem. God kewepyapir him yaaim katip hiau mamtikerek emu han kiutip mamntar Jisas Krai. Hirak Mitik iuwe kinin naanmpre mit yapirwe. ³⁷ *Yi yertei nipaa Jon katip mit menmen ketpor hir enweikin sip enwet menmen enum, hirak kikiri. Hirak kikiri epei au, Jisas kewepyapir him me God mekrit minin meit Galili men merer wit wit meit Isrel. ³⁸ *Yi yertei Jisas ke wit Nasaret. God kehimitanek kewetiwek Himin Yaaik kirak ken kewik kewetiwek menmen iuwe mirak kakikpek. Hirak ken kerer wit wit kirak menmen yaaim me mit, kikaap mit kerek Seten kewir menmen mirak enum menteri, kekepi hir nire yaain kentar God kau ketikerek kekepi. ³⁹ Hiau mit aposel mewepyapir menmen yapirwe hirak kiriakem kerer wit wit ke Isrel, mekite wit iuwe Jerusalem. Mit iuwe ninin naanmpre wit Isrel hir netiwekhis neiyik nen nakip newenkekik kau nu tentarakit

hirak kaa. ⁴⁰ *Au, me wi wikak hekrit enum eik, God kikikak hirak hekrit kepu hirak kewepyapir hirekes. ⁴¹ *Mit yapirwe au. Hiau mit aposel kerek nipaa God kehimitenai hiau mewepyapir menmen mirak. Hirak hekrit kepu hiau maam tpar menmen metikerek. ⁴² *Hirak ketpai him manp te hiau mamno mamwepyapir hirak mitik God kehimitanek hirak skelim mit nipaa naa, mit wen nepu. ⁴³ *Mit profet yapirwe nipaa newis him mekre tiwe mewepyapir him me mitik ik. Hir natip mit miyapir kerek nisesik, God kakisak menmen enum hir nriakem kakintar menmen yaaim Jisas kerekyaayem."

Mit ap ne weiwik me Isrel God Himin Yaaik kan kewi

⁴⁴ *Pita wen ketpor him mirak, God Himin Yaaik kan kau han ke mit miyapir kerek nemtau him Pita ketporem. ⁴⁵ Mit ne weiwik me Isrel, kerek nises him me God nan netike Pita, hir nehinhin natip nar ik: "God epei kesiuwe Himin kirak Yaaik kan kau hiau mit ketike mit in kerek ap ne weiwik me Isrel." ⁴⁶ *Hir natip menmen ik nentar hir epei nemtau mit in natip him ham hir hiras nepitariyem newenipi niuk me God hirak iuwe neriuwe him im. Pita katip him iuwe kar ik: ⁴⁷ *"God Himin Yaaik kan kau han ke mit in kar ke nipaa hirak kan kau hiau mit. Keimin kaktip te mit in ap hiau mamkiri mamriuwe tpar au a? Auye!" ⁴⁸ *Hirak katip epei au, hirak ketpor hir nikiri neriuwe tpar nekine niuk me Jisas. Hir nikiri epei au, hir mit en nitiwekhi hirak kau ketikeri me wi ham.

11

Pita katip mit nises him me God neit Jerusalem me menmen hirak kiriakem

¹ Mit aposel netike mit kerek nises him me God neit provins Judia nemtau mit ap ne weiwik me Isrel epei nises him yaaim me God. ² Ewaai meruri Pita pike kan wit Jerusalem, mit kerek natip mit nises him me God nerekir yink kir hir nitiwekhi nenerek ³ *natip nar ik: "Ti henmak te ti hau hetike mit ap ne weiwik me Isrel, yi yekiyam yaam menmen? Hiram au emit."

⁴ Au, Pita kewepyapir ketpor menmen yapirwe epei man kerek God kiriak Konilias em. ⁵ *Hirak katip kar ik: "Hi hepu wit Jopa, hi hepu ein hi hitehi God menmen,

* 10:30 Ap 1:10, 3:1 * 10:34 1Sml 16:7; Ro 2:11; Ga 2:6
17:4 * 10:37 Mt 4:12-17 * 10:38 Mt 3:16; Lu 4:17-20
Ap 1:8; Lu 24:42-43 * 10:42 Ap 17:31; 2Ti 4:1; 1Pi 4:5
Ap 11:15, 15:8 * 10:46 Ap 2:4, 19:6 * 10:47 Ap 8:36
Ap 10:9-48

* 10:35 Jo 9:31 * 10:36 Sam 107:20; Ais 52:7; Rev
* 10:40 1Ko 15:4-7 * 10:41 Jo 14:19, 22-24, 15:27;
* 10:43 Ais 33:24, 53:5-6; Jer 31:34; Dan 9:24 * 10:44
* 10:48 Ap 2:38 * 11:3 Ap 10:28; Ga 2:12 * 11:5

au hi h̄tyak h̄r menmen m̄re laplap mekiuwe man, h̄r new̄r waai neriyaam nen yinak nen yinak, nen p̄nak nen p̄nak mekiuwe man m̄erp menep hi herpai. ⁶ Te hi h̄r samiyak, manpen, pewen, k̄rin metike hore mei me yaank mekrerem. ⁷ Hi h̄r samiyak mekrerem, hi hemtau m̄t̄ik ketpo kar ik: ‘Pita ti ekrit enep mei eh̄im.’ ⁸ Hi hewenhi har ik: ‘M̄t̄ik iuwe auye. N̄paa ere in hi ap haam menmen im kerek h̄m me Moses meriuwes̄isim mar im: Yi m̄t̄ ne Isrel ap eiȳm samiyak im.’ ⁹ M̄t̄ik keit nepni p̄ike ketpo kar ik: ‘Menmen God kat̄ip h̄ram m̄re yaaim, ti ap et̄ip h̄ram enum au em̄t.’ ¹⁰ Menmen man marim ere mar wikak, te h̄ram p̄ike m̄niu men nepni. ¹¹ H̄ram p̄ike men nepni, m̄t̄ik̄t̄ wikak kerek m̄t̄ik ke Sisaria keruwet̄et, h̄rak̄t̄ ten terp w̄nak hi hewik. ¹² God H̄m̄n Yaaik ketpo hi ap han ek̄itet menmen au. Hi eno etikeret kerekek. M̄t̄ik̄t̄ hisp̄nak kiut̄ip (6) terp in tetikewa h̄rak̄t̄ tetikewa mariyan men wit Sisaria haiu men mekre w̄nak ke m̄t̄ik Konilias. Haiu men w̄nak ke m̄t̄ik Konilias, ¹³ h̄rak ketpai h̄rak k̄r ensel kerp w̄nak k̄rak ketp̄iw̄ek kar ik: ‘Ti esiuwe m̄t̄ik kakno wit Jopa kak̄inkat̄in m̄t̄ik niuk m̄rak Saimon Pita. ¹⁴ *H̄rak kaknen kakt̄ip h̄m mamkaap ti etike m̄t̄ miyap̄r nau w̄nak ki yi eiȳses h̄m me God te maain God kakt̄ihis.’ ¹⁵ *Hi han kekrit hare etpor menmen, au God H̄m̄n Yaaik kan kau kekre han k̄r kar n̄paa kan kau haiu m̄t̄ in. ¹⁶ *H̄rak kan kewi, hi han kit̄et h̄m n̄paa M̄t̄ik Iuwe Kraiskat̄ip. H̄rak kat̄ip kar ik: ‘Jon kik̄r m̄t̄ keriuwe t̄ipar te hi tewen esiuwe God H̄m̄n Yaaik kaknen kaku yi m̄t.’ ¹⁷ Haiu mertei n̄paa haiu mises h̄m me M̄t̄ik Iuwe Jisas Kraisk, h̄rak kesiuwe H̄m̄n k̄rak yaaik. In ek God epei kewet m̄t̄ ap ne weiw̄ik me Isrel menmen yaaik ik n̄paa h̄rak kewetaiyem. Hi keim̄n te hi hat̄ip God ek̄it? Taauye!’

¹⁸ *M̄t̄ en nemtau h̄m Pita ketpim, h̄r ap wen nenerek au. H̄r newen̄p̄i niuk me God nat̄ip nar ik: ‘God epei kewis m̄t̄ ap ne weiw̄ik me Isrel h̄r nanweik̄n sip nanwet menmen enum te h̄r nanu nan̄t nantikerek nan̄r ke haiu m̄t̄ in.’

M̄t̄ kerek nises h̄m me Kraisk neit Antiok h̄r n̄rak menmen

¹⁹ *Me w̄ m̄t̄ nenep m̄t̄ik Stiven h̄rak kaa, m̄t̄ nan̄waank m̄t̄ miyap̄r kerek nises h̄m me God. Au, h̄r n̄r̄r. Han n̄r̄r nen menep, han au nen yan̄m̄n ere h̄r

niun wit Finisia, wit Saipras, wit Antiok nat̄ip m̄t̄ ne Isrel nau en keriyen h̄m yaaim me Kraisk. ²⁰ M̄t̄ han kerek nises h̄m me God h̄r ne wit Saipras ketike provins Sairini, h̄r nen wit Antiok newepyap̄r h̄m yaaim me M̄t̄ik Iuwe Jisas, h̄r nat̄ip m̄t̄ ne Isrel netike m̄t̄ ap nei ne Isrel netporem. ²¹ *M̄t̄ik Iuwe God kekepi te m̄t̄ yap̄rwe nemtau h̄m neweik̄n sip newet menmen enum h̄r nises M̄t̄ik Iuwe Kraisk.

²² *M̄t̄ ne weiw̄ik me God neit Jerusalem nemtau h̄m me menmen im epei man, te h̄r nesiuwe Banabas ken wit Antiok k̄r menmen. ²³ *H̄rak ken kiri, h̄rak k̄r God kerekpor yaaim, h̄rak han yaaik keriuweri h̄rak ketpor h̄m manp te h̄r wen enises M̄t̄ik Iuwe ek̄ikre han k̄r iuwe. ²⁴ *Banabas h̄rak m̄t̄ik yaaik, God H̄m̄n Yaaik kau kekre han k̄rak iuwe, h̄rak kises God werek werek, te m̄t̄ yap̄rwe nises h̄m me M̄t̄ik Iuwe Kraisk.

²⁵ *M̄t̄ yap̄rwe nises h̄m me Kraisk te Banabas ken wit Tasas k̄inkat̄in Sol. ²⁶ *H̄rak k̄inkat̄in Sol ere k̄nap̄nek keriyaak p̄ike keyik̄ ken wit Antiok, h̄rak p̄ike ken wit Antiok kau en tito kiut̄ip, h̄rak̄t̄ tau en tek̄ite m̄t̄ ne weiw̄ik me God teteik̄n m̄t̄ yap̄rwe menmen, tetpor h̄m me God. H̄r neit wit ik e, m̄t̄ han nin̄n nekine niuk me m̄t̄ nises h̄m me Kraisk, h̄r m̄t̄ Kristen.

²⁷ *Me w̄ im, m̄t̄ han profet kerek newepyap̄r h̄m me God, n̄naaiw̄r wit Jerusalem nekiuwe nen wit Antiok. ²⁸ *M̄t̄ nan nererik nemtau h̄m me God, m̄t̄ik kiut̄ip ke m̄t̄ in niuk m̄rak Agabas h̄rak kekrit kerp n̄m̄n h̄r m̄t̄ nau nererik en, God H̄m̄n Yaaik ketp̄iw̄ek te h̄rak kewepyap̄r menmen im: Maain w̄ mamnen te haw̄ ap kaknen kakrer wit wit au, menmen mamu ni ap mamwo au mami. (Menmen im epei man me w̄ m̄t̄ik iuwe gavman ke Rom Klodias h̄rak kin̄n naanm̄pre m̄t̄.) ²⁹ M̄t̄ nises h̄m me God en han kit̄et h̄r niut̄ip niut̄ip nenke pewek m̄r nan̄siuwerem mamno wit Judia kerek haw̄ ap kan keit en menmen me ni ap mewo au. H̄ram maa. ³⁰ *H̄r nenkerem nemaniyem, h̄r newet Banabas ketike Sol pewek im h̄rak̄t̄ teiȳm ten tewet m̄t̄ iuwe nin̄n naanm̄pre m̄t̄ ne God neit Jerusalem, tewetirem.

12

M̄t̄ik iuwe gavman King Herot ketike Jems kaa kewis Pita kekre w̄nak enuk

* 11:14 Ap 16:31 * 11:15 Ap 2:4 * 11:16 Ap 1:5
 Ap 2:41 * 11:22 Ap 4:36 * 11:23 Ap 13:43, 14:22
 4:16 * 11:27 Ap 13:1, 15:32 * 11:28 Ap 21:10 * 11:18 Ap 13:48, 14:27 * 11:19 Ap 8:1-4 * 11:21
 * 11:24 Ap 2:41, 6:5 * 11:25 Ap 9:30 * 11:26 1Pi
 11:30 Ap 12:25

¹ Me wí im mítik iuwe gavman King Herot kinin naanmípre mít neit Isrel, hírak kewaank mít han ne weiwík me God. ² Hírak keithis Jems, Jon níkik kírak, katíp mít ne ami nírak hír nerekir teruk kírak kewen keket. ³ Hírak kaa, hírak Herot kertei mít ne Isrel han yaaik neriuwe menmen hírak epei kírakem, hírak wen kírak menmen enum. Hírak keithis Pita kewisik kekre wínak enuk me wí mít nererik han tewenin menmen, hír naam bret yis mekrerem au. ⁴ Hírak kewis Pita kekre wínak enuk, mít ne ami naanmíprewek. Hír mít nar 16 hír nenkehan níre tekyaaít tekyaaít (4) naanmípre Pita wítaan wanewik wítaan wanewik. Herot han kitet wí mít nererik han tewenin menmen hír naam menmen epei au, hírak kaksipanek kakno witeik mít yapírwe nanírek hír nantíp nare nankíp. ⁵ Mít ne ami wen naanmípre Pita, te mít miyapír yapírwe ne weiwík me God hír nitehi God iuwe te kakíkepik.

Ensel keithis Pita keriyaak ken kinaaiwír wínak enuk

⁶ Wítaan wí miutíp mítik King Herot kaknen kakíthis Pita kakno wit mít yapírwe nanírek nankíp, me wítaan ik Pita kíwaai kekre mítik wík te ami ketin ke nímín, hír newis sen me ain wík mewik, mari hispínam me ami ek, pínam mari ami ek. Mít ami han naanmípre ya weipír ke wínak enuk eik e. ⁷ Hír naanmípre ya weipír, ensel ke God kerp en kóre si merhíthe meit haau ek. Hírak mítik ensel kewis his mau yapír ke Pita kekotítek ketpíwek kar ik: “Ti ekrit waswas.” Hírak epei ketpim, sen menke mínaaiwír his mírak. ⁸ Híram mínaaiwír his mírak, Ensel píke ketpíwek kar ik: “Ti enke klos mit tokim eriuwet su mit.” Pita kírakem epei au, ensel ketpíwek kar ik: “Ti eriuwet saket kit ti eísisa enen.” ⁹ Pita kisesik kínaaiwír wínak enuk ken wit eik. Hírak kepítari menmen ensel kírakem híram werek o au. Hírak han kitet hírak kíwaai kítayak. ¹⁰ Hírakít tínaaiwír weipír ke han ke nímín. Epei au, hírakít tínaaiwír weipír ke han ke wit eik ere tiun weipír wísenuk ke ain ke níwa kíkaiusiu ke wit Jerusalem. Weipír eik au tokik keit te hírekes kíkaiusiu, hírakít ten wit eik. Hírakít tekiuwe ya, ensel keweikínhis kóre níme kínaaiwírek,

¹¹ Ensel kínaaiwír Pita, hírak kertei mekam epei man te hírak katíp kar ik: “Hi hertei werek. God kesiuwe ensel

kírak ketauhis keriya hi hínaaiwír menmen Herot ketike mít ne Isrel han kitet nanrektywem.” ¹² Hírak han kitet menmen im ere werek, hírak ken wínak ke Maria, miye pe mítik Jon Mak, mít yapírwe nererik neit ein hír nitehi God me Pita. ¹³ Pita kan kerp weipír ke wínak keit witeik keretít weipír keket teruk. Míte niuk míre Roda híre wírak menmen weit pewek im au, híre wan wawír keimín keretít weipír keket teruk. ¹⁴ Híre wen menep witehi war ik: “Ti keimín?” Hírak kekíke toník mekre níkip míre híre wertei hírak Pita. Híre wertei hírak Pita, híre han yaaik wesiuknen wen ein wíkaiusiu weipír au, watíp mít en war ik: “Pita kerp witeik.” ¹⁵ Hír newenuwehi nar ik: “Ti hetaritari.” Au, híre weptíp yapírwe war ik: “Hírak kerp witeik.” Hír natíp nar ik: “Au, hírak au, hímín kírak kerekek.”

¹⁶ Hír wen natípan, Pita wen keretít weipír te hír nare naníno nanírek. Hír níkaiusiu weipír nírek hír nehínhín. ¹⁷ Hír nehínhín nesike yaanmi, Pita kíkíam his kesiyor hírak katíp kar ik: “Yi eikintíp.” Epei au, hírak ketpor karkeik Mítik Iuwe God ketíwekhis keriyaak kan kínaaipís wínak enuk ke gavman. Hírak ketpor menmen im epei au, hírak ketpor kar ik: “Yi eino eitíp Jems ketike nauu yinan han hím im hi epei hetpiyem.” Hírak ketpor epei au, hírak kínaaiwír wit ik kírír ken wit hak kísawín kau en.

¹⁸ Maain wanewik epei man, mít ne ami neit wínak enuk hír nekrit han enuk wísenuk hír natíp nitehiyan nar ik: “Pita ken neiyín?” ¹⁹ Mítik iuwe King Herot kesiuwe mít ne ami han hír nínetníwek níetníwek au. Hír nínetníwek au, Herot kítehi mít kerek naanmípre Pita hír nepítari menmen te hírak han enuk katíp mít ne ami han nantorhis neriyei neri naníno naníníp nani. Epei au, Herot kínaaiwír provins Judia kekiuwe ken wit Sisaria.

Mítik iuwe King Herot kaki

²⁰ Mítik iuwe King Herot kepu wit Sisaria, hírak han enuk keriuwe mít ne wit Taia ketike wit Saidon. Hír nerteiyek in ek hírak kaknen te hír mít han nan nererik nen nanír King Herot. Hír nípiun ein, hír nínin natíp mítik niuk mírak Blastas kerek naanmípre menmen me wínak ke King Herot, hír netpíwek menmen hír hanhan menmen me nípaa hír níteke King Herot han enuk neriuwehan híram nepi werek emít. Hír netpíwek epei au, hír nen ní

* 12:3 Ap 4:3 * 12:5 Je 5:16 * 12:6 Ap 5:23 * 12:10 Ap 5:19 * 12:12 Ap 12:25, 15:37 * 12:15 Ap 26:24; Mt 18:10 * 12:17 Ap 13:16, 19:33, 21:40 * 12:18 Ap 5:22-24 * 12:20 1Kin 5:11; Esi 27:17

King Herot nit>wekhi enkiyan enu enit nentar h̄r neit menmen me wit King Herot naanm̄iprewem.

²¹ Me w̄i h̄rak nepei k̄imat, m̄it̄ik iuwe Herot keriuwet laplap me m̄it̄ik iuwe h̄rak keiȳim kak̄ir m̄it, h̄rak kan kau yeno m̄irak me gavman kat̄ip m̄it h̄m m̄irak. ²² H̄rak kat̄ip epei au, m̄it h̄r n̄inap nat̄ip nar ik: “H̄rak kat̄ip k̄ipre God kerekek. K̄ire m̄it̄ik au. ²³ *Wasenum h̄rak m̄it̄ik ensel ke God kenip Herot h̄rak k̄inap kentar h̄rak ap keweni ketpor, “Hi God au, hi m̄it̄ik kerekek.” Henek m̄ire p̄inike maak tu k̄irak te h̄rak kaa.

²⁴ *Te m̄it miyap̄ir yap̄irwe nerer wit w̄it nemtau h̄m me God h̄r nisesim.

²⁵ *Banabas ketike Sol h̄rakit tewet m̄it neit wit Jerusalem pewek. Me w̄i im hawi ap kan te menmen me ni m̄ir ap mewo au. H̄rakit tew̄ir pewek epei au, h̄rakit teithis Jon Mak ketikeret p̄ike tekiuwe ten wit Antiok.

13

M̄it ne God neit Antiok neriuwet Banabas ketike Sol tatwepyap̄ir h̄m me God

¹ *M̄it han profet kerek newepyap̄ir h̄m me God, h̄r netike m̄it han tisa kerek neteik̄in m̄it kerek nises h̄m me God neteik̄nor menmen God hanhan h̄r enisesim, h̄r nepu netike m̄it kerek newen̄ipi niuk me God neit wit Antiok. Profet netike tisa niuk m̄ir im: Banabas, Simion, kerek m̄it han nekine niuk m̄irak ham ‘Naisa’ o ‘Ȳink n̄ip̄ak’, h̄rakit tekite Lusias ke provins Sairini, maneyen kerek n̄ipaa h̄rak ketike m̄it̄ik iuwe King Herot kin̄in naanm̄ipre m̄it, h̄rakit tekiyak̄it tau w̄inak kiut̄ip, h̄rak ketike m̄it̄ik Sol. ² *Me w̄i ham, h̄r m̄it in ap naam menmen te h̄r nitehi God, God H̄m̄in Yaaik ketpor, “Yi yehim̄tan Banabas ketike Sol, h̄rakit t̄ir̄iak menmen hi epei hehim̄ten̄iwek̄item tatriakem.” ³ *H̄rak ketpor epei au, h̄r wen n̄in̄p̄i maan nepu, h̄r nitehi God. H̄r nitehi God, h̄r nises his menterik̄it h̄r neriuwetet ten.

H̄rakit tat̄ip m̄it miyap̄ir h̄m me Kraiss teit Saipras

⁴ *God H̄m̄in Yaaik keriuwetet ten wit ke wan eik niuk m̄irak Selusia. H̄rakit ten wit Selusia, h̄rakit tau sip ten wit Saipras kerek wan kimaak keketik. ⁵ *H̄rakit tau sip ten wit iuwe Saipras, h̄rakit ten wit Salamis ten w̄inak ke m̄it ne Isrel nau nererik nekine h̄m me Moses en, h̄rakit

tewepyap̄ir h̄m me God tat̄ip m̄it em. H̄rakit n̄ipaa teithis m̄it̄ik Jon Mak h̄rak kan kak̄iKepik̄it.

⁶ H̄rakit teke t̄i terekir wit Saipras ke n̄im̄in ten ere t̄ipiun wit p̄inak ein niuk m̄irak Pefos. H̄rakit ten en t̄ir m̄it̄ik kertei ketenwo henp̄in ketike menmen mar im, niuk m̄irak Ba-Jisas. H̄rak ke weiwik me Isrel, h̄rak kat̄ip h̄rak kewepyap̄ir h̄m God ketp̄iwekem, te au, h̄rak kemip̄in.

⁷ H̄rak wariyak̄it ke Sesias Polas kerek kin̄ik naanm̄ipre m̄it nau wit wan kimaak keketik, h̄rak m̄it̄ik kertei menmen werék werék. M̄it̄ik Sesias Polas ken̄ise Banabas ketike Sol tan t̄irek tentar h̄rak hanhan kemtau h̄m me God. ⁸ *H̄rak hanhan kemtau h̄m me God te m̄it̄ik Ba-Jisas kerek ketenwo henp̄in menmei menmei niuk m̄irak me h̄m Grik h̄ram Elimas, h̄rak kat̄ip kek̄n̄iwek̄it h̄m m̄irakit. H̄rak han kitet kakri han ke m̄it̄ik iuwe gavman Sesias Polas te h̄rak ap kises h̄m me God h̄rakit tewepyap̄irem. ⁹ H̄rak wen kari han k̄irak te Sol kerek m̄it nenewek niuk m̄irak me h̄m Grik h̄r nekinaam Pol, God H̄m̄in Yaaik kau kekere han k̄irak h̄rak kep̄ir m̄it̄ik ik, ¹⁰ ketp̄iwek kar ik:

“Ti n̄ikan ke Seten, ti h̄ire m̄it̄ik enuk ti h̄inapen h̄m yaaim. Han kit kertei werék werék menmen enum me memip̄in mekite menmei menmei enum te hekrit hekrit ti eweik̄in h̄m yaaim me God m̄ire h̄m enum memip̄in. ¹¹ *In ek M̄it̄ik luwe God kakitep te w̄i ham ti ap eh̄r menmen au. Ti nanam̄ir toto ere w̄i God keh̄im̄tanem epei au mesl.” H̄rak kat̄ip epei au, wasenum menmen m̄ire nap̄i mesiw̄ek nanam̄ir, h̄rak keke t̄i k̄inkat̄in m̄it̄ik hak kakt̄iw̄ekhis kakteik̄n̄iw̄ek ya. ¹² M̄it̄ik iuwe gavman Sesias Polas k̄ir menmen im, h̄rak kises h̄m me God. H̄rak han kekrit keriuwe h̄m h̄rakit tetp̄iwek ke M̄it̄ik luwe Kraiss.

H̄rakit tat̄ip m̄it h̄m me Kraiss teit wit Antiok ke provins Pisidia

¹³ *Pol ketike wariyak̄it t̄irak t̄inaaiw̄ir Pefos tau sip terekir wan ten wit Pega ke provins Pamfilia. Me w̄i im Jon Mak k̄inaiw̄iret p̄ike ken wit Jerusalem. ¹⁴ H̄r n̄inaaiw̄ir Pega neke t̄i nen wit Antiok ke provins Pisidia h̄rakit tau en. H̄rakit tau en, me w̄i Sabat kerek m̄it nererik nekine h̄m me Moses, h̄rakit ten tau tetikeri neit w̄inak eik e. ¹⁵ *H̄rakit tau tetikeri neit w̄inak eik, h̄rakit temtau m̄it nekine h̄m Moses kewis̄im mau t̄wei metike h̄m m̄it profet n̄ipaa newis̄im mau t̄wei. H̄r

* 12:23 Dan 5:20 * 12:24 Ais 55:11; Ap 6:7, 19:20 * 12:25 Ap 11:29-30, 12:12, 15:37 * 13:1 Ap 11:27 * 13:2 Ap 9:15; Ga 1:15-16 * 13:3 Ap 6:6 * 13:4 Ap 15:39 * 13:5 Ap 12:12, 13:13 * 13:8 2Ti 3:8 * 13:11 Ap 9:8 * 13:13 Ap 12:12, 13:5, 15:38 * 13:15 Ap 15:21

mít iuwe nekinaam epei au, h̄r neriuwet mítik kan kit̄wek̄thi kar ik: “Taiu yinak̄t, h̄m meiyam mepeit̄ yi eiypim eikaap mít eiriuwerem o au?” ¹⁶ *H̄rak̄it̄ tewenhi te Pol kekrit̄ k̄k̄iam his m̄rak̄ kat̄ip kar ik:

“Nai yinan yetike mít in ap ne weiw̄k̄ me Isrel yi yewen̄pi God. Yi yap̄rwe n̄k̄ip emnep eiym̄tau h̄m! ¹⁷ *H̄rak̄ God kerek haiu mít ne Isrel mewen̄piyek, n̄paa h̄rak̄ kehimit̄an maamer nau kerek̄yor h̄r n̄re yap̄rwe me w̄i h̄r nau wit̄ Isip nar ke mít ne wit̄ hak in ek h̄r nau netike-wai. Maain God epei keriyeiiri (o keriyeyi) nen n̄naaiw̄r Isip keriuwe menmen iuwe h̄rak̄ k̄riakem. ¹⁸ *Me 40 tito h̄rak̄ naanm̄pror keit̄ yaank̄ tenhaan wein̄m ap mít newi, te h̄rak̄ k̄naain menmen h̄r nerek̄iwekem. ¹⁹ *Epei au, h̄rak̄ kenep mít miyap̄r ne weiw̄k̄ hispinak̄ wik̄ (7) neit̄ wit̄ Kenan kan̄ip kenepi kewet̄ mít ne Isrel t̄i im kar ke n̄paa h̄rak̄ ket̄pin. H̄m newim ere 450 tito. ²⁰ *Me w̄i God kehimit̄an mít n̄re masistret, h̄r n̄kaap mít ne Isrel nep̄r mít enun nepan nan̄no. God kehimit̄an mít narik ere maain w̄i mítik̄ Samyuel h̄rak̄ profet̄ k̄karu h̄rak̄ kin̄n naanm̄pre mít.

²¹ *Me w̄i im, mít ne Isrel nitehi Samyuel kehimit̄an mítik̄ h̄rak̄ kakre king h̄rak̄ kakin̄ni naanm̄pri, te God kehimit̄an mítik̄ Sol n̄kan ke mítik̄ Kis ke weiw̄k̄ miut̄ip me maam Bensamin. H̄rak̄ kin̄n naanm̄pre mít ne 40 tito. ²² *Maain God kep̄rek̄ kehimit̄an Devit̄ h̄rak̄ kekreh̄r ke Sol. God kat̄ip ke Devit̄ kar ik: ‘Hi hertei mítik̄ ik Devit̄ h̄rak̄ n̄kan ke Jesi, h̄rak̄ mítik̄ kar ke hi hanhanek̄ kakises menmen hi hanhan h̄rak̄ kakisesim.’ ²³ *N̄paa God kat̄ip h̄rak̄ kakriuwet̄ mítik̄ hak̄ h̄rak̄ kaknen kak̄kaap mít ne Isrel kaktorhis nanu werek̄ werek̄. Mítik̄ Jisas ke weiw̄k̄ me maam k̄rak̄ Devit̄, God kehimit̄anek̄ h̄rak̄ Krai k̄kaap haiu mít ne Isrel.

²⁴ *‘Jisas kewep̄yap̄r menmen iuwe h̄rak̄ kak̄iakem wen au, mítik̄ Jon kat̄ip mít miyap̄r yap̄rwe ne Isrel h̄r enweik̄n sip enwet̄ menmen enum te h̄rak̄ kak̄ri. ²⁵ *H̄rak̄ Jon k̄riak̄ menmen m̄rak̄ kerek̄ God kehimit̄anek̄ k̄riakem. H̄rak̄ k̄riakem menep epei au, h̄rak̄ kitehi mít kar ik: ‘Yi han kitehi hi keim̄n?’ Hi ap Mítik̄ Krai te yi yemeriyewek̄ kaknen. Au, yi yemtewek̄. H̄rak̄ kak̄isisa kerek̄ek̄ kaknen

h̄rak̄ Mítik̄ luwe hi au h̄re mítik̄ enuk̄ wein̄k̄.’

²⁶ Pol wen kat̄ip kar ik: “Nai yinan nepenyerer ne Ebrahim, yi yetike mít han in kerek̄ yewen̄pi God. God epei keriuwet̄ai mítik̄ te kewep̄yap̄r h̄m yaaim me h̄rak̄ kak̄this haiu mít. ²⁷ *Mít nepu wit̄ Jerusalem netike mít iuwe nin̄n naanm̄prai h̄r netariyek̄ h̄rak̄ Mítik̄ God kehimit̄anek̄ h̄rak̄ kan k̄kaap haiu mít ne Isrel. H̄r netari h̄m n̄paa mít profet̄ newis̄im mau t̄wei me mítik̄ ik, h̄ram me w̄i Sabat yap̄rwe h̄r nekinaam. H̄r nesiuwerek̄ ken w̄inak̄ ke kaunsil nesiuwe h̄m nises menmen n̄paa mít profet̄ net̄pin mamnen. ²⁸ *H̄r ap n̄nap̄in menmen enum h̄rak̄ k̄riakem au, te h̄r wen neriuwet̄ek̄ ken mítik̄ iuwe gavman Pailat nit̄iwek̄hi h̄rak̄ kaknep̄ Jisas h̄rak̄ kaki. ²⁹ *H̄r nerek̄iyewek̄ menmen yap̄rwe h̄m me God mau t̄wei profet̄ newis̄im nat̄ip h̄ram mamnen. H̄r nerek̄iyewekem epei au, h̄rak̄ kaa h̄r newenkeki kentar nu tentarak̄it̄ h̄rak̄ kaa, h̄r newis̄ik̄ kek̄re hei ke han. ³⁰ *Au, h̄rak̄ God k̄k̄iak̄ h̄rak̄ kepu. ³¹ *Me w̄i yap̄rwe h̄rak̄ kewep̄yap̄r h̄rekes mít n̄paa n̄naaiw̄r wit̄ Galili nen wit̄ Jerusalem netikerek̄, h̄r n̄rek̄. In ek h̄r newep̄yap̄r menmen im nat̄ip mít ne Isrel em.

³²⁻³³ *‘Im ek haiu man met̄pi h̄m yaaim me mítik̄ Krai. Menmen n̄paa God kat̄ip maamer nau ket̄porem, h̄rak̄ in ek kerek̄yei haiu nepenyerer n̄r kerek̄yeyim kentar h̄rak̄ k̄k̄iak̄ Jisas kekrit̄ kepu. H̄m me menmen im mau t̄wei Sam n̄paa mít newis̄im mar im. H̄ram mat̄ip: ‘Ti n̄kan kai. Petepin hi h̄re Haai kit.’

³⁴ *God kat̄ip h̄m im me maain h̄rak̄ kak̄iak̄ Jisas p̄ike kak̄krit̄ kaku, kaki kaku kak̄it̄ au. H̄m mau t̄wei mat̄ip mar im:

‘Maain hi erekyi yaaim entar h̄m n̄paa hi at̄ip Devit̄ hi ewet̄iwekem.’

³⁵ *Devit̄ kewis̄ h̄m ham mar ik:

‘Hi hertei werek̄ ti God ap ewis̄ yi ehimit̄anek̄ kak̄kaap mít ye ȳink̄ k̄rak̄ kak̄n̄n kak̄kre hei taau.’

³⁶ *Devit̄ h̄rak̄ Mítik̄ Krai God kehimit̄anek̄ au. H̄rak̄ k̄riak̄ menmen God hanhan h̄rak̄ kisesim, h̄rak̄ kepu me w̄i God kehimit̄anek̄, te h̄rak̄ kaa. H̄rak̄ kaa, mít newis̄ik̄ kek̄re hei menep̄ hei ke maamer n̄rak̄, h̄rak̄ k̄waa en kesine

* 13:16 Ap 12:17 * 13:17 Eks 1:7, 6:6, 12:51 * 13:18 Eks 16:35, Nam 14:34, Diu 1:31 * 13:19 Diu 7:1; Jos 14:1

* 13:20 Het 2:16; 1Sml 3:20 * 13:21 1Sml 8:5, 19, 10:20-24 * 13:22 1Sml 13:14, 16:13; Sam 89:20 * 13:23

2Sml 7:12-16; Ais 11:1 * 13:24 Mt 3:1-2 * 13:25 Jo 1:20, 27 * 13:27 Jo 16:3; Ap 3:17 * 13:28 Mt 27:22-23

* 13:29 Mt 27:59-60 * 13:30 Ap 2:24 * 13:31 Ap 1:3, 8 * 13:32-33 Sam 2:7 * 13:34 Ais 55:3 * 13:35

Sam 16:10 * 13:36 Ap 2:29 * 13:38 Ap 10:43

keit. ³⁷ Mítik Kraiss kerek God kehimitane kikaap haiu mít ne Isrel h́rak ḱwaai kesine au. God ḱkák h́rak ṕke kekrit kepu. ³⁸ *Naiu yinan haiu metpi yi mít in yapırwe h́m im mentar menmen h́rak Jisas ḱrıkem, h́rak kasısak menmen enum yi yırıkem. ³⁹ *Nıpaa h́m me Moses yi yisesim h́ram ap werek mamısak menmen enum yi yırıkem te God katıp yi yaain au. In ek mít kerek nises h́m me Jisas, h́rak kasısak menmen enum mır te God katıp h́r mít yaain. ⁴⁰ Yi naanempre h́ras te menmen nıpaa mít profet newısım mau tıwei h́ram ap manmen yi mít. ⁴¹ *H́ram matıp mar im:

‘Yi mít yi yinan yıpır yewırek yentar h́m me God. Yi han kitet yapırwe yi yayi yayıwaank h́ras me menmen hi h́rıkem me wı yi yepu tı, h́ram menmen mítik hak kewepyapır ketpiyem te yi ap eyisesim au.’

⁴² Pol katıp epei au, h́rak ketike Banabas tınaaiwır wınak kerek mít nekine h́m me Moses eik, h́rakıt tepno, mít han netpıwekıt me wı Sabat ham h́rakıt ṕke tatnen tatwepyapır h́ mei me menmen h́rakıt tetpım. ⁴³ *Mıt neit wınak ek nen witeik epei au, mít ne weiwık me Isrel netike han ap ne weiwık me Isrel au, h́r nises h́m me God, h́r nises Pol ketike Banabas. H́rakıt tetpor tekeyor han te h́r enises menmen yaaim God ḱrık mít em.

⁴⁴ Me wı ham Sabat epei man, mít ne wit nen nereik wınak kerek h́r nekine h́m me Moses nekrerek eik nenewo ere menep wit weinık te h́r nanımtau h́m me God. ⁴⁵ *Me wı kerek mít ne weiwık me Isrel nır mít yapırwe nererek en, hır yınk enuk neriuwerem te h́r natıp enum me Pol nemnıtıwek h́m mırak. ⁴⁶ *Hır nemnıtıwek h́m mırak, Pol ketike Banabas tatıp h́m iuwe teneri tar ik: ‘Yi eyımtewen. H́ram yaaim te yi mít yınıt yemtau h́m me God. Au, yi yeweikıt sip yewetıwem, yi han kitet yi ap yaain te yi yises h́m im mamkaap yi yayu yaitlike God, te hawır wauno wewepyapır h́m me God mamno mít ap ne weiwık mi me Isrel. ⁴⁷ *Mıtık luwe God ketpawır kerıuwe h́m mırak katıp kar ik:

‘Hi ehımtıeni yi yire si meteikıt mít ya ke wıtaan te yi eiteikıt mít han kerek ap ne weiwık me Isrel nerer wit wit eiteiknor h́r nanises h́m me

God te hır nanu werek werek God kaktoris.’”

⁴⁸ *Mıt miyepır ap ne weiwık me Isrel epei nemtau menmen im te hır han yaaik wısenum hır natıp, “Hım me God hram yaaim wisenum.” Mit miyapır kerek God nıpaa kehımtıeni hır nanu nanıt nantikerek tipmain tipmain enum eik hır nises hım mırak.

⁴⁹ Mıt natıp hım me Mıtık luwe God hram men merer wit wit me provins ein. ⁵⁰ *Te mít han ne weiwık me Isrel nari han ke mít iuwe ninıt naanımıpre mít ne wit, hır netike miyapır iuwe han hır nises hım me Moses, hır nırık Pol ketike Banabas enum hır nepıret tınaaiwır provins kır. ⁵¹ *Hır nepıret tınaaiwır provins kır te hırakıt tıtıtık toni waniu (o win) mau laplap mırakıt teteiknor hır mít enun neweikıt sip newet God. Epei au, hırakıt ten wit Aikoniam. ⁵² Mıt kerek nises hım me God neit wit Antiok hır han yaaik nepu, God Hımın Yaaik kau kekreri keneisesi.

14

Pol ketike Banabas ten wit Aikoniam

¹ Hırakıt epei tan wit Aikoniam hırakıt tırık menmen mar nıpaa hırakıt tırıkem teit wit Antiok ke provins Pisidia. Hırakıt ten wınak ke mít ne Isrel nau nererik nekine hım me Moses ein eik, tatıp mít hım yaaim me Kraiss te mít yapırwe ne weiwık me Isrel netike mít yapırwe ap ne weiwık me Isrel nises hım mırakıt. ² *Mıt han ne weiwık me Isrel hır nınapen nises hım mırakıt hır nari han ke mít ap ne weiwık me Isrel te hır nınapen mít nanises hım yaaim me Kraiss. ³ *Hırakıt aposel tepu en wı yapırwe, hırakıt ap tınapen au. Hırakıt tatıp mít miyapır hım me Mıtık luwe Kraiss. Mıtık luwe kekepikıt te hırakıt tırık menmen yaaim tıkaap mít miyapır nınap o his hit enum hır nıre yaain. Mıt en nertei hım hırakıt tetpım me Jisas Kraiss epei kerekıyei haiu mít haiu yaain, hım mırakıt hram yaaim mentar menmen yaaim hır nır hırakıt tırıkem. ⁴ Mıt miyapır yapırwe ne wit ik e, hır newep nau nımın. Han pınan netike mít ne weiwık me Isrel, han pınan netike aposel. ⁵ *Mıt han ne weiwık me Isrel netike mít han au, hır netike mít iuwe nır han kitet nanınep hırakıt aposel nerıuwe nan te hırakıt tati. ⁶ *Au, hırakıt aposel temtewem, hırakıt tırır ten wit Lıstra ketike Debi, hram wit me provins Likionia, hram metike wit

* 13:39 Ro 10:4 * 13:41 Hab 1:5 * 13:43 Ap 11:23; 14:22 * 13:45 Ap 14:2 * 13:46 Ap 3:26, 18:6; Lu 7:30 * 13:47 Ais 49:6 * 13:48 Ap 11:18 * 13:50 Ap 17:4, 12 * 13:51 Mt 10:14; Ap 18:6 * 14:2 Ap 13:45 * 14:3 Mk 16:20; Ap 19:11 * 14:5 Ap 14:19; 2Ti 3:11 * 14:6 Mt 10:23

ham menep. ⁷ H̄rakit tepeit en tetpor h̄m yaaim me Kraiss.

H̄rakit tepu Listra ketike Debi m̄t newir nan nenep Pol

⁸ *M̄tik kiutip keit wit Listra h̄t m̄rak enum me w̄ miye winaak ere in te h̄rak kekrit keke t̄i au. ⁹ *H̄rak kau t̄i kemtau Pol katip h̄m me God. Pol k̄rap̄rwek kertei h̄rak kises h̄m me Kraiss werek te h̄rak kak̄kepek. ¹⁰ H̄rak katip m̄tik ik h̄m iuwe kar ik: “Ti eh̄n ekrit eh̄rp̄ eriuwe h̄t mit.” H̄rak ketp̄wek epei au, m̄tik keh̄n kekrit kerp̄ keke t̄i.

¹¹ *M̄t miyap̄r yap̄rwe n̄r menmen im Pol k̄riakem, h̄r n̄nap nat̄p̄ neriuwe h̄m m̄r Likionia, “God kenipet h̄rakit teweik̄nhis t̄re haiu m̄t tekiuwe tan t̄i.” ¹² H̄r nekine Banabas h̄rak Sus. H̄r nekine Pol h̄rak Hemes nentar h̄rak kerekek katip menmen kar ke h̄r han kitet Hemes ketpim. ¹³ W̄nak ke t̄ip̄r Sus kau keit witeik̄ k̄rap̄t ke wit iuwe eik e. M̄tik pris kerek naanm̄pre w̄nak ik e keit bulmakau metike timen keiyim kan kewisim meit ya weip̄r ke n̄wa. H̄rak ketike m̄t en hanhan nenep bulmakau neit hemkre neiyim neh̄n tein̄ik newen̄ipi aposel.

¹⁴ Ewaai meruri Pol ketike Banabas tertei menmen m̄t nare nanriakem h̄rakit tewep̄e klos m̄rakit teteik̄n m̄t h̄r han enuk h̄rakit tesiuken tewep̄ m̄t tet̄n ke n̄m̄n ¹⁵ *tinap tat̄p̄ tar ik: “Yi m̄t yenmak te yi yr̄iak menmen im e? Haw̄r m̄tik̄t keretet w̄re yi m̄t. Haw̄r epei wan wetpi h̄m yaaim me Kraiss, te yi eiweik̄n sip eiwet menmen im wein̄m yi eiyises God h̄rak kepu. H̄rak kerekek k̄riak nepni, t̄i wan eik metike menmen yap̄rwe mewim. ¹⁶ *N̄paa h̄rak kewis m̄t nises han k̄r h̄r newen̄ipi God wein̄m memip̄n, ¹⁷ *te h̄rak n̄paa ere in keteik̄n m̄t h̄rak kepu keriuwe menmen yaaim h̄rak k̄riakem. H̄rak kesiuwi haw̄r keke nepni kan, kenip menmen mi yap̄rwe mewo yaaim meriuwe w̄ m̄ram. H̄rak keweti menmen yaaim te yi han yaaik yayu.”

¹⁸ H̄rakit tat̄p̄ menmen im te menep h̄rakit ap teweni te h̄r nenep bulmakau neit hemkre neiyim neh̄net newen̄ipi niuk m̄rakit. ¹⁹ *M̄t han ne weiw̄k me Isrel nau wit Antiok ke provins Pisidia h̄r netike han ne wit Aikoniam nan nari han ke m̄t yap̄rwe neriuwe h̄m m̄r, h̄r newir nan nenep Pol. H̄r newir nan nenep Pol, h̄r han kitet h̄rak nep̄i kaa, te h̄r

nari ȳnk k̄rak neiyik̄ nan newirek ken k̄naaiw̄r wit k̄r k̄waai keit. ²⁰ H̄rak k̄waai keit o, m̄t nises h̄m me Kraiss h̄r nan nererik nerp neweik̄nwek. H̄r nerp neweik̄nwek, h̄rak Pol kekrit ketikeri p̄ke nariyaan nen wit eik. Wanewik, Pol ketike Banabas tariyakit ten wit Debi. H̄rakit p̄ke ten wit Antiok ke provins Siria.

²¹ *Pol ketike Banabas tat̄p̄ m̄t h̄m yaaim me Kraiss teit wit Debi te h̄r m̄t yap̄rwe nemtau h̄m nisesim. Epei au, h̄rakit p̄ke ten wit Listra ketike wit Aikoniam. Ten ein epei au, h̄rakit p̄ke ten wit Antiok ke provins Pisidia. ²² *H̄rakit t̄kaap m̄t kerek nises h̄m me God en te h̄r han tokik nepu, h̄r wen nises h̄m yaaim me Kraiss wisenum. H̄rakit tetpor, “Haiu m̄t menmen enum yap̄rwe mamraiwaank in ek te maain haiu mamu han yaaik God kakin̄n naanmamprai.” ²³ *Ne m̄t nerer wit wit nises h̄m me God nererik newep̄n̄ipi niuk m̄rak h̄rakit tehimitan m̄t iuwe h̄r nin̄n naanm̄pre m̄t en. H̄rakit n̄np̄ makit h̄rakit titehi M̄tik Iuwe kerek h̄r nisesik, h̄rak kak̄kepek̄it.

Pol ketike Banabas p̄ke ten Antiok ke provins Siria

²⁴⁻²⁵ Pol ketike Banabas teke t̄i ere ten t̄naaiw̄r provins Pisidia h̄rakit ten t̄piun provins Pamfilia. H̄rakit ten wit Pega h̄rakit tat̄p̄ m̄t ein h̄m yaaim me Kraiss. Epei au, H̄rakit ten wit Atelia kerek keit wan eik. Epei au, ²⁶ *h̄rakit tau sip p̄ke ten wit Antiok hak wit kerek n̄paa m̄t nehimitenik̄t nitehi God naanmampr̄wek̄t me menmen h̄rakit in ek epei t̄riakem. ²⁷ *H̄rakit t̄piun Antiok epei au, h̄rakit tari m̄t ne weiw̄k me God en h̄r nererik, h̄rakit tetpor menmen yap̄rwe God kekepik̄t t̄riakem, h̄rak keteik̄n h̄rak hanhan m̄t ap ne weiw̄k me Isrel h̄r nanisesik. ²⁸ H̄rakit tat̄p̄ epei au, h̄rakit tau tetikeri me w̄ yap̄rwe.

15

M̄t yap̄rwe nises God nererik neit Jerusalem newepnak netp̄e menmen

¹ *M̄t han ne provins Judia nen wit Antiok nat̄p̄ m̄t nises h̄m yaaim me Kraiss nar ik: “Yi ap yerekir ȳnk ki kar ke n̄paa Moses ketpim te God ap kaktihis yi eitkerek eiyu au.” ² *Pol ketike Banabas h̄rakit tetike m̄t in h̄r newepnak nat̄p̄ menmen im yap̄rwe, h̄r nenehan. H̄r

* 14:8 Jo 9:1; Ap 3:2 * 14:9 Ap 3:4; Mt 9:28 * 14:11 Ap 28:6 * 14:15 Ap 10:26; Sam 146:6 * 14:16 Ap 17:30 * 14:17 Sam 147:8; Jer 5:24 * 14:19 Ap 17:13; 2Ko 11:25; 2Ti 3:11 * 14:21 Mt 28:19 * 14:22 Ap 11:23, 15:32, 18:23; Mt 7:14; 1Te 3:3 * 14:23 Ap 13:3 * 14:26 Ap 13:1-2, 15:40 * 14:27 Ap 11:18, 15:4, 12 * 15:1 Ga 5:2 * 15:2 Ap 11:30; Ga 2:1

nenehan te mît ne weiwik me God en han kitet nanriuwet Pol Banabas tekite mît han en ne Antiok te hîr nanîno wit Jerusalem nanîr mît aposel netike mît iuwe ninîn naanmîpre mît ne weiwik miutîp me God ein nanitorhi me menmen im. ³ Mît ne weiwik me God neit Antiok neriuweti nen. Hîr nepno newep provins Finisia ketike Sameria, hîr natîp mît en, “Yi mît ap ne weiwik me Isrel yi eiweikîn sip eiwet menmen enum eiyses God.” Mît en kerek nises hîm me God nemtewem te hîr han yaaik neriuwerem.

⁴ *Hîr nîpiun Jerusalem epei au, mît aposel, mît iuwe ninîn naanmîpre mît ne weiwik me God en netike mît en nises hîm me God nererik newenîpi God, hîr han yaaik neriuwe mît han nan. Pol ketike Banabas hîrakît tetpor menmen yapîrwe God kekepikît tîriakem. ⁵ Hîrakît tetpor epei au, mît han ne Farisi kerek in ek nises God hîr ninîn nises hîm lo me Moses hîr nekrit natîp nar ik: “Mît ap ne weiwik me Isrel hîr enrekir yînk kîr hîr enises hîm nîpaa Moses ketpim.”

⁶ Hîr natîp epei au, mît aposel netike mît iuwe ninîn naanmîpre mît ne weiwik me God en hîr nau nererik newepnak natîpan menmen im. ⁷ *Hîr newepnak natîpan yapîrwe epei au, Pita kekrit katîp, “Nai yinan, yi yertei nîpaa enum eik God ke haiu mît kehîmîtena hi hewepypîr hîm yaaim me Kraiss hetpim men mît ap ne weiwik me Isrel te hîr nemtewem nisesim. ⁸ *God hîrak kertei han ke mît keteiknai hîrak han yaaik te mît ap ne weiwik me Isrel hîr nisesik. Haiu merteyem mentar hîrak kesiuwe God Hîmîn Yaaik kewetîrek kar ke nîpaa hîrak kewetayek. ⁹ *God kîriak menmen miutîp me haiu mît metike hîr mît ne weiwik ham. Hîrak kesak menmen enum hîr nîriakem mentar hîr nises hîm mîrak. ¹⁰ *In ek yi yenmak te yi einîp God han enuk keriuwe menmen me hîm me Moses yi han kitet mît kerek nises God hîr enisesim? Menmen im hîram mîre menmen miyapîr neremît hîram nîmenum, hîram mamîp han kîr enum me menmen enum weinîm. Nîpaa maamrîr nai netike haiu mît in ek ap nises menmen me Moses werek werek au. ¹¹ *Au, haiu han kitet God kakîthîs kakîr ke hîrak kakîthîs mît han en kakîntar Mîtik Iuwe Jisas Kraiss hanhanai kerekayi yaaim. Hîm me Moses au.”

¹² *Pita katîp epei au, Mît nekintîp nau neit nemtau Banabas ketike Pol hîrakît

tetpor menmen yaaim me mît his hît enum o menmen meiyam enum hîr nîre yaain, God kekepikît te hîrakît tîriakem me mît miyapîr ne weiwik ap me Isrel.

¹³ Hîrakît tatîp epei au, Jems katîp hîm mîrak kar ik: “Nai yinan, nîkîp emnep eiymîtau menmen im! ¹⁴ *Saimon epei ketpai me wî God kinîn keteiknai hîrak hanhan mît ap ne weiwik me Isrel hîrak kari mît han ne mît han en hîr mît nîrak. ¹⁵ Nîpaa mît profet natîp me menmen im mar ke haiu metpim. Hîm mau tîwei hîr newisîm matîp mar im:

¹⁶ *Maain hi Mîtik Iuwe God hi pîke anen akaap mît ne weiwik me maam kîr Devit. Hîr enum nîre wînak epei kewen te hi pîke ekepi hîr nanu werek nar ke wînak hi pîke eimaak ekîrp.

¹⁷ Hi hîriak menmen im te mît ne weiwik ham nerer wit wit nanîsîsa, mît kerek hi hehimîteni hîr mît nai.’

¹⁸ Nîpaa Mîtik Iuwe God kewepypîr hîm im ketpim.

¹⁹ “Hi Jems hi han kitet te haiu ap mamîwaank mît han ne weiwik ham hîr neweikîn sip newet menmen enum nises God. ²⁰ *Haiu emwis tîwei emsiuwerem emno emîtpor te hîr ap nanîm menmen mît han newepwar newet tîpir weinîm em mentar God keriuwesîsem hîram enum. Im metike hîr ap nariyanhîs newenînem, hîr ap nanîm samiyak mît newers tîmîr namîp neriuwe hemkre ap mewen au hîr ap nanîm hemkre mei kike au. ²¹ *Me wî Sabat yapîrwe mît epei nekine hîm me Moses neit wînak kerek mît nererik nekine hîm mîrak. Mît nerer wit wit nekine hîm mîrak natîp mît em. Hîram ap yaaim te mît ap ne weiwik me Isrel nau netike mît ne Isrel nekre wînak mît nerer ein ein neit nenipi yînk enum nentar hîr ap nises menmen Moses nîpaa keriuwesîsem.”

Mît neit Jerusalem nesiuwe tîwei ken mît ap ne Isrel

²² Hîr natîp epei au, mît aposel netike mît iuwe ninîn naanmîpre mît ne God en, hîr netike mît yapîrwe nises God en hîr han kitet nehimîtan mît han neriuweti nanîno Antiok nantike Pol, Banabas. Hîr nehimîtan Judas, mît nekine niuk mîrak ham Basabas, hîrak ketike Sailas. Mît nises God in han kitet mîtikît it hîrakît yaaikît. ²³ Hîr newis tîwei newet mît em hîram matîp mar im:

“Haiu mît Aposel metike mît iuwe ninîn naanmîpre mît ne weiwik me God in, haiu

* 15:4 Ap 14:27 * 15:7 Ap 10:1-43 * 15:8 Ap 10:44, 11:15 * 15:9 Ap 10:34-35 * 15:10 Mt 11:30; Ga 3:10, 5:1 * 15:11 Ga 2:16; Ef 2:5-8 * 15:12 Ap 14:27; Ga 2:9 * 15:14 Ap 15:7-9 * 15:16 Emo 9:11-12 * 15:20 Eks 34:15-17; Jen 9:4; Lev 17:10-16 * 15:21 Ap 13:15

metike mıt weinın ne weiwık mırak, haiu yapırwe metpi yi yaain, yi mıt yises God yi ap ne weiwık me Isrel yau wit Antiok, Siria, Silisia. ²⁴ *Haiu memtau mıt han ne haiu mıt nen wit ki nari han ki keriuwe hım hır netpiyem te yi han enuk. Haiu ap metpor hır nanıno netpiyem au. ²⁵ Haiu memtewem, te haiu mererik matıpan menmen im, haiu mehimitan mıtıkıt wik mamriuwetet tatno yi mıt. Hırakıt tatno tatkite tauu yinakıt yaaıkıt Banabas ketike Pol. ²⁶ Hır mıt han natıp nanıksıp nanıntar hırakıt tises hım me Mıtık İuwe kaiu Jısas Krais, hırakıt tatıp mıt em. ²⁷ Haiu epei meriuweti Judas ketike Sailas. Hırakıt tatıtpı tatriuwe hım mırakıt hım mepır menmen haiu mewisım mau tıwei ik e.

²⁸ *God Hımın Yaaik ketike haiu mıt in haiu han kitetim matıpan te haiu ap metpi yi eiyises hım me Moses yapırwe au. Eiyisesim mei kike keremem. ²⁹ *Yi ap eiyım menmen mıt newepwarem newet tıpir weinım em. Yi ap eiyım hemkre au, o samiyak mıt namıp newers tımır hemkre wen meriuwerem, yi ap eiriyanhıs eıwenım au emıt! Yi ap eırak menmen im haiu mewisiyem te yi eiyu werek werek mepır keremem.”

³⁰ Hır newıs tıwei epei au, hır neriuwet mıt nen Antiok. Hır nıpiun Antiok, hır nari mıt kerek nises hım me Krais hır nererik hır newetır tıwei ik. ³¹ Hır neıt tıwei nekinaak. Hır nekinaak, hır han yaaik neriuwe hım mau tıwei. ³² *Judas ketike Sailas hırakıt mıtıkıt profet, te hırakıt tetpor yapırwe tekepi hır han tokik nepu te hır nepu werek. ³³ Hırakıt tepu en wı ham teıt wit Antiok. Epei au, mıt nises God en neriuwetet pıke ten, hırakıt tetpor tar ik: “God naanmampri.” [³⁴ Sailas au, hırak hanhan kepu en.]

³⁵ Pol ketike Banabas tepu Antiok me wı ham. Hırakıt tetikite mıt han yapırwe hır natıp mıt hım me God newepyapırrem.

Pol ketike Banabas tınaaipısakıt

³⁶ Maain wı ham Pol katıp Banabas kar ik: “Hawır pıke euno ewır nawır yinan nises God nerer wit wit nıpaa hawır weweyapır hım yaain me Krais, te hawır wawırteı hır nepu werek nisesim o au.” ³⁷ *Banabas hanhan keıthis Jon Mak kaktikerek tariyakıt tatno, ³⁸ *te Pol kınaain ap kaktıwekhis tariyakıt tatno kentar nıpaa hırak ap kepu ketikeret ere hırakıt tırak menmen epei au. Au, hırak kınaiwıret keıt provins Pamfilia. ³⁹ *Hırakıt tenehakıt

tenehakıt han enuk wisenum tentar menmen im te hırakıt tınaaipısakıt ten. Banabas keıthis Jon Mak hırakıt tariyakıt tau sip ten wit Saıpras wan kimaak keketik. ⁴⁰ *Pol keıthis Sailas tariyakıt ten. Mıt nises God en hır neriuwetet nitehi God naanmamprewekıt. ⁴¹ Hırakıt teke tı ten provins Siria ketike provins Silisia, hırakıt tıkaap mıt ne weiwık me God ein tekepi hır han tokik enu enises God werek werek.

16

Mıtık Timoti kepno ketike Pol Sailas

¹ *Pol hırak ketike Sailas ten tiun wit Debi ketike Listra. Mıtık kises hım me God hırak kepu en, niuk mırak Timoti. Miye pırak hıre wetikerek nises hım me God miye pırak hıre pe weiwık me Isrel te haai kırak au, hırak ke weiwık me mıt Grik. ² *Mıt yapırwe nises hım me God neıt wit Listra, wit Aikoniam hır natıp nar ik: “Timoti hırak mıtık yaaik.” ³ *Pol hanhan kaktıwekhis te hırak kerekir yınk kırak kaknıp mıt ne weiwık me Isrel han yaaik. Hırak kırak menmen im kentar mıt nerer wit wit menep ne weiwık me Isrel nerteı Timoti haai kırak hırak mıtık ke Grik, hırak ap kerekir yınk kırak au. ⁴ *Epei au, hırakıt ten terer wit wit tatıp mıt kerek nises hım me God, menmen mıt aposel netike mıt iuwe ninın naanmıpre mıt ne God neıt Jerusalem hır natıp mıt ap ne weiwık me Isrel hır enisesim. Hırakıt tetpor hır enisesim, ⁵ *te mıt ne weiwık me God neıt ein hır han tokik nepu nises God werek werek. Mıt han yapırwe hekrit hekrit neweıkin sip newet menmen enum nises hım me God.

Pol kıwaai kıtyak kır mıtık ke provins Masedonia

⁶ *Hırakıt teke tı ten provins Frisia ketike Galesia tentar God Hımın Yaaik ap kewisıkıt tatno provins Esia tatıp mıt miyapır hım me Krais. ⁷ Hırakıt ten ere tiun hın ke provins Misia, hırakıt tare tatno provins Bitinia te God Hımın Yaaik kerek Jısas kewet mıt ek, hırak ap kewisıkıt tatno au. ⁸ Hırak ap kewisıkıt tatno au, te hırakıt tınaaiwır Bitinia tekiuwe Misia ere tiun wit Troas. ⁹ Hırakıt tıpiun wit Troas, wıtaan Pol kepu kıtyak kır mıtık ke Masedonia kerp kıtıwekhi kar ik: “Ti ehu sip enen wit kaiu Masedonia ti ekepai.” ¹⁰ Pol kır menmen im epei au, (hi Luk hetikeret) haiu mewen menmen memi mekre tanık kaiu haiu mare mamno provins Masedonia

* 15:24 Ap 15:1 * 15:28 Mt 23:4 * 15:29 Ap 15:20 * 15:32 Ap 11:27, 13:1, 14:22 * 15:37 Ap 12:12, 25 * 15:38 Ap 13:13; Kl 4:10 * 15:39 Ap 4:36, 13:4 * 15:40 Ap 14:26 * 16:1 Ap 14:6; 2Ti 1:5 * 16:2 Fl 2:19-22 * 16:3 Ga 2:3-5 * 16:4 Ap 15:23-29 * 16:5 Ap 2:47 * 16:6 Ap 18:23

mentar haiu epei mertei God ken+nai kehim+tenai mamno en mamt+p m+it miyap+r h+m yaaim me Kraiss.

M+te Lidia wises h+m me God

¹¹ Haiu mau sip m+naaiw+r wit Troas merekir wan mesipat wit yap+rwe men ere m+piun wit Samotres. Haiu m+piun wit Samotres, haiu m+piun wit Niapolis. ¹² Haiu m+piun Niapolis epei au, haiu m+naaiw+r sip meke t+ men wit Filipai kerek n+paam m+it ne wit iuwe Rom nan newik nenipek k+re wit iuwe kin+n wit ham me provins Masedonia. Haiu mepu wit eik w+ ham. ¹³ Me w+ Sabat haiu m+naaiw+r wit men mani menep wit. Haiu han kitet m+it nehim+itan wit menep t+par eik te h+r nat+p God menmen. Haiu mau en metike miyap+r keriyen nererik nau mani eik haiu mewepnak. ¹⁴ M+te piut+p pe miyap+r kerek nererik en nemtau h+m maiu, h+re niuk m+re Lidia. H+re wises God wewen+piyek. H+re pe wit Taiataira, h+re wesiuwe laplap m+re y+wir waw+it pewek mamrerim. M+tik Iuwe God h+rak keweik+n han k+re te h+re wemtau h+m Pol ketpim h+re wisesim. ¹⁵ *H+re wetike m+it miyap+r neit w+nak k+re h+r nitehi haiu m+it m+k+ri neriuwe t+par. Haiu m+k+ri neriuwe t+par, h+re witaihi war ik: “Yi han kitet hi hises h+m yaaim me Kraiss te yi eimen eiyu w+nak kai.” H+re wari han kaiu te haiu men mau en.

Pol ketike Sailas tekre w+nak enuk teit wit Filipai

¹⁶ *W+ ham haiu mepno wit menep mani te mat+p God menmen, m+te piut+p kerek w+r+ak menmen me m+it han, h+re herwe enuk kau kekre han k+re kekepye wewep+yap+r menmen maain te mamnen. M+it kerek naanm+prewe neit pewek yap+rwe nentar menmen im. ¹⁷ *H+re wises Pol ketikewai w+nap wat+p war ik: “M+it in h+r n+r+ak menmen me M+tik Iuwe God. H+r newep+yap+r netpai menmen haiu emisesim te God kak+sak menmen enum haiu m+r+akem te h+rak kaktaihis.” ¹⁸ H+re w+r+akem warek w+ yap+rwe ere Pol han enuk keriuw+rep keweik+n ket+p+we kar ik: “Hi hetput hekreh+r ke M+tik Iuwe Jisas ti enke enop+n ekeip+n+we.” H+rak kat+p epei au, herwe k+naiw+r+rep k+r+r ken waswas.

¹⁹ Maain m+it kerek naanm+prewe h+r nertei herwe kenke kekeip+n+we te h+r ap nan+it pewek mei au, h+r neithis Pol ketike Sailas nerik+it nen n+r m+it iuwe masistret neit wit n+m+n+ek me wit m+it nesiuwe h+m nererik neitai, ²⁰ *h+r nerik+it nen m+it iuwe

masistret ne Rom nat+p nar ik: “M+tik+it it h+rak+it te weiw+ik me Isrel, h+rak+it t+r+ak enum me haiu m+it mau wit ik e. ²¹ H+rak+it tetpai menmen te h+r+am ap mises menmen m+it nau iuwe ne Rom nat+p haiu emisesim au.” Haiu ap emises menmen m+tik+it it tetp+iyem au emit. ²² *M+it miyap+r yap+rwe netikeri nesiuwe h+m. Epei au, M+it iuwe masistret neriy+wek+it klos m+rak+it newepim nat+p m+it n+r nan+n+en nanwaai n+p+n nan+ks+p. ²³ H+r nenke n+p+n nak+p yap+rwe. Te h+r new+ret tekre w+nak enuk, h+r nat+p m+tik naanm+pre w+nak enuk te h+rak naanempe m+tik+it werek werek. ²⁴ H+rak kemtau h+m m+r im epei au, h+rak kewis+ik+it tekre haau ke n+m+n kewis h+it m+rak+it kemenkekim mitet hei me nu n+m+enum metenen h+it me m+it.

²⁵ Me w+ n+m+n Pol ketike Sailas h+rak+it titehi God menmen h+rak+it tine h+nye. M+it han nekre w+nak enuk ek h+r nemtau menmen h+rak+it tinaam tetpim. ²⁶ H+rak+it t+r+ak menmen im, t+ k+itan+ik w+senum te w+nak enuk k+r+r+r iuwe, waswas weip+r yap+rwe menke, sen h+r+am menke m+n+n+in men mekeip+n m+it yap+rwe nekre w+nak eik. ²⁷ *M+tik naanm+pre w+nak enuk kekrit kerenaan k+r weip+r yap+rwe menke, h+rak han kitet m+it neit n+m+n en nepei n+r+r nen witeik. H+rak kek+it h+ne k+rak kare kakw+rek kaknep h+rekes kent+ar h+rak k+naain m+it iuwe nan+r m+it enun epei netpaan n+r+r nen te h+r han enuk neriuwerek nank+p. ²⁸ H+rak kaknep h+rekes, au, Pol k+n+ap h+m iuwe kesin+wek ket+p+wek, “Au emit! Ti ap enep h+rekes. Haiu m+r+r au haiu mepu in.” ²⁹ H+rak kat+p epei au, m+tik ik ken+ne m+tik hak kak+it si keiy+ik kaknen. H+rak keit si keiy+ik kan, h+rak kesiu+knen ken n+m+n h+rak kep+r+p+r kiteh+r kewen nin+p menep h+it me Pol ketike Sailas. ³⁰ *Te h+rak p+ke kekrit kerp kerik+it ken witeik kit+wek+thi kar ik: “Hi ar+ak mekam te God kak+sak menmen enum mai h+rak kaktauhis?”

³¹ H+rak+it tewen+wekhi tetp+wek tar ik: “Ti ehises h+m me M+tik Iuwe Jisas te ti etike m+te n+ker+ek nit, God h+rak kak+sak menmen enum yi y+r+akem.” ³² H+rak+it tat+p epei au, h+rak ket+wek+thi ten h+rak+it wewep+yap+r h+m me M+tik Iuwe Kraiss te h+rak m+tik ketike m+it miyap+r neit w+nak k+rak nemtau h+m me God h+rak+it tetpim. ³³ *H+rak+it tat+p epei au, h+r+am wen w+ n+m+n, m+tik ik ket+wek+thi ken k+k+r sip k+rak+it ere werek. H+rak k+k+r sip k+rak+it, Pol ketike Sailas t+k+r m+tik ketike m+it miyap+r n+rak neriuwe t+par. ³⁴ H+rak+it t+k+r+i, h+rak

* 16:15 Ap 16:33, 18:8 * 16:16 Ap 19:24 * 16:17 Mk 1:24, 34 * 16:20 Mk 13:9; Ap 17:6; Mt 5:11 * 16:22 2Ko 11:25; Fl 1:30; 1Te 2:2 * 16:27 Ap 12:18-19 * 16:30 Ap 2:37 * 16:33 Ap 15:16

mítik eik ketiwékithis keiyíkit ken wínak kírak kewetiwékít menmen taam. Hírak ketike mít miyapír neit wínak kírak hír han yaaik nentar hír in ek nises hím me God.

³⁵ Wanewik, mít iuwe masistret ne Rom nau wit, hír nesiuwe mít plisman nen wínak enuk natíp nar ik: “Yi eisiuwe mítíkit wik hírakít tatno.” ³⁶Mít natíp epei au, mítík naanmípre wínak enuk kan katíp Pol kar ik: “Mít iuwe masistret nesiuwe hím natíp yi yaino witeik, yi yaino God naanmampri me menmen.”

³⁷*Te Pol katíp mít plisman kar ik: “Mít iuwe ap nínapín menmen enum hawír wíríakem te hír newep neit witeik mít yapírwe nírei. Hawír wíre mít nau wit Rom hír ap nerekyawír menmen em mar im au nentar mít iuwe neit wit Rom newis hím mau tíwei neriuwesísem. In ek hír mít in nare nísawín menmen neriuwetawír a? Taau! Hír híras nanínen in nanriuwetawír euno witeik.”

³⁸ Hírak katíp menmen im epei au, mít plisman píke nen natíp mít iuwe hím mírak. Hír epei nemtau Pol ketike Sailas hírakít tíre mít ne wit Rom hír nínain natíp nar ik: “Hái míríak menmen enum ye.” ³⁹*Te hír nen nír Pol ketike Sailas, hír natíp nar ik: “Yi yaaikít, haiu mepítari yi yíre mít ne Rom.” Hír natíp epei au, hír neriyakít ten witeik nitíwékíthi te hírakít tínaaiwír wit kír. ⁴⁰ Pol ketike Sailas hírakít tínaaiwír wínak enuk ten wínak ke Lidia. Epei au, hírakít tatíp mít kerek nises hím me God tetpor hím mamkípi hír han tokik nanu. Hírakít tetpor hím ere werek, hírakít teit menmen teiyím tatnaaiwír wit Filipai tatno.

17

Mít ne wit Tesalonaika nare nanínep Pol ketike Sailas

¹ *Hírakít tínaaiwír Filipai, hírakít ten tewep wit Amfípolis. Hírakít ten tewep wit Amfípolis tesípatek, hírakít ten tewep wit Apolonia ten ere típiun wit Tesalonaika kerek wínak ke mít ne Isrel nererik nekine hím me Moses neitai. ² Pol keit in kíríak menmen kar ke nípaá hírak kíríakem keit wit hak. Me wí Sabat hírak ken wínak kír. Me wí Sabat wikak hírak ketikeri newepnak natípan, hírak keit hím me God mau tíwei ketíporém keteiknorem kar ik: ³*“Mítík God kehímítanek hírak Kraís, God hírak katíp mítík ik kaki píke

kakíkrit. Mítík ik Jísas hi ewepypír et-piyek hírak Mítík God kehímítanek hírak Kraís kerekek kakíkaap haiu mít ne tí.”

⁴ *Mít miyapír han ne weiwík me Isrel hír nemtau hím im hír nises Pol ketike Sailas. Mít han ne Grik kerek newenípi God, hír netike miyapír iuwe yapírwe ne Tesalonaika hír nisesikít.

⁵ *Te mít han ne weiwík me Isrel neit wínak en hír ap nises hím im hír yínk enuk nentar mít yapírwe nises hím mírakít. Hír nen ya neithis mít enun nau yain yain hír nesikeyaanmi nererik nen nari han ke mít yapírwe ne wit. Hír neweikín wínak ke mítík niuk mírak Jeson nenke weipír nínatín Pol ketike Sailas te hír neriyakít nesiueret ten mít. ⁶ *Hír nínethíwékít nínethíwékít au, hír nari mítík Jeson ketike mít han nises Kraís, neriyei nen mít iuwe masistret nínap netpor nar ik: “Mít kerek níriak enum nerer wit wit epei nan in níriak enum. ⁷ *Mítík ik Jeson kewisi nan nau wínak kírak. Hír neweikín sip newet hím me mít iuwe neit Rom. Hír natíp nar ik: “Mítík iuwe king hak kinín Sisa, hírak niuk mírak Jísas.” ⁸ Hír natíp hím im, hír níkiak han ke mít yapírwe neit wit, hír netike mít iuwe masistret. ⁹ Mít iuwe en nari pewek me mítík Jeson ketike mít han nises Kraís te hír ap píke nanri han ke mít han neriuwe hím me Kraís. Hír nari pewek epei au, hír nesiupani neriuweti nen witeik.

Pol ketike Sailas ten wit Beria

¹⁰ Nepei wítaan, mít in ne Tesalonaika kerek nises hím me Kraís hír neriuwet Pol ketike Sailas ten wit Beria. Hírakít ten ein epei au, hírakít ten wínak kerek mít ne weiwík me Isrel nau nererik nekine hím me Moses me wí Sabat. ¹¹ *Mít en hír yaain ninín mít ne wít Tesalonaika nentar hír nemtau hím Pol ketpim, hír hanhanem. Hekrit hekrit hír nekine hím me God mau tíwei te hír hanhan nanírteí menmen Pol ketpim híram yaaim míre hím nípaá God ketpim o au. ¹² *Mít miyapír yapírwe ne weiwík me Isrel nises hím me Kraís. Miyapír han ne Grik hír miyapír niuk mír iuwe, hír netike mít ne Grik yapírwe nises hím me God. ¹³ *Maain mít ne weiwík me Isrel ne wit Tesalonaika nemtau Pol wen kewepypír katíp hím me God kar ke nípaá hírak kíríakem keit wit Beria, hír nan níkiak han ke mít en hír han kekrit enum. ¹⁴ Hír han kekrit enum te mít nises Kraís hír nínain mít nanínep Pol kaki te hír neriuwetek kakno wit yanímín ke

* 16:37 Ap 22:25 * 16:39 Mt 8:34 * 17:1 1Te 2:1-2 * 17:3 Lu 24:26; Ap 3:18, 9:22 * 17:4 Ap 13:50 * 17:5 1Te 2:14 * 17:6 Ap 16:20 * 17:7 Lu 23:2; Jo 19:12 * 17:11 Jo 5:39 * 17:12 Ap 13:50 * 17:13 Ap 14:19

wan eik. Sailas ketike Timoti au, h̄rakit tepu Beria. ¹⁵ M̄t kerek neriuwet Pol nen netikerek ere h̄r n̄piun wit Atens. Epei au, h̄r epei nan̄no n̄r ein, Pol ketpor kar ik: “Yi eit̄p Sailas ketike Timoti h̄rakit tatnen waswas tatwenayip̄r tatit wit Atens.”

Pol kewepyap̄r h̄m me God keit wit Atens

¹⁶ Pol wen keit wit Atens kemer̄r Sailas ketike Timoti, h̄rak han kekrit kentar h̄rak k̄r m̄t nat̄n ninaan mau tein̄k yap̄rwe h̄ram mepu wit k̄r eik e. ¹⁷ *H̄ram mepu wit k̄r eik, te h̄rak ken w̄nak kerek m̄t ne weiw̄k me Isrel h̄r netike m̄t ne Grik h̄r newen̄pi God, h̄rak ketikerei newepnak nat̄pan me h̄m me Krai. H̄rak kepno en, h̄rak hekrit hekrit ken wit maket kerek m̄t nesiuwe menmen, h̄rak ketike m̄t miyap̄r nau en newepnak nat̄pan h̄m me Jisas Krai. ¹⁸ M̄t han nat̄p m̄t h̄m me m̄tik Seno, h̄r netike m̄t han Stoik kerek h̄r nat̄p m̄t h̄m me m̄tik Epikurian, h̄r netike Pol newepnak nat̄pan menmen. H̄r m̄t han nat̄p nar ik: “M̄tik enuk wise t̄par ik kat̄p mekam?” M̄t han nat̄p nar ik: “H̄rak kat̄p menmen me God ke m̄t ne wit hak.” H̄r nat̄p menmen im nentar Pol ketpor h̄m me Jisas Krai ketike h̄m me m̄t epei naa p̄ike nan̄krit. ¹⁹ Te h̄r net̄wekhis neriyaak neiȳk nen kaunsil ke wit Ariopagas keit Atens. H̄r net̄p̄wek nar ik: “H̄aiu hanhan mam̄mtau h̄m ham mit ti hat̄p m̄t em. ²⁰ H̄m mei ti etpaiyem h̄ram h̄aiu mep̄tariyem te ti etpaiyem te h̄aiu meritei werek werek.” ²¹ M̄t nau wit Atens netike m̄t ne wit ham h̄r nau en hekrit hekrit h̄r nau yain yain nat̄p h̄m h̄r hanhan nemtau h̄m ham m̄t nisesim.

²² H̄r nepei net̄p̄wek, Pol kekrit kerp n̄m̄n ke m̄t ne kaunsil kat̄p kar ik: “Yi m̄t ne wit Atens. Hi hertei yi yewen̄pi t̄pir yap̄rwe. ²³ Hi heke t̄ herekir wit ki hi h̄r wit wit yi yewen̄pi t̄pir, hi h̄r k̄naan kiut̄p yi yekine menmen im mewik: ‘K̄naan im me t̄pir hak h̄aiu m̄t mep̄tari niuk m̄rak.’ Menmen yi m̄t in yep̄tari niuk m̄rak yewen̄piyeyek, hi etpi niuk m̄rak. Niuk m̄rak God.

²⁴ *God h̄rak kewis t̄ ketike menmen yap̄rwe mewik. H̄rak kin̄n naanm̄pre nepni metike t̄ te h̄rak ap kepu kekre w̄nak m̄t nim̄wekek. ²⁵ *H̄rak k̄riak menmen yap̄rwe, te m̄t nankepek nan̄riak menmen taau. H̄rak h̄rekes kewetai h̄aiu m̄t h̄m̄n te h̄aiu mepu, h̄rak kewetai menmen yap̄rwe. ²⁶ **H̄rak kiut̄p h̄rak

kinai h̄aiu m̄t yap̄rwe h̄aiu merer wit wit mau t̄. N̄paa enum eik h̄rak k̄mat w̄ m̄t nau t̄ h̄rak kehimit̄an wit kerek h̄r nanwik. ²⁷ H̄rak k̄riak menmen im te h̄aiu m̄t m̄nmetn̄wek ere m̄nap̄nek misesik. God ap kerp yan̄m̄n ke h̄aiu m̄t niut̄p niut̄p au. ²⁸ H̄rak kekep̄ai h̄aiu mepu t̄ h̄aiu mamno in mamno ein. H̄rak k̄re m̄t han ni nertei iuwe h̄r nekine h̄m o h̄r nine henye h̄r nat̄p nar ik: ‘H̄aiu m̄t h̄aiu n̄kerek ne God.’ ²⁹ *H̄aiu n̄kerek n̄rak te h̄aiu ap han ekitet h̄rak k̄re gol o silva o nan̄ m̄t n̄riakem h̄ram mar ke God au. ³⁰ *N̄paa m̄t ap nertei God au, te h̄rak ap kat̄p enum me menmen h̄r n̄riakem au. In ek God kat̄p h̄m manp m̄t yap̄rwe nau nerer wit wit nar ik: ‘Yi eiweik̄n sip eiwet menmen enum.’ ³¹ *God epei k̄mat w̄ h̄rak maain skelim m̄t miyap̄r yap̄rwe werek werek kakriuwe m̄tik h̄rak kehimit̄anek h̄rak kakriak menmen im. God h̄rak epei keteik̄n h̄aiu m̄t yap̄rwe maain h̄rak kakriak menmen im kentar h̄rak k̄kiak m̄tik ik n̄paa kaa h̄rak kekrit kepu.”

³² M̄t en h̄r nemtau Pol kat̄p ke m̄tik kaa P̄ike kekrit kepu, m̄t han nat̄p nitetnaan nenwesisek. Au, m̄t han net̄p̄wek nar ik: “Maain h̄aiu mam̄mtau ti et̄p menmen im eteipim.” ³³⁻³⁴ Epei au, Pol k̄naaiw̄r m̄t ken. M̄t han nen netikerek nises h̄m me God. M̄tik ke m̄t in nises h̄m me God h̄rak m̄tik ke kaunsil Ariopagas niuk m̄rak Daionisias. M̄te piut̄p niuk m̄re Damaris h̄re wetike m̄t miyap̄r han nises h̄m me God.

18

Pol kat̄p m̄t miyap̄r ne Korin h̄m yaaim me Krai

¹ Pol kat̄p h̄m me Krai keit Ariopagas epei au, h̄rak k̄naaiw̄r wit Atens ken wit Korin. ² *H̄rak ken wit Korin, h̄rak k̄r m̄tik hak niuk m̄rak Akwila kerek n̄paa miye p̄rak winaak keit wit Pontas. H̄rak ketike m̄te p̄rak Prisila in ek n̄naaiw̄r wit iuwe Itali nan Korin nentar m̄tik iuwe Klodias kerek kin̄n naanm̄pre m̄t kat̄p kar ik: “M̄t yap̄rwe ne weiw̄k me Isrel h̄r en̄naaiw̄r wit Rom.” H̄rak Pol ken ³ *kau w̄nak k̄r kekep̄i nime w̄nak laplap kentar h̄rak n̄paa (h̄rak ap kises h̄m me krais wen au) h̄rak kime menmen im keit pewek mererim, kar ke in h̄r nimaam. ⁴ Me w̄ Sabat yap̄rwe Pol ken w̄nak ke m̄t ne Isrel ein kerek h̄r nekine h̄m me Moses, h̄rak ketikeri newepnak nat̄pan,

* 17:17 Ap 18:19 * 17:24 1Kin 8:27; Ap 7:48 * 17:25 Sam 50:12; Ais 42:5 * 17:26 Diu 32:8 * 17:26 Ais 55:6; Sam 145:18; Jer 23:23 * 17:29 Jen 1:27; Ais 40:18-20, 44:10-17; Ap 19:26 * 17:30 Ap 14:16 * 17:31 Sam 9:8, 96:13; Ap 10:42 * 18:2 Ro 16:3 * 18:3 Ap 20:34; 1Ko 4:12

h̄rak kare kakteiknor h̄m m̄rak yaaim me Kraiſ te h̄r eniſeſim

5 *Me w̄ Sailaſ ketike Timoti t̄naaiw̄r provins Masedonia tan wit Korin, Pol ap p̄ke kime w̄nak ke laplap au. Hekrit hekrit h̄rak kat̄p m̄t ne weiwīk me Iſrel nau en ketpor kar ik: “Jiſaſ h̄rak M̄tik Kraiſ kerek God n̄paa keh̄m̄tanek kan k̄kaap m̄t ne Iſrel.” 6 *H̄r au nemn̄in̄wek h̄m m̄rak netp̄wek̄it enum, te Pol k̄tan̄ik laplap m̄rak keteiknor God ap keſak menmen enum m̄r au mepu, h̄rak ketpor, “Yi yayi te yi yayi. H̄ram menmen mai au, h̄ram menmen mi. Me in ek hi eweīkin ſip eweti, hi eno m̄t ap ne weiwīk me Iſrel etpor h̄m yaaim me Kraiſ.” 7 Epei au, h̄rak k̄naaiw̄r w̄nak ke m̄t en nererik nekine h̄m me Moſeſ, h̄rak ketike Sailaſ, Timoti ten tau w̄nak ke m̄tik hak niuk m̄rak Tiaſiaſ Jastaſ. H̄rak ap ke weiwīk me Iſrel te h̄rak kiſeſ h̄m me God. W̄nak k̄rak k̄waai k̄rap̄it w̄nak ke m̄t ne Iſrel kerek h̄r nau nererik nekine h̄m me Moſeſ en. 8 *M̄tik niuk m̄rak Kriſpaſ h̄rak kin̄n naanm̄pre m̄t ne w̄nak kerek m̄t ne Iſrel nererik nekine h̄m me Moſeſ en, h̄rak ketike m̄te p̄rak n̄kerek n̄rak niſeſ h̄m me m̄tik iuwe Kraiſ. M̄t yap̄rwe nau wit Korin nemtau h̄m me God te h̄r niſeſim, Pol ketike Sailaſ t̄k̄ri.

9 *W̄itaan ham Pol k̄waai k̄tyak, M̄tik Iuwe God ketp̄wek kar ik: “Ti ap h̄naain au. Ti wen et̄p m̄t h̄m mai. 10 *Hi hau hetikewit, m̄tik kiut̄p ap te kakitep au kak̄ntar m̄t yap̄rwe neit wit ik e h̄r niſeſ h̄m mai.” 11 Epei au, Pol kepu wit eik me tito miut̄p wenke mar hiſp̄nak kiut̄p (6), h̄rak kat̄p m̄t miyap̄r h̄m me God.

12 Me w̄ im m̄tik iuwe ke Rom keh̄m̄tan m̄tik Galio h̄rak ap ke weiwīk me Iſrel, h̄rak kin̄n naanm̄pre provins Akaia. H̄rak k̄re m̄tik iuwe gavman ke m̄t ne Grīk, te h̄r m̄t ne weiwīk me Iſrel nau en nekiyan niut̄p neithiſ Pol neriyaak neyīk nen m̄tik iuwe Galio h̄r neſiuwe h̄m netp̄wek nar ik: 13 “M̄tik ik kari han ke m̄t te h̄r ap niſeſ h̄m me Moſeſ h̄r ap newen̄ipi God werek werek au.” 14 Pol kare kakt̄p h̄m te m̄tik iuwe Galio kat̄p m̄t en ketpor kar ik: “Yi m̄t ne Iſrel. M̄tik ik k̄riak menmen enum kekint̄p menmen o kenep m̄tik kaa te hi herp hemtau menmen yi yetpewem. 15 *Au, h̄ram menmen me h̄m metike niuk mei me h̄m me Moſeſ yi yiſeſim. Yi h̄raſ eiyp̄im ere werek. Hi au h̄napen emtau menmen wein̄im marim.” 16 H̄rak kat̄p

epei au, h̄rak kat̄p m̄t plisma n̄rak h̄r neri nen witeik. 17 Epei au, h̄r m̄t en neithiſ m̄tik iuwe hak kin̄n naanm̄pre m̄t niſeſ h̄m me Moſeſ h̄r neriyaak nen nerp witeik nak̄p. M̄tik Galio ap han kekrit ke menmen im au, h̄rak kat̄p kar ik: “Menmen wein̄im.”

Pol p̄ke ken wit Antiok ke provins Siria

18 *Pol kepu wit Korin ketike m̄t niſeſ h̄m me God me w̄ yap̄rwe. Epei au, h̄rak kau ſip ketike Priſila wetike m̄tik k̄re Akwila, h̄r nerekir wan nen provins Siria. N̄paa h̄r nau ſip wen au, Pol kat̄p God h̄m me k̄mat w̄ keriuweſiſ menmen. W̄i epei au, h̄rak m̄tik kime Pol paan k̄rak keit wit Senkria (keteik̄n m̄t w̄ h̄rak keriuweſiſ menmen me h̄rekeſ h̄ram epei au). 19 *H̄r n̄piun wit Efeſaſ, Priſila wetike m̄tik k̄re Akwila h̄r nau en. Pol ken w̄nak kerek m̄t nau nererik nekine h̄m me Moſeſ en, h̄rak ketike m̄t ne weiwīk me Iſrel h̄r newep̄nak nat̄pan me h̄m me Kraiſ. 20 H̄r nīiwekhi kaku kaktikeri me w̄ yap̄rwe te h̄rak kewenhi au. 21 *H̄rak ketpor kar ik: “God hanhan hi p̄ke enen te hi enen eri.” H̄rak ketpor epei au, h̄rak kerekek kau ſip k̄naaiw̄r wit Efeſaſ. 22 H̄rak k̄piun wit Siſaria epei au, h̄rak k̄naaiw̄r ſip ken wit eik keke t̄i ken wit Jeruſalem en k̄r m̄t niſeſ h̄m me God ein. Epei au, h̄rak p̄ke ken wit Antiok.

Pol p̄ke kepno ein ein k̄kaap m̄t kerek niſeſ h̄m me Kraiſ

23 Pol kepu wit Antiok w̄ ham, h̄rak k̄naaiw̄r m̄t en ken provins Gaſeſia ketike provins Friſia kerer wit kike kike em k̄kaap m̄t kerek niſeſ h̄m me God han tokik nepu.

Apoloſ kat̄p m̄t miyap̄r ne wit Efeſaſ h̄m me Kraiſ

24 W̄i ham, m̄tik hak niuk m̄rak Apoloſ, h̄rak ke weiwīk me Iſrel, n̄paa miye winaak keit wit Aleksandria, h̄rak kan kau wit Efeſaſ. H̄rak kertei kat̄p h̄m yaaim, h̄rak kertei h̄m me God mau t̄wei werek werek. 25 *M̄t n̄paa neteik̄n̄wek menmen me M̄tik Iuwe God te h̄rak han yaaik wiſenum keriuwe h̄m me God kat̄p m̄t menmen yap̄rwe Jiſaſ epei k̄riakem. Te h̄rak kertei menmen me Jon kerek n̄paa k̄k̄r m̄t keriuwe t̄par wein̄im. 26 *H̄rak kan w̄nak ke m̄t ne Iſrel nau nererik nekine h̄m me Moſeſ en, h̄rak kat̄p h̄m iuwe ap k̄naain m̄t au. Akwila ketike Priſila nemtau h̄rak kat̄p epei au, h̄r neriyaak nen w̄nak k̄r netp̄wek nekepik

* 18:5 Ap 17:14-15, 9:22 * 18:6 Ap 13:46, 51, 20:26; Lu 9:5 * 18:8 1Ko 1:14 * 18:9 1Ko 2:3 * 18:10 Jos 1:9; Ais 41:10; Jer 1:8; Jo 10:16 * 18:15 Ap 23:29, 25:18-19; Jo 18:31 * 18:18 Ap 21:24 * 18:19 Ap 17:17
* 18:21 Ro 1:10; 1Ko 4:19; Je 4:15 * 18:25 Ro 12:11; Ap 19:3 * 18:26 Ap 19:8

kertei werek h̄im me Jisas epei kan ti k̄ikaap haiu m̄it h̄irak kaa God p̄ike k̄ik̄iak kekrit kepu. ²⁷ *H̄ir netp̄iwek menmen im epei au, Apolos han kitet kakno provins Akesia ke Grik te m̄it en nises h̄im me God nekine t̄wei nat̄ip m̄it nises God en h̄ir naanmamrewek. H̄irak ken en, h̄irak k̄ikaap m̄it en kerek nises h̄im yaaim me Kraiss nentar God kerekyor yaaim. ²⁸ H̄irak ketike m̄it ne weiw̄ik me Isrel newepnak nat̄ipan te h̄irak keriuwe h̄im iuwe m̄irak h̄irak keteik̄in m̄it miyap̄ir h̄im me m̄it en h̄iram ap yaaim. H̄irak keriuwe h̄im me God mau t̄wei, h̄irak kat̄ip m̄it keteiknor M̄it̄ik Jisas kerek h̄irak M̄it̄ik Kraiss kerek God keh̄im̄tanek k̄ikaap m̄it.

19

Pol kat̄ip m̄it miyap̄ir neit wit Efesas h̄im yaaim me Kraiss

¹ *M̄it̄ik Apolos wen kepu wit Korin, Pol kepno ken kiun provins Galesia ketike Frisia ere k̄ipiun wit Efesas. K̄ipiun Efesas, h̄irak k̄ir m̄it han nises h̄im me Jisas. ² *Te h̄irak kitorhi kar ik: “N̄ipaa yi yises h̄im me Jisas God H̄im̄in Yaaik kan kau kekre han ki o au?” H̄ir newen̄iwekhi nar ik: “Haiu ap memtau God H̄im̄in Yaaik kepu au.” ³ Pol p̄ike kitorhi, “H̄ir n̄ikri nekine niuk me keim̄in?” H̄ir nat̄ip nar ik: “H̄ir n̄ikrai nekine niuk me Jon.”

⁴ *Pol kat̄ip kar ik: “Jon k̄ik̄ir m̄it kerek neweik̄in sip newet menmen enum, h̄irak kat̄ip m̄it ne weiw̄ik miut̄ip me Isrel h̄ir enises h̄irak m̄it̄ik kerek maaain kaknen. H̄irak niuk m̄irak Jisas, h̄irak M̄it̄ik Kraiss kerek God keh̄im̄tanek k̄ikaap haiu m̄it.” ⁵ H̄ir nemtau menmen im, h̄ir newis Pol k̄ik̄iri keriuwe t̄par kekine niuk me M̄it̄ik Iuwe Jisas. ⁶ *H̄irak k̄ik̄iri epei au, Pol kewis his menteri te God H̄im̄in Yaaik kan kau kekre han k̄ir keneisesi h̄ir nat̄ip h̄im ham n̄ipaa h̄ir nerteyem au, h̄ir nat̄ip h̄im me God. ⁷ Pol k̄ir̄iak menmen im me m̄it nar ke hiswiyen wik (12).

⁸ H̄irak k̄ir̄iak menmen im epei au, Pol ken w̄inak kerek m̄it ne weiw̄ik me Isrel nau nererik nekine h̄im me Moses. H̄irak kat̄ip m̄it h̄im me God, h̄irak ap k̄inaain m̄it au. H̄irak ketpor ere wenke wikak, h̄irak ketikeri newepnak nat̄ipan. H̄irak kare kakri han k̄ir te h̄ir han kitet menmen h̄irak ketpor me God kin̄in naanm̄ipre m̄it.

⁹ *M̄it han au enun han tokik h̄ir n̄inapen nanisesim, h̄ir nat̄ip enum me menmen me God m̄it in nisesim me ninaan me h̄ir

m̄it yap̄irwe. H̄ir nat̄ip enum te Pol ketike m̄it h̄ir nises h̄im m̄irak n̄inaaiw̄ir m̄it en. Hekrit hekrit Pol ken w̄inak skul ke m̄it̄ik Tirinas ketike m̄it h̄ir newepnak nat̄ipan h̄im me God. ¹⁰ H̄irak k̄ir̄iak menmen marim me tito wik, te m̄it yap̄irwe nau provins Esia, h̄ir m̄it ne Isrel, h̄ir m̄it han ne weiw̄ik ham nemtau h̄im yaaim me M̄it̄ik Iuwe Kraiss.

H̄im me n̄ikerek ne m̄it̄ik Siva

¹¹ *God k̄ir̄iak menmen yaaim keriuwe Pol k̄ikaap m̄it keriuwerem. ¹² *M̄it han neit laplap hankisip o laplap iuwe m̄iwaai ȳink ke Pol h̄ir neiȳim nen m̄it n̄inap te m̄it han n̄inap h̄ir n̄ire yaain, m̄it han herwe mers̄isi h̄iram metpaan menp̄in mekeipnor h̄ir n̄ire yaain.

¹³ *M̄it han ne weiw̄ik me Isrel h̄ir nepno neprer wit wit nep̄ir herwe enum mekre m̄it. W̄i ham m̄it han in h̄ir nan̄ip̄ir herwe nanriuwe niuk me Jisas. H̄ir nat̄ip herwe enuk nar ik: “Haiu metpi mekreh̄ir ke Jisas kerek Pol kat̄ip m̄it en ek. Yi einopin ekeip̄in m̄it̄ik ik.” ¹⁴ H̄ir n̄ikerek hisp̄inak wik (7) ne m̄it̄ik iuwe pris niuk m̄irak Siva ke weiw̄ik me Isrel, h̄ir keriyen n̄ir̄iak menmen marim. ¹⁵ *Au, herwe enuk ketpor kar ik: “Hi hertei Jisas, hi hertei Pol, te yi m̄it yi neim̄in a?” ¹⁶ M̄it̄ik kerek herwe enuk kers̄isek kekrit kan̄ip w̄isenum kerekir ȳink k̄ir kewep klos m̄ir te h̄irak kin̄ini. H̄ir n̄ir̄ir n̄inaaiw̄ir w̄inak hemkre merer ȳink k̄ir h̄ir ne ȳink wein̄ik n̄ir̄ir. ¹⁷ *M̄it han yap̄irwe ne Isrel, m̄it han ne weiw̄ik ham, h̄ir nau wit Efesas nemtau me menmen im te h̄ir nep̄irp̄ir newen̄ipi niuk me Jisas. ¹⁸ M̄it miyap̄ir yap̄irwe kerek nises h̄im me God nan newepyp̄ir menmen enum h̄ir nepei n̄ir̄iakem. ¹⁹ M̄it miyap̄ir han, kerek netenwo henp̄in o marila menmei marim, h̄ir neit t̄wei m̄ir meteiknor menmen im h̄ir neiȳim nan new̄irem mekre si me ninaan me m̄it yap̄irwe. M̄it han newenhis pewek me m̄it new̄irem neiȳim neit t̄wei im h̄iram mar 50,000 pewek silva. ²⁰ *Marim h̄im me M̄it̄ik Iuwe Kraiss men merer wit wit te m̄it miyap̄ir yap̄irwe nisesim.

M̄it ne wit Efesas nesikeyaanmi nare nan̄inep Pol

²¹ *Menmen im epei man, God H̄im̄in Yaaik kari han ke Pol te h̄irak han kitet kakno provins Masedonia kaktike Akaia. Te maain, h̄irak kakno wit Jerusalem. Pol kat̄ip kar ik: “Hi ano wit Jerusalem epei

* 18:27 2Ko 3:1; Kl 4:10 * 19:1 1Ko 3:6 * 19:2 Ap 2:38, 8:16; Jo 7:39 * 19:4 Mt 3:1-2 * 19:6 Ap 8:17 * 19:9 2Ko 6:14-18; 2Ti 1:15 * 19:11 Ap 14:3 * 19:12 Ap 5:15 * 19:13 Mk 9:38 * 19:15 Mk 1:24, 34 * 19:17 Ap 5:5, 11 * 19:20 Ap 12:24 * 19:21 Ap 23:11; Ro 1:13 * 19:22 Ro 16:23; 2Ti 4:20

au, te hi eno wit Rom.”²² *Pol keriuwet m̄t̄k̄k̄t̄ wik h̄rak̄t̄ tekepik, h̄rak̄t̄ tin̄n̄ ten Masedonia, h̄rak̄ wen kepu provins Esia.

²³ *Me w̄ im, m̄t̄ han neit wit Efesas han enuk nentar m̄t̄ nises h̄m me M̄t̄k̄ Iuwe Krai. ²⁴ *M̄t̄k̄ hak niuk m̄rak Demitrias h̄rak kime menmen keriuwe silva. H̄rak kime w̄nak kike kike silva k̄re w̄nak iuwe ke t̄pir niuk m̄re Atemis m̄t̄ nen newep̄n̄pi niuk m̄re nekrerek. Menmen h̄rak kimaam h̄rak ketike m̄t̄ han nesiuwerem men m̄t̄ h̄r neit pewek yap̄rwe mererim. ²⁵ Te h̄rak ken̄ne m̄t̄ nime menmen me silva netike m̄t̄ han h̄r n̄riak menmen mar ke h̄r n̄riakem h̄r nererik, h̄rak ketpor kar ik: “Yi m̄t̄ yi yert̄i haiu meit pewek me menmen metike menmen meiyam meriuwe menmen im haiu m̄riakem. ²⁶ *Yi epei ȳr menmen, ȳi yemtau menmen m̄t̄k̄ ik Pol k̄riakem keit wit kaui Efesas kerekek au. Ke provins Esia Pol kari han ke m̄t̄ miyap̄r yap̄rwe h̄r neweik̄n̄ sip newet menmen, h̄rak ketpor kar ik: ‘Menmen m̄t̄ nimaam m̄re tein̄k̄ ninaan mewik h̄ram ap m̄re God au. H̄ram memip̄n̄.’ ²⁷ Menmen im Pol ketpim maain h̄ram mamnip m̄t̄ h̄r han ekitet menmen haiu m̄t̄ im m̄riakem h̄ram enum. Im keream au. W̄nak yaalk ke tein̄k̄ ninaan mewik iuwe me m̄te paiu Atemis maain mamre niuk wein̄m te m̄t̄ nanisesye au. M̄t̄ yap̄rwe neit Esia netike m̄t̄ nerer wit wit newep̄n̄pi niuk m̄re.”

²⁸ M̄t̄ yap̄rwe nemtau h̄m m̄rak epei au, h̄r han enuk nenep̄p̄ nat̄p̄ nar ik: “Atemis pe Efesas h̄re yaaip iuwe.” ²⁹ *M̄t̄ nerer wit wit ke wit iuwe Efesas nenep̄p̄ nat̄p̄. M̄t̄ han nen neithis Gaias ketike Aristakas h̄rak̄t̄ te provins Masedonia kerek tekite Pol tepno ein ein, h̄r neriyak̄t̄ neiȳt̄ nen wit kerek m̄t̄ nau nererik nemtau menmen. ³⁰ Pol h̄rekes hanhan kakno ein kakt̄p̄ m̄t̄ menmen te m̄t̄ han en nises h̄m me God newenek. ³¹ *M̄t̄ han h̄r m̄t̄ iuwe gavman ne provins Esia kerek n̄re n̄rak̄ yinan o wariyak̄t̄ n̄rak̄ h̄r nesiuwe h̄m netp̄w̄ek h̄rak ap kakno kakt̄p̄ m̄t̄ menmen au em̄t̄.

³² M̄t̄ han neit wit m̄t̄ nererik newik h̄r nat̄p̄ h̄m ham, m̄t̄ han nat̄p̄ h̄m ham nentar h̄r yap̄rwe nep̄t̄ari nentmak te h̄r nererik nau en. ³³ M̄t̄ han ne weiw̄k̄ me Isrel neriuwet m̄t̄k̄ niuk m̄rak Aleksanda kerp kin̄n̄ kent̄r k̄naan te m̄t̄ han en han kitet h̄rak kerekek kin̄n̄ k̄riak menmen enum im. H̄rak k̄k̄iam his kesinor h̄r enkint̄p̄ en̄mtau menmen

h̄rak kak̄tpim. ³⁴ Au, m̄t̄ en nertei Aleksanda h̄rak ke Isrel, h̄r yap̄rwe nat̄p̄ nerekir̄w̄ek h̄m nat̄p̄ nar ik: “Atemis pe Efesas h̄re yaaip iuwe.” H̄r nenep̄p̄ narek ere 2 aua.

³⁵ Maisiu kike, kuskus ke wit Efesas h̄rak kenip m̄t̄ en nekint̄p̄ nau neit h̄rak ketpor kar ik: “Yi m̄t̄ ne Efesas. M̄t̄ yap̄rwe nertei wit kaui ik e h̄rak wit naanm̄pre w̄nak iuwe ke tein̄k̄ ninaan mewik me m̄te iuwe yaaip Atemis wetike nan m̄t̄ newen̄piyek n̄paa kau nepni kenke kan. ³⁶ M̄t̄k̄ kei ap kakt̄p̄ menmen im h̄ram memip̄n̄ au, te yi m̄t̄ eikint̄p̄ yi ap ȳriak menmen enum waswas au em̄t̄. ³⁷ Yi epei yeithis m̄t̄k̄k̄t̄ wik it te h̄rak̄t̄ ap tekint̄p̄ menmen meit w̄nak ke Atemis o netp̄w̄e enum au. ³⁸ M̄t̄k̄ Demitrias ketike m̄t̄ h̄r n̄riak menmen m̄rak nare nansiuwe h̄m m̄t̄k̄ h̄r en̄no m̄t̄ iuwe masistret h̄r nanmer̄r w̄ h̄r nan̄mtau h̄m me m̄t̄. H̄r nansiuwe h̄m ein, ³⁹ o au en, yi hanhan eit̄p̄ h̄m meiyam em, yi wen eimer̄r w̄ me haiu m̄t̄ ne wit Efesas haiu mererik memtau h̄m me m̄t̄ iuwe ne witeik. ⁴⁰ M̄t̄ iuwe ne Rom h̄r nansiuwe h̄m nant̄p̄ haiu m̄t̄ m̄riak enum mesiuwe h̄m mesikeyaanmi. Haiu m̄t̄ iuwe ap te metpor yi yenmak yi ȳriak menmen marim au.” ⁴¹ H̄rak kat̄p̄ epei au, h̄rak kesiuwe m̄t̄ en h̄r nen wit k̄r eik.

20

Pol keke t̄i kepno provins Masedonia ketike Grik

¹ M̄t̄ nererik nesikeyaanmi epei au, Pol ken̄ne m̄t̄ kerek nises h̄m me Jisas keyewewi ketpor h̄m mamkepi nanises h̄m me God werrek werrek. Te h̄rak k̄n̄aiw̄ri kakno provins Masedonia. ² H̄rak ken k̄piun provins Masedonia, h̄rak kerekir̄ kau n̄m̄n̄ ken kerer wit wit kat̄p̄ m̄t̄ h̄m m̄rak yap̄rwe mamkepi nanises h̄m me God werrek werrek. Epei au, h̄rak ken provins Grik. ³ H̄rak kepu en wenke wikak. H̄rak kepu en wenke wikak, h̄rak kare kaku sip kakno Siria, h̄rak kemtau m̄t̄ han h̄r nimen̄p̄n̄ nank̄p̄, te h̄rak han kitet kakno kakitet provins Masedonia ere h̄rak k̄n̄aiw̄rek k̄piun provins Siria. ⁴ *Sopata n̄kan ke Piras ke wit Beria, h̄rak ketike Aristakas, Sekandas h̄rak̄t̄ te wit Tesalonaika, h̄rak̄t̄ tekite Pol tariyak̄t̄ ten. M̄t̄k̄ Gaias ke wit Debi, Timoti, Tikikas ketike Trofimas te Esia, h̄rak̄t̄ tetike Pol nariyan nen. ⁵ H̄r m̄t̄ nin̄n̄ nen nemeriyei neit wit Troas. ⁶ H̄r nemeriyei neit ein, haiu mau wit Filipai ere w̄ m̄t̄ nererik ap newis yis mekre bret m̄r

* 19:23 2Ko 1:8 * 19:24 Ap 16:16 * 19:26 Ap 17:29 * 19:29 Ap 20:4, 27:2; Kl 4:10; Fm 24 * 19:31 2Ti 1:15 * 20:4 Ap 19:29, 21:29; Ef 6:21

han tewenin menmen God kerekoyem hiram epei au. Menmen im epei au, haiu mnaaiwir wit Filipai mau sip ere wi hispinak (5), haiu mipiun wit Troas. Haiu men mipiun wit Troas, haiu metike mit nemeriyei mau en ere wi hispinak wik (7).

Pol kikiak Yutikas kerek hirak kaa keit wit Troas, hirak pike kekrit kepu

7 *Me wi Sabat me witaan haiu mit yapirwe mererik maam menmen han tewenin menmen Jisas kiriakem haiu mewnipi God. Pol katip mit en menmen. Hirak kare teipmen kakno te hirak ketpor him ere wi ninin. 8 Mit epei neit si yapirwe newisim mekre haau mau niu meit winak haiu mau mererik mekretek. 9 Mitik pipiak niuk mirak Yutikas kau windo me winak. Pol wen katip katip, hirak kinapipi kiwaai kinatin. Kiwaai kinatin o, hirak kenke kau niu ken kiun ti. Mit nekiuwe nen nikikak nirek nepei au kaa. 10 *Pol kekintip kekiuwe ken kirek, hirak kenke kenterik kesiuwewik. Epei au, hirak katip kar ik: "Yi ap han enuk au emit! Hirak kaa te in ek pike kekrit kaku." 11 Hirak katip epei au, hirak ketikeri pike ninu nen winak hirak kewep niu o bret ketikeri nekiyan naam. Epei au, hirak ketikeri newepnak ere wanewik. Wanewik, Pol kinaiwiri. 12 Pol kinaiwiri, hir neithis pipiak ik kerek nipa kenkewin kaa Pol pike kikiak, hir nen winak mir hir han yaaik iuwe.

Pol kinaaiwir wit Troas kipiun wit Mailitas

13 Haiu minin men mau sip merekir wan ere mipiun wit Asos, kerek Pol katip kakwenyipi sip. Nipa hirak ketpai menmen im kentar hirak kinapen sip, hirak hanhan keke ti kakno ein. 14 Hirak kewenaiyipir keit Asos epei au, haiu metiwekhis men mau sip mnaaiwir wit Asos men ere miun Mitilini. 15 Haiu mipiun Mitilini epei au, haiu me wi ham wanewik men mesipat wit Kaios. Haiu wen men me wi ham hekrit haiu men mesipat wit Semos. Wit Semos epei au, wi ham haiu mipiun wit Mailitas. Sip mwaai meit ein. 16 Pol epei han kitet hirak kau sip ap kakno wit Efesas kentar hirak kinapen kaku provins Asia wi yapirwe. Hirak hanhan kakno waswas kakiun Jerusalem me wi Pentekos.

Pol katip him mirak men mit iuwe nises God neit wit Efesas

17 *Pol wen kepu sip keit Mailitas hirak keriuwet mitik hak katip mit iuwe ne

weiwik me God neit Efesas te hir eninen Mailitas enrek. 18 *Ewaai meruri hir mit ne Efesas epei nan, Pol ketpor kar ik: "Yi epei yertei me wi hi hinin han Asia hau hetikewi yi yertei menmen hi hisesim. 19 *Yi yertei me wi yapirwe mit han ne weiwik me Isrel hir nimenpin natipan naniyep te hir nenip menmen im menip han kai kekrit hir newaank hiras. Hi ap ewenipi niuk mai au. Hi hirak menmen Mitik Iuwe Krai kehimtenewem, wi ham hi hikit henterim. 20 Hi ap hepakin him mamkepi me wi hi hewepayir him me God yi yau winak ke mit kerek nekine him me Moses yi yererik en o yau winak mi miutip miutip. 21 Hi epei hetpi yi mit ne weiwik me Isrel netike yi mit ne weiwik ham, hi epei hetpi him manp eiweikin sip eiwet menmen enum eiyses him me Mitik Iuwe kiau Jisas. 22 *In ek hi hises him God Himin Yaik ketpewem te hi eno wit Jerusalem. Hi hepitari menmen mit nanrekewem nanit ein. 23 *Hi hertei kerek God Himin Yaik epei ketpo merer wit mit mit nanrekyo enum nanwire akre winak enuk.

24 *"Hi han kitet hi hahi te hi ehises menmen nipa Mitik Iuwe Jisas kehimtena hi ehisesim, hiram menmen weinim. God epei kiriak mit menmen yaaim keriuwe Jisas Krai te hirak kehimtena hi hetpor him yaaim me menmen im.

25 *Yi eiymtewem. Nipa hi hen yi mit yapirwe hewepiyapir him me God kinin naanmpre haiu mit. In ek hi hertei maain hi ap eri meiyam au. 26 *Te hi petepin hetpi him manp, mitik kiutip ke yi mit maain kakno si tatikenik hiram menmen mai au. 27 Hiram menmen mai au mentar hi ap heripakin him mei me menmen me God kakinin naanmamre haiu mit au. 28 *Yi naanmpre hiras yetike mit kerek God Himin Yaik kehimteni yi naanmpri. Yi yar ke mit naanmpre sipsip yi naanmpre mit ne weiwik me God. Hirak kenip mit hir ne weiwik mirak keriuwe hemkre me Nikan kirak Jisas wi hirak kaa kentar nu tentarakit. 29 *Hi hertei hi anaiwiri epei au, maain mit naninen ninin ke yi mit nanriwaank han ki nanriuwe menmen enum hir nanitpiyem. Mit in hir nanre nepere enum men ninin ke sak namip newaankem, hir naninen nanriwaank. 30 *Maain mit han ne yi mit hir nantip him memipin nanri han ke mit han ne yi mit kerek yises him me God te hir enisesim. 31 *Yi naanmamre

* 20:7 Ap 2:42, 46 * 20:10 1Kin 17:21 * 20:17 Ap 18:21 * 20:18 Ap 18:19, 19:10 * 20:19 Ap 20:3 * 20:22 Ap 19:21 * 20:23 Ap 9:16, 21:4, 11 * 20:24 Ap 21:13; 2Ti 4:7 * 20:26 Ap 18:6 * 20:28 1Ti 4:16; 1Pi 5:2-4 * 20:29 Mt 7:15; Jo 10:12 * 20:30 1Jo 2:19 * 20:31 Mk 13:37; Ap 19:8, 10; 1Te 2:11

h̄iras me menmen im, yi han ekitet me tito wikak hi w̄itaan wanewik hetpi h̄im manp me menmen me God te yi eiysesim, hi h̄ik̄iti hekepi w̄isenum.

32 **“In ek hi hitehi God h̄irak naanmam-pri te h̄im me God h̄irak kakreyi yaaim h̄iram mamkepi te yi eiyu werek werek. H̄irak kakweti menmen m̄irak yaaim h̄irak maain kakwet m̄it n̄irak em. 33 *Hi ap hemkre menepam heit pewek me yi m̄it o laplap mi au. 34 *Yi epei yertei hi h̄ir̄iak menmen heriuwe his mai hi ekerwo laplap me w̄inak sel te hi heit pewek mererim. Hi hetike m̄it̄ik̄it wariyak̄it tai naanm̄ipraw̄ir h̄iras me menmen. Yi au. 35 *Marim hi epei heteikni yi eir̄iak menmen iuwe te yi eikaap m̄it miyap̄ir h̄ir ap manpenun neit n̄ir̄iak menmen au. Yi han ekitet menmen n̄ipaa Jisas ketpim. H̄irak kat̄ip kar ik: ‘Yi eiwet m̄it menmen h̄iram min̄n m̄it h̄ir nanweti menmen, te yi han yaaik eiyu.’”*

36 *Pol ketpor epei au, h̄irak ketikeri niteh̄ir newen nin̄p nitehi God menmen. 37 H̄ir nitehi God menmen epei au, h̄ir n̄ik̄itek neiyewewik netp̄iw̄ek, “Ti yaaik eno e.” 38 *Pol ketpor kar ik: “Maain hi ap p̄ike eri meiyam au,” te m̄it en h̄ir han toenuk neriuwerek. H̄ir netp̄iw̄ek epei au, h̄ir neriuwetek kau sip ken.

21

Pol ketike wariyak̄it t̄irak tau sip tatno Jerusalem

1 Haiu metpor “Eiyu en,” te haiu mau sip m̄inaiw̄iri men. Haiu m̄inaiw̄iri men, haiu merekir wan met̄in ke n̄im̄n mesipat wit Kos. W̄i ham haiu mesipat wit Ros. Haiu mesipat wit Ros, haiu men ere m̄ipiuw̄it wit Patara. 2 Haiu m̄ipiuw̄it wit Patara, haiu menke m̄inaaiw̄ir sip im m̄inmat̄in sip ham mamrei mamno Finisia te haiu man mewim men. 3 Haiu men ere haiu m̄ir Saipras te haiu mesipatek men p̄inak ke his yaaim wen mepno ere m̄ipiuw̄it provins Siria. Haiu menke m̄inaaiw̄ir sip meit wit Taia, wit kerek m̄it nau sip nan̄inke menmen mekre sip. 4 *Haiu epei men m̄ir m̄it han nises h̄im me M̄it̄k luwe Krai te haiu mau metikeri me w̄i hisp̄inak wik (7). God H̄im̄n Yaaik k̄ik̄iak han ke m̄it en te h̄ir nat̄ip Pol ap kakno wit Jerusalem. 5 *Au, w̄i hisp̄inak wik (7) haiu m̄inaiw̄iri men. H̄ir m̄it netike miyap̄ir n̄ikerek n̄ir neriuwetai ere haiu men tenhaan ek. Haiu men tenhaan ek, haiu mewen nin̄p

miteh̄ir haiu mitehi God menmen. 6 Haiu meketanh̄is haiu metpor “Eiyu en.” Haiu metpor epei au, haiu men mau sip, h̄ir m̄it en p̄ike nen witeik.

Agabas kat̄ip Pol menmen God H̄im̄n Yaaik keteikn̄iw̄ekem keit wit Sisaria

7 Haiu mau sip p̄ike men m̄inaaiw̄ir wit Taia men ere m̄ipiuw̄it wit Tolemes. Haiu m̄ipiuw̄it wit Tolemes, haiu men m̄ir m̄it en nises h̄im me Krai haiu mau metikeri w̄i miut̄ip. 8 *Wanewik haiu m̄it metike Pol m̄inaaiw̄ir Tolemes men ere m̄ipiuw̄it wit Sisaria. Haiu m̄ipiuw̄it wit Sisaria, ein ek haiu men mau w̄inak ke Filip m̄it̄k kerek kat̄ip m̄it miyap̄ir h̄im yaaim me Krai. H̄irak kiut̄ip ke m̄it hisp̄inak wik (7) n̄ipaa m̄it nehim̄teni naanm̄ipre menmen me miyap̄ir m̄ikaan n̄ir epei naa. 9 *H̄irak kine n̄ikerek h̄iram (o h̄iram) tekyaaait (4), h̄ir neit m̄ikaan wen au, h̄ir newepyp̄ir menmen maain mamnen.

10 *Haiu mepu en w̄i ham, m̄it̄k profet niuk m̄irak Agabas k̄inaaiw̄ir provins Judia kan Sisaria. 11 *H̄irak kan Sisaria, h̄irak keit waalet ke Pol keiȳik kesenek h̄irekes his h̄it m̄irak keriuwerem. H̄irak kesenek his h̄it keriuwerem te h̄irak kat̄ip kar ik: “God H̄im̄n Yaaik kat̄ip kar ik: ‘M̄it̄k ke let ik e maain kakno wit Jerusalem, m̄it ne weiw̄ik me Isrel nant̄iw̄ekhis nansenkekik kar ik nanwet m̄it ne weiw̄ik ham ek.’”

12 *H̄irak kat̄ip epei au, haiu metike m̄it han en metp̄iw̄ek mewenek mar ik: “Ti ap eno wit Jerusalem au ek̄it.” 13 *Au Pol kewenhi kar ik: “Yi yenmak yi ȳik̄it yari han kai? Hi han kitet h̄iram yaaim te hi ano w̄inak enuk kerek au. Hi han kitet h̄iram yaaim te hi hat̄ip m̄it miyap̄ir h̄im me M̄it̄k luwe Jisas m̄it han h̄ir naniyep hi hahi, h̄iram menmen wein̄m.” 14 Haiu metp̄iw̄ek metp̄iw̄ek au. H̄irak ketaih̄im kew̄irem, haiu mekint̄ip merp mat̄ip mar ik: “Han kit. Haiu hanhan menmen me M̄it̄k luwe Krai h̄iram mamnen.”

Pol kat̄ip m̄it iuwe ne m̄it ne God neit Jerusalem h̄im m̄irak

15 Haiu mepu en w̄i ham. Epei au, haiu memani menmen maiu, haiu m̄inaiw̄iri men wit Jerusalem. 16 M̄it han nises h̄im me Krai nau neit wit Sisaria nan netikewai, h̄ir nen newisai neit w̄inak ke m̄it̄k kerek haiu mamu mantikerek niuk m̄irak Neson, h̄irak n̄ipaa ke wit Saipras. H̄irak kises h̄im me Krai n̄ipaa enum eik ere in. 17 Maain haiu m̄ipiuw̄it wit Jerusalem, m̄it en nises h̄im me Krai han yaaik h̄ir netaih̄is.

* 20:32 Ap 26:18 * 20:33 1Sml 12:3; 1Ko 9:11-12 * 20:34 Ap 18:3; 1Te 2:9 * 20:35 Mt 10:8 * 20:36 Ap 21:5 * 20:38 Ap 20:25 * 21:4 Ap 20:23 * 21:5 Ap 20:36 * 21:8 Ap 6:5; 8:40 * 21:9 Ap 2:17 * 21:10 Ap 11:28 * 21:11 Jo 21:18; Ap 20:23, 21:33 * 21:12 Mt 16:22 * 21:13 Ap 20:24 * 21:18 Ap 15:2, 13; Ga 1:19

18 *Hir netaihis haiu mau wi ham, hirak Pol ketikewai men mir Jems. Mit iuwe ninin naanmipre mit nises him me Kraiss nererik newenpiyek, hir nau netikerek. 19 *Pol ketpor hir yaain, ketpor hir yaain epei au, hirak ketpor menmen God kekepik hirak kiriakem ke mit ap ne weiwik me Isrel.

Pol kemtau him me mit iuwe hirak ken winak iuwe ke God

20 Pol ketpor epei au, hir newenpi niuk me God. Epei au, hir natip Pol nar ik: "Ti epei hertei mit ne weiwik me Isrel hir mit yapirwe nises him me Kraiss, hir wen nises him me Moses. 21 *Mit han epei nemipin netpor ti epei atip mit han ne weiwik me Isrel nau nerer wit wit ke mit ne weiwik ham, hir enweikin sip enwet him me Moses, hir ap enrekir yink ke nikerek nir, hir ap enises menmen haiu mit ne weiwik me Isrel in misesim. 22 Maain mit in nanrtei ti hepu, te ti eriak mekam? 23 Haiu metpi menmen haiu han kitetim. Mitikit tekyait it et hirakit epei tatip God timat wi hirakit teriuwesis menmen. 24 *Ti eno etikeret yi eirak menmen him me Moses matip te God kaktip menmen im epei au, yi yaain. Ti ewir pewek me mitikit it te mitik pris kakrekrywekitem. Epei au te hir mit enime paan kirakit. Ti eriak menmen mamir im te mit yapirwe enrtei him hir nemtewem hiram weinim, ti wen hises him me Moses. 25 *Me mit nises him me God hir ap ne weiwik me Isrel, nipaa haiu epei mewisor tiwei metpor hir ap enises him yapirwe nipaa Moses kewisim. Ham im keremem. Haiu han kitet hir ap nanim menmen mit newepwar menmen newet tipir em, hir ap nanim hemkre o miyak mit newers timir hemkre ap mewen au, hir ap netike mit miyapir nanriyanhis neweninem au emit." 26 *Hir natip epei au, Pol keithis mitikit it wi ham hirak keriyakit ten tirak menmen him me Moses katip te God katip hirakit tire yaaikit. Epei au, hirakit ten winak iuwe ke God tatip mit pris me wi hirakit timat ere hirakit tire yaaikit te hirakit tatwet God menmen.

Mit ne Isrel neithis Pol kekere winak iuwe ke God

27 Maain wi hispinak wik (7) menep epei au, hiram wi mitikit timat menmen hirakit tirakem hiram epei au mesi, mit han ne Isrel kerek nau provins Esia hir nan nir Pol kekere winak iuwe ke God. Hir

nikiak han ke mit miyapir en neithis Pol ninap natip nar ik: 28 *"Yi mit ne Isrel. Yi eikepai. Mitik ik hirak mitik kerek kepno keprer wit wit katip mit yapirwe hir mit ne weiwik me Isrel netike him me Moses, winak iuwe ke God hiram menmen weinim. In ek hirak epei keithis mitik ap ke Isrel keiyik kan kekere haau mit narik ap te nanino nimin ek au. Mit iuwe neriuwesisek, nehimitanek ne haiu mit ne Isrel keriyen." 29 *Hir natip menmen im nentar hir epei nir mitik Trofimas kitet wit Jerusalem ketike Pol te hir han kitet Pol ketiwekhis ten winak ke God teit nimin. Pol kiriak menmen im au.

30 Mit yapirwe neit Jerusalem en nesikeyaanmi (o nesikewari) nesiuknen nan nererik neithis Pol neriyak neiyik nen witeik. Hir neriyak neiyik nen witeik, mit neiyepet weipir ke winak ke God.

Mitik iuwe ke ami ke Rom keithis Pol keriyak keiyik ken winak enuk

31 Mit yapirwe nererik hir wen naninap Pol kaki, mit han nen natip mitik iuwe Ofisa ke ami ke Rom nar ik: "Mit yapirwe neit Jerusalem hir nenapan." 32 Hirak kemtau menmen im epei au, hirak keithis mit han ne ami ninin naanmipre mit ne ami nar 100, hir netike soldia ne ami yapirwe nesiuknen nekiuwe nen nir mit en. Hir nekiuwe nen nir mit en, hir nirek ketike mit ne ami yapirwe, hir nenep Pol au. Hir nerp neit. 33 *Mitik iuwe ke ami kan Pol ketiwekhis katip mit narak hir nesenkekik neriuwe sen ain wik. Epei au, hirak kitorhi kar ik: "Mitik ik hirak keimin? Hirak kiriak mekam?" 34 Mit han natip him ham, mit han natip him ham te hirak ap kertei menmen werek kentar mit nesikeyaanmi yapirwe te hirak katip mit narak hir ninanek neiyik nanino winak ke ami kir. 35 Hir neiyik nen ere nipiun lata me winak, mit ne ami ninanek nau niu nentar mit nesikeyaanmi (o nesikewari) yapirwe nanri Pol kaknen te hir nankip. 36 *Hir nisesik ninap natip nar ik: "Yi eikip kaki."

Pol katip mit kenmak hirak kiriak menmen

37 Hir neit Pol nanrik nanino nimin ein, Pol katip mitik iuwe ke ami keriyuwe him Grik ketpwek kar ik: "Hi hanhan hetput menmen hiram werek?" Mitik iuwe eik ketpwek kar ik: "Ti harkeik te ti hertei him Grik? 38 *Hi han kitet ti mitik ke Isip kerek nipaa ein kari han ke 4,000 mit te

* 21:19 Ap 15:12 * 21:21 Ap 16:3; Ga 2:3 * 21:24 Nam 6:1-21; Ap 18:18 * 21:25 Ap 15:28-29 * 21:26 1Ko 9:20 * 21:28 Ap 6:13; Esi 44:7 * 21:29 Ap 20:4; 2Ti 4:20 * 21:33 Ap 20:23, 21:11 * 21:36 Lu 23:18; Ap 22:22 * 21:38 Ap 5:36-37

hîr netike gavman ne Rom nare nanînepan hîr neit hîne me his, yipo henmik nîrîr nen wit تنهاان weinîm.”³⁹ Pol kewenhi kar ik: “Hi au. Hi mîtik ke weiwîk me Isrel, miye wina weit wit Tasas ke provins Silisia, hi mîtik ke wit niuk mîrak iuwe. Ti ewisa hi etîp mît menmen mai o au?”⁴⁰ Hîrak kewenhi te Pol kerp kentîr leta kîkîamhis keweni ketpor kar ik: “Eikintîp.” Hîr nekintîp, te hîrak ketpor keriuwe hîm me mît ne Isrel.

22

¹ Hîrak ketpor kar ik: “Nai yinan mît iuwe, mît nai ne watiu, yi eiyîmtau hîm hi hetpiyem te yi ap aîtip hi hahi.”² Hîr nemtau Pol ketpor keriuwe hîm mîr Hîbru, hîr nekintîp wîre te Pol wen ketpor kar ik: ³ * “Hi hetpi werek. Hi ke weiwîk me Isrel, miye pai wina weit wit Tasas ke provins Silisia te hi han hau in ere hi iuwe. Mîtik iuwe niuk mîrak Gameliel keteikno menmen markeik te hi hises hîm me Moses kerek nîpaa maamer nai nisesim. Hi hises menmen im hises God iuwe har ke yi mît in yi yisesim. ⁴ * Hi hewaank mît enipi hîr naa nentar hîr nises hîm me Kraiss. Hi esenkek his hît me mît miyapîr hatîp mît plisman hîr newîri nekre wînak enuk. ⁵ Mîtik iuwe pris kinîn naanmîpre mît pris han hîrak ketike mît iuwe ne kaunsil hîr nanwepyapîr hi hatîp werek. Nîpaa hîr neweto tîwei hîr newisîk ken mît han ne weiwîk maiu neit Damaskas te hi epei hen en ehîthis mît miyapîr kerek nises hîm me Kraiss, hi hesenkeki heriyei heri hen Jerusalem te mît iuwe en nanîp.

Pol katîp mît karkeik hîrak kises hîm me Kraiss

⁶ “Hi wen heppo menep Damaskas wepni kau nîmîniuwe, wasenum si meke nepni man mîr mewenkîka. ⁷ Hi henkewîn hîwaaî tî hi hemtau hîm ke mîtik ketpo, ‘Sol, Sol ti henmak te ti herewaank?’ ⁸ Hi pîke hitîwekhi, ‘Mîtik Iuwe ti keimîn?’ Hîrak kar ik: ‘Hi Jisas ke Nasaret kerek ti herewaank.’ ⁹ Mît nan netikewa nîr si te ap nemtau hîm ke mîtik werek werek au.

¹⁰ “Hi hitîwekhi har ik: ‘Mîtik Iuwe ti hanhan hi eriak mekam?’ Hîrak kar ik: ‘Ti ekrit eno wit Damaskas. Ti ehît ein te mîtik kaknen kakîptut menmen God kakîhimîtanem ti eriakem.’ ¹¹ Hi ap hîr ein ein hentar si epei mîr iuwe hi nanamîr toto te mît nan netikewa netauhis neriya haiu mariyan men Damaskas.

¹² “Mîtik hak kau en niuk mîrak Ananias. Hîrak mîtik yaaik kises hîm me Moses

te mît yapîrwe ne weiwîk maiu ein hîr han kîtet natîp hîrak yaaik. ¹³ Mîtik ik kan kerp kerepta ketpo kar ik: ‘Kai yinak Sol, ti pîke ehîr ein ein.’ Hîrak katîp epei au, wasawas hi hîr ein ein te hi hîrek. ¹⁴ Hîrak ketpo kar ik: ‘Mîtik Iuwe God ke maamer naiu hîrak kehîmîtenut te ti ertei menmen hîrak hanhan kakîrakem, kehîmîtenut ti hîr Mîtik Yaaik kerek kîrîrak menmen me God, ti epei hemtau hîrak ketput keriuwe hîm mîrak. ¹⁵ Maain ti eno etîp mît miyapîr yapîrwe ewepyapîr menmen ti epei hemtewem epei hîrem. ¹⁶ * In ek ti ap ehu au emît! Ti ekrit te hi ekîrit. Ti enîne Mîtik Iuwe God ehîtîwekhi te hîrak kakîsak menmen enum ti hîrîrakem.’

God kehîmîtan Pol kaktîp mît ap ne Isrel hîm yaaîm me Kraiss mamno mît ap ne Isrel

¹⁷ “Hîrak ketpo epei au, hi pîke hen wit Jerusalem. Hi heit wînak iuwe ke God in hi hitêhi God menmen. Hi hitêhi God menmen, hi hepu hi hîr menmen mar ke hi hîtyak, ¹⁸ * Mîtik Iuwe Kraiss ketpo kar ik: ‘Ti ekrit waswas enaaiwîr wit Jerusalem entar mît miyapîr in ap enîmtau hîm ti etporem me hi.’ ¹⁹ * Hi pîke hetpîwek har ik: ‘Mîtik Iuwe, hîr epei nertei hi epei hen herer wit wit wînak mît nererik nekine hîm me Moses nekrerem, hi hen en heithis mît miyapîr hîr nises hîm mît, hi hanîp. ²⁰ * Nîpaa mît nenep mîtik kewepyapîr hîm mît niuk mîrak Stîven hi herp menep atîp hîram yaaîm te hîr nakîp kaa. Hi hetenen laplap saket me mît hîr newîr nan nakîp. Hi etpor menmen mît hîr enîmtewem.’ ²¹ * Au, Kraiss pîke ketpo kar ik: ‘Hîram menmen weinîm. Hîr ap te nanîmtau hîm mît au. Ti eno entar hi eriuwetit ti eno yanîmîn ewepyapîr hîm mai mamno mît ap ne weiwîk me Isrel.’”

Mîtik iuwe ke ami naanmîpre Pol

²² * Mît yapîrwe ein nemtau Pol ere hîrak katîp menmen me hîrak kewepyapîr hîm me mîtik iuwe katîp mît ap ne weiwîk me Isrel ketporem. Hîrak ketpor menmen im, hîr han enuk nînap hîm iuwe nar ik: “Yi eikîp eki. Yi ap eiwîsîk kaku tî au ekît!” ²³ Hîr nînap newep laplap mîr neteikîn hîr han enuk wîsenuk newîr toni waniu (o win) men niu. ²⁴ Hîr newîr toni waniu (o win) men niu, mîtik iuwe ofisa ke ami katîp mît nîrak neithis Pol neriyaaik neiyîk nanîno nîmîn, hîr nankîp nanriuwe nîpîn ere hîrak kawepyapîri nenmak te mît ne Isrel en nînap nesiuwe hîm marim. ²⁵ * Hîr netîwekhis neriyaaik neiyîk nen

* 22:3 Ap 5:34; Ro 10:2 * 22:4 Ap 8:3, 22:19 * 22:16 Ap 2:21; Ro 10:13 * 22:18 Ap 9:29-30 * 22:19 Ap 8:3, 26:9-11 * 22:20 Ap 7:58, 8:1 * 22:21 Ap 9:15, 13:2 * 22:22 Ap 21:36 * 22:25 Ap 16:37

nesenkikwek his m̄rak te h̄r nank̄ip. H̄r nesenek his m̄rak nank̄ip, Pol kat̄ip m̄tik kerek naanm̄pre 100 m̄t ne ami kit̄wekhi kar ik: “H̄m m̄t iuwe ne Rom h̄r newis̄im mat̄ip h̄ram yaaim te m̄t nan̄nep m̄tik kerek keit t̄wei yaan mewik kar ke m̄t ne wit Rom, te h̄r newis̄ik ken w̄nak ke masistret wen au, h̄rak ap kat̄ip h̄rak enuk au?”

²⁶ M̄tik ik kemtau h̄m im Pol ket̄p̄wekem epei au, h̄rak ken k̄r m̄tik iuwe k̄rak h̄rak ofisa ke ami ket̄p̄wek kar ik: “Ti h̄rak menmen enum. M̄tik eik e h̄rak ketenen t̄wei yaan mewik k̄re m̄tik ke Rom.” ²⁷ H̄rak kat̄ip epei au, m̄tik iuwe ofisa ke ami kan k̄r Pol kit̄wekhi kar ik: “Ti etpo ti hetenen t̄wei namba mewik kar ke m̄t ne Rom o au?” Pol kar ik, “O, hi hetenen t̄wei har ke m̄t ne Rom.” ²⁸ M̄tik iuwe ofisa eik ket̄p̄wek, “Hi epei hew̄r pewek yap̄rwe te hi heit t̄wei yaan mewik h̄ram mat̄ip hi h̄re m̄tik ke Rom.” Pol kar ik: “Miye wina te hi h̄re m̄tik ke Rom hentar miye haai h̄r netenen t̄wei namba mewik h̄r n̄re m̄t ne Rom.” ²⁹ *Wasenum m̄t kerek nank̄ip nanit̄wekhi menmen h̄r n̄h̄r nokn̄nan nenp̄n nekeip̄wek. M̄tik iuwe ofisa eik k̄naain kentar h̄rak kertei Pol ketenen t̄wei kar ke m̄tik ke Rom, h̄rak kesak h̄m lo me Rom h̄rak epei kesenekik keriuwe sen. M̄t iuwe ne Rom neriuwes̄is m̄t nan̄rak menmen im me m̄t ne Rom.

³⁰ M̄tik iuwe ofisa hanhan kertei werek menmen m̄t ne Isrel h̄r nesiuwe h̄m Pol, te w̄ ham h̄rak kat̄ip m̄t n̄rak nenke sen me Pol, h̄rak kesiuwe m̄tik ken kat̄ip m̄t iuwe pris netike m̄t han en ne kaunsil nanrerik nanu. Epei au, h̄rak keithis Pol keyīk ken kewis̄ik kerp ninaan me m̄t ne kaunsil ketpor menmen.

23

Pol kat̄ip h̄m m̄rak men m̄t ne kaunsil

¹ *Pol kerp k̄rap̄it m̄t ne kaunsil ketpor kar ik: “Nai yinan. Hi hertei hekre han kai menmen me God hi h̄rakem hi hisesim n̄paa ere in h̄ram yaaim.” ² *H̄rak kat̄ip epei au, m̄tik iuwe pris kin̄n nanm̄pre pris han niuk m̄rak Ananaias kat̄ip m̄t nerp menep Pol n̄waai his nesiuwek h̄m nentar h̄rak kat̄ip enum. ³ *Pol ket̄p̄wek kar ik: “Maain God kakitep ti h̄re nu m̄t newis̄ pen kolta mewik te h̄ram nepi mesine meit n̄m̄n. Ti hau en skelim hi heriuwe h̄m lo me Moses, te ti au heweik̄n sip hewet h̄m me Moses ti het̄p̄ m̄t naniyep.”

⁴ M̄t kerek nerp menep Pol net̄p̄wek nar ik: “Ti at̄ip enum me m̄tik pris iuwe ke God.”

⁵ *Pol kat̄ip kar ik: “Hi hertei h̄rak m̄tik iuwe pris te hi ap het̄p̄wek har ek au. H̄m me God mat̄ip mar im: “Yi m̄t ap eit̄p enum me m̄t h̄r nin̄n naanm̄pri.”

⁶ *Pol epei kertei m̄t han ne kaunsil h̄r nises h̄m me m̄t Sadyusi, m̄t han au h̄r nises h̄m me Farisi. H̄rak kertei menmen im te h̄rak kat̄ip kar ik: “Nai yinan. Hi m̄tik ke Farisi, hi n̄kan ke m̄tik ke Farisi. Petepin m̄t neriya hi herp ninaan me kaunsil hentar hi han kitet m̄t epei naa maain nan̄krit nanu nan̄it.”

⁷ H̄rak kat̄ip epei au, m̄t ne Farisi netike m̄t ne Sadyusi nenehan nenterim te h̄r newep nau n̄m̄n p̄nan hasini p̄nan hasini. ⁸ * (M̄t ne Sadyusi han kitet m̄t naa h̄r n̄waai hei, maain p̄ke nan̄krit nanu au, herwe o ensel h̄ram mepu au nemip̄n. M̄t ne Farisi han kitet m̄t nan̄krit, ensel netike herwe h̄r nepu. Nemip̄n au.) ⁹ *H̄r m̄t wen nat̄ipan nenehan ere wisenum, m̄t ne Farisi han kerek newep̄ap̄r h̄m me Moses h̄r nerp nat̄ip nesiuwe h̄m nar ik: “Hau han kitet m̄tik ik h̄rak yaaik. Hau han kitet herwe o ensel epei kan ket̄p̄wek menmen.”

¹⁰ H̄r nenehan ere wisenum te m̄tik iuwe ofisa ke ami han kitet h̄r nanri Pol kakt̄n yinak yinak te h̄rak keriuwet m̄t n̄rak newep m̄t nen net̄iwekhis neiȳk nan̄no w̄nak ke gavman k̄rak.

¹¹ *W̄itaan, M̄tik Iuwe Krai kan kerp menep Pol ket̄p̄wek kar ik: “Ti han tokik eh̄. Ti epei hewep̄ap̄r h̄m mai heit Jerusalem, te ti eno wit Rom eriakem empar kerekke.”

M̄t nimen̄p̄n nat̄ipan nan̄nep Pol

¹²⁻¹³ Wanewik, m̄t han ne weiw̄k me Isrel nererik nimeyip̄ran nat̄ipan nan̄nep Pol. M̄t in nererik n̄rak menmen im h̄r nin̄n 40 m̄t. H̄r m̄t nesiyehan menmen o t̄par ere h̄r nan̄nep Pol neiȳk nanwen han te h̄r nan̄m. ¹⁴ Epei au, h̄r nen n̄r pris iuwe netike m̄t iuwe ne kaunsil netpor nar ik: “Hau epei mesinehan menmen o t̄par ap mam̄m ere hau mamnep Pol. ¹⁵ *Te yi eit̄ike m̄t ne kaunsil eiriuwet m̄tik kakt̄p̄ m̄tik iuwe ofisa ke ami ke Rom kak̄this Pol keyīk kaknen in. Yi eimit̄iwek̄p̄n yi eiyp̄iwek yi hanhan yaȳmtau h̄m meiyam me Pol. Au, hau epei memeriyp̄wek mam̄k̄p̄ h̄rak wen kaknen in.”

* **22:29** Ap 16:38 * **23:1** Ap 24:16 * **23:2** Jo 18:22-23 * **23:3** Mt 23:27 * **23:5** Eks 22:28 * **23:6** Ap 4:2, 24:15, 21, 26:5 * **23:8** Mt 22:23 * **23:9** Ap 25:25 * **23:11** Ap 18:9, 19:21, 27:24, 28:16, 23 * **23:15** Ap 25:3

¹⁶ Pol nākan suware kīrak epei kemtau menmen me mīt hīr nimenīpīn nanīnep Pol te hīrak ken wīnak ke mītīk iuwe ofisa ke ami katīp Pol em. ¹⁷ Hīrak ketpīwek epei au, Pol kenīne mītīk iuwe kinīn naanmīpre 100 mīt soldia ne ami, hīrak ketpīwek kar ik: “Ehīt pipīak ik eiyīk eno mītīk iuwe ofisa kit. Hīrak kakītpīwek menmen.” ¹⁸ Hīrak katīp epei au, mītīk keiyīk ken mītīk iuwe kīrak ketpīwek kar ik: “Mītīk kekre wīnak enuk Pol kenīnau kitauhi hi heit pipīak ik e eiyīk enen ekrit ekīntar hīrak kakītpūt menmen.”

¹⁹ Hīrak ketīwekhis keiyīk ken haau weinīm, hīrakīt tekiyakīt tau, hīrak kitīwekhi kar ik: “Ti are etpo mekam?” ²⁰ Hīrak pipīak ketpīwek kewenīwekhi kar ik: “Mīt iuwe ne kaunsil natīp hīrak werek te hīr nanituthi teipmen ti ehīthis Pol eiyīk eno wīnak ke kaunsil, hīr nemipīn natīp hīr hanhan nemtau hīm meiyam me Pol. ²¹ Ti ap emtau hīm mīr entar mīt ninīn 40 mīt nesiyeahan menmen o tīpar ap nanīm ere hīr nankīp kaki. Hīr nemerīr ere ti etpor te ti eiyīk enen.” ²² Hīrak ketpīwek epei au, mītīk iuwe ofisa ke ami ketpīwek kar ik: “Ti ap etīp mītīk hak ti epei han hetpo menmen im.” Hīrak ketpīwek epei au, hīrak kerīuwetek ken.

Mītīk iuwe ofisa kerīuwetek Pol ken mītīk iuwe gavman Filīks

²³ Hīrak kerīuwetek ken, hīrak kenīne mītīkīt wik hīrakīt kepten tinīn naanmīpre 100 mīt ne ami, hīrak ketpīwekīt kar ik: “Yi eiyīt 200 mīt soldia neke tī hīr netike 200 mīt nemerīr yipo hīr netike 70 mīt ne ami nau hos, hīr nanīt menmen nanīmanīyem, hīr nanīno nanīthis Pol neiyīk nanīno. Me wītaan hīr nanīthis pol kaktike menmen neiyīm nanīno wit Sisaria. ²⁴ Yi eiri hos keiyak te Pol kakwik, yi naanmāmprīwek eiyīk (o eirik) eino ere eipiun mītīk iuwe gavman Filīks.” ²⁵ Hīrak ketpīwekīt epei au, hīrak ken kewis tīwei mar im:

²⁶ “Hi Klodias Lisias hi hewis tīwei ik ken ti Filīks ti mītīk iuwe ke gavman hinīn naanmīpre mīt. Ti yaaik. ²⁷ *Mīt ne weiwīk me Isrel neiyewo mītīk ik nare nankīp. Hi hemtau hīrak kīre mītīk ke Rom te hi hetike mīt ne ami nāi men mekepik meriyaak meiyīk men. ²⁸ *Hi hanhan hertei werek nenmak te hīr nesiuwe hīm te hi heiyīk hen wīnak ke kaunsil kīr. ²⁹ *Hi han wīnak ke kaunsil kīr, hi hemtau hīrak ap kīrīak menmen mei te hīr nankīp kaki o nanwisīk kekre wīnak enuk. Menmen hīr nesiuwek hīm nesiuwereh hīram

menmen me hīm lo me Moses hīr nisesim. ³⁰ *Mītīk hak kan ketpo mīt han ne weiwīk me Isrel nimenīpīn natīpan te hi han kitet hi esiuwerek aknen ekrit. Hi epei hatīp mīt kerek nesiuwek hīm menmen hīr nanīno nanīp nīnaan mit nanriuwe hīm.”

³¹ Hīrak kewis tīwei epei au, mīt ne ami nises hīm mīrak. Hīr neithis Pol neiyīk ne wītaan nen ere nīpiun wit Antipatris. ³² Wanewik, mīt ne ami kerek neke tī hīr pīke nan wīnak ke mītīk iuwe ofisa ke ami, hīr newis mīt nau hos neithis Pol neiyīk nanīno Sisaria. ³³ Hīr neiyīk nen Sisaria newet mītīk iuwe ke gavman tīwei, hīr neithis Pol ken his mīrak. ³⁴ Mītīk iuwe ke gavman kekine tīwei kitehi Pol kar ik: “Ti ke provins ke nein?” Pol ketpīwek “Hi provins kai Silisia.” Hīrak kemtau hīrak ke provins Silisia, hīrak ketpīwek kar ik: ³⁵ “Maain mīt nesiuwe hīm nanīnen, te hi emtau hīm mit entar hi naanmīpre mīt ne Silisia ere in.” Hīrak katīp epei au, hīrak katīp mīt hīr naanempe Pol newisīk kekre wīnak iuwe nīpaa mītīk iuwe Herot kewik hīrak wīnak enuk ke gavman.

24

Mīt iuwe ne Isrel nesiuwe hīm Pol

¹ Wī hispīnak (5) epei man men, mītīk iuwe hetpris ke Isrel Ananias, hīrak ketike mīt iuwe ne kaunsil en hīr netike mītīk niuk mīrak Tetalas kerek kertei lo me mīt ne Rom hīrak kīkaap mīt ne Isrel hīr nisesim te hīr nesiuwe hīm mīt neit nīnaan me mīt iuwe masistret hīr nan Sisaria. Hīr nan Sisaria, hīr nen nīr mītīk iuwe ke gavman Filīks te hīr nesiuwe hīm Pol. ² Mītīk iuwe kari Pol hīrak kan te mītīk iuwe kenīne Tetalas. Hīrak kenīne Tetalas, hīrak kesiuwe hīm Pol kar ik: “Ti mītīk iuwe ke gavman. Ti nīpaa ere in ti naanmīprai werek te haiu mekiyan mau meit. Ti hekepai ti henip yaaim mekrehīr menmen nīpaa haiu misesim enum merer wit wit. ³ Haiu mīt merer wit wit han yaaik meriuwerem te haiu matīp ti yaaik. ⁴ Hi hīnapen erwit iuwe, te hī hituthi ti han tewenīnai emtau hīm menmen meiyam yinam haiu mamīputem. ⁵ *Haiu mertei mītīk ik hīrak mītīk enuk kari han ke mīt ne weiwīk me Isrel nau nerer wit wit te hīr nenehan nenepan. Hīrak mītīk iuwe kei ke mīt kerek nises hīm me Jisas nīpaa ke Nasaret. ⁶ *Hīrak kari mītīk ap ke weiwīk me Isrel ketikerek ten wīnak ke God iuwe keit Jerusalem, te hīrak ap kises hīm me mīt nerīuwesis menmen im. Haiu metīwekhis han kitet mewepyapīrek

* 23:27 Ap 21:30-33, 22:25-27

* 23:28 Ap 22:30

* 23:29 Ap 18:14-15

* 23:30 Ap 24:5-8

* 24:5 Ap 17:6

* 24:6 Ap 21:28-30

kakises lo maiu. [7 Au, mitik iuwe ofisa ke ami Lisias keit mit ne ami n-rak h-rak kewep kokn+nai wisenum keithis mitik ik kerik ken. 8 Epei au, Lisias katip neim+n h-r nansiuwek h+m h-r an+nen in en+rit.] Ti itehi mitik ik ti h-rekes ertei menmen yap+rwe haiu mesiuwek h+m.”

9 H-rak katip epei au, mit yap+rwe ne weiwik me Isrel neit ein nekepik natip nar ik: “H-rak katip werek, h-rak ap kempin au.”

Pol katip mitik iuwe Filiks h+m m-rak

10 H-r natip epei au, mitik iuwe kehish ken+ne Pol kaknen kaktip. Pol kan kerp katip kar ik: “Hi hertei me tito yap+rwe ti naanm+prai heriuwe menmen yap+rwe te hi han yaaik etput menmen eteiknut hi h-r+ak mekam. 11 *Ti itehi mit in ti hertei menmen hi hetpiyem. Me w+ hiswiyen wik (12) hi han wit Jerusalem ewen+pi God. 12 Mit ne Isrel ap n-ra hi hetike mit han mewepnak matipan meit w+nak ke God ein, hi ap hari han ke mit te h-r han kekrit heit w+nak ke God o heit witeik. 13 H-r ap neit mitik kiutip k-ra hi h-r+ak menmen marim h-r nesiuwau h+m.

14 *Hi etput menmen im. Hi ewen+pi niuk me Mitik iuwe h-rak God ke maamr+nai, te hi hises h+m me menmen me Jisas kerek mit natip h-rak enum. Hi wen hises menmen yap+rwe mitik Moses ketike mit profet h-r newisim mau t+wei. 15 Hi hises menmen har ke mit in me h+m me God, maain mit yaain nantike mit enun pike nankrit nanu nanit. 16 *Hekrit hekrit hi hare h-r+ak menmen te God ketike mit miyap+r yap+rwe n-ra natip hi yaaik.

17 *Hi heit wit ham me tito meiyam epei au, hi heit wit Jerusalem ewet mit nai ne weiwik me Isrel pewek mei, hi are ano ewet God menmen. 18 *Hi wen heit w+nak iuwe ke God ein hi h-r+ak menmen im me h+m me Moses matip hi h-r+akem te God kaktip hi pike yaaik, mit han n-ra. Mit nau netikewa au, haiu ap mewepnak matipan au. 19 Mit han ne weiwik me Isrel h-r ne provins Esia h-r nepu w+nak ke God n-ra netauhis neriya. Mit en h-r h-ras en+nen in nantip menmen mei meit ninaan mit te h-r nansiuwau h+m, 20 o au en, ti atip mit in h-r natip newep+yap+r menmen h-r h-r hi h-r+akem enum me w+ hi herp ninaan me kaunsil. Menmen au, 21 *o h+m miutip im. Nipaa hi herp ninaan m-r hi h+nap hatip har ik: ‘Mit neriya heit w+nak ke kaunsil

ik nentar hi han kitet mit epei naa p+ke nan+krit nanu.’”

22 *Pol katip epei au, mitik Filiks kerek kertei werek menmen me h+m me Mitik iuwe Kraish, h-rak ketpor kar ik: “Yi yemer+r mitik iuwe ofisa ke ami kaknen te hi han kakitet menmen hi ehishesim.” 23 *H-rak ketpor epei au, h-rak katip mitik kepten ke ami kin+n naanm+pre 100 mit, h-rak naanm+pre Pol te ap keriuwes+s n-rak yinan nan+nen nanwet+wek menmen.

Filiks kewis Pol kekre w+nak enuk me tito wik

24 Maain w+ ham Filiks keit m+te p-rak Drusila kerek pe weiwik me Isrel. H-rak kesiuwe mitik keit Pol key+yik kan, h-rak ketikerep nemtau Pol katip me mit enises h+m me Kraish Jisas. 25 *Pol wen ketpor menmen me mekam yaaim, menmen me mitik kewen han k-rak ke menmen yap+rwe, katip menmen me w+ maain God skelim mit te Filiks kep+r+p+r k+naain ketp+wek kar ik: “Epei werek. Ti p+ke eno. Maain han kai hi en+nut ti etpo menmen.” 26 H-rak wen han kitet Pol kakwet+wek pewek h-rak kaksuapanek kakwis+k kakno witeik. H-rak han kitet marik te w+ ham w+ ham h-rak keit Pol ketikerek tewepnak.

27 *Pol kepu en ere tito wik epei au. Tito wik epei au, Posias Festas kekreh+r ke mitik iuwe gavman Filiks. H-rak Filiks hanhan kenip mit iuwe ne Isrel han yaaik neriuwerek te h-rak wen kewis Pol kekre w+nak enuk kepu kepeit.

25

Pol katip kar ik: “Mitik iuwe Sisa ke Rom kak+mtau h+m mai”

1 Mitik iuwe Festas epei kan naanm+mpre provins ke Judia w+ wikak keremem, 2 *h-rak k+naaiw+r wit Sisaria ken Jerusalem, mit iuwe pris netike mit iuwe ne kaunsil nesiuwe h+m Pol. H-r nitehi Festas 3 *h-rak kakrekiyor menmen yaaim kakri Pol key+yik kaknen Jerusalem kak+ntar h-r epei nimen+p+n nan+nep Pol nanwis+k yayiwe yinak. 4 Festas ketpor, “Mitik Pol kepu kekre w+nak enuk keit Sisaria. Hi h-rekes menep te hi p+ke eno. 5 Yi eitip mit ni iuwe nan+no nantikewa haiu mamno wit Sisaria. Mitik ik k+r+ak menmen enum te h-r nansiuwek h+m.”

6 H-rak ketpor epei au, h-rak wen kepu ein ere w+ hisp+nak wikak (8) o w+ hiswiyen (10) epei au, h-rak p+ke ken Sisaria. H-rak

* 24:11 Ap 21:17 * 24:14 Ap 24:5 * 24:16 Ap 23:1 * 24:17 Ro 15:25-26; Ga 2:10 * 24:18 Ap 21:26-27
 * 24:21 Ap 23:6 * 24:22 Ap 23:26 * 24:23 Ap 27:3, 28:16, 30 * 24:25 Jo 16:8 * 24:27 Ap 25:9 * 25:2
 Ap 24:1, 25:15 * 25:3 Ap 23:15 * 25:7 Ap 24:5-6, 13

pike ken Sisaria wí ham h́rak kau ẃnak ke gavman kerek ḿt nesiuwe h́m neitai en, h́rak katíp Pol eknen. ⁷* Pol epei kan, te ḿt ne Isrel kerek neke Jerusalem nan, h́r nerp nesiuwe h́m te h́r ap neteikín werek werek Pol ḱriak menmen enum im au. H́r nesiuwe h́m weińm. ⁸ Pol ḱkaap h́rekes katíp, “Hi ap h́riak menmen enum herekir h́m me ḿt ne Isrel o ẃnak iuwe ke God keit Jerusalem o ke ḿtik iuwe Sisa ke Rom au.”

⁹* Pol katíp epei au, ḿtik Festas hanhan ḱriak ḿt ne Isrel han yaaik neriuwerek te h́rak katíp Pol kar ik: “H́rak werek te ti etikewa euno wit Jerusalem te hi emtau ḿt nesiuwut h́m ein o au?” ¹⁰ Pol ṕke ketṕwerek, “Hi herp ẃnak ke gavman ke Rom, ḿt h́r nemtau ḿt nesiuwe h́m menmen. In ek kerekek ti emtau h́m te ti etíp menmen. Hi ap h́riak ḿt ne Isrel menmen enum au. Yi yetike ḿt in ne Isrel yerteyem. ¹¹ Hi h́riak menmen enum te hi hahi eh́nterim, h́ram menmen weińm. Hi hahi kerekek, o au en, ḿt h́r nesiuwe h́m weińm me menmen hi h́riakem, ḿtik ap kakriyaa kakriuweta te hi eno his ḿr h́r naniyep hi hahi. Hi atíp ḿtik iuwe Sisa ke Rom eḱmtau h́m mai.” ¹² H́rak katíp epei au, ḿtik Festas ketike ḿt ńrak kerek nekepek neriuwe h́m ḿt iuwe ne Rom netpim, h́r newepnak. H́r newepnak netpim nepei au, h́rak katíp Pol, “Ńpaa ti hitehi ḿtik iuwe ke Rom kaḱmtau h́m miti, te in ek haiu matíp ti eno Rom eh́rek.”

Festas kitehi ḿtik iuwe Agripa ke Pol

¹³ Maain wenke ham, ḿtik iuwe gavman Agripa ketike yenten ṕrak Benaisi nan wit Sisaria nańr Festas nańtṕwerek h́r han yaaik h́rak kan kau en. ¹⁴* H́r nepu en ẃ meiyam, Festas katíp Agripa menmen me Pol. H́rak ketṕwerek kar ik: “Ḿtik kiutíp keit in kerek ńpaa h́rak ḿtik Filiks kewisik kekre ẃnak enuk. ¹⁵** Hi hen wit Jerusalem, ḿt iuwe pris ne Isrel netike ḿt iuwe ne kaunsil nesiuwerek h́m nitauhi te hi atíp h́rak kaki. ¹⁶ Te hi hetpor gavman me Rom ap neriuwet ḿtik kakno his ke ḿt nankíp ere ḿt nińn nansiuwe h́m nańt ninaan me ḿtik h́rak kaḱkaap h́rekes kaktíp h́m.

¹⁷ “H́r epei nan in hi ap hemeŕr ẃ yaṕrwe au. Ẃ ham epei au, hi hen ẃnak ke gavman hemtau h́m ḿr, hi hatíp ḿt nai neithis Pol h́rak kan. ¹⁸* Ḿt kerek hanhan nesiuwe h́m h́r nekrit te h́r ap nesiuwe h́m me menmen enum mar ke hi han kitet nansiuwerem au. ¹⁹ H́r netikerek

natipan nenehan me menmen me h́m lo me Moses kerek h́r nisesim, h́ram metike h́m me ḿtik niuk ḿrak Jisas ńpaa kaa. Au, Pol katíp h́rak kekrit kepu. ²⁰* Hi ap han kitet werek werek te hi hises menmen im te hi hitehi Pol h́rak werek kakno wit Jerusalem haiu maḿmtau h́m ḿt nesiuwere ḿm en. ²¹ Au, Pol katíp h́rak hanhan ḿtik iuwe Sisa ke Rom kaḱmtau h́m ḿrak, h́rak kaku ẃnak enuk te haiu naanḿprewek. H́rak katíp epei au, hi hatíp ḿt naiu h́r naanemprewerek ere hi esiuwerek kakno ḿtik iuwe keit Rom.” ²² H́rak katíp epei au, ḿtik Agripa katíp Festas, “Hi h́rekes emtau h́m ḿrak.” Festas kewenhi kar ik: “Teipmen, ti emtau h́m ḿrak.”

²³* H́rakít tatíp epei au, wanewik ḿtik Agripa ketike Benasi h́r neses nan, ḿt yaṕrwe neweńpi niuk neriuwe menmen h́r nerekiyorem. H́r nan netike ḿt iuwe ne ami, ḿt iuwe ne wit, h́r nan nau ẃnak kerek ḿt nererik nemtau h́m. Epei au, Festas katíp ḿt ńrak h́r nańno nańthis Pol neiyik nańnen. H́r neiyik nan epei au, ²⁴* Festas katíp kar ik: “Ḿtik iuwe gavman Agripa ti hetike ḿt yaṕrwe yan yayu in yetikewa. Yi yír ḿtik ik kerek ḿt yaṕrwe ne Isrel neit in netike ḿt ne Judia neit Jerusalem, h́r nesiuwerek h́m. H́r ńnap natíp nar ik: ‘Haiu ḿnapen h́rak kaku. Yi eikíp kaki.’ ²⁵ Hi hemtau h́m ḿr te hi ap hemtau menmen h́rak ḱriakem te h́rak kaki kaḱnterim au. H́rak kitehi ḿtik iuwe Sisa ke Rom kaḱmtau h́m ḿrak hi han kitet hi esiuwerek kakno. ²⁶ In ek hi ap ertei h́m enum me ḿtik ik hi ewis t́wei mamno ḿtik iuwe ke Rom te hi het́werekhis kan kerp ninaan me ti ḿtik Agripa ti hetike yi ḿt yaṕrwe te yi eiýmtau h́m ḿrak yi eikepaa te hi ewis menmen t́wei esiuwerem mamno. ²⁷ Menmen im hi han kitet h́ra enum. Hi esiuwe ḿtik ke ẃnak enuk kakno ḿtik iuwe Sisa ke Rom te hi ap ewis menmen enum h́rak ḱriakem mau t́wei hi ewisim h́ram enum.”

26

Pol katíp Agripa h́m ḿrak

¹ Ḿtik Festas katíp epei au, ḿtik Agripa katíp Pol kar ik: “Hi hetput ti hatíp ekaap h́rekes.” Pol ḱkiam his katíp ḿt kar ik:

² “Ḿtik iuwe Agripa. Hi han yaaik hentar petepin hi herp ninaan mit hatíp h́m ekaap h́rekes me menmen ḿt ne Isrel nesiuwau h́m. ³ Hi han yaaik iuwe hentar ti hertei werek werek menmen haiu ḿt ne

* 25:9 Ap 24:27 * 25:14 Ap 24:27 * 25:15 Jo 5:28-29 * 25:15 Ap 25:1-2 * 25:18 Ap 18:15 * 25:20 Ap 25:9-12 * 25:23 Mt 10:18; Mk 13:9 * 25:24 Ap 22:22, 25:2, 7

Isrel misesim. Ti hertei markeik te haiu mît han kitet hîm ham, mît han au, han kitet hîm ham, te hi hituthi ti ap han ekiteta waswas au. Ti emtau hîm mai.

⁴ “Mît yapîrwe ne Isrel nertei menmen yapîrwe hi hîriakem nîpaa hi kîke ere in, me wî hi hepu wit kerek miye wina weitai metike wî hi hepu Jerusalem. ⁵ *Nîpaa ein hîr nerteiya te hîr han kîr hîr netputem. Hîr nertei nîpaa hi hises menmen me Farisi, menmen im hîram minîn menmen ham haiu mît mîriakem haiu misesim mewenîpi niuk me God meriuwerem. ⁶ *In ek hi herp in mît nesiuwau hîm nentar hi han kitet God kakîkaap haiu mît kakîr nîpaa hîrak katîp maamrer nau em. ⁷ Mît ne weiwîk hiswiyen wik (12) me Isrel hîr wîtaan wanewik newenîpi niuk me God nemerîr mîtîk kaknen kakîkaap haiu mît kakîr nîpaa God ketpim. Mîtîk iuwe Agripa, mît ne Isrel nesiuwau hîm nentar hi hises hîm me mîtîk kerek kakîkaap haiu mît ne Isrel. ⁸ Yi mît ne weiwîk me Isrel, yi yenmak te yi ap han ekitet God kîkîan mît nîpaa naa?

⁹ *Nîpaa hi han kitet hi hises menmen yaaim hi hîriak menmen yapîrwe te hi hewaank menmen me Jisas ke Nasaret kerek mît nisesik. ¹⁰ Hi hîriak menmen im heit Jerusalem. Mît iuwe pris newenhi te hi eno ewis mît yapîrwe nekre wînak enuk. Maain mît ne kaunsil natîp hîr nani, hi hewenhi hatîp hîram yaaim te hîr nani. ¹¹ Wî yapîrwe hi hîriak mît enum nanîp nekre wînak ke mît ne Isrel hîr nererik nekine hîm me Moses neitai. Hi are enipi hîr enweikîn sip enwet hîm me Kraisi. Hi han enuk wîsenuk heriuwerei te hi hen wit yanîmîn enîp.

Pol katîp Jisas kari han kîrak hîrak kisesik

¹² “Me menmen im hi hen wit Damaskas. Hi hetenen tîwei me mît iuwe pris natîp hîram yaaim te hi eno ein ari mît nises hîm me Kraisi. ¹³ Hi hitet yayiwe hepno hepno ere wepni kan kau nîmîniuwe hi hîr menmen mîre si iuwe minîn wepni hîram meke nepni man mîr meweikîna hetike mît kerek nan netikewa. ¹⁴ Haiu yapîrwe menke mîwaai tî, hi hemtau hîm ke mîtîk ketpo keriuwe hîm me mît ne Isrel netpim, hîrak katîp kar ik: ‘Sol, Sol henmak te ti herewaank? Ti hîre bulmakau kewîr hit kenep paap tîknuk ke mîtîk kîrak ti hewaank hîrekes.’ ¹⁵ Hi hitîwekhi, ‘Mîtîk Iuwe ti keimîn?’ Hîrak Mîtîk Iuwe katîp kar ik: ‘Hi Jisas kerek ti herewaank. ¹⁶ Te ti

ekrit ehîrp. Hi hewepyapîr hîrekes ti hîra hentar hi hehimîtenut ti erîak menmen mai. Ti eno etîp mît han menmen ti epei hîrem hi heteiknutem, im metike menmen maain hi eteiknutem. ¹⁷ Hi naanmamprut te mît ne Isrel nantike mît han ne weiwîk ham hîr ap te nanitep. Hi eriuwetit ti eno mît ap ne weiwîk me Isrel. ¹⁸ *Ti etpor hîm mai hîr nanisesim nar ke mît nînapîpî hîr nesiupan nanamîr. Ti eweikîn han kîr hîr ap nises menmen enum mîr toto au. Hîr nanises menmen yaaim me God mîre wepni kîr. Hîr nanînaaiwîr Seten hîr nanises God te hîr enisîsa hi ahîsak menmen enum mîr hîr nîriakem te God kaknîpi hîr nanu nîmîn ke mît God kehîmîteni hîr nîrak.’

Pol katîp Agripa menmen hîrak kîriakem.

¹⁹ “Mîtîk iuwe Agripa, hi epei hîr menmen im meke wit ke God man te hi ap eweikîn sip ewet hîm im. ²⁰ *Au, hi hinîn hewepyapîr menmen im heit wit Damaskas ketike wit Jerusalem. Epei au, hi hen herer wit wit kerek mît ne Isrel newi, wit im metike wit mît ap ne weiwîk me Isrel newim. Hi hatîp mît hîr enweikîn sip enwet menmen enum enises God, hîr enriak menmen yaaim neteikîn mît hîr epei neweikîn sip newet menmen enum. ²¹ *Mît ne weiwîk me Isrel nitauhi hi heit wînak iuwe ke God hîr naniyep nentar hi hîriak menmen im. ²² *Te God epei kekepa nîpaa ere petepin in ek, te hi herp in hatîp hîm yaaim mamno mît yapîrwe, hîr niuk mîr iuwe, hîr mît au weinîn. Menmen hi hetpim hîram menmen kere-mem nîpaa mît profet netike mîtîk Moses katîp hîram mannen. ²³ *Hîr natîp mîtîk God kehîmîtanek kaknen kakîkaap haiu mît, hîrak kaki maain God kakîkaak hîrak kakîkrit kakinîn mît yapîrwe ne weiwîk me Isrel, mît au ne weiwîk ham, God kak-torhis hîr nanu werek werek. Hîm yaaim im hîram mîre si mamkaap mît nanîr ein werek werek, hîram mamkaap mît nertei werek menmen yaaim God kîriakem.”

Pol katîp kari han ke Agripa te hîrak kakisîs hîm me God

²⁴ Pol wen katîp menmen im, mîtîk Fes-tas kînap ketpîwek kar ik: “Pol ti hetaritari! Menmen yapîrwe ti hen skul herteiyem hîram menipit ti enuk han ken sip.” ²⁵ Pol ketpîwek, “Mîtîk iuwe, hi ap hetaritari au. Menmen hi hetpim hîram hîm yaaim me mîtîk kertei werek kerekek. ²⁶ *Mîtîk iuwe

* 26:5 Fl 3:5-6 * 26:6 Ap 23:6, 28:20 * 26:9 Ap 8:3 * 26:18 Ais 35:5, 42:7, 16; Ef 2:2; Kl 1:13; Ap 20:32
* 26:20 Mt 3:8 * 26:21 Ap 21:30-31 * 26:22 Lu 24:44-47 * 26:23 1Ko 15:20 * 26:26 Jo 18:20

Agripa, hi ap hīnaain hetput menmen im hentar ti hertei menmen im. Ti hertei menmen im hentar menmen im epei man meit wit kike au, man meit wit iuwe mīt yapīrwe nīrem. ²⁷ Mītīk iuwe Agripa ti hises hīm me mīt profet? Hi epei hertei ti hisesim herteiyem mekre han.” ²⁸ Mītīk Agripa keremirīwek hīm ketpīwek kar ik: “Me wī im ti han kitet ti ari han kai te hi ehises hīm me Jisas Krais?”

²⁹ Pol ketpīwek, “Me wī in ek o maain, hi hitehi God te ti hetike mīt yapīrwe nau in nemtau hīm mai yi eiyses hīm yaaim me Krais te ye iyīr ke hi te hi ap hanhan sen mewī mīpre hīram mīwaai his mai.”

³⁰ Pol katīp epei au, mītīk iuwe Agripa ketike mītīk gavman Festas, ketike Benasi wetike mīt yapīrwe nīr nekrit nanāno witeik. ³¹ *Hīr nekrit nanāno witeik, hīrakīt tatīpakīt tar ik: “Mītīk ik ap kīrīak menmen enum te hīrak kaku wīnak enuk o kaki au.” ³² *Agripa katīp Festas kar ik: “Mītīk ik ap kitehi mītīk iuwe Sisa kakīmtau hīm mīrak te ti esupanek kakno.”

27

Mīt neithis Pol neiyīk nan newisīk kau sip kakno wit iuwe Rom

¹ *Me wī hīr mīt iuwe ne gavman han kitet natīpan hāu mamu sip manno Itali, hīr neithis Pol ketike mīt han nekre wīnak enuk hīr newet mītīk kepten niuk mīrak Julias newetīwek enun in. Julias hīrak kepten naanmīmpre 100 mīt ne ami hīr soldia kerek mīt nenewor “Mīt ne mītīk iuwe Sisa ke Rom.” ² *Hāu mīt men mau sip me wit Adramitiam, menep te hīram mīnaaiwīr Sisaria mamno mamrer wit wit me wan me provins Esia. Hāu mau en epei au, hīram merekir wan men. Mītīk niuk mīrak Aristakas ke wit Tesalonaike ke provins Masedonia hīrak ketikewai mau sip men. ³ *Wī ham hāu mīpiun wit Saidon. Julias hīrak kīrīak Pol yaaik kewisīk ken kakīr nīrak yinan te hīr enwetīwek menmen mei te hīrak kau sip werek werek kakno. ⁴ Hāu mīnaaiwīr Saidon men Saipras. Nīme mīniu man mewep te hāu merekir wan men yinak in me Saipras kerek nīme ap mīniu meitai au. ⁵ Hāu merekir wan meperp provins Silisia ketike Pamfilia ere mīpiun wit Maira keit provins Lisia.

⁶ Hāu meit ein, mītīk kerek naanmīmpre 100 mīt ne ami kīnkātīn sip ham ere kīr miutīp me wit Aleksandria mamno Itali. Hīrak kīr sip epei au, hīrak kewisai hāu mewim. ⁷ Hāu mewim, sip merekir

wan men main main me wī ham mentar nīme mīniu iuwe meiyepetai te hāu mīrak menmen iuwe mesipat wit Naidas. Nīme meiyepetai te hāu mamno ein au, te hāu meweikīn mekiuwe wit Krit kerek wan kimaak keketik kau nīmīn. Hāu mekiuwe pīnak nīme ap mīniu meitai mesipat Salmoni. ⁸ Hāu men mesiurīr menep tenhaan hāu mīrīak menmen iuwe mīpiun wit niuk mīrak “Wan yaaik sip mamno pasis” hīrak menep wit niuk mīrak Lasia. ⁹ Hāu mepu wit eik wī yapīrwe ere wī kerek mīt ne Isrel nīnapen menmen han tewenīn God kakīsak menmen enum hīr nīrīakem, hīram epei man men. Hīram wī me hauwī hītan te wan sīr mewenīn iuwe, te Pol katīp mīt kar ik: ¹⁰ * “Yi mīt, hi hertei hāu mannaaiwīr wit ik mamno mamrekir wan hīram ap yaaim. Au, enum. Maain sip metike menmen mekreker, wan kakiwaankem. Eim keremem au. Hāu mīt han mami.” ¹¹ Pol katīp epei au, mītīk iuwe naanmīmpre 100 mīt ne ami ap kises hīm mīrak au. Hīrak kentau hīm me mītīk kerek naanmīmpre mīt bos kru nīrīak menmen nau sip, hīrak ketike mītīk kerek ketenen stia ke sip keweiknenik te sip mamno. ¹² Wit ik hīrak ap wit yaaik te sip mamu in me hawī hītan, te mīt yapīrwe nau sip hanhan nīnaaiwīr wit nanāno nerekir wan ere hīr nīpiun Finiks. Hīrak wit keit Krit hīrak yaaik ke sip mamu en mīsawīn te ap mīniu au. Hīr hanhan nanu en ere hawī hītan epei au.

Nīme mīniu wan kewenīn wisenuk

¹³ Maain nīme wenituk mīniu te mīt han kitet hīr nanises menmen nīpaa hīr natīpanem. Hīr nesiupan waai neriyaak kan sip hīr nīnaaiwīr wit hīr nesiurīr menep tenhaan, nitet Krit. ¹⁴ Hāu mepno kike, nīme mīniu mīre yuwerep meke wit Krit man. ¹⁵ Nīme mīniu mīre yuwerep man kerek mīt nenewem “No ista” hīram menep sip te mītīk ap keweikīn stia ke sip werek werek au. Hīram mewep nīme ke nīmīn mamno au, te hāu mewisīm meit nīme mīniu meriuwetem men. ¹⁶ Hāu men ere mesipat wit Koda kerek wan kimaak keketik kau nīmīn. Hāu mesipat Koda ke his enkīk, hīrak keiyepet nīme kike te hāu mari bot kike kisīsai meriyaak meriyaak ere hāu meit bot eik mewisīk kīwaai kentar sip, hāu mesenekkek meri- uwe waai hīrak kau keit. ¹⁷ Hīrak kau keit, hīr neit waai neiyīm nemenkek sip te ap mamwep au. Hīr nīnaain sip mamno mamtīn tenhaan me wan meperp wit iuwe Afrika mamwep te hīr nesiupan laplap sel me sip newisīm mīwaai. Epei au, hīr

* 26:31 Ap 23:29; 25:25 * 26:32 Ap 25:11 * 27:1 Ap 25:12 * 27:2 Ap 19:29 * 27:3 Ap 24:23 * 27:10 Ap 27:22

newis nime yuwerep meriuwetem men.
¹⁸ Yuwerep kiniu wan wen kewenin te wanewik hir nenke menmen mekre sip newirem mekre wan. ¹⁹ Wi ham epei man, hir hiras neit menmen yapirwe me sip hir nenkeras newirem mekre wan. ²⁰ Me wi yapirwe haiu ap mir wepni o hir, te nime wen miniu wisenum. Haiu han kitet maain haiu mami.

²¹ Mit nau sip ap naam menmen me wi yapirwe nentar yuwerep, Pol kerp namin ke mit ketpor kar ik: "Yi mit, nipa hi hetpi yi ap einaiwir wit Krit te sip ap mamriwaank au. Te yi ap yemtau him mai.

²² *In ek hi etpi yi han tokik eyu. Haiu mit ap mami au. Sip keremem maminke mamikre wan. ²³ Hi hertei menmen im hentar nepip witaan God kerek hi hisesik ewenipi niuk mirak hirak keriuwet ensel mitik hak kan kerp menep ketikewa ketpo kar ik: ²⁴ *Pol ti ap hinaain au. Ti eharp ninaan me mitik iuwe Sisa. God kentar hirak yaaik, hirak kakwis mit yapirwe nau sip netikewit hir ap nani au." ²⁵ Yi mit ap yinaain au. Hi hises him me God, hi hertei menmen mamnen mamir ke nipa hirak ketpewem. ²⁶ *Nime mamriuwetai haiu mamno sip mamtin tenhaan emat wit kerek wan kimaak keketik kau namin."

²⁷ Wi hiswiyen tekyaaait (14) epei men, hawi yuwerep miniu man meit wan eik niuk mirak Edria. Me wi namin hiram nime meriuwet sip mepno, mit naanmpre sip han kitet haiu epei man menep ti. ²⁸ Hir han kitet haiu epei man menep ti, te hir newir waai nesenek nan mewik mekre tipar natin mak kiram, hiram matip 40 mita kesikekre. Maain hir pike newirem hiram matip 30 mita kesikere. ²⁹ Hir ninaain sip kerek haiu mewim mamno mamnep nan iuwe me tenhaan te hir neiyik nan iuwe tekyaaait (4), hir nesenek waai mewim, hir newirem mekre wan mikaap sip mamno main main. Epei au, hir hanhan wanewik o eksipuan waswas. ³⁰ Mit naanmpre sip hanhan ninaaiwir sip te hir neit bot kike nesiuwerek kepno kentar tipar hir newisesik natip hir nanwir waai kakri paan me sip metenenim. ³¹ *Au, Pol katip mitik kepten naanmpre 100 mit ne ami, hirak ketike mit nrak kar ik: "Mit in naanmpre sip hir nrir nanino, yi yapirwe yayi." ³² Hirak katip epei au, mit ne ami nerekir waai metenen bot kike te hirak kenterer tipar ken.

³³ Menep kaksipuan hirkiwo (o hir kaa), Pol kitehi mit namin menmen ketpor kar ik: "Yi epei yemerir hawi yuwerep kaktin

kakit me wi hiswiyen tekyaaait (14), yi ap yaam menmen au. ³⁴ *Hi hitihi him manp yi eyim menmen te hiram mamkepi yi manpenun eyu te yayi au. Yi eyu werek werek." ³⁵ *Pol katip menmen im epei au, hirak keit bret kitehi God hirak katip God hirak han yaaik keriuwerem kerp ninaan me mit. Epei au, hirak kaam. ³⁶ Hirak kipaam, hir mit en han tokik nau hir neit menmen meiyam naam. ³⁷⁻³⁸ Haiu mit mar 276 haiu mepu sip im e. Haiu mit maam ere werek, mit newir wit (hram mire rais), hir newirem men mekre wan te hir nikaap sip ap nimenum au.

Sip mewep meit tenhaan

³⁹ Nepei wanewik, mit naanmpre sip nr ti te hir nepitari hir neit neyin. Hir wan mire tenhaan yaaim mekrerem, te hir han kitet nanino ein neriuwet sip mamtin mamit tenhaan. ⁴⁰ Hir nrem epei au, hir neremir waai nan mewim, hiram menke mekre wan, hir nesiupuan waai metenen stia. Epei au, hir nikiam laplap sel meit paan ke sip te nime mamnpep meiyim mamno tenhaan. ⁴¹ Au, sip men menep tenhaan, hiram minatin meit. Sip paan kiram minatin meit ap mepno au, te wan sir mewenin menep sip mikaru mewepim. ⁴² Mit ne ami nimenipin naninsep mit enun ne winak enuk hir hiras nipa neriyei neri nanino Rom te hir ap nanri wan nanino tenhaan meit ti nrir nanino. ⁴³ Au, mitik kepten iuwe naanmpre 100 soldia ke ami hirak hanhan kikaap Pol te hirak keweni nrak menmen im. Hirak katip mit kerek nertei nari tipar hir nehin nripe tipar nerwak nanino tenhaan eik. ⁴⁴ *Mit han au, hir netenen au o menmen ham me sip mewep hir nenterim nanino tenhaan. Marim haiu yapirwe men mipiun tenhaan ke pin eik.

28

Menmen Pol kirakem keit wit Molta

¹ Haiu mipiun tenhaan ke pin eik, mit han nan netpai ti ik kerek wan kimaak keketik kau namin niuk mirak Molta. ² *Mit ne wit in nerekyai yaaim. Hawi epei kan, nime mewep te hir nimsansi neriyei man menep mau si mewim. ³ Pol keit haak mei kakwisim mamwaai si, manpen asp (hirak kire manpen siurp) kerek kisawin kinik haak hirak ketpaan ken kentar haak mwaai si hram sisi. Hirak ketpaan ken kenep Pol kau his mirak kemenkekik kau keit. ⁴ Mit ne wit in nr manpen siurp (o yenmik) kemenkekhis me Pol hir natipan

* 27:22 Ap 27:10, 31

* 27:24 Ap 23:11

* 27:26 Ap 28:1

* 27:31 Ap 27:22

* 27:34 Mt 10:30

* 27:35

Mt 15:36; 1Ti 4:4-5

* 27:44 Ap 27:22-25

* 28:2 2Ko 11:27

* 28:5 Mk 16:18

nar ik: “Nipaa m̄t̄ik ik kenep m̄t̄ik kaa, te t̄ipir kaniu ap kakwis̄ik kaku au. H̄irak kin̄n wan te in ek kaki.” ⁵ *Au, Pol kemiyep ep his manpen (o yenm̄ik) kenke kekre si h̄irak ap k̄nap au. ⁶ *M̄t̄ netpepik nare te his m̄rak m̄niu o h̄irak kenkew̄in kaki. H̄ir netpepik netpepik, h̄ir ap n̄r menmen mar ik n̄paa au, h̄ir neweik̄n han k̄r nat̄ip nar ik: “Au, m̄t̄ik ik h̄irak k̄re God.”

⁷ T̄i menep wit kerek manpen kenep Pol h̄iram t̄i me m̄t̄ik iuwe naanm̄pre wit wan kimaak keketik kau n̄m̄n ik e niuk m̄rak Pablias. M̄t̄ik ik kan ketaih̄is keriyei ken w̄nak k̄rak, te h̄irak naanm̄rei werek werek ere w̄i wikak. ⁸ Haiu mepu en, Pablias haai k̄rak k̄nap ȳnk sisi kesiuwe mune k̄waa i yeno. Pol ken haau k̄rak kitehi God ek. Kitehi God ek, h̄irak kewis his meterik h̄irak kekepik k̄re yaaik. ⁹ H̄irak k̄riak menmen im, h̄ir m̄t̄ yap̄rwe ne wit wan kimaak keketik h̄ir n̄nap, h̄ir nan te Pol k̄riaki yaain. ¹⁰ Pol k̄riaki n̄re yaain, h̄ir newetei menmen yaaim yap̄rwe. Maain haiu mau sip m̄naw̄iri h̄ir newis menmen yap̄rwe te haiu mam̄m me w̄i haiu mau sip mamp̄no.

Haiu mepno ere m̄piun Rom

¹¹ Wenke wikak epei au, haiu m̄naaiw̄r wit Molta haiu mau sip me Aleksandria niuk m̄ram “T̄ipir wik.” H̄ir newis ninaan me t̄ipir m̄t̄ newem “T̄ipir wik” nentar ninaan me n̄kerek h̄irak̄t̄ wik te t̄ipir niuk m̄rak Sus tau sip paan k̄ram. Sip im n̄paa haw̄i h̄tan, h̄iram mepu wit Molta. ¹² Haiu m̄naaiw̄r Molta epei au, haiu merekir wan men ere m̄piun wit Sairakyus. Haiu m̄piun wit Sairakyus, haiu mepu en w̄i wikak. ¹³ Haiu m̄naaiw̄r sairakyus mepno ere m̄piun wit Risiam. W̄i ham miut̄ip n̄ime m̄niu mar ke wenituk te haiu men me w̄i wik haiu m̄piun wit Pyutiolai. ¹⁴ Haiu mepu wit Pyutiolai, haiu m̄r m̄t̄ han kerek nises h̄m me Krai. H̄ir netaih̄is haiu mamu mamkiteri ere w̄i hisp̄nak wik (7). Marim haiu m̄piun Rom. ¹⁵ M̄t̄ kerek nises h̄m me Krai neit wit iuwe Rom h̄ir nemtau haiu mamnen, te h̄ir nen ere n̄piun wit ke maket ke Apias ketike wit niuk m̄rak “W̄inak Pasenda Wikak,” h̄ir newenaiyip̄r. H̄ir newenaiyip̄r epei au, Pol han yaaik kitehi God ketp̄wek h̄irak yaaik.

¹⁶ *Me w̄i kerek haiu m̄piun wit Rom, m̄t̄ ne gavman newis Pol h̄rekes kau w̄nak hak kiut̄ip, m̄t̄ik ke ami kiut̄ip naanm̄prewek.

Pol kewepyap̄r h̄m me Krai keit wit Rom

¹⁷ *Pol kau w̄inak eik ere w̄i wikak, h̄irak kesiuwe m̄t̄ik kitehi m̄t̄ iuwe ne weiw̄ik me Isrel nau en, h̄ir en̄nen enrerik en̄mtau h̄m me Pol. H̄ir nererik epei au, Pol ketpor kar ik: “Nai yinan, hi ap h̄irak menmen enum me m̄t̄ ne weiw̄ik maiu o hi eweik̄n sip ewet menmen n̄paa maamrer nai nisesim neweteiyem au, te m̄t̄ ne Jerusalem h̄ir netauh̄is wein̄m newisa hekre w̄inak enuk neriuweta hen m̄t̄ iuwe ne Rom. ¹⁸ *H̄ir m̄t̄ ne gavman ne Rom nitauhi me menmen im h̄ir nare nesuipena nentar h̄ir nertei hi ap h̄irak menmen enum te hi hahi. ¹⁹ *Au, m̄t̄ iuwe ne Isrel n̄napen h̄ir nansuipena te hi hat̄ip ‘M̄t̄ik iuwe Sisa ek̄mtau h̄m mai.’ H̄ir neriuweta hi han te hi ap esiuwe h̄m mei me menmen enum h̄ir n̄riakem au. ²⁰ *Hi hentar menmen im hi hit̄ihi yi m̄t̄ yi einen te hi hetpi menmen. Sen im mau his mai mentar hi hises h̄m me h̄irak M̄t̄ik Iuwe kerek m̄t̄ ne Isrel yap̄rwe nemeriȳwek kaknen kak̄kaap haiu m̄t̄.”

²¹ Pol kat̄ip epei au, h̄ir netp̄wek nar ik: “Haiu ap meit̄ t̄wei meke wit Judia m̄t̄ nesiuwerem me ti au. Naui yinan han ap neke Judia nan in netpai me menmen im, te h̄ir nat̄ip ti h̄irak enum au. ²² *Haiu hanhan mam̄mtau menmen ti han kitetim mentar haiu mertei m̄t̄ nerer wit nat̄ip enum me m̄t̄ nises h̄m im ti hisesim.”

²³ H̄ir nat̄ip epei au, h̄ir n̄mat w̄i nan̄nen nan̄mtau h̄m me Pol. W̄i h̄ir n̄mat nan̄mtau menmen, m̄t̄ yap̄rwe nan w̄inak ke Pol kepwik. Wepni ere w̄itaan Pol ketpor h̄m kewepyap̄r h̄m me God kakin̄n naanmampre m̄t̄. H̄irak kare kakri han k̄r keteiknor Jisas h̄irak M̄t̄ik Krai kerek God keriuwetek kan k̄kaap haiu m̄t̄ h̄irak ketpor h̄m n̄paa Moses ketike m̄t̄ profet h̄ir newisim mau t̄wei. ²⁴ M̄t̄ han nises h̄m m̄rak, m̄t̄ han au h̄ir n̄naain. ²⁵ H̄ir n̄naaiw̄r w̄inak ke Pol h̄ir nat̄ip nam̄nanem neriuwe h̄m me Pol. H̄ir nat̄ip nam̄nanem nentar h̄m Pol ketporem m̄karu. H̄irak kat̄ip kar ik: “God H̄im̄n Yaaik kat̄ip werek w̄i n̄paa h̄irak kat̄ip profet Aisaia h̄m m̄rak h̄irak kat̄ip maamrer ni em. Nipaa h̄irak kat̄ip:

²⁶ *‘Ti eno etip m̄t̄ in ne weiw̄ik me Isrel menmen im: Maain yi yaȳmtewem yaȳmtewem te yi ap yap̄rteiyem au. Yi eiȳrem eiȳrem te yi ap eiȳrem werek au.

²⁷ Han ke m̄t̄ in epei ken sip, h̄ir nemesis n̄k̄ip ap nemtau h̄m h̄ir ap n̄r

* 28:6 Ap 14:11 * 28:16 Ap 24:23 * 28:17 Ap 25:8 * 28:18 Ap 26:31 * 28:19 Ap 25:11 * 28:20 Ap 24:15 * 28:22 Ap 24:14 * 28:26 Ais 6:9-10; Mt 13:14-15

menmen werek werek au, h̄r n̄nap̄p̄i. H̄r n̄r̄iak menmen im au, te h̄r en̄r menmen neriuwe nanam̄r, h̄r en̄mtewem enriuwe n̄k̄p̄ m̄r, h̄r han k̄r en̄rtei menmen werek werek te h̄r enweik̄n sip enis̄sa te hi God hi ekepi.’ ”

²⁸ *Pol kat̄p̄ h̄m ham mar ik: “Hi hetpi te yi yertei werek. H̄m yaaim me God kak̄kaap haiu m̄t h̄ram epei man m̄t ap ne weiw̄k me Isrel. H̄r keriyen nan̄mtewem nanisesim.” [²⁹ Pol kat̄p̄ menmen im epei au, h̄r m̄t ne weiw̄k me Isrel n̄naaiw̄r w̄nak k̄rak h̄r nat̄pan nenehan w̄senum me menmen h̄rak ketpim.]

³⁰ *Pol kew̄r pewek kat̄n w̄nak ik h̄rak kew̄k ere tito wik, h̄rak keithis m̄t kerek nan n̄rek, ³¹ *h̄rak ketpor h̄m kew̄pyap̄r menmen me God kak̄n̄n m̄t kew̄pyap̄r me M̄t̄k̄ Iuwe J̄sas Krais. H̄rak ap k̄naain au, h̄rak kat̄p̄ m̄t yap̄rwe, m̄t ap netp̄wek nar ik: “Ti ap at̄p̄ im au emit.”

Mep̄r keremem

* 28:28 Sam 67:2; Lu 3:6; Ap 13:46, 18:6 * 28:30 Ap 28:16 * 28:31 Ap 28:23

Tiwei Pol Kewisik Ken Mit Ne Rom

Menmen me tiwei ik

Mit yapirwe hir enun nerp ninaan me
God 1:1-17

Menmen God kiriakem mamkepai te
kaktaihis 1:18-3:20

Haiu meit himin yaaik ke Krai 5:1-8:39

Menmen God kiriak mit ne Isrel em 9:1-
11:36

Menmen mit ne weiwik me God hir
nanisesim 12:1-15:13

Pol katip menmen maain hirak
kakiakem 15:14-33

Pol katip mit ne Rom him gude mīkaru
16:1-27

*Him me menmen God kehimitan Aposel
Pol hirak kiriakem*

¹ *Hi Pol hi hewis tiwei ik ken yi mit
ne wit Rom. Hi hire wok mitik ke Jisas
Krais. Nipaa hirak kehimitana hi hire
mitik aposel kirak hirak keriuweta hi hises
menmen im keremem. Hi atip mit miyapir
him yaaim me God man haiu mit.

² *Nipaa enum eik God katip hirak kak-
siuwe menmen mirak yaaim im mam-
nen. Hirak kewepyapirem katip mit profet
em te hir newisim mau tiwei. ³ *Him
yaaim im hram matip me God Nikan kirak
Jisas Krais Mitik kau iuwe. Haiu mertei
hirak kire mitik kentar miye pirak hire
winaak hirak nepenyek ke mitik iuwe ke
weiwik me Juda niuk mirak Devit. ⁴ *God
keteiknai Jisas hirak ap kire mitik kerekek
au. Himin kirak yaaik kire God. Hirak
keteiknai Jisas hirak Nikan kirak keriuwe
menmen iuwe hirak kerekyiwekem mar
im. Hirak kikiak Jisas kekre nimin ke mit
nipaa naa hirak pike kekrit kepu. ⁵ *God
han tewenina kehimitana hi hire mitik
aposei kirak hentar menmen Jisas Krais
kiriakem. Te hirak keriuweta hi eno erer
wit wit akaap Krais etip mit him mirak
hir enitewem te hir enisesim. ⁶ *God ke-
himiteni yi mit miyapir ne wit Rom yetike
mit miyapir ne wit ham yi yapirwe yi ne
Jisas Krais.

⁷ *Te hi hewis tiwei ik ken yi mit miyapir
yeit wit Rom, kerek God hanhan keriuwi
kehimiteni yi mit miyapir mirak. Hi han-
han God Haai kau ketike Mitik Iuwe Jisas

Krais hirakit tatrekyi menmen yaaim te yi
eiyu werek.

*Pol hanhan kakno kakir mit miyapir ne
Rom*

⁸ *Hi ehinin etpi menmen im. Hi atip
God eriuwe niuk me Jisas Krais hirak yaaik
kentar mit miyapir nerer wit wit hir nem-
tau yi yises him me Krais. ⁹⁻¹⁰ **God kerek
hi hirak menmen mirak heriuwe han kai
iuwe te hi hatip mit him yaaim me Nikan
kirak, hirak hirekes kertei hekrit hekrit hi
hitiwekhi me yi mit en. Hi hitehi God te
hirak in ek kakikepa kakwisa hi anen ari yi
mit. ¹¹ Hi hanhan anen ari yi mit hi eweti
menmen yaaim God Himin Yaaik kewe-
taiyem te hram mamkepi yi mit miyapir
han tokik eiyu eyit. ¹² Menmen hi het-
piyem hram mar im. Hi akepi ariuwe
menmen hi arekyiyem, yi eikepa eiriuwe
menmen yi eirekyiyem te haiu emkaapan
emriuwerem.

¹³ *Nai yinan hi hanhan yi eyirtei me wi
yapirwe hi han kitet anen ari. Au, nipaa
ere in menmen mewena te hi ap anen ari
yi mit au. Hi han kitet hi hari mit miyapir
han ne yi mit en yi eiyises him me God.
Hi atip mit miyapir him yaaim me Krais
te mit han nanisesim hram mar ke mitik
hirak kamir ni, maain menmen mamwo
yapirwe. Mar im hi hanhan yi eiyisesim
eyir ke mit han hir ap ne weiwik me Isrel
hir nisesim. ¹⁴ God hirak kehimitana hi
atip mit miyapir him mirak. Hi eno mit hir
nau werek nanir ke Grik. Hi eno mit han
au nau wit enuk yaank. Hi eno mit hir nen
skul nertei menmen iuwe, netike mit han
au hir nau weinim netaritari menmen im.
¹⁵ Mar keremem te hi hanhan anen yi mit
miyapir ne Rom etpi him yaaim me Krais.

Him yaaim me Krais hram iuwe

¹⁶ *Hi ap yink enuk heriuwe him yaaim
me Krais au. Hram menmen iuwe me
God mamkaap mit miyapir kerek nemtau
him mirak nisesim, hram mamkepi God
kaktorhis. Hram minin men mit ne Isrel,
maain hram men mit hir ap ne weiwik
mir au. ¹⁷ *Him yaaim me Krais meteik-
nai menmen yaaim God kerekyiyem keke-
pai haiu mamre yaain te haiu mamtik-
erek mamu han kiutip. Hram menmen
im. Mit nemtau him mirak, hir nanise-
sim te hram mamkrit menmen me God
mamkepi, hram mamno ere mamisi. Him
me God mit newisim mau tiwei matip mar
im: "Mit kerek God katip hir yaain nentar

* 1:1 Ap 9:15, 13:2; Ga 1:15 * 1:2 Ro 15:25-26; Ta 1:2 * 1:3 Mt 22:42; Ro 9:5; 2Ti 2:8 * 1:4 Ap 13:33 * 1:5
Ap 26:16-18; Ro 15:18; Ga 2:7-9 * 1:7 1Ko 1:2; 2Ko 1:1; Nam 6:25-26; Ef 1:2 * 1:8 1Te 1:8 * 1:9-10 Ef 1:16; Fl
1:18; 1Te 2:5, 10 * 1:9-10 Ap 19:21; Ro 15:23, 32 * 1:13 Ap 19:21; Jo 15:16 * 1:16 Sam 119:46; Mk 8:38; 1Ko
1:18, 24; Ap 13:46 * 1:17 Ro 3:21-22; Hab 2:4

h̄r nemtau h̄m nisesim, h̄r nantikerek nanu nanit.”

Him me m̄t h̄r neweik̄n sip newet God.

18 *God kerek kau wit k̄rak h̄rak keteiknai h̄rak han enuk keriuwe m̄t miyap̄r yap̄rwe kerek neweik̄n sip newet menmen m̄rak, h̄r n̄riak enum, h̄r nepak̄n h̄m yaaim neriuwe menmen enum h̄r n̄riakem. 19 *God epei kak̄iwaank m̄t kak̄ntar menmen m̄t nan̄rteiyem me God h̄rak n̄paa ein keteiknozem. 20 *N̄paa w̄ kerek God kewis nepni metike t̄ m̄t miyap̄r h̄r n̄r menmen h̄rak k̄riakem. Mar keremem te h̄r n̄rem h̄r nertei menmen me God. H̄r ap te nan̄r God kaku nanam̄r k̄r au. H̄r nertei God h̄rak k̄re mekak, h̄r nertei h̄rak w̄senuk manpenuk kaku kak̄t tipmain tipmain enum eik, te h̄r ap nan̄t̄p God h̄r nep̄tariyek te h̄r ap newen̄pi niuk m̄rak au.

21 *H̄r ap te nan̄t̄p God h̄r nep̄tariyek nan̄tar n̄paa h̄r nertei God h̄rak keim̄n te h̄r n̄napen newen̄pi niuk m̄rak, h̄r ap netp̄wek h̄rak yaaik au. H̄r han kitet menmen enum te han k̄r enuk ketari menmen yaaim m̄re m̄t ne w̄taan nen yaank ap nemsiu si au h̄r n̄nat̄n yayiwe. 22 *H̄r han kitet h̄r nertei menmen yap̄rwe te h̄r nar ke m̄t enun han ken sip. 23 *H̄r nar ke m̄t enun han ken sip nentar h̄r epei neweik̄n sip newet God kerek kaku kak̄t tipmain tipmain enum eik, h̄r ap newen̄pi niuk m̄rak au. H̄r neweik̄n newen̄pi niuk me t̄pir kerek m̄t nat̄n ninaan mau tein̄k. H̄r nime nu m̄re m̄t kerek nani ek, o hore, samiyak o k̄rin, manpen, pewen, menmen ham.

Menmen enum m̄t h̄r n̄riakem

24 *H̄r n̄riak menmen enum mar im, te God k̄naw̄iri te h̄r nau enum n̄riak menmen enum mar im: H̄r n̄riakan menmen enum neriuwe ȳnk k̄r, h̄r nises menmen han k̄r hanhanem. 25 *H̄r neweik̄n sip newet h̄m yaaim me God, h̄r nises h̄m enum memit̄p̄n. H̄r newen̄pi niuk me menmen God k̄riakem. H̄r ap newen̄pi niuk me God kerek k̄riak menmen yap̄rwe. H̄rak kerek h̄rak yaaik, haiu mamwen̄pi niuk m̄rak tipmain tipmain enum eik.

26 H̄r neweik̄n sip newet God te h̄rak k̄naw̄iri h̄r nises menmen enum h̄r hanhanem. Miyap̄r h̄r ap n̄waaai netike m̄t n̄r au. H̄r niyawan n̄waaai netike

miyap̄r han. 27 *M̄t h̄r n̄riak menmen nar ke miyap̄r n̄riakem. H̄r ap netike miyap̄r n̄r niyawan n̄waaai au. H̄r han k̄r kekrit k̄re si, h̄r hanhan netike m̄t han h̄r niyawan n̄waaai. H̄r niyawan n̄waaai n̄riakan enum te God kerekyor enum me menmen enum h̄r n̄riakem.

28 M̄t miyap̄r h̄r n̄napen han kakitet God ketike menmen m̄rak te h̄rak k̄naw̄iri te han k̄r kises menmen enum te h̄r n̄riak menmen yaaim au. 29 Te h̄r n̄riak menmen enum heriyai heriyai. H̄r hemkre menepam me menmen, h̄r han kitet menmen enum me m̄t han, h̄r ȳnk enuk neriuwe m̄t han nin̄ni, h̄r m̄t han nenep m̄t han h̄r naa, h̄r nari han ke m̄t h̄r nenke hasini, h̄r nemit̄p̄n me menmen, h̄r han kitet menmen enum me m̄t han, h̄r nat̄pan nisesan me menmen. 30 H̄r newisesik newen̄n h̄m me m̄t han h̄r n̄napen God, h̄r nene m̄t miyap̄r han new̄r paan newepik, h̄r nar ke m̄t enun paan tokik nat̄p h̄r n̄re m̄t iuwe nin̄n m̄t han. H̄r han kitet nan̄riak menmen enum n̄paa m̄t ap n̄riakem au. H̄r ap nises h̄m me miye haai n̄r au. 31 H̄r n̄re m̄t enun han ken sip ap han kitet menmen enum maain mamnen, h̄r m̄t ap nises h̄m m̄r h̄r netpim, h̄r ap hanhan neriuwe m̄t miyap̄r han o han tewen̄ni au. 32 H̄r nertei God epei kat̄p m̄t miyap̄r kerek n̄riak menmen enum mar im maain h̄r nani, te h̄r wen n̄riakem. H̄r wen n̄riakem keremem au. H̄r nari han ke m̄t miyap̄r han te h̄r n̄riakem mar ke h̄r n̄riakem, h̄r netpi h̄r yaain.

2

God skelim m̄t werek werek kakises menmen yaaim

1 *Yi m̄t keriyen ne Isrel kerek yi yesiuwe h̄m yene m̄t kerek ap ne Isrel yentar menmen enum h̄r n̄riakem. Yi ap eit̄p God yi yaain me menmen yi ȳriakem au. Yi yene m̄t yentar menmen enum h̄r n̄riakem. 2 Haiu m̄t ne Isrel haiu mertei God ap han ekitet m̄t miyap̄r h̄r neim̄n au. H̄rak han ekitet skelim m̄t miyap̄r h̄r neim̄n n̄p̄ran me menmen enum h̄r n̄riakem keremem. 3 Yi yesiuwe h̄m yene m̄t yentar menmen enum h̄r n̄riakem, te yi yises menmen enum mar ke h̄r n̄riakem, maain God skelim m̄t en me menmen m̄r enum. Te yi han kitet h̄rak kak̄t̄pi yi yaain a? Taauye! God skelim yi m̄t eitikeri! 4 *Yi ȳnan yip̄r yew̄rek yentar God h̄rak hanhan

* 1:18 Ef 5:6; Kl 3:6; 2Te 2:12 * 1:19 Ap 14:15-17, 17:24-28 * 1:20 Jop 12:7-9; Sam 19:1; Hi 11:3 * 1:21 Ef 4:17-18 * 1:22 Jer 10:14; 1Ko 1:20 * 1:23 Diu 4:15-19; Sam 106:20 * 1:24 Ap 14:16 * 1:25 Jer 13:25, 16:19; Ro 9:5 * 1:27 Lev 18:22, 20:13; 1Ko 6:9 * 2:1 Mt 7:1-2; Jo 8:7 * 2:4 Ef 1:7, 2:7; 2Pi 3:15

keriuwe ap kakiwep waswas au a? Yi yepitari God h̄rak ap kakiwep waswas te yi eiweik̄n sip eiwet menmen enum a? ⁵ Yi yewen̄n han ki ap yeweik̄n sip yewet menmen enum au. Te maain w̄ kerek God skelim haiu m̄t me menmen, h̄rak kakises menmen m̄rak yaaim, h̄rak kakreyi enum yap̄rwe. Menmen enum yi ȳrakem maain h̄ram mam̄r ke m̄tik kewepep haak kemi ere mau niu, h̄ram mam̄nke mam̄p̄ mam̄waankek. ⁶ *God tewen kakriak m̄t menmen yaaim o menmen enum kak̄ntar menmen n̄paa h̄r n̄rakem. ⁷ M̄t miyap̄r kerek hekrit hekrit n̄rak menmen yaaim, h̄r hanhan God h̄rak kakwet̄r h̄m̄n yaaik kakt̄p h̄r m̄t miyap̄r yaain niuk m̄r iuwe kak̄kepi h̄r nantikerek nanu nan̄t tipmain tipmain enum eik. Te maain God kakwet̄r menmen im kak̄kepi h̄r nantikerek nanu nan̄t. ⁸ *Te m̄t miyap̄r han au. H̄r neweik̄n sip newet menmen yaaim h̄r nises han k̄r enuk n̄rak menmen enum, maain God han enuk kakriuw̄ri h̄rak kakn̄p kak̄waanki. ⁹ *M̄t miyap̄r kerek h̄r n̄rak menmen enum maain God kak̄waanki h̄r ȳnk k̄r kaknen han k̄r enuk. God kak̄n̄n kak̄waank m̄t miyap̄r han ne weiw̄k me Isrel kerek n̄rak enum. Maain h̄rak kak̄waank m̄t miyap̄r han ne weiw̄k ham nerer wit wit kerek n̄rak enum. ¹⁰ Te m̄t miyap̄r kerek h̄r n̄rak menmen yaaim, maain God kakwet̄r menmen m̄rak yaaim, h̄r nanre m̄t miyap̄r iuwe, h̄r nanu werek. God kak̄n̄n kakriak m̄t miyap̄r han ne weiw̄k me Isrel em, maain h̄rak kakriak yi m̄t miyap̄r ne weiw̄k ham em. ¹¹ *God ap han kitet m̄t h̄r niuk m̄r iuwe o h̄r au enun wein̄n au. H̄rak han kiteti h̄r n̄p̄ran.

¹² M̄t miyap̄r ap ne weiw̄k me Isrel h̄r nep̄tari h̄m me God n̄paa Moses kewis̄m mau t̄wei. H̄r n̄rak enum te God h̄rak kak̄waanki kak̄nterim wein̄m. M̄t miyap̄r ne weiw̄k me God au. H̄r nertei h̄m me God n̄paa Moses kewis̄m te h̄r n̄rak enum, maain God kak̄t̄ h̄m im h̄rak kakno m̄t ne Isrel skelim m̄t miyap̄r kakriuw̄rem kak̄waanki. ¹³ *M̄t miyap̄r kerek nemtau h̄m me God kere-mem, h̄rak ap te kakt̄p h̄r yaain au. M̄t miyap̄r kerek nemtewem h̄r nisesim, h̄r keriyen God kakt̄p h̄r yaain. ¹⁴ *M̄t miyap̄r ap ne weiw̄k me Isrel ap nertei h̄m me God Moses kewis̄m. W̄ kerek h̄r nises han k̄r n̄rak menmen yaaim

mar ke h̄m me God n̄paa Moses kewis̄m mau t̄wei h̄ram metpim, te menmen im meteiknai h̄r nertei menmen yaaim metike menmen enum. ¹⁵ Menmen h̄r n̄rakem h̄ram meteiknai h̄m n̄paa God ketpim h̄ram mau mekre han k̄r. W̄ ham han k̄r enuk keriuwe menmen enum h̄r n̄rakem. W̄ ham han k̄r au yaaik keriuwe menmen yaaim h̄r n̄rakem. ¹⁶ *Maain w̄ mamnen te God kakt̄p Jisas Krais h̄rak kakwep̄yap̄r menmen mau mekre han ke haiu m̄t yap̄rwe, h̄rak kakreyei yaaim o enum kak̄nterim. Menmen im mamnen mam̄r ke hi hetpiyem heriuwe h̄m yaaim me God.

Yi m̄t miyap̄r ne Isrel han ekitet h̄m me God Moses kewis̄m mau t̄wei h̄ram mam̄kepi te yi eiyu werek.

¹⁷ *M̄t miyap̄r yi yat̄p̄ yar ik: “Haiu m̄t miyap̄r ne weiw̄k me Isrel.” Yi han kitet yi yetike God yi yekiyan yau yentar h̄rak keweti h̄m m̄rak a? Yi yat̄p̄ yewen̄pi niuk mi yar ik: “Haiu m̄t miyap̄r ne God.” ¹⁸ Yi yertei menmen h̄rak hanhan yi eiyisesim. Yi yertei hanhan menmen yaaim te yi yisesim. Menmen enum au. Yi hanhan eiyises menmen yaaim eiȳntar n̄paa yi wen n̄kerek kike ere in haairer h̄r nepei netpi h̄m me God. ¹⁹ *Yi han kitet yi yertei h̄m me God werek te yi eiteik̄n m̄t nep̄tari menmen m̄rak te h̄r nanisesik werek werek a? Yi ȳre si merh̄he yi eiteik̄n m̄t kerek ap nertei God h̄r n̄re m̄t ne w̄tan nan̄no, yi eiteiknor yayiwe yaaik te h̄r enisesik a? ²⁰ *Yi han kitet yi werek te yi eiteik̄n m̄t kerek h̄r han kitet menmen enum, yi eiteiknor menmen me God a? O yi eiteik̄n m̄t kerek nep̄tari menmen me God h̄r n̄re n̄kerek, yi eiteiknor werek menmen me God yentar yi han kitet h̄m me Moses meteikni menmen yap̄rwe God kerteiyem a? ²¹ *Yi yeteik̄n m̄t han menmen me God, yi yennak te yi ap yeteik̄n h̄ras menmen a? Yi yat̄p̄ m̄t an yar ik: “Yi ap eikint̄p̄ menmen me m̄tik hak.” Te yi eikint̄p̄ menmen me m̄t han o au a? ²² Yi yat̄p̄, “Yi m̄t ap eiri miyap̄r ne m̄t han eitikeri eiriyandhis eiwen̄nem au em̄t.” Te yi h̄ras yi ȳrakem o au a? Yi ȳnapen m̄t kerek newen̄pi niuk me t̄pir, te yi ap eikint̄p̄ menmen h̄r newis̄m mau k̄nanan newepwar t̄pir em. ²³ M̄t han n̄nan yip̄r new̄rek nene God nentar menmen yi m̄t ȳrakem. Yi yewen̄pi niuk mi yat̄p̄ God keweti h̄m m̄rak, te yi ap yisesim au. Yi

* 2:6 Mt 16:27; Jo 5:29; 2Ko 5:10 * 2:8 2Te 1:8 * 2:9 Ro 1:16 * 2:11 Diu 10:17; 2Kro 19:7; Ap 10:34; Ef 6:9;
1Pi 1:17 * 2:13 Mt 7:21; 1Jo 3:7 * 2:14 Ap 10:35 * 2:16 2Ti 2:8 * 2:17 Je 2:19 * 2:19 Mt 15:14; Lu 18:9
* 2:20 2Ti 3:5, 15 * 2:21 Sam 50:16-21; Mt 23:3-4 * 2:24 Ais 52:5; Esi 36:20

yeweik'in sip yewetewem. ²⁴ *Menmen hi hetpiyem h'ram yaaim mentar h'm mau t'wei n'paa Aisaia kewis'im h'ram mat'ip mar im: "M'it ap ne weiw'ik me Isrel nat'ip enum me niuk me God nentar yi m'it ne Isrel."

Yi yerekir y'ink te yi han kitet h'arak kak'kepi yi ne God-Au, menmen mekre han mamkepi keriyen

²⁵ *Yi yises h'm me Moses, m'it nerekir y'ink ki, h'arak yaaik kak'kepi. Te yi ei-weik'in sip eiwet h'm m'arak, h'ram mar ke n'paa m'it ap nerekir y'ink ki. ²⁶ *M'it kerek ap nerekir y'ink k'ir h'ir nises h'm me God werek werek, God han kitet h'ir yaain nar ke m'it h'ir nepei nerekir y'ink k'ir. ²⁷ Te maain h'm me God kerek m'it ap nerekir y'ink k'ir h'ir nisesim, h'ram mamteik'in yi m'it yi enun. H'ram mamteik'in yi m'it enun yentar yi yerekir y'ink ki, yi yetenen h'm me God Moses kewis'im mau t'wei, te yi ap yisesim au. H'ir netenen h'm me God Moses kewis'im au, te h'ir nises menmen yaaim.

²⁸ *Yi ap m'it ne Isrel keriyen yentar miy-er-er ni nini yi ne weiw'ik me Isrel o yentar yi yerekir y'ink ki au. ²⁹ *M'it miyap'ir h'ir ne weiw'ik me Isrel nentar h'ir nises God nekre han k'ir. Menmen im h'ram mar ke God H'im'in Yaaik h'arak kehimitenor han k'ir h'arak ke God. Menmen im ap mises menmen Moses n'paa kewis'im mau t'wei. M'it han ap nanwen'ipi niuk me m'it nar ik, te God hanhan kakriuw-eri iuwe.

3

Menmen enum ap te mamin'in menmen yaaim

¹ Yi han kitet mekam? M'it ne weiw'ik me Isrel h'ir nin'in m'it han ne weiw'ik ham o au? Menmen h'ir nisesim nerekir y'ink k'ir h'ram yaaim mamkepi o au? ² *H'ram yaaim mamkepi yap'irwe mar im. God kin'in kewet m'it ne Isrel h'm m'arak te h'ir nan'irtej menmen h'arak hanhan h'ir nanisesim. ³ *M'it han ne weiw'ik me Isrel h'ir ap nises h'm m'arak, te yi ap han ekitet God ap kakises h'm m'arak kak'ntar m'it han neweik'in sip newet'iw-ek, au em'it. ⁴ *M'it miyap'ir yap'irwe nanweik'in sip nanwet h'm yaaim, God kerekek au. Hekrit hekrit h'arak kakises h'm yaaim h'arak ketpim. H'm me God mau t'wei Sam mat'ip mar im: "Hekrit hekrit ti ehin'in m'it kerek h'ir neswut h'm.

H'ir nan'irtej ti at'ip h'm yaaim keremem."

⁵ M'it han nant'ip, "Menmen enum haiu m'it m'ir'akem h'ram yaaim. H'ram yaaim mamkaap God kakteik'in menmen h'arak k'ir'akem h'ram yaaim keremem." H'ram yaaim te haiu mat'ip God enuk kak'ntar h'arak kakwep haiu m'it mam'ntar menmen enum haiu m'ir'akem a? (Hi hises menmen me m'it ne t' h'ir han kitetim) ⁶ Au, h'ram h'm enum. God ap yaaik te h'arak ap te kak'ir'ak menmen yaaim o enum me haiu m'it miyap'ir mau t' ik au em'it! ⁷ Menmen enum hi h'ir'akem mamteik'in m'it God kat'ip h'm yaaim keremem, h'arak kak'it niuk iuwe menterim, te kenmak h'arak kakt'ip hi m'it'ik enuk kerekek, h'arak kakrek-eyo enum a? ⁸ *Haiu ap te mamt'ip haiu mam'riak menmen enum te h'ram mamwep'yap'ir menmen yaaim au em'it! M'it han h'ir nesiwai h'm nat'ip, "Yi m'it Kristen kerek yises h'm me God yi yat'ip enum yar ek." H'ram yaaim te maain m'it h'ir nat'ip enum mar im me haiu m'it, God kak'n'ip.

God h'arak kat'ip haiu m'it yap'irwe enun

⁹ *Te haiu han ekitet mekam? Haiu m'it ne Isrel haiu min'in m'it han ne weiw'ik ham a? Au, hi nepei hetpi haiu m'it miyap'ir yap'irwe ne weiw'ik ne Isrel o m'it miyap'ir han ne weiw'ik ham, menmen mekre han kaiu merek'yei haiu yap'irwe mam'riak menmen enum. ¹⁰ *H'm im h'ram yaaim mentar m'it newis h'm me God mau t'wei Sam mat'ip mar im:

"M'it'ik kei kiut'ip kek-er n'im'in ne haiu m'it yap'irwe ap te God kakt'ip h'arak yaaik au. Haiu yap'irwe m'it enun.

¹¹ M'it'ik kei kiut'ip kek-er n'im'in ne m'it yap'irwe h'arak kertei menmen h'ram yaaim au. M'it'ik kei kiut'ip kek-er n'im'in ke m'it yap'irwe ap te hanhan God kau kek-er han k'irak au.

¹² H'ir m'it yap'irwe nepei neweik'in sip newet God, h'ir m'it enun. Ap kei kiut'ip k'ir'ak menmen yaaim au.

¹³ *Menmen h'ir netpim meke h'm k'ir h'ram enum mar ke herwe hei m'it nekeisuiw-ek. H'ir nemitetp'in ner-iuw-erek. Menmen enum h'ir netpim h'ram mewaank m'it mar ke nap mekre yehes me manpen siurp kenep m'it h'ir nani.

¹⁴ *Menmen h'ir netpim meke h'm k'ir man h'ram enum mar ke saukei wap'ik mau h'm ke m'it'ik.

¹⁵ *H'ir waswas nenep m'it h'ir nani.

* 2:25 Jer 4:4, 9:25 * 2:26 Ga 5:6 * 2:28 Jo 7:24, 8:39 * 2:29 Diu 30:6; Kl 2:11; 1Ko 4:5; 2Ko 10:18 * 3:2 Sam 147:19-20; Ro 9:4 * 3:3 Ro 9:6, 11:29; 2Ti 2:13 * 3:4 Sam 51:4 * 3:8 Ro 6:1, 15 * 3:9 Ro 1:18-2:24, 3:23 * 3:10 Sam 14:1-3, 53:1-3; Ekl 7:20 * 3:13 Sam 5:9, 140:3 * 3:14 Sam 10:7 * 3:15 Pro 1:16; Ais 59:7-8

16 Wit kerek h̄r nen newi, h̄r newaank menmen metike m̄t te h̄r han enuk.
17 H̄r ap n̄kaap m̄t miyap̄r nekiyan nau neit au.

18 *H̄r ap han kitet newen̄pi niuk me God h̄rak iuwe au.”

19 Haiu mertei h̄m me God yap̄rwe m̄t newis̄m mau t̄wei, h̄ram me m̄t ne weiw̄k me Isrel, te m̄t ne Isrel netike m̄t nerer wit wit ap te nant̄p God h̄r yaain au. God han ek̄it menmen h̄r n̄riakem h̄rak skelim h̄r m̄t miyap̄r keriuwerem keremem. 20 *God ap kakt̄p m̄tik kiut̄p kek̄re n̄m̄n ke haiu m̄t yap̄rwe h̄rak yaaik kentar h̄rak kises h̄m n̄paa Moses kewis̄m mau t̄wei au. H̄m im h̄ram meteiknai haiu m̄t enun haiu m̄riak menmen enum keremem.

M̄t kerek nises h̄m me Krai, God kakt̄p h̄r m̄t yaain

21 *In ek God nepei kewepyap̄r menmen h̄rak k̄riakem te h̄rak kat̄p m̄t kerek nisesik, h̄r n̄re yaain. Menmen im h̄ram ap menmen me h̄m me Moses au, te n̄paa enum eik h̄m Moses ketike m̄t profet h̄r newis̄m mau t̄wei h̄ram mat̄p menmen im me God mamnen. 22 *Menmen me God mamnen h̄ram im: God kakt̄p m̄t miyap̄r h̄r yaain nan̄tar h̄r nises h̄m me Jisas Krai. God kakt̄p m̄t miyap̄r yap̄rwe kerek h̄r nises h̄m me Jisas Krai h̄r yaain. H̄rak ap han kitet h̄r m̄t miyap̄r ne weiw̄k me Isrel o ne weiw̄k ham au. H̄ram menmen wein̄m. 23 *H̄ram menmen wein̄m mentar m̄t miyap̄r yap̄rwe nerer wit wit h̄r epei n̄riak enum, te God ap kakwen̄piri kakt̄pi h̄r yaain au. 24 *Te God kewetai haiu m̄t menmen m̄rak yaaim wein̄m mar im: God kerek̄yei haiu m̄t menmen yaaim h̄rak kat̄p haiu yaain mentar menmen Krai Jisas kerek̄yeyem me w̄i h̄rak kaa te kak̄kepei kakt̄aihis. 25 *God keh̄m̄tan Krai keriuwetek h̄rak kan kaa k̄re sipsip m̄t nak̄ip nesiyek newet God ek. H̄rak kaa hemkre m̄rak mewen, te h̄ram mam̄sak menmen enum maiu me w̄i haiu mam̄ses h̄m m̄rak. God k̄riak menmen im kakteiknai haiu m̄t h̄rak yaaik. N̄paa m̄t h̄r n̄riak enum, te God hanhan keriuweri, h̄rak ap kan̄p au, kentar h̄rak kaksuwe Jisas kaki kaksak menmen enum m̄r. 26 In ek h̄rak keriuwet Jisas h̄rak kan kaa keteiknai h̄rak yaaik, h̄rak kesak menmen enum em haiu m̄t

kerek mises h̄m me Jisas, h̄rak kat̄p haiu yaain.

27 *Te haiu mamwen̄pi niuk maiu h̄ras a? Taauye! Haiu ap mamwen̄pi niuk mai mam̄ntar haiu m̄riak menmen yaaim h̄m me Moses mau t̄wei mat̄p haiu emis̄sim au. Haiu yaain mentar haiu mises h̄m me Jisas Krai. H̄rak kesak menmen enum maiu te haiu ap mamwen̄pi niuk mai au em̄t. 28 *Te haiu mertei menmen im. God kat̄p m̄t h̄r yaain nentar h̄r n̄riak menmen h̄m kerek Moses kewis̄m mau t̄wei mat̄p h̄r enisesim au. God kat̄p h̄r yaain nentar h̄r nemtau h̄m m̄rak h̄r nisesim.

29-30 **Yi han kitet God h̄rak ke haiu m̄t ne Isrel keriyen te m̄t ne weiw̄k ham au a? Taauye! H̄rak God ke haiu m̄t yap̄rwe kentar h̄rak kakt̄p m̄t kerek nerekir ȳnk o m̄t ap nerekir ȳnk k̄r, h̄r n̄re yaain nentar h̄r nemtau h̄m m̄rak h̄r nisesim. 31 *Haiu m̄riak menmen me h̄m kerek Moses kewis̄m mau t̄wei h̄ram wein̄m meriuwe menmen in ek haiu m̄sesim me Krai a? Taauye! Haiu meteik̄n m̄t h̄m me Moses h̄ram yaaim mekepai haiu emis̄s h̄m me God.

4

God kat̄p Ebrahim h̄rak yaaik

1 Ebrahim h̄rak m̄tik kar ke haiu m̄t. H̄rak maam n̄pu ke haiu m̄t ne weiw̄k me Isrel. Te haiu mam̄t̄p h̄rak keit mekam keriuwe menmen h̄rak k̄riakem? 2-3 *God h̄rak kat̄p Ebrahim h̄rak yaaik kentar h̄rak k̄riak menmen yaaim, te Ebrahim kakwen̄pi h̄rekes keriuwe niuk m̄rak. Te God k̄r Ebrahim h̄rak ap kwen̄pi h̄rekes keriuwe niuk m̄rak kentar h̄m me God mau t̄wei mat̄p, “Ebrahim han kitet God kakises h̄m n̄paa h̄rak ket̄p̄wekem te God kat̄p h̄rak yaaik. God ap kat̄p Ebrahim h̄rak yaaik kentar menmen h̄rak k̄riakem au!” 4 *M̄tik k̄riak menmen me m̄tik hak, maain h̄rak kak̄it pewek mamrerim. M̄tik ap kawet̄wekem wein̄m au. H̄rak k̄riak menmen h̄rak kakt̄wem. 5 M̄t kerek nemtau h̄m me God kerek kesak menmen enum me haiu m̄t, h̄r nisesim wein̄m te God kakt̄p m̄t nar ik h̄r yaain. M̄t kerek h̄r han kitet menmen h̄r n̄riakem te h̄r nan̄riak God kakt̄p h̄r yaain, m̄t nar ik God kakt̄p h̄r au enun. 6 N̄paa Deit kewis̄ h̄m mau t̄wei h̄ram mat̄p me m̄t in ek h̄r han yaaik nentar God kat̄p h̄r

* 3:18 Sam 36:1 * 3:20 Sam 143:2; Ga 2:16; Ro 7:7

Ro 3:9; 5:12 * 3:24 Ef 2:8; Ro 5:1 * 3:25 Ef 1:7 *

* 3:29-30 Diu 6:4; Ga 3:20; Ro 4:11-12 * 3:31 Mt 5:17; Ro 8:4

* 4:7 Sam 32:1-2

* 3:21 Ap 10:43 * 3:22 Ro 1:17; Ga 2:16 * 3:23

3:27 1Ko 1:31 * 3:28 Ga 2:16 * 3:29-30 Ro 10:12

* 3:29-30 Diu 6:4; Ga 3:20; Ro 4:11-12 * 3:31 Mt 5:17; Ro 8:4

* 4:2-3 Jen 15:6; Ga 3:6; Je 2:23 * 4:4 Ro 11:6

yaain. H̄rak kat̄ip h̄r yaain nentar h̄r n̄riak menmen te h̄r nan̄riak God kakt̄ip h̄r yaain au. H̄r han kitet h̄rak kakises menmen h̄rak ketporem keremem. ^{7*}H̄m Devit kewis̄m mau t̄wei Sam mat̄ip mar im:

“M̄t kerek God epei kesak menmen enum m̄r n̄paa h̄r n̄riakem, h̄r han yaaik nanu.

⁸ M̄t kerek M̄t̄k Iuwe God ap han kitet menmen enum h̄r n̄riakem, h̄rak kakneri kak̄waanki kak̄nterim au, h̄r han yaaik nanu.”

⁹ *Menmen yaaim im m̄riak m̄t h̄r han yaaik, h̄ram menmen me haiu m̄t ne Isrel keriyen o h̄ram me m̄t yap̄rwe a? Haiu nepei mat̄ip Ebrahim han kitet God kakises h̄m h̄rak n̄paa ketp̄wekem, te God kat̄ip Ebrahim h̄rak m̄t̄k yaaik. ¹⁰ Kewaai meruri God kat̄ip Ebrahim h̄rak yaaik? H̄rak kerekir ȳnk k̄rak o wen au a? Wen au ye! ¹¹ *Maain h̄rak kerekir ȳnk k̄rak h̄rak keteik̄n m̄t God nepei kat̄ip h̄rak yaaik kentar h̄rak kises h̄m m̄rak. Te in ek h̄rak maam n̄pu ke m̄t yap̄rwe kerek ap nerekir ȳnk k̄r te God kakt̄ip h̄r yaain nentar h̄r nises h̄m m̄rak. ¹² *H̄rak maam n̄pu ke m̄t in netike haiu m̄t han kerek merekir ȳnk k̄r. H̄rak maam n̄pu k̄r kentar haiu merekir ȳnk k̄r au. H̄rak maam n̄pu ke haiu m̄t yap̄rwe kentar haiu mises h̄m me God mar ke n̄paa h̄rak kisesim. H̄rak kerekir ȳnk k̄rak wen au, h̄rak han kitet God kakises h̄m n̄paa h̄rak ketp̄wekem te God kat̄ip h̄rak yaaik.

M̄t kerek nises h̄m me God nan̄t menmen n̄paa h̄rak ketpim

¹³ *N̄paa God kat̄ip Ebrahim h̄rak kakrekȳwek menmen kaktike haiu nepenyerer n̄rak, maain haiu naanmamre m̄t miyap̄r nanrer wit wit nanu t̄. H̄rak ap kat̄ip Ebrahim menmen kentar Ebrahim h̄rak k̄riak menmen yaaim kari han ke God keriuwerem au. H̄rak ketp̄wekem kentar h̄rak kemtau h̄m me God h̄rak kisesim. ¹⁴ *M̄t kerek n̄riak menmen nan̄riak God kakt̄ip h̄r yaain, te h̄r nan̄t menmen n̄paa God ketpim. Te haiu m̄t kerek mises h̄m m̄rak wein̄m haiu mises menmen enum wein̄m ap te mam̄t menmen m̄rak au. H̄m im h̄ram yaaim te h̄m me God haiu misesim h̄ram wein̄m, te menmen n̄paa God kat̄ip kakwet Ebrahim em h̄ram menmen enum wein̄m. H̄m im au mem̄t̄p̄n!

¹⁵ *Haiu mertei h̄m me Moses kakriak God h̄rak kak̄waank m̄t miyap̄r kerek neremir h̄m m̄rak h̄rak kewis̄m mau t̄wei mentar h̄r nertei menmen h̄rak hanhan h̄r nanisesim. H̄m me Moses h̄ram nepei au mesi te haiu ap mam̄t̄p̄ m̄t neremir h̄m m̄rak mau t̄wei au. H̄m ap mepu te h̄r neremir au.

¹⁶ *Menmen God ketpim h̄rak kakwet haiu m̄t em haiu yap̄rwe mam̄twem mam̄ntar haiu han kitet h̄rak kakises menmen n̄paa h̄rak ketpim. God kakwetiye wein̄m te h̄rak kakrekyei menmen yaaim. H̄rak kakwet̄ haiu nepenyerer yap̄rwe ne Ebrahim kakwet̄aiyem. H̄rak kakwet m̄t miyap̄r kerek nises h̄m me Moses kakwet̄rem keremem au. H̄rak kakwet̄ haiu m̄t miyap̄r yap̄rwe rem kerek mises h̄m me God mar ke n̄paa maam n̄pu k̄r haiu Ebrahim h̄rak kisesim. Maain God kakwet̄ai menmen n̄paa h̄rak ketpim. ¹⁷ *Ebrahim h̄rak maam ke haiu m̄t yap̄rwe kentar h̄m me God mau t̄wei mat̄ip mar im: “Hi God hi herekyit t̄ maam ke m̄t miyap̄r maain h̄r nanu nanrer wit wit.” God han kitet Ebrahim h̄rak k̄re maam ke haiu m̄t miyap̄r yap̄rwe kerek mises h̄m me God. H̄rak kises h̄m me God kerek h̄rak k̄k̄ian m̄t kerek epei naa, h̄r nekrit nau, h̄rak kat̄ip h̄m wein̄m me menmen n̄paa mepu au, h̄ram min̄n mekrit mau.

¹⁸ *Ebrahim han kitet God kakriak menmen n̄paa h̄rak ketpim te h̄rak ap kertei karkeik te h̄rak kakriakem au. H̄rak han kitet kar ik, te God kewis̄k h̄rak maam n̄pu ke m̄t miyap̄r yap̄rwe nau nerer wit wit. God kat̄ip Ebrahim h̄m mar ik: “Ebrahim nepenyerer nit maain h̄r nant̄n nanre yap̄rwe.” ¹⁹ *Me w̄ im Ebrahim h̄rak menep 100 tito, te h̄rak han kitet ȳnk k̄rak h̄rak kar ke m̄t̄k epei kaa au. M̄te p̄rak h̄re we m̄te ap te wawine n̄kerek au, te menmen im ap mari han k̄rak te h̄rak kat̄ip God h̄rak ap te kakriak menmen n̄paa h̄rak ketpim au. ²⁰ H̄rak ap han kitet God ap kakriak menmen n̄paa h̄rak ketpim au. H̄rak kises h̄m me God kek̄re han k̄rak iuwe, h̄rak kewen̄pi niuk me God te maain h̄rak kak̄kepik h̄rak kakine n̄kan. ²¹ Ebrahim h̄rak han kitet God h̄rak manp enuk kakises h̄m me n̄kan n̄paa h̄rak ketpim. ²² *Ebrahim han kitet menmen mar im te God kat̄ip h̄rak m̄t̄k yaaik.

²³ H̄m me God kerek mat̄ip mar ik:

* **4:9** Jen 15:6; Je 2:23 * **4:11** Jen 17:10-11 * **4:12** Mt 3:9 * **4:13** Jen 17:4-6, 22:17-18; Ga 3:29 * **4:14** Ga 3:18 * **4:15** Ro 3:20, 5:13, 7:8 * **4:16** Ga 3:7 * **4:17** Jen 17:5; Ais 48:13 * **4:18** Hi 11:1; Jen 15:5 * **4:19** Jen 17:17 * **4:22** Jen 15:6

“God katip h̄rak m̄tik yaaik,” h̄ram ap matip me Ebrahim kiutip kerekek au. ²⁴ *H̄ram matip me Ebrahim ketike haiu m̄t miyap̄r kerek maain God h̄rak kaktip haiu yaain mentar haiu mises God kerek h̄rak k̄k̄iak M̄tik Iuwe kaiu Jisas kerek n̄paa kaa, h̄rak kekrit kau. ²⁵ *God keriuwetek h̄rak kan t̄i kaa te kak̄sak menmen enum haiu m̄riak em. God p̄ike k̄k̄iak h̄rak kekrit kau, te God kaktip haiu m̄t miyap̄r yaain mam̄ntar haiu misesik.

5

God katip haiu m̄t miyap̄r haiu yaain

¹ *Te in ek God katip haiu m̄t miyap̄r yaain mentar haiu misesik. Haiu metikerek mekiyan mau mentar menmen M̄tik Iuwe Jisas Krai h̄rak k̄riakem. ² *Haiu mises h̄m me Krai te h̄rak kerekek kekepai haiu metike God haiu mekiyan mau, God kerekyei menmen yaaim. In ek haiu han yaaik memer̄r menmen yaaim me God haiu mer̄tei maain h̄rak kakwetaiyem. ³ *Haiu han yaaik meriuwe menmen im keremem au. Haiu han yaaik me menmen enum mamnen mamraiwaank. Haiu han yaaik meriuwerem mentar haiu mer̄tei h̄ram mamkepai haiu han tokik emu emises h̄m me God werek werek. ⁴ Haiu han tokik emu me menmen enum mamraiwan̄k, te God kaktip haiu min̄n menmen enum. God kaktip haiu min̄n menmen enum te haiu emisesik em̄mer̄r te maain haiu mam̄nt menmen m̄rak yaaim h̄rak kakwetaiyem. ⁵ *Haiu emisesik emer̄r ke maain h̄rak kakwetai menmen m̄rak, haiu ap ȳnk enuk mam̄ntar haiu han kitet h̄rak ap kises menmen n̄paa h̄rak ketpaiyem au. Haiu ap ȳnk enuk mamriuwer̄k mam̄ntar God keteiknai h̄rak han tewen̄nai h̄rak keriuwet God H̄m̄n Yaaik kan kakre han kaiu, te haiu mer̄tei maain h̄rak kakwetai menmen.

⁶ Krai h̄rak kan t̄i h̄rak kaa me haiu m̄t miyap̄r kerek enun neweikin sip newet God. Me w̄i im haiu enun ap m̄kaap h̄ras haiu m̄re yaain, te God kises han k̄rak k̄imat w̄i kerek h̄rak keriuwet Jisas h̄rak kan t̄i kaa kak̄kepai. ⁷ M̄tik kiutip kek̄re n̄m̄n ke m̄t yap̄rwe ap te hanhan kak̄kaap m̄tik kerek kises menmen yaaim kak̄kreh̄r k̄rak kaki. Te m̄tik kiutip hanhan keriuwe m̄tik hak yaaik k̄kaap m̄t han h̄rak kak̄kepek kaki kak̄kreh̄r k̄rak. ⁸ *Te God au. H̄rak keteiknai haiu m̄t

enun h̄rak hanhan keriuwai. Me w̄i haiu m̄t miyap̄r haiu wen enun, haiu m̄riak enum, God keriuwet Krai h̄rak kan kaa kekreh̄r kaiu kekepai. ⁹ *Krai nepei kaa hemkre m̄rak mewen h̄rak kekreh̄r kaiu te God katip haiu m̄t miyap̄r haiu yaain. Te in ek haiu mer̄tei h̄rak mam̄n̄pek te h̄rak kak̄kepai naanmam̄prai me menmen enum me God maain mamnen mam̄nep m̄t miyap̄r enun en. ¹⁰ *N̄paa haiu mar ke m̄t miyap̄r enun ap nises God au, N̄kan k̄rak Krai kaa, h̄rak kenipai haiu metike God mekiyan mau. In ek, haiu metike God mekiyan mau, haiu mer̄tei maain God kaktaihis haiu mam̄ mam̄tikerek mam̄ntar Krai h̄rak p̄ike kekrit kau kekepai. ¹¹ God ap kaktaihis wein̄m keremem au. Haiu han yaaik mau meriuwerek h̄rak God kaiu yaaik mentar menmen Jisas Krai kaiu Iuwe h̄rak k̄riakem. N̄paa h̄rak kerekek kenipai haiu metike God mekiyan mau.

H̄m me Adam ketike Krai

¹² *Haiu mer̄tei menmen im man. M̄tik kiutip h̄rak k̄riak menmen enum te h̄rak kaa. H̄rak kaa te haiu m̄t miyap̄r yap̄rwe haiu mami mam̄ntar haiu misesik haiu m̄riak enum. ¹³ *N̄paa God katip Moses h̄m lo m̄rak h̄rak kewis̄m mau t̄wei wen au, menmen enum epei man mau t̄i mari han ke m̄t h̄r n̄riak enum. God ap han kitet menmen enum kene m̄t kenterim au. H̄rak ap katip Moses menmen me h̄m m̄rak m̄t miyap̄r enisesim wen au. ¹⁴ *God ap kene m̄t kan̄t̄p kentar menmen enum m̄r, te h̄r m̄t yap̄rwe, n̄paa me w̄i Adam kau t̄i ere w̄i God katip Moses h̄m lo m̄rak, h̄r yap̄rwe n̄re ne m̄t h̄r naa. Adam ketike m̄t miyap̄r han kerek ap nerem̄r h̄m me God nar ke Adam h̄rak k̄riakem, h̄r yap̄rwe naa. Adam kerekek h̄rak k̄re m̄tik maain kaknen.

¹⁵ Menmen enum Adam k̄riakem metike menmen yaaim God kerekyeyem wein̄m, h̄ram m̄p̄ram au. Haiu mer̄tei m̄t miyap̄r yap̄rwe nani nan̄ntar menmen enum Adam k̄riakem. Te haiu mer̄tei God hanhan keriuwai haiu m̄t miyap̄r, h̄rak kerekyei menmen yaaim wein̄m kentar menmen m̄tik kiutip Jisas Krai h̄rak k̄riakem. Menmen yaaim im h̄ram min̄n menmen enum Adam k̄riakem, h̄ram men m̄kaap m̄t miyap̄r yap̄rwe kerek nisesim. ¹⁶ Menmen God k̄riakem h̄ram ap mar ke menmen enum Adam k̄riakem au. M̄tik kiutip h̄rak kerem̄r

* 4:24 Ro 15:4; 1Pi 1:21 * 4:25 Ais 53:4-5 * 5:1 Ro 3:24, 28, 4:24 * 5:2 Ef 2:18, 3:12 * 5:3 Je 1:2-3; 1Pi 1:5-7 * 5:5 Sam 22:5, 25:20; Hi 6:18-19 * 5:8 Jo 3:16; 1Jo 4:10 * 5:9 Ro 1:18, 2:5, 8 * 5:10 Ro 8:7-8 * 5:12 Jen 2:17, 3:6, 16; Ro 6:23 * 5:13 Ro 4:15 * 5:14 1Ko 15:21-22, 45

h̄im me God, te God kenerek katip h̄irak m̄it̄ik enuk kaki. Maain, m̄it̄ miyap̄ir han h̄ir n̄riak menmen enum yap̄irwe, te God kerekeyi menmen yaaim h̄irak kesak menmen enum maiu katip haiu yaain. ¹⁷ Haiu mertei m̄it̄ik kiutip keremir h̄im me God h̄irak k̄riak enum te haiu m̄it̄ yap̄irwe mami. Te menmen M̄it̄ik Jisas Krai kiutip kerekek h̄irak kerekeyiem, h̄iram min̄n menmen ham enum me m̄it̄ik hak aik. Haiu m̄it̄ miyap̄ir yap̄irwe kerek meit menmen im wein̄im me God, kerek hanhan keriuwai kaktip haiu yaain mentar menmen M̄it̄ik Krai kerekeyiem, h̄irak kaknipay haiu mam̄it̄ h̄im̄in yaaik te Krai kekepai haiu emises God werak werak.

¹⁸ *Te menmen miutip m̄it̄ik hak k̄riakem enum h̄irak kenip God katip haiu m̄it̄ miyap̄ir yap̄irwe enun haiu mami. Mar im, menmen miutip yaaim m̄it̄ik hak k̄riakem, h̄iram menip God katip haiu yap̄irwe haiu yaain, haiu mami au. Haiu mantikerek mamu mam̄it̄. ¹⁹ *M̄it̄ miyap̄ir yap̄irwe God ketpor h̄ir enun nentar m̄it̄ik kiutip keweik̄in sip kewet h̄im me God. Mar im m̄it̄ miyap̄ir yap̄irwe God kak̄ipor h̄ir yaain nan̄ntar m̄it̄ik kiutip kises h̄im me God h̄irak kaa kesak menmen enum maiu.

²⁰ *God katip Moses h̄im lo m̄irak h̄irak kewisim mau t̄iwe te h̄iram menip m̄it̄ miyap̄ir h̄ir nertei werak werak menmen God hanhan h̄ir nanisesim, te h̄ir n̄nein̄im h̄ir n̄riak menmen enum yap̄irwe. Maain m̄it̄ miyap̄ir h̄ir n̄riak menmen enum yap̄irwe, menmen yaaim God k̄riakem kentar h̄irak hanhan keriuwai, h̄iram min̄n menmen enum me haiu m̄it̄ miyap̄ir. ²¹ *Haiu m̄it̄ miyap̄ir mami mam̄ntar menmen enum (sin) kerek mau t̄ ik h̄iram min̄nai. Te menmen yaaim God k̄riakem kaktip haiu yaain mam̄nterim, h̄iram mamin̄n menmen enum mau t̄ naanmamrai haiu m̄it̄ miyap̄ir mamnipai haiu mam̄it̄ h̄im̄in yaaik mam̄ntar menmen M̄it̄ik Iuwe Jisas Krai h̄irak k̄riakem.

6

Haiu maa metike Krai

¹ *Te haiu han kitet mekam? Haiu wen mam̄riak menmen enum te God hanhan kakriuwai w̄senum kak̄isak menmen maiu enum a? Taauye! ² *Haiu epei meweik̄in sip mewet menmen enum haiu m̄ire m̄it̄ naa, haiu ap te emises menmen meiyam enum au em̄it̄! ³ *Hi han kitet yi

epei yertei menmen im. N̄ipaa m̄it̄ n̄ikrai meriuwe t̄par haiu m̄it̄ miyap̄ir metike Krai Jisas mau han kiutip, h̄iram mar ke haiu metike Krai haiu maa. ⁴ *M̄it̄ n̄ikrai meriuwe t̄par h̄iram mar ke haiu metike Krai maa. God h̄irak yaaik h̄irak manp enuk, te h̄irak k̄ik̄iak Jisas Krai kekre n̄im̄in ne m̄it̄ epei naa, h̄irak p̄ike kekrit kau. Mar im haiu m̄it̄ miyap̄ir haiu m̄ire m̄it̄ p̄ike nekrit nau, haiu mamises menmen yaaim keremem.

Maain haiu mantike Krai mamu haiu mam̄it̄ h̄im̄in yaaik

⁵ *H̄iram mar im. N̄ipaa haiu metike Krai mau niutip, haiu maa metikerek. Te maain haiu mantikerek mamu niutip haiu p̄ike mam̄krit mamu mam̄ir ke in ek h̄irak epei kekrit kau. ⁶ *Haiu mertei menmen im. Menmen n̄ipaa haiu misesim mekre han kiau, h̄iram maa metike Krai mau nu tentarak̄it. H̄iram maa mau nu tentarak̄it te in ek God kak̄iwaank menmen enum mekre han kiau kariyei haiu m̄riak enum, te haiu ap emises menmen enum han kai han kitetim mar ke m̄it̄ enises menmen m̄it̄ n̄ri iuwe nan̄tporem au em̄it̄! ⁷ Yi yaa yetike Krai te menmen enum ap mamri han ki yi eir̄ak menmen enum au eiȳntar yi yertei m̄it̄ kerek h̄ir epei naa, menmen enum ap te mamri han k̄ir au. ⁸ Haiu nepei maa metike Krai, haiu mertei te maain haiu mantikerek mamu mam̄it̄. ⁹ Haiu mantikerek mamu mam̄it̄ mam̄ntar haiu mertei Krai n̄ipaa kaa te God k̄ik̄iak h̄irak kekrit kau. H̄irak ap te p̄ike kaki meiyam taau. Ap menmen mepu mam̄riakek (o mamrikek) h̄irak p̄ike kaki taau! ¹⁰ *H̄irak nepei kaa, menmen enum mari han ke haiu m̄it̄ ap te mamri han k̄irak taau! H̄irak ap te p̄ike kaki kakteipim au. In ek h̄irak kau te h̄irak ketike God tau niutip. ¹¹ *Mar im yi m̄it̄ miyap̄ir yi han ekitet yi nepei yaa, te menmen enum ap p̄ike mamri han ki au. Yi p̄ike yekrit yetike God yau niutip yentar yi ne Krai.

¹² *Yi ap eiwis menmen enum me t̄ p̄ike mamin̄in ȳnk ki kerek maain yi yayi h̄irak kak̄isne au em̄it̄! Yi ap eiwisim h̄iram mamri han ki te yi eiȳises menmen enum me han ki h̄irak hanhanem. ¹³ *Yi ap eiwis his h̄it̄ nanam̄ir h̄im n̄ik̄ip h̄iram mamri (o mam̄ryi) han ki te yi eir̄ak menmen enum me t̄ au em̄it̄! Au, yi eiwet God em̄it̄ke han ki, yi eiwisik h̄irak kak̄ikepi yi eir̄ak menmen yaaim. Yi yar ke m̄it̄ naa, te God kekekyi yi yekrit yau, te yi eiwet̄wek

* 5:18 1Ko 15:22 * 5:19 Ais 53:11 * 5:20 Ro 4:15, 7:8; Ga 3:19 * 5:21 Ro 6:23 * 6:1 Ro 3:5-8 * 6:2 1Pi 4:1 * 6:3 Ga 3:27 * 6:4 Kl 2:12 * 6:5 Fl 3:10-11 * 6:6 Ga 5:24 * 6:10 Hi 9:26-28; 1Pi 3:18 * 6:11 2Ko 5:15; Ga 2:19; 1Pi 2:24 * 6:12 Jen 4:7 * 6:13 Ro 4:15 * 6:14 1Ko 15:21-22, 45

menmen mi yapirwe. ¹⁴ *Yi ap eiwis menmen enum me ti pike maminini au emit eiyintar him lo ap naanmpri yi yisesim te God kaktip yi yaain au. Yi nepei yenpin yekeipin menmen im. Yi yises menmen yaaim God nepei kerekyiyem weinim, te menmen enum ap te maminini au.

Haiu emises menmen yaaim emriakem

¹⁵ *Yi han kitet mekam? Haiu wen mamriak menmen enum me ti mamntar haiu menpin mekeipin him lo me nipa, in ek haiu mises menmen yaaim God nepei kerekyiyem weinim keremem a? Taauye! ¹⁶ *Yi nepei yertei yi hiras eiwis mitik hirak naanmamri yi eirak menmen mirak, yi eire mit narak. Yi eiwis menmen enum me ti mamri han ki yi eiyisesim, hiram mamrekyi maain yi yayi. Yi eiwis menmen yaaim God kerekyiyem hiram mamri han ki yi eiyisesim, te yi eitike God eikiyan eiyu, hirak kaktip yi yaain. ¹⁷ Nipaa yi yewis menmen enum me ti mari han ki yi yisesim yirak menmen enum. Te maain yi yemtau him yaaim mit hir netpiyem, te yi yisesim iuwe yeriuwe han ki. Haiu emtip God hirak yaaik ekintar menmen hirak kerekyiyem. ¹⁸ *God hirak epei keriyei (o keryiyi) yi mit yi yeweikin sip yewet menmen enum me ti kerek nipaa mari han ki yi yisesim. Te in ek, yi yewis menmen yaaim me God mamri han ki yi eiyisesim. ¹⁹ Hi hetpi heriuwe him im me wok mit hentar han ki hirak ap kertei menmen me God werek werek. Nipaa yi yewis his hit mi hiram mises menmen enum me ti mar im: Yi mit yetike miyapir yairiyahis yewenem o menmen ham enum, te hiram mire mitik kekre winak enuk hirak kirak menmen me mitik naanmpriwewek ap keit pewek mererim au. Mar ke nipaa yi yirak menmen enum em, in ek yi eiwis his hit mi o han ki hiram emises menmen yaaim, hiram mamri ke yi eirak menmen yaaim me mitik yaaik naanmpri me menmen.

²⁰ Nipaa yi yises menmen enum hiram mari han ki minini, yi ap yises menmen yaaim me God hiram naanmpri au. ²¹ *Nipaa yi yeit mekam yaaim me menmen enum im a? Taauye! In ek yi yink enuk yentar yi yirakem. Menmen enum em hiram menipi yi yayi. ²² Te in ek God keriyei yi mit yi yinaaiwir menmen enum im hiram mari han ki yi yirak enum. In ek yi yire mit ne God yi yirak menmen me God te yi yayit menmen yaaim mamkepi yi eiyises menmen yaaim te maain yi eiyu

eitike God tipmain tipmain enum eik. ²³ *Yi eiwis menmen enum mamri han ki yi eiyisesim te maain yi eiyit menmen im: Hiram mamnipi yi yayi! Te menmen yaaim God kakwetiyem weinim, hiram menmen im: Haiu mamtike God haiu mamu mamit tipmain tipmain enum eik mamntar haiu mit miyapir ne Mitik kau Iuwe Jisas Kraisi!

7

Tok piksa me mitik ketike mite hir neitan

¹ Nai yinan, yi yertei menmen hi tewen etpiyem yentar yi yertei menmen yapirwe me him me gavman. Wi kerek mit nau ti, him im me gavman naanmprior ere hir nani, te him au meit. ² Mite piutip wetike mitik kire hir neitan, him me gavman matip mitik wen kepu himin keriuwerek, mite wawu wautikerek. Maain hirak kaki, him me gavman ap te mamwenep au. Hire wauno wawit mitik hak. ³ Mitik kire wen kepu, hire wauno wawu wautike mitik hak, him me gavman matip hire enu wekitet naan. Mitik kire kaki, hire wauno wawit mitik hak, him me gavman matip hire enu au. Hiram mewisiye hire wawises han kire.

⁴ *Nai yinan, hi hehimteni heriuwe him im me mitik hak. Yi yaa me him lo yentar yi yetike Kraisi yi yau han kiutip. Yi yire pinak ke yink kirak. Hirak epei kaa, te hiram mar ke yi yaa yetikerek. In ek yi yetike mitik hak yi yau niutip yar ke mite mitik kire epei kaa, hire wen weit mitik hak. Mitik hak kere yi yetikerek yau niutip, hirak Kraisi kerek nipaa kaa. Hirak nipaa kaa, te God pike kikiak kekrenimin ke mit epei naa hirak kekrit kau. Te haiu mit emriak menmen yaaim me God. ⁵ *Nipaa wi haiu mises han kau, him lo hiram menipai haiu hanhan emises menmen enum. Menmen haiu miriakem hiram menmen enum menipai haiu mami. ⁶ *In ek him lo hiram ap naanmamri me menmen mentar haiu mire mit epei naa. In ek menmen haiu miriakem God Himin Yaaik kekepai haiu emisesim. Menmen me lo nipaa haiu misesim, te God kaktip haiu yaain hiram nepei au meit.

Menmen enum me ti meraiwaank

⁷ *Haiu mamtip mekam? Haiu mamtip him me God mau twei hiram enum a? Taauye! Him me God ap meteiikon menmen enum, hi ap hertei hiram enum au. Him me God ap metpo, "Ti ap hemkre menepam hanhan menmen me mitik hak,"

* 6:15 Ro 6:1 * 6:16 Jo 8:34; 2Pi 2:19 * 6:18 Jo 8:32 * 6:21 Ro 7:5, 8:6, 13; 1Pi 1:9 * 6:23 Ro 5:12, 15
* 7:4 Ro 6:2, 11; Ga 2:19 * 7:5 Ro 6:21 * 7:6 Ro 8:2, 6:4 * 7:7 Eks 20:17; Diu 5:21 * 7:8 Ro 4:15

te hi hep̄tari menmen im h̄ram enum. Te h̄ram nepei meteikno h̄ram enum te hi ȳnk enuk heriuwerem. ⁸ *Menmen enum me t̄i man mekekyo han kai te hi hanhan menmen enum yap̄rwe mentar h̄m me God mat̄ip h̄ram menmen enum emit. H̄m me God ap mepu metpo menmen h̄ram enum, te hi ap hanhan heriuwerem au, menmen me t̄i h̄ram mau meit mar ke m̄t̄ik kaa. Hi hep̄tari h̄ram menmen enum. ⁹ *N̄paa hi hepu te hi hetari menmen me h̄m me God. Maain h̄m me God epei man te hi hemtewem, menmen enum me t̄i mekekyo han kai hi hemkre menepam hanhan menmen enum yap̄rwe, te hi hertei hi h̄riak enum, maain hi hahi. ¹⁰ *Hi hertei h̄m kerek God kewetaiyem, h̄rak hanhan h̄ram mamkepau haiu mamu werek, te h̄ram menipa hi hertei hi enuk maain hi hahi. ¹¹ *Menmen enum me t̄i man menepya mewisesik meri- uwe h̄m me God Moses kewis̄m mau t̄iwei te hi h̄riak enum, maain hi hahi. ¹² *H̄m Moses kewis̄m mau t̄iwei, h̄ram meke God man metike h̄m mat̄ip haiu ap hemkre emnepam hanhan menmen au em̄t! H̄m im h̄ram yaaim, h̄ram meteiknai menmen God hanhan haiu m̄t miyap̄r ewisesim, h̄ram yaaim mekepau haiu mamu werek.

¹³ Hi at̄ip mekam? Menmen h̄ram yaaim menipa hi hahi a? Taauye! Menmen enum me t̄i menipa hi hahi. H̄ram menipa hi hahi heriuwe h̄m yaaim me God. Te h̄m me God im h̄ram meteikno menmen me t̄i h̄ram menmen enum enum.

Menmen me t̄i merekir han kaiu haiu misesim

¹⁴ *Haiu mertei God k̄kaap h̄m m̄rak te hi m̄t̄ik enuk kerekek menmen enum me t̄i merekir han kai te hi hisesim. ¹⁵ *Hi hep̄tari henmak te hi h̄riak menmen. Menmen hi hanhan ewisesim, hi h̄riakem au. Hi h̄riak menmen enum hi h̄nein̄m. ¹⁶ Hewaai meruri hi h̄riak menmen enum hi h̄nein̄m, h̄ram meteikno h̄m me God Moses kewis̄m mau t̄iwei h̄ram yaaim. ¹⁷ Te in ek hi hertei hi h̄rekes ap h̄riak menmen enum im au. Menmen enum me t̄i mekre han kai menipa hi h̄riak enum. ¹⁸ *Hi hertei han kai ap kerekya hi h̄rekes h̄riak menmen yaaim au. Hi hanhan ariak menmen yaaim te hi h̄riakem taau! ¹⁹ Hi ap h̄riak menmen hi hanhan hisesim au. Hi h̄riak menmen hi h̄nein̄m. ²⁰ Hi h̄riak menmen hi h̄nein̄m, h̄ram

meteikno hi hertei hi h̄rekes ap h̄riak menmen enum im au. Menmen me t̄i mekre han kai menipa hi h̄riak enum.

²¹ Te hi hertei menmen im mepu. Hi hanhan h̄riak menmen yaaim, te menmen enum keremem h̄ram mau mekre han kai. ²² Hi hekre han kai hat̄ip h̄m me God Moses kewis̄m mau t̄iwei h̄ram yaaim. ²³ *Te hi h̄r menmen ham mekre ȳnk kai h̄ram m̄riak menmen ham. H̄ram h̄m ham enum im h̄ram metike menmen han kai kat̄ip h̄ram yaaim h̄ram menepam. Menmen im min̄na menipa hi hanhan hises menmen enum me t̄i. ²⁴ Hi m̄t̄ik enuk han enuk. Keim̄n kak̄iKepa te hi ehin̄n menmen enum menipa hi hanhan ehises menmen enum me t̄i mekre han kai? ²⁵ *Hi han yaaik hentar God kak̄iKepa hi ehin̄n menmen enum mekre han kai hentar menmen M̄t̄ik kaiu Iuwe Jisas Krai h̄rak k̄riakem. In ek hi hepu har ik. Hi heriuwe han kai hi hanhan hises h̄m me God, te menmen enum mekre han kai menipa hi hanhan ewises menmen enum me t̄i.

8

Krais kesak menmen enum maiu kewetai God H̄m̄n Yaaik kan kau kekre han kaiu

¹ Te in ek God ap kakwep haiu m̄t miyap̄r kerek haiu ne Jisas Krai kak̄intar menmen enum haiu m̄riakem au. ² *God ap kakwep kak̄intar menmen im: God H̄m̄n Yaaik kerek kewetai h̄m̄n yaaik h̄rak kenipai haiu ne Krai haiu mekiyan mau niut̄ip keriyei haiu man m̄naaiw̄r menmen enum me t̄i merekyei haiu m̄riak enum te haiu mami. ³ *Han kaiu enuk ke n̄paa, h̄rak kewen h̄m me God Moses kewis̄m mau t̄iwei h̄ram merekyei haiu mamre m̄t yaain au. Te menmen h̄m me Moses ap merekyei haiu m̄t em au, God h̄rekes k̄riakem. H̄rak keriuwet n̄kan k̄rak kerekek h̄rak kine ȳnk k̄rak kar haiu m̄t enun ne t̄i ik ek, h̄rak kan kaa kewaank menmen enum mari han kaiu menipai haiu m̄riak enum, te h̄ram epei au mesi. ⁴ *H̄rak k̄riak menmen im te haiu m̄t miyap̄r kerek ap mises han kaiu enuk au, haiu ewises han ke God H̄m̄n Yaaik, haiu ewises menmen werek werek h̄m me Moses metpai haiu ewisesim (te God kakt̄ip haiu yaain).

⁵ M̄t miyap̄r kerek h̄r nises han k̄r enuk, h̄r hanhan menmen enum mekre han k̄r kerekek. Te m̄t miyap̄r kerek h̄r nises han ke God H̄m̄n Yaaik, h̄r hanhan

* 7:9 Je 1:15 * 7:10 Lev 18:5; Ro 10:5 * 7:11 Je 3:13; Hi 3:13 * 7:12 1Ti 1:8 * 7:14 Sam 51:5; Jo 3:6

* 7:15 Ga 5:17 * 7:18 Jen 6:5, 8:21 * 7:23 Ga 5:17; Je 4:1; 1Pi 2:11 * 7:25 1Ko 15:57 * 8:2 Ro 7:23-24

* 8:3 Ap 13:38, 15:10; Fl 2:7; Hi 4:15 * 8:4 Ga 5:16, 25 * 8:6 Ro 6:21

menmen yaaim h̄irak ketporem. ⁶ *M̄it miyap̄ir kerek hanhan nanises menmen enum mekre han k̄ir; maain h̄ir nani. M̄it miyap̄ir han au, h̄ir nanises menmen God H̄im̄in Yaaik ketporem, h̄ir nantike God nankiyan nanu nan̄it te h̄ir nanu werek. ⁷ *M̄it miyap̄ir kerek nises menmen enum mekre han k̄ir; God kat̄ip̄ h̄ir enun kentar menmen enum mekre han ke m̄it metike menmen yaaim me God h̄iram menepam. H̄iram ap mises h̄im kerek God ketpaiyem au, h̄iram m̄inein̄im. ⁸ Te m̄it miyap̄ir kerek nises menmen enum mekre han k̄ir; h̄ir ap nanises menmen yaaim God hanhan h̄ir nanisesim.

⁹ *Yi m̄it miyap̄ir ap yises menmen enum mekre han ki au. God H̄im̄in Yaaik kau kekere han ki yi yayises menmen yaaim h̄irak ketpiyem. M̄it kerek God H̄im̄in Yaaik kerek Krais keriuwetek kan ap kau kekere han k̄ir au, h̄ir ap ne Krais au. ¹⁰ *Maain haiu m̄it miyap̄ir mami mam̄intar menmen enum mekre han haiu. Te God H̄im̄in Yaaik kerek Krais keriuwetek kan, h̄irak kau kekere han haiu, h̄im̄in haiu kaku kaktike God tipmain tipmain enum eik kak̄intar God kat̄ip̄ haiu yaain. ¹¹ God kerek n̄ipaa k̄ik̄iak Krais Jisas kekere n̄im̄in ke m̄it epei naa, h̄irak kekrit kau, maain h̄irak kak̄ikekyi yi m̄it miyap̄ir maain yayi. God H̄im̄in Yaaik kerek n̄ipaa God keriuwetek kan k̄ik̄iak Jisas kerek nepei kaa, h̄irak kau kekere han ki te maain God Haai kakriuwetek kak̄ikekyi yi m̄it miyap̄ir.

H̄im̄in Yaaik God keriuwetek kan h̄irak kenipai haiu n̄ikerek n̄irak

¹² Tis, nai yinan, haiu emises menmen God H̄im̄in Yaaik h̄irak ketpaiyem. Haiu ap emises menmen enum mekre han haiu h̄iram menipai haiu hanhanem. ¹³ *Yi yises menmen enum mekre han ki maain yi yayi, te God H̄im̄in Yaaik kak̄ikepi yi eiȳwaank menmen enum mekre han h̄iram ap mam̄n̄ipi yi hanhan eiyisesim te yi eitike God eiyu.

¹⁴ M̄it miyap̄ir kerek newis God H̄im̄in Yaaik naanm̄ip̄ror me menmen h̄ir n̄ir̄akem, h̄ir n̄ire n̄ikerek ne God. ¹⁵ *H̄im̄in Yaaik kerek God keriuwetek kan kau kekere han haiu ap kenipai haiu ap p̄ike m̄inaain maain God kakwep au. H̄irak kenipai haiu m̄ire n̄ikerek ne God h̄irak kekepai keriuwe menmen m̄irak iuwe te haiu niut̄ip̄ niut̄ip̄ mat̄ip̄ God, “Ti Haai kai.” ¹⁶ *God H̄im̄in Yaaik h̄irekes

ketpai h̄im̄in haiu haiu m̄ire n̄ikerek ne God. ¹⁷ *In ek, haiu m̄ire n̄ikerek n̄irak, te haiu mam̄it menmen God kakwetaiyem. Haiu mam̄itike Krais mam̄it menmen yaaim mam̄intar haiu mertei menmen enum mamnen mamraiwaank mar ke n̄ipaa menmen enum man mewaank Krais, haiu mam̄it menmen yaaim me God mar ke Krais epei ket̄iwem, te haiu mam̄u mamre iuwe mam̄tikerek.

Maain haiu m̄it miyap̄ir mam̄it menmen yaaim haiu mam̄u mamre iuwe

¹⁸ *Menmen yaaim me Krais maain h̄iram mamnen kerek God kakwep̄yap̄rem kakwetaiyem h̄iram mamre menmen iuwe, te hi han kitet in ek menmen enum h̄iram mamraiwaank h̄iram m̄ire menmen wein̄im. ¹⁹ *Menmen yap̄irwe God k̄ir̄iakem h̄iram han k̄ir kekrit kekrit nemer̄ir w̄i God h̄irak kak̄itek̄nor haiu n̄ikerek n̄irak. ²⁰ *Menmen kerek God k̄ir̄iakem h̄iram mau enum mentar God kewaankem. H̄irak ap hanhan keriuwe menmen im te God k̄ir̄iakem. Te menmen im mepu. ²¹ *Maain God p̄ike kakn̄ip̄ menmen h̄iram mamnaaiw̄ir menmen enum menipem h̄iram mau enum, te h̄iram mamweik̄in yaaim mam̄u werek mam̄ir ke haiu n̄ikerek ne God haiu mam̄u mamre iuwe mam̄it menmen yaaim me God.

²² Haiu mertei menmen yap̄irwe God k̄ir̄iakem h̄iram mepu enum mar ke miyap̄ir h̄ir neteiknen nanine n̄ikerek. N̄ipaa ere in h̄iram han enuk mepu memer̄ir God p̄ike kak̄riak menmen yap̄irwe h̄iram mamre yaaim. ²³ *Te h̄iram keremem au. Haiu m̄it miyap̄ir kerek God H̄im̄in Yaaik kau kekere han haiu, h̄irak k̄ire menmen yaaim min̄in me menmen yap̄irwe maain God kakwetaiyem, haiu metikerem mepu han enuk memer̄ir w̄i kerek God kakn̄ipai haiu m̄ire n̄ikerek n̄irak. Me w̄i im h̄irak kakn̄ipai ȳink haiu h̄irak yaaik p̄ike kaki taau! ²⁴ *God epei kekepai kaktaihis kentar haiu memtau h̄im̄in h̄irak ket̄ip̄im haiu misesim, haiu memer̄ir h̄irak kakwetaiyem. Haiu memer̄ir h̄irak kakwetaiyem mam̄intar menmen haiu memer̄ir mam̄t̄iwem h̄iram epei man, te haiu wen memeriuwem meiyam au. Haiu met̄iwem epei au. ²⁵ Te haiu ap met̄iwem wen au. Haiu wen memer̄ir menmen haiu han kitet h̄iram mamnen, haiu mam̄ink̄ik̄iwem mam̄ink̄ik̄iwem ere h̄iram mamnen. ²⁶ Mar im God H̄im̄in

* 8:7 Mt 12:34; Jo 8:43, 12:39; Je 4:4 * 8:9 1Ko 3:16, 12:3 * 8:10 Ga 2:20; Ef 3:17; 1Pi 4:6 * 8:13 Ga 6:8; Kl 3:5 * 8:15 2Ti 1:7; Ga 4:5-6; Mk 14:36 * 8:16 2Ko 1:22 * 8:17 Ga 4:7; Rev 21:7 * 8:18 Ro 5:2; 2Ko 4:17 * 8:19 Kl 3:4 * 8:20 Jen 3:17-19 * 8:21 2Pi 3:13; 1Jo 3:2 * 8:23 2Ko 5:2-4; Ga 5:5 * 8:24 2Ko 5:7

Yaaik kekepai haiu m̄t miyap̄r kentar haiu ap mertei han ke God werek werek au. Haiu ap mertei mitehi God menmen werek werek au. God H̄m̄n Yaaik h̄rekes kekreh̄r kiau kitehi God Haai menmen keriuwe h̄m haiu m̄t ap metpim au, haiu m̄riakem m̄re m̄tik ketnen park o han toenuk. ²⁷ *God Haai kerek kertei han ke m̄t yap̄rwe, kewenhi menmen God H̄m̄n Yaaik hanhanem kentar h̄rak̄t tau han kiut̄p te h̄rak God H̄m̄n Yaaik kekreh̄r ke haiu m̄t ne God h̄rak kitehi God Haai me menmen h̄ram mises han ke Haai keremem.

²⁸ *Haiu mertei menmen yap̄rwe God k̄riakem h̄ram m̄kaap haiu m̄t miyap̄r kerek haiu hanhan meriuwe God kerek h̄rak keh̄m̄tenai haiu emises menmen h̄rak hanhan em. ²⁹ *Menmen yap̄rwe God k̄riakem h̄ram m̄kaap haiu m̄t miyap̄r mentar haiu m̄t kerek God n̄paa keh̄m̄tenai haiu mamisesik. H̄rak keh̄m̄tenai haiu mam̄r ke N̄kan k̄rak Jisas Krai te h̄rak kakre iuwe m̄tik kak̄kre n̄m̄n ke haiu m̄t miyap̄r haiu mamre kikrek n̄rak. ³⁰ Haiu m̄t miyap̄r kerek h̄rak n̄paa keh̄m̄tenai maain haiu mamisesik, h̄rak kari han kiau haiu mamisesik. Haiu m̄t miyap̄r kerek h̄rak kari han kiau, haiu mamisesik h̄rak ketpai h̄rak kesak menmen enum maiu haiu yaain. Haiu m̄t miyap̄r kerek h̄rak ketpai haiu yaain, h̄rak kewetai menmen m̄rak yaaim.

Menmen Jisas Krai k̄riakem h̄ram meteknai God han han iuwe keriuwe haiu m̄t miyap̄r

³¹ *Hi han kitet menmen im God h̄rak hanhan keriuwai kekepai mentar menmen hi nepei hetpiyem, neim̄n h̄r nanin̄nai a? Taauye! ³² *God h̄rak ap kepak̄n N̄kan k̄rak au, h̄rak keriuwetek kan kaa kekepai haiu m̄t miyap̄r yap̄rwe. Te h̄rak kakwetai menmen yap̄rwe wein̄m mamkepai mar ke h̄rak kewetai N̄kan k̄rak wein̄k. ³³ *Neim̄n h̄r nansiuwe h̄m nant̄p haiu m̄t miyap̄r kerek God keh̄m̄tenai haiu n̄rak, haiu enun a? Taauye! God h̄rekes epei kat̄p haiu m̄t yaain. ³⁴ *Neim̄n h̄r nant̄p haiu emnen emno si a? Krai Jisas au! H̄rak kaa te God k̄k̄iak h̄rak p̄ke kekrit kau his yaaim me God kerek m̄t iuwe nanwik, h̄rak kitehi God Haai ke haiu m̄t! ³⁵ Krai h̄rak han tewen̄nai te mekam mamnen n̄m̄n mamrem̄r menmen m̄rak ap te mamu mamtikewai mamkepai a? Mewaa

meruri menmen enum mamnen mamraiwaank, o menmen menipai haiu han enuk, o m̄t h̄r nenoyiyai nanwep, h̄ram menmen mamrem̄r menmen m̄rak ap te mamu mam̄krai mamkepai au a? Mewaa meruri haiu n̄n̄p̄i mewei o haiu ap metenen klos o pewek mei, o menmen enum mamraiwaank, o m̄t nanwep haiu mami, h̄ram mamrem̄r menmen me Krai ap te mam̄krai mamkepai au a? Taauye! ³⁶ *H̄m̄ me God mau t̄wei Sam h̄ram mat̄p mar im:

“M̄t nanoyiyai haiu m̄t h̄r nanwep me w̄itaan wanewik, h̄r nerekyei haiu m̄re sipsip kerek m̄t neriyei nan̄no nanwep. M̄t nerekyeyem nentar haiu m̄t miyap̄r kerek mises h̄m mit em.”

³⁷ *Au, menmen im h̄ram wein̄m. Krai h̄rak hanhan keriuwai te haiu mamin̄n menmen enum im. Haiu mamu werek me menmen enum mamraiwaank. ³⁸ Haiu mamin̄n menmen enum im mamraiwaank mam̄ntar hi hertei h̄rak han tewen̄nai te menmen ap mamnen n̄m̄n mamrem̄r menmen m̄rak h̄ram ap te mamu mam̄krai mamkepai au. Haiu wen wepu o maain haiu mami h̄ram menmen wein̄m. Ensel o t̄p̄ir o herwe o menmen iuwe meit wit ke God, nepni o menmen epei man in o maain h̄ram mamnen, h̄ram ap te mamrem̄r menmen me Krai h̄ram ap te mamu mam̄krai mamkepai au! ³⁹ God Haai han tewen̄nai haiu m̄t miyap̄r kentar haiu ne Jisas Krai M̄tik kiau iuwe. Te menmen mau nepni o menmen mau m̄n̄k t̄i o menmen mei miut̄p n̄paa God k̄riakem ap te mamrem̄r menmen m̄rak h̄ram ap te mamu mam̄krai mamkepai au.

9

Pol han tewen̄n m̄t miyap̄r ne Isrel

¹ Hi hat̄p werek hentar hi hises h̄m me Krai. Hi ap hewisesik au. Han kai keit n̄m̄n kerek God H̄m̄n Yaaik kau kekrek, h̄rak ketpo hi hat̄p werek me menmen im. ² Hi han enuk, hekrit hekrit hi han tewen̄n m̄t miyap̄r:

³ *Hi hanhan God kakwek̄n sip kakweto kak̄p̄ra hi enaaiw̄r Krai hi ekreh̄r ke m̄t miyap̄r yap̄rwe ne Isrel, haiu ne maam n̄pu kiut̄p, te h̄r nanises h̄m me Krai. ⁴ *Haiu m̄t miyap̄r ne Isrel, God keh̄m̄tenai haiu n̄rak, h̄rak kenipai haiu n̄kerek n̄rak, haiu nepei m̄r menmen m̄rak yaaim merh̄the. H̄rak ketpai h̄m

* 8:27 Sam 139:1; 1Ko 4:5 * 8:28 Ef 1:11 * 8:29 Kl 1:18; Hi 1:6 * 8:31 Sam 118:6 * 8:32 Jo 3:16 * 8:33 Ais 50:8 * 8:34 Sam 110:1; Ap 7:55-56; 1Jo 2:1 * 8:36 Sam 44:22; 2Ko 4:11 * 8:37 Jo 16:33 * 9:3 Eks 32:32 * 9:4 Eks 4:22; Diu 7:6, 14:1-2

mɪrak hɪrak kakisesim, hɪrak kewetai hɪm mɪrak ham haiu emisesim. Haiu emɪrtei mewenɪpi niuk me God werek werek, God katɪp hɪrak kakɪkepai kaktaihis. ⁵ *Haiu nepenyerer ne maamrer taiu iuwe Ebrahim, Aisak, Jekop. Krais hɪrak kɪre mɪtɪk ke tɪ hɪrak nepenyek ke maamrer it. Hɪrak kerekek hɪrak God hɪrak naanmɪpre menmen yapɪrwe haiu emwenɪpi niuk mɪrak tipmain tipmain enum eik. Keremem.

God kehimitan mɪt miyapɪr nɪrak

⁶ *Hi ap hatɪp menmen nɪpaa God ketɪpm in ek hɪrak ap kisesim au. Mɪt miyapɪr yapɪrwe ne weiwɪk miutɪp me Isrel, God hɪrak ap kehimiteni yapɪrwe hɪr nɪrak au.

⁷ *Hɪr nepenyerer yapɪrwe ne Ebrahim hɪr ap nɪkerek ne God nar ke maam kɪr nentar hɪr ap nises hɪm me God. God katɪp Ebrahim kar ik: “Nepenyerer ne Aisak keriyen, hɪr nepenyerer nit. Hi hetput hɪr nanɪt menmen mei. Nepenyerer han en au.” ⁸ *Nɪkerek kerek Ebrahim kinen weinɪn, hɪr ap nɪkerek ne God au. Nɪkerek Ebrahim kinen kentar God hɪrak ketɪpwekem kekepik kakini, hɪr keriyen nɪre nɪkerek ne God. ⁹ *God katɪp Ebrahim hɪm mar im: “Maain wɪ kerek hi hɪmat hi pɪke anen hi akaap Sera hɪre wawɪtu hɪre wawine nɪkan.”

¹⁰ *Menmen im keremem meteikni nepenyerer ne Ebrahim hɪr yapɪrwe ap nɪkerek ne God keriyen au. Nɪkerek hɪrakɪt te Rebeka hɪrakɪt te haai kiutɪp, hɪrak maam nɪpu kaiu Aisak. ¹¹⁻¹² *Rebeka ap wine nɪkerek hɪrakɪt tei tɪre wen au, God kehimitan Jekop hɪrak kɪre nɪkan kɪrak, te Iso au. Hɪrakɪt ap tɪrɪak menmen yaaim o enum wen au, God kehimitanek te hɪrak kakteiknai hɪrak kises han kɪrak kehimitan mɪt hɪr nɪkerek nɪrak. Menmen hɪr nɪrɪakem ap mamri han kɪrak au. God katɪp Rebeka kar ik: “Maain Iso nɪkan iuwe mɪtɪk hɪrak kakises hɪm me nɪkɪk kɪrak Jekop.” ¹³ *Hɪm me God mau tɪwei Malakai kewisim hɪram matɪp mar im: “Hi hanhan iuwe heriuwe Jekop hi hehimitanek hɪrak nɪkan kai. Hi hanhan kike heriuwe Iso, hi heɪrɪrek hɪrak ken.”

¹⁴ Te haiu mamɪtɪp mekam? God hɪrak kises menmen hɪram ap yaaim a? Taauye! ¹⁵ *God katɪp Moses kar ik: “Hi han tewenɪn mɪt miyapɪr kerek hi hanhan akepi. Hi hises han kai hi akaap mɪt miyapɪr.” ¹⁶ *Te haiu ap mamɪtɪp God

hɪrak hanhan keriuwe mɪt miyapɪr kentar menmen hɪr hanhanem o menmen hɪr nɪrɪakem au. God kises han kɪrak kehimiteni hɪr nɪrak kerekek. ¹⁷ *Haiu mekine hɪm me God Moses kewisim mau tɪwei, God katɪp mɪtɪk iuwe Fero ke Isip menmen kar ik: “Hi hewisit tɪ hɪre mɪtɪk iuwe ke Isip te menmen im hi herekyutem, mɪt miyapɪr nanɪrtei hi manp enuk iuwe hɪr mɪt miyapɪr nerer wit wit nanwenɪpi niuk mai.” ¹⁸ *God hɪrak han tewenɪn mɪt miyapɪr kerek hɪrak hanhan kekepi, te hɪrak kises han kɪrak kenip mɪt miyapɪr han hɪr nanwenɪn han kɪr ke menmen.

God kewaank mɪt han, hɪrak kɪkaap mɪt han

¹⁹ Mɪtɪk kiutɪp kekere nɪmɪn ke yi mɪt ketpo kar ik: “Menmen tɪ hetpajem hɪram werek, God kenmak te hɪrak kaktɪp haiu mɪt enun a? Keimɪn kakwenɪn God me menmen hɪrak hanhan kakɪrakem a? Taauye!” ²⁰ *Kai yinak, tɪ han kitet tɪ iuwe te tɪ pɪke atɪp God me menmen hɪrak kɪrɪakem a? Hause kerek mɪte hɪre wewisim me haak hɪram ap mamɪtɪp mamɪr ik: “Tɪ henmak tɪ ap hewena hi hɪre kurpe a?” ²¹ *Mɪte kerek weit hause hɪre wawises han kɪre wauɪp menmen weriuwerem. Hɪre weit hause weremir, meiyam hɪre wewenen mɪre kurpe, meiyam au hɪre wewisim mɪre hause me wewis haak o heurek hɪre weneɪpetem mekrerem.

²² Menmen God kɪrɪakem hɪram mar im. Hɪr mɪt enun nɪre tɪkenup o hause hɪram mewep, te God hanhan kakteikɪn menmen mɪrak iuwe hɪrak kakɪwaank mɪt enun nar ik. Hɪrak hanhan kakɪwaank mɪt nar ik kerek hɪrak ap kɪrɪakem waswas au. ²³ *Te hɪrak hanhan kakteiknai menmen yaaim mɪrak iuwe, hɪrak nepei kewetai pɪnam, haiu mɪt han haiu mɪre hause kurpe te hɪrak hanhan keriuwai. Nɪpaa hɪrak kenipai han kai te maain haiu mamre yaain mamɪt pɪnam me menmen yaaim mɪrak. ²⁴ Hɪrak kehimitan haiu mɪt miyapɪr han ne Isrel keriyen haiu mamɪt menmen im yaaim au. Haiu mamɪte mɪt miyapɪr han ne weiwɪk ham, haiu yapɪrwe mamɪt menmen mɪrak yaaim. ²⁵ *Mau tɪwei Hosia kewis God katɪp kar ik:

“Mɪt miyapɪr kerek ap ne weiwɪk mai, hi hehimiteni hɪr mɪt miyapɪr nai.

Hɪr ne weiwɪk nɪpaa hi ap hanhan heriuweri, te in ek hi hanhan heriuweri.

* 9:5 Mt 1:1-16; Jo 1:1; Ro 1:25 * 9:6 Nam 23:19; Ro 2:28 * 9:7 Jen 21:12 * 9:8 Ga 4:23 * 9:9 Jen 18:14

* 9:10 Jen 25:21 * 9:11-12 Jen 25:23 * 9:13 Mal 1:2-3 * 9:15 Eks 33:19 * 9:16 Ef 2:8 * 9:17 Eks 9:16

* 9:18 Eks 4:21, 9:12, 14:4 * 9:20 Ais 29:16, 45:9 * 9:21 Jer 18:6 * 9:23 Ef 1:3-12; Ro 8:29 * 9:25 Hos

2:23 * 9:26 Hos 1:10

10

26 *Maain wit kerek nɪpaa mɪt han natɪp hɪr ap mɪt miyapɪr ne God, te hɪr mɪt han nanɪtpor nanɪr ik, ‘Yi hɪras yi nɪkerek ne God kerek hɪrak kaku tipmain tipmain enum eik.’”

27 *Mɪtɪk profet Aisaia kewis hɪm me God katɪp ke Isrel kar ik:

“Maain mɪt miyapɪr ne Isrel hɪr nanine nɪkerek nantɪn yapɪrwe nanre tenhaan ke mani, te God kakɪkaap mɪt neyan kike nɪmɪn ne hɪr mɪt yapɪrwe kaktɔhis.

God ap te kaknerɪr wɪ yapɪrwe te mɪt miyapɪr nanweikɪn sip nanwet menmen enum.

28 Au, hɪrak keremir wɪ yinam te hɪrak skelim mɪt kakɪntar menmen enum hɪr nɪrɪakem.” 29 *Nɪpaa Aisaia katɪp me menmen im. Hɪrak kewis hɪm mau tɪwei mɪrak. Hɪram matɪp mar im:

“God hɪrak Mɪtɪk Iuwe naanmɪpre mɪt ne ami neit wit kɪrak hɪrak ap kewis nepenyerer nai ne weiwɪk me Isrel hɪr nepu, te haiu weiwɪk maiu nepei au mesi mɪre mɪt miyapɪr nɪpaa nau neit wit Sodom ketike wit Gomora.”

Hɪm yaaim me God mamkaap mɪt ne Isrel netike mɪt ne weiwɪk ham

30 *Haiu mamtɪp mekam a? Haiu mamtɪp menmen im. Mɪt miyapɪr kerek ap ne weiwɪk me Isrel hɪr ap hanhan nanrɪak God hɪrak katɪp hɪr yaain. Te hɪr nemtau hɪm mɪrak hɪr nisesim te God katɪp hɪr yaain. 31 *Te mɪt miyapɪr ne Isrel kerek God kehimɪteni hɪr mɪt nɪrak, hɪr au. Hɪr hanhan nanises hɪm lo me Moses, te God kaktɪp hɪr yaain. Te God au, hɪrak keweikɪn sip kewetɪr. 32 *Kenmak te God katɪp hɪr enun hɪrak keweikɪn sip kewetɪr? Hɪrak kɪrɪakem kentar hɪr ap nises hɪm mɪrak weinɪm au. Hɪr han kitet hɪr enrɪak menmen yaaim te God kaktɪp hɪr yaain. Hɪr han enuk neriuwe Kraiss hɪr ap nisesik au. Hɪr nɪre mɪt kerek Aisaia ketpim kewis hɪm mau tɪwei mɪrak, hɪr nerewo nan nanɪnkewɪn. 33 *Aisaia kewis hɪm mar im:

“Yi eiyɪmtau. Hi God ewis mɪtɪk keit wit Saion hɪrak kakre nan tokik. Hɪrak kakɪwaank mɪt miyapɪr kakɪntar menmen hɪr nɪnapen nanisesim nanɪr ke mɪt hɪr nerewo nan nenkewɪn. Te mɪt kerek hɪr nanɪmtau hɪm mɪrak nanisesim, hɪr ap te han enuk nanriuwerek au, hɪrak kakɪkepi.”

Mɪt miyapɪr ne Isrel ap nises God werək werək au

1 Yi nai yinan, hi hanhan wɪsenum mɪt miyapɪr yapɪrwe ne weiwɪk mai Isrel hɪr nanweikɪn sip nanwet menmen enum te God kakɪkepi kaktɔhis. Hi hitehi God me menmen im. 2 *Hi hertei te hi hewepyapɪri hetpi hɪr hanhan wɪsenum nises God te hɪr ap nertei werək werək menmen hɪrak hanhan hɪr nanisesim. 3 *Hɪr nertei menmen God kɪrɪakem, te hɪrak katɪp haiu mɪt haiu yaain. Hɪr nertei menmen im me God hɪr nises han kɪr nekrehɪr ke menmen God kɪrɪakem. Te hɪr ap hanhan nanises menmen God kɪrɪakem te hɪrak kaktɪp hɪr yaain au. 4 *Krais hɪrak kekrehɪr ke hɪm nɪpaa God kewet Moses em, hɪram nepei au mesi. Te mɪt miyapɪr kerek hɪr nanises hɪm me Kraiss, God kaktɪp hɪr mɪt miyapɪr yaain.

God hɪrak hanhan pɪke kakɪthis mɪt miyapɪr yapɪrwe

5 *Moses katɪp menmen im me hɪm kerek God kewetɪwekem hɪrak kewisɪm mau tɪwei. Hɪrak katɪp kar ik: “Mɪt miyapɪr kerek hɪr nanises hɪm im werək werək, maain hɪr nanu natike God.” 6 *Te hɪm me God matɪp menmen im me mɪt miyapɪr hɪr nises hɪm me Kraiss te God kaktɪp hɪr yaain. Hɪram matɪp mar im: “Yi ap han ekitetim emɪr im: ‘Neimɪn hɪr nanɪno wit ke God hɪr nanɪthis Kraiss neiyɪk nanɪnen tɪ?’” 7 O yi ap eitɪp eiyɪr ik: “Neimɪn hɪr nanɪno wit kerek mɪt naa hɪmɪn kɪr kɪwaairi hɪr nanɪt Kraiss neiyɪk nanɪnen tɪ ik?” 8 Hɪm me God matɪp mar im: “Hɪm me God hɪram mau menep mamkepi. Hɪram mau mekre hɪm mi, mau mekre han ki mentar yi yerteyem.” Hɪm im hɪram hɪm yaaim haiu metpiyem yi eiyisesim. 9 Haiu matɪp mɪt miyapɪr menmen mar im: “Yi eitɪp eiriuwe hɪm ki yi eitɪp, ‘Jisas hɪrak Mɪtɪk Kaiu Iuwe naanempraɪ, yi han kitet eikre han ki God nepei kɪkɪak Jisas kerek kɪwaai kekre nɪmɪn ke mɪt nepei naa, hɪrak pɪke kekrit kau, te God kaktɪhis.” 10 Haiu han kitet menmen me Kraiss mekre han kaiu, haiu matɪp meriuwe hɪm maiu haiu misesik, te God katɪp haiu mɪt yaain, hɪrak kaktɪhis. 11 *Hɪm im yaaim mentar Profet Aisaia kewis hɪm me God mau tɪwei hɪram matɪp mar im: “Mɪt miyapɪr niutɪp niutɪp hɪr nises hɪm me Kraiss, hɪr ap han enuk nanriuwerek au, hɪrak kakɪkepi.” 12 *Hɪm

* 9:27 Ais 10:22-23 * 9:29 Ais 1:9 * 9:30 Ro 10:20 * 9:31 Ro 10:2-3 * 9:32 Ais 8:14 * 9:33 Ais 28:16; 1Pi 2:6; Ro 10:11 * 10:2 Ap 22:3 * 10:3 Ro 9:31-32 * 10:4 Mt 5:17; Jo 3:18 * 10:5 Ro 7:10; Ga 3:12 * 10:6 Diu 30:12-14 * 10:11 Ro 9:33 * 10:12 Ap 15:9

im matip me mit miyapir yapirwe ne weiwik me Isrel, mit miyapir ne weiwik ham nerer wit wit. God ap han kitet me weiwik me mit au. God hirak ke haiu mit miyapir yapirwe, te hirak kakikaap mit miyapir kerek hir nises him mirak, hirak kakikepi iuwe. ¹³ *Hirak kakikepi iuwe kakintar him me God profet Joel kewisim mau twei matip mar im:

“Mit miyapir kerek hir nitehi Mitik Iuwe, hirak kakikepi kaktorhis.”

¹⁴⁻¹⁵ *Hir ap nises him me Krais nanirkeik te hir nanitwewkhi hirak kakikepi kaktorhis a? Hir ap nemtau him me Krais nanirkeik te hir nanirtei hirak kakikepi a? Mit ap netpor him me Krais nanirkeik te hir nanimtau him mirak a? God ap te kaksiuwe mit nanino nanitpor him me Krais nanirkeik te hir nanimtwewem a? Taauye! Him me God Aisaia kewisim mau twei matip mar im: “Mit kerek hir naninen nanitpai him yaaim me Krais, hir nirak menmen yaaim.”

Mit miyapir ne Isrel ap nises him yaaim me Krais

¹⁶ *Mit miyapir yapirwe ne Isrel ap nises him yaaim im me Krais au. Mitik profet Aisaia kewis him mau twei matip mar im: “Mitik Iuwe, mit miyapir niutip niutip hir nemtau him maiu hir nisesim. Mit miyapir yapirwe han en au.”

¹⁷ *Te mit miyapir hir nises him me Krais nentar hir nemtwewem. Hir nemtwewem nentar mit epei nen netporem. ¹⁸ *Hi hitihi menmen im. Mit miyapir ne Isrel hir nepei nemtau him yaaim me Krais im o au a? Hir epei nemtwewem ye! Him me God mau twei Sam hiram matip mar im:

“Him kerek mit hir netpim men merer wit wit kerek mit newi.” ¹⁹ *Hi pike ehithi menmen. Yi han kitet mit miyapir ne Isrel hir netari him im a? Auye! Moses kinin kewis him me God mau twei me menmen im hiram matip mar im:

“Maain hi God hi ehit mit miyapir hir ne weiwik ham weinim hir netari menmen mai au, hi anipi yi yink enuk han enuk eiriueri yi hemkre menepam eiriuwe menmen hi erekyorem.” ²⁰ *Profet Aisaia hirak kinapen kewepapir him me God au. Hirak katip kar ik:

“Hi God hewis mit kerek nipaa hir ap hanhan nisisa, in ek hir nerteiya te hir nises him mai. Hi hewepapir hirekes herp yaain te mit kerek nipaa ap nitehi mit han me hi, in ek hir nises him mai.” ²¹ *Aisaia katip him im me mit miyapir ne Isrel. Hirak katip kar ik:

“Hekrit hekrit me wi yapirwe hi God hewis his mai enor hir nanisisa, te hir au, newekin sip neweto, hir nena netpo enum.”

11

God hirak hanhan keriuwe mit miyapir han ne Isrel

¹ *Hi ehithi menmen. Yi han kitet God nepei keweikin sip kewet mit miyapir nirak ne Isrel a? Taau! Hi hirekes hi mitik ke Isrel, hi nepenyek me Ebrahim, hi ke weiwik me Bensamin. Te menmen im meteikni God ap keweikin sip kewetai mit ne Isrel au. ² God ap keweikin sip kewet mit miyapir nirak kerek nipaa hirak kehimteni hir nirak. Yi yertei him mau twei me God hiram matip me Profet Ilaija hirak kesiuwe him men Isrel hirak katip God kar ik: ³ *Mitik Iuwe, mit ne Isrel hir nenep mit profet nit, hir nari kinaan newenem me mit hir newepwar menmen newetutem. Hir mit enun nenep mit profet naa nenepi. Hi kerekek hi hepu hir ninetnau naniyep.” ⁴ *God hirak ketpiwewek mekam a? Hirak katip kar ik: “Hi ap heweikin sip hewet mit miyapir nar ke 7,000 hir wen nises him mai hir ap newen ninip nanwenipi niuk me tpir Bal au.”

⁵ *Mar ke nipaa God naanmpre mit kerek hir nisesik te in ek hirak kehimtan mit miyapir ne Isrel han hir nisesik nentar hirak hanhan keriuweri. ⁶ *God kises han kirak kehimteni hir nirak kentar hirak hanhan keriuweri weinim ap menmen hir nirakem o nisesim au. Hirak kehimteni kentar hir nirak menmen yaaim te God ap hanhan keriuweri weinim au.

⁷ *Hi hatip menmen im. Menmen Isrel hir hanhan nantwewem neriuwe him hir nisesim, hir ap netiwem au. Te mit kerek God hanhan keriuweri kehimteni hir mit nirak, hir keriyen netiwem. Mit han au, God kewenin han kir hir nisesik au. ⁸ *Him me God mau twei mitik profet Aisaia kewisim hiram matip mar im:

“God kewenin han kir te menmen hir nirem, hir ap nisesim.

* 10:13 Joe 2:32 * 10:14-15 Ais 52:7 * 10:16 Ais 53:1; Jo 12:38 * 10:17 Jo 17:20 * 10:18 Sam 19:4

* 10:19 Diu 32:21 * 10:20 Ais 65:1 * 10:21 Ais 65:2 * 11:1 1Sml 12:22; Sam 94:14; Fl 3:5 * 11:3 1Kin

19:10, 14 * 11:4 1Kin 19:18 * 11:5 Ro 9:27 * 11:6 Ga 3:18 * 11:7 Ro 9:31 * 11:8 Diu 29:4; Ais 29:10

Menmen h̄r nemtewem, h̄r ap nisesim.
H̄r nepu nep̄r kerekak n̄paa ere in.”

⁹ *H̄m me God mau t̄wei Devit
kewisim h̄ram mat̄p mar im:

“Hi hanhan God h̄rak kakwis menmen
kerek h̄r n̄am nan̄m h̄ram
mamriwaank mam̄r ke t̄rpe menep
samiyak, o mam̄r ke nan kiwaai
yayiwe m̄t̄k kakrewew̄k h̄rak
kak̄nkew̄n.

¹⁰ Hi hanhan nanam̄r k̄r toto te h̄r ap n̄r
ein ein au.

H̄r han k̄r enuk me menmen enum mam-
nen mam̄p mam̄waanki nan̄r ke
m̄te sip k̄n h̄re weremt̄t menmen
wauno yan̄m̄n.”

*God k̄kaap m̄t miyap̄r ap ne weiw̄k
me Isrel kaktorhis*

¹¹ *Hi p̄ke ehitihi menmen. Yi han kitet
m̄t miyap̄r ne Isrel h̄r newaank h̄ras
keriyen nar ke m̄t nent̄rer nan nenkew̄n
nani me w̄i h̄r neweik̄n sip newet h̄m
me Krai a? Taauye! H̄r neweik̄n sip
newet h̄m me Krai te God kak̄kaap m̄t
miyap̄r han ne weiw̄k ham, h̄rak kak-
torhis. H̄rak kakn̄p m̄t miyap̄r ne Isrel
h̄r han enuk nanriuw̄ri nan̄tar men-
men yaaim God kerek̄yorem. ¹² Menmen
enum m̄t miyap̄r ne Isrel h̄r n̄r̄akem
menip God h̄rak k̄kaap m̄t miyap̄r han
ne weiw̄k ham kewet̄r menmen m̄rak
yaaim. H̄r ne Isrel neweik̄n sip newet
menmen yaaim me God te God kewet m̄t
miyap̄r han em. Maain, m̄t miyap̄r
yap̄rwe ne Isrel nanweik̄n sip nanises
h̄m me Krai menmen im mamkaap m̄t
miyap̄r yap̄rwe nerer wit wit mamkepi
wisenum.

¹³ In ek hi hetpi yi m̄t miyap̄r ap ne
Isrel. Hi aposel kerek God keriuweta hi
han yi m̄t miyap̄r ap ne weiw̄k me Is-
rel, te hi han yaaik hi hetpi yi m̄t h̄m
m̄rak. ¹⁴ Te hi m̄t̄k kiut̄p ke Isrel hi
hari han ke m̄t miyap̄r yap̄rwe ne Isrel
hi enipi h̄r han enuk hemkre menepam
neriawe menmen yaaim God kewet m̄t
miyap̄r ne weiw̄k ham em. Te h̄r hanhan
enises h̄m me Krai te God kak̄kepi kak-
torhis. ¹⁵ God nepei kewis yi m̄t miyap̄r
ne weiw̄k ham ap ne Isrel yi yetikerek
yekiyen yau yentar h̄rak nepei keweik̄n
sip kewet m̄t miyap̄r ne weiw̄k me Isrel.
Maain h̄rak p̄ke kaktorhis h̄r nantikerek
nankiyen nanu, yi han kitet mekam mam-
nen? Menmen im. H̄r nanu werek nan̄r
ke m̄t n̄paa naa h̄r p̄ke nekrit. ¹⁶ M̄t h̄r
nehim̄tan nu nek̄n̄p̄ h̄ram me God, te
nu heneik, t̄wei o n̄kim m̄rak, h̄ram me
God. Ebrahim ketike m̄t profet h̄r yaain

h̄r n̄kerek ne God. Te maain nepenyerer
n̄r h̄r nan̄re n̄kerek ne God.

¹⁷ God nepei keremir heneik enum
me map̄k. Menmen im meteiknai God
keweik̄n sip kewet m̄t miyap̄r han ne
weiw̄k me Isrel. Te h̄rak ketihis yi m̄t
miyap̄r han ne weiw̄k ham, yi ȳre map̄k
me yaank heneik m̄ram, h̄rak keremir
kem̄n mau map̄k me wit mekreh̄r ke
map̄k heneik nepei maa. Yi yepu yari w̄i
m̄ram te yi eiyyu werek werek. ¹⁸ Te yi
ap einan yip̄r eiw̄rek me m̄t miyap̄r ne
Isrel God kep̄ri kar ke m̄t h̄r newen nu
heneik new̄rem au em̄t! Yi ap han ekitet
yi iuwe au. Yi ȳre nu heneik keriyen.
Nu heneik ap te naanm̄pre nek̄n̄p̄ au.
H̄ram nek̄n̄p̄ em h̄ram naanm̄pre nu
heneik. H̄rak au, h̄r m̄t ne Isrel h̄r n̄re
nu nek̄n̄p̄, yi m̄t ne weiw̄k ham yi ȳre
nu heneik.

¹⁹ Yi eit̄p eiyȳr ik: “God kep̄r m̄t
miyap̄r enun ne Isrel k̄re m̄t newen nu
heneik new̄rem, kewisai haiu m̄t miyap̄r
ne weiw̄k ham haiu mekreh̄r k̄r te haiu
yaain.” ²⁰ H̄m im h̄ram yaaim te yi
naanempre h̄ras me menmen im. God
kep̄ri nentar h̄r ap nises h̄m m̄rak te
yi yekreh̄r k̄r yi yau yentar yi yises h̄m
m̄rak. Te yi ap han kitet yi yaain au. Yi
naanempre h̄ras werek werek me men-
men yi yisesim te yi ap einaiw̄rem au.
²¹ God ap hanhan keriuwe m̄t miyap̄r
ne Isrel h̄r neweik̄n sip newet̄iw̄ek. Au,
h̄rak kep̄ri. H̄r n̄re map̄k heneik me
wit, te yi au, yi yar ke map̄k heneik ke
yaank. Te yi ap eiyyesik, yi han kitet h̄rak
ap kak̄p̄ri kakriwaank a? Taauye! H̄rak
kak̄p̄ri kakriwaank ye! ²² In ek haiu
mertei God w̄i ham h̄rak hanhan keriuwe
m̄t, w̄i ham au kak̄waanki. H̄rak ke-
waank m̄t miyap̄r kerek ap nisesik, te
yi kerek yi yisesik h̄rak hanhan keriuwi.
Yi wen yisesik, h̄rak hanhan kakriuw̄i,
o au en, h̄rak kak̄p̄ri kak̄r ke m̄t h̄r
newen nu heneik epei maa h̄r new̄rem.
²³ M̄t ne Isrel nanweik̄n sip han ekitet
h̄m yaaim me Krai, h̄r nanises God, h̄rak
p̄ke kaktorhis nantikerek nankiyen nanu
nan̄r ke m̄t neremir nu heneik, h̄r p̄ke
nekin̄m nanwis̄m mamu heneik n̄paa
h̄r neremir, h̄ram mamwo. ²⁴ God k̄r̄ak
k̄r̄ak menmen im kentar menmen hi het-
piyem im. Yi m̄t ap ne weiw̄k me Isrel
yi ȳre map̄k heneik m̄ram me yaank te
God nepei kewisi yi yekiyen yau yetikerek
ȳre map̄k hen eik me yaank, h̄ram mau
map̄k me witeik, h̄ram mewo. M̄t ne
Isrel h̄r n̄re map̄k heneik h̄remes me wit
te h̄ram menmen weim̄m God kaktorhis
h̄r nantikerek nankiyen nanu nan̄r ke

mít pike newis mapík heneik nípaa hír neremír, híram pike mamwo.

God hanhan keriuwe mít miyapír yapírwe

²⁵ *Nai yinan, hi hanhan yi yertei werek werek híim nípaa mít ap nerteiyem. Hi hanhan yi yerteiyem te yi ap han ekítet yi yertei menmen yapírwe. God nepei kenip mít miyapír han ne Isrel hír newenín han kíir ere maain mít miyapír ne weiwík ham kerek God kehímítani hír nanises híim mírak hír nanínen nanisesik. ²⁶ *Maain wí im nepei au mesi, mít miyapír yapírwe ne Isrel nanises God hírak kakíkapi kaktorhis. Hím me God mau tíwei matíp me menmen im híram matíp:

“Mítik kerek kakíkaap mít hírak mítik ke wit Saion, hírak kakípír menmen enum mekre han ke nepenyerer ne maam nípu ke Jekop.

²⁷ *Wí kerek hi ahísak menmen enum mír, hi híses híim nípaa hi hetpim.” ²⁸ Mít ne Isrel hír neweikín sip newet híim yaaim me Kraís, te God han enuk keriuweri, hírak kíkapi yi mít miyapír ne weiwík ham. Te God kehímítan mít ne Isrel hír mít miyapír nírak hírak hanhan keriuweri kentar nípaa hírak katíp maamer taiu Ebrahim, Aisak, Jekop, hírak ketpíwekít kar ik: “Hi naanmamre nepenyerer ni erekyor yaaim.” ²⁹ Maain God pike kakrekyor yaaim kakítar hírak ap te kakweikín han kírak me mít miyapír ne Isrel kerek hírak kehímítani hír nírak. Hírak kakíkapi.

³⁰ Nípaa yi mít miyapír ne weiwík ham, yi yeweikín sip yewet híim me God, te in ek God hanhan kariuwi kekepi kentar mít miyapír ne Isrel hír neweikín sip newet híim mírak. ³¹ God hanhan keriuwi kekepi kentar hír mít miyapír ne Isrel neweikín sip newet híim me God. Te in ek hírak God pike hanhan kakriuwari kakíkapi. ³² *God nepei kenipai haiu mít yapírwe haiu meweikín sip mewet menmen hírak ketpaiyem. Haiu meweikín sip mewet menmen hírak ketpaiyem, te maain hírak hanhan kakriuwai haiu mít miyapír yapírwe, hírak kakrekyai menmen yaaim kakíkapi.

Haiu mamwenípi niuk me God

* **11:25** Ro 12:16; Lu 21:24; Jo 10:16 * **11:26** Mt 23:39; Ais 59:20-21; Sam 14:7 * **11:27** Ais 27:9; Jer 31:33-34

* **11:32** Ga 3:22; 1Ti 2:4 * **11:33** Ais 55:8-9 * **11:34** Ais 40:13; 1Ko 2:16 * **11:35** Jop 41:11 * **11:36** 1Ko

8:6 * **12:1** Ro 6:11, 13; 1Pi 2:5; Jo 4:24 * **12:2** Ef 4:23, 5:10, 17 * **12:3** 1Ko 12:11; Ef 4:7 * **12:4** 1Ko 12:12

* **12:5** 1Ko 12:27; Ef 4:25

³³ *God kaiu hírak yaaik iuwe. Menmen hírak han kitetim, menmen hírak kerteiyem, híram yapírwe míre tenhaan me wan, híram iuwe mesikeník. Haiu ap te mamírtei kenmak hírak kíriak menmen o markeik hírak kíriak menmen me haiu mít. Hírak kíriakem keremem. ³⁴ *íram míre híim me God mau tíwei metpim. Híram matíp mar im:

“Keimín hírak kertei menmen Mítik luwe God hírak han kitetim o keimín hírak kertei iuwe te hírak ekítíwek hírak kakríak menmen im o menmen eim?”

³⁵ *Taauye! Keimín hírak nepei kewet God menmen te hírak kakwetíwekem mamíkrehír kírak a?

³⁶ *Taauye! Menmen yapírwe mepu, hírak God kerekek kíriakem. Hírak wen naanmíre menmen yapírwe, híram mau mamkepik. Haiu emwenípi niuk mírak in ere típmain típmain enum eik. Keremem.”

12

Haiu mamwet God yínk kaiu ketike han kaiu mamír ke mít newepwar menmen newet God em

¹ *Nai yinan, hi hetpi híim manp mar im. God nepei hanhan keriuwe haiu mít, hírak kerekyei menmen yaaim kekepai keriuwerem. Te yi eiwet God yínk ki ketike han ki eiyír ke mít hír newepwar menmen newet God em. Yi eiwet God yínk ki ketike han ki, yi eiyisesik eiríak menmen mírak. Te hírak han yaaik kakriuwí. Mar im yi yewenípi God werek werek yekre han ki. ² *Yi ap eiyises menmen eiyír ke mít miyapír ne tí hír nisesim au emít! Yi eiwis God hírak kakweikín han ki te yi eire mít hír han kíir hanhan nanises God werek werek. Te yi eiyírtei menmen God hanhan yi eiyisesim. Híram yaaim mamnip God han yaaik, híram mamkepi werek werek.

Haiu mamwis menmen God Hímín Yaaik kewetáiyem híram mamkepai haiu mamírak menmen

³ *Hi hetpi menmen im hentar God hanhan keriuwa hi híriak menmen mírak. Yi ap han ekítet yi yíre mít miyapír iuwe yínín mít miyapír han au emít! Yar ke yi yises God yeit menmen God Hímín Yaaik kewetiyem mamkepi yi yíríak menmen hírak kehímítaniyem, te yi han kitet yi yaain o au. ⁴ *Hím im yaaim mentar haiu yínk kaiu kiutíp te pínam míram yapírwe.

Ham pñam hñram mñrak menmen ham, pñam mñrak menmen ham. ⁵*Mar im haiu mñt miyapñr haiu yapñrwe te haiu mñre yñnk kiutñp mentar haiu mises hñm me Kraiss, te haiu yapñrwe niutñp niutñp mamkaapan.

⁶*Menmen God kerekyeyem keweteyem hñram ap mñpñram au. God nepei kewetei haiu mñt han menmen mñrak te haiu mewepyapñr hñm hñrak ketpeiyem, te haiu emwepyapñrem mar ke haiu mises God memtau hñm mñrak. ⁷Haiu mñt han kerek God kehimitenai haiu emkaap mñt, te haiu emkepi. Hñrak kehimitenai haiu mñt han haiu mamñp mñt menmen, te haiu emñporem. ⁸*Haiu mñt han kerek God kehimitenai haiu matñp mñt hñm haiu mamkepi mamkñak han kñr kakriuwerem, te haiu mamñtpim mamkepi. Haiu mñt han kerek God kehimitenai haiu emwet mñt han menmen pñam me menmen maiu kerek haiu metenenim, te haiu emwetñrem. Haiu mñt han kerek God kehimitenai haiu naanmamre mñt miyapñr han, te haiu emisesim emñakem werek werek. Haiu mñt han kerek God kehimitenai haiu mñkaap mñt miyapñr nñnap o miyapñr mñkan nñr epei naa, te haiu emkepi werek werek.

Menmen yi yisesim te yi hanhan yeriuwehan

⁹*Yi ap eiwisesik au. Yi hanhan yeriuwe mñt. Menmen yaaim yi hanhanem. Menmen enum au, yi eineinñm. ¹⁰*Yi hanhan yeriuwe ni yinan ne Kraiss yar ke yi hanhan yeriuwe ni ne wñnak ki. Yi han ekitet mñt han hñr ninñni te yi eiwenñpi niuk mñr hñr yaain.

¹¹*Yi ap eiyou yain yain au emñt. Yi eirñak menmen yaaim me Mñtñk Iuwe God yeriuwe han ki iuwe.

¹²*Yi han yaaik eiyou eimerñr Mñtñk Iuwe Kraiss hñrak pñke kaknen. Menmen enum mamnen mamiwep, te yi han tokik eiyou. Hekrit hekrit yi eiyyitehi God menmen.

¹³*Mñt miyapñr han nises hñm me God, hñr netenen menmen auri, te yi eikepi naanempror eiriuwe menmen mi. Yi naanempre mñt miyapñr han ne wit hak nanñnen nanri.

¹⁴*Mñt kerek hñr neriwaank yi ap eiyyitehi God hñrak kakreyor enum au emñt! Yi eiyyitewekhi hñrak ekñkepi hñr nanisesik.

¹⁵*Mñt miyapñr hñr han yaaik, yi han yaaik eitikeri. Hñr han enuk me menmen, te yi han etwenñni.

¹⁶*Yi han kiutñp eikiyan eiyou. Yi ap han ekitet yi iuwe au emñt. Yi eitike mñt miyapñr weinñn yi eiriyan eino in eino ein. Yi ap han ekitet yi yertei iuwe yinñn mñt han.

¹⁷*Mñt kerek nerekyi enum, yi ap eirekyor menmen enum eiyyñr ke hñr nerekyiyem au emñt! Yi eirñak menmen mñt miyapñr han nertei hñram yaaim. ¹⁸*Yi ap einehan einepan au emñt. Yi hanhan eitike mñt miyapñr yapñrwe eikiyan eiyou. ¹⁹*Nai yinan, yi ap eirñak mñt menmen enum eiyyñr ke hñr nerekyiyem au emñt. Yi eiwis God maain hñrak kakñak mñt menmen kerek han enuk kakriuweri. Yi eiwisñk hñrak kakñakem kakñantar hñrak katñp hñm mñt newisñm mau tñwei mar im: “Maain hi God hñrekes ahñwanki arekyor enum.” ²⁰*Te yi ap eirekyor menmen enum au emñt. Mñt kerek hñr nerekyi enum, hñr nñnpñr maan yi eiwetñr menmen hñr nanñm, o hñr hñm niu enuk (o mar kewenkñkor hñm) yi eiwetñr tñpar mei hñr enñm. Yi eirñak menmen mar im yi eirekyor hñr yñnk enuk neriuwe menmen enum hñr nñriakem. Hñram mar ke yi yewen si yeunek mentar paan kñr, ²¹te yi ap eiwis menmen enum mamri han ki maminñni au emñt. Yi eiyyinñn menmen enum eiriuwe menmen yaaim yi yirñakem.

13

Haiu emises hñm me gavman

¹*Mñt miyapñr niutñp niutñp nanñmtau hñm me mñt iuwe ne gavman hñr enisesim. God kehimitan gavman hñr naanmñpre mñt miyapñr nerer wit wit. God kewis mñt ne gavman in ek hñr nau tñ naanmñprai. ²Mñt kerek hñr ap nises hñm me gavman hñr netpor, hñr neweikñn sip newet menmen God kewisñm. Hñr neweikñn sip newet gavman, te maain gavman hñr nanñnp nanñnterim. ³*Mñt ne gavman hñr ap nepu nenip mñt yaain hñr nñneini au. Mñt kerek hñr nñriak enum keremem. Yi yñnapen gavman hñr han yaaik nanriuwi te yi ap eirñak menmen enum au. Yi eirñak menmen yaaim keremem te hñr nantñp yi yaain. ⁴Hñr nñre mñt ne God nekrehñr kñrak naanmamri te yi eiyou werek werek. Yi eirñak enum yi eineini eiyyñtar hñr ap neit niuk iuwe weinñn au. Hñr netñwem neiyñm

* 12:6 1Ko 12:4-11; 1Pi 4:10-11 * 12:8 2Ko 9:7 * 12:9 1Ti 1:5; 1Pi 1:22; Emo 5:15 * 12:10 2Pi 1:7; Fl 2:3
 * 12:11 Ap 18:25; Rev 3:15 * 12:12 1Te 5:17 * 12:13 Hi 13:2 * 12:14 Mt 5:44; Ap 7:60; 1Ko 4:12 * 12:15 Sam 35:13 * 12:16 Ro 11:20, 15:5; Pro 3:7; Ais 5:21 * 12:17 1Te 5:15 * 12:18 Mk 9:50; Hi 12:14 * 12:19 Diu 32:35; Mt 5:39; Ro 13:4; 2Te 1:6-7; Hi 10:30 * 12:20 Pro 25:21-22; Mt 5:44 * 13:1 Ta 3:1; Pro 8:15; Jo 19:11
 * 13:3 1Pi 2:13-14, 3:1, 3

nanriwaank nanriuwe menmen m̄r. H̄r nekreh̄r ke God h̄r nan̄nep m̄t miyap̄r kerek n̄riak menmen enum. ⁵ Te yi eiȳmtau h̄m me gavman eiyisesim. Yi ap eiyisesim eiȳntar yi ȳineini h̄r naniwep keremem au. Yi eiyisesim eiȳntar yi yekre han ki yertei h̄ram yaaim.

⁶ Yi eiw̄r pewek me takis eiȳntar h̄r m̄t ne gavman h̄r nekreh̄r ke God, hekrit hekrit h̄r naanm̄pri te yi eiyu werek werek. ⁷ *Te yi eiwet m̄t ne gavman menmen yap̄rwe h̄r nitihiyem. Yi eiwet m̄t ne gavman pewek me takis h̄r nitihiyem. Yi eiwet m̄t ne gavman pewek me takis me t̄ h̄r nitihiyem. Yi eiwen̄pi niuk me m̄t ne gavman h̄r iuwe. Yi han ekitet m̄t ne gavman h̄r iuwe yi eirekyor menmen yaaim.

M̄t miyap̄r kerek hanhan neriuwe m̄t miyap̄r han h̄r nises h̄m me God Moses kewis̄m mau t̄wei

⁸ *Yi eiwet m̄t menmen emrer m̄r me menmen kerek n̄paa yi yet̄wem. Menmen miut̄p mamu te yi eiwet m̄t em. H̄ram menmen im. Yi hanhan yeriuwehan. M̄t miyap̄r kerek h̄r hanhan neriuwehan, h̄r nises h̄m me God n̄paa Moses kewis̄m mau t̄wei. ⁹ *H̄m me God Moses kewis̄m mau t̄wei h̄ram mat̄p mar im: “Yi m̄t eitike miyap̄r yi ap eirihis m̄t miyap̄r epei neit m̄kan eiwen̄nem au em̄t! Yi ap einep m̄t han h̄r nani. Yi ap eikint̄p menmen me m̄t han. Yi ap hemkre menepam menmen me m̄t han.” H̄m meiyam mepu h̄ram mises h̄m im miut̄p Moses kewis̄m. H̄ram mat̄p, “Yi hanhan eiriuwe m̄t miyap̄r han eiyr̄ ke yi hanhan eiriuwe h̄ras.” ¹⁰ *M̄t miyap̄r kerek hanhan neriuwe m̄t miyap̄r han ap te nanrekryor enum taau. Te h̄r hanhan neriuwe m̄t miyap̄r h̄r nises h̄m me God werek werek Moses kewis̄m mau t̄wei.

Haiu emises menmen yaaim

¹¹ *Yi hanhan eiriuwe m̄t miyap̄r han eiȳntar yi yertei in ek yi ap eire m̄t ne w̄taan n̄waa au. Yi eiȳkrit eiyises God yi eir̄akan werek werek eiyr̄ ke m̄t kerek ne w̄taan n̄waa. H̄r nekrit nent̄ar n̄paa haiu min̄n mises h̄m me God, w̄ h̄rak p̄ke kaknen kak̄kepai kaktaihis h̄ram wen yan̄m̄n. Te in ek w̄ epei man menep. ¹² *H̄ram m̄re w̄taan nepei au, wanewik mamnen te haiu emweik̄n sip emwet menmen enum me t̄ im h̄ram m̄re menmen me w̄taan. Haiu emises menmen me God h̄ram m̄re nopen o yipo

henmik haiu met̄wem me wepni h̄ram mekepai haiu mamin̄n menmen enum mamri han kaiu. ¹³ *Haiu emises menmen yaaim mamriak menmen yaaim m̄re m̄t ne wepni n̄riakem. Haiu ap emises menmen enum me w̄taan m̄t n̄riakem mar im. H̄r naam t̄par si enum naam menmen yap̄rwe ere h̄r netaritari, h̄r netike miyap̄r nariyanhis newen̄nem, h̄r hemkre menepam me menmen yap̄rwe, h̄r nenehan nent̄ar menmen im. ¹⁴ *Te yi au. Yi eiyitehi M̄tik kaiu Iuwe Jisas Krai h̄rak kak̄kepi naanm̄pri yar ke yi yeriuwet klos mau ȳnk ki. Yi ap han ekitet eiyises menmen enum, menmen han ki hanhanem au em̄t!

14

Haiu ap han mam̄nep mam̄ntar menmen me nau yinan ne Krai h̄r n̄riakem

¹ *Yi eiwis m̄t miyap̄r kerek h̄r nises h̄m me God te h̄r ap nertei menmen werek werek wen au, yi eiwisi h̄r nan̄nen nanu nantikewi eiwen̄pi niuk me God. Te yi ap eitikeri einahan me menmen h̄r han kitet nanisesim au em̄t! ² *M̄t han nises God werek werek, h̄r nan̄m menmen yap̄rwe. Te m̄t han h̄r nises God h̄r ap nertei menmen m̄rak werek werek. H̄r n̄napen samiyak h̄r naam teket weisan keremem. H̄r han kitet h̄r nan̄m sak te God han enuk kakriuweri. ³ *Yi m̄t miyap̄r kerek yaam menmen yap̄rwe yi ap einan yip̄r eiw̄rek ke m̄t kerek n̄napen samiyak h̄r naam, teket weisan keremem au. ⁴ *Yi han kitet yi iuwe te yi skelim menmen m̄t han h̄r n̄re wok m̄t ne Krai h̄r n̄riakem a? M̄tik Iuwe Krai kerek h̄rak han ekitet menmen m̄t n̄rak h̄r n̄riakem, h̄ram yaaim o enum. Hi han kitet h̄rak kakt̄p h̄ram yaaim mam̄ntar h̄rak kak̄kepi nanises menmen yaaim.

⁵ *M̄t han h̄r han kitet w̄ ham h̄ram min̄n w̄ ham. M̄t han au, h̄r han kitet w̄ yap̄rwe h̄ram m̄p̄ram. Yi m̄t niut̄p niut̄p yi han ekitet werek menmen yi eiyisesim. ⁶ M̄t neim̄n h̄r han kitet w̄ ham h̄ram, h̄r nises menmen im newen̄pi niuk me M̄tik Iuwe Krai neriuwerem. M̄t miyap̄r kerek h̄r naam samiyak h̄r newen̄pi niuk me M̄tik Iuwe Krai neriuwerem nent̄ar h̄r nat̄p God h̄rak yaaik me menmen h̄rak kewet̄rem. M̄t miyap̄r kerek naam teket weisan wein̄m, h̄r newen̄pi niuk me M̄tik Iuwe

* 13:7 Mt 22:21 * 13:8 Mt 22:39-40; Je 2:8 * 13:9 Eks 20:13-17; Lev 19:18 * 13:10 1Ko 13:4-7 * 13:11 Ef 5:14; 1Te 5:6-7 * 13:12 Ef 5:11, 6:11 * 13:13 Lu 21:34; Ef 5:18 * 13:14 Ga 3:27 * 14:1 Ro 15:7 * 14:2 Jen 1:29, 9:3 * 14:3 Kl 2:16 * 14:4 Mt 7:1; Je 4:11-12 * 14:5 Ga 4:10

Krais, h̄r natip God h̄rak yaaik me menmen h̄rak kewet̄rem.

⁷ Haiu m̄t ap mepu mises han kiau, haiu ap mami mamises han kiau au. ⁸ *Haiu mamu me menmen haiu m̄riakem, te haiu mamwen̄pi niuk me M̄tik Iuwe Krais. Haiu mami te menmen haiu m̄riakem h̄ram mamwen̄pi niuk me M̄tik Iuwe Krais. Haiu mamu o haiu mami, haiu m̄t miyap̄r mamises han k̄rak mam̄ntar haiu ne Krais. ⁹ Haiu m̄t miyap̄r ne Krais mentar Krais kaa, te h̄rak kak̄r ke M̄tik Iuwe ke m̄t miyap̄r nepei naa netike haiu m̄t miyap̄r kerek wen mepu.

¹⁰ *Yi yenmak te yi skelim ni yinan a? Yi yenmak te yi einan yip̄r eiw̄rek eiym̄tar ni yinan a? Maain haiu yap̄rwe mam̄rp mamrap̄t God, h̄rak skelim haiu m̄t me menmen haiu epei m̄riakem. ¹¹ *H̄m me God Aisaia kewis̄m mau t̄wei mat̄p mar im:

“Hi hepu, te hi M̄tik Iuwe God hetpi werek. M̄t, miyap̄r, t̄pir, h̄r nan̄rp nanerepta nanwen nin̄p naniteh̄r nant̄p nan̄r ik: “Ti h̄rekes kerekek ti God.” ¹² *T̄is, haiu yap̄rwe mam̄tp God menmak haiu mises menmen haiu m̄riakem me w̄ haiu mau t̄, te haiu naanempre h̄ras. Te haiu skelim nau yinan me menmen enum h̄r n̄riakem em epei au em̄t!

Haiu ap mam̄riak menmen meiȳm mam̄waank nau yinan mam̄ruwerem

¹³ Te haiu skelim nau yinan nepei au em̄t! Yi han ekitet menmen im. Yi ap eir̄ak menmen nan̄n̄p ni yinan h̄r nan̄riak menmen enum. Menmen im h̄ram mam̄r ke m̄tik kerewo nan kenkew̄n. ¹⁴ *Hi hises h̄m me M̄tik Iuwe Jisas, te hi hertei menmen yap̄rwe h̄ram yaaim. M̄tik hak han kitet menmen h̄ram enum te h̄rak ap kakisesim o kak̄m au em̄t. ¹⁵ *Samiyak o menmen yi yaȳm h̄ram mam̄waank ni yinan han k̄r; te yi ap hanhan yeriuweri au. Yi ap eiwis menmen yi yaȳm mam̄n̄p m̄t miyap̄r kerek Krais kaa kak̄kepi, h̄ram mam̄waank menmen m̄r me Krais h̄r nisesim. ¹⁶ *Yi ap eiwis menmen yaaim yi yisesim h̄ram mam̄n̄p m̄t han h̄r nant̄p h̄ram menmen enum. ¹⁷ God naanm̄prai haiu misesik h̄ram ap menmen me t̄par haiu mam̄m metike menmen au. H̄ram menmen me God H̄m̄n̄n Yaaik kewetaiyem haiu misesim, te haiu metike God mekiyan mau haiu han yaaik mamu. ¹⁸ M̄t miyap̄r

kerek nertei menmen me menmen m̄t nan̄m h̄ram menmen wein̄m, h̄r nises menmen Krais hanhanem, te God han yaaik kak̄riuw̄eri, m̄t miyap̄r han nant̄p, “H̄r yaain.”

¹⁹ *Te haiu hanhan emises menmen mam̄n̄p haiu m̄t yap̄rwe emkiyan emu han kiut̄p haiu emkaapan. ²⁰ Yi ap eiyaank menmen God k̄riakem kek̄re han ke m̄t miyap̄r han yentar yi yenehan yentar menmen me yi yaȳm. Menmen yap̄rwe h̄ram yaaim, te yi yaȳm menmen h̄ram mam̄n̄p ni yinan h̄r nanises menmen enum, te menmen yi yaam h̄ram menmen enum. ²¹ *Samiyak o t̄par si enum yi yaam o menmen yap̄rwe yi ȳriakem h̄ram menip ni yinan h̄r nises menmen enum, te yi ap yaȳm o eir̄akem meiyam nepei werek em̄t! ²² Menmen yi han kitetim me naan o t̄par si enum h̄ram yaaim te yi yaȳm, yi ap eiwep̄yap̄rem eiri han ke m̄t han eiriuwerem au em̄t! H̄ram menmen me yi m̄t yetike God. M̄t kerek han k̄r ap kat̄p menmen h̄r nisesim nan̄m h̄ram enum me menmen h̄r han kitet h̄ram yaaim, h̄r han yaaik nanu.

²³ *Te m̄t kerek han k̄r kat̄p menmen im h̄ram menmen enum, te h̄r nan̄m, h̄r n̄riak menmen enum. Han k̄r nepei ket̄por h̄ram enum te h̄r ap nisesik au. H̄r n̄k̄amnaan naam. Menmen m̄t han kitet h̄ram enum te nanisesim, menmen mar im h̄r nisesim God kat̄p h̄ram enum.

15

Haiu emises han ke Krais

¹ Haiu m̄t miyap̄r kerek mises h̄m me God werek werek, haiu ap emises han kiau mam̄m menmen o mam̄riak menmen menip nau yinan ne krais ap nises God werek werek h̄r han enuk neriuwerem au em̄t! ² *Haiu emwen han kiau emkepi me menmen h̄r han kitet h̄ram enum te h̄r enises God werek werek. ³ *Krais h̄rak h̄rekes ap kises han k̄rak me menmen au. H̄rak kises h̄m me God te menmen enum man mewan̄kek. H̄m me God mau t̄wei Sam h̄ram mat̄p me menmen mar im: “Hi M̄tik Iuwe hi hekreh̄r ke ti God hi heriuwe menmen enum m̄t enun net̄pim me ti h̄ram man meiyep.” ⁴ *H̄m me God yap̄rwe m̄t n̄paa ein newis̄m mau t̄wei h̄ram mam̄kepai haiu han tokik emu me menmen enum mam̄n̄n mam̄rai-waank, haiu mamer̄r w̄ haiu mam̄t menmen God kak̄wet̄aiyem. ⁵ Hi hanhan God

* 14:8 Lu 20:38; Ga 2:20; 1Te 5:10 * 14:10 Mt 25:31-32; Ap 17:31; 2Ko 5:10 * 14:11 Ais 45:23; Fl 2:10-11

* 14:12 Ga 6:5 * 14:14 Ap 10:15; Ta 1:15 * 14:15 1Ko 8:11-13 * 14:16 Ta 2:5 * 14:19 Ro 12:18, 15:2

* 14:21 1Ko 8:13 * 14:23 Ta 1:15 * 15:2 Ro 14:19; 1Ko 9:19, 10:24, 33 * 15:3 Sam 69:9 * 15:4 Ro 4:23-24;

kerek kekepai haiu han tokik mamu haiu mamr^riwek kaktaihis, h^rak kakⁱkepi yi eiyises menmen KraiS Jisas k^riakem yi eikiyan eiyu. ⁶ Te yi yap^rwe eire han kiut^p yi eiwen^pi niuk me God h^rak Haai ke M^tik kaiu luwe Jisas KraiS.

Krais kⁱkaap m^t miyap^r ne Isrel netike m^t miyap^r han ne weiwⁱk ham

⁷ *Te yi m^t miyap^r en yi eiyⁱthis ni yinan eitikeri han kiut^p eiyu eiy^r ke KraiS ketihis yi m^t miyap^r te m^t nau tⁱ nanwen^pi niuk me God nanⁱnterim.

⁸ **Yi eiyⁱthis ni yinan eitikeri eikiyan eiyu eiyⁱntar hi hetpi menmen im me KraiS. H^rak keweikⁿ k^re m^tik kⁱkaap m^t ne Isrel kerek nerekir yⁱnk k^r, h^rak keteiknor God kat^p h^m yaaim h^rak kakises menmen nⁱpaa kat^p maam nⁱpurer t^rak Ebrahim Aisak Jakop h^rak ketporem. H^rak ken k^riak menmen im keremem au. ⁹ KraiS kan te m^t miyap^r ne weiwⁱk ham nanwen^pi niuk me God me menmen im. God h^rak hanhan keriuwe haiu m^t yap^rwe. H^m me God mau tⁱwei Sam kerek Devit kewis^m h^ram mat^p mar im:

“Hentar menmen im hi hau nⁱmⁱn ke m^t miyap^r ne weiwⁱk ham, hi awen^pi niuk mit, hi hinut henye.”

¹⁰ *H^ram h^m ham Moses kewis^m h^ram mat^p mar im:

“Yi m^t ap ne weiwⁱk me Isrel eitike m^t miyap^r ne Isrel, yi han yaaik eiyu.”

¹¹ *H^m ham mat^p mar im:

“Yi m^t miyap^r ap ne weiwⁱk me Isrel, yi eiwen^pi niuk me M^tik luwe God. Yi yap^rwe yi eiwen^piyek wisenum.”

¹² *H^m me God Aisaia kewis^m mau tⁱwei mat^p mar im:

“Maain nepenyek hak ke maam Jesi (h^rak haai ke Devit) h^rak kaknen kak^r ke nu h^r m^t nⁱkan, h^rak pⁱke kensunen. H^rak kaknen m^t ap ne weiwⁱk me Isrel h^rak naanmamror h^r nanmeriyⁱwek h^rak kakⁱkepi h^r nan^re yaain.”

¹³ Hi hanhan God kerek kenipai haiu mameriyⁱwek h^rak kakⁱkepai kaktaihis, h^rak kaknip yi han yaaik wisenum yi han ki kaku werek yi yisesik werek werek. Te God H^mn Yaaik kakriuwe menmen m^rak iuwe kaknipi yi eimeriyⁱwek ere God kakweti menmen yaaim m^rak.

Pol h^rak han yaaik keriuwe menmen h^rak k^riakem

* 15:7 Ro 14:1 * 15:8 Mt 15:24 * 15:8 Ap 3:25; Ro 11:30; Sam 18:49 * 15:10 Diu 32:43 * 15:11 Sam 117:1 * 15:12 Ais 11:10; Rev 5:5 * 15:15-16 Ro 1:5, 11:13, 12:1; Fl 2:17 * 15:18 2Ko 3:5 * 15:20 2Ko 10:15-16 * 15:21 Ais 52:15 * 15:22 Ro 1:10-13 * 15:24 1Ko 16:6 * 15:25 Ap 19:21, 24:17 * 15:26 1Ko 16:1; 2Ko 8:1, 9:2, 12

¹⁴ Nai yinan, hi h^rekes hertei hekre han kai yi h^ras yi yaain, yi y^riak menmen yaaim. Yi yertei h^m me God werek werek yi yertei yat^p m^t han ne yi h^ras en yeteiknor menmen m^rak. ¹⁵⁻¹⁶ *Te hi nepei hewisi menmen ham hetpi h^m manp heriuwerem. Hi ap hⁱnapen hetpiyem au. Hi hanhan hetpi menmen me hi hekeyi han ki hentar God h^rak hanhan keriuwa kehⁱmⁱtena hi h^re m^tik aposel ke Jisas KraiS, hi h^riak menmen hⁱkaap m^t miyap^r ap ne Isrel neriuwerem. Hi h^riak menmen har ke m^tik pris h^rak k^riakem. Hi hat^p m^t miyap^r ap ne weiwⁱk me Isrel h^m me God, te God H^mn Yaaik kaknipi h^r yaain nan^r ke menmen m^t pris newepwarem newet God em, h^rak kehⁱmⁱtenor h^r ne God Haai, h^rak han yaaik kakriuwari.

¹⁷ Hi han yaaik heriuwe menmen hi h^riakem me God hentar hi ke KraiS Jisas.

¹⁸ *Hi ap hat^p me menmen ham au. Hi hat^p me menmen KraiS kekepa hi h^riakem te m^t miyap^r ap ne weiwⁱk me Isrel, h^r nemtau h^m me God h^r nisesim. H^rak kekepa keriuwe h^m hi hetpim, metike menmen h^rak kekepa hi h^riakem mar im. ¹⁹ God H^mn Yaaik kekepa hi h^riak menmen yaaim hⁱkaap m^t miyap^r nⁱnap o his h^t m^r enum. Te hi herp Jerusalem, hi hen yan^mn ere hi hⁱpiun provins Iirikam, hi hewepyap^r h^m yaaim me KraiS, hi at^p m^t em.

²⁰ *Me menmen im hi h^riakem, hi hanhan wisenuk hi hewepyap^r h^m yaaim me KraiS hetpim heit wit kerek m^t ap nemtau h^m me KraiS wen au. Te hi ap h^riak menmen heit wit kerek m^t han nepei netpor h^m. Hi hⁱnapen ariak menmen im. H^ram mar ke hi hime wⁱnak kentar teinⁱk m^tik hak epei hekin hei yem ham^r. ²¹ *Au, hi hanhan hises h^m me God mau tⁱwei nⁱpaa Aisaia kewis^m mar im:

“M^t miyap^r kerek m^t han ap nan netpor menmen me M^tik luwe, h^r nan^rrek. H^r m^t miyap^r kerek nⁱpaa ap nemtau menmen m^rak, h^r nan^rrteyem.”

Pol hanhan kak^r m^t ne Rom te h^rak kakno wit Spen

²² *Nⁱpaa ere in, hi ap han h^ri hentar menmen hi nepei hetpiyem. ²³ Te in ek hi h^riak menmen meit wit im nepei au. Me tito yap^rwe hi hanhan anen ari. ²⁴ *Te hi han kitet hi ari hi ehu me wⁱ meiyam atikewi. Hi ehu etikewi epei au, yi eikepa eiriuweta hi ano ein.

²⁵ *In ek kerekek hi ano wit Jerusalem, te hi akaap m̄t miyap̄r ne God en. ²⁶ *Hi eno Jerusalem hentar m̄t miyap̄r ne Masedonia netike m̄t miyap̄r ne provins Akaia han kitet nan̄siuwe pewek mamno mamkaap m̄t miyap̄r ne God neit en, h̄r enun ap netenen menmen mei au. ²⁷ *H̄r hanhan nanriuwet menmen im mamkepi nanriuwere. H̄r enkepi nanwet̄r menmen mam̄kreh̄r m̄ram mentar menmen im. N̄paa h̄r m̄t ne Jerusalem h̄r newet̄r menmen m̄r yaaim me God, te in ek h̄r nanwet̄r mei mam̄kreh̄r m̄ram nankepi nanwet̄r pewek mei.

²⁸ Te hi hanhan ahin̄n ar̄ak menmen im. Hi hewet̄r pewek im kerek m̄t miyap̄r h̄r net̄wem nesiuwerem man. Epei au, te hi anen ari yi yeit yayiwe ke wit Spen. ²⁹ *Maain w̄i hi anen ari, hi hertei Kraiss kaku kak̄kre han kai iuwe te hi akepi ariuwe menmen im h̄rak hanhan kak̄wetiye.

³⁰ *Nai yinan, hi hitihi h̄m manp hentar yi han kitet menmen me Jisas Kraiss metike menmen me hanhan meriuwehan God H̄m̄n Yaaik kewis̄m mekre han kaiu, yi yetikewa haiu mamitehi God iuwe me hi. ³¹ Yi eit̄wekhi h̄rak naanmamrau me m̄t neit provins Judia h̄r ap nises h̄m me God ap te h̄r naniyep. Yi eiyitehi God h̄rak kak̄nip h̄r m̄t miyap̄r n̄rak neit wit Jerusalem h̄r han yaaik nanriuwe pewek hi ewet̄rem. ³² God hanhan hi anen ari, te hi han yaaik ehu etikewi me w̄i mei kike.

³³ Hi hanhan God kerek ken̄pai han kaiu kau werek, h̄rak kaku kaktikewi. Kere-mem.

16

Pol kesiuwe h̄m gude kat̄p m̄t miyap̄r h̄r yaain

¹ Hi hanhan hetpi me m̄te pauu yina piut̄p niuk m̄re Fibi. H̄re m̄te kerek wises h̄m me God h̄re w̄kaap m̄t miyap̄r ne weiw̄k miut̄p me God neit wit Senkria. ² Hi hetpi me m̄te ip e te yi yait̄wehis yaȳr ke m̄t miyap̄r ne God enanesim. Yi eirekȳwerem eiȳr ke God hanhan yi eir̄akem. Yi eikepiye eiriuwe menmen h̄re hanhan waut̄wem waw̄ntar h̄re nepei wekepa hi hetike m̄t miyap̄r yap̄rwe.

³ *Yi yait̄p Prisila wetike m̄tik k̄re Akwila hi hetpor h̄r yaain. H̄r n̄r̄ak menmen me Jisas Kraiss netikewa. ⁴ N̄paa h̄r menep nani te h̄r nekepa. Hi kerekek han yaaik heriuweri au. M̄t miyap̄r yap̄rwe ap ne weiw̄k me Isrel kerek nises h̄m me

God nerer wit wit h̄r han yaaik neriuweri.

⁵ *Yi yait̄p m̄t miyap̄r kerek nererik neit w̄nak k̄r newen̄pi niuk me God neitai, yi yaȳtpor hi hat̄p h̄r yaain. Yi yait̄p kai yinak yaaik Epinitas h̄rak yaaik. H̄rak m̄tik kin̄n m̄t miyap̄r ne Esia, h̄rak kin̄n kises h̄m me Kraiss.

⁶ Yi yait̄p Maria hi hetp̄we h̄re yaaip. H̄re w̄r̄ak menmen yap̄rwe wekepi weriuwerem.

⁷ Yi yait̄p Andronaikas ketike Junias hi hetp̄wek̄t h̄rak̄t yaaik̄t. H̄rak̄t te weiw̄k mai h̄rak̄t n̄paa tetikewa men w̄nak enuk. H̄rak̄t m̄tik̄t aposel niuk m̄rak̄t h̄ram iuwe m̄t yap̄rwe nerete. N̄paa hi hises h̄m me Kraiss wen au, h̄rak̄t nepei tisesim.

⁸ Yi yait̄p Amplitas hi hetp̄wek h̄rak yaaik. Hi hanhan heriuwerek, h̄rak kai yinak ke Kraiss.

⁹ Yi yait̄p Eban hi hetp̄wek h̄rak yaaik. H̄rak k̄r̄ak menmen me Kraiss ketikewai. Yi yait̄p Stekis hi hetp̄wek h̄rak yaaik, h̄rak kai yinak yaaik.

¹⁰ Yi yait̄p Apelis hi hetp̄wek h̄rak yaaik. Hi hemtau m̄t nat̄p m̄t enun nerekȳwek enum te h̄rak kises Kraiss werek werek. Yi yait̄p m̄t miyap̄r neit w̄nak ke Aristobyulas hi hetpor h̄r yaain.

¹¹ Yi yait̄p Herodion kerek kai ke weiw̄k miut̄p, hi hetp̄wek h̄rak yaaik. Yi yait̄p m̄t miyap̄r neit w̄nak ke m̄tik Nasissas kerek nises h̄m me Kraiss, hi hetpor h̄r yaain.

¹² Yi yait̄p Traifina wetike Traifosa hi hetpor h̄r yaain. Miyap̄r wik in h̄r n̄r̄ak menmen iuwe me M̄tik luwe Kraiss. Yi yait̄p m̄te Pesis hi hetp̄we h̄re yaaip. H̄re pai yaaip w̄r̄ak menmen iuwe me M̄tik luwe Kraiss.

¹³ *Yi yait̄p Rufas kerek m̄tik yaaik kises M̄tik luwe Kraiss werek werek, h̄rak ketike miye p̄rak, kerek h̄re w̄re miye pai, hi hetpor h̄r yaain.

¹⁴ Yi yait̄p Asinkritas, Fligon, Hemis, Patrobas, Hemas netike m̄t han nises h̄m me Kraiss nau netikeri, hi hetpor h̄r yaain.

¹⁵ Yi yait̄p Filologas, Julia, Nerias ketike yenten p̄rak, Olimpas, h̄r netike m̄t miyap̄r han h̄r nises God h̄r nau netikeri, hi hetpor h̄r yaain.

¹⁶ *Yi m̄t en yi yises menmen yi ȳr̄akem, yi eiktaanhis yait̄p yi h̄ras yi yaain. M̄t miyap̄r yap̄rwe ne Kraiss in h̄r nesiuwe h̄m netpi yi yaain.

Yi einep̄n eikeip̄n m̄t kerek nanri han ke m̄t h̄r nenke hasini han nen p̄nak han nen p̄nak

* 15:27 Ro 9:4; 1Ko 9:11 * 15:29 Ro 1:11 * 15:30 2Ko 1:11; Kl 4:3; 2Te 3:1 * 16:3 Ap 18:2, 18, 26 * 16:5 1Ko 16:15, 19; 2Ti 1:15 * 16:13 Mk 15:21 * 16:16 1Ko 16:20; 1Pi 5:14

¹⁷ *Nai yinan, hi hetpi yi naanmamre h̄ras me m̄t kerek h̄r nanri han ke m̄t te h̄r nenke hasini han nen p̄nak, han nen p̄nak, h̄r neweik̄n sip newet h̄m me God n̄paa m̄t h̄r netpiyem. H̄r newaank m̄t nises h̄m me God neriuwe h̄m ham. Yi einep̄n eikeip̄nor. ¹⁸ *M̄t nar ik h̄r ap n̄r̄ak menmen me M̄tik luwe Jisas Krai. Au, h̄r nises menmen me han k̄r. H̄r newises m̄t miyap̄r kerek ap han kitet h̄r netpor enum, h̄r nemitorp̄n nimorn̄p̄n neriuwe h̄m m̄r yaaim wein̄m. ¹⁹ *Yi yises h̄m me God werek werek te m̄t nerer wit wit nemtewem. Menmen im menipa hi han yaaik heriuwi. Hi hanhan yi yertei werek menmen h̄ram yaaim, te menmen enum mamri han ki yi eiyisesim au. ²⁰ *God kerek h̄rak kenipai han k̄u kau werek menep te kakin̄n Seten te yi eiyin̄n menmen m̄rak. Hi hanhan M̄tik k̄u luwe Jisas h̄rak kakrek̄ȳi yaaim kaku kaktikewi.

M̄t han nesiuwe h̄m nat̄ip̄ gude me m̄t ne Rom

²¹ *Timoti kerek k̄r̄ak menmen ketikewa h̄rak ketpi yi yaain. Lusias, Jeson, Sosipata, h̄r ne weiw̄k mai, h̄r netpi yi yaain.

²² Hi Tetias, hi hemtau h̄m me Pol ketpewem hi hewis̄m mau t̄wei im, hi h̄rekes hetpi yi yaain yentar yi yises M̄tik luwe.

²³ *M̄t miyap̄r nises h̄m me God nererik neit w̄nak ke m̄tik Gaias newen̄pi niuk me God. H̄rak kerek naanm̄mp̄rau hi Pol me menmen te h̄rak kerekek ketpi yi yaain. Erastas, h̄rak kuskus ke wit iuwe ik ketike k̄u yinak Kwotas, h̄rak̄it tetpi yi yaain.

²⁴ (Hi hanhan M̄tik luwe Jisas Krai kakrek̄ȳi menmen yaaim.)

Yi eiwen̄pi niuk me God

²⁵ *Hai mamwen̄pi niuk me God. H̄rak kak̄k̄epi yi eiyises h̄m m̄rak werek werek han tokik eiyu. H̄m im yaaim me Jisas Krai kerek hi hat̄ip̄ m̄t em, h̄ram n̄paa God k̄saw̄nem. ²⁶ *Te in ek h̄rak kewepyap̄rem keteik̄naiyem meriuwe h̄m m̄t profet n̄paa newis̄m mau t̄wei. God kerek kaku kak̄t̄ tipmain tipmain enum eik nepei kat̄ip̄ h̄m manp te haiu m̄t mewepyap̄rem mamt̄ip̄ m̄t miyap̄r ne weiw̄k ham nerer wit wit h̄m m̄rak, te h̄r nan̄mtewem nanisesim. ²⁷ *Hi hanhan haiu mamwen̄pi niuk me God h̄rak kerekek kertei menmen

yap̄rwe. Haiu mamwen̄pi niuk m̄rak tipmain tipmain enum eik mam̄ntar menmen Jisas Krai kerek̄ȳiyem.

Mep̄r keremem

* **16:17** Mt 7:15; Ta 3:10 * **16:18** Fl 3:19; Kl 2:4; 2Pi 2:3 * **16:19** Ro 1:8; Mt 10:16; 1Ko 14:20 * **16:20** Ro 15:33; Jen 3:15 * **16:21** Ap 16:1-2, 19:22, 20:4 * **16:23** 1Ko 1:14 * **16:25** Ef 1:9, 3:5, 9; Kl 1:26 * **16:26** Ro 1:5 * **16:27** 1Ti 1:17; Ju 25

Tiwei Pol Kewisik Ken Mit Ne Wit Korin - 1 Menmen me tiwei ik

Pol katip hirak kitehi God ke mit ne wit Korin 1:1-9

Him me mit hir nenke hasini 1:10-4:21
Him me mit miyapir hir niriran nisesan 5:1-13

Menmen mit ne weiwik me God hir nanisesim 6:1-7:40

Him me mit ne ti netike mit ne weiwik me God 8:1-11:1

Him me menmen mit niriakem newenipi niuk eme God neit sios 11:2-14:40

Him me God kikiak Jisas ketike haiu mit ehau kikrek nirak 15:1-58

Him me kolekta mit ne Korin nanisiuwem mamno emit ne Judia 16:1-4

Pol katip menmen maain hirak kakrakem 16:5-12

Pol katip mit ne Korin him mirakru, him gude 16:13-24

1 Hi Pol hi mitik aposel ke Jisas Krai. Nipaa God hanhan kewisa hi hire mitik aposel te hirak kehimitena hi hiriak menmen mirak. Hi Pol hetike kaiu yinak Sostenis, 2 *hawir mitikit wik wewis tiwei ik ken yi mit miyapir ne weiwik me God yi yau wit Korin. God kerekyi yi mit miyapir yaain yentar yi mit miyapir ne Krai Jisas keriyen. Yi yire mit miyapir ne God yentar God kehimiteni yi nirak. Mit miyapir nerer wit wit kerek newenipi niuk me Mitik Iuwe kaiu Jisas Krai, hir yaain. Jisas hirak Mitik Iuwe kir, hirak Mitik Iuwe kaiu. 3 *Hi hanhan God Haai kaiu ketike Mitik Iuwe Jisas Krai, hirakit tatreyi menmen yaaim, yi yayu werek werek.

Pol katip God kirak yaaik kentar hirak kikaap mit ne Korin nises him mirak

4 Hekrit hekrit hi han kitet yi mit yirak menmen yaaim te hi hatip God hirak yaaik kentar menmen im. Hirak epei kerekyi menmen yaaim mentar yi mit miyapir ne Krai Jisas. 5 God epei keweti menmen mirak yapirwe. Yi yetiwem nipaa Krai kewetiyem, te yi yertei him me God werek, yi yetpim yewepyapirem. 6 Yi yeit menmen im yentar nipaa haiu man mewepiyapir him me Krai, yi yemtewem te yi yisesim werek. 7 *Yi yisesim werek werek te God ap

kaksawin menmen yaaim ham au. Hirak kewetiyem te yi yises han kirak werek werek, yi yemerir wi kerek Mitik kaiu Iuwe Jisas Krai pike kaknen kakwepyapir hirekes. 8 *Hirak God wen kakikepi ere maain wi Jisas Krai pike kaknen kakwepyapir hirekes te God ap kaktip yi enun au yi yaain. 9 *God kehimitenai haiu mit metike Nikan kirak Jisas Krai hirak Mitik kaiu Iuwe haiu mau han kiutip. God Iuwe ik hirak yaaik ap te kakkupin au. Hirak kakises him mirak kakikepi te yi eiyu werek werek maain me wi eim.

Pol keneri hir nenke hasini

10 *Nai yinan, hi etpi him manp hekrehir ke Mitik Iuwe kaiu Jisas Krai. Yi eikiyan han kiutip eiyu me menmen yaaim me God yi yirakem. Yi ap te yayinke hasini au emit. Yi eikiyan han kiutip eiyu me menmen yapirwe yi yirakem. 11 Nai yinan, hi hetpi menmen im hentar mit han nau neit winak ke mite Klowi hir nan in netpo wi ham wi ham yi epei yenehan yentar menmen. 12 *Hi hemtau mit han ne yi mit yi yatip, "Haiu mises him me Pol." Mit han ne yi mit yi yatip, "Haiu mises him me Apolos." Mit han ne yi mit yi yatip, "Haiu mises him me Sifas." Mit han yi yatip, "Haiu mises him me Krai." 13 Menmen yi yirakem hiram meteikin Mitik Krai hirak kenke pinak pinak (o wik wik) a? Mekam, mit nipaa hir epei newenkika hi Pol hentar nu tentarakit hi haa me yi mit a? Nipaa mit nkri neriuwe tipar hir nekine niuk mai hi Pol te yi yire mit nai a? Taauye! Yi ne Krai Jisas.

14 *Hi ap hikir mit yapirwe ne yi mit au. Hi hikir Gaias ketike Krispas keretet. Hi han yaaik hi ap hikiri yi mit yapirwe. 15 Te yi ap eitip haiu mit mises him me Pol me wi hirak kikai keruwe tipar. 16 *O, hi han kaa. Hi epei hikir mitik Stefanus ketike mit na neit winak kirak. Hi han kaa te hi hikir neiyen o au. Hi han kitetim au. 17 *Krai hirak ap keriuweta hi han te hi hikir mit miyapir neriuwe tipar au. Hirak keriuweta hi han te hi hewepyapir him mirak yaaim. Hi ap hetpi him har ke mit hir nertei iuwe hir netpim te hi hari han ki heriuwerem te yi eiyisesim au. Hi hnapen henip menmen Krai kirakem kentar nu tentarakit hiram mire menmen weinim te hiram ap mamkepi au.

Menmen Krai kirakem kentar nu tentarakit keteiknai God hirak Iuwe

* 1:2 1Ko 6:11; Ap 9:14 * 1:3 Ro 1:7 * 1:7 Lu 17:30; 2Te 1:7; Ta 2:13 * 1:8 Fl 1:6; 1Te 3:13; 5:23 * 1:9 1Jo 1:3; 1Ko 10:13; 1Te 5:24 * 1:10 Fl 2:2 * 1:12 1Ko 3:4; Ap 18:24-28; Jo 1:42 * 1:14 Ap 18:8; Ro 16:23 * 1:16 1Ko 16:15 * 1:17 Mt 28:19; Jo 4:2 * 1:18 2Ko 4:3; Ro 1:16

18 *Hir mit miyapir kerek nanino nanikre si tatikneni hir natip him me Jisas hirak kaa kentar nu tentarakit hiram menmen weinim. Te haiu mit miyapir kerek God kekepai ketaihis, haiu matip him me Krais hirak kaa kentar nu tentarakit, hiram menmen iuwe God kiriakem. 19 *Haiu mertei him im hiram yaaim mentar nipaai mitik profet kewis him me God mau tiwei metpim mar im:

“Hi tewen ahawaank han ke mit kerek hir newenipi hiras hir natip, ‘Haiu mertei menmen yapirwe.’ Hi ahawaank han ke mit han kerek hir natip, ‘Haiu hiras mertei menmen yaaim.’” 20 *Te mit kerek natip haiu mertei menmen yapirwe hir ap nire God au. Hir mit enun weinin keriyen. Mit kerek nertei him lo hir newisim mau tiwei ham hir ap nire God au. Hir mit enun weinin keriyen. Mit nau ti in ekkerek netike mit han hir netpepan menmen hir ap nire God au. Hir mit enun weinin keriyen. Hir yapirwe hir mit enun weinin nentar God epei keteiknai menmen mit nau ti hir nriakem nises han kir God katip hiram menmen enun weinim.

21 *God hirak kertei menmen iuwe han kitet hirak kaknip mit nau ti hir ap nanirteiyek nanriuwe han kir weinin taau. Hirak hanhan kakikaap mit miyapir han hir nanirteiyek werak nanriuwe him yaaim im mit han ne ti natip hiram enun weinim, haiu mewepyapirem. 22 *Mit miyapir ne Isrel hir natip, “Haiu memtau him mi haiu mamisesim te yi eiynin eiteiknai menmen yaaim te haiu mamirtei God keriuweti yi yan yetpai him im.” Mit han ne weiwik me Grik hir natip, “Haiu mit keriyen haiu hanhan te yi eiwepyapir menmen yapirwe te haiu emises him mi.” 23 *Te haiu mit aposel au. Haiu mewepyapir him me Krais kerek mit newenkekik kau nu tentarakit. Te him maiu im menip mit ne Isrel han enuk, hiram menip mit ne Grik hir natip him im hiram enun weinim.

24 *Hir natip him im hiram weinim te haiu mit ne Isrel metike mit ne Grik kerek God kari han kiau, haiu mises him mirak, haiu matip Krais keriuwe menmen hirak kiriakem hirak keteikin mit menmen iuwe me God, hirak keteiknor hirak kinin kertei menmen yapirwe. 25 *Mit han hir natip hir nertei menmen iuwe te hir natip menmen

God kerteiyem hiram weinim. Au, God kinin kertei menmen yapirwe. Mit han hir natip nire mit iuwe te hir natip God hirak kire menmen weinim. Au God hirak wisenuk kiriak menmen minin menmen yapirwe.

26 *Nai yinan, yi han ekitet yi yire mekam me wi nipaai God kari han ki yi yisesik. Yi mit han yapirwe yi yire mit iuwe o yi yertei menmen mit nau ti hir natip hiram yaaim? 27 Au, yi niutip niutip keriyen. God kehimitenai haiu nrak kerek mit ne ti hir natip haiu enun weinin. God kehimitenai haiu mit weinin te haiu mamriak mit ne ti kerek han kitet hir nertei iuwe hir yink enuk. God kiriak menmen im te haiu mit weinin mamriak mit ne ti hir mit niuk iuwe hir yink enuk. God ap kehimiteni hir nrak. 28 God kari han ke mit miyapir hir ap ne weiwik iuwe hir nisesik. Mit nau ti hir ninan yipir newerek natip hir mit enun weinin, te God kekepi keriuwe menmen hirak kerekyorem hir nrak mit kerek han kitet hir ne weiwik iuwe, hir yink enuk God ap kehimiteni hir nrak au.

29 *God kiriak menmen im te maain ap te mitik kei kiutip kakirip ninaan me God hirak kaktip mitik iuwe taau. 30 *Haiu mit nau ne Krais Jisas mentar menmen God kerekyeyem. God kehimitanek hirak keteiknai God kinin kertei menmen yapirwe. Hirak kerekek kekepai te God katip haiu mit yaain. God kehimitanek hirak kerekyei haiu mire mit yaain, hirak kesiupepai me menmen enun kekepai kakitaihis mamno wit ke God. 31 *God hirak nepei kiriak menmen mar im te him mekreki tiwei me God mit profet newisim hiram mamnen. Menmen im matip, “Mit kerek hir hanhan nanwenipi niuk mnr, hir au nanwenipi niuk me God me menmen hirak kerekyeyem.”

2

Pol katip him me Krais hirak kaa kentar nu tentarakit

1 *Nai yinan, nipaai hi han hiri yi mit miyapir, hi hetpi God him mirak yaaim, hi ap atip heriuwe him me mit iuwe nertei menmen iuwe me ti au. 2 *Hi hekre han kai hi han kitet hi ap te etpi menmen ham au. Hi etpi him me Jisas Krais kerekek hirak kaa kentar nu tentarakit kekepai haiu mit. 3 *Wi nipaai hi hau hetikewi hi ap hetpi har ke mitik iuwe au. Hi hnaain

* 1:19 Ais 29:14 * 1:20 Ais 19:12, 33:18, 44:25; Jop 12:17 * 1:21 Mt 11:25 * 1:22 Mt 12:38; Ap 17:18, 32

* 1:23 Ro 9:32; 1Ko 2:14 * 1:24 Kl 2:3 * 1:25 2Ko 13:4 * 1:26 Mt 11:25; Jo 7:48; Je 2:1-5 * 1:29 Ro

3:27; Ef 2:9 * 1:30 Jer 23:5-6; Jo 17:19; 2Ko 5:21 * 1:31 Jer 9:24; 2Ko 10:17 * 2:1 1Ko 1:17 * 2:2 Ga 6:14

* 2:3 Ap 18:9; 2Ko 10:1 * 2:4 1Te 1:5

hewaank h̄im me God te hi hep̄r̄p̄r̄. ⁴*Hi hetpi hewepiyap̄r̄ h̄im mai, hi ap te hetpi heriuwe h̄im yaaim me m̄t iuwe nertei menmen te hi hari han ki keriuwerem au. God H̄im̄n Yaaik k̄rak keteikni h̄im hi hetpiyem h̄ram yaaim. H̄rak k̄riakem keriuwe menmen iuwe h̄rak kekepa hi h̄riakem me yi m̄t miyap̄r̄. ⁵H̄rak k̄riak menmen im te yi yertei h̄ram ap h̄im wein̄im me m̄t h̄r nat̄p̄ h̄r iuwe keriyen au. H̄ram menmen iuwe me God te yi yisesim.

God H̄im̄n Yaaik kekepai haiu mertei menmen m̄rak

⁶*Me w̄ hi hetike m̄t aposel han haiu mau n̄im̄n ke m̄t, h̄r nertei menmen me God werék werék, haiu mat̄p̄ h̄im yaaim m̄re m̄t iuwe. H̄im mai h̄ram ap h̄im me m̄t iuwe nau t̄ ik h̄r naanm̄prai haiu m̄t au. H̄r nantike h̄im m̄r maain nan̄waank nan̄t. ⁷*Te menmen hi hetpiyem, h̄ram menmen n̄paa God k̄saw̄nem. N̄paa h̄rak ap k̄riak t̄ ketike nepni wen au, h̄rak han kitet kak̄kepai haiu m̄t haiu mamu mamtikerek mam̄t menmen m̄rak yaaim, te hi hetpim. ⁸*Ap te m̄tik kei kiut̄p̄ ke m̄t iuwe h̄r nau t̄ naanm̄prai haiu m̄t, h̄r nertei menmen im me God au. H̄r nerteiyem te n̄paa h̄r ap te nan̄t M̄tik luwe kaiu j̄sas ke wit ke God, h̄r nanwenkekik kaku nu tentarak̄t h̄rak kaki taau. ⁹*Te in ek haiu mertei h̄im n̄paa ein m̄t profet h̄r newis̄m mau t̄wei me God h̄ram yaaim. H̄ram mat̄p̄,

“God epei k̄riak menmen yaaim me m̄t miyap̄r̄ kerek hanhan God h̄r nanisesik.

Menmen im m̄t miyap̄r̄ ap n̄rem, h̄r ap nemtewem, h̄r ap han kitet h̄ram mepu au.” ¹⁰*God epei keteiknai menmen im h̄rak k̄riakem keriuwe H̄im̄n k̄rak Yaaik. God H̄im̄n Yaaik k̄r menmen yap̄rwe. H̄rak kertei menmen mau mekre han ke God Haai. ¹¹*M̄tik keim̄n kertei menmen m̄tik hak han kitetim a? Au, m̄tik h̄rekes h̄im̄n k̄rak kerteiyem kerekek. Mar im, m̄t h̄r ap nertei menmen mekre han ke God au. God H̄im̄n Yaaik kerekek kerteiyem kewepaiyap̄rem. ¹²*God ap kewetai haiu m̄t h̄im̄n ke kertei menmen me t̄ keremem au. H̄rak kewetai H̄im̄n k̄rak kau ketikerek te haiu mam̄rtei menmen yaaim God epei kerekiyeim wein̄im.

¹³*Haiu mat̄p̄ menmen im God k̄riakem te haiu ap mat̄p̄ meriuwe h̄im m̄t ne t̄ nepei netpaiyem haiu misesim au. Haiu mat̄p̄ meriuwe h̄im God H̄im̄n Yaaik ketpaiyem. Haiu mewepaiyap̄rem mat̄p̄ m̄t kerek God H̄im̄n Yaaik kewi haiu metporem. ¹⁴*M̄t miyap̄r̄ kerek God H̄im̄n Yaaik ap te kau kekere han k̄r, h̄r hekrit hekrit neweik̄n sip newet God h̄im m̄rak nentar h̄r nepei nat̄p̄ h̄ram enum wein̄im. H̄r ap nemtau h̄im m̄rak han kitetim nentar God H̄im̄n Yaaik ap kewi kekepi h̄r nerteiyem au. ¹⁵*M̄t miyap̄r̄ kerek God H̄im̄n Yaaik kau kekere han k̄r, h̄r nemtau han kitet menmen yap̄rwe me God. Te m̄t han kerek God H̄im̄n Yaaik ap kau kekere han k̄r h̄r ap nertei werék han ke m̄t kerek God H̄im̄n Yaaik kau kekreri taau. Te h̄r nep̄tari menmen me God.

¹⁶*Haiu mertei h̄im im h̄ram yaaim mentar n̄paa m̄t profet h̄r newis̄m mau t̄wei me God h̄ram mat̄p̄,

“M̄tik kei kiut̄p̄ ke m̄t yap̄rwe ap kertei menmen God han kitetim au.

H̄rak ap te kakt̄p̄ God menmen kak̄kepik kakriuwere taau.” H̄im im h̄ram yaaim, te haiu m̄t n̄rak han kitet me menmen im me God mar ke Krai h̄rekes han kitetim.

3

Pol kene m̄t miyap̄r̄ neit Korin kentar h̄r nenke hasini

¹*Nai yinan, n̄paa hi hau hetikewi hi ap hetpi heriuwe h̄im hi at̄p̄ m̄t kerek God H̄im̄n Yaaik kau kekere han k̄r au. Yi ȳre n̄kerek ne God te hi hetpi heriuwe h̄im hi at̄p̄ m̄t ap God H̄im̄n Yaaik kau kekere han k̄r hentar yi ȳre n̄kerek me menmen Krai keteik̄n m̄t em h̄r enisesim. ²*Menmen hi nepei hetpiyem h̄ram m̄re n̄im. H̄im mai h̄ram ap m̄re menmen m̄t miyap̄r̄ iuwe nan̄im mentar han ki ap kitet h̄im yaaim im werék werék au. N̄paa ere in yi yarek yarek. ³*Yi ap han kitet h̄im yaaim im werék werék wen au yentar yi yises han ki ke n̄paa ein. Hi hertei menmen im hentar yi yetike ni yinan yi hemkre menepam menmen yenehan yenterim. Te hi hertei yi wen yises han ki ke n̄paa yar ke m̄t enun God H̄im̄n Yaaik ap kau kekere han k̄r au. ⁴*Hi hetpi menmen im hentar yi m̄t yenke hasini. M̄t han p̄nan ne yi m̄t yi yat̄p̄, “Haiu mises h̄im me Pol.” M̄t han en nat̄p̄, “Haiu mises h̄im me Apolos.” Menmen im meteikno yi yises han ki ke

* 2:6 Ef 4:13; Fl 3:15 * 2:7 Ro 16:25; Kl 1:26 * 2:8 Lu 23:34; Je 2:1 * 2:9 Ais 64:4 * 2:10 Mt 13:11
 * 2:11 Pro 20:27 * 2:12 Jo 16:13-14 * 2:13 1Ko 2:4 * 2:14 Jo 8:47, 14:17; 1Ko 1:23 * 2:15 1Jo 2:20
 * 2:16 Ais 40:13; Ro 11:34 * 3:1 Jo 6:12 * 3:2 Hi 5:12-13; 1Pi 2:2 * 3:3 1Ko 1:10-11, 11:18 * 3:4 1Ko 1:12

nɪpaa ein yar ke mɪt God Hɪmɪn Yaaik kau kekreri au.

⁵ Yi yenmak yi yenke hasini me hi hetike Apolos a? Yi han kitet Apolos hɪrak Mɪtik Iuwe kɪre Krai a? Yi han kitet hi Pol hi Mɪtik Iuwe hɪpre Krai a? Au! Hawɪr mɪtikɪt weinɪkɪt hawɪr wɪriak menmen war ke God kehimiɪtenai haiu mɪt niuɪtɪp niuɪtɪp mɪriakem. Hawɪr wɪriak menmen me God, God kekepi yi yises hɪm mɪrak keremem. ⁶ *Hi hinɪn han hewepyapɪr hɪm yaaim me God har ke mɪtik kamɪr rais yehes mau ni. Maain Apolos kan kisisa ketpi hɪm meiyam me God. Menmen hɪrak kɪriakem hɪram mar ke mɪtik hɪrak keit tɪpar keiyɪm ken kewenem kempep. Mar im God hɪrak kenipem mewo, te hɪrak kɪkaap hɪm mɪrak men mekre han ki. ⁷ Mɪt kerek ninɪn nan netpi me God hɪr nar ke mɪt namɪr rais yehes, hɪr mɪt weinɪn keriyen. Mɪt kerek nɪkaru nan netpi hɪm ham yaaim hɪr nar ke mɪt newen tɪpar nempem, hɪr mɪt weinɪn keriyen. God kerek hɪrak Iuwe kentar hɪrak kenipem hɪram mau mekre han ki mamkepi yi yisesim werek werek. ⁸ Mɪt kerek ninɪn newepyapɪr hɪm me God hɪr nar ke mɪt namɪr rais yehes. Mɪt han nɪkaru newepyapɪr hɪm me God nar ke mɪt newen tɪpar nempem. Menmen hɪr nɪriakem hɪram mɪpɪram. Maain God kakwet mɪt menmen miuɪtɪp miuɪtɪp mamrer menmen yaaim hɪr mɪriakem. ⁹ *Hawɪr wetike God haiu mɪriak menmen miuɪtɪp. Yi mɪt yi yɪre ni God kamɪr rais yehes mekrerem o yi yɪre wɪnak hɪrak kimaak. Te yi ap ne Apolos o hi Pol au. Yi ne God keriyen.

Mɪtik kewepyapɪr hɪm me God hɪrak kɪre hɪrak kime wɪnak

¹⁰ *Hi hɪre mɪtik hi hertei werek hime wɪnak mei yapɪrwe. Wɪ nɪpaa hi han yi mɪt, God kekepa hi hewepyapɪr hɪm mɪrak. Menmen hi hɪriakem mekre nɪmɪn ke yi mɪt hɪram mar ke hi hemiun teinɪk me wɪnak. Mɪt han nepnen netpi hɪm ham yaaim me God hɪr nɪriak menmen mar ke mɪt nime wɪnak kentar teinɪk hi epei hekin hei yem hamɪr. Yi mɪt yi naanempre hɪras me menmen yi yɪriakem mises menmen hi epei hetpiyem. ¹¹ *Hi hewepyapɪr hɪm me jisas kraisi men yi mɪt, yi yisesik te hɪrak kerek kekepi yisesik iuwe yar ke teinɪk mɪkaap wɪnak mɪnanek hɪrak kerp. ¹² Hi hetpi yi mɪt kerek yɪriak menmen me God. Mɪt han ne yi mɪt yi yɪriak menmen yaaim. Menmen im hɪram mar ke yi yime wɪnak yaaik yesisɪwem yeriuwe

menmen yaaim gol, silva o nan yaaim. Mɪt han ne yi mɪt kerek yɪriak menmen me God te yi ap yɪriakem werek werek yi yar ke mɪt nime wɪnak enum yeriuwe menmen enum mɪre nu yipep mamɪp o hɪnaan tɪwei o nepipe maa. ¹³ *Maain wɪ God skelim haiu mɪt miyapɪr, menmen yi yɪriakem me God hɪram mamwepyapɪr hɪremes hɪram yaaim o au enum mar ke nepipe maa. Me wɪ im si mamnen si mamɪnmen mamɪn menmen mamteikɪn menmen mar im: Mɪt hɪr nɪriak menmen yaaim me God hɪram mamu mamɪt. Si ap te mamɪm au. ¹⁴ Menmen mɪt hɪr nɪriakem me God hɪram yaaim si ap te mamɪm au. Maain God kakwetɪr menmen yaaim mamrerim. ¹⁵ Te menmen mɪt hɪr nɪriakem me God hɪram enum si tatɪm tatnepim, God ap te kakwetɪr menmen mamrerim taau. Hɪr nani au, God kakɪkepi kaktorhis nanu nantikerek kakɪr ke mɪtik si taak wɪnak kɪrak hɪrak kesiukenen ken nɪmɪn kekotɪt mite nɪkerek keriyei kerɪ ketpaan ken witeik.

Haiu mɪt miyapɪr ne God haiu mɪre wɪnak yaaik God kau kekrerek

¹⁶ *Yi mɪt miyapɪr yi han kaa yi yɪre wɪnak yaaik ke God a? God Hɪmɪn Yaaik kan kau kekre han ki. ¹⁷ Mɪt kerek hɪr nanɪwaank wɪnak eik ke God, maain God hɪrak kakɪwaank mɪt in kentar wɪnak kɪrak hɪrak yaaik. Yi hɪras yi yɪre wɪnak kɪrak keriyen. Te yi naanempre han ki te yi yɪriak enum au, yi eiyɪnke hasini au. Yi eikiyan eiyu niuɪtɪp.

Haiu ap mamwenɪpi niuk me mɪtik hak au.

¹⁸ Yi ap eiwises hɪras me menmen yi han kitetɪm hɪram yaaim. Mɪtik kei kiutɪp kekre nɪmɪn ke yi mɪt han kitet hɪrak mɪtik iuwe, hɪrak kertei iuwe, hɪrak ekweikɪn sip ekwet menmen im me tɪ. Hɪrak kakɪriak menmen im te mɪt ne tɪ nantɪp hɪrak mɪtik enuk ketaritari han ken sip. Hɪrak kɪriak menmen im te God kaktɪp mɪtik ik hɪrak yaaik hɪrak iuwe. ¹⁹ *Hɪrak ekɪriak menmen im ekɪntar menmen mɪt ap nises God hɪr han kitet hɪram menmen iuwe, God katɪp hɪram menmen enum weinɪm. Hɪm me God mekre tɪwei nɪpaa mɪtik Jop hɪrak kewisɪm hɪram matɪp God kewaank mɪt kerek hɪr han kitet hɪr iuwe, hɪrak kewaanki keriuwe menmen hɪr han kitet hɪram yaaim, hɪrak kerekorem kar ke mɪtik yanep sak kekre hei hɪrak kɪwapɪnem keriuwe haak heneik o nu tɪwei. ²⁰ *Mɪtik hak kewis hɪm mau

* 3:6 Ap 18:4, 11, 19:1

* 3:9 Mt 13:3-9; Ef 2:20-22

* 3:13 1Ko 4:5; 2Te 1:7-10

* 3:16 1Ko 6:19; 2Ko 6:16

* 3:10 1Ko 15:10; 2Pi 3:15

* 3:11 Ais 28:16; 1Pi 2:4-6

* 3:19 Jop 5:13

* 3:20 Sam 94:11

tíwei me God mít nekinaak Sam, hírak kewis hím mei matíp: “Menmen mít ne tí kerek ap nises God hír han kitet híram iuwe, God katíp híram menmen enum weiním.” ²¹ Te yi ap eiwenípi niuk me haiu mít me menmen yaaim me God haiu meteikniyem. Yi eiwenípi God kerekek me menmen yapírwe hírak kakíhimítanem mamkaap yi mít. ²² Hi Pol, hírak Apolos, hírak Sifas haiu metike menmen yapírwe mau tí o nepni, menmen mamkepi yi yepu, o wit yaaik yaino ein wí yi yayi, menmen in ek mepu, menmen te maain mamu, híram menmen yapírwe God kehimítanem híram mamkepi. ²³ Yi yíre mít ne Krajs Jisas. Krajs Jisas keke wit ke God kan yi mít kíriak menmen mírak, te God kakweti menmen im menterik.

4

Mítik Iuwe God skelim mít nírak nerekyíwek wok mírak

¹ *Yi mít han ekitet me haiu mít mewepyapír hím me God mar ik. Haiu míríak menmen me Krajs, haiu naanempre menmen yaaim God han kitetim te haiu mewet mít em. ² *Yi yapírwe yertei menmen im mít nípríakem. Mítik Iuwe kíkatín mít kerek hírak kertei hír naanmamre menmen hírak werek werek, hírak kehimítani hír nanríakem. ³ Mar im hi hekre han kai ap han kitet yi mít ne weiwík me God o mít han ap nises hím me God yi han ekiteta skelim hi me hi naanmípre hím me God werek werek o au. Híram menmen weiním. Hi híre mítik kerekek, te hi ap skelim hírekes taau. ⁴ *Hi hepítari nípaá hi han hatíp mít hím me God, hi herekyi yaaim o hi han kaa hetpi menmen. Menmen im mekre han ki o mekre han kai híram ap meteikín mít hi herekyi menmen yaaim keremem au. Hi han kitet hi híriak menmen yaaim te Mítik Iuwe God kerekek han ekitet o skelim menmen hi híriakem. ⁵ *Te yi ap skelim mít miyapír me menmen hír níriak God em au emít! Yi yemerír ere maain Mítik Iuwe píke kaknen. Me wí im, hírak kakwepyapír menmen híram mísawín mekre han ke mít, menmen hír hanhanem mekre han kí hír nanríakem. Te God kakwetír menmen yaaim o menmen enum hír níriakem mamrerim.

Mít ne wit Korin hír newenípi niuk mír han kitet hír mít iuwe

⁶ *Nai yinan, hi epei hatíp hím im me hi hetike Apolos te yi yertei werek werek

menmen hawír wíríakem weteikniyem. Híram menmen im: Yi ap eiweikín sip eiwet hím me God. Yi ap han ekitet mít han hír iuwe, yi ap einan yipír eiwírek han ekitet mít han en hír enun weinín. ⁷ *Yi ap eiríak menmen im au emít! Keimín herekyi yi yinín mít han a? Taau! God kerekek epei keweti menmen yapírwe yi yísesim yetenenim, te yi yenmak yi yatíp yi híras yíríak menmen yaaim yeriuwe menmen mi iuwe a? Híram enum emít!

⁸ *Yi mít miyapír yapírwe ne Korin han kitet yi epei yeit menmen me God werek werek. Yi han kitet yi epei yeit menmen God kewet mít em te yi yíre mít iuwe yinín mít han, te haiu mít aposel au a? Taau! Yi ap iuwe au, te hi hanhan yi eire mít iuwe te yi eikepai haiu mít emtikewi te haiu yapírwe mamre mít iuwe. ⁹ *Hi han kitet God hírak kehimítenei haiu mít aposel haiu emríak menmen mírak te mít han kitet haiu míkaru. Haiu míre mít kerek mít ne gavman hír newisai mekre wínak enuk netpai nar ik: “Yi yíre mít enun haiu mamiwep yi yayi.” Haiu mít aposel míre mít kerek mít miyapír nau tí hír netike mít ensel neit wit ke God hír nerp nírapírei, haiu mar ke mít míríak menmen me God, mít newep yínk kewewei. ¹⁰ *Mít han ne tí hír natíp menmen me haiu mít aposel mar im: “Yi mít enun yi yetari menmen, yi keriyen wewepyapír hím me Krajs.” Hír netpai hím mar im, te yi han kitet yi híras yi yaain yi ne Krajs.” Hír netpai im, te yi han kitet yi híras yi yaain yentar yi ne Krajs. Mít han ne tí hír natíp haiu aposel haiu mít enun weinín. Hír netpai hím mar im, te yi han kitet God katíp yi mít iuwe. Mít han ne tí hír níneinai nínan yipír newírek, te yi han kitet hír newenípi niuk mi a? taauye!

¹¹ *Nípaá ere in haiu mít aposel míríak menmen me God haiu mepu enum. Haiu nínpí meweí ap maam típar o menmen werek werek au. Haiu ap mamír laplap o klos mei yaaim au. Mít ne tí hír neit nípín newep neriuwerem nentar haiu mewepyapír hím me God. Haiu wit aurei mentar haiu men in men ein mewepyapír hím me God. ¹² *Haiu míríak wok meri-uwe his maiu te haiu naanmípre híras me menmen. Wí kerek mít miyapír nere-itauwín, haiu ap metpor enum au. Haiu metpor menmen yaaim. Wí hír nerekyei enum, haiu mewisi hír nerekyeyim ap merekyor enum au. ¹³ *Wí kerek mít nenei neswei hím, haiu metpor hím main main mamkepi hír nanises hím me God. Mít

* 4:1 Ta 1:7 * 4:2 Lu 12:42 * 4:4 Sam 143:2 * 4:5 1Ko 3:8 * 4:6 Ro 12:3 * 4:7 Ro 12:6 * 4:8 Rev 3:17, 21 * 4:9 Ro 8:36; Hi 10:33 * 4:10 1Ko 3:18 * 4:11 2Ko 11:23-27 * 4:12 Ap 18:3; 1Ko 9:14-15; 2Te 3:8; Sam 109:28; Mt 5:44 * 4:13 Kra 3:45

miyapir ne ti hir han kitet hiu mit aposel haiu enun mar ke menmen enum heriyai mit newirem men teipe wenuit eim. Nipaa ere in hir han kitetei mar im.

Pol kitehi mit miyapir ne Korin hir nanises menmen hirak kiriakem

¹⁴ Hi ap hewis tiwei im eiym hetpi yi yirak enum keremem te hi henipi yi yink enuk au. Hi hewisim te hi hewirnak hekteni henteri yi yire nikerek nai hi hanhan heriuwi. ¹⁵ *Mit yapirwe hir naninen nanitpi hm me Jisas Kraiss, hir ap nanre haairer ni au. Hi kiutip hire haai ki kerekek hentar yi yin yises hm me God me wi nipaa hi hin han hetpi hm yaaim me Jisas kraiss. ¹⁶ *Te hi hetpi hm manp, yi eiyses menmen hi hirakem. ¹⁷ *Hi hire haai ki hi han kiteti, te hi heriuwet Timoti hirak ken yi mit te hirak kakikepi yi eirak menmen hi epei hetpiyem. Timoti hirak kire nikan kai hi hanhan heriuwerek hentar hi hari han kirak hekepik hirak kises hm me God werak. Hirak mitik yaaik kises hm mirak. Hirak pike kaktip kakikeki han ki me menmen hi hisesim me wi kerek hi hirak menmen me God. Hi ewepypir menmen im merer wit wit atip mit miyapir kerek nises hm me God hi hetporem.

¹⁸ Mit han ne yi mit hir han kitet hir mit iuwe te hir natip hi ap hanhani pike anen ari yi mit au. Te hir nari han ki neriuwe hm im, te yi eiweikin sip eiwet hm mai. ¹⁹ *Te hi hetpi. Mitik Iuwe God hanhan te hi anen ari yi mit, te menep hi anen. Hi anen te hi ap hemtau hm me mit in hir han kitet hir mit iuwe. Hi anen ari hir nriak menmen God hirak kekepi keriuwe menmen mirak o au. ²⁰ *Haiu mereti menmen God kerekeye haiu mit miriakem hiram ap me hm enum weinim wise tipar o mewisesik au. Hiram menmen iuwe me God kerekek mekepai. Mar im haiu mamirtei hir nekepi o hir mit enun wise tipar. ²¹ Yi han han mekam? Yi hanhan wi kerek hi anen hi eiwep erekeye enum eiyantari yi ap eiyses hm mai, o au en, yi hanhan hi anen arekeye menmen yaaim hanhani eiyantari yi epei yemtau hm mai yi yisesim. Yi han ekitet menmen yi yirakem, yi eiweikin sip eiwetiwem te maain hi anen hi han yaaik eriuwerem.

5

Him me mitik keit mite pe haai kirak keit wit Korin

* 4:15 Ga 4:19 * 4:16 1Ko 11:1; Fl 3:17; 1Te 1:6 * 4:17 Ap 19:22 * 4:19 Ap 18:21 * 4:20 1Ko 2:4 * 5:1 Lev 18:7-8; Diu 22:30, 27:20 * 5:3 Kl 2:5 * 5:4 Mt 16:19; 2Ko 13:10 * 5:5 1Ti 1:20; 1Pi 4:6 * 5:6 Ga 5:9 * 5:7 Eks 12:21; 13:7; Ais 53:7; 1Pi 1:19 * 5:8 Eks 12:16-20; Diu 16:3

¹ *Hi hemtau mit han nan in hir netpi nisesi nanre yi mit ne God ein yi yirak enum. Hir nri mit mite piutip pe mitik hak hire wriak enum wepu wetike mitik hak. Hir wik nriak menmen enum kerek mit ap nises hm me God hir nnapen nanisesim. Mitik iuwe kiutip kekere nmin ke yi mit epei keit mite ip pe haai kirak, hirak kiwaai ketikerep hir neitan. ² Te yi yenmak yi han kitet God kaktip yi yaain a? Taauye! Yi yink enuk eiriuwe menmen im yi han ekitetik yi eikitek, yi eiypir mitik ik kerek kiriak menmen enum hirak eknopin eikeipni.

³ *Hi ap hepu hetikewi au, te hi han kiteti. Hi epei han kitet mekam hi ariakem. Hi ekrehir ke Mitik Iuwe Jisas Kraiss, hi hetpi menmen hi ariak mitik ik em, kerek kiriak menmen im enum. Hi hetpi har ke hi hetikewi haiu mepu. ⁴ *Hi han kitet menmen im. Maain yi eirerik eiye wit kiutip eiwenipi niuk me God, hi han kiteti wi yi eirerik eirak menmen im. Hiram mamir ke hi hahu etikewi te menmen iuwe me Mitik Iuwe kaiu Jisas mamu mamtikewai. ⁵ *Hi hetpi me wi im, yi eiypir mitik ik eknopin eikeipni, hirak kire hirak kakno his me Seten hirak kikiwaank yink kirak te God kakikaap hmin kirak kaktiwekhis me wi Mitik Iuwe Jisas pike kaknen.

Mit ne Korin nanipir mitik enuk kiriak enum kaknopin

⁶ *Hiram enum te hi han kitet yi yaain te yi han yaaik yewis menmen im enum mekre nmin ke yi mit. Yi han kitet menmen im. Sak haak kerek ke wapik (o kewekwaai) hiram menmen kike, te hiram mamirwaank sak naan mirak mit ap te nanim taau. Hir nanwirem mamno mamikre hei mamit. Yi eiwis menmen enum mar ke mitik ik kiriakem, maain mit han nanisesim nanirwaank hiras nanit. ⁷ *Au emit! Yi eiypir menmen enum im mekre nmin ke yi mit emno. Hiram enum mamirwaank hmin ki mamir ke sak haak kerek ke wapik (o kewekwaai) kewep keneises sak naan. Yi eiypir menmen enum im emno te yi eire sak naan yaaim. Yi eirak menmen im eiyantari yi mit yaain. Yi eirak menmen im eiyantari Kraiss hirak kewepwar hirekes kewis mit hir newenekik kau nu tentarakit kaa kire sipsip kau kinaan te hirak kakisak menmen enum haiu mit miriakem. ⁸ *Te haiu emweikin sip emwet menmen enum haiu miriakem hiram emno. Haiu menmen im

h̄ram emno te h̄ram mar ke menmen m̄t ne Juda n̄riakem. N̄paa h̄r new̄r yis men witeik ap newis̄m mekre bret m̄r. Menmen im mehimīteni h̄r neweik̄n sip newet menmen enum me w̄ Pasova. Haiu mamr̄ak menmen im mamweik̄n sip emwet menmen enum te haiu m̄t yaain, haiu ap mamt̄p weise t̄par au. H̄m yaaim keremem.

⁹ *N̄paa hi hewisi t̄wei ham hi hetpi yi ap eiyises m̄t kerek h̄r netike miyap̄r nariyanhis newen̄nem au em̄t. ¹⁰ Hi ap hetpi einop̄n eikeip̄n m̄t miyap̄r ne t̄ h̄r ap nises God. H̄r n̄riak menmen mar im: H̄r nariyanhis newen̄nem o h̄r hemkre menepam me menmen, h̄r nekint̄p menmen me m̄t han, h̄r newen̄pi niuk me t̄pir. Au, m̄t miyap̄r narik nepu nerer wit te yi ap yainaiw̄ri ere maain yi yayi yainaiw̄ri t̄ ik. ¹¹ *M̄t in taau. Hi n̄paa hewisi t̄wei hi hetpi menmen im. Yi ap eiyises m̄t kerek nat̄p, “Haiu mises h̄m me Krai,” te yi ȳri h̄r n̄riak menmen enum mar im. H̄r netike miyap̄r n̄riaran o nariyanhis newen̄nem, h̄r hemkre menepam neriuwe menmen, h̄r w̄ ham niteh̄i t̄pir mamkepi te h̄r newen̄pi niuk m̄r, h̄r nat̄p enum nesiuwe h̄m m̄t han, h̄r naam t̄par si enum ere h̄r netaritari menmen, h̄r nekint̄p menmen me m̄t han. Hi hetpi yi ap eiwepnak eiȳm menmen eitike m̄t nar ik mei kike au em̄t!

¹²⁻¹³ **Mekam? Haiu m̄t han ekitet menmen m̄t han h̄r ap ne weiw̄k me God n̄riakem a? Taauye! H̄ram menmen me God kerekek. Haiu au. Haiu han ekitet menmen m̄t miyap̄r kerek ne weiw̄k me God neit wit kaiu n̄riakem keriyen. H̄m me God n̄paa Moses kewis̄m mau t̄wei mat̄p menmen hi epei hetpiyem. H̄ram im: “Yi eiȳp̄r m̄tik enuk kekre n̄m̄n ke yi m̄t eknop̄n ek̄ikeipni.”

6

M̄t kerek nises h̄m me God ap nanri n̄r yinan nan̄no kot au em̄t

¹ Me w̄ kerek m̄tik kei kiut̄p kekre n̄m̄n ke yi m̄t h̄rak han enuk kakri k̄rak yinak tatno kot, yi yenmak yi yewis̄k h̄rak ken kesiuwe h̄m k̄rak yinak kenerek keit ninaan me m̄t ne gavman ap nises h̄m me God a? Au em̄t! H̄rak ekin̄n ekno m̄t kerek yises h̄m me God yi eiȳmtau h̄m h̄rak te yi han ekitetim ere werék te h̄rakit etkiyak̄t etu. ² *Yi han ekitet menmen im. Haiu m̄t miyap̄r ne God,

h̄rak kekepai haiu iuwe te maain haiu han ekitet (o skelim) h̄r m̄t miyap̄r kerek nin̄n naanm̄pre m̄t miyap̄r nau t̄ ik. Maain yi skelim m̄t miyap̄r nau t̄ ik, te in ek yi yertei werék yi skelim menmen kike im mekre n̄m̄n ke yi m̄t. ³ Yi han ekitet menmen im. Maain haiu skelim m̄t ensel te ik ek haiu han ekitet haiu yaain te haiu skelim menmen mekre n̄m̄n ke haiu m̄t h̄ras. ⁴ M̄tik hak han enuk keriuwe k̄rak yinak, yi yenmak te yi eiwis̄k̄t tatno tat̄p ninaan me m̄t yi yertei h̄r enun ap ne weiw̄k me God tes̄wor h̄m a? Au em̄t. ⁵ Hi hewis̄ h̄m tokim mekre t̄wei ik ken yi m̄t miyap̄r te yi ȳnk enuk yeriuwerem. Mekam! Ap te m̄tik kei kiut̄p kekre n̄m̄n ke yi m̄t h̄rak ap te han ekitet menmen yaaim werék werék kak̄kepi yi eikiyan eiyu eiȳt au a? ⁶ Mar im au. M̄t han nekre n̄m̄n ke yi m̄t h̄r han enuk nari n̄r yinan nises h̄m me God h̄r neri nen nan̄r̄p ninaan me m̄t ap nises God au neswor h̄m, te h̄r nankepi nankiyan nan̄t.

⁷ *Menmen im yi ȳriakem h̄ram min̄ni meriwaank han ki. Yi yetike ni yinan yesiuwehan h̄m, te yi ap eikiyan eiyu han kiut̄p au. Ni yinan h̄r nerekyi enu te yi eino kot au em̄t. Me w̄ ni yinan h̄r nekint̄p menmen mi, yi ap eino kot au em̄t! ⁸ Te yi ap ȳriak menmen im au. Yi yerekyor enum yes̄wor h̄m. Yi ȳriak menmen ham enum im yi yekint̄p menmen me ni yinan kerek h̄r netikewi yi yises h̄m me God.

⁹ *Yi han ekitet menmen im. M̄t miyap̄r kerek enun ap te nan̄no wit kerek God naanm̄pre m̄t miyap̄r yaain taau. Yi ap han ekitet m̄t enun nan̄no nanu nantike God au a? Yi han ekitet h̄r enun nan̄no wit k̄rak te yi yemip̄n h̄ras me menmen im. M̄t kerek netike miyap̄r n̄riaran, o newen̄pi niuk me t̄pir, o n̄waa netike miyap̄r ne m̄t han, o m̄t kerek n̄waa netike m̄t han h̄r n̄riak enum ap te nanu nan̄t wit kerek God naanm̄pre m̄t miyap̄r yaain taau! ¹⁰ M̄t miyap̄r kerek han kitet nankint̄p menmen me m̄t han o hemkre menepam menmen m̄r o hekrit hekrit naam t̄par si enum ere h̄r netaritari menmen, o h̄r nat̄p enum nesiuwe m̄t han h̄m wein̄m o h̄r nari menmen me m̄t miyap̄r han, h̄r m̄t nar ik ap te nan̄no nanu wit kerek God naanm̄pre m̄t miyap̄r yaain en taau! ¹¹ *M̄t han nekre n̄m̄n ke yi m̄t n̄paa yi ȳpriak menmen enum mar im te God H̄m̄n Yaaik kesak menmen enum mekre han ki, kehimīteni yi m̄t n̄rak, h̄rak kat̄p yi yaain yentar

* 5:9 Mt 18:17; 2Te 3:14 * 5:11 2Te 3:6; Ta 3:10; 2Jo 10

* 5:12-13 Mk 4:11

* 5:12-13 Diu 13:5, 17:7, 22:24

* 6:2 Rev 3:21

* 6:7 Mt 5:39; 1Te 5:15; 1Pi 3:9

* 6:9 Ga 5:19-21; Ef 5:5; Rev 22:15

* 6:11 Ta 3:3-7

yi yises h̄m me M̄t̄ik Iuwe Jisas Krai, yi n̄rak.

Yi ȳriak menmen yaaim yeriuwe ȳnk ki te m̄t nanwen̄ipi niuk me God nenterim

12 *Yi yat̄ip menmen yap̄rwe kerek God ap kat̄ip haiu m̄t ap mam̄riakem au, h̄ram yaaim, te hi hat̄ip menmen ham im ap te mam̄kepai haiu mamu werek au. Yi yat̄ip menmen im h̄ram yaaim haiu m̄riakem. Te hi hetpi hi ap te ariak menmen ham im au em̄t hentar hi h̄napen menmen im h̄ram mam̄ri han kai te hi hanhanem wīsenum han kai kak̄inke kak̄interim. 13 *Yi yat̄ip God k̄riak menmen te haiu mam̄m. God kewetai tu te haiu em̄m menmen keremem. Te yi ap han ekitet menmen o tu ki h̄ram iuwe au. H̄ram menmen wein̄m! Maain God kak̄n̄ip menmen metike ȳnk kaiu h̄ram mamu mam̄t. God k̄riak ȳnk kaiu te haiu mam̄tike m̄t miyap̄r han ap em̄riakan menmen enum au em̄t. Haiu em̄riak menmen me M̄t̄ik Iuwe emwen̄ipi niuk m̄rak em̄riuwe menmen haiu m̄riakem meriuwe ȳnk kaiu. M̄t̄ik Iuwe Krai, h̄rak hanhan kak̄ikepai kaku kak̄ikre han kaiu. 14 *M̄t̄ik Iuwe Jisas kaa te God p̄ike k̄k̄iak. Maain haiu mami, God p̄ike kak̄ikekyei haiu m̄t ȳnk kaiu keriuwe menmen m̄rak iuwe.

15 *Yi han ekitet menmen im. Ȳnk kaiu h̄rak p̄inak p̄inak ke ȳnk ke Krai. Yi han kitet h̄rak yaaik te haiu meit ȳnk kaiu h̄rak ke Krai, haiu mamno mam̄t m̄te enu rumaa haiu mam̄tan a? Taauye! 16 *Yi han ekitet menmen im. M̄t̄ik h̄rak keit m̄te enu wori m̄t his wewenem h̄rak ketikerep h̄r n̄re ȳnk kiut̄ip. Kekre t̄wei m̄t newis̄m God kat̄ip me m̄t h̄r netike miyap̄r h̄r neitan. H̄rak kat̄ip, “H̄r wik n̄re ȳnk kiut̄ip.” 17 *Te m̄t miyap̄r kerek nises M̄t̄ik Iuwe Krai, h̄r han k̄r kiut̄ip ketikerek. 18 Yi einop̄in eikeip̄in menmen enum m̄t netike miyap̄r h̄r n̄riakem, h̄r nariyanhis keriyen newenem n̄waai yeno miut̄ip. Menmen enum ham m̄t miyap̄r h̄r n̄riakem, h̄ram ap mam̄waank ȳnk k̄r au. Te m̄t miyap̄r kerek nariyanhis newen̄nem, h̄r nan̄waank h̄ras. 19 *Yi han ekitet ȳnk ki h̄rak k̄re w̄nak God keh̄m̄itanek h̄rak k̄rak yaaik, H̄m̄n k̄rak Yaaik kerek h̄rak keweteyek, h̄rak kau kekrerek. Ȳnk ki h̄rak ap ke yi m̄t keriyen au. 20 *H̄rak ȳnk ke God kentar h̄rak epei kesiuwe N̄kan k̄rak kaa kentar nu tentarak̄t kekepai haiu m̄t kaktaihis. Te haiu emwen̄ipi God em̄riuwe menmen

haiu m̄riakem em̄tan menmen im iuwe h̄rak kerekyaiyem kekepai keriuwerem.

7

H̄m me m̄t nantike miyap̄r nan̄itano

1 In ek hi hewisi h̄m me menmen n̄paa yi yewis t̄wei yi yitauhiyem. Yi yat̄ip h̄ram yaaim m̄t ap neit miyap̄r o au? 2 Te hi hanhan yi m̄t niut̄ip niut̄ip yeit miyap̄r ni nereri, yi miyap̄r niut̄ip eiȳt m̄kan ni nereri. Hi etpi menmen im hentar m̄t miyap̄r nerer wit wit h̄r nisesan n̄riaran, te hi h̄napen yi han ekitet eiriak menmen h̄r nisesim au em̄t! 3 M̄t̄ik keit m̄te p̄rak h̄rak ekwisiye h̄r enyawan enwaai yeno miut̄ip. M̄te nepei weit m̄t̄ik k̄re h̄re euwis̄k h̄r enyawan enwaai yeno miut̄ip. 4 Hi hat̄ip menmen im hentar m̄te h̄re ap naan̄m̄pre ȳnk k̄re wein̄k au. M̄t̄ik k̄re naan̄m̄prewek. M̄t̄ik h̄rak ap naan̄m̄pre ȳnk k̄rak wein̄k au. M̄te p̄rak kerepep naan̄m̄prewek. 5 M̄t̄ik o m̄te h̄r ap n̄riaran nanyawan nan̄waai yeno miut̄ip au em̄t! H̄ram yaaim h̄r ap nanyawan me w̄ mei kike au h̄r nat̄ipan nar ik: “Haw̄r ap wiyawan me w̄ meiyam kike au te haw̄r witehi God me menmen.” Maain h̄r nitehi God me menmen im epei au, h̄r hanhan p̄ike enyawan te Seten ap kakri han k̄r te h̄r nan̄no nanriyanhis nanwen̄nem nantike m̄t miyap̄r han. 6 H̄m im hi hetpiyem, hi ap hetpi God kat̄ip yi m̄t niut̄ip niut̄ip eitike miyap̄r eiȳtan au. Hi hetpi han ki yi eiyisesim. 7 *Hi hanhan m̄t miyap̄r h̄r nanu wein̄m nan̄r ke hi hau wein̄m im, te God epei kerekyei haiu m̄t han in han ein. God k̄riak me han h̄r hanhan nan̄t miyap̄r. God kerekyei haiu m̄t han au haiu mamu wein̄n.

8 Hi hat̄ip m̄t miyap̄r kerek ap neitan au, o miyap̄r kerek m̄kan n̄r epei naa. H̄ram yaaim te yi yayu wein̄m yaȳr ke hi hepu wein̄m im. 9 *Yi ap te yewen̄n han ki yi hanhan eiwaai eitike m̄t o miyap̄r han, h̄ram yaaim te yi yaȳtan. H̄ram enum te yi yayu wein̄m te yi hanhan eiwaai eitike m̄t miyap̄r han. Eim em au enum em̄t!

10 *Hi hetpi yi m̄t miyap̄r kerek epei yeitan hi hetpi h̄m iuwe yi miyap̄r ap einaaip̄s m̄kan ni. Hi kerekek hetpi h̄m im au. M̄t̄ik Iuwe ketpo te hi hetpiyem. 11 Miyap̄r kerek n̄naip̄s m̄kan n̄r h̄r ap te nan̄t m̄t han au em̄t, o au en h̄r p̄ike en̄no en̄t m̄kan n̄r keriyen. Yi m̄t ap te yain̄aaw̄r miyap̄r ni. 12 Hi h̄rekes hetpi yi m̄t miyap̄r hanhan menmen im. M̄t̄ik Iuwe Krai ketpewem au.

* 6:12 1Ko 10:23 * 6:13 1Te 4:3-5 * 6:14 Ro 8:11; 1Ko 15:20; 2Ko 4:14 * 6:15 Ro 12:5; Ef 5:30 * 6:16 Jen 2:24; Mt 19:5 * 6:17 Jo 17:21-23; Ro 8:9-11; Ga 2:20 * 6:19 1Ko 3:16 * 6:20 1Ko 7:23; 1Pi 1:18-19; Fl 1:20 * 7:7 Mt 19:12 * 7:9 1Ti 5:14 * 7:10 Mt 5:32, 19:9

Hi hārekes han kitetim. Mītik kerek kises hām me God hīrak epei keit mīte kerek ap wises hām me God, hāre hanhanek hāre wen wau wetikerek, hīrak ap te kakneiniye kaknawīrep taau. Au, hīrak ekwisiye hāre ewu eutikerek. ¹³ Mīte kerek wises hām me God epei weit mītik kerek ap kises hām me God, hīrak hanhan wen kau ketikerep, hāre ap waunawīrek au emī! ¹⁴ Hāre ap wauneinik waunawīrek wawīntar God epei katīp mītik ik ap kises hām me Krai, hīrak kehīmītanek kentar mīte pīrak hāre wises hām me Krai werek werek. Mītik ap kaknaain mīte pīrak kaknawīrep kakīntar God katīp mīte hap hāre ap wises hām me Krai, hīrak kehīmītanep wentar mītik kīre hīrak kises hām me Krai werek werek. Hām im hīram yaaim te nīkerek ni God katīp hīr yaain. Hām im hīram enum memipīn hi hetpiyem te God kaktīp nīkerek ni hīr enun nīre nīkerek ne mīt miyapīr ap nises hām me Krai. Te hām im hīram yaaim, God katīp hīr yaain. ¹⁵ *Mīt o miyapīr ap nises hām me Krai, hīr hanhan nanīnaawīr mīt o miyapīr nīr kerek nises hām me Krai, hīr ap te nenipi hīr nanu nantikeri au emī! Yi eiwisi hīr nanīnawī. Mīte kerek wises hām me Krai, mītik kīre kīnapen kaku kaktikerep, hāre ap te wauri han ke mītik kīre kaku kaktikerep au emī! Mītik kerek kises hām me Krai mīte pīrak wīnapen wawu wautikerek ap te kakri han kīre te hāre wawu wautikerek au emī. God kehīmītanai haiu mīt miyapīr nīrak te haiu emises menmen yaaim emīte mīt miyapīr han emkiyan emu emī. ¹⁶ *Mīte hap hāre wepītari menmen im. Hāre wautike mītik kīre ap kises hām me Krai hīr wen nekiyan nau hāre wauri han kīrak werek te hīrak kakises hām me Krai o au. Mītik hak hīrak kepītari menmen im. Hīrak kaktike mīte pīrak kerek ap wises hām me Krai, hīr wen nankiyan nanu, hīrak kakri han kīre te hāre wawises hām me Krai o au. Te yi han ekitet werek werek menmen God hanhan yi eiysesim eirīakem.

Haiu emu emises menmen haiu mīrīakem me wī nīpaa God kehīmītanai haiu mīt miyapīr nīrak

¹⁷ *Hi hetpi hām miūtīp im. Yi mīt miyapīr niūtīp niūtīp eiyyeiyses menmen kerek Mītik Iuwe Krai kehīmītaniyem. Yi eiysesik eiyyeiyses ke nīpaa wī hīrak kari han ki yi yisesik. Hi hatīp mīt miyapīr kerek nerer wit wīr hīr nises God hi hetpor har ik. ¹⁸ Mīt kerek nīpaa God kari han kīr hīr nises hām mīrak, hīr mīt han epei nerekir yīnk kīr, hīr ap te nanīsak

menmen im meteikīn mīt hīr ne weiwīk me Isrel au emī. Mar im mīt kerek nīpaa God kari han kīr hīr nises hām mīrak, hīr mīt ap nerekir yīnk kīr, hīr ap hanhan nanwīs mīt nanrekir yīnk kīr te hīr nanre mīt ne weiwīk me Isrel au emī. ¹⁹ *Menmen im me mīt hīr nerekir yīnk ki, hīram menmen weinīm. Mīt hīr ap nerekir yīnk ki hīram menmen weinīm. Hīram ap mamkepi te God kaktīp yi yaain au. Menmen iuwe hīram menmen im: Yi eiyyeiyses hām kerek God ketpi yi eiysesim. ²⁰ Mīt hīr enu enīr ke nīpaa wī God kari han kīr hīr nises hām mīrak. ²¹ Yi ap hanhan eiriuwe menmen im: Nīpaa God kari han ki yi yīrak menmen me mītik hak yi yeit pewek mererim au, yi yīre slev, hīram menmen weinīm. Yi han enuk yeriuwe menmen im au. Te maain hīr nanwisi yi yainawīri yi yau weinīm, yi eino han yaaik eiyyeiyses eiriuwerep. ²² *Mītik kerek hīrak slev kīrīak menmen me mītik iuwe kerek naanmīpīrīwek hīrak ap kakīp pewek mererim au, me wī God kari han kīrak hīrak kises hām me Krai, hīrak kīre mītik yaaik keit pewek me Mītik Iuwe God. Mītik kerek kepu yaaik ap mītik hak naanmīpīrīwek, me wī God kari han kīrak hīrak kises hām me Krai, hīrak kīre mītik ke Mītik Iuwe God, hīrak kakriak menmen mīrak weinīm. ²³ Jisak kaa hemkre mewen. Me menmen im God epei kewīr menmen wīsenum te pīke ketihis yi mīt. Te yi ap eiwīs mīt hīr nanmītipīn nanriuwe hām mīr nanri han ki te yi eiyses han kīr au emī! ²⁴ Tīs, nai yinan haiu wen mamtike God mamu han kiūtīp, haiu wen mepu mar ke haiu mepu me wī nīpaa God kari han kiau haiu misesik.

Hām me miyapīr hīr ap neit mīkan hīr netike miyapīr mīkan nīr epei naa

²⁵ *In ek hi ewisi hām me miyapīr hīr ap neit mīkan. Hi ewisiyem entar yi nīpaa yitauhiyem. Mītik Iuwe Krai ketpo hām hi etpiyem au, te hi hetpi han kai me menmen im. God epei hanhana kerekyo yaaim kekepa hi han kitet menmen werek werek. Te yi eiyses hām mai hīram yaaim. ²⁶ Hi han kitet menmen im. Hīram yaaim te mīt miyapīr nanu weinīm nanīntar hām im em mīt enun ne tī nerekyei menmen enum. ²⁷ Yi mīt miyapīr kerek epei yeitan, yi ap eipīr mīkan o miyapīr ni nīpaa yi yetor. Yi mīt yau weinīm o yi miyapīr yau weinīm, yi ap yaitike mīt o miyapīr han yi ap yaīyītan au emī! ²⁸ *Yi mīt o miyapīr yi yeitan, yi yīrak menmen enum au. Te hi hetpi menmen im hentar mīt nerekyi

* 7:15 Ro 14:19 * 7:16 1Pi 3:1 * 7:17 1Ko 7:20, 24
2:16 * 7:25 1Ti 1:12-13 * 7:28 Lu 21:23

* 7:19 Ro 2:25; Ga 5:6, 6:15 * 7:22 Fm 16; Ef 6:6; 1Pi

enum h̄ram mam̄waank yi m̄t miyap̄r kerek epei yeitan. Hi han han menmen enum im mamnen mamiwep au, te yi yayu wein̄m.

²⁹ *Nai yinan, h̄r o as me h̄m im hi hewisiyem h̄ram mar im. W̄i kerek God kehimītenai haiu m̄t mamu t̄ ik h̄ram menep epei au. Yi han ekitet menmen im, yi eirīak menmen me God iuwe. In ere maain m̄t epei neit miyap̄r kerek n̄rīak menmen me God nan̄rīakem wisenum nan̄r ke m̄t kerek ap neit miyap̄r.

³⁰ M̄t miyap̄r kerek n̄rīak menmen me God, h̄r n̄k̄t me menmen, h̄r enweik̄n enre m̄t miyap̄r kerek ap n̄k̄t menmen. M̄t miyap̄r kerek h̄r han yaaik enweik̄n enre m̄t miyap̄r han enuk. M̄t miyap̄r kerek netenen menmen yap̄rwe enweik̄n en̄r ke m̄t miyap̄r ap netenen menmen.

³¹ *M̄t miyap̄r kerek neit menmen me t̄ ik h̄r ap hanhan iuwe neriuwerem nentar menmen me t̄ ik maain h̄ram mam̄waank mam̄t.

³² Hi hanhan yi han kitet mar im: Yi ap han ekitet menmen me t̄ yap̄rwe te yi han kaa menmen me God au em̄t! M̄t kerek ap neit miyap̄r h̄r hanhan nan̄rīak menmen me God keremem. H̄r hanhan nan̄rīak God han yaaik kakriuwari.

³³ M̄t kerek h̄r neit miyap̄r, h̄r han kitet menmen me t̄ h̄r nan̄rīak miyap̄r n̄r han yaaik nanriuwere. ³⁴ M̄t nar ik h̄r han kitet menmen wik. H̄r hanhan nan̄rīak miyap̄r han yaaik nanriuwari. Miyap̄r ap neit m̄kan o miyap̄r n̄han h̄r hanhan nan̄rīak menmen me M̄tik luwe. H̄r hanhan ȳnk k̄r ketike h̄m̄n k̄r h̄rak yaaik kakr̄ak menmen me God keremem. Te miyap̄r kerek epei neit m̄t h̄r hanhan nan̄rīak m̄t n̄r han yaaik nanriuwari. Te h̄r hanhan neriuwe menmen me t̄ ik.

³⁵ Hi ap hetpi menmen im te hi heremir menmen ȳi ȳrīakem au. Hi hetpiyem h̄ram mam̄k̄pi yi eirīak menmen yaaim eiyisesim werek werek, te menmen me t̄ ap te mamri han ki iuwe me w̄i yi ȳrīak M̄tik luwe menmen m̄rak.

³⁶ M̄tik kerek ketike m̄te h̄r nehimīteni nan̄tan, h̄rak ȳnk enuk kentar h̄rak hanhan kakwaai kaktikerep, h̄rak kaktiwe h̄r nan̄tan. H̄r ap nan̄rīak menmen enum nan̄ntar h̄r nan̄tan au. H̄ram yaaim.

³⁷ M̄tik kiut̄p kerek m̄tik hak ap kari han k̄rak te h̄rak h̄rekes kewen̄n han k̄rak ke menmen im, h̄rak han kitet ap hanhan kakwaai kaktike m̄te, h̄rak k̄napen kaktike m̄te h̄r nan̄tan, h̄ram yaaim.

³⁸ T̄is, m̄t kerek neit miyap̄r h̄r neitan,

h̄r n̄rīak menmen yaaim. Te m̄t kerek newen̄n han k̄r ap nan̄t miyap̄r, h̄r nin̄ni n̄rīak yaaim iuwe.

³⁹ *Miyap̄r netike m̄t n̄r h̄r nekiyan nau neit me w̄i m̄t h̄r nau t̄ ik. Maain m̄tik ke m̄te h̄rak kaki, h̄ram werek te h̄re p̄ke wawit̄ m̄tik hak. H̄re wawit̄ m̄tik hak kerek kises h̄m me M̄tik luwe Krai ek. M̄tik keiyak taau. ⁴⁰ Te hi han kitet menmen im. M̄te m̄tik k̄re epei kaa, h̄re wawu weiniye h̄re han yaaik wawu. God H̄m̄n Yaaik k̄rak h̄rak ketpo menmen im.

8

H̄m me menmen m̄t newepwarem newet t̄pir em

¹ *In ek hi ewisi h̄m me menmen kerek m̄t ne t̄ ap nises God newepwarem newet t̄pir em. Hi hewisiyem hentar yi n̄paa yitauhiyem. Hi hertei yi yat̄p menmen im: “Haiu mertei menmen yap̄rwe.” Hi hat̄p h̄m im: Menmen haiu merteiyem wein̄m h̄ram merekyei haiu menke perkenum o paan tokik, te haiu han tewen̄n h̄ram mam̄k̄pai te haiu yaain em̄r ke Krai.

² *M̄t miyap̄r yap̄rwe h̄r han kitet h̄r nertei menmen iuwe, te God kakt̄p h̄r enun ap han kitet menmen o nertei menmen m̄rak werek werek wen au. ³ *Te m̄t miyap̄r h̄r han tewen̄n God h̄rak kakt̄p h̄rak kak̄rteit̄ h̄r m̄t miyap̄r n̄rak.

⁴ *Te hi hetpi h̄m im me menmen haiu mam̄m kerek n̄paa m̄t h̄r newepwarem newet t̄pir em. Haiu mertei h̄m im yi yetpim h̄ram yaaim. Haiu mertei nu m̄t nimaam newis ninaan mau tein̄k newis̄m merp hankiu eik, h̄ram mekrehr̄r ke t̄pir, te h̄ram m̄re God taau. God kiut̄p kerekek h̄rak kepu. ⁵ Menmen yap̄rwe mau nepni metike t̄ te m̄t ap nises h̄m me God h̄r nat̄p menmen im h̄ram m̄re God. God yap̄rwe netike m̄t iuwe yap̄rwe nar ek h̄r nepu, te haiu m̄t mertei menmen im. ⁶ *God kiut̄p kerekek h̄rak Haai kiau h̄rak kepu. H̄rak as o h̄r ke menmen yap̄rwe, haiu mau t̄ te emisesik. M̄tik luwe kiut̄p kerekek kepu. H̄rak niuk m̄rak Jisas Krai. N̄paa h̄rak k̄rīak menmen yap̄rwe meit nepni, menmen mau t̄. H̄rak kerekyei haiu meit H̄m̄n Yaaik k̄rak h̄rak kekepai haiu mepu.

⁷ Te m̄t han kerek nises h̄m me God h̄r nep̄tari ninaan mau tein̄k h̄ram wein̄m. H̄r han kitet h̄ram mepu me w̄i h̄r naam menmen kerek n̄paa m̄t nen newepwarem newet t̄pir em, h̄r han kitet

* 7:29 Ro 13:11 * 7:31 1Jo 2:17 * 7:39 Ro 7:2-3

* 8:1 Ap 15:29 * 8:2 Ga 6:3 * 8:3 Ga 4:9 * 8:4

h̄r naam h̄ram mar ke h̄r h̄ras newep-warem newet t̄pir em. Te h̄r han kitet God kakt̄p h̄r n̄r̄ak enum. ⁸*God ap han kitet haiu mam̄m menmen h̄r m̄t newep-warem newet t̄pir em o haiu ap mam̄m. Au h̄ram menmen wein̄m. Menmen haiu mam̄m ap te mam̄riak God han kitet haiu m̄t miyap̄r enun au. Menmen haiu ap mam̄m ap te mam̄riak God han kitet haiu m̄t miyap̄r yaain au. Menmen haiu mam̄m h̄ram menmen wein̄m. ⁹*H̄ram menmen wein̄m te yi naanmamre h̄ras me menmen yi yaȳm te yi ap einip m̄t kerek ap nises h̄m me Kraiss werek werek wen au, h̄r nan̄waank h̄ras. H̄r nan̄r menmen yi yaam te h̄r ȳnk enuk. Mar im yi yaȳwaank menmen me Kraiss h̄r nisesim nan̄nterim.

¹⁰ Hi hetpi menmen im hentar maain m̄t̄k hak h̄rak kaknen kakrit ti hau han-kiu haam menmen kerek m̄t han epei newepwarem newet t̄pir em, h̄rak ap kertei ti han kitet menmen im h̄ram wein̄m. H̄rak han kitet ninaan mau tein̄k h̄ram t̄pir. H̄rak kakrit ti haam menmen te h̄rak han kitet h̄ram werek h̄rak kak̄m. Te h̄rak kak̄waank h̄m me Kraiss h̄rak kisesim. ¹¹*Ti haam menmen im hentar ti hertei ninaan mau tein̄k h̄ram menmen wein̄m. Te m̄t̄k hak ap kerteiyem au, h̄rak kak̄m menmen h̄rak kak̄waank menmen me Kraiss h̄rak kisesim kak̄ntar menmen me Kraiss h̄rak kisesim kak̄ntar menmen im h̄rak kaam. ¹² Mar im yi epei ȳr̄ak Kraiss menmen enum yentar yi ȳr̄ak han ke ni yinan h̄r han k̄r kak̄waank me menmen yaaim me Kraiss h̄r nisesim nentar menmen im yi yaam. ¹³*T̄s, hi han kitet menmen kerek hi haam h̄ram mam̄riak kai yinak h̄rak kak̄waank han k̄r̄ak ke menmen yaaim me Kraiss h̄rak kisesim, hi maain ap te hah̄m menmen im meiyam taau. Hi h̄napen ariak kai yinak kak̄waank han k̄r̄ak kak̄nterim.

9

Pol han yaaik h̄rak n̄paa ap kari pewek mei me m̄t ne Korin me menmen h̄rak kerekoyem

¹*H̄m meiyam ap te mamwena me menmen hi h̄r̄akem me God taau. Hi m̄t̄k aposel kerekek, hi epei h̄r M̄t̄k Iuwe kaiu Jisas Kraiss. Yi m̄t̄ yises h̄m me Kraiss yentar menmen me M̄t̄k Iuwe Kraiss hi herekiyiem. ²*M̄t han h̄r ap han kitet hi aposel h̄ram menmen wein̄m. Yi m̄t ne

Korin han kitet hi aposel hentar menmen hi h̄r̄akem meteikniyem. Yi h̄ras yertei h̄m me Kraiss te menmen im meteikni M̄t̄k Iuwe kehimitena hi h̄re m̄t̄k aposel k̄rak. ³ M̄t kerek h̄r nat̄p hi Pol hi ap h̄re aposel hi hewen̄nor h̄m, hi hetpor h̄m kerek hi epei hewisiyem. ⁴*Hi han kai hi eh̄t menmen me yi m̄t miyap̄r te hi ah̄m me menmen hi herekiyiem entar hi aposel. Menmen im enum a? ⁵*Hi ap heit m̄te au, te hi hanhan hah̄t pei h̄re wises h̄m me Kraiss h̄re wautikewa waunen wauri a? M̄t̄k Pita ketike aposel han netike Jisas Kraiss k̄krek n̄rak h̄r n̄r̄akem mar im, te h̄ram yaaim hi hises han kai hi ariakem. H̄ram yaaim werek te hi hitihi yi naanempraw̄r me menmen w̄ haw̄r waunen wauri o au a? H̄ram yaaim ye! ⁶ Mekam! Yi han kitet hi hetike Ban-abas haw̄r wik keretet waur̄ak menmen naanempre h̄rekses me menmen haw̄r waw̄m me w̄ haw̄r wetpi h̄m yaaim me Kraiss, te aposel han en au a? Taau!

⁷ M̄t kerek h̄r n̄re soldia ne ami h̄r ap naanm̄re h̄ras me menmen au. M̄t̄k iuwe k̄r kewet̄rem. M̄t ap nam̄r ni te m̄t han nan̄tpor nan̄rik, “Yi eim̄r menmen me ni te yi ap te yayim menmen taau.” Auye! M̄t kerek nam̄r ni h̄r h̄ras nan̄m̄ menmen. M̄t han au. M̄t naanm̄pre sipsip h̄r nan̄m̄ n̄m me sipsip. Ap te m̄t han nan̄nen nan̄tpor au em̄t. H̄r ap te nanises menmen mar im au. Te hi hetpi. H̄ram yaaim haw̄r wik witihi te yi naanempraw̄r me menmen me w̄ haw̄r wau wetikewi waukepi.

⁸ Menmen im h̄r netpiyem h̄ram h̄m m̄t keriyen nertei h̄ram yaaim au. H̄m me God mau t̄wei n̄paa m̄t newis̄m h̄ram mat̄p mar im. ⁹*N̄paa Moses kewis h̄m mau t̄wei h̄ram mat̄p: “Yi ap yayiypet h̄m ke bulmakau kerek kent̄rer rais haas kewenem te h̄rak ap kak̄m ham p̄nam au em̄t!” God ap han kitet bulmakau keremem me w̄ h̄rak kat̄p Moses im. ¹⁰*Au, h̄rak kat̄p h̄m im mamkep̄ai haiu m̄t mamtike bulmakau. Moses kewis h̄m im te haiu m̄t yap̄rwe mam̄rte menmen im: M̄t̄k kerek kewen t̄i kak̄m̄ menmen ketike m̄t̄k kerek kewen rais haas, h̄rak̄t wik tat̄t̄ pewek mam̄r menmen me h̄rak̄t tatr̄akem. ¹¹*Menmen im h̄ram ap enum te m̄t kerek nam̄r ni o m̄t h̄r newen rais, h̄r nan̄m̄ meiyam p̄nam. Mar im h̄ram ap enum te haw̄r waw̄-itihi yi eiwetaw̄r menmen mamkaap ȳnk kaw̄r yentar haw̄r epei wetpi h̄m yaaim

* 8:9 Ro 14:13-15; Ga 5:13 * 8:11 Ro 14:15, 20 * 8:13 Ro 14:21 * 9:1 Ap 22:17-18, 26:16; 1Ko 15:8 * 9:2 2Ko 3:2-3 * 9:4 Lu 10:8; 1Ko 9:13-14 * 9:5 Jo 1:42 * 9:9 Diu 25:4; 1Ti 5:18 * 9:10 2Ti 2:6 * 9:11 Ro 15:27 * 9:12 Ap 20:34-35; 2Ko 11:9; 1Ko 13:7

me Krajs mamkaap h̄m̄n̄n̄ ki. ¹² *H̄iram yaaim m̄t̄ han kerek nekepi neriuwe menmen nan̄t̄ menmen naanempre ȳnk̄ k̄r keriuwerem, te h̄iram yaaim iuwe haw̄r ew̄t̄ menmen. Haw̄r m̄t̄k̄t̄ iuwe win̄ini!

Te n̄paa ere in haw̄r wik ap weit menmen me yi m̄t̄ au. Haw̄r wau enum n̄np̄ meuw̄r te haw̄r ap wari han ki enum te yi ȳnapen yemtau h̄m̄ yaaim me Jisas Krajs au. ¹³ *Yi han ekitet menmen im. M̄t̄ pris ne Isrel kerek n̄r̄ak menmen neit w̄nak ke God m̄t̄ newisi h̄r naam menmen p̄nam m̄t̄ newis̄m̄ mekre w̄nak eik nanwet God em. M̄t̄ pris kerek neit menmen me m̄t̄ newis̄m̄ mau k̄naan newepwar God em, h̄r̄ naam ham p̄nam.

¹⁴ *Mar im, M̄t̄k̄t̄ Iuwe God kat̄ip m̄t̄ kerek newepyap̄r̄ h̄m̄ yaaim me Krajs, h̄r̄ nan̄t̄ menmen me m̄t̄ h̄r̄ nemtau h̄m̄ yaaim im te h̄r̄ naanempre ȳnk̄ k̄r ekretim.

¹⁵ *H̄r̄ak yaaik hi aposel hitihi me menmen, te n̄paa hi ap hitihi me menmen au. In ek hi ap hewisi t̄wei ik te hi itihi yi naanmamrau me menmen taau. Hi n̄np̄ meiyo wisenum ere hi hahi te hi h̄napen eh̄t̄ menmen me his me m̄t̄k̄t̄ kiut̄p̄. Hi et̄iwem, te hi ap at̄ip hi hewepyap̄r̄ h̄m̄ me God ap heit pewek mererim au. ¹⁶ *Hi ap han yaaik heriuwe h̄rekes hentar hi hat̄ip m̄t̄ miyap̄r̄ h̄m̄ yaaim me Krajs keremem au. M̄t̄k̄t̄ Iuwe Krajs keh̄m̄t̄ena hi hewepyap̄r̄em. Hi ap hewepyap̄r̄em te han kai enuk keriuwe h̄rekes, hi heweik̄n̄ sip ewet menmen M̄t̄k̄t̄ Iuwe ketpewem hi h̄r̄akem.

¹⁷ *Hi h̄rekes han kitet hi ano ewepyap̄r̄ h̄m̄ yaaim me Krajs te hi eh̄t̄ pewek o menmen emrerim au. Te hi h̄rekes ap han kekrit te hi h̄r̄ak menmen im au. Hi kerek h̄ses menmen n̄paa God keh̄m̄t̄ena hi ar̄akem te hi ap eh̄t̄ pewek o menmen emrerim au em̄t̄! Hi h̄r̄akem wein̄m̄. ¹⁸ Hi heit mekam yaaim me hi hewepyap̄r̄ h̄m̄ yaaim me Krajs a? Hi heit menmen im. W̄ kerek hi hen ein hen ein hewepyap̄r̄ h̄m̄ yaaim me Krajs, hi han yaaik hat̄ip m̄t̄ miyap̄r̄ em wein̄m̄. Hi ap hari menmen m̄r̄ mererim au, mar ke h̄m̄ me God h̄ram mat̄ip hi han kai eh̄sesim.

Pol Kat̄ip h̄r̄ak k̄re wok m̄t̄k̄t̄ ke m̄t̄ miyap̄r̄ yap̄r̄we

¹⁹ *Hi hepu wein̄m̄ m̄t̄ han ap nin̄na naanmamrau au. Hi naanempre h̄rekes me menmen. Te hi heweik̄n̄ h̄re wok m̄t̄k̄t̄ ke m̄t̄ yap̄r̄we te hi hari han k̄r yap̄r̄we te h̄r̄ nanises h̄m̄ yaaim me

Krajs. ²⁰ *W̄ kerek hi hau n̄m̄n̄ ke m̄t̄ miyap̄r̄ ne Juda, hi hies h̄m̄ lo me Moses te hi ari han ke m̄t̄ en, h̄r̄ nanises h̄m̄ me Krajs. Hi han kitet h̄m̄ me Moses mau t̄wei h̄ram wein̄m̄ ap te mamri han kai. Te w̄ hi hau hetike m̄t̄ ne Juda, hi hisesim te hi ari han k̄r h̄r̄ ap enises h̄m̄ me Moses meiyam au. Hi eh̄ses h̄m̄ yaaim me Krajs keremem. ²¹ *Hi ap heweik̄n̄ sip hewet h̄m̄ n̄paa God kewet Moses em au. Hi hises h̄m̄ me Krajs kerek. Te w̄ kerek hi hau hetike m̄t̄ miyap̄r̄ neiyam ap nises h̄m̄ me Moses, hi ap hises h̄m̄ me Moses au. Hi h̄r̄ak menmen im te hi ari han k̄r h̄r̄ nanises h̄m̄ yaaim me Krajs. ²² *W̄ kerek hi hau hekre n̄m̄n̄ ke m̄t̄ miyap̄r̄ h̄r̄ ap nises God werek werek, hi ap h̄r̄ak menmen mamn̄ipi h̄r̄ han enuk neriuwa. Au, hi hises menmen h̄r̄ han kitet h̄ram yaaim te hi ari han k̄r h̄r̄ nanises h̄m̄ me Krajs werek werek. Me w̄ yap̄r̄we hi hau hekre n̄m̄n̄ ke m̄t̄ yap̄r̄we nerer wit wit, hi hises menmen h̄r̄ han kitet h̄ram yaaim te hi ari han k̄r h̄r̄ nanises h̄m̄ me Krajs. ²³ Menmen im yap̄r̄we hi h̄r̄akem, hi h̄r̄akem mamkaap m̄t̄ miyap̄r̄ nises h̄m̄ yaaim me Krajs te hi atikeri haiu mam̄t̄ menmen yaaim God kakwetaiyem.

Haiu emises God em̄r̄ ke m̄t̄ nesiuknen resis h̄r̄ nan̄t̄ menmen

²⁴ *Yi han kitet menmen im. M̄t̄ yap̄r̄we nesiuknen te m̄t̄k̄t̄ kiut̄ip kerek kin̄ni h̄r̄ak kak̄t̄ menmen. Mar im yi yises h̄m̄ me Krajs werek werek yar ke m̄t̄k̄t̄ kiut̄ip h̄r̄ak kesiuknen kin̄n̄ m̄t̄ han, te yi yaȳt̄ menmen yaaim God kakwetiyem. ²⁵ *M̄t̄ yap̄r̄we kerek hanhan nansiuk̄n̄ nan̄t̄ menmen, h̄r̄ nesiuk̄n̄ yap̄r̄we hekrit hekrit te ȳnk̄ k̄r h̄r̄ak manpenuk. H̄r̄ n̄r̄ak menmen im te h̄r̄ nanin̄n̄ m̄t̄ han nan̄t̄ menmen kerek m̄t̄ iuwe nanwet m̄t̄k̄t̄ kerek kin̄ni h̄r̄ nanwet̄iwekem. Haiu mam̄r̄ak menmen iuwe emises h̄m̄ me God te haiu mam̄t̄ menmen m̄r̄ak yaaim. Menmen God kakwetiyem h̄ram ap te mam̄waank mam̄r̄ ke menmen me t̄ m̄t̄ nesiuk̄n̄ h̄r̄ net̄iwem au. ²⁶ Te hi h̄re m̄t̄k̄t̄ kesiuk̄n̄ in kesiuk̄n̄ ein au. Hi h̄re m̄t̄k̄t̄ kesiuk̄n̄ kakin̄n̄ kakuin̄ mak. Hi har ke m̄t̄k̄t̄ kerek kew̄r his wein̄m̄ kenep n̄me au. Hi har ke m̄t̄k̄t̄ kerek kew̄r his kenep m̄t̄k̄t̄ kepan k̄r̄ak ek h̄r̄ak kin̄nek. Mar im hi h̄r̄ak menmen me God werek werek, hi naanempre h̄rekes me menmen hi hisesim. ²⁷ *Hi h̄re m̄t̄k̄t̄ h̄r̄ak k̄r̄ak menmen ere ȳnk̄ k̄r̄ak hemkre hemkre wein̄k̄ siuwan mak̄ip

* 9:13 Nam 18:8, 31; Diu 18:1-3 * 9:14 Mt 10:10; Lu 10:7; Ga 6:6 * 9:15 Ap 18:3 * 9:16 Jer 10:9 * 9:17 1Ko 4:1 * 9:19 Mt 20:26-27 * 9:20 Ap 21:20-26 * 9:21 Ga 2:3 * 9:22 2Ko 11:29; Ro 11:14 * 9:24 Fl 3:14; 2Ti 4:7-8 * 9:25 2Ti 2:4-5; Je 1:12; 1Pi 5:4 * 9:27 Ro 8:13, 13:14

wisenum. Hi hewen+n han kai ke menmen enum hi hanhanem, te maain w+ hi hatip mit miyapir him me God epei au, hirak Mitik Iuwe ap kakitpo hi au enuk ap eh+ menmen yaaim mirak taau.

10

Yi naanmamre hiras te yi ap eiriak menmen enum

¹ *Nai yinan hi hanhan yi eiyirtei markeik God kikaap maamrer nau. W+ nipaa maamrer nau nises Moses neit yaank tenhaan weinik enuk menmen auri, God keriuwet nap+ kau nepni naanm+pror keteiknor yayiwe. Me w+ im hirak kikaap mit miyapir yapirwe hir nen nerekir wan mit nenewek niuk mirak Wan Ninik, hir ap kei kiutip kaa au. ² Menmen maamrer nau nriakem nap+ kau nepni kiwapin yink kir, hir nerekir wan mit nenewek Wan Ninik, hiram merekyor hir mit miyapir ne Moses, hir nisesik nar ke in mit newis mit han nikiri neriuwe tpar neteikin hir ne Mitik Iuwe Krai hirak naanm+pror. ³ *Hir yapirwe naam menmen hir nenewem "mana" kerek God kewetirem meke wit kirak man, hiram mekepi manpenun.

⁴ *Hir yapirwe naam tpar miutip kerek God Himin Yaaik kewetirem meke nan man, hiram mekepi manpenun. Hir naam tpar meke nan man, kerek God Himin Yaaik kewetirem, hirak kau ketikeri neit wit kerek mit ap nei newi au. Nan ik hirak Himin ke Krai, hirak kikaap himin kir, kar ke tpar meke nan hir naam mikaap yink kir. ⁵ *God kikaap hir mit yapirwe te hirak han yaaik keriuwe menmen mit han niutip niutip keriyen nekre nim+n ke hir mit hir yapirwe nriakem a? Taauye! God kanip kenepi te herwe yink kir kiwaai kerer wit wit me wit mit ap newi. ⁶ *God kiriak menmen im epei man meteiknai haiu ap hanhan emrak menmen enum emir ke hir nriakem.

⁷ *Haiu ap emwenipi niuk me tipir mamir ke mit han nekre nim+n ke hir maamrer nau en hir nriakem. Him me God mau tiwei Moses kewisim hiram matip mar im: "Mit miyapir en nau yeno naam menmen. Hir naam menmen epei au, hir nekrit nrire nriak tipir hir nisesik hirak han yaaik keriuweri." ⁸ *Haiu mit miyapir ap emriakan emيسان emir ke nipaa mit miyapir han nekre nim+n ke hir mit hir nriakem. God han enuk keriuweri

hirak kanip te mit miyapir han nar ke 23,000 mit hir naa ne w+ miutip. ⁹ *Haiu ap te mamri han ke Mitik Iuwe God ere hirak han enuk keriuwai mamir ke mit miyapir han nekre nim+n ke hir mit en hir nriakem. God han enuk keriuweri te hirak keriuwet manpen (o yenmik) kanip hir naa. ¹⁰ *Haiu ap te mamne God mamir ke mit miyapir han nekre nim+n ke hir mit en hir nriakem. Hir nenerek me menmen te God keriuwet mitik ensel hirak kan kanip hir naa. ¹¹ *Nipaa menmen im yapirwe epei man menep maamrer nau mekepi hir nertei God han enuk keriuwe menmen hir nisesim. Maain mit newisim mau tiwei mamkepai haiu mit miyapir in. Hiram meteiknai haiu mit miyapir kerek mau ti me w+ im menep Krai pike kaknen, haiu naanempre hiras te haiu ap mamises menmen enum kerek nipaa hir maamrer nau hir nriakem.

¹² Te yi mit miyapir kerek han kitet yi yin+n maamrer ni yi yises him me Krai werek werek, yi naanmamre hiras te menmen ap mamri han ki yi yairiak menmen enum. ¹³ *Menmen yapirwe epei man mari han ki te yi yayises menmen enum, yi ap han ekitet hiram man mari han ke yi mit keriyen au. Hiram epei man mari han ke mit miyapir yapirwe nerer wit wit. God hirak yaaik kakikepi ap kakwis menmen enum mamnen mamri han ki mamin+ni au. Menmen enum mamnen han ki te hirak kakikepi te yi eyin+nem eiyu.

Haiu ap emises him me God mamtike him me tipir au emir-God kerek

¹⁴ *Nai yinan yaain, yi eiweikin sip eiwet tipir te yi ap eiwenipi niuk mir au emir eyintar God kakikepi naanmampi. ¹⁵ Hi hetpi him im men yi mit miyapir kerek yi yertei menmen im werek werek. Yi han ekitet menmen kerek hi hetpiyem. ¹⁶ *W+ kerek haiu mitehi God me tpar me komunion mekre kap haiu mamim, haiu meteikin haiu metike Krai mau han kiutip me hemkre mirak nipaa mewen. Niu o bret kerek haiu mewenem mamim meteikin haiu metike Krai mau han kiutip me yink kirak w+ nipaa hirak kaa kentar nu tentarakit. ¹⁷ *Haiu mit haiu mire yapirwe, te haiu maam niu o bret miutip. Haiu maam niu o bret miutip te hiram meteikin haiu yapirwe mire yink kiutip ke Krai.

* **10:1** Eks 13:21-22, 14:22-29 * **10:3** Eks 16:35 * **10:4** Eks 17:6; Nam 20:11 * **10:5** Nam 14:26-30; Hi 3:17; Ju 5 * **10:6** 1Ko 10:11; Nam 11:4, 34 * **10:7** Eks 32:6 * **10:8** Nam 25:1-9 * **10:9** Nam 21:5-6 * **10:10** Nam 16:41-49; Hi 3:11, 17 * **10:11** 1Ko 10:6; 1Pi 4:7 * **10:13** 1Ko 1:9 * **10:14** 1Jo 5:21 * **10:16** Mt 26:26-28 * **10:17** Ro 12:5; Ef 4:16 * **10:18** Lev 7:6

18 *Yi han kitet mıt miyapır ne Isrel. Mıt miyapır kerek naam menmen kerek mıt pris nesenekim newisım mentar kınaan namıp, hıram meteikın hır netike God nau han kiutıp me kınaan im. 19 *Mekam? Menmen im yi han kitet hi atıp menmen mıt ne tı newepwarem newet tıpir rem hıram menmen iuwe a? Taauye! 20 *Menmen mıt ap nises God hır newepwarem newisım mau kınaan, hır newet tıpir. God au. Te hi hınapen yi yaam menmen mıt newepwarem newet tıpir rem au emıt! Yi yırık menmen im meteikın yi yetike herwe yi yau han kiutıp. 21 *Yi ap yayım tıpar mamıkre kap mehimıtan Kraıs hemkre mırak mewen mamtike tıpir mamıkre kap kerek mıt newepwarem newet tıpir rem. Yi ap yayım niu o bret kerek mehimıtan yınk ke Kraıs wı nıpa hırak kaa kentar nu tentarakıt mamtike samiyak mıt namıp nesiyem newet tıpir rem. Menmen im hıram enum emıt! 22 *Yi eırık menmen im te yi eırık Mıtık Iuwe God han enuk kakırwi kakiwep. Hırak luwe hıau au enun weının. Hırak kakiwep ap te yi eiyinınek taau.

Hıau emwenıpi niuk me God emriuwe menmen hıau mırıkem

23 *Yi yatıp yarık, “Menmen yapırwe hıau mırıkem hıram yaaim.” Te hi hetpi menmen yapırwe im ap te mamkepai hıau mises God werek werek au. Hıram ap mamkepei han kiau hırak kaku tokik kakises God werek werek au. Hım kere-mem mamkepai, te yi han ekitet werek werek menmen yi eiyisesim. 24 *Yi ap han ekitet menmen mi keremem te yi eiyu werek. Au, yi han ekitet menmen mi metike menmen me mıt han yi eikepi naanmamror hır enu werek.

25 *Yi ap einapen eino eiyıt samiyak kerek mau maket. Yi ap eiyitorhiyem nıpa mıt newepwarem o au, te han ki ap yınk enuk kakriwerem. 26 *Nıpa mıt newis hım mau tıwei me God hıram mau Sam, hıram matıp mar im: “Tı im hıram me God metike menmen yapırwe mewim.” Te hıau mamım menmen yapırwe God kırıkem. 27 *Mıt han kerek ap nises hım me God hır nanitihı yi eimen wınak kır eitikeri yayım menmen, yi ap han ekitet eiyitorhi me menmen hır newetiyem mıt newepwarem newet tıpir rem au emıt! Yi eikintıp eiyım te han ki kaku werek me menmen im. 28 *Te yi eiyu eitike mıtık hak

hırak ketpi kar ik: “Nıpa mıt newepwar menmen im newet tıpir rem, yi ap eiyım menmen im emıt, te yi eikaap han ke mıtık kerek ketpiyem. 29 Hi hatıp me han kırak kerekek. Han ki au. Han kırak ap kertei menmen me Kraıs werek werek au. Yi ap eiyım menmen hırak ketpiyem. Yi han kitet yar ik: “Hıau menmak hıau ap te mamım menmen mamıtar mıtık ap kises hım me Kraıs werek werek a? 30 *Hi hatıp God hırak yaaik kentar menmen im hi ahım te nenmak mıt hır nantıp hi enuk me menmen hi haam a?”

31 *Te hi hetpi menmen im. Menmen yi eiyım, tıpar samiyak o menmen ham o menmen yi yırıkem, yi yırıkem te mıt miyapır nanwenıpi God nanıterim.

32 *Yi mıt miyapır ap yairık menmen mamnıp mıt miyapır ne weiwık me Isrel o ne weiwık me Grik o mıt miyapır han ne weiwık me God hır han enuk nerıuweri au emıt!

33 *Hi hırakes hırık menmen im yaaim hi hetpiyem. Hi hırık menmen mamkaap mıt miyapır yapırwe han kır. Hi ap hırık menmen han kitet hıram mamkaap han kai kerekek taau. Hi hırık menmen mamkaap han ke mıt miyapır yapırwe te God kakısak menmen enum hır nırıkem kaktorhis.

11

1 *Yi mıt miyapır eiyises menmen hi hırıkem har ke hi hises menmen Kraıs kırıkem.

Hım me miyapır nanwapın menmen mamu paan kır nanıt wınak ke God

2 Hi hatıp yi yaain yentar hekrit hekrit yi han kitet menmen yapırwe hi hetpiyem yi yisesim. 3 *Te hi hanhan yi yertei menmen im. Mıtık ke mıt hırak naanmıprewe, Kraıs hırak naanmıpre mıtık, God naanmıpre Kraıs. 4 Mıt kerek nıwapın menmen mau paan kır hır newepyapır hım me God o nitehi God menmen, tapın metıtör paan kır. 5 Miyapır kerek ap nemıun menmen mamu paan kır hır natıp miyapır han hım me God o hır nitehi God menmen, hır tapın metıtör mar ke mıt hıre nımık mau paan hır nımıwerek. 6 Miyapır nınapen nanmiun menmen mamwapın paan kır, hır mıt enımıwe paan kıre nanteiknıwe hıre wırık menmen enum. Hekrit hekrit miyapır enmiun menmen mamwapın paan kır te hır ap tapın metıtör paan.

* 10:19 1Ko 8:4 * 10:20 Diu 32:17; Rev 9:20 * 10:21 2Ko 6:15-16 * 10:22 Diu 32:21 * 10:23 1Ko 6:12
* 10:24 Ro 15:2 * 10:25 1Ko 8:1-13 * 10:26 Sam 24:1 * 10:27 Lu 10:8 * 10:28 1Ko 8:7 * 10:30 1Ti 4:4
* 10:31 Kl 3:17 * 10:32 Ro 14:13 * 10:33 1Ko 9:20-22 * 11:1 1Ko 4:16 * 11:3 Jen 3:16; Ef 5:23; 1Ko 3:23 * 11:7 Jen 1:26-27; Je 3:9

7 *Mít ap nanwapin menmen mau paan kír nanwepýar hím me God o nitehi God menmen nentar haiu mít mehimítan God hírak kóre mekak naanmípre menmen yapírwe. Te miyapír hír au. Hír nehímítanehi haiu mít haiu niuk maiu iuwe.

8 *God ap kíríak yínk ke mítík Adam ke yínk ke míte Iv au. God kíríak yínk ke míte Iv keriuwe menmen kekre yínk ke mítík Adam. 9 *God ap kíríak mítík Adam te kakíkaap míte Iv au. God kíríak míte Iv waukaap mítík kóre Adam. 10 Te, híram yaaim te miyapír nanmiun menmen mamu paan kír. Menmen im mamteikín mít hír ninín miyapír naanempror me wí hír nau wínak ke God newenípi niuk me God hír enríak menmen im naníntar mít ensel kerek hír nísawín nírí, hír han yaaik natíp menmen im híram yaaim. 11 Miyapír nanímtau hím me mít nír te haiu mít miyapír kerek haiu ne Mítík Iuwe Kraís, haiu míre niutíp te haiu emkaapan mamu werek werek. 12 Haiu emkaapan mamu werek werek mamíntar nípaá God kínín kíríak míte Iv keriuwe menmen kekre yínk ke mítík Adam. Nípaá ein ere in miyerer nine nírekerek híram hírakít. Menmen im meteiknai haiu mít miyapír emkaapan. Menmen yapírwe me tí metike haiu mít God kíríakem, te hírak Haai ke menmen yapírwe.

13 Yi híras han kitet menmen im. Miyapír hír nitehi God menmen, hír ap nemiun menmen mau paan kír, híram yaaim o au enum a? Híram enum ye! 14 Haiu mít miyapír in mertei menmen im. Mítík paan kírak nokik kar ke miyapír hírak tapín metítíwek kenterim. 15 Te miyapír ap tapín metítor au. Paan kír nokik kentar God epei kewetír paan te hírak kakwapín paan hesnu kír. 16 Mít han hír hanhan nantikewai mamítpepan me menmen im, hi hetpor hím mar im. Haiu mít aposel ap mamwis mít miyapír hír enises menmen ham au. Mít miyapír nener wit wit ne weiwík me God hír ap enises menmen ham au. Menmen hi epei hetpim keremem.

Mít miyapír ne wit Korin hír newaank híras me menmen me Komunion

17 Hi ap ewenípi niuk me yi mít me menmen im hi in ek etpiyam hentar menmen enum yi yíríakem híram minín menmen yaaim yi yíríakem me wí kerek yi yererik yewenípi niuk me God. 18 *Menmen hi hinín hetpiyam híram im. Hi nepei hemtau mít han natíp yi mít miyapír en yi ap yekiyan yau niutíp au. Yi yenke hasini me wí yi yewenípi niuk me God. Hi

hemtewem te hi han kitet hím pínam hír netpewem híram yaaim. 19 *Menmen im me yi mít eiyínke hasini híram mamnen te mamteikín mít miyapír han neimín ne yi mít hír nises God werek werek a? Taauye! 20 Te menmen yi yaam wí kerek yi yererik yewenípi niuk me God yeriuwerem, yi ap yaam menmen han tewení menmen Mítík Iuwe Kraís kíríakem taau. 21 Yi mít miyapír niutíp niutíp ap te yi yemeríran au. Yi yínín yeit menmen yi yayím te maain mít han níkaru nan, hír nínpi maan. Yi mít han yínín yaam menmen yi yepem ere tu iuwe, yi yaam típar si enum ere yetaritari yeit. 22 *Yi ap yayu wínak ki te yi yínín yayím menmen au a? Yi wínak ki keperp yi yayím yayít ein te yi au! Yi yan wit kerek yi yererik yi han kitet mít miyapír han ne Kraís hír weinín te yi yaam menmen yeuním yerekyi (o yeriki) hír mít ap netenen menmen hír yínk enuk neriuwerem. Yi han kitet hi etpi mekam me menmen im a? Yi han kitet hi ewenípi niuk mi me menmen im a? Taau!

Mítík Iuwe Jisas kewet mít disaipel nírak Komunion

(Mt 26:26-29; Mk 14:22-25; Lu 20:14-20)

23 Hi ap hetpi yi yaain hentar nípaá hi hemtau hím me Mítík Iuwe Kraís, te hi epei hetpiyam híram hím im: Mítík Iuwe Jisas keit niu o bret ketenenim ke wítaan kerek mítík Judas kewepýáprek kesiuwerek ken his me mít enun. 24 Hírak keit niu o bret, hírak kitehi God katíp hírak yaaik kentar hírak epei kewetíwekem, te hírak kewepim kewet mít nírak em ketpor kar ik: “Menmen im mehimítan yínk kai hi hahi akepi yi mít. Maain yi wen eíríakem eiyím menmen im eiyír ke hi hírákem ehím han ekitet menmen in ek hi arekiyiem. 25 *Mar ke hírak kewetír niu o bret epei au, híra keit típar wain mekre kap hírak ketpor kar ik: “Típar wain im mekre kap híram mehimítan hím ham yaaim me God kewetiyem mamkepi hi anipem híram mamíkrit emriuwe hemkre maí mamwen. Yi yayím eíríak menmen im han ekitet menmen hi arekiyiem.” 26 Te maain wí kerek yi yayík niu o bret ketike típar mekre kap yayír ke hírak kíríakem, yi yehimítan Kraís kaa kakíkepai haiu mít ere hírak píke kaknen.

Mít kerek newaank Komunion, hír nírák menmen enum

27 *Mít miyapír han ne yi mít kerek hír naak bret o naam típar mekre kap kerek mehimítan menmen Mítík Iuwe Kraís kíríakem, te hír ap han ekitet menmen im

* 11:8 Je 2:21-23; 1Ti 2:13

* 11:9 Jen 2:18

* 11:18 1Kó 1:10-12, 3:3

* 11:19 Diu 13:3; 1Jo 2:19

* 11:22

Je 2:5-6

* 11:25 Eks 24:6-8; Sek 9:11; Hi 8:8-13

* 11:27 Hi 10:29

werek werek, God katip h̄ir n̄riak enum nenip hemkre metike ȳnk ke Krai h̄ram m̄re menmen (enum) wein̄m. ²⁸ *Te m̄t miyap̄ir enin̄n han ekitet menmen im werek werek mekre han k̄ir en̄p̄ir menmen enum te maain h̄ir nan̄k niu o bret ketike t̄ipar mekre kap nehimitan menmen M̄t̄ik Iuwe k̄riakem. ²⁹ H̄ir nanin̄n nan̄riak menmen im nan̄ntar m̄t miyap̄ir kerek ap han kitet menmen mekre han k̄ir werek werek, h̄ir han kitet menmen M̄t̄ik Iuwe k̄riakem h̄ram wein̄m, h̄ir nan̄k niu o bret ketike t̄ipar mekre kap te God han enuk kakriuw̄eri kakn̄p̄. ³⁰ M̄t miyap̄ir yap̄irwe ne yi m̄t yi ȳnap ap manpenun au, m̄t han ne yi m̄t epei naa nentar h̄ir netikewi yaam niu metike t̄ipar mekre kap te yi ap yin̄n han kitet menmen werek werek au. ³¹ Haiu em̄in̄n han kitet menmen werek werek te maain mam̄m menmen me niu o bret metike t̄ipar mekre kap, God ap han enuk kakriuw̄eri kakiwep taau. ³² *God han kitet menmen haiu m̄riakem, h̄rak kakwep haiu m̄t mam̄r ke haai kenep n̄kan kekepik kak̄im̄tau h̄im m̄rak kakriuw̄erem. H̄rak k̄riakem menmen im te maain haiu mam̄p̄ir menmen enum mekre han kaiu ap te mami mam̄tike m̄t miyap̄ir kerek nises menmen me t̄i.

³³ Te nai yinan, yi yererik yaȳim menmen yi eimer̄r m̄t han nanin̄n nan̄nen te yi yaȳim menmen miut̄ip han kakitet menmen M̄t̄ik Iuwe kerekaiyem. ³⁴ M̄t han ne yi m̄t kerek yi n̄n̄p̄i miwei, yi yayin̄n yaȳim menmen yaȳit w̄inak ki. Te maain yi eitike m̄t han einen eiyu eirerik eiȳm menmen te God ap han enuk kakiwep me menmen yi ȳriakem. Maain hi anen ari, te h̄im n̄paa yi yitauhiyem, hi hetpiyem me menmen im.

12

H̄im me menmen yaaim God H̄im̄n Yaaik kewetai haiu m̄t em

¹ Nai yinan, hi hanhan yi eiȳrtei werek werek menmen God H̄im̄n Yaaik kewetaiyem (kerek n̄paa yi yewis t̄iwei yitauhiyem.) ² *Yi yertei n̄paa yi ap yises h̄im me Krai wen au, Seten kari han ki te yi yises han ki, yi yen yewen̄p̄i niuk me t̄ipir kerek m̄t newis ninaan mau tein̄k. Te h̄ram ap mam̄t̄pi h̄im taau. ³ *N̄paa Seten kari han ki te in ek hi hanhan yi eiȳrtei menmen im werek werek. M̄t miyap̄ir kerek God H̄im̄n Yaaik kari han k̄ir te h̄ir newepyap̄ir h̄im ham nat̄ip nar ke profet, h̄ir ap te nant̄ip Jisas h̄rak enuk.

M̄t miyap̄ir kerek God H̄im̄n Yaaik ap kakri han k̄ir, h̄ir ap te nanwepyap̄ir h̄im m̄rak nant̄ip Jisas h̄rak M̄t̄ik Iuwe au.

⁴ *God ketenen menmen ham m̄rak yap̄irwe me haiu m̄t, te God H̄im̄n Yaaik kiut̄ip kerek h̄rak kakweteiyem. ⁵ *Haiu m̄riak menmen ham yap̄irwe me God, te h̄rak God kiut̄ipen kerek. Han en au. ⁶ Haiu m̄t m̄riak menmen ham me God meriuwe menmen m̄rak iuwe, te God kerek h̄rak kari han ke m̄t keriuw̄erem. ⁷ *God H̄im̄n Yaaik kewetai m̄t niut̄ip niut̄ip menmen m̄rak haiu m̄rem h̄ram ham ham. Te haiu emakaap m̄t miyap̄ir yap̄irwe kerek nises God emriuw̄erem. ⁸ God kewet m̄t han menmen ham, m̄t han menmen meiyam. God H̄im̄n Yaaik kari han ke M̄t han te h̄ir nat̄ip h̄im yaaim me God h̄rak kewepyap̄irem. God H̄im̄n Yaaik kerek kari han ke m̄t han keteiknor menmen God kakriakem te h̄ir newepyap̄irem nat̄ip m̄t em. ⁹ God H̄im̄n Yaaik kerek h̄rak kari han ke m̄t han te h̄ir nisesik nan̄riak menmen me God yaaim. God H̄im̄n Yaaik kari han ke m̄t han kekepi te h̄ir nankaap m̄t miyap̄ir n̄nap te h̄ir n̄re yaain. ¹⁰ *H̄rak kewet m̄t han menmen iuwe m̄rak te h̄ir n̄riak menmen im: M̄t han newepyap̄ir menmen maain God kakriakem h̄ir nat̄ip m̄t em. M̄t han nertei menmen meke God man, o au en, menmen meke Seten enum man te h̄ir han kitetim nat̄ip m̄t em. M̄t han nat̄ip h̄im ham n̄paa h̄ir nerteiyem au. M̄t han neweik̄in h̄im im newepyap̄ir as o h̄ir m̄ram nat̄ip m̄t em.

¹¹ *God H̄im̄n Yaaik kiut̄ip kerek kewetai haiu m̄t em. H̄rak kises han k̄rak kewen menmen yaaim im kewet haiu m̄t em.

Haiu m̄t yap̄irwe haiu m̄re p̄inak ke ȳnk kiut̄ip me Krai

¹² *Haiu m̄te ȳnk ke haiu m̄t h̄rak kiut̄ip te h̄rak p̄inak p̄inak. Haiu m̄t miyap̄ir ne Krai haiu m̄re ȳnk. Haiu yap̄irwe te haiu mau m̄re ȳnk kiut̄ip. ¹³ *Haiu m̄t han n̄m̄n ke haiu m̄t haiu ne Isrel. Yi m̄t han au yi ne Grik. Yi m̄t han yi ȳriak menmen me m̄t kerek naan̄p̄ri yi yeit pewek mererim au, te haiu m̄t han haiu m̄riak menmen im ap m̄t han iuwe naan̄p̄rai au. Haiu yap̄irwe mau niut̄ip n̄paa w̄i God H̄im̄n Yaaik kan kau kek̄re han kaiu kerek̄yei haiu m̄t niut̄ip. God keriuwet H̄im̄n Yaaik kiut̄ip kan te h̄rak

* 11:28 Mt 26:22; 2Ko 13:5 * 11:32 Hi 12:5-6 * 12:2 Hab 2:18-19 * 12:3 1Jo 4:2-3 * 12:4 Ro 12:6; Ef 4:4

* 12:5 Ef 4:11 * 12:7 1Ko 14:26 * 12:10 Ap 2:4; 1Ko 14:5 * 12:11 Ro 12:3; 1Ko 7:7 * 12:12 Ro 12:4-5;

1Ko 10:17 * 12:13 Ga 3:28

kaku kakikre han kiau haiu mamre niutip kerekek.

¹⁴ Haiu mertei yink kiau hirak ap pinak kiutip kerekek au. Hirak kire yapirwe. ¹⁵ Hit miutip me mitik hak hram matip mar ik: "Hi ap pinak ke yink ke mitik ik hentar hi ap his mirak au." Hit mirak matip mar im hram menmen weinim. Hirak wen pinak ke yink ke mitik ik. ¹⁶ Nikip miutip me mitik hak hram matip mar ik: "Hi ap pinak ke yink ke mitik ik hentar hi ap nanamir kirak au." Nikip mirak matip mar im hram menmen weinim mentar hram wen pinak ke mitik ik. ¹⁷ Hi hetpi, yink kiau kire nanamir kerekek mamirkeik te haiu mamimtau menmen? Yink kiau kire nikip keremem, mamirkeik te haiu mamnim menmen a? Taauye! ¹⁸ God ap kirak yink kiau men niutip. Au, hirak kenip pinam maiu yapirwe kewisim kises han kirak. ¹⁹ Yink kiau ken niutip keremem, haiu yink kiau ap kaku werek werek au. Pinak kiutip kerekek. ²⁰ Yink kiau hirak ap ken niutip au. Pinam pinam yapirwe, te yink kiau hirak kire kiutip.

²¹ Tis, mitik nanamir kirak ap te kaktip his mirak kakir ik: "Ti menmen miutip hi ap hanhan heriuwit au, hi hau werek." Paan ap kaktip hit kakir ik: "Ti menmen mamritwaank hi ap hanhan heriuwit au, hi hahu werek." Hirak ap mamtip mamir im au. ²² Han ketike hiriu hram mire weiwei, te hram ap mau werek werek au haiu mami. ²³ Menmen ham me yink kiau haiu han kitet hram enum, haiu naanemprewem misawinem meri-
uwe klos. ²⁴ Menmen ham me yink kiau ap te haiu mamsawinem au. God kirak menmen te menmen ham me yink kiau haiu han kitet hram enum haiu mesiswem meri-
uwe menmen yaaim te hram minin menmen ham me yink kiau. ²⁵ God kirak menmen im te yink kiau hirak ap kewep pinak pinak au. Hirak hanhan keriuwe hirekes. ²⁶ Henik kinkin his o hit maiu hram mewewei, te yink kiau ap kaku werek werek au. Mar im mitik kiutip kekrenimin ke haiu mit menmen mewankek, haiu nrak yinan han etwennek. O mitik ik kirak menmen yaaim keit niuk iuwe, haiu nrak yinan haiu metikerek haiu han yaaik mamu.

²⁷ *Yi yetikewei haiu mit haiu mire yink ke Krai. Haiu mit niutip niutip haiu mire pinak pinak ke yink kirak. ²⁸ *God epei kehimitenai haiu mit han ne mit miyapir nrak haiu mar ik. Hirak kehimitenai haiu mit iuwe minin haiu mire aposel. Hirak

kehimitan mit han iuwe nisisei hir nre mit profet hir natip mit him me Krai. Epei au, hirak God kehimitan mit han iuwe hir nises profet, hir nre tisa, hir natip mit miyapir him ham me God te hir nanu nanises God werek werek. Hirak kehimiteni epei au, hirak kehimitan mit han hir nrak menmen mirakel keteikin mit menmen iuwe God kirakem, mit han hir nikaap mit miyapir hir nnap his hit enum te hir nre yaain. Mit han nankaap mit miyapir neiyen, mit han hir naanmpre mit miyapir me menmen. Mit han hir natip neriuwe him ham nipa haiu nerteiyem au.

²⁹⁻³⁰ Mit yapirwe kerek God kehimiteni hir ap nre aposel au. Mit yapirwe hir ap nre profet au. Mit yapirwe hir ap tisa. Mit yapirwe ap nrak mirakel meteikin mit menmen iuwe me God au. Mit yapirwe ap nkaap mit miyapir nnaap hir nre yaain. Mit yapirwe hir ap natip him ham nipa haiu ap nerteiyem au. Mit yapirwe hir ap neweikin him nipa haiu ap nerteiyem au. Au, God kewet mit menmen ham han hir nisesim nanrakem nankaapan nanriuerem. ³¹ *Hi hetpi yi eiyitehi God yi hanhan menmen iuwe me menmen God Himin Yaik kewetai haiu mit em hram yaaim minin. Te in ek hi hetpi me menmen yaaim yi eiyisim hram minin menmen God Himin Yaik kakweteiyem.

13

*Him me haiu mit miyapir hanhan meri-
uwehan*

¹ Haiu mit mertei him me mit nerer wit wit o haiu mertei him me mit ensel haiu metpim, te haiu ap hanhan meri-
uwe mit miyapir han mamrekyor yaaim, haiu enun weinin mar ke mitik hirak kirak tukin te ap kertei weiwik mirak werek werek au. Haiu mamir ke mitik kau winak kirak wekinp weinik ap kine henye keriuwerem au. ² *Haiu mit mertei menmen me God te haiu mertei menmen nipa God kisawinem ap keteikin mit em, te haiu mewepyaprem matip mit em, o haiu mertei menmen iuwe me God hirak kakikepai haiu matip miniu (o neiyip) hirak ekinke te hirak kakises him mai kakinke, te haiu ap hanhan mit miyapir han, haiu enun weinin. ³ *Haiu mamwet mit miyapir enun ap netenen menmen auri, haiu mamwetir menmen maiu yapirwe te hir nanu werek, o haiu mewepyapir him yaaim me Krai mit enun nanriyai mamikre si tatwei haiu mami haiu mewisi hir nanrekyeyem, haiu ap

* 12:27 Ro 12:5; Ef 5:30

* 12:28 Ef 4:11-12

* 12:31 1Ko 14:1

* 13:2 Mt 17:20

* 13:3 Mt 6:2

te hanhan m̄t miyap̄r han mamrekyor yaaim, menmen im yaaim haiu m̄r̄akem ap mamkepei te God kakt̄p haiu yaain taau!

⁴ Haiu hanhan meriuwe m̄t miyap̄r han, haiu m̄t yaain mam̄r ik. Haiu ap te mamine han enuk waswas au. Haiu mamt̄p m̄t miyap̄r h̄m yaaim mamrekyor yaaim. Haiu ap ȳnk enuk hemkre menepam meriuwe m̄t miyap̄r han. Haiu ap mamwen̄pi niuk maiu haiu iuwe au, haiu ap m̄t paan tokik au. ⁵ *Haiu ap mamr̄ak m̄t miyap̄r h̄r ȳnk enuk nariuwe menmen haiu mamr̄akem au em̄t. Haiu ap mamri pewek o menmen ham mamt̄wem yeun̄m o haiu meit menmen meit yaank haiu ap te mam̄m yeun̄m au em̄t. Haiu ap em̄h̄iak (o em̄hiȳk) waswas au em̄t! Haiu ap han ekitet menmen enum m̄t nerekyeyem au em̄t. Haiu em̄t h̄ram menmen wein̄m. ⁶ *Haiu ap han yaaik me w̄ menmen enum mewaank m̄t han au em̄t. Haiu han yaaik meriuwe menmen yaaim keremem. ⁷ *Haiu mekint̄p ap mamt̄p emriuwe menmen enum yap̄rwe mamnen. Hekrit hekrit haiu han ekitet menmen yaaim me m̄t miyap̄r han. Haiu mamu han ekitet God kakrekyei menmen yaaim kak̄kepei, haiu emnak̄n tokim emu emriuwe menmen enum yap̄rwe mamnen.

⁸ Menmen me haiu hanhan meriuwe m̄t miyap̄r han mamu mam̄t t̄pmain tipmain enum eik. Te maain w̄ ham mamnen te haiu ap mamwepyap̄r h̄m God ketpeiyem haiu mamt̄p m̄t em. Maain haiu ap te mamt̄p h̄m n̄paa haiu ap merteiyem. Menmen in ek haiu merteiyem, h̄ram mamno mam̄t. ⁹ H̄m im h̄ram yaaim mentar in ek haiu mertei h̄m p̄nam me God keremem, te haiu mat̄p m̄t em. Haiu ap mertei meiyam au. ¹⁰ Maain w̄ kerek God kaknen kakwepyap̄r menmen yap̄rwe, menmen in ek haiu merteiyem h̄ram mamno mam̄t. Maain menmen meiyam yaaim mam̄kreh̄r me menmen im e. ¹¹ N̄paa haiu m̄re n̄kerek kike, haiu han kitet menmen mar ke n̄kerek han kitetim, haiu mat̄p mar ke n̄kerek netpim, haiu mertei menmen mar ke n̄kerek. Te in ek haiu m̄t iuwe. Haiu meweik̄n sip mewet menmen me n̄kerek h̄r n̄r̄akem, haiu mises menmen me m̄t iuwe h̄r nisesim. ¹² *In ek haiu mertei menmen me God kike mar ke m̄t miyap̄r nan̄r h̄m̄n k̄r kekreglas enum tokim hap̄k mewim. Maain haiu mamno mam̄r God ninaan m̄rak,

te haiu mam̄rtei menmen God han kitet h̄ram iuwe mam̄r ke in ek God kertei haiu m̄t niut̄p niut̄p werek werek. ¹³ *Te, yi han ekitet menmen im. Menmen im iuwe wikak mamu mam̄t. Haiu han kitet menmen God ketpaiyem. Haiu hanhan h̄rak kakrekyei menmen yaaim. Haiu hanhan mamriuwe m̄t miyap̄r han. Menmen miut̄p me menmen iuwe wikak im h̄ram min̄n. H̄ram im: Haiu hanhan m̄t miyap̄r han.

14

Menmen God H̄m̄n Yaaik kewetaiyem h̄ram min̄n menmen ham

¹ *Yi m̄t miyap̄r en yi eiyn̄n hanhan eiriuwe m̄t miyap̄r han. Menmen im h̄ram min̄n: Yi wen hanhan God kakweti menmen ham yaaim me God H̄m̄n Yaaik. Yi hanhan iuwe te God kakweti menmen te yi eit̄p m̄t h̄m m̄rak yaaim. ² M̄t nanp̄t̄p h̄m kerek God H̄m̄n Yaaik kewet̄rem, te m̄t netariyem, h̄r ap nant̄p m̄t neriuerem au. H̄r nant̄p God kerekek nan̄ntar h̄r m̄t han ap nan̄rtei menmen h̄r nan̄tpim. God H̄m̄n Yaaik kekepi te h̄r nat̄p menmen me God n̄paa h̄rak kisaw̄nem. ³ H̄ram yaaim te m̄t kerek nat̄p m̄t h̄m me God, h̄r nat̄p m̄t en. God au. H̄r netpor nankepi nanises h̄m me God nanrekyor h̄r han yaaik nanu. ⁴ M̄t kerek nant̄p h̄m ham kerek God H̄m̄n Yaaik kewet̄rem, h̄r nant̄p menmen nankaap h̄ras keriyen. Te neim̄n h̄r nant̄p m̄t miyap̄r h̄m me God eim, h̄r nankaap m̄t miyap̄r ne weiw̄k me God nanriuerem. ⁵ *Hi hanhan yi yap̄rwe yait̄p h̄m ham m̄t nep̄tariyem kerek God H̄m̄n Yaaik kewet̄ haiu m̄t em. Te hi hanhan wisenum te yi eiyp̄r h̄m me God. M̄t kerek h̄r nat̄p m̄t h̄m me God, h̄m m̄r min̄n h̄m me m̄t kerek nat̄p h̄m ham me God H̄m̄n Yaaik kewet̄rem, te h̄r m̄t han ap nanu nanweik̄n h̄m nanwepyap̄r menmen h̄r netpim. M̄t han h̄r nanu nanweik̄n h̄m nanwepyap̄r menmen im te m̄t miyap̄r ne weiw̄k me God nan̄rteiyem werek werek. Im yaaim m̄re m̄t kerek nat̄p m̄t miyap̄r h̄m me God n̄kaap m̄t miyap̄r neriuerem. ⁶ Nai yinan, maain hi anen ari te hi etpi h̄m ariuwe h̄m ham God H̄m̄n Yaaik kewetewem yi yep̄tariyem, hi ap akepi ere hi eweik̄n h̄m awepyap̄rem hetpiyem. Hi etpi h̄m me God me h̄m yi yetpim, yi eiyp̄rteiyem werek werek, o hi etpi menmen maain mamnen, menmen

* 13:5 Fl 2:4 * 13:6 Ro 12:9 * 13:7 Ro 15:1; 1Pi 4:8; 1Ko 9:12 * 13:12 2Ko 5:7; Je 1:23 * 13:13 1Te 1:3;

1Jo 4:16 * 14:1 1Ko 12:31, 14:39 * 14:5 Nam 11:29

im yi eiyimtwem hiram mamkepi yayises God werek werek.

Haiu emt'ip h'im me God mamriuwe h'im haiu yap'irwe merteiyem

⁷ Menmen mire tuk'in o wek'inp hiram han kewim au. Hiram mire mit'ik kat'ip keriuwe h'im ham. Mit' ap n'r'ak tuk'in o wek'inp nine henye mei werek au, mit' nep'tari menmen h'ram tuk'in o wek'inp metpim. ⁸ Mit' ap n'r'iam tuk'in werek werek au, nan'rkeik te mit' h'ir nan'rtei nan'no nan'nepan a? Taaue! ⁹ Menmen yi mit' y'r'akem h'ram mep'ir keremem. Yi eit'ip mit' eiriuwe h'im ham God H'im'n Yaaik kewetiyem, h'ir mit' nemtwem h'ir nep'tariyem. Yi yay'por menmen, te h'im epei au men. ¹⁰ Mit' nerer wit' nat'ip h'im ham h'im ham. H'ir ap nat'ip h'im wein'im au. H'ir netike mit' newep'nak neriuwerem. ¹¹ Hi ap hertei menmen werek werek kerek mit'ik hak ketpewem, te h'irak han kitet hi mit'ik ke wit' hak, hi han kitet h'irak ke wit' hak, haw'ir ap wewep'nak au. ¹² Te hi hetpi menmen im. Yi hanhan yay'it menmen ham ham kerek God H'im'n Yaaik kakwetiyem. Te yi eiyin' hanhan eiy'it menmen yaaim God H'im'n Yaaik kakwtai haiu mit' em h'ram mamkaap mit' miyap'ir ne weiw'ik me God te h'ir nanisesik werek werek. ¹³ Te mit'ik kerek kat'ip keriuwe h'im ham me God H'im'n Yaaik kewet'iwekem, h'irak ap kerteiyem, h'irak ekitehi God ek'ikepi h'irak ek'rtei h'im h'irak epei ketpim te h'irak kakwepyap'irem kat'ip mit' em. H'irak kak'r'ak menmen im kak'ntar h'im im hi hetpiyem. ¹⁴ Hi hitehi God hi ewen'ipi niuk m'arak heriuwe h'im ham hi hep'tariyem kerek God kewetewem, h'im'n kai ketike God tewep'nak, te han kai au kau wein'ik. ¹⁵ *Te hi ar'ak menmen im. Hi ehitehi God eriuwe h'im'n kai ketike han kai, hi tewen aine henye ariuwe h'im'n kai kaktike han kai. ¹⁶ Yi eiyitehi God yi eiwen'ipi niuk m'arak eiriuwe h'im ham mit' ap nerteiyem au, nan'rkeik te h'ir nan'rtei h'im yi yetpim a? H'ram yaaim te h'ir nan'tikewi nanwenhiyem a? Taaue! ¹⁷ Yi epei yat'ip God h'im yaaim yewen'ipi niuk m'arak te yi ap y'kaap mit' kerek nemtau h'im mi yeriwerem au. ¹⁸ Hi Pol hi hetenen menmen God H'im'n Yaaik kewetewem. Hi han yaaik heriuwe God hentar hi hin'ni hi at'ip God menmen heriuwe h'im ham hi ap herteiyem kerek n'paa h'irak kewetewem.

¹⁹ Te w' kerek hi hau hetike mit' miyap'ir ne weiw'ik me God, haiu mererik mewen'ipi niuk m'arak, hi hin'ni hanhan at'ip mit' menmen kike ariuwe h'im haiu yap'irwe

merteiyem te h'ram mamkepi h'ir nanu werek. Hi hin'apen etpor menmen yap'irwe ariuwe h'im ham h'ir nep'tariyem au em'it! H'ram ap mamkepi au.

²⁰ *Nai yinan, yi ap eire n'kerek eiriuwe menmen yi han kitetim au em'it. Yi eire mit' iuwe. Me menmen enum mit' nisesim yi eiweik'in sip eiwet'iwem eitariyem eiy'ir ke n'kerek kike miyerer n'nani. Te menmen yaaim yi han ekitetim werek werek eiy'ir ke mit' miyap'ir iuwe. ²¹ *H'im me God mau tiwei n'paa profet Aisaia kewisim h'ram mat'ip me mit' miyap'ir nat'ip h'im ham mit' netariyem mar im:

“Mit' ne wit' netike mit' han ap ne wit' h'ir nant'ip mit' in nanriuwe h'im ham hi God awet'irem.

H'ir nanwepyap'ir h'im mai nant'ip mit' em te h'ir ap nanisesim au.” ²² Te h'im ham im kerek God H'im'n Yaaik kewetiyem, h'ram mamkaap mit' ap nises h'im me God te h'ir hanhan nan'ntewem. Mit' epei nises h'im me God h'ram mamkepi au. H'im me God ham mit' nat'ip mit' han em h'ram mamkaap han ke mit' ap nisesik au. H'ram mamkaap han ke mit' kerek nisesik keriyen.

²³ *Mit' miyap'ir ne weiw'ik me God nanrerik nant'ip nanriuwe h'im ham h'ir nep'tariyem kerek God H'im'n Yaaik kewet'irem, maain mit' kerek ap nises h'im me God o mit' ap nertei menmen im, h'ir nan'nen nan'ntau menmen yi eiy'ipim, h'ir nep'tari menmen yi yetpim te h'ir han kitet yi enun y're mit' han kir enuk. ²⁴ *Te mit' miyap'ir nererik nat'ip mit' h'im me God, maain mit' kerek ap nises h'im me God o mit' ap nertei menmen im h'ir nan'nen n'im'n nanu nan'ntau menmen yi yetpim, h'ir nan'rtei h'im im te menmen im mamrekir han kir te h'ir nan'rtei h'ir h'ras mit' enun. ²⁵ *H'im me God im mamket menmen enum mekre han kir h'ir han kitetim te h'ir newen nin'ip nanwen'ipi niuk me God nant'ip nar ik: “In ek hi hertei God kau kekere n'im'n ke yi mit'.”

Yi eiwen'ipi niuk me God yi eiyises menmen yaaim

²⁶ *Nai yinan hi hetpi yi eir'ak mekam a? W' kerek yi yererik yewen'ipi niuk me God yi eiyises menmen werek werek. Mit'ik hak kine henye, mit'ik hak ketpi h'im, mit'ik hak kewepiyap'ir h'im ham God

* 14:15 Ef 5:19 * 14:20 Ef 4:14; Fl 3:15 * 14:21 Ais 28:11-12 * 14:23 Ap 2:13 * 14:24 Jo 16:8 * 14:25

Ais 45:14; Sek 8:23; Jo 4:19 * 14:26 1Ko 12:8-10; Ef 4:12

epei ketp>wekem, m̄t̄ik hak kat̄ip h̄im ham h̄irak n̄ipaa ap kerteiyem au. M̄t̄ik hak keweik̄in h̄im im ketpi menmen me m̄t̄ik hak epei ketpim em e. Yi niut̄ip niut̄ip eir̄iak menmen im yap̄irwe te h̄iram mamkaap han ke m̄t̄ miyap̄ir te yi eiyises h̄im me God werek werek. ²⁷ M̄t̄ miyap̄ir han ne yi m̄t̄ h̄ir nepu h̄ir nant̄ip h̄im ham kerek m̄t̄ nep̄itariyem, yi eiwis wik o wikak nan̄t̄pi h̄im im keremem. H̄ir ap nant̄ip h̄im nanre yap̄irwe au em̄t̄! M̄t̄ik hak kakt̄ip h̄im m̄irak, m̄t̄ik keiyak kakwepyap̄ir menmen h̄irak ketpim. Epei au, m̄t̄ik hak kakt̄ipi kakiyuwe h̄im m̄irak ham. ²⁸ M̄t̄ han ap nepu kerek nanwepyap̄ir h̄im kerek m̄t̄ han net̄pim, h̄ir ap te nant̄ip h̄im im mekre n̄im̄n ke yi m̄t̄ miyap̄ir kerek yererik yewen̄ipi niuk me God au em̄t̄! H̄ir keriyen nant̄ike God nant̄ip nan̄kre han k̄ir. ²⁹ *Yi eiwis m̄t̄ik̄it wik o wikak kerek h̄irak̄it t̄ire profet h̄irak̄it tatwepyap̄ir h̄im God ketp̄iwek̄item. H̄irak̄it tatwepyap̄ir h̄im me God, te yi m̄t̄ han yi han ek̄itet h̄im im h̄irak̄it tewepyap̄irem h̄iram yaaim o au enum. ³⁰ M̄t̄ik hak kau yeno kekre n̄im̄n ke yi m̄t̄, God ketp̄iwek̄ menmen, h̄irak ap ekmer̄ir m̄t̄ik hak ketpim au, h̄irak ek̄ikrit ekno ek̄ikreh̄ir k̄irak ek̄it̄pim. ³¹ Mar im yi eiwepyap̄ir h̄im me God eit̄ip m̄t̄ em eire kiut̄ip kiut̄ip te yi m̄t̄ miyap̄ir yap̄irwe yau en yi eiym̄tewem werek werek, h̄iram mamkepi han ki te yi eiyu werek. ³² M̄t̄ miyap̄ir kerek h̄ir n̄ire profet h̄ir newepyap̄ir h̄im God ketp̄orem, h̄ir naanm̄pre han k̄ir me menmen. Han ap naanmamror au. H̄ir m̄t̄ keriyen, te h̄ir naanempre han k̄ir me menmen God ketp̄orem. ³³ H̄ir enriak menmen im en̄ntar God h̄irak ap kakn̄ip han ke m̄t̄ nererik nemtau h̄im m̄irak te h̄ir han kakitet menmen heriyai heriyai nan̄t̄pim au. H̄irak kakn̄ipai haiu m̄t̄ mamu han kiut̄ip mamises h̄im m̄irak.

W̄i kerek yi m̄t̄ miyap̄ir ne God yererik yewen̄ipi niuk me God yi eir̄iak menmen mar im. ³⁴ *Yi yairerik yaiwen̄ipi niuk me God, miyap̄ir ap te nant̄ip menmen au, em̄t̄! H̄ir nankint̄ip nanu nanises h̄im me m̄t̄ n̄ir nan̄ir ke h̄im me God mau t̄wei met̄pim. ³⁵ Miyap̄ir hanhan nan̄irte h̄im me menmen werek werek kerek m̄t̄ net̄pim, h̄ir ap nanitehi m̄t̄ in me menmen neit wit kerek h̄ir newen̄ipi God au em̄t̄! Menmen im enum. Maain h̄ir nanu w̄nak k̄ir, h̄ir nanitehi m̄kan n̄ir me menmen h̄ir nan̄t̄porem werek werek. ³⁶ Yenmak yi eir̄iak menmen im mar ke hi

hetpiyem a? Yi han kitet God h̄im m̄irak h̄iram mekrit meke wit Korin man a? O au en, yi han kitet h̄im me God man yi m̄t̄ miyap̄ir keriyen te yi eiyises han ki me menmen yap̄irwe a? Taau! Yi ap yertei menmen yap̄irwe me God te yi eiym̄tau menmen hi hetpi yi eiyisesim. ³⁷ *M̄t̄ han nekre n̄im̄n ke yi m̄t̄ h̄ir han kitet God epei kewet̄ir menmen m̄irak iuwe o h̄ir n̄ire profet newepyap̄ir menmen God ketp̄orem, h̄ir nanwenhi menmen hi ewisiyem h̄iram menmen M̄t̄ik Iuwe Krai kat̄ip haiu emisesim. ³⁸ M̄t̄ kerek ap han kitet menmen hi ewisiyem h̄iram h̄im me God, haiu ap han kitet h̄ir n̄ire m̄t̄ profet newepyap̄ir nat̄ip menmen God ketp̄orem. Au, h̄ir m̄t̄ enun netari menmen. ³⁹ Te nai yinan, yi hanhan iuwe te yi eire profet te yi eiwepyap̄ir eit̄ip h̄im God ketp̄iyem yi eit̄ip m̄t̄ em. Te yi eir̄iak menmen mar im keremem au. Yi ap eiwen m̄t̄ kerek nan̄t̄pi h̄im ham yi yep̄itariyem au em̄t̄! ⁴⁰ *Te menmen yi yir̄iakem me w̄ yi yererik yir̄iakem, yi yises menmen yaaim yi yir̄iakem.

15

Krais n̄ipaa kaa, God p̄ike k̄ik̄iak kekrit kau

¹ Nai yinan, in ek hi hanhan ekeyi han ki me h̄im yaaim me Krai n̄ipaa hi hetpiyem kerek yi yem̄tewem yi yisesim werek werek. ² H̄im hi nepei net̄piyem yi yisesim werek werek mar ke n̄ipaa hi hewepyap̄ir hetpiyem, h̄iram mamkepi yi yayises God werek werek yi ap yayiwaank, o au en, taau!

³ *Hi hetpi h̄im im h̄iram menmen iuwe min̄n kerek n̄ipaa God ketp̄ewem hi hem̄tewem. H̄im m̄iram im: M̄t̄ik Krai kaa te kak̄isak menmen enum haiu m̄ir̄iakem, kar ke h̄im me God mau t̄wei n̄ipaa met̄pim h̄irak kaknen kaki. ⁴ *H̄irak kaa epei au, m̄t̄ han newis̄ik kekre hei ke han h̄irak k̄in̄ik m̄nīu (o neiȳip) H̄irak kiwaai kek̄erek me w̄i wikak epei au, God k̄ik̄iak kekrit kau kar ke h̄im me God mau t̄wei met̄pim. ⁵ *God k̄ik̄iak kekrit kau epei au, h̄irak kewepyap̄ir h̄irekes te Sifas (Pita) kin̄n k̄irek. H̄irak k̄irek epei au, m̄t̄ han disaipel h̄ir n̄irek. ⁶ H̄ir n̄irek epei au, m̄t̄ miyap̄ir nar 500 h̄ir n̄irek. M̄t̄ miyap̄ir in n̄ipaa ere in h̄ir nisesik. M̄t̄ yap̄irwe wen nau t̄i, te m̄t̄ han niut̄ip niut̄ip epei naa. ⁷ *H̄ir n̄irek epei au, h̄irak Jems k̄irek. H̄irak k̄irek, te m̄t̄ aposel yap̄irwe h̄ir n̄irek.

* 14:29 Ap 17:11; 1Te 5:21 * 14:34 1Ko 11:3; 1Ti 2:12; Ta 2:5 * 14:37 1Jo 4:6 * 14:40 Kl 2:5 * 15:3 Ais 53:8-9 * 15:4 Mt 12:40; Ap 2:24-32 * 15:5 Lu 24:34; Mt 28:16-17 * 15:7 Lu 24:50 * 15:8 Ap 9:3-6; 1Ko 9:1 * 15:9 Ef 3:8; 1Ti 1:15; Ap 8:3

⁸ *Maain hi h̄rekes h̄karu, h̄rak kan te hi h̄rek. Hi h̄re m̄tik enuk hi h̄rek. ⁹ *Hi h̄re m̄tik enuk wein̄k hek̄re n̄m̄n ke m̄t aposel, hi h̄re h̄karu. God keh̄m̄tena hi h̄re aposel te hi ap yaaik au! N̄paa hi hewaank m̄t miyap̄r kerek nises h̄m me Krai. ¹⁰ *In ek hi h̄re m̄tik yi ȳra te yi yerteiya hentar menmen yaaim God kerek̄yewem kekepa ker̄iuwerem. H̄rak ap kerek̄yewem wein̄m au. M̄t aposel h̄r n̄riak menmen yaaim te hi hin̄ni heriuwe menmen hi h̄riakem me God. Te hi h̄rekes ap h̄riak menmen im au. God kekepa te hi h̄riak menmen h̄ram m̄re yaaim. ¹¹ M̄t han aposel h̄r netpi h̄m me God o hi hetpi h̄m me God h̄ram wein̄m. Menmen iuwe h̄ram mar im: Haiu aposel metpi h̄m me Krai m̄p̄ram, te yi epei yisesim.

Haiu m̄t miyap̄rwe mami te maain God p̄ke kak̄ikeyei haiu m̄t

¹² Haiu mat̄p m̄t h̄m me Krai kaa te God p̄ke k̄k̄iak kekrit kau. Te yi m̄t han niut̄p niut̄p yek̄re n̄m̄n ke yi m̄t miyap̄rwe, yi yenmak te yi yat̄p m̄t kerek n̄paa h̄r naa, maain h̄r ap p̄ke nan̄krit au? ¹³ M̄t h̄r naa p̄ke nan̄krit au, te h̄ram mar ke God ap k̄k̄iak Krai h̄rak kekrit kepu au.

¹⁴ God ap k̄k̄iak Krai h̄rak p̄ke kekrit kau au, te haiu m̄t metpi h̄m enum wein̄m te yi yises h̄m wein̄m. ¹⁵ *Yi yises h̄m wein̄m te haiu m̄t enun mem̄tip̄n metpi menmen me God h̄ra merekyi enum mat̄p h̄rak epei k̄k̄iak Krai kerek n̄paa kaa, h̄rak kekrit kau. God ap k̄k̄iak Krai te maain h̄rak ap te kak̄ik̄aan m̄t kerek epei naa. ¹⁶ M̄t h̄r naa p̄ke nan̄krit au. Te God ap k̄k̄iak Krai h̄rak p̄ke kekrit kepu auyel! ¹⁷ God ap k̄k̄iak Krai te yi yises h̄m m̄rak wein̄m. God ap kesak menmen enum mi yi ȳre m̄t miyap̄r yaain au. Yi enun. ¹⁸ God ap kesak menmen enun haiu m̄t m̄riakem, te m̄t kerek n̄paa nises h̄m me Krai kerek menmen enum nau han k̄r, h̄r nantike God nanu nan̄t au. ¹⁹ Haiu m̄re m̄t kerek nises h̄m me Krai me w̄ haiu mau t̄ in h̄rak kekepai, te maain haiu mami God ap kak̄ikepai p̄ke kak̄ikeyei haiu mam̄krit, te m̄t nau t̄ in han kitet haiu enun metaritari h̄r han etwen̄nei w̄senum.

²⁰ *Te h̄m im hi nepei hetpim h̄ram au. God epei k̄k̄iak Krai h̄rak p̄ke kekrit kepu. H̄rak kekrit kin̄n m̄t miyap̄r yap̄rwe naa kerek maain God p̄ke kak̄ik̄an. ²¹ *Menmen hi hetpiyem

h̄ram yaaim hentar menmen im. M̄tik kiut̄p Adam k̄riak menmen enum kenip haiu m̄t miyap̄r yap̄rwe haiu mami. Mar keremem te m̄tik kiut̄p Krai h̄rak kak̄nipay haiu m̄t kerek mami haiu p̄ke mam̄krit kak̄antar h̄rak p̄ke kekrit kau. ²² Haiu m̄t yap̄rwe mami mentar haiu nepenyerer ne Adam. Mar keremem te haiu m̄t kerek haiu ne Krai, maain haiu mami te God kak̄ikeyei haiu m̄t. ²³ *Haiu yap̄rwe mami, maain haiu p̄ke mam̄krit mam̄ me w̄ God kemeteiyem. Krai h̄rak kin̄n kekrit kau. Maain w̄ kerek h̄rak p̄ke kak̄n kak̄wep̄yap̄r h̄rekes, God kak̄ik̄an m̄t kerek epei nisesik h̄r m̄t n̄rak.

²⁴ Me w̄ im menmen yap̄rwe maain tewen mami mam̄t. W̄ kerek Krai kakin̄n kak̄iwaank menmen me gavman metike menmen me m̄t iuwe, netike menmen m̄r iuwe, h̄rak kak̄wis God kakin̄n menmen yap̄rwe. ²⁵ *Krai h̄rak kakin̄n naanmam̄re menmen yap̄rwe ere God kakin̄n m̄t enun nepan n̄rak. ²⁶ *H̄rak kakin̄n menmen enum yap̄rwe, maain menmen kerek menip haiu m̄t metike menmen yap̄rwe mami, God kak̄iwaankem h̄ram mam̄t, te haiu mam̄t mam̄t. ²⁷ *H̄m me God mau t̄wei h̄ram mat̄p mar im: “God kin̄n menmen yap̄rwe h̄ram mam̄ises han ke Krai.” H̄m im kerek mat̄p “Menmen yap̄rwe” h̄ram ap mat̄p me God h̄rekes au. H̄rak kakin̄n menmen yap̄rwe kerek in ek mam̄ises han ke Krai. ²⁸ Maain God kakin̄n menmen yap̄rwe mam̄ises han ke Krai, te Krai h̄rak N̄kan ke God, h̄rak kak̄wis God h̄rekes kakin̄nek kak̄antar n̄paa God kekepk̄ik kin̄n menmen yap̄rwe. H̄rak kises han ke God epei au, te God h̄rekes kakin̄n haiu m̄t yap̄rwe.

²⁹ H̄m im hi hetpiyem me maain God kak̄ik̄an m̄t miyap̄r kerek epei naa, h̄ram enum hi emit̄p̄n heriuwerem, m̄t nenmak te h̄r newis m̄t han h̄r n̄k̄iri neriuwe t̄par mam̄kaap̄ m̄t miyap̄r h̄r epei naa a? H̄r han kitet menmen enum h̄r n̄riakem. ³⁰ *H̄m im h̄ram enum me nemitet̄p̄n keremem, menmak te haiu m̄t in kekrit kekrit mam̄wis menmen enum mam̄nen menep te mam̄raiwaank a? Au! Haiu em̄weik̄in sip em̄wet h̄m me God im em̄r̄r. ³¹ *Nai yinan, hi hetpi kekrit kekrit hi h̄riak menmen me God te menep hi hahi. Menmen hi hetpiyem h̄ram yaaim mar ke h̄m hi hetpiyem in ek. Hi han yaaik heriuwi hentar yi ne Krai Jis̄s k̄au iuwe.

* 15:10 2Ko 6:1, 11:5, 23 * 15:15 Ap 1:22, 4:33, 5:32

4:16; Rev 20:5 * 15:25 Mt 22:44 * 15:26 Rev 20:14, 21:4

2Ko 4:10-11 * 15:32 Ais 22:13; Lu 12:19-20

* 15:20 Kl 1:18 * 15:21 Ro 5:12, 18 * 15:23 1Te

* 15:27 Sam 8:6 * 15:30 Ro 8:36 * 15:31

32 *God ap kakikoya te hi hirak menmen im weinim. Nipaa hi heit wit Efesas hi etike mit hir enun nire sak mit hir nakip hennik ketuk, haiu menehan te menep hir naniyep hi hahi. God ap te kakikekyei haiu mit te him im nipaa mit netpim haiu emisesim hiram mire yaaim. Hiram matip, "In ek haiu mamim menmen metike tipar si enum ere haiu han yaaik iuwe mamintar maain haiu mami."

33 Yi ap eiwis mit han nanmitipin nanriuwe menmen hir netpiyem. Yi eitike mit enun eikiyan eiwepnak, hir nanawaank han ki me menmen yi yisesim me God pike kakikekyei haiu mit. 34 *Yi han ekitet menmen werek werek eiweikin sip eiwet menmen enum. Mit han en yi mit ap yertei God yisesik au. Hi hetpi him im hiram merexyi yink enuk te yi eiweikin sip pike eiyses him yaaim.

Maain God kakikiak yink kaiu hirak kakweikin kakre yaaik

35 Mit han nitauhi menmen im: "Mamerkeik te God kakikian mit nipaa naa? Hirak kikian mit epei au, hirak kakwetir yink kakre mekam?" 36 *Mit nanitauhiyem te hi etpor ahir ik: Ti mitik enuk heptari menmen im. Yehes me rais ti emir emit ni ap te mamwo ere haas miram mamisine te hiram mamwo. 37 Yehes me rais kerek yi yamir mekre ti hiram yehes weinim me rais o menmen ham, te hiram ap haas metike nikim keremem maain mamwo au. 38 *God kewet rais yehes hiram mewo mire menmen ham hirak hanhan kenipem. Menmen yapirwe ap mewo mipiram au. God kehimitanem hiram mamwo mamre menmen ham. 39 Yink yapirwe hiram ap miram au. Yink ke mit miyapir hirak hak. Yink ke samiyak hirak hak. Yink ke hore hirak hak, yink ke saauk hirak hak. 40 Menmen yapirwe mau nepni, menmen ham mau ti. Menmen mau nepni hiram yaaim te hiram meweikin me menmen ham yaaim mau ti. 41 Wepni hirak kir kipre hak, wenke hirak kipir kipre hak, hir me witaan hiram mipir ham. Nimin ke hir yapirwe, ham mir iuwe, ham au mir kike.

42 Yink kaiu maain God kakikiak hirak kakir ke menmen hi nepei etpiyem. Yink kaiu hirak kire yehes. Yink kaiu maain hir nanwisik kakikre hei, hirak kaknink kakisine kakit. Te yink kaiu kerek God kakikiak, hirak ap te kakisine kakit au. 43 *Yink kerek maain mit nanwisik kakikre hei hirak menmen enuk weinik kerekek.

Te yink maain kerek God kakikiak hirak kakre yaaik. In ek yink hirak kaknap te hirak ap mampenuk. Maain hirak kakre manpenuk wisenuk. 44 Yink kaiu kerek maain mit nanwisik kakikre hei, hirak menmen me ti kerekek.

Maain yink kaiu God kakikiak, hirak kakweikin kakre hak yaaik kerek kakikaap himin kaiu kaku werek kakikrerek. Yink ke hirak kepu, te haiu merpei maain haiu mamit yink hak kakikaap himin kaiu hirak kaku. 45 *Him mau tiwei me God mit newisim hiram matip mar im. Hiram matip me Adam, "God kiriakek hirak kepu." Te Kraisi hirak kire Adam, hirak kikiru kan kewet haiu mit Himin kirak, haiu mamu mantikerek. 46 Haiu eminin emu ti ik emriuwe yink kerek God naanmiprewek au. Yink ke ti kerekek. Maain God kakweikin yink kaiu te God Himin Yaaik hirak naanmamrai yink kaiu.

47 *God kiriak mitik Adam kinin kau ti hirak yink kirak ke ti. Te Mitik Kraisi kerek kikiru kan, hirak keke wit ke God kan. 48 Hir mit miyapir nau ti hir nepenyerer ne mitik Adam kerek nipaa God kiriakek ke ti te hir nar ke hirak kerekek. Maain hir mit miyapir kerek nanu wit ke God, hir nanweikin nanir ke Mitik Kraisi hirak nipaa keke wit ke God kan hir nanir ke nepenyerer hirak. 49 Yink kaiu ik hirak kar ke mitik Adam kerek nipaa God kiriakek ke ti, te maain yink kaiu kakweikin kakir ke Kraisi kerek nipaa keke wit ke God kan.

50 *Nai yinan hi hetpi menmen im. Yink kaiu God kiriakek ke ti ap te kaku kakit wit kirak au. Menmen kerek maain kakisine ap te kakno wit kerek menmen ap mamisine au. 51 *Yi eiymtau him im hi hetpiyem me menmen nipaa mit hir nerteyem au. Mit han nekre nimin ke haiu mit kerek mises him me Kraisi mau ti, hir ap te nani taau. Te God kakweikin yink kir waswas. 52 *Wi mitik ensel kaktenu taur kirak kehimitan wi me ti nepei mesi, God kakweikin yink kir waswas kakir ke mitik nanamir hei mwen. Mitik ensel kaktenu taur kirak epei au, God pike kakikian mit kerek nipaa naa, hirak kakweikin yink kaiu, te haiu ap pike mami taau. 53 *Hirak kakweikin yink kaiu kakintar yink kaiu maain kerek haiu mamnap mami hirak ekweikin ekre yink ap te haiu mamnap o mami. 54 *Maain God kakweikin yink kaiu kerek kaknipai haiu mamnapo mami, hirak kakweikin kakre yink yaaik ap te kaknipai haiu mamnap

* 15:34 Ro 13:11; Ef 5:14; Ap 26:8; 1Ko 6:5 * 15:36 Jo 12:24 * 15:38 Jen 1:11 * 15:43 Fl 3:20-21 * 15:45 Jen 2:7; Jo 6:63; 2Ko 3:6, 17 * 15:47 Jen 2:7 * 15:50 1Ko 6:13 * 15:51 1Te 4:15-17 * 15:52 Mt 24:31 * 15:53 2Ko 5:4 * 15:54 Ais 25:8

o mami au. Te h̄m me God n̄paa m̄t newis̄m mau t̄wei mamnen. H̄ram mat̄p mar im:

“God epei kin̄n menmen enum menip haiu m̄t

miyap̄r yap̄rwe haiu mami.

⁵⁵ *In ek menmen enum h̄ram meni-pai haiu m̄t miyap̄r mam̄waank, h̄ram epei au enum m̄re henmik kewen. Menmen enum h̄ram meni-pai haiu mami h̄ram epei au mesi.”

⁵⁶ *Menmen enum mekre han kiau mam-nipai haiu mami. H̄m me God mau t̄wei n̄paa Moses kewis̄m h̄ram m̄k̄am menmen enum mekre han kiau, meni-pai haiu m̄r̄ak menmen enum te haiu mami. ⁵⁷ T̄s, haiu emt̄p God h̄rak yaaik kentar h̄rak keruwet J̄sas Krai kiau Iuwe h̄rak kin̄n menmen enum mekre han kiau meni-pai haiu mami. Te haiu ap mami mam̄t au, haiu p̄ke mam̄krit mamu.

⁵⁸ *Te nai yinan yaain yi han tokik eiyyu ap eiwis̄ h̄m ham enum memip̄n mamri han ki. Yi ap einapen eir̄ak menmen me M̄t̄ik Iuwe Krai hekrit hekrit au em̄t eiyȳntar yi yertei menmen yi ȳr̄ak M̄t̄ik Iuwe em, h̄ram ap wein̄m au.

16

H̄m me pewek m̄t ne Korin nant̄iwem nanwet m̄t miyap̄r han em

¹ *In ek hi ewisi h̄m me pewek kerek yi h̄ras yewis̄m m̄waai niut̄p. Te yi eiwet m̄t miyap̄r han kerek h̄r nises God neit provins Judia yi eiwet̄rem. Hi ewisiyem entar yi epei yitauhiyem. Yi yises menmen hi epei at̄p m̄t nises h̄m me God neit provins Galesia em. ² Me w̄ Sande miut̄p miut̄p yi m̄t miyap̄r yap̄rwe niut̄p niut̄p eirem̄r pewek p̄nam me menmen God kekepi yi epei yet̄wem me menmen yi ȳr̄akem. Yi eirem̄r pewek im eiwis̄m emwaai niut̄p te maain w̄ kerek hi anen et̄wem, yi ap eino ein eino ein eiriyyam me m̄t miyap̄r en au em̄t! H̄ram menmen yi epei yewis̄m h̄ram emwaai em̄meriyo. ³ Maain hi anen hi awis̄ t̄wei keiyak kak̄kaap m̄t ne Jerusalem h̄r nan̄rtei yi neim̄n, hi awet m̄t kerek yi yehim̄teni h̄r nant̄iwek kaktike pewek mi, hi ariuweti h̄r neiȳm en̄no wit Jerusalem. ⁴ Maain hi anen hi han kitet h̄ram yaaim te hi ano Jerusalem h̄r nantikewa haiu emriyan emno.

Pol hanhan kaknen kakir m̄t miyap̄r ne wit Korin

⁵ *Hi ehin̄n ano provins Masedonia. Hi hen en apeu au, te hi p̄ke anen ari yi m̄t miyap̄r en. ⁶ *Hi anen ehu etikewi w̄ mei yap̄rwe au en, hi ehu w̄ ere haw̄ h̄tan epei au. Haw̄ h̄tan epei au, yi eikepa eiriuweta hi ano wit keiyak hi hanhan anori. ⁷ *In ek hi h̄napen anen ari me w̄ hi ano wit hak menep entar hi ehu etikewi w̄ mei kike au em̄t. Maain m̄t̄ik Iuwe Krai kakwisa hi anen ehu etikewi w̄ mei yap̄rwe. ⁸ Te in ek hi ahu in heit wit Efesas ere maain w̄ haiu m̄t ne Isrel menewem Pentikos h̄ram mamnen. ⁹ *Hi wen ahu in entar M̄t̄ik Iuwe h̄rak k̄r̄ak menmen yap̄rwe yaaim epei man mamwisai haiu mamt̄p m̄t h̄m m̄rak h̄r nanisesim. Te m̄t enun han n̄napen h̄m me God h̄r nau in nanraiwaank menmen haiu mat̄p m̄t miyap̄r em.

¹⁰ *Maain Timoti h̄rak kaknen yi naanemprewek werek werek, te h̄rak ap kakneini au. H̄rak eku werek etikewi. Hi hetpi h̄m im hentar Timoti ketikewa haw̄r w̄r̄ak menmen me M̄t̄ik Iuwe h̄ram m̄p̄ram. ¹¹ *Yi ap einein̄k einan yip̄r eiw̄rek yi han kitet h̄rak m̄t̄ik wein̄k au em̄t! Yi eikepik te h̄rak p̄ke kaknen eku werek werek ek̄ntar hi etike nauu yinan han in haiu mameriȳwek h̄rak kaknen. ¹² *In ek hi etpi me Apolos. Hi epei hetp̄wek h̄m iuwe h̄rak ektike nauu yinan han in h̄r nanriyan nan̄no nanri. Te h̄rak au k̄napen. H̄rak kat̄p kar ik: “Hi ap te in ek ano au. Maain God kakwisa hi anen, te hi anen ah̄ri.” Te hi hetpi, maain h̄rak kaknen.

H̄m ham p̄nam h̄ram m̄karu

¹³ *Yi naanemp̄re h̄ras te yi eiyyises h̄m me God werek werek. Yi eire m̄t iuwe han tokik (o einak̄n tokim) eiyyu me menmen enum mamnen mamriwaank. ¹⁴ Menmen yap̄rwe yi ȳr̄akem eiyȳntar yi hanhan eiriuwe m̄t miyap̄r han eikepi eiriuw-erem. ¹⁵ *Nai yinan, yi yertei menmen im. M̄t̄ik Stefanas ketike m̄te n̄kerek n̄rak h̄r nemtau h̄m me God h̄r nin̄n nisesim nek̄re n̄m̄n ke yi m̄t miyap̄r yap̄rwe nau neit provins Akaia. H̄r epei nises han k̄r nen n̄kaap m̄t miyap̄r kerek nises h̄m me God. Te hi hitihi h̄m iuwe yi m̄t miyap̄r en. ¹⁶ *Yi eiyȳmtau h̄m m̄r̄ metike h̄m me m̄t h̄r nekepi n̄r̄ak menmen iuwe mar em. ¹⁷ Hi han

* 15:55 Hos 13:14 * 15:56 Ro 6:14, 7:13 * 15:58 2Kro 15:7; Rev 14:13 * 16:1 Ro 15:25-26; 2Ko 8:1-9; Ga 2:10 * 16:5 Ap 19:21 * 16:6 Ro 15:24; Ta 3:12 * 16:7 Ap 18:21 * 16:9 Ap 19:8-10; 2Ko 1:12; Kl 4:3; Rev 3:8 * 16:10 1Ko 4:17 * 16:11 1Ti 4:12 * 16:12 1Ko 1:12, 3:6 * 16:13 Sam 31:24; Ef 6:10 * 16:15 Ro 16:5; 1Ko 1:16 * 16:16 1Te 5:12 * 16:18 Fl 2:29

yaaik hentar Stefanas, Fotyunetas, tetike Akaikas epei tan tira. Hırakıt tan tekepa teriuwe menmen yi ap yekepa yeriuerem yentar hi ap hau hetikewi. ¹⁸ *Hi han kitet hırakıt terekyi yi han yaaik yar ke hırakıt epei terekyi hi han yaaik. Yi han ekitet mıtıkıt tar ik hırakıt mıtıkıt iuwe. ¹⁹ *Mıt miyapır kerek nises hım me God neit provins Esia hır nesiuwe hım netpi, “Yi yaain.” Akwila ketike mıtıe pırak Prısıla hır netike mıt miyapır han kerek nises hım me God nererik neit wınak kır in, hır yapırwe nesiuwi hım netpi, “Yi yaain.” ²⁰ *Naiu yinan yapırwe in hır nesiuwi hım netpi, “Yi yaain.” Wı kerek yi yererik yi eitıpan yi eiyewewan eiyır ke mıt yaain ne God nırakem.

²¹ *In ek hi Pol hırekes hewis hım mai yinan im mau tıwei men yi mıt miyapır hi hetpi, “Yi yaain.” ²² *Mıt miyapır han en kerek hır ap hanhan neriuwe Mıtık Iuwe Kraıs hır nemipın hır han kitet maain hırak kakıwaanki. Mıtık Iuwe kiau Yaaik Kraıs, ti enen.

²³⁻²⁴ Hi hanhan Mıtık Iuwe Kraıs kakrekyi menmen yaaim. Hi hanhan yi mıt miyapır yapırwe en hentar haiu ne Kraıs Jisas.

Mepır keremem

* 16:19 Ap 18:2, 18, 26; Ro 16:3-5

* 16:20 Ro 16:16; 2Ko 13:12

* 16:21 Kl 4:18; 2Te 3:17

* 16:22 Ga 1:8-9

Tiwei Pol Kewisik Ken Mit Ne Wit Korin - 2 Menmen me tiwei ik

Pol kitehi God katip hirak yaaik ekentar
hirak kekepik 1:1-11

Pol kewepyapir menmen mau mekre
han kirak ekatip mit ne Korin em 1:12-
7:16

Him me kolekta mit ne Korin nansiuw-
erem emamno mit ne Judia 8:1-9:15

Pol naanmipre hirekes me hirak keit
eniuk iuwe aposel 10:1-13:10

Pol katip mit ne Korin him mikaru 13:11-
14

1 *Hi Pol hi hire mitik aposel ke Krai-
Jisas hatip mit him mirak. Nipaa God
hanhan kewisa hi hire mitik aposel hi
hiraik menmen mirak. Hi hetike kaiu
yinak Timoti hawir wik wewis tiwei ik
wesiwerek kaknen yi mit miyapir ne weiwik
me God yi yau wit Korin ke provins Akaia,
yi yetike mit miyapir ne God yerer wit
wit yeit provins eik e. 2 *Hi hanhan God
Haai kaiu ketike Mitik Iuwe Jisas Krai-
s hiraik tatrekyi menmen yaaim yi eiyu
werek werék.

*Pol katip God hirak yaaik kentar hirak
kekepik*

3 *Haiu emwenipi niuk me God, hirak
Haai ke Mitik Iuwe kaiu Jisas Krai-
s. Haiu mertei hirak Haai ke han teweninai,
hirak Haai ke kekepai. 4 Hirak kakikepai
han kaiu me menmen enum mamnen te haiu
han etwenin mit miyapir han haiu emkepi
me menmen enum mamnen. Haiu emkepi
emriuwe menmen God nepei kekepai ker-
iwerem. 5 *Him im yaaim. Menmen enum
yapirwe mamnen mamraiwaank mamir
ke nipaa menmen mewaank Krai-
s. Mar ke menmen enum meraiwaank, te Krai-
s kakikepai me menmen te haiu han yaaik
mamu. 6 *Mit niraik hi hetike Timoti
enum nerawirwaank nentar hawir wetpi
him yaaim me God, hiram mekepi yi
han yaaik eiyu yi yertei God kakikepi
maain kaknen kaktihis. Mit nerekyawir
enum, te God kekepawir. Menmen im
mamkepi yi han yaaik eiyu eiyintar maain
menmen enum mamnen mamriwaank yi
yertei God kakikepi kakir ke hirak nepei
kekepawir. 7 Hawir wertei werék werék
me yi mit. Menmen enum mamriwaank
mamir ke menmen enum merawirwaank,
hawir wertei God kakikepi yi han yaaik

eiyu eiyir ke God kekepawir han yaaik
wepu.

8 *Nawir yinan, hawir hanhan yi yertei
werek werék menmen enum nepei man
mewepir weit provins Esia. Menmen
enum epei man hiram mewewir han
kawir te hawir han kitet hawir wawi.
9 Hawir han kitet hawir wawi wawir ke
mitik kerek mitik masistret hirak nepei
katip hawir wawi. Menmen im nepei
man mekepawir wertei hawir hirekses
ap wawin menmen im au. Hiram
mekepawir te hawir wertei God kerek
hirak kikian mit nipaa naa hir pike nekrit,
hirak kerekek kakikepawir. 10 *Hirak
nepei kekepawir me menmen enum
te hawir wawi au. Maain hirak pike
kakikepawir. Hawir han kitet hirak in ere
maain hirak kakikepawir naanmamrawir.
11 Yi mit eikepawir eiriuwe menmen yi
eiyitehi God em kakikepawir. Yi yiraikem
te maain mit miyapir yapirwe nanimtau
God kemtau him hir nitiwekhi me hawir
hirak kakikepawir, hir nanwenipi niuk
mirak nantip hirak yaaik.

*Pol keweikin han kirak te hirak ap kan
wit Korin au*

12 *Haiu han yaaik meriuwe menmen
im. Han kaiu kitet menmen haiu miriakem
haiu mises menmen yaaim God kewe-
taiyem haiu ap mari han ke mit miyapir
meriuwerem au. Menmen me ti mit
nerteyem ap mekepai haiu miriakem au.
God kerekek kekepai haiu miriakem. Haiu
mises menmen im mekre nimin ne mit
miyapir ne ti, te haiu misesim wisenum
mekre nimin ne yi mit miyapir. Te haiu
han yaaik meriuwe menmen im. 13-14 *Him
hi hewisiyem mau tiwei ik, as o hir hiram
ap misawin mire him tok piksa au. Men-
men yi yekinaam hiram keremem hi het-
piyem. Hi hanhan yi eiyirtei werék werék
menmen in ek yi yerteiyem kike kike me
haiu mit. Te maain wi kerek Mitik Iuwe
Jisas pike kaknen kaktaihis, haiu han yaaik
mamriuiw yentar yi yau yaitike Krai-
s, yi han yaaik eiriuwe haiu mit aposel eiyintar
haiu metpi him yaaim mekepi meriuw-
erem. 15 Hi han kitet yi han kiteta hi hire
apotel yaaik te hi hanhan hahinin anen
ari, te hi akepi yi han yaaik eiyu mei wik.
16 *Hi nipaa han kitet hi ahinin anen ari
yi yeit wit Korin me wi hi ano provins hak
Masedonia. Au, hi anaawiri hahit wit ki hi
in ek han hau provins Masedonia. Maain
hi anaawir Masedonia hi pike ano ari yi
mit yeit wit Korin, te yi eikepa eiriuweta

* 1:1 1Ko 1:1 * 1:2 1Ko 1:3 * 1:3 Ef 1:3; 1Pi 1:3; Ro 15:5 * 1:5 Sam 34:19, 94:19 * 1:6 2Ko 4:15 * 1:8
Ap 19:23; 1Ko 15:32 * 1:10 2Ti 4:18 * 1:12 Hi 13:18; 2Ko 2:17; 1Ko 1:17 * 1:13-14 2Ko 5:12; Fl 2:16 * 1:16
1Ko 16:5-6

hi ano provins hak Judia, te hi ari mei wik.
 17 Te yi han kitet wⁱ kerek hi hewis tⁱwei
 hatip hi hanhan hahinⁿ anen ari me wⁱ hi
 ano provins hak Masedonia, hi ap han kitet
 menmen werek au. Te hi heweikⁿ han kai
 a? Yi han kitet hi hⁱre mⁱtik enuk ke tⁱ, hi
 hatip 'O, hi enen,' te hi hepakiⁿem mekre
 han kai hi au hⁱnapen a? Taauye! 18 Mar
 ke hⁱm me God hⁱram yaaim, hi ap hetpi
 hⁱm 'O, hi anen,' te hi hepakiⁿem mekre
 han kai hi au hⁱnapen. Taauye! 19 *Nⁱpaa
 hi, Silvenes, Timoti, hⁱau mau metikewi
 hⁱau metpi hⁱm me Nⁱkan ke God Jisas
 Krais. Yi yertei Krais hⁱrak ap katip men-
 men hⁱrak kakisesim te maain kakweikⁿ
 sip kewet hⁱm nⁱpaa hⁱrak ketpim au.
 Hⁱrak kakisesim keremem. 20 *Menmen
 yapⁱrwe God katip hⁱrak kakriakem, Jisas
 hⁱrak kakisesim kakreyiyem. Wⁱ hⁱau
 mamwenipi niuk me God mentar men-
 men im yaaim, hⁱau matip Mⁱtik Krais
 hⁱrak yaaik kakises menmen hⁱrak katip
 hⁱrak kakisesim. 21 *God Haai kerek
 hⁱrak kekepai hⁱau mⁱt hⁱau metike Krais
 mau niutip. 22 *God hⁱrekes kehimⁿtenai
 hⁱau nⁱrak, hⁱrak kewis Hⁱmⁿ kⁱrak Yaaik
 kekre han kⁱau, hⁱrak kⁱre menmen kⁱke
 keteiknai menmen hⁱrak kakwetai men-
 men yapⁱrwe.

Pol ap ken kⁱri waswas au

23 *Hi hewisⁱsyek me menmen im te
 God kertei han kai kakwepyapⁱrem. Te hi
 hetpi werek hi ap hewisⁱsik me menmen
 au. Hi ap hinⁿ han hⁱri yi mⁱt ne wit
 Korin me wⁱ hi hen provins Masedonia
 hentar hi hⁱnapen heni yi mⁱt arekyi yi
 han enuk. 24 *Hⁱau ap metpi hⁱau minⁿ
 naanmⁱpri me menmen me God yi yisesim
 au. Hⁱau mertei yi yises God werek werek
 hⁱau mⁱrak menmen metikewi mamkepi
 yi han yaaik eiyu.

2

1 *Te hi epei han kai kitet hatip har ik.
 Hi ap anen ari yi mⁱt etpi menmen me han
 enuk heriuwerem. 2 Hi anen etpi menmen
 te yi han enuk, te neimⁿ nankepa hi han
 yaaik ehu a? Taauye! Yi mⁱt kerek hi
 anipi yi han enuk keriyen. 3 Hi hⁱnapen
 anen ari yi mⁱt miyapⁱr en yi yenipa hi han
 enuk au. Hi hanhan yi eikepa hi han yaaik
 etikewi, te hi hinⁿ hewis tⁱwei men yi mⁱt,
 hi hetpi menmen hi han enuk heriuwerem.
 Hi hertei wⁱ kerek hi han yaaik heriuwe
 menmen, te yi yapⁱrwe han yaaik yetikewa
 me menmen. 4 *Wⁱ hi hewis tⁱwei ken

yi mⁱt miyapⁱr en, hi hewisⁱk hⁱrak au
 kerekyo han kai au toenuk te hi hⁱkit. Hi
 hⁱnapen henipi han enuk heriuwe hⁱm hi
 hewisiyem au. Hi epei hanhan yi eiyⁱrtei
 hi han tewenⁿi wisenum keremem.

*Pol katip hⁱr mⁱt ne Korin pⁱke nanⁱthis
 mitik nⁱpaa kⁱriak enum*

5 *Mⁱtik kerek kⁱriak menmen enum
 hⁱrak ap kenipa han enuk au. Hⁱrak kenipi
 keriyen yi han enuk. Hi hⁱnapen hemipⁿ
 hatip hⁱrak kenipi yi yapⁱrwe han enuk
 au. Yi mⁱt han keriyen. 6 Menmen yi
 mⁱt yapⁱrwe yerekyⁱwekem me menmen
 enum hⁱrak kⁱriakem hⁱram werek. 7 Te
 in ek yi mⁱt miyapⁱr yi ap han ekitet
 menmen hⁱrak kⁱriakem, nepei werek
 emⁱt yi einaipⁱsem. Yi eiyⁱtpⁱwek hⁱm
 yaaim em eiyⁱm eirekyⁱwek han yaaik te
 menmen im ap mamrekyⁱwek han kⁱrak
 mamⁱwaankek. 8 Te hi hitihi hⁱm iuwe
 te yi eiteikⁿwek yi wen han tewenⁿek.
 9 *Nⁱpaa hi hewis tⁱwei ken yi mⁱt te hi
 hanhan hertei yi yaain yises menmen hi
 hetpiyem werek werek o au me yi yepⁱr
 mⁱtik eik kⁱriak menmen enum kakno.
 10 Yi mⁱt miyapⁱr yi ap han ekitet men-
 men enum hⁱrak mⁱtik hak kerekuyiem.
 Yi han tⁱwaaiyem, te hi han tⁱwaaiyem
 emⁱt. Menmen enum hⁱram nepu, te hi
 han tⁱwaaiyem emit, te hi hⁱrak men-
 men im atip Krais em, te hⁱram mamkepi
 yi yertei hi han tⁱwaaiyem emⁱt. 11 *Hi
 hⁱrak menmen im hentar hi hⁱnapen
 Seten kakinⁿai kewisⁱsai me mⁱtik kerek
 hⁱau nepei menerek mepⁱrek. Hⁱau nepei
 mertei menmen enum Seten han kitet
 kakreyaiyem.

*Pol hanhan keriuwe Taitas keit wit
 Troas*

12 *Nⁱpaa hi hⁱniu hen wit Troas
 hewepyapⁱr hⁱm yaaim me Krais, Mⁱtik
 Iuwe God kinⁿ ken kekekyor han te hⁱr
 hanhan nanⁱmtau hⁱm hi hetporem. 13 *Te
 hi han kai ap kepu werek werek au hentar
 hi hemer^r kⁱau yinak Taitas te hⁱrak ap
 kan kⁱra au. Hⁱrak ap kan kⁱra au, te hi
 hanhanek hi hⁱnaaiw^r wit Troas hi hen
 provins Masedonia hⁱrek hⁱrak ketpo me
 yi mⁱt en.

God kⁱkaap mⁱt aposel hⁱr ninⁿ Seten

14 Te in ek hi hitihi God hatip hⁱrak yaaik.
 Hⁱrak kekepai keriuwe menmen iuwe me
 Krais te hⁱau minⁿ menmen me tⁱ. God
 ketaihis kesiuwai hⁱau men wit heriyai
 heriyai hⁱau matip mⁱt hⁱm yaaim me
 Krais. Hⁱm im hⁱram yaaim mar ke mⁱt hⁱr

* 1:19 Ap 18:5 * 1:20 Rev 3:14 * 1:21 1Jo 2:27
 2Ko 11:31 * 1:24 1Pi 5:3 * 2:1 1Ko 4:21; 2Ko 12:21
 * 2:11 Lu 23:31 * 2:12 Ap 14:27; 1Ko 16:9 * 2:13 Ap 20:1

* 1:22 Ef 1:13-14; 2Ko 5:5; Ro 8:16-17 * 1:23 Ro 1:9;
 * 2:4 Ap 20:31 * 2:5 1Ko 5:1 * 2:9 2Ko 7:15; 10:6

nemiwo (o nemiyin) tɪpar mekre heurek, maain hɪr newepim hɪram mɪnɪn meprer wit wit heriyai heriyai. ¹⁵⁻¹⁶ **Hau mɪt aposel hau mɪre menmen mɪnɪn yaaim me Krai hɪrak kewepwarem kewet God em. Hau mɪre menmen mɪnɪn yaaim men nɪmɪn ke mɪt miyapɪr kerek God kaktorhis. Me mɪt miyapɪr kerek God kaktorhis, menmen hau misesim hɪram mɪre menmen mɪnɪn yaaim mamkepi hɪr nanu werek werek. Me mɪt kerek God ap kaktorhis nanɪno si, menmen hau misesim hɪram mɪre menmen mɪnɪn enum meniɪpi hɪr nani. Mɪt neimɪn hɪr nanɪrtei menmen im werek werek a? Taauye! ¹⁷ *Yi yertei hau mɪt ap mɪrak menmen mar ke mɪt yapɪrwe hɪr nɪrɪakem. Hɪr nepno heriyai heriyai natɪp mɪt hɪm me God hanhan nanɪt pewek mererim keremem. Te hɪr ap nankaap mɪt miyapɪr au. Te hau mɪt aposel au. Hau mɪt han kiau yaaik hau matɪp mɪt hɪm yaaim me Krai mentar God kehimiɪntenai hau mɪrɪakem. Hau metike Krai mau han kiutɪp, God kɪrai hau matɪp mɪt miyapɪr hɪm mɪrak.

3

Hau mɪrɪak menmen matɪp mɪt hɪm lo ham yaaim me God

¹ *Menmen hawɪr wewisiyem meniɪpi yi han kitet hawɪr wewenɪpi niuk mawɪr iuwe te yi yatɪp hawɪr yaaikɪt a? O au en, yi han kitet hawɪr war ke mɪt han hɪr neweti tɪwei mɪt han ne wit hak newisiyek netpi hɪr mɪt yaain a? O au en, yi han kitet hawɪr hanhan yi yewisawɪr tɪwei te hawɪr wauna wit hak wewet mɪt han ek, te hɪr nertei hawɪr mɪtikɪt yaaikɪt a? Taauye! Hawɪr winapen tɪwei au! ² *Yi mɪt miyapɪr keriyen yi yɪre tɪwei hawɪr wetenenik kekke han kawɪr, yi yewenɪpi niuk mawɪr yeriuwe menmen yi yɪrɪakem te mɪt miyapɪr han hɪr nɪrem nerteiyem. ³ *Menmen yi yɪrɪakem meteikɪn mɪt miyapɪr han yi yɪre tɪwei Krai hɪrak kewisɪk kesiuwerek me his me hau mɪt aposel. Tɪwei ik Krai ap kewisɪk keriuwe si yeunek mau nan mar ke nɪpaa Moses kewis hɪm me God mau nan au. Hɪrak kewisɪk keriuwe God Hɪmɪn Yaaik kɪrak kerek kepu tipmain tipmain enum eik, hɪrak kesiuwerek ken kekke han ki kewis hɪm mɪrak mekre han ki.

⁴ Hawɪr watɪp hawɪr mɪtikɪt yaaikɪt wentar hawɪr wertei God kehimiɪtenawɪr

wɪrɪak menmen im. Krai kekepawɪr keriuwe menmen mɪrak iuwe kerek God Haa kewetɪwekem, te hawɪr wawises menmen hawɪr wetpiyem. ⁵ *Hawɪr ap iuwe te hawɪr watɪp hawɪr wɪrɪak menmen im wises han kawɪr weinɪk au. God kerek kekepawɪr kewetawɪr menmen mɪrak iuwe te hawɪr wɪrɪakem. ⁶ *God kerek kekepawɪr te hawɪr watɪp mɪt menmen me hɪm ham yaaim mɪrak. Hɪm ham yaaim me God hɪram ap hɪm lo mau tɪwei mɪt enisesim au. Hɪram hɪm yaaim matɪp mɪt God Hɪmɪn Yaaik kɪrak kakɪkepi kaktorhis hɪr nanu werek. Hɪm lo mau tɪwei matɪp mɪt ap nanisesim werek werek te hɪr nani. Hɪm ham yaaim me God Hɪmɪn kɪrak Yaaik hɪram mamkaap hau mɪt te hau mamu werek werek. ⁷ *God kewepyaan hɪm lo, hɪrak kewet Moses em mau nan. Me wɪ hɪrak kɪrɪakem, menmen me God iuwe merhɪhe mɪrius ninaan me Moses. Maain hɪram pɪke mamre kike kike ere mamɪt, te mɪt miyapɪr ne Isrel ap nanɪrek pɪke te naanmewɪriyapi me wɪ menmen me God merhɪhe mɪrius ninaan mɪrak. Menmen me hɪm lo kerek meniɪp hau mɪt hau mami, hɪram man metike menmen iuwe me God merhɪhe. ⁸ *Te hau matɪp mɪt miyapɪr hɪm me God Hɪmɪn kɪrak Yaaik, menmen im mɪrak meniɪpai hau han yaaik mepɪrɪpɪr wɪsenum mɪnɪn menmen me nɪpaa me hɪm lo me Moses. ⁹ *Hɪm lo kerek hɪram meniɪp hau mɪt mami, hɪram man metike menmen iuwe me God merhɪhe meniɪp mɪt nɪnaain nepɪrɪpɪr, te hɪm kerek mekepɪ te God kaktɪp hau mɪt hau yaain, hɪram mɪnɪn hɪm me nɪpaa God kewet Moses em, te hau han yaaik mepɪrɪpɪr iuwe. ¹⁰ *Menmen me God iuwe merhɪhe mɪrius ninaan me Moses mar ke nɪpaa ein hɪram men mɪre kike kike ere mepeit. Mar im hɪm yaaim nɪpaa God kewet Moses em hɪram epei men kike kike mentar hɪm ham yaaim me Krai me in ek God kewetaiyem hɪram mekre hɪr mɪram. ¹¹ Hɪm lo me nɪpaa ein man metike menmen iuwe me God merhɪhe, te hɪram pɪke mɪre kike kike ere meit, hɪram in ek nepɪ au mesi. Te hɪm in ek God kewetaiyem mamkepɪ hau mɪre yaain te God kaktaihis, hɪram mɪnɪn hɪm me nɪpaa mentar hɪram ap te mamɪsi au. Hɪram mamu mamɪt tipmain tipmain enum eik.

¹² Hau mertei hɪm ham yaaim hɪram mamu mamɪt tipmain tipmain enum eik, hau mamɪmerɪr menmen mɪrak merhɪhe

* 2:15-16 1Ko 1:18 * 2:15-16 Lu 2:34; 2Ko 3:5-6 * 2:17 2Ko 1:12; 1Pi 4:11 * 3:1 2Ko 5:12; Ap 18:27; Ro 16:1

* 3:2 1Ko 9:2 * 3:3 Eks 24:12; Jer 31:33; Esi 36:26-27 * 3:5 2Ko 2:16 * 3:6 Jer 31:31; 1Ko 11:25; Jo 6:63; Ro

7:6 * 3:7 Eks 34:30 * 3:8 Ga 3:2, 5 * 3:9 Diu 27:26; Ro 1:17, 3:21 * 3:10 Eks 34:29 * 3:13 Eks 34:33-35

iuwe mamnen te haiu ap mepakin him mei au. Haiu mewepyapirem te mit miyapir nerteiyem. ¹³ *Haiu ap mirak menmen Moses hirak kirakem. Hirak kewis laplap pinam mwapin ninaan mirak te mit miyapir ne Isrel ap te nanir menmen yaaim me God merhhe mrius ninaan mirak men kike kike ere meit. ¹⁴ *Moses kewis laplap pinam mwapin ninaan mirak keremem au. Mit miyapir ne Isrel han kir ap nertei menmen me God werek werek au, hiram mire laplap pinam mwapin han kir. In ek, mit miyapir ne Isrel hir nererik nekine him me Moses, hir han kir ap nertei menmen me Kraiis werek werek au. Hiram mar ke laplap pinam wen mwapin han kir. Mit hir nemtau him me Kraiis hir nisesim, hiram mar ke God keit laplap pinam mwapin han kir, hirak kenemtin kewirem men. ¹⁵ Nipaa ere in, mit nekine him me Moses, menmen mire laplap pinam mwapin han kir mentar hir ap nises him me Kraiis. ¹⁶ *Me wi kerek mit o miyapir neweikin han kir nises Mitik Iuwe Kraiis, hiram mar ke God keit laplap pinam mwapin han kir hirak kenemtin kewirem men te hir nertei menmen mirak werek werek. Hiram mar ke nipaa Moses ken kekere wnak ke God, hirak kenemtin laplap pinam keweikin ketike Mitik Iuwe tewepnak. ¹⁷ *Mitik Iuwe keit him im hirak God Himin Yaaik. Hirak kepu kekere han ke mit, hir ap te nanises menmen him me Moses ketpor te hir han kitet God katip hir yaain. Au, hiram ap mamkepai te God kaktip haiu yaain au. ¹⁸ *Haiu mit ap menmen mwapin han kaiu au, te menmen yaaim me Mitik Iuwe hiram mau mekre han kaiu. God Himin Yaaik kau kekere han kaiu keweiknai han kaiu haiu pike meweikin mar ke hirak. Mit miyapir nanirtei God keweiknai han kaiu, haiu mamir ke hirak te haiu mamwenipi niuk mirak maminterim.

4

Haiu mit aposel mewepyapir him yaaim hiram mire si

¹ *God kerekkek hirak han teweninai kehimitenai haiu mirak menmen mirak matip mit miyapir him mirak, te menmen enum man merekyei han kaiu haiu ap minain misesim iuwe au. ² *Haiu meweikin sip mewet menmen enum misawin mit nanwepyapirem haiu yink enuk meriuwerem au emit. Haiu ap

mewises mit him me God haiu meweikin him mirak matip mit hir enisesim. Au, haiu merp ninaan me God, God hirak kirai haiu metpor him mirak haiu matip him yaaim, te mit kerek nerteiyei han kaiu, hir nertei him im hiram yaaim. ³ *Him yaaim haiu matip mit em, mit ap nerteiyem werek werek, hir keriyen nanino si hir ap nerteiyem. Hir ap nises him yaaim nentar tipir enuk ke ti ik Seten hirak kewenin han kir te hir ap nisesim au. ⁴ *Hirak kewenin han kir te hir ap nertei werek him yaaim me Kraiis. Him yaaim im hiram matip me menmen yaaim me Kraiis kerek keteiknai God kire mekak kar ke hirak kiras God. ⁵ *Haiu ap metpi him me haiu hiras te yi eitip haiu mit yaain. Au, haiu metpi him im. Jisas Kraiis hirekes Mitik Iuwe kaiu, te haiu mit haiu mar ke wok mit mekepi yi eiyirteiyek werek werek. ⁶ *Haiu mirak menmen im mentar God kerek nipaa katip kar ik: "Me wit toto lait hiremes mamir," hirak kerekkek kekepai haiu mertei mekre han kaiu menmen mirak yaaim merhhe nepei au man mau Kraiis.

⁷ *God kewis menmen mirak iuwe hiram man mekre han ke haiu mit ne ti au haiu weinin. Hirak kewisim mekre han kaiu kakteikin mit miyapir ne ti menmen yaaim haiu mirakem ap meke han kaiu man. Au, hiram meke God man mekre han kaiu mekepai. ⁸ *Merer wit wit menmen enum man mewep te hiram ap meraiwaank au. Haiu ap mertei menmak menmen enum man mewep te haiu ap minaiwir menmen haiu mirakem. ⁹ Mit enun noiyai nanrekyei enum, te God ap kinaiwiraui au. Mit hir newep haiu menke te haiu ap maa au. ¹⁰ *Mit hir newep neriuwe nipin menmen ham yapirwe te hekrit hekrit sak mau yink kaiu mar ke nipaa mit enun nenep Jisas sak mau yink kirak. Sak mau yink kaiu te mit nanirem hir nanirtei Jisas Kraiis kepu ketikewei kakikepei te mit nanwep haiu mami au, haiu pike mamu werek. ¹¹ *Me wi haiu mepu ti im, mit hir noiyai nanrekyei enum, haiu mami mentar haiu mises him me Jisas haiu matip mit em. Mit hir newep menep haiu mami, te mit nanir yink kaiu kerek maain kaki, hir nertei Jisas Kraiis kepu kekepai haiu mami au, haiu pike mamu werek. ¹² Mit newep menep haiu mami te menmen im haiu mirakem hiram mekepi himin ki te yi yayu werek werek.

¹³ *Him me God kerek mitik Devit

* 3:14 Ro 11:25 * 3:16 Ro 11:23, 26 * 3:17 Jo 8:32, 36; Ro 8:2; Ga 5:1 * 3:18 Eks 16:7; 24:17 * 4:1 2Ko 3:6 * 4:2 2Ko 2:17; 1Te 2:5 * 4:3 1Ko 1:18 * 4:4 Ef 2:2; Kl 1:15; Hi 1:3 * 4:5 2Ko 1:24 * 4:6 Jen 1:3; Ais 9:2; 2Ko 3:18 * 4:7 2Ko 5:1 * 4:8 2Ko 1:8, 7:5 * 4:10 1Ko 15:31 * 4:11 Ro 8:36 * 4:13 Sam 116:10

kewisim mau tiwei Sam hiram matip mar im: "Hi hatip mit menmen hentar hi han kitet God naanmamprau kakikepa." Haiu mit in keriyen haiu han kitet God kakikepai kaktaihis kau ke nipa hira kikaap mitik hak Devit. Te in ek haiu matip mit him mirak. ¹⁴*Haiu matip mit menmen mentar haiu mertei God kerek nipa kikiak Mitik Iuwe Jisas, hira kaktaihis haiu mantikewi haiu mamirp ninaan mirak. ¹⁵*Menmen yapirwe enum man menep haiu mit aposel, mentar haiu metpi him yaaim mekepi meriuwerem. Maain him yaaim me menmen God kerekyaiyem mamno mamrer wit wit, mit nanisesim, hir nantip God hira yaaik, hir nanwenipi niuk mirak me menmen im yapirwe hira kiriakem.

Menmen enum im hiram mire menmen weinim mentar haiu mamit menmen yaaim

¹⁶*Haiu ap han enuk minaaiwir menmen im God kehimitenai haiu miriakem mentar haiu mertei God kakikekyei haiu mit, haiu yapirwe mamwenipi niuk mirak. Maain yink kau hira kiki, te hekrit hekrit God kikaap himin kau hira kau werek werek. ¹⁷*Menmen im enum hiram meraiwaank hiram mar ke menmen kike kere-mem, te hiram mekepai haiu mamit menmen yaaim me God wisenum hiram mamu mamit tipmain tipmain enum eik. ¹⁸*Tis, haiu ap te han ekitet menmen yapirwe haiu mire meriwe nanamir kau au. Im em hiram mamu me mi mei kike te maain hiram mamwaank mamit. Haiu han ekitet mamimerir menmen haiu ap mire wen au, te maain God kakwetaiyem. Menmen in ek haiu ap mire, hiram mamu mamit tipmain tipmain enum eik.

5

Menmen mit aposel hir nisesim hiram mikaap han ke mit yapirwe

¹*Haiu mertei maain yink kau ke ti ik hira kiki kakisine kakit. Haiu mami hiram mar ke mitik kau weisaak hira ketpaan ken kewepik hira kinaiwrek ken wit hak kekin hei weisaak hak. Haiu mami haiu mertei maain God kakrekyei yink hak yaaik kakit wit kira kaku kakit tipmain tipmain enum eik. Menmen im hiram mar ke winak yaaik God kimaak keit wit kira haiu mamwin. ²*Him im yaaim. In ek haiu mau yink kau ke ti ik, haiu han kitet menmen enum mewep te haiu

hanhan mamit yink hak yaaik God kakwetaiyem kakit wit kira. Hira himin kau kakikrerem te haiu mamu werek werek mamir ke mitik kau kekere winak keit ti ik hira kekepik kau werek werek. ³Maain haiu mami haiu mamit yink hak yaaik God kakwetaiyem, haiu ap te mamu himin weinik au. ⁴*In ek haiu mau yink kau ke ti ik, haiu mepu han kitet menmen yapirwe mewep mewetai han enuk. Haiu ap hanhan mami mamnaaiwir yink kau ke ti ik au. Haiu hanhan mamit yink hak yaaik God kakwetaiyem, hira kakikrehir ke yink kau ik. Te haiu hanhan yink kau ik hira ap kiki au. Haiu hanhan hira kakweikin kakre yink hak yaaik kaku kakit kaktike God. ⁵*God hirekes kerekek hira kenipai han kau te haiu mamit menmen yaaim mirak im. Hira nepei kewetai God Himin Yaaik kau kekere han kau keteiknai maain hira kakwetai menmen yapirwe hira kerekyeyem.

⁶*Haiu mertei God kakwetai menmen yapirwe hira kerekyeyem, te hekrit hekrit haiu han tokik mau meit. Haiu mertei wi kerek haiu mau ti mekre yink kau ik, te haiu ap mau metike God meit wit kira. ⁷*Haiu ap mir menmen im God kerekyeyem, te haiu mertei haiu mamtiwem mentar God ap kewisesik au. Hira katip werek werek kerekek. ⁸*Hi hatip werek. Haiu ap minaan te haiu mami au. Haiu hanhan mamnaaiwir yink kau ke ti te haiu mamu mamtike Mitik Iuwe God mamit wit kira. Hira minin yink kau kau keit ti ik e. ⁹*Haiu mau yink kau me ti im e, o haiu mamit yink hak yaaik kakit wit kira, hira menmen weinim. Haiu eminin han ekitet emriak menmen God hanhan haiu emisesim emriakem. ¹⁰*Hi hetpi menmen im hentar haiu mertei maain haiu yapirwe mamirp ninaan me Krai hira han kakitet menmen enum haiu miriakem mekre yink kau ke ti ik ek haiu miriakem. Hira han kitet o skelim menmen haiu miriakem hira kakrekyai menmen yaaim o enum mamrerim.

Mit aposel nikaap mit miyapir netike God nekiyan nau neit

¹¹*Wi kerek haiu matip mit miyapir him me God haiu miriak menmen mari han kir te hir nanisesim nentar haiu mertei maain Mitik Iuwe Krai skelim menmen haiu aposel miriakem. God kertei han kau

* 4:14 1Ko 6:14 * 4:15 2Ko 1:3-6 * 4:16 Ef 3:16 * 4:17 Ro 8:17-18 * 4:18 Kl 1:16; Hi 11:1-3 * 5:1 2Ko 4:7; 2Pi 1:13-14 * 5:2 Ro 8:23 * 5:4 1Ko 15:53-54 * 5:5 Ro 8:16, 23; 2Ko 1:22 * 5:6 Hi 11:13-16 * 5:7 1Ko 13:12 * 5:8 Fl 1:23 * 5:9 Kl 1:10; 1Te 4:1 * 5:10 Ekl 12:14; Ro 2:16, 14:10 * 5:11 2Ko 4:2 * 5:12 2Ko 3:1, 1:14

te hi hanhan yi yertei yekre han ki hi hises menmen yaaim hekepi heriuwerem yar ke God kertei. ¹² *Haiu ap pike mari han ki te yi yatip hım yaaim au. Haiu hanhan metpi hım im te yi eiyırtıeı haiu menmak te haiu yaain. Te maain yi eitip mıt han kerek han kitet menmen me niuku iuwe o klos yaaim hıram minın menmen mekre han ke mıtık, yi yayıtpor menmen im hıram yaaim au, hıram enum. ¹³ Haiu mıt haiu han kaiu ken sip mar ke mıt netpim, te haiu han ken sip kentar haiu hanhan mırıak menmen mamkepi. ¹⁴ Kraıs hırak hanhan haiu mıt, te menmen im mari han kaiu haiu mırıak menmen mırak mıkaap mıt miyapır meriuwerem. Haiu mırıak menmen im mentar haiu mertei hırak kiutıpen kaa kekrehır ke haiu mıt yapırwe, te hıram mar ke haiu mıt yapırwe maa metikerek. ¹⁵ *Hırak kaa kekrehır kaiu, te haiu mıt keriyen haiu mepu tı ik, haiu ap emises han kaiu mamrıak menmen au emıt. Haiu emises han ke mıtık kiutıpen ik kerek nıpaap kaa, God kıkıak pıke kekrit kau kekepai haiu mıt. ¹⁶⁻¹⁷ *Nıpaap haiu mıt ne tı mırıak menmen enum haiu han kitet me Kraıs mar im: Hırak mıtık kerek. Wı kerek mıt miyapır nanises hım me Kraıs nantikerek nanu niutıp, hır neweikın nanır ke mıt miyapır yaain. Menmen enum me nıpaap hıram epei au mesi meit. Menmen yapırwe yaaim mamıkrit mamıkrehır ke menmen enum me nıpaap ein. Te in ere maain haiu mıt ap te han ekitet mıt hır yaain o enun nentar hır niuk mır iuwe o hır netenen menmen yapırwe au emıt! Menmen im hıram menmen enum me tı. Haiu han ekitet mıt hır yaain nentar hır ne Kraıs keriyen.

¹⁸ *Menmen im me haiu meweikın mıre mıt miyapır yaain, God kerek kırakem. Kraıs hırak kaa kentar nu tentarakıt. Te God kerıuwe menmen im Kraıs kerekıeyem, hırak kekepai haiu mıt kerek nıpaap haiu enun nepan metike God. In ek haiu metikerek mekiyan mau meit. ¹⁹ *Menmen haiu metpiyem hıram mar im. God kekepai haiu mıt miyapır yapırwe mau tı merıuwe menmen Kraıs hırak kırakem. Te in ek God kehımteneı haiu nırak yaain. Hırak ap han kitet menmen enum haiu mırıakem au. Hırak kesakem. In ek hırak kewetaı haiu mıt aposel hım mırak me hırak hanhan haiu mıt ne tı haiu mamtikerek mamkiyan mamu mamıt. ²⁰ God kehımteneı haiu mekrehr ke Kraıs te menmen haiu metpiyem hıram

mar ke God hırekes kau ketikewi ketpi. Haiu mıkaap Kraıs haiu metpi hım iuwe: “Yı eiwis God hırak kakıkepi te yi eitikerek eikiyan eiyu werek werek.” ²¹ *Kraıs kerek hırak ap menmen enum mamu han kırak au. Te God kekepai haiu mıt hırak keit menmen enum yapırwe haiu mırıakem kewısım mentar Kraıs hırak kekrehır kaiu kaa. Hırak kekrehır kaiu kaa te haiu mıt miyapır kerek haiu mamises hım mırak, God kaktıp haiu yaain.

6

Menmen enum mewaank mıt aposel kerek natıp mıt hım me God

¹ *Hi Pol hetike Timoti hawır wetike God wırıak menmen miutıp. Te hawır wetpi hım manp, yi nepei yewis menmen yaaim God kerekıyem hıram mekre han ki te yi ap eiwenem ap mamkepi au emıt! ² *Yı ap eırıak menmen im au emıt! Hım me God mıt newısım mau tıwei matıp mar im:

“Me wı hi God hanhan ekepi yi yitauhi menmen hi

hemtewem hekepi heriuwerem. Me wı hi hımat hi atihis yi mıt miyapır yau tı, hi hekepi.” Yi nıkıp emnep eiyımtau! In ek God hanhan kakrekyi yaaim. In ek hırak kakıkepi kaktihis.

³ Haiu mıt mınapen mıt han hır han kitet menmen haiu mırıakem me God hıram enum, te ap mırıak menmen miutıp mamrı han kır enuk te hır nantıp haiu enun au. Haiu mamrıak menmen enum hıram mamır haiu mamwis nan mamwaai yayıwe te mıtık kakitet yayıwe kaknen kakrewo nan im kakınkewın. Te haiu au mınapen hır han kitet haiu mırıak enum au. ⁴ *Au, me menmen yapırwe haiu mırıakem, haiu meteikın mıt haiu mıre wok mıt ne God. Haiu meteiknor menmen mar im: Haiu han tokik mepu me menmen enum man mewep, me menmen enum merekyei enum metike menmen enum man meraiwaank. ⁵ *Mıt hır nıwaai nıpın newep, hır newiseı mekre wınak enuk ke gavman, mıt enun hır nererik neweiknei nenepıp nanwep. Haiu mırıak menmen iuwe ere haiu meweıwei. Wı ham haiu ap mıwaai werek werek au, wı ham haiu mıt nınpı meweı. Menmen im enum yapırwe man haiu mıt mentar haiu mewepyapır hım mırak. ⁶ *Haiu mırıak menmen yaaim keremem, haiu merteı menmen yaaim me God. Haiu ap han enuk merıuwe menmen

* 5:15 1Ti 2:6; Ro 14:7-8 * 5:16-17 Ro 8:1, 10; Ga 6:15; Aıs 43:18; Rev 21:5 * 5:18 Ro 5:10 * 5:19 Ro 3:24-25; Kl 1:19-20 * 5:21 Jo 8:46; Hı 4:15; Ga 3:13; 1Ko 1:30; Fl 3:9 * 6:1 2Ko 5:20 * 6:2 Aıs 49:8; Lu 4:19-21 * 6:4 2Ko 4:2 * 6:5 2Ko 11:23-27 * 6:6 1Ti 4:12

waswas au, haiu han yaaik keriyen m̄kaap m̄t. Menmen im haiu m̄riakem meteik̄n m̄t haiu wok m̄t ne God. Menmen iuwe me God H̄m̄n Yaaik kau kekre han kaiu, haiu han tewen̄n m̄t miyap̄r han. ^{7*}Haiu mewep̄yap̄r h̄m̄ yaaim, God kekepai haiu m̄riak menmen m̄rak. Haiu mises menmen yaaim h̄ram mekepai menip̄ h̄m̄ enum m̄t nesweiyem h̄ram mami mar ke nopen kekepai k̄saw̄n ȳnk kaiu. H̄m̄ yaaim me God haiu mat̄p̄ m̄t em h̄ram mekepai merekir han ke m̄t mar ke h̄ne yipo henmik̄ m̄kaap m̄t nenep̄ m̄t enun nepan n̄r neriuwerem. ⁸M̄t han h̄r nat̄p̄ haiu m̄t yaain m̄riak menmen yaaim. M̄t han au h̄r nat̄p̄ haiu enun h̄r netpepai nis̄sai haiu enun. H̄r han kitet haiu m̄t enun memip̄n te haiu au. Menmen im h̄ram menmen wein̄m. Haiu mises menmen haiu m̄riakem. Haiu mat̄p̄ h̄m̄ yaaim keremem. ^{9*}Haiu ap metenen t̄wei mat̄p̄ m̄t me haiu h̄ras haiu neim̄n. Te m̄t yap̄rwe n̄rteiyai haiu m̄t aposel keriyen. M̄t han kitet menep̄ haiu mami, te haiu wen au mepu. God kewis m̄t newep̄ te h̄rak naanm̄prai haiu ap mami au. ^{10*}Menmen enum mari han kaiu mamrekyei han enuk te haiu au hekrit hekrit han yaaik mepu. Haiu m̄re m̄t enun ap metenen menmen aurei. Te haiu m̄kaap m̄t h̄r netenen menmen me God yap̄rwe. Haiu m̄re m̄t metenen menmen me t̄ au, te haiu metenen menmen yaaim ap te m̄t nan̄riyaam mamno taau!

¹¹Yi m̄t miyap̄r ne wit Korin. Haw̄r nepei wetpi wewepiyap̄r han kaw̄r wepak̄n menmen au. Haw̄r han tewen̄ni w̄senum. ¹²Haw̄r h̄rekses ap wewen̄n han kaw̄r au. Haw̄r han tewen̄ni w̄senum. Te yi m̄t au, yi h̄ras yewen̄n han ki ap han tewen̄naw̄r au. ^{13*}In ek, hi hetpi har ke haai kat̄p̄ n̄kerek n̄rak, hi hetpi har ik: “Yi han tewen̄naw̄r yaȳr ke haw̄r epei han tewen̄ni yi m̄t miyap̄r.”

Haiu m̄t yaain ne God ap mamtike m̄t enum mamu niut̄p̄

^{14*}Yi m̄t miyap̄r kerek yises h̄m̄ me God yi yetike m̄t miyap̄r han ap nises h̄m̄ me God, yi ap yaikiyan yair̄ak menmen o eiyisesim au em̄t! Menmen yaaim, menmen enum ap te mamkiyam mamu werak werak taau. Mam̄rkeik̄ te w̄taan wanewik̄ mamkiyan mamu w̄ miut̄p̄ a? Taauye! ¹⁵Yi han kitet Krai ketike Seten kesiyaik̄t a? Taauye! Mam̄rkeik̄ te m̄tik̄ kises h̄m̄ me God kaktike m̄tik̄ ap kises

h̄m̄ me God han kitet tip̄rak̄it a? Taauye! ^{16*}Mam̄rkeik̄ te m̄t nanwen̄pi God kaktike tein̄k m̄t newis ninaam mewim mekre pak? Taauye! God han enuk kakwep̄ haiu m̄t! Haiu m̄t miyap̄r keriyen haiu mar ke w̄nak ke God kerek kepu kepeit. God h̄rekses kat̄p̄ kar ik:

“Hi ano m̄t miyap̄r ehu ekreri. Hi h̄re God k̄r, te h̄r nan̄r ke m̄t miyap̄r nai.” ^{17*}Te God kat̄p̄,

“Yi einaaiw̄r menmen enum m̄t miyap̄r enun nisesim, yi eiweik̄n sip̄ eiwet̄wem. Yi einop̄n menmen h̄ram enum ap eisesim au, te hi atihis.

^{18*}Yi yisesim te hi h̄re haai ki, yi eire n̄kerek h̄rak̄it o n̄kerek h̄ram (o h̄ran) nai.” God kerek h̄rak̄it k̄riak menmen yap̄rwe me t̄ metike nepni, h̄rak̄it kat̄p̄ kar ik.

7

¹Naiu yinan yaain, God nepei ketpai h̄m̄ yaaim im, te haiu em̄ip̄r emnop̄n emkeip̄n menmen yap̄rwe haiu m̄riakem menipai han kaiu ketike ȳnk kaiu enuk. Haiu m̄napen mam̄riak menmen mam̄n̄p̄ Haiu ȳnk enuk kakriuwai te h̄rak keh̄m̄tenai haiu n̄rak yaain.

M̄t ne Korin neweik̄n han te Pol han yaaik keriuweri

^{2*}Yi m̄t miyap̄r yi han etwen̄nai. Haiu ap m̄riak menmen enum me m̄tik̄ kiut̄p̄ ke yi m̄t au. Haiu ap mewaank m̄tik̄ kiut̄p̄ ke yi m̄t au. Haiu ap mewisesiyek me menmen mari menmen me m̄tik̄ kiut̄p̄ au, mar ke m̄t han ein netpiyem me haiu m̄t. ^{3*}Hi ap hetpi h̄m̄ im heni heswi h̄m̄ w̄senum hentar yi han kitet hi herekyi enum au. Hi heni kike keremem hentar n̄paa hi hetpi te hi hetpi hetepim, haiu m̄t in han tewen̄ni w̄senum. Haiu han tewen̄ni w̄senum te yi yayi, haiu hanhan mami mamtikewi, o au en, yi yayu, haiu hanhan mamu mamtikewi. Te haiu markeik̄ m̄riak menmen enum im m̄t han netpiyem me haiu m̄t a? Taauye! ⁴Hi ap h̄saw̄n menmen mekre han kai au. Hi hewepiyap̄rem hetpim. Hi han yaaik w̄senum heriuwe yi m̄t miyap̄r en. Menmen enum man mewep̄ haiu m̄t, hi wen han kitet menmen yi m̄t ȳriakem te hi han kewe hi han yaaik heriuwi.

^{5*}Haiu nepei man provins Masedonia, haiu wen ap mepu werak werak au. Menmen enum nepei man mewep̄. Haiu

* 6:7 1Ko 2:4 * 6:9 2Ko 4:10; Sam 118:18 * 6:10 2Ko 7:4; Fl 2:17; Kl 1:24 * 6:13 1Ko 4:14 * 6:14 Ef 5:7, 11 * 6:16 1Ko 3:16; Lev 26:12; Esi 37:27 * 6:17 Ais 52:11; Esi 20:34; Rev 18:4 * 6:18 2Sml 7:14; Ais 43:6; Jer 31:9; Rev 1:8 * 7:2 Ap 20:33; 2Ko 12:17 * 7:3 2Ko 6:11-12 * 7:5 2Ko 2:13

metike mıt han haiu menehan me menmen, haiu mınaain te menmen yapırwe haiu merekyiyem mekre han ki mıt han enun nanriwaankem. ⁶ *Te God kerek kerekyai han ke haiu mıt me menmen hıram meraiwaank han kaiu, hırak kenipawır han yaaik keriuwe mıtık Taitas kerek kan kırawır. ⁷ Hırak keriuwet mıtık Taitas kan kırawır kerekıawır han yaaik keriuwe menmen im keremem au. Hırak ketpawır hırak nepei ken kırı te yi yerekyıwek han kırak yaaik yeriuwe menmen yaaim yi yisesim yırakem. Hırak kan ketpawır yi hanhan yaira, yi yınk enuk yeriuwe menmen yi yırakem yi han tewenına, yi yekrehır kai yatıp mıt han hır natıp hi enuk yi yetpor hi yaaik. Yi yırak menmen im yenipa hi han yaaik heriuwi.

⁸ *Tıwei kerek nıpaah hi hewisiyek hırak kenipi yi yınk enuk yeriuwerek, hi ap han enuk heriuwe hırekem me hi hewisiyek au. Hi hınapen hewisi tıwei hentar hi hertei hırak kaknıpi yi yınk enuk me wı meiyam. ⁹ Te in ek hi han yaaik hi hewisiyek. Hi ap han yaaik yi yınk enuk yeriuwe menmen hi hewisiyem au. Hi han yaaik yi yınk enuk yi yeweikın han pıke yises menmen yaaim. God keit menmen im hi hewisiyem hırak keiyım keweikni han ki te hawır ap weriwaank au. ¹⁰ *God keit menmen im menipi yi yınk enuk hırak keiyım keweikni han ki te hırak kekepi kaktihis kakırıuwerem. Menmen im hıram yaaim te haiu ap han enuk meriuwerem au. Menmen menip mıt miyapır ne tı hır han enuk hıram ap mekepi nanweikın han nanises menmen yaaim au. Hıram mewetır han enuk neriuwe hıras keriyen. Menmen im ap mamkepi hır nanu werek werek au. Hıram mamnıpi maain hır nani. ¹¹ Yi han ekitet menmen im werek werek. God kerekıi menmen yaaim keriuwe hım im hıram menipi yi yınk enuk yeriuwerem. Hıram mekekyi han ki yi hanhan einaiwırem eiweikın sip eiwet menmen enum hi hewisiyem nıpaah ein mau tıwei hak. Hıram mekekyi han yi yene mıtık hak kerek kırıak menmen enum. Yi yeperper menmen enum im nepei man, yi hanhan hi anen akepi ariuwere. Yi hanhan eikaap mıtık kerek kırıak menmen enum. Menmen yapırwe yi yisesim yırakem me hım hi hewisiyem, hıram meteikın yi yetike mıtık ik enuk yi ap yau han kiutıp me menmen hırak kırıakem. Au, yi han enuk yeriuwerek yi yepırek ken.

¹² Hi ap han kitet mıtık nıpaah kırıak menmen enum te hi hewisi tıwei au. Hi ap han kitet mıtık nıpaah mıtık hak

kerekıwek enum te hi hewisi tıwei au. God kertei han kai hi hewisi tıwei ik ek kakıkepi kakteikni te yi yertei werek werek yi hıras keriyen hanhanai haiu mıt aposel in. ¹³ Menmen yi nepei yırakem hıram menipai han keweı mau meit keriyen au.

Menmen yi yırakem hıram mıkaap Taitas han keweı kau keit, te haiu metikerek haiu han yaaik wısenuk. ¹⁴ Nıpaah hi hewenıpi niuk mi hatıp Taitas yi yaain, te menmen yi yisesim yırakem ap menipa hi yınk enuk hi hetpıwekem au. Menmen yapırwe hi hetpıwekem me yi mıt miyapır en hıram yaaim, mar ke hım nıpaah haiu metpiyem hıram yaaim. ¹⁵ *Taitas hırak ken kırı, yi yınaain yeperper yi naanmıprewek, yi yapırwe yises menmen hırak ketpiyem. Hırak han kitet menmen im te hırak han tewenını wısenum. ¹⁶ In ek hi hertei yi eiyises menmen yapırwe hi hetpiyem, te hi han yaaik wısenuk.

8

Mıt miyapır ne weiwık me God hır enkaap nır yinan

¹ *Naiu yinan, haiu hanhan metpi hım te yi eiyırtei werek werek menmen yaaim God kırıak mıt miyapır ne weiwık mırak em neit Masedonia. ² Menmen enum nepei man manıp mari han kırı. Hır mıt enun netenen menmen au, te hır han yaaik wısenuk nentar hır nertei God kesak menmen enum mır. Hır han yaaik te hır newis pewek mır men niutıp nanwet mıt han em. ³ Hi hertei werek te hi hetpi hır nises han kırı kerekek newis pewek im. Hır newis pewek pınam hır netenen pınam, hır hanhan nanwetır meiyam te hır newisım ere mır mesi hır netenen kike. Haiu ap mari han kırı hır nırakem au, hır hıras keriyen. ⁴ *Hır nitaihi hım manp te haiu emwisi hır nanwır pewek nantike mıt han ne weiwık miutıp me God nerer wit wit, hır nansiuwe pewek meiyam im mamno mamkaap mıt han ne weiwık me God kerek ap netenen menmen au. ⁵ Hır ninın menmen haiu han kitet hır nanrıakem. Hır ninın neweikın han kırı ken God. Nepei au, hır nemerır God ketpor menmen hırak hanhan hır nanisesim neriuwe hım haiu metporem.

⁶ Haiu han kitet menmen im mıt ne Masedonia hır nırakem, haiu matıp Taitas hım manp te hırak kakno kakıkepi yi mıt eirıak menmen im me pewek kerek yi eikaap mıt eirıuwerem. Nıpaah Taitas kekekyi han ki te yi eirıakem, te hi hanhan pıke eriuwetek hırak kakno yi mıt kakıkepi yi eirıakem ere werek. ⁷ *Me menmen yapırwe, yi

* 7:6 2Ko 1:3-4 * 7:8 2Ko 2:4 * 7:10 Mt 27:3-5; Hi 12:16-17 * 7:15 2Ko 2:9 * 8:1 Ro 15:26 * 8:4 2Ko 9:1-2 * 8:7 1Ko 1:5, 16:1-2

mít yinⁿ yir^{ak} menmen yaaim. Yi mít yises God werék werék, te yi yatíp mít han h^m m^{arak} yeriuwerem. Yi mít yertei h^m me God werék werék te yi yikaap mít miyap^r yeriuwerem. Yi han tewenⁿai w^{isenum}, te haiu hanhan yi eyinⁿ mít miyap^r han yi eiwis pewek emno niutíp emkaap mít miyap^r eiriuerem. ⁸ Hi ap hewisi h^m lo yi eiyisesim au emít! Hi nepei heteikni mít miyap^r han h^r hanhan nanw^r pewek nankaap mít miyap^r han nanriuwerem. Hi hekekyi han ki heriuwe h^m hi hetpiyem me mít miyap^r, te hi hertei yi han tewenⁿ mít miyap^r han werék werék yi eikepi o au. ⁹ *Hi hanhan ekekyi han ki hentar yi nepei yertei menmen yaaim Mítik Iuwe kiau Jisas Krai h^{arak} kir^{akem}. H^{arak} ketenen menmen yap^{rwe} ketike God te h^{arak} keweikⁿ sip kewet menmen im, h^{arak} keweikⁿ k^{ire} mítik enuk wein^{ik}. H^{arak} keweikⁿ k^{ire} mítik enuk wein^{ik} kenterⁱ yi mít, te h^{arak} kakⁱkepi yi eyitⁿ menmen yaaim em me God yap^{rwe}. Te yi eiyises menmen m^{arak} h^{arak} kir^{akem} yi eikaap mít miyap^r han.

¹⁰ Hi hetpi han kai me menmen im. Tito me n^{paa} ein, yi yinⁿ yari pewek yewis^m men miutíp. Yi yinⁿ mít han yi hanhan yewis^m men niutíp waswas. ¹¹ Te in ek yi eiri pewek meiyam eiw^{isim} mamno niutíp ere werék. Yi n^{paa} hanhan yinⁿ yir^{ak} menmen im, te in ek yi yir^{akem} yeriuwe pewek mei yi yetenenim. ¹² *Mít h^r hanhan nanwet mít miyap^r ne God menmen, God han yaaik keriuwe mít nar ik. God han kitet menmen mít h^r netenenim, te h^{arak} han kitet menmen mít n^{arakem} neriuwerem. H^{arak} ap hanhan pewek mít ap netenenim hanhan mít nanwet mít han em au. H^r m^r.

¹³⁻¹⁴ *Hi ap hatíp yi eiwet mít han neit Jerusalem pewek mi einemⁿ, te h^r nanu werék, yi au yau wein^m pewek auri. Au, hi hanhan yi eiwet^r meiyam eyi^{ntar} in ek yi yetenen pewek mei yap^{rwe}, h^r au pewek m^r kike keremem. Maain, h^r nantenen menmen yap^{rwe}, te yi au menmen kike, maain h^r nan^{swi} pewek meiyam nankepi nanriuwerem. Mar im yi yap^{rwe} eiyu werék werék eiy^{ran}. ¹⁵ *H^m em God kewet Moses em kewis^m mau t^{wel} matíp mar ik: Mít kerek nen neit menmen mana yap^{rwe}, ap mei mau au. H^r naam nenepim. Mít kerek nen neit menmen mana kike, h^r n^{np} maan au, h^r naam ere werék.” Te yi eikaap mít han kerek h^r pewek auri, te h^r nanu werék.

¹⁶ Hi hatíp God h^{arak} yaaik. H^{arak} k^{ik}ak han ke Taitas h^{arak} hanhan p^{ike} kakⁱkaap yi mít kar ke haw^r hanhan waukepi. ¹⁷ Haw^r witi^{wekh}i h^{arak} kaknen kakri, te h^{arak} kewenhi. Te haw^r ap wari han k^{arak} au. H^{ar}ekes kises han k^{arak} h^{arak} hanhan kaknen kakri. ¹⁸ Haiu mamriuwet kiau yinak kaknen kaktike Taitas. Mít miyap^r ne weiw^{ik} me God nerer wit wit menep in, h^r newenⁱpi niuk m^{arak} nentar h^{arak} yaaik katíp mít h^m me God. ¹⁹ H^r newenⁱpi niuk m^{arak} kerekek au. H^r nehim^{tanek} h^{arak} kakno kaktikewai mamriyan haiu mam^{arak} menmen im mamít pewek kerek mít miyap^r newis^m men niutíp nanwet mít enun netenen menmen au, nanwet^{rem}. Haiu mam^{arak} menmen im te mít h^r nanwenⁱpi niuk me God mamriuerem, h^r nan^{artei} haiu hanhan mamkaap mít nan^{arakem}. ²⁰ Haiu mⁿapen mam^{ak} han ke mít miyap^r, te h^r nantíp enun nantíp haiu ap mamwet mít enun pewek auri pewek im yap^{rwe} kerek mít miyap^r newis^m men niutíp. Te haiu nepei mari kiau yinak ik kaktikewai mamno heriyai heriyai naanmamre menmen haiu m^{arakem}. ²¹ Haiu han kitet em^{arak} menmen yaaim me ninaan me Mítik Iuwe God kerekek au. Haiu hanhan mít miyap^r yap^{rwe} h^r nan^{artei} haiu m^{arak} menmen yaaim.

²² Te haiu mamriuwet kiau yinak yaaik ik kaknen kaktike mít^{ik} wik. Haiu nepei han kitet menmen yap^{rwe} h^{arak} kir^{akem} haiu mertei h^{arak} kir^{akem} werék werék. In ek, h^{arak} kertei yi yises menmen yaaim me menmen yi yir^{akem}, te h^{arak} hanhan w^{isenum} kaknen kak^{arak} menmen im. ²³ Mít han nanit^{ih}i me Taitas h^{arak} keimⁿ, yi eiy^tpor h^{arak} wariyak^{it} kai ketikewa haw^r w^{ir}ak menmen miutíp wekepi weriuwerem. Me mít^{ik} wik kerek tatkiterek tatnen yi mít, yi eitíp mít han h^{arak}it taiu yinak^{it} yaaik^{it} kerek mít miyap^r ne weiw^{ik} me God (o sios) menep in h^r nehim^{tan}ew^{ik}it tatnen. Mít^{ik} h^{arak}it t^{ir}ak menmen me God t^{ikaap} mít miyap^r teriuwerem tatíp mít miyap^r niuk me Krai teriuwe menmen h^{arak}it t^{ir}akem. ²⁴ *Te yi eiteiknor yi han etwen^{inet} yi naanmampr^{wek}it. Yi eir^{ak} menmen im te mít miyap^r ne weiw^{ik} miutíp me God heriyai heriyai nan^{artei} yi yaain yar ke n^{paa} hi hetporem me yi mít miyap^r en.

9

H^m me pewek mamno mamkaap mít miyap^r neit provins Judia

Wok mít h^r nan^{inen} wit Korin nankepi

* 8:9 Mt 8:20; Fl 2:6-7 * 8:12 Mk 12:43 * 8:13-14 2Ko 9:12 * 8:15 Eks 16:18 * 8:24 2Ko 7:13-14 * 9:1

1 *Yi nepei yertei me pewek haiu mamtiwem mamsiuwerem mano mamkaap mit miyapir ne weiwik miutip me God neit provins Judia. Te hi ap hewisi tiwei nokik hetpiyem au. Kike kerekkek. 2 Hi hertei yi hanhan yaikaap mit miyapir ein, te hi hewenipi niuk mi hatip mit miyapir ne God neit provins Masedonia hetpor har ik: "Naiu yinan neit provins Akaia, tito nipa ein hir nepei nankaap mit miyapir neit Judia." Hir nertei yi nepei yaikaap mit miyapir en, te menmen im yi yirakem hiram mekekkyr han kir te hir nanriakem. 3 Hi hnapen him yaaim hi nepei hatip mit ne yi mit em hiram mire him weinim au. Te hi heriuwet kaiu yinak Taitas ketike mitikik wik it tatinin tatnen yi mit tatkepi yi yaiwis pewek mamno niutip werek werek. 4 Haiu han kitet yi eiwis pewek werek werek te hi han kitet maain hi etike mit han ne provins Masedonia haiu mamnen mamri, yi ap yewis pewek werek werek au, yi yink enuk. Hi yink enuk hentar hi hetpor yi nepei yaiwis pewek mamno niutip. Hi yink enuk, te yi yink enuk. 5 Hi han kitet menmen im te hi hitehi taiu yinakit it hirakit tatinin tatnen tatkepi yi eiwis pewek mamno niutip werek werek. Maain hi anen etike mit ne provins Masedonia, menmen mamwaai werek werek. Mar im hir nanrtei yi nepei yises han ki yewis pewek im, te haiu ap mari han ki meriuwerem au.

6 *Yi han ekitet menmen im. Yi eiwet mit menmen kike te maain yi eiwit menmen kike me God. Hiram mar ke mitik kakmir ni. Hirak kakmir ni kike, hirak kakit menmen kike. Hirak kakmir ni iuwe, hirak kakit menmen yapirwe. 7 *Yi mit miyapir niutip niutip yi eiwin han ekitet werek werek menmen me pewek yi eiwet mit em, te maain yi yirakem. Yi ap eirak menmen me pewek eiwisim eiwintar mit han nari han ki yi yink enuk au emit! Yi eirak menmen im te maain yi han tewenin pewek mi epei yewetirem. Menmen im au emit! God hanhan yi eiwis pewek emno niutip eiwintar yi hanhan eikaap mit eiriuerem. 8 God nepei luwe te hirak kakweti menmen yaaim heriyai heriyai maminin menmen yi yetiwem. Hekrit hekrit hirak naanmari menmen te yi yetinen menmen naanempre hiras eiriuerem, meiyam mamu te yi eikaap mit miyapir han eiriuerem. 9 *Him me God mit newisim mekre tiwei Sam hiram matip mar im: "Mitik kerek kises him me God hirak kikaap mit enun menmen auri.

Menmen yaaim hirak kerekoyem hir han kitetim tipmain tipmain enum eik."

10 *Him im yaaim mentar God kerek kewet mit wit (o rais) yehes hir nanmir te hir nanit menmen meriuwerem, hirak kakweti menmen marim, hirak kaknipem yapirwe te yi eikaap mit miyapir han eiriuerem yapirwe enum yapirwe. 11 *God kakweti menmen yapirwe heriyai heriyai te yi eikaap mit miyapir han ne God eiriuerem yapirwe. Te maain haiu mamnen mamit pewek yi yewisim men niutip, haiu meiyim mamno mamwet mit han em, hir nanwenipi niuk me God me menmen yi yerekoyem. 12 *Menmen im yaaim yi eirakem hiram mamkaap mit miyapir ne God kerek ap netenen menmen au hiram mamkepi keremem au. Hiram mamnipi hir han yaaik nanwenipi niuk me God nanriuerem. 13 Menmen im yaaim yi yairiak ni yinan em hiram mamteiknor yi yises him me God werek werek yi yewepyapir him me Krai. Hir nanir pewek yi yaitiwem mamtike mit han en, hir nanwenipi niuk me God nanriuerem. 14 Te maain hir hanhan nanri hir nantike God hirak kakikepi naanmamri kakintar hirak kerekoyi han te yi yirak menmen im yekepi yeriuwerem. 15 Haiu emtip God hirak yaaik kentar menmen yaaim hirak kewetaiyem. Menmen im haiu ap te mamtip hiram yaaim markeik? Au, hirak yaaik wetpen enuk kepeit kentar presen ik hirak Jisas Krai God Nikan kirak kerekkek hirak kewetaiyek.

10

Pol kewenin him enum me mit hir natip aposel hir enun

1 *Hi Pol hirekes hi hanhan hekeyi han ki yi han kitet menmen Krai kirakem. Hirak kewenin han kirak me menmen, hirak kirak menmen han yaaik ketike mit. Mit han nekre nimin ne yi mit hir natip me hi nar ik. Hir natip, "Wi kerek hirak kau ketikewai, hirak kewenin han kirak katip him yaaik ketikewai, te maain hirak keit wit hak, hirak kewisai tiwei kenai ketpai him manp me menmen." Te in ek hi hitihi him manp. 2 *Maain wi hi anen ari, yi ap yenipa me menmen im te hi ani har ke hi ane mit han en natip haiu mit in mises menmen enum me ti miriak menmen mikaap mit meriuwerem. 3 Haiu ap mises menmen me ti mirak menmen au. Haiu mau ti miriak menmen te haiu

* 9:6 Pro 11:24; 22:9 * 9:7 Ro 12:8 * 9:9 Sam 112:9

* 9:12 2Ko 8:14 * 10:1 1Ko 2:3 * 10:2 1Ko 4:21

* 9:10 Ais 55:10; Hos 10:12 * 9:11 2Ko 1:11, 4:15

* 10:4 Ef 6:13-17

ap m̄riak menmen me God meriuwe menmen m̄t ne t̄i h̄r nisesim au. ⁴ *Menmen yap̄rwe haiu metenenim m̄riak menmen me God meriuwerem, h̄ram ap menmen me t̄i au. Haiu metenen menmen iuwe me God h̄ram mekepai haiu mamin̄n menmen enum me Seten mewen̄n han ke m̄t ap nises h̄m me God. (Menmen iuwe me God h̄ram mar ke nopen ketike h̄ne, yipo henmik kerek m̄t h̄r netenenim nen newen paak nen netike m̄t nenepan.) ⁵ Menmen iuwe me God haiu metenenim h̄ram min̄n h̄m enum me t̄i m̄t h̄r nisesim, o menmen h̄r han kitetim min̄n mewen̄n han k̄r te h̄r ap nertei God au. Meriuwe menmen iuwe me God haiu metenenim, haiu mari menmen yap̄rwe mekre han ke m̄t h̄ram mamises h̄m me Krai. ⁶ *Haiu memer̄r yi m̄t miyap̄r en, yi eiweik̄n han eiyses h̄m me God werek werek. Yi eiyses God werek werek nepei au, haiu mam̄riak menmen enum me m̄t h̄r n̄napen nan̄mtau h̄m me God haiu mamrekyor enum emrerim.

⁷ Yi m̄t han kitet yar ik: “Karkeik te Pol h̄rak m̄t̄ik God keh̄m̄tanek kewepyap̄r h̄m m̄rak h̄rak ap kertei kat̄ip h̄m iuwe?” M̄t han nau nekri yi m̄t en, kerek nat̄ip Krai keh̄m̄tenor h̄r nat̄ip m̄t h̄m m̄rak, h̄r han ekitet menmen im. Mar ke h̄r ne Krai, haiu m̄t in haiu ne Krai. ⁸ *M̄t̄ik Iuwe Krai kewisai haiu mekre h̄r k̄rak, haiu m̄riak menmen im mamkepi yi eiysesik werek werek, haiu ap te mamriwaank au. Te hi hewen̄pi niuk me haiu h̄ras me menmen haiu m̄riakem, hi ap ȳnk enuk au. Hi han yaaik. ⁹ Hi h̄napen yi han kitet hi hanhan hewisi t̄wei ik henipi yi ȳneina wein̄n au em̄t! ¹⁰ Hi h̄napen yi han kitet menmen marim me hi hentar hi hertei m̄t han en h̄r nat̄ip me hi nar ik: “Pol kewisai h̄m iuwe mau t̄wei h̄rak kesiuwaiyek kari han kaiu keriuwerek, te h̄rak kerp kekrai ket̄n ke n̄m̄n, h̄rak k̄neinai ketpai h̄m manp au. H̄m m̄rak h̄ram menmen wein̄m.” ¹¹ *M̄t han en nat̄ip nar ik h̄r han ekitet h̄m me hi hetpiyem. Menmen haiu mewisyem mau t̄wei ik metpiyem meriuwerek me w̄ haiu mepu yan̄m̄n, h̄ram h̄m keremem haiu mamnen mamri haiu mamriakem.

¹² *Haiu m̄napen han kitet haiu mar ke m̄t en o haiu meh̄m̄tenai haiu m̄re m̄t en kerek newen̄pi niuk m̄r nat̄ip m̄t han em. M̄t narik h̄r h̄ras neh̄m̄tan menmen h̄r han kitet h̄ram yaaim, h̄r n̄r menmen h̄r h̄ras niut̄ip niut̄ip n̄riakem te h̄r han kitet h̄r yaain. M̄t nar ik

h̄r enun netaritari. ¹³ *Te haiu m̄t ap mamwen̄pi niuk maiu mar ke h̄r m̄t en n̄riakem au. Haiu mamwen̄pi niuk maiu me menmen God keh̄m̄tenai haiu m̄riakem. Menmen h̄rak keh̄m̄tenai haiu m̄riakem, h̄ram nepei man miuni yi m̄t. ¹⁴ Haiu ap min̄n menmen God keh̄m̄tenai haiu m̄riakem au. Haiu min̄n man metpi h̄m yaaim me Krai, te in ek haiu mewen̄pi niuk mai haiu min̄n naan̄mpri. ¹⁵ *Haiu ap min̄n menmen God keh̄m̄tenai haiu m̄riakem, te haiu mamwen̄pi niuk maiu me menmen m̄t han h̄r nepei n̄riakem au. Haiu han kitet menmen mar ik. Haiu han kitet yi yayises h̄m me God wisenum te yi eikepai haiu em̄riak menmen wisenum kerek God keh̄m̄tenai haiu em̄riakem. ¹⁶ *Yi yair̄ak menmen mam̄r im te haiu mamnaiw̄ri mamno mam̄t̄ip m̄t miyap̄r h̄m yaaim me Krai mam̄t wit ham yan̄m̄n m̄t newi. Te haiu ap mamnaiw̄ri menmen God keh̄m̄tenaiyem haiu mamriakem au. Haiu ap mamwepyap̄r h̄m me God meit wit hak kerek m̄t̄ik hak kin̄n kan nepei k̄riakem, te haiu mamri menmen m̄rak haiu mamwen̄pi niuk maiu mamriuw-erem au. ¹⁷ *H̄m em God Jeremaia kewisim mau t̄wei, h̄ram mat̄ip mar im: “M̄t kerek h̄r hanhan nanwen̄pi h̄ras me menmen, h̄r nanwen̄pi M̄t̄ik Iuwe God kerek ek me menmen im. H̄r h̄ras au em̄t!” ¹⁸ *H̄m im yaaim, te haiu mertei m̄t kerek newen̄pi niuk m̄r me h̄ras keriyen, God ap kakt̄ip h̄r m̄t iuwe au. H̄ram menmen wein̄m. God h̄rekes kakwen̄pi niuk me m̄t, h̄r keriyen n̄uk m̄r iuwe. Te haiu m̄t aposel ap te nanwen̄pi niuk maiu haiu iuwe au.

11

Pol kewepyap̄r menmen enum m̄t enun kerek nat̄ip h̄r h̄ras aposel h̄r n̄riakem

¹ Hi hanhan yi eiwisa hi hat̄ip h̄m kemip̄n kike hewen̄pi niuk mai. Hi hertei yi ȳnapen te yi eiwisa. ² *God h̄rak hanhan kak̄him̄tan m̄t miyap̄r h̄r n̄rak, te mar im hi Pol hi han kiteti yi m̄t miyap̄r en. Hi nepei heh̄m̄teni yi eiyp̄t m̄t̄ik kiut̄ip yi eit̄ikerek eiyu niut̄ip, niuk me m̄t̄ik ik h̄rak Krai. Hi hanhan ariuweti yi eino Krai eiyp̄r ke m̄te n̄han yaaip ap w̄waai wetik me m̄t̄ik wen au. ³ *In ek, hi han kitet me manpen n̄paa h̄rak enuk kewisesik kari han ke m̄te Ip. Hi h̄napen h̄m enum me m̄t nat̄ip h̄r aposel h̄ram

* 10:6 2Ko 2:9 * 10:8 2Ko 12:6, 13:10 * 10:11 2Ko 13:2, 10 * 10:12 2Ko 3:1, 5:12 * 10:13 Ro 12:3

* 10:15 Ro 15:20 * 10:16 Ap 19:21 * 10:17 1Ko 1:31 * 10:18 1Ko 4:4-5 * 11:2 Ef 5:26-27 * 11:3 Jen

mamri han ki mamriwaank, te yi ap eiyises Kraiss werék werék han ekitetik kerekék. ⁴ *Hi hínaain hentar menmen im. Mítik hak kaknen kaktipi hím ham me Jisas ham em, hím im híram ap hím haiu metpiyem me Jisas au. Mar im yi eiyít hímín hak, ap God Hímín Yaaik kerek nípaá yi yetíwek kekre han ki au. Yi yemtau hím ham yi yisesim, híram ap hím nípaá yi yemtewem yisesim au. Mítik kar ik hírak kaknen kaku nímán ke yi mít, yi han yaaik eiwisik kakríakem keremem.

⁵ *Mít in yi han kitet híraposel yaain kerek netpi me hi ap aposel híraposel. Hír nemítipín nentar hi han kitet hi yaaik hínín mít aposel ni ein kerek netpi híraposel iuwe. Hír nesiuwau hím natíp yi mít hi mítik enuk weinik. ⁶ *Hi ap atíp hím mei yaaim, te hi hari han ke mít heriuwerem har ke híraposel han en hírakem au. Hír natíp werék werék me menmen im, te hi hertei menmen yapírwe me God werék werék. Hír au. Nípaá haiu men haiu meteikni haiu mertei iuwe menmen me God iuwe meriuwe menmen yapírwe haiu hírakem yi yírem.

⁷ *Yi han kitet hi herekyi menmen enum a? Yi han kitet hi mítik enuk weinik hentar hi hatíp mít miyapír hím me God, te hi ap hari pewek mi mererim a? Hi naanmíre hírekés. Hi ap hises menmen har ke aposel han hírakem nari pewek mi mererim te yi han kitet hi herekyi enum a? ⁸ *Hi hau hetikewi hírak menmen, mít miyapír ne weiwik me God nerer wit wit ne provins Masedonia neweto pewek. Mar im hi hari menmen híraposel. ⁹ *Nípaá hi hau hetikewi hírak menmen, wí kerek menmen mai híram epei au mesi, hi ap hitihi ari han ki me menmen o pewek au. Nai yinan neit provins Masedonia nan neweto menmen yapírwe hi hanhan em. Me menmen yapírwe nípaá ere in hi ap hitihiyem enipi yi han enuk yeriuwerem au. Maain hi aríakem mamír ek. ¹⁰ *Hím yaaim me Kraiss mau mekre han kaiu, te hi hetpi werék. Ap mítik kei kiutíp hírak kakweikín han kai hi hewenipi niuk me hi hírekés me menmen me pewek hi hisesim hírakem heit provins ki Akaia. ¹¹ Hi henmak te hi hatíp har ik a? Yi han kitet hi ap hanhan heriuwi a? Taauye! God kertei han kai hi hanhani.

¹² Hi tewen ehises menmen im nípaá hi hírakem te hi ewepyapír mít aposel enun kerek natíp híraposel menmen yaaim nar ke haiu mít aposel haiu hírakem.

Hír newenipi niuk híraposel híras nerp ninaan me mít natíp híraposel menmen haiu hírakem te hi hanhan menmen hi hisesim mamwepyapír híraposel enun newisesik, híraposel híraposel. ¹³ *Hír ap mít aposel au. Hír mít enun newisesik. Hír newisesik me menmen híraposel híraposel híraposel han kíraposel nari han ke mít miyapír te híraposel híraposel natíp, “Hír mít yaain aposel ne Kraiss.” ¹⁴ Yi han kekrit eiriuerem au emít! Híram menmen weinim. Haiu mertei Seten hírekés kíraposel han kíraposel kari han ke mít híraposel han kitet hírak ensel yaaik ke God. ¹⁵ Haiu mertei Seten hírak menmen im te haiu ap han kekrit me mít kerek nises menmen híraposel. Hír nises Seten híraposel híraposel han kíraposel nari han ke mít te híraposel híraposel mít yaain hírak menmen yaaim. Híram menmen weinim. Maain God kakreyor enum me menmen enum híraposel.

Wí Pol hírak menmen me God menmen enum yapírwe mewaanké

¹⁶ *Hi píke hetpi heteipim. Hi hínapan yi han kitet hi mítik enuk hetaritari. Yi han kitet hi mítik enuk hetaritari yi eiwisa hi hewenipi niuk mai kike me menmen. ¹⁷ Hi ap hatíp har ke mítik kises Kraiss ketpim, te hi tewen hetpi hím im e. Hi hatíp har ke mít aposel in híraposel niuk híraposel te hi hatíp hím manp hewenipi niuk mai. ¹⁸ Mít yapírwe aposel en híraposel niuk híraposel me menmen híraposel neit tí ik te hi ehises menmen híraposel hi awenipi niuk mai. ¹⁹ Yi mít yi han kitet yi yertei menmen yapírwe te yi han yaaik yemtau hím enum mít enun netaritari netpiyem a? ²⁰ Yi yewis mít aposel en nemipín kerek híraposel nari han ki yi yises hím híraposel ke mít nekre wínak enuk nises hím me gavman. Yi yewisi neit menmen mí yapírwe nepei au mesi, nari han ki me hím híraposel netpi newisesiyek, híraposel niuk híraposel níraposel, híraposel híraposel his nenep ninaan mi. ²¹ Yi yewisi híraposel herekyi menmen enum mar im te hi yínk enuk hetpi menmen im. Nípaá haiu man mau metikewi haiu mínaain hírak menmen mar híraposel me yi mít. Mít hanhan nanwenipi niuk híraposel me menmen híraposel, hi ewenipi niuk mai etikeri. In ek, hi tewen atíp har ke mítik enuk ketaritari ap kises God hi hewenipi niuk mai.

²² *Hír mít aposel nemipín natíp híraposel híraposel híraposel ne weiwik me Isrel a? Hi mítik híraposel ke weiwik me Isrel har ke híraposel

* 11:4 Ga 1:8-9 * 11:5 1Ko 15:10; 2Ko 12:11; Ga 2:6

* 11:6 1Ko 2:1, 13; Ef 3:4 * 11:7 1Ko 9:12, 18 * 11:8

Fl 4:15-18 * 11:9 2Ko 12:13 * 11:10 1Ko 9:15 * 11:13

2Ko 2:17; Fl 3:2 * 11:16 2Ko 12:6 * 11:22 Fl 3:5

* 11:23 Ap 16:23; 1Ko 15:10

en. Hír natíp hír nepenyerer ne maam nípú Ebrahim a? Hi nepenyek ke maam nípú Ebrahim har ke hír mít en. ²³ *Hír natíp hír wok mít ne Krais a? In ek hi pike hatíp har ke mítík enuk ketaritari ap kises Krais werek werek. Hi híriak menmen me Krais hi hiníni heriuwerem. Hi híriak menmen hi hiníni, te menmen im hi are etpiyem mamteikni hi híriak menmen iuwe me Krais te mít han nerekyo enum. Hi nepei hen hekre wínak enuk ke gavman hi hiníni hen yapírwe hentar hi hatíp mít hím yaaim me God. Mít neiyep neriuwe waai yapírwe te hi hiníni hentar hi hatíp mít hím yaaim me God. Menep hi hahi yapírwe te yi han kitet mít aposel en nemipín hír ninína a? ²⁴ *Hi wen heteikni hi hiníni. Mít iuwe ne gavman ne Isrel hír netauhis nar híspínak (5) hír níwaai nípín neiyep mar 39 nentar hi hatíp mít hím me Krais. ²⁵ *Mít iuwe ne gavman ne Rom hír netauhis mar wikak hír níwaai nípín neiyep neriuwerek nentar hi hatíp mít hím me Krais. Wí ham mít netauhis newír nan neiyep menep hi hahi henterim. Nípaa hi hau sip mar wikak, híram men wan ke nímín mewep haiu meniuwe menterer típar. Nípaa me wí im hi heniuwe henterer wan he hínkewí ere wanewik ere píke hínkewí. ²⁶ *Wí yapírwe hi hitet yayiwe hen ein ein, mani máníu menep híram mamiyep hi hahi, mít enun nekintíp menmen hír nísawín newenanaan naniyep nankintíp menmen mai. Mít ne weiwík mai me Isrel hír hanhan naniyep hi hahi, mít han ap ne weiwík me Isrel hír hanhan naniyep. Hi heit wit, mít, hanhan naniyep hi hahi. Hi heit yaank weiník menmen eim sk miyak híram menep mamiyep. Hi heit wan ke nímín menep wan kísísau yipír hi hahi. Mít han nemipín hír natíp hír nai yinan ne Krais menep hír nerewaank menmen hi híriakem. ²⁷ *Hi híriak menmen iuwe ere his hít nanamír meiyewo. Wítaan yapírwe, hi ap híwaai au, hi hepu hitehi God menmen. Wí ham hi nínpi meiyó hentar hi ap heit menmen mei au, o típar mei te hi ahím au. Wí yapírwe hi ap heit menmen werek te hi ahím, hi níme meiyap iuwe hi heperper, hi ap hetenen klos te hi híwapín yínk kai heriuwerem werek werek au.

²⁸ *Menmen im keremem meteikni hi híriak menmen iuwe me God hinín mít aposel nemipín au. Hekrit hekrit hi han kitet mít miyapír ne weiwík miutíp me God nerer wit wit hír nepu werek werek

o au. ²⁹ *Nai yinan ne Krais, hír híriak menmen enum, te hi herteiyem hi hanhani. Wí ham mítík hak kari han ke mítík hak, te hírak híriak menmen enum, hi han enuk heriuwe mítík kerek kari han kírak.

³⁰ *Hi awenípi niuk mai me menmen te hi awenípi niuk mai me menmen mamteikín mít hi ap hepu werek werek au, menmen enum yapírwe merewaank.

³¹ *God kerek hírak Haai ke Mítík Iuwe Jisas Krais, hírak niuk mírak iuwe mamu tipmain tipmain enum eik, hírak kertei hi ap hewisesik au. Hi híriak menmen mírak iuwe. ³² *Nípaa wí hi hepu wit Damaskas, mítík gavman ke mítík iuwe King Aretas, hírak kírat mít hír naníno naanmamre ya weipír ke níwa meweikín wit kírá hír nemeriyau hi anen, te hír nantauhís nanwisa ekre wínak enuk. ³³ Hír nantauhís nanwisa ekre wínak enuk, te nai han yinan ne Krais hír newisa hekre wapnake o basket iuwe, hír nen níwa kewekín wit, hír nínaaiwír waai hi hekiuwe ere hiun tí heik kesikekre enuk te hi hetpaan hínaaiwírek hi hírir hen.

12

Pol kityak kír menmen God keteikníwekem

¹ Hi wen awenípi niuk mai. Hi hertei menmen im ap mekepai God kaktíp haiu yaaim, te hi wen hetpi menmen hi hítyak hírem metike menmen mísawín Mítík Iuwe Krais kewepayapírem. ² Nípaa ein 14 tito God ketauhis hi ke Krais, hírak keriyá hi hen hetikerek wen wit kírak Heven. Hi hepitari hi yínk kai ken o hímín kerekék hírak kínaawír yínk kai ken. God kerekék hírak kertei. ³ Hi hetpi heteipim. Hi hepitari hi yínk kai ken o hímín kerekék ken. God kerekék hírak kertei. ⁴ Hi heit wit ke God, hi hemtau menmen hi ap te hetpiyem heriuwe hím mai. God ap kewisa hi hewepypáírem hatíp mít em. ⁵ *Menmen im hi hírem híram menmen yaaim te hi awenípi niuk mai menterim. Te hi au hínapen. Hi hanhan awenípi niuk mai me menmen meteikín hi ap hepu werek werek au, menmen enum yapírwe merewaank, te hi mítík enuk weiník, God kerekék hírak Iuwe.

⁶ *Hi hanhan awenípi niuk mai hentar menmen hi hírem hi ap mítík enuk hetaritari au. Hi hírem. Hi ap hewisesik au. Te hi hínapen hewenípi niuk mai te yi mít ap han ekitet hi mítík iuwe henterim. Au, hi hanhan yi han ekitet menmen hi híriakem,

* 11:24 Diu 25:3 * 11:25 Ap 16:22, 14:19 * 11:26 Ap 9:23, 14:5 * 11:27 1Ko 4:11; 2Ko 6:5 * 11:28 Ap 20:18-21, 31 * 11:29 1Ko 9:22 * 11:30 2Ko 12:5 * 11:31 2Ko 1:23 * 11:32 Ap 9:23-25 * 12:5 2Ko 11:30 * 12:6 2Ko 10:8, 11:16

menmen hi hetpiyem, te yi yerteiya hi m̄t̄ik yaaik o au.

Pol kat̄ip me menmen mewaank ȳnk k̄irak

⁷ *Menmen im yap̄rwe God keteiknewem meit wit k̄irak, h̄iram menmen yaaim iuwe. God h̄irak k̄inapen hi ewen̄pi niuk mai menterim, te h̄irak kewis Seten h̄irak kesiuwe menmen man mekre ȳnk kai menipa hi h̄inap, te hi ap hanhan ewen̄pi niuk mai. ⁸ Hi hitehi God wikak te h̄irak kak̄ikepa kakp̄r menmen enum im mekre ȳnk kai h̄iram mamnop̄n. ⁹ *Hi hit̄iwekhiyem wikak h̄irak ketpo wikak kar ik: “Au hi ah̄ip̄rem h̄iram emnop̄n au. Hi ahu atikewit te h̄iram werek. M̄t̄ kerek h̄r ap manpenun neit, menmen mai iuwe mekepi meteik̄n m̄t̄ em.” Te in ek, hi ap han enuk heriuwerem au. Hi han yaaik hewen̄pi niuk mai me menmen yap̄rwe enum merewaank, te menmen iuwe me Krai mamu mam̄kra. ¹⁰ Hi hertei menmen im hi h̄ir̄akem h̄iram mamwen̄pi niuk me Krai, te hi ap han enuk hi ap manpenuk, o m̄t̄ h̄r nerekyo enum o h̄r nerewaank, o menmen enum man meiyep te hi hau werek werek au, h̄iram menmen wein̄m. Hi ap han enuk hentar hi hertei w̄ menmen im mamnen mamnipa hi ap manpenuk, Krai kak̄ikepa hi eh̄t̄ menmen m̄rak iuwe hi ahu werek werek.

Pol hanhan k̄ikaap m̄t̄ ne Korin nanises h̄im me God werek werek

¹¹ *Hi nepei hat̄ip h̄re m̄t̄ik enuk ke-taritari hi hewen̄pi niuk mai. Hi h̄inapen te yi yenipa hi h̄ir̄akem hentar yi ap yewen̄pi niuk mai yat̄ip m̄t̄ han hi m̄t̄ik yaaik aposel au. Hi h̄re m̄t̄ik wein̄k te m̄t̄ aposel han kerek yi yat̄ip h̄r yaain, h̄r ap nin̄na me menmen miut̄ip au. ¹² *Menmen h̄iram meteikni hi h̄re m̄t̄ik yaaik aposel, hi henip han kai tokik me menmen enum man meiyep, hi h̄ir̄akem n̄m̄n ke yi m̄t̄ miyap̄r en. Menmen hi h̄ir̄akem heteikniyem h̄iram mar im. Hi h̄ir̄ak menmen heriyai heriyai meteikni menmen God k̄ir̄akem te m̄t̄ h̄r n̄rem h̄r han kekrit kekrit neriuwerem n̄r menmen iuwe me God. ¹³ *M̄t̄ miyap̄r ne weiw̄k miut̄ip me God nerer wit wit h̄r nepei neit menmen mekam hi ap hewetiye a? Menmen im miut̄ip. Hi ap hit̄ihi yi naanemprou me menmen o w̄nak au. Yi han kitet menmen im h̄iram enum te yi ap han kitet menmen enum

im hi nepei herekyiyem hentar hi h̄ir̄ak menmen yap̄rwe hekepi heriuwerem.

¹⁴ *In ek hi hanhan anen ari meiyam wikak, te hi ap ari menmen me yi m̄t̄ eikepa eiriuerem au. Hi h̄inapen menmen mi au. Hi hanhan yi m̄t̄ miyap̄r keriyen eiyises Krai werek werek kerek. N̄kerek h̄r ap neit menmen naanm̄re miye haai neriuwerek au. Miye haai h̄r neit menmen naanm̄pre n̄kerek neriuwerem. Hi h̄re haai ki me menmen me Krai, yi ȳre n̄kerek nai te hi ap eh̄t̄ menmen mi au em̄t̄! ¹⁵ *Hi han yaaik w̄senuk hi hew̄r menmen mai yap̄rwe, hi h̄ir̄ak menmen iuwe ere hi hahi, te hi akaap yi m̄t̄ miyap̄r h̄m̄n ki. Hi hanhan iuwe akepi, te maain yi hanhana kike emrerim a?

¹⁶ M̄t̄ han ne yi m̄t̄ h̄r nat̄ip nar ik: “O, h̄iram h̄m̄ yaaim. H̄irak ap kari menmen maiu haiu merteyek au. Te Pol h̄irak m̄t̄ik enuk kewisesik kari han kaiu kin̄nai keriuwe h̄m̄ m̄rak kar ke m̄t̄ik kari han ke miyak keriuwe menmen mau t̄rpe.” ¹⁷ Yi eiȳt̄po hi h̄ir̄akem harkeik a? Hi hewis-esiyek hari menmen mi heriuwe m̄t̄ik̄t̄ hi heriuwetet tan t̄ri a? Taauye! ¹⁸ *Hi hitehi Taitas h̄m̄ manp te h̄irak kaknen kakri. Hi heriuwetek h̄irak kaknen kaktike kaiu yinak hak ik. Taitas h̄irak kewisesik kari menmen mi o au a? Au. H̄irak ketikewa haw̄r ap wises menmen m̄p̄ram au a? Yi han ekitet menmen im werek werek!

¹⁹ Hi han kitet yi yekine t̄wei im yi han kitet haiu mewisi t̄wei im mamri han ki, te yi han kitet haiu yain a? Auye! Naiu yinan yaain, haiu m̄t̄ ne Krai, God k̄irai haiu metpi menmen im. Haiu mewisi h̄m̄ mekre t̄wei im keremem, h̄iram mamkepi yi eiyises h̄m̄ me God werek werek. ²⁰ *Haiu mewisi t̄wei im mentar menmen im. Hi han kitet yap̄rwe me menmen im. Hi h̄inapen maain hi anen ari yi m̄t̄ ap yises menmen mar ke hi hanhan yi yisesim, te yi einapen menmen maain hi ehisesim akepi ariuwerem. Hi han kitet hi anen ari yi yainehan me menmen, yi henkre menepam me menmen, yi han enuk me menmen, yi yenke yewep p̄nan nen in nen ein, yi eisiuwe ni yinan h̄m̄ enum, yi eiȳt̄pepan yayisesan me menmen, yi paan tokik, yi ap yekiyau yau han kiut̄ip au, yi yises menmen heriyai heriyai. ²¹ *Hi han kitet maain hi anen ari, God h̄irak kaknipa hi ȳnk enuk ah̄r̄p n̄naam mi, hi han tewen̄n m̄t̄ kerek hi ap̄ri en̄nop̄n enkeip̄n m̄t̄ miyap̄r ne weiw̄k miut̄ip me God en. Hi ap̄ri entar

* 12:7 Jop 2:6 * 12:9 Fl 4:11-13 * 12:11 2Ko 11:5

* 12:12 Ro 15:19 * 12:13 2Ko 11:9 * 12:14 2Ko

13:1 * 12:15 Fl 2:17 * 12:18 2Ko 8:6, 16-18 * 12:20 2Ko 2:1-4 * 12:21 2Ko 13:2

h̄r n̄r̄iak menmen enum h̄r ap neweik̄n sip newet menmen enum mar im. H̄r n̄ises menmen enum, h̄r netike miyap̄r h̄r nariyanhis newen̄nem, h̄r han k̄r kekrit kekrit me menmen enum heriyai heriyai. Te hi h̄napen ah̄r m̄t miyap̄r nar ik.

13

Pol katip m̄t miyap̄r ne Korin h̄r naanempre menmen h̄r n̄isesim

¹*In ek hi anen ari meiyam wikak. M̄t han ne yi m̄t h̄r hanhan nansiuwe n̄r yinan h̄m enum, yi eiyises menmen h̄m me God ket̄pim me menmen im. M̄t̄ik̄t wik o wikak h̄rak̄t tatwenhi me menmen im m̄t h̄r nanwepyap̄rem. ²Hi hanhan hat̄p yi m̄t miyap̄r n̄paa yi ȳr̄iak menmen enum yetike yi m̄t han en. N̄paa hi hepu hetikewi meiyam wik, hi het̄p h̄m manp me menmen. In ek hi wen hepu yan̄m̄n hi het̄p heteipim. Maain hi p̄ke anen ari, hi ap ewis m̄t̄ik̄t kei kiut̄p h̄rak kau wein̄m kerek n̄paa h̄rak k̄r̄iak menmen enum ap keweik̄n sip kewet̄wem au. Hi arekyi enum entar yi hanhan hi ateik̄ni menmen iuwe me Kraiis mewa. ³Maain hi anen, yi eiȳr̄tei werek werek hi hekreh̄r ke Kraiis. Hi skelim yi m̄t me menmen yi ȳr̄iakem. Menmen me Kraiis h̄ram ap menmen kike te yi eiyin̄em. Au, h̄ram menmen iuwe mamriwaank me menmen enum yi yisesim. ⁴*N̄paa Kraiis h̄rak keweik̄n kar ke haiu m̄t, te m̄t net̄wekhis newenkekik kau nu tentarak̄t h̄rak kaa. Te in ek God kewet̄wek menmen m̄rak iuwe m̄k̄iak h̄rak p̄ke kekrit kepu. Haiu metike Kraiis haiu mau niut̄p haiu ap m̄t iuwe au. Te God kak̄kepai kakriuwe menmen m̄rak iuwe, te maain haiu mamnen, haiu mamwepyap̄r menmen im iuwe n̄m̄n ke yi m̄t en me w̄ haiu skelim yi m̄t me menmen.

⁵*Yi han ekitet h̄ras te yi eiȳr̄tei werek werek yi yises h̄m yaaim me Kraiis mekre han ki o au. Yi han ekitet h̄ras. Yi ap yertei Kraiis J̄sas h̄rak au kekre han ki a? Yi yisesik werek werek h̄rak kau kekre han ki, o au en, taau! ⁶Hi han kitet yi yertei Kraiis J̄sas kau kekre han kiau. Haiu ap m̄t enun mewisesik au. ⁷Haiu mitehi God h̄rak kak̄kepi yi ap eir̄iak menmen enum eiyisesim au em̄t! Haiu ap mit̄wekhi me menmen im te m̄t nan̄r menmen iuwe me God haiu mamrekyiyem mamriwaank mamriuwere, te m̄t nan̄r̄tei God keh̄m̄tenei haiu m̄t aposel. Menmen im au, h̄r han ekitet haiu m̄t enun wein̄m,

h̄ram menmen wein̄m. Haiu hanhan yi eir̄iak menmen yaaim eiyises keremem. ⁸*Yi yertei haiu m̄t ap mamriak menmen mamremir h̄m yaaim au. Haiu emriak menmen keremem h̄ram mamkaap h̄m yaaim. ⁹Yi yises h̄m me Kraiis werek werek, haiu han yaaik ap mamteik̄n m̄t menmen maiu iuwe me God mam̄waank menmen enum m̄t n̄isesim. Te h̄r han kitet haiu m̄t enun wein̄m, h̄ram werek. Hekrit hekrit haiu mitehi God kak̄kepi te yi eiyises h̄m m̄rak werek werek. ¹⁰*God keweto menmen m̄rak iuwe hi skelim m̄t miyap̄r ne weiw̄k me God neriuwerem, te hi h̄napen hariwaank yi m̄t miyap̄r en ariuwere au em̄t! Te yi eiyin̄m eiyises h̄m mai werek werek mau t̄wei ik me w̄ hi wen heit yan̄m̄n. Yi eiweik̄n sip eiwet menmen enum, te maain hi anen ari hi ap ariwaank ariuwe menmen mai iuwe me God au. Hi akepi yi eiyu werek eiriuwerem keriyen.

H̄m ham kike mikaru

¹¹*Naiu yinan, in ek haiu meremir h̄m met̄p yi yaain. Yi eiweik̄n sip eiwet menmen enum eiyises menmen yaaim keremem. Yi eiȳmtau h̄m hi het̄piyem mau t̄wei ik yi eiyisesim. Yi eikepan yi eiyu han kiut̄p yi eikiyan eiyu eiȳt, te God kerek h̄rak han tewen̄nai kekepai haiu mamu werek werek, h̄rak kaku kaktikewi.

¹²*Yi m̄t miyap̄r ne God en, yi eiketanh̄s eitike ni yinan eiȳtpor h̄r yaain.

¹³M̄t miyap̄r ne weiw̄k miut̄p me God in h̄r net̄p yi yaain.

¹⁴Hi hanhan M̄t̄ik̄t Iuwe J̄sas Kraiis h̄rak kakrekyi menmen yaaim, God h̄rak han tewen̄ni, God H̄m̄n Yaaik h̄rak kaktikewi kaku kak̄kre han ki.

Mep̄r keremem

* 13:1 2Ko 12:14; Mt 18:16; 1Ti 5:19

* 13:4 Fl 2:7-8

* 13:5 1Ko 11:28

* 13:8 1Ko 13:6

* 13:10 2Ko 2:3,

10:8 * 13:11 Ro 15:33 * 13:12 Ro 16:16

Tiwei Pol Kewisik Ken Mit Ne Galesia Menmen me tiwei ik

Pol kewepyapir menmen mau mekre
han kirak 1:1-10

Pol naanmpre hirekes me hirak keit
eniuk iuwe aposel 1:12-2:21

Him me menmen yaaim God
kerekyeyem 3:1-4:31

Menmen mit ne weiwik me God hir
nanisesim enentar hir epei ninaaiwir
menmen enum 5:1-6:10

Pol katip mit ne Galesia him mikaru
6:11-18

¹ *Hi aposel Pol. Mit hir netpo neri-
uweta hi hatip mit him me God au. God
ap katip mit hak hirak kehimitena hi
hatip mit him mirak yaaim. Jisas Krai
kerekek ketike God Haai kerek nipa
hirak kikiak Jisas nipa kaa ek, hirakit
keretet tehimitena hi hire aposel hi
hatip mit him yaaim me God. ² Hi Pol
hetike mit nai in kerek haiu mirak
menmen miutip, haiu matip yi mit
ne weiwik me God yerer wit wit
yau provins Galesia, yi yaain. Hi Pol
hesiuwe tiwei ik ken yi mit en.

³ *Hi hanhan God Haai kaiu ketike
Mitik iuwe kaiu Jisas Krai hirakit
hanhan teri-
uwi yi eiyu werek werek. ⁴ *Krai
hirak kises han ke God hirak Haai
kaiu, hirak kaa kesak menmen enum
mau kekepai keriyei haiu mnaaiwir
menmen enum mau ti mari han kaiu
me wi in ek. ⁵ Hi hanhan haiu mit
emwenipi niuk mirak iuwe tip-
main tipmain enum eik.

Him yaaim miutip mepu keremem

⁶ Hi han kekrit iuwe hentar yi
yinaaiwir God nipa kari han ki keriuwe
menmen yaaim Krai kerekyiyem
weinim nipa wi hirak kaa. In ek
yi yinaaiwir him mirak yaaim
waswas, yi yises him ham yi han
kitet hiram yaaim mamkepi yi yises
God. ⁷ *Te him ham yaaim mepu
mamkepi mar im au. Him miutip
kerek nipa hi hetpiyem hiram
keremem mamkepi yi eiyises
God werek werek. Hi atip menmen
im hentar mit han enun nari han
ki, hir hanhan nanweikin him
yaaim me Krai mamno him ham
ham enum memipin. ⁸ *Te haiu
hiras o mitik ensel ke wit ke God
kaknen, haiu mamtpi him ham me
him nipa haiu metpiyem, neimin
nanriak menmen im hi hanhan
God kakreyor enum kakiwaanki

nanikre si. ⁹ Haiu epei metpiyem,
te in ek haiu pike metpiyem
meteipim. Mit kerek epei nan
netpi him ham me him nipa
yi yemtehem yisesim, hi hanhan
God kakreyor enum kakiwaanki
nanikre si.

¹⁰ *Yi han kitet hi hewis menmen
im hetpim, te mit hir han yaaik
nanriuwa a? Taaue! Hi hirak
menmen te God han yaaik
kakiriuwa kerekek. Hi hirak
menmen im enip mit hir han
yaaik nanriuwa, te hi ap hirak
menmen me Krai au. Hi hirakem
me mit keriyen.

*Pol keteikin mit God kerekek
kehimitanek hirak kire aposel*

¹¹ *Nai yinan, hi hanhan te
yi eiyirtei werek werek him
yaaim me Krai hi nipa hetpiyem
mit ap neket han em netpim
au. ¹² *Mitik hak ap ketpo
him im keteiknewem au. Jisas
Krai kerekek ketpewem
keteiknewem.

¹³ *Him im yaaim mentar
yi epei yemtau menmen enum
hi hirakem nipa hi hises menmen
mit ne Isrel hir nisesim. Hi
epei hirak enum iuwe me mit
miyapir ne weiwik me God, hi
hanhan miyapir nani.

¹⁴ *Hi epei hinin nai ne
watu miutip ne mit naiu ne
him haiu mit ne Isrel mis-
esim. Hi hinini hentar hi
nepei hises menmen wisenum
me menmen maamrer nau
nirakem han kitet God han
yaaik keriuwerem.

¹⁵ *Te nipa hi hekre tu ke
miye pai, God hirak han kitet
hiram yaaim te hirak kehimitena
hi kirak. Maain hirak kerekyo
yaaim ketpo menmen te hi
hirak menmen mirak. ¹⁶ *Hirak
ketpo menmen te hi hirak
menmen mirak, hirak keteikno
Nikan kirak hirak keimin, te
hi hatip mit him yaaim me
Krai. Him im men mit ap
ne weiwik me Isrel au. Me wi
God kerekyewem, hi ap atip
mit han hitorhi hiram yaaim
hi hire aposel o au. ¹⁷ Hi
ap hitet yayiwe hinu hen wit
Jerusalem hir mit aposel ein
kerek nipa God kehimitenor
ninin natip mit him mirak,
hi hitorhi me menmen au.
Wasenum, hi hen wit Arebia
kerek wit enuk mit miutip
niutip newiyen. Te maain,
hi pike han wit Damaskas.

¹⁸ *Maan, tito wikak epei
men, hi han hitet yayiwe
hinu hen hiun wit Jerusalem,
hi hen hir Pita. Hi etikerek
wau en wewepnak me wi
hiswiyen hispinak (15) kere-
mem. ¹⁹ *Hi ap hir mit
apotel han au, Jems hirak
nikik ke Mitik iuwe Krai,
hi hirek

* 1:1 Ga 1:11-12 * 1:3 Ro 1:7; Fl 1:2 * 1:4 Ga 2:20; 1Ti 2:6; Ta 2:14; 1Jo 5:19 * 1:7 Ap 15:1, 24 * 1:8 1Ko
16:22 * 1:10 1Te 2:4 * 1:11 Mt 16:17 * 1:12 Ga 1:1 * 1:13 Ap 8:3 * 1:14 Ap 22:3 * 1:15 Ais 49:1;
Jer 1:5; Ro 1:1 * 1:16 Ap 9:3-6; Ga 2:7 * 1:18 Ap 9:26 * 1:19 Mt 13:55

kiutipen kerekek. ²⁰ Menmen hi hewisiyem hiram him yaaim. God kertei hi emitipin au.

²¹ *Hi han hiun Jerusalem epei au, hi hen ti ke provins Siria ketike provins Silisia. ²² Te in ek, mit ne weiwik me God neit Judia hir ap nira hir au netari ninaan mai au. Hir nemtau mit han netpor him weinim keremem me hi mar im: ²³ "Mitik kerek hirak kewep haiu mit ne weiwik miutip me God, hirak in ek katip mit him yaaim me Krai kerek hirak nipaa hanhan kakawaankem." ²⁴ Hir nemtau him me menmen God kerekewem, te hir newenipi niuk mirak.

2

Pol ketike mit han aposel nriak menmen miutip

¹ *Maain, tito hiswiyen tekyaaait (14) nepei man men, hi Pol hetike mitik Banabas hawir pike witet yayiwe waniu wen wit Jerusalem. Hi heithis mitik Taitas hirak kan ketikewawir. ² Hi hen ein hentar God keteikno hirak hanhan hi ano. Hi hen hatip mit ein him yaaim hi hatip mit em herer wit wit hatip mit ap ne weiwik me Isrel em, te hi ap atip mit yapirwe rem au. Hi atip mit iuwe ne weiwik miutip me God ein keriyen. Hi hanhan hir enwenhi him yaaim hi hatip mit em. Hi hinaain te menmen nipaa hi hirakem, o in ek hi hirakem hiram mire menmen weinim hentar hir ap newenauhi him hi hetpim.

³ *Taitas wariyakit kai, hirak ke Grik, hirak ap ke Isrel au, te hir mit iuwe ein ap natip hir enrekir yink kirak te hirak kakre mit ne Isrel hir nantikerek hanu niutip au.

⁴ *Haiu mit matip me menmen im mentar mit han hir nemipin nare hir naiu yinan, te hir ap nises him me Krai werek au. Hir hanhan nerekir Taitas yink kirak. Mit in hir epei nan nau nimin ke haiu mit haiu mepitari menmen hir nisesim. Hir nire mit enun newenainaan me menmen yaaim haiu misesim. Haiu minaiwir him lo me Moses me nipaa ein mit ne Isrel nisesim mentar haiu metike Krai Jisas mau niutip. Te mit han in hanhan neriyei haiu emises him lo me Moses me nipaa ein, te haiu pike mamu enum mamises him me nipaa ein mamre mit nau nekre winak enuk ke gavman. ⁵ Haiu ap mises han kir mei kike au, te haiu naanempri him yaaim me Krai werek werek, te yi ap eiyises him ham enum mei mir mamtikerem au.

⁶ *Mit ein hir mit niuk mir iuwe ninin mit han. (Hi han kitet hir iuwe hiram

menmen weinim hentar God hirak han kitet haiu mit yapirwe haiu mipiran.) Hir mit niuk mir iuwe en, hir ap netpo him meiyam hir mit enisesim me him hi hatip mit em au. ⁷ *Hir nertei God keweto him yaaim kehimitena keriuweta hi hatip mit ap ne Isrel him mirak, har ke God kehimitan Pita hirak katip mit ne Isrel him yaaim me Krai. ⁸ Nipaa God kikaap Pita hirak kewepyapir him yaaim mirak men mit ne Isrel. Mar im, hir nertei God kekepa kehimitena hi hatip mit ap ne Isrel him mirak yaaim. ⁹ Hir epei nertei menmen yaaim God kerekewem kehimitena hi hatip mit him mirak yaaim, mit iuwe ne weiwik miutip me God neit wit Jerusalem, Jems, Sifas, tetike Jon hirakit teketawirhis teteiknawir hiram yaaim te hawir wen wit kerek mit ap ne Isrel newiyen, hawir wetpor him me God, hir nanino wit kerek mit ne Isrel newiyen hir netpor him me God. ¹⁰ *Hir netpawir him miutip im keremem. Hir hanhan haiu mit mamit pewek mamsiuwerem mamno mit enun netenen menmen au hir nau neit Judia. Menmen im hi hanhanem, te hi hirakem.

Pol kene Pita kentar menmen hirak kirakem

¹¹ Hi hetike Pita hawir watip mit him me God miutip keremem, te maain wi Pita kan wit Antiok kir mit en, hi henerek herp ninaan mirak hentar hirak kirak menmen miutip enum. ¹² *Hi henerek hentar menmen miutip im. Nipaa mitik Jems keriuwet mit han nen wit Antiok. Pita kipaam menmen ere in ketike mit ap ne weiwik me Isrel. Maain mit kerek Jems keriuwetai nan nipiun Antiok, Pita kinaaiwir mit ap ne Isrel ap kaam menmen ketikeri kentar hirak kinaain mit in ne Jerusalem. Hir wen nises him me Moses kerek nipaa matip mit kerek nises him me God hir enrekir yink kir, te Pita han kitet hir nanererek nanantar hirak ap kises him me Moses au. ¹³ Mit han ne weiwik me Isrel nepu in, hir nipaam menmen ere in netike mit ap ne Isrel, hir nriak enum ninaaiwir mit en netike Pita. Banabas hirak kerek, te hirak kises enum, hirak ap kaam menmen ketikeri au. Hirak kinaaiwiri. ¹⁴ Hi hertei hir ap nises him yaaim me God werek werek au, te hi hatip Sifas me ninaan me mit miyapir yapirwe, hi hetpiwek har ik: "Ti mitik ke weiwik me Isrel, te ti ap hises menmen mit ne Isrel au. Ti hises menmen har ke mit ap ne Isrel hir nisesim. Ti henmak te in ek heriuwe menmen ti hisesim hinaaiwir mit ap ne Isrel, ti hari han kir te hir enises

* 1:21 Ap 9:30 * 2:1 Ap 15:2 * 2:3 Ap 16:3 * 2:4 Ap 15:1, 24; Ga 1:7, 5:1, 13 * 2:6 Ap 10:34 * 2:7 Ap 22:21 * 2:10 Ap 11:29-30 * 2:12 Ap 11:3

menmen mīt ne Isrel nīrīakem a? Nīpaa ein ti hīrekes ap hisesim au. Ti hīnaain mīt ne Jems epei nan keriyen.”

Neimīn nises hīm me Jisas kerekek God kaktīp hīr yaain kaktorhis

¹⁵ Haiu mīt kerek miyerer ninai, haiu mīt ne Isrel. Haiu ap mar ke mīt nerer wit wit ap ne weiwīk me Isrel kerek haiu matīp hīr ap nises hīm me Moses. ¹⁶ *Haiu mertei God katīp mīt han hīr yaain kaktorhis nentar hīr nises hīm lo me Moses au. Hīrak kaktīp hīr yaain kaktorhis kakīntar hīr nises Jisas Krai. Haiu mīt mises Jisas Krai kerekek, te God han kitet haiu yaain kaktaihis. Haiu mises menmen hīm lo me Moses metpaiyem, te haiu mīre yaain taau. God ap katīp mītīk kiutīp yaaik kaktīwekhis kakīntar hīrak kīrīak menmen hīm lo me Moses metpim auyel! ¹⁷ Haiu hanhan God kaktīp haiu yaain kaktaihis kakīntar haiu mises Krai kerekek. Te God au katīp haiu emises hīm me Moses te hīrak kaktaihis, haiu mīrīak menmen enum. Haiu emweikīn sip emwet hīm me Moses, te haiu manises hīm me Krai, te menmen im meteikīn Krai hīrak kenipai haiu mīrak enum. Hīm im hīram yaaim a? Taauye! Krai ap kenipai haiu mīrīak enum au. Hīrak kerekek kekepai haiu mises hīm me God werek werek hīrak kaktaihis. ¹⁸ *Hi nīpaa eweikīn sip ewet hīm lo Moses nīpaa kewisīm, te in ek hi pīke ehisesim, hi heteikīn mīt hīm me Moses hīram wen mamkepa God kaktaihis, te hi hīrīak enum. ¹⁹ *Nīpaa hi hises hīm me God nīpaa Moses kewet haiu mīt em, hi hertei hi enuk God kakrewaank te hi hahi. Te Krai hīrak kekrehīr kai, God kewaank hīrak kaa kentar nu tentarakīt. Hīram mar ke hi haa hetikerek, te hīm lo me Moses ap naanmīprau au. Te in ek hi hises han kai, te hi hises God. ²⁰ *Te in ek hīram mar ke hi ap hepu au, hi haa. Te Krai hīrak kekrehīr kai kekepa hi hepu. In ek hi hepu, te menmen hi hīrīakem hi han kitet God Nīkan kīrak Jisas kerek nīpaa han tewēna kaa, hīrak kakīkepa hi etike God hawīr waukiyakīt wawu han kiutīp. ²¹ Hi ap heweikīn sip ewet hīm yaaim me Krai henip menmen yaaim God kerekyaayem hīram weinīm au. God kaktīp mīt hīr yaain nentar hīr nises hīm mīrak nīpaa Moses kewet haiu mīt em, te nīpaa Krai ap kan au. Hīm me Moses mekepai te God kaktīp haiu yaain taau. Krai kaa weinīm au. Hīrak kerekek kīrīak God katīp haiu

mīt haiu yaain. Hīm nīpaa kerek Moses kewisīm hīram taauye!

3

Mekam mekepi yi yau werek werek-Hīm me Moses o Hīm me Krai

¹ Yi yetaritari mīt ne Galesia! Yi yenmak te yi yewis mīt han nari han ki te yi ap yises hīm yaaim me Krai a? Haiu epei metpiyem werek werek hīram mar ke yi epei yīrek hīrak kaa kentar nu tentarakīt. ² Hi hare ehithi menmen ham miutīp. Yi epei yeit God Hīmīn Yaaik kan kekra han ki yentar yi yises hīm nīpaa Moses kewet mīt em o yentar yi yemtau hīm yaaim me Krai nīpaa yi yisesim a? Hīm yaaim me Krai keremem! ³ Yarkeik te yi yetaritari! God Hīmīn Yaaik kekepi kari han ki te yi yinīn yises hīm yaaim me Krai, te in ek yi han kitet yi wen eiyises menmen mīrak werek werek eiriuwe menmen mi manpenuk enuk a? Taauye! ⁴ Menmen yaaim iuwe God kerekyaayem kekra han ki hīram weinīm a? Au, hīram menmen iuwe. ⁵ Kenmak te hīrak God kerek keweti Hīmīn Yaaik kīrak, hīrak kīrīak menmen yaaim mīrak mirakel me his me yi mīt? Hīrak kīrīakem kentar yi yises hīm nīpaa Moses kewet mīt em o yi yises hīm yaaim me Krai nīpaa yi yemtewem a? Me Krai keremem!

⁶ *Haiu mertei menmen im nentar hīm me God nīpaa mīt profet newisīm hīram matīp Ebrahim kemtau hīm me God ketpīwekem hīrak katīp, “Hīm me God hīram yaaim. Maain hīrak kakrīakem.” Ebrahim han kitet kar ik te God katīp hīrak yaaik. ⁷ Yi eiyīrteim in e. Mīt kerek hīr han kitet God kakises menmen hīrak ketpim, hīr keriyen hīr hīras nepenyerer ne Ebrahim nentar hīr han kitet God nar ke nīpaa Ebrahim han kitetik. ⁸ *God nīpaa enum eik kertei hīrak han kitet mīt ap ne Isrel hīr yaain nanīntar maain hīr han kakitet hīrak kakises hīm mīrak. Te hīrak kinīn katīp Ebrahim hīm yaaim mīrak maain mannen hīrak ketpīwek hīm mar im: “Maain hi arīak yaaim me mīt niutīp niutīp nerer wit wit henterit.” Ebrahim han kitet menmen im God ketpīwekem, hīrak kakrekoyem, te God katīp hīrak yaaik. ⁹ *Te neimīn han kitet God kakrīak menmen hīrak ketpim, te hīrak kaktīp hīr yaain nanīr ke nīpaa hīrak katīp Ebrahim hīrak yaaik.

¹⁰ *Te mīt kerek wen nises hīm nīpaa Moses kewet mīt em, God han enuk keriuweri kakīwaanki kakīntar hīm yaaim

* 2:16 Ap 15:10-11; Ro 2:20-28, 4:5; 11:6; Ga 3:11

* 2:18 Ro 4:14, 11:6

* 2:19 Ro 7:6

* 2:20 Jo 13:1; Ga 1:4

* 3:6 Jen 15:6; Ro 4:3

* 3:8 Jen 12:3; Ap 3:25

* 3:9 Ro 4:16

* 3:10 Diu 27:26

* 3:11 Ro 1:17; Ga 2:16

m̄irak mau t̄wei mat̄ip mar im: “M̄it kerek nises h̄im me God n̄ipaa Moses kewis̄im mau t̄wei, h̄ir enises h̄im m̄irak enepim, o au en, God kak̄iwaanki.” ¹¹ *H̄im me God mau t̄wei mat̄ip: “M̄it kerek h̄ir han kitet God kak̄riak menmen h̄irak ketpim, h̄irak kakt̄ip h̄ir yaain, h̄ir nantike God nanu werek werek.” In ek, haiu mertei God ap kat̄ip m̄it̄ik hak kiut̄ip h̄irak yaaik kentar h̄irak kises h̄im n̄ipaa h̄irak kewet Moses em au. ¹² *Menmen me m̄it nises h̄im me Moses, h̄iram ap mar ke m̄it han kitet God kak̄riak menmen h̄irak nepei ketpim. Au, h̄im me God mau t̄wei mat̄ip mar im: “M̄it kerek nises h̄im me God Moses kewet m̄it em, h̄ir enisesim enepim te h̄ir nanu werek nan̄interim.”

¹³ *Krais h̄irak kekreh̄ir kaiu, m̄it newaanek h̄irak kaa te h̄irak kekepai haiu m̄inaaiw̄ir menmen enum h̄im me Moses mat̄ip mamwep. H̄im me God mau t̄wei mat̄ip, “M̄it̄ik kerek m̄it nat̄ip h̄irak kaki h̄ir nanwenkekik kaku nu, menmen im meteiknai haiu m̄it God kehimit̄anek h̄irak kak̄iwaankek kak̄it.” ¹⁴ Te God kenip m̄it h̄ir newaank Krais te menmen yaaim God n̄ipaa kat̄ip Ebrahim em Jisas Krais kekepim h̄iram mamnen m̄it ap ne weiw̄ik me Isrel. H̄irak Krais k̄riakem mar em, te haiu m̄it haiu mam̄it H̄im̄in Yaaik k̄irak n̄ipaa h̄irak kat̄ip kaksuwarek kaknen, mentar haiu han kitet God kak̄riak menmen h̄irak n̄ipaa kat̄ip h̄irak kakis̄esim.

H̄im Moses kewetaiyem ap mekreh̄ir h̄im n̄ipaa God kewet Ebrahim em au

¹⁵ Nai yinan, hi eteikni menmen im hi hetpiyem meriuwe menmen m̄it n̄riakem. M̄it̄ik̄it wik tat̄ipak̄it menmen h̄irak̄it tatis̄esim, h̄irak̄it tatwis̄im mamu t̄wei me gavman. Ap te m̄it̄ik̄it keiyak kaknen kakwis h̄im ham ke h̄im im kakt̄ip enum h̄irak̄it tewis̄im mau t̄wei au. H̄iram mamu mam̄it mam̄ir ke n̄ipaa h̄irak̄it tewis̄im. ¹⁶ *Mar im God kat̄ip h̄im yaaim men Ebrahim ketike nepenyek k̄irak. H̄im me God mau t̄wei ap mat̄ip “nepenyeker n̄irak yap̄rwe” au. H̄iram mat̄ip “nepenyek kerekek,” te h̄irak nepenyek k̄irak kiut̄ip kerekek h̄irak Krais. ¹⁷ *Menmen hi hetpi, han kai kar ik. N̄ipaa God kat̄ip Ebrahim h̄im yaaim, God h̄irekes kakis̄esim. H̄ir m̄it newen tito tito neneiwewim ere God kewet Moses h̄im ham h̄iram m̄ikaru man mar ke 430 tito. H̄im im ap mekreh̄ir min̄in h̄im n̄ipaa God kat̄ip Ebrahim em, te h̄iram wein̄im au. H̄iram wen mepu. ¹⁸ Haiu

mam̄it menmen yaaim em God n̄ipaa kat̄ip kakwet Ebrahim em mam̄intar haiu mises h̄im me God h̄irak n̄ipaa kat̄ip Moses em, te h̄im yaaim God kat̄ip Ebrahim em h̄iram enum memip̄in wein̄im. Au, h̄iram mamkep̄ai haiu mam̄it menmen au. Haiu mam̄it menmen yaaim mam̄intar h̄im God kat̄ip Ebrahim em. Me Moses taau!

¹⁹ *H̄im im yaaim kenmak te God kat̄ip Moses h̄im a? God kat̄ip haiu m̄it h̄im im, te h̄iram meteiknai menmen haiu m̄iriakem h̄iram enum. H̄im me Moses mau t̄wei naanm̄ipre haiu m̄it ere nepenyek ke Ebrahim kaknen kerek n̄ipaa God kat̄ip h̄im yaaim me h̄irak. M̄it ensel God kewet̄ir h̄im, h̄ir nat̄ip Moses em. Moses h̄irak kerp n̄im̄in ke m̄it netike God kat̄ip m̄it h̄im m̄irak h̄ir newenhi nanisesim. ²⁰ Te God h̄irekes kat̄ip Ebrahim h̄im yaaim. M̄it̄ik hak ap kerp n̄im̄in ket̄ipwek h̄im au. Te God h̄irekes kat̄ip Ebrahim menmen h̄irak kakrek̄iyekem. M̄it̄ik ap kerp n̄im̄in kenip Ebrahim kewenhi kakis̄es menmen au. God kat̄ip h̄irak kakrek̄iyekem wein̄im. H̄im im God kat̄ip Ebrahim em h̄iram min̄in h̄im God kat̄ip Moses em mentar menmen im. (M̄it ne Isrel ap nanises h̄im n̄ipaa h̄ir newenhi nanisesim, God ap te kakwet̄ir menmen. Te h̄irak kakwet Ebrahim menmen m̄irak wein̄im.)

H̄im me Moses naanm̄iprai metaihis haiu mamno mamises Jisas

²¹ *Mekam? H̄im Moses kewet m̄it em h̄iram meremir h̄im yaaim God kewet Ebrahim em? Taau! H̄im lo ham n̄ipaa mepu h̄iram werek te mamkaap m̄it h̄ir nantike God nankiyen nanu han kiut̄ip, te God kakt̄ip h̄ir yaain nentar h̄ir nises h̄im im em. Te h̄iram mepu au. ²² *H̄im me God mau t̄wei mat̄ip, “M̄it yap̄rwe kerek h̄ir n̄riak enum h̄ir nan̄iwaank nan̄it.” H̄iram mam̄it mar im te m̄it kerek h̄ir nanises Jisas Krais, God kakt̄ip h̄ir yaain nan̄intar h̄ir han kitet h̄irak kakis̄es h̄im n̄ipaa h̄irak ketpim.

²³ *N̄ipaa h̄im me Krais man wen au, h̄im me Moses kewet m̄it em naanm̄iprai haiu emisesim ere God kakwep̄yap̄ir menmen yaaim me Krais haiu emisesim. ²⁴ *Te h̄im Moses kewet m̄it em h̄iram meteiknai haiu enun, h̄iram nenipai haiu hanhan m̄ir̄ir mamno haiu mamisesik, te God kakt̄ip haiu yaain ap mamraiwaank mam̄intar haiu han kitet h̄irak kakis̄es menmen n̄ipaa h̄irak kat̄ip h̄irak kakis̄esim. ²⁵ In ek, h̄im yaaim me Krais epei man, te h̄im me Moses

* 3:12 Ro 10:5

* 3:13 Ro 8:3; 2Ko 5:21; Ga 4:5; Diu 21:23

* 3:16 Jen 12:7; Ap 7:5

* 3:17 Eks 12:40

* 3:19

Ro 5:20; Ap 7:38

* 3:21 Ro 8:2-4

* 3:22 Ro 3:9-19, 11:32

* 3:23 Ga 4:3

* 3:24 Ro 10:14

kerek nɪpaa mepu mekepai, in ek hɪram nepai au meit.

Hɪm hɪram menipai mɪre nɪkerek ne God

²⁶ *Yi yapɪrwe yi nɪkerek ne God yentar yi han kitet hɪrak kakises menmen nɪpaa hɪrak katɪp hɪrak kakisesim. Yi yetike Kraiſ yi yau han kiutɪp yi nɪkerek ne God yentar nɪpaa yi mɪt miyapɪr ²⁷ *kerek mɪt han nɪkri neriuwe tɪpar hɪr nekine niuk me Kraiſ, yi yaain yɪre Kraiſ. Te God han kiteti yar ke hɪrak han kitet Kraiſ. ²⁸ *Hau mepu mar ik, te in ek mɪt hɪr ap nenke hasini pɪnan ne weiwɪk me Isrel o mɪt ap ne Isrel, o mɪt hɪr nɪriak wok ne mɪt hɪr naanmɪpri, o mɪt hɪr nɪriak wok nanɪt pewek mererim. Au, God han kitet menmen im hɪram weinɪm. Hau mɪt yapɪrwe hau mɪpɪran mentar hau ne Kraiſ Jisas. ²⁹ *Yi ne Kraiſ, te yi nepenyerer ne Ebrahim. Te maain yi eiyɪt menmen yaaim nɪpaa God katɪp kakwet Ebrahim em.

4

Kraiſ kekepai hau wok mɪt hau mamre nɪkerek ne God

¹ Hɪm mai hɪram im. Nɪkan ke mɪtik hak hɪrak kakɪt menmen me haai ɪrak naanmamprewem, te hɪrak wen kike, hɪrak kaktɪwem au. Hɪrak kɪre mɪtik kɪriak menmen me mɪtik iuwe naanmɪrewek o haai kɪrak weinɪm. ² Hɪrak wen kike hɪrak ekises hɪm me mɪt hɪr naanmɪpewek ketike menmen mɪrak ere wɪ haai kɪmat hɪrak kaktɪwem. ³ *Nɪpaa hau mɪre nɪkerek ein e. Hau mises hɪm me God nɪpaa enſel newet hau mɪt em, hɪr ninɪn naanmɪprai nar ke mɪt naanmɪre mɪt nekre wɪnak enuk. ⁴ *Te maain wɪ epei man nɪpaa God kehimɪtanem, te hɪrak keriuwet nɪkan kɪrak kan tɪ keweikɪn kɪre mɪtik. Mɪte hap hɪre winaak hɪrak kɪre nɪkan kiutɪp ke Isrel, te hɪrak ekises hɪm nɪpaa Moſes katɪp mɪt ne Isrel em. ⁵ *Hɪrak kɪriak menmen im te hɪrak kakɪkepai kak-taihis hau mɪt kerek mises hɪm me Moſes, te hau mamnaaiwɪr hɪm im naanmɪprai hau mamre nɪkerek iuwe ne God, hau mamɪt menmen hɪrak nɪpaa ketpai kakwetaiyem.

⁶ *Yi nɪkerek nɪrak iuwe, te God keriuwet God Hɪmɪn Yaaiſ kerek kau kekre han ke nɪkan kɪrak Jisas, hɪrak kan kekre han ki. God Hɪmɪn Yaaiſ kenipai hau han yaaiſ matɪp God hɪm iuwe mar ik: “Ti Haai kaiu! Ti Haai kaiu!” ⁷ *Tɪs,

in ek yi ap yɪre mɪt enun nepu nekre wɪnak enuk au. Yi nɪkerek iuwe ne God keriyen. Yi yises Kraiſ, te yi nɪkerek iuwe ne God, te yi eiyɪt menmen yapɪrwe God kehimɪtaneyem hau nɪkerek nɪrak.

Pol han kitet mɪt ne provins Galesia

⁸ *Nɪpaa yi ap yertei God, yi mɪt ap ne weiwɪk me Isrel. Yi yises hɪm me tɪpir o menmen hɪram ap te mamweikɪn mamre God taau. ⁹ Te in ek yi yertei God. Yi hɪras yerteiyek au. Hɪrak kehimɪteni yi nɪrak. Te yi yenmak yi hanhan pɪke eiyises hɪm weinɪm hɪram mar ke menmen weinɪm me tɪpir nɪpaa yi yisesim a? ¹⁰ *Yi yises menmen im, yi han kitet God katɪp yi yaain yayɪntar menmen yi yɪriakem hɪram mises menmen me wɪ o wenke o tito nɪpaa Moſes katɪp yi mɪt yi eiyisesim einapen menmen me wɪ im. ¹¹ Hi han kitet yi mɪt, hi hɪnaain menmen hi herekiyiem hɪram mamre weinɪm mentar in ek hɪm im yi yisesim, hɪram hɪm weinɪm mar ke hɪm weinɪm nɪpaa yi yisesim.

¹² Nai yinan, hi hetpi hɪm manp. Hi hanhan yi eiweikɪn sip eiwet hɪm me Moſes eiyɪr ke hi. Hi epei heweikɪn sip hewetiwem, te hi har ke yi mɪt kerek nɪpaa hɪm me Moſes ap minɪn naanmɪpri au. Nɪpaa yi ap yerekyo enum au, te in ek hi hertei yi ap eirekyo enum. ¹³ *Yi yertei nɪpaa hi hinɪn han hɪri hentar hi hɪnap, te hi heweikɪn han kai ap hen wit hak au. Hi han hetpi hɪm yaaim me Kraiſ. ¹⁴ Menmen enum meiyep hi hɪnap hɪram enum me han ki, te yi ap yɪneina yeweikɪn sip yeweto au. Yi yetauhis yi yatɪp yar ik: “Ti yaaiſ har ke mɪtik enſel ke God.” Yi yetauhis yar ke Kraiſ Jisas kaknen yi eitɪwekhis. ¹⁵ Nɪpaa yi han yaaiſ hi han hɪri hekepi. In ek yi han kiteta mekam a? Hi etpi menmen im me yi mɪt. Nɪpaa hi hepu hetikewi yi hanhan yeriuwa iuwe, te yi han kitet yar ik: “Hau emketet nanamɪr kaiu emwet Pol em emkepik kɪr ein ein werek werek, te hau emketim.” ¹⁶ *Nɪpaa yi hanhana iuwe yar ek, te in ek hi hɪre mɪtik kepan ke yi mɪt hentar hi hetpi hɪm yaaim a? Taauye!

¹⁷ Mɪt han ein kerek hanhan yi yerekiſ yɪnk ki hɪr newenɪnɪpi hanhani me menmen yaaim au. Hɪr hanhan nanri han ki, te yi ap han kiteta au. Hɪr hanhan yi hanhani yaiɪp hɪr yaain yar ke hɪr natɪp hɪr hanhani. ¹⁸ Te yi eiyisesi yi yetike mɪt han hanhan me menmen yaaim, hɪram werek. Hɪram yaaim te hi hepu o au, yi eiriakem. ¹⁹ Nai yinan yaain, hi pɪke hɪre mɪte weteiknen wawine nɪkan hak. Hi

* 3:26 Jo 1:12 * 3:27 Ro 6:3, 13:14 * 3:28 Ro 10:12; 1Ko 12:13 * 3:29 Ro 4:13 * 4:3 Ga 3:23; Kl 2:20
* 4:4 Ef 1:10; Jo 1:14; Ro 1:3 * 4:5 Ga 3:13 * 4:6 Ro 8:15-16 * 4:7 Ro 8:17; Ga 3:29 * 4:8 1Ko 8:4-6
* 4:10 Ro 14:5; Kl 2:16 * 4:13 1Ko 2:3 * 4:16 Emo 5:10

p̄ike han enuk har ke n̄paa hi han enuk hemer̄r yi m̄t ere yi yises Kraiſ werek werek. In ek hi p̄ike han enuk hemeryi yi m̄t p̄ike eiyises Kraiſ werek werek, yi eitikerek eiyu han kiut̄p. ²⁰ Hi hanhan hi hahu etikewi, te hi ap hetpi h̄m manp heriuwe t̄wei im keremem. Au, hi hanhan hah̄r̄p ninaan mi hertei han ki, te hi etpi h̄m h̄ram mamkepi. Au, hi hepu yan̄m̄n, te hi hep̄itari hi heni o hi hetpi h̄m yaaim.

Him tok piksa me Sera wetike Hega

²¹ Yi m̄t kerek yi hanhan eiyises h̄m lo me Moses eiȳr̄teiyem werek werek, hi hetpi h̄m me h̄m lo m̄rak. ²² *H̄m me God mau t̄wei mat̄p Ebrahim kine n̄kerek h̄rak̄it wik. Hega kerek h̄re w̄riak menmen me Sera, h̄re wine n̄kan kiut̄p, Sera h̄re wine n̄kan hak kiut̄p k̄karu, te h̄re win̄n m̄te pe Ebrahim. Hega w̄karu. ²³ *N̄kan k̄rak kerek m̄te Hega winaak, h̄re winaak wentar Ebrahim keriya k̄waa ketikerep kerep̄ep, te h̄re wetu. Te n̄kan k̄rak kerek Sera winaak, h̄re winaak wentar God kat̄p h̄m yaaim h̄rak kekepiye te maain Ebrahim k̄waa ketikerep h̄re wetu. ²⁴⁻²⁵ *H̄m im h̄ram m̄re piksa meteiknai menmen. Miyap̄r wik h̄r nehimit̄an h̄m wik n̄paa God kewetei h̄m m̄t em. Hega h̄re wehimit̄an h̄m n̄paa God kewet Moses em keit m̄niu (o neiȳp) niuk m̄rak Sainai. Niuk ik Hega h̄ram mehim̄tan m̄niu (o neiȳp) Sainai meit wit Arebia. Wit Jerusalem ke m̄t ne Isrel ketike m̄t miyap̄r nau nekrerek h̄r nar ke m̄te ip Hega. Hega wine n̄kan, te h̄rak ek̄riak menmen ek̄r ke miye p̄rak w̄riakem. H̄rak ek̄riak menmen me m̄t te h̄rak ap kak̄it pewek emrerim au. Te m̄t miyap̄r kerek nises h̄m me Moses h̄rak kehimit̄eni, h̄r nises h̄m me Moses, h̄r han kitet God kat̄p h̄r yaain. Te h̄m ap mamkepi h̄r n̄re yaain au. H̄ram mam̄waanki. ²⁶ *Sera h̄re w̄re h̄m ham God kewet Ebrahim em. H̄re wehimit̄an wit Jerusalem ke wit ke God. H̄re wepu werek war ke m̄te ap wau wekre w̄nak enuk, te h̄re enu tenm̄n (o rumaa). Wit Jerusalem keit wit ke God ap kises h̄m me Moses au. H̄rak k̄naaiw̄r menmen im. H̄m m̄t miyap̄r kerek nises h̄m yaaim me Kraiſ, h̄re miye paiu, h̄m m̄re n̄kerek n̄re. ²⁷ *H̄m me God mau t̄wei mat̄p Jerusalem keit wit ke God maain kak̄n̄n wit Jerusalem in ek kau t̄. H̄m mertei h̄m im yaaim mentar h̄m me God Aisaia kewis̄m h̄ram mat̄p h̄m tok

piksa mehim̄tan wit wik t̄re miyap̄r wik. H̄ram mat̄p mar im:

“Ti m̄te tenm̄n (o rumaa) ap n̄paa ti hine n̄kerek, ti han yaaik ehu. Ti enep̄p esikeyaanmi han yaaik, ti m̄te ap n̄paa ti ep̄tu te ti eteiknen. H̄re kerek wepu war ke m̄te ap weit m̄t̄ik au, h̄re wawine n̄kerek yap̄rwe nanin̄n n̄kerek ne m̄te wepu war ke m̄te kerek h̄re weit m̄t̄ik ek wine n̄kerek yap̄rwe.”

²⁸ *Nai yinan, yi yertei Aisak h̄rak n̄kan ke Ebrahim kentar h̄m God ketp̄iwekem. Mar im h̄m m̄re n̄kerek ne Ebrahim mentar h̄m n̄paa God ketp̄iwekem. ²⁹ N̄paa n̄kan m̄te Hega winaak wentar m̄t̄ik k̄re k̄waa ketikerep wein̄m, h̄rak k̄riak enum me n̄kan hak God k̄kaap m̄te tenm̄n (o rumaa) Sera te h̄re winaak. In ek m̄t nises h̄m me Moses nerekyei h̄m m̄t kerek God H̄m̄n Yaaik kekrai, h̄r nerekyei enum, nar ke n̄paa n̄kan eik enuk k̄riak enum me n̄kan yaaik ek. ³⁰ *H̄m me God mau t̄wei mat̄p mekam? H̄ram mat̄p,

“Eiȳp̄r m̄te w̄riak menmen me m̄te hap wein̄m h̄re wetike n̄kan k̄re enuk. N̄kan k̄re ap kak̄it menmen me haai k̄rak ketike n̄kan n̄paa God k̄kaap m̄te enun tenm̄n (o rumaa) h̄re winaak.” Te yi eiweik̄n sip eiwet h̄m enum m̄t in enun netpiyem me yi eirekir ȳnk ki. H̄m im mewaank han ki enuk mar ke m̄t h̄r nepu w̄nak enuk. ³¹ *Te nai yinan, h̄m ap m̄re n̄kerek ne m̄te w̄riak menmen me m̄te hap weit pewek weriuwerem wein̄m au. Te h̄m ap emises h̄m me n̄paa m̄t ne Isrel nisesim. Au, h̄m m̄re n̄kerek ne m̄te enu tenm̄n (o rumaa) kerek God kekepye, h̄re wine n̄kan, kentar h̄m han kitet God kakises h̄m m̄rak kekep̄ai kaktaihis kar ke n̄paa h̄rak ketpim.

5

Kraiſ keriyei h̄m menp̄in mekeip̄in h̄m lo me Moses, h̄m ap p̄ike emi

¹ *Kraiſ epei keriyei h̄m m̄t h̄m m̄naaiw̄r h̄m me n̄paa ein mar ke m̄t netpan m̄naaiw̄r w̄nak enuk, te h̄m emu werek emises h̄m me Kraiſ. Te yi einak̄n tokim ap eiwis̄m m̄t neriyei ȳ p̄ike eiyisesim h̄m me n̄paa eiȳr̄ ke m̄t p̄ike nan̄no nan̄kre w̄nak enuk ek au em̄t!

* 4:22 Jen 16:15, 21:2 * 4:23 Ro 9:7-9 * 4:24-25 Ro 8:15; Ga 5:1 * 4:26 Hi 12:22; Rev 3:12, 21:2, 10 * 4:27

Ais 54:1 * 4:28 Ro 9:7; Ga 3:29 * 4:30 Jen 21:10; Jo 8:35 * 4:31 Ga 3:29 * 5:1 Jo 8:32, 36; Ga 2:4, 5:13; Ap 15:10

² Nĭkĭp emnep eiyĭmtewem. Hi Pol hetpi menmen im. Yi mĭt kerek eiwis mĭt han nanrekir yĭnk ki, te God kaktĭp yi yaain, menmen Kraiſ kerekĭyiem kakĭkepi kak-tiſis, hĭram ap mamkepi te God kaktĭp yi yaain au. ³ Hi etpi hĭm manp eteipim. Mĭt kerek hĭr newis mĭt nerekir yĭnk kĭr, te God kaktĭp hĭr yaain, hĭr enises hĭm ham yapĭrwe me Moses keremem, kerek nĭpaa hĭrak katĭp mĭt ne Isrel em. ⁴ Yi mĭt kerek yi yiſes hĭm me Moses, te yi hanhan God kaktĭp yi mĭt yaain, yi epei yeweikĭn sip yewet Kraiſ. Yi yeweikĭn sip yewet menmen yaaim God kerekĭyiem weinĭm. Te in ek hĭrak ap kakĭkepi kakrekyi yaaim kakĭkepi au. ⁵ Haiu mĭt in meriuwe menmen iuwe me God Hĭmĭn Yaaiſ kekepai, haiu han kitet hĭrak kakĭses hĭm yaaim mĭrak, te haiu memerĭrĭwek hĭrak kaktĭp haiu mĭt haiu yaain hĭrak kaktaiſis. ⁶ *Haiu mĭt metike Jiſas Kraiſ haiu niutĭp, te haiu mererĭrĭ yĭnk kaiu o au, hĭram menmen weinĭm ap te mamkepai God kaktĭp haiu yaain au. Menmen im keremem hĭram iuwe. Haiu han tewenĭnan mĭrĭrak menmen yaaim mentar haiu han kitet menmen werek werek me God haiu miſesim.

⁷ Nĭpaa yi yiſes hĭm yaaim me God werek werek, te in ek neimĭn neiyepet han ki, te yi ap yiſes hĭm yaaim mĭrak werek werek au a? ⁸ *God kerek kehimiĭteni te yi yiſesik, hĭrak ap kari han ki te yi ap yiſes hĭm im yaaim au. ⁹ *Haak ke sak neniuk, hĭrak menmen kike, te yi yenkerek werek werek au, hĭrak kewep keneiſes sak naan, mĭt ap te nanĭk taau. Menmen enum yi yiſesim me yi yerekir yĭnk ki, hĭram kike, te maain hĭram mamĭwaank menmen yaaim in ek yi yiſesim. ¹⁰ *Hi hertei Mĭtĭk Iuwe kakĭkepi, te yi ap han kitet hĭm ham me hĭm nĭpaa hi etpiyem au. Te mĭt kerek hĭr nari han ki God kakrekyor enum mamrer me menmen enum hĭr epei nerekiyiem.

¹¹ *Nai yinan, hi wen hatĭp mĭt heriyai heriyai hĭr enrekir yĭnk kĭr enises hĭm yaaim me Kraiſ, nenmak te mĭt kerek niſes hĭm me Moses hĭr wen nerekyo enum a? Hi wen hatĭp mĭt enrekir yĭnk kĭr te hĭm me Jiſas hĭrak kaa kentar nu tentarakĭt hĭram ap te mamrĭrak mĭt in han kĭr kekrit enum neriuwa au a? ¹² Hi hanhan hĭr mĭt kerek hĭr nari han ki hĭr nanrekir yĭnk kĭr te mĭt nanriuwesĭsi hĭr ap nanu nantikewi nanri han ki neriuwe hĭm mĭr, te yi yiſesim au.

¹³ *Nai yinan, God kehimiĭteni yi apeſi

yĭnaaiwĭr menmen enum nĭpaa yi han ki hĭrak kiſesim, hĭram manp ke mĭtĭk kau winak enuk, te yi yau werek werek. God keriyei (o keriyiyi) yi epei yĭnaaiwĭr menmen im, te yi ap eiwis han ki ekitet menmen enum me tĭ menterim au emĭt! Hĭrak keriyiyi yĭnaaiwĭr menmen enum te yi eikepan eiſises menmen yaaim yentar yi han tewenĭnan. ¹⁴ *Hĭm yapĭrwe nĭpaa God katĭp Moses em, hĭram mĭre hĭm miutĭp im mau mekrerem hĭrak ketpim. Hĭram matĭp mar im: “Yi han etwenĭn eikaap mĭt miyapĭr nau menep yar ke yi han tewenĭn hĭras.” Yi eirĭrak menmen mar im, te yi eiſises menmen iuwe hĭm mĭrak metpim. ¹⁵ Yi hemkre menepam me menmen yi yenehan yenepan yentar menmen, te yi naanempre hĭras te yi ap eiyĭwaank hĭras eituke menmen yaaim me Kraiſ yi yiſesim. Mĭt kerek nenehan nenapan me menmen, hĭr enun nar ke miyaaſ me yaank menepam meketet patĭn maam naan me han em.

God Hĭmĭn Yaaiſ kĭrĭrak menmen yaaim, han kaiu kĭrĭrak menmen enum

¹⁶ *Hi hetpi hĭm im. Yi eiwis God Hĭmĭn Yaaiſ kakĭkepi yi yayiſes hĭm yaaim me Kraiſ, te yi ap eiſises menmen enum han ki hanhanem. ¹⁷ *Hi hetpi hĭm im hentar menmen enum me tĭ han ke mĭt hanhanem, hĭram ap mĭre menmen God Hĭmĭn Yaaiſ hanhanem. Menmen God Hĭmĭn Yaaiſ hanhanem ap mĭre menmen enum me tĭ han ke mĭt hanhanem. Te hĭram mĭre mĭt enun nepan mari han ki heriyai heriyai. Hĭram mari han ki heriyai heriyai, te yi ap eiſises menmen werek werek yi hanhan eirĭrakem. ¹⁸ *Yi eiwis God Hĭmĭn Yaaiſ naanempri kakri han ki ketpi menmen yaaim yi eiſisesim, te yi ap eiſises hĭm me Moses te God kaktĭp yi yaain.

¹⁹ *Menmen han ke mĭt kĭrĭrakem haiu merteiyem, hĭram im: Mĭt miyapĭr nariyanhiſ newenĭnem, hĭr hanhan me menmen enum im em, hĭr nĭrĭrak mĭt miyapĭr yĭnk enuk neriuweri. ²⁰ Hĭr niſes tĭpir newenĭpi niuk mĭr, o hĭr nĭrĭrak naſi, o han enuk neriuwehan, o hĭr nenehan me menmen, o hĭr hemkre menepam neriuwe menmen, han kekrit te mĭt natĭp enum, mĭt neit menmen yeunĭm nanwet mĭt han em au. Mĭt nenke haſini niſes menmen ham menmen ham. ²¹ Hĭr han kitet menmen enum me mĭt han o hĭr nenep mĭt nani, o hĭr naam tĭpar ſi enum ere hĭr netaritari, o hĭr nanĭno nanrer wit wit nanine henye me menmen enum,

* 5:6 1Ko 7:19; Ga 6:15 * 5:8 Ga 1:6 * 5:9 1Ko 5:6 * 5:10 Ga 1:7; 2Ko 11:15 * 5:11 1Ko 1:23 * 5:13 1Pi 2:16 * 5:14 Lev 19:18; Mt 5:43; Ro 13:9 * 5:16 Ro 8:4 * 5:17 Ro 7:15-23; 1Pi 2:11 * 5:18 Ro 6:14, 8:14 * 5:19 1Ko 6:9-10

o menmen menmeyam enum mar im. Nîpaa hi epei etpi, te in ek hi etpi eteipim. Mît kerek hîr nîriak menmen mar im, hîr ap nanu nantike God nanît menmen yaaim nîpaa God ketpim kakwet mît em au.

²² *Te menmen God Hîmîn Yaaik kîkaap mît enisesim, hîram im: Mît han tewenîna God ketike mît, hîr han yaaik nanu, han kîr kau werek werek, hîr ap han enuk waswas au, hîr nîriak mît menmen yaaim, hîr nîkaap mît han weinîm, hîr nises hîm nîpaa hîr natîp mît hîr nanisesim. ²³ *Hîr hanhan neriuwe mît han, hîr newenîn han kîr me menmen. Menmen mar im mît nisesim, hîm lo ap matîp hîram enum au. Hîram matîp hîram yaaim. ²⁴ *Mît hîr ne Kraisis Jisas, hîr nar ke mît naa netike Kraisis nau nu tentarakît, te menmen enum me tî nîpaa hîr nisesim nîriakem, hîram ap mau mamkre han kîr au. Hîram menmen enum han ke mît nîriakem o menmen enum han kîr hanhan neriuwerem, te in ek hîr nepirem mamno hîram mami mamît.

²⁵ *God Hîmîn Yaaik kenipai haiu metike God Haai kaiu haiu mau niutîp haiu mepu mar ek. Te haiu emwisîk hîrak naanemprai han kaiu me menmen yapîrwe. ²⁶ *Haiu ap mewenîpi niuk maiu haiu iuwe au, haiu ap emkîakan han emket han em me menmen au, haiu ap hemkre menepam me menmen maiu haiu mîriakem o menmen meiyam au emî!

6

Yi eikaap ni yinan me menmen yapîrwe

¹ *Nai yinan yi eiyîr mîtik hak kîriak menmen enum, yi mît kerek God Hîmîn Yaaik naanmîpre han ki yi hanhan eiriuwerek eikepik pîke ekises menmen yaaim mar ke nîpaa hîrak kisesim. Te yi naanempre hîras eiwenîn han ki me wî yi han kitet yi yises God werek werek, te menmen enum mamnen mamri han ki, te yi yairîak menmen enum ye. ² *Yi eikapan me menmen mamnen mamrekyi han ki enuk, te mar im yi eiyises hîm me Kraisis nîpaa hîrak ketpim me yi han tewenînan eikapan. ³ Hi hatîp menmen im hentar mît kerek han kitet hîr iuwe ninîn mît han ap te nankepi, hîr newises hîras natîp nare hîr iuwe. Te hîr au, hîr mît weinî. ⁴ *Yi mît niutîp niutîp han ekitet menmen yi hîras yîriakem. Hîram yaaim te yi hîras han yaaik eiriuwere. Yi ap han ekitet menmen mît han nîriakem, te yi eiyinîni o

au. Menmen im emî! ⁵ *Yi ap eirîak menmen im eiyîntar yi yises menmen enum mîtik hak kîriakem, te maain yi niutîp niutîp God kakitilhi yenmak yi yîriak menmen yi yîriakem, hîrak han ekitet menmen miutîp miutîp. ⁶ *Hîr mît kerek mîtik hak kan ketpor keteiknor hîm yaaim me God, hîr enînkîwek menmen ham me menmen yaaim mîr hîr naanemprewek nanriuwere.

⁷ Yi ap eimitetpîn hîras. Yi ap eimipîn God me menmen au emî! Menmen mît nîriakem nisesim, maain hîr enît menmen yaaim o enum mamrerim me wî God han kakitet menmen haiu mît mîriakem. Hîram mar ke mîtik kamîr ni. Hîrak kamîr menmen yaaim, maain hîrak kakît menmen yaaim. Hîrak kamîr menmen enum mîre napîk tomîk o menmeyam, maain hîrak kakît menmen enum mar im keremem. ⁸ *Mît han nîriak menmen nises han kîr enuk, te maain han kîr kakîwaank kakît. Menmen im hîram mar ke mîtik kamîr napîk tomîk mau ni mîrak. Mît kerek hîr nîriak menmen nises God Hîmîn Yaaik, maain hîrak kakîkepi nanu nanît nantike God tipmain tipmain enum eik. Menmen im hîram mar ke mîtik kamîr menmen yaaim mau ni, maain hîrak kakît menmen yaaim. ⁹ *Menmen yaaim yi yîriakem yisesim, te yi ap einapen eiyisesim eiyîntar yi yîriakem hekrit hekrit au. Maain ere wî God kîmat haiu mamît menmen yaaim, te haiu ap mamnapen mamriak menmen yaaim em. ¹⁰ Tîs, hekrit hekrit haiu mau tî ik e, haiu emriak mît menmen yaaim, te naiu yinan kerek nises hîm yaaim me Kraisis, haiu emrekyor menmen yaaim iuwe.

Pol han yaaik keriuwe Jisas nîpaa kaa kentar nu tentarakît

¹¹ Yi eiyîr yaan mai iuwe hi hîrekes ewisiyem heriuwe his mai, te yi eiyîrtei hi Pol hîrekes hewisi tîwei ik e. ¹² *Mît kerek hîr hanhan mît han nanwenîpi niuk mîr natîp hîr yaain nises God werek werek, hîr netpi yi eirekir yînk ki. Te hîr nîriakem nentar hîr nînapen mît ne Isrel nanîp nanrekyor enum nanîntar hîr natîp hîm yaaim me Jisas Kraisis kerek nîpaa kaa kentar nu tentarakît, te God kakîkaap haiu mît kaktailhi. ¹³ Mît kerek hîr nerekir yînk kîr ap nises hîm me Moses yapîrwe au. Hîr nises menmen miutîp im keremem. Hîr hanhan nerekir yînk ki nentar hîr nanît niuk iuwe me mît ne Isrel, hîr nanwenîpîri

* 5:22 Ef 5:9 * 5:23 1Ti 1:9 * 5:24 Ro 6:6; Kl 3:5; 1Pi 2:11 * 5:25 Ro 8:4 * 5:26 Fl 2:3 * 6:1 Mt 18:15;
Je 5:19 * 6:2 Ro 15:1 * 6:4 1Ko 11:28; 2Ko 13:5 * 6:5 Ro 14:12 * 6:6 1Ko 9:11, 14 * 6:8 Jo 3:6, 6:63;
Ro 8:13 * 6:9 2Te 3:13 * 6:12 Ga 5:11; Fl 3:18 * 6:14 1Ko 1:31, 2:2

naninterim. ¹⁴*Te hi kerekek hi han kitet hi ewenipi Jisas kerek nipa kaa kentar nu tentarakit. Hi heriuwe menmen im me Krai, hi har ke mitik kaa, menmen enum me ti ap te mamri han kai. Hi han kitet menmen me ti mit nisesim hiram mar ke menmen epei maa au meit, te hi ap hanhan heriuwerem meiyam taau. ¹⁵*Mit hir nerekir yink ki o au, hiram menmen weinim. Hiram ap mamkaap mit te God katip hir yaain au. Hirak God kerekek kenip mit hir neweikin nire mit han yaain. Menmen im hiram menmen iuwe. ¹⁶Hi hanhan yi mit kerek yi yises him hi epei hetpiyem, yi yetike mit nerer wit wit neit Isrel hir nises him yaaim me Krai. Hi hanhan God hanhani kakrekoyor yaaim, te hir nanu werek werek.

¹⁷*In ere maain, hi hinapen mitik hak kiutip kaktip God kehimitena hi ap aposel au, hentar mit neiyep yapirwe hentar hi hirak menmen me Mitik Iuwe Krai, te sak yapirwe mau yink kai meteikin mit hi mitik ke Jisas Krai kerekek. ¹⁸Nai yinan, hi hanhan kai Iuwe Jisas Krai han yaalk kirak, hirak kaku kaktikewi kakikre han ki.

Mepir keremem

Tiwei Pol Kewisik Ken Mit Ne Wit Efesas Menmen me tiwei ik

Pol katip mit ne Efesas him gude 1:1-2
Him me Kraiss ketike mit narak ne sios
1:3-3:21

Menmen mit ne weiwik me God hir
nanisesim 4:1-6:20

Pol katip mit ne Efesas him mikaru 6:21-
24

1 *Hi Pol nipaa God hanhana hirak ke-
himtena hi aposel ke Kraiss Jisas hi hatip
mit him marak. Hi hewis tiwei ik ken yi mit
miyapir ne God yi yau yeit wit Efesas, yi
yises him me Kraiss Jisas. 2 *Hi hanhan God
hirak Haai kiau, hirak ketike Mitik Iuwe
Jisas Kraiss hirakit tatrekyi yaaim, yi eiyu
werek werék.

*God hirak kewetai menmen yaaim men-
tar Kraiss Jisas*

3 *Hiau emwenipi niuk me God hirak
Haai ke Mitik Iuwe kiau Jisas Kraiss. Hirak
kerekyei yaaim kentar hiau mit ne Kraiss,
te God hirak kewetai menmen marak
yapirwe me wit kirak. 4 *Nipaa hirak
ap kewis ti ketike nepni wen au, hirak
kehimitenai hiau mit narak mentar hiau
ne Kraiss, te God hirak kerekyei hiau emu
han yaaik prar prar, te menmen enum
mau han kiau au. 5 *God nipaa hanhan
hiau mit te hirak han kitet kakrekyei hiau
nikerek narak mentar Jisas Kraiss. 6 *Te hiau
emwenipi niuk marak mamantar hirak
kerekyei hiau yaaim iuwe keriuwe Himin
Yaaik ke Kraiss kerek God hanhanek.

7 *Kraiss nipaa kaa, hemkre marak
mewen, te hirak kaktaihis me menmen
enum God kakriak mit em. Hirak kesak
menmen enum hiau miriakem. Kraiss
hirak kerekyeyem kentar hirak hanhan
hiau mit wisenum. 8-9 *God kertei menmen
wisenum te hirak kises menmen nipaa
hirak han kitet hirak kakriakem, te hirak
kewepaiyapir menmen hirak hanhan
kanknipem kakriuwe Kraiss. 10 *Menmen
God han kitetim hiram mar im: Maain wi
hirak han kitet hiram yaaim hirak kakri
menmen yapirwe me ti metike menmen
me wit kirak hiram mamnen mamit
niutip, te Kraiss kakinin kaku naanmampre
menmen yapirwe.

11 *Menmen yapirwe mamnen mamir
ke God han kitet hiram mamnen. God
kehimitenai hiau mit narak meriuwe Kraiss
mentar menmen hirak nipaa enum eik
hirak han kitet kakriakem. 12 God kirak
menmen im te hiau mit kerek minin mises
him me Kraiss, hiau emwenipi niuk marak
iuwe. 13 *Yi yire hiau mit me wi nipaa
yi yemtau him me God pike kaktihs, yi
yises him me Kraiss. Yi yisesik epei au, God
kehimitenai yi narak yeriuwe God Himin
Yaaik. Hirak keriuwetek kan kau kekre
yi mit kar ke nipaa hirak katip hirak
kaksiuwerek. 14 *God keteiknai maain
hiau mamit menmen marak yaaim hirak
ketpim me mit hir nisesik. Hirak keteik-
naiyem keriuwe Himin Yaaik kirak kerek
hirak kewetaiyek. Menmen im meteik-
nai God kaktaihis hiau mamu mamtikerek.
God kakit niuk iuwe kakintar menmen im
hirak nepi kiriakem.

*Pol kitehi God kakkaap mit ne Efesas
hir nanirtei menmen werék werék*

15 *Hi kerekek hentar hi hemtau yi yises
him me Mitik Iuwe Jisas, yi han tewenin
mit miyapir yapirwe ne God, 16 *hekrit
hekrit hi hatip God hirak yaaik kentar yi
mit miyapir. Hi han kitet yi mit, 17 *te hi
hitehi God hirak God ke Mitik Iuwe kiau
Jisas Kraiss, hirak Haai kiau, hiau mewenipi
niuk marak, hi hitiwekhi hirak kakikepi yi
han kitet menmen marak werék werék, te
yi eiyirtei him marak werék werék, te yi
eiyirtei God hirekes werék werék. 18 *Hi
hanhan hirak God kakikepi, te yi eiyirtei
eiyikre han ki hiram mekam menmen
hirak kenani yi yaitiwem, yi eiyirtei men-
men kerek nipaa hirak katip kakwetaiyem,
hiram menmen yaaim iuwe. 19 *Hi hanhan
hirak kakteikni yi eiyirtei menmen marak
iuwe mamkaap hiau mit hiau kerek mises
him marak. Menmen marak hiram iuwe,
te hiau ap maminkerem au. Menmen im
maamkaap hiau mit mamir ke 20 *hiram
mikaap Kraiss wi nipaa hirak kaa, te God
kikriak kekrit keriuwerem, hirak kewisik
kau ketikerek keit wit kirak naanmipre
menmen. 21 *In ek Kraiss kau en kinin
menmen yapirwe meit wit ke God, o ti ik e.
Hirak kinin tipir, herwe, gavman, menmen
yapirwe mepu in metike menmen meiyam
maain mamkaru mamnen. 22 *God epei
kewis menmen yapirwe mamises him me

* 1:1 Ro 1:1, 7; 1Ko 1:1; Kl 1:1; Ap 18:19-21; 19:1
2Te 2:13; Ef 5:27; Kl 1:22 * 1:5 Jo 1:12 * 1:6 Mt 3:17; Kl 1:13 * 1:7 Ef 2:7; Kl 1:14, 20 * 1:8-9 Ro 16:25
* 1:10 Ga 4:4; Kl 1:16, 20 * 1:11 Ro 8:28-29 * 1:13 Kl 1:4-6; Ef 4:30 * 1:14 2Ko 1:22 * 1:15 Kl 1:4
* 1:16 Kl 1:3; 1Te 1:2 * 1:17 Kl 1:9 * 1:18 Ef 4:4; Kl 1:12 * 1:19 Kl 1:11 * 1:20 2Ko 13:4; Kl 2:12; Hi 1:3
* 1:21 Kl 1:16, 2:10 * 1:22 Sam 8:6; Mt 28:18; Ef 4:15

Krais, h̄rak God keh̄im̄tanek h̄rak kin̄n naan̄mp̄re menmen yap̄rwe me m̄t ne weiw̄ik m̄rak. H̄rak k̄ire paan, ²³ *h̄aiu m̄t miyap̄r ne weiw̄ik me God h̄aiu m̄re ȳnk k̄irak, h̄aiu mekepik h̄rak kepu k̄ire M̄t̄ik Iuwe, h̄rak h̄irekes kau kerer menmen yap̄rwe.

2

God kenip h̄aiu m̄t kerek n̄paa h̄aiu m̄re m̄t naa in ek h̄aiu mepu metike Krais

¹ *N̄paa yi m̄t miyap̄r yi ȳre m̄t epei naa yentar yi yeweik̄n sip yewet God, yi ȳriak enum. ² *Me w̄i eim yi yises menmen enum me t̄i. N̄paa yi yises menmen enum me m̄t̄ik iuwe Seten kerek kin̄n naan̄mp̄re t̄ip̄ir, teket maam, herwe, menmen enum. In ek, h̄rak kin̄n naan̄mp̄re m̄t kari han ke m̄t kerek n̄paa h̄r neweik̄n sip newet God. ³ *N̄paa h̄aiu m̄t h̄aiu mar ke m̄t enun en. H̄aiu mises menmen h̄aiu hanhanem. H̄aiu m̄riak menmen enum han kau hanhan h̄aiu m̄riakem, te maain God kakrekyei enum kakraiwaank kak̄r ke m̄t han en.

⁴⁻⁵ *Menmen enum n̄paa h̄aiu m̄riakem h̄ram meraiwaank te h̄aiu mami. Te God h̄rak han tewen̄nai wisenum keruwe menmen m̄rak, te h̄rak kenipai h̄aiu mamu mamtike Krais. God p̄ike ketihs kentar h̄rak hanhani. ⁶ *H̄rak God kekekyei h̄aiu m̄t metike Krais, h̄aiu mepu en metikerek, h̄aiu mamin̄n naan̄mamre menmen. ⁷ *God k̄riak menmen im kentar w̄i im ere maain h̄rak kakteik̄n menmen yap̄rwe han kewim markeim h̄rak han tewen̄n h̄aiu m̄t keruwe menmen Jisas Krais kerekyeiyem. ⁸ *Yi epei yises h̄m me Krais, te God hanhani h̄rak kaktihs. Yi ap ȳkaap h̄ras au. God kerekkek kerekyeiyem wein̄m. ⁹ *Yi ap ȳriak menmen yaaim, te God ketihs au, te m̄t̄ik kiut̄ip ap kakwen̄ipi h̄irekes kakt̄ip h̄rak iuwe taau! God kerekkek! ¹⁰ *God kenipai (o kerekyei) h̄aiu m̄t h̄aiu m̄re m̄t n̄rak mentar h̄aiu mises h̄m me Krais Jisas. N̄paa God keh̄im̄tan menmen yaaim, te h̄rak kenipai h̄aiu emisesim mam̄riak menmen yaaim keremem.

Krais kari weiw̄ik wik men m̄re miut̄ip

¹¹ *Yi han ekitet n̄paa ein m̄t ne Isrel nerekir ȳnk k̄r neteik̄n m̄t h̄r nises God.

H̄r newis niuk mi yi m̄t enun ap yerekir ȳnk ki te yi ap yises God au. N̄paa yi ȳre m̄t ne weiw̄ik ham. ¹² *N̄paa yi yetari Krais, yi ap ne weiw̄ik me m̄t ne Isrel au. N̄paa God kewet m̄t han h̄m m̄rak h̄r netikerek nekian nau neit, te yi au. Yi ap yau t̄i ik yemer̄r menmen yaaim mamnen au. Te God ap kaku kaktikewi taau!

¹³ *Te in ek yi kerek n̄paa yi yetari menmen im hi epei hetpiyem, yi ȳre m̄t h̄r nepeit yan̄m̄n. In ek Krais keruwe hemkre m̄rak mewen h̄rak kaa, h̄rak keithis yi m̄t miyap̄r, te in ek yi nepei yises h̄m me God. ¹⁴ *Krais h̄irekes kerekyei h̄aiu m̄t miyap̄r mekian mau meit. N̄paa m̄t ne weiw̄ik me Isrel h̄r enun nepan neruwe m̄t ne weiw̄ik ham nerer wit wit. Te in ek Krais kaa keruwe ȳnk k̄irak, h̄rak kenipai m̄t miyap̄r merer wit wit h̄aiu mau niut̄ip. H̄rak keremir menmen m̄waai n̄m̄n me h̄aiu m̄t kerek n̄paa menipai h̄aiu wik mar ke m̄t̄ik kewen n̄wa keit ni. H̄rak kenipek k̄ire ni miut̄ip. ¹⁵ *N̄paa Krais h̄rak kaa kenip h̄m Moses kewis̄m mau t̄wei kerek m̄t ne Isrel nisesim, h̄ram menmen wein̄m, te h̄rak kakn̄ip m̄t ne weiw̄ik wik h̄r nanre ȳnk kiut̄ip h̄r nekian nau neit. ¹⁶ *Krais kaa kentar nu tentarak̄t, te h̄rak keremir menmen menipai h̄aiu m̄re wik h̄ram maa. H̄rak keriyei h̄aiu m̄re m̄t miyap̄r ne weiw̄ik niut̄ip, h̄aiu mekian mau meit mises God. ¹⁷ *Krais h̄rak kan t̄i kewepyap̄r h̄m yaaim kat̄ip h̄aiu m̄t mamtike God mamkian mamu mam̄t. H̄m im epei man yi m̄t yi ȳre m̄t h̄r nerp yan̄m̄n, yi ap yises God au. H̄m im yi yetike m̄t h̄r nises God h̄r n̄re m̄t nau menep netike God. ¹⁸ *H̄aiu weiw̄ik wik h̄aiu meruwe God H̄m̄n Yaaik h̄aiu niut̄ip h̄rak keriyei h̄aiu men God Haai mentar menmen Krais kerekyeiyem.

H̄aiu m̄t mises God h̄aiu m̄re winak k̄irak

¹⁹ *Te in ek yi ap ȳre m̄t h̄r ap wit mei m̄r au. Yi ȳre weiw̄ik miut̄ip yetike m̄t miyap̄r nises God. Yi n̄kerek ne God. ²⁰ *Yi ȳre winak God kimaak. H̄aiu m̄t aposel metike m̄t profet kerek mewepyap̄r h̄m kerek God ketpiyem, h̄aiu m̄re tein̄k kerek m̄t nekin hei em me winak. Jisas Krais h̄irekes k̄ire tein̄k m̄t̄ik iuwe kerp n̄m̄n k̄nan winak siup.

* 1:23 Ro 12:5; Kl 1:18; Ef 4:10 * 2:1 Kl 1:21, 2:13 * 2:2 Kl 3:7; Ta 3:3; Jo 12:31; Ef 5:6, 6:12 * 2:3 Kl 3:6
 * 2:4-5 Lu 15:24, 32; Ro 6:13; Ef 2:1; Ap 15:11 * 2:6 Kl 2:12 * 2:7 Ef 1:7 * 2:8 Jo 4:10; Hi 6:4 * 2:9 1Ko 1:29-31; 2Ti 1:9 * 2:10 Ta 2:14 * 2:11 Ef 5:8 * 2:12 Kl 1:21; Ro 9:4; 1Te 4:13 * 2:13 Kl 1:20 * 2:14 Ais 9:6; Kl 2:14; 1Ko 12:13 * 2:15 2Ko 5:17 * 2:16 Kl 1:20, 22 * 2:17 Sek 9:10; Ais 57:19 * 2:18 Ef 3:12
 * 2:19 Ef 3:6; Hi 12:22-23 * 2:20 Mt 16:18; 1Ko 3:11 * 2:21 Ef 4:15-16; Kl 2:19; 1Ko 3:16

21 *Hirak kerekek ketenen nu me winak siup hiram tokim mau meit. Hirak kenip winak ik kakre iuwe, hirak kakre winak yaaik Mitik Iuwe Kraiss kaku kakikrerek. 22 *Yi mit miyapir ne Kraiss, te God kirak yi mit en, yi yetike mit han nises him mirak, yi yapirwe yar ke winak ke God kewik keriuwe God Himin Yaaik.

3

Menmen Pol kirakem me mit ap ne weiwik me Isrel

1 *Hi Pol kerek hepu winak enuk ke gavman hentar hi hatip yi mit ap ne weiwik me Isrel him yaaim me Kraiss, hi hitehi God ke yi mit miyapir. 2 *Hi han kitet yi epei yemtau God hanhana kehimitena hi hirak menmen mirak ekepi yi mit miyapir. 3 *God kewepyapir menmen nipa hirak kepaknem, hirak keteiknewem, te hi herteiyem. Nipa hi hewisiyem mau tiwei. 4 Yi eikinaam, te yi eiyirtei hi hertei werek werek menmen me Kraiss nipa God kisawinem meit. 5 Mit nipa nepitariyem, te in ek God kewepyapir keteikin haiu mit kerek hirak kehimitenai haiu profet metike aposel mirak hirak keteiknaiyem keriuwe God Himin Yaaik. 6 *Him hirak kewepyapir hiram im: Mit ap ne weiwik me Isrel, God kenipi hir netike mit ne weiwik me Isrel, hir yapirwe nanit menmen miutip, hir nire yink kiutip ke menmen God katip kakwetaiyem kakintar menmen Kraiss kerekyeyem.

7 *Me him yaaim in God kenipa hi mitik ke hi hatip mit han em. Hirak hanhana kekepa keriuwe menmen mirak manpenuk, te hi hirak menmen hirak ketpewem. 8 *God hanhana kehimitena hi kerek hi hikaru ke mit yapirwe nises God, hirak kehimitena hi hatip yi mit ap ne weiwik me mit ne Isrel hi hetpi him yaaim me Kraiss. Him yaaim me menmen yapirwe Kraiss kerekyeyem, mit hir ap nanirtei hir o as miram o iuwe miram marmeim te mamisi taau! 9 *Hirak kehimitena hi akaap mit yapirwe hir nanirtei karkeik te God kakirak menmen nipa hirak kepaknem. God nipa kirak menmen yapirwe kehanem nipa enum eik ere in. 10 *Hirak kehanem te in ek hirak kakteikin tipir, herwe, tekek maam, Seten o ensel mirak yaain neit wit kirak, hirak kakteinor hirak God hirekes kertei menmen yapirwe werek werek keriuwe

menmen yaaim mit miyapir ne weiwik mirak hir niraikem. 11 God kirak menmen im kises han kirak nipa hirak han kitet kakirakem keriuwe menmen Mitik Iuwe kaiu Jisas Kraiss kirakem me wi hirak kaa. 12 *Haiu mises him me Kraiss Jisas, te haiu ap mnaain God au. Haiu mertei haiu mamno mamitwekhi me menmen, hirak ap te kakweikin sip kakwetai. 13 *Hi etpi te yi ap han ekiperper eiyintar menmen enum man merewaank mentar hi ekaap yi mit au emit! Yi han yaaik eiyu eiyintar yi yayit niuk iuwe yeriuwe menmen merewaank me yi mit.

Pol hanhan mit ne Efesas hir nanirtei Jisas Kraiss hanhani

14 Hi han kitet menmen iuwe God kirakem, te hi hnapip hewen ninip hitehi God Haai menmen. 15 God hirak kewet mit ensel neit wit kirak o haiu mit meit ti kewetai niuk mirak. 16 *Hi hitehi God te hirak kaksuwe Himin Yaaik keriuwe menmen mirak iuwe manp enum hirak kakno kakikre han ki, te yi han tokik eiyu eiyit. 17 *Te yi yises him me Kraiss werek werek, te hirak kaku kakit kakikre han ki. Hi hitehi God hirak han tewenit te menmen mirak iuwe, hiram mamkepi yi hanhan eiriuwehan. Te yi eiyu han tokik eiyir ke nu nekenpi mekre ti metenen nu o teinik mitik kekere hei ketenen winak siup, te hirak tokik kerp. 18 *Menmen im maamkaap yi mit miyapir yetike mit miyapir han ne God nerer wit wit, te yi eiyirtei markeik te Kraiss hanhani. Hiram iuwe minin nepni, hiram mamno mamre nokim, hiram mamno kesiyen. Hirak hanhanai wisenum. 19 *Hi hanhan yi eiyirtei haiu mit ap te mamirtei werek werek marmeim te Jisas hanhanai. Hi hanhan menmen yaaim mau mekre God hiram mamnen yi mit, te yi han ki eku ekriuerem.

20 *Hi hanhan hirak God kerek kirak menmen iuwe kekere han kaiu minin menmen haiu mitwekhiyem o han kitetim keriuwe menmen iuwe hirak kewisim mekre haiu mit. 21 Hi hanhan haiu mit miyapir yapirwe ne weiwik me God haiu emwenipi niuk mirak mentar menmen Jisas Kraiss kirakem. Haiu emwenipi niuk mirak ere tipmain tipmain enum eik. Mepir keremem.

* 2:22 1Pi 2:5 * 3:1 Ef 4:1; Fl 1:7, 13; Fm 1:1, 9 * 3:2 Kl 1:25 * 3:3 Ef 1:9-10; Kl 1:26 * 3:6 Ef 2:13, 16-19 * 3:7 Kl 1:23, 25 * 3:8 1Ko 15:9-10; Ga 1:16; Ef 1:7 * 3:9 Ro 16:25; Kl 1:26 * 3:10 Ro 11:33; 1Pi 1:12 * 3:12 Jo 14:6; Ro 5:2; Hi 4:16 * 3:13 Kl 1:24 * 3:16 Kl 1:11 * 3:17 Jo 14:23; Kl 1:23, 27 * 3:18 Kl 2:2 * 3:19 Kl 2:10 * 3:20 Kl 1:29

4

Haiu mıt miyapır kerek mises hım me God haiu mıre yınk ke Kraıs

¹ *Hi Pol kerek hepu wınak enuk ke gavman hentar hi hırak menmen me Mıtık luwe Kraıs. Hi etpi hım manp te yi eiyses hım me God werek werek kerek nıpa God kehimıteni yi eiysesim. ² *Yi ap eire iuwe au. Yi yemtau hım me mıt han yi eiysesim, yi yewenın han ki me menmen mıt nerekiyem, yi ap han enuk waswas me menmen ni yınan nerekiyem au. ³ *God Hımın Yaaik kenip yi mıt yi yau han kiutıp te yi wen han ekikrit eiyu han kiutıp. Menmen im haiu mırakem hıram mar ke waai mesenkek menmen hıram menipai haiu mıre niutıp. ⁴ *Haiu mıt miyapır yapırwe haiu yınk kiutıp ke Kraıs, God Hımın Yaaik kau kekrai. Hıram im em miutıp mıre menmen miutıp yi wen yemeriıwem God kakwetiyeı yentar nıpa God kehimıteni yi yisesik. ⁵ *Mıtık luwe Kraıs kiutıp kerekek kepu. Haiu mıt mises menmen mırak miutıp. Wı nıpa mıt nıkrai neriuwe tıpar hır nekine niuk miutıp nektenai. ⁶ *God kiutıp kerekek kepu, hırak Haai ke haiu mıt, hırak kinın naanmıprai haiu mıt yapırwe, hırak kırak menmen ken nımın ke haiu mıt, hırak kepu kekre haiu mıt. ⁷ *Kraıs epei kewetaı menmen yaaim mamkaap haiu mıt ne weiwık me God. God epei kewet haiu mıt niutıp niutıp me menmen mırak yaaim iuwe. ⁸ *Hım me God nıpa mıt newisım mau tıwei matıp me menmen im. Hıram matıp mar im:

“Me wı Kraıs epei ken wit ke God, hırak keıthis mıt miyapır yapırwe kerek nıpa hır nau netike Seten hır nar ke mıt enun nau wınak enuk ke gavman.

Kraıs ketorhis kerıyeı kerı ken kewet haiu mıt menmen yaaim mırak.”

⁹ *Kenmak hım matıp: “Hırak ken wit ke God kau niu ein?” Hıram metpim mentar hırak kinın kınaaiwır wit kırak kekiuwe kan kau kekre nımın ke tı nımın ke wit kerek mıt epei nau hımın kır kewi. ¹⁰ Hırak kerek kekiuwe kan tı, hırak kerekek pıke ken kau niu ein kinın nepni ken wit ke God, te hırak hımın kırak kau kerer wit wit. ¹¹ *Hırak kerekek “kewet mıt menmen mırak,” hırak kehimıtan

mıt han hır nıre aposel, hır natıp mıt menmen Kraıs kırakem. Mıt han hırak kehimıteni hır nıre profet, hır newepyapır hım me God. Mıt han hırak kehimıteni hır nıre evanselis, hır natıp mıt hım me God nari han kır te hır enisesim. Mıt han hırak kehimıteni hır nıre pasto o tisa, hır naanempre mıt miyapır hır nekepi hır nises hım me God.

¹² *Kraıs kewet haiu mıt menmen im, te hıram mamkaap haiu mıt miyapır haiu mamrak menmen mırak te haiu mıt ne weiwık me God, haiu mamre yınk ke Kraıs, haiu mamre mıt iuwe me menmen me God.

¹³ *Menmen im mamno ere haiu mıt mau han kiutıp me menmen me God haiu misesim, haiu mau han kiutıp me menmen haiu merteiyem me Kraıs, te haiu mamre mıt iuwe yaaim mamır ke Kraıs. ¹⁴ *Haiu mar im, te haiu in ere maain ap mamre nıkerek netari menmen. Haiu ap mises hım enum me memitetpın. Mıt nisesim hır nar ke kanu kenterer wan eik, hırak kınıu kewerek keıno in keıno ein. Mıt kerek nises hım enum me mıt kerek hır nari han ke mıt neriuwe hım hır hıras han kitetim netpim. ¹⁵ *Au, haiu hanhan hıras matıp hım yaaim me God emisesim, te haiu meıno ere haiu mıre mıt iuwe haiu mar ke Kraıs.

¹⁶ *Kraıs hırak kıre paan hırak kinın naanmıpre haiu mıt haiu mıre yınk kırak, te haiu mırak menmen mıre hırak kehimıtan haiu niutıp niutıp mamrakem. Haiu mıt haiu mıre his, hit nekeni, naan, te haiu mamkaapan, te haiu mamu yınk kiutıp. Haiu mamrak menmen mar im, te haiu mamre iuwe haiu han tewenınan.

Mıt nises God hır enweikin sip enwet menmen me nıpa

¹⁷ *In ek hi hekreıre ke Mıtık luwe Kraıs Jıas hi hetpi hım manp. Yi in ere maain ap te yi eiyses menmen mıt ap ne weiwık me God hır nırakem au emıt. Hır han kitet menmen hıram enum weinım. ¹⁸ *Han kır hırak kıre mıtık ke wıtaan ken ap ketenen si au. Hır nırak menmen enum nises menmen God kıninım nentar hır netari menmen me God, nekre han kır hır nıninım. ¹⁹ *Te hır ap yınk enuk au. Hır

* 4:1 Ef 3:1; Kl 1:10 * 4:2 Kl 3:12-13 * 4:3 Kl 3:14-15 * 4:4 Ro 12:5; Ef 2:16, 18 * 4:5 Jo 10:16 * 4:6 1Ko 12:6 * 4:7 Ro 12:3, 6 * 4:8 Sam 68:18; Kl 2:15 * 4:9 Jo 3:13 * 4:11 1Ko 12:28 * 4:12 2Ti 3:17 * 4:13 Kl 1:28 * 4:14 1Ko 14:20 * 4:15 Ef 1:22, 5:23; Kl 1:18 * 4:16 Kl 2:19 * 4:17 1Pi 1:14; Ro 1:21 * 4:18 Ef 2:12 * 4:19 Kl 3:5

hanhan iuwe te h̄r nanises menmen enum me nariyanhis newen̄nem, han k̄r kekrit te h̄r n̄riak menmen enum enum nisesim w̄senum.

20 Yi m̄t miyap̄r ap yemtau haiu met-piyem yi yises h̄m me Kraiis mar im taauye! 21 Hi hertei yi epei yemtau h̄m me Kraiis, h̄r m̄t nan netpi h̄m yaaim m̄rak. 22 *H̄r netpi h̄m mar im: “Yi n̄paa yi yises han ki enum. H̄ram menmen enum me memitetp̄n, hemkre menepam me menmen, te h̄ram mewaank h̄remes meriuwerem.” H̄r m̄t nat̄p menmen im yi eiweik̄n sip eiwet̄wem einop̄n eikeip̄nwem. 23 *Yi ȳriak menmen im, te God eknip han ki h̄rak yaaik ekriuwe H̄m̄n k̄rak Yaaik. 24 *God k̄riak han ki h̄rak yaaik. H̄rak kenip han ki kak̄r ke han k̄rak, te han ki ekises menmen yaaim ekriak God kaktike m̄t em.

25 *Te yi m̄t miyap̄r yap̄rwe niut̄p niut̄p einop̄n eikeip̄n menmen enum me memitetp̄n, eiwen̄n h̄m menmen, eiyr̄ ke m̄tik kenemt̄n laplap kerek hap̄k mewim kew̄rem men p̄n. Yi niut̄p niut̄p eit̄p h̄m yaaim keremem eiriuwe ni ȳnan eiyr̄ntar haiu m̄t yap̄rwe haiu niut̄p niut̄p p̄nan me ȳnk kiut̄p ke Kraiis. 26 *W̄i yi han enuk eiriuwe menmen enum, yi naanempre h̄ras eiwen̄n han ki te yi ap eir̄iak menmen enum eiyr̄nterim. Yi ap han enuk han ekitet menmen im yap̄rwe au em̄t. W̄i miut̄p kerek. 27 Te haiu ap emwis Seten kakri han haiu mamr̄iak enum. 28 *M̄t miyap̄r kerek n̄paa ere in nekint̄p menmen h̄r p̄ke nanriakem meiyam au em̄t! H̄ram epei au! In ek h̄r enriak menmen yaaim enriuwe his m̄r, te h̄r nantenen menmen yap̄rwe te nanwet m̄t enun netenen menmen auri nankepi nanriuwere. 29 *Yi ap eit̄p h̄m enum em̄ke h̄m ki au. Yi eit̄p h̄m yaaim h̄ram mamkaap m̄t han h̄r nan̄mtau h̄m mi, te h̄r enu werek werek. 30 *Yi ap einip God H̄m̄n Yaaik han enuk ekriuwe menmen yi ȳriakem kent̄r h̄rak kerekkek kehimīteni, te maain God kaktihis yi yau eit̄kerek. 31 *Yi eiweik̄n sip eiwet menmen enum me yi yine han enuk hekrit hekrit, yemtaant̄wo, o yi yanuni yeriuwe menmen. Yi ap eit̄p yeh̄iak yene m̄t, o yesiuwe h̄m, te yi hanhan eir̄iak m̄t menmen enum eiriuwere au em̄t. 32 *Te yi eir̄iakan yaaim, han etwen̄nan, yi eiyr̄sak

menmen enum m̄t han nerekiyem, yi eit̄p h̄ram menmen wein̄m. Yi eir̄iakem eiyr̄ ke God. H̄rak kesak menmen enum haiu m̄t m̄riakem mentar menmen Kraiis k̄riakem, te h̄rak kat̄p h̄ram menmen wein̄m.

5

Haiu m̄t miyap̄r emises menmen yaaim

1 *God epei hanhani kesak menmen enum yi ȳriakem, te yi eiyr̄sesik eiyr̄ ke n̄kerek n̄rak h̄r nisesik. 2 *Yi han etwen̄nan eiyr̄ ke Kraiis n̄paa han tewen̄nai h̄rak kaa te kekep̄ai. H̄rak kaa, te menmen im h̄rak k̄riakem h̄ram m̄re menmen m̄t newepwarem h̄ram m̄n̄n yaaim m̄t newet God em.

3 *Yi m̄t miyap̄r ne God, te yi ap yimenp̄n yat̄ipan me menmen enum me yisesan ȳr̄ran, o menmen enum me ȳnk enuk o menmen me hemkre menepam au em̄t! 4 *Yi ap eit̄pan me menmen enum menip m̄t ȳnk enuk neriuwerem, o h̄m wein̄m wein̄m, o h̄m h̄r han enuk neriuwerem au em̄t. Yi eit̄pan eiwen̄pi niuk me God keremem. 5 *Yi epei yertei werek werek menmen im. M̄t kerek h̄r enun nariyanhis newen̄nem o m̄t enun nises menmen enum, o m̄t enun hemkre menepam neriuwe menmen h̄ram enum mar ke m̄t newepwar menmen newet t̄pir em. Yi yertei m̄t nar in en, h̄r ap te nan̄no nanu nantike God ketike Jīsas Kraiis taau!

6 *Yi ap eiwis m̄t h̄r nanmitp̄n nanriuwe h̄m wein̄m h̄r nat̄p menmen im enum hi epei hetpiyem h̄ram yaaim au em̄t. H̄r nemip̄n, te God kaknep m̄t kerek h̄r nises menmen enum hi epei hetpiyem. 7 Yi ap eiyr̄sesi eiyr̄ ke menmen enum h̄r n̄riakem eiyr̄ntar God kakn̄p. 8 *N̄paa yi yar ke m̄t ne w̄taan yeke t̄i yen, te in ek yi kerek yi m̄t miyap̄r ne M̄tik Iuwe Kraiis. Yi yar ke m̄t miyap̄r neke t̄i ne wep̄ni (o yanm), te yi eiyr̄ses menmen yaaim keremem. 9 Menmen yaaim m̄t nisesim, h̄ram m̄re wep̄ni (o yanm) k̄r, h̄ram meteik̄n mekam yaaim, mekam h̄ram mises h̄m me God, mekam h̄ram h̄m yaaim. 10 *Yi han ekitet mekam yi eiyr̄sesim h̄ram mamr̄iak M̄tik Iuwe God han yaaik. 11 *Yi ap eiyr̄ses menmen enum m̄re w̄taan toto m̄t enun n̄riakem. Au,

* 4:22 Ro 8:13; Kl 3:9 * 4:23 Ro 12:2 * 4:24 Jen 1:26; Kl 3:10 * 4:25 Kl 3:8-9; Sek 8:16 * 4:26 Sam 4:4; Je 1:19-20 * 4:28 1Te 4:11 * 4:29 Ef 5:4; Kl 3:8, 4:6 * 4:30 Ais 63:10; 1Te 5:19; Ef 1:13-14 * 4:31 Kl 3:8
* 4:32 Mt 6:14, 18:22-35; Kl 3:12-13 * 5:1 Mt 5:48 * 5:2 Ro 14:15; Ga 2:20; Hi 10:10; Eks 29:18 * 5:3 Kl 3:5
* 5:4 Ef 4:29 * 5:5 1Ko 6:9-10; Kl 3:5 * 5:6 Kl 2:4, 8; Ro 1:18 * 5:8 Ef 2:11, 13; Kl 1:13; 1Pi 2:9; Jo 12:36
* 5:10 Ro 12:2 * 5:11 2Jo 10-11

yi eiwepyapir mit in em, yi eiypor menmen hir nisesim hram enum. ¹² Menmen enum mit nriakem nepakinem, hi ynk enuk te hi ap etpiyem au emit! ¹³ *Yi yewepyapir menmen yapirwe mit enun nriakem, hir nanirtei hram yaaim o enum. Im em hram mire wepni (o yanm) kir te mit nanir menmen. Yi yewepyapir menmen enum, hram au mami. Im em hram mire mitik kiman si kekre winak, menmen me toto hram mami, si mir mepu keremem. ¹⁴ *Mar keremem te him me God mau twei matip mar im:

“Ti mitik kerek ti haa hwaai, ti pike ekrit, te Krai kaknen kaku han kit. Hirak kire wepni (o yanm) kir kenep ein ein.”

¹⁵ Te yi naanempre hras me menmen yi yirakem. Yi ap eirak menmen mire mit hir nepitari menmen. Au, yi eirakem emir ke mit hir nertei menmen yapirwe. ¹⁶ *Wim hram enum, mit hir nriak enum, te yi naanempre wmiutip miutip te yi eitip mit him yaaim me God te mit nanirteiyek. ¹⁷ *Te yi ap eiyses menmen enum au emit! Yi eiyses menmen Mitik Iuwe God hanhan yi eiysesim.

¹⁸ *Yi ap eiym tipar si enum te yi yetaritari eirak menmen enum. Au, yi eiwis God Himin Yaaik eku ekikre han ki akinini naanmamri me menmen yi yirakem.

¹⁹ *Yi yetike ni yinan yi eitipan him me God, yi eiynie henye me God. Yi eiynie henye, yi eiwenipi niuk me Mitik Iuwe God eiriuwe him mi, yi eiram tukin, wekinp, heurek, menmeiyam te yi han yaaik iuwe eiriwerem. ²⁰ *Menmen yapirwe kerek mamnen, hekrit hekrit yi eiwenipi niuk me God Haai kaiu mentar Mitik Iuwe kaiu Jisas Krai kerek nipa kekepai keriyei haiu men God.

Pol katip him men mit miyapir hir neitan

²¹ *Yi eiymtewan him me ni yinan yi eiysesim eiypor yi yises Krai, yi yewenipi niuk mirak.

²² *Yi miyapir yeit mikan ni, yi yemtau him me mikan ni yar ke yi yemtau him me Mitik Iuwe Krai. ²³ *Yi yirak menmen im eiypor mikan ni hir ninini naanempr nar ke Krai hirak kinin naanmipre mit miyapir hir nisesik. Hirak kaa, te pike kakithis haiu mit, hirak kire paan, haiu au haiu mire ynk. ²⁴ Yi miyapir

yaymtau him me mikan ni yayisesim me menmen yapirwe yar ke haiu mit me weiwik ne weiwik me God haiu memtau him me Krai haiu misesim.

²⁵ *Yi mit epei yeit miyapir yi hanhani yar ke Krai hanhan haiu mit me weiwik me God. Hirak kaa te kakikepai kaktaihis, ²⁶ *te hirak kenip haiu mit haiu yaain mentar haiu mises him mirak, te mit han nikirai neriuwe tipar. ²⁷ *Hirak kirakem, te hirak kenip haiu mit me weiwik miutip me God han kaiu hirak yaaik iuwe kire mit ap wikes o warep mewi au. Haiu yaain mar ke mite yaaip wetpen enu, Krai kaktaihis. ²⁸ Kar ke Krai hanhan haiu mit miyapir, te yi mit hanhan miyapir ni. Yi hanhani yar ke yi hanhan ynk ki. Mit kerek hanhan miyapir nir hram mar ke hir hanhan hras. ²⁹ Mitik kei kiutip ap kinaain ynk kirak kakawaankek au. Hirak naanmiprewek kakwetwek menmen, te hirak kaku werewek kar ke Krai naanmipre haiu mit me weiwik me God. ³⁰ *Hirak naanmiprai haiu mit kentar haiu mire ynk kirak. ³¹ *Krai ketike haiu mit me weiwik me God, haiu mau ynk kiutip, mentar him me God mau twei matip mar im:

“Mitik keimin kakit mite, hirak kakanaiwir miye haai, hirak kaktike mite pirak nanu niutip, hir nre ynk kiutip.” ³² *Him im yaaim, hi han kiter hram matip me Krai ketike haiu mit me weiwik miutip me God. ³³ Te hram wen matip yi mit niutip niutip hanhan miyapir ni yar ke yi hanhan hras. Miyapir yi eiwenipi niuk me mikan ni.

6

Pol katip him me miye haai netike nikerek nir

¹ *Yi nikerek yi eiymtau him me miye haai ni yentar God kehimteni hir ninini naanmipri. Im em hram yaaim. ² *Him me God mau twei matip mar im: “Yi eiymtau him me miye haai ni eiypor hram keremem me him me God minin matip menmen yaaim God kakriak haiu mit em.” ³ Hram matip mar im: “Yi eiysesim, yi eiye werewek eiye ti tito yapirwe.”

⁴ *Yi miye haai, yi ap eine nikerek ni eiypor enum enum yari han kir ere hir

* 5:13 Jo 3:20-21 * 5:14 Ais 26:19, 60:1; Ro 13:11 * 5:16 Kl 4:5 * 5:17 Ro 12:2; Kl 1:9 * 5:18 Lu 21:34
 * 5:19 Kl 3:16; Sam 33:2-3 * 5:20 Kl 3:17 * 5:21 1Pi 5:5 * 5:22 Jen 3:16; Kl 3:18; 1Pi 3:1 * 5:23 1Ko 11:3; Ef 1:22 * 5:25 Kl 3:19; 1Pi 3:7; Ga 1:4 * 5:26 Ta 3:5; Hi 10:10 * 5:27 2Ko 11:2; Kl 1:22 * 5:30 1Ko 6:15; Ef 1:22-23 * 5:31 Jen 2:24; Mt 19:5 * 5:32 Rev 19:7 * 6:1 Kl 3:20 * 6:2 Eks 20:12; Mt 15:4 * 6:4 Kl 3:21; Diu 6:7, 20-25; Sam 78:4; Pro 22:6

nine han enuk nemtaantiwo neriuwi au emit! Au, yi eineri eiteiknor menmen God hanhan yi yapirwe yi eir'akem.

Pol katip him me mit hir nriak menmen me mit nir iuwe kerek nin'ni naanmpri

⁵ *Yi wok mit kerek yi yir'ak menmen me mit iuwe ni, yi eiyises him me mit hir nin'ni naanmpri yeit ti ik. Yi naanempre hiras te yi yekroy yaam yar ke yi yir'ak menmen me Krai. ⁶ Yi ap eir'ak menmen yaaim te mit nantipare yi yaain keriyen au emit! Hekrit hekrit yi eir'ak menmen eyir ke mit hir nises Krai enriakem, yi eiyises menmen God hanhan yi eir'akem eiriuwe han ki. ⁷ Yi han yaaik eir'ak menmen eiy'ntar yi yir'ak menmen me mit keriyen au. Yi yir'ak menmen me God. ⁸ *Yi yertei neim'in hir wok mit hir nriak menmen me mit han, o neim'in hir mit iuwe nin'in naanmpre mit han, hir yapirwe nanriak yaaim, te hir nanit menmen mipiram me his me Mitik luwe Krai.

⁹ *Yi mit iuwe kerek yin'in naanmpre mit wein'in, yi eir'ak menmen yaaim me mit ni. Yi ap eiy'tpor enum eineri, te hir en'ineini enisesi au emit! Mitik luwe Krai kepeit wit ke God, hirak kin'ni yetike mit ni naanmpri. Maain w'i God hirak skelim mit, hirak ap han kitet ke mitik hirak iuwe o hirak wein'ik au. Hirak han kitet menmen mit nriakem mipiram.

Mit nises him me God hir nar ke mit ne ami hir netike Seten nenapan

¹⁰ *Hi etpi him im mikaru. Yi eiyu han tokik eiy'riuwe menmen iuwe manpenum ke Mitik luwe Krai hirak keweteiyem.

¹¹ *Yi eiwap'in han ki eiriuwe menmen iuwe God keweteiyem, hiram mar ke nopen k'wap'in y'nk ki, te yi han tokik eiyu eiriuwe menmen enum me memip'in Seten kakri han ki kakriuwere. ¹² *Haiu ap menapan metike mit au. Haiu menapan metike tipir enum mau nepni, Seten, tipir, herwe, teket maam, manm'in o menmei ham hiram min'in naanmpre menmen enum me ti. ¹³ Te yi eiyit menmen me God mamkepi hiram mar ke nopen, yipo henmik menmeiyam. Te maain w'i enum mamnen yi eitike Seten yi einapan, yi yeneapan epei au, yi wen eiy'rp eiyu werek werek.

¹⁴ *Yi eiyu eiyit menmen mamkepi. Yi eiriuwet him yaaim mamu mam'kre han ki eiyir ke mit ne ami newis waai mau tu kir.

Yi yir'ak menmen yaaim hiram mar ke yi eirem'nk tan'ik mau han pank.

¹⁵ *Yi eitip mit him yaaim me God hirak hanhan kaktike mit nankiyan nanu nanit, hiram mar ke yurik mit nemtin mau nopen hiram miwap'in hit mi te mit hir nri hit mi newir yipo nanmp' au hir nanimtenim. ¹⁶ Yi eir'ak menmen im hi epei hetpim, yi wen han ekitet Jisas Krai eiyisesik, te hiram mar ke nopen hirak keseuni menmen enum tikaap, t'nau, henmik o yipo te hiram mamiwep yi mit au. Yi han ekitetik eiyisesik. Menmen im mamkepi te Seten kawir menmen enum mirak mre si mamnep han ki kariuwere. Hiram mamtinpin mamno mami mamit. ¹⁷ *God keriuwet Jisas kaa, te kakithis haiu mit. Yi han ekitet menmen im, te hiram mamkepi mamre wa hesnu mit nemium mau paan. Yi eiyises him me God hiram mamir ke h'ne me his God Him'in Yaaik keweteiyem. ¹⁸ *God Him'in Yaaik hirak kakikepi te hekrit hekrit yi eiyitehi God menmen, yi eiwen'ipi niuk mirak. Hekrit hekrit yi naanmamre hiras, yi ap eiyu yain yain au emit! Yi eiyitehi God kakikaap mit miyapir n'arak. ¹⁹ *Yi eiyitehi God ke hi, te hirak kakweto him, hi ap y'nk enuk au, hi eh'rp hatip mit him yaaim me Krai n'paa God kepakinem. ²⁰ *Hi mitik hatip mit him yaaim. Te hi hepu w'nak enuk ke gavman henterim. Yi eiyitehi God kakikepa hi ap h'naain hatip mit him mirak au. Hi tewen eh'tpor menmen har ke n'paa hi h'riakem.

Pol katip him mikaru

²¹ *Tikikas, kiau yinak yaaik kaknen kakitpi menmen yapirwe nepei man hi. Hirak mitik yaaik kir'ak menmen me Mitik luwe Krai. ²² Hi heriuwetek kaknen yi mit kakitpi menmen, te yi eiyirtei haiu mepu werek werek, te yi han yaaik eiyu.

²³ Hi hanhan God Haai ketike Mitik luwe Jisas Krai hanhani tatrekyi yi eiyu werek werek yi eiyisesik. ²⁴ *Hi hanhan God kakriak menmen yaaim me mit miyapir yapirwe hir hanhan Mitik luwe kiau Jisas Krai, hir nisesik nemtau him mirak werek werek.

Mepir keremem

* 6:5 Kl 3:22-23; Ta 2:9-10; 1Pi 2:18 * 6:8 2Ko 5:10; Kl 3:24-25 * 6:9 Kl 4:1; Ro 2:11 * 6:10 1Ko 16:13
 * 6:11 Ro 13:12; 2Ko 10:4; Ef 4:14 * 6:12 Jo 14:30; 1Pi 5:8-9 * 6:14 Ais 11:5; 59:17; 1Te 5:8 * 6:15 Ais 40:9; Nea 1:15; Ro 10:15 * 6:17 1Te 5:8; Ais 49:2; Hi 4:12 * 6:18 Lu 18:1; Kl 4:2; 1Te 5:17 * 6:19 Ap 4:29; Kl 4:3-4; 2Te 3:1 * 6:20 2Ko 5:20; Fm 9 * 6:21 Ap 20:4; Kl 4:7-8; 2Ti 4:12 * 6:24 1Pi 1:8

Tiwei Pol Kewisik Ken Wit Filipai

Menmen me tiwei ik

Pol katip hirak kitehi God ke mit me wit Filipai 1:1-11

Menmen epei man mewaank Pol 1:12-26 Menmen mit nanisesim nentar hir ne Krai 1:27-2:18

Pol kewepyapir menmen Timoti ketike Epafrodaitas tirakem 2:19-30

Pol katip mit hir naanmpre hiras me mit enun netike menmen enum 3:1-4:9 Him me Pol ketike nrak yinan neit wit Filipai 4:10-20

Pol katip mit ne Filipai him mikaru 4:21-23

Tiwei Pol kewisik ken mit ne Filipai

1 *Hi Pol hetike Timoti hawir wiriak menmen iuwe me Jisas Krai kerek. Hawir wesiuwe tiwei ik ken yi mit kerek yin n naanmpre mit miyapir ne weiwik me God yetike yi mit yekepi yeit wit Filipai, yi yetike mit yapirwe ein kerek yi yises him me Krai Jisas. 2 *Hawir hanhan God Haai kaiu ketike Nikan kirak Mitik Iuwe Jisas Krai hirakit tatrekyi yaaim, yi eiyu werek werek.

Pol kitehi God kakikaap mit yapirwe nankine tiwei ik

3 *Hi hatip God hirak yaaik kentar hi han kitet hirak kerek yi yaain te yi mit epei yirak menmen yaaim. 4 Wi ham hi hitehi God menmen hi han yaaik hitiwekhi me yi mit yapirwe 5 hentar yi yekepa haiu matip mit miyapir him me God, nipaai yi yin yemtetewem ere in. 6 *Hi hertei menmen im werek werek. God kerek nipaai kerek yi yisesik hirak kakikepi yi yeipisik werek werek ere maain wi Jisas Krai pke kaknen kakwepyapir hirekes. 7 Hi hanhan yi mit yekre han kai. Im yaaim mentar God epei kirak yaaim kikaap haiu mit nipaai wi hi hepu hekrek winak enuk ke gavman o wi hi hepu witeik, hi hewepyapir him me God hi hari han ke mit te hir nis-esik heriuwe menmen hi hirakem. 8 *God hirak kertei hi hanhan iuwe me yi mit yapirwe har ke Jisas Krai hanhan yi mit.

9 Hi hitehi God te yi mit han tewen nan wisenum, yi eyirtei menmen me God werek werek, yi eyirtei mekam yaaim mekam au enum, 10 *te yi eyises menmen

yaaim iuwe te menmen enum ap mamu mamkre han ki au me wi Krai pke kaknen. 11 *Te in ek Jisas Krai kakrek yi han ki yaaik kau him keriuwe menmen yaaim, yi eirak menmen yaaim te God kakit niuk iuwe kakinterim.

Pol kepu winak enuk, menmen im mikaap him me God mamno heriyai heriyai

12 *Nai yinan, hi hanhan te yi eyirtei menmen im epei man merewaank hiram man mewaank him me God au. 13 *Hiram men mikaap mit ne ami ne gavman netike mit nau menep menep hir nertei hi hepu hekrek winak enuk ke gavman ik e hentar hi hises him me Krai. 14 Nai yinan in yapirwe hir ap ninaain te hir natip mit him me God wisenum nentar hir nira hi hepu winak enuk ke gavman ik ek. Hir han kitet Mitik Iuwe Krai kakikepi.

15 Mit han natip mit miyapir him me Krai nentar hir hanhan nanri mit nanises him mir te hir nanwenipi niuk mir. Mit han newepyapir him me Krai nentar hir yaain hir hanhan nriakem nankepa. 16 Mit han yaain hir nriakem nentar hir hanhan neriuwa. Hir nertei God kehimitena hi naanmpre him mirak hewepyapirem heit in. 17 Mit han newepyapir him me Krai nentar hir hanhan neriuwa au. Hir han kitet hir nenipau hi yink enuk han enuk hentar hi hepu winak enuk ik ek hir nari mit yapirwe hir nanisesi, te hi au. 18 Hiram emirem! Hi han yaaik heriuwerem hentar mit hir newepyapir him me Krai me han kir yaaik o han kir enuk. Hi han yaaik ehu entar hi hertei.

Hi hepu ti ik, hi hewenipi niuk me Krai

19 *God him n yaaik kerek Krai epei keriuwetek kan kakikepa kakwisa hi eno witeik entar yi yitehi God kakikepa.

20 *Hi han kitet hi ap epakin him me God te hi yink enuk eriuwe hirekes hentarim te hi han tokik ehu hi hatip mit him mirak har ke nipaai ein ere in hi hewepyapirem. Hi ehu o maain mit ne ami naniyep hi hahi, hi hanhan mit nantip Krai hirak yaaik nanantar menmen hi hirakem. 21 *Hi ehu te hi ehises Krai. Hi au hahi te hi ehit menmen yaaim im e: Hi ehu etikerek. 22 *Hi hahi o ehu, te maain menmen hi hirakem mamkaap mit nanises Krai. Hi hepitari mekam min n. Hi hahi o hi ehu. 23 *Hi han kai kekrit kekrit. Hi hanhan te hi hahi te hi ehu etike Krai. Hiram

* 1:1 Ap 16:12-40 * 1:2 Ro 1:7; Ga 1:3; Fl 3 * 1:3 Ro 1:8; 1Ko 1:4 * 1:6 1Ko 1:8; Fl 2:13 * 1:8 Ro 1:9; 2Ko 1:23 * 1:10 Hi 5:14; Fl 2:16; 1Te 5:23 * 1:11 Jo 15:8 * 1:12 2Ti 2:9 * 1:13 Ap 28:30; Ef 3:1 * 1:19 2Ko 1:11 * 1:20 1Pi 4:16 * 1:21 Ga 2:20 * 1:22 Ro 1:13 * 1:23 2Ko 5:8

yaa'im iuwe. ²⁴⁻²⁵ Au, hi am+i ehu te hi ekepi. Hiram min+i. Hi han kitet hi hahi au ehu te hi ekepi yi eiyises h+m me God werék yi han yaaik eiyu eiy+ntar hi wen hepu. ²⁶ Maain hi enen ehu etikewi yi han yaaik yeriuwa w+senum te yi eiwen+i pi niuk me Kraiis.

Mit ne Filipai netike Pol h+r nekiyan nanises h+m me Kraiis

²⁷ *Mekam mamnen yi han kitet menmen im. Yi eir+ak menmen yaaim mar ke mit h+r nises h+m me God te maain hi ari o au, hi tewen eh+mtau h+m yaaim mit nan+tpim me yi mit, yi eikiyan eiyu han kiut+p. ²⁸ Yi ap einaain eiriuwe mit enun nerekyi enum au em+! Yi eiy+rp eit+p mit h+m yaaim me God keremem, te menmen im meteiknor maain God h+rak kak+waanki, te meteikni yi au maain God kaktihis yi eiyu werék werék. ²⁹ God kewisi yi yises h+m me Kraiis wein+m keremem au. God kewis mit enun h+r nerekyi enum nentar yi yisesik. ³⁰ *Yi yetikewa haisu mekiyan mit h+r nanwep nanraiwaank nar ke n+paa ere in yi yertei h+r neiyep nerewaank.

2

Haisu mewen+in han kaiu han ekitet mit h+r nises h+m me God

¹ Yi han ki kepu tokik kentar yi yises h+m me Kraiis. Yi han yaaik yepu yentar Kraiis h+rak han tewen+ni. Yi yetike God H+m+n Yaaik yi yau han kiut+p, yi han ekitet mit yi han etwen+ni. ² Menmen im epei mau han ki te yi einipa te hi han yaaik iuwe. Yi eikiyan eiyu han ekitet menmen miut+p, yi han tewen+m mit netike God. Yi eiyu han kiut+p kerekek. ³ *Yi ap han ekitetan me yi h+ras keriyen au. Yi han ekitet mit han menmen h+r han kitetim. ⁴ *Yi ap eir+ak menmen te mit nant+p nanwen+i pi yi iuwe au em+! Yi eiwen+in han ki yi han ekitet mit h+r nin+ni h+r yaain.

Kraiss k+naaiwir menmen m+rak yaaim kekepai te God kewen+piyek h+rak Iuwe

⁵ Yi han ekitet menmen yar ke Kraiis n+paa h+rak han kitetim. Hiram im: ⁶ *H+rak kertei h+rak k+pre God te h+rak ap hanhan kaku kak+r ke h+rak. Au, ⁷ *h+rak keweik+n sip kewet+wem h+rak h+rekes keweik+nhis k+re mit+k wein+k Maria winaak, h+rak kep+r ke haisu mit. ⁸ *H+rak keweik+nhis kar ke mit+k wein+k, h+rak kewen+n han kirak kises h+m me

God. God kat+p h+rak eki ek+kaap haisu mit, te h+rak kises h+m m+rak h+rak y+nk kekek h+rak kaa kentar nu tentarak+it.

⁹ *H+rak kaa kentar nu tentarak+it k+re mit+k enuk, te God kat+p h+rak enuk au. H+rak kewen+piyek kat+p h+rak yaaik wisenuk. ¹⁰ *H+rak Mit+k Iuwe kin+n menmen yap+rwé. H+rak yaaik wisenuk te neim+n neit wit ke God o nepu ti in o mit epei naa n+waai ti o t+pir, h+r nan+mtau God kekine niuk me Jisas, h+r yap+rwé nan+nein+k nanwen nin+p nant+p nan+r ik: ¹¹ *"H+rak Yaaik au Iuwe," h+r nanwen+i pi God Haai h+rak iuwe kak+ntar menmen im me Kraiis.

Haisu mamre si mamteik+n mit yayiwe ke w+taan, haisu emteiknor yayiwe ke God

¹² *Nai yinan n+paa hi hepu hetikewi yi yemtau h+m mai yi yisesim. In ek hi hepu hetikewi au hi heit yan+m+n. Yi eiyis+sa eiy+r ke n+paa ein yi yis+sa te in ek yi eiyises h+m mai wisenum. Yi eiyises menmen n+paa God kerek+yiem te maain h+rak kaktihis. Yi einaain eip+r+p te yi ap einipek y+nk enuk ek+r+iuwi. ¹³ *Yi eir+akem eiy+ntar God hekrit hekrit k+r+ak han ki te yi hanhan eiyises menmen h+rak hanhan yi eiyisesim.

¹⁴ Menmen yap+rwé yi y+r+akem yi ap yenehan yenehan yeriuwerem au em+! Yi eir+akem keremem. ¹⁵ *Yi eir+akem mam+r im te yi ap eir+ak menmen enum au yi eiyu yaain. Yi yaire n+kerek ne God yi yaain yar ke si me w+taan m+r, yi yau n+m+n ke mit h+r n+r+ak enum enum, ¹⁶ *yi eiy+tpor h+m yaaim me God mamkaap mit h+r nanu werék. Yi eir+ak menmen im te maain Jisas p+ke kaknen hi han yaaik entar hi hertei menmen hi herekiyiem h+ram wein+m au.

¹⁷ *Yi yises h+m me God h+ram mar ke yi yewepwar yewis menmen mau k+nan yewet God em. Maain h+r mit naniyep hi hahi hemkre mamwen h+ram m+re mit neit t+par naam nerpaasem neiy+m nenke menmen. Hemkre mai mamwen h+ram mamkepi yi eiyises God werék werék, te hi han yaaik wisenuk. ¹⁸ *Menmen im mamnen te yi han yaaik eitikewa eiy+r ke hi han yaaik.

Pol ketpor ke Timoti

¹⁹ Hi hanhan Mit+k Iuwe Jisas kakwisa hi eriuwet Timoti kaknen kak+r yi mit te maain Timoti p+ke kaknen kak+tpo hi ertei

* 1:27 Ef 4:1; 1Te 2:12; Fl 4:3 * 1:30 Ap 16:19-40; Fl 1:13 * 2:3 Ga 5:26; Ro 12:10 * 2:4 1Ko 10:24, 33 * 2:6 Jo 1:1-2, 17:5 * 2:7 2Ko 8:9; Jo 1:14; Ro 8:3 * 2:8 Jo 10:17; Hi 5:8, 12:2 * 2:9 Ap 2:33; Ef 1:20-21; Hi 1:3-4 * 2:10 Ro 14:11 * 2:11 Ro 10:9 * 2:12 Sam 2:11; 1Pi 1:17 * 2:13 Jo 15:5; 1Ko 12:6, 15:10; 2Ko 3:5; 1Te 2:13 * 2:15 Dan 12:3; Mt 5:14, 10:16; Ap 2:40 * 2:16 Fl 1:10; 1Te 2:19; Ais 49:4; Ga 2:2 * 2:17 Ro 15:16; 2Ti 4:6 * 2:18 Fl 3:1, 4:4

yi yepu werek yises God, te hi han yaaik eriuwi. ²⁰ Hi ap m̄tik kei yaaik k̄p̄r ke Timoti. H̄rak k̄pra te h̄rak hanhan kak̄kaap yi m̄t eiyu werek werek. H̄rak kiut̄p kerekek. ²¹ *M̄t han h̄r enun han kitet h̄ras. H̄r n̄napen naanm̄pre menmen me Jisas Krai m̄t nisesim. ²² Te yi yertei Timoti au. H̄rak m̄tik yaaik han kitet h̄rekes au han kitet yi m̄t. H̄rak kekepa haw̄r wewep̄p̄r h̄m me God kep̄r ke n̄kan k̄kaap haai k̄rak. ²³ Maain hi ertei mekam mamnen h̄r nerekyewem te hi hare esiuwe Timoti kaknen yi m̄t. ²⁴ Hi han kitet M̄tik Iuwe God kak̄kepa hi eno witeik waswas te hi hetike Timoti haw̄r waunen wauri.

Pol kat̄p h̄m me Epafrodaitas

²⁵ *Hi han kitet hi eriuwet Epafrodaitas kaknen yi m̄t h̄rak kai yinak ki yinak, h̄rak ketikewa haw̄r w̄rak menmen miut̄p me God war ke m̄t ne ami n̄rakem. N̄paa yi yeriuwetek kan kekepa me menmen. ²⁶ H̄rak hanhan kak̄r yi m̄t kent̄r yi yemtau h̄rak k̄nap te h̄rak k̄napen yi hanhanek h̄rak k̄nap. ²⁷ N̄paa menep h̄rak kaa te God han tewen̄nek kekepik h̄rak kaa au kepu. H̄rak han tewen̄nek kerekek au. H̄rak han tewen̄na ap k̄nepik kaa te menmen im ap merewaank han kai, hi wen hau hekre w̄nak enuk. ²⁸ Te hi heriuwetek waswas kakno kakri yi m̄t te yi eiȳrek yi han yaaik eriuwerek. Yi han yaaik eiyu te hi han yaaik eriuwi. ²⁹ *H̄rak kakiun wit yi yaȳrek yi han yaaik eriuwe M̄tik Iuwe h̄rak kewis̄ik ap kaa au. M̄tik kar m̄tik ik ek yi han ek̄it h̄rak iuwe eiȳnt̄r ³⁰ h̄rak ap hanhan h̄rak h̄rekes kaku au. H̄rak han kitet menmen me Krai, h̄rak menep kaki, h̄rak kekreh̄r ki h̄rak kekepa wisenum te h̄rak k̄nap.

3

Keim̄n kises h̄m me Jisas Krai h̄rak m̄tik yaaik

¹ *Nai yinan h̄m im m̄karu hi hetpiyem. Yi han yaaik eiyu eriuwe M̄tik Iuwe. Menmen n̄paa hi hewisiyem, in ek hi hewisiyem heteipim. Hi ap h̄napen hewis̄im heteipim. Hi hewis̄im mamkepi te yi eiyu werek werek.

² *Yi naanmamre h̄ras me m̄t ein h̄r enun n̄re nepere me yaank, h̄r nanri han ki te yi eiyises menmen me n̄paa ein me Moses. Yi naanmamre h̄ras me m̄t in

h̄r nat̄p yi eirekir ȳnk ki. ³ *Haiu m̄t in haiu keriyen m̄re m̄t God kehim̄tenai haiu m̄t n̄rak mentar haiu mewen̄pi God meriuwe H̄m̄n Yaaik k̄rak, haiu mat̄p Krai Jisas h̄rak Yaaik haiu misesis̄ik. Haiu ap han kitet haiu merikir ȳnk kaiu h̄rak kak̄kepai haiu mam̄t h̄m̄n yaaik haiu mamu mamtike God taau. ⁴ *Hi hanhan te hi hises menmen me m̄t h̄r nerekir ȳnk hi hisesim te hi au h̄napen. M̄t han h̄r han kitet h̄r nerekir ȳnk te menmen im mamkepi h̄r nanu werek, hi hertei n̄paa hi hin̄ni me menmen im. ⁵ *N̄paa hi hemkretuk hi hepu w̄ hisp̄nak wikak (8), m̄t nerekir ȳnk kai. Miye wina hi m̄tik ke Isrel ke weiw̄k me maam kai Bensamin. Hi H̄bru hi ke weiw̄k me Ebrahim kerekek. Hi epei hises h̄m me God werek werek hentar hi hises h̄m me m̄t ne Farisi. ⁶ *Hi han kitet hi h̄rak menmen iuwe me God te hi hewaank m̄t miyap̄r kerek nises h̄m me Krai h̄r ne weiw̄k me God. M̄t kerek h̄r nin̄na nat̄p hi hises h̄m me Moses werek o au, h̄r nat̄p hi yaaik, menmen enum au. ⁷ *N̄paa hi han kitet h̄ram menmen iuwe te in ek hi han kitet h̄ram menmen wein̄m te hi hises Jisas Krai h̄rak kak̄kepa hahu werek werek. ⁸ Hi han kitet menmen im n̄paa hi hisesim h̄ram wein̄m keremem au. Menmen yap̄rwe hi han kitet h̄ram wein̄m mentar hi hertei hi hises Krai te menmen m̄rak min̄n menmen yap̄rwe me n̄paa mamkaap m̄t nanu nantike God. Hi epei heweik̄n sip ewet menmen yap̄rwe marim hi han kitet h̄ram m̄re menmen enum meit teipe wenut eim te hi ehises Krai werek werek. ⁹ *In ek hi ap h̄rak menmen iuwe hises menmen me h̄m me Moses werek werek te God kat̄p hi m̄tik yaaik au. God kat̄p hi yaaik hentar hi hemtau h̄m me Krai hi m̄tik ke weiw̄k m̄rak. God kewetai menmen yaaim mekre han kaiu kent̄r haiu mises h̄m me Krai keremem. ¹⁰ *Hi hanhan menmen im. Hi hanhan hertei Jisas Krai werek werek ketike menmen iuwe m̄rak n̄paa h̄rak ket̄wem w̄ h̄rak k̄naaiw̄r herwe hei h̄rak kekrit kepu. Hi hanhan menmen n̄paa menep Krai h̄ram mamiyep mamkaap han kai kaki ke menmen enum me t̄ kak̄r ke w̄ n̄paa h̄rak kaa kent̄r nu tentarak̄it. ¹¹ *Hi h̄rak menmen im te maain, hi hahi, h̄rak kak̄koya hi p̄ke ekrit ehu ek̄terek.

Pol hanhan h̄rak kakre m̄tik yaaik kak̄r ke Jisas

* 2:21 2Ti 4:10 * 2:25 Fl 4:18 * 2:29 1Ko 16:16, 18; 1Ti 5:17 * 3:1 Fl 4:4 * 3:2 Sam 22:16, 20; Rev 22:15
 * 3:3 Ro 2:29 * 3:4 2Ko 11:18, 21 * 3:5 Lu 1:59; Ro 11:1; 2Ko 11:22; Ap 23:6 * 3:6 Ap 8:3 * 3:7 Mt 13:44,
 46 * 3:9 Ro 3:21-22 * 3:10 Ro 6:3-5, 8:17; Ga 6:17 * 3:11 Ap 4:2; Rev 20:5-6 * 3:12 1Ti 6:12, 19; Ap 9:5-6

12 *Hi ap hatip hi epei hises menmen im me Kraiss werék werék o hi epei mitik yaaik. Au, hi wen hisesim te hi har ke Kraiss hentar h-rak epei kehim-tena hi mitik kirak. 13-14 *Nai yinan hi ap han kitet hi epei yaaik hep-r ke h-rak. Au, hi h-r-iak menmen im: Hi heweik-in sip ewet menmen me n-paa ein, h h-re mitik kesiuknen resis kakit menmen, hi hises menmen me God iuwe te maain hi eh-it menmen h-rak kehimitan hau mit em. H-ram menmen im em: God ken-nau keriuwe menmen Kraiss Jisas epei k-r-iakem te hi ano ehu etikerek.

15 *Hau mit hau m-re iuwe me menmen me God hau mau han kiutip me h-m hi epei etpiyem. Yi mit han ne yi mit ein yi han kitet menmen ham te God kakteikni h-ram enum yi ap eiyisesim au. 16 *Yi ap han ekitet menmen im yap-rwe em-it! Menmen me God n-paa hau misesim, yi yetikewai hau wen mamisesim wisenum te hau mamre yaain mam-r ke Kraiss.

17 *Nai yinan yi wen eiyises menmen hi h-r-iakem. Yi eiy-him-it-an mit h-r nises menmen n-paa yi yr-hau mit in hau misesim meteikniyem, te yi yises menmen m-r. 18 *N-paa w-i yap-rwe hi hetpi te in ek hi menep hi h-ik-it hi hetpiyem heteipim. Mit han n-re nises Kraiss te h-r neriuwe menmen enum h-r n-r-iakem neteiknai h-r nisesik au, h-r nemip-in. H-r n-re mit enun nepan ne Kraiss. 19 *Mit narik nan-i-waank h-ras h-r nan-i-no si tak-ik-neni nan-i-ntar h-r nises han ke y-nk k-r keremem, God au. H-r han yaaik newepyap-r menmen enum h-r n-r-iakem menip mit h-r y-nk enuk neriuwerem. H-r han kitet menmen me ti keremem. Yi ap eiyises menmen m-r au em-it! 20 *Hau mit ne ti ik e au, hau mit ne wit ke God, hau memer-r Mitik Iuwe kau Jisas Kraiss h-rak kaknaai-w-r wit ke God kaknen kaktaihis. 21 *H-rak kaknen kaktaihis, h-rak kak-ik-reh-r y-nk kau maain kaki, h-rak kaknipek kakweik-inhis kakre y-nk kirak yaaik iuwe kakriuwe menmen iuwe m-rak h-ram werék te mamin-in menmen yap-rwe te h-rak naanmamprewem.

4

Yi mit han yaaik eiyu yi han kiutip eiyu han ekitet menmen yaaim

1 *Te nai yinan yi han tokik eiyu eiy-ntar menmen hi epei hetpiyem. Hi han

tewen-ini hi hanhan p-ke enen eri, hi han yaaik heriuwi hi ewen-pi yi mit. Mit han nan-r menmen yi yr-iakem, h-r natip h-ram menmen yaaim hi heteikniyem.

2 Yuodia hi hetput h-m manp. Sintiki hi hetput h-m manp. Yi miyap-r wik yi eikiyan eiyu han kiutip eiyises Mitik Iuwe Kraiss. 3 *Hi hituthi ti mitik yaaik kerek n-paa hetikewa w-r-iak menmen miutip, ti akaap miyap-r wik en enu han kiutip nentar h-r nekian nekepa natip mit miyap-r h-m me God, h-r netike Klemen. Mit miyap-r han ne yi mit ein yi yetikeri yekepa te God h-rak k-rtai niuk mi mekre han kirak yi n-ikerek n-rak.

4 *Yi han yaaik eiyu eiriuwe Mitik Iuwe Kraiss. Hi hetpiyem heteipim: Yi han yaaik eiyu.

5 *Yi eiwis mit yap-rwe h-r en-rtai yi mit ap yises han ki ke menmen yap-rwe au. Yi yemtau h-m me mit han yentar Mitik Iuwe Kraiss kau menep, h-rak kau ketikewi.

6 *Yi ap y-naain han kitet menmen yap-rwe au em-it! Yi han yaaik eiriuwe God yi eiyit-iwekhi me menmen yi y-naain han kitetim, 7 *te God kak-ik-epi kakriuwe menmen m-rak hau ap merteiyem h-rak naanmampri kakniyi yi mit yi han yaaik eiyu yi han ekitet menmen werék werék eiy-ntar menmen Kraiss epei k-r-iakem.

8 *H-m im m-ikaru hi eh-itpiyem. Yi han ekitet yap-rwe menmen h-ram ap me memip-in au h-ram yaaim, menmen mit han kitet h-ram yaaim. Yi han ekitet menmen h-ram menip God ketike mit h-r han yaaik, h-ram yaaim te h-r mit hanhan nanisesim. Mekam h-ram yaaim m-re menmen im yi han kitetim keremem.

9 *Menmen hi epei hetpiyem yi yr-a hi hisesim, yi eiyisesim te God kerek h-rak kakniyi yi han yaaik eiyu, h-rak kaku kak-ikewi kak-ikre han ki.

Pol han yaaik keriuwe mit ne Filipai kentar h-r newet-iwek menmen mekepik

10 Hi han yaaik iuwe heriuwe Mitik Iuwe Kraiss hentar n-paa yi han tewen-na yekepa. Nepei ein ere in yi han tewen-na te yi ap yekepa au. In ek yi yekepa yeweto menmen. 11 *Hi ap hetpiyem hentar hi ap hetenen menmen au. Hi epei hertei mekam mamnen hi ap hanhan menmen em-it. Hi ehu han yaaik heriuwerem. 12 Hi hertei hepu har ke mitik ketenen menmen aurek, hi hepu har ke mitik ketenen

* 3:13-14 1Ko 9:24 * 3:15 1Ko 2:6 * 3:16 Ga 6:16 * 3:17 1Ko 4:16; 1Te 1:7; 1Pi 5:3 * 3:18 1Ko 1:23; Ga 6:12 * 3:19 Ro 16:18, 8:5-6 * 3:20 Ef 2:6, 19 * 3:21 Ro 8:29; 1Ko 15:28, 43-53 * 4:1 1Te 2:19-20 * 4:3 Sam 69:28; Lu 10:20; Rev 20:12 * 4:4 Fl 3:1 * 4:5 Hi 10:25, 37; Je 5:8-9 * 4:6 Mt 6:25-34; 1Pi 5:7; Kl 4:2 * 4:7 Ais 26:3; Jo 14:27; Kl 3:15 * 4:8 Ro 12:17 * 4:9 Ro 16:20; 1Ko 14:33; 1Te 5:23 * 4:11 1Ti 6:6

menmen yapirwe. Hi epei hertei werek te wi mekam o wit mekam hi hau en, hi nɪnpɪ meiyɔ o hi tu iuwe, hi han yaaik ehu.

¹³ *Hi werek te hi hɪrɪak menmen yapirwe hi epei hetpiyem heriuwe menmen iuwe KraiS kewetewem kewisɪm mekre han kai.

¹⁴ Yi yerekyo yaaim yi yekepa yeweto menmen yaaim me wi menmen enum epei man mewa. ¹⁵ *Nɪpaa me wi hi hɪnaaiwir provins Masedonia hewepyapir hɪm me God yi mɪt ne wit Filipai keriyen yi yeweto menmen yi yɪre mɪt nɪrak yinan newetiwek menmen, hɪrak kewetɪr menmen. Mɪt nerer wit wit nekepa au. Yi keriyen. ¹⁶ Nɪpaa hi hepeit wit TesalonaiKa yi yekepa yeriuwet menmen yi pɪke yeriuwetem yeteipim yekepa. ¹⁷ Hi ap hanhan menmen me yi mɪt yeriuwetewem au. Hi hanhan God kakweti menmen yaaim mentar menmen yi yerekyewem. ¹⁸ *Hi epei heit menmen yapirwe minɪn menmen hi hanhanem. Epafrodaitas ketenɪnem yi yeriuwetek hɪrak kan kewetewem. Menmen im yi yewetewem hɪram yaaim menip God hɪrak han yaaik keriuwi. ¹⁹ God kerek epei keriuwet Jisas hɪrak kan kekepai haiu mɪt, hɪrak ketenen menmen yapirwe, hɪrak kakwetai menmen haiu metenenim au hɪrak naanmamprai te haiu mamu werek werek. ²⁰ Hi hanhan God kerek hɪrak Haai kaiu, mɪt hɪr nanwenɪpi niuk mɪrak, hɪrak yaaik tipmain enum eik.

Pol katip hɪm kike mɪkaru

²¹ Hi hetike nai yinan in haiu matip yi naiu yinan en yises KraiS Jisas niutɪp niutɪp haiu metpi yi yaaɪn. ²² *Mɪt yapirwe in nises KraiS Jisas hɪr netpi yi yaaɪn. Mɪt han nises KraiS kerek nɪrɪak menmen me mɪtɪk iuwe Sisa, hɪr netpi hɪm iuwe nar ik: "Yi yaaɪn." ²³ Hi hanhan Mɪtɪk luwe Jisas KraiS kerek kakrekɪyi yi eikiyan eiyu werek werek, hɪrak kaku kakɪkre han ki kaku kakɪt.

Mepɪr keremem

**Tiwei Pol Kewisik Ken Mit
Ne Wit Kolosi
Menmen me tiwei ik**

Pol kitehi God katip h̄rak yaaik kentar mit ne Kolosi 1:1-14
Krais h̄rak k̄re mekak te h̄rak k̄riak mekam 1:15-2:19
Menmen mit ne weiwik me God h̄r nanisesim 2:20-4:6
Pol katip mit ne Kolosi h̄m gude m̄karu 4:7-18

1 *Hi Pol hi h̄re aposel ke Krais Jisas. N̄paa God hanhan kewisa hi h̄re mitik aposel, te h̄rak kehimitena hi h̄riak menmen m̄rak. Hi hetike kiau yinak Timoti 2 *hawir mitik̄it wik wewis tiwei ik ken yi mit miyapir ne weiwik miutip me God yeit wit Kolosi. Yi nawir yinan yaain, yi yises Krais werek werek. Hi hanhan God Haai kakrekyi menmen yaaim yi eiyu werek werek.

Pol katip God h̄rak yaaik kentar mit miyapir ne Kolosi nises h̄m me Krais

3 *Hekrit hekrit hawir witehi God hawir watip God h̄rak yaaik kentar yi mit yisesik. God kerekek h̄rak Haai ke Mitik Iuwe kiau Jisas Krais. 4 *Hawir han yaaik weriuew God watip h̄rak yaaik wentar hawir wemtau mit natip yi yemtau h̄m me Krais Jisas yi yisesim werek werek. Te yi hanhan yeriuew mit miyapir han kerek h̄r nises h̄m me God, yi yekepi. 5-6 *Yi yemtau h̄m me Krais yi yisesim werek werek, yi hanhan yeriuew mit miyapir han yentar n̄paa w̄ yi yin̄n yemtau h̄m me God, h̄ram h̄m yaaim metpi me menmen God kakrekyiyem yi yisesim. Yi yisesim yemerir menmen God kakwetiyem mamit wit k̄rak. H̄m im yaaim me God wen mepno meprer wit wit m̄riak mit miyapir h̄r nentewem h̄r n̄re yaain. H̄ram mepno mekepi mar ke n̄paa h̄m im min̄n men yi mit miyapir. N̄paa yi yin̄n yemtau menmen yaaim God epei kerekyei h̄m mit em, te in ek yi yertei h̄ram h̄m yaaim. Yi yerteiyem yentar 7 *Ipafras epei ken ketpiyem, te yi yerteiyem. H̄rak mitik kiau yaaik k̄riak menmen me Krais. H̄rak ketikewawir h̄m m̄riak menmen miutip, h̄rak kekepawir katip mit h̄m me Krais. 8 H̄rak kan ketpawir God H̄m̄n Yaaik

kekepi yi hanhan yeriuew mit miyapir kerek h̄r nises h̄m me God

Pol kitehi God h̄rak kakikaap mit miyapir neit Kolosi

9 *Me w̄ hawir winin wemtau yi yises h̄m m̄rak, hawir witehi God me yi mit miyapir yentar menmen hawir epei wemtau yi yisesim. Hawir witehi God h̄rak kakikepi yi mit miyapir te yi eiyirtei menmen werek h̄rak hanhan yi yayisesim. God H̄m̄n Yaaik kakikepi yi mit miyapir han ki te yi ap yepitari me menmen m̄rak werek werek au. 10 *Yi eiyirtei menmen m̄rak werek werek, te yi yayises menmen God h̄rak hanhan yi yayisesim, te h̄rak han yaaik kakriuwari. Yi yairak menmen yaaim heriyai heriyai, han ki kakirtei menmen me God iuwe. 11 *God h̄rak luwe te kakriak menmen yapirwe. Hawir witiwekhi h̄rak kakweti p̄nam miutip me menmen m̄rak iuwe h̄ram mamkepi yi mit miyapir, te yi han tokik eiyu me menmen enum yapirwe mamnen. 12 *Yi han yaaik eiyu eitip Haai kiau God h̄rak yaaik. H̄rak kerekek kerekyi mit miyapir yi yire yaain, te yi yayit menmen h̄rak kehimiteni kakwetiyem. H̄rak kakweti yi mit yayitike h̄m mit miyapir yapirwe rem mamit wit k̄rak yaaik menmen enum mekrerem au. 13 *H̄m̄n mamtip God h̄rak yaaik kentar h̄rak kekepai h̄m m̄naaiwir menmen enum h̄ram m̄re w̄taan toto h̄ram min̄n han kiau, h̄rak keriyei h̄m men mises N̄kan k̄rak kerek h̄rak God hanhan keriuwerek iuwe, h̄rak N̄kan naanm̄prai. 14 *N̄kan ke God kerekek h̄rak kekepai kaktaihis keriuwe hemkre m̄rak n̄paa mewen, te h̄rak kesak menmen enum mekre han kiau keriuwerem.

Krais h̄rak Mitik Iuwe h̄rak k̄riak menmen kekepai

15 *Krais h̄rak k̄re God kerek h̄m mit miyapir ap te mam̄rek taau. H̄rak kerekek Iuwe kin̄n menmen yapirwe God k̄riakem. 16 *H̄rak Krais kin̄n menmen yapirwe kentar h̄rak h̄rekes k̄riak menmen mau nepni, menmen mau ti. H̄rak k̄riak menmen h̄m m̄rem metike menmen h̄m ap te mam̄rem au. Im h̄ram mit ensel o tipir o menmeiyam. God h̄rak kenip Krais h̄rak k̄riak menmen yapirwe, te menmen yapirwe kerek mau t̄ o mau nepni, h̄ram me Krais. 17 *N̄paa menmen ap mepu wen au, h̄rak Krais kepu. Te

* 1:1 Ef 1:1 * 1:2 Ro 1:7 * 1:3 Ef 1:16; 1Te 1:2 * 1:4 1Pi 1:4; Ef 1:13, 15 * 1:5-6 Ro 1:13; 1Ti 3:16 * 1:7 Kl 4:12; Fm 23 * 1:9 Ef 1:9, 16-17; Fl 1:9 * 1:10 Fl 1:27; Ef 2:10 * 1:11 Ef 1:19, 3:16 * 1:12 Ef 1:11, 18 * 1:13 Lu 22:53; Ef 2:2 * 1:14 Ef 1:6-7 * 1:15 Jo 1:18; 2Ko 4:4; Hi 1:3 * 1:16 Jo 1:3, 10 * 1:17 Jo 1:1, 8:58 * 1:18 Ef 1:22-23; Ap 26:23; Rev 1:5

h̄irak naanm̄ire menmen yap̄irwe h̄iram mepu werek werek menterik. ¹⁸ *H̄irak k̄ire paan ke haiu m̄it miyap̄ir kerek mises h̄im me God, haiu m̄ire ȳnk k̄irak. H̄irak kerekkek h̄irak haai ke menmen God k̄ir̄iakem me haiu m̄it miyap̄ir haiu mises h̄im m̄irak. God h̄irak k̄ik̄iak Kraiis kerek n̄ipaa kaa, h̄irak kekrit kin̄n kau te h̄irak kakin̄n naanmampre menmen yap̄irwe. ¹⁹ *H̄im im yaaim mentar God hanhan menmen yap̄irwe me H̄im̄n K̄irak kaku kak̄ikre N̄ikan k̄irak h̄im̄n k̄irak. ²⁰ *God hanhan menmen yap̄irwe h̄iram m̄ire enun nepan, h̄iram meweīkin mamtikerek mamu han kiut̄ip, menmen mau t̄i, menmen mau nepni. H̄irak k̄ir̄iakem kin̄n menmen enum keriuwe hemkre me Kraiis h̄iram mewen mentar nu tentarak̄it.

²¹ *N̄ipaa yi m̄it ȳnapen God, te yi ap yisesik au. Yi ȳr̄iak menmen enum. Yi ȳre m̄it enun nepan ne God. ²² *Te Kraiis epei kaa kau nu tentarak̄it. Mar im God in ek h̄irak kerek̄yei haiu m̄it metikerek mau han kiut̄ip. Kraiis kerek̄yei haiu m̄it em keriuwe ȳnk k̄irak me w̄i n̄ipaa h̄irak kaa, te h̄irak kerek̄yei haiu m̄it yaain haiu merp ninaan me God, God han kitet han kau h̄irak yaaik ap menmen enum mewik au. M̄it ap te nansiuwe h̄im mei enun au. ²³ *Yi wen han tokik eiyu eiyises h̄im yaaim me Kraiis kerek kaa kekepai haiu m̄it, yi ap eiwis menmen enun mamri han ki yi eiweīkin sip eiwet menmen God kat̄ip kakwetaiyem, te yi eire m̄it yaain. H̄im im yi yisesim h̄iram h̄im yaaim n̄ipaa haiu m̄it metpiyem. Hi pol hi h̄ire m̄it̄ik God kehimitena hi h̄ir̄iak menmen m̄irak hi hen hat̄ip m̄it miyap̄ir yap̄irwe nerer wit wit h̄im yaaim yi yisesim.

Pol kikaap m̄it miyap̄ir ne Kolosi

²⁴ *Hi han yaaik m̄it nawaank ȳnk kai, te hi ekepi heriuwerem, mar ke in ek h̄ir nerewaank. Hi hekre h̄ir ke Kraiis, m̄it nerewaank, te hi hat̄ip m̄it h̄im m̄irak mamno heriyai heriyai mamkaap yi m̄it miyap̄ir ne weiw̄ik miut̄ip me God, yi ȳre ȳnk ke Kraiis. ²⁵ *N̄ipaa God kehimitena hi hat̄ip m̄it h̄im m̄irak yaaim, te hi hekepi yi m̄it miyap̄ir ne weiw̄ik me God, har ke wok m̄it n̄ikaap m̄it han. ²⁶ *N̄ipaa God kepakin h̄im im me w̄i yap̄irwe ap kewepyap̄irem au. Te in ek h̄irak kewepyap̄irem kat̄ip haiu m̄it miyap̄ir kerek haiu misesik h̄irak ketpaiyem. ²⁷ *H̄irak hanhan kakteiknai

haiu m̄it miyap̄ir n̄irak, haiu mam̄irtei h̄im m̄irak im h̄iram yaaim iuwe mamkaap m̄it ne Isrel nantike m̄it miyap̄ir ap ne weiw̄ik me Isrel. H̄im im h̄iram mat̄ip mar ik: Kraiis kau ketikewi yi eimeriȳwek h̄irak kakweti menmen yaaim me God. ²⁸ *Te haiu m̄it aposel mepno m̄it miyap̄ir nerer wit wit han kitet werek werek h̄im haiu metpor me Kraiis. Haiu metpor h̄im manp h̄ir enweīkin sip enwet menmen enum me t̄ipir, haiu meteiknor h̄im yaaim me Kraiis. Haiu m̄ir̄iak menmen im, te haiu mamnip m̄it miyap̄ir h̄ir nanises h̄im me Kraiis werek werek. ²⁹ *Hi h̄ir̄iak menmen im w̄isenum, te h̄ir nanises h̄im me Kraiis werek werek. Kraiis h̄irak kari han kai w̄isenum te hi h̄ir̄iak menmen im.

2

M̄it ne Kolosi enweīkin sip enwet h̄im enum me nemip̄in

¹ Hi hanhan yi eiȳrtei menmen im. Hi han kiteti yap̄irwe. Hi h̄ir̄iak menmen yap̄irwe h̄ikaap yi m̄it miyap̄ir yeriuwerem yeit wit Kolosi yetike m̄it miyap̄ir han neit wit Leodisia, h̄ir netike m̄it miyap̄ir nau provins menep kerek n̄ipaa h̄ir n̄ira ninaan mai au. ² *Hi h̄ir̄iak menmen im, te han ki h̄irak kaku werek yi hanhan yeriuwehan, yi han ekitet menmen werek, te yi eiyises God werek werek. Hi hanhan yi eiȳrtei menmen n̄ipaa God k̄isaw̄inek. Kraiis h̄irak h̄irekes k̄ire menmen n̄ipaa God k̄isaw̄inek. ³ *H̄irak kerekkek kekre han k̄irak kertei menmen yap̄irwe h̄iram mamkepai, te haiu mertei menmen me God werek werek, te haiu emises han k̄irak me menmen h̄irak hanhan haiu emisesim.

⁴ *Hi hetpi menmen im me Kraiis, te m̄it han ap nanri han ki nanriuwe h̄im m̄ir ham me nemit̄ip̄in. ⁵ *Hi ap hepu hetikewi au, te hi hekre han kai hi han kitet har ke hi hau hetikewi. Hi han kitet har ke hi hau hetikewi, te hi han yaaik h̄ir menmen yi ȳr̄iakem ȳp̄iran yises han kiut̄ip, h̄iram yaaim yi yises h̄im me Kraiis werek werek.

Haiu emtike Kraiis emu han kiut̄ip te haiu ap mamises menmen enum memit̄ip̄in

⁶ Yar ke n̄ipaa yi yemtau h̄im me Kraiis yi yisesik, te in ek yi eitikerek eiyu han kiut̄ip. ⁷ *Yi eitikerek eiyu han kiut̄ip eiȳr ke nu nekenp̄i ken t̄i kari t̄ipar mamkaap nu kaku. Yi han ki eiyu tokik eiyisesik werek werek eiȳr ke tein̄ik m̄it̄ik ketenen w̄inak. Yi wen eiyises h̄im yaaim me Kraiis n̄ipaa

* 1:19 Jo 1:16; Kl 2:9 * 1:20 Ef 1:7, 10; 2:13, 16; 1Jo 2:2; Ro 5:1 * 1:21 Ro 5:10; Ef 2:12, 4:18 * 1:22 Ef 2:14-16, 5:27 * 1:23 Ef 3:17; Hi 3:14; Mk 16:15; 1Ti 3:16 * 1:24 Ef 3:13 * 1:25 Ef 3:2, 7-8 * 1:26 Ro 16:25-26; Ef 3:3-5, 9-10 * 1:27 Ef 1:18; 1Ti 1:1 * 1:28 Ef 4:13 * 1:29 Ef 3:7, 20; Fl 4:13 * 2:2 Ef 3:4, 18; Kl 1:26 * 2:3 Ais 45:3; 1Ko 1:24, 30; Ef 3:19 * 2:4 Ro 16:18; Ef 5:6; Kl 2:8 * 2:5 1Ko 5:3 * 2:7 Ef 3:17, 2:20-22

hau metpiyem, yi han yaaik eiriuwe God eiyu eiyɨntar menmen hɨrak kerekuyiem.

8 *Yi naanempre hɨras. Yi ap eiwis mɨt han hɨr nanɨnen nanɨtpi hɨm weini keremem mɨt han kitetim nanri han ki hɨr nanɨr ke tɨrpe kari han ke sak, hɨr nanmitipɨn nanriuwerem au emɨt! Mɨt nar ik natip me menmen me maamrer o menmen enum me tipir me ti o me nepni. Hɨr ap natip menmen me Kraiss au.

9 *Yi ap eiyses hɨm mɨr enum eiyɨntar Kraiss hɨrak kɨre God, menmen mɨrak yapɨrwe mau han ke Kraiss hɨrekes. Menmen im meteiknai God hɨrak kɨre mekak. 10 *Yi yeit menmen im yapɨrwe me God yentar yi yetike Kraiss yau han kiutip. Hɨrak Mɨtik Iuwe kinɨn mɨt ensel o tipir o herwe metike menmen yapɨrwe. 11 *Mɨt nerekir yɨnk ki au, hɨram menmen weinɨm. Yi yetike Kraiss yau niutip, yi yeweikɨn sip yewet menmen enum yi yisesik, hɨram mar ke hɨrak kerekir yɨnk ki. 12 *Nɨpaa wi kerek mɨt nikɨri neriuwe tipar, menmen im hɨram mar ke yi yetike Kraiss yaa hɨr mɨt newisi. Hɨr pike nekeyi yekre tipar yerp, hɨram mar ke God kerek nɨpaa kɨkɨak Kraiss keriuwe menmen mɨrak iuwe, hɨrak kɨkɨan yi mɨt yetikeret yentar yi han kitet hɨrak kɨrakem. 13 *Nɨpaa yi ap yises hɨm lo me God yɨrak menmen enum yi yises han ki, te menmen im merekyi yi yɨre mɨt enun hɨr epei naa me menmen me God. Te God epei kɨkɨan yi mɨt yi yekrit yetike Kraiss yau yentar hɨrak epei kesak menmen enum mekre han ki. 14 *God epei kesak menmen enum mekre han kiau. Mau tɨwei nɨpaa Moses kewisɨm, hɨram matip hiau mɨt enun, te hiau mami. Hɨrak God epei keit hɨm im matip hiau enun, hɨram maa wi nɨpaa mɨt newenkek Jisas kau nu tentarakɨt hɨrak kaa. Hɨm im hɨram maa metikerek. 15 *God hɨrak kinɨn herwe o tipir, menmen iuwe keriuwe menmen Kraiss hɨrak kɨrakem kau nu tentarakɨt. Hɨrak kinɨnem keteikɨn mɨt miyapɨr hɨrak Iuwe, hɨram au menmen weinɨm.

Hiau maa metike Kraiss

16 *Hɨm mau tɨwei matip hiau mɨt enun te hiau mami, hɨram epei au mesi. Te yi ap eiyɨmtau hɨm me mɨt han hɨr neni me menmen o tipar yi yayɨm o me wi holide yi ap eiysesim eiwenɨpi God eiriuwerem o wi me wenke kaa keit pike kewep kan te yi eiwenɨpi God me wi im, o me wi Sabat o menmen mar im au emɨt! 17 *Menmen

im hɨram mɨre piksa keremem kerek nɨpaa meteikɨn maamrer niau menmen maain Kraiss hɨrak kakɨrakem. In ek Kraiss epei kan kɨrakem, te menmen me nɨpaa ein hɨram weinɨm mamɨt. 18 Yi ap te eiyɨmtau hɨm me mɨt han nanrekyi enum nantip yi ap ne weiwik me God yentar yi ap yewenɨpi niuk me mɨt ensel. Menmen im au emɨt! Hɨr natip hɨr nepei nɨtyak menmen im me ensel te hɨr nertei hiau mɨt yapɨrwe emwenɨpi niuk mɨr. Hɨr natip hɨr enun weinɨn newenɨpi ensel, hɨr natip hɨr iuwe, te hɨr mɨt enun paan tokik nises han kɨr weinɨm. 19 *Mɨt nar ik hɨr ap netike Kraiss nau niutip au nentar Kraiss hɨrak kɨre paan naanmɨpre hiau mɨt kerek hiau mɨre yɨnk, hiau mau niutip. Paan hɨrak kɨkaap yɨnk ketike hemik, nekeni, naan, hɨram mɨniuham hɨram mamre iuwe mamɨntar God kewetai menmen mɨrak iuwe.

20 *Yi mɨt miyapɨr yi yaa yetike Kraiss, te hɨrak kekepi yi yɨnaaiwir menmen enum me ti. Te yi ap eiyses menmen mɨt ne ti hɨr han kitet hɨr nanisesim, te God kaktip yi yaain. Te yi yenmak te yi wen yises menmen mɨt ne ti hɨr nisesim a? Yi yenmak te yi yises hɨm lo me mɨt hɨram matip mar ik: 21 **“Yi ap eitenen menmen ham ham, o yi ap eiyɨnte nin menmen im eiyɨm, o yi ap eitɨwem eiyɨm einewem au emɨt!” 22 **Hɨm im mɨt keriyen hɨr netipim. Hɨram ap meke God man au. Hɨr mɨt keriyen newetayiem, te hiau ap mamɨsinehanem au emɨt! Hiau emɨm keremem. 23 Hɨm im hɨram mari han kiau hiau han kitet hɨram yaaim mamkepai hiau mewenɨpi niuk me ensel, hiau mewenɨn han kiau me menmen hiau mewet yɨnk kiau em, hiau mewaank yɨnk kiau. Te menmen im ap mamkepai hiau mɨt te hiau maminɨn menmen enum mekre han kiau taau!

3

God kɨkɨan yi mɨt miyapɨr yetike Kraiss yi yau

1 *Nɨpaa God kɨkɨak Kraiss kerek kekrehɨr ke hiau mɨt hɨrak kaa. Menmen im hɨram mar ke God kɨkɨan yi mɨt miyapɨr yi yetike Kraiss yau niutip. Te yi hanhan eiyses menmen me wit ke God kerek Kraiss kau menep his yaaim me God kerek mɨt iuwe newi, hɨrak naanmɨpre menmen. 2 *Yi han ekitet me menmen mepu wit kɨrak, ap menmen mau ti ik au emɨt! 3 *Yi han ekitet me menmen mepu wit kɨrak Heven eiyɨntar

* 2:8 Kl 2:4 * 2:9 Jo 1:14, 16 * 2:10 Ef 1:21-22 * 2:11 Ro 2:29 * 2:12 Ro 6:4; Ef 1:19-20; Kl 3:1 * 2:13 Ef 2:1, 4-5 * 2:14 Ef 2:14-16; 1Pi 2:24 * 2:15 Kl 1:13 * 2:16 Ro 14:1-12 * 2:17 Hi 8:5, 10:1 * 2:19 Ef 2:21, 4:15-16 * 2:20 Ga 4:3-5, 9 * 2:21 1Ti 4:3 * 2:21 Ef 6:4 * 2:22 Ais 29:13; Mt 15:9 * 2:22 Ef 6:5-8 * 3:1 Kl 2:12; Mk 12:36, 16:19; Ef 1:20 * 3:2 Mt 6:33 * 3:3 Ro 6:2; 2Ko 5:14

yi epei yaa me menmen enum me nɪpaa yi yisesim. Te God kikan yi mɪt miyapɪr yetike Kraiss, yi yɪre niutɪp, God naanmɪpre menmen im. ⁴*Kraiss hɪrak kenipai haiu metikerek haiu mau niutɪp. Maain hɪrak pɪke kaknen kakwepyapɪr hɪrekes, haiu mantikerek mamu mamɪt sipmen yaaim me God.

Yi epei yeit hɪmɪn yaaik, te yi eiyses menmen yaaim

⁵*Yi epei yeit hɪmɪn yaaik, te yi yewenɪn han ki me menmen enum yi hanhanem, hɪram enum me tɪ ik e. Hi hetpi me menmen mar im. Menmen me yi mɪt yetike miyapɪr yi yariyanhis yewenɪnem, o mɪt netike mɪt han neyawan, o yi hanhan yeriuwe menmen enum o yi hemkre menepam me menmen, hɪram menmen enum mar ke yi yeweikɪn sip yewet God. Hɪram mekreɪr ke God. ⁶*Maain God kakɪwaank mɪt miyapɪr kerek ap nises hɪm mɪrak kakɪntar hɪr nɪrak menmen enum hi epei hetpiyem im e. ⁷Nɪpaa yi mɪt miyapɪr yi yises han ki enuk kar ik te yi yɪrɪak menmen enum yar ke mɪt miyapɪr kerek maain God kakɪwaanki.

⁸*Te in ek yi eiweikɪn sip eiwet menmen yapɪrwe mar im. Yi ap han enuk eiriuwahan au, yi ap einahan eiwepnakan au, yi ap einahan eitike miye haai o mɪt han yi eitɪpan enum enum me yi yewɪr paan yewepik o yenke yehes yeriyaak, o menmen enum mar im au emɪt! ⁹⁻¹⁰**Yi ap eiwisesanek me menmen yi yetpim au emɪt, eiɪntar yi epei yeweikɪn sip yewet menmen enum me nɪpaa yi yɪrɪakem wɪ kerek yi ap yises God au. In ek, yi yɪre mɪt han yaain. God kerekɪ yi mɪt han yeweikɪn yɪre yaain. Hekrit hekrit hɪrak keweikɪn han ki yi yɪre mɪt yaain, yi yayu yayɪr ke God, te yi yerteiyek werek werek. ¹¹*Me menmen yaaim im God kerekɪyem hɪram menmen weinɪm, te mɪt hɪr ne weiwɪk me Isrel kerek nerekir yɪnk kɪr, o mɪt ne Grik hɪr ap nerekir yɪnk kɪr, o mɪt hɪr nen skul o au, o mɪt hɪr netenen pewek mei yapɪrwe, o hɪr mɪt ap netenen menmen auri. Hɪram menmen weinɪm. Menmen hɪram iuwe hɪram menmen im. Kraiss kerekkek hɪrak luwe, hɪrak kau kekre han ke yi mɪt miyapɪr yapɪrwe kerek yi yises hɪm mɪrak.

Yi mɪt miyapɪr yi eiyses menmen yaaim me hanhan yeriuwahan

* **3:4** Fl 1:21; 1Ko 15:43; 1Jo 3:2 * **3:5** Ro 6:6, 11, 8:13; Ef 4:19, 5:3-5 * **3:6** Ef 5:6 * **3:8** Ef 4:25-31, 5:4
* **3:9-10** Ef 4:22, 25 * **3:9-10** Ef 4:24 * **3:11** Ga 3:28 * **3:12** 1Pi 2:9; Ef 4:2, 32 * **3:13** Ef 4:32, 5:2 * **3:14**
Ro 13:8-10; 1Ko 13:13; Ef 4:3 * **3:15** Ef 4:4; Fl 4:7; 1Ko 12:13, 27 * **3:16** Ef 5:19 * **3:17** 1Ko 10:31; Ef 5:20
* **3:18** Ef 5:22 * **3:19** Ef 5:25 * **3:20** Ef 6:1

¹²*God epei kehimɪteni yi mɪt miyapɪr nɪrak, hɪrak hanhan keriuweri iuwe. Te yi hanhan eiriuwe mɪt miyapɪr han yi eirekyor menmen yaaim. Yi ap han kitet yi yɪre mɪt iuwe au. Yi yɪrɪak mɪt menmen yaaim eitpor hɪm main main. Yi eiwis mɪt han hɪr nanises han kɪr me menmen te yi eiwenɪn han ki ap han enuk eiriuwari. ¹³*Mɪtɪk hak kekre nɪmɪn ke yi mɪt hɪrak mɪtɪk hak kerekɪwek enum ap kertei hɪram enum, mɪtɪk hak eik katɪp, “Hɪram menmen weinɪm. Maain hɪrak kakɪrteɪ.” Kraiss epei kesak menmen enum haiu mɪrɪakem, katɪp hɪram nepei au, te haiu emises menmen mɪrak hɪrak kɪrɪakem. Menmen mɪt han nerekɪyem, haiu mamɪsak menmen enum hɪr nerekɪyem haiu ap han kitetim au. Haiu mamɪp hɪram nepei au mesi.

¹⁴*Menmen ham im hɪram minɪn. Yi hanhan yeriuwahan. Menmen im hɪram mɪre let mɪtɪk kakɪr kau tu keiyɪk kɪwarm laplap mɪrak hitokim (o tokim). Menmen me yi hanhan yeriuwahan hɪram mɪre let, hɪram mamkaap mɪt miyapɪr nau han kiutɪp werek werek. ¹⁵*Kraiss epei kenipai haiu mekijan mau meit, te haiu emwis menmen im. Hɪram naanmamrai me menmen yapɪrwe haiu mɪrɪakem. Nɪpaa God kari han ki yi yayu yaire yɪnk miutɪp, yi yayɪt menmen me Kraiss hɪram mamkaap han ki kaku werek werek. Te yi han yaaik eiyu eiɪnterim. ¹⁶*Hɪm me Kraiss hɪram mamu mamɪkre han ki iuwe hɪram naanmamrai, te hɪram mamkepi yi mɪt me wɪ yi yaikapan yeriuwe menmen me God yi yayɪt mɪt han em werek werek, o yi eiwɪrnak eiɪkteni me menmen. Yi han yaaik yeriuwe God eitpɪwek hɪrak yaaik, te yi eiɪne henye me tɪwei Sam, o yi eiɪne henye ham eiɪt wɪnak ke God, yi eiɪne henye te hɪram mamkaap han ki kaku tokik. ¹⁷*Menmen ham yapɪrwe yi yɪrɪakem o yi yetpim, yi yekreɪr ke Mɪtɪk luwe Jisas yi yɪrɪakem. Yi eitpɪ ke hɪrak yaaik eiɪntar menmen yaaim Kraiss hɪrak kerekɪyem.

Hɪm me mɪt miyapɪr hɪr neitan, hɪm me nɪkerek nɪr

¹⁸*Yi miyapɪr kerek epei yeit mɪkaan ni, yi eiɪmtau hɪm mɪr. Menmen im hɪram yaaim mentar yi yises hɪm me Mɪtɪk luwe Kraiss. ¹⁹*Yi mɪkaan nɪr, yi hanhan eiriuwe miyapɪr ni. Yi ap eirekyor enum eiɪtpor

menmen h̄m tokik tokik eiriowerem au em̄t!

²⁰ *N̄kerek yi eiyises h̄m me miye haai ni eiȳntar menmen im h̄ram menip M̄tik Iuwe God h̄rak han yaaik keriuwi. ²¹ Yi haairer yi ap eine n̄kerek ni eiȳtpor enum enum eiri han k̄r ere h̄r nine han enuk nentaant̄wo nau neit au em̄t!

Him me m̄t iuwe netike wok m̄t n̄r

²² Yi m̄t kerek ȳriak menmen me m̄t iuwe, yi ȳriak menmen yaaim keremem w̄ kerek h̄r nerp menep naanm̄pri yi ȳriakem, te h̄r nant̄p yi yaa in em̄t! Hekrit hekrit yi eir̄akem yaa im eiȳntar yi ȳriakem me m̄t kerek naanm̄pri keriyen au. Yi ȳriakem eiȳntar yi ȳnapen einip M̄tik Iuwe God h̄rak ȳnk enuk kakri-uwi. ²³ Menmen yap̄rwe yi ȳriakem, yi hanhan ȳriakem. Menmen yi ȳriakem, h̄ram ap me m̄t keriyen au. H̄ram me God. ²⁴ Yi eir̄ak menmen yaa im eiȳntar yi yertei maain God kakweti menmen. Yi eiȳt menmen kerek h̄rak ketenenim. Yi han ekitet menmen im. M̄tik Iuwe Kra is h̄rak kin̄n naanm̄pri yi ȳriak menmen m̄rak keremem. ²⁵ *M̄t miyap̄r kerek h̄r n̄riak enum, maain God kakrekyor menmen enum kak̄nterim. H̄rak han kitet haiu m̄t yap̄rwe haiu m̄p̄ran.

4

¹ *Yi m̄t iuwe, yi ȳriak menmen yaa im me m̄t kerek nerekyi menmen eiȳntar yi yertei M̄tik Iuwe ki Kra is, h̄rak naanm̄pri h̄rak kepu wit k̄rak h̄rak k̄ri.

Him me m̄t nitehi God menmen, h̄r n̄riak menmen yaa im

² *Hekrit hekrit yi wen eiyitehi God menmen. Yi ȳriakem yi han ekitet menmen werék werék yi yayit̄p God h̄rak yaa ik.

³ *Yewaa i meruri yi yitehi God me menmen, yi eiyit̄wekhi me haiu m̄t in. Yi eiyit̄wekhi te h̄rak kakikepai kakwisai haiu mamwep̄yap̄r h̄m me Kra is n̄paa God k̄saw̄nem. Hi heit w̄nak enuk ke gavman hentar hi hat̄p m̄t h̄m m̄rak.

⁴ *Yi eiyitehi God h̄rak kakikepa hi tewen hat̄p m̄t h̄m me God werék werék har ke n̄paa God keh̄m̄tena hi hat̄p m̄t em.

⁵ *Yi ap eiwis w̄ miut̄p mamno te yi ap eir̄ak menmen yaa im. Haiu ap te mamu t̄ ik me w̄ yap̄rwe au, te yi han ekitet werék menmen yi eir̄akem mau n̄m̄n ke m̄t miyap̄r h̄r ap nises h̄m me God.

⁶ *Menmen yap̄rwe yi yayit̄pim h̄ram

yaa im mamkaap m̄t mam̄r ke menmen sol mewim yi yaa m, te menmen m̄t h̄r nanit̄hi yi m̄t em, yi eiȳrte i werék me menmen eiwenhi eiȳtpor menmen.

Pol keriuwet Tikikas ketike Onisimas tatnen Kolosi

⁷ *Hi eriuwet Tikikas kaknen yi m̄t kak̄t̄pi yi m̄t me menmen hi h̄riakem. H̄rak kaiu yaa ik, te hi hanhan heriuwerék. H̄rak m̄tik yaa ik kekepa keriuwe menmen, h̄rak ketikewa haw̄r w̄riak menmen me M̄tik Iuwe Kra is. ⁸ *Hi eriuweték kaknen yi m̄t te h̄rak kak̄t̄pi menmen im. H̄rak kak̄t̄pi menmen me haiu m̄t, te h̄rak kakrekyi yi han yaa ik eiyu. ⁹ *Hi heriuwet Onisimas ketikerek ten yi m̄t en. Onisimas h̄rak kaiu yinak yaa ik, h̄rak m̄tik ke yi m̄t en. Maain h̄rak̄t̄ tatiun ein epei au, h̄rak̄t̄ tatit̄pi menmen yap̄rwe epei man haiu m̄t in.

Pol kesiuwe him yaa im men m̄t ne Kolosi

¹⁰ *Aristakas, kerek ketikewa haw̄r wekre w̄nak enuk ke gavman, h̄rak ketike Mak h̄rak̄t̄ tesiuwe h̄m tetpi yi yaa in. Yi yertei Mak h̄rak wekne ke Banabas, n̄paa hi hetpi h̄rak kaknen yi naanmam̄r̄wek. ¹¹ Josua kerek niuk m̄rak ham Jastas, h̄rak kesiuwe h̄m ketpi yi yaa in. M̄tik̄t̄ wikak it̄ h̄rak̄t̄ keretet, te weiw̄k me Isrel h̄rak̄t̄ tises h̄m me Kra is, h̄rak̄t̄ tekepa haiu m̄riak menmen me God h̄rak̄t̄ tenipa hi han yaa ik.

¹² *Epafras keswi h̄m ketpi yi yaa in. H̄rak m̄tik ke wit ki Kolosi, h̄rak k̄riak menmen me Kra is Jisas. Hekrit hekrit h̄rak kitehi God iuwe me yi m̄t, te yi han tokik eiyu me menmen me God, te yi eiȳrte i werék werék menmen God hanhan yi eiyisesim. ¹³ Hi hertei menmen im, te hi hetpiyem. H̄rak kitehi God yap̄rwe me yi m̄t yetike m̄t han ne wit Leodisia netike m̄t ne wit Hirapolis. ¹⁴ *Luk h̄rak dokta kaiu yaa ik, h̄rak ketike Dimas h̄rak̄t̄ teswi h̄m tetpi yi yaa in.

¹⁵ Yi eikreh̄r kai yi eisiuwe h̄m eit̄p m̄t nau yinan neit wit Leodisia h̄r yaa in. H̄r netike m̄te Nimpa wetike m̄t miyap̄r han h̄r nererik neit w̄nak k̄re h̄r newen̄pi niuk me God. ¹⁶ Yi nepei yekine t̄wei ik epei au, yi eisiuwerek ekno m̄t miyap̄r ne God neit Leodisia te h̄r nanrerik nan̄t̄ w̄nak ke God ein nankinaak. H̄r nan̄s̄wi t̄wei k̄r hi hewisyek, te yi eikinaak yayit̄ wit ki. ¹⁷ *Yi eit̄p Akipas

* 3:25 Ro 2:11 * 4:1 Lev 25:43, 53; Ef 6:9 * 4:2 Ef 6:18; Fl 4:6 * 4:3 Ro 15:30; Ef 6:19; 1Ko 16:9 * 4:4 Ef 6:20 * 4:5 Ef 5:15-16; 1Te 4:11-12 * 4:6 Ef 4:29; 1Pi 3:15 * 4:7 Ef 6:21 * 4:8 Ef 6:22 * 4:9 Fm 10-12 * 4:10 Ap 12:12, 13:13, 19:29; Fm 24 * 4:12 Kl 1:7 * 4:14 2Ti 4:10-11; Fm 24 * 4:17 Fm 2

hirak kakriak menmen Mitiak Iuwe God
kehimitan+wekem ere epei au mamisi.

¹⁸* Hi Pol heriuwe his mai hi hewisi him
mai kike im pinam hetpi yi yaain. Yi ap han
kaa hi hepu hekre winak enuk ke gavman.
Hi hanhan God kakrekyi menmen yaaim.

Mepir keremem

* 4:18 1Ko 16:21

Tiwei Pol Kewisik Ken Mit Ne Wit Tesalonaika - 1 Menmen me tiwei ik

Pol katip mit ne Tesalonaika gude 1:1

Pol kewepapir menmen mau han kirak
1:2-3:13

Menmen mit ne weiwik me God hir
nanisesim 4:1-12

Pol katip mit him me Jisas pike kaknen
4:13-5:11

Pol katip mit ne Tesalonaika menmen
hir enisesim 5:12-22

Pol katip mit him mïkaru 5:23-28

1 *Hi Pol hetike Silvenes, Timoti, haiu mewis tiwei ik ken yi mit miyapir ne weiwik me God yeit wit Tesalonaika. Yi ne God Haai ketike Mitik Iuwe Jisas Krai. Haiu hanhan God Haai ketike Mitik Iuwe Jisas Krai han yaik kirakit hirak kaku kaktikewi yi eiyu werek werek.

*Pol han yaik mit ne Tesalonaika nises
God werek werek*

2 *Hekrit hekrit haiu mitehi God haiu metpiwek haiu han yaik meriuwerek mentar yi mit. 3 *Hekrit hekrit haiu metpiwek hirak yaik kentar menmen yaaim yi yirakem yentar yi yises him mirak, yi han tewenëk, yi yirak menmen iuwe, yi han tokik yepu yemerir Mitik Iuwe Jisas Krai pike kaknen. 4 Naiu yinan, God hanhani, te haiu mit mertei hirak kehimiteni yi nïrak.

5 *Haiu mertei menmen im mentar yi ap yemtau him me Krai haiu metpiyem weinim au. God Himin Yaik kerekir han ki keriuwe him mirak te yi yertei him mirak yaaim. Yi yertei menmen nïpaa haiu mirakem mamkepi yi eiyu werek.

6 *Yi yeit him me God yisesim te mit neriaank. Te yi ap han enuk au. God Himin Yaik kikiak han ki te yi han yaik yepu. Yi epei yirak menmen yi yir haiumit mirakem metike menmen Mitik Iuwe hirak kirakem. 7 *Mar im yi yeteikin mit ne provins Masedonia ketike provins Akaia kerek nises him me God, yi yeteiknor menmen yaaim maain hir enisesim. 8 *Him me God kerek yi yatip mit em hiram men heriyai heriyai mar ke mit hir newir tukin kerer wit wit. Him men provins Masedonia ketike provins Akaia keremem au. Him epei men merer wit wit

te mit nemtau yi yises him me God. Te haiu ap metporem au. Hir hirras nemtewem.

9 *Mit nerer wit wit hir hirras natip me menmen mekrit nïmïn ke yi mit nïpaa haiu mepu metikewi, yi yeweikin sip yewet tipir, yi yises God kiutipen kerekke kepu tipmain tipmain enum eik. Ninaan me tipir kerek mit natin mai teinik hiram menmen weinim. 10 *Hir natip yi yemerir Nïkan kirak kaknen kaknaawir wit Heven, hirak niuk mirak Jisas kerek nïpaa kaa keit. Te God kikiak hirak kepu kekepai naanmïprai mamnopin mamkepin menmen enum God kakriak mit em kakintar hir nïriak menmen enum.

2

Menmen Pol kirakem keit wit Tesalonaika

1 *Nai yinan, yi hirras yertei nïpaa haiu man metpi him me God, hirram ap man weinim au. 2 *Yi yertei nïpaa haiu mepu wit Filipai mit newep nerekyei enum nereywaank. Te God kekepai haiu ap mïnaain mit enun nepan naiu en. Au, haiu man metpi him yaaim me God. 3 Haiu metpi menmen im, haiu memitipin au. Haiu metpi him metari au. Haiu metpi him werek werek. Haiu han kitet haiu metpiyem te haiu mamri menmen mi au, o haiu mises menmen enum, o haiu memitipin meriuwerem au. 4 *Nïpaa God skelim han kaiu epei au, hirak katip hiram werek te haiu matip mit him mirak. God kertei han kaiu te haiu matip mit him mirak haiu mirak God han yaik meriuwai kerekke. Mit au. 5 *Yi yertei nïpaa me wï haiu mepu metikewi, hekrit hekrit haiu metpi him haiu ap mari han ki ke menmen miutip au. Haiu ap mirak menmen im me God memitipin te haiu mamri menmen mi au. God kertei haiu matip werek. 6 *Haiu ap mirak menmen im te haiu mamit niuk iuwe me yi mit o mit han au. Krai keriuwetai haiu mit haiu aposel nïrak, te haiu hanhan mitih i yaity haiu mit iuwe, hiram yaaim. Te haiu au mïnapen. 7 Nïpaa haiu mepu metikewi haiu naanmïpri mar ke mite hire naanmïpre nïkerek nïre. Haiu mitih me menmen au. 8 Haiu hanhani haiu meweti him me God keremem au. Nïpaa haiu hanhan mamkepi iuwe, te haiu han yaik mami mamkepi te yi eiyses God werek werek.

* 1:1 Ap 17:1-10; 2Te 1:1 * 1:2 Fl 1:3-4; Kl 1:3; 2Te 1:11 * 1:3 1Ko 13:13; Kl 1:4-6 * 1:5 1Ko 2:4-5; 4:20
* 1:6 1Ko 4:16; 2Te 3:9; Ap 17:5-9 * 1:7 1Pi 5:3 * 1:8 Ro 1:8 * 1:9 Ap 14:15 * 1:10 Ta 2:13; Ap 17:31;
1Te 5:9 * 2:1 1Te 1:5; 9 * 2:2 Ap 16:19-24, 17:1-9 * 2:4 1Ti 1:11; Ga 1:10; Jer 11:20 * 2:5 Ap 20:33; 2Pi
2:3; Ro 1:9; 1Te 2:10 * 2:6 Jo 5:41, 44 * 2:9 Ap 20:34; 1Ko 4:12

⁹ *Nai yinan, yi epei yertei haiu metpi h̄m me God keremem. Haiu m̄riak menmen iuwe wanewik w̄itaan me w̄ yap̄rwe te haiu mamri menmen mi mam̄m au.

¹⁰ Yi yetike God yi yertei menmen haiu m̄riakem me yi m̄t kerek yises h̄m me God. Haiu m̄riak menmen yaaim kerek God han yaaik keriuwerem kere-mem. Menmen enum au. ¹¹ *Haiu m̄re haai kat̄p n̄kerek n̄rak menmen, haiu metpi h̄m manp, haiu mekepi yi han yaaik yepu, haiu metpi h̄m iuwe, ¹² *te hekrit hekrit yi eiyises God werek werek. H̄rak kehimīteni yi yayu yaitikerek h̄rak naan-mamri yi yaȳt menmen yaaim m̄rak.

M̄t ne Tesalonaika han tokik nepu me menmen enum mewaanki

¹³ *Hekrit hekrit haiu mitehi God metp̄wew haiu han yaaik meriuwerek me menmen ham im. N̄paa haiu metpi h̄m me God, yi han kitet h̄ram h̄m me m̄t keremem au. Yi han kitet h̄ram h̄m me God. H̄m im h̄ram m̄riak menmen iuwe mekre han ki te yi yises h̄m m̄rak. ¹⁴ *Yi m̄t yi epei yar ke m̄t ne weiw̄ik me God neit provins Judia kerek nises Jisas Krai. Ni yinan ein h̄r m̄t ne weiw̄ik m̄r Isrel h̄r nerekyor enum nar ke m̄t ne weiw̄ik mi in h̄r nerekyi enum yentar yi yises h̄m me Krai. ¹⁵ *N̄paa maamrer ne m̄t ne Isrel nenep m̄t profet kerek newepyap̄r h̄m me God nat̄p m̄t em. Te in ek h̄r epei nenep M̄t̄k Iuwe Jisas. H̄r in ek nerekyei menmen enum h̄r n̄riak God han enuk keriuweri. H̄r n̄riak m̄t yap̄rwe enum nentar menmen im. ¹⁶ *H̄r newenai haiu mat̄p m̄t nerer wit wit n̄rap̄t t̄ me Isrel h̄m me Krai, te h̄r neweīn sip newet menmen enum God kak̄kepi. N̄paa ere in h̄r m̄t enun n̄riak enum im. Te menmen iuwe enum God kak̄rakem epei mamnen.

Pol hanhan p̄ke kaknen kak̄r m̄t ne Tesalonaika

¹⁷ *Nai yinan, m̄t ne Isrel nep̄rai haiu men m̄naw̄ri me w̄ mei kike. Au, han kiau wen kau ketikewi. Haiu mar ke n̄kerek nau wein̄n miye haai au. Haiu hanhan mam̄r ninaan mi, haiu han kitet mam̄rkeik te haiu mamnen mamri. ¹⁸ Hi Pol h̄rekes hi hanhan anen ari yi yap̄rwe. Taa, hekrit hekrit Seten h̄rak kerekir yayiwe kiau. ¹⁹ *Maain M̄t̄k Iuwe kiau Jisas p̄ke kaknen kaktaihis, haiu mamtikerek mamu. Maain me w̄ im haiu mamt̄p mekam? Kenmak te haiu han yaaik mamu?

Haiu han yaaik menteri yi m̄t keriyen. ²⁰ Yi m̄t h̄ras keriyen, yi ȳre niuk maiu iuwe. Yi ȳriak han kiau yaaik iuwe.

3

Pol keriuwet Timoti kaknen kak̄kepi han tokik nanu

¹ *Te haiu ap wen memerīr w̄ meiyam au. Haiu han kitet h̄rak yaaik te haw̄r wiketeret wau wit Atens, ² *haw̄r weriuwet Timoti kan k̄ri. H̄rak kiau yinak ketikaw̄r m̄riak menmen me God, h̄rak kat̄p m̄t h̄m yaaim me Krai. Haw̄r wauriuwetek kaknen kak̄kepi yi han tokik eiyu eiyises menmen me God. ³ *Te yi m̄t eiweik̄n sip eiwet h̄m me God eiȳntar menmen enum im au. Yi h̄ras yertei God kehimīteni me menmen enum im. ⁴ *N̄paa haiu mepu metikewi, haiu metpi h̄r m̄t nanrekyei enum nan̄ntar haiu mises h̄m me Krai. Menmen im epei man mar ke n̄paa haiu metpiyem. ⁵ *Te hi ap wen hemerīr w̄ meiyam au. Hi heriuwet Timoti h̄rak ken kak̄rteyi yi wen yises h̄m me God werek werek o au. Hi h̄naain Seten kakri han ki, te menmen haiu m̄riakem h̄ram mamre wein̄m.

Timoti p̄ke kan Pol ketp̄wew m̄t ne Tesalonaika nises God werek

⁶ *In ek Timoti kinaiw̄ri h̄rak epei kan in ketpaw̄r h̄m yaaim im. H̄rak kat̄p yi wen yises h̄m me God, yi hanhan m̄t han. Yi wen hanhanai haiu m̄t in, yi hanhan yairai yaȳr ke haiu hanhan mamri. ⁷ *Haiu mepu han yaaik mentar yi m̄t wen yises h̄m me God. M̄t nerekyei menmen enum, haiu ap han enuk au. Menmen haiu mentewem me yi m̄t mekepai haiu han yaaik mepu. ⁸ Yi wen eiyises h̄m me God eiyu han tokik, te haiu mamu werek werek. ⁹ Haiu mat̄p God mekam te haiu meteikn̄wew haiu han yaaik w̄senuk meriuwerek mentar h̄rak k̄kaap yi m̄t? Taaue! ¹⁰ Hekrit hekrit haiu mitehi God haiu mamri mamkepi werek iuwe yaȳt menmen me God.

Pol kitehi God kak̄kepi nan̄no nan̄r m̄t ne Tesalonaika

¹¹ *Haiu hanhan God Haai kiau kaktike M̄t̄k Iuwe kiau Jisas h̄rekes tatkepai haiu mamno mamri. ¹² Haiu hanhan M̄t̄k Iuwe kakn̄pi yi han tewen̄n ni yinan w̄senum ere yi hanhan m̄t yap̄rwe yaȳr ke haiu m̄t hanhani. ¹³ *Haiu hanhan

* 2:11 Ap 20:31 * 2:12 Fl 1:27; 1Pi 5:10 * 2:13 1Te 1:2; 2Te 2:13; Ga 1:11-12 * 2:14 Ap 17:5 * 2:15 Ap 2:23; 7:52 * 2:16 Mt 23:32-33 * 2:17 1Te 3:10 * 2:19 Fl 2:15-16, 4:1; 2Te 1:4 * 3:1 Ap 17:15 * 3:2 Ap 16:1-3 * 3:3 Ef 3:13; 2Ti 3:12 * 3:4 Ap 14:22 * 3:5 Fl 2:16 * 3:6 Ap 18:5 * 3:7 2Te 1:4 * 3:11 2Te 2:16 * 3:13 Fl 1:10; 2Te 1:7, 10

God kakrak menmen im, h̄rak kaknip han ki tokik. Te maain M̄tik Iuwe kaiu Jisas p̄ke kaknen kaktike m̄t n̄rak yaain h̄rak kehimiteni h̄r n̄rak, yi eiyu werek werek han ki yaaik prar prar yayit ninaan me God Haai kaiu.

4

Menmen God hanhan haiu mamriakem

¹ *Naiu yinan in ek hi hewisi h̄m ham. N̄paa haiu metpi meteikni markeik te yi eiyises God te yi eirekyiwek han yaaik keriuwi. Haiu mertei yi yr̄rakem, te haiu mekrehr̄ ke Jisas, haiu metpi h̄m manp te yi eir̄akem wisenum.

² Yi yertei h̄m n̄paa haiu metpiyem mekrehr̄ ke Jisas.

³ *Menmen im God hanhan yi eiyisesim. Yi eiyu han yaaik prar prar, yi yisesan yr̄ran au em̄t! ⁴⁻⁵ *Yi m̄t yap̄rwe niut̄p niut̄p yi wen eiȳrtei eiȳt m̄yap̄r ni h̄ras yaȳr ke m̄t ap nertei God h̄r nis̄san n̄r̄ran. Te yi eiyisesim au em̄t! Yi yaȳt miyap̄r eiyises menmen yaaim God han yaaik kakriuwere. ⁶ *Yi ap eir̄ak ni yinan menmen enum eiri miyap̄r n̄r eiriyanhis eiwen̄nem au em̄t. Yi ap eir̄ak menmen enum mar im mentar n̄paa haiu metpi M̄tik Iuwe kaknep m̄t nar ik. ⁷ *N̄paa God kehimitenai haiu m̄r̄ran o m̄r̄rak menmen enum au. H̄rak kehimitenei haiu mamises menmen yaaim, te haiu mamu han yaaik prar prar. ⁸ *Keim̄n keweik̄n sip kewet h̄m im h̄rak keweik̄n sip kewet m̄t keriyen au. H̄rak keweik̄n sip kewet God kerek kewetai H̄m̄n k̄rak Yaaik te haiu emu han yaaik prar prar.

⁹ *Hi ap ewisi h̄m mei mamno yi m̄t me yi hanhan yeriuwe ni yinan au. Yi epei yertei yisesim. God epei keteikni yi hanhan yeriuwe ni yinan. ¹⁰ *Yi wen hanhan ni yinan nerer wit wit neit provins Masedonia, te haiu metpi h̄m manp yi naiu yinan, yi hanhani yap̄rwe. ¹¹ *Yi hanhan eiyu werek werek, yi eiyises menmen mi keremem. Yi eiyu yain yain au em̄t! Yi eir̄ak menmen mi mar ke n̄paa haiu metpi, ¹² *te m̄t kerek ap nises God h̄r han kitet yi yaain. Yi eir̄akem te ni yinan ap te naanmamri me menmen yi yayim au em̄t!

Maain M̄tik Iuwe p̄ke kaknen kakikian m̄t epei naa

* 4:1 2Te 3:6 * 4:3 1Te 5:23; Hi 10:10; 1Pi 1:16 * 4:4-5 1Ko 6:13, 15 * 4:4-5 Sam 79:6 * 4:6 Sam 94:1
 * 4:7 2Te 2:13-14; 1Pi 1:15-16 * 4:8 Lu 10:16; Esi 36:27, 37:14; 2Ko 1:22 * 4:9 Jo 13:34 * 4:10 2Te 3:4
 * 4:11 Ef 4:28; 2Te 3:8, 12 * 4:12 1Ko 5:12-13; Kl 4:5 * 4:13 Ef 2:12 * 4:14 Ro 14:9; 1Ko 15:3-4, 12 * 4:15
 1Ko 15:51 * 4:16 1Te 1:10; 2Te 1:7; 1Ko 15:52 * 4:17 Jo 12:26 * 5:1 Mt 24:36 * 5:2 Mt 24:42-44; 2Pi 3:10;
 Rev 3:3 * 5:3 Esi 13:10; Mt 24:39; Lu 21:34-35; Jo 16:21-22 * 5:5 Ro 13:12; Ef 5:9 * 5:8 Ef 6:14, 17

¹³ *Nai yinan, haiu m̄napen yi m̄t yep̄tari me ni yinan h̄r epei naa. Haiu m̄napen yi han enuk me h̄r m̄t kerek epei naa yar ke m̄t h̄r ap nises God h̄r han enuk au. H̄r ap han kitet God kakikian m̄t epei naa. ¹⁴ *Haiu ap hanhan yi han enuk eiȳntar menmen im. Haiu han kitet Jisas epei kaa p̄ke kekrit, te n̄paa m̄t nises h̄m m̄rak, h̄r naa, maain God kakikian m̄t in h̄r nantikerek p̄ke nan̄nen.

¹⁵ *Haiu mat̄p m̄t menmen M̄tik Iuwe ketpeiyem. Maain h̄rak p̄ke kaknen, m̄t kerek nises h̄m m̄rak h̄r wen nepu, h̄r ap nanin̄n m̄t n̄paa naa au. ¹⁶ *Maain M̄tik Iuwe kakt̄p h̄m manp, m̄tik ensel hak iuwe ke God kaknap kakn̄ne, h̄ram heurek me God mamt̄p. Me wi im, M̄tik Iuwe Krai kakikiuwe wit ke God kaknen, m̄t nises Krai h̄r apei naa, h̄r nanin̄n nan̄krit nanu. ¹⁷ *Epei au, m̄t kerek wen nepu nises Krai h̄r nan̄niu nan̄no nantikeri nanrerik naniun M̄tik Iuwe nan̄t nepni (o nepneyi). Te haiu yap̄rwe mamu mantikerek tipmain tipmain enum eik. ¹⁸ Te yi m̄t eir̄ak m̄t han yaaik eiriuwe h̄m im yaaim.

5

Haiu naanmamre h̄ras mamimer̄r Jisas p̄ke kaknen

¹ *Naiu yinan, haiu ap te mamwisi me wi o titō M̄tik Iuwe kaknen au. ² *Yi m̄t h̄ras yertei werek me wi M̄tik Iuwe kaknen h̄rak kakir ke m̄tik enuk kekint̄p menmen kepak̄nem ke w̄taan. ³ *Me wi m̄t nat̄p h̄r nepu werek werek menmen enum au, te menmen mam̄p mam̄waanki mam̄r ke m̄te waswas h̄re wauteiknen wawine n̄kan. H̄r nan̄r nankeip̄n menmen im au nan̄r ke m̄te weteiknen h̄re ap wawine n̄kan au. ⁴ Te yi naiu yinan, yi ap yar ke m̄t ap nises God te wi m̄rak eim mamiwep mam̄r ke m̄tik enuk kekint̄p menmen kaknep m̄t au. ⁵ *Yi m̄t yap̄rwe yar ke n̄kerek ne God, yi yises h̄m m̄rak. Yi m̄t ne Seten au. Yi ap yises h̄m m̄rak. ⁶ Te haiu mepu mar ke m̄t han ap nises h̄m me God au. Haiu mepu werek werek naanm̄pre h̄ras mises h̄m me God. ⁷ M̄t h̄r ap nises God h̄r nar ke m̄t n̄waa ne w̄taan, h̄r n̄re m̄t ne w̄taan naam t̄par si enum netaritari menmen. ⁸ *Te haiu au. Haiu m̄t mises

God, haiu emu em̄r ke m̄t nau wepni (o yann) te haiu emu em̄r ke h̄rak. Haiu emises h̄m me God, haiu hanhan meriuwe m̄t. Menmen im mamkep̄ai mam̄r ke m̄t nerem̄me nopen m̄w̄ap̄in ȳnk k̄r. Haiu emu em̄mer̄r God maain kaknen kaktaihis kak̄ikep̄ai ere werek. Menmen im me haiu em̄mer̄r God h̄ram mamkep̄ai mam̄r ke hat o wa hesnu m̄w̄ap̄in paan ke m̄t, te h̄r netike m̄t han nan̄nepan. ⁹ *God epei kehimītenai h̄rak han enuk keriuwai te h̄rak kakraiwaank au. H̄rak kehimītenai maain h̄rak kaknen kaktaihis kak̄ikep̄ai kakriuwe M̄t̄k̄ Iuwe kiau Jisas Krai. ¹⁰ *N̄paa h̄rak kaa kak̄ikep̄ai, te haiu mepu, o haiu epei maa, maain haiu mamu mamtikerek. ¹¹ *Te yi yait̄p̄ h̄ras h̄m manp eikaap h̄ras mam̄r ke in ek yi epei ȳr̄akem.

Pol kat̄ip̄ h̄m ham yinan

¹² *Nai yinan, haiu met̄pi h̄m iuwe. Yi eiȳmt̄au h̄m yaikaap m̄t kerek M̄t̄k̄ Iuwe kehimīteni h̄r n̄r̄ak menmen nekepi. H̄r naanm̄pri net̄pi menmen me God. ¹³ Yi han kitet m̄t in h̄r yaain, yi hanhani yentar menmen h̄r n̄r̄akem. Yi eitike ni yinan yi eikiyan eiyu eiȳt̄.

¹⁴ *Nai yinan, haiu met̄pi h̄m iuwe, yi eit̄p̄ m̄t nau yain yain n̄r̄ak enum, yi eit̄por h̄m manp te h̄r nanr̄akem epei au em̄t! Yi eikaap m̄t h̄r n̄naain menmen te h̄r han yaaik nanu. M̄t kerek h̄r han enuk, yi eiwet̄r h̄p̄in. Yi ap han enuk eiriuwe m̄t au. Yi eit̄por h̄m yaaim main main. ¹⁵ *Yi naanempre h̄ras te yi niut̄p̄ niut̄p̄ ap eir̄ak m̄t menmen enum em̄r me menmen enum h̄r nerekyiyem. Au, Yi eiyises menmen yaaim eir̄akem me m̄t nar ik, me yi m̄t h̄ras yetike m̄t yap̄rwe nerer wit wit.

¹⁶⁻¹⁷ **Hekrit hekrit yi han yaaik eiyu. Hekrit hekrit yi eiyitehi God menmen. ¹⁸ *Yi eit̄p̄ God h̄rak yaaik me menmen yap̄rwe mamnen. Yi eir̄ak menmen mar im eiwis Krai Jisas kak̄ikepi yi eir̄akem, te God han yaaik kakirwi.

¹⁹ *Yi ap eiwen̄in menmen God H̄m̄in Yaaik hanhan kakr̄akem au em̄t! ²⁰ *Yi ap ȳnan yip̄r yew̄rek eiwet̄ m̄t kerek newepyap̄r h̄m God H̄m̄in Yaaik ketporem au em̄t! ²¹ *Yi eiyin̄in han ekitet menmen m̄t net̄piyem h̄ram me God o au. Menmen m̄t net̄piyem yi eitenen menmen

yaaim. ²² *Te yi einaain menmen yap̄rwe h̄ram enum.

²³ *Hi hanhan God h̄rekes kerekek h̄rak Haai ke han yaaik h̄rak kak̄ikepi yi eiyis-esik, te yi han ki, h̄m̄in ki, ȳnk ki h̄ram mamu werek werek ere M̄t̄k̄ Iuwe Jisas Krai h̄rak p̄ke kaknen. ²⁴ *God kerek n̄paa kehimīteni yi n̄rak, h̄rak ap kakweik̄in han au. H̄rak kak̄ikepi te yi eire yaain.

²⁵⁻²⁶ **Naiu yinan, yi eiyitehi God h̄rak kak̄ikep̄ai. Yi eiȳwo ni yinan ein eiȳt̄por h̄r yaain.

²⁷ Hi het̄pi h̄m manp hekreh̄r ke M̄t̄k̄ Iuwe, yi eikine t̄wei ik ekno ninaan me ni yinan yap̄rwe ein.

²⁸ Hi hanhan M̄t̄k̄ Iuwe kiau Jisas Krai han yaaik k̄rak kaku kaktikewi.

Mep̄r keremem

* 5:9 1Te 1:10; 2Te 2:14 * 5:10 Ro 14:8-9; 1Te 4:14 * 5:11 Ju 20 * 5:12 1Ko 16:18; 1Ti 5:17 * 5:14 2Te 3:6, 11, 15 * 5:15 Pro 20:22; Ro 12:17; 1Pi 3:9 * 5:16-17 Fl 4:4 * 5:16-17 Lu 18:1; Kl 4:2 * 5:18 Ef 5:20 * 5:19 Ef 4:30 * 5:20 1Ko 14:1, 39 * 5:21 1Jo 4:1 * 5:22 Jop 1:1, 8, 2:3 * 5:23 Ro 15:33; 2Te 3:16 * 5:24 1Ko 1:9; 2Te 3:3 * 5:25-26 Kl 4:3; 2Te 3:1 * 5:25-26 Ro 16:16

Tiwei Pol Kewisik Ken Mit Ne Wit Tesalonaika - 2 Menmen me tiwei ik

Pol katip mit ne Tesalonaika gude 1:1-2
Maain God kakikepai hirak skelim mit
kerek nerekeyi menmen enum 1:3-10
Pol kitehi God kakikaap mit ne Tesalon-
aika 1:11-12

Him me mitik enuk kekrehir ke God 2:1-
12

God kehimitenai haiu mit nrak 2:13-17
Menmen mit ne weiwik me God hir
enisesim 3:1-15

Po katip mit ne Tesalonaika him mkaru
3:16-18

1 *Hi Pol hetike Silvenes, Timoti, haiu
mewis tiwei im men yi mit ne weiwik me
God yeit wit Tesalonaika. Yi ne God Haai
kaiu ketike Mitik Iuwe Jisas Krai.

2 *Haiu hanhan God Haai kaiu ketike
Mitik Iuwe Jisas Krai han yaaik kirakit
hirak kaku kaktikewi yi eiyu werek werek.

Pol kitehi God katip hirak yaaik

3 *Naiu yinan, hekrit hekrit haiu mitehi
God haiu metpwek haiu han yaaik
meriuwerek mentar yi mit in. Menmen im
yaaim mentar yi mit yises God wisenum,
yi niutip niutip hanhanan wisenum.

4 *Te haiu hiras mewenipi niuk mi haiu
mewepyaprem men mit ne weiwik me
God nerer wit wit. Haiu metpor menmen
mit nerekiyiem enum. Menmen merekyi
han enuk au. Yi yises God, te yi eiyu werek
werek.

*Maain God han kitet menmen haiu mit
miriakem*

5 *Yi yau werek werek me menmen mit
nerekyi enum meteiknai menmen im. God
kewis mit hir nin+ni naanmpri hir nerekyi
enum nentar yi yirak menmen mirak.
Maain hirak kakteikin mit yapirwe werek
werek hir enun, hirak kakre yaaik, te yi
eiyu eitikerek hirak naanmpri. 6 *Maain
God kakriak menmen yaaim. Hirak
kakriak mit nipa nerekyi enum nentar
in ek hir neriwaan. 7 *Maain God
han kitet werek, te menmen enum mam-
rekyi yetikewai han enuk, hiram mam-
naaiwrai haiu mamu werek werek. Men-
men im yapirwe mamnaiwrai me maain
Mitik Iuwe Jisas kaktike mit nrak en-
sel nan+naiwir wit ke God, hir nan+nin

nanwepaypir hiras nan+re si merhihe.

8 *Hirak kakriak enum kakriwaan mit
kerek ninapen nanrtei God, o mit han
kerek ninapen nises menmen Mitik Iuwe
Jisas Krai ketpeiyem. 9 *Mit nar ik hir
nanit menmen enum mar im. Mitik
Iuwe kakipri nan+no nan+naaiwir ni-
naan mirak metike menmen mirak iuwe
merhihe, hir nan+waan nanit tipmain
tipmain enum eik. 10 *Maain menmen im
mamnen me wi eim Krai hirak kaknen, te
hirak kakit niuk iuwe me mit kerek nisesik.
Hir nantike haiu mit haiu emwenipi niuk
mirak. Te haiu mit miyapir kerek haiu
misesik, haiu yapirwe han yaaik mamri-
uwerek. Yi mit yi eitikeri eirak menmen
im me wi eim eiyantar haiu merp n+m+n ne
yi mit haiu metpi him me God, te yi yises
him im yaaim.

*Pol kitehi God kakikaap mit ne Tesalon-
aika han tokik nanu*

11 *Haiu han kitet menmen im te hekrit
hekrit haiu mitehi God hirak kakikepi
kakrekyi yi yaa in te yi eirak menmen
yaaim hirak kehimiteni yi eirakem. Haiu
hanhan hirak kakikepi yi eiyises men-
men yapirwe yi hanhan eirakem meriuwe
menmen mirak iuwe hirak kewetiyem.
12 *Mar im mit hir nantip Mitik Iuwe Jisas
hirak yaaik kakantar menmen yaaim hirak
kerekiyiem kekre han ki, hirak kaktip yi
yaa in kakinterim. Menmen im mamnen
mamantar God kaiu kaktike Mitik Iuwe
Jisas Krai hanhanai tatkepai.

2

Him me mitik enuk kakikrehir ke God

1 *Naiu yinan, in ek haiu hanhan metpi
me Mitik Iuwe kaiu Jisas Krai pike
kaknen, hirak kaktaihis kakriyeyi haiu
mamno mamtikerek mamkiyan mamu.
2 Haiu mitihi yi ap yinaain yekre han ki
waswas yentar yi yemtau Mitik Iuwe epei
kan. Mitik hak ketpeiyem, o mitik hak
kewepyapir menmen hirak han kitet God
Him+n Yaaik ketpiwekem, o mitik kewis
tiwei kekinaam katip haiu mewisiyem.
Menmen im au emit. 3 *Yi ap eiwis mit
hir nanwisesiyek nanriuwe him o tiwei o
menmen meiyam mit natip haiu metpiyem
au emit! Mitik Iuwe ap kaknen ere mit
nerer wit wit hir nanin+n nanweikin
sip nanwet God em, mitik enuk kises
menmen enum keremem hirak kaknen
kakwepyapir hirekes, hirak kakriwaan

* 1:1 1Te 1:1 * 1:2 Ro 1:7 * 1:3 1Te 1:2-3; 2Te 2:13
Ro 12:19; Rev 18:6-7 * 1:7 Mt 25:31; 1Te 3:13, 4:16 *

Ais 2:10, 19, 21 * 1:10 Kl 3:4; 1Te 3:13 * 1:11 Kl 1:9; 1Te 1:2-3 *

* 2:3 1Ti 4:1; 1Jo 2:18, 4:3; Jo 17:12 * 2:4 Dan 11:36; Esi 28:2

* 1:4 2Ko 7:4; 1Te 2:19; Rev 1:9 * 1:5 Fl 1:28 * 1:6
1:8 Sam 79:6; Ais 66:15; Jer 10:25; Ro 2:8; 1Pi 4:17 * 1:9

* 1:12 Ais 24:15; Mal 1:11 * 2:1 1Te 4:13-17

kakikre si enum. ⁴ *Hirak kakwis hirekes kakikrehir ke God kaktike menmen memipin kerek mit newenpiyem. Hirak kaku kakikre winak iuwe ke God hirak kaktip mit hirekes God. Menmen im epei au, hirak Mitik Iuwe Jisas kaknen.

⁵ Yi ap han ekitetim au a? Nipaa hi hepu hetikewi hi hetpiyem. ⁶ In ek yi yertei menmen mewenek te hirak ap kinin kewepyapir hirekes au, ere w God kehimitanek. ⁷ Menmen enum mitik enuk kakriakem epei man kike, te maain iuwe, te hirak hirekes kaknen au ere menmen mewenek hirekes kaknawirek kakno. ⁸ *Epei au, hirak mitik enuk kises menmen enum kakwepyapir hirekes. Mitik Iuwe kakikip kakriuwe nap me him mirak, hirak Jisas kaknen kakwepyapir hirekes kaknip mitik enuk ik hirak weinik kerekek. ⁹ *Hirak mitik enuk kises menmen enum kaknen kakriuwe him me Seten, hirak kakriak menmen yaaim mirakel kakmipin mit ap nises him me God. Hirak kakriak menmen mamnip mit nanpirpir nanirem. ¹⁰ Hirak kakmipin mit kakriuwe menmen enum iuwe me Seten. Nipaa mit in hir ap nises God au. Maain hir nanwawaank nanit. Hirak kemitorpin enum enum kakintar hir ninapen nanises him yaaim hanhan neriuwerem, te hiram mamkepi hir nanu werek werek. ¹¹ *Te God kaksuawe menmen mamitorpin, hirak kaknipi nanises menmen memipin, ¹² te mit yapirwe niutip niutip nanit menmen enum me God nanintar hir hanhan menmen enum, ninapen nanises him mirak.

God kehimiteni yinikerek narak

¹³ *Naiu yinan kerek God hanhani, hekrit hekrit haiu mitehi God haiu matip hirak yaaik kentar yi mit. Hirak kinin kehimiteni yi narak, hirak kekepi yi yirak menmen yaaim yeriuwe menmen iuwe me God Himin Yaaik, te yi yises him mirak. ¹⁴ God kehimiteni me menmen im meriuwe him mirak yaaim yi yisesim nipaa me w haiu metpiyem. Te yi yayit menmen yaaim iuwe me Mitik Iuwe Jisas Krai. ¹⁵ Naiu yinan, yi han tokik eyu eyises him nipaa haiu metpiyem meriuwe him mai metike twei haiu mewisiyek. ¹⁶ Haiu hanhan Mitik Iuwe Jisas Krai hirekes ketike Haai kaiu God kerek nipaa hirakit hanhanai hirakit tekepai tewetai nemink (o hpin). Te haiu han yaaik emmeriyiwek kaknen kaktaihis, ¹⁷ *hirak ektenyi han ki te yi

eyu tokik hirak kakikepi yi eirak menmen yaaim miutip miutip, yi eitip menmen yaaim.

3

Yi eitehi God hirak kakikaapa haiu mit

¹ *In ek naiu yinan, yi eiyitehi God ke haiu mit, te him me Mitik Iuwe wen emno waswas emrer wit wit te mit nanimtewem nanisesim nar ke nipaa yi mit yisesim. ² Yi eiyitiwekhi te hirak kakiriyei haiu mamnaaiwir mit enun nepan nriak enum, yentar mit yapirwe niutip niutip ap nises God.

³ *Te Mitik Iuwe hirak yaaik kakises him mirak. Yi yertei hirak kakikepi yi han tokik eyu hirak naanmipri ke Seten. ⁴ *Mitik Iuwe kakrekyei han kaiu tokik me yi mit, yi wen yirak menmen haiu nepei metpiyem, te maain yi wen eirakem.

⁵ Haiu hanhan Mitik Iuwe kakri han ki te yi eiyirtei God hanhan yi mit, yi han ekitet nipaa menmen enum enum man Krai hirak han tokik kepu, te yi eirak menmen mar im.

Yi mit eyu yain yain au emit

⁶ *In ek naiu yinan, haiu metpi him manp mekrehir me Mitik Iuwe Jisas Krai. Keimin ke yi mit kerek hirak kau yain yain ap kises him nipaa haiu mewetiyem, yi einepin eikeipniwek. ⁷ *Yi eirak menmen im eiyintar yi hras yertei menmen yi eirakem te yi eirak menmen eiyir ke haiu nipaa mirakem. Nipaa haiu mau metikewi, haiu mau yain yain au. ⁸ *Haiu ap maam menmen me yi mit weinim au. Witaan wanewik haiu miriak menmen iuwe, te haiu ap mari menmen mi mamim au. Kenmak haiu miriak menmen im? ⁹ *Haiu miriak menmen im mentar haiu ap te mamithi menmen weinim a? Taauye! Haiu miriak menmen im mentar haiu hanhan meteikni menmen yi eirakem te yi eiyisisai. ¹⁰ *Nipaa haiu mau metikewi, haiu metpi him manp mar im: "Keimin ap kirak menmen au, yi ap ewetiwek menmen hirak kakim au."

¹¹ *Haiu metpiyem mentar haiu memtau mit han ne yi mit hir nau yain yain nari him me mit han natip mit han em natipan nisesan. ¹² *In ek haiu matip mit nar ik him manp metpor mekrehir ke Jisas Krai, hir han ekwei nanriak menmen nanit menmen me hras nanim. Mit han au.

* 2:8 Jop 4:9; Ais 11:4; Rev 19:15 * 2:9 Mt 24:24; Rev 13:11-13 * 2:11 2Ti 4:4 * 2:13 2Te 1:3; Jo 15:16; Ef 1:4; 1Te 4:7, 5:9 * 2:17 1Te 3:13 * 3:1 1Te 5:25 * 3:3 1Te 5:24 * 3:4 2Ko 7:16; Ga 5:10; 1Te 4:10 * 3:6 Mt 18:17; Ro 16:17 * 3:7 Fl 3:17; 1Te 1:6 * 3:8 1Te 2:9 * 3:9 1Ko 9:4; 1Te 1:6 * 3:10 1Te 4:11 * 3:11 1Ti 5:13 * 3:12 1Te 4:11 * 3:13 Ga 6:9 * 3:14 1Ko 5:9, 11

¹³ *Yi naiu yinan han yi ap han enuk eiriuwe menmen yaaim yi yirakem au emit! Yi wen yairakem. ¹⁴ *Neimn nnapen nanises menmen haiu metpiyem mekre twei ik e, yi eiyihimteni einaiwiri, te hir ynk enuk. ¹⁵ *Yi han kitet hir nre mit ni enun nepan au. Yi eiytpor eiyir ke ni yinan keriyen.

Him ham kike mikaru

¹⁶ *Haiu hanhan Mitik Iuwe hirekes, hirak haai ke kakriak mit nanu werek werek, te hekrit hekrit menmen yaaim o enum mamnen, hirak kakrekyi yi eiyu werek werek. Mitik Iuwe kakikepi yi niutip niutip yi eiyu werek.

¹⁷ *Hi Pol hirekes ewis him hetpi "gude" mau twei heriuwe his mai. Hi heriuwe menmen im heteikni hi hewis twei ik e. Mar keremem hi hewisim mau twei yaprwe hi hewis mit ek. ¹⁸ Haiu hanhan Mitik Iuwe kiau Jisas Kraiss han yaaik kirak kaku kaktikewi niutip niutip.

Mepir Keremem

Tiwei Pol Kewisik Ken Timoti-1 Menmen me tiwei ik

Pol katip Timoti gude 1:1-2

Him me mit ne weiwik me God netike mit iuwe nir naanmpri 1:3-3:16

Pol katip Timoti menmen me wok hirak kakisesim 4:1-6:21

1 *Hi Pol hi aposel ke Krai Jisas. Nipaa God kerek ketaihis naanmpri ketike Krai Jisas kerek haiu wen memeryiwek kaknen kaktaihis, hirakit epei tehimitena hi aposel hirakit teriuweta hi ano hatip mit him mirak.

2 *Hi Pol hi hesiuwe tiwei ik ken ti Timoti, ti hire nikan kai kerekek ke menmen me God. Hi hanhan God Haai ketike Krai Jisas Mitik luwe kaiu han yaaik kirakit tatu tatikewit, hirakit hanhanit tatrekyut yaaim te ti ehu werek werek.

Ti eremir him enum me memipin

3 Hi hanhan ti ehu wit Efesas har ke nipaa hi epei ano provins Masedonia hi hetputem. Mit han en hir natip mit him enum me memipin, te hi hanhan ti etpor him manp hir ap natip mit miyapir en him ham me nipaa haiu ap metporem au emit! 4 *Hir ap han ekitet wit tipir o tipitim mei yapirwe me nipaa maamrer nir ne Isrel nekrit neke nein nan au emit! Menmen im me memipin mikaap mit hir nriak menmen me God nisesim au. Hir newepnak netpim weinim weinim te hir nenahan neriuwerem newaank han kir keriuwerem. 5 *Hi hetput him manp me menmen im hentar hi hanhan mit ein hir hanhan God ketike mit. Hi hanhan hir han yaaik prar prar nepu. Hir nepu nar ek, te hir nanirtei hir hanhan enises God. Te hir ap nemipin natip haiu emises God au. Hir nanriak im, te hir hanhan God ketike mit. 6 Mit han hir neweikin sip newet him im hi hetputem, hir nises him weinim nar ke mit nitet yayiwe hak nipiun wit hir netariyem. 7 *Mit in nare nanteikin mit han him me God nipaa Moses kewisim mau tiwei, te hir natip, "Him maiu hiram yaaim." Te hir ap nertei him me Moses werek werek. Hir ap nertei him im hiram matip me mekam au!

8 *Haiu mertei mit nanises him me God Moses kewisim mau tiwei werek werek, hiram yaaim meteikin mit menmen enum hir nriakem. 9 God kewet Moses him mirak, te haiu mertei him lo

hiram ap me mit yaain au. Hiram me mit kerek ninaain him mirak, neweikin sip newetiwewek kerekek. Mit in hir han kitet menmen enum, hir paan tokik ap nemtau him me mit hir ninin naanmpri au. Hir han menepep God netpepik nisesik, hir newaank menmen mirak, hir nenapan netike miye haai. Hir nenep mit nani. 10 *Hir netike miyapir nariyanhis neweninem, hir netike mit han niyewowan, hir netenen mit neriuweti nen, te hir nanit pewek mamreri. Hir newen him nenepakmenek, hir niune nerp neit. Menmen im metike menmen meiyam enum ap mises Him yaaim me God. 11 *Him im yaaim kerek God kewetewem, hi hatip mit miyapir em. Hiram meteiknai mamrikeik God hirak yaaik kire si, hirak hanhan haiu mantikerek mamu werek werek mamir ke hirak kepu.

Pol han yaaik God hanhanek

12 *Hi han yaaik heriuwe Mitik luwe kaiu Krai Jisas kentar hirak kekepa kenipa hi manpenuk, hirak han kitet hi yaaik te hi hirak menmen mirak. Hi han yaaik hentar hirak kehimitena hi hirak menmen mirak. 13 *Nipaa hi eweikin sip hewet Jisas hi hatip enum me Krai, hi hanhan hirak enum hi hewaank mit miyapir kerek nises him mirak. Te Krai hanhana keweikin han kai te hi hisesik hentar hi hetari menmen mirak, hi han kitet hi hirak menmen yaaim hikaap God. 14 Mitik luwe hanhana wisenum, te hi esesik hanhanek. Hirak kekepai haiu yapirwe meriuwerem mentar haiu mit mirak.

15 *Him im hiram yaaim, hiram werek te mit hir enisesim wisenum. Nipaa Jisas kan ti, miye pirak winaak hirak kire haiu mit, hirak kerp ti kikaap haiu mit miyapir enun. Hi han kitet hi kiutipen hirak enum hinin mit han hentar hi ewaank mit miyapir kerek nises him mirak. 16 Hi hirak enum hinin mit, te Krai Jisas hanhana kentar hirak kakteikin mit karkeik hirak hanhan mit wisenum kemeriyor te hir enweikin sip enwet menmen enum. Hirak kerekyewem te maain mit han nemtau hi enuk, te hir han kitet nar ik: "Krai hirak werek kakikepa kar ke hirak kikaap Pol." Hir enises him mirak te hir enu tipmain tipmain enum eik. 17 *Haiu mit emwenipi niuk iuwe mirak tipmain tipmain enum eik kentar menmen hirak kerekyeyem. Nipaa ere in ere maain, hirak kinin naanmpre mit yapirwe. Hirak God kiutip kerekek kepu. Keiyak au. Mit

* 1:1 Kl 1:27 * 1:2 Ap 16:1-3; Ta 1:4 * 1:4 1Ti 4:7; Ta 1:14 * 1:5 Ro 13:10 * 1:7 1Ti 6:4, 20; Ta 1:10
* 1:8 Ro 7:12, 16 * 1:10 Ta 1:9 * 1:11 1Ti 6:15 * 1:12 Ap 9:15; Ga 1:15-16 * 1:13 1Ko 15:9-10; Ga 1:13
* 1:15 Lu 15:2, 19:10 * 1:17 Ro 16:27

n'rek neriuwe nanam'ir au, te h'arak kak-pau tipmain tipmain enum eik. God h'arak yaaik wetpen!

Timoti h'arak kakises h'im yaa'im kakin'in m'it enun nepan kakriuw'erem

¹⁸ *N'ikan kai Timoti, hi han kitet h'im n'ipaa God kewet m'it em me ti, h'ir newep'yap'irem nat'ip m'it em. Hi hetput h'im im. Ti han ekitet h'im h'ir n'ipaa netputem, ti ewis'im mamkepit ti hepu han tokik. ¹⁹ *Ti at'ip m'it h'im m'arak yaa'im, ti ehin'in m'it enun h'ir nepan ne Kra'is. Ti h'ir'arak menmen im, ti eh'ises God, ti han yaa'ik prar prar ehu. M'it han h'ir neweik'in sip newet menmen h'ir nertei h'iram yaa'im, te h'ir newaank h'iras me menmen yaa'im me God nar ke tuk'in k'iwaa'j wit haiu m'ir'arak ere h'arak kewep. ²⁰ *Haimenias ketike Aleksanda wiketeret h'arak'it t'ir'arak menmen enum mar im. Hi epei h'itehi Kra'is h'arak kewis Seten kaks'ip, te h'arak'it et'irtei ap tat'ip enum me God au em'it!

2

Menmen m'it enisesim enitehi God em

¹ *Menmen im min'in hi hanhan hetputem te ti et'ip m'it ein h'im manp em h'iram im. H'ir enitehi God me m'it yap'irwe nerer wit wit h'arak kak'ikepi, h'ir nat'ip God h'arak yaa'ik kenter. ² H'ir enitehi God h'arak kak'ikaap m'it'ik iuwe king ketike m'it yap'irwe kerek nin'in naanm'ipre haiu m'it te h'ir nanwis haiu m'it mamu werek werek haiu emises menmen yaa'im emwen'ipi God emriuw'erem. ³ M'it h'ir enit'iwekhi nan'ir ek h'iram yaa'im te m'it nant'ip haiu yaa'in. Menmen im mam'ir'ak God kaiu h'arak han yaa'ik. ⁴ *Haiu'emitehi God me m'it yap'irwe mentar h'arak hanhan h'ir nanweik'in sip nanwet menmen enum nanises h'im yaa'im nan'ir h'arak hanhan haiu emisesim. ⁵ *God kiut'ip kepu kerekek. M'it'ik kekreh'ir ke haiu m'it yap'irwe kerp n'm'in kewen'in God ketikewai yap'irwe me menmen enum haiu m'ir'akem. H'arak niuk m'arak Kra'is Jisas. ⁶ *N'ipaa God k'imat w'i miut'ipen te Jisas kaa te h'arak kak'ikepai me menmen enum haiu m'it miyap'ir niut'ip niut'ip m'ir'akem, h'arak kaktaihis. H'arak keteik'in m'it yap'irwe h'arak wen hanhan m'it h'ir enweik'in sip nanwet menmen enum, h'ir nanisesik h'arak kaktoris. ⁷ *Mar kere-mete te God keh'im'tena hi aposel h'arak keriuweta hi hat'ip m'it h'im m'arak. Hi hemip'in au. H'arak keriuweta hi hat'ip

m'it miyap'ir h'im m'arak yaa'im men m'it ne weiw'ik me Isrel au. H'arak keriuweta hi hen m'it heriyai heriyai ap ne weiw'ik ham te h'ir en'irtey'ek enisesik werek.

⁸ Hi hanhan m'it nerer wit wit h'ir nanitehi God. Hi hanhan m'it nar ik h'ir nanweik'in sip nanwet menmen me han enuk o h'ir nenehan me menmen, h'ir han yaa'ik prar prar nepu h'ir n'ik'am his m'ir nitehi God menmen.

H'im me miyap'ir h'ir enisesim

⁹ *W'i miyap'ir nererik neit w'inak ke God, h'ir ap hanhan nerem'ink w'ipe yehes nises menmen yaa'im yap'irwe mau paan k'ir o neriuwet klos yaa'im te h'ir nari han ke m'it miyap'ir au em'it! H'ir nanriuwet menmen yaa'im keremem miyap'ir yaa'in neriuwetem. Te h'ir nes'es h'iras mar im. H'ir en'ir'ak yaa'im enkaap m'it miyap'ir han. ¹⁰ *Im em h'iram yaa'im mar ke menmen yaa'im h'ir neriuwetem mau his, o teruk o n'ik'ip m'ir. ¹¹ H'ir miyap'ir h'iras nankint'ip w'ire w'ire enu en'it en'imtau h'im me m'it h'ir netporem me h'im me God h'ir enisesim werek werek. ¹² *Hi ap ewis miyap'ir nerp nat'ip m'it h'im me God neit w'inak ke God naanm'ipror au em'it! H'ir enk-int'ip enu nentar menmen im. ¹³ *M'it nin'in naanm'ipre miyap'ir nentar n'ipaa God kin'in kewis Adam. M'ite niuk m'ire Iv h'ire w'ikaru. ¹⁴ *Seten h'arak kemip'in Adam au. Iv kerep'ep. H'ire win'in w'ir'arak menmen enum, h'ire weremir h'im me God. ¹⁵ Te h'ir wen nises h'im me God, hanhan God ketike m'it han, h'ir han yaa'ik prar prar nepu. H'ir naanmamre h'iras te h'ir ap nan'ir'ak menmen enum au, te God kak'ikepi h'ir nanu werek nantikerek nan'antar h'ir nepu witeik nanine n'ikerek nanteiknor h'im m'arak.

3

H'im me m'it kerek naanm'ipre m'it miyap'ir ne weiw'ik miut'ip me God

¹ *H'im im yaa'im. M'it'ik hak kerek hanhan kin'in naanmamre m'it miyap'ir ne weiw'ik me God, menmen im h'arak hanhanem h'iram yaa'im. ² *M'it'ik kar ik k'ir'ak menmen yaa'im, te m'it nansi-uwe h'im enum au. H'arak ketenen m'ite piut'ip kerep'ep. H'arak naanmamre h'irekes ke menmen h'arak k'ir'akem. H'arak kak-wen han k'ir'ak me menmen yap'irwe te h'arak kak'ir'ak menmen kar ke m'it'ik iuwe kak'ir'akem, te m'it nant'ip h'arak yaa'ik te

* 1:18 1Ti 4:14, 6:12; Ju 3 * 1:19 1Ti 3:9 * 1:20 2Ti 2:17-18, 4:14-15; 1Ko 5:5 * 2:1 Ef 6:18; Fl 4:6 * 2:4 Esi 18:23; 1Ti 4:10; 2Pi 3:9 * 2:5 Ro 3:29-30; Hi 12:24 * 2:6 Ga 1:4 * 2:7 Ap 9:15; Ga 2:7-8; 2Ti 1:11 * 2:9 1Pi 3:3-5 * 2:10 1Ti 5:10 * 2:12 1Ko 14:34 * 2:13 Jen 2:7, 22; 1Ko 11:8-9 * 2:14 Jen 3:6, 13; 2Ko 11:3 * 3:1 Ap 20:28 * 3:2 Ta 1:6-9

naanm̄pri. H̄rak han yaaik kakwet m̄t ne wit hak menmen mam̄t w̄nak k̄rak. H̄rak ek̄rtei h̄m me God te h̄rak kakt̄ip m̄t miyap̄r han em werek werek. ³ H̄rak ap kaam t̄par si enum ere ketaritari au em̄t. H̄rak ap ketike m̄t nenehan nenepan me menmen au. H̄rak ketikeri enu en̄t werek werek. H̄rak ap hanhan pewek te han k̄rak kenke kenterim. ⁴ H̄rak naanempre m̄te wetike n̄kerek n̄rak werek werek, h̄r nanises h̄m m̄rak, te han k̄r kat̄ip kar ik: “H̄rak iuwe h̄rak yaaik te naanm̄prai me menmen yap̄rwe.” ⁵ M̄tik ap naanm̄pre m̄te wetike n̄kerek werek werek au, kak̄rkeik te h̄rak naanmamre m̄t miyap̄r ne weiw̄k miut̄ip me God werek a? Taauye! ⁶ H̄rak m̄tik kises h̄m me God n̄paa ein ere in au, h̄rak ap naanmamre m̄t miyap̄r ne weiw̄k miut̄ip me God. M̄tik kar ik h̄rak han ekitet h̄rekes iuwe kentar m̄t h̄r nisesik, te h̄rak han kitet werek werek au. God kak̄waaanke kak̄ntar h̄rak han kitet h̄rak iuwe kak̄r n̄paa Seten epei k̄riakem, te God kep̄rek kewaanke. ⁷ *M̄t nerer wit wit han ekitet h̄rak yaaik. Au, te h̄r net̄iwek h̄rak enuk h̄rak ȳnk enuk kakises menmen enum, h̄rak seten kak̄waaanke kak̄r saauk m̄t ne wit nenke hepin nekinenim.

H̄m me m̄t h̄r nan̄rak menmen me m̄t miyap̄r ne weiw̄k miut̄ip me God

⁸ M̄t han kerek n̄riak menmen me m̄t miyap̄r ne weiw̄k me God h̄r enpar ke m̄t nin̄n naanm̄pre m̄t miyap̄r in. H̄r m̄t yaain en̄rak menmen yaaim te h̄r nant̄ip h̄r iuwe. H̄r ap nant̄ip nanwen̄n h̄m au. H̄m miut̄ip keremem. H̄r naam t̄par si enum yap̄rwe au em̄t! H̄r ap en̄rak menmen me God, te h̄r nanri pewek yap̄rwe me m̄t kerek nises h̄m m̄rak au em̄t! ⁹ H̄r han ekitet h̄m yaaim God epei kewepyap̄rem kewetaiyem h̄ram werek te h̄r enisesim werek werek mekre han k̄r. ¹⁰ Yi yin̄n han ekitet menmen h̄r epei n̄riakem h̄ram menmen m̄t kerek nin̄n naanm̄pre m̄t miyap̄r ne weiw̄k miut̄ip me God h̄r en̄rakem o au. H̄r n̄riak menmen yaaim, h̄r en̄rak menmen m̄kaap m̄t miyap̄r ne weiw̄k miut̄ip me God. ¹¹ *Miyap̄r n̄r h̄r en̄rak menmen werek, te m̄t h̄r nant̄ip h̄r iuwe nar ke m̄kan n̄r. H̄r ap nant̄ipan nanis̄san enum me m̄t miyap̄r han au em̄t! H̄r nan̄m t̄par si enum ere netaritari au em̄t! Me menmen yap̄rwe me God, h̄r en̄rakem werek werek. ¹² M̄t n̄riak menmen me m̄t miyap̄r ne weiw̄k

miut̄ip me God h̄r en̄t miyap̄r niut̄ip keriyen, h̄r nin̄n naanmamre miyap̄r n̄r nant̄ike n̄kerek n̄r werek werek, te h̄r enises h̄m m̄r. H̄r naanm̄pror nant̄ike m̄t miyap̄r n̄riak menmen mekre w̄nak k̄r. ¹³ Neim̄n h̄r n̄riak menmen yaaim yaaim me m̄t miyap̄r ne weiw̄k me God, m̄t han nant̄ip h̄r yaain, te h̄r nat̄ip h̄m yaaim me Krai Jisas w̄senum.

H̄r o as bilong menmen God k̄riakem

¹⁴ Hi hanhan anen ari waswas. Hi hewis t̄wei im, te menmen ¹⁵ *meten̄na kike, ti tewen ertei hin̄n naanm̄pre m̄t miyap̄r nises h̄m me God. H̄rak God kepu k̄riak menmen, m̄t h̄r ne weiw̄k miut̄ip m̄rak. H̄r netenen h̄m m̄rak naanm̄prewem nar ke tein̄k minan w̄nak. ¹⁶ *Haiu mat̄ip h̄m iuwe me h̄m m̄rak mar im. H̄m h̄rak God kewepyap̄rem kewetaiyem me Krai haiu misesim h̄ram iuwe, te m̄t ap nant̄ip h̄ram enum memip̄n au. H̄ram mat̄ip mar im:

“God keriuwetek kan keweik̄n his kire m̄tik, te h̄rak kakteiknaiyek.

God h̄rak keteik̄n m̄t Krai h̄rak N̄kan k̄rak, w̄ n̄paa God H̄m̄n Yaaik k̄riak kekrit kau.

H̄rak keteik̄n m̄t ensel h̄rekes.

M̄t h̄r nisesik newepyap̄rek nerer wit wit. M̄t nerer wit wit nemtewek nisesik.

God kit̄wekhi keiȳn ken wit k̄rak, h̄rak kepu ein naanm̄pre menmen yap̄rwe.”

4

M̄t enun newen̄n h̄m neteik̄n m̄t menmen enum

¹ *God H̄m̄n Yaaik kat̄ip kar ik: Maain m̄t han nanweik̄n sip nanwet h̄m me God, h̄r nan̄mtau h̄m me t̄pir o herwe enum kerek hanhan nanweik̄n han ke m̄t h̄r nan̄naaiw̄r h̄m me God. ² M̄t enun memip̄n h̄r nant̄ip m̄t miyap̄r h̄m enum mar im. Hekrit hekrit m̄t in newen̄n h̄m ere han k̄r kakmitorp̄n kat̄ip h̄r nemit̄ep̄n m̄t miyap̄r han, h̄ram menmen wein̄m. ³ *M̄t nar ik nat̄ip m̄t miyap̄r h̄ram enum te h̄r nan̄tan, o h̄r nan̄m menmen ham meiyam. Te haiu m̄t kerek mises h̄m me God haiu mertei h̄m m̄rak werek werek, haiu mertei God k̄riak menmen im te haiu min̄n mitehi God haiu met̄p̄wek h̄rak yaaik, haiu mam̄m. ⁴ *Menmen yap̄rwe God k̄riakem h̄ram yaaim. H̄ram enum au. Yi yitehi God yi yait̄ip yi han yaaik yeriuwerek, te yi yayim.

* 3:7 2Ko 8:21 * 3:11 Ta 2:3 * 3:15 Ef 2:19-22 * 3:16 Jo 1:14; Mk 16:19 * 4:1 2Ti 3:1; 2Pi 3:3; 1Jo 2:18; Ju 18 * 4:3 Jen 9:3; Ro 14:6; 1Ko 10:30-31 * 4:4 Jen 1:31; Ap 10:15

5 H̄m me God metike h̄m yi yewen̄piyek yeriuwerem h̄ram m̄r̄ak menmen h̄ram yaaim te yi yayim.

Timoti kakr̄ak menmen yaaim me Kraiss

6 Ti at̄ip nit yinan ein h̄m im, te ti m̄t̄ik yaaik h̄r̄ak menmen me Kraiss Jisas werek werek. H̄m yaaim me God ti hewetewem, ti eisesim. H̄ram mamkepit ti er̄ak menmen m̄rak mar ke menmen mamkaap ȳnk kit. 7 *Ti eweik̄n sip ewet h̄m me wit t̄ipir o t̄ipit̄im wein̄m kerek m̄t̄ miyap̄r enun ne m̄t̄ h̄r̄ netpim nisesim. H̄ram yaaim te m̄t̄ kerek nises God h̄r̄ han kite-tim au em̄t̄! Ti naanmampre h̄rekes te han kit h̄rak kakises h̄m me God kerekek. 8 *Ti esiuken ein̄nem, h̄ram mamkepit kike, te ti ȳnk kit kaku werek. Ti yaaik er̄akem, te ti ehin̄n eiyises h̄m me God mekre han kit. Menmen im mamkaap h̄m̄n kit wisenum me petepin in ek, h̄ram mamaekpik maain ti etike God yi eiyu eiȳt.

9 *H̄m im hi hetputem h̄ram yaaim m̄t̄ nan̄mtewem nanisesim. 10 *God kepu haiu meriȳwek kaknen kak̄this haiu m̄t̄ miyap̄r kerek memtau h̄m m̄rak misetik. H̄rak hanhan kak̄ikepei haiu m̄t̄ yap̄re, maain h̄rak kaktaihis, haiu m̄t̄ miyap̄r meper̄k̄kem mamisesim han ekitetim. 11 Ti at̄ip m̄t̄ miyap̄r ein h̄m manp me menmen im ti eteiknorem te h̄r enisesim. 12 *Ti ap ewis m̄t̄ h̄r̄ nan̄nan yip̄r nanw̄irek nan̄ntar ti pip̄ak au. Ti ehin̄n m̄t̄ eteiknor menmen yaaim, te h̄r enis̄s̄utem. Ti at̄ip h̄m yaaim, eises menmen yaaim, hanhan heriuwe m̄t̄, ehises h̄m me God, han yaat̄k prar prar ehu, te h̄r nanises h̄m mit. 13 Ti wen emeriyo hi anen, ti ekine h̄m mau t̄wei me God etpim h̄m iuwe eteik̄n m̄t̄ miyap̄r menmen m̄rak werek werek. 14 *Ti naanempre h̄rekes te ti er̄ak menmen n̄paa God H̄m̄n Yaaik kewepyap̄rem kewetitem. H̄rak kewetitem me w̄ m̄t̄ profet nat̄ip God kewetitem, te m̄t̄ iuwe kerek naanm̄pre m̄t̄ miyap̄r ne weiw̄ik miut̄ip me God h̄r̄ newis his mentar paan kit, te ti het̄wem. 15 *Ti ehises menmen im ti han ekitetim iuwe te maain m̄t̄ nan̄r menmen ti er̄akem, h̄r̄ han k̄r̄ kat̄ip ti epei h̄r̄ak menmen in ek, ti h̄r̄ak menmen yaaim iuwe. 16 Ti naanm̄pre menmen mit ti h̄rekes er̄akem metike menmen ti eteik̄n m̄t̄ em. Ti eises h̄m im hi hetputem, ti ekaap h̄rekes hetike m̄t̄ kerek nemtau h̄m mit. Te yi eiyises h̄m me God werek werek, maain yi eiyu eitikerek.

5

H̄m mamkaap Timoti kin̄n naanm̄pre m̄t̄ miyap̄r

1 *Ti ap ene ne m̄t̄ au em̄t̄! Ti etpor main main ekepi har ke ti h̄kaap haai kit. Ti at̄ip ekaap pipep yap̄rwe har ke ti ekaap kikrek nit. 2 Ti ekaap miyap̄r enun ne m̄t̄ eh̄r ke ti h̄kaap miye pit. Ti h̄kaap miyap̄r n̄han har ke ti ekaap yenten pit. Te ti han yaaik prar prar ehu. Ti ap han ekitet ari n̄han au em̄t̄!

H̄m me miyap̄r m̄kan n̄r epei naa

3 M̄t̄ik ke m̄te kerek wises God, h̄rak kaa, te h̄re wepu weiniye, ap m̄t̄ik kei naanm̄prewe au, m̄t̄ miyap̄r ne weiw̄ik me God nankepiye naanmamprewe werek werek. 4 Au ek, n̄kerek o nepenyerer nepu, h̄r̄ nanin̄n nan̄rteit̄ h̄ras naanempre miye haai o maamrer n̄r, h̄r̄ naanempror emrer menmen n̄paa miye, haai o maamrer nerekyorem. H̄r̄ enriakem te God han yaaik ekriuwari. 5 *M̄t̄ik ke m̄te h̄re wises God h̄rak epei kaa, h̄re wepu weiniye, m̄t̄ ap naanm̄prewe au, h̄re wises God hekrit hekrit, h̄re wit̄wekhi h̄rak kak̄ikepiye me menmen. 6 Te m̄te hap kerek m̄t̄ik k̄re epei kaa h̄re wepu weiniye, h̄re waur̄ak enum wises han k̄re, te h̄re wises menmen yap̄rwe me t̄, h̄re war ke m̄te epei waa wentar h̄re weweik̄n sip wetew God. 7 Ti etip miyap̄r etpor h̄m manp h̄r̄ enises h̄m im hi epei hetputem, te m̄t̄ han ap nan̄tpor me menmen enum me w̄ h̄r̄ naanm̄pror me menmen. 8 Neim̄n h̄r̄ ap naanmamre m̄t̄ n̄r ne weiw̄ik miut̄ip, o neim̄n h̄r̄ ap naanempre miye haai n̄r, h̄r̄ enun. Menmen enum im h̄r̄ n̄riakem h̄ram enum min̄n menmen m̄t̄ enun ap ne weiw̄ik me God h̄r̄ n̄riakem.

9 M̄t̄ miyap̄r ne weiw̄ik me God, h̄r̄ enwis niuk n̄r emu t̄wei me miyap̄r nar ik h̄r̄ naanempror. Neim̄n nepu wein̄m, h̄r̄ ne miyap̄r, h̄r̄ nanin̄n 60 tito, n̄paa h̄r̄ neit̄ m̄t̄ niut̄ip niut̄ip keriyen. 10 *M̄t̄ miyap̄r h̄r̄ ent̄ip h̄r̄ epei n̄riak menmen yaaim mar im: H̄r̄ nine n̄kerek naanm̄pror werek werek, h̄r̄ newet m̄t̄ miyap̄r ne wit hak menmen, h̄r̄ neke-myet h̄t̄ me m̄t̄ miyap̄r nises h̄m me God neteiknor h̄r̄ han yaaik nankepi. M̄t̄ miyap̄r n̄paa menmen mewaanki, h̄r̄ n̄paa n̄riak menmen yaaim yap̄rwe nekepi. Neim̄n n̄riak menmen mar im, te h̄r̄ m̄t̄ miyap̄r naanmamror. 11 H̄r̄ ap enwis niuk mau t̄wei hekrit hekrit naanempre miyap̄r n̄han netike miyap̄r

* 4:7 1Ti 1:4, 6:20; 2Ti 2:16 * 4:8 1Ti 6:6 * 4:9 1Ti 1:15 * 4:10 1Ti 2:3-4 * 4:12 Ta 2:15 * 4:14 2Ti 1:6; Ap 6:6, 8:17 * 4:15 1Ti 5:22 * 5:1 Lev 19:32 * 5:5 Lu 2:37, 18:7 * 5:10 Hi 13:2

tokek kerek mit n̄r epei naa au, h̄r nepu wein̄n au em̄t! Maain h̄r han k̄r k̄krit, h̄r han yaaik n̄r̄iak menmen me Krai au. H̄r hanhan nan̄no nan̄t mit han. ¹² Te h̄r nanwen h̄m n̄paa h̄r netpim me h̄r nanu wein̄m nan̄rak menmen me mit miyap̄r ne weiw̄k me God keriyen. H̄r n̄r̄iakmenmen im, te mit nant̄p h̄r n̄r̄iak enum. ¹³ *Miyap̄r n̄han netike miyap̄r tokek mit n̄r epei naa, h̄r n̄r̄iak menmen mar eim metike menmen im. H̄r nanu yain yain nanrer w̄nak me miyap̄r han, h̄r nan̄mtau h̄m nat̄pan nisesan me mit miyap̄r han, h̄r nan̄no nant̄p menmen ap yaaim, te h̄r nant̄p menmen haiu m̄naain h̄r netpim. ¹⁴ *Te hi hanhan heriuwe miyap̄r n̄han netike miyap̄r tokek kerek mit n̄r epei naa, h̄r en̄t mit han, nanine n̄kerek, naanempre menmen m̄r me wit, te h̄r ap enwis mit miyap̄r enun nan̄ipei enum au, haiu emu werek werek, te haiu ap ȳnak enuk au. ¹⁵ Miyap̄r han epei neweik̄n sip newet menmen yaaim, h̄r nises menmen enum me Seten. ¹⁶ Mit miyap̄r nises h̄m me God, m̄t̄k kei k̄r kaa, m̄te p̄rak wepu weiniye, h̄r h̄ras naanemp̄rewe, te mit ne weiw̄k me God au. H̄r nankaap miyap̄r enun ne mit wein̄n keriyen, nanwet̄r menmen naanmamror.

H̄m me mit iuwe nin̄n naanm̄pre mit miyap̄r han

¹⁷ *H̄ram yaaim te h̄r mit kerek naanm̄pre mit miyap̄r ne weiw̄k me God ein, h̄r mit miyap̄r mit ein nanrekyor yaaim. H̄ram yaaim te h̄r enwet mit iuwe in pewek me w̄ wik me menmen h̄r n̄r̄iakem mamre w̄ miut̄pen. H̄ram yaaim iuwe te mit nin̄n naanm̄pre mit ne weiw̄k me God netike mit kerek nat̄p mit miyap̄r h̄m me God, h̄r enwet̄r pewek me w̄ wik me menmen h̄r n̄r̄iakem mamrer w̄ miut̄pen mar ke mit han ein. ¹⁸ *Menmen im h̄ram yaaim mentar t̄wei me God mat̄p mar im: “Bulmakau kent̄rer rais haas keremsuwo, ti ap eh̄t waai eyepet h̄m m̄ram au.” H̄ram wen mat̄p, “Keim̄n k̄r̄iak menmen, h̄rak k̄k̄t̄ pewek mamrerim.” Mit kerek nat̄p mit miyap̄r h̄m me God, h̄r mit ne weiw̄k me God naanmamror nanwet̄r pewek me menmen. ¹⁹ *Ti ap emtau h̄m me m̄t̄k kiut̄p h̄rak kat̄p kesiuwe h̄m me m̄t̄k iuwe naanm̄pre mit miyap̄r ne weiw̄k miut̄p me God ein au em̄t! M̄t̄k̄t wik o wikak tatnen tatsiuwe h̄m m̄t̄k, te ti emtau menmen h̄rak̄t tatputem.

²⁰ *H̄rak k̄r̄iak menmen enum, ti enerek etp̄wek me ninaan me mit miyap̄r ne weiw̄k miut̄p me God ein, te h̄r en̄naain h̄r ap enises menmen h̄rak k̄r̄iakem au em̄t!

²¹ Me ninaan me God, Jisas Krai ketike mit n̄rak ensel, hi hetput h̄m manp. Ti ehises h̄m im hi nepei hetputem. Ti er̄iak menmen me mit miyap̄r ne weiw̄k me God, te ti er̄iakem emp̄ram emp̄ram. ²² Ti ap ewis his mentar m̄t̄k waswas te ti ehim̄tanek h̄rak naanm̄pre mit miyap̄r ne weiw̄k me God neit wit hak au em̄t! Maain h̄rak k̄k̄t̄ak menmen enum, menmen enum m̄rak mamwit, te ti naanmamre h̄rekes keim̄n ti ewis his menterik ehim̄tanek h̄rak kin̄n naanmamre it̄ ne weiw̄k me God. ²³ Ti ap eh̄m t̄par wein̄m au em̄t! Ti h̄nap yap̄rwe, te ti eh̄m t̄par wain meiyam emnep menmen mekre tu kit.

²⁴ Menmen enum mit han n̄r̄iakem, mit yap̄rwe h̄r nerteiyem, te haiu han kitetim haiu mertei h̄r mit enun. Mit han n̄r̄iak menmen enum n̄saw̄nem au meit, haiu mep̄tariyem. Te God han kitetim maain h̄rak kakwep̄yap̄rem kakteik̄n mit em. ²⁵ Mar im, menmen yaaim mit han n̄r̄iakem, mit yap̄rwe nerteiyem h̄r han kitetim. Te menmen yaaim mit n̄r̄iakem te mit nerteiyem au, God han kitetim te maain h̄rak kakwep̄yap̄rem kakteik̄n mit em.

6

H̄m me mit h̄r n̄r̄iak menmen me mit n̄r iuwe

¹ *Mit kerek n̄r̄iak menmen me mit n̄r iuwe h̄r han ekitet mit iuwe n̄r h̄r yaain, te h̄r mit iuwe ap nant̄p enum me niuk me God kaktike menmen mit ne weiw̄k me God h̄r n̄r̄iakem. ² *Mit kerek n̄r̄iak menmen me mit n̄r iuwe h̄r nises h̄m me Krai, h̄r ap nan̄nan yip̄r nanw̄rek han kakitet nan̄r ik: “H̄rak kai yinak kerekek, te hi eweik̄n sip ewet h̄m m̄rak ehises han kai kerekek.” Menmen im au em̄t! H̄r han ekitet menmen yaaim en̄riak menmen yaaim iuwe nankaap mit iuwe n̄r nentar mit iuwe n̄r nises h̄m me Krai, h̄r hanhan nanrekyor yaaim.

Menmen yaaim yi eyisesim te yi eyu werek werek

Hekrit hekrit ti eteik̄n mit menmen im ti etporem te h̄r enisesim. ³ *Jisas Krai ketpai h̄m yaaim h̄rak kekepai haiu mises God. M̄t̄k hak h̄rak ap kises h̄m yaaim me M̄t̄k Iuwe kaiu Jisas Krai, h̄rak kat̄p

* 5:13 2Te 3:11 * 5:14 1Ko 7:9 * 5:17 1Ko 16:18

* 5:20 Ga 2:14; Ef 5:11

* 6:1 Ef 6:5; Ta 2:9-10

* 6:2

* 5:18 Diu 25:4; 1Ko 9:9; Mt 10:10

* 5:19 2Ko 13:1

Fm 16 * 6:3 2Ti 1:13; Ga 1:6-9

mít hím ham, ⁴ h́rak mítík enuk paan tokim kertei menmen me God werek werek au. H́rak hanhan ketike mít han h́r natípan nanínehan nanítar h́m weiním. H́m im mamríak mít h́r han kekrit han enuk neriuwehan, h́r nenehan me menmen, h́r natípan enum nesiuwehan h́m enum, h́r han kitet enum me nír yinan. ⁵ *Mít nar ik nípaá nises God, te in ek h́r neweikín sip newet God, te h́m ḿrak mau mekre han kír au. H́r newaank híras han kír enuk netari h́m ḿrak. H́r han kitet h́r natíp mít h́m me God híram mamkepi, h́r nanít pewek yapírwe, te h́r nanu werek werek. Te h́r au.

⁶ *Mít han yaaik nanu nanriuwe menmen h́r nípaá ere in netenenim, h́r nanises h́m me God, te menmen im mamkepi h́r nanu werek werek. ⁷ *Nípaá miyerer nau nínai, haiu me his mepnen. Maain haiu mami, haiu mamíhis mamno. Pewek híram ap te mamírkeik mamkepai te God kaktíp haiu yaain te haiu mamu werek werek a? Taauye! ⁸ *Haiu metenen menmen mamím mamtike menmen haiu mamriuwetem naanmamre ýnk kiau, híram werek. ⁹ *Te mít kerek hanhan nanít pewek yapírwe, h́r níre sak ketut hapík me menmen ḿnín hírak kakno kakím au. H́rak ketari hírak kenke kaa kekke hei. Mít kerek hanhan pewek yapírwe, h́r níre sak. Han kír kakínke kakíntar menmen yapírwe te h́r nanises menmen enum, h́r naníwaank híras. ¹⁰ Mít han kír kenke kentar pewek, híram h́r o as me menmen enum yapírwe. Mít han h́r han kír kenke kentar pewek, te híram menipi h́r neweikín sip newet God. Maain h́r han tewenín híras me menmen enum h́r nírákem.

Ti naanempre menmen God kewisim mekre han kit

¹¹ Te ti mítík ke God, ti enepín menmen im enum. Ti eweikín sip ewetíwem. Ti eríak menmen yaaim ehises menmen God hanhan haiu mamisesim, ehises h́m ḿrak, ti hanhan mít, ti han tokik ehu me mít h́r nerekyut menmen enum, ti ap han enuk heriuwe mít erekyor enum au emít! ¹² Ti ehises menmen God emíkre han kit iuwe enum emír ke mít h́r hanhan nesiuken waswas nanít menmen. Ti hírák menmen mar im, híram mamkepit te ti ehises menmen ḿrak werek werek ere maain ti etike God yi eiyu werek werek. Nípaá God kehímítenu me menmen im, ti nepei atíp mít yapírwe etpor har ik: “Hi

amí ehises h́m yaaim me God.” ¹³ Hi hetput me ninaan me God kerek kíríak menmen yapírwe mamu mamít, hírak ketike Jisas Kraís kerek nípaá katíp h́m yaaim me God kerp ninaan me mítík iuwe gavman Pontias Pailat, ¹⁴ me ninaan me God ketike Kraís Jisas hi hetput, ti naanempre hírekes ehises h́m nípaá hi hetputem, te mít han ap nantíp enum me menmen im au. Ti naanempre menmen im ere Mítík luwe kiau Jisas Kraís kaknen kakwepypír hírekes me wí God kaktíp hírak werek te hírak kakriuwet Kraís píke kaknen. ¹⁵ Kraís píke kaknet me wí kerek God kímat hírak kaknen, God ik hírak yaaik kerekék hírak Mítík luwe kinín mít iuwe yapírwe, hírak hírekes kerekék hírak iuwe. ¹⁶ H́rak kerekék kaki au hírak kaku tipmain tipmain enum eik. H́rak kau kekke si iuwe merhíhe wísenum minín wepni ap te mít naníno menep nanírek taau! Nípaá ere in mítík kiutíp ap ḱrek, ap te haiu mít ne tí nanírek taau. Haiu mít emwenípi níuk ḿrak hírak iuwe, hírak kakínín naanmamre menmen yapírwe tipmain tipmain enum eik. Keremem.

Hím me mít h́r netenen menmen yapírwe

¹⁷ Ti atíp mít kerek netenen pewek yapírwe, h́r ap han kitet híras h́r yaain nínín mít han ein, au emít! H́r ap han ektíp menmen ḿr yapírwe mamkepi taau. H́ram mamíwaank waswas. God kerek kewetai menmen yapírwe mamrekyei han yaaik, hírak kerekék kakíkepi. Pewek taau! ¹⁸ Ti etpor pewek mamkepi te h́r nanu werek au. Menmen yaaim h́r nírák mít em híram mamkaap híras h́r nanu werek werek. Te h́r enríak yaaim enkaap mít enwetír menmen ḿr yapírwe. ¹⁹ H́r nanríak menmen im nanír ke h́r nemi menmen me maain mamkepi. H́ram yaaim mar ke teiník kíkaap wínak keperp, híram mamkepi nanu werek werek nantike God tipmain tipmain enum eik. H́r nanríak menmen mar im in ek, h́r enu werek werek nanír maain h́r nantike God nanu. Menmen im keremem mamkepi h́r nanu werek werek. Pewek taauye!

Ti naanempre menmen mit werek werek

²⁰ *Timoti, ti naanempre h́m yaaim me God werek werek nípaá mít han netputem, te ti atíp mít han em. Ti eweikín sip ewet h́m enum weiním ap mises h́m me Kraís. Ti eweikín sip ewet h́m enum me meremir h́m yaaim haiu misesis. Mít nemipín natíp nar ik: “Yi eiyises h́m maiu yaaim, te yi eiyírtei wísenum.” Menmen im au emít!

* 6:5 2Ti 3:8, 4:4; Ta 1:14 * 6:6 1Ti 4:8; Fl 4:11-12; Hi 13:5

* 6:7 Jop 1:21; Ekl 5:15

* 6:8 Pro 30:8

* 6:9

Pro 23:4, 28:22

* 6:20 2Ti 1:14; 1Ti 4:7

* 6:21 2Ti 2:18

21 *Mɪt han hɪr nises hɪm mar im, te hɪr nɪnaaiwɪr hɪm yaaim me Krai newaank hɪras.

Hi hanhan God kakrekyi menmen yaaim.

Mepɪr keremem

Tiwei Pol Kewisik Ken Timoti - 2 Menmen me tiwei ik

Pol katip Timoti gude 1:1-2

Pol kewepypir menmen mau mekre ehan kirak katip Timoti em 1:3-2:13

Pol katip Timoti menmen me ewok hirak kakisesim 2:14-4:5

Pol katip Timoti menmen mau emarkeik me hirkes 4:6-18

Pol katip Timoti him m+karu 4:19-22

¹ *Hi Pol hi aposel ke Krai Jisas. God kehimitena hi hatip mit miyapir him mirak hentar n+paai hirak katip mit kerek nises him me Krai Jisas, hir nanit him+n yaaik nanu werek werek.

² *Timoti, ti n+kan kai yaaik ne menmen me God, hi heswut tiwei ik e. Hi hanhan God Haai ketike Krai Jisas Mit+ik Iuwe kaiu hirakit han tewen+nit tatrekyut yaaim, te ti ehu werek werek.

Haiu ap yink enuk mentar him yaaim me God au emit

³ *Maamrer nai hir epei nises him me God, hir nekepa te hi hises him mirak har ke hir nisesim. Hi hertei hekre han kai hi hisesim werek werek. W+taan wanewik hi hitehi God menmen, hi han kitetit te hi hatip God hirak yaaik kenterit. ⁴ Hi han kitet n+paai hawir winaip+sakit, ti hik+ta. Hekrit hekrit hi hanhan arit te hi han yaaik ehu. ⁵ *Hi han kitet menmen me God ti hisesim, ti ap hemipin au. Ti hisesim werek werek. N+paai maam pit niuk mire Lois wetike miye pit Yunis hir nin+n nises God werek werek, te in ek hi hertei werek ti hisesik har ke n+paai hir nisesik. ⁶ *Te in ek hi eketut han em te ti naanm+pre menmen yaaim n+paai God kewetutem w+ kerek hi hewis his mentar paan kit hitehi God me ti. Ti eriakem iuwe eh+ir ke mit+ik ketenwo si yeunek merh+he, ti ekaap mit eriuwerem ⁷ *hentar ti hertei God ap kewetai Him+n kirak Yaaik hirak kenipai haiu m+naain au. God Him+n Yaaik kenipai haiu mamu han tokik, haiu hanhan mit, hirak kekepai haiu mamwen han kai me menmen haiu mamisesim.

⁸ *Te ti ap y+ink enuk hatip mit miyapir him me Mit+ik kaiu Iuwe au emit! Ti y+ink enuk heriuwa hi hekre w+nak enuk ke gavman hentar hi hatip mit miyapir him mirak au emit! Mit nanrekyut enum

hentar ti hatip mit miyapir him me God, hirak kak+kepit te ti han tokik ehu etikewa me menmen im. ⁹ *God kekepai ketaihis ken+nai haiu mamre n+kerak n+rak. Hirak kehimitenai kentar haiu yaain au. Haiu enun. Hirak kehimitenai kentar han kirak kerekek hirak han tewen+nai. N+paai God kewis ti wen au, hirak han tewen+nai katip maain hirak kaksuwe Krai Jisas kaknen kak+kepai. ¹⁰ *Te in ek, hirak epei keteiknai hirak han tewen+nai. Hirak keruwet Jisas Krai hirak epei kan kaktaihis naanm+rai. Hirak keremir menmen menip haiu mit haiu mami, hirak keteiknai keriuwe him mirak yaaim mar kerekek haiu mamit him+n yaaik haiu mamu werek werek tipmain tipmain enum eik. ¹¹ *Me him mirak yaaim keremem, hirak kehimitena hi aposel kirak, hi hewep him mit miyapir hetpor him mirak. ¹² Mit nerewaank nenterim, te hi y+ink enuk au. Hi hertei keim+n hi eisesik, hi hertei hirak naanm+pre menmen hirak kehimitenewem hi hir+akem ere w+ maain hirak kaknen skelim mit han kitet menmen hir n+ir+akem.

¹³ *Te ti ehises him yaaim ti hemtewem hi n+paai hetputem. Him im h+ram mire piksa meteiknut menmen yaaim. Ti wen eises Krai Jisas ti hanhanek ketike mit har ke haiu mit yap+irwe ne Krai Jisas m+ir+akem. ¹⁴ *Ti naanempre werek werek him yaaim me Krai God Him+n Yaaik kerek kau kekre han kaiu hirak epei kewetutem.

¹⁵ *Ti hertei werek werek hirak Fiselas, Hemosenis tetike mit han yap+irwe ne provins Esia hir y+ink enuk neriuwa n+neina n+naip+sa me w+ mit newisa hi hen hekre w+nak enuk ke gavman. ¹⁶ Hi hanhan God kak+irak mit+ik Onesiforas ketike mit n+rak menmen yaaim. Me w+ yap+irwe hirak kekepa kenipa han yaaik. Hirak y+ink enuk kentar hi ekre w+nak enuk au. ¹⁷ Hirak k+piun wit iuwe Rom, hirak k+inketnau k+inketnau ere hirak kenepya. ¹⁸ *Ti hertei werek menmen yap+irwe Onesiforas kerek+yewem kekepa keriuwerem keit wit Efesas. Hi hanhan Mit+ik Iuwe hanhanek kakrek+yewek yaaim me w+ maain hirak skelim haiu mit han kakitet menmen haiu m+ir+akem.

2

Ti hir+ak menmen me Krai har ke mit+ik ke ami yaaik

* 1:1 Ef 1:1 * 1:2 1Ti 1:2 * 1:3 Fl 3:5; Ap 23:1, 24:16 * 1:5 Ap 16:1 * 1:6 1Ti 4:14 * 1:7 Ro 8:15
* 1:8 Ro 1:16 * 1:9 Ef 1:8-9; Ta 3:5 * 1:10 1Ko 15:55-57; Hi 2:14 * 1:11 1Ti 2:7 * 1:13 1Ti 4:6, 6:3; Ta
1:9, 2:1 * 1:14 1Ti 6:20 * 1:15 2Ti 4:16 * 1:18 Ju 21

¹ Te ti nikan kai ke menmen me God, ti hepu han tokik heriuwe menmen mamkepai kerek God keweteyem kentar haiu ne Krajs Jisas. ² Hm mei yaprwe ti epei hemtau hi hetpim mit yaprwe nemtewem, ti atip mit han yaain epi, te maain hr nantip mit miyapir han em.

³ *Mit hr neriwaank me menmen, ti wen han yaaik ehu ehises hm me Jisas Krajs werek werek ehr ke mitik ke ami kises hm me mitik iuwe kirak. ⁴ Mitik ke ami ap kirak menmen me mit han au. Mitik kirak iuwe kerekek. Hrak hanhan kaknip mitik iuwe kirak han yaaik kakriuwerek kerekek. ⁵ *Mitik kesiuknen ketike mit han, te hrak ekises hm werek werek au, hrak kakin mit, hrak ap kakit menmen au. Hrak kakimtau hm kakisesim, te hrak kakit menmen. ⁶ *Mitik kaan ni mtrak kamir menmen iuwe, maain hrak kakin kakit menmen epi me yaaim, mit han nanisesik. ⁷ Ti han kitet menmen wikal im hi hetputem. Hram mre piksa meteiknut menmen. Mitik luwe kakikepit te ti hertei menmen im werek werek.

⁸ *Hekrit hekrit ti han ekitet Jisas Krajs. Hrak kire mitik, hrak nepenyek ke mitik iuwe Devit ke Juda. Hrak Jisas hrak kire God, hrak kaa pike kekrit kepu kepeit kar ke hi hatip mit em meriuwe hm mai yaaim. ⁹ *Mit nerewaank hi hepu hekre winak enuk har ke mitik kirak enum hentar hi hewepyapir hm yaaim me Krajs. Te mit ap newen hm me God au. Hram mepno ein ein. ¹⁰ *Hram mepno ein ein te hi han yaaik hepu hetike menmen im enum hentar hi hertei menmen hi hrakem hram mamkaap mit kerek God kehimitenor hr mit ne Krajs Jisas, hrak kakikepi kaktorhis hr nantikerek nanu werek werek tipmain tipmain enum eik. ¹¹ *Haiu mertei hm im hram matip werek. Hram matip mar im:

“Haiu mami mantike Krajs Jisas, te haiu mantikerek manu.

¹² *Haiu mamu han tokik me menmen enum mit nerekyeyem, te maain haiu mamu mantikerek naanmamre mit.

Haiu mepakinek te hrak kakrapakin.

¹³ *Haiu mare mamisesik, te maain au haiu mnapen, hrak wen kakises hm mtrak. Hrak kakweikin hi taau.”

Mitik kime menmen werek werek kar ik, God kaktip hrak yaaik

¹⁴ *Hekrit hekrit ti ekiak han ke mit miyapir nit en me hm hi hetputem. Ti etporem hm manp God kakrem, ti etpor hr ap enenehan me hm ham hm ham au emit! Menmen im mamkaap mit kerek nemtewem au. Hram mamriwaank.

¹⁵ *Ti hrekes eriak menmen yaaim enip God han yaaik ehr ke mitik kirak menmen yaaim, hrak yink enuk au. Ti hewepyapir hm me God eteikin mit em werek werek. ¹⁶ *Ti enapen hm enum weinim hentar hm mar im mamri mit han hr te hr nanises menmen enum yapirwe. ¹⁷ *Hm im enum mar wikes teknei miwapin yink ke mit. Hm me mitikit wik it Haimenias ketike Failitas hram enum mar ke wikes teknei. ¹⁸ Hrakit tinaipis hm yaaim me God, hrakit tatip God epei keithis mit kikian. Te hrakit teweikin han ke mit han te hr ap nises hm yaaim au. Hr nises hm enum mar hi epei hetpim.

¹⁹ *Mit nises hm me God, hr nre teinik God kamir mau winak, hr ap te nanises hm enum nanawaank hras au. Me mit in God katip hm im: “Mitik luwe kertei neimin hr nikerek ntrak, neimin au. Neimin natip Mitik luwe naanmipror, hr enepin enkeipin menmen enum.”

²⁰ *Mekre winak iuwe yaaik sar metike min yapirwe mepeit. Min ham mre gol, min ham mre silva, min ham mre toni weinim. Min yaaim mit newis menmen mekrerem newet mit em hr nanim. Min enum me toni weinim o sar, hr newis menmen enum me teipe wenut mekrerem.

²¹ *Keimin kenpin kekeipin hm enum hrak kakir ke min yaaik kerp kemerir Mitik luwe kakriak menmen yaaim ekriuwerek.

²² *Ti erir enepin ekeipin menmen mit pipep hanhanem. Menmen im au emit! Ti etike mit yaain han hr yaaik prar prar, hr nitahi God menmen, yi eiyises menmen yaaim me God, yi eiyises hm mtrak, hanhan mit, yi han yaaik eiriuwe mit yi eikiyan eiyu eiyit. ²³ *Ti enaaiwir hm enum kerek mit netari menmen me God hr nituthiyem au emit! Ti hertei yi yatpan me hm mar im enum yi einahan me menmen im. ²⁴ *Mitik kerek kime menmen me Mitik luwe, hrak ketike mit han nanenehan au emit! Hrak eku han yaaik

* 2:3 2Ti 1:8; 4:5 * 2:5 2Ti 4:8 * 2:6 1Ko 9:7, 10 * 2:8 1Ko 15:4, 20; Ro 1:3 * 2:9 Ef 3:1; Fl 1:12-14
 * 2:10 Ef 3:13; Kl 1:24 * 2:11 2Ko 4:11 * 2:12 Mt 10:33 * 2:13 Ro 3:3-4; Nam 23:19; Ta 1:2 * 2:14 1Ti 6:4; Ta 3:9 * 2:15 1Ti 4:6; Ta 2:7-8 * 2:16 1Ti 4:7 * 2:17 1Ti 1:20 * 2:19 Nam 16:5, 26; Jo 10:14; 1Ko 8:3; Ais 52:11 * 2:20 1Ko 3:12 * 2:21 2Ti 3:17 * 2:22 1Ti 6:11 * 2:23 1Ti 4:7 * 2:24 1Ti 3:3; Ta 1:7
 * 2:25 1Ti 2:4

ekriuwe mît yapîrwe kakteiknor menmen me God hîrak han ekîwei ekwaai, ²⁵*kerek keteikîn mît enun menmen mîr enum hîr nisesim. Ti ariakem haiu mepîtari God kakîkepi te hîr nanweikîn sip me menmen enum nanîrtei hîm yaaim nanisesim o au. ²⁶Nîpaa Seten keweikîn han ke mît kar ke hîrak ketorhis nekre hepin mîrak, hîrak kenipi nises han kîrak. Te hîr nanîrtei hîm yaaim hîr nanîr nanînepîn nankeipîn hepin me Seten nanîr ke saauk mîrîr mekeipîn hepin me mît.

3

Wi menep Krajs Jisas pîke kaknen, mît nanriak menmen enum yapîrwe

¹*Ti han ekitet menmen im. Maain wî menep Krajs Jisas pîke kaknen, menmen enum iuwe mamîkrit mamnen. ²*Mît hanhan hîras keriyen, hîr paan tokik, hîr han kitet hîr hîras iuwe, hîr nantîp mît enum, hîr nanises hîm me miye haai au, hîr han yaaik neriuwe menmen mît nanrekyorem nankepi neriuwerem au, hîr nantîp hîram menmen weinîm. Hîr nanînapen menmen yaaim. ³Hîr hanhan mît au, hîr nanînapen te nanu nanît, hîr nansiuwe hîm enum, hîr nanwenîn han kîr me menmen enum au, hîr mît enun nepan nanînaain menmen yaaim. ⁴Hîr nanises hîm mîr hîras au, hîr han kakitet enum enum, hîr han kitet hîr nertei menmen yapîrwe, hîr hanhan menmen me Seten mamrekyor han kîr yaaik. God au. ⁵*Hîr nemipîn nanises menmen me God, te mît nanîrem, te menmen iuwe me God mau mekre han kîr au. Ti eweikîn sip ewet mît nar ik.

⁶*Mît han nar ik hîr nen natîp hîm yaaim meit wînak me mît hîr nemipîn miyapîr enun netari hîr yînk enuk neriuwe menmen nîpaa hîr nîriakem, hîr han kîr kakrit hîr nanises hîm heriyai heriyai. ⁷*Hîr nanîmtau hîm me mît yapîrwe, te hîr nertei hîm me God werek werek au. ⁸*Nîpaa Janis ketike Jambris hîrakît teit hîm me maam nîpu kaiu Moses hîm tewîrem. Mar im mît in hîr nemînpêp hîm yaaim me God weinîm. Te hîr mît han kîr enuk, hîr netari hîm yaaim me God au. ⁹Hîr hîm mîr mamîkrit iuwe au. Mît yapîrwe nanîrtei menmen mîr enum memipîn mar ke nîpaa mît nertei me menmen enum Janis ketike Jambris hîrakît tîriakem.

Ti ewis hîm me God mekre han kit ti ehisesim

¹⁰Au, ti etikewa hawîr wariyakît, te ti hertei hîm mai, ti hertei menmen hekrit hekrit hi hîriakem. Ti hertei han kai hi hises God werek werek, hi han kekrit han enuk heriuwe mît waswas au, hi hanhani. Hi hepu han tokik me menmen enum mît nerekyewem. ¹¹*Ti hertei mît nesiuwe hîm neiyep te hîr nerewaank iuwe. Ti hertei menmen mît nerekyewem meit wit Antiok, Aikoniam, Listra, mît en neiyep nerewaank enum. Hi haa au, God kekepa hi wen hepu. ¹²*Mît yapîrwe kerek hanhan nises Krajs Jisas werek werek, mît nanînîp nansiuwe hîm nanriwaank. ¹³Te mît enun netike mît han enun newisesik, maain hîr nanriak enum iuwe, Seten hîrekes kamitorpîn, hîr nanmitetpîn mît miyapîr yapîrwe.

¹⁴*Te ti wen ehises hîm yaaim nîpaa mît netputem ti hisesim hentar ti hertei werek mît kerek hîr netputem hîr yaaim. ¹⁵*Nîpaa ti kike miye pit wetike maam pit hîr netput hîm yaaim me God. In ek haiu mît metputem ti hisesim. Hîm im hîram yaaim mamteiknut menmen yaaim ti ehisesim me Krajs Jisas te maain God kakîkepit kaktuthis ti nîkan kîrak. ¹⁶*Nîpaa God Hîmîn Yaaik kewep han ke mît, hîr newis hîm mîrak mau tîwei. Hîm im yaaim mamteikîn haiu mît menmen, mamwepypîr menmen enum haiu mîriakem, mamkepai haiu mamweikîn han kaiu, mamteiknai menmen yaaim haiu emisesim te han kaiu yaaik prar prar. ¹⁷*Hîram mamkepai haiu mît ne God haiu yaain te haiu mamriak menmen yaaim yapîrwe mîrak.

4

Ti atîp mît miyapîr hîm yaaim me God

¹⁻²**Hi hetput hîm manp, God Haai ketike Jisas Krajs, hîrakît tîrawîr teit nînaan mîrakît. Hi hetput hentar Jisas Krajs pîke kaknen te maain hîrak skelim mît nepu nantike mît kerek epei naa. Hi hetput te ti atîp mît miyapîr hîm me God, ti eteikîn mît hîr nises menmen enum, ti eneri, ekekyor han kîr te hîr enises menmen yaaim. Ti eteiknorew werek werek han enuk eriuweri au emîtl! ³*Ti eriak menmen im hentar maain mît miyapîr hîr nanînapen nanîmtau hîm yaaim me God au. Hîr hanhan nanîmtau hîm enum

* **3:1** 1Ti 4:1 * **3:2** Ro 1:29-31 * **3:5** Mt 7:15, 21; Ro 2:19-20; Ta 1:16 * **3:6** Ta 1:11 * **3:7** 2Ti 2:25 * **3:8**

Eks 7:11, 22; 1Ti 6:5 * **3:11** Ap 13:50, 14:5, 19; Sam 34:19 * **3:12** Mt 16:24; Jo 15:20; Ap 14:22 * **3:14** 2Ti 2:2

* **3:15** Jo 5:39 * **3:16** Ro 15:4; 2Pi 1:21 * **3:17** 2Ti 2:21 * **4:1-2** Ap 10:42; Ro 14:9-10 * **4:1-2** Ap 20:20, 31

* **4:3** 1Ti 4:1; 2Ti 1:13

me memipin mamnip han kir yaaik. Te hir nanri mit yapirwe nanitorhi te hir nanitpor him, hir hanhan nanimtwewem. ⁴ *Hir nanweikin sip nanwet him yaaim em, hir nanises him weinim me mit. ⁵ Hekrit hekrit te ti naanmamre hirekes, ehirp han tokik me menmen enum enum mamnen, ti atip mit him yaaim me Kraiss Jisas te hir nanimtwewem. Ti eriakem iuwe, te ti ere mitik ke God yaaik.

Wok me Pol hiram menep epei au

⁶ *Ti ehises menmen hi hetputem, te hi au. Wi epei mamnen te mit naniyep te hi hahi. ⁷ *Hi epei hirak menmen God nipaa kehimitena hi hiriakem. Hi hire mitik kesiuknen resis ken kipiuu mak. Menmen hi hiriakem hiram epei au. ⁸ *Te menmen yaaim me himin kai memeriyo mwaai meit wit ke God. Maain God hirak Mitik Iuwe Yaaik skelim mit, hirak kakwetewem. Te hi kiutipen au. Hirak kakwet mit han kerek nanmeriyiwek hir hanhan hirak kakwepyapir hirekes kakit ti ik, hir nantikewa haiu mamit menmen yaaim hirak kakwetaiyem.

Him meiyam kike

⁹ *Ti ap era era ehit yayiwe au emit! Ti enen waswas hentar

¹⁰ *Dimas epei kinaipisa ken wit Tesalonaika, hirak hanhan keriuwe menmen enum mit hanhan em. Kresens epei ken wit Galesia, Taitas ken wit Dalmesia. ¹¹ *Luk kiutipen kerekek kau ketikewa. Ti ehithis Jon Mak hirak kaktikewit yi einen in kakintar hirak yaaik kakikepa. ¹² *Hi heriuwet Tikikas hirak epei ken wit Efesas. ¹³ *Wi kerek ti enen, ti ehit saket kai nokik kerek nipaa hi enemtin ewisim mwaai meit winak ke Kapas keit wit Troas. Te ti etiwem mamtike tiwei mei. Tiwei mit nipaa mit niriakem me miyak patin, ti etiwem eiyim enen hi hanhanem iuwe.

¹⁴ *Aleksanda, mitik kime bras ain, hirak kerekyo menmen enum enum. Mitik Iuwe kakrektywewek enum mamrer menmen me hirak epei kerekwewem. ¹⁵ Ti naanempre hirekes me hirak hentar hirak katip enum enum me him yaaim me Kraiss haiu matip mit em. ¹⁶ *Wi hi hinin hen kot ke gavman hatip him naanempre hirekes, mit han nekepa au, hir ninaipisa. Hi hanhan Mitik Iuwe ap han kitet menmen im enum hir niriakem keremem. ¹⁷ *Te Mitik Iuwe kekepa kerekyo hi han tokik hau. Mar im

hi hatip mit him me God te mit yapirwe neit kot nemtwewem. Te Mitik Iuwe kekepa, mit ap neiyep hi haa au. Hi hepu werek. ¹⁸ Maain Mitik Iuwe kakikepa me menmen enum enum kakiriya kakwisa hahit wit kirak naanmamprau. Haiu emwenipi niuk mirak hirak iuwe tipmain tipmain enum eik. Keremem.

¹⁹ *Ti atip Prisila wetike Akwila hir netike mit miyapir nikerek ne mitik Onesiforas, ti etpor hir yaain. ²⁰ *Irastass wen kepu wit Korin. Hi hinaipis Trofimas hirak kinap keit wit Mailitas. ²¹ Te ti enen wasenum. Maain hawi hitan nime yuwerep mamnen.

Yubyulas, Pyudens, Lainas tetike mite Klodia natip ti yaaik, hir netike nit yinan yapirwe in.

²² Hi hanhan Mitik Iuwe kaku kakikre han kit. Hi hanhan Mitik Iuwe han yaaik kirak kaku kaktikewi.

Mepir keremem

* 4:4 1Ti 4:7 * 4:6 Fl 2:17 * 4:7 1Ti 6:12 * 4:8 1Ko 9:24-25; Rev 2:10 * 4:9 2Ti 1:4 * 4:10 Kl 4:14; Ta 1:4 * 4:11 Kl 4:14; Ap 15:37-39 * 4:12 Ef 6:21-22 * 4:13 Ap 20:6 * 4:14 1Ti 1:20; Sam 62:12; Pro 24:12; Ro 2:6 * 4:16 2Ti 1:15 * 4:17 Ap 23:11, 27:23; Dan 6:22 * 4:19 Ap 18:2; 2Ti 1:16-17 * 4:20 Ap 19:22, 20:4

Tiwei Pol Kewisik Ken Mitik Taitas Menmen me tiwei ik

Pol katip Taitas him gude 1:1-4

Him me mit iuwe ninin naanmpre emi
ne sios 1:5-16

Menmen mit miyapir ne sios nanisesim
2:1-3:11

Pol katip Taitas him mikaru 3:12-15

¹ Hi Pol hi hriak menmen me God, Jisas Krai kehimtena hi aposel kirak. Hirak keriuweta hi hepno ekaap mit God kehimteni hir mit nrak, te hir enises him mriak werek. Hi etpor him yaaim, te hir enirtei enises menmen me God. ² Hi ekaap mit hir nanises him me God nanmeriyiwewek hirak kaknen kaktorhis, te hir nantikerek nanu nanit tipmain tipmain enum eik. God hirak kemipin au. Nipaa enum eik hirak kiriak ti wen au, hirak katip hirak hanhan mit nantikerek nanu nanit tipmain tipmain enum eik. ³ Hirak ketpim epei au, maain wi ham hirak kehimtanem, hirak kewepyapirem. Hirak kewepyapirem keriuwe him hirak kewetewem, te hi atip mit em. God katip hirak kaktaihis hiau mit keriyen, te hirak keweto him im hi atip mit em.

⁴ Taitas, hi Pol hewisut tiwei ik kan. Ti nikan kai ke menmen me God hiau yapirwe misesim. Hi hanhan God Haai ketike Krai Jisas kerek kekepai kaktaihis, hriakit tatrekyut yaaim, te ti ehu werek werek.

*Him me mit iuwe naanmpre mit ne
weiwik me God*

⁵ Hi hnaiwiriti ti hepu wit Krit, te ti eriak menmen ere werek nipaa hi hriakem. Ti ehimitan mit iuwe naanmpre mit miyapir ne weiwik me God nerer wit mar ke nipaa hi hetputem. ⁶ Mit iuwe nipaa ere in hir nrak menmen enum au, hir naanmamre mit miyapir ne weiwik me God keriyen. Hir neit miyapir niutip niutip keriyen. Nikerek nir enises him me Krai, te hir mit han ap nansiuwe him nantip nikerek nir nrak enum nises han kir weinim ap nemtau him me miye haai au emi! ⁷ Mitik iuwe naanmpre menmen me God, te hirak nipaa ere in kiriak menmen yaaim. Hirak mitik enuk paan tokik au emi! Hirak ap han enuk waswas keriuwe menmen au emi! Hirak

kaam tipar si enum ere ketaritari au emi! Hirak ketike mit han nenehan nenapan me menmen au emi! Hirak hanhan kakit pewek te han kenke kenterim au emi! ⁸ Au, hirak ekikaap mit han nan neke wit hak, hirak hanhan ekises menmen yaaim. Hirak naanmpre hirekes ekriak menmen yaaim ekises him me God. Hirak ekwenin han kirak te hirak eku werek. ⁹ Hirak ekises him yaaim nipaa hiau metporem, te hirak kaktip mit kakitepi kakriuwe him im yaaim, hirak kakri han ke mit ap nises him yaaim, te hir nanirtei menmen enum hir nisesim.

*Mit enun ne wit Krit natip him weinim
nemipin*

¹⁰ Hirak ekriak menmen im ekintar mit yapirwe ein ne weiwik me God hir nnapen nemtau him me Krai. Hir natip me menmen weinim nemitetpin mit neriuwerem. Mit yapirwe nar ik hir nises him me mit kerek natip nar ik: "Yi eirekir yink ki, te yi yises him me God werek werek." ¹¹ Hir mit nar ik nemitetpin mit neriuwe him mir im enum. Hir nari han ke mit miyapir nikerek nir niutip niutip nerer wit wit neriwaank. Hir netpor him enum hir enisesim kerek hiau mit in hiau ap te mamriakem taau. Te hir enit pewek keremem me mit han. Te ti ewenin menmen mit nar ik hir nrakem natip mit em. ¹² Nipaa mitik kiutip ke mit ne Krit hir han kitet hirak profet yaaik hirak katip kar ik: "Hekrit hekrit hiau mit ne wit Krit hiau memipin, han kiau enuk hiau mriak enum mar ke samiyak enuk, hiau mau yain yain maam menmen weinim." ¹³⁻¹⁴ Him im hirak ketpim hiram yaaim. Ti ene mit in ne weiwik me God wisenum, te hir ap enises him me weiwik me maamer ne mit ne Isrel au emi! Hir ap enises him weinim me mit nises him lo me nipaa te hir neweikin sip newet him yaaim me God em au emi! Hir mit ne weiwik me God hir enises him mriak werek werek keremem.

¹⁵ Mit han, han kir yaaik prar prar, hir han kitet menmen yapirwe yaaim te hir ap nneinim au. Te mit han kerek han kir enuk, hir han kitet him me Krai werek werek au, hir natip menmen yapirwe hiram enum hir nneinim. Menmen mewaank han kir te hir netari menmen enum hir nrakem nisesim. ¹⁶ Hir natip hir netike God nau han kiutip, te menmen hir nrakem nisesim meteiknai hir nemipin. Hir netike God nau han kiutip

* 1:3 Ef 1:9-10; Ta 2:10, 3:4; 1Ti 1:1, 11 * 1:4 2Ko 8:23; Ga 2:3; 2Ti 1:2; 4:10; Ro 1:7 * 1:6 1Ti 3:2-7; 2Ti 2:24-26

* 1:7 1Ko 4:1 * 1:9 2Ti 4:3; Ta 2:1 * 1:10 1Ti 4:7 * 1:11 Jo 10:12; 1Pi 5:2; 2Ti 3:6 * 1:13-14 2Ti 4:2

* 1:13-14 1Ti 4:7 * 1:15 Mt 15:11; Ro 14:20 * 1:16 2Ti 3:5; 1Jo 1:6, 2:4

taauye! H̄r nises h̄m me Krai au. H̄r m̄t enun paan tokik, h̄r ap nanriak menmen mei yaaim miut̄p taauye!

2

H̄m ti at̄p m̄t miyap̄r iuwe em

¹ *Te ti et̄p m̄t miyap̄r h̄m yaaim h̄ram mises h̄m me God. ² Ti at̄p m̄t enun ne m̄t te h̄r ap naam t̄par wain ere h̄r netaritari au em̄t! H̄r naanmampre h̄ras enriak menmen yaaim, te m̄t han nat̄p h̄r yaain. H̄r enwen̄n han k̄r me menmen h̄r nisesim. H̄r enises h̄m me Krai werek werek. H̄r han tewen̄n m̄t. M̄t nerekyor enum te h̄r han tokik enu.

³ *Ti at̄p miyap̄r epei enun ne m̄t te h̄r naanemp̄re h̄ras me menmen yap̄rwe h̄r n̄riakem, en̄r ke miyap̄r nises h̄m me God h̄r enriakem. H̄r ap nant̄pan nanisesan au em̄t! H̄r ap hanhan nan̄m t̄par wain yap̄rwe au. H̄r nat̄p miyap̄r han menmen yaaim me God neteiknorem narkeik h̄r nanisesim. ⁴ H̄r ent̄p miyap̄r n̄han menmen enkepi te h̄r han etwen̄n m̄t n̄r niut̄p niut̄p netike n̄kerek n̄r.

⁵ *H̄r nat̄p miyap̄r n̄han menmen, te h̄r naanmamre h̄ras te h̄r nanriak m̄t miyap̄r menmen yaaim. H̄r ap han ekitet nantike m̄t nanriyanhis nanwen̄nem au em̄t! H̄r naanmamre menmen me winak, enriak menmen yaaim en̄mtau h̄m me m̄t n̄r niut̄p niut̄p keriyen, te m̄t han ap nant̄p enum me h̄m me Krai keremem au.

H̄m me m̄t pipep

⁶ Ti at̄p m̄t pipep h̄m manp te h̄r naanemp̄re h̄ras nanwen̄n han k̄r me menmen h̄r han kitet̄m te h̄r enriak menmen yaaim keremem. ⁷ *Menmen yap̄rwe ti h̄riakem, h̄ram m̄re piksa meteiknor menmen h̄r enisesim. W̄i t̄ etpor menmen, ti ap ari h̄m wein̄m etporem metike h̄m yaaim mit au em̄t, te h̄r nan̄rtei ti mit̄k yaaik. ⁸ *Ti at̄p h̄m yaaim mamkaap m̄t keremem, te m̄t han ap te nant̄p enum me h̄m mit. Ti er̄ak menmen mar im, te m̄t enun nepan ne h̄m me Krai h̄r ȳnk enuk nentar h̄r ap nat̄p h̄m enum em menmen yaaim haiu m̄t m̄riakem au.

H̄m me wok m̄t

⁹ *Ti at̄p m̄t kerek n̄riak wok me m̄t han, te h̄r enises h̄m me m̄t n̄r iuwe te h̄r han yaaik neriueri me menmen yap̄rwe h̄r n̄riakem. H̄r ap en̄tpor h̄m enum au em̄t! ¹⁰ *H̄r ap enkint̄p

menmen me m̄t n̄r iuwe en̄pak̄nem au em̄t! H̄r naanmamre menmen me m̄t n̄r iuwe enises h̄m, te m̄t n̄r iuwe en̄rtei m̄t in n̄riak menmen yaaim. Mar im m̄t n̄r iuwe h̄r han kitet h̄m me God kaiu kak̄ikepai h̄ram yaaim.

¹¹ Hi hat̄p menmen im hentar God epei keteiknai h̄rak hanhan kak̄ikepai haiu m̄t yap̄rwe kaktaihis, te h̄rak keriuwet Jisas h̄rak kan t̄i. ¹² *Menmen im meteiknai haiu emweik̄n sip emwet menmen enum me t̄i. Haiu ap emises h̄ras te haiu emriak menmen yaaim emises God em̄r ke m̄t nises h̄m me God h̄r enriakem. Haiu emriak menmen em̄r im me w̄i haiu mepu t̄i im e. ¹³ *Haiu emriak menmen im me w̄i haiu memer̄r w̄i yaaim God kaiu Iuwe Jisas Krai p̄ke kaknen kakwep̄yap̄r h̄rekes kakteik̄n m̄t menmen m̄rak iuwe. ¹⁴ *N̄ipaa h̄rak kaa kak̄ikepai kaktaihis, te haiu emnaaiw̄r menmen enum, haiu emises h̄m me God. H̄rak kerekyei haiu mepu han yaaik prar prar, haiu m̄t n̄rak keriyen. Haiu hanhan w̄isenum mamrekȳwek menmen yaaim.

¹⁵ *Ti wen etpor h̄m im h̄m manp enum. M̄t h̄r n̄napen nanises h̄m im, ti etpor h̄m manp hekreh̄r ke Jisas te h̄r enisesim. Te ti ap ewis m̄t h̄r n̄nan yip̄r nanw̄irek neweik̄n sip newetutem.

3

Haiu m̄t emises menmen yaaim

¹ *Hekrit hekrit ti er̄ak han ke m̄t miyap̄r ne weiw̄ik miut̄p me God te h̄r nan̄mtau h̄m me m̄t ne gavman netike m̄t kerek naanm̄pre m̄t nerer wit wit, h̄r enises h̄m m̄r, enriak menmen yaaim enkepi. ² *H̄r ap nant̄p enum nansiuwe h̄m m̄t han au. H̄r netikeri nenehan au. H̄r enkiyan enu enkaap m̄t nanriak m̄t yap̄rwe menmen yaaim. ³ *N̄ipaa ein haiu h̄ras metari menmen me God haiu ap misesim au. Seten kemitaip̄n kari han kaiu, te haiu hemkre menepam me menmen haiu m̄riak enum, haiu mewen̄n han kaiu me menmen au, haiu m̄riak menmen mises han kaiu keremem. Haiu mises menmen enum mepu wein̄m m̄riak han kaiu yaaik. Haiu ȳnk enuk meriuwe m̄t netenen menmen yaaim, o menmen me m̄t han, haiu m̄neini, h̄r n̄neinai haiu enun nepan keriyen.

⁴ *Te God kerek maain kaktaihis, h̄rak keteiknai haiu m̄t h̄rak yaaik h̄rak han

* 2:1 Ta 1:9 * 2:3 1Ti 3:11 * 2:5 Ef 5:22 * 2:7 1Ti 4:12; 1Pi 5:3 * 2:8 1Pi 2:15 * 2:9 1Ti 6:1; 1Pi 2:18
 * 2:10 Ta 1:3 * 2:12 1Jo 2:16; Ef 1:4 * 2:13 1Ko 1:7; Fl 3:20 * 2:14 Ga 1:4; Sam 130:8; Eks 19:5; Diu 7:6; Esi 37:23; 1Pi 2:9; Ef 2:10 * 2:15 1Ti 4:12 * 3:1 Ro 13:1-7; 1Pi 2:13-14 * 3:2 Fl 4:5 * 3:3 1Ko 6:11; Ef 2:2, 5:8
 * 3:4 Ta 1:3 * 3:5 2Ti 1:9; Ef 5:26; Jo 3:5

tewenɪnai. ⁵ *Te hɪrak keriuwet Jisas kan kekepai. Hɪrak kekepai kentar menmen yaaim haiu mɪriakem au. Hɪrak kekepai kentar hɪrak hanhanai. Wɪ nɪpaa mɪt hɪr nɪkrai neriuwe tɪpar, God Hɪmɪn Yaaik kenipai haiu han yaaik prar prar mepu, hɪrak kenipai keweikɪnhis hɪmɪn kaiu te haiu mises menmen yaaim. ⁶ *God Haai kesiuwe Hɪmɪn kɪrak Yaaik kan kekepai iuwe kentar menmen Jisas Kraiskerek kekepai kaktaihis hɪrak kɪriakem. ⁷ *Hɪrak keriuwetek te hɪrak han yaaik kakɪkepai kakɪsak menmen enum haiu mɪriakem hɪrak katɪp haiu yaain, kehimiɪtenai haiu emɪnkerek maain haiu emtikerek emu tipmain tipmain enum eik.

⁸ Menmen hi etputem hɪram hɪm yaaim. Hi hanhan te ti etpor hɪm im hɪm manp, te hɪr mɪt kerek nises hɪm me God naanmampre hɪras nanriak menmen yaaim. Menmen mar im hɪram yaaim mamkaap mɪt.

⁹ *Ti etike mɪt han yi ap eitɪpan einehan me hɪm enum weinɪm au emɪ! Ti ap eises hɪm me wit tɪpir o menmen nɪpaa mɪt maamrer nɪriakem emɪ! Ti etikeri yi einehan me hɪm lo Moses kewet mɪt ne Isrel em au emɪ! Menmen mar im mamkaap mɪt au. Hɪram mamɪwaanki.

¹⁰ *Mɪtik hak kari han ke mɪt han ne weiwɪk me God hɪr nisesik, te ti enerek miutɪp o wik. Epei au, hɪrak wen ap kakɪmtau hɪm mɪt, yi mɪt yapɪrwe eiweikɪn sip eiwetɪwek. ¹¹ *Mɪtik kar ik han kitet menmen enum, kɪriak menmen enum. Menmen enum hɪrak kɪriakem mewepyapɪr hɪrak enuk.

Pol kewis hɪm ham yinam

¹² *Maain te hi esiuwe mɪtik Atemas o Tikikas hɪrak kiutɪp kaknen kakiun ein, ti enen waswas, te hawɪr ewɪwen yipɪrakɪt ewɪt wit Nikapolis. Hi amɪ ahu in ere hawɪ hɪtan epei au. ¹³ *Ti ekaap mɪtik Sinas kerek kertei menmen me lo me mɪt ne wit Rom. Ti ekepi ketike mɪtik Apolos. Ti ekepiɪkɪt, te hɪrakɪt tetenen menmen me hɪr neiyɪm nanɪno.

¹⁴ *Mɪt miyapɪr naidu enɪrtei enriak yaaim enkaap mɪt miyapɪr hɪr han enuk me menmen enum man mewaanki. Haiu emriak menmen im emkepi te hɪr enu enɪr ke nu hɪr mɪt ap nɪman au, hɪram mamri yapɪrwe. Mar im hɪr ap nanu weinɪm au, hɪr enises menmen me God werek werek. ¹⁵ Mɪt miyapɪr kerek netikewa haiu mau in, hɪr nesiuwe hɪm natɪp ti yaaik. Ti atɪp mɪt

miyapɪr ein haiu matɪp hɪr yaain. Hi hanhan God han yaaik kɪrak kaku kaktikewi.

Mepɪr keremem

* 3:6 Ap 2:17-18 * 3:7 Ro 3:24 * 3:9 2Ti 2:14, 16, 23 * 3:10 Mt 18:15-17; 2Jo 10 * 3:11 1Ti 6:3-5 * 3:12 Ef 6:21-22 * 3:13 Ap 18:24; 1Ko 3:5-6, 16:12 * 3:14 Ef 4:28; Ta 2:14; Mt 7:19

Tiwei Pol Kewisik Ken Failimon Menmen me tiwei ik

Pol katip mitik Failimon him gude 1:1-3
 Pol kewenipi niuk me Failimon 1:4-7
 Pol kitehi Failimon hirak naanmampre Onisimas 1:18-22
 Pol katip Failimon him mikaru 1:23-25

1 *Hi Pol hi hepu hekre winak enuk ke gavman hentar him me Jisas Kraisis hi atip mit em. Hi hetike kaiu yinak Timoti, hawir wik wewis tiwei ik wesiuwerek ken ti Failimon. Ti kawir yaaik, haiu miriak menmen miutip. 2 *Hawir ap weswut ti kiutipen tiwei ik au. Hawir wesiuwerek kakno mit ne weiwik me God kerek nau nererik neit winak kit eik, hir netike Apia yenten pawir wetike Akipas. Hirak kiriak menmen kar ke hawir wiriakem. 3 *Hi hanhan God Haai kaiu ketike Mitik Iuwe Jisas Kraisis han yaaik kirakit hirak kaku kaktikewi, yi eiyu werek werek.

Failimon kises him me Mitik Iuwe

4 *Hekrit hekrit hi hitehi God, hi hetpwek hirak yaaik hentar 5 hi hemtau ti ehises Mitik Iuwe, ti hanhanek hirak ketike mit hir nises him mirak. 6 *Hi hitehi God te hawir wetikewi wewepnak me menmen me God, hirak kakikepit te ti ertei iuwe menmen yapirwe me God haiu metiwem hiram mamkepai wisenum, haiu emises him me Kraisis werek werek. 7 *Kai yinak yaaik, hi han yaaik wisenuk hau werek werek hentar ti hanhan mit ne weiwik me God ein, ti ekepi hir han tokik nepu hir nau werek werek neriuwe menmen me God.

Failimon pike kakithis Onisimas hirak kire kirak yinak

8-10 **Hi han kitet menmen im ti hirak mit em hiram menmen yaaim. Hi am hituthi ti eriak menmen yaaim me nikan kai Onisimas. Hi hire haai kirak hentar hi heit winak enuk ke gavman, hi hekepik hirak kises him me God. Hiram werek te hi etput him iuwe menmen im hekrehir ke Kraisis hentar hirak kehimitena hi mitik iuwe, te ti ehisesim. Au, hi hanapan etput him iuwe au emit! Hawir hanhanakit, te hi hanapan. Hi Pol hi enuk epei he mitik hi heit winak enuk ke gavman hentar him me Jisas Kraisis hi atip mit em. Hi hare hituthi ti ariak yaaim me nikan kai Onisimas. 11 Ti hertei niuk mirak matip mar im: "Hirak

kikaap mit," te nipa hirak kiriak menmen hirak ap kekepit au. In ek hirak kises him me God te hirak kiriak menmen yaaim kekepawir. Hirak kekepit, kekepa.

12 In ek hi epei esiuwerek kan kirat. Hi han in han kitetik.

13 *Hi hanhan eriuwerek, te hirak kaktikewa kaku in kakikepa kerek hi wen hepu winak enuk ke gavman hentar him me God. Te hi hepu in ti ekepa. Au, ti hepeit ein, te hi hanhan hirak kekrehir kit kekepa.

14 *Hi epei hesiuwerek ken ein. Hirak ap kau ketikewa au. Hi ap etenenik ere hi heswut tiwei eituthi ti ewenhi hirak kaku in, te hi esiuwerek ken ein. Hi hanapan ti yink enuk hentar hi etenen mitik kit ere ti ewenhi, te hi epei hesiuwerek ken. Hi hanhan ti eriak menmen ti ehises han kit ek. 15 Hi han kai katip kar ik: "God kewisik hirak kinaiwirir kirir ken keit ein wi ham kentar maain hirak ap pike kaknen 16 *kakir ke mitik kit kiriak wok mit taau! Hirak kakre kit yinak yaaik kaku kaktikewit. Hi hanhanek iuwe. Ti au ti tewen han tewen nek wisenuk hentar hirak kit yinak yaaik ke menmen me Jisas, hirak mitik kit kiriak menmen mit.

17 Te ti han ektip hi wariyakit kit, te han kit ektip mitik hak eik ekpire hirak wariyakit kit ekpar kerek hi wariyakit kit. Hirak Onisimas kaknen, ti etiwekhis. 18 Hirak kerekyut menmen enum kekintip menmen kisawinem, te ti ehitaui me menmen hirak kekintipem. 19 *Hi Pol hi hewis him im me his mai hirekes, te hi hirekes pike ewetitem. Nipaa hi ekepit, te ti ewekin han hises him me God, te ti eweto menmen me im em au. 20 Te kai yinak, ti erekyo menmen yaaim im. Ti naanmipre Onisimas kar ke ti naanmiprau. Ti eriak menmen im mentar hawir wises Mitik Iuwe, te hi han yaaik eriuwit.

21 Hi ewisut tiwei ik ke han kai katip ti ehises menmen hi hetputem. Au, hi hertei ti ehin menmen im hi hituthiyem. 22 *Maain Onisimas kaknen kakiun ein, ti etiwek his ti wen naanmamriwewek yaaik ti erekyiwewek haau mai mamantar hi hanhan God kakimtau menmen yi yitiwekhi ke hi, te hirak kaksipuena hi anaawir winak enuk ke gavman, hi anen ari.

Mit hir natip gude men mitik Failimon

23 *Hi hetike Epafras wau wekre winak enuk ke gavman wentar him me Jisas Kraisis. Hirak kesiuwe him ketput ti yaaik.

* 1:1 Ef 3:1 * 1:2 Kl 4:17; 2Ti 2:3 * 1:3 Ga 1:3 * 1:4 Ro 1:8-9 * 1:6 Fl 1:9 * 1:7 2Ko 7:4
 * 1:8-10 Fl 1 * 1:8-10 Kl 4:9; 1Ko 4:15 * 1:13 Fl 2:30 * 1:14 2Ko 9:7; 1Pi 5:2 * 1:16 1Ti 6:2 * 1:19
 1Ko 16:21; Ga 6:11 * 1:22 Fl 1:25, 2:24 * 1:23 Kl 1:7 * 1:24 Kl 4:10, 14; 2Ti 4:10-11

²⁴ *Mak, Aristakas, Dimas tetike Luk h̄r netikewaw̄r haiu m̄riak menmen me God. H̄r nesiuwe h̄m nat̄ip ti yaaik. ²⁵ Hi hanhan M̄tik luwe Jisas Kraiṣ han yaaik k̄rak kaku kaktikewi.

Mep̄r keremem

Tiwei Mitik Kewisik Ken Mit Ne Isrel - Hibru Menmen me tiwei ik

Krais keteiknai God hirak kire mekak 1:1-3

Krais Iuwe kinin mit ensel 1:4-2:18

Krais Iuwe kinin Moses ketike Josua 3:1-4:13

Krais Iuwe kinin mit pris 4:14-7:28

Him me Krais hiram minin him enipaa God kewet Moses em 8:1-9:28

Hemkre me Jisas minin hemkre me bulmakau, ehiram mesak menmen enum maiu 10:1-39

Haiu mit han ekitet Jisas haiu emnakin tokim eemisesim 11:1-12:29

Him me menmen mit ne weiwik me God ehir nanisesim 13:1-19

Him mikaru 13:20-25

God Nikan kirak kekrehir ke Haai kirak ketpai him mirak

1 Nipaa enum eik me wi ham yapirwe, God katip mit profet him mirak kenipi hir nityak. Nepei au, hirak keriuweti nan natip maamrer him mirak. 2 *Te in ek, wi kerek ti nepei au mamasi, God kewepaiyapir him mirak keriuwe menmen Nikan kirak ketpim. God epei kehimitanek hirak kakwetiwek menmen mirak yapirwe. Nipaa God katip Nikan kirak te hirak kises him mirak hirak Nikan kirak menmen yapirwe mau ti mau nepni, mar ke Haai kirak hanhanem. 3 *Nikan kirak Jisas keteiknai menmen iuwe me God merhihe mire tipar meteiknai himin kiau kentar han kirak kerekek kire God. Hirak him mirak iuwe menip menmen yapirwe hiram mises han kirak te hirak naanmpre menmen yapirwe mau merer wit wit. Hirak hirekes kaa kentar nu tentarakit kesak menmen enum mekre han ke haiu mit. Epei au, hirak ken kau wit kerek God Mitik Iuwe kewiyen, hirak kau menep his yaaim mirak kerek mit iuwe naanmpre menmen yapirwe hir newi.

Nikan ke God kinin mit ensel

4 *Jisas kau menep his yaaim me God kerek mit iuwe newi. Mar im God epei keteiknai hirak kirakek hirak kinin mit ensel kar ke niuk kerek God kewetiwekem hiram minin niuk me mit ensel. 5 *Niuk

mirak iuwe minin niuk me mit ensel mentar nipaa God ap katip mit mirak ensel kar ik:

"Petepin hi hehimitenit ti are nikan kai." God keteipim pike ketpim kar ik:

"Maain hi ahu are Haai kirak, hirak kaku kakre Nikan kai." God ap katip me mit ensel mirak au. Hirak katip me Nikan kirak Jisas kerekek.

6 *Kerek wi nipaa God kakriuwet Nikan kirak iuwe mitik kaknen ti ik, hirak keteipim pike ketpim kar ik:

"Yi mit ensel nai yi eiwenipi niuk mirak."

7 *Hirak katip me mit ensel kar ik:

"Hi herekyor hir niriak menmen mai waswas nar ke nime, hir nanawaank menmen ap mises han kai au nar ke si merhihe." 8 *Te hirak katip me Nikan kirak kar ik:

"Ti are hi God ti Mitik Iuwe naanmpre menmen yapirwe tipmain tipmain enum eik. Ti tewen naanmamre menmen mit ti hirakem yaaim yaaim.

9 Ti hanhan heriuwe menmen yaaim, ti au han enuk heriuwe menmen enum, te ti Mitik Iuwe, hi God kit hi ehimitanit ti iuwe ti han yaaik ehinin mit yapirwe." 10 *God pike katip keteipim kar ik:

"Ti Mitik Iuwe nipaa enum eik ti hirak ti metike nepni meriuwe his mit.

11 Maain ti ik ketike nepni hiram mamawaank mamit te ti au. Ti ehu ehit tipmain tipmain enum eik. Mar ke mit neriuwet laplap ere enum hir newirem, maain ti ketike nepni hiram mamweikin his mamirem.

12 *Mar ke mit nepel laplap enum tokim newirem hir neit ham yaaim neriuwetem, te ti ehit ti ketike nepni enum ti ewirem emit, ti enip meiyam yaaim emikrehir miram. Ti hirekes au, ti ehu apar ke in ek ti hirekes hepu. Ti ap te eweikinhis are menmen enum tokim au. Ti ehu tipmain tipmain enum eik." 13 *Nipaa God katip kar ik:

"Ti ehu menep etikewa eno menep his mai yaaim kerek mit iuwe newi, ti ehu ere hi enep mit enun nepan ni enip enepi."

God hirak ap katip him im men mit ensel au. Hirak katip Nikan kirak em keremem. 14 *Te mit ensel hir nire mekam? Hir nire himin hir niriak menmen God

* 1:2 Sam 2:8; Mt 21:38; Jo 1:3; Kl 1:16 * 1:3 2Ko 4:4; Ap 2:33-34; Kl 1:15; Hi 8:1 * 1:4 Fl 2:9 * 1:5 Ap 13:33; Hi 5:5; 2Sml 7:14; Sam 2:7 * 1:6 Ro 8:29; Sam 97:7 * 1:7 Sam 104:4 * 1:8 Sam 45:6-7 * 1:10 Sam 102:25-27 * 1:12 Sam 22:22 * 1:13 Sam 110:1 * 1:14 Sam 34:7, 91:11

ketpor, h̄rak keriuweti nan̄no nan̄riakem nankaap m̄it miyap̄ir kerek h̄rak hanhan kaktorhis nanu nantikerek.

2

God h̄rak kak̄ikepai kaktaihis-Menmen im h̄ram iuwe

¹ N̄ikan ke God Jisas h̄rak M̄it̄ik Iuwe kin̄n menmen yap̄irwe, te haiu emises wisenum menmen kerek n̄ipaa haiu memtewem te haiu ap emnaaiw̄ir h̄m im emweik̄n sip emwet̄iwem au em̄it!

² *N̄ipaa God kat̄ip m̄it ensel n̄rak h̄m m̄irak. H̄r net̄iwem net̄ipim newepyap̄ir m̄it em. Menmen nepei man mar ke n̄ipaa h̄r net̄ipim. M̄it kerek neweik̄n sip newet h̄m yaaim me God, h̄r nises menmen enum God kakrekyor enum mamair ke h̄r n̄riak menmen enum.

³ *Te haiu emweik̄n sip emwet̄iwem h̄m iuwe me God kak̄ikepai kaktaihis, te haiu ap te mamnop̄n mamkeip̄n menmen enum God kak̄irak m̄it enum em taau. N̄ipaa M̄it̄ik Iuwe Krai h̄rekes kin̄n kewepyap̄ir God kaktaihis. Nepei au, m̄it kerek nemtau h̄m m̄irak h̄r nisesim, h̄r net̄ipai nar ik: "H̄m im ap me memitet̄ip̄n au. H̄ram h̄m yaaim." ⁴ *God h̄rekes keteik̄n h̄m m̄ir h̄ram yaaim keriuwe menmen yaaim h̄rak k̄riakem k̄kaap m̄it keriuwerem. H̄rak k̄riak menmen im metike h̄rak keriwet God h̄m̄n yaaik h̄rak kises han k̄rak kan kewet m̄it menmen m̄irak yaaim.

Jisas keweik̄nhis k̄re m̄it̄ik h̄rak kekepai kaktaihis

⁵ Haiu mat̄ip me t̄i ham maain God kak̄riakem mamnen m̄it kerek nisesik h̄r nanwik. God ap keh̄m̄tan m̄it ensel h̄r naanm̄iprewem. ⁶ *Au, h̄m me God kerek m̄it̄ik hak kewis̄m mau t̄iwei Sam h̄ram mat̄ip mar im:

"God haiu m̄it m̄ire mekam te ti han tewen̄nai naanemprai? Haiu au enun wein̄n.

⁷ Me w̄i yinam te ti herekyei haiu enun te m̄it ensel h̄r nin̄nai h̄r iuwe. Ti ewetai menmen m̄it iuwe net̄iwem te haiu niuk maiu iuwe.

⁸ *Ti eh̄m̄tenai haiu mamin̄n naanmamre menmen mit yap̄irwe."

H̄m h̄ram m̄it̄ik ik epei kewis̄m mat̄ip haiu m̄it mamin̄n naanmamre menmen yap̄irwe. Menmen miut̄ip ap te mamin̄nai taau. Te in ek haiu ap min̄n naanm̄ipre menmen wen au. ⁹ *Te in ek haiu mertei

menmen me M̄it̄ik Jisas. N̄ipaa me w̄i yinam Jisas kau t̄i ik God k̄riak Jisas au m̄it̄ik wein̄k, te m̄it ensel h̄r iuwe nin̄nek. In ek God k̄riakek h̄rak k̄re M̄it̄ik Iuwe keit menmen m̄irak iuwe kentar Jisas kaa kekreh̄r kaiu te God kak̄riak haiu m̄it menmen yaaim kakriuwe menmen im Jisas k̄riakem. ¹⁰ *H̄ram yaaim te h̄rak God kerek haai ke menmen yap̄irwe h̄rak k̄riak menmen yap̄irwe h̄rak kenip Jisas h̄rak m̄it̄ik yaaik wisenuk keriuwe menmen enum mak̄ip. Marim God k̄riak Jisas yaaik te h̄rak kak̄riyeyi haiu m̄it haiu mamre n̄kerek ne God haiu mam̄it menmen m̄irak yaaim. ¹¹ *Jisas kesak menmen enum haiu m̄it m̄riakem te haiu m̄ire yaain. H̄rak ketikewai haai kiut̄ip, te h̄rak ap ȳnk enuk kat̄ip haiu "k̄krek n̄rak." ¹² H̄rak kat̄ip kar ik:

"God hi tewen aweypyap̄ir niuk mit at̄ip k̄krek nai yem. Me n̄m̄n ke m̄it yap̄irwe nererik nises h̄m mit hi eine henye awen̄ipi niuk mit." ¹³ *Te h̄rak wen kat̄ip kar ik:

"Hi han ekitet h̄m me God hi ehisesim." H̄rak p̄ike kat̄ip kar ik:

"Hi hepu in etike k̄krek yap̄irwe God epei kewetori."

Jisas keweik̄nhis k̄re m̄it̄ik te h̄rak kekepai haiu m̄it

¹⁴ *Haiu m̄it miyap̄ir Jisas kat̄ip haiu k̄krek n̄rak haiu m̄ire ȳnk, hemkre o hemik, te h̄rak h̄rekes keweik̄nhis k̄re haiu m̄it te h̄rak kaa kewaank Seten kerek k̄riak haiu m̄it haiu mami. ¹⁵ H̄rak k̄riakem te haiu m̄it yap̄irwe n̄ipaa haiu m̄inaain te mami mamno mam̄ir God, maain haiu ap te mamnop̄n mei taau.

¹⁶ *H̄rak ap k̄riak menmen k̄kaap m̄it ensel au. H̄rak k̄riakem kekepai haiu m̄it nepenyerer ne Ebrahim. ¹⁷ *Te h̄rak Jisas keweik̄nhis kar ke haiu m̄it k̄krek n̄rak h̄rak k̄re m̄it̄ik kerekek. H̄rak keweik̄nhis k̄re m̄it̄ik te h̄rak k̄riak menmen me God k̄re m̄it̄ik iuwe pris kerek hanhan keriuwe m̄it h̄rak k̄riakem werek werek. H̄rak k̄riak menmen yaaim keiȳm kesak menmen enum me haiu m̄it yap̄irwe. ¹⁸ *H̄rak yaaik te h̄rak kak̄kaap m̄it wen nanises God werek werek w̄i menmen enum mamnen mam̄iwaanki. H̄rak kak̄kaap m̄it kak̄intar n̄ipaa menmen enum man mewaankek te h̄rak ap keweik̄n sip kewet God au.

* 2:2 Ga 3:19 * 2:3 Hi 10:29, 12:25 * 2:4 Mk 16:20; 1Ko 12:4, 11 * 2:6 Sam 8:4-6 * 2:8 1Ko 15:27
 * 2:9 Fl 2:8-9 * 2:10 Ro 11:36 * 2:11 Mt 25:40; Mk 3:35; Jo 20:17 * 2:13 Ais 8:17-18 * 2:14 Jo 12:31; 1Jo 3:8; Rev 12:10 * 2:16 Ais 41:8-9 * 2:17 Fl 2:7; Hi 2:14; 1Jo 2:2, 4:10 * 2:18 Hi 4:15 * 3:1 Hi 4:14, 6:20, 7:26, 8:1, 9:11

3

Jisas wisenuk kinin mitik Moses

¹ *Nai yinan kerek God keit wit kirak kehimiteni te yi yisesik yayit menmen mirak, yi han ekitet Jisas werek werek. Hirak hirekes God keriuwetek kire Aposel hirak kan kewepyapir him mirak, hirak kirak menmen mire mitik Hetpris, haiu mit misesik matip mit han ek. ² *God kehimitanek hirak kirak menmen mirak te hirak kirakem kisesim werek werek, kar ke nipaa mitik Moses kirakem kisesim kau namin ke mit miyapir ne weiwik me God. ³ Mitik Iuwe ik Jisas God kewisik hirak keit niuk mirak wisenum kinin niuk me Moses kire mitik kime winak yaaik keit niuk mirak iuwe. Winak au, hirak kepu weinim. ⁴ Winak yapirwe ap te mamime hiremes taau. Mit keriyen nimaam, te God kinin kentar hirak kirak menmen yapirwe. ⁵ *Moses kirak menmen me God namin ke mit miyapir ne weiwik mirak. Hirak kire wok mitik kirak menmen me mitik iuwe kirak. Hirak kewepyapir menmen God katip maain hirak hirekes kakrakem. ⁶ *Krais hirak au. Hirak Nikan ke God kerekek, hirak kirak menmen me God werek werek. Hirak Mitik Iuwe kinin naanpire mit miyapir ne weiwik me God. Haiu mamu mamre mit miyapir ne weiwik me God te haiu wen han tokik emu emimerir Mitik Iuwe kanen kaktaihis o au en, taau.

Mit ap nises him me God ap te nanu werek werek taau

⁷ *Haiu emimtau him kerek God Himin Yaaik ketpaiyem emintar haiu ne weiwik miutip mirak. Hirak katip kar ik:

“Petepin kerek yi yemtau God ketpi menmen, ⁸ *yi ap paan tokik (o eiyinke perkenum) eiweikin sip eiwetiwem au emit! Yi ap eiyises menmen me nipaa maamrer niau narakem neweikin sip newet God me wi hir nepu wit تنهاان weinik mit ap newi. Hir han enuk nari han kirak nenipiwek han enuk keriuw-eri.” ⁹ God katip kar ik:

“Maamrer ni neit wit ik hir nari han kai enuk te hir nir menmen hi hirakem me 40 tito, te hir au, hir neweikin sip neweto. ¹⁰ Hir nenipa hi han enuk heriuweri te hi hatip har ik:

‘Hir hekrit hekrit hir nises menmen ham enum mekre han kire. Hir au, hir nepitari menmen hi hetpim hir nnapen nisesim.’

¹¹ *Hi han enuk heriuweri te hi hatip him iuwe har ik:

‘Hi ap ewisi hir naninen nanu wit kerek hi ehimitenor hir nanino nani, ap nanino ein ein au.’”

Haiu ap emweikin sip emwet him me God emir ke nipaa hir mit ne Isrel narakem emit

¹² Nai yinan, yi naanmamre hirras te yi mit ap te eirak han ki enuk yi eiweikin sip eiwet God kerek kaku kakpai nipaa ere in te maain hirak kaku tipmain tipmain enum eik. ¹³ Wi yapirwe God katip hiram mire “petepin” yi hekrit hekrit einakinan hitokim eikapan han tokik eiyu te yi ap eiwis menmen enum mamri han ki memitipin te yi eiweikin sip eiwet God au emit!

¹⁴ *Yi eikapan eiyintar nipaa haiu mit memtau him me Krais. Haiu emisesim ere maain haiu mami te haiu mantikerek mamu han kiutip haiu mit mamit menmen mantikerek. ¹⁵ *Haiu mertei him im wen mepu hiram matip mar im:

“In ek yi yemtau him me God kaktipiyem yi ap einakin tokim eiweikin sip eiwet him mirak mar ke nipaa maamrer ni narakem.” ¹⁶ *Neimin nemtau him God ketpim te hir ap nisesim au, neweikin sip newetiwem? Mit miyapir kerek Moses keriyei keriken nanaawir wit Isip. ¹⁷ *God hirak han enuk keriuwe neimin me 40 tito a? Hirak han enuk keriuwe mit miyapir narak menmen enum te hir naa neit wit تنهاان weinik mit ap nei newi. ¹⁸ *Nipaa God katip him iuwe kar ik: “Hir ap naninen nanu wit Keinen kerek hi hehimitanek hir nanwiyen ap nanino ein ein au,” hirak katip karik hirak katip me neimin a? Hirak katip me mit ne Isrel kerek neweikin sip newetiwek. ¹⁹ Te haiu mertei hir ap nen nau wit kerek hirak epei kehimiteni hir nanwiyen nentar hir ap nises him mirak werek werek au.

4

Haiu naanmamre hirras te haiu emu emtike God

¹ Haiu mit miyapir naanmamre hirras emintar him nipaa God ketpim me mit naninen nanu wit kerek hirak kehimiteni nanwiyen hir nanu yaaim nantikerek nanu nanit. Him yaaim im hiram mepu. Yi naanmamre hirras te God kaktipi ap te yi yaino yayit menmen kerek hirak

* 3:2 Nam 12:7 * 3:5 Nam 12:7 * 3:6 Kl 1:23; Hi 3:14 * 3:7 Sam 95:7-11 * 3:8 Eks 17:7; Nam 20:2-5

* 3:11 Nam 14:21-23 * 3:14 Hi 3:6 * 3:15 Sam 95:7-8; Hi 3:7-8 * 3:16 Nam 14:1-35 * 3:17 1Ko 10:10

* 3:18 Hi 3:11

kehimiteni yi yaitiwem. ² Haiu memtau h̄m yaaim me God mar ke n̄paa h̄r m̄t maamer nemtewem. Te menmen h̄r nemtewem ap mekepi mentar w̄ h̄r nemtiwem h̄r neweik̄n sip newetewem. ³ *Haiu m̄t miyap̄r kerek mises h̄m me God, haiu epei mamno wit kerek God kehimitenai haiu mamwi en mamu yaaim mamtikerek mamu mam̄t. N̄paa God kat̄p ke wit ik h̄rak kat̄p kar ik: “Hi han enuk te hi epei hat̄p h̄m iuwe har ik:

‘M̄t miyap̄r kerek ap nis̄sa, h̄r ap te nan̄no wit kerek hi ehimiteni nanu nantikewa taau.’”

God n̄paa k̄riak t̄i metike nepni. Me w̄i eim ere in h̄rak kau kemer̄r m̄t h̄r nanisesik nan̄no nanu nantikerek nanu nan̄t. ⁴ *Me t̄iwei miut̄ip n̄paa m̄t newis h̄m me God mekrerem, h̄ram mat̄ip me w̄i hisp̄nak wik (7) mar im: “W̄i hisp̄nak kiut̄ip (6) nepei au, teipmen me w̄i hisp̄nak wik (7) God kau wein̄m ap p̄ke k̄riak menmen ham au.” ⁵ *Me t̄iwei im h̄rak p̄ke kat̄p kar ik: “M̄t han en ap te nan̄no wit kerek hi ehimiteni nanwiyen taau.” ⁶ H̄m im h̄ram wen mepu, te haiu mertei m̄t han nan̄no wit kerek God kehimiteni nanu nantikerek. N̄paa m̄t miyap̄r nemtau h̄m yaaim me God te h̄r ap nen wit God kahimiteni nentar h̄r neweik̄n sip newet h̄m m̄rak. ⁷ *Mar ek te God k̄imat w̄i ham te m̄t nan̄no wit k̄rak nanu nantikerek. H̄rak kat̄p me w̄i im h̄ram m̄re petepin. Maain tito yap̄rwe epei men me m̄t en neweik̄n sip newet God h̄rak p̄ke kewepyap̄r h̄m im keriuwe menmen Devit ketpim. H̄rak kat̄p,

“Petepin yi yemtau God ketpi menmen yi ap paan tokik (o yenkeperkenum) yeweik̄n sip yewet h̄m me God.”

⁸ *Wit Keinan h̄rak wit God kehimitan Josua keriyei m̄t ker̄i ken te h̄r nantike God nanu nan̄t te h̄rak ap p̄ke kat̄p keteipim me w̄i ham maain h̄ram mamnen te haiu mamno wit k̄rak mamu mamtikerek. ⁹ Mentar menmen im haiu mertei w̄i ham mepu memer̄r haiu m̄t ne weiw̄ik me God haiu mamu yain yain mam̄r ke n̄paa God k̄riak menmen nepei au, me w̄i hisp̄nak wik (7) h̄rak kau yain yain keit. ¹⁰ *Neim̄n h̄r nan̄no nanu nantike God nanu w̄i nan̄no nanu h̄r nan̄naaiw̄r menmen n̄paa h̄r n̄riakem te h̄r han kitet God kat̄p

h̄r yaain. Au h̄r enises h̄m me Kraiss. Menmen im h̄r n̄riakem h̄ram mar ke h̄r nau yain yain nar ke n̄paa God k̄naaiw̄r menmen h̄rak k̄riakem h̄rak kau yain yain. ¹¹ Te haiu yap̄rwe naanempre h̄ras werek werek te haiu mamno wit ke God haiu mamu yain yain mamtikerek mamu mam̄t. Haiu m̄t ap te emweik̄n sip emwet God mam̄r ke n̄paa maamer h̄r n̄riakem.

¹² *Haiu naanempre h̄ras me menmen im mentar h̄m me God h̄ram wein̄m au. H̄ram mepu m̄riak menmen. H̄ram min̄n h̄ne ke his tiknuk enuk, h̄ram mepno n̄m̄n han ketike h̄m̄n ke haiu m̄t, h̄ram mewepyap̄r menmen mau mekrerem kerek haiu m̄t hanhanem o han kitetim, h̄ram meteiknai menmen im h̄ram yaaim o au enum. ¹³ Ap te menmen miut̄ip n̄paa God k̄riakem h̄ram m̄saw̄n te God ap kerteiyem au. H̄rak kertei menmen yap̄rwe haiu m̄riakem h̄rak k̄rem. Maain h̄rak skelim haiu m̄t me menmen haiu m̄riakem.

Jisas h̄rak M̄tik Iuwe Hetpris kaui

¹⁴ *Haiu m̄tik kaui iuwe hetpris ken kau ketike God teit wit k̄rak. M̄tik ik h̄rak Jisas kerekek, h̄rak N̄kan ke God. Te haiu han ekitet menmen wisenum me Jisas kerek haiu mewepyap̄rem. ¹⁵ *Haiu m̄t ap te han tokik mamu mamin̄n menmen yap̄rwe mamnen mamri han kaui haiu mam̄rak enum au. H̄ram mamin̄nai mamri han kaui te hetpris kaui h̄rak k̄re m̄tik han tewen̄nai keriuwe menmen enum haiu ap te mamin̄nem taau. H̄rak han tewen̄nai kentar n̄paa menmen mari han k̄rak kar ke menmen mari han kaui te h̄rak ap kisesim k̄riak menmen enum au. ¹⁶ *Te haiu ap emnaain au. Haiu emitehi God h̄rekes emriuwe h̄m maiu mamno n̄k̄ip m̄rak te h̄rak kak̄sak menmen enum maiu h̄rak kak̄kepai me menmen enum mamri han kaui te haiu emin̄nem.

5

Jisas k̄re Hetpris h̄rak kak̄sak menmen enum maiu kaktaihis

¹ Yi yertei m̄t keriyen haiu mari m̄tik hak kau n̄m̄n ke haiu m̄t haiu mehimitanek h̄rak kekreh̄r kaui kitehi God ke haiu m̄t kewetiwek menmen maiu, h̄rak kewepwar menmen kewet God em me menmen enum haiu m̄riakem.

² *M̄tik hetpris ik h̄rak han tewen̄n m̄t kerek netaritari n̄riak menmen

* 4:3 Sam 95:11; Hi 3:11

* 4:4 Jen 2:2

* 4:5 Sam 95:11

* 4:7 Sam 95:7-8

* 4:8 Diu 31:7; Jos 22:4

* 4:10 Jen 2:2

* 4:12 1Pi 1:23; Ef 6:17; Rev 1:16, 19:5; Jo 12:48

* 4:14 Hi 3:1, 10:23

* 4:15 Hi 2:17

* 4:16

enum h̄ir ap nises God werék werék au. H̄irak han tewenini kentar w̄i ham menmen enum mari han k̄irak h̄irak k̄irak menmen enum kep̄ir ke haiu m̄it.
 3 *H̄irak ap kewepwar God kewet̄iwék menmen me haiu m̄it keriyen au. H̄irak kewepwarem kewet̄iwék menmen m̄irak metike menmen me haiu m̄it kentar w̄i ham hetpris h̄irekes menmen enum mari han k̄irak h̄irak k̄irak menmen enum te God kak̄isak menmen m̄irak enum kaktikewai. 4 *M̄it̄ik kerek hetpris, niuk m̄irak iuwe, te m̄it̄ik ap kehimit̄an h̄irekes kakre hetpris au. God kerekék kehimit̄anek k̄irak menmen im kar ke n̄ipaa h̄irak kehimit̄an m̄it̄ik Eron k̄ire hetpris.

5 *Mar im Kraiss ap kehimit̄an h̄irekes k̄ire m̄it̄ik iuwe hetpris au. God ketp̄iwék kar ik:

“Ti N̄ikan kai. Petepin hi h̄ire Haai kit.”

6 *Me h̄im mau t̄iwei ham God kat̄ip kar ik:

“Ti are m̄it̄ik iuwe pris niuk m̄irak Melkisedek.”

7 *N̄ipaa w̄i Jisas kau t̄i k̄ire m̄it̄ik, h̄irak kitehi God keriuwe h̄im iuwe wan t̄ipar metpen̄in moke nanam̄ir k̄irak. God kem̄tau menmen h̄irak kit̄iwékhiyem, h̄irak kekepik. H̄irak kaa te God k̄ik̄iak kekrit kepu kentar h̄irak kewen han k̄irak kises han ke God. 8 *Jisas h̄irak N̄ikan ke God te h̄irak menmen enum mak̄ip h̄irak ȳnk k̄irak kekek (o meiyeworek) iuwe. Menmen im mak̄ip h̄irak ȳnk k̄irak kekek iuwe, h̄iram mekepik te h̄irak kises han ke God werék werék. 9 H̄irak kises han ke God werék werék te h̄iram meteik̄in m̄it̄ menmen enum ap mau mekre han k̄irak au. H̄irak yaaik te h̄irak kenip God h̄irak kak̄ikaap m̄it̄ kerek nises h̄im m̄irak te h̄irak kaktorhis nanu nan̄it̄ tipmain tipmain enum eik. 10 *God kehimit̄anek h̄irak k̄ire m̄it̄ik hetpris kar ke n̄ipaa m̄it̄ik Melkisedek h̄irak m̄it̄ik iuwe pris kentar menmen Jisas k̄irakem kak̄isak menmen enum maiu.

Yi eiyu eiyir ke m̄it̄ iuwe eiyises h̄im me God

11 Me menmen me Kraiss ketike Melkisedek hi hare at̄pi menmen yap̄irwe te hi ap heteikni yem hetpiyem werék werék au. Yi han enuk yetaritari yau. 12 *In ek h̄iram w̄i me yi m̄it̄ yi yepu ȳire tisa me h̄im me God yentar n̄ipaa enum eik yi yemtau h̄im me God yisesim. Te yi

ap eire tisa au. Yi ap yertei werék h̄im n̄ipaa yi yemteiwem te m̄it̄ik hak p̄ike eknen ekteikniyem te yi eiȳrteiyem werék werék. Yi ȳire m̄it̄ iuwe yaam n̄in̄p̄in heriyai heriyai au. Yi ȳire n̄ikerek kike yaam n̄im, yi ap te yises h̄im me God werék werék wen au. 13 Haiu mertei m̄it̄ miyap̄ir kerek p̄ike nemtau h̄im me God n̄ipaa h̄ir nin̄in nemteiwem, h̄ir netari n̄ire n̄ikerek wen kike naam n̄im me miyerer n̄ir. H̄ir netaritari h̄im yaaim me God h̄ir ap nertei mekam yaaim mekam au enum. 14 *M̄it̄ iuwe nertei naam menmen heriyai heriyai h̄ir nertei menmen ham yaaim menmen ham au enum. Marim m̄it̄ nises h̄im yap̄irwe me God werék werék h̄ir nertei mekam yaaim mekam ham au enum.

6

Haiu m̄it̄ naanemp̄re h̄iras emises h̄im me God werék werék

1 *Haiu ap han ekitet yap̄irwe h̄im me Kraiss n̄ipaa haiu min̄in memteiwem em̄it̄! Haiu emises h̄im m̄irak ham te haiu emisesik werék werék. Haiu ap han ekitet yap̄irwe h̄im n̄ipaa haiu memteiwem marim: Haiu emweik̄in sip emwet menmen enum menipai haiu mami haiu emises h̄im me God, 2 o h̄im m̄it̄ netpaiyem me m̄it̄ nank̄ir m̄it̄ han neriuwe t̄ipar o h̄im me m̄it̄ h̄ir newis his m̄ir em̄antar paan ke m̄it̄ nehimit̄eni nan̄riak menmen me God, o h̄im me haiu mami maain God p̄ike kak̄ikekyai haiu m̄it̄ yap̄irwe kak̄inkai p̄inan mamno wit k̄irak p̄inan mamno wit enuk si tat̄in tat̄ikneni. 3 God hanhan ek̄ikepai te haiu emises h̄im m̄irak ham te haiu emisesik werék werék.

4 Hi hat̄ip menmen im hentar m̄it̄ han kerek n̄ipaa nertei h̄im me God nisesim werék, h̄ir neit menmen yaaim God keriuwetem meke wit k̄irak man. God H̄im̄in Yaaik kekiuwe kan kau kek̄re han k̄ir. H̄ir nanweik̄in sip nanwet God mam̄irkeik te haiu p̄ike mam̄ipor mamri han k̄ir te h̄ir nanweik̄in sip nanwet menmen enum p̄ike nanisesik? 5 *H̄ir epei nertei h̄im me God kerek h̄ir nisesim em h̄iram yaaim. H̄ir epei n̄ir menmen iuwe me God kerek epei man mau n̄im̄in ke haiu m̄it̄ me w̄i im. 6 *H̄ir m̄it̄ nanweik̄in sip nanwet h̄im yaaim me God mam̄irkeik te haiu mam̄kepi h̄ir p̄ike enisesim? Taauye! H̄ir ap p̄ike enisesim au nan̄antar h̄iram m̄ire h̄ir p̄ike nenep Jisas newenkekik kau nu tentarak̄it te m̄it̄ han ne t̄i n̄ir menmen im h̄ir nat̄ip̄ enum me Kraiss.

* 5:3 Lev 9:7, 16:6 * 5:4 Eks 28:1 * 5:5 Hi 1:5; Sam 2:7 * 5:6 Sam 110:4; Hi 6:20, 7:1, 17 * 5:7 Mt 26:39-46 * 5:8 Fl 2:6-8 * 5:10 Sam 110:4 * 5:12 1Ko 3:1-3 * 5:14 Ro 16:19; Fl 1:10 * 6:1 Hi 9:14
 * 6:5 1Pi 2:3 * 6:6 Mt 12:31; Hi 10:26-27; 1Jo 5:16

7 Mít kerek nemtau hím me God hír nóre tí kerek hawí kamíp h́rak yaaik ḱre típar te h́rak kakníp menmen kerek mít namír em h́ram mamwo yaaim, God han yaaik keriuwerem. 8 *Mít kerek ńpaa nises God te in ek neweikín sip newetíwek h́r nar ke tí enuk waaí enum ḿre tík tík yenkis enum mewim. H́rak tí enuk weiník. God han enuk kakriuweri kaktíp h́r enun nar ke tí enum, h́rak kakwírí nanáno si tatíkneni.

9 Nai yinan hi hetpi hím im me mít enun neweikín sip newet God te hi han ekítet yi mít miyapír eirák menmen marim au. Yi eirák menmen yaaim eisesim te God kakíkepi kaktihis. 10 *God h́rak ap enuk te h́rak ap han ekítet menmen yi yisesim au. H́rak kertei menmen yi epei yírakem, yi yeteikín yi hanhan yeriuwerek yi yíkaap mít miyapír kerek nises hím ḿrak, yi yekepi ńpaa ere in yentar yi yises hím ḿrak. H́rak han kakítetim. 11 *Hi hanhan yi mít miyapír niutíp niutíp yi wen eiyises menmen me God wísenum eimeriyíwek te maain wí Jisas píke kaknen h́rak kaktihis. Yi yírak menmen marim ere wí yi yayu tí h́ram epei au. 12 Hi h́napen yi yayu yain yain me menmen me God au emít! Yi eiyises menmen iuwe yayír ke mít kerek han kítet hím me God h́r nemeriyíwek píke kaknen te h́r nanít menmen yaaim ńpaa God katíp kakwet haiu mít em.

Haiu han ekítet menmen wísenum

13 Ńpaa wí God katíp Ebrahim hím ḿrak, h́rak ketpíwek hím manp h́rak kakises menmen h́rak epei ketpim. H́rak ketpíwek hím manp keriuwe niuk ḿrak hírekes kentar h́rak Mítík Iuwe God, mítík keiyak ap te iuwe kakinének taau. 14 *H́rak ketpíwek kar ik: “Ebrahim, maain hi herekyut menmen yaaim hi ewetut nepenyerer nei yapírwe.” 15 Epei au, Ebrahim kau kemerír menmen God ketpíwekem h́ram mamnen. H́rak kemeriyíwem ere h́rak ketíwem. 16 *Menmen mítík katíp h́rak kakisesim h́ram mar im. H́rak katíp keriuwe niuk me mítík hak iuwe h́rak kinének te mít nemtewek h́r nekiyan nau neit natíp nar ik: “H́ram werek h́rak kakises hím ḿrak.” 17 God hanhan keteiknai haiu mít kerek mamít menmen ńpaa h́rak katíp kakwetaiyem, h́rak keteiknai h́rak kakises hím ḿrak te h́rak katíp hím iuwe keriuwe niuk ḿrak. 18 *Menmen im wik me God matíp hím iuwe, h́ram matíp meriuwe niuk ḿrak

h́ram meteiknai h́ram ap te mamweikín au, te God ap kemitaipín keriuwerem au. H́ram mekepái merekyei haiu han yaaik tokik emu ere maain haiu mamít menmen God katíp kakwetaiyem. 19 *Haiu mertei maain Krai kakíkepai kaktaihis te menmen in mekepái haiu han tokik mepu mar ke nu nekenik metenen nu h́rak kerp. Menmen im haiu misesim h́ram mamkepái mamír ke waaí o anka kewik ketenen sip kekre wan. Menmen haiu misesim h́ram mar ke híne ken keremir laplap ḿwapín haau me God kewiyen te haiu metikerek mau han kiutíp. 20 *Jisas h́rak kinín ken wit ke God. H́rak epei ken kau kekre haau me God kewi h́rak kekrehír kau kekepái. H́rak mítík iuwe kaku kakít kakre hetpris típmain típmain kakír ke mítík iuwe pris Melkisedek kaku.

7

Melkisedek h́rak mítík iuwe pris

1 *Jisas h́rak Mítík Iuwe Hetpris kar ke Melkisedek kentar menmen im. Melkisedek h́rak mítík iuwe hetpris ke God kerek kinín naanḿpre menmen yapírwe. Wí ńpaa Ebrahim ketike mít ńrak nenep mít iuwe kerek naanḿpre mít ne wit hispínak (5) h́r naníp nenepi. Epei au, h́r wen nepnen wit kír, mítík Melkisedek kewen yipírek ketike mít ńrak, h́rak ketpíwek hím yaaim kar ik: “God kerek yi menmen yaaim naanmamri.” 2 Ebrahim kenke menmen yapírwe h́rak ketike mít ńrak netíwem me mít h́r naníp nenepi, h́rak kewepim mar hiswiyen (10), h́rak kewetíwek ṕnam miutíp, Ebrahim ketením mar hispínak tekyaaít (9). (Haiu meweikín niuk me Melkisedek mamre hím maiu h́ram matíp “Mítík Iuwe kises menmen yaaim.” Melkisedek h́rak mítík iuwe king kinín naanḿpre mít ne wit Selem. Niuk im Selem h́ram matíp “Wit mít nekiyan newik.” Te niuk ḿrak ham matíp h́rak “Mítík iuwe king kenip mít nekiyan enu enít.”) 3 *Ńpaa mít ap newis t́wei netpai miye háa ńrak o maamrer ńrak h́r neimín au. H́r ap netpai h́rak kaa o au te haiu han kítet h́rak ḱre Níkan ke God kentar h́rak wen kau keit. H́rak kau ḱre mítík iuwe pris kaku kakít típmain típmain enum eik.

4 Yi mít yi yertei h́rak mítík iuwe. Ebrahim han kítet Melkisedek h́rak iuwe kinének te h́rak kenke menmen ḿrak h́rak ketíwem me wí kerek h́rak kenep

* 6:8 Jen 3:17-18 * 6:10 Hi 10:32-34 * 6:11 Hi 3:14 * 6:14 Jen 22:16-17 * 6:16 Eks 22:10-11 * 6:18 Nam 23:19; 1Sm 15:29 * 6:19 Lev 16:2-3, 12, 15 * 6:20 Hi 5:6 * 7:1 Jen 14:17-20 * 7:3 Sam 110:4; Hi 5:5-6, 7:15-17

mít, hírak kewetíwek pínam miutíp, hírak ketenen pínam mar hispínak tekyaaít (9).
 5 *Mít han kerek hír nepenyerer ne mítík Livai hír níríak menmen me mít pris. Hím me God Moses kewisim mau tíwei matíp hír hekrit hekrit nanri pínam miutíp me menmen hiswiyen (10) mít ne Isrel nantenenim me ní mír o menmen mít han nanwetírem. Hír mít yapíwe ne Isrel hír nepenyerer ne Ebrahim te mít pris nari menmen me paaprer nír. Menmen im híram yaaim. 6 Te Melkisedek hírak ap ke weiwík me Livai te kenmak hírak kari menmen miutíp me Ebrahim a? Hírak ap ke weiwík mír te hírak kari menmen miutíp me menmen mar hiswiyen (10) Ebrahim ketenenim keriyaam me mít nepei naa. Hírak keriyaam kentar hírak mítík iuwe kinín Ebrahim. Hírak keit menmen pínam nepei au, hírak ketpíwek hím yaaim kar ik: “God kakrekýi menmen yaaim.” Haiu mertei Ebrahim hírak iuwe kentar nípaa God ketpíwek hím yaaim kakisesim kakrekýíwekem. 7 Haiu mertei mítík kerek katíp mítík hak hím yaaim kar ik: “God kakrekýut yaaim,” mítík ik katíp menmen im hírak kinín mítík kemtau hím mírak kentar hírak kekrehír ke God hírak ketpíwek menmen yaaim. 8 Mít pris kerek nari menmen miutíp me menmen mar hiswiyen (10) mít ne Isrel netenenim, maain mít han ne mít hír nani, te Melkisedek kerek kari menmen miutíp me Ebrahim, hím me God mau tíwei matíp hírak ap te kaki au. Hírak kaku kakít. 9 Livai maam nípu kírak Ebrahim kewet Melkisedek menmen miutíp me menmen hiswiyen hírak ketenenim. Te híram yaaim haiu matíp nípaa mítík Livai kewet mítík Melkisedek menmen. Markeik te Livai kewet Melkisedek menmen em? Miye winaak wen au me wí Ebrahim kepnen wit. 10 Melkisedek hírak kewen yipír Ebrahim keit yayiwe, te Ebrahim kewetíwek menmen. Ebrahim hírak maam nípu ke Livai te híram mar ke hírak kewet Melkisedek menmen kekrehír ke Livai. Te haiu mertei Melkisedek mítík iuwe kinín Livai.

Menmen me pris Melkisedek píke mekrit te menmen me Livai epei au mesi meit.

11 Nípaa God katíp mít hím mírak hír newisim mekre tíwei. Hím im matíp maain God kakíkehír ke menmen me mít pris ne weiwík me Eron. Menmen im meteiknai menmen mít pris in hír níríakem híram ap te mamísak menmen enum mít níríakem au. Te God kewis mítík pris hak kíríak menmen kar ke mítík

pris Melkisedek nípaa kíríakem. Hírak ap kises menmen mar ke mít pris ne weiwík me Eron hír níríakem au. Hím kerek God katíp Moses em mít pris ne weiwík me Eron, hír nepenyerer ne maam nípu kír Livai, hír neit hím im me God hír newepyapírem natíp mít miyapír ne Isrel em. Hír yapíwe nisesim. 12 Te in ek mítík hak iuwe kekrehír ke mít pris me weiwík me Eron. Hím me Moses mít pris natíp mít em híram ap mamu weiním au. Híram mamísi te hím ham me God mamíkehír mírak. 13 Mítík ik kerek hím me God mau tíwei metpim, hírak ap ke weiwík me mít pris ne Levi au. Hírak ke weiwík ham. Mít ne weiwík mírak nípaa enum eik ere in hír ap nóre pris nen newis menmen newepwarem newet God em au. 14 *Haiu mít yapíwe mertei Mítík kau iuwe Jisas miye pírak winaak hírak ke weiwík me Juda. Hím me Moses mau tíwei ap matíp mít ne weiwík im hír nóre pris au. Nepenyerer ne Livai keriyen. Te Mítík kau iuwe hírak kóre pris kekrehír ke mít pris ne weiwík me Livai te menmen mír híram nepei au mesi.

Jisas hírak Mítík Iuwe Pris hekrit hekrit kar ke Melkisedek

15 In ek haiu mertei werek werek God kekrehír ke pris ne nípaa ein netike hím hír nisesim me wit kerek hírak kehimitan Mítík Iuwe hak Kraís hírak hetpris kises menmen ham kar ke nípaa Melkisedek hírak kisesim. 16 Hírak kóre hetpris kentar God ap han kitet hím nípaa hírak katíp Moses em matíp mít pris hír ne weiwík miutíp me Livai keriyen. Hírak han kitet hírak mítík iuwe ap te kaki au, te hírak kehimitanek hírak mítík hetpris. 17 *Hím im yaaim mentar hím me God mau tíwei matíp mar im: “Ti ehu ehít tipmain tipmain enum eik. Hi ahimítenit tí are Mítík Iuwe Hetpris hises menmen har ke Melkisedek kisesim.” 18 God nepei kesak hím mírak nípaa hírak katíp Moses em mít nisesim kentar menmen me hím im mít nisesim ap mekepai menpai haiu mít yaain te haiu mamu mamtike God taau! 19 *Hím me Moses mít nisesim ap te mamníp menmen ham miutíp nípaa enum híram mamre yaaim au. In ek God kewetai hím yaaim me Kraís híram minín hím me Moses nípaa ein te haiu mertei haiu emisesim híram mamkepai haiu mamtike God mamkiyan mamú mamít.

20 Haiu mertei wí God kehimitan Jisas hírak kóre hetpris, hírak katíp hím iuwe hírak hírekes kakises menmen im, hírak ketpim. Nípaa mít hír nóre pris, God ap

* 7:5 Nam 18:21 * 7:14 Jen 49:10; Ais 11:1; Mt 2:6; Rev 5:5

* 7:17 Sam 110:4; Hi 5:6

* 7:19 Hi 9:9

* 7:21

ketpor h̄im iuwe kar ke h̄irak kat̄ip Krai-
em, te h̄ir n̄ire pris au. ²¹ *Te Jisas h̄irak
k̄ire hetpris w̄i kerek God kat̄ip h̄im iuwe
kehimi+tanek kat̄ip kar ik:

“Hi God hi M̄it̄ik Iuwe hi hetput heriuwe
h̄im mai iuwe hi ap te aweik̄in han
kai at̄ip menmei ham au. Ti ehu
eh̄it har ke pris tipmain tipmain
enum eik.” ²² *Haiu mertei h̄im im
God ketpim me Jisas h̄iram yaaim
iuwe, h̄iram min̄in h̄im me n̄ipaa
ein God kewet Moses em te m̄it̄
miyap̄ir newenhi nisesim.

²³ Menmen im h̄iram ham. N̄ipaa pris h̄ir
yap̄irwe nentar h̄ir naa, m̄it̄ han nekreh̄ir
k̄ir nar kerekek kerekek me tito yap̄irwe.
M̄it̄ik kiut̄ip ke h̄ir m̄it̄ ein ap kaku tipmain
tipmain enum eik au. ²⁴ Jisas kerekek
h̄irak kaku kak̄it tipmain tipmain enum
eik, te h̄irak h̄irekes k̄ir̄iak menmen m̄it̄
pris n̄ir̄iakem. M̄it̄ik hak ap te kak̄ikreh̄ir
k̄irak taau kak̄intar h̄irak ap p̄ike kaki au.
²⁵ *Te Jisas Krai h̄irak kak̄ikaap werek
werek haiu m̄it̄ miyap̄ir kerek mises God
mentar haiu mises h̄im me Krai. H̄irak
kak̄ikepai kak̄intar h̄irak kaki au. H̄irak
kaku tipmain tipmain enum eik, h̄irak kau
ketike God kit̄iwekhi me haiu m̄it̄.

*Jisas k̄ire Hetpris kin̄in hetpris ne n̄ipaa,
h̄irak kak̄ikepai haiu m̄it̄*

²⁶ *Jisas kerekek h̄irak M̄it̄ik Hetpris
yaaik te kak̄ikepai. H̄irak m̄it̄ik yaaik,
han k̄irak yaaik prar enuk keit, menmen
enum ap mau mekre han k̄irak au. H̄irak
k̄inaaiw̄ir haiu m̄it̄ enun mau t̄i h̄irak God
kenipek kau ketikerek h̄irak niuk m̄irak
wisenum. ²⁷ *H̄irak ap kar ke hetpris
ne n̄ipaa ein au. Menmen h̄ir newep-
warem newet God em h̄iram ap yaaim
te mam̄sak o mamwap̄in menmen enum
me m̄it̄ tipmain tipmain enum eik au. Te
hekrit hekrit h̄ir n̄ir̄iakem. H̄ir nin̄in
newepwar menmen me menmen enum h̄ir
h̄iras n̄ir̄iakem nepei au, h̄ir newepwar
menmen newet God em me menmen enum
m̄it̄ han n̄ir̄iakem. Te Jisas ap kar ke m̄it̄
en au. H̄irak k̄ir̄iak im miut̄ip me w̄i
n̄ipaa h̄irak kaa kentar nu tentarak̄it, h̄irak
kewepwar h̄irekes kewet God ȳink k̄irak
h̄irak yaaik te kak̄isak menmen enum
haiu m̄it̄ miyap̄ir m̄ir̄iakem. Te h̄irak ap
kakinipem kak̄teipim au. Kiut̄ipen kerekek.
²⁸ *H̄im n̄ipaa God kewet Moses em m̄it̄
miyap̄ir enisesim h̄iram mehim̄itan m̄it̄
n̄ire hetpris, te m̄it̄ in h̄ir yaain au, God
kat̄ip h̄ir m̄it̄ enun mau mekre han k̄ir.
Te keriuwe h̄im ham God ketpim h̄iram

m̄ikaru man, h̄irak kat̄ip h̄im iuwe ke-
himi+tan N̄ikan k̄irak Jisas h̄irak k̄ire het-
pris. H̄irak kerekek ap k̄ire m̄it̄ hetpris han
kerek n̄ir̄iak enum au. H̄irak n̄ipaa ein ere
in tipmain tipmain enum eik h̄irak yaaik
kerekek.

8

*Jisas k̄ir̄iak menmen k̄ire hetpris keit
w̄inak yaaik keit wit ke God*

¹ *Menmen hi hetpiyem h̄iram im. Het-
pris kaiu karik h̄irak kepu kar ke hi nepei
hetpiyem. H̄irak kau ketike M̄it̄ik Iuwe
God tau wit k̄irak kau niu. H̄irak kau ken
menep his yaaim m̄irak kerek m̄it̄ iuwe
naanm̄ipre menmen yap̄irwe newiyen.
² H̄irak kewiyen k̄ir̄iak menmen hetpris
k̄ir̄iakem. H̄irak k̄ir̄iakem kekere w̄inak
God h̄irekes kimaak. W̄inak kerek n̄ipaa
God kat̄ip Moses kimaak, h̄irak h̄im̄in ke
w̄inak ik God h̄irekes kimaak keit wit
k̄irak. M̄it̄ au.

³ H̄im n̄ipaa God kewet Moses em m̄it̄
miyap̄ir enisesim, h̄iram mehim̄itan m̄it̄
hetpris h̄ir newepwar menmen newet God
em, h̄ir nenep samiyak newet God em.
M̄it̄ik kaiu Iuwe Hetpris ekwepwar men-
men ekwet God em kar ke m̄it̄ in nete-
nen menmen newet God em. H̄irak kete-
nen menmen au, h̄irak ap k̄ire hetpris
auye. ⁴ M̄it̄ik kaiu Iuwe Jisas h̄irak kau
t̄i ik h̄irak ap kakre pris au ek̄intar m̄it̄
nau n̄ire pris newepwar menmen newet
God em h̄ir nises h̄im n̄ipaa God kewet
Moses em te m̄it̄ enisesim. Te h̄ir nan-
wis Jisas kak̄ir̄iakem taau. ⁵ *Menmen im
h̄ir n̄ir̄iakem nar ke pris netike w̄inak
ik kerek h̄ir n̄ir̄iak menmen mekrerem,
h̄iram h̄im̄in keremem. H̄iram h̄im̄in
mises menmen mau wit ke God. Menmen
im h̄iram mises menmen meit wit ke God,
te w̄i n̄ipaa Moses kakime w̄inak ke God,
God ketp̄iwek h̄im iuwe kar ik:

“Ti ehises menmen im werek mam̄ir ke
n̄ipaa ti heit min̄iu (o neiȳip) eik hi
heteiknutem.” ⁶ *In ek Krai h̄irak
k̄ir̄iak menmen me hetpris h̄iram
yaaim min̄in menmen m̄it̄ han pris
n̄ipaa n̄ir̄iakem. H̄irak kin̄ini kar ke
h̄im ham God kat̄ip Jisas em kewet
haiu m̄it̄ em h̄iram yaaim min̄in h̄im
me n̄ipaa maamer nau nisesim.
H̄iram min̄in h̄im n̄ipaa mentar h̄im
ham im mamkepai werek werek.
H̄im me n̄ipaa au, m̄ikaap maamer
kike keremem.

H̄im ham yaaim min̄in h̄im me n̄ipaa ein

* 7:22 Hi 8:6, 12:24 * 7:25 Ro 8:34; 1Jo 2:1 * 7:26 Hi 3:1 * 7:27 Hi 5:3 * 7:28 Hi 5:1-2 * 8:1 Hi 1:3,
3:1, 10:12, 12:2 * 8:5 Kl 2:17; Hi 9:23; Eks 25:40 * 8:6 2Ko 3:6; Hi 7:22, 9:15

⁷ Hîm me nîpaa ein God hîrak kewet Moses em hîrak ketpim hîram yaaim mekepai werek werek, kenmak te hîrak pîke ketpai hîm ham? Hîrak ketpai hîm ham haiu emisesim kentar hîm me nîpaa ap werek werek mamkaap haiu mî miyapîr haiu mamre yaain, au haiu mîre enun. ⁸ *God katîp hîm me nîpaa ap yaaim mîrîak mî miyapîr yaain au. Haiu mertei hîm im yaaim mentar God katîp kar ik:

“Hi Mîtik Iuwe atîp yi eiyîmwewem. Maain wî ham mamnen te hi atîp mît ne Isrel netike mît ne Juda hîm mai ham yaaim hîr nanwenhi nanisesim. ⁹ Hîm mai ham yaaim mî nanisesim ap mamre hîm nîpaa hi atîp maamerer ni yem au, me wî hi hanhan heriuweri heriyei nînaaiwîr Isip. Hi ap aweti hîm mar ke nîpaa ein hi hewetîrem hentar hîr ap nisesim werek werek au. Te hi eweikînsip hewet maamerer ni nenterim.

¹⁰ *Maain wî hîm me nîpaa ein hîram epei au, hi Mîtik Iuwe God hi etpi yi mît ne Isrel hi aweti hîm mai ham yaaim yi eiwenhi eisesim marim. Hi ewisîm mamu mamîkre han ki te mît ap nanîtpi nanri han ki yi eiyisesim. Au, yi hîras hanhan eiyisesim weinîm. Hi are God ki yi eire mî miyapîr nai.

¹¹ Maain mît niutîp niutîp ap nantîp heiyiuwerer nîr o kikrek nîr o nîr yinan nar ik: ‘Yi eiyîrtei menmen me Mîtik Iuwe God.’ Hîr ap te nanîtporem au nanîntar mît yapîrwe niutîp niutîp neimîn iuwe o neimîn mît weinîm, hîr yapîrwe nanîrteiya werek werek.

¹² *Hi tewen han tewenîni ahîsak menmen enum mei mekre han kîr hi ap pîke han kakitetim han enuk ariuwere au.” ¹³ Hîm me nîpaa ein God kewet Moses em hîrak ketpim hîram enum tokim mentar in ek God ketpai hîrak pîke kakwetai hîm ham yaaim haiu emisesim hîram mamîkrehîr mîram ham. Haiu mertei hîm hîram enum tokim maain kike hîram mamno mamît mamre laplap enum tokim mît newîrem meit.

9

Hetpris ke nîpaa ein kewet God menmen

¹ *Haiu wen han ekitet menmen me wî nîpaa God kinîm kewet maamerer nai

ne Isrel kontrak ke hîm mîrak hîr enisesim. Hîrak katîp hîm manp me menmen markeik te hîr enisesim enwenînpi niuk mîrak. Hîrak katîp hîm ham me wînak mît nîmaak te newenîpi niuk mîrak nekrerek.

² *Hîr newîr sel hîram mîwapîm wînak ik. Haau wik meit nîmîm. Haau kerek mau menep ya weipîr hîr nenewem ‘Haau mît nehimîtanem me God.’ Menmen metenen si heureka metike kînaan niu mei kerek mît newepwarem newet God em, hîram mîwaaî mekre haau im. ³ *Hîr nîmîan laplap meiyam mau weipîr mîwapîm haau ham mau mîkaru. Hîr nenewem ‘haau me God kewi.’ Hîr nerjuwesîsem te mît ap nanînori au emît! ⁴ *Menmen ham im mau mekre haau im e. Hîr newen gol sisi meweikîm mîre tîpar mentar kînaan kerek hîr nesi menmen mîre semi yairep hîram menterim. Kînaan im mepu metike bokis hîr newen gol menterik hîr nenewek “bokis ke kontrak” nentar nan hîm me God mewim hîram mîwaaî mekreerek. Mît nîme mîm kiutîp kîre gol hîr newisîk kekrerek. Mît nîpaa newis menmen ham mana kerek nîpaa God kewet mît ne Isrel em neit wît weinîk mît auri, hîr newisîm mekreerek. Menmen im mau mekre bokis metike nu paap ke Eron kerek nepei kaa nîpaa God kenip tîwei hîram mewo miyakîrem. Im metike nan wik nîpaa God kewis hîm mîrak mewim kewet Moses em mît enisesim, menmen im yapîrwe mîpwaai mepîkre bokis ik e. ⁵ *Hîmîm me mîtikît ensel wik hakît niuk mîrakît Serapim kerek mît newis gol mîwapînem hîram merp mentîr bokis mau niu naanmîpre kînaan kerek God kesak menmen enum me haiu mît kentarim. Hîmîm wik me ensel mehîmîtan menmen iuwe me God merhîhe mau mekre haau im e. In ek hi hînapen etpi menmen yapîrwe miutîp miutîp hîr nîrîakem neriuwerem au. Yi epei yerteiyem werek werek.

⁶ *Hîr nemani menmen im werek werek hi nepei hetpiyem, mît pris hekrit hekrit hîr nen haau iuwe me God menep ya weipîr, hîr newepwar menmen newet God em. ⁷ *Te mîtikît iuwe hetpris kiutîp kerekek hîrak ken haau kike kerek mîkaru mîrapît me haau iuwe, wî miutîp me tîto miutîp. Hîrak ken kekke haau im ketenen hemkre me samiyak hîrak kewepwarem te hîrak kakwet God em hîrak kakîsak menmen enum hîrak ketike mît ne Isrel netaritari nîrîakem. ⁸ *Hîm me God nîpaa hîrak kewet Moses em hîram ap

* 8:8 Jer 31:31-34 * 8:10 Hi 10:16 * 8:12 Hi 10:17 * 9:1 Eks 26:1-30 * 9:2 Eks 25:23-40 * 9:3 Eks 26:31-33 * 9:4 Eks 30:1-6, 25:10-16, 16:33; Nam 17:8-11; Diu 10:3-5 * 9:5 Eks 25:18-22 * 9:6 Nam 18:2-6 * 9:7 Eks 30:10; Lev 16:2-34 * 9:8 Hi 10:19-20

mewis m̄t h̄r nan̄no haau kike kerek m̄t neh̄im̄tan God kewi au. Marim God H̄m̄n Yaaik keteiknai w̄i kerek m̄t wen nises h̄m me Moses, h̄r netike God ap nekiyan nau neit au. ⁹ *H̄m im me Moses meriuwes̄s m̄t nan̄no nan̄kre haau kike h̄ram m̄re h̄m̄n meteiknai w̄i im menmen yap̄rwe m̄t pris newepwarem newet God em h̄ram ap mam̄nip han ke haiu m̄t enun kakre yaaik. ¹⁰ *H̄m m̄rak im h̄ram naanm̄prai me menmen haiu mam̄m o t̄ipar haiu mam̄m o mam̄rkeik haiu mam̄r te God kat̄ip haiu m̄t yaain. Menmen im h̄ram h̄m me naanm̄prai ere w̄i God p̄ike kaknip menmen yap̄rwe h̄ram yaaim.

Jisas Krai kewepwar hemkre m̄rak kewet God em

¹¹ *Te Krai epei kan k̄ire Hetpris kaiu kewetai menmen m̄rak yaaim epei man. H̄rak k̄ir̄iak menmen ma ke pris h̄rak ken kekre w̄inak ke God keit wit k̄rak, h̄rak yaaik kin̄n w̄inak ke God kau t̄i me n̄paa ein. H̄rak kin̄n w̄inak kau t̄i kentar t̄i ap nimaak, h̄rak ap menmen me t̄i au. H̄rak k̄ir̄iak menmen me wit ke God. ¹² Me w̄i n̄paa kerek Krai kaa ken kekre haau kerek God h̄rekes kewi, h̄rak ap keit hemkre me samiyak kewepwarem kewet God em k̄ire pris n̄riakem au. H̄rak keit hemkre m̄rak epei mewen keiȳm ken haau kerek God kewi kewepwarem kewet God em. H̄rak ken kekerekek kewen hemkre miut̄ipen mekrekek, h̄ram yaaim te h̄rak ap p̄ike kaknipem au. H̄ram yaaim te h̄rak kekepai kaktaihis haiu mantikerek mamu tipmain tipmain enum eik. ¹³ *Markeik te hemkre me meme o bulmakau mamkaap haiu m̄t? H̄ram mamkepai mam̄r im. M̄t han h̄r netenen menmen God kat̄ip: “Yi m̄t ap yetenen menmen im,” te maain God kakt̄ip h̄r ȳnk k̄ir enuk kak̄interim. Ȳnk k̄ir enuk ere m̄t pris h̄r enin̄n en̄t hemkre me meme metike hemkre me bulmakau, im metike si waniu (o win) me ȳnk me bulmakau n̄kik h̄r neiȳm nen new̄rem mentar ȳnk ke m̄t in. Epei au, h̄m me God mat̄ip h̄r p̄ike yaain nentar menmen im mesak menmen enum mau ȳnk k̄ir. ¹⁴ *Hemkre me meme metike bulmakau mesak menmen mau ȳnk kaiu keremem te Krai h̄rak iuwe kin̄n meme metike bulmakau, hemkre m̄rak yaaim min̄n hemkre m̄ram, h̄ram mesak menmen enum mekre han kaiu. God H̄m̄n Yaaik kekepik h̄rak kerek yaaik k̄ir̄iak menmen

enum au te h̄rak kewepwar hemkre m̄rak kewet God em. Te hemkre m̄rak yaaim mamkaap haiu m̄t h̄ram mesak menmen enum mekre han kaiu, te haiu emises God werek werek kerek kaku kak̄it tipmain tipmain enum eik.

Hemkre me Jisas m̄kaap h̄m ham yaaim God kewetaiyem

¹⁵ *Jisas k̄ikaap h̄m ham yaaim m̄t enisesim h̄ram m̄karu man mentar n̄paa h̄rak kaa kesak menmen enum haiu m̄t kerek mises h̄m ham me n̄paa enum haiu m̄riakem. Jisas kau n̄im̄n ke haiu m̄t metike God k̄ikaap h̄m ham yaaim m̄t enisesim h̄ram m̄karu man te haiu m̄t kerek God keh̄im̄teni haiu m̄t n̄rak haiu mantikerek mamu tipmain tipmain enum eik mam̄t menmen yaaim m̄rak mam̄r ke n̄paa God ket̄ipim h̄m iuwe. Jisas kaa te haiu mam̄t menmen yaaim im.

¹⁶ Haiu mertei m̄tik hak kertei maain h̄rak kaki, h̄rak kewis̄m menmen mau t̄wei mat̄ip markeik te h̄rak kak̄inke t̄i metike menmen yap̄rwe h̄rak naanm̄prewem kakwet n̄kerek n̄rak em. Menmen im h̄rak kewis̄m mau t̄wei h̄ram niuk m̄rak “T̄wei me han.” Maain kerekek w̄i haai kaki, n̄kerek n̄rak nan̄t menmen mam̄r ke n̄paa h̄rak kewis̄m mau t̄wei. ¹⁷ Haai wen kepu, te t̄wei kerek h̄rak kewis̄m em h̄ram wen mepu wein̄m. Te maain h̄rak kaki, t̄wei h̄ram meh̄im̄tan menmen me n̄kerek h̄r nant̄iwem. ¹⁸ Marim n̄paa m̄t nenep samiyak h̄ram maa hemkre m̄ram mewen h̄ram menip h̄m im mekrit mau meit. Haiu mat̄ip h̄m im h̄ram ap mekepai werek au kerek God kin̄n kat̄ip Moses em h̄rak hanhan m̄t enisesim te m̄t wen nenep menmen maa te h̄m im mekrit mau meit. ¹⁹ *W̄i n̄paa Moses kenip h̄m im mekrit mau meit h̄rak kin̄n kat̄ip m̄t ne Isrel h̄m yap̄rwe God ket̄ip̄wekem h̄rak kewis̄m mau t̄wei te m̄t miyap̄r nanisesim. H̄rak ket̄ipor epei au, Moses keit hemkre me bulmakau n̄kim metike meme kerek h̄r epei nam̄ip hemkre m̄ram mewen, h̄rak keit t̄ipar metikerem, h̄rak kesi tepnek me sipsip m̄re ȳwir metike timen niuk m̄ram Hisop, keiȳm ken kemt̄it mau hemkre h̄rak kewis̄m mentar t̄wei h̄m me God kewet Moses em mau mekrekerem, kewis̄m mentar im metike ȳnk ke m̄t miyap̄r yap̄rwe. ²⁰ *H̄rak wen kewis̄m mentar t̄wei metike m̄t miyap̄r; h̄rak ket̄ipor kar ik: “Samiyak menmen nepei maa hemkre m̄ram mewen h̄ram meteikni yi

* 9:9 Hi 10:1-2

* 9:10 Lev 11:2, 25, 15:18; Nam 19:11-13

19:9, 17-19; Hi 10:4

* 9:14 1P1 1:18-19; 1Jo 1:7; Hi 6:1

* 9:20 Eks 24:8

* 9:21 Lev 8:15, 19

* 9:11 Hi 3:1, 10:1

* 9:13 Lev 16:3, 14-16; Nam

* 9:15 1Ti 2:5; Hi 8:6

* 9:19 Eks 24:3, 6-8; Lev 14:4, 6

epei yewenhi yatip yi eiyises him me God nipaa h̄rak katip yi eiyisesim.”²¹ *Marim h̄rak keit hemkre im metike tipar kewisim mentar winak ke God ketike menmen yapirwe mekrerek kerek mit nererik newenepi God neriuwerem.²² *Tis, h̄m Moses kewisim mekre tiwei h̄ram matip menep menmen yapirwe nipaa h̄ram ap yaaim mit newenepi God neriuwerem hemkre h̄ram m̄riakem h̄ram m̄re yaaim. Haiu merite mit newen hemkre me menmen keremem te God kakisak menmen enum maiu mekre han kaiu, o au en, taau.

Krais kewepwar hemkre m̄rak kakisak menmen enum me haiu mit

²³ *Menmen weinim im mau ti h̄ram mar ke h̄m̄n me menmen iuwe meit wit ke God, Moses kewen hemkre menterim te h̄ram m̄re yaaim. Te menmen mau wit ke God h̄ram iuwe te hemkre im menipem yaaim au. Hemkre ham maminem mamnip menmen iuwe mau wit ke God h̄ram yaaim te haiu mit mantike God mamkiyan mamu mamit.²⁴ *Krais nepei kenipem h̄ram yaaim kentar h̄rak ap ken kekere winak kerek mit nimaak kau ti nehimitanek me God au. H̄rak ken wit ke God kerek in ek h̄rak kau keit menep ninaan me God kitiwekhi me haiu mit miyapir.²⁵ Krais ken kekere haau me God kewi kewepwar hemkre m̄rak miutipen keremem. H̄rak ap kewepwarem yapirwe kar ke nipaa mitik pris kir̄iakem au. Me wi miutip miutip me tito yapirwe h̄rak pris ken haau kerek mit nehimitanek me God kau kekere h̄rak kewepwar hemkre me samiyak mei kewet God em. Te Krais au, miutipen keremem.²⁶ H̄rak ap ken haau me God kewi yapirwe kar ke mitik iuwe pris kir̄iakem au. H̄rak ken kewepwar h̄rekes yapirwe te h̄rak kaki kakintar nu tentarakit yapirwe me wi nipaa God kir̄iak ti ketike nepni ere in. Au, in ek h̄rak kan kau ti kaa miutipen kerek h̄ram werek. Me wi menep menmen me nipaa h̄ram epei au mamisi, h̄rak kan kakisak menmen enum mau mekre han kaiu keriuwe hemkre m̄rak mewen h̄rak kewepwarem kewet God em miutipen keremem.²⁷ *Mit miyapir yapirwe nani te maain hir̄ nanir̄ God, h̄rak skelim menmen mit miyapir in n̄riakem.²⁸ *Marim Krais kaa miutip kewepwar h̄rekes kewet God hemkre m̄rak te kakisak menmen enum me maiu au. H̄rak p̄ke kaknen

kakithis haiu mit miyapir kerek misesik memeryiwek kaknen.

10

Menmen mit nipaa newepwarem h̄ram ap te mamisak menmen enum maiu

¹ *H̄m nipaa God kewet Moses em h̄ram m̄re h̄m̄n weinim me menmen yaaim maain mamnen, te h̄ram ap menmen im yaaim h̄remes au. Me tito tito mit iuwe hetpris newepwar hemkre me bulmakau o meme newet God em. Hir̄ n̄riakem mar keremem keremem. Markeik te h̄m me Moses mamriak mit kerek nises God hir̄ yaaim neriuwe menmen im mitik pris kewepwarem kewet God em? Taau! H̄ram h̄m̄n weinim me menmen yaaim keremem.² Menmen mit newepwarem newet God em h̄ram yaaim te mamisak menmen enum mit kerek nises h̄m me God hir̄ n̄riakem te hir̄ ap p̄ke nan̄nen nanriakem meiyam taau nentar hir̄ ap menmen enum mau mekre han kir̄ au.³ Au, mit n̄riakem nar keremem me tito tito yapirwe h̄ram menip mit han tewen̄n menmen enum hir̄ n̄riakem.⁴ *Hir̄ n̄riakem nentar God kertei hemkre me bulmakau o meme h̄ram ap te mamsisak menmen enum maiu mekre han ke haiu mit au.⁵ *God kertei menmen im, te wi nipaa kerek Krais epei kaknen ti kaku kaktikewai, h̄rak katip God kar ik:

“Ti h̄napen mit newepwar bulmakau o meme sipsip hir̄ nanwetum au. Ti epei eraumani yink kai hi ahu ekrerem awepwar h̄rekes ewetum.⁶ Ti ap han yaaik heriuwe samiyak mit n̄mansiyem mau nan m̄re kinaan menmen mit newepwarem newetitem te h̄ram mamisak menmen enum m̄r au.⁷ Te hi Krais hetput har ik: “Ti God ti h̄ra hi hepu, hi ar̄iak menmen ti hanhan hi ar̄iakem, mar ke nipaa mit newisim me hi mau tiwei ke Moses ketpim.”

⁸ H̄rak Krais kin̄n katip kar ik: “Ti h̄napen mit newepwar menmen nanwetum au. Ti ap hanhanem te hir̄ n̄mansi samiyak mau nan m̄re kinaan o menmen hir̄ newetitem te mamisak menmen enum mau han kir̄ au.” Krais katip menmen im te h̄m me Moses kewisim mau tiwei h̄ram matip mit enisesim.⁹ H̄rak katip menmen eim epei au, maain h̄rak katip h̄m kar ik: “God ti h̄ra hi hepu. Hi ar̄iak menmen ti hanhanem.” H̄m im metpai Krais kenip menmen tokim me nipaa ein me mit hir̄ newepwar menmen

* 9:22 Lev 17:11; Ef 1:7 * 9:23 Hi 8:5, 10:1 * 9:24 1Jo 2:1 * 9:27 Jen 3:19 * 9:28 Hi 10:10; Ais 53:12;
1Pi 2:24; Fl 3:20; 2Ti 4:8 * 10:1 Hi 8:5 * 10:4 Hi 9:13 * 10:5 Sam 40:6-8

newet God em, hiram nepei au mesi, h'arak kekreh'ir m'iram kewepwar h'rekes kewet God y'ink k'arak. ¹⁰ *Jisas Krai kises menmen God hanhan h'arak k'ri'akem. H'arak kaa miut'ip kerekewepwar y'ink k'arak kewet God ek te h'arak kesak menmen mekre han k'au te h'au m'it kerek misesik h'au yaain. H'au mewen'ipi niuk me God werék werék.

Menmen Krai k'ri'akem mesak menmen enum mekre han k'au

¹¹ *Hekrit hekrit m'it yap'irwe n're pris h'ir nerp n'ri'ak menmen newepwarem newet God em. H'ir n'ri'akem marem marem te menmen im ap te mam'sak menmen enum h'au m'it h'au m'ri'akem taau. ¹² *Te Krai h'arak k'ri'akem miut'ip kesak menmen enum maiu. Epei au, h'arak ken kau menep his yaain me God kentar h'arak M'it'ik Iuwe k're God h'arak naanm'ipre menmen. Menmen miut'ip Krai k'ri'akem h'iram mamu mam'it mamkepau h'au m'it mam'sak menmen enum mekre han k'au tipmain tipmain enum eik. ¹³ *H'arak wen kau ketikerek kemeri'y'wek ere w'i God kaknep m'it enun nepan kakn'ip kaknepi. ¹⁴ H'au mertei Krai keriuwe menmen miut'ip h'arak k'ri'akem w'i kerek h'arak kaa kewepwar y'ink k'arak kewet God ek, h'arak k'ri'ak m'it miyap'ir kerek God kesak menmen enum m'it, h'ir n're yaain nanu tipmain tipmain enum eik.

¹⁵⁻¹⁶ *God H'im'in Yaik h'arak kewetai h'im m'arak metike h'im Krai epei ketpim God H'im'in Yaik h'arak kin'in kat'ip kar ik: "Me w'i maain mamnen hi awet m'it h'im mai im h'ir nanwenhi nanisesim. Hi ewis'im mekre han k'ir te h'ir han ekitetim."

¹⁷ Nepei au, h'arak kat'ip h'im ham mar im: "Hi ap p'ike han ekitet menmen enum mau mekre han ke m'it o menmen h'ir n'ri'akem te hi han enuk heriuweri au." ¹⁸ God epei kesak menmen enum mai te m'it ap te nanwepwar menmen nanwet God em nanteipim au. H'iram epei au mesi meit.

H'au emises h'im me God te h'au emu emtikerek han kiut'ip

¹⁹ *Te nai yinan, h'au yaain te mamno mam'ikre haau me God h'rekes kewi mentar Jisas kaa kentar nu tentarak'it hemkre m'arak mewen mesak menmen enum maiu. ²⁰ *H'arak kaa te menmen im h'iram m're h'arak kin'in ken kewep yayiwe keremir o kewep laplap me n'im'in h'iram meiyepetai

h'au m'it mamno n'im'in kerek God kewi. H'iram mar ke h'arak kewep yayiwe ik keriuwe y'ink k'arak te h'au emisesik mentar n'ipaa h'arak kaa p'ike kekrit kau keit. ²¹ H'au M'it'ik k'au luwe Hetpris h'arak kepu naanm'ipre menmen meit wit ke God metike h'au m'it kerek mises h'im me God h'au n'ikerek n'arak. ²² *Krai k'ri'ak menmen im te h'au emnaw'ir menmen enum me memitaip'in mekre han k'au em'it, h'au emises God h'au mamtikerek emu han kiut'ip. ²³ *H'au emises menmen werék werék kerek h'au mat'ip h'au han kite-tim. H'au ap emweik'in sip emwet h'im im em'antar h'au mertei h'im n'ipaa God ketpim maain h'arak kakisesim kak'ri'akem. ²⁴ H'au han ekitet markeik te h'au emri han ke nau yinan te h'au yap'irwe han etwen'inan h'au mam'ri'akan menmen yaain. ²⁵ *Yi ap einapen yaino eitike ni yinan yererik yewen'ipi niuk me God yar ke m'it han n'napen n'ri'akem au em'it! Yi eiri han ki eikiyan wisenum te yi eirerik eiwen'ipi niuk me God eiy'antar w'i menep te mamnen Krai p'ike kaknen kakteipim.

H'au ap emweik'in sip emwet God N'ikan k'arak Jisas

²⁶ *H'au m'it epei mertei h'im me Jisas kaa te kak'isak menmen enum mekre han k'au h'au misesim werék werék te maain h'au emweik'in sip emwet h'im im au em'it! H'au mam'ri'ak enum, menmen ham ap mepu te m'it p'ike nanwepwarem h'iram mam'sak menmen enum maiu te h'au mamre yaain taau. ²⁷ *H'au emweik'in sip emwet h'im m'arak au em'it! Maain h'au mamnaain God skelim h'au m'it, kakw'irai mamno si kerek God k'iman me kakw'ir m'it n'arak enun nepan nan'ino nan'ikrerem si tat'in. ²⁸ *H'au mertei m'it'ik'it wik o wikak tewepyap'ir m'it'ik kiut'ip keweik'in sip kewet h'im me Moses, te m'it iuwe ne Isrel nant'iwekhis h'ir ap han tewen'inek au, h'ir nank'ip kaki. ²⁹ *Te yi han ekitet God kaki'waan'it m'it'ik kerek keweik'in sip kewet menmen Jisas k'ri'akem kaki'waan'it k'ike keremem a? Auye! H'arak kaki'waan'it wisenum kentar h'arak k'inaain N'ikan ke God h'arak kat'ip menmen h'arak k'ri'akem me w'i kerek h'arak kaa hemkre m'arak mewen h'iram menmen wein'im. Menmen im God kewetaiyem h'iram h'im h'au mamwenhi mamisesim te h'arak kakrekyei h'au mamre yaain. Te God kaki'waan'it m'it'ik ik enuk kentar h'arak keweik'in sip kewet N'ikan ke God. Menmen im h'iram

* 10:10 Hi 9:12, 28 * 10:11 Eks 29:38 * 10:12 Hi 1:3 * 10:13 Sam 110:1 * 10:15-16 Jer 31:33-34; Hi 8:10, 12 * 10:19 Hi 4:16 * 10:20 Mt 27:51; Hi 9:8 * 10:22 Lev 8:30; Esi 36:25; Ef 5:26 * 10:23 Hi 4:14 * 10:25 Hi 3:13 * 10:26 Hi 6:4-8 * 10:27 Ais 26:11 * 10:28 Diu 17:6, 19:15 * 10:29 Eks 24:8; Hi 13:20

mar ke h̄rak k̄nan yip̄r kew̄rek h̄rak kew̄eik̄n sip kewet God H̄m̄n Yaai kerek hanhan keruawai haiu m̄t kerek̄yei menmen yaaim. ³⁰ *Hi hat̄p̄ menmen im hentar haiu mertei God ap kemip̄n me w̄ h̄rak kat̄p̄ kar ik: “Menmen enum m̄t n̄r̄iakem, maain hi ewaniupaan m̄r eriuwerem.” H̄rak wen kat̄p̄ h̄m ham kar ik: “Hi M̄t̄ik Iuwe God hi skelim m̄t nai me menmen h̄r n̄r̄iakem.” ³¹ God kerek kaku kak̄t̄ tipmain enum eik skelim m̄t me menmen enum h̄r n̄r̄iakem. Menmen im h̄rak menmen menipi han yaaik au. H̄ram menmen enum menipi h̄r han enuk n̄naain wisenum.

Yi han tokik eiyises h̄m me God werek werek

³² Yi p̄ke han ekitet menmen nepei man me w̄ n̄paa yi yin̄n yemtau h̄m me Krai s̄ ȳ yisesim. Yi yisesim epei au, menmen enum man mamriwaank te menmen enum im ap te mamin̄n han k̄i au. Yi han tokik eiyu eiȳt̄. ³³ *W̄ ham m̄t netpi enum h̄r nerekyi enum nerp ninaan me m̄t miyap̄r yap̄rwe te h̄r nan̄n̄wes̄i. W̄ ham yi ȳr m̄t enun n̄r̄iak m̄t han yaain menmen enum yi eiȳp̄r eitikeri eikepi h̄r han tokik nanu. ³⁴ *Yi hanhan eiriuwe m̄t yaain m̄t enun newisi nekre w̄nak enuk. Yi ap han enuk eiriuwe m̄t kerek nen nari menmen mi neiȳm nen au. Yi han yaaik yewisi nari menmen mi yap̄rwe yentar yi epei yertei God nepei kewisi menmen ham yaaim min̄n menmen m̄t neriyaam, h̄ram mamu mam̄t tipmain tipmain enum eik. ³⁵ N̄paa ere in yi han tokik yepu te in ek yi ap einapen menmen enum mamnen mamriwaank au em̄t eiȳntar yi yertei maain God kakweti m̄t miyap̄r kerek yisesik werek werek kakweti menmen m̄rak yaaim. ³⁶ *Yi wen han tokik eiyu eiyises h̄m me God te maain yi eir̄ak menmen God hanhan yi ȳr̄iakem, yi eiȳt̄ menmen yaaim n̄paa h̄rak kat̄p̄ kakwet m̄t miyap̄r kerek h̄r nisesik kakwet̄rem. ³⁷ *Yi han tokik eiyu eiȳntar h̄m me God mau t̄wei mat̄p̄ me Krai mar im: “Maain kike h̄rak kerekek kaknen. H̄rak ap kakmer̄r w̄ yap̄rwe au.

³⁸ *Te nai yinan h̄r han ekiteta nanises h̄m mai h̄r nantikewa nanu nan̄t̄ tipmain tipmain enum eik, te m̄t kerek nanweik̄n sip nanweto, hi han enuk ariuw̄eri.” ³⁹ Haiu m̄t au, haiu ap ne m̄t kerek neweik̄n sip enwet God te h̄rak kakriwaank au. Yi yetikewa

haiu ne m̄t kerek nises h̄m me God te h̄rak kak̄kepai kaktaihis.

11

Markeik te haiu han ekitet menmen werek werek

¹ *Haiu han ekitet menmen God kat̄p̄ h̄ram mamnen haiu mertei maain h̄ram mamnen te haiu mameriȳwem mamnen. Menmen im haiu ap m̄rem wen au te haiu mertei h̄ram nepu mentar God kat̄p̄ h̄ram nepu. ² N̄paa m̄t maamer han h̄r han kitet God werek te h̄rak han yaaik keriuweri. ³ *Haiu m̄t i han ekitet h̄m me God h̄ram yaaim te haiu mertei God k̄r̄iak t̄ metike nepni keriuwe h̄m m̄rak wein̄m. Te menmen haiu m̄rem God k̄r̄iakem keriuwe menmen haiu ap te mam̄rem taau.

H̄m me m̄tik̄t̄ Ebel, Inok tetike Noa

⁴ *M̄tik̄t̄ niuk m̄rak Ebel h̄rak kises h̄m me God te menmen h̄rak kewepwarem kewet God em. God kat̄p̄ menmen m̄rak kerek kewetiwekem h̄ram yaaim te God ket̄p̄wek h̄rak m̄tik̄t̄ yaaik kentar h̄rak kisesik werek werek. N̄paa Ebel h̄rak kaa h̄rak wen han kitet God werek werek te h̄m m̄rak mau t̄wei me menmen n̄paa h̄rak k̄r̄iakem h̄ram meteiknai menmen menip God han yaaik keriuwai.

⁵ *Inok ap kaa kentar h̄rak han kitet God werek werek te God ket̄wekhis kau ketikere. M̄t han n̄net̄n̄wek n̄net̄n̄wek ap n̄nap̄nek au nentar God epei ket̄wekhis keiȳk ken wit k̄rak. H̄m me God mau t̄wei mat̄p̄ God ket̄wekhis wen au, menmen Inok k̄r̄iakem h̄ram menip God han yaaik keriuwerek. ⁶ M̄t miyap̄r kerek ap han kitet God, menmen yap̄rwe h̄r nan̄r̄iakem ap te nan̄nip God han yaaik kakriuw̄eri taau. H̄r ap te nan̄nip God han yaaik kakriuw̄eri nan̄ntar m̄t miyap̄r kerek h̄r hanhan nises God h̄r nanin̄n han ekises God h̄rak kepu, maain h̄rak kakwet m̄t miyap̄r kerek h̄r hanhan nisesik kakwet̄r menmen yaaim.

⁷ *W̄i n̄paa God kat̄p̄ Noa me menmen enum haw̄i yuw̄erep h̄ram mamnen, te Noa k̄r̄ menmen im wen au. H̄rak han kitet menmen God ket̄pim h̄ram mamnen te h̄rak kime sip. Maain h̄rak kimaam werek haw̄i yuw̄erep epei man, h̄rak ketike m̄te p̄rak n̄kerek n̄rak nen nau nekrerem, te h̄r ap naa au. H̄rak keteik̄n m̄t yap̄rwe h̄r enun kentar h̄rak kises h̄m God n̄paa ket̄p̄wekem te h̄r au. Te

* 10:30 Ro 12:19; Diu 32:36; Sam 135:14 * 10:33 1Ko 4:9 * 10:34 Mt 6:20, 19:21, 29 * 10:36 Lu 21:19; Hi 6:12 * 10:37 Hab 2:3-4 * 10:38 Ro 1:17; Ga 3:11 * 11:1 Ro 4:18; 2Ko 5:7 * 11:3 Jen 1:1; Sam 33:6; 2Pi 3:5 * 11:4 Jen 4:3-10 * 11:5 Jen 5:24 * 11:7 Jen 6:13-22, 7:1; 1Pi 3:20; Ro 3:22, 4:13

h̄arak God katip Noa h̄arak mitik yaaik kentar h̄arak kises h̄im m̄arak.

Ebrahim kises h̄im me God

⁸ *Ebrahim kemtau h̄im kerek God ketp̄iwekem te h̄arak han kitet h̄im m̄arak h̄arak yaaim. Te h̄arak k̄inaaiw̄ir wit k̄irak ken wit hak kerek God ketp̄iwek h̄arak kakwet̄iwekek. God ap keteikniw̄ek t̄i ik te h̄arak kep̄itari h̄arak kakno neiȳin kakit mekam au. ⁹ *Ebrahim kises h̄im me God te h̄arak ken kau wit kerek God katip h̄arak kakwet̄iwekek. H̄arak kau kekre w̄inak sel k̄ire weisaak kar ke mitik h̄arak ap t̄i k̄irak au. Aisak ketike n̄ikan k̄irak Jekop h̄arakit tetike Ebrahim tatit menmen God epei ketp̄iwek̄it kakwet̄iw̄ek̄item te h̄arakit tau w̄inak sel tar ke Ebrahim kewik. ¹⁰ Ebrahim kau w̄inak sel keremem kentar h̄arak kemer̄ir God kakriyaak kakt̄iw̄ekhis keȳȳik kakno wit kerek God h̄irekes kimaak h̄arak kaku kakit kakwet̄iw̄ek w̄inak yaaik.

¹¹ *Sera h̄ire han kitet h̄im me God te h̄arak kenipep h̄ire w̄erek te w̄ep̄itu. H̄ire epei enu we m̄ite. H̄arak k̄ir̄iakem kentar h̄ire han kitet h̄arak kakises h̄im n̄ipaa h̄arak ketpim me h̄arak kakwet̄ir nepeny-er̄er nei yap̄irwe. ¹² *Mitik ik h̄arak epei ke mitik ap te kakine n̄ikerek au, te God kenipek h̄arak kine n̄ikan. Maain nepeny-er̄er n̄irak h̄ir yap̄irwe nar ke tenhaan kau wan eik, o h̄ir mau nepni. Mit ap te nanwenhisi au.

¹³ *Mit in h̄ir yap̄irwe h̄ir naa te h̄ir han kitet God kakises menmen n̄ipaa h̄arak ketpim. H̄ir neit menmen God ketporem au, te h̄arak keteiknor menmen h̄arak kakriakem mamnen h̄ir han yaaik neriw̄erem nertei h̄arak kakisesim. H̄ir natip nar ik: “T̄i mit̄ newi h̄aram t̄i im ap maiu au. Haiu mau in mar ke mit̄ nau t̄i ke mit̄ han.” ¹⁴ Mit̄ kerek natip nar ik h̄ir neteiknai te h̄ir nan̄ir t̄i m̄ir ham yaaim h̄ir nanwim nanu nan̄it. ¹⁵ H̄ir ap p̄ike hanhan nanu wit kerek n̄ipaa h̄ir n̄inaiw̄irek au nentar h̄ir hanhanek te h̄ir p̄ike nen newi. ¹⁶ *Au, h̄ir hanhan nan̄ir wit hak yaaik h̄ir nan̄ino nanwi. Wit ik ek h̄arak wit ke God. God ap ȳink enuk h̄ir nenewek God k̄ir kentar h̄ir han kitetik w̄erek w̄erek. H̄arak epei kerekyor wit hak yaaik te h̄ir nan̄inen nanwi h̄arak keteiknai h̄arak ap ȳink enuk ke mit̄ nenewek h̄arak God k̄ir.

¹⁷ *W̄i n̄ipaa God katip Ebrahim k̄in̄inek, Ebrahim kemtau h̄im m̄arak h̄arak keit n̄ikan k̄irak Aisak kewis̄ik

kentar nan m̄ire k̄inaan h̄arak kak̄ik̄ip kakwepw̄arek kakwet̄ God ek. H̄arak kare kaknep n̄ikan k̄irak kiutip kerek God n̄ipaa ketp̄iw̄ek kakwet̄iwekek. ¹⁸ N̄ipaa God ketp̄iw̄ek kar ik: “Aisak kerek kakine n̄ikerek te h̄ir keriyen nanre nepenyer̄er ne weiw̄ik miutip mit, te nepenyer̄er han ne n̄ikerek nit han au. Aisak kerekek.” ¹⁹ *Te Ebrahim han kitet kaknep n̄ikan k̄irak kaki te God tewen kak̄ik̄iak kerek kaki. H̄arak kar ke h̄arak p̄ike ket̄iw̄ekhis kentar God keit sipsip neniuk h̄arak kewis̄ik kekreh̄ir ke Aisak. Te Aisak ap kaa au. Sipsip kerekek h̄arak kaa.

H̄im me Aisak, Jekop tetike Josep

²⁰ *Aisak han kitet God kakises h̄im n̄ipaa h̄arak ketpim te h̄arak katip h̄im yaaim men Jekop ketike Iso me menmen yaaim mamnen. ²¹ *Karik Jekop menep h̄arak kaki h̄arak katip h̄im yaaim men n̄ikerek h̄arakit wik te Josep me menmen yaaim mamnen kentar h̄arak kises h̄im me God h̄arak han kitet God kakriak menmen n̄ipaa h̄arak ketpim. Jekop ketpor h̄im yaaim epei au, h̄arak kises paap k̄irak keȳȳik k̄ire h̄irekes kerp̄ h̄arak kewen̄ipi niuk me God. ²² *Josep kises h̄im me God han kitet God kakriak menmen n̄ipaa h̄arak ketpim, te w̄i menep h̄arak kaki, h̄arak katip heiyuwerer n̄irak kar ik: “Maain God kak̄ithis nepenyer̄er nau nan̄inaaiw̄ir wit ik Isip, h̄ir en̄it herwe ȳink kai enwis̄ik ekikre hei me wit kerek h̄ir nanwiyen.”

H̄im me menmen Moses k̄ir̄iakem

²³ *Moses miye haai n̄irak h̄ir han kitet God kak̄ik̄epi te miye winaak epei au, h̄ir n̄irek h̄arak n̄ikan k̄ir yaaik au wetpen enuk keit. H̄ir h̄iras ap nakip nar ke n̄ipaa mitik iuwe Fero katip h̄ir en̄in̄ep n̄ikerek h̄arakit t̄irek au. H̄ir n̄isaw̄inek ere wenke wikak.

²⁴ *Moses han kitet God kak̄ik̄epik kakri mit̄ miyap̄ir n̄irak ne Isrel nan̄inaaiw̄ir Isip te maain h̄arak k̄ire mitik iuwe h̄arak k̄inapen mit̄ h̄ir ap en̄inewek h̄arak mitik iuwe ke Isip h̄arak n̄ikan ke Fero n̄iki p̄irak kerek n̄ipaa ere in naan̄iprew̄ek au. ²⁵ H̄arak hanhan kaku kaktike mit̄ ne Isrel God n̄ipaa keh̄im̄iteni h̄ir mit̄ n̄irak, me w̄i mit̄ ne Isip newaanki nerekyor enum. H̄arak k̄inapen keweik̄in sip kewet̄ God te h̄arak han yaaik kaku kakre mitik iuwe ke Isip. Menmen im enum mit̄ miyap̄ir nisesim h̄aram ap te mamrekyor h̄ir han yaaik nanu me w̄i yap̄irwe taau. Me w̄i mei

* 11:8 Jen 12:1-5; Ap 7:2-4 * 11:9 Jen 26:3, 35:12, 17

22:17; Diu 10:22

* 11:13 Jen 23:4; 1Kro 29:15; Sam 39:12; 1Pi 2:11

* 11:11 Jen 18:11-14, 21:2 * 11:12 Ro 4:19; Jen 15:5,

* 11:16 Eks 3:6, 15; Mk 12:26 * 11:17 Jen

11:1-14; Je 2:21-22; Ro 9:7 * 11:19 Ro 4:17 * 11:20 Jen 27:27-29, 39-40 * 11:21 Jen 48:15-16 * 11:22 Jen

50:24-25; Eks 13:19 * 11:23 Eks 1:22, 2:2 * 11:24 Eks 2:10-12 * 11:26 Hi 10:34-35

kike keremem. ²⁶ *Hirak han kitet maain Kraiss kaknen kakwet mit n'arak menmen, te hirak kertei hirak kaku kaktike mit ne Isrel, mit ne Isip netp'iwek enum. Hirak han kitet menmen in h'aram min'in menmen iuwe hirak ket'iwem kentar hirak iuwe n'ikan hak ke Fero. Hirak han kitet maain Kraiss kaknen kakwet'iwek menmen yaaim min'in menmen meit Isip.

²⁷ *Moses han kitet God kakin'in Fero te hirak k'inaaiwir Isip, hirak ap k'inaain mit'ik iuwe Fero kerek hirak han enuk keriuwerek au. Hirak ap p'ike keweik'in ken kau Isip au kentar hirak kertei God, kerek haiu mit ap m'rek au, hirak kau ketikerek kekepik. ²⁸ *Moses han kitet God ap kaknep n'ikerek hirakit te mit kerek newis hemkre mau weip'ir ke w'inak te hirak k'ir'ak menmen me pasova kin'in. Hirak katip mit miyap'ir ne Isrel hir enwis hemkre emu weip'ir te Ensel ke God kerek kaknep mit, hirak kaknep n'ikerek hirakit t'ir iuwe et.

Mit miyap'ir yap'irwe ne Isrel nises God werek werek

²⁹ *Mit yap'irwe ne Isrel nises h'im me God te hir nerekir wan niuk m'arak Wan Nin'ik, hirak kewep p'inak p'inak te hir nitet ke n'im'n nen p'inak ein n're mit nitet yayiwe t'ipar ap mei m'waa'iri au. Maain mit ne Isip hir nare nanises mit miyap'ir ne Isrel nan'in'ip te t'ipar p'ike kewen kan kan'ip kenepi.

³⁰ *Mit miyap'ir ne Isrel han kitet God kak'ikepi hir nan'inep mit miyap'ir ne wit Jeriko te hir nen neweik'in wit k'ir me w' hisp'inak wik. Epei au, God kekepi te n'wa kerek k'isaw'in wit Jeriko keweik'n'iwek kewen te hir nen n'im'n ein nenep mit nan'ip nenepi. ³¹ *Mite Rehap n'ipaa h're m'ite enu wari mit his wenen'inem, h're han kitet God kak'ikaap mit ne Isrel kakin'in mit kerek ap nises God nau wit Jeriko wit k'ire, te h're w'ikaap mit'ikit te Isrel kerek hirakit tan t'isaw'in temiyenwonaan t'ir wit. Te maain mit ne Isrel nen nenep mit ein kerek ap nises God, hir ap naaup au. H're wau weit. ³² Hi ap etpi h'im ham au. Hi etpi h'im me Gidion, Berek, Samson, Jepta, Devit, Samyuel hirakit tetike mit profet yap'irwe te h'im mai mamnen nokim enum nokim. ³³ *Mit in nentar hir nises h'im me God hir netike mit nerer wit wit nenepan te hir nin'ini nan'ip nenepi. Hir n'r'ak menmen yaaim te hir neit menmen n'ipaa God ketpim. Hir nemesis h'im me pusi ke

yaank laion hirak iuwe kar ke sak te h'aram ap man'ip au. ³⁴ *Mit en hir nin'in si iuwe me mit enun nan'ip neriuwerem te h'aram maa. Hir mit han nan menep nan'in'ip te hir n'r'ir te hir nan'ip taau. Hir mit iuwe au hir n're mit wein'en te God kekepi hir n're mit iuwe manpenun. Mit nerer wit wit nan netikeri nenepan te hir nenep mit en hir p'ike n'r'ir. ³⁵ *Miyap'ir han p'ike neithis mit n'r netike n'ikerek n'ipaa naa hir p'ike nekrit nau. Mit han nekre w'inak enuk n'napen neweik'in sip newet God te mit hir nesiupani taau. Hir mit han nisesik te mit han nan'ip nerekyor enum enum hir naa, hir newis mit nan'ip te maain God kak'ikan hir nan'ikrit nantikerek nanu nan'it. ³⁶ *Mit enun hir nitetnaan mit han yaain hir n'waa'i n'ip'in nan'ip, mit han hir nesenek'h'is hit m'r newisi nekre w'inak enuk. ³⁷ *Mit han enun hir new'ir nan nan'ip, hir neit so neiy'im nerenir'ir yinan yinan, hir neit h'ine me his neiy'im nenep mit han neriuwerem hir naa. Hir mit miyap'ir han yaain nam'r y'ink me sipsip o meme neiy'im nen in nen ein, hir ap netenen nan au, mit newaanki nerekyor enum hir nepu enum. ³⁸ Hir mit miyap'ir nen ein nen ein nitet yaank wein'ik, m'niu (o neiy'ip) wein'im, hir n'r'ir nen nau n'nik m'niu (o neiy'ip) nekre han o nekre hei iuwe me t'i. Hir mit yaain te mit han nau t'i hir ap yaain te hir nanu nan'ikeri n'im'in au.

³⁹ Mit miyap'ir in hir nises h'im me God te God katip hir yaain niuk m'r iuwe. Te mit in ap neit menmen God n'ipaa ketpim kakwetai haiu mit em wen au. ⁴⁰ God kewet'irem wen au kentar hirak keramiani menmen hak kin'in menmen n'ipaa hir nisesim. Hirak han kitet kakrekyei mamtik'eri haiu mit yaain mentar menmen Kraiss k'ir'akem.

12

Haiu emises h'im me God emri'ak menmen n'ipaa jisas k'ir'akem

¹ *Mit in kerek hi nepi hetpiyem hir n'ipaa nises h'im me God werek werek hir yap'irwe nerp wit ke God n'rai n're mit nerp n'r n'ikerek hir nesiuken neit skul. Te haiu mit emweik'in sip emwet menmen yap'irwe mamraiwaank o menmen enum kerek haiu hanhan emisesim emri'akem te h'aram em'it. Haiu emnaiw'irem mar ke mit'ik kesiuknen kewenwo laplap hirak kenepim kew'irem te hirak kesiuken

* **11:27** Eks 12:51, 14:13-14; Ro 1:20; 1Ti 1:17; Hi 11:1
 6:12-21 * **11:31** Jos 2:1-21, 6:21-25; Je 2:25 * **11:33** Dan 6:22
 2Kin 4:18-37 * **11:36** 1Kin 22:24-27; Jer 20:2, 37:15, 38:6
 10:36 * **12:2** Hi 1:3

* **11:28** Eks 12:21-30 * **11:29** Eks 14:21-31 * **11:30** Jos
 * **11:34** Dan 3:23-27 * **11:35** 1Kin 17:17-24;
 * **11:37** 2Kro 24:21 * **12:1** Ro 7:21; 1Ko 9:24-25; Hi

waswas. Haiu emnaiwirem emít te haiu emises menmen werék werék God kehímténai haiu emisesim. ² *Haiu han ekitet Jisas kerek hírak kinín mít han hírak kóre Mítík Iuwe kises God werék werék te hírak kekepái haiu mamisesik werék werék. Hírak kerekek han kitet hírak yínk enuk kaa kentar nu tentarakít híram menmen weiním kentar hírak kertei maain hírak kakín menmen enum kakíkepái kakriuwe menmen hírak kíriakem hírak yaaik kaku. Nepei au, hírak ken kau menep his yaaim me God kóre Mítík Iuwe ketikerek naanmípre menmen yapírwe.

God kewis menmen enum mamnen mamraíwaank te haiu mamisesik werék werék

³ Yi han ekitet menmen enum mít enun nerekyíwekem te hírak kau han tokik kises menmen God kehímténíwek kakisesim. Te yi ap han enuk waswas yeriuwe menmen enum miwep te yi yewéikín sip yewet menmen yaaim me God. ⁴ Wí Seten kakri han kí o mít nanrekyi enum te yi eiweikín sip eiwet Kraís, yi ap eiriak menmen iuwe wen au te yi yainín menmen enum ere hemkre mí mamwen te yi yayí yayír ke Kraís kíriakem. ⁵ *Yi han kaa menmen God ketpiyem mamkepi yi eiyu han yaaik a? Nípaá hímm me God mít newísím mau tíwei matíp yi yar ke níkerek hírak mar im:

“Níkerek nai, wí kerek God kesiuwe menmen miwep kar ke haai kenep níkan hírak, yi ap han kitet menmen enum híremes man miwep au. Yi ap han enuk yeriuwerem han kitet God kíneini au, wí kerek hírak kesiuwe menmen enum mamnen mamiwep. ⁶ *Yi ap han ekitet eiyírík eiyíntar mít miyapír kerek God hírak hanhan keriuweri hírak kewis menmen maníp kakíkepi hírenises menmen yaaim. Mít miyapír kerek hírak katíp kar ik: ‘Yi níkerek nai,’ hírak kewis menmen mamníp mamkepi hírenanises menmen yaaim.” ⁷ *Te yi han tokik eiyu eiriuwe menmen enum mamnen mamiwep. Yi han ekitet menmen im híram híre menmen haai hírak kíriak níkerek hírak em, te hírenises hímm hírak werék werék. Menmen im enum mamiwep, híram meteikni God hírak han kitet yi níkerek hírak hírak kakíkepi yi yaain. Nípaá yi yertei mítík hak ap kenep níkan hírak o au a? Taau. Mít yapírwe nenep

níkerek hírak. ⁸ Haai kí God hírak ap te kakrekyi menmen mí enum, menmen im híram meteikni yi ap níkerek yaain au. Yi yíre níkerek ne weiwík ham. ⁹ Nípaá haiu yapírwe haairer naiu hírenerekyi menmen enum maiu te haiu míneini han kitet híren iuwe. Te God hírak kinín haairer naiu, hírak Haai ke hímmín kaiu te haiu emisesik emwísík hírak kerekye menmen enum maiu te haiu mamtikerek mamú mamít. ¹⁰ Haairer naiu hírenises han kírenerekyi menmen enum maiu me wí ham haiu wen kike. God hírak au. Hírak kerekye menmen maiu enum kekepái te haiu yaain mamír ke hírak. ¹¹ *Wí God o mít nerekyai menmen maiu enum, haiu han kitet híram menmen enum te híram ap menípai han yaaik meriuwerem au. Maain haiu mít kerek God kerekye menmen mar im, híram menípai haiu mamre mít yaain mamriak menmen yaaim haiu mamú werék werék.

Haiu naanempre híras te haiu ap emweikín sip emwet God

¹² *Yi mít han yi yínapen yises hímm me Jisas Kraís yar ke mít kerek nen yanímín híren his hítt maa. Yi ap eiyu han tewení híras me menmen epei man miwep au emít! Yi píke hanhan eiyises hímm me Jisas werék werék. ¹³ *Yi eiyises God werék híram mamír ke mít nípaá hítt par mewers, hírenitit yayiwe yaaik kípirak te hítt híren mamre yaaim. Mít han narík kerek neweikín sip nanwet Kraís híren híreni yi píke yises God werék werék te híren píke hanhan nanisesik werék werék.

¹⁴ *Yi mít miyapír yetike mít miyapír han yapírwe yi eikiyan eiyu. Yi eiyises menmen yaaim God hanhan yi eiyisesim eiyíntar yi ap eiyises menmen yaaim im te yi ap yayu yaitike Mítík Iuwe God au. ¹⁵ *Yi naanmamre híras werék werék. Híram ap yaaim te yi ap yayít menmen yaaim yapírwe God kakrekyiyem kakwetiyem au. Mítík hak hírak kar ik hírak kóre hepnek ke tí enum mewo mísawín mekre nímmín ke yenkis te maain mít nerp nentíram níkk híram meketet mau hítt híren. Mítík kar ik hírak kakriak menmen enum kakri han ke mít miyapír yapírwe kakriwaank kakriuerem. ¹⁶ *Yi naanmamre híras te yi mít o miyapír han ap te eiriyanhis eiwenínnem, o han kitet menmen me

* 12:5 Pro 3:11-12 * 12:6 Rev 3:19 * 12:7 Diu 8:5; 2Sml 7:14 * 12:11 Je 3:17-18 * 12:12 Ais 35:3

* 12:13 Pro 4:26 * 12:14 Sam 34:14; Ro 12:18 * 12:15 Ap 8:23 * 12:16 Jen 25:33-34

God hiram menmen weinim mar ke nipaam mitik Iso kirakem. Hirak han kitet him God katip maam kirak Ebrahim hiram menmen weinim. Te hirak kewis nikik kirak kakit menmen mirak yaaim maain haai kakwetiwekem metike him yaaim God ketpim me menmen mamnen. Hirak kewisik kakit menmen im kentar hirak ninpimaak nikik kirak kewetiwek menmen mei kike hirak kaam. ¹⁷ *Yi yertei maain hirak hanhan pike kakit menmen mirak te God kenip Jekop kekrehir kirak hirak kepirek ketpiwek kar ik: "Ti taau." Iso kikik kitiwekhi yapirwe te God kenipek ap te keweikin han mewek au.

Haiu meit him yaaim me God haiu mamno wit Saion

¹⁸ *Nipaa wi yi yinin yises him me God yi ap yir menmen yemtewem yar ke mit nipaa ne Isrel nirem nemtewem. Hir nan miniu (o neiyip) niuk mirak Sainai, hiram si iuwe merhihe mau paan mirak, hir nir napi toto enum miwapin wit mar ke witaan toto, yuwerep man, ¹⁹ *hir nemtau mitik hak keit miniu (o neiyip) ketenwo taur. Epei au, hir nemtau Mitik luwe keit ein katip him iuwe enum. Mit miyapir ne Isrel hir nemtau him enum me Mitik luwe eik katip keit miniu (o neiyip), hir nepirpir nitehi Moses natip nar ik: "Haiu minapen mamtau him menmen meiyam im au emit!" ²⁰ *Hir nnapen nemtau him meiyam God ketporem nentar hirak katip kar ik: "Keimin mitik o mite, nikerek o samiyak hir naninen nanirp nanitet miniu (o neiyip), mit han nanit nan nanwirrem neiyim naninap mitik kaki o samiyak mami." ²¹ *Mit en nir menmen im te hir ninaain nepirpir. Moses hirekes katip kar ik: "Hi hepirpir wisenum hentar hi hnaain."

²² *Te yi mit kerek yi yises him me God in, yi ap yan miniu (o neiyip) mar im au. Yi himin ki epei kan miniu niuk mirak Saion kerek wit iuwe ke God kewi. God hirak kaku kakit tipmain tipmain enum eik. Yi himin ki epei kan wit Jerusalem, hirak keit wit ke God kerek mit ensel yapirwe hir han yaaik nererik nau en. ²³ *Yi himin ki epei kan ketike nikerek yapirwe ne God kerek nanit menmen yaaim mirak yi yererik han yaaik yepu. God kewis niuk mi metike niuk mir mau twei mirak hirak kertei yi neimn yi mit miyapir mirak. Yi himin ki epei kan kir God kerek hirak

naanmpre mit yapirwe, hirak maain skelim haiu mit metike mit kerek nipaa God katip hir mit yaain hir netikerek nau wit kirak. ²⁴ *Yi himin ki epei kan kau ketike Jisas kerek kerp minin ke God ketike haiu mit, hirak ketpai him ham yaaim haiu mewenhi mamesesim hirak kekepai haiu metike God haiu mau han kiutip. Hirak nipaa kaa hemkre mirak mewen. Menmen im hiram meteiknai menmen nipaa mitik pris kirakem. Hirak keit menmen mire mapik kemtit mekre hemkre me bulmakau o meme kiwaaiyem mentar yink ke mit ein te God katip hir yink kir yaaik. Mar im hemkre me Jisas mesak menmen enum mekre han kau te hirak kire yaaik. Hemkre mirak ap mar ke hemkre me Ebel nipaa hirak kaa au. Hiram yaaim minin em. God kir hemkre me Ebel hirak menipek han enuk kirak mitik Ken menmen enum. Hemkre me Jisas au. God kirem te hiram menipek hirak hanhan keriuwai haiu mit, hirak kesak menmen enum mekre han kau.

Haiu naanempre hiras te haiu emises God werek werek

²⁵ *Yi naanempre hiras te yi ap eiweikin sip eiwet him Kraiss ketpiyem au emit! Nipaa God kerp miniu (o neiyip) Sainai katip mit miyapir him mirak. Mit han en neweikin sip newetiwekem hir ap te nirir natipin ne menmen enum God kerek yorem au. Haiu mamnopin mamkeipin menmen enum mamwep mamirkeik te haiu emweikin sip emwet him me hirak mitik kerek kekiuwe wit ke God ketpai menmen? Taau. ²⁶ *Nipaa God keit miniu (o neiyip) Sainai hirak katip keriuwe him mirak ti kitanik te in ek hirak katip him iuwe kar ik: "Hi tewen pike etanik ti eteipim. Ti weinik kerek au. Hi tewen etanik ti ketike nepni hiram mamawaank." ²⁷ Him im hiram matip "meteipim," te hiram meteiknai menmen im: Nipaa God kirak ti te maain hirak kaktanik menmen im te hiram yapirwe hirak kakawaankem mamit. Menmen ap me ti ap mamtanik, God kakawaankem au. Hiram mamu mamit.

²⁸ Haiu han yaaik emu emintar menmen im God kakwetaiyem kakit wit kerek hirak naanmpre menmen yapirwe, wit kerek mitik hak ap te kaktanikem au. Te haiu mamwenipi God niuk mirak luwe mamrak menmen yaaim hirak hanhan haiu mirakem. ²⁹ *Haiu emirak menmen

* 12:17 Jen 27:30-40 * 12:18 Eks 19:16-20; Diu 4:11-12 * 12:19 Eks 20:18-21; Diu 5:22-27 * 12:20 Eks 19:12-13 * 12:21 Diu 9:19 * 12:22 Ga 4:26; Rev 5:11 * 12:23 Lu 10:20 * 12:24 Hi 8:6, 10:22; 1Pi 1:2; Jen 4:10 * 12:25 Hi 2:1-3, 10:28-29 * 12:26 Eks 19:18; Sam 68:8; Hag 2:6 * 12:29 Diu 4:24, 9:3; Ais 33:14

mar im mam'ntar God kiau h'arak kire si tat'im menmen te God kak'iwaank menmen yap'rwere kerek h'arak ap han yaaik keriuw-erem au.

13

Haiu han tewen'in nau yinan

¹ *Te yi wen han tewen'in ni yinan ne Krai. ² *Yi han ekitet eikaap mit han ne wit hak nan ei yintar n'ipaa mit han n'ri'akem marim. Hir nep'tari mit'ik'it et hir nekepik'it h'arak'it mit'ik'it et hir nekepik'it h'arak'it mit'ik'it ensel te wit ke God, te yi yep'tari hir nan'inen nanu winak ki. ³ *Yi han etwen'in eikaap mit miyap'ir kerek nau nekre winak enuk ke gavman nar ke yi yekreh'ir kir. Yi han etwen'in eikaap mit miyap'ir hir mit han enun newaanki nar ke yi yekreh'ir kir. ⁴ *Yi han ekitet menmen me yi yay'tan h'iram menmen yaaim. Yi mit miyap'ir ap eiri mit miyap'ir han his eiwen'inem au em'it ei y'ntar God skelim mit miyap'ir kerek n'ri'ak enum mar im.

⁵ *Yi ap hemkre mamnepam eiriuwe pewek mei yi eit'wem yap'rwere au em'it! Yi han yaaik eiyu eiriwe menmen yi yeten'inem ei y'ntar h'im me God mau t'wei mat'ip mar im:

"Hi God ap h'inaip'si au, hi ap eweik'in sip ewetiyem au. Hi ekepi naanmamri me menmen." ⁶ *God kat'ip menmen im haiu mertei h'arak kau ketikewai, te haiu yap'rwere niut'ip niut'ip mat'ip mar im:

"Mit'ik luwe God kekepa te hi ap anapen menmen enum mit hir nanrekyewem au."

Haiu emises menmen mam'ir ke n'ipaa mit nau iuwe n'ri'akem

⁷ *Yi han ekitet mit n'ipaa hir nin'in naanm'pri netpi h'im yaaim me God. Yi han ekitet menmen hir n'ri'akem markeik te hir nises h'im me God hir naa te yi yayises menmen mam'ir ke hir n'ri'akem. ⁸ Yi yises h'im me Krai n'ipaa yi yemte wem yentar Jisas Krai h'arak n'ipaa ere in ere maain h'arak ap te kakweik'in kakre menmen ham. H'arak kaku kak'it h'arak ap te kak'ipai h'im ham au. H'iram mamu mam'it. ⁹ *Yi ap eiwis mit han nanri han ki eiriuwe h'im ham h'im ham m'ir kerek n'ipaa yi ap yemte wem te yi eiweik'in sip eiwet h'im yaaim me God au em'it! Menmen yaaim God kerek'yiyem h'iram mamkepai

han kiau te haiu emisesik werek werek. H'im ham mit netpiyem neriuwes'is menmen te yi ap ei y'im em'it, h'iram menmen wein'im. H'iram ap mamkaap mit miyap'ir kerek nisesim te hir nanises God werek werek au.

Menmen yaaim yi eiri'akem te God han yaaik kakriuwere

¹⁰ Mit kerek nises h'im me Moses hir nenep samiyak newisim mentar k'inaan me nan mit nenewek alta. Maain hir naam menmen im te h'iram mamkepi hir nanu werek. Jisas Krai kewepwar h'rekes h'arak kaa kewet God y'ink k'arak te h'arak kekep'ai haiu mit miyap'ir kerek mises h'im m'arak. Te mit in kerek wen nises h'im me Moses, hir ap yaain te h'arak kak'ikepi taau. ¹¹ *Hir ap yaain te h'arak kak'ikepi kentar h'arak ap kire samiyak mit newepwarem newet God em te maain hir nan'im au. H'arak kire menmen mit'ik iuwe hetpris keit hemkre me samiyak ham hir mit pris han epei nam'ip h'arak keiyim ken kekre haau hir nehim'tanem me God te h'arak kewisim mau k'inaan te h'iram mamwap'in menmen enum mit n'ri'akem. Nepei au, h'arak keit samiyak y'ink kewet hir mit pris han em hir neiy'im nan'no nan'isiyem nan'it p'in eik. Menmen Jisas k'ri'akem h'iram marim. ¹² *H'arak kaa keit p'in eik mit ne Isrel ap newis hemkre m'arak mewen te mam'isak menmen enum me haiu mit yap'rwere m'ri'akem te haiu mamre yaain. H'arak kaa keit p'in eik kentar h'arak kekreh'ir ke samiyak h'arak kewepwar h'rekes kewet God y'ink k'arak.

¹³ *Haiu emweik'in sip emwet mit kerek nises h'im me Moses haiu emises h'im me Krai mentar mit kerek nises h'im m'arak neweik'in sip newet Krai hir nep'rek ken hir nak'ip kaa. Mit nanrekyei enum mar ke n'ipaa hir n'ri'ak Krai em nan'ntar haiu misesis te haiu han ekitet h'iram menmen wein'im. ¹⁴ *Haiu emweik'in sip emwet menmen mit kerek nises h'im me Moses hir n'ri'akem. Haiu emnaw'irem em'ntar haiu mit ap wit kiut'ipen kaku kak'it te haiu mamu mameitai tip'main tip'main enum eik au. Haiu mamer'ir wit yaaik kiau maain God kakimaak haiu mamwik. ¹⁵ *Te haiu hekrit hekrit han yaaik emu emwen'ipi niuk me God em'ntar menmen Krai k'ri'akem, menmen im haiu m'ri'akem meriuwe h'im maiu haiu mewepyap'ir niuk m'arak mat'ip mit han em, h'iram m're

* 13:1 Jo 13:34 * 13:2 Ro 12:13; 1Pi 4:9; Jen 18:1-8, 19:1-3 * 13:3 Mt 25:36; Hi 10:34 * 13:4 Ga 5:19, 21; Ef 5:5 * 13:5 1Ti 6:8; Diu 31:6, 8; Jos 1:5 * 13:6 Sam 118:6 * 13:7 1Ko 4:16; Hi 6:12 * 13:9 Ef 4:14; Ro 14:17 * 13:11 Lev 16:27 * 13:12 Mt 21:39; Jo 19:17 * 13:13 Hi 11:26, 12:2; Mt 7:13-14 * 13:14 Hi 11:10, 16, 12:22 * 13:15 2Kro 29:31; Sam 50:14, 23; Hos 14:2 * 13:16 Fl 4:18

samiyak yaaim haiu mewepwarem mewet God em. ¹⁶ *Hekrit hekrit yi han ekitet skelim menmen mi yaaim eikaapan eiri-uwerem. Menmen im yi yirakem haram yaaim mire sami yak mit newepwarem newet God em, haram menipek han yaaik keriuweri.

¹⁷ *Yi eiyimtau him me mit ni naanmpri yi eiyisesim. Hir naanmpri nankepi nar ke mit kerek maain God kakiri kakitorhi me hir naanmpri himin ki werek werek, o au en, te hir nenmak hir ap naanmpri. Yi eiyises him mir te hir han yaaik nanriak menmen, o au en, yi eiweikin sip eiwetir, hir han enuk nanriak menmen mir hir ap te nankepi yi mit eiyises Krai s werek werek au.

Yi eiyitehi God kakikepai haiu mit

¹⁸ *Yi wen eiyitehi God ekikepai emintar haiu mertei mekre han kiau haiu ap yink enuk meriuwe menmen haiu mirakem. Hekrit hekrit haiu mare mamriak menmen yaaim keremem. ¹⁹ Hi hitehi yi mit him iuwe te yi eiyitehi God ekikepa te hi pike anen eri waswas.

²⁰ *God kerek hirak kenipai haiu mit mekiyan mau meit, hirak kikiak Jisas pike kekrit kau, hirak kehimitanek hirak Mitik Iuwe naanmpri haiu mit kar ke mitik naanpire sipsip. God kehimitanek hirak Mitik Iuwe naanmpri kentar nipa hirak kaa hemkre mirak mewen. Hemkre mirak mewen menip him me God yaaim kerek nipa hirak katip haiu mamwenhi mamisesim. Him im mamu mamit mamirek tipmain tipmain enum eik. Hirak ap te kakweikin han kirak au. God hirak yaaik kirak menmen mar im te hirak werek kakikepi. ²¹ Hi hanhan God kakweti menmen yaaim kakikepi te yi eiyises menmen hirak hanhan yi eiyisesim. Hi hanhan menmen im mentar menmen Jisas Krai s kirakem te God kakriak menmen, hirak hanhan kakriakem mamkre han kiau. Haiu hanhan Krai s kakit niuk iuwe te mit nanwenipi niuk mirak tipmain tipmain enum eik.

Mitik katip him ham yinam

²² Hi hiti hi him iuwe te yi eiyimtau him mai kike im hi nepei hewisim haram mamkepi yi einakin tokim eiyu. Hi ap ewis tuiwe nokik au. Tuiwe ik hirak yinak. ²³ Hi hanhan yi yertei kiau yinak yaaik Timoti, mit enun nesiupanek hirak kinaaiwir winak kir enuk ke gavman ken witeik. Hirak kaknen wit kai ik waswas te wi hi anen ari hi atiwekhis hawir waunen wauri.

²⁴ Yi eitip mit ni ein hir naanmpri hir netike mit miyapir yapirwe nises him me God en, yi eiyitpor hir yaain. Mit ni yinan in ne Itali kerek nises him me God netpi, yi yaain.

²⁵ Hi hanhan God kakrekyi menmen yaaim.

Mepir keremem

* 13:17 Esi 3:17; 1Te 5:12

* 13:18 Ap 24:16; 2Ko 1:12

* 13:20 Sek 9:11; Ais 55:3; Jer 32:40; Esi 37:26; 1Pi 2:25

Tiwei Jems Kewisik Menmen me tiwei ik

Jems katip mit gude 1:1

Neim+n ap nertei menmen me God, eh+r
nani+wekhiyem 1:2-8

Him me mit netenen menmen yap+rwe,
enetike mit han menmen auri 1:9-11

Him me menmen mamri han kaiu
emamitaip+n haiu mamin+nem 1:12-
18

Him haiu memtewem haiu emisesim
1:19-27

Haiu han ekitet mit yap+rwe h+r n+p+ran
2:1-13

Him me mit ap n+r+ak menmen yaaim,
eh+r ap nises God werek werek 2:14-26

Haiu mit naanempre menmen haiu met-
pim 3:1-18

Him me mit ne weiw+ik me God enetike
menmen enum me ti 4:1-5:6

Jems katip mit him m+karu 5:7-20

1 *Hi Jems hi h+r+ak menmen me God
ketike Mit+ik Iuwe Jisas Kraiss, hi wok mit+ik
k+rakit. Hi hesiuwe tiwei ik ken yi mit ne
weiw+ik me Isrel yises God yi yewep yerer
wit wit.

*Menmen mari han kaiu mekepai haiu
emises God werek werek*

2 *Nai yinan, me w+ menmen enum me
ti mamnen mamri han ki, yi ap han enuk
au. 3 *Yi han yaaik eiyu eiy+ntar yi yertei
menmen yi yisesim mamkepi yi eyin+n
menmen enum im me ti te yi han tokik
eiyu yi eiyises God werek werek. 4 Yi
han tokik eiyu keriyen au. Yi eiwis men-
men im mekre han ki mamkepi te yi eiyu
werek eiy+r ke mit iuwe yi eiyises menmen
yap+rwe me God werek werek.

*Mit ap nertei menmen werek werek h+r
enitehi God kak+ikepi*

5 *Neim+n ne yi mit yi ap yertei werek
werek mekam yaaim, mekam enum, yi
eiyitehi God kak+ikepi kak+interim te h+rak
kak+ikepi yi eiy+rteiyem werek werek. Yi
eiyitehi God kak+ikepi eiy+ntar menmen im.
God kepwetai haiu mit menmen m+rak
yap+rwe wein+m h+rak ap kenai kak+ntar
haiu emit+wekhi kak+ikepai au. H+rak han
yaaik. 6 *Mit nitehi God me menmen, h+r
han ekitet God kak+ikepi kakrekyorem. H+r
han ekitet God kak+ikepi au, h+r n+re wan
sir n+me met+iwem mekrit mewen heriyai
heriyai, h+r ap nertei God kak+ikepi me

menmen o au. 7 Mit narik h+r ap han ekitet
h+rak God kak+ikepi kakrekyor menmen au
8 kak+ntar h+r han kitet menmen miut+p
miut+p werek werek wen au.

*Him me mit netenen menmen, mit au
nau wein+n*

9 *Neim+n ne nau yinan netenen
menmen au, h+r han yaaik enu en+ntar
God kak+ikepi kaktorhis nan+nno wit k+rak.

10 *Neim+n ne nau yinan netenen menmen
yap+rwe, maain h+rak God kewis menmen
enum mewaankem, h+r han yaaik enu
en+ntar menmen m+r iuwe au. H+r han
yaaik en+ntar God kak+ikepi kaktorhis h+r
keriyen nan+nno wit k+rak. Maain h+r
nan+naaiw+r menmen m+r h+r nani nan+r
ke timen mamu w+ mei kike h+rak mamu.

11 Timen mewep, mesiupan, wepni kan
tipar men h+rak mewe+iwei maa meket.
Mar im me w+ mit netenen menmen
yap+rwe n+r+ak menmen nisesim, h+r n+re
timen h+r nani. Te haiu ap han ekitet
menmen haiu metenenim mamkepai haiu
mamu werek. Au, God kerekek.

*Yi naanempre h+ras me menmen enum
mamri han ki*

12 *Neim+n h+r nanu han tokik ke men-
men enum mamnen mam+waanki, h+r han
yaaik en+ntar h+r nanin+n menmen enum
te God kakrekyor han k+r k+re h+rekes
nantikerek nanu. N+paa God katip neim+n
han tewen+na, h+r nantikewa nanu tipmain
tipmain enum eik. 13 Me w+ ham menmen
mamri han ke mit+ik te h+rak k+r+ak enum,
h+rak ap kakt+p, "God kari han kai hi h+r+ak
enum." Menmen im au em+! God ap te
kakri han ke mit h+r nan+r+ak enum au.
Menmen ap te mari God han k+rak h+rak
k+r+ak enum taau. 14 *Menmen enum mit
niut+p niut+p hanhanem, h+rak mari han
k+r h+r n+r+ak enum mar ke mit nem+n
menmen mau t+rpe mari miyak man mekr-
erem. 15 Menmen im enum h+rak m+re
nu hap+n n+kim m+kin men ti. Maain
h+rak mewe ere iuwe h+rak menep mit
mewaanki. Mit h+r hanhan menmen enum
h+r n+r+akem h+rak m+re hap+n n+kim
mat+n yap+rwe. Menmen enum mekre han
k+r mamno ere iuwe mamnipi nani nan+nno
si.

16 Nai yinan yaain, yi ap eiwis men-
men enum im mamit+p+n yi han kitet
h+rak me God au. 17 *Menmen yaaim
yap+rwe h+rak God kerekek kesiuwerem
haiu mit met+iwem. God h+rak k+r+ak
wepni, wenke, h+r. H+rak men m+r+ak
h+m+n m+re yinam, nokim o mamre w+taan

* 1:1 Ga 1:19; Ap 15:23; 1Pi 1:1 * 1:2 Ro 5:3-5 * 1:3 1Pi 1:7 * 1:5 Pro 2:3-6 * 1:6 Mk 11:24 * 1:9 Je
2:5 * 1:10 Ais 40:6-7; 1Pi 1:24 * 1:12 2Ti 4:8 * 1:14 Ro 7:7-10 * 1:17 Mt 7:11 * 1:18 Jo 1:13

te God keweik'in kar ek au. H̄rak kepu k̄ip̄rak kerekek k̄riak yaaim keremem, enum au. ¹⁸ *H̄rak kises han k̄rak h̄rak kerekeye h̄aiu n̄ikerek n̄rak mentar h̄im yaaim m̄rak h̄rak epei kewepaiyap̄rem h̄aiu mentewem. H̄aiu m̄re h̄naana n̄ikim ham min̄in mekiute, maain ham mamkaru. H̄aiu m̄it in min̄in mises God me m̄it nerer wit wit, maain h̄r m̄it han enisesim.

Menmen yaai yi eiȳmtewem yi eiȳis-esim

¹⁹ *Nai yinan yaain, yi eiȳrtei menmen im. Yi m̄it niut̄ip̄ niut̄ip̄ n̄ik̄ip̄ emnep waswas yi eiȳmtau menmen. Te maain yi eiȳtpim te yi ap han enuk eiriuwe m̄it yi eineri waswas au em̄it! ²⁰ Menmen mar im ap te mamkaap m̄it nanises menmen yaaim God hanhan h̄aiu emisesim emteik'in m̄it han em au. ²¹ *Te yi einaaiw̄r menmen enum mau han ki mamrekyi yi eiȳises menmen enum. Yi hanhan eiȳises h̄im yaaim n̄ipaa God kewisim mekre han ki. Te h̄ram mamkaap h̄im̄in ki kaktike God yi eiyu werek werek.

²² *Yi ap eimip̄in h̄ras! Yi han kitet yi eiȳmtau h̄im me God te ap eiȳisesim au, h̄ram mamkepi. Taauye! Yi eiȳmtau h̄im m̄rak yayisesim te h̄ram mamkepi. ²³ M̄it kerek nemtau h̄im me God keremem te h̄r ap nisesim au, h̄r n̄re m̄tik̄ k̄ir h̄im̄in k̄rak kekre t̄ipar. ²⁴ H̄rak ken, waswas h̄rak han kaa menmen enum mau ninaana m̄rak. Marim m̄it kerek nemtau h̄im me God keremem ap nisesim au, te h̄r nar ke m̄tik̄ eik. H̄r ap newis h̄im me God mamkepi h̄r n̄naaiw̄r menmen enum te h̄r nanises menmen yaaim. ²⁵ *M̄it kerek nekine h̄im yaaim me God m̄it newisim mau t̄iwei h̄r nar ke m̄tik̄ k̄ir ninaana m̄rak mekre t̄ipar, h̄ram mamkepi nan̄inaaiw̄r menmen enum. H̄r han kite-tim ap han kaa rem au, h̄r nisesim te God kakrekyor menmen yaaim.

²⁶ *M̄it kerek han kitet h̄r yaain nises God werek werek, te h̄r nat̄ip̄ enum, h̄r nemip̄in h̄ras nises God werek werek au. H̄r nisesik wein̄ik. ²⁷ God Haai han kitet menmen im mam̄in mamkaap m̄it te h̄r nanisesik werek werek. H̄ram menmen im: M̄it h̄r naanempre miyap̄r o n̄ikerek kerek m̄it n̄r h̄r epei naa n̄naaiw̄ri. Menmen im metike h̄r n̄naaiw̄r menmen enum m̄it ne t̄i nisesim, te h̄ram mam̄waank han k̄r mar ke heinut mewen menmen te m̄it nan̄im au h̄ram mewaankem.

2

H̄aiu hanhan m̄it miyap̄r yap̄rwe miȳiran

¹ *Nai yinan, yi eipises M̄tik̄ Iuwe k̄aiu Jisas Kraiss h̄rak Yaai Iuwe, te yi ap ēriak m̄it han menmen yaaim en̄tar h̄r netenen menmen mei yap̄rwe, m̄it han netenen menmen yap̄rwe au, yi eirekyor enum. Menmen im au em̄it! Yi eirekyor menmen yaaim miȳiram. ² M̄tik̄ hak niuk iuwe h̄rak kerem̄nk sak n̄ik̄in, o hore haam, h̄rak kaknen kaktike m̄tik̄ hak enuk ketenen menmen au, h̄rakit̄ tatnen w̄nak ke God yi yewik, ³ te yi eit̄ip̄ h̄rak yaai niuk m̄rak iuwe h̄rak eknen eku yeno eku niu, te yi eit̄ip̄ h̄rak enuk wein̄ik h̄rak eku t̄i wein̄ik, ⁴ yi ȳriak enum. Yi enun yenke yi h̄ras yises han ki enum. ⁵ *Nai yinan yaain, yi eiȳmtau menmen im. God h̄rak kehimitan m̄it ap netenen menmen yap̄rwe au te h̄r enisesik entenen menmen yap̄rwe m̄rak. H̄rak epei kat̄ip̄ neim̄in han tewen̄nek h̄rak kakt̄orh̄s h̄r nantikerek nanu werek werek. ⁶ Te yi ȳriak m̄it netenen menmen au h̄r ȳnk enuk nentar yi yerekyor enum. Neim̄in h̄r neriwaank nari yi m̄it eino m̄it iuwe ne gavman nemtau m̄it h̄r nesiuwe h̄im nerekyi enum a? H̄r m̄it netenen menmen yap̄rwe keriyen! ⁷ H̄r m̄it in keriyen nat̄ip̄ enum me niuk me Kraiss n̄ipaa m̄it n̄kri nekine niuk m̄rak. Te yi yenmak ȳriak m̄it netenen menmen yap̄rwe yerekyor yaaim a? Au em̄it!

⁸ *Yi eiȳises h̄im n̄ipaa God kewisim kar ik: "Yi han tewen̄in m̄it nar ke yi han tewen̄in h̄ras," te yi ȳriak yaaim. ⁹ *Au, yi yewep m̄it yi hanhan neiyān, neiyān au, te yi ȳriak enum. H̄im yaaim me God meteik̄in yi enun yewen̄in h̄im m̄rak. ¹⁰ *M̄it kerek newen̄in h̄im mei me God miut̄ip̄, h̄r nar ke m̄it newen̄in h̄im m̄rak yap̄rwe. God skelim m̄it in kak̄interim h̄rak kak̄n̄ip̄. ¹¹ *H̄rak God kat̄ip̄ h̄im im, "Yi m̄it yetike miyap̄r ap eiȳriyanhis eiwen̄inem au em̄it!" H̄rak kerekek kat̄ip̄ h̄im ham mar im: "Yi m̄it ap einep m̄it han nani au em̄it!" Yi yetike miyap̄r ap eiryānhis eiwen̄inem au, te yi ȳre yenep m̄tik̄ kaki, te yi epei yewen̄in h̄im me God. Te h̄rak skelim yi m̄it kakiwep kak̄interim. ¹² *Te yi eit̄ip̄ yaaim eiriak menmen yaaim eiȳntar maain God han kakitet o skelim yi m̄it kakriuwe h̄im n̄ipaa h̄rak kwet h̄aiu m̄it em te h̄aiu emnaaiw̄r menmen enum. ¹³ *Neim̄in nises h̄im me God h̄r

* 1:19 Ekl 7:9 * 1:21 Kl 3:8; 1Pi 2:1 * 1:22 Mt 7:26; Ro 2:13 * 1:25 Ro 8:2; Je 2:12; Jo 13:17 * 1:26 Sam 34:13, 141:3 * 2:1 Ap 10:34; Je 2:9 * 2:5 1Ko 1:26-28 * 2:8 Mt 19:19; Ga 5:14 * 2:9 Diu 1:17 * 2:10 Mt 5:19 * 2:11 Eks 20:13-14; Ro 13:9 * 2:12 Ga 6:2; Je 1:25; 1Pi 2:16 * 2:13 Mt 5:7, 18:32-35

ap han tewen'n m'it han nerekyor yaaim au, te maain God skelim yi m'it h'arak ap hanhan kakriuwi yi m'it au. Neim'n h'ir han tewen'n m'it nanrekyor yaaim, maain me w'i God skelim m'it, h'ir nanu werek.

M'itik kat'ip h'arak kises h'im me God te ap k'ikaap m'it han, h'arak ap kisesik taau

14 *Nai yinan, m'itik kat'ip kar ik: "Hi hises h'im me God," te menmen h'arak k'ir'iakem keteiknaiyem au, im em mamkepik mam'ir'iek? Menmen im h'arak kisesim h'iram ap mamkepik te h'arak kaktike God tatu taau! 15-16 *M'it o miyap'ir h'ir nises God te h'ir netenen menmen yap'irwe mamkepi h'ir nanu werek au, m'itik kiut'ip kekre n'm'in ke yi m'it ketenen menmen yap'irwe h'arak kak'ipor kak'ir ik, "Yi eiyu werek werek eiy'ineit'n klos, o menmen te yi eiyu werek," h'arak ap kak'ikepi kakwet'ir menmen au, menmen h'arak kare kisesim ap mamkepik taau! 17 Te menmen me God m'it h'ir nisesim h'iram mar im. M'itik kare kises h'im m'ir'ak, h'arak ap k'ir'iak menmen k'ikaap m'it miyap'ir han, menmen me God h'arak kisesim h'iram wein'im.

18 *M'itik hak h'arak kakt'ip, "M'itik hak kises h'im me God, te hak eik h'arak k'ir'iak menmen yaaim te God kakt'ip h'arak'it wik yaaik'it." M'itik ap k'ir'iak menmen yaaim au te h'arak keteikno h'arak kises God ak'ir'iek? Taauye! Hi eteik'iwek hi hises God werek werek heriuwe menmen yaaim hi h'ir'iakem. 19 *Yi m'it kerek yi yat'ip yi han kitet God h'arak kiut'ipen kepu, yi han kitet werek. Te h'iram menmen wein'im. Herwe h'iram mertei God kerekek kepu h'iram mep'ir'ir. Te yi han ekitet h'iram mamkepi h'iram mamisesik a? Taauye! 20 Yi yetaritari m'it! Hi tewen eteikni yi yat'ip yi yises h'im me God te yi y'ir'iak menmen yaaim au, h'iram mamkepi eiyu eitike God taau! Yi han ekitet menmen im.

21 *N'ipaa maam kiau Ebrahim keit n'ikan k'ir'ak Aisak, h'arak keiy'ik ken kewisik kentar k'inaan me nan te h'arak kak'ik'ip si tat'ik h'arak kakwepwarek kakwet God ek. H'arak k'ir'iak menmen yaaim im keteik'n h'arak hanhan kakises h'im me God. Te God kat'ip h'arak yaaik kisesik werek werek. 22 *Yi yertei? Menmen h'arak kisesim mekepik te h'arak k'ir'iak menmen yaaim. Menmen h'arak k'ir'iakem meteik'n h'arak kises God werek werek. 23 *H'im n'ipaa God ket'ipim h'iram epei man. H'iram mat'ip, "M'itik Ebrahim h'arak kemtau h'im m'ir'ak kisesim te God

kat'ip h'arak yaaik kisesik werek werek. Te God kat'ip h'arak Ebrahim h'arak k'ir'ak yinak kenterim." 24 T'is, yi eiy'ir'tei God h'arak kat'ip m'itik h'arak yaaik kisesik werek werek kentar h'arak kisesik k'ir'iak menmen yaaim. H'arak kat'ip h'arak yaaik kentar h'arak kisesik wein'ik taau! 25 *N'ipaa w'i ham m'ite Rehep h'ire wari m'itik'it wik Josua h'arak keriuwetet ten, h'ire naanm'iprewek'it weriuwetet teke yayiwe hak p'ike ten. H'ire w'ir'iak yaaim te God kat'ip h'ire yaaip wisetik werek werek. 26 M'itik h'arak kises God, h'arak k'ir'iak menmen yaaim au, menmen h'arak kisesim h'iram wein'im. H'iram m'ire m'itik hak h'arak kaa, h'im'in epei ken k'inaaiw'ir y'ink k'ir'ak kerekek, h'arak k'ip'waa.

3

Haiu m'it naanempre h'iras me menmen haiu met'ipim

1 *Nai yinan, yi yap'irwe ap eire m'it h'ir nin'in newepyap'ir h'im me God eiy'antar yi yertei maain God h'arak skelim haiu m'it haiu min'in mewepyap'ir h'im m'ir'ak te h'arak kak'n'inai iuwe, m'it han kerek h'ir wein'in en, au kak'n'ni kike. 2 Haiu m'it yap'irwe ap han kitet menmen werek werek au, haiu m'ir'ak menmen enum yap'irwe. M'itik kerek h'arak ap kat'ip enum au, h'arak m'itik yaaik h'arak kertei kewen han k'ir'ak naanempre h'irekes werek werek. 3 Haiu mewis waai mari hos h'im k'iram te h'iram mises han kiau. Haiu mari waai ken p'inak eik, hos h'iram meweik'n h'iremes misesim. 4 Yi han ekitet sip me wan eik. H'iram wisenum n'ime met'it'iwem mem'inp meiy'im men te m'it neweik'n paan m'iram neriuwe paap mau n'm'in h'iram mamises han k'ir. H'ir n'ir'iakem nar ke nu mekiuwe mani m'it neweik'n paan m'iram mamno nein m'it hanhani. 5 Te nin kerekek h'arak kike k'ire waai ke hos o paap kike kau sip. Nin kekre h'im h'arak menmen kike te h'arak kekrit menmen iuwe kin'in y'ink kiau.

Si yeunek kike h'arak si tat'ik yaank iuwe. 6 *Nin h'arak enuk k'ire si yeunek. H'arak kau n'm'in kekre paan kiau h'arak kises menmen enum me t' kerekyei haiu m'it enum. H'arak k'ire si tat'im menmen yap'irwe, nin h'arak kises menmen enum em Seten h'arak k'ik'iam kewaank menmen yap'irwe me m'it. 7-8 *M'it epei neh'is newen'in miyak o hore, manpen metike menmen mekre wan. Te m'it h'ir ap naanempre nin k'ir kakt'ip menmen enum taau. Nin h'arak ap

* 2:14 Mt 7:21 * 2:15-16 1Jo 3:17 * 2:18 Ga 5:6 * 2:19 Mt 8:29 * 2:21 Jen 22:9-12 * 2:22 Hi 11:17-18 * 2:23 Jen 15:6; Ro 4:3, 9, 22; 2Kro 20:7; Ais 41:8 * 2:25 Jos 2:4, 15, 6:25; Hi 11:31 * 3:1 Lu 12:47 * 3:6 Mt 12:36-37, 15:11, 18-19 * 3:7-8 Ro 3:13

kau keit au. H̄rak k̄ire miyak enuk ke niu keriyaam ken in ken ein. H̄rak enuk k̄ire manpen yehes enum, h̄rak kewaank h̄m̄n ke haiu m̄t. ⁹ *Haiu m̄t meriuwe nin kaiu mewen̄pi God te meriuwe nin kiut̄pen kerekek haiu mat̄p h̄m̄ enum me m̄t kerek n̄paa God h̄rak kerekeyi m̄t yap̄rwe haiu m̄re h̄rekes. ¹⁰ Me h̄m̄ kiut̄p kerekek haiu m̄t mat̄p h̄m̄ yaaim, h̄m̄ enum. Nai yinan, menmen haiu m̄r̄akem mar im au enum em̄t! ¹¹ H̄ram t̄par m̄n̄n metike t̄par yaaim m̄niu meh̄nh̄n mam̄ke hei kiut̄pen mam̄r̄keik? Taauye! ¹² Nu hamis ap kakri kaku h̄naa taau! H̄naa ap kakri kaku hamis taau. Mar im t̄par yaaim m̄niu meh̄nh̄n mam̄ke hei me t̄par m̄n̄n taau! Te haiu m̄t ap mam̄t̄p h̄m̄ yaaim h̄m̄ enum au em̄t! H̄m̄ yaaim keremem meke h̄m̄ maiu mamnen.

God kekepai haiu mertei menmen m̄rak yaaim

¹³ Keim̄n ke yi m̄t h̄rak kin̄n kertei menmen yaaim menmen enum? M̄t̄k kar ik h̄rak ekteiknai menmen h̄rak kerteiyem ekriuwe menmen h̄rak k̄r̄akem. H̄rak ap kises menmen hanhan h̄rekes au. H̄rak kises menmen me han tewen̄n m̄t, im metike menmen me han kitet God. ¹⁴ Yi hemkre menepam yentar menmen me m̄t han o yi han enuk yeriuwe m̄t han, yi han kitet yi yaain yi yin̄n m̄t han, te yi ap han kitet God kakt̄p yi yaain yi yertei menmen werek werek au. Yi han kitet menmen mar im te yi yemip̄n. H̄m̄ me God kat̄p yi enun. ¹⁵ *Menmen im h̄ram ap me God au. H̄ram me m̄t ne t̄ keremem. Seten h̄rak kin̄n k̄r̄akem te h̄r m̄t ne t̄ h̄r nisesik n̄r̄akem. ¹⁶ Yi hemkre menepam yentar menmen me m̄t han o yi han enuk yeriuwe m̄t han, yi han kitet yi yaain yi yin̄n m̄t han, te yi h̄ras yenehan yi eir̄ak menmen enum yap̄rwe. ¹⁷ Te m̄t h̄r nises han k̄r̄ yaaik God h̄rak kewet̄rem, h̄r nin̄n n̄r̄ak menmen yaaim m̄re mani nemnok enuk. Nam̄n au. H̄r nin̄n n̄r̄ak im metike menmen im. H̄r nankiyan nanu nan̄t, h̄r nan̄mtau h̄m̄ me m̄t han neweiknor han, h̄r han tewen̄n m̄t nankepi, h̄r nan̄r̄ak menmen yaaim keremem. H̄r nan̄r̄ak m̄t yap̄rwe menmen yaaim m̄p̄ram, h̄r ap m̄t ne h̄m̄ p̄nak h̄m̄ p̄nak au. ¹⁸ *M̄t kerek h̄r nankaapan nankiyan nanu nan̄t keriyen h̄r te nan̄r̄ ke m̄t h̄r nam̄r̄ nu yehes. Neim̄n nan̄r̄ak menmen im h̄r nenip̄ m̄t h̄r hanhan nises menmen yaaim

m̄r̄. Menmen im h̄ram m̄re nu yehes mewo.

4

M̄t nises menmen enum me t̄ ik h̄r n̄re nepan ne God

¹ *Mekam h̄ram h̄r o as me menmen h̄ram mekeyi han ki menipi yi yat̄p enum yi yenehan yenehan a? Han ki kekrit kises han k̄rak te yi yenehan yenehan. ² Yi hanhan menmen yi eit̄wem au, te yi hanhan einep m̄t te yi eit̄wem. Yi hemkre menepam eiriuwe menmen eit̄wem taau, te yi yet̄pim yenehan yenehan. Yi ap te eiȳt̄ menmen eiȳntar yi ap eiyitehi God em. ³ Maain yi eiyitehi God menmen, yi ap eit̄wem au eiȳntar han ki enuk. Yi hanhan yaȳt̄ menmen te yi eiyises han ki yi eir̄ak enum eiriuwere. ⁴ *Yi m̄t yap̄r enun yi yeweik̄n sip yewet God. Menmen im h̄ram mar ke m̄te w̄naaiw̄r m̄t̄k k̄ire, h̄re wetike m̄t̄k hak nariyanhis newen̄nem. Yi hanhan menmen enum me t̄ ik e, yi ȳre m̄t nepan ne God. Yi eiȳrte menmen im o au a? Neim̄n h̄r hanhan menmen me t̄ h̄r n̄re m̄t nepan ne God. ⁵ *Yi han kitet h̄m̄ me God m̄t newis̄m mau t̄wei h̄ram mat̄p wein̄m marim? H̄ram mat̄p, “H̄m̄n kaiu God kewis̄k kekere ȳnk kaiu h̄rak hemkre menepam hanhan menmen wisenum.”

⁶ *Te God h̄rak iuwe kak̄kepai mamin̄n menmen im mekre han kaiu. H̄m̄ m̄rak mau t̄wei mat̄p mar ik: “God h̄rak keweik̄n sip kewet m̄t kerek han kitet h̄r iuwe nin̄n m̄t, te h̄rak kak̄kaap m̄t h̄r ap hanhan h̄ras, h̄r nat̄p, ‘Hi m̄t̄k wein̄k God kerekek h̄rak Iuwe.’” ⁷ *Te yi m̄t ap hanhan h̄ras yi eiyises God. Seten kakri han ki yi eiyu han tokik eiweik̄n sip eiwet menmen enum te h̄rak kaknaiw̄ri kakno. ⁸ *Yi hanhan God yi yisesik te h̄rak kaknen menep naanmampri. Yi m̄t enun yi yat̄p h̄m̄ p̄nak h̄m̄ p̄nak yi eiweik̄n sip eiwet menmen enum yi han yaaik eiyu eiȳr ke m̄t nankemyet his prar prar mam̄t. ⁹ Yi m̄t yi eiȳnwes̄s au. Yi eik̄t. Yi ap te han yaaik eiyu au. Yi ȳnk enuk kerekek, han etwen̄n menmen enum yi ȳr̄akem. ¹⁰ *Yi m̄t ȳnk enuk te yi yewepyap̄r yi enun me ninaan me God h̄rak kakrekyi yaaim yi eiyu werek werek.

Haiu ap emkan naiu yinan

¹¹ Nai yinan, yi ap eit̄pan enum eiyisesan au em̄t! Keim̄n kat̄p enum kesiuwe h̄m̄ k̄rak yinak, h̄rak keweik̄n sip kewet h̄m̄ iuwe me God. Menmen

* 3:9 1Ko 11:7 * 3:15 Je 1:5, 17 * 3:18 Mt 5:9; Ais 32:17; Hi 12:11 * 4:1 Ro 7:23; 1Pi 2:11 * 4:4 Ro 8:7; 1Jo 2:15 * 4:5 Eks 20:3, 5 * 4:6 Pro 3:34; Mt 23:12; 1Pi 5:5 * 4:7 Ef 6:12; 1Pi 5:8-9 * 4:8 Sek 1:3; Mal 3:7; Ais 1:16 * 4:10 Jop 5:11; 1Pi 5:6

im h̄rak k̄riakem h̄ram mar ke h̄rak kat̄ip h̄m m̄rak min̄n h̄m lo me God te h̄rak kekreh̄r ke God. Ti keim̄n ti h̄riak menmen mar im ti ap hises h̄m me God au, ti at̄ip h̄m mit min̄n m̄rak. ¹² *God kerekek h̄rak kewis h̄m iuwe mau t̄wei. H̄rak kerekek kaksuawe h̄m mamno haiu m̄t, h̄rak kak̄kepai o au en, h̄rak kakwep mami mamno si. Ti han kitet ti God te ti hesiuwe h̄m mamno kit yinak a? Taauye! Ti m̄tik wein̄k kerekek.

Yi han ekitet menmen God hanhan yi eiriakem

¹³ *N̄k̄ip emnep yi eiȳmtewek. Yi m̄t kerek yi yat̄ip, “Petepin o teipmen haiu mamno in o mamno ein mamu tito miut̄ipen mam̄siuwe menmen iuwe mam̄t pewek mamrerim.” ¹⁴ *Yi yat̄ip yar ke m̄t h̄r nertei mekam maain mamnen te yi yep̄tari teipmen mekam mamnen taau! Yi yepu ȳre napi. H̄rak k̄wap̄n t̄ kike, maain kakwen kakno. Yi yayu kike, maain yi yayi yaire napi ik ek. ¹⁵ *Yi ap eit̄ip em̄r em au. Yi eit̄ip em̄r im. Yi eit̄ip, “God h̄rak hanhan haiu mamu mam̄t, haiu mamriak im o em.” ¹⁶ Te yi m̄t wen yat̄ip han kitet yi h̄ras epei ȳriak menmen, God kak̄kepi au. Yi yat̄ip han kitet marim, h̄ram enum. Yi ap yewis God ketpi menmen yi eiȳsesim au. ¹⁷ *T̄is, m̄t kerek h̄r nertei mekam yaaim, h̄r ap nisesim au, h̄r n̄riak enum.

5

H̄rak Jems kene m̄t h̄r netenen menmen yap̄rwe

¹ *Yi m̄t kerek yetenen menmen yap̄rwe, n̄k̄ip emnep eiȳmtau. Yi einep̄p eik̄t me menmen enum mamnen mamriwaank. ² *Menmen mi, yurik henye mi h̄ram m̄n̄n heinut mewenen, mesik yip̄ep meremir̄r miyak pat̄n. ³ Tekei, suwau mi n̄ menterim te h̄ram mamwep. N̄ mentar pewek w̄nak meteikni yi ap ȳkaap m̄t yewet̄rem au. Yi ȳsaw̄nem mekre w̄nak. Menmen im maain h̄ra mam̄waank h̄m̄n ki mamre si tat̄ik ȳnk ki. Yi epei yetenen w̄nak pewek menmen yap̄rwe yaaim ȳsaw̄nem meit me w̄ menep Jisas h̄rak p̄ike kaknen. Menmen im h̄ram ap yaaim au. ⁴ *Yi eiȳmtau! M̄t h̄r n̄riak ni nam̄r menmen mewim, te yi yetenen pewek m̄r yi ȳsaw̄nem yemip̄n yewet̄rem au. Menmen enum im metike h̄m me m̄t h̄r neket menmen mi mau ni, h̄r nat̄ip me menmen enum yi ȳriakem,

h̄ram epei men n̄k̄ip me God h̄rak iuwe h̄rak kemtewem. ⁵ *Yi epei yau werek werek in ek yaam menmen yap̄rwe, yi yises han ki ke menmen yap̄rwe. Menmen im enum yi yisesim, h̄ram mar ke m̄t newet sak menmen maam maam ere iuwe, maain h̄r nanm̄p. Mar im w̄ epei man menep te God kaksuawe menmen enum mamiwep yi yayi yayīr ke m̄t h̄r nenep sak h̄ram mami. God kak̄riak menmen im kak̄ntar menmen enum yi yisesim. ⁶ Yi epei yewepyp̄r m̄t yaain yan̄p naa, te h̄r ap n̄kaap h̄ras nar ik h̄r nat̄n mesik nerp.

Yi eiyu han tokik eimer̄r M̄tik Iuwe Jisas kaknen

⁷ *Nai yinan, yi han tokik eiyu me menmen enum mamnen mamiwep me w̄ yi yemer̄r M̄tik Iuwe kaknen. Yi han ekitet im e. M̄tik kam̄r ni, h̄rak kemerȳwem h̄ram mamri mamine n̄kim. H̄rak han tokik kau kemerȳwem ere maain wepni yaaik ketike haw̄ h̄tan epei man, h̄ram mamri. ⁸ *Yi eire m̄tik kam̄r ni, yi han tokik eiyu me menmen enum mamnen mamiwep me w̄ yi eimer̄r M̄tik Iuwe eiȳntar h̄rak menep p̄ike kaknen. ⁹ *Nai yinan, yi ap einahan eit̄ipan enum em̄t eiȳntar God kerek kertei menmen yap̄rwe k̄ri, menep h̄rak p̄ike kaknen. ¹⁰ Nai yinan yi han ekitet m̄t profet n̄paa God keriuweti newepyp̄r nat̄ip h̄m m̄rak. H̄r m̄t nerekyor enum te h̄r han tokik nat̄n mesik nerp. Haiu emises menmen h̄r n̄riakem. ¹¹ *Haiu mat̄ip h̄r m̄t h̄r yaain nentar h̄r han tokik nau neit. Yi nepei yertei m̄tik Jop h̄rak n̄paa han tokik kau keit kises God ke menmen enum epei man mewaank te God h̄rak kerekȳwek yaaim kentar God hanhan haiu m̄t yap̄rwe te h̄rak han tewen̄nai. Te haiu han tokik emu me menmen enum mamnen mamwep.

Haiu ap mam̄t̄ip m̄t h̄m “Tru Antap”

¹² *Nai yinan, menmen im h̄ram min̄n te hi hetpiyem mar im, yi ȳriak menmen me m̄t yi ap eit̄ip “Tru Antap” au em̄t! Yi eit̄ip, “O, hi h̄riakem,” h̄ram werek o yi eit̄ip, “Au, hi h̄napen,” h̄ram werek. H̄m ham em̄t te yi ap eiriak God han enuk kak̄rwi. M̄tik yaaik kitehi God menmen h̄rak kak̄mtewem.

M̄tik yaaik kitehi God menmen, h̄rak kak̄mtewem kak̄kepi

* 4:12 Ro 2:1, 14:4 * 4:13 Lu 12:18-20 * 4:14 Pro 27:1; Sam 39:5, 11 * 4:15 Ap 18:21 * 4:17 Lu 12:47
 * 5:1 Lu 6:24 * 5:2 Mt 6:19 * 5:4 Diu 24:14-15; Mal 3:5 * 5:5 Lu 16:25; Jer 12:3, 25:34 * 5:7 Lu 21:19;
 Diu 11:14; Jer 5:24; Joe 2:23 * 5:8 Ro 13:11-12; Hi 10:25; 1Pi 4:7 * 5:9 Mt 24:33 * 5:11 Eks 34:6; Sam 103:8,
 111:4 * 5:12 Mt 5:34-37 * 5:13 Kl 3:16

¹³ *Neim+n ne yi m+it menmen enum mewaanki, yi eiyitehi God em. Neim+n ne yi m+it yi han yaaik, yi eiyine henye me eiwen+pi God eiriuwerem. ¹⁴ *Neim+n ne yi m+it yi y+inap, yi ein+ne m+it iuwe nin+n naanm+pre menmen me God te h+ir nan+n nanitehi God ke yi m+it h+ir nanwen hiwer mam+nteri nankine niuk me M+itik Iuwe. ¹⁵ *H+ir nitehi God me yi m+it, h+ir han kitet h+irak kak+ikepi, te M+itik Iuwe kak+ikepi kak+ikekyi yi yay+ikrit manpenun yayu. Yi y+ir+ak menmen enum te God kak+isak menmen enum yi y+ir+akem mamno. ¹⁶ Te yi m+it eiwepyap+ran menmen enum yi y+ir+akem, yi eiyitehiyan God te h+irak kak+ikepi te yi eiy+ikrit eiyu. M+itik kises God werek werek, h+irak kitehi God menmen, h+irak God kak+mtewem kak+ikepi me menmen. ¹⁷ *Ilaisa h+irak n+ipaa h+irak m+itik kep+ir ke haiu m+it, h+irak kitehi God iuwe te haw+ ap kaknen au. Haw+ ap kan me tito wikak im metike wenke h+is+in+ak kiut+ip (6). ¹⁸ *Epei au, h+irak p+ike kitehi God te h+irak kesiuwe haw+ kan t+ ik kewet t+par menmen te h+iram mewo. Te haiu m+it emitehi God menmen iuwe h+irak kak+mtewem kak+ikepai kak+ir ek.

Keim+n k+inaaiw+ir God kises han k+irak, haiu p+ike emt+iwekhis p+ike kaknen kakises God

¹⁹ *Nai yinan, keim+n ke yi m+it h+irak kaknaw+ir h+m yaaim me God, m+itik hak kakt+iwekhis eknen, ²⁰ *h+irak han ekitet menmen im. Keim+n h+irak kak+ithis m+itik h+irak k+inaaiw+ir h+m yaaim me God h+irak kaknen, h+irak kak+ikaap h+m+n k+irak ap te kaki, h+irak kak+r+ak God h+irak kak+isaak menmen enum n+ipaa m+itik k+naiw+irek h+irak k+ir+akem.

Mep+ir keremem

Tiwei Pita Kewisik - 1 Menmen me tiwei ik

Pita katip mit ne sios gude 1:1-2

Him me God Haai kaktaihis mamno wit kirak 1:3-12

Pita katip mit hir ap nanwis menmen enum emam+waank menmen yaaim in ek hir nisesim 1:13-2:10

Him me menmen mit ne weiwik me God nanisesim eme wi menmen enum mamnen mam+waanki 2:11-4:19

Him me menmen mit ne sios hir nanisesim 5:1-11

Pita katip mit him m+karu 5:12-14

1 *Hi Pita n+pa Jisas Krai keriuweta hi hen hewepyapir him m+rak, hi hewis tiwei ik ken yi mit. N+pa mit han nepiri yi y+naaiwir Jerusalem yi yen yau provins Pontas, provins Galesia, provins Kapadosia, provins Esia metike provins Bitinia. Yi yar ke m+tik keke wit hak kan ketikewi kaku kike, maain h+rak p+ke kakno wit kirak eik. Mar im yi yau ti in me wi kike te maain yi yayi yi yaino yau wit ki yaaik eik God kewik. 2 *God Haai kehimi+teni yi mit n+rak yentar h+rak n+pa kerteiri han kitet kerekyi han ki yaaik prar prar yire t+par nemnok. H+rak k+rak menmen im keriuwe God Him+n Yaaik te yi yises him me Jisas Krai, hemkre m+rak merekyi yi yaain. Hi hanhan God han yaaik kirak kaku kaktikewi te yi eiyu werek werek. Hi hanhan menmen im yaaim mamu mamtikewi wisenum.

Maain haiu mamu mamtike God haiu mam+ten menmen yaaim

3 *Haiu emwen+pi niuk me God h+rak Haai ke M+tik Iuwe kiau Jisas Krai. Haiu emwen+piyek mam+ntar h+rak han tewen+nai wisenum kerekye haiu han kiau yaaik keriuwe Jisas Krai n+pa h+rak kaa te God k+kiak kekrit kepu. 4 *Te in ek haiu memer+r menmen mamkaap him+n kiau God kakwetayem. H+rak naanm+praiyem meit wit kirak, menmen mam+waankem au. H+rak yaaim prar prar, h+rak mamu werek werek tipmain tipmain enum eik. 5 *Menmen im h+rak me yi mit kerek yi han kitet God naanm+pri kentar h+rak wisenuk ere yi yayit menmen God kemer+r kakwepyap+rem me wi maain Jisas p+ke kaknen ti.

6 *Yi han yaaik eiyu eiy+ntar menmen im God kakrekyiyem te in ek me wi kike yi han enuk kike yeriuwe menmen ham enum mamnen mamriwaank. 7 *Menmen im mamnen te God kak+r han ki kak+rtei yi yis-esik yeriuwe han ki karkeik. Mit hir newir gol mekre si ere mewei+in mire t+par, hir neit menmen enum mewim mamno te gol keremem mepu. Mar im God kewis menmen enum mamnen mamriwaank te h+rak mampar menmen enum mekre han kiau mamno ere menmen yaaim mekre han kiau, haiu mamises God werek werek. Menmen yaaim mekre han ki min+n gol. Maain gol mam+waank mamit te menmen mekre han ki au. Maain Jisas Krai p+ke kaknen kakwepyap+r h+rekes, yi eiyit niuk iuwe, God kaktip yi yaain, h+rak kakweti menmen m+rak yaaim iuwe. 8 *Yi ap yr Jisas Krai wen au, te yi han tewen+nek. In ek yi ap y+rek wen au, te yi yisesik yepu han yaaik wisenuk. Yi han yaaik wisenuk 9 *him ap te mamwepyap+r werek werek menmen mekre han ki. Yi han yaaik eiy+ntar menmen im: Yi yises God te h+rak kaktihis, maain yi eiyu eitikerek.

10 *Me menmen im n+pa mit profet hir han kitet yap+rwe nan+rtei menmen werek werek hir newepyap+rem me menmen im God kakrekyiyem kakwetiye. 11 *Him+n Yaaik ke Krai kekreri kewepyap+r menmen enum mam+waank Krai te maain h+rak kakit niuk iuwe. Hir profet han kitetim nitehiyan nar ik: "Maain wi mam+rkeim h+rak kaknen? Mekam mamnen me wi im?" 12 *N+pa God epei keteiknor menmen hir newepyap+rem h+rak ap mamkepi au. Him im maain mamkaap yi mit keriyen me menmen im mit kerek newepyap+r him yaaim me God hir netpiyem. In ek God Haai kesiuwe God Him+n Yaaik kan k+kaap mit in te hir netpi him im yaaim. Mit ensel hir mit God keriuweti n+rak menmen m+rak. N+pa hir hanhan nertei menmen im me Krai, te hir au. God ketpor au h+rak kepak+nem.

Yi mit eiriak menmen yaaim eiyu han yaaik prar prar

13 Te yi han ekitet eiyu naanempre h+rak. Yi han ekitet iuwe menmen yaaim God kakwetiye me wi maain Jisas Krai p+ke kaknen kakwepyap+r h+rekes. 14 *Yi yises God y+re n+kerek yaain nises him me miye haai. In ek yi ap han ekitet menmen enum mar ke n+pa yi yetari God yi hanhan yr+rakem au. Em emit! 15 Te yi y+re God h+rak

* 1:1 Je 1:1 * 1:2 Ro 8:29; 2Te 2:13; Hi 12:24 * 1:3 2Ko 1:3 * 1:4 Kl 1:12 * 1:5 Jo 10:28, 17:11 * 1:6 1Pi 5:10; Je 1:2 * 1:7 Jop 23:10; Pro 17:3; Ais 48:10; Sek 13:9; Mal 3:3; Je 1:3 * 1:8 Jo 20:29; 2Ko 5:7 * 1:9 Ro 6:22 * 1:10 Mt 13:16-17 * 1:11 Sam 22; Ais 53; Lu 24:26-27 * 1:12 Ef 3:10 * 1:14 Ro 12:2; Ef 2:3, 4:17-18

kari han ki yi eiyit menmen mirak yaaim. Hirak kepu han yaaik prar prar te yi yaipau han yaaik prar prar me menmen yapirwe yi yirakem. ¹⁶ *Yi eirakem eiyintar God kewis him mau twei matip mar im: “Yi han yaaik prar prar eiyu eiyintar hi God hi han yaaik prar prar.”

God ketaihis keriuwe menmen iuwe

¹⁷ *Hirak God skelim haiu mit yapirwe mipiran me menmen haiu mamriakem. Te yi mit kerek yi yenewek “Haai,” yi yetikerek yewepnak, yi naanempre hirras me menmen yi yirakem. Me wi kike yi yau ti ik e, yi ap einip God han enuk kakirwi. ¹⁸ *Yi eirak menmen im hi hetpiyem eiyintar yi yertei God epei ketihs me menmen enum weinim nipaa yi yisesim, yi yetenenim me nipaa maamrer ein nriakem neteikniyem. God ap kaktihs keriuwe winak pewek hiram mamwaank au. ¹⁹ *Hirak ketihs keriuwe hemkre yaaim me Kraiss. Kraiss hirak kire miyak sipsip wikes teknei makip au, yink hirak yaaik prar prar keit kar ke him me God Moses kewisim hiram metpim. ²⁰ *Nipaa God kewis ti wen au, hirak kehimitan Kraiss kaknen te hirak kemerir ere wi mkaru im e, hirak kakwepypir hrekes kakikepi. ²¹ *Te yi yises God yentar Kraiss. Hirak kaa te God kikiak kekrit kepu, hirak kewiswek niuk iuwe te yi yisesik yemerir hirak maain kaktihs yi yau yaitikerek.

Yi han tewenin ni yinan

²² *Yi epei yirak han ki yaaik prar prar yeriuwe him yaaim me God yi yisesim, te yi yemipin ni yinan au. Yi han tewenini. Yi han etweninan iuwe eiriuwe han ki yaaik prar prar. ²³ *God kerek yi yaaim yeriuwe him mirak mamu tipmain tipmain enum eik yi yisesim. Him mirak mamwaank au, te yi himin ki ap mamwaank au. Yi yire nikerek me Mitik Iuwe ap te kaki au. ²⁴ *Him im yaaim mentar him me God mau twei matip:

“Mit yapirwe hir nire yenkis, niuk iuwe mir hiram mire timen. Maain mar ke yenkis meweivei mami, timen mamnep mamno ti mamisine mamit, te niuk iuwe me mit ne ti au mamit. ²⁵ Te him yaaim me Mitik Iuwe hiram mamu tipmain tipmain enum eik.” Him im hiram him kere-mem nipaa haiu epei metpiyem.

2

Mitik Iuwe hirak kire teinik mitik kinan winak

¹ *Yi eiyipir menmen enum mekre han ki, him me memipin, eitip him weise tipar, hemkre menepam me menmen, yesiuwe him an. Menmen mar im emit! ² *Yi yire nikerek hemkre tuk hanhan him, yi hanhan him yaaim me God te yi eire iuwe eiyirtei menmen me God werek werek. Yi hanhan him yaaim eiyisesim, ³ *eiyintar yi epei yertei Mitik Iuwe hirak yaaik nepei kekepi kesak menmen enum yi yirakem.

⁴ *Yi eiyises Jisas menep menep. Hirak kire teinik yaaik mit ne ti ninapen nepirek, te God han kitet hirak yaaik kehimitanek kime winak keriuwerek. Hirak kesak menmen enum haiu mirakem, hiram mire hirak kime winak ke God. ⁵ *Yi mit yi yire teinik yaaik te God kaktihs kakrek yi yi yire winak kirak, yi yen niutip yire weiwik miutip mirak. Yi eire mit pris. Nipaa hir nenep samiyak newisim mentar nan nesiyem newepwarem newet God em. Mar im menmen yaaim yapirwe yi yirakem hiram me God yi eiwet God hirras yetike menmen yaaim yi eirakem te God hanhanem kakintar menmen yaaim Jisas Kraiss epei kerekniyem hirak kesak menmen enum mi. ⁶ *Him me God mau mekre twei matip mar im:

“Yi eiyimtwem. Hi ehimitan teinik mitik hewisik keit wit Saion kerp himin kinan winak. Neimin nanisesik hir ap yink enuk nanriuwerek au.” Kraiss hirak teinik mitik kinan winak, hirak kakikepi kaktorhis. ⁷ *Yi mit kerek yi yises Kraiss, yi han kitet hirak yaaik iuwe. Te neimin au, him me God matip mar im:

“Hirak kire teinik mit newep winak hir natip hirak enuk. Au, God katip hirak yaaik iuwe.” (Hirak kire teinik mitik kerp himin kinan winak siup.)

⁸ *Mit kerek hir ap nisesik au neweikin sip newetiwek, Kraiss hirak kire nan kenip mit nar ek nankenpetip minwik te hir naninkewin nanwaank hirras. Him me God mau twei matip me menmen im. Hiram matip mar ik:

“Ik ek hirak nan te mit nankenpetip mamnwik naninkewin.”

* **1:16** Lev 11:44-45; Mt 5:48 * **1:17** Mt 6:9; Ro 2:11; 2Ti 4:14; Rev 2:23 * **1:18** 1Ko 6:20 * **1:19** Ap 20:28; Hi 9:12-14; 1Pi 1:2 * **1:20** Ap 2:23; Ef 1:4 * **1:21** Jo 14:6; Ro 4:24, 5:1-2, 10:9 * **1:22** Jo 13:34; Ro 12:10 * **1:23** Jo 1:13; Hi 4:12 * **1:24** Ais 40:6-8; Je 1:10-11 * **2:1** Ef 4:22; Je 1:21 * **2:2** Mt 18:3; 1Ko 3:2 * **2:3** Sam 34:8 * **2:4** Sam 118:22; Mt 21:42; Ais 28:16 * **2:5** Ef 2:21-22; Eks 19:6; Ais 61:6; Rev 1:6; Ro 12:1 * **2:6** Ais 28:16; Ro 9:33; Ef 2:20 * **2:7** Mt 21:42 * **2:8** Ais 8:14; Ro 9:33

Haiu mıt miyapır ne weiwık miutip me God

⁹*Te yi yar ik au. Yi ne weiwık miutip nıpa God kehimıteni, yi yire mıt pris nırak kerek newenıpi niuk mırak iuwe. Yi yire mıt miyapır yırak menmen me God keremem. Yi yire mıt miyapır nırak te yi eiwepyapır menmen yaaim iuwe hırak kırıkem. Hırak kerekyi te yi yeweikın sip me menmen enum mıre wıtaan toto, yi yises hım mırak yaaim hıram mıre wepni kır. ¹⁰*Yi nıpa mıt weinın te in ek yi ne weiwık me God. Yi nıpa God ap kekepi au, te in ek hırak kekepi wısenum.

Haiu emu emıre mıt miyapır ne God emırak menmen mırak

¹¹*Nai yinan yaain, yi ne tı ik au. Yi yau in me wı kike keremem. Te hi etpi hım manp, yi einaaiwır menmen enum mekre han ki au emıt! Menmen im hekrit hekrit mari han ki te yi yisesim yırık enum. ¹²*Yi yau yetike mıt han hır ap nises God au. Te yi eiyses menmen yaaim yapırwe yi eirıkem keremem. Te mıt enun hır nansiuwe hım nantıp yi enun, maain wı God pıke kaknen skelim mıt, hır nanwenıpi niuk mırak nanıtar menmen yaaim yi yırıkem.

¹³*Yi eiyses hım me mıt iuwe hır naanmıpri eiyıtar yi yises Mıtık luwe God. Yi eiyses mıtık iuwe ke gavman o ¹⁴mıtık hırak keriuweti nanınen naanmamri. Hır nenep mıt nırık enum te hır newenıpi mıt hır nırık yaaim. ¹⁵*Yi eirık menmen im eiyıtar God hanhan yi yairık mıt enun hım enum mır mami mamriuwe menmen yaaim yi yırıkem. ¹⁶*Yi mıt yepu yar ke mıt nınaaiwır wınak enuk menmen enum me tı meteneni au. Te yi ap yairık enum eiyıtar yi yepu yar ik au emıt! Yi yire mıt ne God yi yırık menmen mırak te yi eirık menmen yaaim keremem. Menmen enum au emıt! ¹⁷*Yi eiwenıpi niuk me mıt yapırwe, yi han etenın ni yinan, yi einaain einıp God yınk enuk ekırwi, yi eiwenıpi niuk me mıtık iuwe ke gavman kerek naanmıpri me menmen.

Haiu emises Kraıs me menmen hırak kırıkem

¹⁸*Yi mıt kerek yırık menmen me mıt uwe ni, yi eiyımtau hım mır yi eiysesim te yi ap einıpi hır yınk enuk han enuk enriuwı. Mıt han hır hanhani o hır han

au enun naniwep, yi eirıkem eiyır ik. ¹⁹Mıtık hak iuwe kakiwep kakıtar yi yises hım me God, yi ap pıke eikıp emrerim au emıt! Yi eirık menmen im hi hetpiyem te God han yaaik kırıwi. ²⁰*Yi eirık enum te mıt iuwe hır naniyep te yi einıp emrerim au, hıram menmen weinım. Te yi eirık menmen yaaim, mıt iuwe hır naniwep yi einıp emrerim au, God kakrekyi yaaim eiyıterim. ²¹*God hırak kehimıteni te yi eiyses menmen hi hetpiyem. Yi eiysesim eiyıtar nıpa Kraıs kaa kenterı, te hırak kire hımın yaaik yi eiysesim eiyır ke mıtık kitet sak hımın. ²²*Kraıs kırık enum au, hırak ap kewenın hım katıp menmen enum au. ²³*Me wı nıpa mıt hır netpıwek enum me nerekyıwek yınk enuk, hırak ap kenerı keriuwe hım enum au. Mıt hır nakıp, hırak ap kenerı kanıp au. Hırak katıp au. Hırak katın mesik kerp keit. Hırak han kitet God hırak maain skelim mıt werek kaknıp nanrerik. ²⁴*Hırak hırekes kaa kentarı nu tentarakıt ke menmen enum haiu mırıkem te haiu mıt mamnaaiwır menmen me tı enum te hıram ap mamrı han kiau. Hıram mar ke mıtık kaki, hımın kırık kaknaaiwır yınk kırık te hırak ap pıke kakırık menmen meiyam au. Te haiu mamı mamises menmen yaaim me God. Hırak kaa te kakıkepai haiu mamı werek. ²⁵*Yi nıpa yire miyak sipsip yınaaiwır yayıwe yeit yaank yi yetaritari te in ek yi epei yan yises Kraıs, hırak naanmıpri hımın ki kar ke mıtık naanmıpre sipsip.

3

Mıt netike miyapır neitan, hır enises menmen im

¹*Yi miyapır yi eiyses hım me mıkan ni te hır han en ap nises hım me God, te yi eiri han kır eiriuwe menmen yaaim yi yırıkem te hır enisesik. Yi ap eitıp hım au. ²Hır enır yi miyapır yırık yaaim yemtau hım mır te hır enweikın han enises hım me God. ³*Yi ap eises hıras eiriuwe wıpe yehes, wınak, pewek pitau keremem te mıt natıp yi yaain, au emıt! ⁴Menmen mekre han ki me yi yau werek werek yemtau hım, hıram mıre wıpe yehes o pitau mau yınk. Menmen mekre han mamıwaank mamır ke wıpe yehes o pitau au. Te God hanhan menmen yaaim marım mekre han ki. ⁵Marım, nıpa ein miyapır yaain hır

* 2:9 Ais 43:20-21, 9:2; 1Pı 2:5; Ta 2:14; Ap 26:18; Ef 5:8
24; Je 4:1 * 2:12 Mt 5:16; Lu 19:44 * 2:13 Ro 13:1-7; Ta 3:1 * 2:15 1Pı 3:16 * 2:16 Ga 5:13 * 2:17 Ro 12:10; Pro 24:21; Mt 22:21 * 2:18 Ef 6:5 * 2:20 1Pı 3:14, 17, 4:14 * 2:21 Mt 16:24; Jo 13:15 * 2:22 Ais 53:9; Jo 8:46 * 2:23 Ais 53:7; 1Pı 3:9 * 2:24 Hi 9:28; Ro 6:2, 11; Ais 53:5 * 2:25 Ais 53:6; Esi 34:5-6; Mt 9:36; Jo 10:14 * 3:1 Ta 2:5; Mt 5:16; Ef 5:22 * 3:3 1Ti 2:9

* 2:10 Ro 9:25; Hos 2:23 * 2:11 Sam 39:12; Ga 5:17, * 2:12 Mt 5:16; Lu 19:44 * 2:13 Ro 13:1-7; Ta 3:1 * 2:15 1Pı 3:16 * 2:16 Ga 5:13 * 2:17 Ro 12:10; Pro 24:21; Mt 22:21 * 2:18 Ef 6:5 * 2:20 1Pı 3:14, 17, 4:14 * 2:21 Mt 16:24; Jo 13:15 * 2:22 Ais 53:9; Jo 8:46 * 2:23 Ais 53:7; 1Pı 3:9 * 2:24 Hi 9:28; Ro 6:2, 11; Ais 53:5 * 2:25 Ais 53:6; Esi 34:5-6; Mt 9:36; Jo 10:14 * 3:1 Ta 2:5; Mt 5:16; Ef 5:22 * 3:3 1Ti 2:9

nemerir menmen nipa God ketpim kakwetrem. Hir nes es hiras nar ik. Hir netau him me mikan nir hir nisesim. ⁶*Sera hire wiriak menmen mar ik. Hire wentau him me Abraham mitik kire, hire wisesim, hire watip, "Ti mitik kai iuwe." Maain yi eirak yaaim eiyises God, yi einaain au, te yi miyapir keriyen yi eire nikerek ne Sera.

⁷*Mar im, yi mit epei yeit miyapir yi yau yetikeri yertei hir ap manpenun nar ke yi te yi naanmipror werek werek yentar yi yetikeri yayit menmen yaaim maain God kakwetiyeem. Yi eirak yaaim mar im te menmen enum ap meiyepet menmen yi yitehi God em kakwetiyeem.

Yi mit miyapir eikiyan eiyu eiyises menmen yaaim im

⁸Hi hetpi him kike keremem me menmen im. Yi yapirwe eiyu han kiutip hanhanan. Yi han etweninan, eirakan yaaim, yi han ekitet yi yipiran. ⁹*Mit hir nerekyi enum, yi ap pike eirekyor enum emrerim au emit! Hir netpi enum newen henye, yi ap pike eirekyorem emrerim au emit! Yi eiyitehi God hirak kakrekyor yaaim eiyintar God epei kehimiteni yi eiyit menmen yaaim mirak. ¹⁰*Yi eirakem eiyintar him me God mau twei matip mar im:

"Mit kerek hir hanhan nanu ti ik werek werek me tito yapirwe, hir eninaaiwir menmen enum me netpim newenin him. ¹¹Hir enweikin sip enwet menmen enum, hir enriak menmen yaaim. Hir hanhan nantike mit enkiyan enu enit. ¹²Hir enriak menmen im enintar God hirak kir mit hir han kir yaaik, hirak hekrit hekrit kentaum menmen hir nitwewhiyeem hirak kakikepi. Te hirak keweikin sip kewet mit enun nises menmen enum, hirak kakrekyor enum mamrerim."

Mit neraiwaank nentar menmen yaaim haiu misesim

¹³Yi hanhan eirak menmen yaaim yi han kitet mit hir nanrekyi menmen enum a? Taau! ¹⁴*Yi eirak menmen yaaim te mit nerekyi enum, yi han yaaik eiyu. Yi ap einapen mit han ekitetim au. ¹⁵Yi hanhan Krai hirak ekinin eku han ki, hirak iuwe. Hekrit hekrit yi han etwenin mit kerek hir nitih yi yenmak yi yises menmen me God mekre han ki, te yi eitporem han emikpep au. Yi einaain eirak God yink enuk ekirwi.

¹⁶*Han ki hirak yaaik keriuwe menmen yi yirakem te maain mit hir neswi him me menmen yaaim yi yirakem yentar yi yises Krai, hir yink enuk me menmen enum hir netpiyeem. ¹⁷*Mit hir nerekyi enum me menmen enum yi yirakem, hiram enum emit! Te God hirak kewis mit hir nerekyi enum me menmen yaaim yi yirakem, hiram werek yi eiwisi nanrekyiyem.

Krais kaa kakisak menmen enum haiu miriakem

¹⁸*Menmen im hiram werek mentar nipa Krai kirak yaaim te mit enun nakip hirak kaa kentar menmen enum maiu. Hirak yaaik kaa miutip keremen ke haiu mit enun te hirak kaktaihis, haiu mamnen God. Hirak mitik hirak kaa, te himin kirak kau keit. ¹⁹Keriuwe himin kirak, Krai ken wit enuk mit epei naa himin kir kewik, hirak kewepyapir him mirak. ²⁰*God kemeriror nisesik te hir ap nises him mirak me wi nipa Noa kime sip iuwe au. Me wi im hir mit miyapir hispinak wikak (8) keriyen God kekepi te hir ap naa nentar tipar miniu au. ²¹*Tipar im hiram mire himin o piksa me mit hir nikiri neriuwe tipar. In ek tipar im mekepi ap mekemyeti hapik mau yink ki au. Hiram me mit hir nitih God kesak menmen enum mir hirak kakrekyor han kir yaaik, nentar jisas Krai kaa pike kekrit kepu. ²²*Hirak Krai epei ken wit ke God hirak kau menep his yaaim me God kerek hirak kehimitan mit iuwe nanwin. Mit ensel, herwe enum, himin yapirwe, hirak Krai kinin nem naanmiprewem.

4

Yi eiyises han ke God me menmen yi yirakem

¹*Krai hirak kire mitik hirak kaa te yi han ekitet eiyir ke nipa hirak han kitet menmen. Krai kewis mit enun hir nakip newaankek. Mit hir naniwed nanriwaank nanintar yi yises him me God, menmen im hiram werek mentar mit kerek hir yink kir kenen (o meiyewor) mit newaanki, menmen im mamkepi naninaaiwir menmen enum nipa hir nriakem. ²*In ek yi ap eiyises han ki ke menmen yi yau ti ik yi yirakem au emit! Yi eiyises God han kirak kerekek. ³*Wn nipa haiu mises menmen enum yapirwe mit ne ti hir nriakem. Hiram mar im: Haiu mises menmen enum haiu hanhanem iuwe. Haiu mariyanhis

* 3:6 Jen 18:12 * 3:7 Ef 5:25 * 3:9 Mt 5:44; 1Te 5:15; 1Pi 2:23 * 3:10 Sam 34:12-16 * 3:14 Mt 5:10; 1Pi 2:20, 4:14; Ais 8:12-13 * 3:16 1Pi 2:12 * 3:17 1Pi 2:20 * 3:18 Ro 6:10; Ef 2:18 * 3:20 Jen 7:7, 23 * 3:21 Hi 10:22 * 3:22 Mt 22:44; Ef 1:20-21 * 4:1 Ro 6:2, 7 * 4:2 1Jo 2:16 * 4:3 Ef 2:2-3

meweninem, haiu maam tipar si enum ere metaritari, haiu maam menmen iuwe, te haiu men w+nak ke m+it haiu maam tipar si enum keremem, haiu meweik+n sip mewet h+m me God, haiu mewen+pi niuk me tipir. ⁴ In ek m+it han h+r wen nises menmen enum im, han k+r kekrit te yi yetikeri yisesim au. H+r nat+ip enum nenipi y+nk enuk yi yetikeri yisesim meiyam au. ⁵ *Te w+ maain God skelim m+it nepu, nantike m+it n+paa naa, m+it in h+r enwepyap+r nenmak h+r n+r+ak menmen enum mar im te maain h+rak God kak+waanki. ⁶ *H+rak Krai keweypap+r h+m m+rak yaaim men m+it n+paa God kan+ip h+r naa, nar ke God n+paa kat+ip m+it yap+rwe maain h+r nani. Krai keweypap+r h+m te m+it kerek epei naa h+r nemtau h+m m+rak nanisesim, maain h+r nantike God nanu nan+it.

Yi naanm+pre menmen yaaim God kewetiyem

⁷ *Epei menep te menmen o t+ haiu mewik h+rak mam+waank mam+it, te yi han ekitet werek werek naanem+pre h+rak me menmen yi y+r+akem te yi yitehi God menmen werek werek. ⁸ *Menmen im min+n menmen yap+rwe yi yisesim: Yi han etwen+n an ey+ntar menmen im mamkepi yi ap han kitet menmen enum m+it nerekyiyem. ⁹ *Yi naanem+pre ni yinan nan nau netikewi me menmen o yeno, o menmen meiyam te yi ap han em+kpep au em+it! ¹⁰ Menmen yaaim God kekepi yi eir+akem, h+rak mamkaap m+it te yi eire m+it yaain naanm+pre menmen ham God kewetiyem. H+rak mar im: M+it han ne yi m+it ¹¹ kerek h+r nat+ip m+it h+m me God, h+r enwepyap+r h+m me God keremem. M+it kerek h+r n+r+ak menmen n+kaap m+it neriuwerem, h+r en+r+akem en+r ke m+it God kekepi h+r n+r+akem. Te m+it nanwen+pi niuk me God nentar menmen Jisas Krai kerekyyiem. Hi hanhan m+it nanwen+pi niuk m+rak h+rak iuwe, h+rak naanm+pre m+it ne t+ ik netike menmen yap+rwe tip-main tipmain enum eik. Yi ap han kekrit ey+ntar menmen enum mamiwep mar ke menmen n+paa menep Krai.

Menmen enum mamnen mamraiwaank mam+r ke menmen mewaank Krai

¹² *Nai yinan yaain, yi ap han kekrit eiriuwe menmen enum maain mamnen yi m+it mam+n+ni han ki te yi yises God werek werek o au. Yi ap han ekitet h+rak menmen enum ham epei min+n man au.

N+paa menmen im menep Krai. ¹³ *Yi ap eih+n+h+n au. Menmen enum nepei mepnen miwep mar ke h+rak menep Krai. Yi han yaaik eyu ey+ntar maain Krai p+ke kaknen kakweypap+r h+rekes, yi han yaaik iuwe eiriuwerek. ¹⁴ *M+it h+r netpi enum neni nentar yi yises Krai, yi han yaaik eyu ey+ntar H+m+n Yaaik Iuwe ke God kau kekleri. (M+it enun h+r netp+wek enun te yi yewen+pi niuk m+rak.) ¹⁵ Yi ap eir+ak menmen enun te m+it ne gavman naniwep me menmen enun yi y+r+akem mar im: Me yi yenep m+it nani o yi yekint+ip menmen, o yi y+r+ak m+it han enun enun o m+it+k hak ke yi m+it h+rak hanhan h+rekes iuwe naanm+pre m+it han netike menmen m+r. Menmen mar im au em+it! ¹⁶ *M+it+k kerek m+it enun nank+ip nan+ntar h+rak kises h+m me God, h+rak ap y+nk enuk au em+it! H+rak ekwen+pi niuk me God ek+ntar h+rak kisesik.

¹⁷ *Wi epei mamnen God h+rak skelim m+it. H+rak kin+n skelim m+it nises h+m m+rak. H+rak kin+n skelim haiu m+it te maain mekam mamnen m+it h+r neweik+n sip newet h+m yaaim me God? H+r nan+waank nan+it. ¹⁸ *H+m me God mau t+iwei mat+ip,

“M+it nises h+m me God, h+rak menmen enum mamnen mam+waanki menep te mamri han k+r te h+r ap nanises God werek werek au. Menmen im mamnen m+it kerek nises h+m me God, te mekam mamnen m+it kerek n+r+ak enun neweik+n sip newet God? H+r nan+waank nan+it.”

¹⁹ *Te m+it kerek menmen enun man+ip mewaanki nentar God hanhani, h+r en+r+ak menmen yaaim han em+kpep au. H+r han kitet God. H+rak n+paa k+r+ak haiu m+it yap+rwe te h+rak kak+kepi naanem+prai kentar h+rak kakises h+m n+paa h+rak ket-pim.

5

Yi m+it iuwe naanem+pre m+it miyap+r ne weiw+ik me God

¹ *Te hi hat+ip yi m+it han ne yi m+it miyap+r ne weiw+ik me God yi yin+n naanem+pre m+it. Hi hetpi h+m manp. Hi h+pre yi m+it, haiu m+it iuwe, hi n+paa h+r Krai h+rak kaa. Hi hetikerek haw+r waw+it menmen yaaim iuwe maa+n w+ God kak-weypap+r+rem. ² *Hi hetpi h+m manp: Yi naanem+pre m+it miyap+r ne God neit wit

* 4:5 Ap 10:42 * 4:6 Ro 8:10; 1Ko 5:5 * 4:7 Ro 13:11-12; 1Ko 10:11; 1Jo 2:18 * 4:8 1Pi 1:22; Je 5:20 * 4:9 Hi 13:2 * 4:12 1Pi 1:6-7 * 4:13 Ap 5:41; Ro 8:17; 2Ti 2:12; Je 1:2 * 4:14 Sam 89:50-51; 1Pi 2:20 * 4:16 Ap 11:26; Fl 1:20 * 4:17 Jer 25:29; 2Te 1:8 * 4:18 Pro 11:31; Lu 23:31 * 4:19 Sam 31:5 * 5:1 Ro 8:17 * 5:2 Jo 21:15-17; Ap 20:28; Fm 14; Ta 1:11

ki, h̄r n̄re sipsip n̄rak. Yi naanem-pror werek eiȳr ke God hanhan yi eir̄akem. Yi ap eir̄akem eiȳntar m̄t net-piyem keremem au. Yi eir̄akem eiȳntar yi hanhanem. Yi ap eir̄akem te yi eiȳt pewek yap̄rwe emrerim au. Yi eir̄akem eiȳntar yi hanhan eir̄akem. ³ *Yi ap eir̄akem eiȳntar yi hanhan eiyin̄n m̄t miyap̄r neit wit ki te yi eiȳtpor h̄r enrīak menmen au em̄t! Menmen yi ȳr̄akem h̄ram m̄re h̄m̄n mamteik̄n m̄t miyap̄r ein menmen yaaim h̄r enis-esim. ⁴ *Maain w̄ Jisas Kraiss h̄rak k̄re M̄t̄k Iuwe kin̄n naanm̄prai haiu m̄t haiu m̄re sipsip n̄rak, maain h̄rak kak-wepyap̄r h̄rekes, yi eit̄kerek eiȳt menmen yaaim mam̄waank au. H̄ram mamu mam̄t tipmain tipmain enum eik.

Haiu mam̄mtau h̄m me m̄t h̄r nin̄n naanm̄prai haiu m̄t

⁵ *Mar im hi hat̄p yi pipep h̄m manp: Yi eiȳmtau h̄m me m̄t kerek h̄r iuwe naanm̄pri yi eiȳsesi. Yi yap̄rwe eiȳmtau h̄m me yi h̄ras eiȳntar h̄m me God mau t̄wei mat̄p, “God keweik̄n sip kewet m̄t h̄r han kitet h̄ras iuwe, te h̄rak k̄kaap m̄t h̄r nau werek werek nemtau h̄m nis-esim, h̄rak kakrekyor yaaim.” ⁶ *H̄m me God ketpim, te yi han kitet God h̄rak iuwe yi eiȳmtau h̄m m̄rak eiȳsesim te maain w̄ kerek h̄rak k̄mat h̄rak kakrekyi yaain, yi eire iuwe. ⁷ *Menmen enum mamri han ki yi han ekitetim, yi eit̄p God em eiȳntar h̄rak hanhani kak̄kepi naanm̄pri.

⁸ *Yi han ekitet werek werek naanempre h̄ras. H̄rak kepan ki Seten h̄rak k̄re hiwaak kepno in kepno ein k̄saw̄n kewenaan m̄t̄k hak kak̄k̄p kak̄waankek, h̄rak k̄nk̄at̄n m̄t kerek h̄rak kakn̄ipi h̄r enweik̄n sip enwet God nan̄waank h̄ras. ⁹ *Yi han tokik eiyu eiweik̄n sip eiwet Seten eiriuwe h̄m yaaim me God yi yisesim. Yi eir̄ak menmen im eiȳntar yi yertei m̄t nises God nerer wit wit, menmen enum mewaanki nar ke h̄ram mewaank yi m̄t. Te menmen im mamkepi yi han tokik eiyu. ¹⁰ *Te maain w̄ meiyam menmen mamriwaank epei au, God h̄rak Haai ke menmen yaaim, h̄rak keh̄m̄teni yi eiȳt menmen yaaim m̄rak mamu tip-main tipmain enum eik eiriuwe Kraiss, God h̄rekes kakrekyi yi yaain kakrekyi han tokik kak̄kepi. ¹¹ Hi hanhan God h̄rak kin̄n naanm̄pre menmen yap̄rwe tip-main tipmain enum eik.

Hi Pita hetpi h̄m mei yinam kike

* 5:3 2Ko 1:24; Fl 3:17; Ta 2:7 * 5:4 Hi 13:20; 1Ko 9:25 * 5:5 Ef 5:21; Je 4:6; Pro 3:34; Mt 23:12 * 5:6 Je 4:10
 * 5:7 Sam 55:22; Mt 6:25-30 * 5:8 1Te 5:6 * 5:9 Ef 6:11-13; Je 4:7 * 5:10 1Te 2:12; 1Pi 1:6 * 5:13 2Ti 4:11
 * 5:14 1Ko 16:20

¹² M̄t̄k Sailas hi han kitet h̄rak kaiu yinak yaaik, h̄rak kekepa kewis t̄wei yinak ik ek. Hi hetpi h̄m manp, hi h̄rekes heriuwe t̄wei ik ek hi heteik̄n h̄m yi yisesim h̄ram menmen yaaim me God. Yi han tokik eiyu eiȳsesim.

¹³ *Ni yinan neit wit Babilon, God keh̄m̄teni h̄r n̄rak, h̄r nat̄p, “Yi yaain.” Mak h̄rak k̄re n̄kan kai h̄rak ketikewa haw̄r wis God, h̄rak kat̄p, “Yi yaain”.

¹⁴ *Me w̄ yi eir̄erik eiȳr ni yinan eit̄pan yi yaain yi yap̄rwe ein yeiyewewan. Hi hanhan yi m̄t miyap̄r ne Kraiss yi eiyu werek werek.

Mep̄r keremem

Tiwei Pita Kewisik - 2 Menmen me tiwei ik

Pita katip mit ne sios gude 1:1-2

God kehimitenai haiu narak 1:3-21

Him me menmen enum me mit tisa ene-
mitaipin him me God 2:1-22

Him me wi maain Mitik kaiu Iuwe
eharak kaknen 3:1-18

¹ Hi Saimon Pita, hi hiriak menmen me Jisas Kraiss, hirak kehimitena hi aposel kirak hewepyapir him mirak. Hi kerekek hesiuwe tiwei ik ken yi mit keriyen yi yetike haiu mit aposel haiu mises him yaaim iuwe hiram mekepai mipiram. Hiram mekepai mentar God ketike Jisas Kraiss kesak menmen enum maiu, tenipai haiu mit yaain. Marim hirakit tekepai tetailis mipiran.

² *Hi hanhan God ketike Jisas Kraiss tatrekyi menmen yaaim te yi han yaaik eiyyu, yi eiyyu wekerek wisenum eiyyantar yi yertei God ketike Mitik Iuwe kaiu Jisas Kraiss wererek wererek.

God kehimitenai haiu narak

³ *God hirak wisenuk epei kewetai menmen yapirwe me mamkepai haiu mamisesik wererek wererek. Haiu mamisesik wererek wererek mamitar hirak kekepai haiu merteyek kerek nipaa kehimitenai haiu mantikerek mamitar menmen mirak yaaim iuwe te haiu yaain mamir ke hirak yaaik. ⁴ Mar im hirak epei kewetai menmen yaaim iuwe mirak nipaa hirak ketpim kakwetai haiu mit em. Te yi mit eiriuwe menmen hirak epei kewetiyyem, yi eirir einaaiwir menmen enum mit ne ti hiri niriakem te yi yayit menmen mirak yaaim yi eire God.

⁵ Me menmen mar im yi epei yetiwem yi hanhan eirak menmen yaaim, hiram mamkaap him yaaim me God mekre han ki nipaa yi yisesim. Menmen yaaim yi yiriakem hiram mamkepi yi eiyartei menmen me God wererek wererek. ⁶ *Menmen yi eiyarteiyem wererek wererek hiram mamkepi yi naanmamre hiras eiwenin han ki. Yi eiwenin han ki hiram mamkepi yi han tokik eiyyu me menmen yapirwe mamnen. Yi eiwenipi niuk me God hiram mamkepi yi han tokik eiyyu. ⁷ Yi eiwenipi niuk me God hiram mamkepi yi hanhan ni yinan. Yi hanhan ni yinan, hiram mamkepi yi han tewenin mit miyapir yapirwe.

⁸ Menmen mar im mamu mamikre han ki te hiram mamnen iuwe mamkepi te yi

eiyyu weinim au. Yi yayirtei Mitik Iuwe kaiu Jisas Kraiss wererek wererek yi eiyisesik iuwe. ⁹ Mit kerek menmen marim mekre han kir au, hir nekrek han kir hir nar ke mit ap nir ein ein au. Hir nanamir toto. Mit nar ik han kaa nipaa God kesak menmen enum hir niriakem te in ek hir nau han yaaik prar prar.

¹⁰ Te nai yinan, God epei kenini kehimiteni yi narak te yi eikiak han ki eirak menmen yaaim. Yi eirak menmen yaaim te hiram mamkepi yi eiyartei God maain kaktihis. Yi eirak menmen im te yi eiyyu eitikerok eiyyit wit kirak. ¹¹ Yi eiyises menmen mar im hiram mire God kikaisiu wepir te yi eino wit ke Mitik Iuwe Kraiss kerek kinin naanmipre mit, hirak nipaa kaa te kekepi kaktihis yi eiyyu eitikerok tipmain tipmain enum eik.

¹² *Yi yertei menmen hi epei hetpim yi yau han tokik yeriuwe him me God nipaa yi yemtewem yi yisesim. Te hi hekrit hekrit hanhan hikiak han ki yi han ekitetim.

¹³ *Hi han kitet hiram yaaim te hi wen hepu hire mitik ik e, hi pike etpiyyem hikiak han ki te yi han ekitetim. ¹⁴ *Hi hertei menep hi hahi har ke Jisas Kraiss Mitik Iuwe kaiu nipaa ketpo. ¹⁵ Te hi hewis tiwei ik te maain hi hahi hirak hekrit hekrit kakikepi yi han ekitet menmen im nipaa hi hetpiyyem.

Haiu mit epei mir Jisas Kraiss menmen mirak iuwe

¹⁶ *Me wi nipaa haiu mewepyapir him me Jisas Kraiss, haiu metpi hirak iuwe, hirak pike kaknen, haiu ap mises tipitim o wit tipir me him weinim au. Haiu epei mir menmen mirak iuwe. ¹⁷ Nipaa God Haai kewenipi niuk me Jisas kewetiwek niuk iuwe keriuwe him, haiu mit aposel memtau hirak ketpiwek kar ik: "Mitik ik hirak Nikan kai yaaik hi hanhanek." ¹⁸ Haiu hiras memtau him im meke wit ke God man mentar haiu metikerek merp miniu (o neiyip) kerek God kan kewik.

¹⁹ Haiu han ekitet iuwe him me nipaa mit profet hir natip him me Kraiss hir mewepyapirem, mentar menmen nipaa haiu mire. Te yi mit eiyises him im, yi eirak yaaim. Him me God mit profet netpim hiram mire si mir meit wit toto ere menep wanewik saur kir keteiknai menep kaksuapan. Him mit profet nipaa netpim hiram mire si me witan mekepai haiu mises him me God wererek wererek ere Jisas Kraiss kan. Hirak kire wepni kewep kan kekepai. ²⁰ Te yi eiyyenin eiyartei menmen im. Haiu mit ap mises han kaiu

* 1:2 Ju 2 * 1:3 1Pi 2:9 * 1:6 Ga 5:22-23 * 1:12 Ju 5 * 1:13 2Pi 3:1 * 1:14 2Ko 5:1; Jo 21:18-19

* 1:16 Mt 17:1-5 * 1:21 2Ti 3:16; 1Pi 1:11

mewepypär menmen me hãm nãpaa mît profet netpim au. ²¹ *Hãm im hi hetpiyem hãram yaaim mentar nãpaa hãr mît profet ap nises han kãr newis hãm mau tãwei au. God Hãmın Yaaik kerekek kãkãk han ke mît ein te hãr natãp hãm God ketporem, hãr newisãm mau tãwei.

2

Menmen enum mît enun netpi hãm me memipãn hãr nãrãkem

¹ *Nãpaa mît profet enun ne nemipãn nau nekre mât ne Isrel. Mît nar ik nanãnen nanu nantikewi, hãr nanri hãm enum me nemipãn nanãwaank mît miyapãr han ne weiwik me God. Hãr nanweikãn sip nanwet Mõtik Iuwe Kraiss nãpaa hãrak kaa, te kakãkepi kaktoris te hãrak kakãwaanki waswas. ² Mît yapãrwe nanises menmen mãr enum te hãram mamãwaanki. Hãr natãp mît miyapãr hãr nariyanhis newenãnem hãram werek. Maain mît han nantãp enum me hãm yaaim me God nanãntar menmen im enum mât enun nar ik nãrãkem. ³ *Hãr hanhan neriuwe hãm me nemipãn hãr nanri pewek mî. Me nãpaa ein God kemerãr wã maain hãrak skelim mât nar ik. God kerek kakãrak menmen enum me mamãwaanki, hãrak kãwaai au. Hãrak kemerãr wã keremem mamnen hãrak kakãwaanki keriyen. Menmen im nãpaa God kãrãkem meteiknai hãrak kãwaai au hãrak kakãwaank mât enun.

⁴ *God ap kewis mât nãrak ensel hãr nãrãkem enum hãr nepu netikerek au. Hãrak kepãri keriuweti nen wit enuk ke kewaank mât hãr nepu nekre hei enum nemerãr wã God skelim mât ne tã. ⁵ *Nãpaa God ap kewis mât enun nãpaa nau tã hãr nepu au. Hãrak kanãp kenepi keriuwe wan kãniu tãpar manãp. Hãrak mõtik Noa kerek kewepypãr mât enises menmen yaaim, hãrak ketike mât miyapãr hispãnak wik (7) keriyen God ap kanãp au. ⁶ *God epei kenep mât miyapãr ne wit Sodom ketike Gomora, hãrak kesiri netike wit hãr newi. Menmen im mãre hãmãn o piksa meteikãn mât kerek nãkaru nises menmen enum mekam mamnen mamnãp. ⁷ *God epei keithis mõtik Lot hãrak mõtãk yaaik han enuk keriuwe menmen enum me neiyewewan nãrãran mât enun neweikãn sip newet menmen yaaim hãr nãrãkem. ⁸ Hãrak mõtãk yaaik Lot hãrak kau ketikeri hekrit hekrit hãrak kãr menmen enum mât nãrãkem, hãrak kemtau menmen enum hãr netpim,

te hãrak han enuk iuwe keriuwe menmen enum mãr. ⁹ *Menmen im meteiknai God kertei kãkaap mât yaain ketoris me menmen enum mamnen, hãrak han kaa mât enun te hãr ap nanãnaaiwãr menmen enum mamãwaanki me wã hãrak skelim mât taau! ¹⁰ *Hãrak kertei iuwe ap te han kaa kakãwaank mât kerek hãr nises han kãr me nãrãran neiyewewan, hãr nãnan yipãr newirek me menmen iuwe me God. Mît profet enun nemipãn hãr enun han tokik nises han kãr kerekek, hãr ap nãnaain natãp enum me mât ensel au. ¹¹ *Mât ensel ne God hãr enun manpenun ninãn mât enun in te hãr ap natãp enum nesiuwe hãm me ninaan me God au.

¹² *Te mât in en hãr enun nar ke miyak han aurem te mât namãp mami. Hãr mât enun weise han auri hãr natãp enum me menmen hãr nepãriyem. Maain God kaknãp nanãr ke miyak me yaank mât namãp. ¹³ *Menmen mamriwaank mentar menmen enum hãr nãrãkem. Hãr han kitet netikwi naam hãram menmen yaaim menipi tu iuwe keremem, hãr nãre wikes mau yãnk ke yi mât neriwaank, hãr han yaaik nises menmen mãr me nemipãn. ¹⁴ Hãr nãpãr miyapãr hãr hanhan nanwaai nantikeri te hãr han kãr kenke kenterip ap te nanweikãn sip newetãrem au. Hãr nari han ke mât miyapãr te hãr nises menmen enum. Hãr han kitet yapãrwe hãr nanri pewek o menmen me mât miyapãr hãr nises hãm mãr mamãrkeik. God kakãwaank mât han narik. ¹⁵ *Hãr neweikãn sip newet hãm yaaim, hãr nises menmen enum nar ke mât nãnaaiwãr yayiwe yaaim, hãr netaritari neit yaank. Hãr nises menmen nãpaa mõtãk niuk mãrak Belam nãkan ke Beo hãrak kãrãkem. Hãrak hanhan pewek mât han nanwetãwerek me menmen enum hãrak kãrãkem. ¹⁶ *Te donki kãrak (hãrak kãre hos) kerekek ketaritari ap han kewik, hãrak katãp keriuwe hãm ke mõtãk kenerek kewenek me menmen enum merekirãwerek han. ¹⁷ *Mât in hãr enun ap nankaap mât nar ke hei tãpar epei au menke. Hãr nises hãm ham hãm ham heriyai heriyai nar ke napã yuwerep metãwem. God epei kehãmãtenor wit hak enuk kãre wit enum toto. ¹⁸ *Hãr natãp hãm iuwe weinãm, hãr nari han ke mât neriuwe menmen enum han ke mât hanhan nanisesim. Hãr pãke nari mât kerek nempei nãnaaiwãr menmen enum im mât han enun wen nisesim han kãr kenke kenterim. ¹⁹ *Mât enun hãr natãp hãram werek te mât yapãrwe enises han kãr. Te

* 2:1 Mt 24:11; Ju 4 * 2:3 Ro 16:18; 1Te 2:5 * 2:4 Ju 6 * 2:5 Jen 6:11-8:19; 2Pi 3:6 * 2:6 Jen 19:24; Ju 7
* 2:7 Jen 19:1-16 * 2:9 1Ko 10:13; Ju 6 * 2:10 Ju 7-8, 16 * 2:11 Ju 9 * 2:12 Ju 10 * 2:13 Ju 12
* 2:15 Nam 22:7; Ju 11; Rev 2:14 * 2:16 Nam 22:28-35 * 2:17 Ju 12-13 * 2:18 Ju 16 * 2:19 Jo 8:34

h̄r h̄ras menmen enum merekiror han k̄r te h̄r ap enises h̄m yaaim taau. Mekam mari han ke m̄t̄k te han k̄rak kenke kenterim, h̄rak ap kak̄n̄nem kak̄n̄aiw̄rem taau. H̄ram mamin̄nek. ²⁰ *M̄t̄ h̄r epei n̄naaiw̄r menmen enum me t̄i m̄t̄ n̄riakem nentar h̄r epei nertei menmen yaaim nisesim me Jisas Kraiss, n̄paa kaa te kesak menmen enum me haiu m̄t̄ kaktaihis, te h̄r p̄ike nanises menmen eim enum han k̄r kenke kenterim, h̄r nan̄iwaank w̄senum min̄n̄ menmen enum mam̄r ke n̄paa h̄r n̄riakem. ²¹ *H̄ram yaaim te n̄paa h̄r ap nemtau h̄m me God m̄t̄ netporem te h̄r epei nemtewem nisesim, te maain h̄r neweik̄n̄ sip newet̄iwem p̄ike nanises menmen enum. Maain God kak̄iwaanki w̄senum. ²² *Menmen marim epei man mar ke h̄m yaaim n̄paa profet netpim mar im: “Nepere kenik̄n̄ menmen, te h̄rak p̄ike ken kaam menmen epei kenik̄n̄em. Sak kerek n̄paa m̄t̄ epei n̄k̄rek, h̄rak p̄ike ken kewen toni.” H̄m im meteik̄nai m̄t̄ in n̄paa nises h̄m me God te in ek h̄r neweik̄n̄ sip newet̄iwem.

3

Haiu m̄t̄ mertei Jisas Kraiss p̄ike kak̄n̄em

¹ *Nai yinan yaain, hi hewis t̄iwei hak ik kises ke n̄paa hi nep̄ei heswiyeke. Me t̄iwei ik hi h̄k̄iak han ki yaaik te yi han kitet ² *h̄m n̄paa m̄t̄ yaain profet h̄r newep̄yap̄rem, h̄m im metike h̄m me M̄t̄k̄ Iuwe kerek n̄paa kaa p̄ike kekrit ketpai kaktaihis, h̄rak ketpiyem keriuwe h̄m haiu m̄t̄ aposel ni haiu metpiyem. ³ *Yi eiȳr̄tei menmen im em̄n̄n̄. Me w̄i menep Jisas p̄ike kak̄n̄em, m̄t̄ han enun nitetnaan h̄r nan̄nen nanises han k̄r wein̄k̄. ⁴ *H̄r nemip̄n̄ nant̄p̄ nan̄r̄ ik: “N̄paa Jisas kat̄ip̄ h̄rak p̄ike kak̄n̄em, te h̄rak keik̄ a? N̄paa h̄m maamrer netpim me t̄i im mam̄iwaank ap man au, te h̄r epei naa. Me w̄i n̄paa enum eik God k̄riak̄ t̄i ik ere in menmen mep̄r̄ kerekek mepeit. Menmen h̄r netpim ap te mamnen au. H̄r nemip̄n̄.” ⁵ *Te h̄r n̄napen han kitet menmen im. N̄paa God kat̄ip̄ te nep̄ni metike t̄i mau meit. God k̄riak̄ t̄i me t̄ipar ke wan h̄rak haw̄i k̄kaap t̄i kepu kepeit. ⁶ *God kat̄ip̄ kenip̄ t̄ipar m̄nīu m̄wap̄n̄ t̄i ik ek, menmen mau t̄i maa meit. ⁷ Nep̄ni metike t̄i ik e kerek in ek h̄ram mepu, h̄m me God metenenim ere maain me w̄i God skelim m̄t̄ enun

neweik̄n̄ sip newet̄iwem, h̄rak kak̄siyem. ⁸ *Nai yinan yaain yi ap han kaa menmen miut̄ip̄en im e. God ap han kitet w̄i mar ke haiu m̄t̄ han kitet̄im, au. H̄rak han kitet w̄i miut̄ip̄ h̄ram m̄re tito yap̄r̄we. ⁹ *M̄t̄k̄ iuwe kaiu h̄rak ap k̄riak̄ menmen waswas kak̄iwaank t̄i kak̄r̄ n̄paa h̄rak kat̄ip̄ h̄rak kak̄riakem k̄re m̄t̄ han h̄r han kitet h̄rak kak̄riakem au. H̄rak kemer̄r̄ haiu m̄t̄ yap̄r̄we mamweik̄n̄ sip mamwet menmen enum mamisesik̄ kentar h̄rak k̄napen m̄t̄k̄ kiut̄ip̄ kerekek kaki kak̄kre si enum au. H̄rak hanhan m̄t̄ niut̄ip̄ niut̄ip̄ nanweik̄n̄ sip nanwet menmen enum h̄r nanisesik̄.

T̄i ketike nep̄ni h̄ram mam̄iwaank mam̄t̄

¹⁰ *W̄i M̄t̄k̄ Iuwe kak̄n̄em kak̄wep̄yap̄r̄ h̄rekes, h̄ram mamnen mam̄r̄ ke m̄t̄k̄ h̄rak kekint̄ip̄ menmen me m̄t̄k̄ hak. M̄t̄ nep̄t̄ari w̄i maain h̄rak kak̄n̄em te h̄r ap nemer̄iwek̄ au. W̄i h̄rak kak̄n̄em nep̄ni mampupu mam̄iwaank mam̄t̄, menmen yap̄r̄we me t̄i metike menmen yap̄r̄we m̄t̄ n̄riakem h̄ram si tat̄im mamweik̄n̄ mamre t̄ipar wein̄m au mam̄t̄ p̄ike mamweik̄n̄ mamre n̄me. ¹¹ Menmen yap̄r̄we me t̄i si tat̄im mam̄iwaank mam̄t̄ te yi eire mekam a? Yi han yaaik prar eiyu eiyis menmen me God, ¹² *eir̄iak̄ menmen te mamkaap w̄i mamnen waswas. W̄i ik M̄t̄k̄ Iuwe p̄ike kak̄n̄em nep̄ni si tat̄im mam̄iwaank, saur metike h̄r h̄ram si tat̄im mamweik̄n̄ mamre t̄ipar mam̄t̄ p̄ike mamweik̄n̄ mamre n̄me. ¹³ *God epei kat̄ip̄ h̄rak kak̄riak̄ nep̄ni ham mam̄t̄ike t̄i ham te haiu memer̄iwek̄. M̄t̄ nan̄riak̄ menmen enum me n̄paa au, enr̄iak̄ menmen yaaim in keremem.

Haiu naanmampre h̄ras em̄mer̄r̄ M̄t̄k̄ Iuwe p̄ike kak̄n̄em

¹⁴ Nai yinan yaain yi wen eimer̄r̄ menmen im mamnen te yi han yaaik prar prar eiyu ap eir̄iak̄ menmen enum au, te God han kitet yi yaain yi eit̄ikerek eiyu han kiut̄ip̄. ¹⁵ *Yi han ek̄itet M̄t̄k̄ Iuwe kaiu kak̄n̄em waswas skelim m̄t̄ au, h̄rak keteik̄nai h̄rak k̄napen haiu mam̄iwaank au. H̄rak hanhan kak̄kepai kaktaihis. Kaiu yinak yaaik Pol h̄rak keriuwe h̄m yaaim God kewet̄iwem h̄rak epei kewisi t̄iwei me menmen im. ¹⁶ Me w̄i Pol kewis t̄iwei kat̄ip̄ me w̄i M̄t̄k̄ Iuwe p̄ike kak̄n̄em, h̄rak kewis menmen mar kerek hi epei

* 2:20 Mt 12:45 * 2:21 Lu 12:47-48 * 2:22 Pro 26:11 * 3:1 2Pi 1:13 * 3:2 Ju 17 * 3:3 1Ti 4:1; Ju 18
 * 3:4 Ais 5:19; Esi 12:22; Mt 24:48 * 3:5 Jen 1:6-9 * 3:6 Jen 7:11-21; 2Pi 2:5 * 3:8 Sam 90:4 * 3:9 Hab 2:3; 1Ti 2:4 * 3:10 1Te 5:2; Mt 24:29, 35 * 3:12 Ais 34:4 * 3:13 Ais 65:17, 66:22; Rev 21:1, 27 * 3:15 Ro 2:4; 2Pi 3:9

hetpiyem. Hım ham mau tıwei mırak hıram haiu ap merteiyem werek werek au. Te mıt han enun netaritari neweikın hım me Pol, hır newisesik neriuwerem nar ke hır neweikın hım ham me God nıpaa mıt profet newisım mau tıwei newisesik neriuwerem te hır mıt enun nanıwaank hıras nanriuwerem.

¹⁷ *Nai yinan yaain, in ek yi yerteiyem. Yi naanempre hıras te maain yi ap eiyises menmen enum me mıt neweikın sip newet God hır nisesim, te yi ap einaaiwır hım yaaim me God. Hıram mekepi mar ke teinık mıkaap winak mınanek. ¹⁸ *Yi eiyu werek te Mıtık İuwe kiau Jisas Kraıs nıpaa kaa kakıkepai kaktaihis, hırak han yaaik kakriuwi iuwe kakrekyi yaain. In ek yi yerteiyek kike, maain yi eiyırteiyek wısenuk. Hi hanhan hırak kakıt niuk iuwe in ere tipmain tipmain enum eik.

Mepır keremem

* 3:17 Mk 13:5, 33; 1Ko 10:12

* 3:18 Ju 25

Tiwei Jon Kewisik - 1 Menmen me tiwei ik

Jon katip m̄t menmen h̄rak epei k̄rem,
emenmen h̄rak epei kemtewem 1:1-4
Haiu mamises menmen me God h̄ram
m̄re esi merh̄e 1:5-2:29

H̄m me n̄kerek ne God netike en̄kerek
ne Seten 3:1-24

Menmen me h̄m yaaim metike h̄m
enum 4:1-6

God hanhan haiu m̄t te haiu hanhanan
4:7-21

Haiu m̄t kerek mises h̄m me God haiu
emamin̄n menmen enum me t̄i 5:1-21

*H̄m mamkepai haiu mamu tipmain tip-
main enum eik*

¹ *N̄paa enum eik m̄tik h̄rak k̄re
h̄m kerek kak̄kepai haiu mamu tipmain
tipmain enum eik, h̄rak kepu. Krai
h̄rak Haai ke h̄m ik. Haiu in ek
epei memtau h̄m m̄rak, haiu h̄ras
m̄rek meten̄nwekhis. ² **Me w̄i God
kewepyap̄r Krai, haiu m̄rek. H̄rak
kekepai te haiu m̄t miyap̄r emu tipmain
tipmain enum eik. Haiu epei m̄rek haiu
mewepyap̄rek metpiyek. N̄paa h̄rak kau
ketike Haai k̄rak ere h̄rak keriuwetek kan
t̄i h̄rak kewepyap̄rek. ³ Menmen haiu
m̄rem haiu metpiyem, te yi yaitikewei
haiu mamtike God mamu han kiut̄ip
mam̄r ke haiu h̄ras epei metike God Haai
ketike N̄kan k̄rak Jisas Krai haiu mau
han kiut̄ip. ⁴ *Haiu mewisi tiwei ik te
yi eiȳrtei menmen im werek werek, yi
eitikewei haiu emu han yaaik w̄isenuk.

Haiu emises menmen yaaim me God

⁵ *Krai ketpei h̄m im te haiu metpiyem.
God h̄rak k̄re wepni. H̄rak ap k̄pre
w̄itaan au. ⁶ *Haiu mat̄ip haiu metike God
mau han kiut̄ip, te haiu m̄rak menmen
enum, h̄ram mar ke m̄tik keke t̄i ke
w̄itaan toto. Haiu memip̄n ap te mises h̄m
yaaim me God mar ke m̄tik kerek keke t̄i
ke wepni au. ⁷ *Te haiu m̄rak menmen
yaaim mar ke God k̄rakem, haiu h̄ras
mau han kiut̄ip, hemkre me N̄kan k̄rak
Jisas n̄paa mewen h̄ram mam̄sak men-
men enum maiu yap̄rwe mamno, haiu
han kaiu yaaik prar prar. ⁸ *Te haiu
mat̄ip haiu m̄rak menmen enum au, haiu
memip̄n h̄ras h̄m yaaim me God mau

mekre han kaiu au. ⁹ Haiu mewepyap̄r
menmen enum haiu m̄rakem, God h̄rak
yaaik kakises menmen n̄paa ketpaiyem,
h̄rak kat̄ip kak̄sak menmen enum haiu
m̄rakem, te haiu han kaiu yaaik prar
prar. ¹⁰ Haiu mat̄ip haiu ap m̄rak men-
men enum au, h̄ram mar ke haiu mat̄ip
God h̄rak kemip̄n. Haiu mat̄ip haiu
m̄rak menmen enum au, h̄m yaaim
m̄rak mau mekre han kaiu au.

2

Krai h̄rak kaiu yaaik kekepai

¹ *Nai yinan yaain, yi ȳre n̄kerek nai,
hi hewisi h̄m im te yi ap eir̄ak menmen
enum au. Keim̄n ke haiu m̄t h̄rak k̄rak
menmen enum, Jisas Krai h̄rak m̄tik
yaaik h̄rak kak̄kepak. H̄rak kau ketike
God, h̄rak kit̄iwekhi ke m̄tik ik. ² *Jis
kewet God h̄rekes h̄rak kaa kentar nu
tentarak̄it kewen̄n Haai k̄rak han te h̄rak
han enuk keriuwai me menmen enum haiu
m̄rakem au. ³ Haiu mises h̄m m̄rak te
haiu merteyek werek werek, haiu h̄rak.
⁴ *M̄tik kiut̄ip kat̄ip kar ik: “Hi hertei
God werek werek hi k̄rak,” te h̄rak ap
kises h̄m m̄rak au, te m̄tik ik kemip̄n.
H̄m me God ap mau mekre han k̄rak au.
⁵ *Keim̄n kises h̄m me God, h̄rak han-
haneke w̄isenuk. Mar im haiu mertei haiu
mises God werek werek. ⁶ *Keim̄n kat̄ip
h̄rak kises God te h̄rak ek̄rak menmen
em̄r ke n̄paa Krai k̄rakem.

*Keim̄n hanhan n̄rak yinan, h̄rak kises
h̄m me God*

⁷ *Nai yinan yaain, h̄m im hi hewisiyem
h̄ram me petepin kerekek au. Me n̄paa
ein h̄ram mepu. H̄m im n̄paa yi yin̄n
yises God yi yemtewem. ⁸ *Au, h̄m im
hi hewisiyem h̄rak Krai k̄rakem, in
ek h̄ram mewep w̄isenuk. N̄paa Krai
k̄rakem te in ek yi yisesim. H̄m im
mat̄ip mar ik: Haiu hanhanan nau yinan.
Menmen enum h̄ram m̄re m̄tik keke t̄i
ke w̄itaan, h̄ram mau han kaiu, te h̄ram
mamno mam̄t. Menmen yaaim mar ke
m̄tik keke t̄i ke wepni h̄ram mekre h̄r
m̄ram. ⁹ *Keim̄n kat̄ip h̄rak kises h̄m
me God te h̄rak han enuk keriuwe k̄rak
yinak, h̄rak ap kises h̄m me God au. H̄rak
k̄re m̄tik hak ap kenke si au kitet yayiwe
ke w̄itaan kepno. ¹⁰ *Keim̄n hanhan k̄rak
yinak, h̄rak kises h̄m me God. H̄rak
k̄re m̄tik kitet yayiwe ke wepni h̄rak

* 1:1 Jo 1:1-2, 4; 1Jo 2:13-14 * 1:2 Jo 1:14 * 1:2 Jo 1:14 * 1:4 Jo 16:24 * 1:5 1Ti 6:16; Je 1:17 * 1:6
1Jo 2:4; Jo 3:21 * 1:7 Ais 2:5; Hi 9:14; Rev 1:5, 7:14 * 1:8 Sam 32:5; Pro 28:13 * 2:1 Hi 7:25, 9:24 * 2:2
1Jo 4:10, 14; Jo 1:29, 11:52; Kl 1:20 * 2:4 1Jo 1:6, 8 * 2:5 Jo 14:21, 23; 1Jo 4:12, 17, 5:3 * 2:6 Jo 13:15 * 2:7
2Jo 5-6; 1Jo 2:24, 3:11 * 2:8 Jo 1:9, 13:34; Ro 13:12 * 2:9 1Jo 3:10, 15, 4:20 * 2:10 Ro 14:13; Jo 11:9 * 2:11
Jo 11:10; 12:35

kir yayiwe werek werek ap te kakikpenpet tıp mamınwik kakinkewın au. ¹¹ *Keimın han enuk keriuwe kırak yınak, hırak kertei menmen me God au. Hırak kises menmen enum kar ke mıtık kitet yayiwe ke wıtaan. Wıtaan wı mekrewek nanamır (o naan) te hırak ketari yayiwe hırak kitetim. ¹² *Nıkerek nai, hi hewisi tıwei ik hentar menmen enum yi yırıkem God epei kesakem. Hırak kesakem kentar menmen yaaim nıpaau Jisas kırıkakem. ¹³ *Hi hewis tıwei ke yi haairer hentar yi yertei hırak keimın kepu nıpaau ere in. Hi hewis tıwei ke yi pipep hentar hım me God mau han ki yi yının Seten. ¹⁴ Nıkerek nai hi hewis tıwei ik hentar yi yertei God Haai. Hi hewis tıwei ke yi haairer hentar yi yertei hırak God kerek kepu nıpaau ere in. Hi hewis tıwei ke yi pipep hentar yi manpenun yeit, hım me God mau han ki yi yının Seten.

Yi ap hanhan menmen enum me ti

¹⁵ *Yi ap hanhan eiyises menmen enum mıt nırıkem o menmen enum me ti au emıt! Keimın hanhan menmen enum me ti, hırak ap hanhan God Haai au. ¹⁶ *Menmen me ti hıram mar im: Menmen enum me ti mıt hır hanhanem nanisesim, menmen mıt nırem hır hemkre menepam neriuwerem, mıt han kitet hıras netenen menmen yapırwe ninın mıt han. Menmen im hıram ap menmen me God au. Hıram menmen me ti keremem. ¹⁷ *Menmen me ti metike menmen enum me hemkre menepam neriuwerem mamno mamıwaank mamıt, te neimın nırık menmen God hanhan hır nanisesim, hır nanu nanıt tipmain tipmain enum eik.

Mıt nepan ne Kraiss newepyapır hıras

¹⁸ *Nıkerek nai yaain, wı epei man menep te mıtık enuk kepan kınapan Kraiss hırak kaknen. Mıt yapırwe nepan ne Kraiss epei newepyapır hıras te haiu mertei wı epei man menep. ¹⁹ *Mıt han ne mıt in nıpaau nau netike haiu mıt ne weiwık me God. Te in ek hır nınaiwırıai nen nentar hır ap nises hım me God au. Hır nıpaau nises hım mırak werek te hır wen netikewei mepu in. Hır epei nınaiwırıai nen te haiu mertei hır ap nises God nar ke haiu mıt in misesik au. Hır nemipın. ²⁰ *God kesiuwe Hımın kırak Yaaike kan kekere han ki te yi yapırwe yertei hım mırak werek werek. ²¹ Hi hewisi tıwei ik

hentar yi ap yertei hım yaaim me God au. Hi hewisiyek hentar yi yertei hım mırak yaaim. Keimın ap kises hım mırak hırak kemipın. ²² *Hırak keimın? Hırak mıtık kerek katıp Jisas hırak ap Mıtık Kraiss nıpaau God kehımıtanek au. Mıtık ik hırak kepan ke Kraiss kerekke. Hırak keweikın sip kewet God Haai ketike Nıkan kırak. ²³ *Mıt kerek natıp Jisas hırak ap Nıkan ke God au, God Haai kau ketikeri au. Mıt han kerek natıp Jisas hırak Nıkan ke God, God Haai kau ketikeri.

God Hımın Yaaike keteiknai hım yaaim

²⁴ Te yi wen eiyises menmen yi nıpaau yemteuem hıram emıkre han ki. Hıram mekre han ki te God Haai ketike Nıkan kırak hırakıt tatpau tatpıtikewi. ²⁵ *Nıpaau Kraiss katıp kakises hım im: Hırak kakıkepai haiu mamı mamıt tipmain tipmain enum eik. ²⁶ Hi epei hewisi tıwei ik hetpi me mıt hır nepakın Jisas hır enun nemipın nanrı han ki. ²⁷ *Nıpaau hırak keweti Hımın kırak Yaaike kau han ki te yi ap eiyıthis mıt han hır nanteikni mekam yaaim o mekam enum au. God Hımın Yaaike hırekes kerekke kakteikni menmen yapırwe. Hım mırak yaaike kemipın au. Menmen Hımın kırak Yaaike keteikniyem, yi eiyisesim te yi eiyises Kraiss. ²⁸ *Te in ek, nıkerek nai, yi eiyisesik te maain wı hırak kaknen kakwepyapır hırekes, haiu ap yınk enuk mamneinık mamno mamsawın au. Haiu mamırp ninaan mırak. ²⁹ *Yi epei yertei God hırak mıtık yaaike, te neimın nırık menmen yaaim, yi yertei hır nıkerek ne God.

3

In ek haiu nıkerek ne God

¹ *Yi eiyımtau. God Haai hanhanai wisenum, te hırak kenewai haiu nıkerek nırak. Hım im yaaim. Haiu nıkerek nırak. Mıt nises menmen me ti hır nıpaau ere in ap nertei God au. Markeik te hır netari menmen haiu misesim au. ² *Nai yinan yaain, in ek haiu epei mıre nıkerek ne God. Maain hırak Jisas kaknen haiu mamweikın his mamır ke hırak mamıntar haiu mamırek. Te in ek haiu metari maain menmen im mamre mekam au. ³ Mıt neimın hır nemerır menmen im mamnen, hır hekrit hekrit ap nırık menmen enum te hır han yaaike prar prar nanu nanır ke Kraiss hırak kepu. ⁴ Neimın hır nırık

* 2:12 1Ko 6:11 * 2:13 1Jo 1:1; Jo 1:1 * 2:15 Ro 8:7; Je 4:4 * 2:16 Ro 13:14; 1Pi 2:11 * 2:17 1Ko 7:31; Mt 7:21 * 2:18 1Pi 4:7; Mt 24:5, 24; 2Jo 7 * 2:19 Ap 20:30; 1Ko 11:19 * 2:20 1Ko 2:15; 1Jo 2:27 * 2:22 1Jo 4:3; 2Jo 7 * 2:23 Jo 5:23, 15:23; 1Jo 4:15, 5:1; 2Jo 9 * 2:25 Jo 3:15, 6:40 * 2:27 Jo 14:26, 16:13 * 2:28 1Jo 3:2, 4:17 * 2:29 1Jo 3:7, 10 * 3:1 Jo 1:12-13, 16:3 * 3:2 2Ko 3:18; Fl 3:21

menmen enum, h̄r neweik̄n sip newet h̄m me God. H̄m im h̄ram yaaim mentar menmen enum h̄ram meremir h̄m me God. ⁵ *Yi yertei Kraiſ epei kan kesak menmen enum haiu m̄riakem. Menmen enum mekre han k̄rak au. ⁶ *Te neim̄n nises Kraiſ, h̄rak kau kekre han k̄r te h̄r ap n̄riak enum au. Neim̄n n̄riak enum hekrit hekrit h̄r netari Kraiſ, h̄r nisesik au. ⁷ *Nai yinan yi naanempre h̄ras. Yi ap eiwis m̄t han h̄r nanmitip̄n au em̄t! Keim̄n h̄rak k̄riak menmen yaaim h̄rak yaaik k̄re Kraiſ. ⁸ *Keim̄n k̄riak menmen enum h̄rak kises han ke Seten. H̄rak kises han ke Seten kentar n̄paa ere in Seten k̄riak enum. N̄kan ke God Jiſas kan kewepyap̄r h̄rekes te h̄rak kak̄iwaank menmen enum Seten k̄riakem. ⁹ *Neim̄n h̄r n̄kerek ne God, h̄r wen n̄riak menmen enum yap̄rwe au. Menmen iuwe me God mekre han k̄r. God h̄rak Haai k̄r te h̄r ap nanriak menmen enum taau. H̄r n̄kerek ne God te h̄r wen nanriak menmen enum au em̄t! ¹⁰ Mar im haiu mertei neim̄n n̄kerek ne God, neim̄n au h̄r n̄kerek ne Seten. Neim̄n n̄riak menmen enum, h̄r ap n̄kerek ne God au. Neim̄n ap hanhan n̄r yinan, h̄r ap n̄kerek ne God au.

Yi hanhan ni yinan

¹¹ *H̄m im hi hetpiyem h̄ram menmen n̄paa yi yin̄n yises God yi yemtewem. H̄ram im: Yi hanhanan. ¹² *Haiu ap han enuk mamriuwe naiu yinan mam̄r ke m̄tik̄ niuk m̄rak Ken au. H̄rak ke Seten h̄rak kenep n̄kik̄ k̄rak kaa. Kenmak te h̄rak kak̄ip? H̄rak kak̄ip kentar menmen h̄rak k̄riakem h̄ram enum, menmen n̄kik̄ k̄rak k̄riakem h̄ram yaaim. H̄rak han enuk keriuwerek te h̄rak kak̄ip. ¹³ *Nai yinan, yi ap han kekrit eiyr̄ntar m̄t ap nises God h̄r han enuk neriuwi au em̄t! ¹⁴ *Haiu hanhan naiu yinan te haiu mertei han kaiu kaa keit me menmen enum me t̄. Han kaiu kekrit kepu me menmen me God. Neim̄n ap hanhan n̄r yinan, han k̄r wen kises menmen enum me t̄. ¹⁵ *Keim̄n han enuk keriuwe k̄rak yinak, h̄rak k̄re m̄tik̄ enuk kenepep m̄t. Yi yertei m̄tik̄ kar ik han k̄rak ap kises menmen me God, h̄rak ap te kaku kaktikerek tip̄main tip̄main enum eik au. ¹⁶ *N̄paa Jiſas kaa kent̄rai haiu m̄t. Mar im h̄rak keteiknai h̄rak han tewen̄nai. Te haiu emises menmen

Jiſas k̄riakem. Haiu han etwen̄n naiu yinan, haiu ap te m̄naain mami mamkepi au. Haiu mamkepi keriyen. ¹⁷ *Keim̄n kau t̄ ik keit menmen yap̄rwe te h̄rak kertei k̄rak yinak kepu wein̄k, h̄rak kewen han k̄rak kak̄ipek̄ ap kakwet̄wek menmen, kenmak te m̄tik̄ ik h̄rak katip̄ h̄rak hanhan God kises h̄m m̄rak? Taauey! ¹⁸ *Nai yinan, haiu ap em̄t̄p wein̄m haiu hanhan m̄t keriyen au. Haiu emkepi emteiknor haiu hanhan iuwe.

M̄t nises h̄m me God ap ȳnk enuk nan̄r̄p ninaan m̄rak

¹⁹ Haiu mamkepi mam̄r im te haiu mertei haiu mises h̄m yaaim me God. Han kaiu ketpai haiu enun me menmen te haiu ap ȳnk enuk me ninaan me God au. Menmen mar ik God h̄rak ²⁰ Iuwe enuk kin̄n han kaiu kertei menmen yap̄rwe. H̄rak kertei haiu misesik̄ werek werek te haiu enun au em̄t! ²¹ *Nai yinan yaain haiu han kaiu ap ketpai haiu enun au, haiu m̄erp ninaan me God haiu han tokik̄ mam̄r̄p mam̄t. ²² Haiu mitehi God me menmen, h̄rak kakwet̄ayem mentar haiu mises h̄m m̄rak, haiu m̄riak menmen yaaim h̄rak hanhan haiu m̄riakem. ²³ *N̄paa God ketpai h̄m im. Haiu emises h̄m me N̄kan k̄rak Jiſas Kraiſ, haiu hanhanan. ²⁴ *Keim̄n kises h̄m me God kerek, h̄rak ketike God tau han kiut̄p. God H̄m̄n Yaai k̄rak kerek h̄rak kewet̄ayek, h̄rak keteiknai God Haai kau kekre han kaiu.

4

God H̄m̄n Yaai ketike h̄m̄n enum mem̄ip̄n

¹ *Nai yinan, m̄t yap̄rwe newepyap̄r h̄m enum me mem̄ip̄n h̄r epei nen nerer wit wit. Yi ap eiyr̄ntau h̄m me m̄t yap̄rwe h̄r nat̄ip̄ God H̄m̄n Yaai kau ketikeri au. Yi han ekitet werek h̄m yap̄rwe m̄t net̄ip̄m te yi eiyr̄rtei h̄m m̄r h̄ram me herwe o h̄ram me God. H̄m me m̄t in h̄ram me herwe te yi eiweik̄n sip eiwet̄wem. ² *Mar ik yi eiyr̄rtei God H̄m̄n Yaai kau ketikewi. Keim̄n katip̄ God keriuwet̄ Jiſas Kraiſ h̄rak kan keweik̄nhis k̄re m̄tik̄, h̄rak God H̄m̄n Yaai kau ketikerek. ³ *Keim̄n ap katip̄ ke Jiſas kar ik, “herwe kau ketikerek,” h̄rak ap ke God au. Herwe (o t̄pir) h̄rak ke m̄tik̄ kepan ke Kraiſ. Yi epei yemtau maain h̄rak

* 3:5 2Ko 5:21; 1Pi 2:22-24; 1Jo 2:2 * 3:6 Ro 6:1-2, 14 * 3:7 1Jo 2:29 * 3:8 Jo 8:44 * 3:9 1Jo 5:18 * 3:11 Jo 13:34 * 3:12 Jen 4:8 * 3:13 Mt 5:11-12; Jo 15:18-19 * 3:14 Jo 5:24; 1Jo 2:11 * 3:15 Mt 5:21-22; Rev 21:8
* 3:16 Jo 13:1; Ga 1:4; 1Te 2:8 * 3:17 Diu 15:7 * 3:18 Je 2:15-16 * 3:21 Hi 4:16 * 3:23 Jo 6:29; 13:34
* 3:24 Ro 8:9; 1Jo 4:13 * 4:1 Mt 7:15; 1Jo 2:18; 2Jo 7; 1Te 5:21 * 4:2 1Ko 12:3 * 4:3 2Jo 7; 1Jo 2:18 * 4:4 1Jo 5:4-5; Mt 12:29

kaknen. In ek menmen m̄rak enum epei man. ⁴ *Nai yinan yaain, yi ne God te yi epei yin̄ni yentar h̄rak iuwe kerek kekre han k̄i h̄rak kin̄n h̄rak kerek kekre han ke m̄t ne t̄i enun nemip̄n. ⁵ *M̄t enun nemip̄n h̄r ne God au. H̄r ne t̄i keriyen. Menmen h̄r netpim h̄ram me t̄i te m̄t ne t̄i nemtewem nisesim. ⁶ *Te haiu m̄t ne God. Neim̄n nertei God h̄r nemtau h̄m maiu. Neim̄n au, h̄r nemtau h̄m maiu au. Em̄r im haiu mertei God H̄m̄n Yaaik kat̄p m̄t h̄m yaaim, haiu mertei herwe au mat̄p m̄t h̄m enum me memip̄n.

God h̄rekes Haai ke han tewen̄nai haiu m̄t

⁷ *Yi nai yinan, haiu hanhanan. Menmen im me haiu hanhanan h̄ram menmen me God keremem. Keim̄n hanhan n̄rak yinan, h̄rak n̄kan ke God, h̄rak kerteiyek werek. ⁸ *Keim̄n han tewen̄n n̄rak yinan au, h̄rak ap kertei God kentar h̄rak God h̄rekes h̄rak Haai ke han tewen̄n m̄t. ⁹ *God h̄rak keteiknai h̄rak hanhanai kar ik: H̄rak kesiuwe N̄kan k̄rak kiut̄p kerekek h̄rak kan kekepai te haiu mamu werek werek. ¹⁰ *Menmen me han tewen̄nem h̄ram mar im. Haiu han tewen̄n God im em ap min̄n meteik̄n m̄t em au. God kin̄n hanhanai kesiuwe N̄kan k̄rak te h̄rak kesak menmen enum haiu m̄riakem, menmen im meteik̄n m̄t menmen me han tewen̄ni. ¹¹ *Yi nai yinan, menmen mar im God keteiknai h̄rak han tewen̄nai, te haiu hanhanan. ¹² *Haiu ap n̄paa m̄tik keiyak k̄r God au. Haiu hanhanan te God kau kekre han kau haiu han tewen̄nek werek werek. Haiu mertei h̄rak han tewen̄nai. ¹³ *Haiu mertei haiu metike God haiu mau han kiut̄p mentar h̄rak n̄paa kawetai H̄m̄n k̄rak Yaaik ketikewai kepu. ¹⁴ *Haiu epei m̄r Jisas te haiu mewepyap̄r h̄m im: God Haai kesiuwe N̄kan k̄rak te h̄rak kak̄kaap m̄t miyap̄r niut̄p niut̄p me t̄i ik e, kakremir menmen enum h̄r n̄riakem. ¹⁵ *Keim̄n kat̄p Jisas h̄rak N̄kan ke God, h̄rak ketike God tau han kiut̄p. ¹⁶ *God h̄rekes Haai ke han tewen̄n, te haiu mertei h̄rak han tewen̄nai. M̄tik kerek han tewen̄n m̄t, h̄rak ketike God tepu han kiut̄p. ¹⁷ *Haiu mertei God hanhan haiu han tewen̄n m̄t werek werek. Haiu m̄riakem te maain w̄i God skelim m̄t, haiu ap m̄nein̄k au. Menmen haiu

m̄riakem in, h̄ram m̄re menmen n̄paa Krai k̄riakem. ¹⁸ Keim̄n kertei God han tewen̄nek, h̄rak ap k̄nein̄k au. Keim̄n han tewen̄n God werek werek h̄rak ap k̄naain menmen au. M̄tik k̄naain kenmak? H̄rak k̄naain kentar h̄rak God kak̄waankek me menmen enum n̄paa h̄rak k̄riakem. Keim̄n k̄naain God, h̄rak han tewen̄n God ketike m̄t werek werek au. ¹⁹ Haiu han tewen̄n God ketike m̄t mentar n̄paa enum eik God kin̄n han tewen̄nai, haiu m̄karu han tewen̄n naiu yinan. ²⁰ M̄tik hak kat̄p kar ik: “Hi han tewen̄n God,” te h̄rak han enuk keriuwe k̄rak yinak, h̄rak m̄tik enuk kewen̄n h̄m. Haiu m̄t ap m̄r God au. Keim̄n k̄r k̄rak yinak te h̄rak ap han tewen̄nek au, kak̄rkeik te h̄rak han enuk keriuwe h̄rak ap k̄rek wen au? H̄rak han enuk keriuwe k̄rak yinak, h̄rak han tewen̄n God taauye! ²¹ *H̄m im haiu metpiyem meke h̄m me Krai man. H̄ram mar im: Keim̄n han tewen̄n God h̄rak han tewen̄n k̄rak yinak.

5

M̄t nises h̄m me God nanin̄n menmen enum me t̄i

¹ *Neim̄n han kitet Jisas h̄rak m̄tik God kehimitanekek kak̄kaap haiu m̄t, h̄r n̄re n̄kerek ne God. Neim̄n han tewen̄n God Haai, h̄r han tewen̄n N̄kan k̄rak. ² Haiu han tewen̄n God haiu mises h̄m m̄rak te haiu mertei haiu han tewen̄n n̄kerek n̄rak. ³ *Haiu mses h̄m me God te haiu han tewen̄nek. Haiu han tewen̄nek te h̄m m̄rak h̄ram menpai han enuk au. ⁴ *Haiu han enuk au mentar haiu n̄kerek ne God te haiu mamin̄n menmen enum me t̄i. Mam̄rkeik te haiu mamin̄n menmen enum me t̄i? Haiu mises h̄m me God h̄rak kekepai haiu mamin̄nem. ⁵ *Neim̄n nanin̄n menmen enum me t̄i? M̄t kerek han kitet Jisas h̄rak N̄kan ke God kerekek h̄r keriyen nanin̄n menmen enum me t̄i.

God kewepyap̄r menmen me Krai werek werek

⁶ *Haiu mertei Jisas h̄rak N̄kan ke God kentar n̄paa God keteiknaiyek me w̄i m̄tik Jon ketenen Jisas k̄k̄rek keriuwe t̄par. H̄rak p̄ke keteiknaiyek me w̄i Jisas kaa hemkre m̄rak mewen. God H̄m̄n Yaaik h̄rak Haai ke h̄m yaaim. H̄rak kemip̄n au. H̄rak kat̄p Jisas h̄rak N̄kan ke God. ⁷⁻⁸ *Menmen wikak meteiknaiyek.

* 4:5 Jo 15:19 * 4:6 Jo 8:47 * 4:7 1Jo 2:29 * 4:8 1Jo 4:16 * 4:9 Jo 3:16 * 4:10 Ro 5:8-10; 1Jo 2:2
 * 4:11 Mt 18:33 * 4:12 Jo 1:18; 1Jo 2:5-6 * 4:13 2Ko 1:22; 1Jo 3:24 * 4:14 Jo 3:17 * 4:15 1Jo 5:5 * 4:16
 1Jo 4:8 * 4:17 1Jo 2:28 * 4:21 Mt 5:44-45; Mk 12:29-31 * 5:1 1Jo 4:15 * 5:3 Jo 14:15, 23-24; 2Jo 6; Mt 11:30
 * 5:4 Jo 16:33 * 5:5 Ro 8:37; 1Jo 4:4 * 5:6 Jo 1:29-34; 1Jo 1:7 * 5:7-8 Jo 15:26

God H̄m̄n Yaaīk keteiknaiyēk. Menmen m̄t̄ik Jon k̄r̄iakem w̄i kerek n̄paa h̄rak ketenen Jisas k̄k̄r̄ek keriuwe t̄ip̄ar h̄ram meteiknaiyēk. Im metike haiu han tewen̄n w̄i Jisas kaa hemkre m̄rak mewen. Menmen wikak im meteiknai menmen miut̄ip̄ me Jisas. H̄ram mat̄ip̄ Jisas h̄rak N̄kan ke God. ⁹ *Haiu memtau h̄m̄ m̄t̄ netpaiyem haiu misesim. Haiu memtau h̄m̄ me m̄t̄ te haiu mam̄mtau h̄m̄ God ketpaiyem me N̄kan k̄rak mentar h̄m̄ m̄rak min̄n h̄m̄ me m̄t̄. ¹⁰ *Te neim̄n nises h̄m̄ me God h̄r nertei nekre han k̄r̄ h̄m̄ me God h̄ram yaaim. N̄paa God ketpim me Jisas kar ik: “H̄rak N̄kan kai.” Neim̄n ap nises h̄m̄ me God h̄r ap nemtau h̄m̄ n̄paa God ketpim me N̄kan k̄rak. M̄t̄ in nat̄ip̄ God kemip̄n. ¹¹ God ketpai h̄m̄ im e. H̄rak epei kekepei haiu mamu t̄ip̄main t̄ip̄main enum eik. H̄rak kekepei keriuwet N̄kan k̄rak kan kaa kent̄ar nu tentarak̄t̄ kesak menmen enum haiu m̄r̄iakem. ¹² *Keim̄n ketike Jisas tau han kiut̄ip̄, h̄rak kaku t̄ip̄main t̄ip̄main enum eik. Keim̄n au, ap te kaku kaktikerek au.

Haiu em̄r̄tei haiu mamu t̄ip̄main t̄ip̄main enum eik

¹³ *Hi hewisi t̄wei ik te yi m̄t̄ kerek yises N̄kan ke God yi eȳr̄tei yi yayu t̄ip̄main t̄ip̄main enum eik. ¹⁴ *Haiu ap ȳnk enuk te haiu mitehi God me menmen mentar menmen im. Haiu mertei haiu mit̄wekhi me menmen mises han k̄rak, h̄rak kak̄mtau h̄m̄ maiu. ¹⁵ Haiu mertei h̄rak kak̄mtau menmen haiu mit̄wekhiyem, te haiu mertei h̄rak kakweteiyem. ¹⁶ *Keim̄n k̄r̄ k̄rak yinak k̄r̄iak menmen enum ap te mam̄riak h̄rekes kaki, h̄rak ekitehi God te h̄rak kak̄kepik te h̄rak kaku werek werek. Menmen ham m̄t̄ik k̄r̄iakem h̄ram mam̄riakek kaki. Keim̄n kak̄riakem h̄rak kaki, te yi ap eȳitehi God ke m̄t̄ik ik au em̄t̄! ¹⁷ Menmen enum yap̄r̄we m̄t̄ n̄r̄iakem meremir h̄m̄ me God. Te menmen enum im h̄r n̄r̄iakem h̄ram mam̄nip̄ God han enuk waswas te h̄rak kak̄riuwet m̄t̄ nan̄no si waswas au. ¹⁸ *Haiu mertei keim̄n h̄rak N̄kan ke God h̄rak k̄r̄iak menmen enum yap̄r̄we au. God N̄kan k̄rak h̄rak naanm̄ip̄re m̄t̄ik kar ik te Seten kakrekȳwek enum au. ¹⁹ *Haiu mertei haiu ne God te m̄t̄ han yap̄r̄we nau t̄i Seten naanm̄ip̄ror h̄r nises h̄m̄ m̄rak. ²⁰ *Haiu mertei N̄kan ke God epei kan kekepei te haiu mertei God kiut̄ip̄ en kerekek. Ap keiyak au. Haiu metike God

kiut̄ip̄ en kerekek, haiu mau han kiut̄ip̄ en kerekek kepu h̄rak kekep̄ai, haiu mamu t̄ip̄main t̄ip̄main enum eik. ²¹ *Nai yinan, ȳi eiweik̄n sip̄ eiwet t̄ip̄ir.

Mep̄r̄ keremem

* 5:9 Jo 5:32-37, 8:18 * 5:10 Ga 4:6 * 5:12 Jo 3:36 * 5:13 Jo 20:31 * 5:14 Jo 14:13, 16:23; 1Jo 3:21-22
* 5:16 Mt 12:31 * 5:18 1Jo 3:9; Jo 17:15 * 5:19 1Jo 4:6 * 5:20 Jo 17:3 * 5:21 1Ko 10:14

Tiwei Jon Kewisik - 2 Menmen me tiwei ik

Jon katip gude 1:1-3

Yi eiyises menmen me han tewenin mit
1:4-6

Yi naanempre hiras me him eenum me
memipin 1:7-11

Jon katip him mikaru 1:12-13

¹*Hi mitik iuwe ke mit ne weiwik me God, hi hewis tiwei ik ken ti mite nipaa God kehimitenut ti niki pirak. Te ti kerepep au. Ti hetike nikerek nit. Hi han tewenini iuwe. Hi kerekek au. Hi hetike mit miyapir keriyen nises him me God. ²Haiu han tewenini mentar him yaaim me God mau mekre han kaiu, mamu mamtikewai tipmain tipmain enum eik. ³Hi hanhan God Haai ketike Nikan kirak Jisas Krai hiraakit han yaaik kirakit kaku kaktikewai. Hiraakit han teweninai te haiu mamu werek werek, mentar haiu mises him yaaim mirak haiu han teweninan.

Haiu hanhan mit

⁴*Hi hemtau nikerek nit han hir nises him me God mar ke nipaa hirak God ketpaiyem, te hi han yaaik iuwe. ⁵*Te in ek mite yaap hi pike hetput, "Haiu mit hanhanan." Him im me petepin au. Nipaa ein hiram mepu haiu memtewem me wi haiu mit minin mises him me God. ⁶*Haiu hanhan God te haiu emises him mirak. Nipaa him im hirak ketpaiyem hiram im: Haiu hanhanan.

Haiu emises him me Krai

⁷*Mit yapirwe epei newep nerer wit nemipin mit miyapir. Hir nepakin Jisas hirak keit yink kar ke haiu mit keriyen hirak kan ti ik. Mit nar ik hir enun newisesik, hir nepan ne Krai. ⁸Yi naanempre hiras te yi ap eiyises menmen yar ke hir nisesim, te yi eiyiwaank menmen yaaim God kewisim mekre han ki. Yi eirak menmen im te maain yi eiyit menmen yaaim yapirwe God kakwetiye. ⁹*Neiyin newis him ham mekre ninin me him me Krai, God ap kau ketikeri au. Neimin nises him im keremem me Krai, hirak God Haai ketike Nikan kirak tatu tatkiteri. ¹⁰*Neiyin naninen ap nises him me Krai mar im au, hir nises him ham, yi ap eiyitpor naninen nanikre winak ki au. Yi ap eiyitpor: "God kakikepi yi eiyu werek werek." Menmen im au emit!
¹¹Keiyin kaktip mitik enuk kar ik: "Ti ehu werek werek," hirak kire wariyakit

kirak ke menmen enum mitik ik hirak kakirakem.

Him ham hiram mikaru

¹²*Hi hanhan hetpi menmen yapirwe te hi hinapen hewisim mau tiwei ik au. Hi hanhan anen ari te haiu emtipan menmen haiu emu han yaaik. ¹³Nikerek ne heiyi- uwe pit hir nesiuwe him netpi "Yi yaain."

Mepir keremem

* 1:1 1Pi 5:1; 3Jo 1 * 1:4 3Jo 3 * 1:5 1Jo 2:7, 3:11

* 1:10 Ef 5:11; 2Te 3:6

* 1:12 3Jo 13-14

* 1:6 1Jo 5:3

* 1:7 1Jo 4:1-3

* 1:9 1Jo 2:23

Tiwei Jon Kewisik - 3 Menmen me tiwei ik

Jon katip mitik Gaias gude 1:1-4

Jon kewenipi Gaias me menmen eyaaim
h̄irak k̄ir̄iakem 1:5-8

Jon kene mitik Daiotrefis 1:9-10

Jon kewenipi Demitrias me menmen
eyaaim h̄irak k̄ir̄iakem 1:11-12

Jon katip h̄im m̄ikaru 1:13-15

¹ *Hi mitik iuwe ke mit ne weiwik me God, hi hewis tiwei ik ken ti Gaias. Hi han tewenit iuwe. ² Ti kai yaaik hi hanhan God kakikepit te ti ehu werek werek me menmen ti h̄ir̄iakem. Hi hanhan ti ȳnk kit kaku werek kar ke h̄im̄n kit kepu werek werek, ti hises God. ³ *Hi hertei menmen ti hisesim hentar nai yinan han nan netpo ti hises h̄im me Kraiss werek werek. Hekrit hekrit ti hises menmen yaaim mar ik. ⁴ Menmen ham ti h̄ir̄iakem h̄iram menipa hi han yaaik. Ti hises God werek werek te menmen im menipa hi han yaaik wisenuk.

Mit natip Gaias h̄irak yaaik k̄ir̄iak menmen yaaim

⁵ Ti kai yaaik, ti h̄ir̄iak menmen yaaim me God. Ti naanm̄pre mit nerer wit wit kerek newepyap̄ir h̄im me God. Ti hetari ninaan m̄ir te ti epei hekepi. ⁶ *Naiu yinan han h̄ir p̄ike nan in natip haiu mit in ne weiwik me God h̄ir netpai ti epei hekepi. Hi hanhan ti wen ekepi ewet̄ir menmen me w̄i h̄ir nan̄inen te h̄ir nan̄ino nanrer wit wit nanwepyap̄ir h̄im me God. Menmen mar im ti erekyorem mamnip God han yaaik. ⁷ *H̄ir n̄inaaiw̄ir wit k̄ir ik nen newepyap̄ir h̄im me Kraiss te h̄ir ap nari menmen miut̄ip me mit h̄ir nises h̄im me God au. ⁸ Te haiu h̄iras emkepi naanempror te haiu mamtikeri mamriak menmen miut̄ip me h̄im me God.

H̄im me Daiotrefis ketike Demitrias

⁹ Hi hewis h̄im mau tiwei hesiuwerek ken mit ein ne weiwik me God. Te Daiotrefis h̄irak hanhan kakin̄n mit naanmamri. H̄irak ap kemtau h̄im mai kisesim au. ¹⁰ Maain hi anen arit, hi ewepyap̄ir menmen h̄irak k̄ir̄iakem. H̄irak kesiuwe h̄im wein̄m katip haiu mit in enum enum. Te im keremem au. H̄irak ap kari naiu yinan han newepyap̄ir h̄im me God kewisi nen w̄inak k̄irak au. Te mit han h̄ir hanhan nanwisi nan̄kre w̄inak k̄ir, h̄irak keweni. H̄irak keweni keriyen au, h̄irak

kep̄iri nenp̄in nekeip̄in w̄inak mit nererik newenipi God neitak.

Demitrias k̄ir̄iak menmen yaaim keremem

¹¹ *Kai yinak ti eriak menmen enum ehisesim au em̄t! Ti eriak menmen yaaim ehisesim keremem. Keim̄n k̄ir̄iak menmen yaaim kisesim, h̄irak mitik ke God. Keim̄n au, h̄irak au. ¹² *Mit yap̄irwe in h̄ir natip Demitrias h̄irak yaaik. H̄im h̄irak kewyap̄irem h̄irekes kisesim. Haiu mit in natip h̄irak yaaik. Ti hertei menmen haiu metpiyem h̄iram yaaim.

H̄im ham h̄iram m̄ikaru

¹³ *Hi hanhan etput h̄im yap̄irwe te hi h̄inapen ewisim mau tiwei ik au. ¹⁴ In ek hi anen arit te haw̄ir watipakit menmen. ¹⁵ Hi hanhan ti ehu werek werek. Nit yinan in netput nar ik: “Ti yaaik.” Ti atip naiu yinan ein “H̄ir yaain.”

Mep̄ir keremem

Tiwei Jut Kewisik Menmen me tiwei ik

Jut katip mit ne weiwik me God gude 1:1-2

Him me menmen enum mit enun enemitetpin hir nisesim 1:3-13

Maain God kakawaank mit enun ekerek hir nemitetpin 1:14-16

Jut katip mit hir nenises him eme God werek werek 1:17-23

Jut kitehi God naanmampre mit 1:24-25

¹ *Hi Jut, hi hiriak menmen me Jisas Kraiss, hi nikik ke mitik niuk mirak Jems. Hi hewis tiwei ik hesiuwerek ken yi mit nipaa God kehimiteni yi yisesik, hirak han tewenini, Jisas Kraiss hirak naanmpri. ² *Hi hanhan God hirak kakrekyi yaaim, han tewenini, yi eiyu werek werek wisenum.

Mit neweikin sip newet him yaaim me God hir niriak enum mar im

³ *Nai yinan yaain, hi hanhan hewis tiwei hesiuwerek ke menmen yaaim God hirak kerekyeiyem kaktaihis, te hi han kitet hetpi menmen ham hetpi him manp. Yi han tokik eiyu eiyises him yaaim nipaa God kewet haiu mit nisesik, hirak kewetiyem miutip. ⁴ *Hi hewisiyem hentar mit han nisawin menmen hir nisesim mekre han kir nan nau netikewi nekre winak ke yi yewenipi niuk me God yekrerek. Nipaa him me God mit newisim mau tiwei matip mit nar ik God kakawaanki. Mit nar ik neweikin sip newet God neweikin him mirak yaaim mamkepi, hir niriak enum neriuwerem hir nises menmen enum me neiyewewan. Hir neweikin sip newet Jisas Kraiss, hirak kerekek naanmprai hirak kaiu Iuwe. ⁵ *Yi epei yertei werek him yaaim me God hir mit nepei netpiyem te hi hanhan pike ekekyi han ki heriuwe him im. Nipaa Mitik Iuwe kari mit ne weiwik me Isrel neit wit Isip, ketorhis kerik ken. Te maain, hirak kenep mit han hir nisesik au. ⁶ *Nipaa mit ensel han hir ap nises menmen werek God epei kehimitenorem au. Hir ninaaiwir menmen God kehimitenorem metike wit hir newik, te God kewisi naanmprior nekre wit enuk toto nire mit enun nekre winak enuk ke gavman, hir nemerir wi God skelim mit. ⁷ *Hi hikiak han ki hetpi him

me mit ne wit Sodom, wit Gomora netike mit ne wit kike meweikin wit iuwe. Hir enun nire mit enun in ek hir nau netikewi. Hir niwaai netike mit han, miyapir au, te menmen enum im merekiror han. God kewaanki keriuwe si enum mar ke si enum mamu tipmain tipmain enum eik. Menmen im em God kerekoyorem hiram mire himin meteiknai mekam maain mamnen mamnep mit enun. ⁸ *Mit enun nau netikewi nekre winak yi yewenipi God yekrerek, hir niriak enum nar ke mit enun ne wit Sodom. Mit in nentar menmen hir niyak nirem, hir niriak enum me neiyewewan, hir neweikin sip newet God kerek naanmpri, hir natip netawin mit ensel ne wit ke God. Te ensel kerek ninin mit in hir ap niriak menmen mar im au.

⁹ *Nipaa Maikel hirak mitik ensel iuwe kinin, hirak ketike Seten tatipakit tenehakit keimin kakit yink ke Moses hirak kaa. Maikel kertei hirak ap yaaik te hirak kene Seten kesiuwe him enum au. Hirak kerekek katip kar ik: "Mitik Iuwe God kaknit me him mit enum." ¹⁰ *Te mit enun nau netikewi nekre winak yi yewenipi niuk me God yekrerek, hir natip enum me menmen hir nepitariyem. Me menmen hir nerteiyem nisesim nar ke miyak hir neke yaank nises han kir niriakem, menmen im hir mit niriakem nisesim hiram mamawaanki. ¹¹ *Hir naniwaank hirass. Hir nises menmen enum mitik Belam kisesim kempin mit ne Isrel keriuwerem te hir nises menmen enum. Hirak kiriak menmen ik kentar hirak hanhan kakit pewek. Hir naniwaank hirass nentar hir niriak enum nar ke nipaa Kora kiriakem me wi hirak kare kakikrehir ke mitik Moses, hirak katip kakininek te God au kakip kaa. ¹² *Mit in nemipin hir nire nan misawin mekre wan te sip mamnen mamnep nan te hiram mamwep. Mit nar ik netikewi yaam menmen me han tewenin nipaa Kraiss kaa, hir ap nineini yi yaineri au. Hir naanmpre hirass keriyen. Hir nises him ham him ham hir nar ke napi hawi kewik au te nime metitiwek meriuwetek kakno. Mit hir enun ap nankaap mit nar ke nu mari nikim au me wi maain mit nertei hiram mamri. Hir mit nire nu epei kaa, mit han niwaai hine newepew puk mirak nentar hiram ap mari mekepi au.

* 1:1 Mt 13:55 * 1:2 2Pi 1:2 * 1:3 1Ti 1:18 * 1:4 Ga 2:4; 2Pi 2:1 * 1:5 2Pi 1:12; Eks 12:51; 1Ko 10:5

* 1:6 2Pi 2:4, 9 * 1:7 Jen 19:1-25; 2Pi 2:6, 10 * 1:8 2Pi 2:10 * 1:9 Dan 10:13, 21, 12:1; Rev 12:7; 2Pi 2:11; Sek

3:2 * 1:10 2Pi 2:12 * 1:11 Jen 4:3-8; 1Jo 3:12; 2Pi 2:15; Nam 31:16; Nam 16:1-35 * 1:12 2Pi 2:13, 17; Esi 34:8

* 1:13 Ais 57:20; 2Pi 2:17

13 *Mít in nemipin hír nire mani sir iuwe. Menmen enum hír nriakem hiram mire tiwerpek me mani sir mít nirem. Mít hír neweikin sip newet him yaaim me God te hír nire hír mau nepni mnaaiwir kerek epei mewiyen, hiram menep men han han. God kehimitan wit kire wit toto enum ke mít in te hír enu enit tipmain tipmain enum eik.

God kakrekoyor enum me menmen enum hír mít nisesim

14 *Nipaa enum eik mítik niuk mirak Inok hirak Adam nepenyek kirak, hirak kewis him mau tiwei katip kar ik: "Yi eiyimtwem. Mítik Iuwe kaknen kaktike mít narak yaain ensel, 15 hír naninen skelim mít nanwepyapir menmen enum hír nriakem nanwepyapir him enum nipaa hír netpim men God." 16 *Mít in nemipin hír netpepan nemipinan han enuk neriuwe menmen epei man. Hír nises han kír keriyen. Hír natip him iuwe newenipi hiras natip hír yaain, hír nemitetpin nanri han ke mít han te hír enit menmen mir hír hanhanem.

Yi han tokik eiyu eiyises him yaaim me God

17 *Te yi mít au. Yi wen han ekitet menmen nipaa mít aposel kerek Jisas Kraiss kehimiteni hír newepyapir him mirak haiu epei metpi hiram mamnen. 18 *Hír netpi wi maain menep Jisas pike kaknen, mít han naninwesiss nanitetnaan mít kerek hír nises him me God, hír nanises han kír enuk. 19 *Mít in keriyen hír nanwep haiu mít miyapir ne weiwik me God maminke hasinau. Hír nanises menmen mít ne ti hír hanhanem. God Himin Yaaik kaku han kír au. 20 *Te yi nai yinan yi eikaapan hiras eiyises him yaaim iuwe me God in ek yi yisesim. Yi yitehi God menmen, yi yewis God Himin Yaaik kirak kakikepi. 21 Yi eiyises God werek werek te hirak kakteikni hirak han tewenini. Yi yemerir wi maain Mítik Iuwe kaiu Jisas Kraiss pike kaknen kakrekoyi yaaim te yi yayu yaitikerek tipmain tipmain enum eik. 22 Yi han tewein yikaap mít kerek nises God te mít han nari han kír nanises menmen enum. 23 *Yi yekepi yari mít han kír te hír enaaiwir menmen enum eiyir ke mítik hirak kekin menmen yaaim minatin mekre si waswas. Mít han yi han tewenini yekepi yari han kír te hír enaaiwir menmen enum, yi naanempre hiras te menmen enum hír nisesim ap te mamri han ki yi eiyisesim au emit!

Jut kewenipi niuk me God

24 *Hi hanhan God hirak Iuwe te kakikepi yi ap eiyises menmen enum, hirak iuwe te kakwisi yi han yaaik prar prar einen eiyirp ninaan mirak me wi hirak skelim mít te yi yink enuk eiyu au. Yi han yaaik iuwe eiyu. 25 *Hi hanhan haiu mewenipi niuk me God hirak kiutip kerekkek epei kekepai ketaihis keriuwe menmen yaaim nipaa Mítik Iuwe kaiu Jisas Kraiss kerekyeiyem. Hi hanhan hirak kakre Mítik Iuwe kaku, hirak naanmpre menmen, hirak yaaik kinin menmen yapirwe, niuk mirak iuwe. Nipaa enum eik hirak kepu karik. Nipaa ein ere in ek ere maain tipmain tipmain enum eik, hirak karpau karpur ik.

Mepir keremem

* 1:14 Jen 5:21-24; Diu 33:2; Mt 25:31

* 1:16 2Pi 2:10, 18

* 1:17 2Pi 3:2

* 1:18 2Pi 3:3

* 1:19 1Ko 2:14

* 1:20 Kl 2:7; 1Te 5:11

* 1:23 Emo 4:11; Sek 3:2; Rev 3:4

* 1:24 Fl 1:10; 2Pi 3:14; 1Te 5:23

* 1:25 Ro 16:27;

Menmen Jon Kityak Kirem - Revelesen Menmen me tıwei ik

Jon katıp mıt ne sios gude 1:1-8
Jon kinın kityak kİR menmen, ehırak
kewis hım men sios mar 7 1:9-3:22
Hım me tıwei ketike tırhin mar 7 4:1-8:1
Hım me taur mar 7 8:2-11:19
Hım me kİRin ketike miyak wik 12:1-
13:18
Menmen ham Jon kityak kirem 14:1-15:8
Sar mar 7 menmen mekrerem emeteik-
nai God han enuk 16:1-21
God kewaank wit Babilon, miyak enuk
wik etetike Seten 17:1-20:10
Hım me God skelim mıt yapırwe 20:11-
15
Hım me nupela nepni, metike tı, metike
ewit hak Jerusalem 21:1-22:5
Hım me Jisas pıke kaknen 22:6-17
Jon katıp mıt hım mıkaru 22:17-21

Hım me tıwei ik

¹ *Tıwei ik hırak ke hım nıpaaw misawın
meit, te in ek God kewepyapırem katıp
Jisas Kraıs em. Hırak kewepyapırem
ketpıwekem te Jisas kakteikın mıt kerek
nisesik kakteiknorem kakıtpor menmen te
menep mamnen. Kraıs hırak kerıuwet
mıtık ensel kiutıp kewepyapırem ketpo hi
Jon em, hi hırak menmen me Mıtık Iuwe
Jisas Kraıs. ² Hi Jon hi hewis menmen
yapırwe hi epei hırem. Hi hetpi hım manp
hi hemıpın au. Hım im hıram hım God
ketpim mekıtıe hım Jisas Kraıs hırak kerı-
uwet mıtık ensel kırak kan kewepyapırem
ketpewem.

³ *Mıtık kerek hırak kakıkine hım im
mamno nıkıp me mıt miyapır ne God,
hırak han yaaik kaku. Mıt miyapır
kerek hır nemtau hım im kerek God
kewepyapırem maain hıram mamnen, hır
enisesim werek werek, hır han yaaik nanu.
Hır han yaaik nanu nanıntar wı menep te
menmen im mamnen.

*Jon kewis tıwei ik ken mıt nises God neit
wit hispınak wik (7)*

⁴ *Hi Jon hi hewis tıwei ik ken yi mıt
miyapır han yi ne weiwık me God yi yeit
wit hispınak wik(7) me provins Esia. Hi
hanhan God kerek nıpaaw kepu ere in kepu
maain kakpau, hırak kakrekıyi yaaim yi
eıyu werek werek. Hımın hispınak wik
(7) yaain nerp ninaan mırak menep yeno

hırak kewim naanmırıai hıu mıt hır nan-
rekıyi yaaim yi eıyu werek werek. Hi han-
han hır nantıke Jisas Kraıs hır nanrekıyi
yaaim yi eıyu werek werek. ⁵ *Kraıs hırak
kewepyapır werek werek hım me God.
Hırak Mıtık ik kerek kaa God kinın kıkıak
hırak kekrit kau keıt. Hırak Mıtık Iuwe
kakinın naanmamre mıt iuwe kerek naan-
mamre mıt nanu tı. Hırak hanhan kerı-
uwai, hırak kesak menmen enum mekre
han kau kentar hırak kaa hemkre mırak
mewen. ⁶ *Hırak kenıpai hıu mıt hıu
mıre mıt iuwe ne weiwık mırak, hıu mıt
niutıp niutıp hıu mıtıhi God kakıkaap
mıt mamır ke pris nanrıakem te hıu
mamırak menmen me Haai kırak God. Hi
hanhan Jisas Kraıs kakıt niuk iuwe, hırak
naanmıpre mıt, hırak kakre iuwe tipmain
tipmain enum eik.

⁷ *Yi eıyımtewem! Hırak Kraıs kaknen
kakrau napı. Mıt miyapır yapırwe maain
nanırek nanrıuwe nanamır kİR. Hır nan-
tıke mıt ne Isrel kerek maamrer nır nıpaaw
hır nakıp nau hırept mırak, hır nanırek,
te hır yapırwe nau tı nankıtek nanıntar
hır nanıneınık kakrıyei nanıno ninaan me
God. Hi hanhan menmen im mamnen. Hi
hetpi werek.

⁸ *"Hi God kerekek hi hırak menmen
yapırwe te menmen yapırwe mamwenıpi
niuk mai." God iuwe naanmıpre menmen
yapırwe kerek nıpaaw kepu ere in kepu
maain kakpau, hırak katıp menmen im.

Jon kepu kityak kİR Kraıs

⁹ *Hi Jon hi ki yınak. Hi etikewi hıu mıt
ne Jisas. Hi etikewi mıt han neraiwaank te
hıu mısıs menmen me God hıu mınakın
tokim emisesik. Hır mıt ne Gavman nepıra
newisa hi heıt wınak enuk heıt wit wan
kimaak keketik niuk mırak Patmos, hentar
hi ewepyapır hım me God hi hatıp mıt hi
hısıs menmen nıpaaw Jisas hırak ketpim.
¹⁰ Me wı Sande hıram wı me Mıtık Iuwe,
God Hımın Yaaik kan kentar han kai te hi
hepu hıtyak hi hemtau hım ke mıtık keıt
sip kai hırak katıp hım iuwe kewen ken
yanımın kıre tukın. ¹¹ Hi hemtau mıtık
eik katıp kar ik: "Ti ewıs menmen yapırwe
tı ehırem hıram mamu tıwei. Epei au, ti
esıuwerek kakno mıt miyapır ne weiwık
me God hır nises hım mırak hır nau neıt
wit hispınak wik (7) im e: Wit Efesas, wit
Smena, wit Pegamam, wit Taiataira, wit
Sadıs, wit Filadelfia mekıtıe wit Leodısia."

¹² Hi heweikın ehır keımın kerek ketpo
hım. Hi heweikın epei au, hi hır gol

* 1:1 Dan 2:28-29; Rev 1:19, 22:6 * 1:3 Rev 22:7, 10 * 1:4 Eks 3:14-15; Rev 3:1, 4:5, 8, 5:6, 11:17, 16:5 * 1:5 Jo
18:37; Rev 3:14, 17:14; Kl 1:18; Sam 89:27; 1Jo 1:7, 4:10 * 1:6 1Pi 2:5, 9; Rev 5:10, 20:6 * 1:7 Mt 24:30; Jo 19:34-37
* 1:8 Rev 4:8, 15:3, 21:6, 22:13 * 1:9 Rev 6:9 * 1:13 Dan 7:13, 10:5

mɪwapɪn lam hispɪnak wik (7) hɪram mau. 13 *Kekre nɪmɪn ke lam me gol keiyak kerp keweikɪn kɪre mɪtik. Hɪrak kamɪr laplap iuwe nokim ere mɪwapɪn hɪt mɪrak; Hɪrak kakɪr let me gol hɪram meweikɪn hɪrepit mau han pank kɪrak. 14 *Maat kɪrak ketike paan kɪrak hɪrak hɪke kɪre napɪ o hore hɪke yɪwau. Nanamɪr kɪrak kerhɪhe kɪre si te hɪrak kakɪr menmen yapɪrwe mekre han ke haiu mɪt. 15 *Hɪt mɪrak mɪre ain mɪt newisɪm mekre si maain metɪr hɪr nesesis ere hɪram mɪr. Hi hemtau hɪm kɪrak hɪrak katɪp hɪm iuwe kewen ke yanɪmɪn kar ke hɪtik siurik mɪrɪre. 16 *Hɪrak ketenen hɪr mar hispɪnak wik (7) mekre his yaaim mɪrak. Menmen mɪre hɪne me his katɪn ken pɪnak ken pɪnak metpaan moke hɪm kɪrak. Ninaan mɪrak hɪram mɪr mar ke wepni kɪr kau nɪmɪniuwe ek.

17 *Hi hɪrek, hi henkewɪn menep hɪt mɪrak har ke mɪtik epei kaa. Te hɪrak kewis his yaaim mɪrak mentera hɪrak ketpo kar ik: “Ti ap enapen. Hi mɪtik kerek nɪpaa menmen ap mepu, au hi hepu, hi maain apau. Hi Jisas kerekek. 18 Hi kerekek hi hepu. Nɪpaa mɪt neiyep hi haa te in ek ti hɪra. Hi ahu tipmain tipmain enum eik. Hi kerekek hi iuwe te hi enip mɪt miyapɪr kerek naa hɪr nanɪno si o au en, hɪr nanɪno wit ke God nanu werek. 19 *Te ti ewis menmen mamu tɪwei maain ti ahɪrem. Menmen in ek mepu metike menmen maain mamnen. 20 *Hɪr mar hispɪnak wik (7) ti hɪrem mau his yaaim maɪ hɪram metike lam gol mar hispɪnak wik (7), hɪram mɪre tok piksa im. Hɪr hɪram mɪre mɪt iuwe hɪr naanmɪpre mɪt miyapɪr ne weiwɪk me God nau wit hispɪnak wik (7). Lam gol hɪram mɪre mɪt miyapɪr ne God nau neit wit hispɪnak wik (7).

2

Jisas katɪp hɪm men mɪt miyapɪr ne God nau neit wit Efesas

1 **“Ti ewis hɪm meiyam im mamno mɪtik iuwe kerek naanmɪpre mɪt miyapɪr ne sios o weiwɪk me God nau neit wit Efesas. Ti ewis hɪm im:*

“Hɪm im hɪram hɪm me hi Mɪtik Iuwe kerek hi hetenen hɪr mar hispɪnak wik (7) mau mekre his yaaim mai. Hi heke tɪ hepno in hepno ein hitet nɪmɪn ke yi mɪt miyapɪr ne God yapɪrwe ne provins Esia yi yɪre lam gol mar hispɪnak wik (7). Hi etpi hɪm im.

2 **“Hi hertei menmen yi yɪrakem. Hi hertei menmen enum epei man yi mɪt te yi yɪnakɪn tokim yisɪsa yewepypɪr menmen mai yi yɪrakem yapɪrwe. Hi hertei yi yɪnapen mɪt enun kerek hɪr netpi nar ik: ‘Haiu mɪt haiu aposel mɪre mɪt han!’ Yi epei yemtau menmen hɪr netpim, menmen hɪr nɪrakem, te yi epei han kitet mɪt in te yi yertei hɪr ap mɪt aposel au. Hɪr mɪt enun nemipɪn. 3 Menmen enum epei man menep yi mɪt mentar yi yises hɪm mai. Yi ap yɪnapen menmen im te yi yeweikɪn sip yeweto au. Yi yɪnakɪn tokim yi wen eiyises hɪm mai. 4 Te hi han enuk heruwi hentar menmen im. Nɪpaa yi yinɪn yises hɪm mai, yi hanhan yeriowa wɪsenum, te in ek au kike. 5 *Yi han ekitet nɪpaa yi hanhan yeriowa wɪsenum te in ek yi pɪke hanhan yeriowa yar ke nɪpaa yi yisesim. Yi yɪre mɪt hɪr nau niu hɪr nenke nen tɪ heik. Yi pɪke eiyises menmen yaaim nɪpaa yi yinɪn yisesim, o au en, hi pɪke anen eiwep eriwaank. Menmen in hɪram mar ke hi enen enke lam mi me wit hɪram mewi hi eiyɪm eno. 6 *Te menmen miutɪp yaaim hi han yaaik yi yisesim hɪram im. Yi yɪnapen menmen enum mɪt kerek nises hɪm me Nikolas hɪr nɪrakem.*

7 **“Yi eiyɪmtau han ekitet werek menmen God Hɪmɪn Yaaik ketpim men yi mɪt miyapɪr yapɪrwe ne weiwɪk me God. Yi mɪt miyapɪr kerek yisɪsa werek werek ere yi yayɪ yi hekrit hekrit eiyinɪn menmen enum mamnen mamri han ki te maain God kawisi yi eiyu ni mɪrak yi yayɪm nɪkim me nu kerek kakɪkaap hɪmɪn ki te yi mɪt yayu yayɪt tipmain tipmain enum eik.*

Jisas katɪp hɪm men mɪt nises hɪm me God nau neit wit Smena

8 **“Ti ewis hɪm im mamno mɪtik iuwe kerek naanmɪpre mɪt miyapɪr ne sios o weiwɪk me God nau neit wit Smena. Ti ewis hɪm im mar ik: ‘Hɪm im hɪram hɪm me hi mɪtik kerek nɪpaa menmen ap mepu wen au hi hepu, maain hi apau. Hi kerekek nɪpaa mɪt neiyep hi haa, hi pɪke hekrit hau.*

9 **“Hi hertei yi mɪt enun ap yetenen menmen yapɪrwe au, mɪt nerekyi enum yentar yi yises hɪm mai (te yi yetenen menmen yapɪrwe yaaim me God.) Hi hertei hɪm enun mɪt netpiyem. Hɪr natɪp hɪr ne weiwɪk me Isrel, te hɪr keriyen God kehimiteni hɪr nɪrak te hɪr ap nisesik au. Hɪr nererik nau wɪnak kɪr nekine hɪm me Moses, te hɪr ap nises God au. Seten kari han kɪr hɪr mɪt nɪrak. 10 *Yi ap yɪnapen*

* 1:14 Dan 7:9, 10:6; Rev 2:18, 19:12 * 1:15 Rev 14:2 * 1:16 Rev 1:20, 2:12, 16, 19:15, 21; Hi 4:12 * 1:17 Ais 44:6, 48:12; Rev 2:8, 22:13 * 1:19 Rev 1:1 * 1:20 Rev 2:1, 3:1 * 2:1 Rev 1:16, 20 * 2:2 Rev 2:19, 3:1, 8, 15; 1Jo 4:1 * 2:5 Rev 2:16, 22, 3:3, 19 * 2:6 Sam 139:21 * 2:7 Jen 2:9; Rev 22:2, 14, 19 * 2:8 Rev 1:17 * 2:9 Je 2:5; 2Ko 11:14-15; Rev 3:9 * 2:10 Mt 10:28; 2Ti 4:8; Je 1:12; Rev 3:11

menmen enum m̄t menep nanrekyiyem. Eiyim̄tewem! Seten kakri han ke m̄t te h̄r nantihis m̄t han ne yi m̄t nanw̄ri yaino w̄nak enuk, te h̄r nan̄n̄n han ki yi yayis̄sa werek werek o au. H̄r nanriwaank me w̄ hiswiyen (10). Yi eiyis̄sa werek werek te m̄t naniwep yi yayi, te maain hi ewisi yi yayu yaitikewa tipmain tipmain enum eik.

11 *^aYi eiyim̄tewem han ekitet werek werek menmen God H̄m̄n Yaaik h̄rak ketpim me yi m̄t miyap̄r ne weiw̄k me God. Yi m̄t miyap̄r kerek hekrit hekrit eiyin̄n menmen enum mamri han ki, maain menmen enum me si tatiknen m̄t ap te mamiwep yi m̄t yaain narik au. Yi eiyu werek werek.

Jisas katip h̄m men m̄t nises h̄m me God nau neit wit Pegamam

12 *^aTi ewis h̄m im mamno m̄tik iuwe kerek naanm̄pre m̄t miyap̄r ne sios o weiw̄k me God nau neit wit Pegamam. Ti ewis h̄m im mar ik: “H̄m im h̄ram h̄m me hi m̄tik kerek hi hetenen h̄ne ke his kat̄n keke p̄nak keke p̄nak h̄rak t̄knuk enuk.

13 *^aHi hertei wit kerek yi yewi h̄rak wit enuk kerek Seten kan kin̄n naanm̄pre m̄t. Yi yap̄rwe yi yises h̄m mai werek werek. Me w̄ m̄t enun nenep m̄tik kai yaaik Antipas kerek h̄rak kewepyap̄r h̄m mai katip m̄t em, h̄r nak̄ip keit wit yi yewi, h̄rak wit kerek Seten kan kin̄n naanm̄pre m̄t. Yi ap yeweik̄n sip yeweto au, yi wen eiyis̄sa. 14 *^aYi yaain te hi han enuk heriuwi me menmen ham im e. M̄t han ne yi m̄t yeit Pegamam h̄r nises menmen me Belam. N̄paa enum eik h̄rak keteik̄n m̄tik Belek karkelik te h̄rak kakri han ke m̄t ne Isrel te h̄r n̄r̄ak menmen enum. H̄r naam menmen m̄t newepwarem newet t̄pir em, h̄r netike miyap̄r h̄r nariyanhis newen̄nem. 15 Mar im yi yewis m̄t enun narik h̄r nau n̄m̄n ke yi m̄t. H̄r nises h̄m enum m̄t ne Nikolas h̄r netpiyem. 16 *^aYi eiweik̄n sip eiwet m̄t enun nises h̄m me Nikolas h̄rak ketpim yi eip̄ri en̄nop̄n, o au en, hi enen waswas anep m̄t in nises h̄m enum. Hi atip h̄m meke h̄m kai mamnen mamriwaank mam̄r ke h̄ne ke his kaknep m̄t h̄r nani.

17 *^aYi eiyim̄tau han ekitet werek menmen God H̄m̄n Yaaik h̄rak ketpim men yi m̄t miyap̄r ne weiw̄k me God.

“Yi m̄t kerek yayin̄n menmen enum mamri han ki maain hi eweti menmen

yaaim ham m̄re menmen mana m̄saw̄n meit wit kai. Hi eweti niut̄ip niut̄ip menmen im metike nan m̄re h̄ke h̄ram meteikni hi hanhani. Niuk ham yaaim mamwik m̄t han ap te nan̄r̄tei niuk m̄ram au. M̄tik kerek h̄rak kak̄t nan, h̄rak kerek kak̄rteiyem.

Jisas katip h̄m men m̄t nises h̄m me God nau neit wit Taiataira

18 *^aTi ewis h̄m im mamno m̄tik iuwe kerek naanm̄pre m̄t miyap̄r ne sios o weiw̄k me God nau neit wit Taiataira. Ti ewis h̄m matip mar ik:

“H̄m im h̄ram h̄m me hi N̄kan ke God. Hi nanam̄r kai k̄r kar ke si merh̄e te hi h̄r menmen yap̄rwe mekre han ke m̄t, h̄t mai tokim h̄ram yaaim mar ke kapa yaaik h̄ke enuk.

19 “Hi hertei menmen yi ȳriakem. Hi hertei yi hanhan yeriuwe m̄t han. Hi hertei yi yises h̄m mai werek werek, ȳriak menmen yaaim, yi ȳnak̄n tokim me menmen enum epei man o menmen enum m̄t nerekyiyem. Hi hertei menmen in ek yi ȳriakem h̄ram yaaim iuwe min̄n menmen yaaim n̄paa yi yin̄n yis̄sa yi ȳriakem. 20 *^aMenmen yi ȳriakem h̄ram yaaim te hi han enuk heriuwi me menmen miut̄ip im. Yi wen yewis m̄te enu eip h̄re w̄re m̄te hap enu niuk m̄re Jesebel, h̄re wewisesik watip h̄re w̄re profet, h̄re wen wau wetikeri. H̄re watip h̄re profet te h̄re wari han ke m̄t weriuwe h̄m h̄re wetpim. H̄re watip wenip m̄t miyap̄r han kerek nises h̄m mai, h̄r n̄r̄ak enum nariyanhis newen̄nem, h̄r naam menmen m̄t h̄r epei newepwarem newet t̄pir em. 21 Hi h̄mat w̄ ham te h̄re weweik̄n sip wewet menmen enum im, te h̄re au w̄napen. 22 H̄re au w̄napen weweik̄n sip wetikeri n̄r̄ak menmen enum h̄r nisesim te maain hi anip m̄te ip wetike m̄t miyap̄r han h̄r nises h̄m m̄re, hi anipi h̄r nan̄nap nan̄waank h̄r han enuk w̄senum. 23 *^aHi anep n̄kerek n̄re h̄r nani nan̄nekt̄n (o w̄tenun) te yi m̄t miyap̄r ne weiw̄k miut̄ip me God yerer wit wit yi yaȳr̄tei hi kerek hi hertei menmen mekre han ke yi m̄t te hi arekyi menmen yaaim o enum mamrer menmen enum yi ȳriakem.

24 “Te yi m̄t han yeit Taiataira, yi ap yises h̄m m̄re enum au. Yi ap yises menmen im m̄t nekinaam h̄ram menmen iuwe te h̄ram menmen enum me Seten h̄ram m̄saw̄n meit m̄re henye enum. Hi ap hetpi hi hanhan yi eir̄ak

* 2:11 Rev 20:14, 21:8 * 2:12 Ais 49:2; Rev 1:16 * 2:13 Rev 3:8 * 2:14 Nam 25:1-2, 31:16; 2Pi 2:15 * 2:16 Rev 1:16, 3:11, 22:7, 12, 20 * 2:17 Jo 6:48-50; Ais 62:2; Rev 3:12, 19:12 * 2:18 Rev 1:14-15 * 2:20 1Kin 16:31; 2Kin 9:22; Rev 2:14 * 2:23 Sam 7:9; Jer 11:20, 17:10; 2Ti 4:14; Rev 20:12-13 * 2:25 Rev 3:11

menmen ham mamtike menmen in ek yi yirakem. Hi hanape yi han enuk eiriuw-erem. Au, hi hetpi hım im: ²⁵ **“Yi wen eiyises hım yaaim im kerek in ek yi yisesim ere hi pıke anen aweppapır hırekas.* ²⁶ **“Yi mıt miyapır kerek hekrit hekrit yi eiyinın menmen enum mamnen mamri han ki yi mıt in hi eweti menmen mai iuwe te yi yayinın naanmamre mıt nanrer wit wit.* ²⁷ **“Menmen hi ehımıteni yi eiriakem hıram mamır ke menmen Haai kai kehımıtenewem hi wen hıpriakem. Yi mıt yayinın naanmamre mıt hır nanıkrehır ki nanınını au. Yi eiyinını eiwaanki eiyır ke mıtık hırak ketenen paap yoki keiyık kaknep mın hırak kerepır kike kike.* ²⁸ **“Hi ewisi yi eiriak menmen im metike hi eweti saaur me nepni.* ²⁹ *Yi eiyımtau han ekitet werék werék menmen God Hımın Yaaik hırak ketpim men yi mıt miyapır ne weiwık me God.*

3

Jisas katıp hım men mıt miyapır ne weiwık me God nau neit wit Sadis

¹ **“Ti ewis hım im mamno mıtık iuwe kerek naanmpre mıt miyapır ne sios o weiwık me God nau neit wit Sadis. Ti ewis hım matıp mar ik:*

*“Hım im hıram hım me hi kerek hımın yaaik mar hispınak wik (7) me God mewa, hi naanmpre hır mar hispınak wik (7) hır nıre mıt iuwe naanmpre yi mıt ne weiwık me God. Hi hetpi hım im. Hi hertei mıt yapırwe hır han kitet yi yırak menmen yaaim yi yisısa werék werék te yi au. Yi yıre mıt epei naa. Yi yırak menmen mai au. ² Yi eiyıkrit han ekitet menmen werék werék. Menmen me hım me God yi wen yisesim, yi einakın tokim eiyisesim werék werék. Menmen mekre han ki yi yisesim hıram mar ke mıtık menep te kaki. Hırak ap kakriak menmen werék werék au. Hi hetpiyem hentar hi ap hır menmen miutıp me menmen yapırwe yi yırakem te God kai kaktıp hıram yaaim werék werék au. ³ **“Yi han ekitet kerek nıpaa yi yinın yemtau hım mau yaaim, yi hanhan yisesim werék werék. In ek yi eiweikın sip eiwet menmen enum, yi eiyises hım yaaim mar ke nıpaa yi yisesim, o au en, hi hıre mıtık enuk kekintıp menmen, hi ap etpi wı kerek hi anen. Hi anen erekyi yi mıt miyapır en menmen enum ehıwaanki. ⁴ **“Te mıt han ne yi mıt yeit wit Sadis yi ap yırak menmen enum au. Yi yaain yıre klos kere mıt neriuwetem ap hapık mewim au. Yi mıt***

*yar ik maain yi yaitikewa haiu mamriuwet menmen yaaim mıre hıke mamu mamıt. Maain yi eiriak menmen im eiyıntar yi mıt yaain yises hım me God werék werék. ⁵ **“Yi mıt miyapır kerek hekrit hekrit yi eiyinın menmen enum mamnen mamri han ki te God kakwisi yi eiriuwet klos mıre hıke. Hi ap ahısak niuk mi mau tıwei meit wit ke God matıp mıt miyapır kerek hır nisesik au. Maain hi ehıt niuk mi atıp God Haai kaktike mıt nırak ensel har ik: ‘Mıt in hır mıt nises hım mai hır mıt nai.’**

⁶ **“Yi mıt eiyımtewem han ekitet werék werék menmen God Hımın Yaaik ketpim men yi mıt miyapır ne weiwık me God.*

Jisas katıp hım men mıt miyapır ne weiwık me God nau neit wit Filadelfia

⁷ **“Ti ewis hım im mamno mıtık iuwe kerek naanmpre mıt miyapır ne weiwık me God nau neit wit Filadelfia. Ti ewis hım matıp mar ik:*

“Hım im hıram hım me hi kerek hi Mıtık yaaik God kehımıtena hi kırak hi Haai ke menmen yaaim. Hi hetenen ki mekre his mai hi hatıp neimın hır nanınno nımın ke wit Jerusalem hak har ke nıpaa hırak mıtık iuwe King Devit ketenenim katıp neimın nanınno nımın wit Jerusalem hırak kewik. Ki im emkaiıu weipır ke wit yaaik Jerusalem hak keit wit ke God. Hi ekaiıu weipır mıt ap te hır naniyepetek au. Hi aiyepetek te mıt han ap te nankaiıuwek tauu. Hi kerekék hi hetpi hım mai im:

⁸ **“Hi hertei menmen yi yırakem. Yi eiyımtewem. Hi hari han ke mıtık hırak kar ke hi epei enke weipır te yi mıt eino eirer wit wit eiweppapır hım me God. Mıt han ap te naniyepet weipır nanweni yi eiriak menmen im. Hi hertei yi ap yetenen menmen mai iuwe au, kike kere-mem, te yi yises hım mai werék. Yi ap yepakın yi yisısa au. Yi yewepapırem ⁹ **“Yi eiyımtewem! Yi yertei mıt hır nererik nau wınak nekine hım me Moses. Hır natıp hır keriyen God kehımıteni hır nırak nentar hır ne weiwık me Isrel, hır nises God werék werék. Hır au, Seten kari han kır hır mıt nırak. Hır nises menmen enum me Seten. Maain hi anep mıt in hır nanınnen nanwen ninıp nanu menep hıt mi nantıp hi hanhan heriuwi yi mıt yi keriyen nai. Hır mıt en au. ¹⁰ **“Maain wı enum mamnen te God skelim mıt miyapır ne tı te hır enweikın sip enwet menmen enum hır enisesik. Me wı im, hi naanmpri me menmen im yi yauu werék yayıntar yi epei***

* 2:26 Sam 2:8-9 * 2:27 Rev 12:5 * 2:28 Rev 22:16 * 3:1 Rev 1:4, 16, 2:2 * 3:3 Rev 2:5; 1Te 5:2 * 3:4
 Ju 23 * 3:5 Rev 7:9; Lu 10:20; Mt 10:32 * 3:7 Als 22:22 * 3:8 Rev 2:2; 1Ko 16:9 * 3:9 Rev 2:9; Als 45:14;
 Ais 49:23, 60:14 * 3:10 Lu 21:19; 2Ti 2:12

yises h̄m mai hi n̄paa hetpiyem. N̄paa hi hetpi har ik: “M̄t nanrekyi enum yi einak̄n tokim eyis̄sa werek werek. ¹¹ *Hi p̄ike anen waswas. Yi wen eyises menmen werek werek in yi yisesim te m̄t han kerek nis̄sa werek werek h̄r ap nan̄kreh̄r ke yi m̄t nan̄t menmen yaaim hi awetiyem te yi yaitikewa haiu mamu mam̄t wit ke God. ¹² *M̄t miyap̄r kerek hekrit hekrit h̄r nanin̄n menmen enum mamri han k̄r, maain hi arekyor h̄r nan̄t w̄nak ke God nan̄r ke tein̄k m̄tik h̄rak ketenen pak, h̄r m̄t nanu w̄nak yaaik God kewik ap te nan̄n̄aiw̄rek taau. Maain hi awis niuk me God kai ketike niuk me wit ke God kaiu emu ȳnk k̄r. Wit ke God kaiu h̄rak Jerusalem hak kerek maain kak̄kiuwe wit ke God kaknen. Hi awis niuk mai yaaim ham emu ȳnk k̄r. Menmen im meteik̄n yi m̄t nai.

¹³ “Yi m̄t eyīmtau han ekitet werek werek menmen God H̄m̄n Yaaik ketpim men yi m̄t miyap̄r ne weiw̄k me God.

Jisas kat̄ip h̄m men m̄t miyap̄r ne weiw̄k miut̄ip me God nau neit wit Leodisia

¹⁴ *Ti ewis h̄m im mamno m̄tik iuwe kerek naan̄m̄pre m̄t miyap̄r ne sios o weiw̄k me God nau neit wit Leodisia. Ti ewis h̄m mat̄ip mar ik: “H̄m im h̄ram h̄m me hi kerek Haai ke h̄m yaaim. Hi hewepyap̄r werek werek h̄m yaaim me God. Hi kerekek hi h̄r̄ak menmen yap̄rwe me t̄ metike nepni kerek n̄paa God hanhan h̄ram mam̄krit mamnen. Hi kerekek hi hetpi h̄m mai im:

¹⁵⁻¹⁶ *Hi hertei menmen yi ȳr̄akem, h̄ram ap enum au te h̄ram ap yaaim au yi yau ke n̄m̄n. Hi hanhan yi eyis̄sa werek werek, o au en, yi eiweik̄n sip eiweto, te maain yi eiweik̄n han eyis̄sa werek werek. Yi han kitet yi yis̄sa werek werek, te yi auye! Yi yau ke n̄m̄n te yi enun yar ke t̄par sisi kike mekre sar m̄waaai wepni (o yanm) te hi eneini enikni eyoke h̄m kai yaino t̄. ¹⁷ *Hi eneini hentar menmen im. Yi yekre han ki han kitet yarik. Yi yat̄p, “Haiu m̄t metenen pewek mei yap̄rwe haiu mam̄r terwe ȳwir mas mentar menmen iuwe haiu meriuwe his maiu haiu m̄r̄akem. Haiu mau werek werek.” Te yi ap yertei han ki enuk kau werek werek au, te m̄t h̄r n̄p̄te h̄r hanhan neriuwi. Yi han ki ap yetenen menmen mai yaaim yap̄rwe. Yi yekre han ki yi yar ke m̄t enun h̄r nepu wein̄m ap

netenen menmen au. Nanam̄r mi h̄ram ap m̄r werek werek au, yi yar ke m̄t nanam̄r toto, yi ȳre m̄t klos au, h̄r nepu ȳnk wein̄k. Yi yau enum yar ik yekre han ki te yi yep̄tariyem. ¹⁸ *Hi hetpi h̄m manp. Yi einaaiw̄r pewek mi yi einen te hi eweti menmen mai yaaim h̄ram yaaim min̄n pewek mamkaap han ki. Yi eyīt menmen im te han ki kaku werek werek. Yi eyīt menmen mai yaaim h̄ram m̄re klos yaaim m̄re h̄ke kerek eiwap̄n han ki yi eiriuwetem h̄ram meteik̄n han ki h̄rak yaaik prar prar. Yi eyīt menmen mai yaaim h̄ram m̄re nek̄ip m̄t newis̄m mekre nanam̄r te yi p̄ike eyīr menmen mai werek werek. ¹⁹ *Yi m̄t miyap̄r kerek hi han han heriuwi hi eni aiwep. Te yi einak̄n tokim eiweik̄n sip eiwet menmen enum eyis̄sa werek werek te hi aiwep au.

²⁰ *Yi eyīra. Hi herp weip̄r ke han ki eket teruk har ke m̄tik kerp weip̄r ke w̄nak ke m̄tik hak h̄rak kek̄et teruk. M̄t kerek h̄r nemtau h̄m mai h̄r nan̄nen nankaisiu weip̄r ke han k̄r hi ano n̄m̄n atikeri, haiu mamu han kiut̄ip mam̄r ke m̄t h̄r nek̄iyan nau naam menmen. ²¹ *M̄t kerek h̄r nises h̄m mai nanin̄n menmen enum nar ke n̄paa hi hises h̄m me Haai kai God, hi hin̄n menmen enum, maain hi ewisi h̄r nanu yeno nantikewa nan̄t niuk iuwe naan̄mamre m̄t, nar ke n̄paa God Haai kai kewisa hi etikerek wau yeno m̄rak. ²² Yi m̄t miyap̄r eyīmtau han ekitet menmen God H̄m̄n Yaaik ketpim men yi m̄t miyap̄r ne weiw̄k me God.

4

M̄t neit wit ke God h̄r newen̄ipi niuk m̄rak

¹ *Jisas ketpo h̄m men m̄t iuwe naan̄m̄pre m̄t miyap̄r ne sios o weiw̄k me God nerer wit wit epei au, hi heranaan h̄r weip̄r ke wit ke God kewep h̄rak k̄hi. Hi hemtau m̄tik ketpo h̄m kar ke n̄paa hi hin̄n hemtau h̄m k̄rak iuwe ketpo k̄re m̄tik ketenwo taur kewen ken yan̄m̄n. H̄rak ketpo kar ik: “Ti eniu enen in hi ateik̄nut menmen maain mamnen.” ² *H̄rak ketpo menmen epei au, God H̄m̄n Yaaik ketenen h̄m̄n kai te hi h̄r yeno yaaim kerek m̄t iuwe nin̄n naan̄m̄pre menmen yap̄rwe h̄r newi. Hi h̄r yeno kiut̄ip, hi h̄r m̄tik hak kewik. ³ *Hi h̄r ninaan m̄rak h̄ram m̄r mar ke nan yaaim jasp̄a kek̄ite nan m̄re ȳwir

* **3:11** Rev 2:10, 16 * **3:12** Rev 14:1, 21:2, 22:4; Esi 48:35; Ais 62:2, 65:15 * **3:14** Rev 1:5, 19:11; Kl 1:15 * **3:15-16** Rev 2:2; Ro 12:11 * **3:17** Hos 12:8; 1Ko 4:8; Lu 12:21; Je 2:5 * **3:18** Ais 55:1; Rev 3:5, 4:4, 16:15 * **3:19** 1Ko 11:32; Rev 2:5 * **3:20** Jo 14:23; 1Jo 2:24 * **3:21** Mt 19:28 * **4:1** Rev 1:1, 10 * **4:2** Sam 47:8; Ais 6:1; Esi 1:26; Rev 19:4 * **4:3** Esi 1:28 * **4:4** Ais 24:23; Rev 3:18; 6:11

konilian. Hi h̄p̄ir menmen m̄re manpen kewep h̄m h̄ram meweiƙn yeno me m̄t̄ik iuwe. Menmen im m̄r mar ke nan yaaim emeral h̄ram yinam̄n. ⁴*Hi h̄r 24 yeno meweiƙn yeno me m̄t̄ik iuwe. Yeno im h̄ram yeno kerek m̄t̄ iuwe nin̄n naanm̄pre m̄t̄ miyap̄ir h̄r newim. H̄r 24 m̄t̄ iuwe h̄r nau yeno im. H̄r neriuwet klos m̄re gol mau paan k̄r meteik̄n h̄r m̄t̄ iuwe. ⁵*Menmen m̄re nepni mewen̄n moke yeno kiut̄ip ik men in men ein, mekite h̄m m̄ram mat̄ip mesikeyaanmi. Hi h̄r si mar hisp̄inak wik (7) h̄ram m̄r meit yeno m̄rak. Si im h̄ram H̄m̄n Yaaik mar hisp̄inak wik (7) me God. ⁶*Menep yeno im, menmen iuwe m̄re wan eik mepu. H̄ram nemnok enum m̄re glas.

Hi h̄r menmen im nepei au, hi h̄r menmen tekyaaıt (4) h̄ram mepu. H̄ram meweiƙn yeno me m̄t̄ik iuwe men p̄nak men p̄nak men yinak men yinak. Menmen im tekyaaıt (4) h̄ram mepu, nanam̄r yap̄irwe mau mitet ninaan m̄r; mau men yak m̄r. ⁷Menmen ik kerek kepu h̄rak kin̄n kau menep h̄rak ninaan m̄rak m̄re pusi ke yaank w̄senuk kin̄n sak, niuk m̄rak laion. Menmen ik kerek kepu, h̄rak kisesik keıt yinak ik, h̄rak ninaan m̄rak h̄ram m̄re bulmakau neniuk. Menmen keiyak kepu yinak eik, h̄rak ninaan m̄rak mar ke m̄t̄ik. Menmen m̄karu meıt sip, h̄rak ninaan m̄rak mar ke hore h̄m keniuwe kau niu. ⁸*Menmen im tekyaaıt (4) mepu, h̄ram miut̄ip yap̄ir mar hisp̄inak kiut̄ip (6) mewi. Nanam̄r yap̄irwe mau merer ȳnk k̄r; han kin̄k yap̄ir keıt n̄m̄n. W̄itaan wanewik h̄r ap nekint̄ip au. H̄r nat̄ip nar ik: “M̄t̄ik luwe God h̄rak w̄senuk h̄rak yaaik ap k̄re menmen ham au, h̄rak kin̄n menmen yap̄irwe. N̄paa h̄rak kepu ere in h̄rak kepu, maain h̄rak karpau.”

⁹*Menmen tekyaaıt (4) im h̄ram mepu, h̄r nine henye newen̄pi niuk me God luwe kerek kau yeno ke m̄t̄ik iuwe. H̄rak kaku tipmain tipmain enum eik. H̄r nine henye nat̄ip h̄rak iuwe, h̄r nat̄ip h̄rak yaaik. ¹⁰*Menmen tekyaaıt (4) kerek h̄ram mepu h̄ram mine henye, te h̄r m̄t̄ iuwe in nar 24 h̄r newen nin̄p̄ n̄waai t̄i menep ninaan me God kerek kau yeno m̄rak. H̄r newen̄pi niuk m̄rak h̄rak God kerek kaku tipmain tipmain enum eik. H̄r new̄r hat gol m̄r m̄waai menep yeno m̄rak neteik̄n h̄rak iuwe kewet̄ir menmen m̄rak iuwe te h̄r nin̄n naanm̄pre

m̄t̄ miyap̄ir han. H̄r n̄waai en h̄r nine henye nat̄ip nar ik: ¹¹“Ti M̄t̄ik luwe kau ti God. Ti Yaaik te haiu yap̄irwe mamwen̄pi niuk mit, haiu mat̄ip ti Yaaik, haiu hanhan ti ahin̄n naanem̄prai eh̄ntar ti epei h̄r̄rak menmen yap̄irwe me t̄i metike nepni. Ti kerek h̄ranhan h̄ram mepu te ti epei h̄r̄rakem.”

5

Jon k̄r t̄iwei n̄paa God keiyepetek

¹*Hi h̄r m̄t̄ik kerek kau yeno me m̄t̄ik iuwe, h̄rak kenten̄n t̄iwei nokik kek̄re his yaaim m̄rak. H̄r epei newis h̄m mau ke p̄nak ke p̄nak. H̄r epei newis t̄rhin mar hisp̄inak wik (7) neiyepetek, h̄r newisyaan mewim te m̄t̄ wein̄n han ap te nankaisiu t̄iwei ik nan̄waankek au. ²Hi h̄r menmen im epei au, hi h̄r m̄t̄ik ensel w̄senuk. H̄rak kat̄ip h̄m iuwe kitehi kar ik: “Keim̄n yaaik h̄rak kakwep t̄rhin te kak̄nke t̄iwei ik?” ³H̄rak kat̄ip epei au, h̄r nen nerer wit wit me wit ke God, wit m̄t̄ ne t̄i newi o wit kerek m̄t̄ n̄paa naa h̄m̄n k̄r kewi, te h̄r ap n̄nap̄in m̄t̄ik kei kiut̄ip h̄rak yaaik te kakwep t̄rhin kak̄nke t̄iwei ik. ⁴Hi h̄k̄it yap̄irwe hentar h̄r ap n̄nap̄in m̄t̄ik kei hak h̄rak yaaik te kakwep t̄rhin kak̄nke t̄iwei kak̄r menmen mekrerek. ⁵*Hi h̄k̄it te m̄t̄ik iuwe kiut̄ip kan kewena ketpo kar ik: “Ti ap ek̄it. Ti ah̄r m̄t̄ik yaaik ik e kerek kin̄n naanm̄pre m̄t̄ miyap̄ir yap̄irwe. H̄rak nepenyek iuwe ke Devit ke weiw̄k miut̄ip niuk m̄ram Juda. H̄rak epei kin̄n menmen enum te h̄rak yaaik kakwep t̄rhin kak̄nke t̄iwei ik e.”

Jon k̄r m̄t̄ik h̄rak ke God

⁶*H̄rak ketpo epei au, hi h̄r sak mau ȳnk ke M̄t̄ik kewek̄n k̄re Sipsip h̄rak kehimitan m̄t̄ik ik h̄rak kaa kesak menmen enum me haiu m̄t̄, h̄rak kerp menep yeno me M̄t̄ik Iuwe. Menmen tekyaaıt kerek h̄ram mepu, h̄ram metike m̄t̄ iuwe nar 24 m̄t̄ h̄r neweik̄n̄wek. Hi h̄r kom m̄re kom me bulmakau mar hisp̄inak wik (7) mau paan k̄rak meteik̄n h̄rak M̄t̄ik Iuwe naanm̄pre menmen yap̄irwe. Hi h̄r nanam̄r mar ke hisp̄inak wik (7) mau paan k̄rak. Nanam̄r im h̄ram mehimitan h̄m̄n yaaik hisp̄inak wik (7) kerek God keriuwet̄i nen nerer wit wit m̄t̄ ne t̄i newi. ⁷*M̄t̄ik kewek̄n k̄re Sipsip h̄rak ken keıt t̄iwei kek̄re his yaaim me M̄t̄ik Iuwe kerek kau yeno me m̄t̄ik iuwe king. ⁸*H̄rak ken kak̄it t̄iwei, m̄t̄ iuwe nar 24 h̄r netike menmen tekyaaıt kerek h̄ram

* 4:5 Rev 1:4, 8:5, 11:19, 16:18; Esi 1:13 * 4:6 Esi 1:5-10, 22; 10:14 * 4:8 Ais 6:2-3; Esi 1:18, 10:12; Rev 1:4-8

* 4:9 Rev 19:4; Dan 4:34, 6:26, 12:7 * 4:10 Rev 5:1, 7, 13, 6:16, 7:10, 15, 19:4, 21:5 * 5:1 Rev 4:2, 10; Esi 2:9-10;

Ais 29:11 * 5:5 Jen 49:9; Ais 11:1, 10; Rev 22:16 * 5:6 Jo 1:36; Rev 1:4, 5:12, 13:8; Sek 4:10 * 5:7 Rev 4:2, 10

* 5:8 Rev 8:3-4, 14:2, 15:2; Sam 141:2

mepu, h̄r yap̄rwe newen nin̄p menep M̄t̄ik keweik̄n k̄re Sipsip ik. H̄r niut̄p niut̄p netenen menmen me henye m̄re gita mek̄ite dis me gol meriuwe menmen m̄re paura m̄n̄n yaaim mekretek ere mau h̄m. Menmen im h̄ram mehim̄tan h̄m yap̄rwe m̄t miyap̄r kerek nises h̄m me God h̄r nitehi God em. ⁹ *H̄r nine henye yaaim n̄paa m̄t ninaam au. H̄r nat̄p nar ik: “Ti yaaik te ti ah̄t t̄wei ik awep t̄rhin meiyepetek. Ti yaaik ar̄akem antar n̄paa m̄t nitep ti haa, te ti heri-uwe hemkre mit mewen ti p̄ke heithis m̄t miyap̄r h̄r ne God. Ti heithis m̄t miyap̄r ne weiw̄k yap̄rwe, m̄t miyap̄r nat̄p h̄m ham yap̄rwe, m̄t miyap̄r ȳnk m̄r ham ham, h̄r ne weiw̄k yap̄rwe nau nerer wit wit me ti. ¹⁰ *Ti epei atorhis h̄r n̄re weiw̄k niut̄p, h̄r n̄re m̄t pris ne God h̄r niut̄p n̄r̄ak menmen m̄rak nit̄wekhi h̄rak kak̄ikaap m̄t. Maain h̄r naanmamre m̄t miyap̄r nanu ti.”

M̄t newen̄pi niuk me M̄t̄ik keweik̄n k̄re Sipsip

¹¹⁻¹² **H̄r nine henye epei au, hi h̄waaanaan h̄r ensel enun yap̄rwe yap̄rwe. H̄r neweik̄n yeno iuwe me God mek̄ite menmen tekyaāit kerek mepu, h̄ram mek̄ite m̄t iuwe nar 24. H̄r neweik̄n, hi hemtau h̄r nine henye nat̄p h̄m iuwe nar ik: “Sipsip ik kehim̄tan M̄t̄ik kerek n̄paa m̄t nak̄ip, h̄rak yaaik. H̄rak yaaik kak̄it menmen iuwe te kak̄in̄n naanmamre m̄t miyap̄r netike menmen yap̄rwe. H̄rak kak̄it manmen yaaim yap̄rwe, h̄rak kak̄itei menmen yap̄rwe. M̄t miyap̄r yap̄rwe nat̄p h̄rak yaaik haiu hanhan h̄r nanwen̄pi niuk m̄rak, h̄r nat̄p h̄rak iuwe keit menmen yaaim me God.” ¹³ *Hi hemtau menmen h̄r netpim epei au, hi hemtau menmen yap̄rwe meit wit ke God, mau meit ti metike menmen yap̄rwe mekre wan mek̄ite menmen yap̄rwe meit wit kerek m̄t naa h̄m̄n k̄r kewiyen. Hi hemtau menmen yap̄rwe h̄r netpim nat̄p nar ik: “God h̄rak kau yeno iuwe m̄rak, h̄rak kek̄ite M̄t̄ik h̄rak k̄re Sipsip. H̄rak̄it teit menmen iuwe naanm̄pre menmen yap̄rwe. Haiu yap̄rwe mat̄p h̄rak̄it yaaik̄it, haiu mewen̄pi niuk m̄rak̄it, haiu mat̄p h̄rak̄it iuwe teit menmen yaaim iuwe.” ¹⁴ Menmen yap̄rwe h̄ram mat̄p epei au, menmen tekyaāit (4) kerek mepu h̄ram mat̄p mar im: “Menmen im yaaim.” Epei au, m̄t iuwe nar 24 h̄r newen nin̄p n̄waāi t̄ newen̄pi niuk m̄rak̄it.

6

M̄t̄ik keweik̄n k̄re Sipsip h̄rak kewep t̄rhin mau t̄wei

¹ *H̄r nine henye newen̄piyet epei au, hi h̄r M̄t̄ik keweik̄n k̄re Sipsip kehim̄tan m̄t̄ik n̄paa kaa kesak menmen enum maiu h̄rak keit t̄wei t̄rhin hisp̄nak wik (7) mewik, h̄rak kewep hak. H̄rak kewep hak, h̄rak kiut̄p ke menmen tekyaāit (4) kerek h̄ram mepu h̄rak kat̄p h̄m iuwe k̄re nepni mewen̄n, h̄rak kat̄p kar ik: “Ti enen!” ² *H̄rak kat̄p epei au, hi h̄r hos hak ke hike kiut̄p kan. M̄t̄ik keit wit ke God kau sip k̄rak h̄rak ketenen h̄ne ke yipo henmik. H̄r m̄t en newet̄wek menmen mar ke hore haam h̄rak kew̄rem mekiuwe sip kentar h̄rak m̄t̄ik enuk iuwe kakno kak̄in̄n m̄t kak̄ip. ³ H̄rak epei ken, hi h̄r M̄t̄ik keweik̄n k̄re Sipsip kewep t̄rhin hak (namba 2) kau t̄wei ik. H̄rak kewep t̄rhin hak kau t̄wei ik, hi hemtau menmen hak ke menmen kerek h̄ram mepu, h̄rak kat̄p kar ik: “Ti enen!” ⁴ H̄ra kat̄p epei au, hos hak epei kan h̄rak k̄re nin̄k. M̄t̄ik hak keit wit ke God h̄rak kau sip k̄rak. H̄r newet̄wek menmen iuwe te h̄rak kak̄ip m̄t nau nan̄nepan h̄r nan̄nep h̄ras nani. H̄r newet̄wek h̄ne iuwe te h̄rak ken. ⁵ H̄rak ken epei au, hi h̄r M̄t̄ik keweik̄n k̄re Sipsip kewep t̄rhin hak (namba 3) kau t̄wei ik. H̄rak kewep t̄rhin hak kau t̄wei ik, hi hemtau menmen ham me menmen kerek mepu h̄rak kat̄p kar ik: “Ti enen!” H̄rak kat̄p epei au, hi h̄r hos k̄re n̄p̄ak kan. M̄t̄ik hak keit wit kerek God kewik, h̄rak ketenen skel mekre his m̄rak. ⁶ H̄rak ketenen skel mekre his m̄rak, hi hemtau h̄m n̄m̄n ke menmen tekyaāit (4) kerek mepu, h̄rak kat̄p kar ik: “M̄t nansiuwe rais m̄re hike mekre wa hesnu kiut̄p kerek̄e nan̄t pewek me wok me w̄ miut̄p mererim. M̄t nansiuwe rais m̄re braunpela mekre wa hesnu wikak keremem, te h̄r nan̄t pewek me wok w̄ miut̄p mererim. Te ti ap eh̄waānk wel mek̄ite t̄par wain.” H̄rak ket̄p̄wekem epei au, h̄rak m̄t̄ik kau hos h̄rak k̄n̄at̄n ken t̄ kak̄iakem kak̄isesim. ⁷ H̄rak kat̄p epei au, hi h̄r M̄t̄ik keweik̄n k̄re Sipsip kewep t̄rhin hak (namba 4) kau t̄wei ik. H̄rak kewep t̄rhin (namba 4) kau t̄wei ik, hi hemtau menmen ham me menmen tekyaāit (4) kerek h̄ram mepu, h̄rak kiut̄p kat̄p: “Ti enen!” ⁸ *H̄rak kat̄p epei au, te hi h̄r hos hak k̄re kono kan. M̄t̄ik hak keit wit ke God kau sip k̄rak niuk m̄rak “M̄t nani.” M̄t̄ik

* 5:9 Sam 33:3, 40:3, 96:1, 98:1, 144:9; Rev 14:3 * 5:10 Eks 19:6; Ais 61:6; Rev 1:6, 20:6, 22:5 * 5:11-12 Dan 7:10; Hi 12:22 * 5:11-12 Rev 5:6; 1Kro 29:11 * 5:13 Rev 4:2, 10 * 6:1 Rev 5:1, 4:6 * 6:2 Sek 1:8, 6:1-6 * 6:8 Jer 15:1-3; Esi 5:12, 17, 14:21, 33:27

hak niuk m̄rak “Si enum tat̄n m̄t” h̄rak kau hos kisesik. H̄r netpor h̄ram yaaim te h̄rak̄t tatno tatnep m̄t miyap̄r niut̄p niut̄p nerer wit wit. H̄rak̄t tat̄nkeri nar ke weiw̄k tekyaāt nerer wit wit te h̄rak̄t tatnep m̄t miyap̄r ne weiw̄kmiut̄p nerer wit wit, h̄r nani. H̄rak̄t tat̄n tat̄r ik: Han nan̄nepan nani, han nan̄nap nani, han n̄np̄i mam̄n nani, han miyak enum me yaank mam̄p h̄r nani. H̄r netp̄iwek̄t nepei au, h̄rak̄t ten t̄ntat̄n ten t̄ t̄rakem tisesim. ⁹ H̄rak̄t epei ten, m̄t̄k keweik̄n k̄re sipsip kewep t̄rhin hak (namba 5) kau t̄wei. H̄rak kewep t̄rhin epei au, hi h̄r h̄m̄n ke m̄t m̄n̄k k̄naan kerek m̄t newepwar menmen newet God em. N̄paa m̄t in h̄r nat̄p m̄t miyap̄r h̄m me God, te h̄r m̄t enun nan̄p naa. H̄r naa n̄re sipsip m̄t nan̄p, te h̄r nan nau n̄n̄k k̄naan im e.

¹⁰ *H̄r n̄n̄k neit k̄naan, h̄r n̄nap nat̄p, “M̄t̄k Iuwe God, t̄ yaaik, t̄ Haai ke h̄m yaaim. Ewaai meruri te t̄ skelim m̄t nau t̄ an̄p nan̄ntar h̄r n̄paa newep haiu maa?” ¹¹ *H̄r nat̄p epei au, God kat̄p h̄r nan̄t̄ laplap m̄re hike nentar han k̄r h̄rak prar prar. H̄r nepei net̄iwem, h̄rak ketpor kar ik: “Yi wen eimer̄r w̄ meiyam ere maain m̄t enun nan̄nep ni yinan nantike m̄t han nis̄sa nar ke n̄paa yi h̄ras yis̄sa h̄r niwep. Maain h̄r nan̄nep m̄t kerek hi hehim̄teni te hi skelim m̄t enum in an̄p.”

¹² *H̄rak kat̄p epei au, M̄t̄k keweik̄n k̄re Sipsip kewep t̄rhin hak (namba 6) kau t̄wei ik. H̄rak kewepim epei au, hi h̄r t̄ k̄tan̄k w̄senum. Hi h̄r wepni (o yanm) keweik̄n k̄re n̄p̄iak kar ke wa yirak meket mesine m̄waai t̄. Wenke kewis pak̄n te h̄rak k̄re hemkre. ¹³ *H̄r yap̄rwe mau nepni menke men t̄ m̄re h̄naaan herpek menepep m̄waai t̄ w̄ kerek yuwerep m̄niu man menepepim. ¹⁴ *H̄r yap̄rwe mau nepni menke men t̄ epei au, hi h̄r nepni h̄remes mewen men m̄saw̄n m̄re miyap̄r h̄r newen hause nesenekem men niut̄p. M̄niu (o neiȳp) yap̄rwe kiut̄p kiut̄p kenke k̄waai t̄ m̄re meri mewen. Wit wan kimaam keketim h̄ram yap̄rwe mewen̄n mekre t̄par. ¹⁵ *Menmen im epei man, te hi h̄r m̄t iuwe n̄n̄n naanm̄pre m̄t nau t̄, h̄r netike m̄t iuwe gavman, m̄t iuwe ne ami, m̄t iuwe netenen pewek iuwe, m̄t han niuk m̄r iuwe, h̄r m̄t yap̄rwe n̄riak menmen ap neit pewek mererim, h̄r m̄t han au nau werek werek. H̄r yap̄rwe n̄r̄r nen nisaw̄n. Han nisaw̄n

nekre m̄niu (o neiȳp) o han iuwe me t̄, han n̄saw̄n n̄n̄k nan iuwe me m̄niu (o neiȳp). ¹⁶ *H̄r nisaw̄n neit ein h̄r hanhan nitelhi nan metike m̄niu h̄r nat̄p nar ik: “Haiu hanhan yi yaȳnke eiwep haiu mami te yi eisonai te haiu ap mam̄r ninaan me God kerek kau yeno m̄rak iuwe, h̄rak ketike M̄t̄k keweik̄n k̄re Sipsip kerek han enuk keriuwai kakwep. ¹⁷ *Wi enum epei man te God skelim haiu m̄t kak̄ntar menmen enum haiu m̄t m̄riakem. Neim̄n h̄r nepu h̄r naanmam̄pre h̄ras ne m̄t̄k̄t̄ wiketeret kerek h̄rak̄t han enuk tat̄n̄p? Taau!”

7

M̄t ne Isrel nar 144,000 h̄r ensel ne God newis mak mau maat k̄r

¹ *Maain hi h̄r m̄t̄k̄t̄ ensel tekyaāt (4) terp teweik̄n t̄ m̄t newim. H̄rak̄t terp tewen n̄me te h̄ram ap m̄niu meit wit o wan au. H̄ram ap m̄niu menep nu memenpep t̄wei au. ² Hi h̄ret epei au, hi h̄r ensel hak ke God kerek kepu, h̄rak keke wit wepni kokai kan, h̄rak ketenen mak ke God kekere his m̄rak. H̄rak k̄nap ken̄ne h̄m iuwe kat̄p ensel tekyaāt (4) kerek God ketp̄iwek̄t h̄rak̄t tat̄iwaank t̄ m̄t newik kekite wan. ³ *H̄rak ketp̄iwek̄t kar ik: “Yi ap yaȳwaank t̄ o wan o nu mau t̄ ere haiu ensel in haiu mamwis mak me God mamu maat ke m̄t miyap̄r kerek nises h̄m me God meteik̄n h̄r n̄rak te menmen mam̄waanki au. Maain yi yaȳwaank menmen.” ⁴ *H̄rak kat̄p epei au, hi hemtau h̄r newis mak me God mau maat ke m̄t miyap̄r. H̄r netpo h̄r newis mak me God mau maat ke m̄t miyap̄r ne Isrel nar ke 144,000 m̄t. ⁵ H̄r ne weiw̄k miut̄p me Juda 12,000 neit mak. H̄r ne weiw̄k miut̄p me Ruben 12,000 neit mak. H̄r ne weiw̄k miut̄p me Gat 12,000 neit mak. ⁶ H̄r ne weiw̄k miut̄p me Asa 12,000 m̄t neit mak. H̄r ne weiw̄k miut̄p me Naptalai 12,000 m̄t neit mak. H̄r ne weiw̄k miut̄p me Manasa 12,000 m̄t neit mak. ⁷ H̄r ne weiw̄k miut̄p me Simion 12,000 m̄t neit mak. H̄r ne weiw̄k miut̄p me Livai 12,000 m̄t neit mak. H̄r ne weiw̄k miut̄p me Isaka 12,000 m̄t neit mak. ⁸ H̄r ne weiw̄k miut̄p me Sebyulan 12,000 m̄t neit mak. H̄r ne weiw̄k me Josep 12,000 m̄t neit mak. H̄r ne weiw̄k miut̄p me Bensamin 12,000 m̄t neit mak. H̄r m̄t yap̄rwe in e h̄r neit mak me God mewi.

* 6:10 Rev 16:7; Diu 32:43; Sam 79:10 * 6:11 Rev 3:4-5, 7:9, 13, 19:14 * 6:12 Mt 24:29; Ap 2:20; Rev 8:12

* 6:13 Ais 34:4 * 6:14 Rev 16:20 * 6:15 Ais 2:10, 19, 21 * 6:16 Lu 23:30; Rev 4:2, 10 * 6:17 Joe 2:11;

Nea 1:6; Mal 3:2 * 7:1 Jer 49:36; Dan 7:2 * 7:3 Esi 9:4, 6; Rev 9:4 * 7:4 Rev 14:1, 3

Mit miyapir yapirwe newenipi niuk me God

⁹ *Maain, hi hir mit miyapir yapirwe te hi ap hewenhisi au. Hir nerer wit wit, yink mir ham ham, hir ne weiwik ham ham yapirwe, hir natip him ham him ham yapirwe. Hir nerp ninaan me Mitik Iuwe kau yeno mirak ketike Mitik keweikn kire Sipsip. Mit miyapir in hir namir laplap nokim mire hike, hir netenen wapnake mekre his mir meteikn hir ninin menmen enum. ¹⁰ *Hir netenen wapnake mekre his mir, hir ninap natip him iuwe, "God kau kerek kau yeno mirak, hirak ketike Mitik kerek keweikn kire Sipsip hirakit epei tekepai pike tetaihis haiu mepu werek werek." ¹¹ Mit yapirwe ensel nerp neweikn yeno me Mitik Iuwe ketike menmen tekyaaik kerek hiram mepu, metike mit iuwe nar 24. Ensel hir newen ninip nawaai ti menep yeno im newenipi niuk me God. ¹² *Hir natip nar ik: "Haiu matip werek. Haiu han yaaik iuwe mamriuwe God kau. Haiu matip me menmen yaaim mirak. Hirak kerek kertei menmen werek werek, haiu matip hirak yaaik. Hirak niuk mirak iuwe, hirak mitik enuk manp enuk kinin menmen yapirwe. Haiu hanhan menmen yapirwe hiram mamwenipi niuk mirak tipmain tipmain enum eik."

Mit ninaaiwir menmen enum nipaa manip neit ti te hir nepu werek

¹³ *Mitik iuwe kiutip namin ke mit iuwe nar ke 24 hirak kan kitauhi kar ik: "Ti hertei mit ein kerek namir laplap mire hike? Hir nei ne nein? Hir neke nein nan?" ¹⁴ *Hi hewenhi hetpivek har ik: "Ti kerek ti herteiri. Hi au." Hirak katip, "Mit miyapir in hir mit enun nepan hir nerekyor enum nanip naa. Hir nises him me God werek werek, te menmen im hiram mar ke hir nekemyet laplap mir meriue hemkre me Mitik keweikn kire Sipsip te laplap mir hiram mire hike enum meit meteikn han kir hirak yaaik prar prar. ¹⁵ *Hir wen nises him me God mit nanip naa, te hir in ek hir nerp ninaan me God kau yeno mirak, hir witaan wanewik hir niraak menmen mirak neit winak kirak yaaik neit namin en. Hirak God kerek kau yeno mirak hirak naanmampror. ¹⁶ *Maain hir ap ninip mamnin meiyam o hanhan nanam tipar meiyam nanu enum nanir ik ek au. Wepni (o yanm) ap kaknip o siwaan ap mamnip au. ¹⁷ *Hir

nanu werek nanantar Mitik keweikn kire Sipsip kerek kerp namin me yeno me God, hirak naanmamror kire mitik naanempresipsip. Hirak keriyei kerikakno wit kerek hitik tipar miwaai mekremerem. Mar im hirak naanmamre mit miyapir hir hekrit hekrit hir han yaaik nanu nanit menmen yaaim. God kaksuunen wan tipar mau nanamir kir te maain hir ap pike nankit meiyam au."

8

Mitik keweikn kire Sipsip kewep tirhin hispinak wik (7) mau tiwei

¹ *Hi hir menmen im epei au, hi hir Mitik keweikn kire Sipsip pike kewep tirhin namba 7. Hirak kewep tirhin ik kau tiwei, maain kike, menmen yapirwe meit wit ke God kekintip wire wire meit. ² Menmen mekintip wire wire meit ere werek, hi hir ensel hispinak wik (7) kerek nerp ninaan me God. Hir nari taur hispinak wik (7) netenenim, maain hir netenwim niram. ³ *Hir neit taur hispinak wik (7) nepei au, hi hir ensel hak kan kerp menep kinaan alta ketenen menmen mire min hiram me gol. Min im hiram menmen me metenen waniu (o win) maain hir si tatim, si tiwekre miram hiram minin yaaim. Hirak keit waniu (o win) yapirwe, te hirak kaksiyem mamriuwe him kerek nipaa mit nises God hir nitiwekhi menmen meriuwerem. Hirak kaksiyem kakintar kinaan merp menep yeno God kewim te hirak han yaaik keriuwerem. ⁴ *Hirak kesiyem, si tiwekre miram, metike him nipaa mit nises God hir nitiwekhi menmen meriuwerem, hiram miniu menep ninaan me God me his me ensel keit ninaan mirak. ⁵ *Si tiwekre miniu men, ensel keit si mau kinaan kewisim mekre min me gol, keteikn in ek God kemtau menmen mit niraak kinaan nitiwekhiyem hirak kaknep mit kakriuwerem, hirak keiyim kewirem men ti. Hirak kewirem men ti mit newik, hiram nepni mewenin mir mire si, si men in men ein, menmen iuwe mepupu mekre nepni, ti kitanik enuk.

Ensel tekyaaik (4) te ensel hispinak wik (7) tetenwo taur mirakit.

⁶ Hirak ensel kewir min mire gol men ti, ensel nar hispinak wik (7) kerek netenen taur, hir newis taur mau him kir nantenwewim. ⁷ *Hirak ensel kiutip ketenwo taur kirak te hawi kire ais ketike si hemkre mekremerem hiram men ti. Ham miutip

* 7:9 Rev 5:9, 6:11 * 7:10 Rev 12:10 * 7:12 Rev 5:12, 11:17 * 7:13 Rev 7:9 * 7:14 Mt 24:21 * 7:15 Rev 3:12 * 7:16 Ais 49:10 * 7:17 Rev 5:6, 21:4; Jo 10:11; Sam 23:2; Ais 25:8 * 8:1 Hab 2:20 * 8:3 Rev 5:8, 9:13; Eks 30:1-3 * 8:4 Rev 5:8 * 8:5 Lev 16:12; Eks 19:16-19; Rev 4:5, 11:19, 16:18 * 8:7 Eks 9:23-26; Esi 38:22; Joe 2:30

merer wit wit me ham wikak merer wit wit me ti, hiram si taam te nu pinam metike yenkis mewim hiram si taam ere mesi. ⁸ *Menmen im man nepei au, hirak ensel hak (namba 2) hirak ketenwo taur kirak te mitik ensel hak kewir menmen mire miniu (o neiyip) hiram metnen mire si men mripe wan. Ham miutip me ham wikak me wan hiram meweikin mire hemkre. ⁹ *Menmen yapirwe nepu mekre wan kerek si mripe wan im meweikin mire hemkre, hiram yapirwe maa. Sip yapirwe mentera wan kerek si mripe wan hiram mewaank meit. ¹⁰ *Nepei au, hirak ensel hak (namba 3) ketenwo taur kirak, te hi hir menmen mire hir mau nepni hiram metnen mire wapnake hiram minatin meke nepni mripe mani metike hitik. ¹¹ *Ham miutip me wikak me mani yapirwe merer wit wit hiram meweikin mire tipar enum menip mit miyapir nani merekir nin mire tiuwe hirip. Mit miyapir yapirwe naa nentar hir naam tipar enum im. ¹² *Hir naam tipar enum epei au, hi hir ensel hak (namba) ketenwo taur kirak. Hirak ketenwewik te ham miutip me wikak me wepni, wenke, hir, hiram ap mir au. Wepni (o yanm) ap kir mei miutip me wi kerek hirak kir kau ti ik au. Wenke ke witaan ketike hir hiram mises menmen me wepni kirakem ap mir mei miutip me witaan. ¹³ *Hi hir menmen im epei au, hi hir hore him keniuwe kau niu te hi han kitet har ik: "Menmen enum mamnen." Hirak keniuwe kau niu hi hemtewek katip him iuwe kar ik: "Menmen enum menmen enum menmen enum mamnen mit miyapir ne ti mamwaanki me wi mitikit ensel hirakit wikak tatenwo taur mirakit mikaru."

9

Ensel hak (namba 5) ketenwo taur kirak

¹ *Hore him keniuwe ken epei au, hi hemtau ensel hak (namba 5) ketenwo taur kirak. Hirak ketenwewik, hi hir saur hak kinatin keke nepni kan ti. Hirak kehimitan mitik ensel hak. God kewetiwek ki me weipir hiram miwapin hei enuk kesikekre te hir mit ap te nanmunaan nanir tinamin ein au. ² *Hirak kikaisiu weipir ke hei enuk ik, si tiwekre iuwe mire mit nesi ni hiram miniu mekre hei man ere miwapin wepni ketike nepni hiram toto. ³ *Nepni hiram toto, hi hir weise meke si tiwekre menetnen man ti. God keweikinhis em

hiram menep mit mar ke mispenepnam (o nikinpenepnam). ⁴ *God epei ketpor kar ik: "Yi ap yayim yenkis o nu tiwei menmen yapirwe mewe mau ti te yi yayiwaankem au emit! Yi einep mit kerek mak me God ap mau maat kir, yi einip keriyen. ⁵ Yi einep mit in eiyiwaanki me wenke hispinak (5) keremem te yi ap einip nani au emit!" Weise im menep mit te yink kir kenen (o meiyewor) mar ke henik manip minwo. ⁶ *Me wi weise mau ti, mit miyapir yapirwe hanhan iuwe te nani, te God kaknipi ap nani taau. ⁷⁻⁸ **Hi hir weise im hiram menmen mau yink mir mire hos mit hir newir menmen niwapin namin nantike mit han nannepan. Hi hir menmen mire hat me gol mau paan kir. Ninaan mir mire ninaan me mit, paan mir nokim mire paan ke miyapir. Mekre him mir hi hir yehes mir hiram iuwe mar ke sak nikin. ⁹ *Hi hir menmen mire nopen kike miwapin han pank miram. Yapir miram matip menuiwe mar ke hore haam yapirwe menuiwe mariyaam yapir matip. ¹⁰ Hi hir ponik kir kire ponik ke mispenepnam (o nikinpenepnam) nikin kewik hir nenep mit neriuwerem. Hiram menep mit ere wenke hispinak (5) meriuwe ponik kir meriuwet nap minwi. ¹¹ Mitik iuwe kinin naanmamre weise enum im hirak mitik iuwe kerek naanmire hei enuk kerek kesikekre te hir mit ap nanir tinamin ein au. Niuk mirak me him me Isrel "Abadon." Niuk mirak me him Grik, hiram "Apolyon" o "Mitik enuk kewaank menmen."

¹² *Menmen enum im miutip mewaank mit hiram nepei au. Yi eiyirek! Hi hir menmen enum wik mikaru epei mamnen kerek hore him nipaa ketpim hiram mamnen.

Ensel hak (namba 6) ketenwo taur kirak

¹³ *Hi hir menmen im epei au, hi hemtau ensel (namba 6) ketenwo taur kirak. Epei au, hi hemtau him me mitik katip namin ke kom tekyaaat (4) kau kentar kinaan me gol kerek ensel niman si menmen minin yaaim newet God em. ¹⁴ *Hirak katip ensel hak (namba 6) kerek ketenwo taur, hirak ketpwek kar ik: "Ti esiuapan ensel tekyaaat (4) enukit kerek God nipaa kesenkikit hirakit tau teit mani iuwe Yufretis. Ti esiuapanet hirakit tato." ¹⁵ *Hirak ken kesiuapanet hirakit ten tehimitan hir mit miyapir yapirwe nau ti nar weiwik wikak nerer wit wit, maain hirakit tatnep mit miyapir ne weiwik miutip nerer wit wit. Nipaa God kehimitenikit hirakit tau teit

* 8:8 Eks 7:20-21 * 8:11 Jer 9:15 * 8:12 Rev 6:12-13 * 8:13 Rev 9:12, 11:14 * 9:1 Rev 20:1 * 9:2 Jen 19:28; Joe 2:2, 10; Eks 19:18 * 9:3 Eks 10:12, 15 * 9:4 Rev 7:3 * 9:6 Jop 3:21; Jer 8:3; Rev 6:16 * 9:7-8 Joe 2:4 * 9:7-8 Joe 1:6 * 9:9 Joe 2:5 * 9:12 Rev 8:13 * 9:13 Rev 8:3 * 9:14 Rev 16:12 * 9:15 Rev 8:7-12

temerir wenke ik, wi im me tito im te hirakit tatriak menmen im. ¹⁶ Hir ensel hir ninin, mit nriak menmen mir hir nau hos nisesi. Hi hemtau mitik hak katip hir yapirwe nire 200 million mit. ¹⁷ Hi wen hityak hir mit netike hos mir. Hiram marim: Mit han in netike hos hir neriuwet ain mre ninim mau han pank, han neriuwet ain mre yinamin, han mre kono. Hos paan kir hirak kire pusi ke yaank laion hirak wisenuk kinin sak niuk mirak laion. ¹⁸ Si tiwekre metike si, si me nan sulfa meke him mir man. Marim hir nenep mit miyapir yapirwe ne weiwik miutip nerer wit wit nipaa hir nehimitenor. ¹⁹ Hiram menep mit meriuwe him kiram keremem au. Hiram menep mit meriuwe him ketike ponik kiram. Ponik hiram mre manpen (o yenmik) paan kewim te hir nenep mit neriuwe menmen im hir naa neit.

²⁰ *Hir nenep mit miyapir yapirwe meriuwe menmen mir enum te mit miyapir wen nau ti ap neweikin sip newet menmen enum, nises him me God au. Hir ap neweikin sip newet tipir, teinik ninaan me nu hir nimaam me wol o silva o nan au. Menmen im hir newenipi niuk mir hiram ap mirak menmen kike au. Hiram ap mamir menmen o memtau menmen o mekrit men in men ein taau. ²¹ Hir ap neweikin sip newet menmen enum me tipir au, hir ap neweikin sip newet menmen enum me hir nenep mit naa, menmen me nasi o nari miyapir his newenem niran, o nekintip menmen. Au, hir wen nisesim nau neit.

10

Ensel kewet Jon tiwei hirak ketiwek kaak

¹ Menmen im epei man, hi hir ensel hak wisenuk keke wit ke God kan. Napi miwapinek mar ke klos mit neriuwetem miwapin yink kir, manpen (o yenmik) kewep him kau paan kirak kau niu, ninaan mirak mir mre wepni, hit mirak merhihe mar ke si. ² Hirak ketenen buk hak kike kekere his mirak hirak kewep (o keyi) kiwaai. Hirak kewis hit yaaim mentar wan, hit henkik merp ti, ³ hirak in ek kinap kenine him iuwe, him kewen ken yanamin. Hirak kenine him iuwe te nepni mewenin mar ke hispinak wik (7) matip him. ⁴ *Hiram matip epei au, hi hare ewis menmen im mamu tiwei, te hi hemtau him me mitik hak meke wit ke God man hirak ketpo kar ik: "Him me nepni mewenin hiram metpim ti ap ewisim mau tiwei

kit emit! Ti hisawinem ap ewepyapirem emit!"

⁵ *Hirak katip epei au, hi hir ensel kerek nipaa kerp kentar wan metike ti, hirak kirkam his yaaim mirak men niu.

⁶ *Hirak kirkam his yaaim mirak men niu, hirak katip kar ik: "Hi hatip werek hekrehir ke God kerek nipaa kirak nepni, ti ketike wan, menmen yapirwe mewim, hirak kerek kaku tipmain tipmain enum eik. Hi hatip haiu ap mamerir wi meiyam mamnen au. ⁷ *Maain yi yayimtau ensel hak kar ke hispinak wik (7) hirak kaktwo taur kirak, menmen God kirakem kisawinem hiram epei au mesi. Nipaa God katip mit hirak profet menmen im hir newisim mau tiwei. Te hiram mamnen mar ke nipaa hirak ketpo."

⁸ Mitik ensel ik katip epei au, mitik keit wit ke God nipaa ketpo menmen, hirak pike ketpo him ketpo kar ik: "Ti eno ehit buk kewep (o keyi) kiwaai his yaaim me mitik ensel kerek kerp wan metike ti."

⁹ *Hirak katip epei au, hi hen hir mitik ensel hi hetpiwek har ik: "Ti eweto buk kewep (o keyi) kiwaai his mit." Hirak kewenhi ketpo kar ik: "Ti etiwek ehik. Ti ehik hirak yaaik katin him, te maain mekre tu kit hirak enuk him sisi." ¹⁰ Hirak ketpo epei au, hi heit buk ik ke his me mitik ensel hi haak. Hi haak hirak yaaik katin him kire hinaan, te maain hi haak henektin, hirak kekere tu kai enuk him sisi kentar him enum mekreker maain mamnen mamnep mit. ¹¹ Hi haak henektin, mitik ketpo kar ik: "Buk ik ti nepei haak hirak kakikepit te ti pike atip awepyapir him me God me menmen yapirwe mamnen mit miyapir kerek natip him ham him ham nerer wit wit, yink kir hak hak, hir netike mit iuwe niranmipror."

11

Him me mitikit wiketeret ten ti tewepyapir him me God

¹ *Hirak ketpo epei au, hir neweto henmik netpo nar ik: "Ti eno enin mak ke winak iuwe ke God keit ti ketike kinaan mit newepwar menmen newet God menmen menterim. Epei au, ti ewenhis mit miyapir kerek newenipi niuk me God neitai. ² *Te ti ap enin mak ke niwa hiram meit witeik meweikin winak iuwe ke God au ekit! Ti ap enin mak ke niwa im mentar God kakwis mit ap ne weiwik me Isrel hir naninen wit Jerusalem me 42 wenke hir naanmamre

* 9:20 Rev 16:9, 11; Ais 2:8, 20; 1Ko 10:19-20; Sam 115:4-7, 135:15-17; Dan 5:23 * 10:4 Dan 8:26, 12:4, 9 * 10:5 Diu 32:40; Dan 12:7 * 10:6 Nia 9:6; Sam 146:6 * 10:7 Dan 9:6, 10; Emo 3:7 * 10:9 Esi 2:8, 3:1-3 * 11:1 Esi 40:3; Sek 2:1-2 * 11:2 Lu 21:24; Rev 12:6, 13:5

mít nanu en, hír naníwaank menmen meitai. ³ Hi God awet mítíkit wik tai menmen mai iuwe te hírakít tatno tatwepyapír hím mai. Hírakít tatmír laplap mire bek rais tatíteikín mít hírakít yínk enuk teri- uwe menmen enum mir te hírakít tatu tatwepyapír hím mai me tito wikak wenke hispínak kiutíp (o 42 wenke).

⁴ *Mítíkit wik it hírakít tíre nu Oliv wik tetike lam wik kerek nípaá mítík profet Sekaraia ketpim, terp tí hírakít menmen te Mítík Iuwe God kerek kinín naanmípre mít nau tí hírakít kírret. ⁵ *Mít han hír hanhan naníksíp, si mamíke hím kírakít si tatín mít enun in. Neimín hír naníksíp hír nani nanriuwe si enum im. ⁶ *Hi awisíkit híram yaaim me hírakít tatníp nepni te hawí ap kaknen me wí hírakít terp tí tewepyapír hím mírakít. Hírakít iuwe te hírakít tertei teweikínhis típar híram mire hemkre, o tatíwaank mít miyapír ne tí hír nanínap nanriuwe menmen enum. Wí hírakít hanhan tatríakem, hírakít tatríakem.

⁷ *Maain mítíkit wiketeret hírakít tatítíp hím mírakít tatwepyapírem epei au, típír enuk keweikín kire miyak hírakít kakniú kakoke hei enuk kesikekre, hírakít kakniú kaknet kaktikeret tatnepakít kakínnet kakíksíp tati. ⁸ *Hírakít kakínnet kakíksíp tati, herwe yínk mírakít mamwaai yayiwe ke wit Jerusalem. Haiu matíp tok piksa haiu menewem wit Sodom o Isip mentar wit im mít newi hír mít enun nepan ne God. Hírakít wit kerek Mítík Iuwe kír mít newenkekik kau nu tentarakít. ⁹ Mít miyapír han natíp hím ham hím ham nerer wit wit kerek mít nau tí, hír nanír herwe yínk mírakít me wí wikak metike wí ham pínam kike. Hír ap nanwis mít nanwisíkit tatíkire hei au nentar hír han enuk neriuweret hír hanhan nanrekyíwekít enum. ¹⁰ Mít miyapír yapírwe nau tí hír han yaaik naníntar hírakít tati. Hír han yaaik te hír naníre nanwetan menmen naníntar mítíkit profet wiketeret hírakít tewaank mít miyapír nau tí terekyor enum hírakít taa.

¹¹ *Hírakít tatwaai me wí wikak metike wí ham pínam kike, God kaksíuwe nap mamnen mamú mamíkreret te hírakít pike tatíkrit tatír. Hírakít pike tatíkrit tatír, mít miyapír kerek naníret hír nanírpír wísenum. ¹² *Hír nanírpír wísenum hír nanímtau hím me mítík

keit wit ke God hírakít kaktíp kakír ik: “Yi wiketeret yi einiu einen in.” Hírakít kakítíwekít mít enun nepan nírakít naníret tatniú tatíkire napí tatno wit ke God. ¹³ *Hírakít tatno wit ke God, waswas tí kaktaník wísenuk, pínak kiutíp ke wit kiutíp hír nenke pínam mar hiswiyen (10), hírakít kakwep te mít miyapír nanír ke 7,000 nani nanít ein. Mít han wen nanu wit Jerusalem hír nanírpír wísenum nanwenípi níuk me God kerek kau wit kírakít iuwe.

¹⁴ *Menmen im mamnen te menmen enum namba 2 híram mamísi. Yi eiyímtau. Maain kike menmen enum namba 3 mamnen.”

Ensel hak (namba 7) hírakít ketenwo taur kírakít

¹⁵ *Hírakít ketpo menmen im epei au, hi hemtau ensel hak (namba 7) ketenwo taur kírakít. Hírakít ketenwo taur kírakít, hi hemtau hím me ensel neit wit ke God hír nínap natíp: “Mít miyapír nerer wit nau tí, in ek Mítík Iuwe kaiu ketike Mítík Kraís kerek hírakít kehímítanek ne kíkapa mít ne tí hírakít tatínín naanmamre mít miyapír yapírwe. Hírakít kaku kakít típmain típmain enum eik naanmamri.” ¹⁶ *Hír natíp epei au, mít iuwe nar 24 kerek nau yeno me mít iuwe menep ninaan me God, hír newen nínp níwaai newis maat ken tí newenípiyek. ¹⁷ *Hír newenípiyek natíp nar ik:

“Haiu matíp haiu han yaaik merwit. Ti God kaiu mítík iuwe. Nípaá ti hepu ere in ti hepu. Haiu han yaaik mentar tí epei heit menmen mít iuwe naanmípre mít miyapír heriuwerem.

¹⁸ *Mít nerer wit wit hír epei han enuk nerwit nentar in ek ti han enuk heriuwi (o herweri). Wí epei man te ti skelim mít miyapír kerek nípaá naa. Wí in ti ewet mít kerek nírakít menmen mít netike mít profet netike mít miyapír kerek newenípi níuk mít nises hím mít, ti ewetír menmen. Hír mít níuk iuwe, hír au weinín, ti ewetír menmen mít yaaim. Wí epei man te ti ehíwaank mít miyapír kerek newaank mít miyapír nau tí.”

¹⁹ *Hír natíp epei au, hi hír wínak iuwe ke God keit wit kírakít kewep kíhi kerp keit te hi hír bokis kontrak kehímítan hím God nípaá kewet mít ne Isrel em, hírakít

* 11:4 Sek 4:3, 11-14 * 11:5 2Sml 22:9; 2Kin 1:10; Sam 97:3; Jer 5:14 * 11:6 1Kin 17:1; Eks 7:17-20; 1Sml 4:8
* 11:7 Dan 7:21; Rev 12:17, 13:1, 7, 17:8 * 11:8 Lu 13:34 * 11:11 Esi 37:5, 10 * 11:12 2Kin 2:11 * 11:13
Rev 8:5, 16:18 * 11:14 Rev 9:12 * 11:15 Eks 15:18; Sam 10:16; Dan 2:44; Oba 21 * 11:16 Rev 4:4, 10 * 11:17
Rev 1:4, 8, 15:3 * 11:18 Sam 2:1, 46:6, 115:13; Ro 2:5; Rev 10:7, 19:5, 20:11-13 * 11:19 Rev 8:5, 15:5, 16:21; Hi 9:4

keit nîmîn kîwaaî yaain. Hi hîr bokis keit nîmîn kîwaaî yaain, hi hîr nepni mewenîn hemtewem hîram mewenîn, hi hîr tî kîtanîk, hawî yuwerep mîre ais man tî.

12

Hîm me mîte wetike kîrîn enuk

¹ Menmen im epei man, hi hîr menmen wîsenum meit nepni. Hi hîr menmen mîre mîte. Hîre weriuwet klos mîrius mîre wepni mau yînk kîre. Wenke kau kînk hît mîre, hîre wewis hîr mar hiswiyen wik (12) mîre hat kerek mît iuwe hîr nemun, hîre wemun mau paan kîre. ² *Hîre wepîtu tu hîmîr ketnîwîwe weteiknen wawine nîkan te hîre wenepîp. ³ *Hi hîr menmen im epei au, hi hîr menmen ham wîsenum meit nepni mîre kîrîn. Hîrak yînk kîrak kîre nînk, hîrak paan kîrak kar hispînak wik (7), kom mar hiswiyen (10) mewim. Hîrak kewis hat me mît iuwe mar hispînak wik (7) mau paan mîrak im. ⁴ *Hîrak kîwaaî ponik kîrak keiyîk kari hîr ham miutîp me pînam wikak mau nepni. Hîram lain mîram mar wik mepu nepni, miutîp au hîrak keriyaaam keiyîm ken tî. Hîrak kerp menep nînaan me mîte wepîtu kemerîwe hîre wawine nîkan. Hîrak kemerîwe wawine nîkan te hîrak kakîkîp kakîk. ⁵ *Maain hîre sip newenep hîre wine nîkan hîrak kakînkîn naanmamre mît miyapîr yapîrwe nerer wit wit naanmamror werek werek wîsenum. Hîre wine nîkan epei au, kîrîn kakîkîp kakîk au. Hîr mît ensel ne God netîwekhis neiyîk nen yeno kerek God kewim. ⁶ *Mîte ip au wîrîr wen yaank weinîk ap mît newik au, wit kerek God nîpaa epei kenipek his yaaim te hîre wawu werek wawît en. Hîr mît ensel nîrak naanmamrewe me tîto wikak metike wenke hispînak kiutîp (o 42 wenke).

⁷ *Hi hîr menmen im epei au, mît ensel neit wit ke God hîr nenepan. Maikel ketike mît ensel nîses hîm mîrak hîr netike kîrîn ketike mît ensel enun nîrak hîr yapîrwe nenepan. ⁸ Hîr yapîrwe nenepan te kîrîn ketike ensel enun nîrak ap nînîni au. Maikel ketike ensel nîrak nînîni te hîr ap newisi nanu nanît wit ke God me wî meiyam au. ⁹ *Hîr nepîr kîrîn ketike ensel nîrak nînaaiwîr wit ke God. Kîrîn, hîrak manpen (o yenmik) ke nîpaa enum eik kepu, mît newekew Seten, hîrak kepno menep nînaan me God kesiuwe hîm katîp God haiu mît enun. Hîrak mîtik enuk kewises mît miyapîr nerer wit wit nau tî.

Hîr ensel yaain ne God nepîrek ketike mît ensel nîrak enun, hîr newîrek ketikeri nen tî.

¹⁰ *Hîr newîrek ketikeri nen tî, hi hemtau hîm ke mîtik keit wit ke God. Hîrak katîp kar ik: “In ek God kiau hîrak ketahis hîrak kînkîn menmen yapîrwe keriuwe menmen mîrak iuwe. Mîtik kerek hîrak kehîmîtanek kan tî kîkaap mît hîrak keit menmen iuwe me God, hîrak Mîtik Iuwe. Hîrak Mîtik Iuwe kentar mît ensel epei nepîr mîtik enuk kerek wîtaan wanewik hîrak kepnen menep nînaan me God kesiuwe hîm katîp God mît nau yinan nau tî kerek nîses hîm mîrak hîr enun. ¹¹ Nau yinan hîr epei nînkînek neriuwe hemkre me Kraîs hîrak kîre Sipsip kerek nîpaa hemkre mewen men tî. Hîm God kerek hîr netpim newepyapîrem hîram mekepi te hîr nînkînek. Hîr ap nînaain nani te hîr hanhan nanu tî au. Hîr newis mît enun nanîp naa nentar hîr nîses God hîm mîrak. ¹² *Te yi mît yeit wit ke God yetike menmen yapîrwe yi han yaaik eiyu. Te yi mît miyapîr yetike menmen yapîrwe me tî yi naanmamre hîras. Seten epei kakîkiuwe kakînkîn tî han enuk wîsenuk kakîriwaaank kakîntar hîrak kertei wî epei man menep te God kakîwaaank kakîwîrek kakîkre si.”

¹³ Kîrîn kertei hîr nepîrek, hîrak ken tî, hîrak kekrit koyei mîte kerek nîpaa wine nîkan hîrak. ¹⁴ *Hîrak koyei mîte ip te kaaup au. Hîr mît ensel newetîwe yapîr mei me hore hîm te hîre weiyîm weniuwe wen yaank weinîk mît ap newi au, hîre waunaaiwîr kîrîn enuk ek hîre wen wawu wawît yanîmîn. Hîre wawu wawît en tîto wikak metike hawî hîtan kiutîp (o 42 wenke), hîr naanmamprewe me menmen. ¹⁵ Hîre wîrîr weniuwe wen, kîrîn kewep hîm kîrak, tîpar wîsenum mîre mani mekiuwerek men. Tîpar mekiuwerek men mises mîte ip e, te sîr mîram mamnanep meiyîp mamno hîre wawî. ¹⁶ Sîr mîram mamnanep meiyîp mamno, tî hîrak kekepiye kewep te tîpar mekiuwerek men nîmîn kerek nîpaa kîrîn kenikînem meke hîm kîrak mînanep meiyîp men. ¹⁷ *Tî kekepiye kewep te tîpar men nîmîn kerek nîpaa kîrîn kenikînem, hîrak kîrîn han enuk wîsenuk keriuwe mîte ip, te hîrak kînaaiwîrep kîrîn ken kaknep nîkerek han hîre nîpaa wînen. Nîkerek in hîr mît miyapîr kerek nîses hîm me God hîr natîp newepyapîr hîr nîses hîm me Jîsas. ¹⁸ Kîrîn ken kerp tenhaan ke wan.

* 12:2 Mai 4:10 * 12:3 Dan 7:7 * 12:4 Dan 8:10
11:2-3 * 12:7 Ju 9 * 12:9 Lu 10:18, 22:31; Jen 3:1, 14; Rev 20:2
44:23, 49:13 * 12:14 Dan 7:25, 12:7 * 12:17 Rev 11:7, 14:12

* 12:5 Ais 7:14; 66:7; Sam 2:9; Rev 19:15 * 12:6 Rev
* 12:10 Jop 1:11; Sek 3:1 * 12:12 Ais

13

Miyak wiketeret tewepyapir hirekses

1 *Kirin kerp tenhaan me wan eik, hi hir mitik keweikn kire miyak wisenuk hak kinu keke wan kan. Hirak kom mirak mar hiswiyen (10) mepu, paan mar hispinak wik (7) mewik. Hat me mit iuwe mar hiswiyen (10) mau kom mirak, niuk enum mau paan mirak mar hispinak wik (7). Niuk im hram hram enum metawin God. 2 *Miyak wisenuk kerek hi hirek keke wan kan, hirak ynk kirak kire pusi ke yaank niuk mirak lepat, hit mirak mire miyak enuk kinin sak niuk mirak bea, hram kirak kire pusi ke yaank kinin sak niuk mirak laion. Kirin kewetiwek menmen mirak iuwe, hirak kewisik hirak naanmamre mit miyapir nerer wit wit nau ti, hirak kinin menmen yapirwe mau ti. 3 *Hi hir paan kiutip ke miyak wisenuk nipaa menmen makip wisenuk te hirak kaki. Au, hram mekiwo hirak kepu werek. Mit miyapir yapirwe nir sak mau paan kirak hir nepirpir natip hirak iuwe te hir nisesik nemtau hram mirak. 4 Mit miyapir newenipi kiri nentar hirak kewet miyak wisenuk menmen mirak iuwe te kakin menmen yapirwe mau ti. Hir newenipi miyak kektikerek nentar hir han kitet hirak iuwe. Hir natip nar ik: "Keimn hirak iuwe kire miyak enuk ik e? Keimn hirak iuwe te kakinnek kaktikerek tatnepakit? Taauye!"

5 *God kewis miyak enuk ik katip hram enum hirak ketawin God. Hirak kewisik hirak kinin naanmamre menmen yapirwe mau ti me titu wikak metike hawi hitan keyiak. 6 God kewisik te hirak kewep hram kirak katip enum hirak ketawin God, wit ke God ketike hir yapirwe kerek nau wit kirak. 7 *God kewisik hirak ketike mit miyapir kerek nises hram me God hir nenepan te hirak kinini. Hirak keit menmen iuwe te hirak kinin naanmipre mit miyapir natip hram ham hram ham, ynk kir ham ham hir ne weiwik yapirwe nerer wit wit. 8 *Mit miyapir yapirwe nau ti nerer wit wit nanwenipi niuk me miyak enuk wisenuk. Te mit miyapir kerek nipaa God ap kirak ti ketike nepni wen au, hirak kewis niuk mir mau tiwei mirak kehimiteni hir nanu nantikerek, hir ap newenipi niuk me miyak ik au. Tiwei ik hirak tiwei ke Mitik keweikn kire Sipsip nipaa mit nakip hirak kaa.

9 Yi eiyimtau menmen mai! Neimn hir nemtau him im hir han ekitetim werek werek! 10 *Mit kerek God kehimiteni mit han hir nanwisi nekre winak enuk, hir nanino nanikre winak enuk. Mit han kerek God kehimiteni mit han hir nanwaai hne me his naninip, maain hir nanwaai hne me his naninip nani keriyen. Mit miyapir kerek nises hram me God hir naninakin tokim nanises God werek werek nanintar menmen enum im mamnen."

11 Menmen im epei man, hi hir ti kewep, miyak wisenuk hak kinu ti kan niu ein. Miyak ik kom mirak wik mau paan kirak, hram mire kom me sipsip te hirak katip enum kar ke kirin katip. 12 Miyak wisenuk kerek kises keyiak kinin kan, hirak keit menmen mirak iuwe kekrehir kirak kekepik kenip mit miyapir nau nerer wit wit newenipi niuk me miyak kerek nipaa menmen menep paan kirak ketnen te kaki, au hram mekiwo hirak kepu werek. 13 *Miyak kerek kinu ti kan, hirak kiriak menmen iuwe mit nriakem nipaa taau. Hirak kiriak menmen ham ham yapirwe, hirak kari si meke nepni man ti te hir mit miyapir nerp en nirek hirak kiriak menmen im. 14 *Hirak kewises mit miyapir yapirwe nan nerer wit wit keriuwe menmen iuwe miyak wisenuk kewisik hirak kiriakem menep ninaan mirak. Hirak kewisorek ketpor kari han kir keriuwerek te hir nime nu ninaan mewim mar ke ynk ke miyak kerek hne kenep paan kirak metnen kaki au hram mekiwo, hirak kepu kepeit.

15 *Miyak kinin kan kewis miyak kerek kisesik hirak kiriak nu mire ynk ke miyak kinin kan. Hirak kekrit kepu kari nap. Ynk ik hirak kekrit kepu kari nap hirak katip kire mitik. Mit miyapir kerek ninapan newenipi niuk mirak, hirak kaknipi hir nani.

16 Hirak kiriak menmen ik ketike menmen hak enuk. Hirak kenip mit miyapir yapirwe niuk mir iuwe, niuk weinm, mit kerek netenen pewek yapirwe, mit han au hir nepu weinin, mit nriak menmen neit pewek mererim, mit han au nriak menmen me mit iuwe naanmipri nriakem weinin. Hirak kenipi hir enwisaan mak emu his yaaim o emu maat kir. 17 *Mit miyapir kerek hir ap newisyaan mak me miyak enuk o namba mirak mau his yaaim o maat kir, hir ap te nansiuwe menmen mir nanit pewek mamrerim

* 13:1 Rev 12:3, 17:3, 7-12 * 13:2 Dan 7:4-6 * 13:3 Rev 17:8 * 13:5 Dan 7:8, 25, 11:36; Rev 11:2 * 13:7 Rev 11:7 * 13:8 Sam 69:28; Rev 3:5, 5:6, 17:8, 20:12, 15, 21:27 * 13:10 Jer 15:2, 43:11; Mt 26:52; Rev 14:12 * 13:13 Mt 24:24; 2Te 2:9-10 * 13:14 Rev 19:20; Diu 13:1-4 * 13:15 Dan 3:4-6 * 13:17 Rev 14:9, 11, 16:2, 19-20, 20:4

o nanino nanwir pewek nanit menmen taau. ¹⁸ Haiu han ekitet menmen im werek werek. Mit miyapir kerek nertei menmen werek werek, hir nanwenhis namba me miyak enuk. Namba im hiram niuk me mitik. Namba im mirak hiram mar 666.

14

Mit nar ke 144,000 nine henye

¹ *Hi hir menmen im epei au, hi hir Mitik keweikin kire Sipsip hirak kerp wit Jerusalem, niuk mirak ham miniu (o neiyip) Saion. Hirak ketike 144,000 mit miyapir kerek niuk mirak metike niuk me Haai kirak God mau maat kir, hir nerp ein. ² *Hi epei hiri nerp ein, hi hemtau menmen meke nepni man. Hiram matip him iuwe mire hitik siurik me sirsir men ti o mire nepni mewenin. Menmen hi hemtewem hiram mire mit hir niram gita mir. ³ *Hir mit yapirwe nar ke 144,000 hir nerp menep yeno kerek Mitik Iuwe God kewik. Hir nerp ein nine henye hak yaaik menep menmen tekyaat (4) hiram mepu hiram metike mit iuwe nar 24. Mit han nertei nine henye im au. Hir mit miyapir keriyen nipa God ketorhis ne mit nau ti. ⁴ *Mit miyapir in hir yaain nire mite ap wawaai wetike mitik wen au, hir nises God werek werek. Hir yaain nire mit ap nari miyapir his newenem niriran au, hir ap newenipi niuk me tipir enum o miyak enuk au. God kerekek. ⁵ *Hir mit miyapir yaain. Hir ap natip him newisesik mei me wi hir nau ti au.

Mitikit ensel wikak tatip him mirakit

⁶ Hi hir menmen im epei au, hi hir mitik ensel hak keniuwe keke niu kan. God epei keriuwetek kan ti kakwepyapir him yaain mirak mamu mamit tipmain tipmain enum eik. Hirak kan kaktip him im mamno mit miyapir hir yink hak hak, hir natip him ham, him ham, hir ne weiwik yapirwe nau nerer wit wit. ⁷ *Hirak kinar katip kar ik: "Yi einain God eiyises him mirak eiwenipi niuk mirak eiyintar wi epei man te God kakinke mit miyapir nau ti. Yi eiwenipi niuk me Mitik Iuwe God kerek kewis ti ketike nepni, wan metike mani, hitik, heipun. Yi eiwenipi keiyak au ekit! ⁸ *Hi hrek epei kan ken, hi hir mitik ensel hak kisesik kinar katip kar ik: "Eiyimtewek! Wit iuwe niuk mirak Babilon epei kewaank. Mit miyapir nau wit

Babilon hir epei nari han ke mit miyapir nau nerer wit wit hir nisesi nirakmenmen enum newenipi niuk me tipir, neweikin sip newet God. Mit nau Babilon hir nire mite hre wetenen kap wain mekrerem, hre wari han ke mit te hir nanim te hir nanwaai nantikerep."

⁹⁻¹⁰ **Ensel ik epei kan ken, hi hir ensel hak kkaru kekiuwe kan kinar katip kar ik: "Mit miyapir kerek hir newenipi niuk me miyak enuk o nu mire yink ke miyak wisenuk o hir neit mak mau his mir o maat kir; hir nanim tipar wain enum him sisi mekre kap me God. Wain im hiram mehimitan menmen enum God kakrak mit em kakintar hir nenipek han enuk wisenum. Mit narik God kakwisi nanikre si metnen metike nan salfa mikap si, hir yink kir kaknen (o mamiyewor) wisenuk te ensel yaain netike Mitik keweikin kire Sipsip hir nanirp nanri hir nanikre si. ¹¹ *Si tiwekre me si kerek mirak yink kir kaknen (o mamiyewor), hiram mamno niu tipmain tipmain enum eik. Mit miyapir kerek newenipi miyak enuk ketike yink kar ke yink ke miyak enuk o mit neit mak mirak mau his mir o maat kir; si im mamnip yink kir kaknen (o mamiyewor) te si im hiram ap mami witaan o wanewik au, mamu mamit te hir mit miyapir nanu werek werek au."

¹² *Menmen enum me miyak enuk mamnen te mit miyapir nises him me God o nises him me Jisas werek werek, hir naninakin tokim nanirp.

¹³ *Hirak katip epei au, hi hemtau him me mitik ensel keit wit ke God katip kar ik: "Ti ewis menmen im mau tiwei: Mit miyapir kerek nises Mitik Iuwe God, hir nani in ere maan te hir han yaaik enu." God Himin Yaaik katip, "Him im hiram yaain. Hir nani naninaaiwir menmen hir epei nirakem, hir nanu yain yain. Hir nanu yaain yaain nanintar menmen nipa hir nirakem hiram mamnen mamtikeri."

Ensel neithis mit miyapir neriyei neri nan God

¹⁴ *Hirak katip epei au, hi hir nap+ kire hike kau nepni. Hi hir nap+ kire hike kau nepni, mitik kire Krai hirak kewik hirak kekun hat gol ke mit iuwe kau paan kirak. Hirak ketenen hine ke his tiknuk enuk. ¹⁵ *Hi hrek epei au, mitik ensel

* **14:1** Rev 3:12, 7:3-4 * **14:2** Esi 1:24, 43:2; Rev 1:15, 19:6 * **14:3** Sam 149:1; Ais 42:10; Rev 5:9, 7:4 * **14:4** Ef 5:27 * **14:5** Sam 32:2; Sef 3:13 * **14:7** Rev 10:6 * **14:8** Ais 21:9; Rev 17:2, 18:2, 3; Jer 51:7, 8 * **14:9-10** Rev 13:12-17 * **14:9-10** Sam 75:8, 11:6; Ais 51:17, 22; Jer 25:15; Rev 15:7, 16:19, 19:20, 20:10, 21:8; Jen 19:24; Esi 38:22 * **14:11** Ais 34:10; Rev 13:12-17 * **14:12** Rev 13:10, 12:17 * **14:13** 1Ko 15:58; Hi 4:10 * **14:14** Dan 7:13 * **14:15** Joe 3:13; Mt 13:39-40

hak ketpaan keke wɪnak iuwe ke God kan kenine mɪtɪk kerek kau napi ketpɪwek hɪm iuwe kar ik: “Ti ehɪt hɪne ke his kit ewaaiyek eremir menmen. Wi epei man menmen mau tɪ hɪram epei maa te ti eremir.” ¹⁶ Hɪrak katɪp epei au, mɪtɪk kau nepni hɪrak kɪwaaɪ hɪne ke his kɪrak. Hɪrak kɪwaaɪ hɪne kɪrak keremir menmen yapɪrwe mau tɪ.

¹⁷ Hɪrak keremir menmen mau tɪ, mɪtɪk ensel hak keke wɪnak iuwe ke God ketpaan kan, kɪre mɪtɪk kau nepni hɪrak ketenen hɪne ke his tɪknuk enuk. ¹⁸ Hɪrak kan witeik, ensel hak kerek naanmɪpre si, hɪrak kɪnaaiwɪr kɪnaan kerek mɪt newepwar menmen newet God em. Hɪrak kɪnaaiwɪr kɪnaan kenine ensel ketenen hɪne ke his tɪknuk enuk ketpɪwek hɪm iuwe kar ik: “Ti ewaaɪ hɪne kit eremirɪr waaɪ wain nɪkim mɪram mau tɪ entar nɪkim hɪram epei mewɪnki.” ¹⁹ *Hɪrak katɪp epei au, ensel ketenen hɪne ke his kɪrak kɪwaaɪyek keremirɪr nɪkim hɪram mewɪnki. Hɪrak keremirɪr hɪram mewɪnki, hɪrak ketɪwem keiyɪm ken kewɪrem mekre sar te hɪr mɪt ensel neit henkɪp (o henpɪk) nesestim tɪpar mamno. Sar im hɪram tok piksa mehimɪtan God han enuk hɪrak kaknep mɪt nau tɪ. ²⁰ Hɪr nesest nɪkim im mekre sar meit menpɪn me wit. Hɪr nesestim, hemkre meke sar hei kɪrak men mɪre mani kɪniu men yanɪmɪn mar ke 320 kilomita. Hɪram men mau niu mar ke waaɪ mau teruk me hos.

15

Ensel nar ke hispɪnak wik (7) netenen menmen enum mar hispɪnak wik (7).

¹ *Hi hɪr menmen me hemkre epei au, hi hɪr menmen ham iuwe meit wit ke God. Hi hɪr mɪt ensel nar hispɪnak wik (7) nanɪnep mɪt. Menmen im enum mamno tɪ mamnep mɪt te maain God han enuk epei au, menmen enum epei au mesi. ² *Hi hɪr mɪt ensel epei au, hi hɪr menmen mɪre wan hɪrak kɪre glas si merhɪhe mekreerek. Hi hɪr wan metike mɪt miyapɪr kerek epei netike miyak enuk, nu mɪre yɪnk mɪrak ketike namba me niuk mɪrak, hɪr netikeri hɪr nenepan, te mɪt miyapɪr ninɪni nentar hɪr ap newenɪpi niuk mɪr. Hɪr nerp menep wan hɪr netenen gita kerek God kewtɪrem. ³ *Hɪr netenen gita hɪr nine henye nɪpaa Moses mɪtɪk kerek kɪrak menmen me God hɪrak kewisɪm metike hɪm me Mɪtɪk

keweikɪn kɪre Sipsip. Hɪr nine henye natɪp nar ik:

“God kiau Iuwe ti Mɪtɪk Eruk Manpenuk, menmen ti hɪrakem hɪram yaaim iuwe.

Ti kerek naanempre haiu mɪt metike menmen yapɪrwe nɪpaa ein ere in ere maain, ti hɪrak menmen yaaim hɪram werek werek. ⁴ *Neimɪn hɪr ap nanwenɪpi niuk mit a?

Au, hɪr yapɪrwe nanɪnen nanwenɪpi niuk mit. Hɪr nanwenɪpi niuk mit ti kiau Iuwe, nantɪp ti Mɪtɪk Eruk Manpenuk nanɪntar ti kiutɪpen ti kerek wetpen enuk heit.

Te mɪt miyapɪr nerer wit wit nanɪnen nanwenɪpi niuk mit nanɪntar hɪr yapɪrwe nɪr menmen yaaim ti herekyorem.”

⁵ *Hɪr nine henye epei au, hi hɪr haau iuwe mɪt nehimɪtanem hɪram me God keit nɪmɪn ke wɪnak kɪrak kɪhi kerp yaain, hi hɪr haau God kewim. ⁶ *Hi hɪr haau God kewim, te hi hɪr ensel nar hispɪnak wik (7) kerek netenen menmen enum mar hispɪnak wik (7) hɪr neke wɪnak ke God netpaan nen. Hɪr namɪr klos hɪram mɪrius mɪre hike mɪr hɪmɪn. Ni mɪre gol meweikɪn han pank kɪr. ⁷ *Hɪr epei nen witeik, te menmen miutɪp me menmen tekyaaɪt (4) kerek mepu yeno me God, hɪrak kewetɪr mɪn mar hispɪnak wik (7). God kerek kaku tipmain tipmain enum eik, hɪrak wen han enuk te han enuk mɪrak meweikɪnhis mɪre tɪpar mɪwaaɪ mekre mɪn im. ⁸ *Hɪram mɪre tɪpar mɪwaaɪ mekre mɪn im, si tɪwekre me menmen iuwe me God metike menmen mɪrak merhɪhe hɪram mɪwapɪn wɪnak ke God keit nɪmɪn. Hɪram mɪwapɪn wɪnak ke God, keiyak kiutɪp keit wit ke God ap te kakno nɪmɪn en ere menmen enum mar hispɪnak wik (7) eim kerek ensel nar hispɪnak wik (7) hɪr netenenim hɪram epei au mesi.

16

Mɪt ensel neit menmen enum mekre mɪn neiyɪm nen newɪrem mamno tɪ

¹ *Si tɪwekre mɪwapɪn wɪnak ke God, hi hemtau hɪm me mɪtɪk hak kekreerek katɪp hɪm iuwe kar ik: “Yi eiyɪt mɪn kerek menmen enum me han enuk me God meweikɪn his mɪre tɪpar mekrerem, yɪ eiyɪm eino eiwenem emno tɪ.” ² *Hɪrak katɪp epei au, hɪrak mɪtɪk ensel kiutɪp kinɪn keit

* **14:19** Ais 63:3; Kra 1:15; Rev 19:15 * **15:1** Lev 26:21; Rev 15:6-7 * **15:2** Rev 4:6, 5:8 * **15:3** Eks 15:1; Rev 11:17, 16:7; Sam 92:5; 139:14, 145:17 * **15:4** Jer 10:6-7; Sam 86:9 * **15:5** Eks 38:21 * **15:6** Rev 15:1 * **15:7** Rev 14:10 * **15:8** 1Kin 8:10-11; Ais 6:4; Esi 44:4 * **16:1** Ais 66:6; Rev 16:17; Sam 69:24; Jer 10:25; Esi 22:31; Sef 3:8 * **16:2** Eks 9:10; Diu 28:35; Rev 13:12-17

m+n mirak keiyim ken kewir menmen enum mekremen men ti. Hiram men ti menep mit miyapir kerek newenipi niuk me miyak enuk ketike teinik mit nesipaak mire yink kirak, hir newis mak mau yink kir. Hiram menep yink kir ketnen hirak kenen (o meiyewor).

³ *Menmen im epei menep mit, hi hir ensel hak (namba 2) kisesik ken kewen menmen enum mekre m+n hiram men wan iuwe. Men wan iuwe meweik+n mire herwe hemkrik te menmen yapirwe mau mekre wan maa.

⁴ *Menmen yapirwe mau mekre wan maa, hi hir mitik ensel hak (namba 3) hirak kan kewen menmen enum mekre m+n mirak men mani metike hitik, hiram meweik+n mire hemkre. ⁵ *Hiram meweik+n mire hemkre, hi hemtau mitik ensel kerek naanmipre mani metike hitik hirak katip kar ik: "God ti kerek ti yaaik. Nipaa ere in ti hepu hepeit. Menmen enum ti hriakem hewaank tpar hiram meteik+n ti yaaik. ⁶ *Ti yaaik hentar nipaa hir mit nau ti nenep mit miyapir kerek nises him mit netike mit profet nit hemkre mir mewen. Te in ek ti heweik+n tpar mire hemkre hir nanim ti enip enrerim me menmen nipaa hir nriakem." ⁷ *Hirak katip epei au, hi hemtau him ke mitik hak kerp kinaan kerek ensel newepwar menmen newet God em, hirak katip kar ik: "Mitik Iuwe God ti enuk manpenuk. Menmen enum ti erekyorem enip enrerim me menmen enum nipaa hir nriakem, hiram yaaim."

⁸ Hirak katip epei au, hi hir mitik ensel hak (namba 4) hirak kewen menmen enum mekre m+n kirak men wepni. Men wepni te hiram si taak mit miyapir yink kir. ⁹ *Hirak si taak yink kir hir nene God netpwek enum me menmen im manip nentar God hirak kari menmen im man menep mit. Hir nnapen neweik+n sip newet menmen enum hir nisesim, hir ap newenepi niuk me God hirak Iuwe. Au, hir nenerek wen nises han kir enuk.

¹⁰ *Menmen im epei man hi hir mitik ensel hak (namba 5) kewen menmen enum meke m+n kirak men yeno kerek miyak enuk kewim, te menmen mire witaan toto miwapin ti merer wit wit kerek miyak enuk hirak naanmipre mit miyapir. Witaan toto miwapin ti merer wit wit te mit miyapir n+nak+n nin kir nentar yink

kir kenen (o meiyewor). ¹¹ *Hir n+nak+n nin kir te hir han kitet menmen enum mau yink kir te hir nene God neriuwerem. Hir ap neweik+n sip newet menmen enum au. Hir nises han kir.

¹² Menmen im epei au, hi hir mitik ensel hak (namba 6) kan kewen menmen enum mekre m+n kirak men mani iuwe Yufretis. Hiram men mani Yufretis, hirak kenke keweik+n kire yayiwe te mit iuwe naanmipre mit miyapir nau ti kerek wepni kewep kn hir neke mani wi kirak naninen. ¹³ Mani Yufretis kenke epei au, hi hir him+n enum wikak hiram meweik+n mire pato o minaa. Hiram metpaan meke him ke kirin, miyak enuk tetike miyak enuk keiyak niuk mirak profet enuk kewisesik. ¹⁴ *Him+n im hiram me herwe kerek hiram miriak menmen yaaim mirakel nipaa mit nrem au. Him+n wikak im men mit iuwe nin+n naanmipre mit nerer wit wit nau ti, hiram mari han kir te hir nererik nantike God naninepan me wi hirak God kerek hirak Iuwe Manpenuk kehimitan mit hir nantikerek naninepan.

¹⁵ *"Hi Jisas hi etpi! Hi anen waswas me wi yepitariyem yar ke mitik enuk kekintip menmen. Mit kerek hir naanmamre werek werek menmen maain mamnen, hir han yaaik nanu. Hir ap yink enuk me menmen im mamnen mamre mit kerek klos au hir ne puk weinik nen witeik."

¹⁶ *Him+n enum wikak meithis mit iuwe nin+n naanmipre mit miyapir nau ti, hir nan nererik neit wit niuk mirak me him Hibu hiram Amagedon.

¹⁷ *Hir nererik epei au, hi hir mitik ensel hak (namba 7) kewen menmen enum mekre m+n kirak men mire nme. Epei au, mitik keke winiak iuwe ke God menep yeno me mitik iuwe, hirak ketip him iuwe kar ik: "Menmen God kirakem kenep mit keriuwerem hiram epei au meit." ¹⁸ *Hirak katip epei au, hi hir nepni mewen+n mari winen men ein men ein, hiram mew+n+n wisenum ti kitanik wisenum. Nipaa God kirak ti ere in ap ti kitanik karik au. Ti kitanik hiram min+n ti me nipaa ein. ¹⁹ *Ti kitanik wisenum te wit iuwe Babilon kewep pinak pinak ere wikak, wit iuwe me wit yapirwe mewaank. God ap han kaa menmen enum mit ne Babilon nriakem te hirak han enuk kanip keriuwe menmen im, hirak kewaanki kire mit hir naam tpar si enum wisenum m+n+n

* 16:3 Eks 7:17-21 * 16:4 Sam 78:44 * 16:5 Rev 1:4; Sam 119:137 * 16:6 Sam 79:3; Ais 49:26 * 16:7 Rev 15:3, 19:2; Sam 19:9 * 16:9 Rev 9:20-21, 16:21 * 16:10 Eks 10:22; Ais 8:22 * 16:11 Rev 9:20-21, 16:12; Ais 11:15; Jer 50:38 * 16:14 1Te 5:2; Rev 19:6, 15, 19 * 16:15 Rev 3:3, 18 * 16:16 Het 5:19; Sek 12:11 * 16:17 Rev 16:1 * 16:18 Rev 8:5 * 16:19 Rev 14:8, 10 * 16:20 Rev 6:14

h̄r n̄nap. ²⁰ *T̄i k̄itan̄ik w̄isenum te m̄nīu (o neiȳip) iuwe metike t̄i wit wan kimaak keketik, h̄ram yap̄rwe mewep menke. M̄nīu (o neiȳip) mewep menke m̄iwaai, wit wan kimaak keketik mewep m̄inat̄in men m̄saw̄n mekre wan meit n̄m̄n. ²¹ *Menmen im wen mepn̄en, hi h̄r ais iuwe m̄ire nan h̄ram n̄m̄enum m̄ire 50 kilogram h̄ram meke nepni man menep m̄it miyap̄r nerer wit wit nau t̄i, h̄ram mewaanki. M̄it miyap̄r nene God nentar ais enum im kerek man̄ip̄ h̄ram menmen enum enum.

17

H̄im me m̄ite enu wari m̄it his wewenem

¹ *Menmen im man menep m̄it epei au, ensel kiut̄ip ke m̄it̄ik̄it ensel tar ke hisp̄nak wik (7) kerek tetenen m̄n mar hisp̄nak wik (7), h̄rak kan ketpo kar ik: “Ti etikewa euno hi ateiknut menmen enum God kak̄rak m̄ite enu wari m̄it his wewen̄nem. H̄re wehimit̄an wit iuwe k̄ipwaai menep mani yap̄rwe. ² *M̄it iuwe kerek nin̄n naanm̄ipre m̄it miyap̄r nerer wit wit nau t̄i, h̄r netike m̄ite ip h̄r neiyewewan. H̄re wenip̄ m̄it miyap̄r yap̄rwe nau t̄i h̄r n̄re m̄it epei naam t̄ipar si enum h̄r netaritari. H̄re wenipi narik neriuwe menmen h̄re wari han k̄r keriuwerem (te h̄r newen̄ipi niuk me t̄ipir enum).”

³ *H̄rak ketpo epei au, h̄rak ketauhis h̄m̄in kai, haw̄r wen wiun wit wein̄ik m̄it auri en. Haw̄r wiun en, hi h̄r m̄ite piut̄ip wau miyak w̄isenuk k̄re ȳwir. Niuk yap̄rwe mau ȳnk k̄rak te h̄ram niuk enum mat̄ip enum metaw̄n God. Paan mar hisp̄nak wik (7) mewik, kom mar hiswiyen (10) mau menterim.

⁴ *M̄ite h̄re weriuwet klos m̄ire wenip̄, klos m̄ire nin̄n, h̄re wes̄es weriuwe menmen yaaim me gol o pewek o w̄ipe yehes. H̄re wetenen kap me gol mekre his m̄ire wauri han ke m̄it han weriuwerem. Menmen enum menip̄ God han enuk metike menmen enum h̄re w̄ir̄akem me wari m̄it his wewen̄nem h̄ram m̄iwaai mekre kap m̄ire h̄ram meweīk̄in m̄ire t̄ipar. ⁵ *Hi h̄r niuk mau maat k̄re h̄ram tok piksa h̄ram mat̄ip mar im: “M̄ite ip e h̄re wehimit̄an wit Babilon luwe. H̄re miye pe miyap̄r yap̄rwe nari m̄it his newen̄nem. H̄re miye pe menmen enum yap̄rwe m̄it miyap̄r nerer wit wit nau t̄i h̄r n̄r̄akem.”

⁶ *Hi h̄rep h̄re wetaritari w̄re m̄it̄ik̄ik kaam t̄ipar si enum wentar h̄re waam hemkre

me m̄it miyap̄r kerek nises h̄m me God ketike h̄m me J̄isas kerek newepyap̄r h̄r nisesik te m̄it nan̄ip h̄r naa. Hi h̄rep te hi han kai kekrit hi han kitet har ik: “H̄re peim̄n?”

⁷ *Hi wen han kitet m̄ite ip, te m̄it̄ik̄ik ensel ketpo kar ik: “Ti henmak te ti han kitet m̄ite ip e yap̄rwe? Hi etput ewepyap̄r m̄ite ip wetike miyak kerek h̄rak paan hisp̄nak wik (7) kom mar hiswiyen (10), m̄ite ip wau sip k̄rak, h̄r neim̄n. ⁸ *Miyak enuk ti epei h̄rek, h̄rak n̄paa kepu t̄i te in ek au, h̄rak k̄n̄aiw̄irek. H̄ram menep te h̄rak kak̄t̄ipaan kak̄ike hei enuk kesikekre, h̄rak kakno kak̄waank kaki kak̄krerek. M̄it miyap̄r nau t̄i kerek God ap kewis niuk m̄r mau t̄wei m̄rak n̄paa w̄i h̄rak ap k̄rak t̄i metike nepni wen au, m̄it miyap̄r in h̄r nan̄rek h̄r han kekrit. H̄r han kekrit nentar miyak ik n̄paa kepu t̄i te in ek au. Maain h̄rak p̄ike kaku te h̄r nan̄rek nan̄ip̄r̄p̄r̄.

⁹ *M̄it kerek nertei menmen werek werek h̄r han ekitet menmen im. Paan m̄rak mar hisp̄nak wik (7) h̄ram wit iuwe kiut̄ip m̄it nimaak kau m̄nīu (o neiȳip) mar hisp̄nak wik (7). M̄ite ip wau sip k̄rak h̄re wau weit wit iuwe eik. ¹⁰ Paan hisp̄nak wik (7) im h̄ram mehimit̄an wit iuwe kiut̄ip ketike m̄it iuwe hisp̄nak wik (7) naanm̄ipre m̄it miyap̄r nau t̄i. M̄it iuwe hisp̄nak (7) h̄r epei nen naa. Kiut̄ip h̄rak wen kepu, keiyak ap kan naanmamre m̄it wen au. Maain h̄rak kaknen h̄rak kaku kike keremem. ¹¹ Miyak enuk n̄paa kepu t̄i te in ek au, h̄rak m̄it̄ik̄ik iuwe hak ke h̄r nar hisp̄nak wikak (8) h̄rak ketike m̄it han en nar ke hisp̄nak wik (7) h̄r nin̄n naanmamre m̄it miyap̄r nau t̄i. Maain h̄rak kakno kak̄waank kaki.

¹² *Kom mar hiswiyen (10) ti epei h̄rem, h̄ram mehimit̄an m̄it iuwe nar hiswiyen (10). H̄r ap n̄re m̄it iuwe wen au, te maain h̄r nan̄it menmen iuwe nantike miyak enuk te h̄r nanin̄n naanmamre m̄it miyap̄r nanu t̄i me w̄i mei kike. ¹³ M̄it nar hiswiyen (10) h̄r nau han kiut̄ip te h̄r nanwet miyak enuk menmen m̄r iuwe te h̄rak kak̄k̄reh̄r k̄r naanmamre menmen m̄r. ¹⁴ *H̄r m̄it nar hiswiyen (10) nantike M̄it̄ik̄ik keweik̄in k̄re Sipsip h̄r nan̄nepan te h̄rak kaktike m̄it kerek h̄rak kari han k̄r ken̄inor h̄r nises h̄m m̄rak, h̄r nanin̄n m̄it enun in. H̄r nanin̄ni nan̄ntar h̄rak kerek M̄it̄ik̄ik luwe kerek God kewet̄iw̄ek menmen m̄rak iuwe kin̄n m̄it iuwe yap̄rwe nerer wit wit, h̄rak

* 16:21 Eks 9:24; Rev 11:19, 16:9, 11 * 17:1 Jer 51:12-13; Rev 17:15 * 17:2 Ais 23:17; Rev 14:8 * 17:3 Rev 13:1 * 17:4 Esi 28:13, 16; Rev 18:16; Jer 51:7 * 17:5 Rev 14:8 * 17:6 Rev 18:24, 19:2 * 17:7 Rev 13:1
* 17:8 Rev 11:7, 13:8; Dan 12:1 * 17:12 Dan 7:24 * 17:14 1Ti 6:15 * 17:15 Ais 8:7; Jer 47:2

naanmamre mıt iuwe kerek naanmpre mıt miyapır han.”

¹⁵ *Mıtık ensel ik hırak wen ketpo kar ik: “Mani tıpar kerek ti hır mıte enu wari mıt his wewenem hıre wau menep in, hıram mehımıtan mıt miyapır natıp hım ham hım ham, yınk kır hak hak, hır ne weıwık yapırwe nau nerer wit wit. ¹⁶ *Kom mar hiswiyen(10) mehımıtan mıt nıpaası ti hırı netıke miyak enuk hır han enuk nınapen mıte enu ip kerek wari mıt his wewenorem. Hır nanınen nanrı menmen mıre yapırwe te hır nanwır mıte wawı puk weınık wawu wawıt. Epei au, hır nanıp nanık yınk kıre. Hır nanık yınk te hır nanman sı menmen meı kike wen mepu. ¹⁷ Hır nanrıak menmen enum im nanıntar God kakrı han kır te hır ap nerteı hır nanıses han kırak. Hır nepıtari hır nanıses han kırak hır nanu han kıutıp hır nanwis miyak enuk naanmamror ere hım nıpaası God ketpım hıram mamnen. ¹⁸ Mıte kerek ti epei hırep hıre wehımıtan wit iuwe kerek naanmpre mıt iuwe nau tı nerer wit wit.”

18

God kewaank wit iuwe Babilon

¹ Maain hi hır mıtık ensel hak keke wit ke God kan. God epei ketpıwek menmen mırak iuwe te menmen mewık merhıhe mıř wısenum men tı. ² *Hırak kan kınap katıp hım iuwe kar ik:

“Mıte kerek wehımıtan wit iuwe Babilon God kewaankep.

Hıre epei waa. In ek herwe, hımın enum, tıpir metıke hore ham ham enum yapırwe menmen enum hıram man mewık.

³ *Menmen im epei man mentar mıt miyapır nerer wit wit epei newenıpi niuk me tıpir.

Hıram mar ke hır netıkerep nırıran, hır naam tıpar sı enum mıre.

Hıram mar ke hır mıt iuwe nerer wit wit nıwaası netıkerep.

Mıt nerer wit wit kerek nesıuwe menmen neıt pewek yapırwe nentar hıre hanhan weit menmen yapırwe te hıre wau werek werek wıses han kıre enuk.”

⁴ *Hırak katıp epei au, hi hemtau hım ke mıtık hak keıt wit ke God hırak katıp kar ik:

“Yı mıt miyapır nai. Yı eino eıkeıpın mıtı enu eıp e.

Yı ap eıkıterep eırıak menmen enum au emıt! Hi hınapen ap eıyuwep eıtikerep au.

⁵ *Hi ehip entar menmen enum yapırwe hıre wırıakem.

Menmen enum mıre hıram yapırwe mıre tıu mıtı wenıpaam, te God epei kırem ap han kaa rem.”

⁶ *Hi pıke hemtau hırak katıp mıt han kar ik: “Yı pıke eırekyıwe menmen enum mamır ke hıre nıpaası wırıak mıt miyapır han em.

Te menmen mıutıp hıre wırıakem yı eırekyıwerem wık.

Hıre nıpaası wewetı tıpar sı enum mıutıp yı yaam, te in ek yı eıwetıwe tıpar sı enum wık hıre wawım.

⁷ *Nıpaası hıre niuk mıre hıram iuwe hıre wıses han kıre wau werek werek.

Te in ek yı eırekyıwe enum ere yınk kıre kakwo kakır ke nıpaası hıre wıses han kıre wau werek werek.

Yı eırekyıwerem mamır im eıyıntar hıre nıpaası watıp hırehes war ik: ‘Hi hau in hi mıtı iuwe hının mıt miyapır yapırwe. Hi ap hıre mıtı kerek mıtık kıre kaa kınaiwırep au. Hi ap te han enuk ekıt eıriuwe menmen tauu.’

⁸ *Hıre watıp enum warık te menmen enum im mamnıp ep me wı mıutıp keremem.

Hıre waunap, hıre waukıt, hıre nınpı mami, mıt han nanıası yınk kıre kekre sı.

Menmen im enum mamnep wit Babilon mentar mıtık iuwe God kerek kakınke mıt miyapır newık, hırak manpenuk wısenuk kakıses han kırak kakrıakem.”

⁹ *Maain mıt iuwe kerek nının naanmpre mıt miyapır nerer wit wit hır nanır sı tıwekre me yınk kıre sı taak. Nıpaası hır netıkerep hır nıses han kır hır nau werek werek, te in ek hır nanırp te hır han enuk nankıtep. ¹⁰ *Hır nanırp yanımın nanıntar hır nınaaın sı menmen enum maap. Hır nanırp nankıt nanıtık ik: “Haai o! Menmen im menep wit Babilon hıram enum. Tı wit iuwe niuk mıt wısenum te waswas menmen enum yı mıt miyapır en yı yırıakem God kerıwaank kenterım.”

¹¹ *Mıt nerer wit wit kerek nesıuwe menmen kago mıř nanıt pewek mererım neıt wit Babilon, hır nanırek nepei kewaank, hır nankıtek nanıntar hır mıt newık ap

* 17:16 Rev 18:8 * 18:2 Rev 14:8; Ais 13:21, 34:11; Jer 50:39 * 18:3 Rev 14:8 * 18:4 Ais 48:20; Jer 50:8, 51:6, 45; 2Ko 6:17 * 18:5 Jen 18:20-21; Jer 51:9 * 18:6 Sam 137:8; Jer 50:15, 29; 2Te 1:6 * 18:7 Ais 47:7-9 * 18:8 Rev 17:16; Jer 50:34 * 18:9 Rev 17:2; Esi 27:30-35 * 18:10 Esi 26:17; Dan 4:30 * 18:11 Esi 27:36 * 18:12 Esi 27:12-13, 22

nanit menmen m̄r au. H̄r epei newaank.
 12 *Menmen kago m̄r h̄ram im: Gol, silva, nan m̄rius yaaim, bis me pewek iuwe, laplap yaaim m̄re hike, laplap mei m̄re nin̄m metike yinam̄n metnenam, laplap slika. Nu ham ham h̄ram miut̄p miut̄p meit yaank m̄n̄n yaaim metike menmen yap̄rwe m̄t nesipaam me miyak elefan n̄k̄n m̄ram o nu yaaim me pewek nan iuwe, o ain, o bras, o nan yaaik kew̄r mutmut. 13 H̄r neit nu meruk ȳnk̄ m̄ram metike nekip, siyak me niu, sem̄, yeirep, kono, miyak w̄p̄nk̄, meruk o mir kerek m̄t nesiyem h̄ram m̄n̄n yaaim, t̄par wain metike gris, plaua metike rais, bulmakau, sipsip, hos metike karis, h̄ram metike m̄t miyap̄r h̄r n̄r̄ak menmen me m̄t ap neit pewek mererim au. 14 H̄r m̄t nerp en nat̄p nar ik: “N̄paa ti m̄te n̄han enu w̄rau hanhan menmen yap̄rwe, te in ek ti enu he m̄te. Menmen yaaim m̄t new̄r pewek yap̄rwe nant̄wem metike menmen yaaim ti heses heriuwerem, h̄ram epei men. H̄ram ap pike mamnen te ti et̄wem taau.”

15 *M̄t kerek nesiuwe menmen m̄r neit pewek mererim, h̄r nan̄rp yan̄m̄n nan̄napen menmen mam̄n̄p mam̄n̄p ke h̄ram menep wit Babilon te h̄r nank̄t̄ep. 16 *H̄r nank̄t̄ep nant̄p nan̄r ik: “Ke miye o! N̄paa wit ik Babilon h̄rak yaaik k̄re m̄te kerek wam̄r laplap hike metike laplap ham m̄re nin̄m metike yinam̄n metnenam. Ti heses heriuwe gol, nan yaaim metike bis me pewek iuwe. 17 *Te in ek wasenum menmen yaaim yap̄rwe epei mewaank.”

M̄t kerek nin̄n naanm̄pre sip, h̄r nant̄ike m̄t boskru kerek n̄r̄ak menmen me sip, h̄r nant̄ike m̄t nau sip o neit nan me menmen h̄r net̄wem mekre wan newet m̄t em, h̄r yap̄rwe nan̄rp yan̄m̄n nan̄r wit Babilon. 18 *H̄r nan̄rp yan̄m̄n nan̄r wit Babilon si taak h̄r nant̄p h̄m iuwe nan̄r ik: “Ap wit kei yaaik kar ke ik e n̄paa ere in taau.” 19 H̄r nanwen toni nank̄t̄ek nant̄p nan̄r ik: “Haiu mamk̄t̄ han tewen̄n wit iuwe ik e mam̄ntar m̄t nerer wit wit kerek neriuwet sip m̄r man in, h̄r neit pewek yap̄rwe meriuwe menmen h̄r nesiuerem man in. Te in ek wasenum wit yaaik ik kewaank.”

20 *Yi m̄t kerek yi yau wit ke God, yi han yaaik eiyu. Yi m̄t kerek God keh̄nteni yi ȳr̄ak menmen m̄rak o yi profet yi yewepyap̄r h̄m m̄rak o yi m̄t

miyap̄r kerek yi yises h̄m me God, yi han yaaik eiyu! God epei k̄r̄ak wit Babilon enum kakrer menmen enum n̄paa h̄r nerekyiyem.”

21 *H̄r nat̄p epei au, hi h̄r m̄tik ensel w̄senuk nen kekin nan w̄senuk kewis pak̄n k̄re heipun. H̄rak kekin̄k̄ keiȳk̄ ken kew̄rek kek̄re wan kesikekre h̄rak kat̄p kar ik: “Mar ke hi hew̄r nan ik ken kek̄re wan kesikre, te God kak̄r̄awaank wit Babilon. Maain wit eik h̄rak pike kak̄krit kaku taauye. 22 *M̄t kerek n̄ram gita nine henye o netenwo taur o n̄ram heurek, h̄r maain ap nan̄nen nan̄rakem au. M̄t kerek n̄r̄ak menmen ham ham ap p̄ke nan̄nen nanu wit Babilon au. M̄t ap p̄ke nemtau nan iuwe kakwen rais haas m̄ram meit wit Babilon taau. 23 *M̄t ap p̄ke nan̄ksiu si keiyak nan̄t̄ wit Babilon taau. M̄t ap p̄ke nan̄mtau h̄m me m̄tik o m̄te h̄r nan̄tan. M̄t kerek nan nesiuwe menmen kago m̄r, h̄r m̄t iuwe ne t̄ nerer wit wit. Yi m̄t ne wit Babilon, yi epei yari han ke mit miyap̄r nerer wit wit yeriuwe menmen enum me mem̄p̄n yi ȳr̄akem.”

24 *God kewaank wit Babilon kerek keh̄m̄tan wit iuwe yap̄rwe kent̄ar h̄r nenep profet ne God netike m̄t miyap̄r nises h̄m m̄rak hemkre m̄r mewen m̄waāi t̄. Hemkre m̄r metike hemkre me m̄t miyap̄r yap̄rwe ne t̄ h̄r m̄t n̄paa nan̄p naa.

19

M̄t miyap̄r neit wit ke God han yaaik nent̄ar God kewaank wit Babilon

1 Maain hi hemtau menmen m̄re m̄t miyap̄r yap̄rwe neit wit ke God h̄r nat̄p h̄m iuwe nar ik: “Haiu emwen̄pi niuk me God kaiu. H̄rak kerekek epei ket̄ailis. H̄rak niuk m̄rak iuwe h̄rak manpenuk w̄senuk. 2 *God skelim m̄t nises menmen yaaim. H̄rak epei skelim m̄te enu kerek wari m̄t his wewen̄nem. H̄re wewaank m̄t miyap̄r ne t̄ yap̄rwe weriuwe menmen enum h̄re w̄r̄akem. God kaup kerer menmen enum n̄paa h̄re w̄r̄ak m̄t miyap̄r kerek nises h̄m m̄rak. H̄re wan̄p naa.” 3 *H̄r p̄ke nat̄p neteipim nar ik: “Haiu emwen̄pi niuk me God. Si t̄w̄kre me wit Babilon h̄ram mamno niu tipmain tipmain enum eik.” 4 *H̄r nat̄p epei au, m̄t iuwe nar 24 kerek nau yeno me m̄t iuwe, h̄r netike menmen tekyaāit (4) kerek mepu h̄r newen nin̄p niteh̄r nau t̄ menep ninaan me God kerek kau

* 18:15 Esi 27:31, 36 * 18:16 Rev 17:4 * 18:17 Esi 27:27-29 * 18:18 Esi 27:32 * 18:20 Ais 44:23; Diu 32:43; Jer 51:48 * 18:21 Jer 51:63-64; Esi 26:21 * 18:22 Ais 24:8; Esi 26:13 * 18:23 Jer 7:34, 16:9, 25:10; Ais 47:9 * 18:24 Jer 51:49; Mt 23:35; Rev 17:6 * 19:2 Rev 6:10, 16:7 * 19:3 Rev 14:11 * 19:4 Rev 4:2, 10

yeno kɪrak. Hɪr natɪp nar ik: “Hɪram hɪm yaaim haiu emwenɪpi niuk mɪrak.” ⁵ *Hɪr natɪp epei au, hi hemtau hɪm ke mɪtɪk hak kerp kɪrapɪt yeno me God hɪrak katɪp hɪm iuwe kar ik: “Yi mɪt miyapɪr niuk iuwe o niuk weinɪm kerek yises hɪm me God yi hanhanek. Yi eiwenɪpi niuk mɪrak.”

Mɪtɪk keweikɪn kɪre Sipsip keit mɪte, te hɪr yapɪrwe nererik naam menmen

⁶ *Hɪrak katɪp epei au, hi hemtau mɪt miyapɪr yapɪrwe hɪr nererik natɪp hɪm iuwe nar ke mani sɪr menep o nepni mewenɪn. Hɪr natɪp hɪm iuwe nar ik: “Haiu emwenɪpi niuk me God. Hɪrak kerekek Manpenuk Wɪsenuk hɪrak kinɪn naanmɪpre menmen yapɪrwe. ⁷ *Haiu han yaaik emu emwenɪpi niuk mɪrak mamɪntar Mɪtɪk keweikɪn kɪre Sipsip kakɪt mɪte pɪrak hɪr nanɪtan. Hɪre epei wemani menmen mɪre. ⁸ *Hɪr mɪt ensel newetɪwe laplap yaaim mɪre hike hapɪk mewim au te hɪre waumɪr.” (Laplap yaaim mɪre hike hɪram menmen yaaim kerek mɪt miyapɪr nises hɪm me God hɪr nɪriakem.)

⁹ *Hɪr natɪp epei au, mɪtɪk ensel kerek kerp ketikewa hɪrak ketpo kar ik: “Ti ewis menmen im. Mɪt miyapɪr kerek God kenɪnor nanɪnen nanɪm menmen me Mɪtɪk keweikɪn kɪre Sipsip kakɪt mɪte pɪrak, hɪr han yaaik nanu.” Hɪrak wen ketpo, “Hɪm im hɪram hɪm me God hɪrekes.” ¹⁰ *Hi hemtau menmen hɪrak ketpo, te hi ewen ninɪp hitehɪr ewenɪpi niuk mɪrak. Hɪrak kewena ketpo kar ik: “Ti ap ewenɪpi niuk mai au emɪt! God kerekek. Hi hɪriak menmen me God har ke ti etike nit yinan kerek yises hɪm me Jisas yewepyapɪr hɪm mɪrak yatɪp mɪt em. Menmen Jisas kewepyapɪrem, hɪram menmen mɪkaap mɪt profet natɪp newepyapɪr hɪm me God.”

Hɪm me mɪtɪk kau hos kɪre hike

¹¹ *Hɪrak ensel ketpo menmen epei au, hi hɪr weipɪr ke wit ke God kenke, hos hike kerp en. Mɪtɪk kau sip kɪrak hɪr nenewek niuk mɪrak “Mɪtɪk kerek naanmɪpre menmen mɪrak werek werek.” Hɪrak ketike mɪt hɪr nanɪnepan, hɪrak ¹² *skelim mɪt, hɪrak kises menmen yaaim kɪriakem keremem. Nanamɪr kɪrak hɪrak kɪr kɪre si keteikɪn mɪt hɪrak kertei menmen mekre han kɪr. Hat yapɪrwe me mɪt iuwe hɪram mau paan kɪrak. Niuk mɪrak ham mau maat kɪrak te mɪt neiyen ap nerteiyem

au. Hɪrak kɪrak kerekek. ¹³ *Hɪrak kamɪr laplap nokim kerek nɪpaa hɪr newermaam mekre hemkre. Hɪr ne wit ke God nenewek niuk mɪrak “Hɪm me God.” ¹⁴ Mɪt yapɪrwe ne ami ne wit ke God hɪr nisesik nau hos mɪre hike yapɪrwe namɪr laplap yaaim mɪre hike hapɪk mewim au. ¹⁵ *Hi hɪr hɪne ke his nokik tɪknuk enuk koke hɪm mɪrak kan. Hɪrak kaknep mɪt miyapɪr nerer wit wit kakriuwerem. Epei au, hɪrak kakinɪn naanmamr wɪsenum te mɪt han ap nanɪkrehɪr kɪrak taau. Hɪrak taau. Hɪrak naanmamr kakɪr ke mɪtɪk ketenen paap keiyɪk naanmɪpre bulmakau. Hɪrak kakinɪn mɪt yapɪrwe kakɪwaank mɪt kerek ap nises God kakɪr ke mɪtɪk keit henpɪk (o henkip) keiyɪm kekpep yɪwir kekre sar kehɪmɪtan God hɪrak han enuk keriuweri. ¹⁶ *Hɪm ham mau laplap mɪrak, mau hɪt naap kɪrak matɪp hɪm miutɪp marik: “Mɪtɪk ik hɪrak kinɪn naanmɪpre mɪt iuwe kerek naanmɪpre mɪt miyapɪr yapɪrwe nau tɪ.”

Hɪrak Mɪtɪk Iuwe kinɪn mɪt iuwe yapɪrwe.

¹⁷ *Hi hɪrek epei au, hi hɪr mɪtɪk ensel hak kerp nɪmɪn ke wepni kenɪne hore yapɪrwe kerekek meniuwe mau niu, kenɪnewem keriuwe hɪm iuwe hɪrak katɪp kar ik: “Yi hore yi yainen ekiyan eiyɪt niutɪp yi eiyɪm menmen God kakrimaniyem. ¹⁸ Yi einen eiyɪm naan me mɪt yapɪrwe. Mɪt iuwe ninɪn naanmɪpre ami, mɪt iuwe ne ami kerek nises han kɪr, hɪr netike mɪt weinɪn nekepi nenepan, mɪt iuwe, mɪt weinɪn, mɪt nepu werek, mɪt han nɪriak menmen me mɪt iuwe naanmɪpri. Hɪr naan kɪr ketike naan me hos metike mɪt newim, menmen yapɪrwe.”

¹⁹ **Hɪrak katɪp epei au, hi hɪr mɪtɪk keweikɪn kɪre miyak enuk ketike profet enuk kewanɪn hɪm menmen kerek kɪriak menmen yapɪrwe nɪpaa mɪt nɪrem au kɪkaap miyak wɪsenuk keriuwerem. Hɪrak kɪkaap miyak enuk keriuwerem kari mɪt miyapɪr han kɪr te hɪr neit mak mɪrak mau yɪnk kɪr, hɪr newenɪpi nu hɪr nimaak nar ke miyak enuk. ²⁰ *Hɪrakɪt wen tepu te hɪr netɪwekɪthis newɪret ten tekre hei iuwe mɪre wan si metnen meriuwe nan sulfa mekrekek. ²¹ *Te mɪt han kerek netikeri nenepan, Mɪtɪk Iuwe kerek kau hos, hɪne keke hɪm kɪrak kan kanɪp kenepi. Hɪrak kan kanɪp kenepi, hore man maak yɪnk kɪr ere tu iuwe.

* 19:5 Sam 22:23, 134:1, 135:1; Rev 11:18 * 19:6 Rev 11:15, 14:2, 15:3 * 19:7 Rev 21:2 * 19:8 Ais 61:10
 * 19:9 Mt 22:2-3 * 19:10 Ap 10:25-26; Rev 22:8-9 * 19:11 Rev 1:5, 6:2; Sam 96:13; Ais 11:4 * 19:12 Rev 1:14, 2:17 * 19:13 Ais 63:1-3; Jo 1:1, 14 * 19:15 Rev 1:16, 4:8, 12:5, 14:19-20, 21:22 * 19:16 Rev 17:14 * 19:17 Esi 39:17-20 * 19:19 Esi 27:30-34 * 19:19 Sam 2:2 * 19:20 Rev 13:12-17, 20:10, 15; Ais 30:33 * 19:21 Rev 19:17-18

20

Seten kau kekere hei 1,000 tito

¹ *Hi h̄r hore maak ȳnk k̄r epei au, hi h̄r m̄t̄ik ensel hak kekiuwe wit ke God kan. H̄rak kekiuwe wit ke God kan ketenen ki metike sen ain w̄senum. Ki h̄ram me m̄kaiſiu weip̄r ke hei enuk w̄senuk kesikekre. ²⁻³ **H̄rak kan kei-this k̄rin kerek niuk m̄rak ham mar im: “Manpen (o yennik) ke n̄paa, h̄rak Seten, h̄rak m̄t̄ik enuk kerp menep ninaan me God kesiuwai h̄m.” H̄rak m̄t̄ik ensel ket̄wekhis kin̄nek kesenekik keriuwe sen ain kew̄rek ken kekere hei. Kew̄rek ken kekere hei kesikekre, h̄rak keiyepet weip̄r keh̄ruwek hit tokim me tito 1,000. H̄rak keh̄ruwek hit tokim te Seten ap kakno ein ein kakri m̄t̄ miyap̄r han k̄r kakwis̄sorek ere 1,000 tito h̄ram epei au. 1,000 tito h̄ram epei au, maain h̄rak kak-naip̄sek kakno ein ein me w̄i kike. ⁴ *Epei au, hi h̄r yeno me m̄t̄ iuwe. M̄t han newim. God kew̄si h̄r skelim m̄t. Hi h̄ri netike h̄m̄n ke m̄t miyap̄r kerek m̄t nerekir teruk k̄r kewen keket kent̄ar h̄r ap newen̄pi niuk me miyak enuk o menmen h̄r nesipaam mau his o maat k̄r au. God k̄k̄ian h̄r nekrit nau, h̄r nantike Kraiſ h̄r nanin̄n naanmampre m̄t miyap̄r me 1,000 tito. ⁵ M̄t han ap nises God n̄paa epei naa, h̄r ap p̄ke nan̄krit in au. Maain 1,000 tito h̄ram epei mamnen, h̄r p̄ke nan̄krit. Im em h̄ram namba wan taim God k̄k̄ian m̄t miyap̄r n̄paa naa te h̄r p̄ke nekrit nepu. ⁶ *M̄t miyap̄r kerek God kin̄n k̄k̄ian te h̄r nekrit nau, h̄r m̄t yaain, h̄r han yaaik nanu. H̄r han yaaik nanu nan̄ntar h̄r ap p̄ke nani nanteipim nan̄no nan̄kre si au. H̄r nanre m̄t pris kerek newepwar menmen nanwet God kaktike Kraiſ em, h̄r nantike Kraiſ nanin̄n naanmampre menmen me 1,000 tito.

God kewaank Seten h̄rak kew̄rek kekere si enum

⁷ Maain 1,000 tito h̄ram epei au, m̄t̄ik ensel h̄rak k̄k̄aiſiu weip̄r ke hei kesikekre kesiuwan sen ain kaknaaiw̄r Seten kakno. ⁸ *H̄rak kakno kakwen̄n h̄m̄ m̄t miyap̄r yap̄rwe ne t̄ nerer wit wit, nan̄nen wit iuwe Gok ketike Megok. H̄rak kakwen̄nor h̄m̄ te h̄r nan̄nen nanrerik nantike m̄t han nan̄nepan. M̄t ne ami n̄rak h̄r nan̄re tenhaan ke wan

h̄r yap̄rwe. ⁹ *H̄r nan̄ke t̄ nan̄no yan̄m̄n nanweik̄n wit Jerusalem kerek m̄t miyap̄r ne God nanwik, wit kerek God hanhanek. H̄r nanweik̄nor nan̄n̄p te si mam̄nke mamke wit ke God mamnen si tat̄n m̄t ne ami in. ¹⁰ *Si tat̄n m̄t ne ami in, te God kak̄this Seten kakw̄rek kakno hei o wan si metnen mekrerek meriuwe nan salfa. H̄rak kakno hei o wan si metnen mekrerek kerek miyak enuk ketike profet enuk kewisesik tewiyen. H̄rak̄t tatu tat̄ en ȳnk k̄rak̄it kaknen (o kakises) tipmain tipmain enum eik.

God skelim m̄t miyap̄r yap̄rwe

¹¹ Menmen im epei man, hi h̄r yeno me m̄t̄ik iuwe k̄re h̄ke, m̄t̄ik iuwe kewik. T̄i ketike nepni m̄r̄r mekeip̄n ninaan m̄rak ap m̄nmat̄n wit keiyak te h̄ram m̄saw̄n mau meit en au. (Te h̄ram meweik̄n m̄re nap̄ epei au, hi h̄r m̄t miyap̄r niuk m̄r iuwe, m̄t miyap̄r au wein̄n kerek n̄paa naa. H̄r nan nerp menep ninaan ke m̄t̄ik kau yeno m̄rak, m̄t ensel nan nenke t̄wei ham m̄waa en. Epei au, h̄r neit t̄wei kiut̄p hak, kerek niuk me m̄t kerek nises h̄m̄ me God nanu nantikerek mewik. God skelim m̄t in n̄paa naa keriuwe menmen h̄rak k̄rem mekre t̄wei im me menmen h̄r n̄rakem. ¹³ *God k̄k̄ian m̄t miyap̄r kerek naa nekre wan netike m̄t miyap̄r kerek epei naa nerer wit wit h̄r nerp menep ninaan m̄rak, h̄rak skelim m̄t miyap̄r me menmen h̄r n̄rakem nau t̄. ¹⁴ *Epei au, God keit menmen menip m̄t nani metike wit kerek h̄m̄n ke m̄t naa n̄waa en, h̄rak kew̄rem men mekre hei o wan si metnen mekrerem h̄ram nepei au mau meit. Hei si metnen mekrerem h̄ram enum mar ke m̄t h̄r p̄ke nani. ¹⁵ *M̄t miyap̄r kerek God ap k̄r niuk m̄r mekre t̄wei ik kerek ket̄p̄wek niuk me m̄t miyap̄r h̄r nanu nantikerek, h̄rak kew̄ri nekre hei wan si metnen mekrerek.

21

Jon k̄r t̄ ketike nepni meiyam man mekrehr̄ me t̄ ketike nepni n̄paa mepu

¹ *God kew̄ri nekre hei si metnen mekrerek epei au, hi h̄r t̄ keiyak ketike nepni meiyam mepu mekrehr̄ ke t̄ keiyak ketike nepni meiyam n̄paa mepu. H̄ram metike wan epei au mesi. ² *Epei au, hi h̄r wit kerek God keh̄m̄tanek h̄rak wit k̄rak. H̄rak wit Jerusalem keiyak kekreh̄r ke

* 20:1 Rev 9:1 * 20:2-3 Rev 12:9 * 20:2-3 Ju 6 * 20:4 Dan 7:9, 22, 27; 1Ko 6:2; Rev 13:17 * 20:6 Rev 1:6
* 20:8 Esi 38:2, 9, 15-16 * 20:9 2Kin 1:10; Esi 39:6 * 20:10 Jen 19:24; Sam 11:6; Rev 19:20; 21:8 * 20:12 Dan 7:9-10; Mt 25:31-46; Rev 13:8; Ap 17:31; 2Ko 5:10 * 20:13 Ro 2:6; 1Pi 1:17; Rev 2:23, 22:12 * 20:14 1Ko 15:26, 55
* 20:15 Mt 25:41; Rev 13:8, 19:20 * 21:1 2Pi 3:13 * 21:2 Ais 52:1, 61:10; Hi 11:16, 12:22; Rev 3:12

wit Jerusalem ke nġpaa. Hġrak keit wit ke God kġnawġrek kekiuwe kan. God kemanġyek yaaik kġre mġte wesese wetike mġtġk nanġtan. ³*Hi epei hġrek, hi hemtau hġm ke mġtġk keit yeno me mġtġk iuwe hġrak katġp kar ik: "Eiyġmtewem! God wġnak kġrak kau nġmġn ke mġt miyapġr te hġrak kaku kaktikeri. Hġr nanu nanre mġt nġrak, hġrak kaku kaktikeri kakre God kġr. ⁴*God kakknġp mġt miyapġr en han yaaik nanu. Hġr ap pġke nani o han enuk o nankġt o yġnk kġr kaknen au. Menmen im me nġpaa ein hġram epei au."

⁵*Mġtġk kerek kau yeno me mġtġk iuwe ketpo kar ik: "Ti emtewek. Hi anġp menmen yaaim mamġkrehġr me menmen nġpaa." Hġrak wen ketpo, "Ti ewis menmen im hi nepei hetputem emu tġwei entar menmen hi hetpġ yi mġt em hġram yaaim."

⁶*Hġrak katġp, "Menmen im hġram nepei au. Hi mġtġk kerek nġpaa menmen ap mepu au, hi hepu, maain hi apau. Hi hġrak menmen yapġrwe te menmen yapġrwe mġt miyapġr kerek hanhan nanġm tġpar hi awetġrem weinġm tġpar mai mamkepi hġr nanu nanġt tipmain tipmain enum eik. ⁷*Yi mġt kerek yi yises hġm mai werek ere yi yayġ, yi wen yġrak menmen mai yaaim yinġn menmen enum mamri han ki enuk, yi mġt in hi aweti menmen im yapġrwe hi etpiyem. Hi are God ki, yi eire nġkerek nai.

⁸*Te mġt kerek hġr nġpaa nisġsa hi God, in ek au nġnapen nentar mġt nanġp nentar hġr nisġsa, hġr netike mġt neweikġn sip newet God, mġt kerek nġrak menmen enum enum, mġt kerek nenep mġt han hġr nani, mġt kerek nari miyapġr his newenġnem, mġt kerek nġrak nasi, mġt kerek newepwar menmen newet tġpir em, hġr nantike mġt enun newisesik, hġr yapġrwe nanġno hei iuwe mġre wan si metnen meriuwe nan salfa mekrerek. Menmen im hġram enum mġre mġt hġr pġke nani nanġkrerem."

Hġm ke wit Jerusalem hak yaaik

⁹*Hi hemtau hġm im nepei au, mġtġk ensel kiutġp ke ensel nar hispġnak wik (7) kerek netenen mġn mar hispġnak wik (7) menmen enum menep mġt mekrerem, hġrak mġtġk ensel ik kan menep ketpo kar ik: "Ti enen etikewa hi ateiknūt mġte yaaip kerek hġre wautike Mġtġk keweikġn kġre Sipsip hġr nanġtan. ¹⁰*Hġrak ketpo epei au, hġrak ketauhis hġmġn kai hawġr wen werp mġnġu (o neiyġp) wġsenuk. Hawġr werp en, hġrak keteikno wit Jerusalem, wit

God kehġmġtanek hġrak kġrak keke wit ke God kekiuwe kan. ¹¹*Hġrak kġr keriuwe menmen yaaim me God, hġrak kġre nan yaaim niuk mġrak jaspa kerek mġt newġr pewek yapġrwe netġwem, nan kerek hġr newisġm mau wepni hġram mġr wġsenuk mar ke glas. ¹²*Nġwa hġrak keweikġn wit hġrak nokik ken niu, weipġr hiswiyen wik (12) mewik, mġt ensel niutġp niutġp nerp nersġsem naanmġpre weipġr. Niuk me weiwik hiswiyen wik (12) me Isrel mau weipġr im. ¹³Wit wepni kokai kan weipġr wikak tewik. Wit ken niu in weipġr tar wikak tewik. Wit ken mġn in weipġr tar wikak tewik. ¹⁴Hġr nime nġwa im mentar nan iuwe mar hiswiyen wik (12). Niuk me mġt aposel nar hiswiyen wik (12) ne Mġtġk keweikġn kġre Sipsip niuk mġr mau nan im.

¹⁵*Mġtġk ensel kerek ketpo menmen ketenen si me gol kakkġn mak ke wit iuwe ik e, ketike weipġr mġrak, nġwa mġrak. ¹⁶Wit ik e hġrak nokik yinak ik yinak ke wit hġram mġpġram. Ensel ik kġnġn mak ke wit keriuwe si mġrak. Wit hġrak nokik mġrak hġram mar 2400 kilomita. Wit kau niu kġrak ketike nokik kġrak hġrak yaaik kġpġrak. ¹⁷Hġrak kġnġn mak ke wit epei au, hġrak kġnġn mak ke nġwa kau niu kġrak keriuwe si mġre mġt nġnġn mak neriuw-erem, te hġrak kġrem hġram mġre 65 mita.

¹⁸God kime nġwa keweikġn wit ik, hġrak kġmaak me nan jaspa. Wit hġrekes God kġmaak me gol hġram mġr mġre tġpar mar ke mani katġn nemnok. ¹⁹*Nan iuwe kerek God kime nġwa menterim hġram marim. Nan namba 1 hġrak jaspa. Nan hak (namba 2) hġrak sapaia kġre yinamġn. Nan hak (namba 3) hġrak nan hike niuk mġrak agat. Nan hak (namba 4) hġrak kġre yinamġn niuk mġrak emeral. ²⁰Nan hak (namba 5) hġrak nan kġre hike ketike ninġk niuk mġrak sadonikis. Nan hak (namba 6) hġram nan kġre ninġk niuk mġrak konilian. Nan hak (namba 7) hġrak kġre kono niuk mġrak krisolait. Nan hak (namba 8) hġrak kġre yinamġn niuk mġrak beril. Nan hak (namba 9) hġrak kġre kono niuk mġrak topas. Nan hak (namba 10) hġrak kġre yinamġn ketike kġre kono niuk mġrak krisopres. Nan hak (namba 11) hġrak kġre yinamġn niuk mġrak haiasin. Nan hak (namba 12) hġrak kġre ninġk niuk mġrak ametis. ²¹Ya weipġr ke nġwa mar hiswiyen wik (12) God kġmaam me bis me nan iuwe. Ya weipġr miutġp miutġp hġram me klamsel me bis miutġp miutġp wġsenuk kerekrek. Yayiwe kerekġr

* 21:3 2Kro 6:18; Sek 2:10; 2Ko 6:16

* 21:4 Rev 7:17; Ais 35:10, 65:19

* 21:5 Rev 4:2, 10; 2Ko 5:17

* 21:6

Rev 1:8, 17, 22:17; Jo 7:37; Sam 36:9

* 21:7 2Sml 7:14

* 21:8 Hi 10:38-39; Mt 25:41; Rev 19:20, 21:27, 22:15

* 21:9 Rev 15:1

* 21:10 Esi 40:2; Rev 21:2

* 21:11 Ais 60:1-2, 19

* 21:12 Esi 48:30-35

* 21:15 Rev 11:1

* 21:19 Ais 54:11-12

wit iuwe ik h̄rak ke gol m̄r yaaim m̄re mani kat̄n nemnok.

²² *Hi ap h̄r w̄nak iuwe kiutip ke God keit wit iuwe keteik̄n m̄t God kau ketikeri eik e au. M̄t̄k iuwe God h̄rekes kerek manpenuk w̄senuk h̄rak ketike M̄t̄k keweik̄n k̄re Sipsip h̄rak̄t tepu wit ik te m̄t miyap̄r n̄ret tepu. Te h̄r ap nime w̄nak neteik̄n h̄rak̄t tepu tetikeri au.

²³ *Wepni o wenke ap te mam̄r mam̄t wit ik e taau. Menmen iuwe me M̄t̄k keweik̄n k̄re Sipsip mam̄r te h̄ram mam̄r mam̄nep wit mam̄kreh̄r ke wepni te h̄r m̄t nan̄r ein ein. ²⁴ *M̄t miyap̄r nerer wit wit h̄r nan̄nen nan̄r menmen iuwe m̄rak̄t m̄r menep wit, te h̄r nan̄tet yayiwe nan̄no in nan̄no ein. M̄t iuwe nin̄n naanm̄pre m̄t miyap̄r nau ti h̄r nan̄t pewek m̄re yap̄rwe neiȳm nan̄nen wit ik. ²⁵ *H̄r ap te naniyepet weip̄r me n̄wa mam̄t in nan̄ntar wit ap toto mam̄tai au. Wepni kerekek. ²⁶ Menmen m̄t h̄r neser neriuwerem metike pewek m̄r, h̄r m̄t nerer wit wit nau ti neiȳm nan̄nen nan̄wis̄m mam̄t witeik. ²⁷ *Te menmen enum o m̄t miyap̄r kerek n̄riak menmen enum o newisesik nan̄no n̄m̄n wit ik e au. M̄t miyap̄r kerek M̄t̄k keweik̄n k̄re Sipsip kewis̄ niuk m̄r m̄waai mekre t̄wei kerek mehim̄tan m̄t miyap̄r nanu nantike God, h̄r keriyen nan̄no nan̄kre wit ik e.

22

H̄m me nu metike t̄par mamkaap m̄t miyap̄r nanu werek

¹ *Hi h̄r wit yaaik nepei au, m̄t̄k ensel keteikno mani kerek t̄par m̄rak m̄kaap m̄t miyap̄r h̄r nanu werek. T̄par im meke yeno kerek M̄t̄k Iuwe God kewim metike yeno M̄t̄k keweik̄n k̄re Sipsip kewim. ² *T̄par im h̄ram nemnok h̄ram mekiuwe wi m̄ram mitet yayiwe ke n̄m̄n. Nu kerek m̄kaap m̄t miyap̄r nanu nan̄t h̄ram merp menep mani kekiuweri, ham merp p̄nak, ham merp p̄nak. H̄ram mari mine n̄kim me wenke kiutip wenke kiutip, t̄wei m̄ram h̄ram m̄kaap m̄t miyap̄r nerer wit wit n̄pa h̄r n̄nap te h̄r nanre yaain. ³ Menmen yap̄rwe kerek n̄paa mewaank t̄ God kak̄rakem nepei au meit kak̄ntar h̄rak ketike M̄t̄k keweik̄n k̄re Sipsip h̄rak̄t tatu wit ik naanmamre m̄t,

te h̄r nanwen̄pi niuk m̄rak. ⁴ *M̄t h̄r nan̄r ninaan m̄rak, h̄rak kakwis̄ niuk m̄rak mamu maat k̄r. ⁵ *W̄taan ap te p̄ke mamnen taau. M̄t ap nan̄t si te nan̄r yayiwe o wepni kau nepni k̄r au. M̄t̄k luwe God h̄rak kaku kakreh̄r ke wepni kak̄r te m̄t nises h̄m m̄rak h̄r nanu nan̄re m̄t iuwe tipmain tipmain enum eik.

Jisas p̄ke kaknen waswas

⁶ *M̄t̄k ensel h̄rak ketpo kar ik: “H̄m im yap̄rwe ti hewis̄m h̄ram yaaim maain mamnen. M̄t̄k luwe God kerek h̄rak epei k̄riak m̄t profet h̄m̄n k̄r kekrit te h̄r newepyap̄r h̄m m̄rak, h̄rak epei keriuwet m̄t ensel n̄rak te h̄r nan newepyap̄r nat̄p m̄t nises h̄m m̄rak menmen te menep mamnen.” ⁷ *Jisas ketpi kar ik: “Yi eiȳmtau! Menep te hi p̄ke anen. M̄t miyap̄r kerek nan̄mtau h̄m mau t̄wei im nanisesim, h̄r han yaaik nanu.”

⁸ *Hi Jon kerekek hi h̄r menmen im hi hemtau h̄m m̄ram. Hi h̄r menmen im, hemtawem nepei au, hi hewen nin̄p h̄waaai h̄t me m̄t̄k ensel kerek keteikno menmen im. ⁹ Te h̄rak ketpo kar ik: “Ti ap h̄rak menmen im au em̄t! Hi h̄rak menmen me God har ke yi m̄t yetike m̄t nit yinan h̄r profet h̄r netike m̄t yap̄rwe kerek nemtau h̄m mau t̄wei im nanisesim. Te ti ap ewenaun̄pi au em̄t! Ti ewen̄pi God kerekek.” ¹⁰ H̄rak wen ketpo kar ik: “Ti ap epak̄n h̄m me God mekre t̄wei im au em̄t, entar w̄ epei man menep te menmen im mamnen. ¹¹ *Menmen im menep te mamnen. Te m̄t kerek n̄riak enum h̄r wen nan̄rakem. M̄t kere han kitet enum enum, h̄r wen han ekitetim. M̄t kerek n̄riak menmen yaaim h̄r wen en̄rakem. M̄t kerek h̄r yaain wen enu an̄rek.”

¹² *Yi eiȳmtewek! Menep te hi Jisas hi p̄ke anen. Hi anen etenen menmen yaaim me m̄t miyap̄r yap̄rwe te hi awet̄rem me menmen n̄paa ein ere in h̄r n̄riakem. ¹³ *Hi kerekek hi hin̄n, maain te hi p̄ke ekaru. N̄paa hi hin̄n h̄rak menmen te maain hi p̄ke ariakem yaaim.

¹⁴ *M̄t miyap̄r kerek nises h̄m me God h̄r n̄re m̄t epei nekemyet laplap m̄r h̄ram p̄ke yaaim. M̄t miyap̄r narik h̄r han yaaik nanu nan̄ntar God kak̄wisi h̄r nan̄no nan̄tet ya weip̄r ke wit

* **21:22** Rev 15:3 * **21:23** Ais 60:19-20; Rev 22:5 * **21:24** Ais 60:3, 5 * **21:25** Ais 60:11; Sek 14:7; Rev 22:5
 * **21:27** Ais 52:1; 1Ko 6:9-10; Rev 13:8, 21:8 * **22:1** Esi 47:1; Joe 3:18; Sek 14:8 * **22:2** Jen 2:9; Esi 47:12; Rev 22:14, 19 * **22:4** Sam 42:2; Mt 5:8; Rev 3:12 * **22:5** Rev 5:10, 20:6, 21:23, 25; Dan 7:18, 27 * **22:6** Rev 1:1
 * **22:7** Rev 1:3, 2:16 * **22:8** Rev 1:3, 10:4 * **22:11** Dan 12:10 * **22:12** Rev 2:16, 23; Ais 40:10; 2Ko 11:15
 * **22:13** Rev 1:8, 17, 21:6 * **22:14** Rev 22:2 * **22:15** Rev 21:27

nanino nımın nanım nıkim me nu kerek mıkaap mıt miyapır nanu werek werek nanu nanıt. ¹⁵ *Te mıt enun nises han kır enuk, hır nantike mıt kerek nari si newır pikoker nırak nasi, o mıt nari miyapır his neweninem, mıt kerek nenep mıt han nani, mıt kerek newepwar menmen newet tıpir em, o mıt kerek newenin hım nises hım mır hıras, mıt miyapır nar ik hır ap te nanino nanitet ya wepır ke wit iuwe au. Hır enu enıt witeik. ¹⁶ *Hi Jisas kerekek hi epei heriuwet mıtık ensel kai hırak kan kewepyapır hım im men yi mıt ne weiwık miutıp me God yerer wit wit. Hi kerekek hi ke weiwık me Devit, hi nepenyek kırak hi hıre saaur kau nepni kır wisenum ere wanewik.”

¹⁷ * “God Hımın Yaaik ketike mıt miyapır nises hım me hi Mıtık keweikın hıre Sipsip hır natıp nar ik: ‘Ti enen!’ Mıt miyapır kerek nanımtau hım im hır entıp, ‘Ti enen.’ Mıt miyapır kerek hım niu enuk (o hır mar kewenkıkor hım), hır eninen enım tıpar mıkaap mıt miyapır hır nanu werek werek nanu nanıt. Hır nanwır pewek nanıt tıpar im nanım au. Hır nanım weinım.

¹⁸ * Hi Jon hi hetpi yi mıt miyapır yapırwe kerek yayımtau hım me God me menmen mamnen mau tıwei im, hi hetpi hım manp har ik: “Mıt han kerek nanwis hım ham mamu mamtike hım im mau tıwei, te God kaknıp kakriuwe menmen enum hırak kenep mıt keriuwerem hi epei hewisım mau tıwei im. ¹⁹ *Mıt han hır nanısak hım ham mau tıwei kerek hi hewisım te God kakri menmen mır mau nu mıkaap mıt hır nanu werek werek nanu nanıt, hırak kakwisi nanu wıt kırak yaaik taau.”

²⁰ * Mıtık kerek kewepyapır hım im hırak katıp kar ik: “O, hi Jisas hi anen waswas.”

Mıtık luwe Jisas haiu mewenhi matıp mar ik: “Ti enen waswas.”

²¹ Hi Jon hanhan Mıtık luwe kaiu Jisas Kraıs hırak kakriak yi mıt miyapır kerek yises hım mırak kakrekyi menmen yaaim.

Mepır keremem

* 22:16 Ro 1:3; Rev 2:28; 5:5; Nam 24:17

* 22:17 Rev 21:6

* 22:18 Diu 4:2, 12:32; Rev 15:1

* 22:19 Rev 22:2

* 22:20 Rev 3:11

HIM METEIKNAI MENMEN ME LISTA IM EM

God kewis h m m rak mamkepai. Haiu han enuk o haiu hanhan mam rtei menmen, haiu mamkinaam, te h ram mamkepai haiu mam rtei menmen me God. Haiu hanhan mam rtei me menmen mau t wei me God, te haiu han kitet, "Haiu mam rkeik haiu mamnap nem? Haiu m napen mamkine buk Matyu ere Revelesen te haiu mamnap nem taau!" Haiu han kitet menmen mar im, haiu mam r lista im h ram mamkepai. Haiu emin n han ekitet menmen haiu hanhan mam rteiyem, te haiu mam r het tok me lista im em. Haiu mam r het tok me lista ere haiu m nap n menmen haiu hanhanem, haiu mam r buk, sapta metike ves m ram mau m n k het tok. Haiu mam r ves im h ram mam tpai me menmen h m me God metpim me menmen me het tok im em.

HIM ME JISAS WI HIRAK KAU TI

Maamrer ne Jisas*	
Matyu 1.1-17	Luk 3.23-38

Maria wina Jisas-H�m me Krismas	
Luk 1.26-38	Matyu 23.50-51
Matyu 1.18-25	Luk 2.40
Luk 2.1-38	

Jon k�k�r Jisas	
Matyu 3.13-17	Luk 3.21-22
Mak 1.9-11	Jon 1.29-34

Jisas keweik�nhis k�re God	
Matyu 17.1-9	Lu 9.28-36
Mk 9.2-9	

Judas kewepyap�r Jisas	
Matyu 26.14-16; 26.47-57	Luk 22.47-54
Mak 14.10-11; 14.43-53	Jon 18.2-13

Pita kiune kat�p h�rak ap kises Jisas	
Matyu 26.69-75	Luk 22.54-62
Mak 14.66-72	Jon 18.15-18; 18.25-27

M�t newepyap�r Jisas te h�rak kaki-H�m me Ista	
Matyu 26.57-68; 27.1-2	
Matyu 27.11-31	
Matyu 14.53-65; 15.1-20	
Luk 22.63-71	

M�t newenkek Jisas h�rak kaa-H�m me ista	
Matyu 27.32-56	L
Mak 15.21-41	Jo

M�t newis Jisas kekre han ke m�niu-H�m me Ista	
Matyu 27.57-66	
Mak 15.42-47	

Jisas p�ke kekrit m�t n�rek-H�m me Ista	
Matyu 28.1-20	Jon 2
Mak 16.1-18	Apos
Luk 24.1-49	

Jisas p�ke ken wit ke God (Heven)	
Mak 16.19	Aposel 1.9-
Luk 24.28-50-51	
Luk 2.40	

MIT NE WEIWIK ME GOD NANISES MEN-MEN YAAIM MAR IM

M�t neweik�n sip newet menmen enum	
Matyu 3.2-12; 4.17, 9.17	Apos
Matyu 12.31-32; 12.41	Apos
Matyu 21.32	Apos
Mak 1.4; 1.14-15	2 Kor
Mak 3.28-29; 6.12	2 Pita
Luk 3.3; 3.8-14; 13.3-5	Revel
Luk 15.1-32; 24.47	Revel

Komunion	
Matyu 26.26-29	Luk 22.15-20
Mak 14.22-25	1 Korin 10.16-21; 11.20-34

Markeik hım me God mamkepai	
Matyu 4.4; 7.24-27	1 Korin 10:11; 15.1-4
Matyu 22.29	Galesia 3.22
Luk 8.21; 11.28	Efesas 5.26; 6.17
Jon 5.39; 6.63; 6.38	Kolosi 3.16
Jon 8.31-32; 12.48	1 Timoti 4.16
Jon 14.21; 15.3; 15.7	2 Timoti 3.15-17
Jon 17.17; 20.29	Hibru 2.2-4; 4.12
Aposel 2.38; 10.43	Jems 1.18; 1.21
Aposel 17.11; 20.32	1 Pita 1.23; 2.2
Rom 1.16; 10.17; 15.4	1 Jon 5.13
Rom 16.25	

Nıkerek nanımtau hım me miye haairer nır	
Matyu 15.3-6	Kolosi 3.20-21
Luk 2.48-51	1 Pita 5.5
Efesas 6.1-4	

Read the New Testament daily

January

date	Scripture
1	Matyu 1:1–2:12
2	Matyu 2:13–3:6
3	Matyu 3:7–4:11
4	Matyu 4:12–25
5	Matyu 5:1–26
6	Matyu 5:27–48
7	Matyu 6:1–24
8	Matyu 6:25–7:14
9	Matyu 7:15–29
10	Matyu 8:1–17
11	Matyu 8:18–34
12	Matyu 9:1–17
13	Matyu 9:18–38
14	Matyu 10:1–23
15	Matyu 10:24–11:6
16	Matyu 11:7–30
17	Matyu 12:1–21
18	Matyu 12:22–45
19	Matyu 12:46–13:23
20	Matyu 13:24–46
21	Matyu 13:47–14:12
22	Matyu 14:13–36
23	Matyu 15:1–28
24	Matyu 15:29–16:12
25	Matyu 16:13–17:9
26	Matyu 17:10–27
27	Matyu 18:1–22
28	Matyu 18:23–19:12
29	Matyu 19:13–30
30	Matyu 20:1–28
31	Matyu 20:29–21:22

February

March

date	Scripture
1	Matyu 21:23–46
2	Matyu 22:1–33
3	Matyu 22:34–23:12
4	Matyu 23:13–39
5	Matyu 24:1–28
6	Matyu 24:29–51
7	Matyu 25:1–30
8	Matyu 25:31–26:13
9	Matyu 26:14–46
10	Matyu 26:47–68
11	Matyu 26:69–27:14
12	Matyu 27:15–31
13	Matyu 27:32–66
14	Matyu 28:1–20
15	Mak 1:1–28
16	Mak 1:29–2:12
17	Mak 2:13–3:6
18	Mak 3:7–30
19	Mak 3:31–4:25
20	Mak 4:26–5:20
21	Mak 5:21–43
22	Mak 6:1–29
23	Mak 6:30–56
24	Mak 7:1–23
25	Mak 7:24–8:10
26	Mak 8:11–9:1
27	Mak 9:2–29
28	Mak 9:30–10:12

date	Scripture
1	Mak 10:13-31
2	Mak 10:32-52
3	Mak 11:1-26
4	Mak 11:27-12:17
5	Mak 12:18-37
6	Mak 12:38-13:13
7	Mak 13:14-37
8	Mak 14:1-21
9	Mak 14:22-52
10	Mak 14:53-72
11	Mak 15:1-47
12	Mak 16:1-20
13	Luk 1:1-25
14	Luk 1:26-56
15	Luk 1:57-80
16	Luk 2:1-35
17	Luk 2:36-52
18	Luk 3:1-22
19	Luk 3:23-38
20	Luk 4:1-30
21	Luk 4:31-5:11
22	Luk 5:12-28
23	Luk 5:29-6:11
24	Luk 6:12-38
25	Luk 6:39-7:10
26	Luk 7:11-35
27	Luk 7:36-8:3
28	Luk 8:4-21
29	Luk 8:22-39
30	Luk 8:40-9:6
31	Luk 9:7-27

date	Scripture
1	Luk 9:28-50
2	Luk 9:51-10:12
3	Luk 10:13-37
4	Luk 10:38-11:13
5	Luk 11:14-36
6	Luk 11:37-12:7
7	Luk 12:8-34
8	Luk 12:35-59
9	Luk 13:1-21
10	Luk 13:22-14:6
11	Luk 14:7-35
12	Luk 15:1-32
13	Luk 16:1-18
14	Luk 16:19-17:10
15	Luk 17:11-37
16	Luk 18:1-17
17	Luk 18:18-43
18	Luk 19:1-27
19	Luk 19:28-48
20	Luk 20:1-26
21	Luk 20:27-47
22	Luk 21:1-28
23	Luk 21:29-22:13
24	Luk 22:14-34
25	Luk 22:35-53
26	Luk 22:54-23:12
27	Luk 23:13-43
28	Luk 23:44-24:12
29	Luk 24:13-53
30	Jon 1:1-28

date	Scripture
1	Jon 1:29-51
2	Jon 2:1-25
3	Jon 3:1-21
4	Jon 3:22-4:3
5	Jon 4:4-42
6	Jon 4:43-54
7	Jon 5:1-23
8	Jon 5:24-47
9	Jon 6:1-21
10	Jon 6:22-40
11	Jon 6:41-71
12	Jon 7:1-29
13	Jon 7:30-52
14	Jon 7:53-8:20
15	Jon 8:21-30
16	Jon 8:31-59
17	Jon 9:1-41
18	Jon 10:1-21
19	Jon 10:22-42
20	Jon 11:1-53
21	Jon 11:54-12:19
22	Jon 12:20-50
23	Jon 13:1-30
24	Jon 13:31-14:14
25	Jon 14:15-31
26	Jon 15:1-27
27	Jon 16:1-33
28	Jon 17:1-26
29	Jon 18:1-24
30	Jon 18:25-19:22
31	Jon 19:23-42

date	Scripture
1	Jon 20:1-31
2	Jon 21:1-25
3	Aposel 1:1-26
4	Aposel 2:1-47
5	Aposel 3:1-26
6	Aposel 4:1-37
7	Aposel 5:1-42
8	Aposel 6:1-15
9	Aposel 7:1-29
10	Aposel 7:30-50
11	Aposel 7:51-8:13
12	Aposel 8:14-40
13	Aposel 9:1-25
14	Aposel 9:26-43
15	Aposel 10:1-33
16	Aposel 10:34-48
17	Aposel 11:1-30
18	Aposel 12:1-23
19	Aposel 12:24-13:12
20	Aposel 13:13-41
21	Aposel 13:42-14:7
22	Aposel 14:8-28
23	Aposel 15:1-35
24	Aposel 15:36-16:15
25	Aposel 16:16-40
26	Aposel 17:1-34
27	Aposel 18:1-21
28	Aposel 18:22-19:12
29	Aposel 19:13-41
30	Aposel 20:1-38

date	Scripture
1	Aposel 21:1-16
2	Aposel 21:17-36
3	Aposel 21:37-22:16
4	Aposel 22:17-23:10
5	Aposel 23:11-35
6	Aposel 24:1-27
7	Aposel 25:1-27
8	Aposel 26:1-32
9	Aposel 27:1-20
10	Aposel 27:21-44
11	Aposel 28:1-31
12	Rom 1:1-17
13	Rom 1:18-32
14	Rom 2:1-24
15	Rom 2:25-3:8
16	Rom 3:9-31
17	Rom 4:1-12
18	Rom 4:13-5:5
19	Rom 5:6-21
20	Rom 6:1-23
21	Rom 7:1-14
22	Rom 7:15-8:6
23	Rom 8:7-21
24	Rom 8:22-39
25	Rom 9:1-21
26	Rom 9:22-10:13
27	Rom 10:14-11:12
28	Rom 11:13-36
29	Rom 12:1-21
30	Rom 13:1-14
31	Rom 14:1-23

date	Scripture
1	Rom 15:1-21
2	Rom 15:22-16:7
3	Rom 16:8-27
4	1 Korin 1:1-17
5	1 Korin 1:18-2:5
6	1 Korin 2:6-3:4
7	1 Korin 3:5-23
8	1 Korin 4:1-21
9	1 Korin 5:1-13
10	1 Korin 6:1-20
11	1 Korin 7:1-24
12	1 Korin 7:25-40
13	1 Korin 8:1-13
14	1 Korin 9:1-18
15	1 Korin 9:19-10:13
16	1 Korin 10:14-11:1
17	1 Korin 11:2-16
18	1 Korin 11:17-34
19	1 Korin 12:1-26
20	1 Korin 12:27-13:13
21	1 Korin 14:1-17
22	1 Korin 14:18-40
23	1 Korin 15:1-28
24	1 Korin 15:29-58
25	1 Korin 16:1-24
26	2 Korin 1:1-11
27	2 Korin 1:12-2:11
28	2 Korin 2:12-17
29	2 Korin 3:1-18
30	2 Korin 4:1-12
31	2 Korin 4:13-5:10

date	Scripture
1	2 Korin 5:11-21
2	2 Korin 6:1-13
3	2 Korin 6:14-7:7
4	2 Korin 7:8-16
5	2 Korin 8:1-15
6	2 Korin 8:16-24
7	2 Korin 9:1-15
8	2 Korin 10:1-18
9	2 Korin 11:1-15
10	2 Korin 11:16-33
11	2 Korin 12:1-10
12	2 Korin 12:11-21
13	2 Korin 13:1-14
14	Galesia 1:1-24
15	Galesia 2:1-16
16	Galesia 2:17-3:9
17	Galesia 3:10-22
18	Galesia 3:23-4:20
19	Galesia 4:21-5:12
20	Galesia 5:13-26
21	Galesia 6:1-18
22	Efesus 1:1-23
23	Efesus 2:1-22
24	Efesus 3:1-21
25	Efesus 4:1-16
26	Efesus 4:17-5:2
27	Efesus 5:3-33
28	Efesus 6:1-24
29	Filipai 1:1-26
30	Filipai 1:27-2:18

date	Scripture
1	Filipai 2:19-3:6
2	Filipai 3:7-4:1
3	Filipai 4:2-23
4	Kolosi 1:1-20
5	Kolosi 1:21-2:7
6	Kolosi 2:8-23
7	Kolosi 3:1-17
8	Kolosi 3:18-4:18
9	1 Tesalonaika 1:1-2:9
10	1 Tesalonaika 2:10-3:13
11	1 Tesalonaika 4:1-5:3
12	1 Tesalonaika 5:4-28
13	2 Tesalonaika 1:1-12
14	2 Tesalonaika 2:1-17
15	2 Tesalonaika 3:1-18
16	1 Timoti 1:1-20
17	1 Timoti 2:1-15
18	1 Timoti 3:1-16
19	1 Timoti 4:1-16
20	1 Timoti 5:1-25
21	1 Timoti 6:1-21
22	2 Timoti 1:1-18
23	2 Timoti 2:1-21
24	2 Timoti 2:22-3:17
25	2 Timoti 4:1-22
26	Taitas 1:1-16
27	Taitas 2:1-14
28	Taitas 2:15-3:15
29	Failimon 1:1-25
30	Hibru 1:1-14
31	Hibru 2:1-18

date	Scripture
1	Hibru 3:1-19
2	Hibru 4:1-13
3	Hibru 4:14-5:14
4	Hibru 6:1-20
5	Hibru 7:1-19
6	Hibru 7:20-28
7	Hibru 8:1-13
8	Hibru 9:1-10
9	Hibru 9:11-28
10	Hibru 10:1-18
11	Hibru 10:19-39
12	Hibru 11:1-16
13	Hibru 11:17-31
14	Hibru 11:32-12:13
15	Hibru 12:14-29
16	Hibru 13:1-25
17	Jems 1:1-18
18	Jems 1:19-2:17
19	Jems 2:18-3:18
20	Jems 4:1-17
21	Jems 5:1-20
22	1 Pita 1:1-12
23	1 Pita 1:13-2:10
24	1 Pita 2:11-3:7
25	1 Pita 3:8-4:6
26	1 Pita 4:7-5:14
27	2 Pita 1:1-21
28	2 Pita 2:1-22
29	2 Pita 3:1-18
30	1 Jon 1:1-10

date	Scripture
1	1 Jon 2:1-17
2	1 Jon 2:18-3:2
3	1 Jon 3:3-24
4	1 Jon 4:1-21
5	1 Jon 5:1-21
6	2 Jon 1:1-13
7	3 Jon 1:1-14
8	Jul 1:1-25
9	Revelesen 1:1-20
10	Revelesen 2:1-17
11	Revelesen 2:18-3:6
12	Revelesen 3:7-22
13	Revelesen 4:1-11
14	Revelesen 5:1-14
15	Revelesen 6:1-17
16	Revelesen 7:1-17
17	Revelesen 8:1-13
18	Revelesen 9:1-21
19	Revelesen 10:1-11
20	Revelesen 11:1-19
21	Revelesen 12:1-18
22	Revelesen 13:1-18
23	Revelesen 14:1-20
24	Revelesen 15:1-8
25	Revelesen 16:1-21
26	Revelesen 17:1-18
27	Revelesen 18:1-24
28	Revelesen 19:1-21
29	Revelesen 20:1-15
30	Revelesen 21:1-27
31	Revelesen 22:1-21

Him Meteiknai Menmen Me Lista Im Em

God kewis him mirak mamkepai. Haiu han enuk o haiu hanhan mamirtei menmen, haiu mamkinaam, te hiram mamkepai haiu mamirtei menmen me God. Haiu hanhan mamirtei me menmen mau tiwei me God, te haiu han kitet, "Haiu mamirkeik haiu mamnapinem? Haiu minapen mamkine buk Matyu ere Revelesen te haiu mamnapinem taau!" Haiu han kitet menmen mar im, haiu mamir lista im hiram mamkepai. Haiu eminin han ekitet menmen haiu hanhan mamirteiyem, te haiu mamir het tok me lista im em. Haiu mamir het tok me lista ere haiu minapin menmen haiu hanhanem, haiu mamir buk, sapta metike ves miram mau minik het tok. Haiu mamir ves im hiram mamirpai me menmen him me God metpim me menmen me het tok im em.

HIM ME JISAS WI HIRAK KAU TI

Maamrer ne Jisas Matyu 1:1-17; Luk 3:23-38

Maria wina Jisas-Him me Krismas Luk 1:26-38; Matyu 2:1-23; Matyu 1:18-25; Luk 2:40; Luk 2:1-38

Jon kikir Jisas Matyu 3:13-17; Luk 3:21-22; Mak 1:9-11; Jon 1:29-34

Jisas keweikin his kire God Matyu 17:1-9; Luk 9:28-36; Mak 9:2-9

Judas kewepyapir Jisas Matyu 26:14-16; 26:47-57; Luk 22:47-54; Mak 14:10-11; 14:43-53; Jon 18:2-13

Pita kiune katip hirak ap kises Jisas Matyu 26:69-75; Luk 22:54-62; Mak 14:66-72; Jon 18:15-18; 18:25-27

Mit newepyapir Jisas te hirak kaki-Him me Ista Matyu 26:57-68; 27:1-2;

List Nikerek nanimtau him me miye haairer nir

Luk 23:1-25; Matyu 27:11-31; Jon 18:19-24; Matyu 15:1-20; Jon 18:28-40; 19:1-16; Luk 22:63-71

Mit newenkek Jisas hirak kaa-Him me ista Matyu 27:32-56; Luk 23:26-49; Mak 15:21-41; Jon 19:17-37

Mit newis Jisas kekre han ke miniu-Him me Ista Matyu 27:57-66; Luk 23:50-56; Mak 15:42-47; Jon 19:38-42

Jisas pike kekrit mit nirek-Him me Ista Matyu 28:1-20; Jon 20:1-31; 21:1-23; Mak 16:1-18; Aposel 1:3-8; Luk 24:1-49

Jisas pike ken wit ke God (Heven) Mak 16:19; Aposel 1:9-11; Luk 24:50-51

MIT NE WEIWIK ME GOD NANISES MENMEN YAAIM MAR IM

Mit neweikin sip newet menmen enum Matyu 3:2-12; 4:17; 9:17; Aposel 2:37-40; 3:19-20; Matyu 12:31-32; 12:41; Aposel 5:31; 8:22; Matyu 21:32; Aposel 17:30; 20:21; 26:20; Mak 1:4; 1:14-15; 2 Korin 7:10; Mak 3:28-29; 6:12; 2 Pita 3:9; Luk 3:3; 3:8-14; 13:3-5; Revelesen 2:5; 2:21-22; 3:19; Luk 15:1-32; 24:47; Revelesen 9:20-21; 16:9

Komunion Matyu 26:26-29; Luk 22:15-20; Mak 14:22-25; 1 Korin 10:16-21; 11:20-34

Markeik him me God mamkepai Matyu 4:4; 7:24-27; 1 Korin 10:11; 15:1-4; Matyu 22:29; Galesia 3:22; Luk 8:21; 11:28; Efesas 5:26; 6:17; Jon 5:39; 6:63; 6:38; Kolosi 3:16; Jon 8:31-32; 12:48; 1 Timoti 4:16; Jon 14:21; 15:3; 15:7; 2 Timoti 3:15-17; Jon 17:17; 20:29; Hibru 2:2-4; 4:12; Aposel 2:38; 10:43; Jems 1:18; 1:21; Aposel 17:11; 20:32; 1 Pita 1:23; 2:2; Rom 1:16; 10:17; 15:4; 1 Jon 5:13; Rom 16:25

Nikerek nanimtau him me miye haairer nir Matyu 15:3-6; Kolosi 3:20-21; Luk 2:48-51; 1 Pita 5:5; Efesas 6:1-4